

Geo Duffield

FRANCISCI TURRETTINI

OPERA.

TOM. II.

INSTITUTIO

THEOLOGIÆ ELENCTICÆ.

AUTHORE

FRANCISCO TURRETTINO,

IN ECCLESIA ET ACADEMIA GENEVENSI PASTORE

ET S.S. THEOLOGIÆ PROFESSORE.

PARS SECUNDA.

NEW YORK:

ROBERT CARTER, 58 CANAL STREET,

AND

PITTSBURG, 56 MARKET STREET.

M.DCCC.XLVII.

PRINTED AT THE UNIVERSITY PRESS,

32 THISTLE STREET, EDINBURGH.

ELENCHUS

LOCORUM ET QUÆSTIONUM, ETC.

Pag.

LOCUS DUODECIMUS.—DE FŒDERE GRATIÆ ET DUPLICI EJUS ŒCONOMIA IN VETERI ET NOVO TESTAMENTO.

LOCUS DECIMUS TERTIUS.—DE PERSONA ET STATU CHRISTI.

LOCUS DECIMUS QUARTUS.—DE OFFICIO CHRISTI MEDIATORIO.

LOCUS DECIMUS QUINTUS.—DE VOCATIONE ET FIDE.

LOCUS DECIMUS SEXTUS.—DE JUSTIFICATIONE.

LOCUS DECIMUS SEPTIMUS.—DE SANCTIFICATIONE ET BONIS OPERIBUS.

MAGNIFICENTISSIMIS, NOBILISSIMIS, CONSULTISSIMIS,
EXCELLENTISSIMISQUE VIRIS,

D.D. CONSULIBUS, PROCONSULIBUS, QÆSTORIBUS,

ARCHIŒCONOMO,
TOTIQUE AUGUSTO ILLUSTRISSIMÆ URBIS ET
REIPUBLICÆ TIGURINÆ SENATUI,
GRATIAM ET PACEM A DEO PER CHRISTUM PRECATUR
FRANCISCUS TURRETTINUS.

INTER ea omnia, quæ in Ecclesiam contulit Deus, beneficia, PROCERES MAGNIFICENTISSIMI, nullum cœlestis Veritatis dono, quod Paulus καλὴν παρακαταθήκην vocat, pretiosius dari, nullumque impensiori studio asservandum, et excolendum esse, apud Pios omnes est in confesso. Atque eo magis, quod Princeps tenebrarum, ἄσπονδος salutis nostræ hostis, nihil vehementiori odio prosequatur, nihilque majori molimine corrumpere et nobis eripere satagat. Ut vero Veterator ille, vaferrimus simul et acerrimus, mendax et homicida a principio, duabus viis inprimis grassatur in Ecclesiæ et Veritatis, qua illa nititur, perniciem, Vi et Dolo, hinc crudelissimarum persecutionum æstu, inde fallaci Sophistarum astu, modo Leonina ferocia sæviens, modo serpentina calliditate et illecebris blandiens; Ut animam Christi recens nati, per summum Herodis scelus, et insidiis et ferro petebat; Ita duplici armorum genere suos instruxit Dominus, ut hostis nocentissimi impetus fortiter sustinere, et feliciter superare queant. Adversus furoris ictus Spiritu roboris eos unxit, et constantiæ invictæ scutum obtendit; At contra Sophistarum technas, et ἀπατητικοῦ λόγου veteratoriam, quam Paulas μεθοδείαν τῆς πλάνης emphatice vocat, Verbi Divini luce, tanquam Gladio Spiritus ancipiti, et acutissimo, fideique impenetrabili Clypeo, ad Spiritus et δυνάμεως ἀπόδειξιν eos armavit, quibus tela ignita Satanæ extinguere, et Veritatem contra Diaboli præstigias, et Mundi κυβείαν et πανουργίαν fortiter asserere possint.

Atque hic singularem Dei gratiam non possumus quin æternis laudibus celebremus; Quod non modo primis Ecclesiæ Christianæ temporibus post Apostolos et Apostolicos Viros θεοπνεύστους, qui jaciendo fidei fundamento gnaviter incubuerunt, alios complures subinde fortes Christi Athletas excitarit, qui utilissimam Veritati confirmandæ, et oppugnando Errori operam impenderunt; Sed quod novissimis hisce seculis, restituta Evangelii luce, in Ecclesiæ παλιγγενεσίᾳ tot tantosque Viros doctrina et pietate insigni præditos ad Opus Reformationis inchoandum et promovendum vocaverit, qui uberrima Rerum Sacrarum scientia imbuti, et heroico Spiritu donati, tanquam אנשי מופת, *Viri Prodigii*, Tubæ Evangelicæ sonitu, et Veritatis divinæ fulgore, tenebras Erroris crassissimas felicissime fugarunt, Anti-Christi Regnum concusserunt, et Ecclesiam a multis seculis miseri captivam, et tyrannidis jugo plusquam ferreo tantum non oppressam, e Babylone mystica gloriose evocarunt.

Licet vero ab eo tempore, Veritas, quæ antea sub modio occultabatur, ut facilius mendacium regnaret in tenebris, illata Verbi divini luce, in sublimi collocata, omnibus, qui modo oculos aperire vellent, sese conspiciendam præbuerit; Quia tamen non destitit Satan, antiquum obtinens ex abyssi puteo densissimum errorum et impietatum fumum ad eam obscurandam, et si pote extinguendam, excitare, per varias exitiales hæreses, quas ad progressum Evangelii impediendum passim fere disseminavit; Viris Dei sedulo invigilandum fuit semper, ne tantus Thesaurus Ecclesiæ eriperetur, sed ut fides semel Sanctis tradita absque ulla labe conservaretur. Unde non modo eos διδακτικοὺς esse oportuit, qui Veritatem fideliter docerent, sed et ἐλεγκτικοὺς, qui mendacium possent strenue arguere, et τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, ad instar Judæorum ex captivitate reducum, qui altera manu murum ædificabant, altera vero missile tenentes pugnabant. Quod Augustinus libro quarto de Doctrina Christi, cap. 4, recte observat, quum Ecclesiæ Doctorem *rectæ Fidei defensorem*, et *Erroris debellatorem* vocat, qui non tantum περὶ ἀληθείας, *de Veritate*, disserere, sed et ὑπὲρ ἀληθείας, *pro Veritate*, pugnare paratus sit, ut in legatione pro Christianis loquitur Athenagoras. Atque in id enitendum est eo diligentius, quod Satan tyrannidis suæ spatia contrahi sentiens, et paululum temporis sibi superesse videns, in hac sæculorum fæce conatus suos longe potentius renovat, ut piorum constantiam quacunque ratione frangat, et fidei εἰλικρίνειαν adulteret, mendacium inprimis specie veritatis fucando, ut facilius incautos decipiat. Unde quod nec cruces, nec rogi, nec proscriptiones, et lanienæ, nec minarum severitas, et impotens dominantium libido, quibus fides, quæ persuaderi debet, violenter imperatur, efficere potuerunt, id pessimis

artibus quæritur. Hinc promissionum lautissimarum illecebræ ad inescandos animos passim adhibitæ. Hinc præmeditatæ astu, et fraudibus involutæ, natæ methodi. Hinc σεσοφισμένοι λόγοι, et speciosæ, sed parum sinceræ Doctrinæ pseudo-Catholicæ Expositiones, quibus id unum agitur, ut novis coloribus et pigmentis ingeniose incrustati fœdissimi errores Veritatis σχῆμα induant, atque ita imperitæ multitudini insidiose verba dentur. Quemadmodum vero plurimum refert furem clam et subdole grassantem, et noctis caligine sese involventem, deprehendere, et ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehensum omnium oculis sistere, ne ulterius noceat; Ita nihil ad fidei confirmationem conducibilius est, quam si sedulo opera detur, ut falsarii, et Veritatis corruptores, e latebris, in quas se abscondere solent, in lucem protrahantur, et mendacium, quod τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, sub quibus lateat, quærit, detracta larva et fuco renudatum omnibus proponatur. In quo cum hactenus feliciter laborarint Præstantissimi multi Dei Viri, qui in enodandis Controversiis Theologicis solide versati sunt, et Orthodoxam Veritatem doctissimis Scriptis contra omnis generis Adversarios fortissime propugnarunt: Æquissimum etiam est, Sacrorum Mystas in hac palæstra sese semper exercere, ad Erroris destructionem, et Veritatis triumphum; Et eos vel inprimis, qui, præpositi sacræ Deo Juventuti, nihil studiosius quærere debent, quam ut cœlesti πανοπλίᾳ mature instructa, ad bellum hoc sacrum feliciter gerendum præparetur.

Hæc me movit ratio, ut, licet tanto operi imparem me satis agnoscam, aliquid tamen in eo genere tentarem, studiosæ et sacris initiatæ Juventuti in Munere sacro mihi commisso gratificaturus. Quamvis vero hoc quicquid est laboris, Academiæ nostræ alumnis privatim tantum destinassem, nec de eo evulgando cogitatio ulla mentem subiret; Non ignarus quam periculosæ sit plenum opus aleæ, publico hominum judicio rudes et indigestas lucubrationes exponere; hoc præsertim seculo, ut oculatissimo, ita perquam fastidioso, cui vix quicquam arridet quod novitatis gratia se non commendet: Victus tamen iteratis Amicorum hortationibus, ipsorum desideriis morem gerere, etiam cum aliquo famæ dispendio, non recusavi. Cum vero prima Operis Pars, quæ ante biennium prodiit, faventius longe supra expectationem meam et meritum suum nacta sit Lectorum judicium; et a pluribus cœptæ scriptionis continuatio exinde a me sæpius sit efflagitata, et avide, ut illi nimio procul dubio in me affectu loquuntur, expectetur; haudquaquam committendum duxi, ut aliquam de me conquerendi ansam haberent; sed id demum studui, ut si non possem votis ipsorum plene satisfacere, utcunque saltem honestæ ipsorum petitioni respondere conarer.

Hinc nata secunda hæc Operis Pars, quæ primaria Mysterii Pietatis, et Religionis nostræ Capita complectitur; quam Magnificentissimis Amplitudinibus Vestris, ea qua par est observantia, sacram facere constitui, ut primam Amplissimo Magistratui meo, ut Laborum meorum primitias, nuncupavi. Fateor, EXCELLENTISSIMI DOMINI, me non parum dubium et ancipitem hæsisse, an exiguum hoc munus offerre Vobis deberem. Hinc enim tenuitatis meæ conscientia; Inde vero fastigii et dignitatis, ad quam Vos evectos Deus voluit, cogitatio, et gravissimorum negotiorum moles, quibus Vos obstrictos tenet continuo Reipublicæ cura, metum injiciebant, ne temeritatis notam hoc pacto incurrerem, vel intempestive saltem me Vobis sisterem. Verum audentiorem me reddidit singularis Vestra Humanitas, apud omnes decantata, effecitque ut, posito omni metu, patrocinium hic Vestrum ambire non dubitaverim, et Illustrissima vestra Nomina veluti πρόσωπον τηλαυγὲς Operi meo auspicato præscribere ausus sim, ut major illi apud omnes gratia constaret; hac firma spe fretus, non ingratum fore Vobis Argumentum, quod non alio spectat, quam ad Veritatis et Religionis, quam inter prima vestra Decora, et maximas Imperii Vestri curas, cum Honorio Imperatore merito reponitis, defensionem. Enimvero cum Reipublicæ Vestræ Illustrissimæ, totius Helvetiæ Metropolis, inclyta fama gloria apud exteros multis de causis jure celebretur, non modo Urbis antiquitate, sed et summa Rectorum prudentia et integritate, Legum sanctitate, Virorum Excellentium, et undequaque Doctissimorum, quibus toto Orbe hactenus fulsit, et nunc etiam fulget, copia, Bonarum Artium, quæ in ea semper floruerunt, studiis, Civium humanitate, Artificum industria, Totiusque Gentis ad libertatem natæ et bellicosissimæ fidelitate et fortitudine, aliisque non paucis privilegiis, quibus præ aliis pluribus gaudet; Tum præcipue, quod omnium Caput est, Religionis amore, et Veritatis studio sese semper commendavit. Nam ut nihil dicam de zelo et alacritate, qua veram Christi fidem primo suscepit circa finem tertii seculi a *Felice* et *Exuperantio*, fidelibus Dei servis, sub Thebeæ Legionis signis militantibus, singulari Dei beneficio, ex cruentissima ejus cæde, quam Maximianus Imperator ob invictam ipsius in fide Christi constantiam fieri jussit, cum paucis aliis feliciter elapsis: Quis nescit illucescente denuo, et tantum non exoriente in mediis Papatus tenebris, æterno Christi evangelio, cum plures Populi et Civitates oblatam illam a Deo lucem, vel omnino repudiarent, vel timide susciperent; Vestram Civitatem forti intrepidoque animo Christum veluti redivivum, seque Vobis offerentem, avide amplexam esse, et semel exceptum tanquam Hospitem gratissimum, semper postea studiosissime retinuisse, fovisse,

ipsiusque Regnum, quantum in ipsa fuit, et apud se, et apud exteros promovisse, et præclaro suo exemplo aliis ad idem faciendum præivisse? Quinetiam testatur Historia, priusquam magnum *Lutheri* nomen in Helvetia innotuisset, Deum jam lucis suæ cœlestis radiis Terram vestram collustrasse, excitato ad id summo et nunquam satis laudato Dei Viro *Huldrico Zuinglio*, qui ferventissimo zelo, et heroica plane virtute purum Dei Verbum intrepide prædicando, et impuro Monacho Franciscano *Samsoni* dicto, Roma ad fœdam Indulgentiarum nundinationem misso, mascule se opponendo, mirum quantum cœleste hoc Opus apud Vos stabilivit et provexit. Quod divinum πλεονέκτημα Piissimi Majores Vestri tanto studio, tantoque cum successu conservarunt, in id etiam concurrente indefessa Venerandi Ministerii Vestri vigilantia, et Celeberrimorum ac Doctissimorum Theologorum Vestrorum zelo sanctissimo, qui tum viva voce, tum scriptis solidissimis nihil omiserunt, ut Erroribus quibusvis grassantibus strenue se opponerent; usque adeo, ut qualescunque Satanæ fuerint conatus, ad Doctrinæ puritatem inficiendam, nulla tamen, peculiari et paucis concessa Dei gratia, vel minima labes, in eam irrepserit; sed integra et illibata semper manserit, quodque a Patribus suis jam acceperant præclarum Depositum, religiosissime summa cum laude conservatum, ad Vos etiam fideliter transmiserint.

Quam laudem et gloriam, vestram etiam esse voluistis, PROCERES AMPLISSIMI, non modo pretiosissimum hoc κειμήλιον præ cæteris omnibus magnifaciendo, sed et constantissime retinendo, fidos Ecclesiæ nutritios, fortissimos bonæ causæ Vindices, et Orthodoxiæ Custodes tenacissimos Vos exhibendo, nihil antiquius habentes, quam ut ὑποτύπωσις ὑγιαινόντων λόγων, et purioris Doctrinæ, quæ hactenus inter Vos viguit, simplicitas intemerata conservetur. Quod ut facilius assequi possetis, non modo teterrimos Errores, et fœdas hæreses, quæ cor ipsum Fidei, et Salutis fundamentum petunt, profligandas, et nigro theta notandas sancte censuistis; sed etiam novitias omnes, et peregrinas doctrinas a τύπῳ διδαχῆς antea traditæ recedentes, quæ alibi turbas dederunt, a finibus vestris arcendas laudatissimo consilio judicastis, ut omnes eadem incedentes regula idem sentire et loqui assuescant. Atque hæc ipsa ratio jam securum me esse jubet, qualemcunque hunc laborem meum a M.M.A.A.V.V. benevole exceptum iri. In quo quippe id unum mihi præ cæteris proposui, ut Doctrinam Orthodoxam, quam ex Sacræ Scripturæ fontibus, et ex Doctissimorum Theologorum Vestrorum et Nostrorum lectione hausi, fideliter traderem, nec ab ea quantum fieri posset, vel latum unguem recederem; Ut vel hinc constet apud omnes de vero Doctrinæ nostræ cum Vestra consensu. Sed non desunt aliæ rationes

b

publicæ et privatæ, quæ me ad Vos jam currentem grata quadam vi trahunt. Vel hoc satis esset, me Genevam Vobis Fœderatam, et multis nominibus obstrictam Patriam habere, ut inter eos nomen profitear meum, qui cultum Vobis debent et obsequium. Cum enim magna semper Genevæ cum Illustrissimis Cantonibus Evangelicis, cum quibus communia nobis sunt Sacra, et Fides ἰσότιμος, intercesserit necessitudo, Tum vel maxime cum florentissima Republica Vestra, quæ cum Illustrissima Bernensi arctiori Fœderis vinculo nobis est juncta. Cujus propensissimum studium semper, et temporibus præsertim difficillimis jamdiu probavimus, et quotidie probamus, dum de rebus nostris non minus ac suis sollicita, bona et mala nostra sua interpretando, consilio et opere promptissime nobis adfuit, nullaque a se unquam requiri passa est officia, quæ ab amicissima et conjunctissima Sorore expectari possunt. Testantur etiam Annales nostri, quantum hæc Ecclesia Vestræ debeat, quantumque contulerit ad confirmandam adversus hæresium monstra, quibus hic impetita est, Doctrinæ puritatem, et ad sanciendum sacræ Disciplinæ Presbyterii nostri vinculum, quod homines factiosi et ἄτακτοι ad omnigenam licentiam inducendam non semel abrumpere conati sunt. Nec nos latet, Vestra intercessione præsertim factum, ut Calvinus, (qui turbonum quorundam iniquitate et violentia Urbe excedere coactus fuerat, et Argentinam se receperat, ubi honestissime exceptus, Pastoris in Ecclesia Gallica, ejus ductu ibidem instituta, et Professoris Theologiæ munus dignissime sustinebat,) Ecclesiæ huic summo cum ejus gaudio et emolumento, licet ægre, redditus fuerit. Nec ignota potest esse pia et intima animorum Unio et consiliorum communicatio, quæ inter Magnum *Bullingerum* Vestrum, et *Calvinum* nostrum semper extitit, ut literæ ἀμοιβαῖαι suavissimæ testantur, per quam ὁμοθυμαδὸν Opus Domini sedulo ab ipsis semper promotum est. Et cum malevoli aliquod sententiarum divortium inter utramque Ecclesiam in Re Sacramentaria jactarent, Farello et Calvino Tigurum profectis, scriptus est unanimi Ecclesiarum Helvetiarum et Fœderatarum approbatione, anno 1549, *Consensus Sacramentarius*, quo sanctum Fraternitatis et affectus vinculum inter ipsas magis magisque adstrictum est et colligatum. Nec ab eo tempore cessavit per Dei gratiam dulcissima illa animorum et officiorum contesseratio, quæ etiamnum hodie, singulari Dei beneficio et maximo nostro cum gaudio, Nobis intercedit cum magnis Ecclesiæ et Academiæ Vestræ Luminibus, Celeberrimis Viris, qui summa cum laude de Ecclesia et Repub. literaria, tam viva voce quam scriptis doctissimis, bene mereri pergunt. In qua ad extremum usque Deo Favente, nos semper perstituros speramus.

Sed præter hæc nomina publica, quæ cum popularibus meis, qui Genevam Matrem agnoscunt, me Vobis obstringunt; Aliæ mihi sunt peculiares causæ non leves, quæ hoc officium jure quodam suo a me exposcunt; singularem dico favorem et benevolentiam, quam Avus, Parensque meus, felicissimæ recordationis, inter Vos experti sunt, totaque cum ipsis familia nostra. Cum enim *Franciscus Turrettinus* Avus meus colendissimus, qui relicta Italia et Civitate Lucensi Patria sua circa annum 1575, purioris Religionis studio, Genevam primo, et post aliquot annos Antuerpiam concesserat, (ubi licet adhuc junior, Senioris tamen in Ecclesia Gallica, quæ ibi tum florebat, ob eximiam suam pietatem fungebatur officio,) ex Civitate a Duce Parmensi obsessa, excedere coactus fuisset non sine magno vitæ discrimine; et non multo post in Inclytam Vestram Civitatem, tanquam in securitatis asylum et tranquillitatis portum sese recepisset; summa cum humanitate ab Amplissimo Magistratu exceptus est, et per totum quinquennium, quo ibi versatus est, propensissimam semper vidit erga se ejus benevolentiam, ut singularem sensit Dei benedictionem; In eo vero potissimum, quod Lectissima Fœmina, *Camilla Burlamachia*, ex Nobili Burlamachiorum Familia etiam Lucensi, conjux ejus charissima, *Benedictum Turrettinum* filium primogenitum, Parentem meum desideratissimum, intra mœnia vestra, anno 1588, illi peperit, quem sacro Baptismatis fonte tinctum, Nobili Viro D. *Henrico Werdmyllero* Susceptore, et a teneris Deo consecratum, et semper benedictum, non sine summo gaudio et solatio, vidit postea ex voto suo Sacris admotum, et Pastoris in utraque Ecclesia, Gallica et Italica, et Professoris munus feliciter obeuntem. Ut vero ipse Tigurum, ubi primo lucem viderat, tanquam almam Patriam suam impense semper dilexit et coluit: Ita illa se summe benevolam erga ipsum tanquam alumnum suum charissimum continuo præbuit. Cujus, ne alia referam, non obscurum sunt documentum Testimoniales Literæ illi ab Amplissimo Senatu traditæ anno 1608, quas penes me adhuc habeo, et ut gratissimum tenerrimi in ipsum Affectus Vestri pignus studiose servo, quibus eum, ut in sinu vestro natum, pro vestro agnoscit, et tanquam Tigurinum et Helvetium de meliori nota commendat. Nec ibi substitit Favor Vester, sed in familiam totam sese diffudit, quæ non indigna Vobis visa est vestra recordatione et patrocinio. Cujus ipse ego, ut de aliis taceam, non pauca indubitata habui argumenta, quæ mihi nihil tale merito quavis data occasione dare voluistis. Quæ sane omnia talia sunt, ut indigni simus, si ea perenni cultu non recognoscimus, ingrati, si non omni loco et tempore prædicamus; Ut cum impares simus dissolvendo debito, animum saltem beneficiorum acceptorum

memorem nunquam deponamus ; Et si non quas debemus, at quas possumus, gratias humillime referamus. Cujus adimplendi officii opportunitatem diu quæsitam, et commode jam oblatam et inventàm, perire mihi nolui, ut aliquod saltem summæ meæ erga Vos et Rempublicam Vestram observantiæ et gratissimi animi monumentum publicum Posteris ponerem. Accipite ergo benigne, EXCELLENTISSIMI VIRI, pro solita humanitate Vestra, tenuem hanc, sed sinceram, quam Vobis qua possum maxima animi submissione et reverentia offero, devotissimi mei cultus, et perennaturi obsequii tesseram; Et quam Avo et Parenti prolixe contestari voluistis, benevolentiam, eadem porro Nepotem et Filium Vobis addictissimum cum suis complecti non dedignemini.

Ego sane, quod unum possum, Deum Opt. Max., boni omnis Fontem et Largitorem, pro omnimoda et constanti Vestra et Reipubl. ac Ecclesiæ Vestræ felicitate votis calidissimis supplex venerari non desinam ; ut supremus ille rerum Arbiter, qui a decumanis, quibus tota pene Europa concussa est, fluctibus, et a gravissimis, quibus tot aliis locis misere jactatur Christi Ecclesia, persecutionum procellis, immunes Vos hactenus esse voluit, non sine insigni miraculo, Halcyonia eadem concedat semper, et beneficium hoc Vobis, Totique Helvetiæ, et Nobis, velit esse perpetuum; ut Regio Vestra felix et florens, procul ab omni periculo et damno, sit semper Arcæ Domicilium, Afflictorum Asylum, Religionis et Veritatis sedes, et vera Bethel, quam gloriæ suæ radiis intus collustret, et muro igneo Protectionis continuo circundet; Vosque inprimis, PROCERES ILLUSTRISSIMI, qui tanta cum laude Reipub. habenas tractatis, difficillimis hisce et tristissimis temporibus, Spiritu suo Regio magis magisque dirigat et corroboret semper, et omni bonorum genere mactos quam diutissime bono Reip. et Ecclesiæ servet. Γένοιτο. *Dabam Genevæ Calend. Mart. Anno Æræ Christianæ* M.DC.LXXXII.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

LICET ex iis, quæ ad primam Operis istius Partem præfati sumus, CANDIDE LECTOR, Instituti nostri rationes in eo edendo tibi abunde perspectæ esse potuerint, nihil ut opus sit de eo quicquam superaddere; Ne tamen mirum cuiquam videatur, si telam tunc orsam nondum pertexuerim, neque etiamnum pertexam: Paucis dicam, hoc præter votum et expectationem meam omnino contigisse. Ex quo enim animum ad scribendum appuli, nihil magis mihi in votis fuit, quam ut fidem datam protinus liberarem. Et eo alacrius manum operi admovi, ex quo non obscuris mihi constitit documentis, consilium methodumque meam Viris doctis non displicuisse, nec improbatos illis fuisse qualescunque hosce conatus. Verum, quia in amplissimo Theologiæ nostræ latifundio, tanta est Controversiarum seges, ut quotquot mihi adhuc pertractandæ supererant, uno volumine includi non potuerint, nisi plerasque ex illis vel omisissem penitus, vel obiter tantum attigissem; Consultius existimavi, utiliorem, licet operosiorem, et prolixiorem viam sequi, et in duas iterum partes dispescere, quæ una minus commode absolvi potuerunt, ut ita ex multorum voto, paulo diutius in difficiliorum Quæstionum examine immorari possem, et aliquanto fusius in præcipuorum et fundamentalium, quæ subinde occurrebant, Scripturæ locorum explanatione versarer. Hinc factum, ut absoluta Tractatione Locorum de Lege, et Fœdere Gratiæ, de Christi Persona et Statu, Ejus Officiis, et Beneficiis variis, manum de tabula ponere coactus fuerim, et in tertiam Partem rejicere reliquas Controversias, de Ecclesia, de Sacramentis, et de Novissimis, quæ discutienda adhuc veniunt, ut plenum Institutionis nostræ Systema habeatur. Quod eo minus ægre Te laturum mihi polliceor, quod cum auctario et fœnore proditurum sit Opus, si Deus vitam viresque concesserit.

Interea quod nunc sub divinis auspiciis in publicum prodit, eo acceptius tibi futurum spero, quod totius Theologiæ nostræ nucleum

et medullam fere contineat; fundamentalia scilicet fidei Capita, quæ præcipuum spei et consolationis nostræ fulcrum constituunt, quæque majori molimine hodie ab Adversariis oppugnantur. In eorum vero enucleatione, si Tibi usquequaque non satisfecerim, æquiorem te mihi futurum non dubito, quum memineris de iis agi Mysteriis, quæ non humanum tantum captum longe superant, sed et Angelicum, ad quæ ratio nostra caligat, et balbutit lingua, in quibus docta est ut plurimum ignorantia, et damnabilis curiositas, ubi longe laudabilius est ἐπέχειν quam ausu temerario et sacrilego in arcana, quæ Deus sibi soli servavit, irrumpere. Quod si eruditionis lumen, et acumen ingenii hic desideras, non refragabor, sed hoc unum mihi sufficiet, diligentiam et candorem meum Tibi saltem probasse; ut bona fide testari possum, me integra conscientia in eo Opere versatum fuisse procul ab omni personarum odio et livore, nec vel alienam mentem, quantum quidem hoc licuit assequi, affinxisse iis quibuscum agendum mihi fuit, nec illa studio dissimulasse, quæ pro illorum causa facere videbantur. Nullus mihi erga diversa in Religione sentientes nisi charitatis affectus: Et si Erroribus bellum indicimus, Errantibus tamen bene velle et bene precari ex Christi præscripto non desinimus.

Utinam eadem erga nos æquitate uterentur οἱ ἐξ ἐναντίας, ut remissis odiis, et sepositis præjudicatis omnibus opinionibus, causam cum causa, rationem cum ratione conferrent; nec cœco zelo perciti nominum majorem rationem haberent, quam rerum, et potius attenderent quid dicatur, quam a quibus; melius omnino cum rebus humanis ageretur, et veritas, quæ præjudiciis istis premitur, et sæpe obruitur, facilius emergeret, et omnibus innotesceret. Sed minus mirum est hoc ab iis fieri, qui hoc unum agunt, ut Doctrinæ Examen declinent, et Ecclesiæ, imo Pontificis sui, voci tanquam Oraculo infallibili, et Unitatis Centro, cœca obedientia nos iterum subjiciant. Unde Viam Examinis et Discussionis tanquam difficiliorem et intricatiorem repudiantes; Viam Authoritatis et Præscriptionis, nova disputandi Methodo, ut faciliorem et certiorem dictatorio more sequendam sanciunt, ex qua nos etiam inauditos condemnari posse, absque ullo doctrinæ Examine iniquissime contendunt; Alcibiadis consilium secuti, qui Pericli de reddendis rationibus gesti muneris sollicito, longe consultius esse dixit, cogitare potius de modo se eximendi a rationibus reddendis, quam quomodo eas redderet. Quæ sane ratio, ut commodissima et compendiosissima est elabendi, et probationem omnem, et doctrinæ indaginem, declinandi via: Ita alienissima est tum a veritatis indole, quæ lucem, non latebras, quærit, tum a bonæ causæ conscientia, et non obscurum est malæ et desperatæ causæ

argumentum. Nam si serio persuasi sunt de Doctrinæ quam profitentur veritate, ecquid tam sollicite ejus refugiunt examen? Cur tot divertcula et ambages quærunt? Cur non Constantini Magni ad patres Nicænos consilium sequuntur, referente Theodoreto, qui vult eos τὴν πολεμοποιὸν ἀπελάσαντας ἔριν ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λαβεῖν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν? Sed quis non videt hoc insidiosum et malæ fidei commentum, non in alium finem excogitatum esse, quam ut ἀνεξετάστως recipere cogamur quicquid Romano Pontifici obtrudere libuerit? Quasi vel possessionis prætensa diuturnitas, et Jus præscriptionis, quod ex illa oriri præsumitur, Vel supremæ Authoritatis et ἀναμαρτησίας gloriatio, ab omni examine eum eximeret, et cœcam omnibus obsequendi necessitatem imponeret. Quis tamen non fatetur nullam contra Veritatem dari posse præscriptionem? Ut sapienter jam olim observavit Tertull.: "Veritati nemo præscribere potest," inquit lib. de Vela. Virg.; "Non spatia temporum, non patrocinia personarum, non privilegium Religionum." Imo hac exceptione facile se tueri possent Gentiles, urgendo cum Pontificiis non minori sed potiori jure longævam suam possessionem; Ne jam dicam frustra possessionem obtrudi, nisi ostendatur a quo tempore obtineat; An a quibusdam demum seculis, An a prima ætate et Apostolico seculo, a quo omnis legitima possessionis origo in Religionis negotio ducenda est: Quod cum nec præstiterint unquam, nec præstare possint in æternum, inanem esse omnem possessionis gloriationem constat. Sed non minus vanum et temerarium est supremæ Authoritatis figmentum, quam præter omne jus et fas sibi arrogant, ut in propria causa Judices sedeant; Cum constet hoc ipsum esse quod inter nos maxime controvertitur, et quod falsissimum esse invictis argumentis non semel a Nostris est probatum. Ecquid enim Spiritus Sanctus nos toties ad legendas et scrutandas Scripturas, et omnia probanda, etiam Spiritus ipsos, an sint ex Deo, hortaretur, si jurare in verba cujusquam, et fidem nostram cœca obedientia illi addicere teneremur? Jactent ergo Authoritatem suam infallibilem Pontifices, et ad Ecclesiæ Tribunal ἀνυπεύθυνον provocent. Nos aliter Christum edocti, ab ejus unius ore pendere volumus. Hunc solum in Ecclesia, ut Judicem infallibilem audiri, Hunc solum admitti cupimus, nec aliud Tribunal supremum agnoscimus, quam Scripturas Sacras, in quibus solis Deus Λόγια sua θεοπνεύστως et plenissime ad salutem consignavit. Ad hunc Canonem vere ἀκλινῆ et ἄψευστον omnia exigenda esse pertendimus, ut nemo παρ' ὃ γέγραπται sapere præsumat. Hæc etiam sacra Cynosura semper mihi proposita, a qua sicubi recessero, facile patiar me errantem a Te corrigi, et in viam reduci; sin fidelem me ejus observatorem

fuisse deprehendas, qui ad tui institutionem et profectum aliquid contulerim, non mihi, qui nihil possum, sed Gratiæ et virtuti Dei, quæ in infirmitate mea perficitur, in solidum mecum adscribe; Deumque rogemus ambo, ut Ecclesiæ suæ laborantis et sub Crucis pondere gementis misertus, Gloriam Potentiæ suæ in ejus conservatione et liberatione contra insanos Diaboli et Anti-Christi furores exerere, et Veritatis suæ radios ad Erroris confusionem magis magisque per Orbem diffundere, dignetur. Amen.

ETIAM VENI DOMINE JESU.

LOCUS UNDECIMUS.—DE LEGE DEI.

LOCUS UNDECIMUS.—DE LEGE DEI.

QUÆSTIO PRIMA.

An detur Lex quædam Naturalis, et quomodo a Lege Morali differat?
Pr. Affir., Poster. Dist.

Necessitas Tractationis de Lege.

I. Ut Doctrina de Lege Dei, de qua disputare nunc cum bono Deo aggredimur, ad Theologum proprie pertinet: Ita multiplicem in Theologia usum obtinet. 1. *Ad vitæ directionem*, ut perfecta Juris Dei in Hominem, et officii Hominis erga Deum regula. 2. *Ad peccati cognitionem*, quia ut peccatum est ἀνομία, non aliunde certius quam ex Lege veritas et gravitas ejus potest deprehendi, Rom. iii. 20. 3. Ad *præparationem ad Gratiam*, ut ex peccati et miseriæ hominis declaratione, Gratiæ salutaris necessitas aperiatur, et desiderium ejus in nobis excitetur, quo sensu vocatur *Pædagogus ad Christum*, Gal. iii. 24.

Legis Etymon.

II. *Lex* vero Hebræis dicitur תורה, a Verbo ירה, quod in Hiphil *docere* significat, quia per illam de officio suo omnes monentur; Græcis νόμος, ἀπὸ τοῦ νέμειν, quod tum *regere*, tum *distribuere* notat, quia juxta ejus præscriptum homines regi debent, et cuique quod suum est tribuitur; Latinis, Vel a *legendo* deducitur, ut *Isido.* vult, li. ii. c. 10, quod observante Cicerone, lib. i. de Legibus, legi soleat quum fertur, ut omnibus innotescat, vel in publicis tabulis legenda prostet; Vel quatenus *legere* ponitur pro *deligere*, quia in ea delectus habetur rerum agendarum et fugiendarum; Vel denique a *ligando*, ut vult *Thomas*, 1. 1ª Q. 90, Art. 1, et plerique Scholastici post ipsum, quod homines vinculo quodam liget et obstringat. Quo pertinere potest, quod *Leges* in Scriptura non raro vocentur *vincula*, Psalm. ii. 3; Jerem. v. 5.

Ejus Homonymia.

III. Diversimode autem sumitur in Scriptura, vel *late* pro universo Dei Verbo, Psal. i. 2, et xix. 7, 8, modo pro omnibus Libris V. T., Joh. x. 34, 1 Cor. xiv. 21, modo pro solis Libris Mosis seu Pentateucho distincte a Psalmis et Prophetis, Luc. xxiv. 44; Rom. iii. 21; Vel *stricte* pro dispensatione Mosaïca, opposita Novo Test., Heb. vii. 12, Joh. i. 17; Vel pro fœdere operum præcise, contradistincte ad fœdus gratiæ, Ro. vi. 14; Vel pro "Norma faciendorum et fugiendorum, quam creaturis rationalibus præscripsit Deus sub præmiorum et pœnarum sanctione," quo sensu hic præcipue spectatur.

Dividitur in naturalem et positivam.

IV. *Lex* autem ista Dei in genere dividitur in *Naturalem* et *Positivam*. Ut enim *Jus Dei* duplex est, alterum *naturale*, quod in natura ipsa Dei justissima et sanctissima fundatur; alterum *positivum*, quod a sola Dei voluntate pendet, et in quo libertatem suam ostendit: Ita *Lex* Dei quædam datur *positiva*, quæ nititur Jure Dei libero et positivo, cujus respectu res demum bonæ sunt, quia

Deus eas jubet; unde liberum fuit Deo talem legem vel non dare, vel aliter instituere, qualis fuit *Lex cibaria* et *symbolica* data Adamo, Gen. ii. 16, 17, et Leges cæremoniales V. Test., in quibus nulla erat per se bonitas vel malitia moralis, sed tantum ex Dei mandato; Alia vero *naturalis*, quæ in Jure Dei naturali fundatur, cujus respectu res non dicuntur justæ quia sunt jussæ, sed jussæ sunt quia justæ erant et bonæ antecedenter ad Dei præceptum, in sanctitate quippe ipsa et sapientia Dei fundatæ: Et talis est ejus natura, ut supposita hominis productione, non potuerit non illi ferri, utpote quæ officia illi præscribat indispensabilia, quæ ab omnibus semper et ubique præstanda sunt.

Naturalis vel late vel stricte sumitur.

V. *Lex* vero ista *naturalis* rursus bifariam sumitur: vel *late* et *improprie*, quatenus ad inanimata etiam et bruta extenditur, et nihil aliud notat, quam Providentiæ Dei sapientissimam gubernationem creaturarum, et ad fines suos directionem efficacissimam, quo sensu, Psalm. cxix. 91, ubi agitur de cœli motu et terræ stabilitate, "Omnia" dicuntur "perstare juxta statuta Dei, quia omnia ipsi serviunt," et Psal. cxlviii. 6, "Omnia" dicitur "stabilivisse in æternum, et posuisse Legem quæ nunquam intercidet," ubi de operibus creationis sermo est: Per hanc Legem plantæ crescunt, bestiæ generant, et unumquodque animal suas ὁρμὰς et instinctus spontaneos habet: Vel *stricte* et *proprie* pro Regula practica officiorum moralium, ad quam natura homines obligantur. De qua Lege hic quæritur, An detur talis quædam Lex Dei naturalis, quæ apud omnes obtineat, ut justi et injusti regula, antecedenter ad Leges hominum positivas; An vero justitia et honestas a sola voluntate hominum pendeat, et ex consensu humanæ societatis oriatur, et propria cujusque utilitate metienda sit. Prius asserunt Orthodoxi; Posterius vero Libertini.

Status Quæstionis.

VI. Nam, ut jam olim *Carneades* et Cyrenaici Aristippum secuti, justitiam omnem naturalem abnegarunt, pertendentes μηδὲν εἶναι φύσει δίκαιον ἢ αἰσχρὸν, ἀλλὰ νόμῳ καὶ ἔθει, *nihil natura justum et turpe esse, sed lege et consuetudine*, ut loquitur *Laërtius*, de vit. Phil.: Quæ fuit etiam mens Epicuri, pro quo multa dicit *Gassendus*, T. 3. Phil. mor. p. 1526, &c.: Ita non desunt etiam hodie varii, qui vestigiis eorum insistentes, nullam justi et injusti regulam dari a natura censent, sed eam demum a libera hominum determinatione pendere, et ex propria cujusque utilitate metiendam esse, ut homo natura sit omni solutus lege, nullaque alia ipsi sit recti bonique norma, quam suiipsius conservatio, et defensio vitæ et membrorum. Quem impium *Libertinorum* errorem esse cum aliis pluribus testatur Calvin. adversus Libertinos: Ad quos in hac parte accedit *Hobbesius* in suo Cive.

VII. Sed longe aliter loquuntur Orthodoxi, qui affirmant dari Legem aliquam naturalem, non ortam ex contractu vel lege voluntaria societatis, sed ex divina obligatione, a Deo quippe primitus in creatione hominis conscientiæ impressam, in qua fundetur discrimen honesti et turpis, et quæ principia practica immotæ veritatis contineat, qualia sunt *Deum esse colendum*, *Parentes honorandos*, *honeste vivendum*, *neminem lædendum*, *non faciendum alteri quod tibi fieri nolueris*, et similia; Atque hujus Legis, licet per peccatum diversimode corrupta fuerit et obscurata, superesse adhuc in natura tot reliquias et documenta, ut nemo sit mortalium, qui ejus vim vel magis vel minus non sentiat. Legem autem istam volunt dici *naturalem*, non quod a mera natura ortum suum habeat, cum a Deo supremo Legislatore pendeat, sed quia innotescit objective ex creaturarum aspectu,

et relatione hominis ad Deum, ejusque cognitio menti a natura indita est, non per traditionem vel institutionem acquisita.

Origo Legis naturalis non petenda est ex præceptis Noachidarum.

VIII. Unde origo et fundamentum Legis istius non debet peti, ut perperam faciunt Judæi, ex *septem Præceptis* quæ statuunt data Adamo et Noacho, quibus omnes posteri eorum obstringerentur; 1. de Idolis non colendis, 2. de nomine Dei non blasphemando, 3. de furto non faciendo, 4. de incestu et fœdis libidinibus fugiendis, 5. de Judicibus et Magistratibus constituendis, 6. de sanguine non fundendo, 7. de membro animalis vivi, seu carne cum sanguine, qui est anima ejus, non comedenda. Quia, præterquam quod ista sola traditione nituntur, quod de Jure naturali dici non potest; non sunt omnia simpliciter moralia, et perpetuæ observationis, sed quædam cæremonialia et positiva, quale illud de non comedendo sanguine; nec exhauriunt quicquid est Juris naturalis, licet ab eo deduci possint tanquam conclusiones ex suis principiis.

Sed a Jure naturæ.

IX. Sed petendum est ab ipso *jure naturæ*, quod nititur tum natura Dei Creatoris, qui per suam sanctitatem non potest non præscribere creaturæ officia, quæ jure illo nituntur; Tum creaturarum ipsarum rationalium conditione, quæ propter dependentiam necessariam, quam habent a Deo in genere moris, non minus ac in genere entis, tenentur ad ea præstanda vel fugienda, quæ sana ratio et dictamen conscientiæ facienda vel fugienda ipsis dictat.

Quot modis Jus naturæ usurpetur.

X. *Jus* autem *naturæ* hic a nobis sumitur, non *late et improprie*, prout a Jurisconsultis sumitur, pro eo *quod natura omnia animalia docuit*, Instit. lib. i. Tit. 2, quomodo distinguitur a *Jure Gentium* quo omnes Gentes utuntur, et a *Jure Civili* quod quæque civitas aut hominum societas sibi constituit; quia ut in bruta ratio non cadit, ita nec juris aut injuriæ proprie sunt capacia; Sed *stricte et proprie* pro eo quod creaturas rationales tantum respicit, quod Jurisconsulti includunt sub Jure gentium, et recte describitur per communes notiones practicas, seu lumen et dictamen conscientiæ, quod Deus singulis hominibus a natura insculpsit ad honesti et turpis discrimen, et cognitionem faciendorum et fugiendorum.

XI. Ex his autem notionibus, aliæ sunt *primariæ*, quas *principia* appellamus, aliæ *secundariæ*, quæ *conclusiones* dicuntur. Principia sunt, quæ per se nota, et apud omnes immota, in bono communi fundata, rationis adminiculo conclusiones ex se gignunt, quæ ad fundamentum communis boni reducuntur, quæ vel *propinquiores* sunt, *immediatæ*, et de primo, uti loquuntur, naturæ dictamine, quæ proxime colliguntur ex principiis, et facile in cognitionem veniunt, vel *mediatæ* et *remotiores*, quæ per remotiorem consequentiam, et majori cum difficultate ex principiis inferuntur. Illæ nullam, Istæ non exiguam in corrupta hac natura varietatem admittunt. Quamvis vero in istis conclusionibus non uno modo corrupta sit Lex ista post peccatum, tum nativa corruptione, tum prava educatione, tum vitiosa consuetudine, per quam vitia et crimina turpissima nonnunquam virtutum nomine donantur, et laudem obtinent, quod iniquissimæ quarundam Gentium Leges et Mores corruptissimi luculenter testantur; Hoc non obstat tamen quominus eadem semper maneat apud omnes, quoad prima sua principia, et immediatas conclusiones inde deductas.

Dari Legem naturalem probatur. 1. Ex Scriptura.

XII. Talem autem dari Legem naturalem multa probant. 1. *Scripturæ vox*, quæ asserit, "Gentes quæ Legem non habent," scilicet scriptam Mosis, ut Judæi," naturaliter facere quæ sunt Legis, et esse sibi Legem, utpote quæ ostendunt

opus Legis scriptum in cordibus, conscientia ipsorum contestante, et cogitationibus ipsorum se invicem accusantibus et excusantibus," Rom. ii. 14, 15. Et Rom. i. 19, 20, τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ dicitur "manifestum esse in Gentibus, quia Deus ipsis revelavit." Quomodo vero veritas ista revelata in gentibus diceretur, ut licet Legem non habeant, faciant tamen quæ sunt Legis, non præeunte doctrina, et institutione, sed *natura*, ut sibi ipsis sint Lex, et opus Legis inscriptum gerant, cui conscientia suffragetur, per approbationem vel accusationem in bene vel malefactis, si hoc a mero hominum arbitrio penderet, nec a natura ipsa inesset, et quidem a Deo impressum et infixum?

2. Ex Populorum consensu.

XIII. Secundo, *Populorum consensus*, inter quos, etiam maxime feros, jus aliquod gentium primigenium obtinuit, ex quo etiam absque Magistro Deum esse colendum, Parentes honorandos, honeste vivendum didicerunt; Et a quo velut fonte promanarunt tam multæ Leges de æquo et honesto latæ a Legislatoribus Ethnicis, haustæ ab ipsa natura. Quod si quædam apud nonnullos populos inveniuntur leges repugnantes istis principiis, vel ægre admissæ sunt et a paucis observatæ, et tandem per contrarias leges abrogatæ sunt et in desuetudinem abiverunt.

3. Ex uniuscujusque conscientia.

XIV. Tertio, *uniuscujusque Conscientia*, quæ unicuique dictat bonum esse faciendum et malum fugiendum; Et quæ, ut per *synteresim* exhibet nobis principia practica, ut normas universales fugiendorum et omittendorum: Ita per συνείδησιν applicationem et examen suiipsius facit ad istam regulam. Unde nascuntur angores conscientiæ, quæ ad peccati intuitum et judicii divini sensum tota exhorrescit, et veluti domesticis et assiduis furiis peccatores vexat, et noctes diesque pœnas a sceleratissimis repetit, ut loquitur *Cicero*, pro Roscio, et lib. ii. de Fin.: "Impii pœnas luunt, non tam judiciis, quam angore conscientiæ, fraudisque cruciatu." Unde vero laniatus illi et diræ ultrices, nisi a Lege naturali homini indita, quæ novit hoc "esse jus Dei, ut qui talia patrant, digni sint morte," Rom. i. 32? Hinc Ciceroni (pro Milone) dicitur "Lex non scripta, sed nata, ad quam non docti, sed facti, non præceptis instituti, sed a natura imbuti sumus:" Aliis ἔμψυχον δίκαιον vocatur, et ἄγραπτον Θεοῦ νόμιμον.

4. Ex Imperio Dei in hominem.

XV. Quarto, *Regimen et Imperium Dei in hominem:* Nam si fieri non potest, quin creatura qua creatura pendeat a Creatore, et gubernetur ab ipso physice; ἀσύστατον etiam est, creaturam rationalem et qua rationalem non subjici ipsi in genere moris, nec regi ab ipso convenienter naturæ suæ, id. mediis moralibus, per legis positionem. Unde sequitur vel hominem independentem a Deo creari debuisse, quod implicat, vel naturalem habere Legem sibi impressam, qua ab eo regeretur.

5. Ab Absurdis.

XVI. Quinto, *Absurda* varia quibus urgetur sententia adversa. Nam si nihil natura justum est, sed id solum quod humanis utilitatibus devoveri potest, sequitur homines natos esse sibi, non vero ad gloriam Dei, vel in bonum societatis, cujus inest illis natura excellens appetitus, quod ipsi saniores Ethnici dici non posse agnoverunt. 2. Omnia ex æquo licita erunt, tam Deum odisse quam amare, parentes occidere quam colere, et pro ratione ac lege sola cuique voluntas erit, ut quodlibet liceat; quod annon sit viam ad Atheismum sternere, promptum est cuivis intelligere. 3. Sublato hoc Dei jure et regimine morali, tollentur omnia juris fundamenta, omnes hominum Leges, quæ aliunde manare non potuerunt, et sic peribit omnis politia, honestas, et ordo

in societate humana, et Mundus in meram confusionem et latrocinium convertetur.

6. A Testimoniis Ethnicorum. XVII. Sexto, Testimonia præstantissimorum inter Ethnicos Philosophorum, qui impiæ isti sententiæ se fortiter opposuerunt, quales sunt Plato, Aristoteles, Stoïci; quod vel unus *Cicero* sufficienter probat libris de Legibus, ubi variis argumentis gravissimis demonstrat, "Nos ad justitiam esse natos, neque opinione sed natura constitutum esse jus;" meritoque execrari solitum Socratem eum, qui primus utilitatem a natura sejunxisset, conquestumque id caput esse exitiorum omnium, hoc quippe posito tolli justitiam omnem et pietatem de mundo. "Nam si natura confirmatum jus non est," inquit, libr. i. de Legib., "virtutes omnes tollentur; ubi enim est liberalitas, ubi patriæ caritas, ubi pietas? ubi aut benemerendi de altero, aut referendæ gratiæ voluntas poterit existere? Nam hæc nascuntur ex eo quod natura propensi sumus ad homines diligendos, quod fundamentum Juris est; neque solum in homines obsequia, sed etiam in Deos cæremoniæ Religionesque tolluntur, quas non metu, sed ea conjunctione quæ est homini cum Deo, conservandas puto." Unde lib. iii. de Rep., citante Lactant. lib. vi. Insti. cap. 8., "Est quidem," inquit, "vera lex, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando a fraude deterreat," &c. Et post, "Huic Legi nec abrogari fas est, nec derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest. Nec vero aut per Senatum, aut per populum solvi hac lege possumus; nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac, sed et omnes gentes, omni tempore, una lex et sempiterna et immutabilis continebit, unusque erit communis quasi magister et imperator omnium Deus," &c. "Ille legis hujus inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit, ipse se fugiet, ac naturam hominis aspernabitur," &c.

Fontes Solutionum. XVIII. Ex cauterizatione Conscientiæ quæ est in impiis, 1 Tim. iv. 2, qui dicuntur ἀπηλγηκότες *se ipsos tradere ad omnem impuritatem*, Ephes. iv. 19, potest quidem colligi suppressio Legis naturalis quoad actum secundum, seu *exercitium*, sed non ejus extinctio et deletio quoad actum primum, seu *principium*, et *insensibilitas* conscientiæ quoad *officium*, non vero quoad *supplicium*.

XIX. Si variæ Leges impiæ inter Gentes obtinuerunt Legi naturali repugnantes, quales fuerunt quæ sanxerunt idololatriam, ἀνθρωποθυσίαν, quæ furta, rapinas, homicidia, incestus, &c. permiserunt, non evincunt nullum fuisse lumen rationis hominibus a natura concessum, ut male colligit *Seldenus*, lib. i. de Jure naturali et gent. Hebræ. c. vi. vii., sed tantum homines male feriatos lumine concesso nefarie abusos esse, et luctando contra illud, et quantum in se est illud extinguere conantes, in reprobum sensum datos esse.

XX. Quamvis variæ notiones practicæ post peccatum sint obscuratæ, et ad tempus etiam obliteratæ; Non sequitur, vel penitus extinctas esse, vel nullas omnino fuisse. Nam principium communissimum, bonum esse faciendum et malum fugiendum, immotum est in omnibus, licet in conclusionibus particularibus et in determinationibus illius boni sæpe errent homines, quia fallit nos vitium specie virtutis et umbra.

XXI. Quod naturale est, debet quidem esse immutabile, et eodem modo se habere quoad fundamentum et principium, sed non semper quoad principiata: ut ratio et intelligentia est quidem naturalis, sed tamen non se habet eodem modo et gradu in omnibus, cum alii aliis sint perspicaciores.

Quomodo Lex naturalis differat a Lege morali per Mosem lata?

XXII. Si quæritur, Quomodo conveniat, vel differat *Lex ista naturalis* a *Lege morali?* Responsio est facilis: convenire quoad *substantiam*, et ratione *principiorum*, sed differre quoad *accidentia*, et ratione *conclusionum:* Eadem enim officia tum erga Deum, tum erga proximum, quæ Lege morali præscribuntur, Lege naturali etiam continentur; sed diversitas est ratione *modi tradendi*, quia in Lege morali ista officia clare, distincte et plene declarantur; In naturali vero obscure et imperfecte, tum quia multæ notitiæ amissæ sunt et obliteratæ per peccatum, tum quia reliquæ varie corruptæ sunt vanitate et malitia hominum, Rom. i. 20, 21, 22, &c.; Ne jam alia discrimina persequamur, ut Quod Lex naturalis insculpta sit cordibus hominum, Moralis inscripta tabulis lapideis; Quod illa ad omnes in universum pertineat, Ista vero ad vocatos tantum per Verbum; Illa nihil nisi morale contineat, Ista quædam cæremonialia etiam admixta habeat.

XXIII. Unde facile colligitur ratio, propter quam Deus Legem istam per Mosem repetere, et solenni modo promulgatam et Decalogo comprehensam populo suo et viva voce tradere et scripto consignare voluerit. Licet enim in natura integra nihil opus fuisset ista promulgatione; tamen post peccatum tanta est mentis cæcitas, talis perversitas voluntatis, et affectuum perturbatio, ut in omnium cordibus reliquiæ tantum hujus Legis supersint, tanquam picturæ cujusdam exoletæ, quæ idcirco debuit voce ac manu Dei quasi novo penicillo renovari. Unde causæ fuerunt gravissimæ istius promulgationis. 1. Ut *Lex naturalis confirmaretur* magis ac magis, ne notitiæ reliquæ paulatim diffluerent hominum vanitate et malitia, vel pro incertis et dubiis hominum opinionibus haberentur. 2. Ut *corrigeretur* in iis, in quibus corrupta erat per lapsum. 3. Ut *suppleretur* in iis, quæ in ea desiderabantur et obliterata erant. 4. Ut *Mediatoris necessitas* intelligeretur, et ejus desiderium ex hominis et Legis in carne impotentia in dies fortius accenderetur, Rom. iii. 20, et viii. 3, et x. 4. 5. Ut populus Israëliticus hac Lege in unam Remp. consociaretur, et ab aliis omnibus populis segregaretur, Deuter. iv. 6, 7, et Psal. cxlvii. 19. 20, Roman. ix. 4.

QUÆSTIO II.

DE NATURA LEGIS MORALIS.

An Præcepta Decalogi sint Juris naturalis et indispensabilis? Affirm.

I. Circa Legem Moralem quatuor quæri possunt. 1. Qualis sit ejus *natura*. 2. Quænam *partes*. 3. Quis *usus*. 4. Qualis *abrogatio*. Circa naturam disceptatur de ejus immutabilitate, et perfectione; Circa partes de Divisione Præceptorum, et eorum genuino sensu; Circa usum, de ejus usu vel absoluto, vel respectivo, quoad varios hominis status in natura, in peccato, et in gratia; Circa abrogationem, quo sensu dicatur abrogata, et quo non.

Status Quæstionis.
De natura Legis moralis.
An sit Juris naturalis et indispensabilis?

II. Prima Quæstio de *natura Legis moralis* versatur circa ejus *indispensabilitatem;* Ad cujus intelligentiam, 1. Præmittenda est distinctio terminorum, qui sæpe recurrunt in hoc argumento. *Obligatio* est Jus Legis in hominem, propter quod homo qui est sublex tenetur Legi obsequi. *Dispensatio* est quum in aliquo casu, quo revera viget et obligat Lex, tollitur obligatio Legis ab aliquo homine in particu-

lari, reliquis manentibus obligatis. *Declaratio* seu *Interpretatio* Legis est, quando declaratur Legem in aliquo casu non obligare. *Irritatio* est quum Lex aboletur antequam perfecte obliget; *Abrogatio* quum simpliciter aboletur et tollitur, quæ jam perfecte obligabat; *Derogatio*, quum ex parte tollitur, et ex parte manet.

III. 2. Distinguenda sunt *Præcepta simplicia*, id. mere moralia, quæ sunt juris naturalis; Et *mixta* ex morali et cæremoniali, quæ sunt partim juris naturalis, partim juris positivi, ut quartum de Sabbatho, quod morale est quoad genus cultus publici, cæremoniale vero quoad circumstantiam temporis definiti, et quintum, quod morale est quoad officium præscriptum, et promissionem longævitatis, sed cæremoniale quoad appendicem promissionis terræ Canaan.

Jus Dominii et Regiminis.

IV. 3. Observandum *Jus Dei* quatenus respicit creaturas, vel esse *Dominii*, quod includit Jus possidendi, disponendi, et utendi creaturis, ut dominus seu proprietarius, qui potest uti et frui rebus suis pro suo arbitrio: Vel *Regiminis*, quod spectat proprie creaturas rationales, quas gubernat ut Rector et Legislator, ad quod pertinet Legislatio, Judicium et Executio, ut potestatem habeat legem ferendi, ex ea judicandi, et sententiam latam exequendi. Jus hoc communiter distinguitur in *naturale et positivum*; Illud, secundum quod non potest non præscribere creaturis rationalibus officia, quorum opposita implicarent contradictionem, eo quod non fundentur simpliciter in divina voluntate, sed in divinæ naturæ perfectione, eminentia, sanctitate et rectitudine: Hoc autem, secundum quod libere et ex mero suo beneplacito talia præscripsit officia, quæ vel potuisset non præscribere, vel quorum opposita antecedenter in signo rationis ad divinam voluntatem potuisset velle et injungere citra ullum perfectionis et sanctitatis suæ præjudicium, et absque ulla contradictionis implicatione.

V. Quæcunque ergo tam arctam habent cum Dei natura, perfectione, eminentia et sanctitate connexionem, ut non possit opposita mandare citra naturæ suæ præjudicium, et quæ implicant contradictionem ut mandentur, sunt juris istius naturalis: Quia certum est Deum non posse seipsum abnegare, aut facere vel præcipere quicquam quod sit contrarium sanctitati et perfectioni suæ. Sic Deus non potest præcipere sui odium, blasphemiam, et mendacium, vel eximere hominem a dependentia et obsequio quod illi debet, quia hoc esset dicere Deum non esse Deum, id est primam causam et Dominum absolutum: Hæc sunt quæ *Bradwardinus*, de Causa Dei, libro i. cap. 18, vocat *rationabilia priora*, quæ sunt talia naturaliter antecedenter ad voluntatem divinam. Ea vero omnia de quibus dici nequit, Deum ad alteram contradictionis partem ex naturæ necessitate fuisse adstrictum, aut in quibus novimus Deum facere posse aut revera fecisse aliquam mutationem in obligatione, sunt Juris positivi; qualis fuit Lex symbolica data Adamo, et Leges cæremoniales V. T., quæ a libera Dei voluntate pendebant: Quo etiam referri solet permissio peccati.

VI. Præter *Jus divinum naturale increatum*, quod *primarium* dicitur, qui fundatur immediate in natura ipsa et sanctitate Dei, et cujus contrarium velle aut præcipere non posset, quin seipsum abnegaret; Aliud datur, *creatum* et *secundarium*, quod fundatur in natura rerum, juxta constitutionem a Deo factam, et decentiam seu convenientiam rerum inter se invicem, quod licet ex hypothesi ordinis a Deo instituti, secundum quem talem rerum naturam esse voluit, sit necessarium; non tamen ejusdem necessitatis potest censeri cum primo, nec officia quæ ex illo fluunt æqualem habent obligationis gradum. Illud enim est absolute immutabile, nec ul-

lus datur casus, in quo de eo relaxare Deus possit, quia sic naturam suam in qua fundatur videretur abnegare. Unde nunquam præcipere vel approbare potuit sui odium, idololatriam, perjurium et mendacium. Sed istud, licet regulam rectitudinis naturalem contineat, quia tamen supponit certum rerum statum, potuit in certis casibus, mutatis rerum personarumque circumstantiis, immutari, sed illius tantum authoritate a quo institutum est: v. g. occisio hominis, et contrectatio rei alienæ, quæ mandato sexto et octavo prohibentur, possunt fieri licitæ, mutata aliqua circumstantia; accedente puta mandato divino, vel publica authoritate. Atque hoc respectu potest referri ad Jus positivum, non quidem absolute et simpliciter tale, et mere liberum, quod nullum habet fundamentum nisi in voluntate sola Dei, sed secundum quid, quatenus, licet fundetur in ordine rerum et natura creata, potest tamen mutationem aliquam admittere pro sapientia Legislatoris, qui ordinem illum instituit.

VII. Ex hac vero Juris divini distinctione, fluit Præceptorum distinctio, quæ hic est tenenda. Quæ enim tam arctam habent cum natura Dei connexionem, ut posita creatura rationali et regibili, non possit ad ea præstanda non obstricta esse, qualia sunt, ut Deo se subjiciat et morem gerat, et eum pro Deo suo unice habeat, et sim., illa sine controversia sunt Juris naturalis. Sed quæ a libero Dei beneplacito fluunt, et quæ liberum et integrum Deo fuit ponere vel non ponere, censeri debent juris positivi. Et de hoc inter omnes fere convenit. Sed de particulari horum et illorum distinctione, et enumeratione, non pariter omnes consentiunt: Sunt enim qui ad Jus naturale ea referunt, quæ alii ad positivum potius pertinere judicant.

Indispensabilitas respectu Dei et nostri.

VIII. 4. *Immutabilitas* et *indispensabilitas* potest bifariam intelligi, vel *absolute* et *simpliciter*, tam respectu *Dei*, quam respectu *nostri*, vel *comparate* et *secundum quid*, respectu nostri, non vero Dei. Quædam enim sunt absolute indispensabilia tam Deo quam nobis; quædam vero secundum quid respectu nostri, quia cum non simus Domini aut Judices, sed subditi, et ὑπόδικοι, non possumus quicquam addere aut detrahere Legi: Sed non respectu Dei, qui ut supremus Dominus et Legislator potuit in certis casibus dispensare de Lege aliqua a se lata sine peccato.

IX. Quæstio ergo eo redit, An Præcepta, non Legis Cæremonialis et Forensis, quas juris positivi mutabilis esse constat; Sed Legis moralis, non secundum appendices, sed secundum substantiam, sint Juris naturalis, sive primarii sive secundarii, non mere positivi; adeoque necessaria, non tantum hypothetice ex voluntatis divinæ sanctione, sed absolute et a parte rei, et indispensabilia, non tantum hominibus, sed etiam Deo.

Tres Sententiæ de Legis natura.

X. Circa hanc Quæstionem, tres sunt celebriores sententiæ: Duæ extremæ, quæ vel dispensabilitatem vel indispensabilitatem mandatorum asserunt; Tertia media, quæ partim dispensabilia, partim indispensabilia esse vult. *Prima* statuit Legem moralem in omnibus præceptis esse dispensabilem, fundatam puta in solo jure positivo, quod a libera Dei voluntate pendet; quamque ideo pro libitu mutare posset. In qua sententia sunt, 1. Varii ex Scholasticis, *Ockamus*, in 2. q. 19, *Gerson*, tr. de vita spirituali, lib. i., *Petrus de Alliaco*, in 1. q. 14, *Almaynus*, p. 3, tr. mora. c. xv., et alii qui eos sequuntur, quos præcipue impellit temeritas expungendi præceptum secundum ex Decalogo, tum potestas, quam arrogant Pontifici suo dispensandi de præceptis Dei. 2. Sociniani, qui stant pro dispensabilitate hac potissimum de causa, ut evincant Legem Mosaïcam esse imperfectam, quæ corrigi debuerit. Quibus se adjungunt illi ex nostris, qui pertendunt bonitatem et malitiam

moralem rerum non aliunde fluere, quam a libera Dei voluntate, atque adeo res bonas esse et justas tantum quia jussæ sunt, non jussas esse quia justæ essent antecedenter; ut nihil obstet quominus contrarium illis præcipiat si vellet. *Secunda*, media, quæ tria primæ tabulæ præcepta vult esse indispensabilia, quartum vero ex parte, et cætera omnia secundæ tabulæ dispensabilia, ut *Scotus* et *Gabriel*, qui idcirco præcepta illa eximunt a Lege naturali stricte sic dicta. Ad quos accedunt illi ex nostris, qui pertendunt Præcepta quædam Decalogi moralia, quæ absolute fluunt a natura Dei, absolute esse indispensabilia, qualia sunt 1, 2, 3, 7, 9, sed alia quæ pendent ex libera Dei voluntate, ut quartum ex parte, et quintum, sextum, octavum et decimum, licet sint immota et indispensabilia quoad nos, esse tamen dispensabilia quoad Deum, qui possit certis de causis præcipere contrarium, et tamen nihil faciat repugnans naturæ suæ. *Tertia* est eorum, qui volunt Legem moralem quoad omnia præcepta sua esse simpliciter indispensabilem, quia continet intrinsecam rationem justitiæ et debiti, non ut procedit a Lege, sed ut fundatur in natura Dei, et provenit ex intrinseca rei constitutione, et proportione inter objectum et actum comparatum ad rectam rationem, seu naturam rationalem, quales sunt *Thomas* cum suis, 1ª 2ª, q. 100, art. 8, *Altissiodorensis*, *Richardus*, *Paludanus*, et alii plures.

XI. Et hæc communior est Orthodoxorum sententia, quam et nos sequimur, hac tamen cum limitatione, ut quemadmodum præcepta omnia non æqualiter nituntur jure naturæ primario, sed quædam absolute fluunt a natura Dei, et talia præcipiunt, quæ liberrime quidem sed tamen necessario Deus vult, et ita necessario et immutabiliter, ut contrarium velle non possit sine contradictione; Alia vero quæ pendent a naturæ rerum constitutione intercedente libera Dei voluntate: Ita non debent censeri æqualem necessitatis et immutabilitatis gradum obtinere; Et licet dispensatio proprie dicta locum in iis non habeat; declaratio tamen seu interpretatio circa ea nonnunquam datur, mutatis rerum vel personarum circumstantiis; ut postea videbitur.

Indispensabilitas præceptorum probatur.

I. Ex dependentia necessaria hominis a Deo.

XII. Pro Sententia nostra faciunt Rationes sequentes. 1. Quia datur dependentia Creaturæ rationalis qua talis in genere moris et in ordine ad rectam rationem necessaria et indispensabilis, per quam non potest non obligari ad obsequendum Deo, et illi subesse, quia alias non esset creatura, quod implicat. E. datur in Deo naturaliter, et antecedenter ad liberam ejus voluntatem Jus subjiciendi sibi creaturam rationalem, et obligandi ad obedientiam, quod abnegare non potest aut ejus oppositum decernere sine contradictione. Tale autem illi jus competere liquet, tum ex Independentia, Primitate, Perfectione, et supremo Dei dominio, et similibus attributis quæ tale jus fundant: tum a pari, quia datur dependentia naturalis necessaria et essentialis creaturæ a Deo in genere entis et causæ secundæ, per quam creatura non potest esse et operari sine Deo, nec Deus potest curam illius abjicere, et illam sibi relinquere. Ergo dependentia moralis creaturæ rationalis a Deo ut prima veritate et sanctitate, non minus necessaria est et immutabilis dependentia naturali cujusque creaturæ.

XIII. Nec obstat, Quod nulla necessitate Deus ad creaturæ productionem impulsus sit, sed mera libertate. Nam licet omnia quæ sunt extra Deum sint hoc sensu contingentia, id est talia a quibus creandis potuit abstinere: Tamen ex hypothesi quædam necessario vult et agit in iis aut circa ea quæ vult existere, ita ut non possit aliter agere aut velle; quo

pertinent ista *Caietani*, in 1[am] 2[æ], q. 100, artic. 8. "Divina voluntas licet sit simpliciter libera ad extra; tamen ex suppositione unius actus liberi potest necessitari ad alium; ut si vult promittere absolute, necessitatur ad implendum promissum, si vult loqui et revelare, debet revelare verum, si vult gubernare, non potest nisi juste gubernare, si vult habere subditos ratione utentes, non potest non esse legislator eorum." Ita ex hypothesi, quod creatura existat et agat, necesse est ut Deus eam conservet, et cum ea concurrat, quamdiu eam esse vult. Sic posita creatura rationali, necesse est poni aliquam legem Dei, cui obsequi teneatur. Eam enim esse, nec Deo subesse, aut Deo subesse, nec ab ipso regi, aut regi sine lege, et lege justa, est contradictorium.

2. Ex natura rerum præceptorum.

XIV. Secundo, Si præcepta omnia Legis sunt dispensabilia, et Jure tantum positivo nituntur; liberum et integrum Deo fuit ea ponere aut non ponere; imo potuit contrarium etiam præcipere sine ulla repugnantia: Nam in iis quæ sunt natura ἀδιάφορα, qui jus habet jubendi, idem jus etiam habet prohibendi, et contrarium præcipiendi. Ita Deus ex hac hypothesi potuit non modo nullam Legem ponere Creaturæ rationali de se amando et colendo, sed et contrariam ponere de se odio habendo et blasphemando, de non credendo ullo Deo, vel non credendo justo, bono, omnipotenti, et sim., de illi non obediendo, de colendis diis alienis, imo et ipso Diabolo: Sic laudabilia fierent teterrima peccata, odium Dei, Atheismus, blasphemia et similia, quia eo ipso quo caderent sub præceptum, honestarentur, nec amplius essent peccata: quæ portenta absurditatum proposuisse refutasse est. Quis enim non videt talia Deum non posse, quin seipsum abnegaret, et naturæ suæ repugnantia faceret? Nam ut verax est et sanctus, repugnat naturæ ipsius ea præcipere quæ sunt falsa et turpia. At si præciperet sui odium, vel Atheismum et idololatriam, præciperet horrenda mendacia et turpissima contra ipsam veritatem et sanctitatem Dei. Frustra regeritur voluntatem Dei esse summam justitiæ regulam, nec posse aliunde regulari; quia aliud est talem esse ab extrinseco, quod damus, aliud ab intrinseco, quod negamus, ut probatum fuit, Loc. III. Q. 18.

3. Ex discrimine Legis moralis et cæremonialis.

XV. Tertio, si præcepta omnia Legis moralis sunt dispensabilia; nullum erit istius discrimen a Lege cæremoniali, nec ulla major obediendi obligatio, vel majus transgressionis peccatum, circa unam quam circa alteram. Sic non minorem reatum contrahet coram Deo, qui carnem suillam manducaverit, vel qui mortuum tetigerit, quam qui Deum blasphemaverit, vel hominem occiderit. Sed hoc longe esse absurdissimum, et rei natura evincit, et Scriptura ipsa luculenter docet, quum, instituta comparatione inter Sacrificia Legalia et opera pietatis et misericordiæ, cultum cæremonialem et moralem, alterum alterius respectu apud Deum nullo pretio esse toties testatur.

4. Ex conformitate Legis moralis cum Lege æterna Dei.

XVI. Quarto, Quia lex moralis, quæ norma est Imaginis Dei in homine, respondere debet Legi æternæ et archetypæ quæ in Deo est, utpote quæ sit ejus effigies et ἀποσκιμάτιον, in qua expressit suam justitiam et sanctitatem. Unde non possumus ad exemplum Dei nos componere, ad cujus imitationem toties Scriptura nos hortatur, nisi secundum Legis istius præcepta vitam instituendo. Ideo quum ejus observatio inculcatur, toties auditur ista vox, *Sancti estote, quia sanctus sum.* At Lex illa immutabilis est et perpetua; Ergo immutabilem etiam esse necesse est Legem moralem, quæ est ejus Ectypum.

5. Ex identitate Legis moralis cum naturali.

XVII. Quinto, Lex moralis eadem est quoad substantiam cum Lege naturæ, quæ immutabilis est, et fundatur in natura rationali, tum quia Legis summa, quæ amore Dei et proximi absolvitur, natura est homini impressa, tum quia omnia ejus præcepta ex lumine naturæ hauriuntur, et nihil in illis reperitur, quod ratione sana non doceatur, nihil quod non pertineat ad omnes gentes per omnia secula, nihil quod non sit necessarium naturæ humanæ ad finem suum assequendum. Ergo debet esse juris perpetui, quia natura rationalis semper eadem est et sibi similis; Unde quod ea nititur non potest non esse tale. Nec si per peccatum hominis natura rationalis mutata est in concreto et subjective, Lex mutata statim fuit in abstracto et objective.

Fontes Solutionum.

XVIII. Lex naturalis non potest dici mutata per *Agrorum divisionem*, et proprietatem possessionum et bonorum introductam per jus gentium: Quia nulla lex naturalis bonorum communitatem præcipit, vel distinctionem eorum prohibet; Et si ab initio omnia communia fuisse dicuntur, hoc intelligendum non tam *positive*, quasi Deus legem aliquam sanxisset ut essent communia, quam *negative*, quia nihil de eo expresse sancitum fuerat, quia tum nondum necesse fuit; sed postea juste invecta fuit bonorum distinctio et proprietas, Deo ipso authore, ad dirimendas lites, ad arcendam vim externam, ad præstandam certitudinem hæreditatum et discrimina conditionum, sine quibus societas humana stare non posset.

XIX. Nec per *servitutum introductionem;* cum antea Lege primæva omnes liberi essent. Quia non aliter liberi, quam quatenus culpa vacabant, hac autem introducta, servitus omnis invasit; Qui enim alienæ libertati insidiatur, merito excidit sua. Nec si Lex naturæ facit omnes homines pares ratione naturæ, sequitur pares esse ratione qualitatum et conditionis externæ. Nec per *Præscriptionem* et *Usucapionem*, quibus scilicet aliquis sortitur dominium in rem aliquam, si dominus intra certum temporis spatium eam non repetierit; Quia non efficiunt, ut alienum invito domino retineatur, quod repugnat æquitati naturali: Sed tantum ut quod antea alienum erat, ubi pro derelicto habetur a priori domino, alterius fiat proprium; nam licet expresse per pactum vel donationem dominus jus depositi non transtulerit in Depositarium, implicite tamen censetur transtulisse, quia illud negligit et deserit. Nec per *retentionem gladii*, quem dominus furiosus repetit ad homicidium; Quia non retinetur ut proprietas ejus auferatur legitimo domino et lucri faciendi gratia, sed ad præcavendum homicidium, quod jure naturali tenetur quisque quantum potest impedire, quia qui non impedit malum quum potest, tam est in culpa, quam qui facit. Adde quod non æquum est, ut sit Dominus rerum suarum, qui non est Dominus sui ipsius.

XX. Deus non dispensavit de secundo præcepto, quum jussit fieri Cherubinos supra Propitiatorium, et Serpentem æneum. Quia figuræ istæ non erant *imagines personales religiosæ* repræsentativæ alicujus suppositi, nulla quippe erat similitudo naturæ inter Cherubinos et Angelos, inter Serpentem æneum et Christum, sed erant tantum *symbolicæ* et *emblematicæ* ad adumbrandum officium et qualitates, nec haberi debebant pro *objecto vel medio cultus*, quo sensu prohibentur imagines, sed tantum pro *signo sacro*, quo Deus mysterium aliquod nobis adumbrare voluit. Licet ergo pertinuerint ad religionem, non erant propterea objecta religionis vel cultus. Idem dicendum de serpente æneo, qui fuit quidem symbolum seu typus Christi, sed non Imago.

XXI. Præceptum IV. est morale et perpetuum quoad substantiam rei mandatæ, nimirum quod Deo cultus aliquis solennis externus debeatur, et quod certum tempus illi sit assignandum; non quoad determinationem peculiarem diei septimi, quæ fuit juris positivi, quæque propterea ut cæremonialis potuit mutari, ut suo loco fusius probabitur. Nec si Maccabæi pugnarunt Sabbatho, factum fuit per dispensationem a Lege, sed per ejus declarationem et veram interpretationem, juxta quam prohibentur quidem opera arbitraria, sed non necessaria, qualis est legitima sui defensio adversus hostes, quod Christus ipse non semel confirmat, Matth. xii. 11. "Quis erit," inquit, "ex vobis, qui habens ovem unam, si ea inciderit in foveam, non apprehendat, et eam erigat?" Et Marc. ii. 27, 28. "Sabbathum propter hominem factum est, non homo propter Sabbathum." Unde sanavit hominem Sabbatho, et discipuli Christi esurientes Sabbatho spicas evellebant.

XXII. Quum Christus jubet *odisse* parentes, Luc. xiv. 26, non dispensat de Præcepto Quinto, sed verum sensum illius exponit, et subordinationem secundæ tabulæ ad primam, et hominis erga Deum notat. Ita τὸ μισεῖν non absolute et simpliciter intelligendum est, pro odio expresso et proprie dicto, sed *comparate* pro amore minori, et diminuto, ut notet, nullas necessitudines tantum valere apud nos debere, ut nos seducant a pietatis officio, Deum supra omnes amandum esse et colendum; Ut si amor parentum sit ἀσύστατος cum amore Dei, parati simus ad relinquendos parentes potius, quam ad abnegandum Deum, et semper præstare sciamus obedire Deo quam hominibus.' Sic sæpe *odisse* ponitur pro *minus amare*, ut Gen. xxix. 31, 33, Jacob dicitur *odisse Leam*, id. minus amasse; nec enim tam crudelis censendus est Jacob, ut eam odio habuerit. Sic vero hoc loco intelligendum esse liquet ex collatione Matt. x. 37, ubi exponitur per minus amare: "Si quis parentes dilexerit supra me, non est me dignus."

XXIII. Non dispensatum fuit de sexto Præcepto homicidii, quum jussus est Abrahamus mactare filium suum: quia mandatum fuit exploratorium tantum, non absolutum: Nec si mactasset Deo jubente, in Legem de homicidio peccasset, quia authoritate publica instructus id fecisset, mandato scilicet Dei. Lex vero non quodlibet homicidium damnat, quia tenetur magistratus supplicia in sontes exercere, et cuique privato licet injustum aggressorem et latronem vitæ tuendæ causa occidere, adhibito moderamine inculpatæ tutelæ; Sed homicidium tantum a privato injuste et sine authoritate perpetratum. Mosis homicidium non potest censeri contra Legem, quod Deus approbaverit per dispensationem, Exod. ii. 12, quia Moses fuit persona publica, habens jam internam vocationem; Quod etiam de *Phinea* dicendum, qui publica authoritate fuit instructus, et internam habuit ad id vocationem, si non externam. Samsonis αὐτοχειρία non fuit simpliciter contra Legem, quia non fuit facta privato impulsu tantum, quæ damnatur, sed peculiari instinctu, et inspiratione illius qui absolutum jus habet in vitam et bona, adeoque qui vitam nostram vel alienam repetere potest quando libet; quam hic adfuisse testantur, 1. Preces quas concepit ad Deum pro robore extraordinario ad ultimum istum actum obtinendo, quæ exauditæ fuerunt, adeoque ex fide profectæ. 2. Robur istud divinum ipsi subministratum, quo instructus tantam molem subvertit, unde Augustinus bene monet Spiritum latenter hoc jussisse, qui per illum miracula faciebat. 3. Testimonium Apostoli, Heb. xi. 32, qui inter exempla fidei Samsonem refert, quod utique non fecisset, si hoc facto peccasset, et Legem violasset.

XXIV. Christus, Matth. v. 39, quum jubet percutienti malam dextram, etiam sinistram porrigere, et eripienti tunicam, insuper dare pallium, non immutat Legem naturæ, per quam homini insitum est propulsare injuriam, et vim vi repellere. Sed damnat tantum τὸ ἀντιπεπονθὸς seu *talionem*, quando ad sui defensionem additur insuper ultio, et par aut major injuria. Proverbialiter et hyperbolice ista sunt intelligenda, non κατὰ τὸ ῥητὸν, nec enim Christus ipse præbuit alteram maxillam percutienti, Joh. xviii. 23, nec Paulus, Act. xxiii. 3; ut sensus sit, satius esse paratum esse ad novam injuriam ferendam, quam ad parem injuriam referendam aut malum malo pensandum, et quidem prætextu Legis divinæ de talione. Ita adversativa, ut sæpe alias, comparationem in se includit.

XXV. Deus non jussit Hoseam contra Legem scortari, c. i. 2, sed ei mandavit ut fornicariam duceret uxorem, quod *parabolice* potius quam historice intelligendum esse regula Augustini testatur, qui vult Scripturam figurate intelligi quoties vel vitium aliquod præcipit vel virtutem prohibet, et Scopus Prophetæ, qui erat redarguere populum ob fornicationem spiritualem, quod non fecisset, si talia præstitisset. Denique verba ipsa hoc ostendunt, *Assume tibi uxorem scortum, et natos scorti*, cum non potuerint iidem liberi assumi cum matre et ex ea gigni; sensus ergo est, Assume tibi scortum argumenti loco, illudque propone populo Israëlitico, et simile hoc de uxore fornicaria Israëlitis applica, quia spirituali fornicationi, idololatriæ scilicet, dediti sunt. Nec si exprimuntur apud Prophetam nomina uxoris et patris, judicandum est veram fuisse historiam, quia hoc non esse universale apparet ex parabola Lazari. Adde quod dato non concesso, hæc historice facta fuisse, non sequeretur Prophetam jussum fuisse scortari, quia aliud est scortari, aliud scortum in matrimonium assumere; Sed nihil obstat quominus executio sit emblematica, ut et præceptio.

XXVI. Cum *Polygamia simultanea* repugnet *primævæ institutioni* conjugii, in quo Deus virum unum et unam fœminam creavit, ut essent duo, non plures, in carne una; Et ejus *confirmationi* per Christum, Matth. xix. 8, dum licentiam divortiorum arguens dicit *a principio non fuisse sic*; Et *saniorum Gentium testimonio*, apud quas infamia notatur qui duas uxores simul habuerit; Dubitari non potest, quicquid *Ochinus* ad ejus defensionem dicat, eam illicitam esse ex se, et Legi naturali adversari. Quid vero sentiendum sit de Veteribus qui Polygami fuerunt, non omnes consentiunt. Quidam volunt hic intercessisse peculiarem quandam Dei *dispensationem*, et *permissonem Ethicam*, secundum quam remiserit illis legem quam tulerat ab initio, ut citius impleri posset promissio de multiplicatione seminis Abrahæ: quia alias vix concipi potest, quomodo tot et tales viri tam frequenter et perseveranter eam inire voluerint vivendi rationem, quæ Deo displiceret, et benedictionem prolis quæsiverint in eo quod Juris naturalis et divini regulas perverteret. Et hoc eo facilius fieri potuisse arbitrantur, quod polygamia ista repugnet quidem Juri naturali secundario, et naturæ honestati, quæ mutatis rerum et personarum circumstantiis aliquando immutari licite possit, sed non Juri primario, quod absolute sit indispensabile. Verum quia talis dispensatio ex Scriptura demonstrari non potest, et probabilibus tantum rationibus nititur; Alii satius putant *tolerantiam* hic tantum agnoscere, et *permissionem physicam* facti, non permissionem ethicam juris, juxta quam nec simpliciter approbabat, nec absolute et formaliter permittebat, tanquam licitam, sed tantum ut infirmitatem et nævum aliquem dissimulabat et tolerabat suis de causis: Unde licita potuit esse in foro soli, ut immunitatem obtineret a pœnis civilibus et Ecclesiasticis apud homines, sed non in foro poli apud Deum.

XXVII. Licet autem Scriptura non reprehendat Polygamiam in Patriarchis; Non sequitur licitam fuisse: Nam et alia varia referuntur in Scriptura, nec reprehenduntur, quæ a peccato excusari nequeunt, ut Lothi incestus, Saulis αὐτοχειρία, et sim. Eam vero probatam non fuisse Deo colligi potest a posteriori ex gravissimis calamitatibus, quibus polygamos propterea castigavit. Nota crux domestica eo nomine Abrahamo imposita; Nota jurgia et æmulationes uxorum Jacobi; Notum quid David passus sit a liberorum flagitiis ex Polygamia ortis, et quam care constiterit illa Salomoni.

XXVIII. Quamvis Patriarchæ nesciverint se peccare per polygamiam, Non obstat tamen quominus peccaverint ex ignorantia, putantes id licitum esse omnibus quod passim obtinebat, prava consuetudine quæ invaluerat in ipsis obscurante vel obliterante primævæ institutionis memoriam, ut non cognoscerent esse peccatum. Nec sequitur mortuos esse in reatu illius peccati quod ignorabant, quia nunquam pœnitentiam ejus egerunt; quia si non expresse et formaliter pœnitentiam illius egerunt; *implicite* tamen ejus veniam petierunt, quum petebant veniam omnium peccatorum etiam occultorum. Nec pœnitentia specialis super hoc facto magis ab iis exigenda, quam super factis aliis de quibus non leguntur pœnitentiam egisse. Alias nec Noachum super ebrietate, nec Lothum super incestu, nec alios super aliis peccatis pœnitentiam egisse legimus, quos tamen peccatorum omnium veniam a Deo per fidem in Messiam impetrasse non dubitamus. Si pii quilibet multa committunt peccata ex ignorantia et errore, quorum nunquam distinctam agunt pœnitentiam, quod non impedit quominus eorum petant et obtineant remissionem, dicendo cum Davide, *Purga me ab occultis*, Ps. xix., quidni idem dicamus de veteribus Polygamis?

XXIX. Quoad *Divortium*, Deus nec præcepit simpliciter, aut permisit, sed tantum licentiam divortiorum, quæ obtinebat apud Judæos contra legem naturalem conjugii, certis legibus coercere voluit, ut modum rei illicitæ poneret, non vero ut eam licitam faceret. Unde Christus dicit hoc Deum *permisisse*, seu *tolerasse*, *propter duritiem cordis Judæorum*, Mat. xix. 8.

XXX. Si *Conjugia in gradibus prohibitis*, quæ inter liberos Adami *fratres et sorores* in principio contracta sunt, necessitate ita postulante, hoc non tam factum est per dispensationem proprie dictam Legis, quam per ejus declarationem. Judæi Doctores plerique confugiunt hic ad *indulgentiam* Dei, quasi Deus hoc, licet vitiosum, indulserit primis illis hominibus. Verum indulgentia non consentanea juri et honestati naturali non potest locum habere, quia Deus nunquam indulget facere malum. Alii, ut August., *Necessitatem* hic obtendunt, "cum non essent," inquit, lib. xviii. de C. D. cap. 16, "ulli homines nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas conjuges acceperunt, quod postea quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente." Sed neque hoc plene satisfacere potest: Quia necessitatis illius causa fuit ipse Deus, qui facile casum hunc tollere potuisset, si voluisset plura hominum paria creare, ne homines conjicerentur in necessitatem violandi Jus naturale. Commodius alii se expediunt distinguendo *Jus naturale primarium et absolutum*, quod in natura ipsa Dei immediate fundatur, et *secundarium*, quod fundatur in natura rerum, et locum tantum habet in certo rerum statu, ut lex prohibens furtum supponit rerum divisionem; Talia conjugia repugnare quidem posteriori juri naturali in *certo rerum statu*, seu *natura constituta*, post generis humani multiplicationem, et illicita esse natura, propter reverentiam sanguinis, quia in sorore et

fratre, qui sunt caro et imago parentis, venerandus est ipse parens, et verecundia naturalis hoc prohibet: Unde Gentiles ipsi, ut Plato, lib. viii. de Legibus, talia conjugia vocat μηδαμῶς ὅσια καὶ θεομισῆ, *minime pia et Deo invisa*, et Diodor. Sicu., libro i., dicit esse κοινὸν ἔθος ἀνθρώπων, *communem hominum morem, ne fratres miscerentur cum sororibus*, quia cohabitatio et convictus quotidianus nunquam vacaret suspicione illiciti amoris, et occasionem daret stupris et adulteriis, si talia conjugia licita essent: Sed non repugnare Juri naturali primario et absoluto; alias Deus qui seipsum non abnegat, de eo nunquam dispensare potuisset, nec talem conjunctionem, nequidem sub mundi initium, vel instituisset ipse, vel probasset. Ut ergo rerum constitutio a voluntate Dei pendet, potuit in certis casibus eam, si non absolute, at secundum quid et in certo rerum statu, immutare, prout expedire novit ad humanæ societatis conservationem; Et quia voluit ex uno sanguine omnes nasci; necesse fuit tunc *in natura constituenda* talem conjunctionem locum habere. Cæterum quamvis nunquam licita possit esse conjunctio parentum cum liberis, non eadem est ratio conjugii fratrum cum sororibus; quia reverentia filiorum erga parentes absoluta est et intrinseca, quæ nunquam auferri potest; sed sororum erga fratres est tantum extrinseca et relativa, quatenus sunt tantum imago parentum; Ideo nihil obstat hunc respectum cohiberi a Deo, ne in hac vel illa persona, cui nubendum est, emicet.

XXXI. Idem dicendum de *Lege Leviratus*, Deuteron. xxv. 5, per quam levir seu frater demortui, uxorem fratris ducere tenebatur ad suscitandum illi semen: Si intelligatur de Leviro proprie dicto seu fratre germano, ut Judæos intellexisse constat, Matth. xxii. 24, 25: nimirum casum fuisse peculiarem, in quo Deus prospicere voluit conservationi tribuum et familiarum populi sui. Sed si latius extendatur ad cognatum proximum extra gradus prohibitos, ut non improbabiliter volunt non pauci viri docti, et Calvinus imprimis, nec vox יבמה repugnat, quæ cognatum aut affinem quemlibet significat, qualis erat Booz ad Ruth Moabitidem, Ruth. iii. 9, sublata erit omnis difficultas.

XXXII. Non dispensatum fuit de Lege furti per factum Israëlitarum vasa Ægyptiorum auferentium, 1. Quia ipsi Ægyptii ultro vasa illa concesserunt, *Jehova enim gratiosum reddiderat populum hunc ante oculos Ægyptiorum, adeo ut dederint illis petentibus, et sic spoliaverunt Ægyptios*, Exod. xii. 33, 36, nec abeuntibus illa repetierunt, imo expulerunt eos cum vasis suis, *dum vehementer instabant apud populum festinando dimittere eum e sua regione*. Sic non possunt dici Israëlitæ absolute cepisse rem alienam invitis dominis. 2. Quia Deus juste tanquam supremus Dominus, imo justus Judex, bona Ægyptiorum transtulit in Israëlitas, ad mercedem præcedentium laborum, et duræ illius servitutis qua eos natura liberos Ægyptii oppresserant; ut Judex permittit creditori pignora sumere in domo debitoris, aut illum in possessionem bonorum ejus immittit; non potest autem esse furtum quod fit authoritate Judicis. 3. Nequidem ipsi Ægyptii censeri possunt legitimi domini in foro poli et apud Deum, sed usurpatores tantum, ut et cæteri impii, licet in foro soli et apud homines tales habeantur. Licet autem Israëlitæ non reddiderint quod mutuo acceperunt, non ideo possunt dici fures, quia potuerunt habere animum reddendi, si Deus jussisset.

XXXIII. Licet non licitum sit falcem in alienam messem immittere, libertas tamen legitime dabatur olim viatoribus transeuntibus, vel spicas evellendi ex agro, vel uvas decerpendi ex vinea, sedandæ famis gratia, Deuteron. xxiii. 23, 24, non per dispensationem Legis furti, sed per

ejus veram interpretationem, quia opus erat necessitatis, quod permittebatur a supremo Domino majoris charitatis inter homines adstringendæ ergo. Si actus isti indecentiam aliquam habent in se, desinit esse talis accedente mandato, vel instinctu, vel vocatione divina, necessitatem talem imponente, vel libertatem concedente.

XXXIV. Licet homines possint dispensare de Legibus suis; Non sic Deus de Lege morali, quia Leges humanæ sunt positivæ, quæ obligant tantum a parte Legislatoris, non ex parte rei. At Lex moralis est juris naturalis, quæ obligat in se et a parte rei.

QUÆSTIO III.

DE PERFECTIONE LEGIS MORALIS.

An Lex Moralis ita sit perfecta vitæ morumque Regula, ut nihil illi superaddi possit, aut in ea corrigi debeat ad verum Dei cultum? An vero Christus eam non modo ut imperfectam compleverit, sed etiam ut doctrinæ suæ contrariam correxerit? Prius Affirm., Poster. Neg., contra Socin., Anabap., Remonst., Pontif.

Sententia Socinianorum.

I. Quæstio hæc nobis intercedit cum variis; Primo cum *Socinianis*, qui pertendunt, alia fuisse Christi, alia vero Mosis præcepta, et Christum Legem moralem supplevisse et auxisse ut imperfectam variis additamentis, et ut minus rectam in quibusdam correxisse. Hinc correctiones varias Legis a Christo factas volunt, et additamenta varia, non modo singulis præceptis Decalogi, quibus ea perficiuntur, qualia sunt, respectu Primi, *Certa precandi ratio definita oratione dominica, et cultus religiosus Christi ut Mediatoris;* respectu Secundi, *fuga Idolorum seu Imaginum;* Tertii, *Interdictio Juramenti etiam in rebus veris;* Quarti, *abrogatio Sabbathi, citra substitutionem alterius alicujus diei;* Quinti, et in genere tabulæ secundæ, *dilectio Inimici;* Sexti, *Interdictum iræ et vindictæ sive privatæ sive publicæ;* Septimi, *interdictio aspectus impudici, divortii extra adulterium, impuritatis et obscœnitatis;* Octavi, *prohibitio avaritiæ, et erogatio superfluorum in pauperes;* Noni, *prohibitio sermonis vani et levis, iniquæ censuræ,* &c.; Decimi, *interdictum concupiscentiæ, non modo ut ea non delectemur, sed ut ne quidem eam concipiamus quoad animum nostrum:* Sed etiam quoad Nova Præcepta, quæ præter Decalogum a Christo data pertendunt, qualia sunt Tria potissimum: 1. *Abnegatio nostri,* 2. *Tolerantia Crucis propter Christum,* 3. *Imitatio Christi,* de quibus *Catech. Racovi.* de Prophe. Christi munere, c. i. et ii. *Ostorod.* Insti. Relig. Christ. c. xxii. *Volkel.* lib. iv. de vera Religio, c. xxi. Scopus illorum est, 1. Stabilire impium dogma de Christo Salvatore non per λύτρον, sed per doctrinam. 2. Statuere justificationem hominum per opera, non quidem per meritum operum, in quo differunt a Pontificiis, sed per acceptilationem illorum operum. 3. Statuere præmium immortalitatis animæ non fuisse sub Vet. Testam., sed per Christum exhibitum fuisse. 2. Hos sequuntur *Anabaptistæ* et *Remonstrantes:* Illi colloq. Francoth. Artic. i. 10,11, et Embda. Art. 11,12,13; Isti Apolo. c. xii., ubi approbant Thesim Socinianam de imperfectione Legis, et in hypothesi varias additiones ponunt et defendunt, et c. xiii. de tribus præceptis a Christo additis et de primo præsertim fuse agunt.

Anabaptistarum et Remonstrantium.

II. Illis jam præluserant *Manichæi,* inter quos et Catholicos agitata

fuit eadem quæstio, teste Augustino, libro xix. contra Faustum Manichæum, docentes Christum Legem moralem additis illis præceptis quæ Matth. v. habentur partim adimplevisse, partim destruxisse, quod toto illo libro refutat August. Ex illorum lacunis hausisse videntur *Mahummedani* quod habetur in Alcor. Azoa. 12: Mosem tulisse Legem minus perfectam, Christum perfectiorem, sed Mahummetem perfectissimam. *Pontificii* hic etiam non una ratione aberrant imperfectionem Legis statuentes; Unde *Bellarm.*, lib. iv. de Justifi. c. 3, docet Christum reddidisse Legem ex imperfecta perfectam, vel certe ex perfecta perfectiorem, et inter Legem et Evangelium illud ipsum interesse, quod inter doctrinam inchoatam et perfectam. Et *Maldon.* in Matt. v. contendit obstinate a Christo Legem veterem correctam fuisse, adjunctis iis quæ ad perfectionem Evangelicam desiderabantur. Orthodoxi vero adversus istos omnes, Legem moralem ita perfectam censent, ut neque supplemento neque correctione opus habuerit, sed tantum genuina interpretatione: Et quicquid additum perhibetur, vel falsum esse et gratis confictum, vel in Lege jam vel explicite vel implicite contentum fuisse.

Pontificiorum.

Status Quæstionis.

III. Non quæritur, An Lex opus habuerit illustratione, confirmatione, et vindicatione adversus corruptelas Scribarum et Pharisæorum, et perversa hominum judicia: Hoc enim facile concedimus, et in sequentibus sumus demonstraturi: Sed An opus habuerit vel supplemento, vel correctione, quasi imperfecta, aut minus recta foret? Adversarii affirmant, Nos vero negamus. Momentum Quæstionis magnum est, quia nihil aliud quærunt Adversarii, quam ut Evangelium in novam Legem transforment, et ita pro justitia fidei, justitiam operum stabiliant.

Legis perfectio probatur.

IV. Rationes Orthodoxorum sunt, 1. Quia *Lex* est *perfecta*, Psalm xix. 7, non modo secundum quid, et ratione illius ætatis sub Vet. Testam., sed etiam absolute, ratione naturæ, et ita perfecta, ut non modo contineat omnia facienda, et nihil iis desit, (testibus *Genebrardo* et *Lorino*, in h. l.) sed etiam nihil ei addendum aut detrahendum sit, ex Deut. iv. 2, et xii. 32. 2. Perfecta est tum *extensive* quoad *partes*, quia adæquate complectitur in dilectione Dei et proximi omnia officia illis debita, ut Christus docet Matth. xxii. 37, tum *intensive* quoad *gradus*, quia dilectionem non qualemcunque, sed perfectissimam, et qua major dari nequit, postulat, tum *finaliter* quoad usum et effectum perfectum, quia potest observantibus dare vitam et felicitatem: "Qui fecerit ista vivet in iis," Lev. xviii. 5, quod dici non posset, si vel supplemento vel correctione indigeret.

V. Secundo, Quia "Christus non venit ad eam destruendam, sed complendam," Matt. v. 17, ubi τὸ πληρῶσαι non est imperfectam complere, aut contrariam corrigere, quod esset potius ἀναπληρῶσαι, sed phrasi Hebraïca id quod præceptum est facere, ut ita Christus Legem impleverit non additione vel correctione, sed observatione et executione. Trifariam Christus implevit Legem, vel ut *doctrinam*, fideli prædicatione, solida confirmatione, et forti vindicatione; vel ut *normam*, plena et constanti observatione; vel ut *typum*, integra consummatione, veritatem typorum et oraculorum et corpus umbrarum in seipso exhibendo.

VI. Tertio, Quia Christus non alia Legis præcepta in N. Test. tradidit vel per se, vel per Apostolos, quam quæ a Mose data fuerant, Matth. xxii. 37, Rom. xiii. 9, nec aliam explicationem eorum proponit, quam quæ a Prophetis olim proposita fuerat. Unde præceptum charitatis a Johanne *vetus* et *novum* dicitur 1 Jo. ii. 7, 8: vetus ratione primæ promulgationis in V. T., novum ratione renovationis et illustrationis in N.

VII. Quarto, Quia Lex non potest suppleri vel corrigi, quin imperfectionis et vitii arguatur, atque adeo vitium ipsum in Deum Legis authorem refundatur, quod vel cogitare impium.

VIII. Quinto, Quia *Abnegatio nostri*, *Tolerantia Crucis*, *et Imitatio Christi*, jam præceptæ fuerunt sub Vet. Test. Nam quando jubemur diligere Deum super omnia, nonne jubemur eo ipso abnegare nos ipsos propter Deum, et crucem tolerare patienter, quando ab eo nobis imponitur? Et quum Imitatio Dei toties præscribitur, nonne eo ipso imitatio Christi, qui verus Deus, præcipitur? Adde quod Imitatio Christi non alia est quam respectu virtutum moralium, quarum regula non alibi quærenda est quam in Lege. Hoc ipsum variis exemplis Veteris Testamenti confirmatur: Quoad *abnegationem*, in Abrahamo relinquente patriam, et immolante filium, Levitis fratres suos cædentibus, Exod. xxxii., Jobo benedicente Deo in adversis, cap. i., Mose, Daniele, et sociis ejus voluptates omnes fastidientibus, Hebr. xi. 25, 26, Daniel. i. 8, et seq.; Quoad *Tolerantiam crucis*, in Mose, Hebr. xi. 25, 26, Prophetis sub Achabo, 1 Reg. xviii., Zacharia, 2 Chron. xxiv., Sociis Danielis, c. iii., Ecclesia Judaïca sub Antiocho, Ps. xliv. et Heb. xi.; Quoad *Imitationem Christi*, in fidelibus ad exemplar Dei se componentibus.

Fontes Solutionum.

IX. Aliud est *Legem ipsam corrigere:* Aliud *falsam* interpretationem Scribarum et Pharisæorum convellere. Aliud *novum sensum* inferre Legi quem non habebat: Aliud *novam lucem* tantum, evolvendo id quod in Lege latebat, et a Doctoribus non attendebatur, et sic *explicando* declarare et restituere *vindicando*. Christus Matt. v. posterius fecit, non prius. Quia non agit novum Legislatorem, sed tantum Interpretem et Vindicem Legis per Mosem datæ, et opponit dicta sua, non dictis aut scriptis Mosis, sed Scribarum et Pharisæorum, prout se illa ab antiquis doctoribus accepisse jactabant. Patet 1. ex Christi *propositione*, v. 20, ubi loquitur de Justitia Pharisæorum, "nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Pharisæorum." Ergo contra justitiam Pharisaïcam, non contra justitiam Lege Mosis imperatam agere intendit. 2. Ex *modo loquendi*. Non ait, Scriptum in Lege Mosis, vel, Lex aut Moses dixit vobis, sed *audistis*, ex Scribis scilicet aut Pharisæis, *dictum esse antiquis*, vel *ab antiquis*. Atque ita ostendit se Traditiones tantum Seniorum, Matth. xv. 2, 3, non vero ipsam Legem Mosis refellere. 3. Ex *exemplo allato* v. 43, de diligendo proximo, et odio habendo inimico, quod non dictum est a Mose, qui etiam contrarium præcipit, Levit. xix. 18, Exod. xxiii. 4, 5, et Salomo ex ipso, Prover. xxv. 21, 22, sed a Magistris Judæorum et Pharisæorum majoribus. 4. Ex *rebus ipsis* a Christo vel præceptis vel vetitis, quæ vel explicite vel implicite in Lege ipsa contineri postea probabitur; et ex aliis quas rejicit, quæ in Lege non habentur, ut in sequentibus patebit.

X. Quomodocunque verba ista ἐῤῥέθη τοῖς ἀρχαίοις, vel *subjective*, ut valeat idem quod ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, *dictum est ab antiquis*, quod vult *Beza* noster, et post eum *Piscator*, vel *objective*, quod post *Syrum* aliis placet, et commodius videtur, ut innuat πρὸς τοὺς ἀρχαίους, *dictum est ad veteres*, non sequitur ista dicta esse a Mose veteribus Israëlitis sui temporis, quia vox ista promiscue refertur ad majores quosvis, et sensus Domini non alius est, quam Judæorum Magistros Legis corruptores præceptis a se depravatis solitos fuisse prætexere prooemium istud speciosum, *Dictum esse antiquis*, id. præcepta a se inculcari solita nova non esse, sed vetera, et majoribus Judæorum jam olim tradita. Antithesis ergo a Christo instituitur non inter se et Mosem, aut Legem ab ipso traditam, sed Scribarum et Pharisæorum

glossas super Lege Mosis, quibus Legem nimis restringebant, et perperam interpretabantur, ut doceat solvi ab ipsis Legis literam et sensum, non vero a se, quamvis id sibi ab hostibus suis impingeretur.

Matth. v. 21, 27, 31, 33. XI. Licet Christus citet Mosis verba, v. 21, 27, 31, 33, 38, non allegat sensu Mosaïco, sed Pharisaïco. Verba quidem erant communia, sed sensus diversus, Pharisæi enim verba Mosis pessime exponebant ad externos tantum actus restringendo, quæ ad internos etiam motus extendebantur, quod Christus docet, verum et genuinum Legis sensum aperiendo: Corrigit ergo Christus varia in Lege expressa, sed non reduplicative, qua ibi expressa; verum qua a Scribis et Pharisæis proponi solita, nec ex sensu Mosis, sed ex suo παρεισάκτῳ, non ἐμφύτῳ et γνησίῳ, sed ὑποβολιμαίῳ.

Mat. v. 33, 34. XII. Lex non corrigitur a Christo circa præceptum tertium de Juramento, v. 33, 34, sed tantum exponitur et vindicatur a corruptelis Pharisæorum, qui generalem prohibitionem de *non assumendo nomine Dei in vanum* restringebant ad *perjurium* illius qui jurasset per nomen Dei, et laxabant fibulam juramentis levibus et temerariis in quotidiano sermone, et juramentis per creaturas, quasi non peccaretur in Legem vel in Legislatorem jurando temere et leviter, vel falso etiam, modo non per nomen Dei, sed per nomen alicujus creaturæ, sed pejerando tantum, et non adimplendo vel non reddendo jurata; et obstrictus quidem esset qui jurasset per nomen Dei, vel per donaria Deo sacra, sed non qui per templum, per altare, per similia jurasset, Matth. xxiii. 16, 17, 18; talia juramenta impune fieri posse et violari. Christus falsissimas istas glossas redarguit, ostendens nec vana et temeraria juramenta esse licita, nec ea quæ concipiuntur per creaturas qualescunque illæ sint; quo pacto nihil addit vel corrigit in Lege; Nam Lex non prohibet tantum perjuria, sed etiam *levia* et *temeraria juramenta*, quum vetat nomen Dei sumere לַשָּׁוְא, *in vanum*, quod perperam a Socinianis, et Grotio ipsis succollante, confunditur cum τῷ לַשֶּׁקֶר, *in falsum*, vel *mendacium*, de quo Levit. xix. 12, quasi solum perjurium damnaretur, cum longe latius pateat, et ad vanitatem et levitatem juramentorum temerariorum recte extendatur. Unde LXX. reddunt ἐπὶ ματαίῳ, et Aquila εἰς εἰκῆ, Targum לְמַגָּנָא, quod idem est quod חִנָּם Hebræorum, *gratis* et sine causa. Licet ergo pejerando sumatur nomen Dei in vanum, tamen sæpe nomen Dei potest sumi in vanum sine perjurio, in juramentis scilicet temerariis et levibus.

XIII. *Juramenta* etiam per *creaturas* in Veteri Testamento ex Lege satis prohibebantur, tum *implicite*, juramentum ad solum Deum referendo tanquam actum λατρείας soli Deo debitum, Deuter. vi. 13, et x. 20, *Jehovam Deum timeto, et ipsum colito, ac per nomen ejus jurato*, et Isa. lxv. 16, tum *explicite*, damnando juramenta concepta per eos qui non sunt Dii, Jerem. v. 7, *Jurant per eos qui non sunt Dii:* quod et *natura* juramenti evincit, quod formaliter est invocatio Dei testis, sive explicite, sive implicite: tum conditiones requisitæ in objecto, omniscientia, omnipræsentia et omnipotentia, quæ in nullam creaturam cadunt: Nec obstant exempla, si qua sunt in Vet. Test. talium juramentorum, quia *facti* sunt, non *Juris*, *Praxeos*, non *Legis*, quæ nusquam lata est juramenti per creaturas concipiendi.

XIV. Quod Christus addit ὅλως, *omnino non esse jurandum*, et a Jacobo confirmatur, cap. v. 12, non potest absolute et universaliter intelligi de quolibet juramento, quasi simpliciter jurandum non sit, quod repugnaret et *naturæ rei*, quæ bona est in se, et necessaria, et ut talis præcepta ad confirmationem veritatis, et ad omnis controversiæ terminum, Hebr. vi. 16,

et *praxi ipsius Christi* et Apostolorum, qui non raro jurarunt; sed *secundum quid*, de juramentis temerariis et levibus, vel conceptis per creaturas, de quibus hoc loco agebatur. Quod addita exegesis clare evincit, quum ait *non jurandum esse omnino*, nec *per cælum*, nec *per terram*, &c. id. nullas talis juramenti perversas formulas, quæ in usu erant apud Judæos, usurpandas esse, quas complexu generali damnat Jacobus, cap. v. 12, quum addit, nec *aliud quodvis juramentum:* Alias si omnia omnino juramenta proscripta voluisset, addere debuisset, *nec per Deum:* perperam ergo particula universalis separatur a *speciebus juramenti subjectis*, vel ad *genus* et *substantiam* juramenti, non ad *formam* illius a Matthæo expressam, refertur. Nec verba addita a Christo, *sit sermo vester*, *etiam etiam*, *non non*, contrarium probant; quia non loquitur absolute et universaliter Christus de omni sermone, aut de praxi extraordinaria, aut de casibus necessitatis, si quando conscientia purganda, proximus juvandus, et gloria Dei promovenda est, sed loquitur de consuetudine et praxi ordinaria in casibus levioribus, et de familiari colloquio, in quo sufficere debet simplex affirmatio vel negatio, et τὸ ναὶ ναὶ, οὒ οὒ; Ubi tria commendantur, *sermonis simplicitas*, opposite ad jurandi consuetudinem. 2. Ejusdem *veritas*, opposite ad mendacium et æquivocationes. 3. Ejus *constantia* et fides, opposite ad levitatem et inconstantiam. Quoad τὸ περισσὸν quod dicitur esse ἐκ τοῦ πονηροῦ, non potest extendi ad additiones necessarias et justas in juramentis gravibus et ad Dei gloriam vel proximi salutem aut nostram pertinentibus, quæ a Deo permittuntur et præcipiuntur, sed referendum tantum ad additiones superfluas, non necessarias, pugnantes cum illa verborum simplicitate et veracitate, quæ in juramentis levibus et temerariis occurrunt.

XV. Non corrigitur, sed vindicatur Præceptum sextum de homicidio, Matth. v. 21, quod Pharisæi explicabant tantum de homicidio externo, cujus pœnam capitalem statuebant: sed Christus illud extendit ad internos iracundiæ motus, et ad convitia in sermonibus, quibus pœnas quidem æternas, sed quoad gradum diversas statuit, allusive ad varios gradus pœnarum capitalium apud Judæos usitatarum, de quibus vide Loc. IX. Q. 4. Th. 17. Sic docet Christus male restringi in Schola Pharisaïca præceptum de non occidendo ad cædem actualem, eo quod hæc sola capitaliter puniretur inter homines, cum etiam extendatur in foro Dei, in quo non tantum factorum, sed et dictorum et cogitationum ratio est reddenda, ad ea quæ alias pœnis ab hominibus infligi solitis eximuntur.

XVI. Licet Christus referat verba Legis, Matt. v. 38, de *talione*, quæ extant, Exod. xxi. 24, *oculus pro oculo*, *dens pro dente*, et iis opponat suam sententiam de *non resistendo malo;* Non propterea illa corrigit, quasi omnem vindictam simplic. vellet abolere: nam ipse qua Deus ordinavit Magistratum, eumque gladio armavit ad terrorem et pœnam malorum, Roman. xiii., et ipse percussus in maxillam unam, non præbuit alteram, sed malo restitit, innocentiam suam tuendo, et injustitiam Adversariorum redarguendo, Johan. xviii. 23, quod et Paulus imitatur, Act. xxiii. 3: Sed refellit tantum glossam Pharisæorum, qui, quod de vindicta publica Magistratus Lege Mosis sancitum erat, ad vindictam privatam trahebant; a qua longe suos abesse vult Christus, ut malle debeant duplicari sibi injurias, quam ipsimet eas vindicare; Quod Moses jam edixerat, Levit. xix. 18, "Ne ulciscitor," inquit, "neque iram asservato in populares tuos, sed diliges proximum tuum sicut teipsum," nimirum quia "Domini ultio et retributio est," ut alibi loquitur, Deut. xxxii. 35. Lex vero talionis potest adhuc suo sensu locum habere, non præcise et formaliter, sed ratione moralis æstimationis.

XVII. Verba Christi, Matt. v. 39, 40, de *obvertenda maxilla percutienti, et relinquendo pallio petenti*, non tam *positive* intelligenda sunt, quasi revera obvertenda esset maxilla, et pallium dimittendum, quod nec Christus ipse, nec Paulus observarunt percussi, quam *negative*, id. de non resistendo et vindicando seipso resistentia privata, inordinata, et non necessaria; non *literaliter, et κατὰ τὸ ῥητὸν*, sed *figurate et hyperbolice κατὰ τὸ νοητὸν*, de altera potius ferenda injuria, quam priori ulciscenda: Ut hic attendenda sint non verba ipsa, sed sensus et scopus, non species præcepti, sed genus *περὶ τῆς ὑπομονῆς* et *ἀνεξικακίας*: Vetatur ergo hic *resistentia culpabilis*, quæ fit ex vindicta, sed non *legitimæ defensionis* et inculpatæ tutelæ.

XVIII. Christus non correxit Præceptum septimum de adulterio, quum illud extendit ad cupiditatem et aspectum mulieris, Matt. v. 28, sed verum sensum Legis aperit, quæ ut spiritualis, non externos tantum motus attendit, sed et internos, ut præceptum ultimum de concupiscentia hoc evincit, contra Pharisæos, qui Legem istam restringebant ad solum actum externum fornicationis.

XIX. Præceptum Christi de *non dimittenda uxore extra causam adulterii* convenit cum Lege Mosis, Deuter. xxiv. 1. ubi *ἄσχημον πρᾶγμα* optime potest eo referri, et cum institutione prima quam refert Christus, Matth. xix. 4, 5. Nec verba de libello repudii quæ referuntur a Christo, referuntur eo sensu, quo habebantur in Lege, sed quo exponebantur a Pharisæis: Nam Pharisæi loquebantur categorice et imperative, *Δότω αὐτῇ ἀποστάσιον*, sed verba Mosis sunt hypothetica, Deuter. xxiv. 1. "Si quis uxorem, &c., dimiserit, et libellum discessionis ei scripserit." 2. Moses habet restrictionem in permissione repudii, *ob turpitudinem*, ערות דבר, sed Pharisæi sine ulla limitatione, "Quisquis dimiserit uxorem, det ei libellum repudii," quasi dimissio uxoris quacumque de causa facta, haudquaquam intercederet Legi, modo observaretur dimissio cum formula, et maritus solenni libello res suas sibi habere et res suas sibi agere juberet mulierem. 3. Perperam etiam verba Mosis trahebant Pharisæi ad approbationem divortii, cum esset tantum *tolerantia* et *permissio*, quæ non illud instituebat per se, sed modum tantum illi ponebat per accidens propter duritiem cordis Judæorum, Matt. xix. 7, 8. Unde Christus loco *τοῦ ἐνετείλατο*, quo Pharisæi usi fuerant, addit verbum *ἐπέτρεψεν*, *permisit*, non quod licitum esset *dispensatione morali*, quod demum tale erat *forensi et civili*, aut *relaxatione juris*, quod demum *relaxatione pœnæ*; aut quoad immunitatem a culpa in foro interno conscientiæ, quod demum immune a pœna in foro civili et externo.

XX. Præceptum dilectionis proximi non potest dici correctum a Christo ratione *objecti*, quasi objectum dilectionis fuerit angustius sub V. T., nimirum *proximus*, qui ejusdem fœderis et religionis esset; In novo autem latius, quod extendatur ad omnes homines in universum, etiam inimicos: Nam idem est utrobique dilectionis mandatum, idem objectum, eadem forma, et idem finis, eadem dilectio, tam *extensive* ratione *objecti*, quam *intensive* ratione *modi* seu gradus. Per *Proximum* cujus dilectionem Lex præscribit, non intelligitur tantum Judæus et popularis, sed quivis etiam peregrinus, imo et inimicus, quo sensu *Ægyptii* vocantur *proximi*, Exod. xi. 2, et *Philistæi*, Jud. xiv. 20. Sic Levit. xix. 18, proximi nomine etiam censetur inimicus, quum edicitur "ne ulsiscantur, vel iram servent in ipsum," et Prover. xxv. 21, 22, jubet Salomon "inimicum esurientem cibare, sitientem potare," exemplo Elisæi, 2 Reg. vi. 22. Imo Exod. xxiii. 4, 5, Deus jubet ut jumentum *inimici sublevemus, et reducamus in viam*. Denique is proximus intelligendus contra quem falsum testimonium dicere

non debemus, nec ejus uxorem et bona concupiscere, quod non de quibusdam tantum, sed de omnibus dicitur. Nec obstat, quod Matth. v. 43, 44, dicitur veluti ex Lege petitum, " Diliges proximum, et odio habebis inimicum," quia Christus ibi carpit additamentum glossæ Pharisaïcæ, non imperfectionem Legis, quæ hoc nec habet nunc, nec habuit unquam : Lex talionis quæ data fuit sub Vet. Test. non restringit præceptum dilectionis, quia agit de jure Magistratus, non de officiis charitatis ; de pœnis irrogandis reo a Judice, non de ultione quærenda a privato.

XXI. Si Israëlitæ vetantur, Exod. xxxiv. 12, et Deuter. vii. 2, cum septem populis Cananæorum affinitatem jungere, fœdus facere, imo eorum misereri ; 1. Non sequitur imperari eorum odium, quia datur medium inter amicitiam, quæ animorum et officiorum contesserationem infert, et inter odium : nec absolute prohibetur misericordia respectu ipsorum, sed secundum quid tantum, ratione ultionis demandatæ a Deo erga eos, qui occidi debebant expresso Dei mandato, et quidem ea de causa, ne essent in laqueum populo Dei. 2. Mandatum non datur de odio, sed de excidio, quia Deus illos exitio devoverat tanquam hostes suos ob horrenda crimina eorum. 3. Non simpliciter illud fieri debuit, sed tum demum cum pacem recusassent, Deutero. xx. 10. 4. In N. T. illud etiam valet, non modo quum vetamur precari pro iis qui peccant ad mortem, 1 Joh. v. 16, et dicere salve illi, qui aliam doctrinam affert, 2 Joh., sed etiam eo ipso, quo bella sunt licita.

XXII. 2. Præceptum dilectionis non est correctum a Christo ratione *modi* et *intensionis*, sive Deum sive proximum spectemus, quia respectu Dei non potest dari major amor illo quo jubemur Deum diligere tanquam summum bonum, adeoque non tantum propter beneficia quæ nobis exhibet, sed et propter excellentiam, qua major dari non potest. Respectu vero proximi, illius amor nullum potest recipere gradum, quia jubemur illum diligere sicut nos ipsos. Nec quod Evangelium jubet, ut vitam etiam ponamus pro fratribus, 1 Johan. iii. 16, evincit nos debere diligere proximum plus quam nos ipsos, ut charitatis Christianæ modus major sit charitate Legali. 1. Quia mandatum de ponenda vita pro fratre, non ignotum fuit sub V. T., ut patet exemplo Mosis, mori optantis pro populo, et Davidis pro Absalomo, 2 Sam. xviii., trium heroum pro Davide mori paratorum, ibid. c. xxiii.; Nec ipsis etiam Ethnicis, quo pertinent exempla eorum, qui pro patria se devovebant, et amicorum qui pro amicis obire non recusabant, quales Damon et Pythias, Pylades et Orestes, quod Paulus ipse fatetur, Rom. v. 6, 7. 2. Nota comparationis *sicut nos ipsos*, non est intelligenda κανονικῶς, sed παραδειγματικῶς, nec exhibet *mensuram* et *regulam* secundum quam debemus diligere proximum, sed tantum *exemplum*, et tale quidem quo intensius communiter non datur, quia natura ad nos ipsos diligendos sumus proni, Eph. v. 29. Ita qui vitam ponit pro fratre, non plus diligit fratrem quam se, sed sicut se, quia id facit quod sibi vellet fieri in simili casu. 3. Qui vitam ponit pro fratre minus quidem diligit vitam propriam quam salutem alienam ; sed id facit, tum quia salus aliena est pretiosior longe vita temporali, tum præcipue quia in eo Dei gloria vertitur, imo et salus nostra quam plus diligere debemus vita propria ; unde vita ista libere est profundenda ut obtineatur æterna.

XXIII. Præceptum charitatis non vocatur *novum* a Christo. Joh. xiii. 34, et *Lex Christi*, Gal. vi. 2, *absolute et simplic.* quoad *substantiam* mandati, quæ eadem utrobique fuit, sed *secundum quid*, et *comparate* ratione *modi*, quia *renovatum* est a Christo et pristino suo nitori restitutum, cum hominum malis moribus fuisset pene antiquatum, et *novis rationibus* et *mo-*

tivis illustratum et sancitum, qualia sunt tum exemplum Christi, tum maxima illius beneficia; quippe si nos tantopere dilexit, debemus vicissim, ut amor amore compensatur, in charitatis redhostimentum et ipsum et fratres nostros propter ipsum diligere, 1 Joh. iv. 11; novum etiam ratione *durationis*, quia perpetuum est et æternum.

XXIV. Non potest dici quicquam additum a Christo quoad essentialia præceptis Legis moralis. Non Primo, vel *novus modus orandi*, qui oratione Dominica definitur; Quia præceptum colendi et adorandi Deum, orationem necessario continet, et quamvis oratio Dominica quoad formam a Christo sit instituta, nihil habet quoad *materiam* et *res petendas*, quod precibus Sanctorum in Veteri Test. non sit expressum; Vel *novus Christi cultus* et Patris in ipso; Quia adoratio Christi et mandata fuit sæpius in Vet. Test., Psalm. ii. 12, et xlv. 11, et xcvii. 7, Exod. xxiii., et exemplis variis confirmata, Abrahami, Gen. xviii. 23, &c.; Jacobi, Gen. xlviii. 16; Danielis, ix. 17, &c. Imo nulla oratio a Patribus nisi in nomine Christi saltem implicite fiebat, quatenus nitebatur promissionibus divinis, quarum fundamentum erat Messias, 2 Cor. i. 20.

XXV. Non Secundo, per *Imaginum et Idolorum*, non modo cultus, sed etiam *fabricationis*, et locorum Idolis sacrorum *frequentationis*, *prohibitionem*. Quia hoc ipsum jam sub Veteri Test. præceptum fuerat, quum Idola Gentium comburi, altaria destrui, et luci succidi jubentur, Exod. xxiii. 24, Deuteron. xii. 2, 3. Imo interdictum, ne nomina Idolorum in sermonibus usurpentur, Exod. xxiii. 13, et Psal. xvi. 4, vel consortium cum Idololatris religioni damnosum colatur, Deutero. vii. 2, 3.

XXVI. Non Tertio, Vel per Advocationem Christi in testimonium utpote cordium scrutatoris, Apocal. ii. 23. Quia ut Christus tanquam coæternus et coëssentialis Patri adoratus est in V. Test., ita juratum est per nomen ejus, Isa. xlv. 23, et Rom. xiv. 11. Vel per Juramenti absolutam prohibitionem, qui aut antea dictum, non absolute et simpliciter intelligendus est sermo Christi, Matth. v., sed limitate quoad subjectam materiam, id. temerarias illas et perversas, quæ in quotidianis sermonibus usurpabantur, jurandi formulas per creaturas. Non Quarto, per *abrogationem Sabbathi*, Quia, ut postea probabitur, abrogatum tantum est quoad cæremoniale, non quoad morale.

XXVII. Non Quinto, per Magistratuum, Dominorum, et Maritorum cultum, qui instar Patrum observari debeant. Quia certum sub nomine *Patrum* etiam in Vet. Test. et Magistratus et Dominos seu heros et maritos intelligi, Genes. xli. 43, et xlv. 8, Job. xxix. 16, 2 Reg. v. 13, qui potestate sua moderate et paterne, non despotice, debent uti, Deut. v. 20, 21, et xvii. 15, et xxiv. 1; Mala. ii. 14, 15. Non Sexto, per *prohibitionem iræ et injuriarum* erga fratrem, et *vindictæ cujuscunque*; Quia quoad prius, Lex prohibendo homicidium, prohibet quæcunque eo deducunt, tum extrinsecus injurias et dicteria, tum intus motus iræ et odii, Quoad posterius, a Christo vindicta privata tantum vetatur juxta Legem, non vero publica, quæ non potest separari ab officio Magistratus, Rom. xiii. 1, 2.

XXVIII. Non Septimo, per interdictum aspectus impudici mulieris, divortii extra causam adulterii, et omnis scortationis et turpiloquii. Quia ista omnia sub Lege jam continentur, quæ sub una specie totum genus complectitur, vetando omnem impuritatem, quæ vel in opere vel verbis sese exerit, et præceptum decimum de concupiscentia id ipsum fortius confirmat. Divortium vero, ut supra dictum, non permissum vel præceptum fuit Lege morali, sed toleratum tantum Lege forensi propter σκληροκαρδίαν populi.

XXIX. Non Octavo, per avaritiæ, et luxuriæ in victu et amictu prohibitionem; Quia utraque in Lege jam interdicta; Illa quidem Exod. xx. 17, et xxii. 25, et Psalm. cxix. 36; Isa. iii. 17; Ista vero Deuter. xxi. 20; Prov. xxiii. 20; Isa. iii. 16, 17, et v. 11, 12. Non Nono, per mendacii cujusvis, et obtrectationum ac delationum interdictum; Quia hoc etiam in Lege continetur et alibi interdicitur, Psal. xv. 3, et ci. 5. Non Decimo, per mandatum de non adjiciendo animo rei concupitæ; Quia Paulus, Rom. vii. 7, 8, docet omnem concupiscentiam in genere damnari, atque ideo omnes species et gradus ejus. Uno verbo omnes additiones ab Adversariis propositæ, vel continentur sub ipsis præceptis, ut species sub genere, partes sub toto, effecta sub causis, consequentia sub antecedentibus, et vicissim; Vel heterogeneæ sunt ipsis præceptis, a scopo eorum et subjecto alienæ, vel illis etiam repugnant; ut ex dictis patet.

XXX. Quod nullo modo continetur sub dilectione Dei et Proximi, nec explicite, nec implicite, nec quoad literam, nec quoad sensum, bene additum dicitur Legi. Sed *Abnegatio nostri*, *Tolerantia crucis*, et *Imitatio Christi*, continentur in Lege, si non expresse, saltem implicite et quoad sensum, quia non possumus diligere Deum toto corde, quin parati simus ad abnegandos nos ipsos, et tolerandam crucem propter ipsum, et Christum, qui verus Deus est, imitandum.

XXXI. Quamvis Lex agat tantum expresse de officiis erga Deum et proximum, sub illis tamen necessario continentur officia erga nos, quia non possumus Deum diligere ex toto corde sine omnimoda sanctitate, nec amabimus rite proximum sicut nos ipsos, nisi amorem nostri ex Dei Lege componamus.

XXXII. Christus confertur cum Mose, Heb. ii. 1, 2, 3, non in Legislatione, quasi esset novus Legislator perfectior Mose; sic enim potius opponitur, quum Lex data dicitur per Mosem, Johan. i. 17, Gratia vero et veritas per Christum: Sed partim in genere doctrinæ, quod illic Legale, hic Evangelicum; partim in dignitate et gloria, qua Mosem Christus longissime superat.

XXXIII. Licet Lex resipiscentiam *directe* et *formaliter* non præcipiat, quia nullam spem veniæ dat peccatori, atque ita proprie ad Evangelium pertineat: *materialiter* tamen et *indirecte* ad eam refertur, quia in ea præscribitur bene vivendi et Deo placendi regula, qui est resipiscentiæ scopus.

QUÆSTIO IV.

An aliquid additum sit Legi morali per modum Consilii? Neg., contra Pontificios.

Quid sint Consilia Evangelica. Sententia Pontificiorum.

I. Quæstio ista, quæ nobis cum Pontificiis intercedit, differt a præcedenti; Ibi enim disputabatur de *præceptis;* Hic de *Consiliis:* vocant autem illi "Consilia, Bona opera a Christo nobis, non imperata, sed demonstrata, non mandata, sed commendata," finitore Bellar. lib. ii. de Mona. c. 7; Quæ *Evangelica*, et *Perfectionis* illis dicuntur, quod in Evangelio tanquam Lege perfectiore proponantur, et suadeantur, et ad majorem sanctitatis perfectionem deducant quotquot speciali voto se obstringunt ad eorum observationem. Unde distinguuntur secundum ipsos a *præceptis*, 1. Ex parte *materiæ*, quæ in consiliis longe difficilior et perfectior sit, quam in præ-

ceptis. 2. Ex parte *subjecti*, quod consilia ad certum tantum hominum ordinem pertineant, præcepta vero ad omnes in universum. 3. Ex parte *formæ*, seu observationis, quæ in consiliis arbitraria, in præceptis autem necessaria sit. 4. Ex parte *finis* et *effectus*, quod majus et præstantius præmium, puta aureolas, et sublimiorem felicitatis gradum obtineant, præ præceptorum observatione. Licet vero de numero non consentiant, dum alii plura, alii pauciora esse volunt; Tria tamen præcipua sunt, quibus monasticam vitam superstruunt, *Continentia*, *Obedientia* et *Paupertas*, quibus respondent tria vota Monachis imposita, *Continentiæ perpetuæ*, *Obedientiæ regularis*, *et voluntariæ Paupertatis*.

Orthodoxorum.

II. Orthodoxi vero non negant dari opera quædam adiaphora, quæ cujusque arbitrio permittuntur in Scripturis, et quorum respectu consilia dari possunt in Verbo Dei, quæ a præceptis necessario observandis non male distinguuntur: quale est consilium Pauli de elocanda vel non elocanda virgine, 1 Cor. vii. 26, 36, et de usu vini respectu Timothei, 1 Tim. v. 14, sed quæ talia sint, ut per se Deo grata non sint, nec pœnam ullam neglecta, nec observata præmium ullum mereantur. Sed negant dari talia consilia circa moralia: utpote quæ cadant sub præceptum proprie dictum, non sub consilium. Rursus fatentur diversa præcepta dari posse, alia *universalia*, quæ omnes homines sine exceptione obligent, ut præceptum amandi Deum et Proximum; Alia *specialia*, quæ certis personis in certo statu et vitæ genere conveniunt, qualia sunt officia Magistratus, Patris, Viri, et similia; Alia *privata*, quæ personis quibusdam singularibus imponuntur, quale fuit præceptum datum Noacho arcam fabricandi, et Abrahamo tollendi filium. Sed negant ulla ex istis sub consilium cadere, cum expresse mandentur.

Status Quæstionis.

III. Quæstio ergo eo redit: An in Evangelio additum sit aliquid, non per modum præcepti, sed per modum consilii, non circa adiaphora, sed circa moralia, non respectu omnium, sed quorundam tantum, non ad perfectionem tantum Christianismi, sed ad perfectiorem quendam statum obtinendum, et merita supererogationis stabilienda. Affirmant Adversarii, Nos negamus.

Nulla dari consilia Evangelica probatur.

IV. Rationes sunt, 1. Quia nullum datur opus morale bonum, quod non contineatur in Lege morali, atque adeo quod non cadat sub præceptum; siquidem est regula absolutissima omnis rectitudinis et perfectionis, et nihil pertinere potest ad perfectionem moralem hominis cujuscunque sit gradus, quod non includatur in amore Dei et proximi. 2. Quia quicquid cadit sub consilium in rebus moralibus, cadit etiam sub præceptum; Nam quod Deus consulit, eo ipso imperat: Unde Prover. i. 30, Luc. vii. 30, Act. xx. 27, Apocal. iii. 18, *consilium* pro mandato ponitur. 3. Quia quicquid ad hominis Christiani perfectionem facit, non suadetur tantum, vel commendatur, sed mandatur a Christo, *Estote perfecti, ut Pater vester est perfectus*, Matth. v. 48. 4. Quia quæ pro consiliis Evangelicis obtruduntur, vel in Verbo præcepta sunt, qualis est dilectio inimici, Matth. v. 44; Rom. xii. 20; Patientia injuriæ, Matth. v. 39; Castitas, vel etiam Cœlibatus, si adsit donum continentiæ, et ex aliqua causa requiratur, 1 Corinth. ix. 5; Voluntaria Paupertas propter Christum et Evangelium, Luc. xiv. 33; Mat. xvi. 24: Vel extra Verbum excogitata sunt ab hominibus; et non aliam rationem habere possunt, quam cultus voluntarii; ut *Obediėntia regularis*, quæ repugnat libertati, in qua nos Christus constituit, Galat. v. 1, et secundum quam non debemus amplius *fieri servi hominum*, 1 Cor. vii. 23; *Continentia perpetua*, quia testatur Christus illud donum non esse cujusvis, Matth.

xix. 11, et per Apostolum præcipit, ut qui se non continet matrimonium contrahat, quod melius sit nubere quam uri, 1 Cor. vii. 9; *Paupertas voluntaria*, qualis commendatur a Pontificiis, quia nemo sine speciali vocatione aut necessitate facultates suas debet abjicere, Matt. xix. 21, 27, ne tentet Deum, Matt. iv. 7, aut charitatem erga proximum negligere cogatur, Eph. iv. 28.

Fontes Solutionum.

V. Mandatum factum a Christo juveni turgido, et perfectam Legis observationem Pharisaïce jactanti, "Si vis perfectus esse, abi, et vende quæ habes, et da pauperibus," &c., Matth. xix. 21, non fuit consilium perfectionis, sed "præceptum personale et exploratorium" ad illius fastum retundendum et hypocrisim detegendam; Nec per modum consilii proponitur, quod sequi vel non sequi positum fuerit in ejus arbitrio, sed per modum præcepti ad cujus observationem tenebatur. 2. Perfectio quæ hic proponitur, non est perfectio gloriæ, quam præ cæteris consecuturus fuisset, sed *perfectio justitiæ*, quæ studio bonorum operum in hac vita obtinetur, q. d., Si vis te perfectum ostendere, qualem te jactas, debes hoc experimento illud comprobare, omnia vendendo; quod ex quæstione Juvenis, et Christi ad eam responsione patet. 3. Quod Christus ait *unum illi deesse* non evincit Christum probare quæ dixerat de observatione perfecta Legis, alias non recusasset obsequi mandato Christi; set fit tantum ad explorationem, ut latens hypocrisis vitium detegeretur. 4. Licet præceptum vendendi omnia non sit generale et commune, non sequitur esse consilium, quia potest esse præceptum speciale et personale πειραστικὸν, quod certis de causis proponitur. 5. Quod Christus, Marc. x. 21, dicitur *eum dilexisse*, non infert juvenem vera dixisse, quum se observasse omnia Legis mandata a juventute profitetur: nam tristitia, quam concepit ex mandato Christi, satis evincit amorem ejus erga Deum perfectum non fuisse, sed signum fuit benevolentiæ, propter desiderium quod testabatur vitæ æternæ obtinendæ, et studium quod impenderat in implenda Lege, licet suis nævis non careret.

VI. Quum Apostolus, 1 Cor. vii. 25, opponit γνώμην ἐπιταγῇ, et dicit se non habere ἐπιταγὴν seu *mandatum de virginibus*, sed dare γνώμην seu *sententiam et consilium*, ut V. V. reddit; nihil habet quod faveat consiliis Evangelicis Pontificiorum; quia agitur de re libera et adiaphora, quæ nec præstita nec omissa ullum reatum inducit; nam sive virgo nupserit, sive non, minime peccat, cum uterque status Deo gratus esse possit, si in eo pure versemur. 2. Nec si Paulus subjicit *melius facere*, v. 38, κρεῖσσον ποιεῖ, qui virginem innuptam relinquit, tam intelligit *bonum honestum et morale*, (siquidem ex ipso Paulo, v. 28, si nubat virgo non peccat, et Hebr. xiii. 4, τίμιος est γάμος ἐν πᾶσι, *honorandum est conjugium in omnibus*,) quam *utile et commodum*, propter ærumnas varias, quas post se trahit matrimonium, et præcipue ratione temporis illius, propter instantes persecutiones, in quibus melius agi debebat cum cœlibibus, quam cum conjugatis, quod Apostolus v. 28 innuit, *tales afflictionem habituri sunt in carne*, et v. 35, *hoc dico* πρὸς τὸ ὑμῶν συμφέρον, *ad commodum vestrum*. 3. Si *beatior* vocatur quæ in statu cœlibatus manet, v. 40, hoc intelligendum non est de perfectiori aliquo gradu gloriæ, sed de statu hujus vitæ, quia minus afflictionibus et tentationibus debuit esse exposita.

VII. *Eunuchi* de quibus agitur, Isa. lvi. 3, 4, quibus promittitur "intra muros Jerusalem spatium et nomen melius quam filiorum et filiarum;" non sunt Eunuchi voluntarii, qui se voto cuipiam obstrinxerint, sed naturales, vel per vim facti, quibus sub novo Testam., dummodo pietatem coluerint, promittitur admissio in Templum et Civitatem Dei, id. in Ecclesiam,

et nomen eximium filiorum Dei, quod melius est liberis, quia est æternum, non obstante Lege forensi de Eunuchis, qua a congregatione Domini excludebantur in Vet. Test., Deut. xxiii. 1, 2. Quia ergo Lex obedientibus fœcunditatem promittebat, Eunuchi ἄτεκνοι poterant cogitare inane fore studium suum, maxime cum infames essent, et a populi privilegiis exclusi: Ideo quod hac in parte ipsis deest, id aliis beneficiis potioribus se compensaturum si fideles fuerint, dicit Deus, ita ut nulli opera sit peritura. Ita sub *Alienigenis* et *Eunuchis* Isaïas complectitur omnes qui videntur indigni quos Deus in populo suo censeat, sive quia erant exclusi a fœdere, sive quia notam aliquam ignominiæ gerebant qua a populo Dei submoverentur, quos alloquitur ne diffidant, quod non sit acceptio personarum apud Deum, sed in quavis gente, qui timet ipsum, illi sit acceptus, ut ait Petrus, Act. x. 34, 35.

VIII. *Eunuchi* qui dicuntur *se εὐνουχίζειν propter regnum cœlorum*, Matth. xix. 12, non denotant eos, qui ex consilio voverunt perpetuum cœlibatum sive futurum sit ut urantur, sive non; non possent enim eximi a culpa, quia præstat nubere quam uri: Sed qui sibi imponunt sponte necessitatem manendi in cœlibatu, et servandi talem vitæ statum, ut commodius Deo serviant, et ejus regnum promoveant, quandiu Deus donum continentiæ ipsis concesserit, quæ limitatio colligitur ex v. 11, ubi Dominus testatur, non omnes cœlibatus esse capaces, ideoque nonnullis necessarium esse conjugium: et ex v. 12, quum ait, *Qui potest capere capiat*, ubi hortatur ad usum continentiæ eos qui doni istius sibi conscii sunt, et quandiu illud habent.

IX. Apostoli quidam cœlibes fuerunt, sed citra votum, salva manente conjugii ineundi libertate, si res posceret, 1 Cor. ix. 5. Alii manserunt conjugati etiam post vocationem, ib., et Luc. iv. 38. Reliquerunt quidem omnia, ut dicitur, Matth. xix. 27, sed quæ Christum sequentibus impedimento esse poterant; Inter quæ numerare uxores contumeliosum est, tum quia et ipsæ secutæ sunt Christum, Luc. viii. 2, 3, tum quia maritis fidelibus constanter adhæsisse leguntur. Quoad facultates, si eas reliquissent, fecissent hoc non consilio, sed mandato Christi, Joh. i. 40, &c. Matth. ix. 9, sed docet Evangelium, non abdicasse se earum proprietate, ut qui domos et naves retinuerint, Matt. viii., Jo. xix. et xxi., sed ordinario earum usu abstinendo, et operis manuariis, ut ministerio suo in solidum vacarent.

X. Gratuita prædicatio Evangelii, de qua Paulus loquitur, 1 Cor. ix. 12, 15, non imperata quidem fuit mandato communi Apostolo; alias nec ipsi, nec aliis licuisset stipendium accipere; sed ex vocatione singulari ei incumbebat, pro circumstantiis hominum et locorum, ut Apostolico munere a Christo sibi imposito rite defungeretur, propter Pseudapostolos ejus æmulos, qui hoc faciebant, ut seipsos apud Ecclesias commendarent. Gloriam quam sibi propterea tribuit, v. 15, opponit calumniis falsorum fratrum, quasi quæstui haberet Evangelium; non quasi opus indebitum et supererogationis faceret, sed quatenus officii sibi demandati partes sedulo et fideliter obibat.

XI. Quum Christus præscribit Juveni, ut se sequatur, Mat. xix. 21, non dat consilium, sed præceptum omnibus commune, quia nemini spes esse potest salutis, nisi Christum sequenti, 1 Pet. ii. 21, licet ex causa singulari illi peculiariter accommodetur.

QUÆSTIO V.

DE DIVISIONE PRÆCEPTORUM DECALOGI.

An recte quatuor Præcepta Primæ Tabulæ assignentur, et sex secundæ? Affirm.

Status Quæstionis.

I. Non quæritur, An præcepta sint plura, vel pauciora numero denario, de hoc enim constat inter omnes: Unde nomen Decalogi Legi datum propter decem verba: Nec, An decem ista præcepta distribuantur in duas tabulas, hoc enim etiam in confesso est: Sed quomodo distribuenda sint, et quot et quænam ad utramque tabulam pertineant: De hoc enim variant Doctorum sententiæ.

II. Quidam utrique Tabulæ quina præcepta assignant, ut Josephus, lib. iii. Antiq. c. 4. "Profert Moses duas tabulas continentes decem præcepta inscripta, in singulis quina," quem sequitur Philo., de Decal. pag. 477, et ex patribus Irenæ. lib. ii. cap. 42; Sed perperam, quia Christus præceptum quintum sub secunda tabula comprehendit, Matt. xix. 18, et Paulus, Eph. vi. 2, dum vocat primum mandatum cum promissione secundæ tabulæ: Nam in prima promissio datur secundo; Et rei natura hoc evincit; quia alia sunt religionis officia erga Deum, quæ prima, alia charitatis et cultus erga Superiores, quæ secunda præscribuntur.

III. Alii primæ tabulæ tria solum assignant præcepta, primum et secundum in unum conjiciendo, et decimum in duo divellendo, quæ fuit Clementis Alexandr. partitio, lib. vi. Stroma. et Aug. q. 71 in Exod. et Epist. 119, ad Janua., quam sequuntur Pontificii, et Lutherani. Alii denique primæ tabulæ quatuor vindicant, secundæ vero sex, quæ sententia est Paraphrastis Chaldæi in Exod. xx. et plerorumque Patrum, Origenis, Athanasii, Ambrosii, Chrysostomi, et aliorum, quam et nos sequimur. Hoc tantum observamus cum Nostris, talem esse controversiam istam, de qua cum quoquam odiose et pertinaciter non sit contendendum, modo salva maneat totius Decalogi doctrina, nec mutiletur præceptorum numerus; Quod faciunt hic Pontificii, qui secundum præceptum de sculptilibus adjungunt primo de iis alienis non habendis, quasi esset tantum appendix vel explicatio primi; Imo et expungere solent ex Breviariis, ne populo innotescat; quæ causa fuit, ut quidam ex nostris fortius divisionem istam exagitaverint, et sententiæ receptæ adhæserint, his potissimum nixi rationibus.

IV. Primo, Quia nisi divisio nostra locum habeat, confundentur officia Religionis erga Deum, quæ tabula prima, cum officiis justitiæ et charitatis erga proximum, quæ tabula secunda continentur; Quatuor enim prima præcepta religionem, et dilectionem Dei spectant, sex vero posteriora amorem erga proximum.

V. Secundo, Quia Præceptum primum et secundum, sententiis differunt; Ergo et ordine. Illud versatur circa τὸ ὂν seu *objectum* cultus, ut verus Deus colatur, Istud circa τὸ πῶς seu *modum* cultus, ut non colatur per imagines. Unde fieri potest ut unum violetur non violato altero, quando verus Deus colitur quoad objectum, sed cultu non legitimo quoad modum, ut Israëlitæ qui Jehovam colebant in vitulo, Exod. xxxii.

VI. Tertio, Præceptum decimum perperam in duo dispescitur, quia sub uno communi nomine concupiscentiæ comprehenditur, et idem peccati genus prohibetur, unde Moses, Exo. xx., concupiscentiam domus præponit

concupiscentiæ uxoris; At Deut. v. 21, ordine mutato illam postponit, quod fieri non debuisset, si duo essent præcepta distincta. Paulus refert præceptum hoc ut unicum, Rom. vii. 7, non ut duo; "non cognovissem concupiscentiam esse peccatum, nisi Lex dixisset, Non concupisces."

Fontes Solutionum.

VII. Quamvis sub prohibitione Deorum alienorum in primo præcepto, contineatur etiam prohibitio Idolorum, quatenus constituunt *objectum cultus;* non sequitur secundum non constituere peculiare præceptum, quia tunc sub alia σχέσει spectantur, ratione *modi cultus;* Nec idola tantum, seu fictitiorum Deorum simulacra innuunt; sed etiam imagines veri Dei. Ne ergo cultus Imaginum, vel Dei in imaginibus, licitus censeretur, sapientissime Deus peculiari præcepto illum vetare voluit. Nec juvat quod dicitur imagines optime posse dici Deos alienos, quia quisquis imaginem religiose colit, is non Deum verum, sed falsum, imo Diabolum ipsum colit ex Paulo, 1 Cor. x. 20. Nam licet consequenter et eventualiter cultus imaginum refundatur in Deos falsos seu Diabolum; Non tamen ex mente et intentione Cultorum, qui hic peccant non in objecto, sed in modo cultus.

VIII. Quamvis Promissio et comminatio addita secundo præcepto possit extendi ad omnia præcepta in genere, respectu eorum qui mandata Dei servant, in specie tamen bene annexa est huic mandato peculiari de causa; quia populus tum temporis nimis erat deditus idololatriæ, ut diligentius sibi ab ea caveret, tum spe promissionis, tum metu comminationis.

IX. Licet Moses utatur gemino verbo ad concupiscentiam prohibendam, תתאוה et תחמד, in Exod. et in Deut., non sequitur duplex facere voluisse præceptum; nam et in secundo quod unicum est, duplex verbum adhibuit ad cultum imaginum prohibendum, השתחוה et עבד, *incurvandi* et *serviendi*, quod fit non distinctionis, sed majoris emphasis gratia.

X. Quamvis concupiscentia sit diversa quoad *gradus*, una originalis, altera actualis, una sine consensu voluntatis prævio, altera cum eo: Eadem tamen est quoad *speciem*, quæ hoc præcepto prohibetur. Nec si objecta materialiter spectata sunt diversa, formaliter tamen differunt, quia sub ratione formali rerum alienarum continentur. Si multiplicanda essent præcepta juxta diversitatem rerum concupitarum, non jam duo, sed multo plura constituenda essent præcepta.

XI. Divisio Decalogi quoad materiam, seu res quæ jubentur vel prohibentur, potest ita institui. In genere præcipitur *Cultus* Dei et quicquid illi opponitur vetatur. *Cultus* autem Dei, vel est *immediatus*, qui continet officia, quæ immediate Deo præstantur, vel *mediatus*, quum officia proximo præstantur propter Deum; *Immediatus* prima tabula continetur, estque vel *internus*, qui in eo situs est, tum ut verum *objectum* cultus retineamus, unicum Deum colendo, quod primo præcepto sancitur, tum ut *modo legitimo* eum colamus, quod secundo traditur; Vel *externus*, isque aut *privatus*, qui ab unoquoque semper et ubique præstari debet, qui tertio docetur, vel *publicus* in sanctificatione Sabbathi, qui quarto continetur. *Mediatus* est pariter internus et externus; *Externus* tum in officiis Superiorum erga inferiores et vicissim, de quibus agitur præcepto quinto; tum in officiis proximorum erga proximos, qualia sunt conservatio vitæ et salutis, quæ præcepto sexto; castitatis et conjugii, quæ septimo; rerum seu possessionum, quæ octavo; famæ et veritatis, quæ nono præcipiuntur. Internus est affectionum omnium et desideriorum rectitudo, quæ decimo includitur.

QUÆSTIO VI.

DE REGULIS EXPLICATIONIS ET OBSERVATIONIS DECALOGI.

Quænam Regulæ sint tenendæ in explicatione Præceptorum Decalogi, et in eorum observatione?

Regula prima explicationis Legis.

I. Duo ista Quæstione quæruntur, Primo de *Regulis explicationis* Decalogi, ut genuinus præceptorum sensus teneatur contra perversa hominum judicia, qui præpostere eam interpretantur; Secundo de *Regulis obedientiæ*, ut sciamus qualem a nobis Lex exigat. Quoad primum, Regulæ istæ ad explicationem Legis sunt observandæ:

II. Prima, *Lex spiritualis est, quæ non tantum externos corporis actus, sed internos animi motus respicit.* Patet, tum ex Paulo, qui, Roman. vii. 14, *Legem spiritualem* esse testatur, tum ex natura ipsius Legislatoris, qui non est Legislator humanus et terrenus, qui cum oculos carneos habeat, externa tantum facta quæ in sensus incurrunt attendit, nec consilia et voluntates spectat, nisi quatenus extra emerserunt; unde non violantur ejus interdicta, nisi patratis flagitiis; Sed divinus et cœlestis, cujus oculum nihil fugit, et qui externam speciem non tam moratur, quam cordis puritatem; Ideo animæ non minus quam corpori loquitur, et internam obedientiam non minus ac externam postulat, quod Christus luculenter docet, Matth. v., quum homicidium extendit ad fratris odium, et adulterium ad concupiscentiam et aspectum mulieris.

Regula 2.

III. Secunda, *In Præceptis affirmativis negativa, et In negativis affirmativa continentur.* Quia ut in Scriptura plures sunt res quam verba, ita in præceptis et interdictis plus inest semper quam verbis exprimitur; Non quod habenda sit Lex pro regula Lesbia, per quam quodlibet ex quolibet faciamus, sed ut in sensum Legislatoris penitius inquiramus, et ea quæ inter se connexa sunt, vel a se invicem pendent, complectamur. Hinc, quia non potest bonum a Lege præscriptum præstari, quin malum oppositum caveatur; Nec malum prohibitum vitari, nisi bonum oppositum præstetur, fit ut in præceptis affirmativis negativa, et in negativis affirmativa contineantur, ut ea quæ sunt expresse negativa, sint implicite affirmativa, et vice versa; Atque ita virtutes commendantur, dum vitia prohibentur. Non quod virtus in sola vitii abstinentia collocanda sit, ut vulgo dicitur, ulterius enim procedendum est, ad officia scilicet et facta contraria: Ita in hoc præcepto, Non occides, ratio nihil aliud videt, quam ab omni maleficio abstinendum esse, sed certum est præterea commendari charitatem, ut proximi vitam quibuscunque possumus modis adjuvemus, et ratio hoc exigit, quia Deus vetat injuria fratrem lædi aut violari, quia vitam ejus nobis vult caram esse et pretiosam, ut quæcunque conferre possumus officia ad ejus conservationem conferamus; sic dum furtum prohibetur, beneficentia præcipitur. Si Deus jubet parentes honorare, et præmium eos colentibus promittit, vetat eo ipso ne quis in eos sit injurius, nec impune laturum innuit, qui contra fecerit.

Regula 3.

IV. Tertia, *In omnibus præceptis Synecdoche est agnoscenda:* qua specie una proposita intelligantur omnes sub eodem genere, et uno vitio prohibito cætera ejusdem generis eique analoga, et quæcunque eo spectant vel ducunt, prohibentur: Sic præcepto de

non mœchando, prohibetur quilibet affectus uxoris alienæ ad eam concupiscendam, Matth. v. 28, et quævis illicitæ libidines vetantur; Sub homicidio omnes iræ motus includuntur. Præterea quod est in unaquaque peccati specie turpissimum vetatur, quæque sunt capitalia, quibus subnectuntur alia omnia, vel quod inde fluant, vel quod eo tandem ferant, vel quod, quæ minima videntur hominibus, in Dei judicio accuratissimo severiori nota taxentur. Non ergo hoc fit ad excusanda vel excludenda peccata leviora, sed ut major peccati detestatio animis nostris imprimeretur, quia caro peccati fœditatem diluere, et speciosis prætextibus inducere conatur, verbi gratia ira et odium non usque adeo execranda putantur, quum suis nominibus appellantur: At quum interdicuntur nobis sub nomine homicidii, melius intelligimus quanta sint in abominatione apud Deum.

Regula 4. V. Quarta eodem pertinens, *In effectu causa*, *In genere species*, *In relato correlatum includitur;* quia qui vult vel prohibet aliquid, etiam id sine quo fieri non potest vel non solet. Sic in prohibitione adulterii prohibentur illicitæ quæcunque libidines, et earum scaturigo, intemperantia, et quæcunque earum sunt incitamenta. Ita dum Castitatem Lex præcipit, exigit etiam ejus nutricem Temperantiam, et modum in victu. Dum jubentur filii parentes honorare; vicissim jubentur parentes filios paterne fovere, et in Disciplina Domini educare, et sub nomine Parentum intelliguntur quilibet Superiores, Magistratus, Domini, Præceptores, Pastores, quibus vicissim officia præscribuntur, quibus tenentur erga inferiores.

Regula 5. VI. Quinta, *Præcepta primæ Tabulæ derogant secundæ*, quoad actus internos et externos necessarios, quando simul locum habere non possunt. Sic amor proximi debet amori Dei subjici, et tenemur odisse patrem et matrem propter Christum, Luc. xiv. 26, quando amor parentum est ἀσύστατος cum amore Christi. Jussa humana sunt negligenda, ubi Dei mandatis opponuntur, Matth. x. 37, et Act. iv. 19. Sed vicissim "cæremonialia primæ tabulæ cedunt moralibus secundæ, quia Deus vult misericordiam, non sacrificium," Ose. vi. 6, id. cultum moralem præcipue et primario, tanquam potiorem et per se necessarium, cæremonialem vero secundario tantum propter moralem. Unde non tam soliciti debemus esse de isto, quam de illo.

Regula 6. VII. Sexta, *Præcepta alia sunt affirmativa*, quæ jubent facienda, in quæ peccatur omissione; *Alia negativa*, quæ prohibent fugienda, in quæ peccatur commissione; *Illa obligant semper, sed non ad semper, Ista obligant semper, et ad semper.* Quia virtutes et officia quæ præceptis affirmativis jubentur, non omnibus momentis simul et semel possunt exerceri, et supponunt conditiones quasdam, quibus absentibus locus illis non datur, v. g. non semper superstites vel præsto sunt Parentes, ut eos honore debito afficiamus. At vitia et scelera quæ prohibentur, nullo temporis articulo licite committuntur. Hic vero excipiendum videtur mandatum generale affirmativum de Deo amando, quod obligat semper et ad semper, quia nullum est tempus, vel locus, vel status, in quo homo eximi possit ab officio amandi Deum.

Regula 7. VIII. Septima, *Omnium præceptorum principium et finis est Amor.* Hinc charitas vocatur finis et πλήρωμα Legis, Ro. xiii. 10, 1 Timot. i. 5. Amor absolvit omnes beneficentiæ Dei et obedientiæ hominis vices. Ut omnia Dei beneficia ab amore fluunt et in eo continentur; Ita omnia hominis officia amore includuntur. Amor Dei est plenitudo Evangelii, Amor hominis est plenitudo Legis. Deus est charitas, et Tessera filiorum Dei non alia est quam amor, Joha.

xiii. 35. Ut vero duplex amoris objectum datur, *Deus* et *Proximus;* Ita duplex amor præcipitur, Dei in prima Legis tabula, Proximi in secunda. Ille vocatur *primum et magnum mandatum*, Iste *secundum illi simile*. Amor Dei recte *Primum* dicitur præceptum, quia ut Deo nihil datur prius, ita cultus ejus primo intendi a nobis debet, ut ab eo incipiant et in eo desinant omnia; *Magnum*, 1. ratione *objecti*, quia versatur circa objectum maximum et infinitum, puta Deum; 2. ratione *subjecti*, quia exigit quicquid est facultatum et virium in homine, ut ex tota mente, toto corde, totis viribus, Deum diligamus; 3. ratione *amplitudinis* et *extensionis*, quia ambitu suo omnia claudit, et influit in omnes actiones hominis, nihil enim Deo gratum esse potest, nisi quod propter Deum fit. Secundum illi *simile* dicitur, non ratione *dignitatis;* sed ratione *qualitatis*, quia utrobique, et in amore Dei et proximi, sinceritas et puritas cordis requiritur; 2. ratione *authoritatis*, quia utrumque a Deo præceptum est, et ad ejus gloriam tendit; 3. ratione *pœnæ*, quia utriusque tabulæ violatio reatum mortis æternæ inducit; 4. ratione *connexionis et dependentiæ*, quia ita arcte inter se connectuntur, ut neutrum sine altero præstari queat, nam ut non amari potest Deus, quin ametur etiam proximus ad imaginem Dei factus; Ita nec diligi potest proximus, quin diligatur Deus, qui eum condidit. "Si quis dixerit quod diligit Deum, et fratrem suum odit, mendax est; Qui non diligit fratrem, quem videt, quomodo potest diligere Deum quem non videt?" 1 Jo. iv. 20.

Regula prima Observationis Legis.

IX. Regulæ obedientiæ quæ Legi præstanda est, variæ etiam sunt. Prima, *Tota Lex a toto homine debet impleri.* Ut enim Deus totam Legem nobis præscribit quoad omnia sua præcepta sine ulla eorum divisione; Ita totum hominem non dimidiatum postulat, qui eam observet, non modo externe quoad corpus, sed et interne quoad animam et omnes ejus facultates: Ut nihil ex præceptis omitti a nobis debet, quin in omnibus maneamus quæ scripta sunt: Ita, ut homo totus est sublex Deo, nulla etiam pars ejus potest vel debet subduci ejus obedientiæ; ut quicquid est in homine, sive in mente, sive in voluntate et affectibus, sive in animo, sive in corpore, Deum colat et illi subjiciatur, quod et justitia *Legislatoris* exactissima, et *boni* natura, quod debet esse absolutum omnibus numeris, et *fœderis Legalis* formula postulat.

Regula 2.

X. Secunda, *Quadruplex perfectio in obedientia requiritur:* Primo, ratione *principii*, ut sit *vera* et *sincera*, quæ non in ore demum aut motu externo corporis consistat, sed quæ in animo sedem habeat, et quæ ex corde purificato, et fide ἀνυποκρίτῳ oriatur, quod Paulus, 1 Timoth. i. 5, innuit, dum ait, *finem mandati esse charitatem ex corde puro, bona conscientia, et fide non ficta;* Secundo, ratione *objecti* seu *partium*, ut sit *universalis*, non ratione hujus aut illius mandati, sed ratione *omnium*, quia qui peccat in uno, reus est omnium, nec censetur Legem implevisse, nisi qui in omnibus manserit quæ scripta sunt; Tertio, ratione *graduum*, ut sit *intensa* et absoluta omnibus numeris, nihil ut illi superaddi possit; unde Bernardus modum diligendi Deum ait esse, eum *diligere sine modo;* Quarto, ratione *temporis* et *durationis*, ut sit perpetua et constans a principio usque ad finem, ut non tantum uno vel altero actu Legi incumbamus, sed per totam vitam *maneamus* in iis quæ scripta sunt.

Regula 3.

XI. Tertia, *Ut obedientia interna longe præstat externa, moralis cæremoniali; Ita frustra ista obtenditur sine illa.* Hinc graves Prophetarum querelæ; qui populo suam impietatem exprobrant, quia separant ea quæ Deus indissolubili vinculo copulavit, externo et cæremoniali cultu contenti, nihil de interno et morali solliciti. Vide

Isa. i. 15, 16, 17, 18, et cap. lviii. 1, 2, 3, 4, et lxvi. 1, 2, 3, 4, Mich. 6, 7, et alibi passim.

Regula 4. XII. Quarta, *Ut præcepta non æqualem habent dignitatis et necessitatis gradum; Ita nec obedientia ejusdem ordinis et valoris censetur;* nec inobedientia omnis ejusdem est demeriti, sed majorem vel minorem reatum contrahit. Aliud est omissio præcepti; aliud ejus oppugnatio; Aliud oblivio, aliud neglectus, aliud contemptus: neglectus est a languore inertiæ, sed contemptus ex superbiæ tumore. Unde elatio contemnentis culpam auget, et nævum convertit in crimen. In facilioribus contemptus est damnabilior, et actus minus laudabilis. In difficilioribus obedientia est gratior, quo prævaricatio est gravior.

QUÆSTIO VII.

AD PRÆCEPTUM PRIMUM.

An solus Deus sit colendus et invocandus, An vero Sanctos demortuos invocare et religiose colere liceat? Aff. Pr., Neg. Post., contra Pontificios.

I. Ut Præcepto primo, *De non habendis Diis alienis coram Deo,* verum *objectum* cultus religiosi sancitur: Ita non vetatur tantum *Atheismus,* qui nullum agnoscit et colit Deum, et *Polytheismus,* qui innumeros sibi fingit; sed et omnis superstitio et *Idololatria in objecto,* qua pro Deo habetur et colitur, quod Deus non est, Gal. iv. 8, sive sit merum hominis figmentum, quales erant plerique fictitii Gentium Dii, sive res vere existens, sed creata et finita, cui quoquo modo cultus religiosus, fiduciæ, adorationis, et invocationis soli Deo debitus deferatur; Circa quod quia multifariam peccant Pontificii, religioso cultu Creaturarum, Angelorum, Sanctorum, Reliquiarum, Hostiæ Missaticæ, et Papæ ipsius; atque ita non unius idololatriæ rei tenentur; De gravissimo, quod inter nos controvertitur, Religionis capite disputandum est. Antea Loc. VII. Qu. 9, De *Cultu Angelorum* diximus, nunc de *Invocatione Sanctorum* agimus.

Status Quæstionis. II. Non quæritur, 1. An Sancti pie in Domino defuncti aliquo cultu et honore sint prosequendi: Non negamus enim eos a nobis juxta gradum excellentiæ suæ honorandos esse, tum de iis ut beatissimis et in Domini consortium admissis Dei servis præclare sentiendo, tum eorum memoriam grata et jucunda recordatione usurpando, Luc. i. 48, Marc. xiv. 9, certamina et victorias prædicando, doctrinam servando, virtutes celebrando et imitando, Heb. xii. 1, et in illis et pro illis Deum laudando, et gratias agendo, quod in bonum Ecclesiæ tales excitarit: Sed An cultu religioso proprie dicto sint venerandi; Quod vellent Adversarii, Nos negamus; Quod in limine movemus contra calumnias Pontificiorum, qui nos traducunt, ut Sanctorum contemptores et inimicos, quia eorum cultum repudiamus, quasi inferatur contumelia Sanctis, si illis non tribuantur quæ soli Deo et Christo competunt. At quamvis memoria eorum nobis sit sacrosancta, sedulo tamen cavendum putamus, ne colantur cum Dei injuria. Imo gravem illis injuriam fieri censemus ab iis qui eos vertunt in Idola, et Dei amicis abutuntur ad eum provocandum ad zelotypiam. Nec dubitamus asserere, si ex culmine illo gloriæ possent pervidere quæ hic geruntur, non modo cultum qui ipsis defertur recusaturos, sed et gravissimam indignationem talibus inofficiosis Cultoribus testaturos.

III. Non quæritur de *Invocatione* improprie dicta, seu *Interpellatione civili, sociali*, et *dilectionis*, quæ inter homines viventes locum habet, et ad secundam tabulam pertinet; Sed de proprie dicta et *religiosa pietatis*, quæ in prima tabula præcipitur, ut præcipua pars Religionis, quæ synecdo. pro toto Dei cultu sæpe ponitur, Rom. x. 13, sub qua Adversarii universum Sanctorum cultum complectuntur, qui juxta ipsos consistit, partim *intus* in *judicio de ipsis*, quod necessitates nostras norint, et possint nobis opitulari, partim in *fiducia in ipsis*, quod etiam velint, partim *foris* in sacrificiis et invocationibus, quæ ipsis offeruntur, Festis et Templis, quæ ipsis consecrantur: An colendi sint, non eo cultu dilectionis et societatis, quo in hac vita coluntur sancti homines Dei *propter imitationem*, sed cultu sacro pietatis *propter Religionem;* ut Aug. loquitur lib. xx. cont. F. Mani. c. 21; Quod negamus, affirmant Pontificii.

IV. Non quæritur, An Sancti sint Mediatores et Intercessores nostri apud Deum; hoc enim ad aliam quæstionem pertinet, de qua agetur, quum de Intercessione Christi disputabitur; Sed, An ut Mediatores et intercessores nostri sint invocandi, Nec tantum ut intercessores, qui nobis precibus et meritis suis bona quæ ab ipsis petuntur obtineant; sed ut eorum largitores, quod Pontificii, licet dissimulent, statuunt tamen, ut ex precibus ad Sanctos directis patet, de quibus infra.

V. Quæstio ergo eo redit, An cultus adorationis et invocationis soli Deo debeatur exclusive ad omnes creaturas qualiscunque sint ordinis et dignitatis; An vero possit tribui etiam Angelis et Sanctis, non militantibus, sed triumphantibus. Posterius Pontificii statuunt, Nos Prius asserimus.

Pontificiorum sententia.

VI. Pontificiorum sententia, non modo ex ipsorum praxi colligitur, sed et ex ejus sanctione in Concilio Tridentino facta, Sess. 25, Decreto de invocatione Sanctorum, et veneratione reliquiarum, &c. "Iisdem mandat ut doceant Sanctorum invocationem, reliquiarum honorem, et imaginum usum; et eos qui aliter docent, impie sentire prædicent." Bellarm. lib. i. de Beati. Sancto. c. 19, "Sancti, sive Angeli sive Homines, pie atque utiliter a viventibus invocantur." Catech. Rom. ad I. præceptum q. 12, probat Invocationem Sanctorum, variis argumentis, potissimum vero "ob eam causam, quod pro salute hominum preces assidue faciunt, multaque eorum merito et gratia Deus in nos confert beneficia." Perronius adversus Regem M. Britanniæ, Invocationem Sanctorum, non modo utilem, sed etiam necessariam esse probare nititur. Maldo. in Matth. v. 34, dicit "errorem esse impium et imperitum eorum, qui nullum nisi Deo religionis honorem tribuunt." Hinc tam sollicite Indices Expurgatorii delenda curant, quæcunque vel in Bibliis, vel in Patrum Scriptis pertinent ad solius Dei cultum. Ex Bibliis Vatabli, not. in Is. viii. 32, delent, "Qui credent in Deum salvi erunt, qui vero non, peribunt." Ex Athanasii indice delent, "Adorari solius Dei est, et Creatura nulla adoranda." Ex Augustino, lib. i. de vera Relig., delent, "Sancti honorandi imitatione, non adoratione," et "contra eos qui dicunt, Simulachra non colo, sed per ea ad id quod colere debeo adhortor," in Ps. xi. &c.

VII. Quoad praxim nemo est qui nesciat, cultum hunc inter præcipuas partes Religionis Pontificiæ reponi, Sanctos honorari Templis, Sacellis, Aris, Imaginibus, Capitibus radiatis, missis, festis, cereis, illis donaria et sacrificia offerri, ad eos preces dirigi, per eos jurari, iis vota nuncupari, spem salutis et fiduciam in iis collocari, adeoque eos invocari, non tantum ut intercessores, sed etiam ut protectores a malis, et largitores tum gratiæ tum gloriæ. Sic invocatio dirigitur ad omnes Sanctos, in Breviâ. Rom., i. Novemb.:

Beata quoque agmina
Cœlestium Spirituum,
Præterita, præsentia,
Futura mala pellite.

Et ad Apostolos in Hortul. Anim. p. 184, "O beati Apostoli, solvite me a peccatis, defendite me, confortate me, et ad regnum cœleste perducite," Item, "me per vos salvari peto in extremo judicio;" ad S. Petrum in Brevi. Ro., festo Petri et Pauli:

Jam bone Pastor Petre clemens accipe
Vota precantum, et peccati vincula
Resolve tibi potestate tradita,
Qui cunctis cœlum verbo claudis, aperis.

Ad Jacobum majorem in Hortu. ani.:

O Jacobe accelera
mea delere scelera,
mihi dans dona justitiæ
a fermento malitiæ.

Idem de cæteris Apostolis et Sanctis facile ostendi posset: Unde constat clarissime, non tantum invocari ut intercessores qui pro nobis orent, sed etiam ut largitores bonorum, in quibus proinde spes et fiducia collocanda sit; ideo quemlibet Sanctum, cui quis magis in vita devotus extiterit, in mortis articulo ad hunc modum invocare jubent in Hortu. ani.: "O gloriosissime Sancte vel Sancta N., singularem in te dum viverem spem et confidentiam semper reposui, succurre nunc mihi in hoc extremo necessitatis articulo laboranti." Sed hoc præcipue patet respectu B. Virginis, cui non modo nomina titulosque divinos passim tribuunt, quum eam "Deam, et Dominam, Reginam cœli, Matrem misericordiæ, Redemptricem, Dominam nostram omnipotentem, confugium peccatorum," &c., vocant, sed et cultum divinum tam internum quam externum illi deferunt, quod innumeris probari posset exemplis, sed vel solum Psalterium Mariæ a Bonaventura concinnatum, nec unquam ab E. R. vel indicibus expurgatoriis censura notatum, clarissime evincit, ubi quæ Deo tribuuntur a Psalte, impie in B. Virginem transferuntur. Vide quæ a nobis dicta Disp. 2, de Secess., et *Dowman*. de Antichristo, p. 1, l. 5, c. 1, 2, imprimis *Drelincurt.*, Tract. Gall. de honore debito Virgini.

VIII. Ut vero plenius ipsorum mens teneatur, observandum, *Cultum* in genere Pontificiis esse honorem, qui debetur ab inferiori erga Superiorem, et tria ad ipsum requiri. 1. Actum intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicujus. 2. Actum voluntatis, quo nos illi interius inclinamus, et testari volumus ejus excellentiam et nostram subjectionem. 3. Actum exteriorem, quo caput inclinamus vel genu flectimus, vel aliud aliquod signum subjectionis exhibemus. Unde colligunt tres esse adorationis seu cultus species, quot sunt species excellentiæ, quas in hac quæstione tres constituunt: *Divinam*, cui respondet species cultus, quam *latriam* vocant; *Humanam*, quæ posita est in dignitatibus, virtutibus, et gradibus variis hominum, cui respondet *cultus civilis*, seu observantiæ humanæ; *Intermediam*, quæ ex gratia et gloria oritur, cui respondet tertia species cultus, quam *duliam* vocant, quæ rursus, vel est simplex, quæ

Angelis et Sanctis tribuitur, vel *hyperdulia*, quæ humanitati Christi seorsim consideratæ, quamvis Verbo unitæ, et B. Virgini, deputatur, quam religiosam esse pertendunt.

IX. Nos vero, licet non negemus diversitatem cultus juxta diversitatem excellentiæ rerum non male constitui; atque ita facile concedamus pro ratione excellentiæ increatæ et infinitæ, et creatæ ac finitæ, posse dari duplicem cultum, alterum *religiosum* soli Deo debitum, alterum *civilem* creaturis adhibitum, qui rursus attendi potest, Vel respectu *Civitatis mundanæ*, in officiis omnibus reverentiæ, amoris, obsequii, quæ hominibus debentur, etsi sint a fide alieni; Vel respectu *Civitatis supernæ*, quo honore domesticos fidei prosequimur, sive viventes per communicationem officiorum, sive demortuos per amorem, laudem, memoriam, imitationem, &c.: Non putamus tamen sine gravi errore, cultum religiosum in varios gradus dispesci, sed unicum esse pertendimus, qui soli Deo sit proprius, et creaturis omnibus incommunicabilis.

X. Nec huic errori favere potest distinctio *latriæ* et *duliæ*. 1. Quia nullo fundamento solido nititur: Nec *vocum proprietate*, quia promiscua est λατρείας et δουλείας apud profanos Scriptores significatio. Hesych. exponit λατρείαν per δουλείαν, Glossa., δουλεία λατρεία, λατρεύω δουλεύω; imo ex vi vocis, δουλεία plus importat quam λατρεία, ista enim mercenarii tantum obsequium et cultum notat, λάτρις ὁ ἐπὶ μισθῷ δουλεύων, sed illa mancipii et servi, qui domino suo totum se debet, subjectionem. Nec *usu Scripturæ*, nam licet in Novo Testam. vox λατρείας nunquam usurpetur, nisi pro cultu soli Deo debito, idem etiam sæpe exprimitur voce δουλείας, ut Gal. iv. 8, 1 Thess. i. 9, Matt. vi. 24, Rom. xii. 11, et xiv. 18, Eph. vi. 7; et λατρεία a LXX. cultui humano tribuitur, Deut. xxviii. 48; Lev. xxiii. 7, opus servile vocatur λατρευτὸν non faciendum Sabbatho; Paulus semper se δοῦλον Christi, et nunquam λατρευτὴν vocat. Nec *authoritate Patrum*, nam licet August. distinxerit λατρείαν et δουλείαν, mens ejus non fuit cultum religiosum in duos gradus dispescere, quorum alter ad Deum pertineat, alter vero ad Sanctos; sed tantum scopus fuit distinguere servitutem, in eam quæ soli Deo debetur, et quam docendi causa vocat λατρείαν, et alibi servitutem Religionis, et eam quæ hominibus debetur, quam peculiariter duliam dicit, lib. x. de C. D. cap. 1. "Sed ea servitus" nimir. opposite ad latriam Deo debitam, "quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apost. servos dominis suis subditos esse debere, alio nomine nuncupari solet, nim. duliæ." Adversarii fateri coguntur distinctionem esse ἄγραφον, et tam Hebræa quam Græca vocabula esse usus promiscui, *Bell.* lib. i. de Beat. sanct. cap. 12, *Vasquez* Disp. 93, in 3. p. sum. c. 1.

Invocatio Sanctorum rejicitur, 1. ex Exod. xx. 3.

XI. Pro unius Dei cultu contra Sanctorum Invocationem, et cultum creaturarum, Orthodoxi pugnant, 1. *Expresso Dei mandato*, quo vetat Deos alienos habere coram se, Exod. xx. 3. "Non habebis Deos alienos coram me," vel ut habent LXX., πλὴν ἐμοῦ, *præter me;* Ubi sancit Dominus nihil esse religiose colendum præter se unum illum ac summum Deum, *Deus* enim *nobis esse proque Deo haberi* id dicitur, quodcunque adoramus, cultuque religioso prosequimur, quicquid illud de cætero sit, vel in se, vel apud nos, quia scilicet honorem, qui unius Dei est, ad id transferimus. Quod confirmatur a Christo

Matt. iv. 10.

adversus Satanam disputante, "Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies." Licet vero particula exclusiva *soli*, non occurrat Deut. vi. 13, et x. 20, unde petitum est oraculum; necessario tamen ex natura rei includitur, ut exprimitur 1 Sam. vii. 3, *servite ei* לְבַדּוֹ, *soli*, et in loco citato per μόνον apud LXX. exponitur, quos

hic Vulgatus sequitur. Et si nihil aliud occurreret, vox Servatoris sufficit, ut concludamus cultum religiosum soli Deo esse deferendum. Nec reponendum hic, exclusivam additam tantum esse posterioribus verbis, ubi occurrit verbum λατρεύω, non prioribus, ad indigitandum, cultum quidem religiosum communem esse Deo et Sanctis, sed λατρείαν soli Deo competere. Quia cum eadem species cultus per τὸ *adorare* et *servire* designetur, si particula exclusiva additur uni, intelligitur et alteri addita. Deinde Satan non petit λατρείαν, sed προσκύνησιν, *hæc omnia tibi dabo*, inquit, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι, quam cum Christus ipsi deneget, eo ipso invicte testatur tam προσκύνησιν quam λατρείαν soli Deo deberi.

2. Ex defectu præcepti et exempli.

XII. Secundo, Quia Invocatio Sanctorum nec habet *præceptum*, nec *promissum*, nec *exemplum* in Scriptura, quo nitatur, adeoque nihil aliud est, quam ἐθελοθρησκεία vitiosa et damnabilis. Urgetur quidem passim invocatio Dei, sed nusquam mentio fit invocationis creaturarum. Imo et τὸ *orare* simpliciter ponitur non semel pro orare Deum, quia nulla alia legitima datur invocatio, nisi Dei. Nec diffitetur *Bannes* in ii. 2, q. 1. Art. 10: "Nec expresse, nec involute," inquit, "Scripturæ docent orationes ad Sanctos esse faciendas." Sic *Ecki*. Enchi. c. xv., *Salme*. Disp. 7, in 1 Tim. c. ii. *Cottonus* Insti. lib. i. c. 26: "Quod ad præceptum de invocandis Sanctis, Ecclesia nunquam docuit ullum extare, nisi quantum jubemur parere Ecclesiæ." *Bellarm*. lib. i. de Beat. Sanct. cap. 20, dicit "mandatum non requiri, quando necessitas ipsa nos impellit." Sed gratis supponit, dari ullam necessitatem talis cultus; Imo cum quicquid fit sine fide peccatum sit, talem cultum, qui a Deo nunquam legitur institutus, vitiosum esse necesse est. Quoad exempla, fatentur sub V. T. non receptam fuisse Sanctorum invocationem, quia non putant receptos fuisse in cœlum, sed adhuc fuisse in limbo. Sub N. vero nulla oratio, vel ad B. Virginem, vel ad Apostolos, aut ullos Sanctos, directa legitur, quod vanitatis ejus luculentum præbet argumentum.

3. Quia carent scientia, potentia, et voluntate, quæ requiruntur in eo qui invocatur.

XIII. 3. Invocatio supponit in invocante fidem, Ro. x. 14, et in Invocando scientiam, potentiam, voluntatem; *Scientiam* ut necessitates nostras omnes cognoscat, et orationes omnes tam orales quam mentales ubique audiat, sitque revera καρδιογνώστης; *Potentiam*, ut possit laborantibus succurrere; *Voluntatem*, ut velit nos juvare, et cultum hunc sibi deferri postulet. At ista in Deum solum competunt, qui solus est objectum fidei, solus καρδιογνώστης et omniscius, solus omnipotens, qui ad se vocat, et aures habet apertas ad preces supplicantium. Quoad Sanctos vero, nec constat de eorum scientia, minus de potentia, nihil de voluntate, nec magis de eorum munere mediatorio et intercessorio; quin potius ipsi exhiberi sibi *nolunt*, quod *uni Deo deberi norunt*, ut loquitur Aug. contra F. Manich. l. xx. cap. 21, ubi rationem reddit Angelicam, cur sic adorari nolint, quia *conservi nostri sunt*, Apoc. xix. 10. Scriptura sane, quæ non uno in loco soli Deo tribuit omniscientiam, καρδιογνωσίαν, et omnipotentiam, 1 Reg. viii. 39; 2 Paralip. vi. 30; Apoc. ii. 23; Jerem. xvii. 10; Creaturis eas convenire non posse satis arguit, et non semel defectum cognitionis rerum, quæ in terra geruntur, Sanctis tribuit, Isa. lxiii. 16; Eccles. ix. 6; 2 Reg. xxii. 20.

XIV. Nec defectum hunc supplere potest, ut vellent Pontificii, Vel imaginarium, quod fingunt, *Trinitatis speculum*, quasi beati in essentia Dei omnia videntis, viderent omnia quæ hic geruntur; Quia ut gratis absque Scriptura fingitur, eadem facilitate rejicitur qua proponitur, ut non paucis

inter primores displicuit in Papatu, *Lombardo*, *Thomæ*, *Altissiodorensi*, *Bannesio*, *Estio*, et aliis pluribus. Nec si Sancti vident faciem Dei omnia videntis, id. immediata ejus visione fruuntur, sequitur eos omnia in Deo videre; alias non ignorarent diem judicii, qui tamen illis ignotus est. Adde quod speculum illud vel erit *naturale*, vel *voluntarium*; si prius, nihil prorsus illis erit absconditum, non minus ac Deo, quod dicere impium; si voluntarium, non alia in eo videbunt, quam quæ Deo libuerit repræsentare, quænam vero illa sint quis dixerit? Vel *revelatio Dei*, qui Sanctis orationes et cogitationes fidelium revelet; nam præterquam quod frustra talis revelatio obtenditur tacente Scriptura, Cur tot circuitus quærendi sunt, ubi Deus recta nos ad se vocat? Et cui bono revelaret Deus Sanctis necessitates et preces nostras, ut eas sibi denuo offerrent? Nec si Deus aliquando Prophetis voluit revelare cogitationes cordis, ut munus suum obire possent, ut factum Elizæo, 2 Reg. v. 26, sequitur hoc ordinarie fieri erga Sanctos, cum de hoc taceat Scriptura, vel illi ullum munus in homines habeant, ad quod obeundum talis notitia sit necessaria. Vel *donum beatitudinis*, cujus vi fiat, ut e cœlo res quæ hic geruntur intueri possint, ut vult *Costerus*, Enchir. cap. 14. Supponitur enim falso et talem visionem dari, et facere ad Beatitudinem Sanctorum. Nec vel Stephani exemplum, cui per extraordinariam dispensationem concessum est, ut videret Christum in cœlis, vel Pauli in tertium cœlum rapti, et ineffabilia ibi audientis, potest efficere, ut Sancti in cœlis degentes cogitationes cordis, quod soli Deo competit, videant.

4. Quia est idololatrica.

XV. 4. Quia cultus omnis et invocatio religiosa, quæ ad alium quam ad Deum dirigitur, est idololatrica; Idololatria enim ea vere dicitur, qua creatura colitur *παρὰ τὸν κτίσαντα*, *præter Creatorem*, vel *eo præterito*, Rom. i. 25, quum coluntur illi *qui natura non sunt Dii*, Gal. iv. 8, quod de sanctis recte dici nemo negat. Hinc Nazianzeno idololatria dicitur, Ora. 38, *μετάθεσις τῆς προσκυνήσεως ἀπὸ τοῦ πεποιηκότος ἐπὶ τὰ κτίσματα*, *translatio adorationis a Creatore ad Creaturas*, et Thomas, ii. 2, q. 94. 3, Idololatriam definit, *quum aliquis honorem divinum creaturæ impendit*. Nec vanæ, quæ a Pontificiis obtruduntur, distinctiones et incrustationes tantum crimen eluere possunt; Quum negant se cultum supremum qui Deo debetur, sed tantum subalternum, deferre Sanctis, non *sicut Deo* sed *sicut amicis Dei*. 1. Quia perperam finguntur gradus in cultu religioso, qui unicus est, et indivisibilis. 2. Hæc fuit exceptio Gentilium, qui distinguebant inter Deum summum, cui cultus supremus debebatur, et medioxumos et inferiores, quibus inferior etiam deferretur. 3. Arriani et Nestoriani Christum non adorabant sicut Deum, quem illi Deum creatum, hi hominem a Persona λόγου divisum, existimabant, et tamen a Patribus idololatriæ accusantur. 4. Quis ferret adulteram se excusantem eo quod copiam corporis sui fecerit alteri, non ut marito, sed ut mariti amico? At tam soli Deo proprius est omnis religiosus cultus, quam conjugalis benevolentia soli marito debetur; cum constet communionem nostram cum Deo, conjugio sæpius adumbrari, et idololatriam adulterio et fornicatione. 5. Cultus, quem creaturis exhibent Romanenses, non differt a cultu divino, nec quoad cultum internum fiduciæ et spei, quam in illis collocant, nec quoad cultum externum adorationis et invocationis, quam illis deferunt, ut supra visum, et alibi probatum dedimus, Disp. ii. de Necessit. Secessi. th. 16, 17, &c. Unde si verbis distinguitur ad illudendum simplicioribus, reipsa tamen idem manet in praxi.

5. Duplici falso nititur fundamento.

XVI. Quinto, Quia invocatio Sanctorum duplici falso fundamento nititur. Primum est quod sint *Mediatores* et Intercessores nostri apud Deum, qui non precibus modo suis, sed et meritis beneficia temporalia et spiritualia nobis obtineant, quod cum falsissimum sit, et contumeliosissimum Christo, ut suo loco sumus demonstraturi, falsum esse et fictitium, quicquid illi superstruitur, necesse est. Alterum est, *Canonizatio* seu Apotheosis Sanctorum, qua Sancti ab Ecclesia invocandi a Rom. Pontifice certis cæremoniis, per auream potissimum scalam in cœlum illati declarantur tales, qui coli et invocari debeant. Sed hoc impium θεοποιΐας commentum, quo terrestris homuncio, qui de sua salute certus non est, vult de aliena pronunciare, et cœlestium bonorum se diribitorem sacrilege constituere, merum est impuræ Gentilitatis et superstitionis Judaïcæ imitamentum, quod nec in Scriptura, nec in pia antiquitate fundamentum ullum habet, ut jamdiu Viri Docti observarunt, et solide demonstrarunt. Vide *Joan. Prideaux*, Præ. 13, et *Hospini.* de Orig. Fest. cap. 6. Ne jam dicamus Sanctos multos fictitios coli, qui vel nunquam extiterunt, vel qui nihil minus sunt quam beati.

6. Ex Testimoniis Veterum.

XVII. Sexto, Quia ignota fuit Apostolicæ Ecclesiæ, et primis Christianismi seculis Sanctorum invocatio. Patet ex testimoniis vetustissimorum Patrum, Justini, Apol. ii. "Proinde nos solum Deum adoramus, et vobis in rebus aliis læti inservimus;" Smyrnensis Ecclesiæ, quæ negat "se quenquam alium colere posse," &c., apud Euseb. lib. iv. hist. c. 15; Irenæi, lib. v. c. 22, "Huic soli servire oportet discipulos Christi," &c. Tertull. ad Scapu. c. ii. et Apol. c. xvii. "Quod colimus," inquit, "Deus unus est," &c. Epiphanii hæres. 69, "Sancta Dei Ecclesia creaturam non adorat;" Athanasii, ora. 3, cont. Arri. "Creatura creaturam non adorat, solius Numinis est adorari." Gregorii Nysseni ad Placill.: "qui creaturam adorat, licet faciat nomine Christi, est idololatra, nomen Christi idolo imponens." Nazianzeni orat. 14, de Pace: "μηδ' ὑπερσέβοντες, μηδ' ὑποσέβοντες, neque supercolentes, neque subcolentes; Alterum enim fieri non potest, Alterum nefarium et impium." Sanctos autem iis nec cultos nec invocatos esse tunc temporis, variis argumentis ostendi posset: Ut quod nulla mentio occurrat Templorum, Altarium, Simulachrorum, Festorum, Donorum, &c., Divis dicatorum, ut passim videtur apud Adversarios; Quod in publico Ecclesiæ cultu, uni solique Deo hymnos cecinerint; Quod in explicando primo præcepto, et Oratione Dominica, non æque, ut Romani, precum ad Divos religiosarum meminerint; Quod Sanctorum canonizatio apud ipsos inaudita et incognita fuerit; Quod plerique ex ipsis Sanctorum animas extra cœlum usque ad resurrectionem carnis degere putaverint; Quod Pagani Divorum cultum ante quartum seculum Christianis nuspiam objecerint; Quod Paganis Deum summo, ministros secundo loco colentibus, ita constanter responderint, ut præfracte negarent alium nisi Deum unum summum se adorare, nec cultum Dei a cultu ministrorum uspiam distinguerent: et alia idgenus, quæ primis seculis incognitum fuisse talem cultum clare evincunt, quæ collegit Celeber. *Dallæus*, de Relig. Cultus Objecto, lib. iii. Et si error sensim invaluit progressu temporis, quod patuit demum circa ann. 370, non defuerunt qui illi mascule se opponerent: damnatus est a Conc. Laod. c. 35, et Carthagi. 3, Can. 23, oppugnatus ab Epiphanio contra Collyridianos Virginem invocantes, hær. 79, ab Augustino, de vera Relig. c. 55, qui *honorandos propter imitationem*, non *adorandos propter religionem*, statuit, *cultu dilectionis*, et *societatis*, qualis con-

servis et concivibus debetur, non *religionis*, qualis Deo convenit, cont. F. Manich. lib. xx. cap. 21.

7. Ex Testimoniis Adversariorum.

XVIII. Septimo, Non pauci ex Adversariis nobis hic adstipulantur, *Cassander*, consult. art. 20 et 21, varios errores in hoc capite notat. *Vives* in Aug. de C. D. lib. viii. c. 27, ingenue fatetur, quod multi "Christiani in re bona plerumque peccant, quod Divos divasque non aliter venerantur quam Deum; nec videre se in multis quod sit discrimen inter eorum opinionem de Sanctis, et quod Gentiles putabant de Diis suis." Cardinalis *Richelius*, lib. iii. cap. 4 methodi suæ, agnoscit Ecclesiam primitivam ante iv. seculum non invocasse Sanctos, et pertendit Ecclesiam Catholicam non obligare absolute Christianos ad orandum actualiter Sanctos, p. 410. Sic scilicet conatur invidiam idololatriæ ab Ecclesia sua amoliri; Sed frustra, cum hoc ex sanctione multiplici, et praxi continua confirmetur.

Fontes Solutionum.

XIX. A Sanctorum viventium interpellatione civili, ad invocationem religiosam defunctorum non valet consequentia. Quia inter vivos mutua est officiorum communicatio; Inter vivos et mortuos nulla, Isa lxiii. 16; Eccl. ix. 6, 7. Illa mandato et promissione Dei, et laudatis Sanctorum Vet. et Novi. Test. exemplis nititur; Hæc vero illis destituitur. Illa est mere socialis et mutuæ dilectionis effectus; Ista religiosa cultus Deo soli debiti pars primaria. Illa sola charitate viventium nititur; Ista eorum etiam meritis. Nec si Sancti defuncti majori sunt nunc charitate præditi, continuo a nobis invocari volunt; Imo per retorsionem multo minus quam in hac vita hoc permiserunt, Act. x. et xiv., ut qui longe nunc perfectius norunt hunc honorem soli Deo deberi. Et si compellari potuerunt a nobis sive voce sive epistola, quia inquilini nobiscum erant in patria terrena, non statim invocari debent in patria cœlesti, quæ longissime a nobis distat. Si eadem est ratio invocationis Sanctorum ac compellationis viventium; Cur Paulus, qui toties jubet alios pro aliis precari, nunquam jubet Sanctos invocare, nec ipse vel Stephanum, vel B. Virginem, vel alium legitur orasse? Frustra ergo *Fratres Wallenburgii*, Meth. Aug. c. 32, et *Episcopus Condomensis*, Exposi. fid. Cathol., vellent nobis persuadere, non aliter Pontificios invocare Sanctos demortuos, quam Reformati Sanctos viventes, ut orent pro nobis; Cum protestatio sit contraria facto, et res ipsa clamet aliud esse petere veniam, protectionem, salutem, liberationem a malis et sim., aliud vero petere eorum intercessionem. Nec hic intentio Ecclesiæ potest obtendi, ubi verba ipsa contrarium evincunt, nisi velimus eam nobis illudere velle, aliud sentiendo et aliud loquendo, quod nemo dixerit.

XX. Aliud est Jacobum optare, ut filii Josephi Ephraïm et Manasse vocentur de nomine suo, et sint duo capita tribuum inter filios Jacobi, quum ait se petere *nomen suum super nepotes invocari*, Gen. xlviii. 16, ut agnoscunt Tostatus, Ribera, Cajetanus, Cornelius a Lapide, Arias Montanus, et alii, ut alibi Scriptura loquitur, Isa. iv. 1; Aliud velle se ab iis invocari post obitum, quod negamus.

Job. v. 1.

XXI. Quum Eliphaz suadet Jobo, ut ad aliquem Sanctorum se convertat, non loquitur de Sanctis defunctis, sed advocat vivos suffragantes, e quibus negat ullum Sanctum secum consentientem producere posse, qui affirmet Deum innocentes et justos affligere, ut antithesis docet, et contextus series. Quum inclamat amicos Jobus, cap. xix. 21, per רעי, *socios*, quorum misericordiam implorat, Angeli vel Cœlites non intelliguntur, utpote qui ejus socii et familiares non fuerunt, sed illi quos olim socios et amicos habuit, quos ad *συμπάθειαν* invitat.

Unde vers. sequente de iisdem amicis conqueritur, non questurus de Angelis. *Angelus advocatus unus ex millibus*, de quo agitur cap. xxxiii. 23, non alium notat, quam Angelum fœderis, Christum, cui soli competere possunt prædicata quæ illi tribuuntur, miserendi, orandi liberationem, indicandi homini rectitudinem, intercedendi cum ostensione כפר, λύτρον, עליו, apud eum id. Patrem, cum solus Christus dicere possit, מצאתי כפר, *inveni lytrum*. Sic Gloss. ordi. textum exponit.

XXII. Alia est *invocatio*, Alia *commemoratio*. Moses non alloquitur Abrahamum, nec ad patrocinium ejus confugit, Exod. xxxii. 13, sed ad Deum preces dirigit, ut pacti sui memor, quod cum Patribus iniit, posteris moscholatris misericorditer ignoscat.

XXIII. Concilia quæ adduntur a Bellarmino post 400 annos a tempore Apostolorum celebrata introducere non potuerunt novum aliquod Religionis dogma in Scripturis antea non inventum, aut in primitiva Ecclesia per tot annos non promulgatum : Et ostendunt potius quid factum fuerit, invalescentibus superstitionis tenebris, quam quid faciendum.

XXIV. Constat tribus primis seculis nullum inveniri Patrem hujus Invocationis patronum ; sub Origene, ut videtur, bono interprete, sed malo dogmatista, ut de illo loquitur Hiero., irrepere cœpit inter Doctores Intercessionis opinio ; non tamen inde quispiam Sanctos invocat, aut tradit invocandos, donec paulatim partim ex Philosophia Platonica, et Helenismi reliquiis, partim ex licentia Poëtica et oratoria, et hyperbolicis laudationibus et Apostrophis, Basilius, Nyssenus, et Nazianzenus inter Græcos, et Ambrosius inter Latinos, fenestram ampliorem huic errori aperuerunt. Huc facit quod apposite Sixtus Senensis, Biblio. lib. vi. annot. 152, notat : "Meminisse oportet, non esse Concionatorum verba eo rigore accipienda, quo primum ad aures auditorum perveniunt. Multa enim Declamatores per hyperbolem sæpe denunciant, vel occasione locorum, temporum, vel personarum adducti, vel affectuum impetu, et orationis cursu rapti." Sæpius etiam Patres declarant potius Sanctos fuisse invocatos, quam invocandos ; Vel hypothetica utuntur Invocatione, hæsitanter tantum et limitate sub his terminis, *ut opinor*, *ni fallor*, *si quis mortuis sensus*, *si de rebus nostris cura*, quam quum non exprimunt intelligere concipiuntur conditionem.

QUÆSTIO VIII.

DE RELIQUIARUM CULTU.

An Sanctorum Corpora et Reliquiæ religioso cultu sint venerandæ? Neg. contra Pontificios.

Status Quæstionis.

I. *Reliquiarum Cultus*, appendix est Cultus Sanctorum. Id enim ad Sanctorum honorem non parum pertinere creditur, quod eorum corpora vel saltem ossa, cineres, cingula, vestes, et similes reliquiæ, religiose colantur. Licet vero hodierni Sophistæ turpitudinem istius λειψανοθρησκείας tegere et incrustare conantes, negent adorationem Deo debitam illis deferri, sed tantum venerationem et honorem ; Certum est tamen sancitam eam esse authoritate Concilii II. Nicæ. cujus hæc sunt verba, Actione IV. : "Ossa, cineres, pannos, sanguinem, sepulchra denique adorantes illis tamen non sacrificamus." Baro. ad. a. C. 821, l. 14, dicit se a Clemente VIII. missum "ut exploraret et adora-

ret venerandum Cœciliæ corpus." Vasquez. lib. iii. de Ado. Disp. iv. c. 1, 2, "Imagines et reliquias eodem modo adorandas esse" probat. Catech. Trident. in 3 præcep. probat juramentum per reliquias, quod esse religionis actum nemo negare potest. Sed qualicunque nomine, sive adorationis sive venerationis, cultus ille designetur, certum est ipsis esse religiosum.

II. Nos vero, licet abjicienda non esse et ludibrio habenda corpora Sanctorum cum eorum reliquiis censeamus, sed honeste condenda, non modo quia sunt hominum reliquiæ, qui quodam naturæ privilegio honorem sepulturæ sortiri debent; sed etiam quia fidelium et Sanctorum, quorum memoria benedicta debet esse in Ecclesia; Negamus tamen religioso cultu colenda, et merito aversamur superstitionem, qua per insignem fraudem ad ludificandum populum, Apostolorum ostentantur reliquiæ, dum eorum occultantur scripta, quia reliquiæ mutæ sunt, nec periculum est ne aliquid hiscant in Pontificem, sed scripta Apostolica Papatum jugulant, et Idololatriam confodiunt.

Rationes contra Reliquiarum cultum. 1. Quia non habetur in Scriptura.

III. Rationes nostræ sunt, 1. Quia Scriptura cultum talem nuspiam vel mandato, vel promissione, vel exemplo ullo sancivit; Imo quoties in Veteri vel Novo Test. defunctorum memorantur exempla, illorum corpora terræ mandata dicuntur sine ulla ostentatione vel religiosa veneratione. Sic Jacobus et Josephus morientes jusserunt ossa sua ex Ægypto transferri in Canaam, ut componerentur cum Patribus; sed nusquam leguntur adorata, aut osculo excepta, nec illata fuerunt tabernaculo, vel circumgestata per Pompam, vel supposita altaribus; quæ omnia factitantur in Ecclesia Romana. Et quomodo Israëlitæ potuissent adduci ad osculandas vel gestandas reliquias, cum ex Lege Mosis pollutus censeretur, qui cadaver tantisper attigisset; Quin et Deus ipse sepelivisse et occultasse dicitur corpus Mosis, Deut. xxxiv. 6, ne Israëlitæ tanti Viri reliquiis ad idololatriam abuterentur; Et valde consentaneum est, non aliam fuisse causam jurgii inter Michaëlem et Satanam, de quo Jud. 9, quam quod Satan vellet promi cadaver Mosis, Michaël vero vellet premi et ignorari. Stephani Protomartyris corpus composuerunt disciputi, et multo planctu sunt prosecuti, Act. viii., sed nemo ad ejus thecam se abjecisse legitur, vel ejus ossa coluisse religioso cultu.

2. Illi repugnat Matt. xxiii. 29.

IV. 2. Christus, Matt. xxiii. 29, reprehendit "Pharisæos et Scribas hypocritas, qui Prophetarum et justorum sepulchra ædificabant, et illa ornabant," eorum interim doctrinam contemnentes: non minus illi arguendi, qui horum cadavera in sepulchris jacentia colunt et venerantur. Paulus, 2 Cor. v. 16, "Se neminem amplius ne Christum quidem cognoscere secundum carnem" protestatur, ut scilicet in eo secundum spiritum quærendo et possidendo omne studium suum et operam collocet: Quis vero negaverit, eos qui reliquias Christi et Sanctorum quærunt et colunt, velle adhuc eos cognoscere secundum carnem? Ita "pro viventibus ire ad mortuos" expresse vetatur, Isa. viii. 19.

3. Est inutilis et idololatricus.

V. 3. Cultus talis non modo est inutilis, exhibitus quippe rebus inanimatis, et sensu omni carentibus: sed et idololatricus et superstitiosus; qui sine sacrilegio deferri non potest illis, soli quippe Deo debitus. Nec juvat incrustatio Adversariorum, negantium se reliquiis cultum religiosum *absolutum*, stricte et proprie sic dictum, seu *adorationem latreuticam*, quæ solius Dei sit, sed tantum *relativum* et *duleuticum*, deferre. Quia Scriptura adorationis latreuticæ,

duleuticæ, absolutæ et relativæ differentiam non agnoscit, sed religiosam adorationem simpliciter soli Deo vindicat. Nec Deus secundum ingeniosas illas sed vanas præcisiones et intentiones hominum prævaricantium, quas vilis popellus ignorat, judicaturus est, sed secundum regulam in Verbo præscriptam.

4. Est imposturis obnoxius.

VI. 4. Cultus ille mille fraudibus et imposturis est obnoxius; dum pro veris reliquiis Christi et Sanctorum mille supposititiæ et adulterinæ obtruduntur, et corpora multorum coluntur in terra, quorum animæ torquentur in inferno, ut dicebat August. Exemplum extat apud Socratem, lib. vii. c. 14, de Ammonio quodam monacho et latrone, qui diu pro Sancto cultus est. Gregor. Turon. lib. ix. hist. cap. 6, testatur "in Sancti cujusdam capsula inventas fuisse radices, dentes talpæ, ossa murium, et vulpium ungues conditos." Tiguri in theca pretiosissima, in qua Reliquiæ S.S. Felicis et Regulæ Martyrum repositæ credebantur, inventæ sunt, cum aperiretur in reformatione, particulæ aliquot de latere coctili, funiculus item 12 cubitorum longus, et costæ nonnullæ felis aut similis animalis, et nihil præterea. Non absimilis fraudis Geneva nostra fidem facere potest, quæ cum ante reformationem duabus præcipue reliquiis gloriaretur, cerebro Petri, et brachio Antonii, apparuit postea pumicem esse quod cerebrum Petri perhibebatur, et brachium Antonii esse Cervi inguen. Cassander, Consulta. cap. de veneratione reliquiarum, non diffitetur "avaritiæ causa ad simplicem popellum alliciendum, falsas reliquias suppositas esse, et ficta miracula prædicata et iis miraculis alitam superstitionem," &c. Quod si tales fraudes recensere vellemus, innumera passim eorum exempla occurrerent, quibus liquido constaret quanta licentia Clerus miseræ plebeculæ fascinatæ insultet et illudat; imo incredibile prorsus videretur tam crassa impostura et tam diuturna seductum fuisse mundum, nisi res ipsa clamaret. Vide *Calvinum*, Admonitione de Reliquiis, et *Hospinian.*, de Origine Reliquiarum. Quotquot ergo reliquias colunt, colunt quod ignorant; nam post tot fraudes et imposturas detectas, quæ certitudo potest dari, reliquias esse eorum Sanctorum quorum esse jactantur?

5. Est incognitus veteri Ecclesia.

VII. 5. *Λειψανοθρησκεία* primis Christianismi seculis ignota fuit, quod vel ex eo patere potest, Quod Martyrum et Sanctorum corpora diligentissime sepeliverint, quod non erant facturi, si ea putavissent adoranda, ut ab Ecclesia Smyrnensi factum testatur Eusebius, lib. iv. cap. 15, de ossibus Polycarpi; Quod talis cultus Reliquiis delati nulla in vetustissimorum Theologorum libris mentio occurrat, ubi non modo opportune, sed pene etiam necessario hoc dicendum erat; Quod Pagani nostris ante 300 annos talem cultum nunquam objecerint, quod fecerunt postea; Quod reliquiaria, quæ nunc assidue velut arma et præsidia gestantur a Romanis, ignota tunc penitus essent. Ex his vero et aliis multis idgenus argumentis, quæ collecta videntur apud Celeber. Dallæum, lib. iv. de religiosi cultus objecto, luce meridiana clarius liquet, ignotum penitus et inauditum fuisse primis illis seculis reliquiarum cultum, et sequentibus seculis demum introductum, et quidem successive et per gradus.

Quibus gradibus sit introductus.

VIII. Primo cœpti sunt ad sepulchra Martyrum cœtus Ecclesiastici celebrari, et quidem die passionis eorum, non quidem propter cultum et invocationem eorum, quod Epistola Smyrnensium expresse negat, sed "ut sequentium animi," inquit, "ad præcessorum viam exemplis insignibus suscitentur," quod Basilius confirmat in Asceticis, cap. xl., et homi. 19. Aug. cont. F. Manich. scribit, "Po-

pulum Christianum memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrare ad imitationem excitandam," quod hactenus superstitione caruit. Sed progressu temporis superstitionum semina paulatim jacta sunt; quando sub Constantino M. effossiones et translationes Reliquiarum ex sepulchris obscurioribus ad celebriora fieri cœperunt; quod quidem bono zelo ab Imperatore constitutum est; Ut enim varia externa ornamenta, quæ Ethnicæ Religioni speciem aliquam et authoritatem conciliarunt, ad Christianam Religionem transferre studuit, ut eam non modo Christianis, sed etiam Gentibus commendabiliorem redderet, ut Eusebius loquitur in vita Constantini: Ita cum videret Gentes Regum aliorumque clarorum Virorum corpora, si in locis obscurioribus humata essent, magna pompa et solennitate ad clariora monumenta transferre, imo et in Templis magnificis deponere; honorem hunc multo rectius sanctorum Dei Apostolorum, Martyrum, aliorumque corporibus et Reliquiis exhiberi censuit. Quum primum vero Corpora et Reliquiæ Sanctorum effodi et transferri cœperunt, mox persuasio hominum animos invasit, Martyres aliosque Sanctos ejus Regionis, urbis, loci, ubi eorum Reliquiæ seu corpora deposita erant, columnas, turres, et præsidia esse, ut Basilius loquitur. Hanc superstitionem confestim secuta est alia, ut corpora Sanctorum et Reliquias alias non amplius sub Altari conderent, sed super Altaria ponerent, et ad venerationem prostituerent. Unde ortæ sunt circumgestationes Reliquiarum, ut in majori admiratione essent. Et quia miracula varia fiebant ad sepulchra Martyrum, non Deum tantum, sed ipsos etiam Martyres apud sepulchra invocare, imo etiam eorum Reliquias colere cœperunt. Sic sensim error invaluit, et ad superstitiosissimum cultum, et crassissimam quæ nunc obtinet idololatriam excrevit.

Fontes Solutionum.

IX. Miraculum apud ossa Elizæi divinitus editum, 2 Reg. xiii. 21, vaticinii ejus præcedentis de successura Moabitarum irruptione fidem confirmabat; sed cultum religiosum corporis ejus non probat; unde nec ante nec post miraculum illud, quisquam sepulchrum Elisæi invisisse, vel ossa religioso adorationis osculo excepisse legitur. Deinde miraculum istud verum fuit, et omni suspicione falsi vacuum, quod de prætensis miraculorum reliquiis nemo dixerit.

X. Fimbriæ Christi tactus, Mat. ix. 21, miraculosæ sanationis symbolum extraordinarium fuit: sed hoc nec ullum aliud divinorum miraculorum symbolum a quoquam pio religiose cultum est; Nec eadem est ratio vestimenti Christi, quo indutus ad divinæ suæ potentiæ demonstrationem uti voluit, et reliquiarum Papisticarum, quæ vel incertæ, vel a Christo vivo separatæ, eandem vim et efficaciam habere non possunt.

XI. *Umbra* Petri, Act. v. 15, et *sudaria* ac *semicinctia* Pauli, quæ ægrotos sanabant, Act. xix. 12, fuerunt itidem extraordinariæ curationis symbola; sed ut propter hoc symbolicum officium adorarentur, nec mandarunt Apostoli, nec a quoquam præstitum constat. An Petrus qui noluit adorari vivus a Cornelio, jubere voluit adorationem sui cadaveris? Vel passurus fuisset, ut coram umbra sua, vel semicinctiis, ad ejus essentiam nequidem pertinentibus, homines procumberent venerabundi?

XII. Translatio ossium Patriarcharum faciebat ad fidem ipsorum erga Dei promissionem de Terræ possessione confirmandam et Messia in ea nascituro; Sed nihil faciebat ad religiosum ossium ipsorum cultum, quæ denuo recondenda et humanda fuerunt.

XIII. Si *Vigilantius* id unum egit, ut se gliscenti superstitioni in Reliquiarum cultu opponeret, non ideo juste hæreseos accusari potuit ab

Hieronymo, vel Gnosticis et Eunomianis associari, a quorum sententia fuit alienissimus. In quo inique cum ipso egisse Hieronymum, Erasmus ipse non potest dissimulare, quum ait eum in ipsum ita debacchatum fuisse, ut plusculum modestiæ in eo cogatur desiderare, quasi negaret faciendum martyrium, vel martyrum sanguinem conculcandum et nullo prorsus honore dignum existimaret; Cum negaret tantum Martyrum reliquias esse colendas; Qua in re cum Vigilantio nos facere non diffitemur. Si vero errores quosdam fovit in aliis doctrinæ capitibus, ut illi exprobrat Hieronymus, quam vere non satis constat, nihil nobis cum illo commune esse profitemur.

QUÆSTIO IX.

AD PRÆCEPTUM SECUNDUM.—DE CULTU IMAGINUM.

An Dei et S.S. Trinitatis, Christi, Deiparæ Virginis, et aliorum Sanctorum Imagines cultu religioso prosequi liceat? Neg. contra Pontificios.

I. Duæ sunt præcipuæ Quæstiones de Imaginibus sacris, 1. De earum *cultu*, An colendæ sint et venerandæ? 2. De earum *usu*, An faciendæ saltem sint, et in Templis, aliisque locis sacris collocandæ? Posteriorem proxime expendemus. Prior nunc attingenda.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur, An dari possint Imagines, quæ in aliquo pretio apud nos esse debeant, sive artificem spectemus, sive materiam, sive antiquitatem, sive etiam propter prototypum, si sit vir alicujus nominis, vel nobis carus. Sed An Imaginibus Dei et Sanctorum manu hominum factis deferendus sit cultus aliquis religiosus, sive adoratio, sive veneratio dicatur. Nec enim inter Adversarios de eo convenit, aliis *adorationem* rotunde tribuentibus, aliis vero ad declinandam invidiam, *venerationem* tantum urgentibus. Sed inani distinctione, quia cum cultus religiosus tantum unicus sit, nec varias species admittat, perinde est quocunque nomine indigitetur.

III. Secundo, non quæritur hic de *modo* cultus Imaginibus exhibendi, seu *quomodo* adorari debeant Imagines; ut excutiamus variantes et sibi adversas Pontificiorum sententias, qui instar veteris Babelis architectorum divisi sunt linguis, et acriter inter se digladiantur: An adorandæ sint proprie et per se, ut terminent inter se adorationem, ut quidam vellent; An vero tantum analogice, improprie, et reductive ad exemplum et prototypum, quod alii. An cultu eodem cum prototypo, ut non pauci, An vero diverso et inferiori, ut alii. Sed quæritur tantum de *veritate cultus*, An aliquis cultus religiosus illis debeatur; quod constanter asserunt Pontificii, Nos vero negamus.

IV. Pontificiorum sententia non aliunde melius colligitur, quam ex Concilii Tridentini sanctione. Licet enim hic, ut alibi, suspense et ambigue loquatur, ut utrique dissentientium parti quantum fieri poterat satisfaceret; satis tamen mentem suam aperit, quum provocat ad Concilium Nicænum secundum, et approbat quicquid in eo circa cultum Imaginum constitutum est; Verba sunt Sessione 25, Decreto de Veneratione Reliquiarum, Invocatione Sanctorum, et Imaginibus, ubi mandatur Episcopis, ut "doceant Sanctorum Invocationem, Reliquiarum honorem, et Imaginum usum, et eos qui aliter docent impie sentire prædicent; Id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Nicænæ Synodi, decretis contra Imaginum

oppugnatores est sancitum." At nemo nescit Concilium hoc, habitum ann. 787, et inter Oecumenica ab ipsis relatum, adorationem Imaginum expresse sanxisse; Unde Actione 7, anathemate percutit eos, qui vel tantisper dubitant, An sint adorandæ Imagines. "Gloriosorum Angelorum et Sanctorum Imagines adorandas putamus. Si quis vero ita non est animatus, sed circa venerandarum Imaginum adorationem laborat et dubitat, eum anathematizat sancta et veneranda Synodus." Cum vero quibusdam vox adorationis duriuscula videretur, et ut mollius loquerentur, dicerent "Imagines esse venerandas," Synodus Act. iv. sic in eos invehitur, "omnes qui se sacras imagines venerari confitentur, adorationem autem recusant, a Sancto Patre Anastasio redarguuntur ut hypocritæ," et ait eos "Sanctis convitia dicere." Cum ergo Concilium Tridentinum approbet quicquid in illa Synodo sancitum est, patet non aliam fuisse ejus sententiam.

V. Quam confirmat secundo *praxis* quotidiana inter ipsos recepta, in qua constat populum coram imaginibus procumbere, illas osculari, Thus illis adolere, Altaria erigere, preces offerre, vota nuncupare, ferias sacras instituere, et similes adorationis et cultus partes deferre. Et ne quis putet populum in illa praxi peccare, Doctores vero præcipuos aliud sentire, non difficile est ostendere, mentem ipsorum huic praxi respondere. Hinc Thomas, iii. q. 25, articul. 1, vult cultum latriæ exhiberi cruci Christi, non minus ac ipsi Christo; "Cum ergo Christus adoretur adoratione latriæ, consequens est, quod ejus imago sit adoratione latriæ adoranda." Quem sequitur *Caietanus* in notis, et Gabriel Biel, lecti. 49 in Canon. Missæ; "Si fuerint imagines Christi, adorentur eadem specie, qua Christus, id est adoratione latriæ;" quam sententiam maxima pars Doctorum amplectitur, *Alexander*, *Bonaventura*, *Richardus*, *Paludanus*, *Capreolus*, *Castro*, *Canisius*, *Turrianus*, et alii plurimi, quos ad triginta usque enumerat *Vasquez*, lib. ii. de Adorat. Disp. 8, c. 3. Ipse vero summa contentione pertendit quaslibet res inanimatas adorari posse latriæ cultu. Imo et festucam et radium Solis, sub quo latet Diabolus, libro iii. disput. 1, cap. 2 et 3. Bellarm. lib. de Imag. c. 21, vult imagines coli, non solum ob prototypum, seu rem significatam, sed etiam ob seipsas, ita ut veneratio terminetur in Imaginem. Huc pertinet quod publico et solenni ritu Crux ipsa invocatur in Hymno, qui die Veneris ante Pascha pronunciatur in ejus adoratione; dum enim Sacerdos detegens Crucem, ait, *Ecce Lignum Crucis*, et Chorus respondet, *Venite adoremus*, Oratio ad ipsam dirigitur, *O Crux Ave, spes unica, Hoc Passionis tempore, Auge piis justitiam, Reisque dona veniam.* Et ne quis putet hoc metonymice dici de Crucifixo, ab eo statim expresse distinguitur, *sola digna fuisti ferre secli pretium*, &c. Ita in Pontifi. Rom. f. 205, in Ingressu Legati, "Crux Legati Apostolici erit ad dextram, quia latria illi debetur, et gladius Imperatoris ad sinistram," &c.

VI. Fateor nonnullis inter Pontificios hanc sententiam non arridere, qui imaginibus Dei nullum cultum deferri debere pertendunt, sed eas tantum habendas esse ad historiam, et rerum præteritarum memoriam, non ut adoretur ipsa imago, sed tantum coram Imagine ipsum exemplar; quæ sententia fuit *Gregorii Magni*, qui *Serenum* Massiliensem Episcopum laudat, quod Imaginum cultum damnaverit, sed in eo carpit, quod Imagines fregerit, lib. iii. epist. 9, "Quod ea adorari vetuisses omnino laudavimus, fregisse vero reprehendimus; aliud est picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum addiscere." Ad quem accedit *Durandus* Episcopus Mimatensis in Ratio. lib. iv. p. 2, de 4 parte Can., *Gerson* Cancellarius Parisiensis, T. 2, Decla. Defect. Eccles. n. 67, *Holchotus*,

Tostatus, et alii in Deut. iv. Nec dubium est quin cordatiores et oculatiores ex Pontificiis eo propendeant. Verum non posse haberi pro recepta E. R. sententia, patet, non modo ex Bellarm., et aliis, qui eam acriter rejiciunt tanquam temerariam et hæreticam, adeo ut Baro. ad an. 794, insaniisse eos dicat, qui sic censuerunt, et Sirmondus, Tom. ii. Concil. Galli., vocet hanc *hæresim Gallorum;* sed imprimis ex Concilio Tridentino, quod cultum Imaginum expresse sancit.

Imaginum cultus rejicitur. 1. Ex Lege.

VII. Orthodoxi vero eum sic impugnant. 1. *Ex Lege*, quia diserta ejus extat prohibitio, dum præcipit Dominus expresse, ne vel faciamus Imagines Religionis ergo, vel eas adoremus et colamus, Exo. xx. 4, "Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neque coles," quod confirmatur Levitic. xxvi. 1, "Non facietis vobis idolum, neque sculptile, neque vobis erigetis statuam, vel lapidem figuratum in terra vestra, ut prosternatis vos ante eum," sic Deut. iv. 15, &c.; quibus locis prohibentur facere, non tantum פסל, *sculptile*, id. imaginem sculptam, sed etiam כל־תמונה, *similitudinem* quamlibet etiam pictam, exprimentem seu repræsentantem qualicunque effigie speciem aliquam, sive in cœlis, sive in terris, sive infra terram. Quidquamne potuit unquam vetari disertius, quam omnis hic imago interdicitur, quæ ad cultum religiosum statuatur? Aut quidquamne fuit unquam violatum manifestius, quam præceptum hoc violatur in communione Romana?

VIII. Nequicquam vero obtenditur ad vim istius teli declinandam, 1. *Præceptum* hoc esse *juris positivi*, quod Judæos tantum obligarit, non vero naturalis, quo omnes obstringantur, ut *Vasquez* hoc effugium captat, Disput. iv. cap. 3, et *Ambrosius Catharinus*, opusc. de Imag., ad quos accedit *Grotius*. Nam contrarium testantur, tum finis immediatus et proximus Præcepti, qui est moralis et juris perpetui, nimir. ut verus Deus pure et incorrupte absque omni idololatria colatur, tum duæ ejus partes, prima de εἰδωλοποιΐας, quia impossibile et nefas est Deum repræsentare per imaginem, altera de εἰδωλολατρείας, quæ simpli. interdicitur, Deut. iv. 15; Deinde repetitio facta non semel in N. T. etiam post abrogatam Legem cæremonialem, Act. xv. 20, 1 Jo. v. 21, et sæpius in Epistola utraque ad Corinthios. Tertio, quia præceptum est natura notum, unde Gentiles ex eo redarguit Paulus, Act. xiv. et xvii., et Rom. i., quod confirmatur ex historia multarum gentium, quæ imagines admittere noluerunt, vid. Plut. in Numa, de Romanis; Tertull. Apolog. c. 25; Tacit. de Germa. c. 9. Quarto, Adversarii plerique hoc nobiscum agnoscunt, *Bellarm.* lib. iii. c. 7, *Suarez* in 3, To. i. q. 25, art. 8, disp. 54. sect. 7.

IX. 2. *Excip.* Agi de Idolis quæ sint rerum non existentium, qualia erant falsa Gentium Numina, non vero de *Imaginibus*, quæ sint rerum existentium; Ideo פסל vertendum censent per εἴδωλον, non vero per εἰκόνα: Nam inane istud effugium esse patet, 1. Quia vox פסל de quovis simulachro dicitur, unde a 70 redditur modo per εἴδωλον, ut apud Exodum, modo per γλυπτὸν, ut Deutero. iv. 16, et v. 8, modo per εἰκόνα, Isa. xl. 18, 20; Chaldæus reddit per צלמא, *imaginem*. 2. Quia licet vox פסל esset angustior, vox תמונה, et quidem cum nota universalitatis, necessario omnem Imaginem debet includere, nisi velimus similitudinem non esse imaginem, et vice versa. 3. Vulgata Versio, Deut. iv. 16, hanc distinctionem respuit, quum reddit "sculptam similitudinem, aut Imaginem masculi," et Isa. xl. 18, "quam imaginem ponetis ei?" 4. Gratis fingitur distinctio inter εἴδωλον et εἰκόνα; quia licet in usu Theologico et Ecclesias-

tico *Idolum* sumatur ut plurimum in malam partem, Imago vero etiam in bonam pro qualibet repræsentatione; tamen certum est in usu grammatico ejusdem esse significationis, et promiscue usurpari pro quovis simulacro. Hinc Gloss.: εἰκὼν, εἴδωλον. Et apud Ciceronem *Imago* et *Idolum* eo tantum differunt, quod alterum Græcum, alterum Latinum est; *Atomi*, inquit lib. i. de Finibus, *inanes Imagines, quas idola nominant.* Ita passim apud Diodorum, Polybium, Plutarchum, et alios probatos authores, Regum, Imperatorum et aliorum statuæ εἴδωλα vocantur. Apud Scriptores Ecclesiasticos non raro confunduntur, ut εἴδωλον pro imagine simplici ponatur, et vicissim Imago pro Idolo. 5. Quamvis in eo possint differre, quod in usu hodierno Idolum strictius sumatur, Imago vero latius, ut omne quidem Idolum sit Imago, sed non vicissim omnis Imago Idolum; nisi quum illi aliqua relatio divinitatis accedit, sive quoad repræsentationem, sive quoad cultum; Certum nusquam ita inter se distingui, ut vellent Pontificii, quasi Idolum esset tantum rerum non existentium, Imago vero existentium. Quia passim apud profanos authores idolum dicitur rerum existentium. In Scriptura vero Idola dicuntur imagines veri Dei, ut vitulus aureus *Idolum* vocatur, Act. vii. 41, et ejus cultores idololatræ, quod tamen ad verum Deum repræsentandum formatum fuit; Ita *Idolum* Micæ, Jud. xvii., et *Vituli* Jerobohami, 1 Reg. xii. 28. Deinde in lege Deus prohibet non tantum imagines rerum falsarum, sed etiam rerum existentium sive in cœlo, sive in terra, &c.; non dicit eorum quæ non sunt, sed *quæ sunt.* Sic res quælibet creatæ Idola fiunt, quum religiosus cultus illis exhibetur; Serpens æneus Idolum factum est, quum illi incensum adolere voluerunt Israëlitæ; Statua Nebucadnezaris idolum fuit, quando posita est ad adorationem; pleraque Gentium Idola non rerum falsarum, sed vere existentium fuerunt Imagines, puta vel Astrorum, vel Hominum, vel animalium. *Idolum nihil* dicitur *esse*, 1 Cor. viii. 4, non *subjective*, ratione existentiæ, vel *objective*, ratione *repræsentationis;* sed ratione *efficaciæ*, et *formaliter*, quia non est verus Deus.

X. 3. *Excip.* In Lege non quasvis Imagines vetari, sed quæ fiant ad adorationem latriæ, et quæ *habeantur pro Diis*. R. Legis verba talem explicationem respuunt, quæ non modo latriam, sed et duliam vetant reddi imaginibus, vox enim Hebraïca תעבדם significat *servies eis*, quod est δουλεύειν. 2. Si vetantur tantum Imagines, quæ habeantur pro Diis, sic ageretur de *objecto cultus*, non de *modo*, atque ita confunderetur præceptum primum cum secundo. 3. Si exceptio valeret, facile Gentiles liberari possent a crimine idololatriæ, qui sæpe profitentur se non habere Idola sua pro Diis; *Celsus* apud Origen. lib. vii. p. 384, τίς γὰρ ἄλλος εἰ μὴ πάντῃ νήπιος ταῦτα ἡγεῖται θεούς; *quis nisi plane infans, hæc* scil. simulachra *putat esse Deos?* Arnob. lib. vi. Ethnicos loquentes inducens, "Erras et laberis, nam neque nos æra, neque auri argentique materias esse per se Deos, et religiosa censemus Numina; sed Deos ex his colimus." Eodem modo loquuntur apud Lactantium, lib. ii. c. 2. August. in Psal. cxiii. hoc effugium ipsorum refert et refellit. "Videntur," inquit, "sibi purgatioris esse religionis, qui dicunt, Nec simulachrum, nec dæmonia colo, sed per effigiem corporalem ejus rei signum intueor, quam colere debeo, &c. non hoc visibile colo, sed numen quod illic invisibiliter habitat." Nec Idololatræ fuissent Israëlitæ in vitulo aureo, quem non putabant Deum esse; Quis enim arbitretur eos adeo hebetes fuisse, ut crederent opus manuum suarum fuisse Deum illum, qui eos eduxerat ex Ægypto? sed tantum habuerunt in animo ejus simulachrum sibi fingere, ut verum Deum in hac imagine colerent, teste ipso Aarone, qui festum huic idolo consecratum vocat *festum Jehovæ*, Exod.

xxxii. 5. Nec obstat quod dicunt Aaroni *fac nobis Deos*, quia notum est in Scriptura sæpe signis nomina rerum significatarum tribui.

XI. Unde patet nihil habere Adversarios, quo se liberent a crimine Idololatriæ illis ex Lege impacto; Quod dum animadvertunt, seque tam diserto præcepto premi sentiunt, indignationem suam vertunt in ipsam Dei Legem, sacrilega audacia, et facinore antea inaudito, hoc mandatum e numero reliquorum expungendo, ne ipsis negotium facessat; si non ex ipsa Scriptura, quia hoc non fuit in ipsorum potestate, at ex Officiis, Breviariis, et aliis formulis Legis divinæ, quæ traduntur populo, quod sane luculentum est desperatæ causæ argumentum.

2. Quia cultus Imaginum est idololatricus.

XII. Secundo, Quia cultus religiosus Imaginum a Scriptura nunquam præceptus, vel probatus, non potest a crimine Idololatriæ liberari; Nam ex usu Scripturæ, et Ecclesiæ veteris, idolum est omnis imago religionis causa efficta; Is ergo colit idola, qui coram imaginibus incurvatur et procumbit, Isa. ii. 8, 9, vel eas per se quolibet religioso cultu proprie dicto, qui quocunque nomine veniat, soli Deo debetur, adorat. Imo qui Imagines, non per se quidem coluerunt, sed in Imagine prototyporum, Idololatræ dicuntur, ut Israëlitæ in cultu vituli aurei, Exod. xxxii. 4, 5, et in cultu duorum vitulorum a Jeroboamo erectorum in Dan et Bethel, 1 Reg. xii. 28. Nam cultum Bahalis et falsorum Deorum per imagines Achabus postea introduxit, 1 Reg. xvi. 32, 23, qui ideo malum fecisse dicitur plusquam omnes, qui fuerant ante ipsum. Idem dicitur de Idolo Micæ, Jud. xvii. 3, quod Jehovæ fuit sanctificatum, et cujus Sacerdos describitur ut Sacerdos Jehovæ, c. xvii. et xviii. Sic Gentiles, quamvis coram Imaginibus prototypum adorarent, nihilo secius tanquam Idololatræ juste damnantur. Denique, non potest non esse idololatricus cultus, quo Deus colitur modo non debito, sed illicito et vetito. Frustra hic regeritur, non coli Imagines ipsas per se, quod esset idololatricum, sed tantum relate ad prototypum, vel prototypum in ipsis. Nam, præterquam quod non pauci ex ipsis volunt imaginem ipsam proprie et per se coli, ut aliquid sacrum, et terminare ipsum cultum, et non solum ut vicem gerit exemplaris, ut Bell. fuse docet lib. ii. de Imagin. c. 20, 22: Legis verba omnem cultum Imaginum, sive absolutum sive relativum, expresse vetant. Ubi vero Deus cultum latriæ respectivum, cujus objectum proximum sit Creatura, remotum vero Deus, instituit? Annon eadem distinctione olim moscholatris Israëlitis, adeoque Paganis ipsis idololatriam suam incrustare proclive fuisset? Deinde si σχέσις ad prototypum eximeret ab Idololatriæ crimine, nulla unquam esse posset idololatria circa Imagines Divinitatis; quia non possunt coli ut imagines, sine relatione ad prototypum quod repræsentant.

3. Quia nec possunt coli propter se, nec propter exemplar.

XIII. Tertio, Si Imagines religiose coli possent, hoc fieret, vel *propter se*, vel *propter exemplar*; Sed neutrum dici potest; Non *propter se*, quia sunt infra dignitatem hominis, quæ cura hominum fiunt et conservantur, utpote res inanimatæ manui et phantasiæ artificis subjectæ: Unde toties simulachrorum cultus vetatur, Ps. cxv. 8, Isa. xl. 18, Jerem. x. 14, Habac. ii. 18, 19, quia sunt opus manuum hominum: Non *propter exemplar*, vel Deum vel Sanctos; Nam Deus in Imagine, in qua nomen suum non posuit, coli non vult, et in imagine materiali non potest repræsentari; Sancti vero nec per se, nec in Imaginibus colendi sunt.

4. Quia incognitus fuit in prisca Ecclesia.

XIV. Quarto, Imaginum cultus incognitus fuit in Ecclesia Christiana quatuor primis seculis; Patet ex variis testimoniis Patrum illum impugnantium, *Origenis*, lib. iii.

contr. Celsum, p. 135, et l. 7, p. 386. *Tertull.* Apolo. c. 12, et lib. de Idololatria. *Clementis Alexand.* in protrept. *Lactant* lib. ii. c. 1. *Epiphanii* epist. ad Johan. Hieros. T. ii., quod refertur ab Hieron. epist. 61, ad Pammachium; *Augustini* in Psal. cxiii. 2. Ex Concilio Elibertino, ubi expresse ita sancitur, Can. 36, " Placuit picturas in Ecclesiis esse non debere, ne quod colitur aut adoratur in parietibus depingatur." 3. Quia Patres cultum Imaginum passim Paganis objiciunt, et Gentiles Christianis probrum hoc objicientibus respondentes, cultum Imaginum apud Christianos usitatum nunquam afferunt ad tollendam aut mitigandam saltem suæ in Idola superstitionis invidiam, quod non omisissent proculdubio, si tale quid in usu jam fuisset apud Christianos; Quia non modo nihil tale reponunt, sed defectum altarium et simulacrorum tanquam impietatem maximam illis objiciunt, a quo ut se purgent crimine Christiani, tantum abest ut quicquam de Imaginum usu vel cultu apud se referant, quin potius variis rationibus utantur, quæ evincunt impossibile, aut illicitum, et inutile Imagines divinitatis facere; Quod Judei in disputationibus cum Christianis imaginum cultum, qui ipsis summe exosus erat, nunquam objiciunt; Quia varii ex Patribus Artem pictoriam, vel ut absolute illicitam, vel ut vanam et inutilem damnarunt; Ex quibus et similibus aliis rationibus, colligitur invicte in Ecclesia primitiva cultum Imaginum nondum obtinuisse, quod solide more suo persequitur Celeber. Dallæus, lib. i. et ii. de Imag. 4. Quia non pauci ex Pontificiis hoc fatentur. *Cassander*, *Consult.* tit. de Imagin.: " Certum est initio prædicati Evangelii aliquanto tempore inter Christianos præsertim in Ecclesiis Imaginum usum non fuisse." Et post, " quantum autem veteres initio Ecclesiæ ab omni veneratione imaginum abhorruerint, declarat unus Origenes," &c. " Tandem picturas in Ecclesiam admissas" ait, " ut rerum gestarum historiam exprimentes, aut Sanctorum Virorum veras effigies referentes," &c. Erasm. in Catech.: " Usque ad ætatem Hieronymi erant probatæ Religionis Viri, qui in Templis nullam ferebant imaginem, nec pictam, nec sculptam, nec textam, nec Christi quidem," &c. Ibidem: " Nam ut Imagines sint in Templis nulla præcepit vel humana constitutio; et ut facilius est, ita tutius quoque omnes Imagines e Templis submovere." Lilius Gyraldus, Syntag. lib. de Diis gentium, pag 20: " Illud certe non prætermittam, nos, dico Christianos, ut aliquando Romanos, fuisse sine Imaginibus, in primitiva quæ vocatur Ecclesia." Polydor. Virgil. de Inven. rerum, lib. vi. c. 13, testatur " Simulachrorum cultum omnes fere veteres Patres damnassæ, ob metum idololatriæ, qua nullum execrabilius crimen esse potest." Quæ verba cum sequentibus, quibus docetur, Mosem nihil magis inculcasse, quam ne populus aliquid manufactum veneretur; et Prophetam dixisse, " confundantur omnes, qui adorant sculptilia," Index Expurgat. ex Concilii Tridentini sanctione delenda censuit.

XV. Quamvis vero post quartum seculum, sub initium quinti, *Paulinus* Episcopus Nolanus, et *Severus* Bituricensis Episcopus, picturas quasdam historicas curaverint in basilicis, quas extruxerant, faciendas; non ideo fiebat, ut essent imagines illius quod religiose colitur, neque ut ipsæ illæ picturæ religiose colerentur; sed tantum ut essent historica et commonitoria symbola, necnon basilicarum ornamenta, ut patet ex episto. 13 Paulini ad Severum. Cum vero paulatim ex usu Imaginum, cultus earum a quisbusdam introduceretur, factum est ut initio sexti seculi *Serenus* Massiliensis Episcopus et *Gregorius I.* Romanus huic superstitioni obviam ire voluerint, licet diversa via; Ille quidem eas tollendo penitus, Iste vero retinendo quidem, sed sedulo populum monendo ad memoriam tantum

utiles esse, non vero ullo modo adorandas; Unde scribens "ad Serenum," ait, "Zelum quidem Vos, ne quid manufactum adorari possit, habuisse laudavimus, sed frangere easdem imagines non debuisse judicamus." Cum vero sensim ex retentione Imaginum, rediret earum cultus, et superstitione paulatim serpente tam in Occidente quam Oriente invalesceret; Varia Decreta ab Imperatoribus facta sunt de tollendis Imaginibus, a Leone III. Isaurico anno 726, a Constantino Sexto Caballino, dicto Copronymo, ejus filio, qui congregatis Constantinopoli 338 Episcopis Orientis in VII. Synodo œcumenica Decretum contra Imaginum cultum fieri curavit anno 754, a Christophoro et Nicephoro Imperatoribus anno 775, a Leone IV. anno 780. Licet vero Irene Leonis IV. uxor rerum in Oriente potita, impubere filio, Imagines quibus impense delectabatur, restituere sategerit, congregata Nycææ Synodo Generali, quæ earum cultum contra Constantinopolitanam sancivit an. 787; Non desierunt tamen se huic opponere varii Imperatores in Oriente, Nicephorus I. et Stauratius anno 810, Leo V. Armenus anno 814, Michaël II., Balbus, et Theophilus anno 824, 829, 830, 832, Michaël III. Porphyrogenitus anno 866. Vide *Decreta Imperialia* de Cultu Imaginum.

XVI. Sed imprimis in Occidente *Carolus Magnus* Decretum Nicænæ II. Synodi ita indigne tulit, ut non modo peculiari libro, qui sub titulo *Capitularis Caroli Magni* habetur, novissime recuso, (quem verum esse et genuinum Authoris fœtum, quicquid Baro. et Bell. in contrarium afferant, vel solum Hincmari Archiepisc. Rhemensis, lib. iv. 28, testimonium, et Adriani Papæ ad Carolum prolixa epistola de hoc argumento respondentis, luculenter demonstrat,) eruditissime cultum Imaginum adversus Pseudosynodum Nicænam impugnarit, sed et Synodum Francofurti indixerit Anno 794, quæ Nicænam damnavit, et severum Decretum contra Imaginum cultum fecit. Ex quo Occidentalis Ecclesiæ Præsules omnem omnino Imaginum venerationem constanter repudiasse, tam clarum est, ut Baronius, et qui Patrum Bibliothecam ediderunt, nobilissimos ejus ævi Scriptores in ea fuisse opinione, licet inviti, fateantur; In quorum numero est *Agobardus* Episcopus Lugdunensis, *Claudius* Taurinensis, *Jonas* Aurelianensis, qui Claudium quidem arguit intemperantiæ, quod sustulerit imagines, cæterum cum eo consentit nullatenus esse adorandas, Tom. iv. Bibli. Patr. lib. i. *Valafridus Strabo*, Tom. x. Biblio. Patr. p. 668. Quod fortius confirmatum fuit in Synodo Parisiensi a *Ludovico Pio* Caroli filio congregata an. 825, per P. Pithæum publicata, in qua rursus damnatus est Imaginum cultus. Unde Pithæus præfa. in hist. P. Diaconi, *Sane si verum serio volumus, nuper admodum nostri homines*, notat Gallos, *imaginosi esse cœperunt*. Quot autem quantæque ab octavo seculo turbæ excitatæ fuerint super Imaginum erectione et cultu inter *Iconoclastas* et *Iconolatras*, tum in Oriente, tum in Occidente, fuse referunt Ill. *Plessæ*. in Histo. Papa. et *Forbes*. in Instruct. Theol. li. vii. qui etiam cap. 12, historica de Imaginibus a tempore Concilii Francofurtensis ad XIII. usque seculum continuata narratione, ostendit Gallorum et Germanorum usque ad seculum illud in rejiciendis Imaginibus constantiam. Vide etiam *Dallæum* de Imag.

XVII. Ante Concilium Trid. non pauci inter Pontificios, in venerationem Imaginum et abusus notorios circa earum usum invecti sunt, ut *Guliel. Durandus* Episcopus Mimatensis, *Johan. Billet* Theologus Parisiensis, *Gerson*, *Biel*, et alii. Imo durante Concilio *Sebastianus* Elector Moguntinus Synodum Provincialem habuit, in qua sancitum, Imagines non ad adorationem aut cultum iis deferendum in Templis proponi, sed ad ea tantum in memoriam revocanda, quæ adorari oportet, apud Histo. Conc.

Trid. lib. iii. Eo pertinet, quod *Catharina Medicea* Galliæ Regina anno 1561, ad Pium IV. literas dedit, quibus inter alia petiit, *ut Imaginum usus a Deo vetitus, et a B. Gregorio damnatus e loco adorationis prorsus tolleretur.* Et anno 1562 ejus jussu Valentinus et Sagiensis Episcopi, Butillerius, Espensæus, et Picherellus delecti ad consultandum de ratione ineundæ cum Protestantibus concordiæ, inter alia hoc caput proposuerunt, "Ut S.S. Trinitatis effigies e Templis tollatur, ut coronæ et vestes imaginibus non imponantur, ad eas vota et oblationes non fiant; in supplicationibus non circumgestentur; Crucis signum non amplius colatur." Licet vero exinde post Concilii sanctionem, cultus Imaginum in Ecclesia Romana passim obtinuerit; Non defuerunt tamen semper, nec desunt etiamnum hodie plurimi inter ipsos, quos tam crassæ idololatriæ pudet; Unde tot distinctiones, prætextus, et fuci excogitantur ad incrustandam hanc superstitionem, et tanti criminis invidiam amoliendam, quibus tamen nequidem ipsi sibi satisfacere possunt. Imo Bell. lib. ii. de Imagi. c. 22, 23, concedit, "si de reipsa agatur, Imagines posse coli improprie, vel per accidens, eodem genere cultus, quo exemplar colitur; sed quoad modum loquendi ad populum, dici non debere imagines ullas adorari debere latria," quasi nefas sit dicere, quod facere tamen licet.

XVIII. Quinto, Dissensus Pontificiorum, et variæ ac incertæ, imo inextricabiles sententiæ eorum super adoratione Imaginum, falsitatem dogmatis satis arguunt; Dum alii Imagines eodem cultu quo exemplar colendas esse pertendunt; Imagines scilicet Dei, Christi, et Crucis, cultu latriæ; Imagines B. Virg. cultu hyperduliæ, et Sanctorum duliæ, ut Thomas cum familia sua, et plerique Scholastici: Alii vero cultu inferiori a cultu exemplaris, ut Bellarm., et alii: Alii proprie et per se colendas esse; Alii tantum per accidens, analogice et reductive ad exemplar. Cum ergo inter Cultores Imaginum nondum constet, An vere et proprie adorari debeant, et quo genere cultus sint afficiendæ, perperam talis cultus populo præscribitur, per quem in præsentissimum et perpetuum adducitur idololatriæ periculum: Quotusquisque enim est vel ex plebe, imo et ex doctis, qui tales distinctiones vel intelligat, vel intellectas rite applicet: ut per abstractionem mentis, dum procumbit coram imagine, non proprium ullum cultum, sed relativum et analogicum illi exhibeat, vel cultum tantum inferiorem cultui prototypi ipsius? Quis contra non videt in praxi confundi, quæ magno molimine in theoria Doctores conantur distinguere ad palliandam nimis horrendam idolomaniam? Bellarm. sane hoc non potuit dissimulare, qui loquens de distinctione "latriæ absolutæ et relativæ," ait, lib. ii. c. 22, "eos qui defendunt Imagines adorari latria, cogi uti subtilissimis distinctionibus, quas vix ipsimet intelligunt, nedum populus imperitus."

Fontes Solutionum.

XIX. Aliud est *incurvare se ad scabellum* pedum Dei id. versus Arcam, quæ ita vocatur, ut symbolum gloriosæ Dei præsentiæ; Aliud vero *ipsum scabellum adorare;* Prius damus sed non posterius. Nec contrarium probatur ex Psal. xcix. 5, quum jubet Psaltes השתחוו להדם רגליו, id. *adorate, vel incurvate vos ad scabellum pedum ejus*, ut v. 9, להר קדשו, *ad montem sanctitatis ejus;* Ubi *locus* publicæ adorationis proponitur, non *objectum*, quomodo Chald. reddit, *adorate in domo sanctuarii ejus*, Et LXX. eadem verba Psal. cxxxii. 7, reddunt *προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον, adorabimus ad locum, in quo steterunt pedes ejus.* 2. Jubentur pii se incurvare versus Templum, Ps. v. 7, quod tamen colendum non fuisse omnes fatentur.

XX. A *Cherubinis* et *Serpente æneo* ad Imagines non valet consequentia. Aliud est symbolum, emblema, et typus rei alicujus, quomodo Serpens

æneus typus fuit Christi; Aliud vero Imago. 2. Nec Cherubini, nec Serpens æneus adorati sunt, fatente ipso Vasquezio. Deus quidem pollicetur, Exod. xxv. 22, se responsurum Mosi e medio Cherubinorum, sed eos adorare nuspiam præcipit, nec ad cultum sunt positi, utpote extra conspectum populi supra Arcam in Sancto Sanctorum. Quoad Serpentem æneum, tantum abest ut religiose coli debuerit, ut etiam dejectus sit et contritus ab Ezechia Rege, cum colere illud Judæi inciperent, 2 Reg. xviii. 4; sanati ergo fuerunt Israëlitæ, non cultu religioso hujus serpentis, sed ejusdem aspectu juxta Dei mandatum facto. Nec obstat quod in sublimi loco positus sit, quod postulabat ratio typi, et aspectus necessitas. Nam et Sol et astra sublimi loco posita sunt, non utique ad cultum.

XXI. Adoratio Angeli, quæ facta fuit non semel a Patriarchis, non favet cultui Imaginum, quia adorabant Angelum increatum, qui non tantum erat Jehovæ, sed ipse Jehova, ut ex circumstantiis locorum clare colligitur, et ostensum est alibi, Loc. VII. Q. 9, Th. 22.

XXII. Quum Apostolus, Gal. iii. 1, dicit *Christum fuisse ante oculos Galatis depictum, inter ipsos crucifixum*, non loquitur de Imaginum crucifixi efformatione, quæ vel penicillo pictoris, vel dolabra statuarii sint factæ; sed de prædicatione Evangelii, per quam exhibetur nobis ut crucifixus, quum Paulus nihil aliud sibi proponit docendum, quam Christum crucifixum, 1 Cor. ii. 2, et verbum προεγράφη quo utitur Apost. aliud non significat.

XXIII. Honor Imaginis non transit ad prototypum et exemplar, nisi ipse voluerit aut instituerit, qui exemplar est. Sin vero prohibuerit Imaginem sibi fieri, aut eam honorari, injuria afficitur, si quis adversus ejus voluntatem eat; quod hic a Deo factum pertendimus. Nec bona intentio potest hic sufficere, quia de bonitate operis, non ex intentione facientis, sed ex mandato Legislatoris judicandum est.

XXIV. A Cultu *Nominis Dei*, qui præscribitur, Exod. xx. 7, et Phil. ii. 10, ad cultum Imaginum non valet consequentia, quia tunc nomen, non pro syllabis et literis præcise sumitur, sed pro ipsa re per nomen significata, quo sensu Hebræi ipsum Deum שם, *nomen*, nuncupare solent.

XXV. Licet Christiani signo Crucis, sed ἀνυπάρκτῳ, et in aëre certo digitorum motu formato tantum, ante Constantinum M. jam usi legantur, ut ex Tertul. de Coro. mili. c. iii. constat; non factum fuit ulla lege Scripturæ, sed sola consuetudine, ut ibidem fatetur; nec hoc signum adhibebant ut adorandum, vel ut operativum ex opere operato, ut falso pertendit Bell., lib. i. de Imag. cap. ultimo; sed tantum ut signum discretivum, et tesseram, qua se invicem Christiani internoscerent, et ut quod probro ipsis vertebatur, quod crucifixum colerent, illi gloriæ adscriberent, teste *Masio* in Jos. xxii. Hinc *Minutius Felix* in Octavio, "Cruces," inquit, "nec colimus, nec optamus; vos plane qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, ut Deorum vestrorum partes forsitan, adoratis." Si Constantinus M. visione cœlesti, quæ victoriam in signo crucis portendebat, cum his verbis, Ἐν τούτῳ νίκα, permotus perhibetur, ut Labarum in formam crucis conficeret; Et si Helena ejus mater lignum crucis dicitur apud Jerosolymam invenisse, an. 326, quod quam suspectum esse debeat, vel solum silentium Eusebii docere potest; Non propterea cultus ullus Cruci redditus legitur: Imo Ambros. in orat. funeb. Theodosii hoc expresse refellit: "Helena," inquit, "invenit titulum; Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis est error, et vanitas impiorum." Si exinde crucis imagines paulatim introductæ sunt in Oratoria Christianorum, repugnantibus licet multis viris piis, non erant adhuc adorationis objecta, sed fidei Christianæ symbola, donec subsecutis

temporibus, et potissimum circa seculum 8, in Pseudo-Nicæna Synodo sub Irene, cultus iste sancitus est.

QUÆSTIO X.

An Cultus tantum, Annon etiam formatio et usus Imaginum Religiosarum in locis sacris, præcepto secundo sit prohibitus? Affir., contra Lutheranos.

I. Præcedenti Quæstione actum est de *Imaginum Cultu;* Nunc ulterius inquirendum superest de earum *Usu*, An præcepto de Imaginibus, præter adorationem, etiam ipsa factura earum sit prohibita? Ubi res nobis erit, non modo cum Pontificiis, sed etiam cum Lutheranis, qui licet cultum Imaginum aversentur et damnent, ut illicitum et superstitiosum; εἰκονοποιΐαν seu Imaginum efformationem, et usum in locis sacris tanquam legitimum, si non ad cultum, saltem ad historiam et rerum gestarum memoriam propugnare conantur.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur, An omnes in universum cujuscunque sint generis imagines, etiam in usu civili et œconomico, a Deo prohibeantur, quasi ars πλαστικὴ et picturæ omnes æque ac sculpturæ damnarentur: Quamvis enim nonnullis Veterum, tam Judæorum quam Christianorum, hoc visum sit; ut ex Clementis Alexandrini, Tertulliani, et aliorum variis locis constare potest, qui omnem Imaginum usum absolute interdictum censebant, quo facilius Christianos ab horrenda Gentilium Idolomania abstraherent; Perperam tamen hoc statui, vel sola Tabernaculi et Templi structura docere potest, in quo variæ figuræ Cherubinorum, boum, et aliarum rerum affabre elaboratæ a peritis artificibus videbantur, quibus Deus ad id mentem indiderat. Ita non damnamus Imagines *historicas* rerum gestarum, vel Virorum magnorum, vel *symbolicas*, quibus virtutes et vitia repræsentantur, vel *politicas*, quæ monetis imprimuntur. Sed hic agitur de *Imaginibus sacris et religiosis*, quæ ad pietatem excitandam aliquid conferre existimantur.

III. Non quæritur, An liceat creaturas depingere, et rerum gestarum historias penicillo adumbrare, vel ornatus gratia, vel oblectationis ergo, vel etiam ad institutionem et rerum præteritarum μνημόσυνον: Hoc enim nemo nostrum negat: Sed An liceat Deum ipsum et Trinitatis Personas imagine aliqua repræsentare; si non per immediatam et propriam similitudinem ad exprimendam perfectam imaginem naturæ Dei, quod Pontificii fieri non posse fatentur: saltem per analogiam, seu metaphoricas et mysticas significationes; Quod Adversarii volunt, Nos negamus.

IV. Non quæritur denique, An Imagines Virorum Sanctorum domi habere liceat ad piam eorum recordationem, et imitationis exemplum; Sed An in locis sacris, puta Templis et Oratoriis, collocare eas fas sit, non ad cultum et venerationem, sed ad commonefaciendos fideles, et ciendos eorum affectus, per rerum præteritarum memoriam, quod Lutherani cum Concilio Francofurtensi statuunt; Nos negamus.

Imaginum usum illicitum esse probatur.
1. Ex mandato secundo Exod. xx.

V. Rationes sunt, 1. Quia Deus expresse hoc vetuit præcepto secundo, ubi duo prohibentur, tum *facere Imagines* religionis ergo, tum *eas colere:* Nec reponendum est, 1. Intelligi tales imagines, quibus essentiam Dei homines conantur exprimere, non autem, quibus vel Deus vel Sancti in apparitionibus repræsentantur. Nam hoc falsum esse exinde

patet, quod nulla foret hoc prohibendi necessitas, quia nemo ita est fatuus et insanus, ut per symbolum aliquod externum et corporeum, spiritualem ipsam Dei essentiam repræsentare velit: Imo si accurate et Philosophice loqui volumus, ne minima quidem creaturæ essentia potest exprimi, sed tantum externa lineamenta. 2. Vel notari tantum Imagines falsorum Deorum; quia de Deo non repræsentando per ipsum Mosem luculenter exponitur, Deut. iv. 12, imo et Deus ipse optimus Legis suæ interpres hoc innuit Isa. xl. 18. Hinc Israëlitæ Deum imagine vituli repræsentantes, graviter reprehensi et puniti sunt, Exod. xxxii. Et Pii Reges non minus Judæorum quam Ethnicorum idola sustulerunt, sicut populo suo utrumque præcepit Deus, ut et altaria Cananæorum demoliretur, statuas frangeret, et Deos fusiles sibi non faceret, Exod. xxxiv. 13, 17.

2. Ex Dei natura.

VI. Quia Deus utpote ἄπυρος et ἀόρατος nulla imagine potest repræsentari; Isa. xl. 18. "Cui assimilabitis Deum fortem, et quam similitudinem," vel imaginem, ut habet V. V., "ponetis ei?" Quo Paulus respiciens, Act. xvii. 29. "Progenies Dei cum simus, non debemus existimare auro et argento, aut lapidi, sculpturæ artificis et excogitationis hominis, Numen esse simile." Unde Deus in promulganda Lege nullam sui similitudinem exhibere voluit, ut populus ab omni ejus imagine sibi abstinendum esse tanquam re illicita, imo et impossibili, intelligeret, Deut. iv. 15. "Quapropter cavebitis vobis ipsis valde, nam non animadvertistis ullam similitudinem, quo die alloquutus est vos Jehova," &c., "ut non corrumpatis vos, ut faciatis vobis sculptile, similitudinem ullius simulachri, formam maris aut fœminæ," &c. Quod Apostolus in Gentilibus carpit, Rom. i. 23. "Qui mutarunt gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem corruptibilis hominis, et volucrium, et quadrupedum, et reptilium." Quanquam ne hoc quidem latuit varios ex ipsis Ethnicis, qui nefas esse ducebant Numen ulla imagine repræsentare velle. Plutarch. in Numa: "Hic autem," scilicet Numa, "vetuit imaginem aliquam Dei, homini aut ulli animali similem: neque ante erat apud illos aut sculptile aliquod aut fictile Dei repræsentamen. Verum totis illis 160 qui præcesserant annis, templa quidem perpetuo ædificabant, ac tuguria sacra, sive sacella, erigibant: nullum autem corporeum simulachrum faciebant, non sanctum scilicet judicando meliora assimilare pejoribus, nec Deum aliter nos attingere posse quam sola mente." Sic Antiphanes, de Deo, "Deus ex imagine non dignoscitur, oculis non cernitur, nulli similis est, quare nemo illum ex imagine discere potest." Et Herodotus, lib. i., "Persæ," inquit, "nec statuas habent nec aras, et hæc facientes insanos putant quod non (ut Græci) sentiant Deos ex hominibus ortos."

3. Quia cum idololatriæ periculo conjunctus est.

VII. Tertio, Quia id a locis sacris abesse debet, quod ad cultum Dei non pertinet, et cum idololatriæ periculo conjunctum est. At Imagines in locis sacris ad cultum Dei non pertinent, siquidem Deus a sui cultu expresse eas Lege submovit, et cum idololatriæ præsentissimo periculo conjunctæ sunt, quia homines maxime plebeii, ad superstitionem natura proni, ad cultum earum ipsa loci reverentia moventur, experientia teste; nam ut bene agnoscit *Brochmannus*, c. vii. de Lege q. 1, "quævis potius imagines semovendæ sunt, quam ut prostare sinamus cultus religiosi causa contra expressum Dei mandatum." Frustra hic regeritur, prohiberi quidem occasionem peccati per se, non item eam quæ est per accidens: alias Solem e cœlo tollendum fore, qui innumeris occasionem Idololatriæ præbuit: abusum ergo tollendum esse, sed non legitimum earum usum. Nam abusus quidem non tollere

debet usum legitimum, si talis aliquis detur ex Dei instituto, quod supponunt Adversarii, Nos negamus. 2. Excip. cultum solum facere imagines illicitas, a quo Lutherani profitentur se abhorrere. R. Licet expresse non colantur ab ipsis, ut a Pontificiis, procumbendo in genua, et thus illis adolendo, vel preces fundendo, non possunt tamen dici immunes ab omni cultu, si non directo, saltem indirecto et participato, quia pertendunt se per Imagines et ad earum intuitum concipere sanctas de Deo et de Christo cogitationes, quæ non possunt non ad cultum Dei pertinere, ut ita Deum revera colant per Imagines. Deinde si non coluntur ab ipsis, possunt ab aliis coli, puta Pontificiis, si ingrediantur in Templa ipsorum, atque ita earum usum in Templis illicitum reddere, expositum idololatriæ periculo, quo Idololatræ in errore suo confirmantur et innumeri non modo infideles Judæi et Mahumedani, sed fideles Christiani offenduntur.

VIII. Non potest ergo vitio verti Majoribus nostris, quod tempore Reformationis, Imagines omnes ex locis sacris removeri curaverint; Nihil enim hic factum, quod a Deo non sit præscriptum, Num. xxxiii. 52, Deuter. vii. 5, Ezec. xx. 7, et exemplis variis Regum et Imperatorum confirmatum, qui in destruendis Idolis, et ab omni idololatriæ specie repurgandis locis sacris operam sedulam posuerunt, ut factum ab Ezechia, "qui amovit excelsa, fregitque statuas, et excidit lucum, contudit etiam serpentem æneum, quem fecerat Moses, eo quod usque ad dies illos Israëlitæ adolerent ei," 2 Reg. xviii. 4, et a variis Imperatoribus, qui ideo nomen Iconoclastarum obtinuerunt.

Fontes Solutionum.

IX. Licet Deus sub visibili forma aliquando apparuerit, et sub tali specie nobis describatur in Scriptura, quum membra, et actiones corporeæ illi tribuuntur: Non sequitur licere eum in Imagine repræsentare. 1. Quia idem Deus, qui ita apparuit, severe tamen prohibuit, ne ullam sui imaginem Israëlitæ fabricarentur; potuit scilicet Deus sibi facere sermonem, corpora et symbola, quibus singularem suam præsentiam testaretur; non tamen propterea homo potest Deo facere imaginem et statuam, in qua se homini exhibeat. 2. Species illæ corporeæ in visione tantum fuerunt exhibitæ, quæ non essentiam Dei, sed opera externamque gloriam aliquatenus adumbrarent, et quidem extraordinariæ non ordinariæ, temporales non perpetuæ, non palam omnibus propositæ, sed huic vel illi, maxime in spiritu, oblatæ; nihil ergo cum Imaginibus commune habent. 3. Aliud est metaphorice loqui de Deo ad captus nostri modulum; Aliud speciem ejus visibilem quasi veram et propriam fingere, et omnium oculis publice subjicere.

X. Non interdicitur absolute factura Imaginum, sed cum gemina limitatione, ne fiant Imagines ad Deum repræsentandum, Deut. iv. 16, nec adhibeantur ad cultum ejus. Ergo facere imagines, et eas colere, non se habent in mandato secundo tantum ut medium et finis, sed ut duæ partes interdicti divini: Nec enim vetantur tantum imagines in quantum sunt objectum vel medium cultus, sed in quantum fiunt simpliciter religionis ergo, vel in locis sacris collocantur.

XI. Ab *Imagine mentali* ad *Imaginem sculptam vel pictam* non valet consequentia, quia illa est necessitatis, siquidem conspicere non possum rem ullam sine aliqua specie ejus aut idea in animo efficta. At imago ista conjuncta semper est cum spiritu discretionis, quo verum a falso ita secernimus, ut nullum sit idololatriæ periculum. Sed ista meri arbitrii et voluntatis opus, quod a Deo expresse est prohibitum, et quod magno cum idololatriæ periculo semper est conjunctum. Unde perperam non minus peccatum dicitur Imagines certarum rerum menti objicere, vel scriptis com-

prehendere, et legendas exhibere, ac eas in tabula delineatas visui subjicere; cum magnum sit inter ista discrimen.

XII. Non valet consequentia a figuris Templi Jerosolymitani, ad Imagines Christianorum: Quia illæ fuerunt præceptæ, istæ vero non; illæ typicæ, impletæ in N. T., hæ non; illæ positæ fere extra populi conspectum, et adorationis periculum; quod de istis dici non potest. Neque hic obtendenda est libertas Christiana; quæ non est licentia quidvis faciendi circa Dei cultum, sed est immunitas a maledictione Legis, et servitute cæremoniarum; Ad quas cum figuræ illæ pertinuerint, utique in N.T. censendæ sunt abrogatæ.

XIII. Tantum abest, ut Imagines recte dicantur *Idiotarum Libri*, et pietatis ac devotionis religiosæ adjumenta, ut Spiritus S. testetur esse *doctores vanitatis et mendacii*, Jer. x. 8, et Habac. ii. 18. Alius est liber omnibus tam peritis quam imperitis consulendus, qui peritos facit et doctos; Scriptura scilicet, quæ continuo legenda et meditanda est fidelibus, ut ad salutem sapientes reddantur. Sed hanc Papa adimit populo, ut inextricabili errore implicetur, et ne ab ea redarguatur: aliosque libros mutos, quibus non tollitur sed fovetur ignorantia, substituit, quia non timet ne quid adversus eam mutiant. Sic dum pro doctoribus dat lapides, populus vertitur in lapides, fitque nihilo doctior suis doctoribus. Unde *Augustinus*, lib. i. de consensu Evangelistarum, ubi agit de Imaginibus Petri et Pauli, quarum occasione quidam in errorem inciderant, "Sic nempe," inquit, "errare meruerunt, qui Christum et Apostolos ejus, non in Sanctis Codicibus, sed in pictis parietibus quæsiverunt." 2. Male actum fuisset cum Judæis, quibus libros istos denegavit Deus, quibus tamen ut simplicioribus magis erant necessarii.

XIV. Quicquid dicatur de utilitatibus Imaginum in locis sacris, non potest nec debet opponi mandato Dei eas prohibentis; et gratis hoc supponitur, non probatur. Sacra signa sunt Sacramenta, non Imagines; Ornamenta Templorum, Verbi pura prædicatio, Sacramentorum legitima administratio, et sanctitas disciplinæ; Media mentium in attentione retinendarum, sunt ipsius Dei præsentia et Majestas, et Mysteriorum sacrorum difficultas et excellentia.

XV. Non sufficit imagines per prædicationem Verbi ejicere ex cordibus, nisi auferantur etiam ex locis sacris, ubi non possunt extare sine idololatriæ periculo.

QUÆSTIO XI.

AD PRÆCEPTUM TERTIUM.

An Quævis Juramenta ita conscientiam obligent, ut illa observare necessitate inevitabili obstricti simus? Dist.

Quæstio de Fide Juramenti Tribus Propositionibus deciditur.

I. Ad Præceptum Tertium pertinet nobilis Quæstio de *Fide Juramenti*, seu Qualis sit et quanta Juramenti obligatio, et quibus in casibus fidem datam rescindere possimus, vel servare teneamur; Cujus decisionem Tribus Propositionibus complectimur.

1 Propositio. Juramentum illicitum est irritum.

II. Prima: *Omne Juramentum, quod Legi Dei repugnat, et obedientiæ legitimæ erga Magistratum, quod est vel de rebus illicitis vel impossibilibus, non obligat*

jurantem ad sui observationem. Quia Juramentum non debet esse vinculum iniquitatis, et nemo debet cogi ad aliquid inique perpetrandum; hic enim semper obtinere debet illud Apostolicum, *Satius est obedire Deo, quam hominibus.* Quo pertinet tritum illud Isidori Hispalensis C. in mal. Causa xxii. q. 4, "In male promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incaute voveris ne facias." Et alterius Isidori Pelusiotæ lib. iv. ep. 96, *ἄμεινον γὰρ ἐν τοῖς ἐναγέσι τὰ κακῶς ἐπαγγελθέντα λύειν καλῶς, ἢ τὸ δοκεῖν ἐνεργεῖν κακῶς*, "Præstat in iis quæ habent atrocitatem facinoris, male promissa bene rescindere, quam male videri servare juramentum." Hinc illicitum fuit, et per consequens non obligatorium *juramentum Davidis* cum fervore jurantis se ferro deleturum universam Nabalis domum ob negatum commeatum, 1 Sam. xxv. 22, 23, *Herodis* promittentis fœminæ impurissimæ caput Joh. Baptistæ, Matt. xiv. 7, *Judæorum*, qui in cædem Pauli conjurarunt, Act. xxiii. 21. Talia juramenta non tantum non obligant, quia res mala nullam vim accipit a juramento, sed si observentur augent reatum: quia tum duo peccata committuntur, unum ejus speciei cujus est factum per se consideratum, alterum contra religionem, ex abusu nominis Dei, quatenus propositum malum autoritate Dei firmatur. Hujus generis sunt Vota Monastica, quæ ut male fiunt, ita pejus observantur, et legitime revocantur.

III. Hujusmodi vitiosa juramenta varia sunt. 1. Resp. *materiæ*, quæ sunt, vel de rebus illicitis, vel impossibilibus. 2. Resp. *personarum*, quæ jurare non possunt, quales sunt pueri, amentes, stulti, ebrii, phrenetici, aut qui alias judicio rationis uti non possunt; tales etiam sunt, qui non sunt sui juris, sed sub aliorum potestate, ut liberi, servi, fœminæ, &c., qui cum juramento se, invitis iis quibus subjecti sunt, ad aliquid obligarunt, jure non sunt obstricti, sed rescindere illud debent juxta præceptum Domini, Num. xxx. 4, etsi hoc prætextu cultus et religionis fiat. Ita quum aufertur ratio formalis Juramenti, Juramentum cessat ratione eventus, qui casus est eorum qui jurarunt se obedituros Domino aut Principi alicui, qui postea desinit esse talis.

2 Propositio. Juramentum de re licita et possibili obligat.

IV. Secunda Propositio: *Omne Juramentum de re licita et possibili, quod salva pietate et obedientia Magistratui debita et salute proximi præstari potest, absque omni fuco et dolo servari debet, etiamsi per vim aut metum extorqueatur, et cum injuria et damno temporali jurantis conjungatur, quia tale juramentum fit cum invocatione Nominis divini quod non est profanandum.* Veritas ejus nititur disertis Scripturæ verbis, Lev. xix. 11, 12, "Ne mentimini, neque fallacia utimini in proximum suum. Neque jurate per Nomen meum ad fallaciam ullam:" et Matth. v. 33, "Non pejerabis, reddes autem Juramenta tua Domino;" Sic Ps. xv. 4, "Qui juravit malum," id. malum damni, quod rebus suis obesse videt, non delicti, "et non mutat, habitabit in monte Domini." Quamvis injuria facta tollat obligationem respectu hominis injuriam inferentis, quoniam in injuria nullum jus fundatur; manet tamen obligatio Deo facta, quæ sine irreverentia et injuria Dei non potest insuper haberi. Atque hic est casus hominis ad juramentum a latronibus adacti, de redemptionis pretio solvendo, qui vel jurare non debet, vel juramentum factum religiose observare, quia juramentum factum est Deo qui non irridetur. 2. Non factum est simpliciter ab invito, sed est actio mixta, in qua aliquid est voluntarii, quia inter pecuniæ solutionem, et vitæ redemptionem eligit id quod est melius. 3. Res promissa est possibilis et privata, cui religio et veritas semper est præferenda. Nec dicendum, sic latrocinia et rapinas stabiliri, si latroni solvatur, quod vi extorsit. Quia hoc fit per accidens, nam viator qui juravit,

nec juvat latrones, nec probat ipsorum factum, sed vitam suam redimit solvendo quod jurando promisit. Potest vero malo huic pro virili occurrere, Magistratui furtum revelando. Nec obstat si juraverit insuper latroni silentium, quia est juramentum de re illicita, quod habet speciem alicujus collusionis cum latronibus, et si maxime non haberet, justitiam tamen impedit, improbos in malitia sua confirmat, et proximis in discrimen vitæ incidendi occasionem præbet, et sic multis modis in pietatem, justitiam et charitatem peccat.

V. Hoc ipsum confirmatur exemplo Israëlitarum erga Gibeonitas, qui licet fœdus cum ipsis juramento sancitum fecissent, dolo ipsorum decepti quasi essent peregrini e locis remotissimis, detecto postea fuco et fraude non rescindunt juramentum, sed bona fide implent, quamvis essent ex illis gentibus, quas Deus internecioni devoverat, Jos. ix. 19, " Nos juramento promisimus eis per Jehovam Deum Israëlis, ideo nunc non possumus tangere eos. Hoc faciamus eis, ut eos servemus in vita, ut non sit super nos indignatio, propter illud juramentum quo juravimus eis." Et ne quis hoc factum tanquam Deo minus probatum damnet, gratum sibi fuisse læta et miraculosa victoria testatur, Jos. x. 13. Et cum Saul, elapsis jam a fœdere centum annis, quosdam e Gibeonitis occidisset, testatus est Deus quantum sibi factum hoc displicuerit immissa fame, nec nisi suspendio septem filiorum Saulis expiari potuit hoc perjurium, 2 Sam. xxi. 1, et seq.

VI. Ut Religio Juramenti pertinet ad forum divinum; Ita non subest foro humano, Unde nulli generi aut ordini hominum est concessa absolutio a Juramento; Vel ex toto per dispensationem, quæ est simplex vinculi solutio, vel ex parte per commutationem solvendo, quæ est vinculi ab una materia in aliam translatio.

3 Propositio. Fides jurata etiam hæreticis servanda.

VII. Tertia Propositio: *Fides jurata etiam hæreticis et infidelibus servanda.* Opponitur sententiæ receptæ apud Pontificios, fidem hæreticis non esse servandam, quæ et superiori seculo et hoc nostro horrendarum lanienarum et cædium adversus Protestantes nefande exercitarum, fuit fundamentum. Primi hujus perfidiæ authores fuerunt ipsi Pontifices Romani, qui hoc non modo senserunt, sed et palam professi sunt, et praxi sua comprobarunt. 1. Contra Excommunicatos (qui ipsis sunt loco infidelium) Imperatores, Reges et Principes, quibus nec ipsi fidem servant, nec servare alios volunt. Quod cœptum a Gregorio III. contra Leonem III. Iconomachum. 2. Contra infideles a religione alienos, ut constat vel ex uno exemplo Uladislai Poloniæ Regis contra Amurathem Turcam, qui impulsu Juliani et Francisci Cardinalium fœdus violavit, et fidem datam fregit. 3. Contra prætensos Hæreticos, ut factum erga Joannem Hussum et Hiero. Pragensem in Concilio Constantiensi. Quod acriter a Jesuitis hodie retinetur et urgetur.

VIII. Fateor nonnullos ex Pontificiis, quos tam propudiosi dogmatis pudet, ab hac impia sententia videri alienos, imo negare hoc dogma esse Pontificium: Sed frustra et falso hoc dici patet, vel ex uno Concilii Constantiensis decreto, Sess. 19. " Præsens sancta Synodus ex quovis salvo conductu per Imperatorem, et alios seculi Principes, hæreticis, vel de hæresi diffamatis (putantes eosdem sic a suis erroribus revocare), quocunque vinculo se astrinxerint, concesso, nullum fidei Catholicæ vel Jurisdictioni Ecclesiasticæ præjudicium generari, vel impedimentum præstari posse vel debere declarat, quominus dicto salvo conductu non obstante, liceat Judici competenti et Ecclesiastico, de hujusmodi personarum erroribus inquirere, et alias contra eos debite procedere, eosdemque punire, quantum justitia suadebit, si suos errores revocare pertinaciter recusaverint: etiamsi

de salvo conductu confisi, ad locum venerint judicii, alias non venturi: nec sic promittentem, cum alias fecerit quod in ipso est, ex hoc in aliquo remansisse obligatum." Quod et statim ipsa praxi confirmamatum est in Johanne Husso et Hieron. Pragensi, qui contra fidem datam et salvum conductum Sigismundi Imperatoris, nefarie combusti sunt. Nec debuisset Concilium Trident. Sess. 25, in salvo conductu dato Protestantibus *pro hac vice derogare* nominatim Concilio Constantiensi, et illi axiomati de fide hæreticis non servanda, nisi alias hoc agnovisset esse dogma constans Communionis Romanæ. Nec alia mens Thomæ ii. 2æ q. 97, artic. 1, qui statuit "Hæreticum hominem prodendum esse Judicibus, non obstante fide et Juramento," et Toleti Cardin. Inst. Sacerd. lib. i. c. 13, num. 7, "Qui tenebantur," inquit, "alias obnoxii vinculo fidelitatis, vel juramenti alieni, liberantur a tali vinculo, si is inciderit in excommunicationem;" at omnes hæretici ipso facto sunt excommunicati. Quod confirmat *Azorius*, Insti. mora. p. 1, lib. viii. c. 13, et *Directorium Inquisitorum*, p. 3, q. 129, ubi docetur, "Omnes illos, qui aliquo obligationis genere alicui tenentur adstricti, tunc liberari penitus, cum illi quibus obligati erant in hæresim inciderunt. Hæc pœna, inquit Author de amisso jure obligationum, multos parit effectus, nec pigebit aliquos referre. Primum ergo is apud quem hæreticus aliquid deposuit, non tenebitur post manifestam ejus hæresim rem hæretico restituere. Rursus nec Catholica uxor debitum reddere viro hæretico obligabitur, &c. His adde quod Custodes Arcium, Castrorum, vel Civitatum, ea Domino hæretico restituere non tenentur, neque ejus nomine custodire. Denique quicunque vassalli omni obligatione, etiam juramenti religione, quo Dominis suis tenebantur obstricti, ipso jure liberantur." Sic *Simanca* Cardin. de insti. Catho. lib. xlvi. art. 52. "Ad pœnam quoque pertinet et Hæreticorum odium: Quod fides illis data servanda non sit, &c.; cum hæreticis nullum commercium, nulla pax Catholicis esse debet. Quamobrem fides illis data etiam juramento firmata contra publicum bonum, contra salutem animarum, contra jura divina et humana, nullo modo servanda est." Eo pertinent impia Decreta Pontificum de liberatione subditorum a juramento fidelitatis erga Principes, sive propter hæresim, sive propter excommunicationem: Nec alio respicit mysterium æquivocationum Jesuïticarum, et dispensationum Juramentorum, quam ut hominibus illudant, pacta omnia et fœdera ita eludendo, ut vix aliquis tuto cum ipsis contrahere possit. Quanto rectior hic Caroli V. mens, qui dum ad fidem datam Luthero tanquam hæretico frangendam sollicitabatur, generose respondit, "Etiamsi in toto orbe terrarum fides exularet, tamen apud Imperatorem immaculatam eam manere debere." Hæc etiam Orthodoxorum est sententia gravissimis rationibus nixa.

IX. Primo, Quia fidem servare est actus veritatis, justitiæ, et fidelitatis; Nam qui fidem servat præstat quod dicit, quod est veritatis; facit quod promisit et ad quod obligatus est, quod est fidelitatis; et reddit alteri quod ei ex promisso debetur, quod est justitiæ.

X. Secundo, Quia infidelibus fidem jurare licet, ergo et fidem servare; patet exemplis Abrahami fœdus pangentis cum Abimelecho, Gen. xxi. 23, 24, Isaaci, c. xxvi. 26, Jacobi, c. xxxi. 53, exploratorum apud Rahabam, Jos. vi. 22, Israëlitarum erga Gibeonitas, Jos. ix. 15. Hæreticorum non potest esse deterior conditio.

XI. Tertio, Quia Deus talia perjuria severissime ultus est, in filiis Jacobi contra Sichemitas, Gen. xxxiv. et xlix., in Saule propter Gibeonitas, 2 Sam. xxi., in Sedechia adversus Nebucadnezarem, 2 Chron. xxxvi., Ezec.

xvii.; In Uladislao Poloniæ Rege adversus Amurathem Turcam, in Rodolpho Suevo contra Henricum IV. Imperatorem.

XII. Quarto, Quia connubia cum infidelibus solvenda non sunt propter infidelitatem et hæresim, nec fides jurata propter eam violanda est, 1 Cor. vii. 13, 14. Ergo nec alia pacta quæcunque, quia utrobique intervenit religiosa sponsio.

XIII. Quinto, Quia fides jurata ipsis hostibus servanda est, naturæ gentiumque jure, et constat eximiis exemplis Reguli, Agesilai, et aliorum. At sub jure illo non minus infideles et hæretici, quam ipsi hostes continentur.

QUÆSTIO XII.

An in Juramentis uti liceat Æquivocationibus amphibologicis, et reservationibus mentalibus? Neg., cont. Pontificios, et inprimis Jesuïtas.

Status Quæstionis.

I. Ad Quæstionis statum intelligendum, observa 1. Non quæri de Æquivocationum *usu Rhetorico;* Constat enim frequenter uti illis Rhetores in figura antanaclasi et πλοκῇ dicta, et in tropo Ironiæ, ut in vulgato Epigrammate:

Quis neget Æneæ natum de stirpe Neronem?
Sustulit hic Matrem, sustulit ille Patrem;

quomodo in Scriptura eadem vox diverso sensu sæpe in eodem loco ponitur, Johan. i. 10, Marc. viii. 35; Nec de *usu Logico*, qui sæpe obtinet in disputationibus, et aliis sermonibus πειραστικοῖς, qui exercendorum et contra sophismata muniendorum ingeniorum causa instituuntur; Sed de *usu Theologico* et *Ethico* in testimonio dicendo, aut in Judicio, vel Confessionis casu: An præter ambiguitatem grammaticam, vel logicam, quæ vel ex ancipiti verborum sensu, vel ex orationis structura, vel ex circumstantiarum varia dispositione sæpe locum habet, alia admittenda sit Theologica, sub aliquo limitationis prætextu, per quam aliud ore profitemur, aliud pectore clausum tenemus, ut eludantur quæsita Judicum, et veritas occultetur?

II. Non quæritur de *Limitatione proposita*, vel explicite, vel implicite, nec de *supposita* quæ vel ex communi colloquentium consensu, vel ex aliis circumstantiis in medio positis facile potest colligi; tales enim limitationes sive restrictiones logicas, quæ ex propositis eliciantur, vel utrinque supponantur et subintelligantur, licitas esse, et sermonem a mendacio et perjurio liberare nemo negat. Sed agitur de *Limitatione supposita* tantum et subintellecta ab eo qui loquitur, quæ parit æquivocationem verbalem, vel realem. *Verbalis* est, quum verba ipsa quæ usurpantur, sunt ambigui sensus, et illo sensu recipiuntur a jurante, quem audientes cupit celare, ut alio sensu ab ipsis accipiantur: ut si quis rogatus, An Petrus esset domi, responderet, Non est, id est, Non comedit: *Mentalis*, quum verba ipsa quæ adhibentur unum simplicem habent sensum, sed per tacitam restrictionem aut interpretationem, quam sibi in mente reservat, in alium commutantur: quo pertinet Francisci Assisii responsum, qui rogatus, qua perrexisset quidam homicida, qui juxta eum transierat, manus in manicas immittens, respondit, non transisse illac, intelligens, non transisse per illas manicas: Hoc modo Jesuïtæ plerique statuunt, Sacerdotem rogatum, An sit Sacerdos, si vel a non Juridico rogetur, vel rationabilem habeat causam veri-

tatem dissimulandi, posse respondere, se non esse Sacerdotem, dummodo intelligat se non esse Sacerdotem Baalis, aut non esse Sacerdotem, ut hoc alteri dicat.

III. Quæstio eo redit, Utrum *Æquivocatio* et amphibolia, non Rhetorica, vel Logica, ex indifferenti verborum significatione, aut sententiæ constructione, aut circumstantiarum collatione, sed *Ethica*, ad fallendum composita, quæ mente reservat limitationem nullo intelligibili modo propositam, nec utrinque suppositam et subintellectam, sed ab eo tantum qui loquitur intus reservatam, locum habere possit, vel in Judicio, vel in Confessionis casu, vel in communi hominum colloquio, et excuset a mendacio, et si juramento confirmatur, a perjurio? Affirmant Adversarii, Nos negamus.

IV. Æquivocationum Magistri jam fuerunt olim veteres Hæretici; ob eas infames fuerunt *Basilidiani*, qui docuerunt fidem esse dissimulandam, aut perjurio negandam, ut martyria devitarentur, Iren. lib. i. cap. 23, Euseb. lib. iv. hist. cap. 7. Idem post eos secuti sunt *Priscillianistæ*, de quibus Aug. de hæres. cap. 70, ait, propter occultandas contaminationes et turpitudines suas, habere illos in suis dogmatibus ista verba, *Jura, perjura, secretum prodere noli:* Nota etiam est Arii κυβεία, qua Constantini de fide Nicæna elusit examen, apud Niceph. hist. lib. viii. cap. 51. Superiori seculo idem dogma velut ab orco revocarunt Jesuitæ omnis perfidiæ Magistri. Quamvis vero illud non libenter sed pene inviti in medium proferant, et inter Societatis suæ arcana habeant, tamen in scriptis non dissimulant, et factis ipsis satis comprobant. Aperte hanc artem defendunt *Toletus* Cardin. lib. iv. Instr. Sacerdo. c. 21, *Suarez* tom. de Virt. et Statu Relig. tr. 4, lib. iii. cap. 10, 11. *Lessius* de Justi. et Jure cap. xlvii. dub. 6, s. 35, *Emmanuel Sa* in Aphor. in voce *Juramentum* et *mendacium*, *Sanchez*, lib. iii. Decalo. cap. 6, *Valentia*, ad 2. 2, q. 110, et alii plures, *Azorius*, *Maldonatus*, *Parsonius*, *Eudæmon-Johannes* in Apologia pro Garneto, qui ex professo et operose hanc causam agit. Quibus omnibus addi debet *Garnetus* ipse, qui ex praxi et apologia coram Judicibus hanc artem probavit, ut videre est in actis contra Proditores Anglicanos per Cambdenum editis, et in Apologia Regis Jacobi pro juramento fidelitatis; Et hi omnes ex ordine Jesuitarum; Cum quibus faciunt *Navarrus* Canonista, cap. 12, Manualis. *Bannes* in 2. 2, q. 62, art. 2, dub. 8, *Glossa Juris Canonici* ad cap. *Ne quis* 22 qu. *Vincentius Candidus* in Disqui. Morali. disp. 26, art 3, dub. 1, et alii plures.

V. Quamvis vero Becanus clamet fieri injuriam sibi sociisque, qui doceant sincere, candide, et seclusa omni æquivocatione loquendum esse et respondendum; Facile tamen colligi potest eum more suo tergiversari, et æquivocatione ludere. Quia statuit reum non teneri ad confitendam veritatem, si Judex non servat in interrogando legitimum juris processum; Censetur autem Judex non servare ordinem Juris, quando interrogat de occulto crimine, de quo neque fama est contra reum, neque judicis competentia, neque plena probatio, et in tali casu nonvult reum mentiri, si neget a se patratum crimen, si videlicet crimen sit adhuc occultum, quasi Juris ordo pendeat ex æstimatione ipsius rei.

VI. Fatendum tamen non paucos animose et aperte impium hoc dogma rejicere et oppugnare, quales sunt *Malderus*, tract. de restrictionum mentalium abusu, cap. iv., *Sepulveda*, in opusculo de ratione reddendi testimonii, *Paulus Sylvius* Theologus Duacenus, et pracipue *Joh. Barnesius* Benedictinus, qui peculiarem tractatum edidit contra Æquivocationes cum approbatione Facultatis Theologicæ Parisiensis, qui doctrinam suam pro-

bat consensu *Thomæ*, *Scoti*, *Gersonis*, *Lombardi*, *Caietani*, *Soti*, et omnium Scholasticorum melioris notæ.

VII. Hanc sententiam Orthodoxi constanter sequuntur. Licet enim *Becanus* per calumniam in manuali suo, lib. v. cap. 21, ut nefaria Jesuitarum doctrina tantisper oculis Lectorum subduci posset, sparso hoc quasi sepiæ atramento, nobis adscribat, "nos strenue uti hac arte, et quod nos facimus, ipsis per calumniam impingere;" quem sequitur *Brochmannus* in Syste. Theo., Tr. de Lege, c. vi. q. 4; ipsos tamen strenue mentiri palam est, ex constanti Nostrorum doctrina, et praxi. Nec calumniæ favet, quod ex Beza uterque affert, quod in confessione sua asseruerit, an. 1556, *Corpus Christi vere et realiter esse præsens in Cœna*, &c., quia veram et realem præsentiam et perceptionem Christi fidelibus in Cœna admittimus, licet Corporalem et Capernaïticam rejiciamus.

Non licere uti æquivocationibus in juramentis probatur ex Heb. vi. 16.

VIII. Rationes nostræ sunt, 1. Quia Juramentum debet esse omnis controversiæ terminus, ex Apostolo, Hebr. vi. 16, sed ubi adest æquivocatio, multiplicantur potius quam finiuntur lites, cum nihil pateat, unde colligat pars altera, an bona fide agatur necne. Nec hic valet distinctio *Judicis competentis* vel *non competentis*, qui juridice procedat, vel non procedat, ut coram Judice juridice procedente æquivocandum non sit, sed liceat coram non competente. Nam etiam inter hostes servanda est fides, nec considerandum est *cui*, sed *per quem* juraveris. Et quanquam in aliquo casu, ut agnoscit *Thomas* 2. 2, q. 69, art 2, non modo licitum sit, sed et laudabile, "veritatem tacere, ubi efferre non teneris; falsitatem tamen proponere in nullo," inquit, "casu licet alicui." Nam ut de Juramento Lombar. et Canonistæ, 3 sent. dist. 39, quacunque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui juratur intelligit: Sic simplex asseveratio æstimanda est, non ex subdola reservatione, sed ex convenientia enunciationis prolatæ cum re proposita ab interrogante; siquidem ad eum dirigatur. Nec interest, utrum Judicem alloquatur competentem, vel hostem, aut amicum. Ut enim scriptum mendax non mutuatur veritatem a lectore, sic nec mendax assertio a quovis auditore.

2. Quia Scriptura hoc damnat.

IX. 2. Quia Scriptura hanc artem aperte damnat, dum perstringit eos, qui in ore suo pacem loquuntur proximo, et in corde ponunt insidias, Jer. ix. 8, et eos qui ambulant in astutia, 2 Cor. iv. 2. Unde vult abrenunciari *τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης περιπατοῦντων ἐν πανουργίᾳ*, et præcipit, ut *in manifestatione veritatis nosmet ipsos commendemus, non tantum coram Deo, sed et apud omnium hominum conscientiam*. Frustra excipiunt, se non passim et sine delectu æquivocationem permittere, sed quando justa tegendi necessitas ita requirit, ut cum vere respondeas, fugias tamen ejus conscientiam, qui arcani resciscendi nullum jus habet. Quia gratis supponitur justam dari necessitatem tali æquivocatione utendi, quæ sine mendacio esse non potest. Quamvis ergo nolint locum habere debere, vel in rebus fidei, aut in contractibus, quibus aliis possit esse præjudicio, nec in rebus moralibus, ut communi usu vitæ, quando veritas inter amicos requiritur, sed vel in *necessaria defensione* ad evitandum magnum aliquod damnum, vel ad assequendum non parvi momenti bonum: alibi ulterius extendunt "in quolibet alio utilitatis aut virtutis actu," ut ait Garnetus, ubi "mentalis reservatio censetur expediens et studiosa," ut *Zanchez* pertendit. "In causa Religionis persecutionis tempore, potest quivis, et fortasse obligatur," inquit Parsonus, "uti æquivocatione." In cæteris autem per hanc singularem doctrinam, ut ait Navarrus, *possumus*

evitare innumera peccata. Hoc pacto juxta ipsos licitum erit æquivocare quando et quoties libet, ut recte ex variis ipsorum casibus ostendit *Masonus* in Nova arte mentiendi, cap. iii. Quod quam periculosum futurum in Ecclesiæ, Reipublicæ, et reciprocis singulorum commerciis nemo non videt.

3. Quia repugnat Juri divino, naturali, et civili.

X. 3. Quia hoc Juri divino, naturali, et civili repugnat: *Divino*, quod vetat fieri mala ut eveniant bona; *Naturali*, quia est falsa significatio, pugnans cum natura, et cum proposito fallendi conjuncta; *Civili*, quia hoc posito suspecta erunt colloquia, juramenta, contractus, commercia, nihilque tutum et securum erit.

4. Quia imponit Magistratui.

XI. 4. Quia Magistratui imponere, et ejus interrogata ambiguis responsis eludere nefas est, quod præstant æquivocationes Jesuiticæ, quia sic Deo imponunt, qui præest Judiciis, et cujus nomine exercentur, 2 Chron. xix. 6, et sic omnia judicia Magistratus dissolvuntur, cum per æquivocationem nec veritas inquiri, nec controversiæ decidi queant, nec sontes puniri, et insontes absolvi possint.

5. Quia mentalis reservatio est peccatum grave.

XII. 5. Mentalis æquivocatio sine gravissimo peccato non potest adhiberi, 1. Quia est mendacium directum et manifestum, quia aliud tegitur pectore, aliud ore profertur, idque cum fallendi intentione, et verbis itur tam contra mentem et conscientiam testis, quam contra rem ipsam. Nec elabitur qui dixerit, hic nullum intervenire mendacium, quia æquivocans enunciat falsum, non quidem fallendi sed seipsum conservandi studio. Quia qui aliter sentit quam loquitur, alterum fallit, et fallere intendit, inquit Toletus, Insti. lib. viii. c. 54, non enim sic profert, nisi ut diversam opinionem in animo alterius generet, quod est fallere. Nec juvat, quod hoc fieri dicatur ad evadendum; Nam utcunque finis primarius sit ut periculum evadas, intermedius est ut fallendo evadas. Latro dicet se grassari, non ut viatorem spoliet, sed ut propriis necessitatibus consulat; At Judex reponet, Non ideo te condemno, quia tibi ipsi prospexisti, sed quia furari voluisti ut hoc faceres, nec enim facienda sunt mala ul eveniant bona. 2. Quia juramenti natura per istam simulationem violatur, quæ est testimonium aliis perhibere maxime solemne, quod fieri nequit cum nihil certi verbis explicamus, sed fictum aliquid et simulatum. 3. Quia gravis est erga Deum injuria, afferre ejus testimonium quanquam ficte ad rem falsam comprobandam. 4. Quia sic aperitur janua omnibus mendaciis fovendis; nihil enim est, ait *Azorius*, tam falsum, quod non queat ab omni mendacio liberari, si aliquid arbitratu nostro mente tacitum retineamus. Facile enim possumus quicquid a nobis petitur negare nos habere, intelligentes scilicet, *ut demus*, et quicquid viderimus aut fecerimus, negare nos fecisse aut vidisse, eo scilicet sensu, ut *aliis dicamus.* Nec reponendum, ex oratione vocali et restrictione mentali fieri unam orationem compositam et totalem, in qua nulla falsitas est, licere autem homini orationem suam componere ex terminis vocalibus et mentalibus. Quamvis enim talis oratio mixta posset utcunque admitti, quando fidelis secum aut cum Deo solo loquitur, qui quicquid est in mente nostra æque percipit ac si verbis exprimeretur: non potest tamen locum habere in testimonio coram hominibus dicendo, quia reservatio mentalis nihil testatur audientibus; qualiscunque ergo fuerit, testimonium non desinit esse mendacium, et si juramento confirmetur, perjurium, cum illud quod in testimonio oratione vocali significatur, conscientiæ testis repugnet.

6. Quia æquivocatio verbalis est illicita.

XIII. 6. Æquivocatio verbalis non minus est illicita in juramento: tum quia nihil certi testatur, sine quo juramentum saltem est vanum; tum quia fallit ac decipit audien-

tes, quod juramenti naturæ adversatur; tum quia juramentum istiusmodi mendacium confirmans, perjurium est manifestum ex natura rei, et ex ipsa intentione jurantis, et est profanatio Nominis divini. Nec tollitur perjurii aut mendacii ratio, si injuria nobis inferatur, aut minus juridice rogemur; quasi fas nobis sit nostro bono consulere, dummodo ambigue loquamur. Nam nulla injuria nobis ab hominibus illata justam causam præbere potest injuriam faciendi Nomini divino, qualis fit in mendacio, et gravior adhuc in perjurio.

7. Pugnat cum exemplo Christi et Sanctorum.

XIV. 7. Exemplum Christi, Apostolorum, et Martyrum huc maxime facit, qui nunquam æquivocationibus usi leguntur; quamvis enim Christus interrogatus aliquando obmutuerit, ut se sponte vitam deponere testaretur, tamen ubi respondet Pontifici, et Pilato, aperte loquitur, Johan. xviii. 19, et præclaram confessionem fecisse dicitur, 1 Tim. vi. 13; sic se gerunt Apostoli in Actis coram Judæis et Gentilibus; et Martyres ad Tribunalia Judicum infidelium tracti, nunquam vel eluserunt interrogata, vel ambigue responderunt.

8. Variis absurdis urgetur.

XV. 8. Quia sententia Adversariorum variis gravissimis absurdis urgetur. Nam si licet enunciationem aperte mendacem, ex addita quam pro libitu quis concipiat in animo limitatione veram efficere; sequetur, 1. Frustra Deum leges contra mendacium aut perjurium tulisse, cum nemo sit, cui talis subinde mentalis non succurrat limitatio. 2. Diabolum non esse Patrem mendacii, vel unquam mentiri, cum illi nunquam deesse possit talis reservatio. 3. Martyres non tantum stultos fuisse, sed et veritati et sibi ipsis injurios, cum teneatur quilibet maxime in vitæ discrimine, omni legitima uti defensione, qua seipsum expediat, quod ex hypothesi ista Loiolitica facile fieri potuit. 4. Tollitur omnis fides in Judiciis, Fœderibus et Contractibus, sive publicis inter Principes aut Status, sive privatis in quibuslibet commerciis, si latet mentalis reservatio, quæ pervertat et dubia reddat omnia. Cum ergo hæc στρεψοδικοπανουργία tot et talibus gravetur absurdis, patet luculenter quanta cum ratione tam putidum et prodigiosum commentum rejecerint hactenus et oppugnarint, non modo Orthodoxi, sed et cordatiores ex Pontificiis.

Fontes Solutionum.

XVI. Aliud est *aliquid veri tacere*, Aliud *falsi aliquid dicere;* Non est mendacium, quum silentio absconditur verum, sed quum loquendo promitur falsum; ut mendacium excusantibus, Patriarcharum exemplo, Priscillianistis respondet August., Cont. mendaci. c. 10. Abrahamus potuit aliquid veri tacere, quum Saram non dixit uxorem suam, Gen. xii. 18, quia hoc ab ipso præcise non petebatur, nec necesse erat ut sponte indicaret; sed nihil falsi dixit, quum eam dixit sororem suam, quia "vere," inquit, "soror mea est, filia Patris mei," cap. xx. 12. Deinde exempla Sanctorum in Scriptura memorantur, sed non statim laudantur; nec exemplis, sed legibus vivendum est. Unde Aug.: "Hæc quando in Scripturis S. legimus, non ideo quia facta credimus, etiam facienda credamus, ne violemus præcepta, dum passim sectamur exempla," Contr. menda. c. 9.

XVII. Promissiones et comminationes, quæ tacitam habent conditionem, non favent æquivocationi Jesuiticæ; Quia licet sit tacita et non expressa, non ignota tamen fuit iis quibus proponebantur, ut Interminatio Jonæ Ninivitis facta excidii, notam omnibus inclusit limitationem, *nisi pœnitentiam agerent*, quod ipsum intellexerunt Ninitivæ, ideoque pœnitentiam egerunt. Sic Samuel dum profitetur se ad immolandum Domino venisse Bethlehem, 1 Sam. xvi. 5, dicit aliquid

Jon. iii. 4.

quod erat præstiturus, et quod revera præstitit, sed ulterius non indicavit quid esset facturus, quia non opus erat.

XVIII. Christus non utitur æquivocatione, Johan. vii. 8, quum dicit *se non ascensurum ad festum*, cum tamen tacite statuisset apud se ascendere, ut fecit paulo post. Quia non negat simpliciter se ascensurum, sed secundum quid ratione certi temporis, Ἐγὼ οὔπω ἀναβαίνω, *Ego nondum ascendo*, quia scilicet præstitutum suum tempus seu hora constituta ascendendi nondum advenerat, ut addit statim: ascensum ergo distulit, non negavit. Sic, Marc. xiii. 32, simpliciter negat se scire diem et horam judicii sine ulla reservatione mentali, sed hoc intelligit secundum humanam naturam, qua filius hominis. Gestus Christi, quo finxit discipulis Emaüntem proficiscentibus se longius iturum, non infert ullam æquivocationem, sed occultationem consilii, quod prudentiæ fuit, non æquivocationis; "Dominus voluit ulterius progredi," inquit Barradius Jesuita, Tom. iv. l. 8, c. 12, "si non retineretur a discipulis." "Nil veritas fingit," ait Ribera. "Si eum non tenuissent, transiisset sine dubio, issetque longius."

Luc. xxiv. 28.

XIX. Aliud est *scrutinium* ad veritatem eruendam, Aliud *subterfugium* ad mendacium palliandum. Primum confirmatur ex Solomonis praxi in meretricum causa, et Servatoris cum Philippo, quem de panibus percontabatur, "tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus," Joh. vi. 6. Unde constat explorationes longe differre ab æquivocationibus, et prudenter aliquem tentare, aut propositum celare, tam longe abesse a mendacio, ut isti a sinceritate Christiana absunt, qui patrocinantur mendacio. In explorando licet celare veritatem; At mentiri, fallere, pejerare, ut tutius explores, non licet.

1 Reg. iii.
Johan. vi. 6.

XX. Medicorum commenta ad demulcendos phreneticos, subintellectam semper habent modificationem, usu notissimam, ut constet ex re de qua agitur, et fine quem proponunt, illos non fingere ut fallant, sed ficta tantum narrare, ut ægrotantis infirmitati consulant, ubi adjecta in exitu negotii explicatio, non perfida æquivocationis impostura, sanat omnia.

XXI. Quum quæritur quid agendum sit in Principis aut Patriæ discrimine, vel ad conservandam uxoris aut matris castitatem, vel ad declinandam in proprio periculo Tyranni irruentis sævitiam, vel ad avertendum latronem et sicarium ab innocuo viatore; Certum et justum elabendi subterfugium haberi non potest in æquivocatione, quæ sine peccato fieri non potest. Audiatur potius *Firmus* Episcopus Tagastensis apud August. de Menda. ad Consen. cap. 13, qui interrogatus de homine ab apparitoribus quæsito, "Nec prodam," inquit, "nec mentiar;" Et fœmina in equuleo apud Hierony. ad Innocent.: "Non ideo negare volo, ne peream, sed ideo mentiri nolo, ne peccem." Faciendum ergo nobis quod nostri est officii, relictis cæteris Dei providentiæ, quæ novit insontibus prospicere absque peccati patrocinio.

QUÆSTIO XIII.

AD PRÆCEPTUM QUARTUM.

An in Præcepto IV. sit prima institutio Sabbathi, et An mandatum sit partim morale, partim cæremoniale? Prius Neg., Poster. Affirm.

Vocis Sabbathi etymon.

I. Ad faciliorem Quæstionis vexatissimæ de Sabbatho intelligentiam, quædam præmittenda sunt, tum de nominis

etymo, tum de multiplici ejus significatione. Vera vocis origo, (vanas enim et absurdas variorum conjecturas commemorare nihil attinet,) non aliunde petenda est, quam a verbo שבת, id. *cessare* vel *quiescere*, quod vel ad *existentiam rei* refertur, quando desinit esse, et deficit, ut dicitur de manna, Jos. v. 12, et de gaudio, Is. xxiv. 8, vel ad operationem agentis, quando desinit operari, et ponitur pro *quievit*, et *cessavit ab opere*, quæ propria est hujus loci significatio, quæ innuitur, Gen. ii. 3, quum Deus dicitur benedixisse diei septimo, quia בו שבת, *eo die quieverat.* Ideo vocatur dies ille שבתון, et יום שבת. Græci per παύειν, ἀναπαύειν, et καταπαύειν reddunt, et nomen שבת per ἀνάπαυσιν, ut Josephus c. Appio. lib. ii. et LXX. non semel. Alias retinent vocem Hebræam, ut et N. Test. Scriptores, qui ab interpretatione illius abstinuerunt tanquam a re notissima, et ut a profana et communi quiete distingueretur, ut factum circa alias plurimas voces Hebraïcas, *Hosanna*, *Pascha*, *Immanuel*, &c.

Significatio multiplex.

II. *Usus* et *significatio* nominis multiplex est. Propria et prima, a qua aliæ omnes pendent, et quæ hic intelligitur, est qua ponitur pro septimo quoque die cujusque hebdomadæ, idque ab eventu, quia Deus absoluta rerum creatione, a novarum specierum creatione cessavit, et voluit ut is deinceps in rei memoriam quieti hominum destinatus esset, ut non tantum ad Dei imitationem cessarent in eo ab operibus corporeis et profanis, sed et cultui divino vacarent. Exinde vero ob eandem causam *Sabbathi* nomine notantur omnia festa solennia Judæorum, licet in diem Septimum non incidant, Levi. xxiii. 32, et alibi, quia eodem fere modo quo Sabbathum hebdomadale celebrabantur. Tertio, Primus et ultimus dies cujusque festi, quod plures dies durabat, dicitur Sabbathum, quia ambo ex æquo solennes erant. Quo pertinet Sabbathum δευτερόπρωτον, de quo Lucas, c. vi. 1, *Secundo-Primum;* sic dictum, sive quod proxime post solenne Paschatis sequeretur, quod sit ἀπὸ τῆς δευτέρας πρῶτον, *primum* a *crastino* Paschatis in computo Pentecostes, ut vult magnus *Scaliger;* sive quia erat ultimus dies festi, qui ut ordine erat Sabbathum posterius et secundum, ita dignitate erat perinde primum aut magnum sicut primus dies festi, qui solennis erat propter conventum publicum qui in eo congregabatur, quasi diceres primum secundario repetitum; quod magis placet *Bezæ* nostro, et aliis. Quarto, Sabbathum sumitur etiam synecdo. pro ipsa septimana, quam claudit dies septimus, Luc. xviii. 12. νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, *bis in septimana jejuno*, et μία σαββάτων, 1 Cor. xvi. 2, ponitur pro primo die septimanæ.

Triplex Sabbathum.

III. Rursus, *Sabbathum* triplex in Scriptura observatur, Temporale, Spirituale, et Æternum ac Cœleste.

Temporale.

Temporale illud est, quod Deus fidelibus Vet. Test. præscribebat, quod rursus, Vel *annuum*, Septimus scilicet quisque annus, quo jubebat Israëlitas terram incultam relinquere, ut suam etiam quietem haberet, Lev. xxv. 2, et quadragesimus nonus annus, qui erat annus Jubilæi, quod erat Sabbathum hebdomadarum annorum, de quo Levit. xxv. 8; Vel *menstruum*, neomenias, seu primi cujusque diei; Vel *hebdomadale*, de quo hic agitur.

Spirituale.

2. *Spirituale* consistit in quiete conscientiæ, qua fruuntur fideles, et cessatione ab operibus peccati, cui incumbere debent toto vitæ suæ tempore, quod innuitur Hebræ. iv. 1, 3.

Æternum.

3. *Æternum* et *cœleste* est, quo in cœlum recepti perfectissime tum a peccatis, tum a laboribus et molestiis hujus vitæ liberari in Deo æternum quiescimus, de quo Heb. iv. 9, "superest adhuc sabbatismus populo Dei," requies nim. cœlestis, sub qua felicitas æterna solet adumbrari.

Prima Quæstio, de origine Sabbathi.

IV. Duo præcipue circa Sabbathum quæruntur, quæ hac quæstione continentur: Prius de prima origine seu institutione Sabbathi; Posterius de ejus natura et usu, seu quale sit ejus præceptum, An morale, An cæremoniale; quod utrumque inter Theologos in controversiam vertitur, et magno animorum æstu etiamnum hodie agitatur. Nos hic paucis, salvo doctiorum judicio, quid sentiendum nobis videatur aperiemus.

Status Quæstionis.

V. Quoad prius, Non quæritur de Authore Sabbathi: Constat enim inter omnes ad Deum solum ejus institutionem referendam esse: sed de hujus institutionis primordio et origine; An arcessenda sit ab ipsis mundi incunabulis; An vero referenda demum ad Legis promulgationem in monte Sinaï. Plurimi ex Reformatis priorem sententiam amplectuntur, quorum catalogum vide apud Walæum, et Rivetum; Alii nonnulli posteriorem sequuntur. Licet vero suis utraque non contemnendis rationibus nitatur, nec dissensus sit fundamentalis; veriorem tamen et Scripturæ verbis convenientiorem judicamus primam, ad quam etiam accedimus, his potissimum nixi argumentis.

Probatur institutio Sabbathi ante Legem. 1. Ex Gen. ii. 3.

VI. Primo, Quia Deus dicitur statim post absolutam creationem benedixisse et sanctificasse diem septimum, Genes. ii. 3, "Et benedixit Deus diei septimo, et sanctificavit ipsum, cum in eo quievisset ab omni opere suo, quod creaverat Deus," quæ verba clariora videntur, quam ut possint ulla distinctione in contrariam sententiam inflecti. Nam non potest dici Deus benedixisse diei septimo, et illum sanctificasse, nisi per Sabbathi institutionem; non alium enim in finem est benedictus ille dies, nisi ut Dei cultui consecraretur in memoriam quietis divinæ ab operationibus creationis; dicitur ergo Deus benedixisse et sanctificasse, quia sanctificando benedixit, a profano et communi usu segregando, et divino cultui dedicando; ut deinceps ab hominibus sanctificaretur per exercitia publica pietatis et solennem Dei cultum.

VII. Nequicquam Excipitur, 1. Hæc dici per prolepsin a Mose, ut mandati ostenderet *æquitatem*, non *initium;* ut Deus dicatur hunc diem sanctificasse, non quando cessavit ab operibus suis, sed quando manna dedit, vel quando per Mosem legem tulit. Resp. Sed licet Scriptura utatur aliquando prolepsi, nunquam eo deveniendum est, nisi cogente necessitate. At hic nulla necessitas occurrit, quæ prolepsim suadeat, et multæ rationes obstant quominus admitti debeat. Primo, quia ut Deus quievisse dicitur ab operibus suis hoc die septimo proprie et historice, non proleptice, ita et benedixisse et sanctificasse illum; uno enim tenore ista proponuntur, et de eodem die septimo creationis debent intelligi, non de alio simili, quod etiam notat articulus ה demonstrativus ter repetitus. Secundo, quia posita prolepsi sensus verborum Mosis erit, Deus post sex dierum opus peractum quievit die septimo, Ideo post annos bis mille quadringentos et quinquaginta tres benedixit simili diei, et eum ad usus sacros sanctificavit; quod quam durum sit et coactum nemo non videt. Tertio, nulla solida ratio afferri potest, cur Moses voluerit in simplici historiæ seu rerum gestarum, bis mille annis antequam extiterint, narratione, aliquid inserere quod suo tempore demum factum erat; Cum aperte tenderet ad historiam quam texebat obscurandam potius quam explicandam, nullo addito istius prolepsis vel minimo indicio.

VIII. 2. Excip. Sanctificationem et benedictionem istam intelligendâm esse ratione intentionis et destinationis, non ratione executionis. R. Eo modo dicitur benedixisse diei, quo in illo quievit: at non quievit tantum

intentione, quia destinabat hoc facere, sed reipsa, quia cessavit ab operibus suis; 2. Destinatio non demum facta est hoc die, sed ab æterno; sic dici posset Deus sanctificasse diem Paschatis, et Pentecostes, quia tunc in animo habuit illos sanctificare. 3. Exc. "Licet Deus tunc benedixerit diei septimo, non sequitur tunc Adamo præscripsisse hujus diei observationem;" non enim continuo quibus rebus benedicit Deus, eas custodiendas præcipit; benedicere et sanctificare sunt actiones Dei, non nostræ; At præceptum est de actionibus hominis. R. Sed cum benedictio et sanctificatio non fiat respectu Dei, sed hominis; hinc patet Deum non in alium finem diem istum sanctificasse, id. ab usu communi separasse et sacro dedicasse, quam ut ab homine religiose observaretur.

2. Ex Exod. xvi. 23, 25.

IX. Secundo, Quia Exo. xvi. 23, mentio fit Sabbathi, tanquam jam noti et solennis inter Israëlitas ante ipsam Legis promulgationem, in datione mannæ; quum jubentur colligere die sexto duplam mensuram, qua possent pasci die sexto et septimo, quod Sabbathum erat Domini. "Illud est," inquit, "quod edixit Jehova, Quies, Sabbathum sanctum est Jehovæ cras; quod cocturi estis, coquite hodie," et v. 26, "sex diebus colligetis, die vero septimo, Sabbatho, non erit," et v. 29, "considerate, quia Deus dedit vobis ipsum Sabbathum, manete quisque in loco, ne exeat quisque e loco suo," scilicet ad colligendum manna, "sic quiescebat populus septimo die," quod dici non posset, nisi jam tum Sabbathum institutum fuisset et præceptum a Deo. Nec excipi debet; Hic demum institutum fuisse, quum Dominus ait *cras futurum Sabbathum.* Quia quomodocunque legatur, sive *cras est*, ut plerique Interpretes vertunt, sive in futuro *cras erit*, ut alii nonnulli, quorum neutrum est in *Hebræo*, hoc non notat primam Sabbathi institutionem, sed tantum ejus confirmationem et hortationem ad illud rite observandum; nec tam solennis diei institutio tam obscure fieri debuit, sed solennem etiam et claram præcepti divini declarationem habere debuit.

3. Ex Exod. xx. 8.

X. Tertio, Quia verba Præcepti quarti, "Recordare diei Sabbathi, ut sanctifices illum," non obscure innuunt Legem hanc non tunc primo datam fuisse, sed tantum renovatam, postquam in desuetudinem veluti abierat, ut curam singularem in hac re adhiberent, nec postea traderent hoc mandatum oblivioni, ut antea fecerant; quod verba sequentia confirmant, ubi repetit rationem institutionis allatam Gen. ii., de requie Dei, et benedictione ac sanctificatione diei septimi, quod satis indicat Sabbathum tum institutum fuisse, quando ratio illa locum habuit. Unde *Calvi.* in Exod. xx. 11, "Ex hoc loco," inquit, "probabili conjectura elicitur, Sabbathi sançtitatem fuisse priorem Lege. Et certe quod ante narravit Moses, vetitos fuisse die septimo manna colligere, videtur ex recepta notitia et usu sumptum. Et quum Deus sanctis tradiderit sacrificandi ritum, credibile non est, omissam fuisse Sabbathi observationem."

4. Ex Heb. iv. 3, 4.

XI. Quarto, Ex Heb. iv. 3, 4, ubi Apostolus probaturus populo Dei superesse adhuc Sabbatismum, id. requiem, in quam per fidem sint ingressuri fideles, ut increduli ab ea excludendi sunt propter incredulitatem, ostendit verba Ps. xcv. quæ citat, "Juravi in ira mea, Si unquam ingrediantur in requiem meam," eo necessario referenda esse, Quia cum Scriptura loquatur tantum de tribus Sabbatismis Dei, Primo, post opus Creationis, Secundo, post introductionem populi in terram Canaan, Tertio, quoad spiritualem et æternam requiem fidelium et beatorum; et verba Davidis non possint referri, vel ad primam Dei requiem, in quam ab initio intravit, et quam hominibus præ-

scripsit exemplo suo, vel ad alteram, quæ illis per introductionem populi in terram Canaan a Josuë procurata est, quia utraque jamdiu præteriit; necessario intelligenda sunt de tertia illa requie, quæ fidelibus in Evangelio per gratiam, et beatis in cœlo per gloriam promittitur. Ita sensus verborum, qui alias videtur intricatus, planus est: "Introimus enim," inquit, "in requiem Dei nos qui credidimus, sicut dixit, Itaque juravi in ira mea, Si ingressuri sint in requiem meam," (licet enim verba Psalm. sint comminatoria, promissionem tamen ex consequenti includunt, ut in mandatis Dei, quævis jussio prohibitionem, et quævis prohibitio jussionem includit.) Ne vero quis diceret hæc referenda esse vel ad quietem Dei, quæ contigit post opus Creationis, de qua Genes. ii. 3, addit καίτοι ἔργων, &c., "quamvis opera ejus fuissent absoluta a fundatione mundi," ut innuat, non posse hoc intelligi de illa requie, de qua Moses ibidem loquitur, quia jamdiu præterierat; vel ad quietem Canaan, subjicit v. 8, "Si Josuë illos introduxisset in quietem," scilicet veram illam et salutarem, in qua felicitas consistit, "non loquutus fuisset postea de alio die;" Unde concludit, v. 9, "superest ergo sabbatismus populo Dei," id. quies a prioribus diversa.

XII. Nec hic reponendum requiem illam, de qua agit Apostolus, v. 3 et 4, nihil habere commune cum Sabbatho a Deo instituto, quia intelligenda sit de quiete Dei, id. Deo ipsi propria, non vero hominum. Quia requies Dei non excludit, sed includit necessario hoc in loco requiem seu sabbathum hominum; nulla quippe ratio dari posset, cur Apostolus requiem illam a jactis mundi fundamentis excipiat, si ea nullo modo ad homines pertineat, et si sub requie Dei non intellexit eam, quam suo exemplo hominibus præscripsit. 2. Si non includitur hic Sabbathum hominum, sequetur Paulum omisisse sabbathum Judæorum, quod non potuit sine rationis qua utebatur præjudicio, quia objici illi potuisset, esse alium sabbatismum præter illum quo Deus quievit, et eum quo fruebantur Israëlitæ post possessionem Canaan, nim. sabbathum ordinarium hebdomadale.

5. Ex Religione Patrum.

XIII. Quinto, Hoc ipsum confirmat *Pietas* et *Religio* Patrum veterum, quia cum sit juris naturalis et perpetui, ut certa tempora separentur ad solennem Dei cultum, fieri non potest, quin Adamus et S. Patriarchæ dies aliquos sacros et solennes habuerint, quibus cultus Dei perageretur, in quibus Dei beneficiorum in creatione cœli et terræ recordarentur. Et si qui fuerunt tum dies sacri, consentaneum est diem hunc a Deo institutum, fuisse observatum, potius quam alios quoslibet dies, de quibus Scriptura nihil dicit. Frustra regeritur, alia potuisse eos habere tempora præter hunc diem. Nam cum hoc nuspiam dicatur, eadem facilitate rejicitur, qua proponitur: Nec sine temeritate alia finguntur tempora, quæ nusquam memorantur, et præteritur illud tempus, cujus sanctificationis ante Legem tam diserta fit mentio.

6. Ex vestigiis Sabbathi inter Ethnicos.

XIV. Sexto, Quia non obscura extant apud Ethnicos monumenta, tum septenarii in genere numeri tanquam sacri, tum septimæ diei recurrentis ab Ethnicis pro sacra habitæ, quod non tam videtur ex Judæorum more petitum, quorum Religio erat Ethnicis exosa, quam ex Majorum traditione πατροπαραδότῳ acceptum, et longo usu ad eos derivatum. Unde Clemens Alexand. Strom. 5, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑβδόμην ἱερὰν, οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι, "septimum quemque diem sacrum esse non modo Hebræi, sed etiam Græci agnoscunt," quod probat ex Hesiodo, Homero, Lino, et Callimacho, apud quos ἑβδόμη, dies *septimus*, vocatur ἱερὸν ἦμαρ, *dies sacer*. Unde Philoni vocatur ἑορτὴ πάνδημος, *festum populare*, ad omnes ex æquo Gentes pertinens; sic et Joseph. contra Appio. lib. ii. c. 10. "Neque est Civitas," inquit, "Græ-

corum ulla usquam aut Barbarorum, nec ulla Gens, ad quam septimanæ, in qua vacamus, consuetudo minime pervenerit." Apud Tibullum, lib. iii. Eleg. 3, dies Saturni vocatur *dies sacra*. Vide plura apud *Euseb*. Præpar. Evang. l. xiii. c. 13.

XV. Quamvis Deus per Mosem præceptum de Sabbatho notum fecisse dicatur Judæis, emphatica etiam attentionis provocatione præmissa, Exod. xvi. 29, et xxxi. 13; Ezech. xx. 12; Nehem. ix. 14: Non sequitur, non fuisse ab initio jam institutum. Quia non tantum dicitur dari, quod primo instituitur, sed etiam quod renovatur, si forte obliteratum vel neglectum fuerit, vel quod novo et illustriori modo clare ac distincte promulgatur. Sic Psal. clxvii. 19, Deus dicitur dedisse Statuta sua et Jura Israëli, non sic fecisse ulli genti, non absolute et simpliciter, quia gentes gerunt opus Legis scriptum in cordibus suis, Rom. ii. 15, sed secundum quid et comparate, ratione revelationis, quæ facta est in Verbo. Eodem modo notum fecisse dicitur Sabbathum, quo Lex, et præcepta, et statuta, quæ per Mosem præcepta dicuntur; Ista enim conjunguntur apud Nehem. ix. 14. At nemo negare potest Legem istam, moralem scil., datam antea fuisse, ut et statuta et præcepta cæremonialia varia in sacrificiorum et circumcisionis institutione.

XVI. Quæ data sunt communiter omnibus, nihil obstat quibusdam dari specialiter, cum emphatica distinctione, et quidem in signum sanctificationis ipsorum; si quæ olim communiter data sunt, et per negligentiam omissa, vel obliterata, quibusdam postea restituantur, et specialibus de causis commendentur; quod hic obtinet. Licet ergo Sabbathum in prima sua institutione habuerit usus communes omnibus, et finem generalem, nimirum ad memoriam Creationis celebrandam, opera Dei contemplanda, et cultum Dei publicum exercendum; Nihil vetat, quominus Israëlitarum respectu fines speciales habuerit. Ut Iris, quæ signum alioqui naturale erat, facta fuit signum sacramentale rei, quam non antea indicasset, quamvis extitisset; Ita quod signum erat unius beneficii, potuit, accedente nova benedictione et institutione, signum esse speciale iis quibus ampliatum erat beneficium. Hoc sensu Exod. xxxi. 13, et Ezech. xx. 12, Sabbathum dicitur datum Israëlitis in signum speciale, ut a reliquis gentibus separarentur, maxime ab Ægyptiis, per verum Dei cultum, quod alias signum erat commune.

XVII. Licet Adamus in statu innocentiæ justus et sanctus debuisset quotidie Deum colere, et opera ejus contemplari; Non obstat hoc tamen, quin statum aliquem diem habere debuerit, quo solennem cultum et publicum Deo redderet, cessando, non quidem ab operibus justitiæ et laudis, quæ continua debuerunt esse, sed a laboribus suis quotidianis in colendo paradiso, quibus ex Dei præscripto etiam incumbere debuit, licet citra molestiam et tædium, ut postea per peccatum contigit.

XVIII. Quamvis in vita Patriarcharum non fiat mentio expressa Sabbathi ab ipsis observati; Non sequitur non fuisse cognitum vel observatum omnino ab ipsis, quia compendiosa est narratio, in qua non necesse est omnia reperiri, quæ ad ipsos pertinebant; Satis fuit Spiritui S. ea attingere, quæ faciebant ad ejus scopum, nimirum confirmare promissiones factas ipsis de Semine benedicto, et texere genealogiam ipsorum ad veritatem historiæ cognoscendam. Sic nulla mentio fit Sabbathi observati tempore Judicum, et Samuëlis; unde tamen quis perperam colligeret non observatum fuisse. 2. Non legimus Patriarchas ulla stata tempora observasse ad cultum publicum Dei; Et tamen pietas ipsorum nos dubitare vetat, certos dies habuisse sacros et solennes cultui Dei consecratos. Tales autem dies non

potuerunt commodiores esse, quam dies septimi hebdomadales, qui a Deo peculiari ratione benedicti et sanctificati erant ad quietem hominis ad instar quietis Dei.

Secunda Quæstio, de moralitate Sabbathi.

XIX. Secunda Quæstio agit De *moralitate Sabbathi*, An Præceptum IV. quo Sabbathi sanctificatio sancita est, sit morale et perpetuum, An cæremoniale tantum et ad certum tempus constitutum? Circa quam Tres occurrunt præcipuæ Theologorum Sententiæ, Duæ extremæ, et Tertia media. Prima quæ statuit Præceptum esse simpliciter morale et perpetuum, Quam sequuntur Judæi; Ad quos accedebant olim Ebionitæ, Cerinthiani, Apollinaristæ, et alii, communi nomine *Sabbatharii* dicti, qui diem septimum non minus nunc quam olim sanctificari volebant, quos a veteri Ecclesia hæreseos damnatos fuisse notat Euseb. hist. lib. iii. cap. 21; a quibus non sunt alieni, qui etiamnum hodie præceptum hoc absolute morale esse pertendunt, ut cætera præcepta Legis moralis, adeoque perpetuo observandum: Secunda, quæ asserit esse mere cæremoniale, adeoque abrogatum secundum se totum per Christum, in qua fuerunt olim *Manichæi* veteres, et hodie *Anabaptistæ*, et *Sociniani*, qui ita abrogatum illud esse volunt, ut ad Christianos nulla ratione pertineat: Catech. Rako. cap. i. ad q. 69, respondet "sublatum esse sub N. Fœdere, ut alias cæremonias," Et Volke. lib. iv. cap. 14, "Quartum Decalogi præceptum de Sabbatho, quod olim Israëlitis datum erat, est cæremoniale, non morale, et porro ad Christi disciplinam nihil quicquam pertinet;" Nec desunt alii, quibus hæc sententia arridet: Tertia media, quæ vult præceptum hoc esse mixtum, id. partim morale, partim cæremoniale, morale quoad *substantiam*, nimirum cultus divini necessitatem certo et stato tempore, cæremoniale vero quoad *circumstantiam*, septimi diei scil. peculiarem determinationem; Quæ recepta est inter Orthodoxos, cujus veritatem demonstrabimus tribus Propositionibus.

Prima propositio. Præceptum iv. non est totum morale.

XX. Prima: *Præceptum* iv. *non est ex omni parte morale et perpetuum.* Probatur et contra Judæos, et contra Christianos, qui absolutam ejus moralitatem adhuc urgent. Primo, contra Judæos, Ex natura *rerum moralium;* nam *moralia* præcepta *stricte* sic dicta, sunt de Lege naturæ, conformia imagini Dei, et notionibus boni et mali, honesti et turpis, quæ principium habent in ipsa natura, et per se faciunt ad bonos mores, adeoque juris sunt æterni et immutabilis. Talis vero non est determinatio septimi diei, quippe quæ sive ἁπλῶς considerata in *se*, nec bona nec sancta sit, sive *comparate*, non melior determinatione alius diei, nisi ob authoritatem solam præcipientis. 2. *Ex ipso præcepto*, in quo præscribitur determinatio cultus publici ad diem septimum, quæ cum mera sit temporis circumstantia, eo ipso mutabilis censenda, atque adeo cæremonialis et positiva, non moralis. 3. *Ex fine præcepti*, Quia inter alios fines, habuit etiam rationem *signi*, et *typi*, quod ideo suo tempore abrogari debuit; *Signi* quidem, dum vocatur signum fœderis inter Deum et Israëlitas initi, Exod. xxxi. 13, et Ezech. xx. 12, 20, &c., signum non *indicativum* tantum *gratiæ præsentis*, sed et *obsignativum futuræ*, non tantum Jehovam esse Deum Judæorum, sed et Deum illos sanctificantem; *Typi* vero, quia dicitur cum cæteris cæremoniis *umbra futurorum*, Col. ii. 16, 17, adumbrans scilicet duplicem fidelium quietem, quam in Christo obtinent, Primam *spiritualem*, tum in quiete conscientiæ a terroribus iræ divinæ, tum in cessatione ab operibus nostris malis, de qua Matth. xi. 28; Roman. v. 1; Hebr. iv. 3; Isa. lviii. 13, 14: Unde cultus spiritualis N. Test. solet describi ex stylo Spiritus Sancti, qui mysteria Evangelii terminis legalibus ut plurimum exprimere amat, per Sab-

bathi celebrationem, Isa. lvi. 2, et lxvi. 23: Alteram *cœlestem*, quietem scilicet non modo ab omnibus peccatis, sed etiam ab omnibus laboribus et miseriis hujus vitæ, Ps. xcv. 11; Heb. iv. 10; Apoc. xiv. 13. 4. Quia a Prophetis sæpe sabbatha adnumerantur reliquis festis et cæremoniis Judæorum, quæ tamen juris mere cæremonialis et positivi fuerunt, et observata tantum ex præcepto, et ob illud. Ergo et Præceptum de Sabbatho affine est illis secundum aliquid sui.

XXI. Secundo, contra Christianos, I. Quia cæremonialia omnia et typica qua talia sublata sunt per Christum; Ergo et id quod cæremoniale in Sabbatho. Tale quid autem in eo dari Christus testatur, dum eodem ordine illud censet, quo Cæremonias alias legales, qualis est institutio de panibus propositionis, et Sacerdotum λειτουργία in Templo, Matt. xii. 3, 4, 5. Imo Sabbathum ibidem ab eo *sacrificii* nomine comprehenditur, et *sacrificii* quidem contradistincti *misericordiæ*, v. 7, 8. II. Quia Dominus testatur, Marc. ii. 27, 28. "Sabbathum factum propter hominem, non hominem propter Sabbathum, et Filium hominis esse Dominum Sabbathi," adeoque illius sanctionem alius naturæ esse a præceptis aliis, obnoxiam etiam Filio hominis, qui ejus abrogandæ potestatem habeat respectu ejus quod est mere positivum, quod de aliis dici nequit. III. Quia Apostolus expresse hoc tradit, Col. ii. 16, 17, dum ait, "Nemo vos judicet in cibo, parte festi, vel novilunii, vel Sabbathorum, quæ sunt umbra futurorum, Corpus autem Christi;" Ubi 1. Sabbathorum observationem cum aliis cæremonialibus conjungit, ut quid homogeneum cum *distinctione ciborum, dierum festorum*, et *novilunii*. 2. Illa omnia vocat σκιὰν τῶν μελλόντων, *umbram futurorum*, ubi verba ἅ ἐστι non tam sunt διακριτικὰ, quam αἰτιολογικὰ, ut ratio reddatur quare non sint servanda amplius Sabbatha, quia *sunt umbra futurorum*. 3. Illis opponit Christum, ut corpus, in quo et per quem res signata fuerit exhibita. Frustra regeritur non intelligi Sabbathum hebdomadale, sed alia varia, quæ apud Judæos obtinebant, quæ typica erant. 1. Quia supponitur gratis quod probandum est; et verba Apostoli hoc non patiuntur, quia cum generalia sint, et agant de *Sabbathis* in plurali sine ulla limitatione, ad omnia debent etiam extendi; nec nostrum est restringere, quod Apostolus non restrinxit. 2. Quia festa hic distinguuntur a Sabbathis. 3. Sabbatha intelliguntur præcipue, quæ præcepto iv. sancita, quæ frequenter recurrebant, et quorum observationem exigebant Judæi et Sabbatharii inter primos Christianos. Nec tamen inde bene concludi potest Sabbathum ergo esse mere cæremoniale, ut qui sunt in sententia contraria inde argumentantur; quia non statim quod est cæremoniale certo respectu, atque adeo mutabile, debet esse omni ex parte tale, ut postea fusius probabitur. IV. *Ab absurdo*. Si præceptum hoc est ex omni parte morale et perpetuum; Ergo obligamur adhuc hodie sub. N. Test. ad observationem præcisam septimi diei, nec translatio ejus potuit fieri in diem Dominicum.

Fontes Solutionum.

XXII. Quamvis præceptum de Sabbatho contineatur Decalogo; Non sequitur esse omni ex parte morale, quia Decalogus non est tantum compendium Legis moralis, sed in eo datur fundamentum totius Legis Mosaïcæ, cujus tres erant partes, moralis, cæremonialis, et forensis. Unde præter Legem moralem, quæ præcipue hic traditur, datur etiam radix omnium cæremoniarum, quibus divinus cultus tum temporis constabat, in prima tabula, ut in secunda fundamentum Politiæ Judaïcæ, et Legum ipsius Judicialium. Distinguenda ergo hic *res præcepta*, et *circumstantia rei;* Res præcepta moralis est, circumstantia vero rei cæremonialis, vel mere saltem positiva.

XXIII. Sabbathum vocatur ברית עלם, *fœdus perpetuum*, Exod. xxxi. 16, 17, non ratione *perpetuitatis* absolutæ, sed *comparatæ* et *periodicæ*, propter diuturnitatem ejus usus in Veteri Test., ut vox עלם sæpe sumitur pro duratione memorabili, sed pro natura rei limitata, quo modo tribuitur circumcisioni, Gen. xvii. 13, panibus propositionis, Lev. xxiv. 8, oblationibus primitiarum, Num. xviii. 19, Sacerdotio, Num. xxviii. 23, et passim עולם de tempore œconomiæ legalis usque ad Messiam usurpatur; imo et pro minori spatio, Jubilæi scilic. tempore: Exod. xxi. 6, *servus* dicitur *serviturus in perpetuum*, id. ad Jubilæum usque.

XXIV. Ex eo quod Lex de Sabbatho data sit ante lapsum, ut ad exemplum Dei dies ille ab homine sanctificaretur, bene colligitur esse præcipua sui parte moralem; sed non statim sequitur esse absolute et simpliciter talem; Non enim quicquid Deus Adamo præcepit aut vetuit, est ex se et in se bonum et malum moraliter, quod vel ex esu arboris scientiæ boni et mali patet.

XXV. Immutabilitas Dei, et constantia Decretorum ejus, facit quidem, ut ea quæ sunt juris naturalis Dei vel ab eo decreta sunt in perpetuum, perpetua etiam sint, et nunquam mutentur: sed non eadem est ratio eorum quæ sunt Juris positivi, et quæ ad certum tantum tempus instituuntur, quale fuit Sabbathum Mosaïcum, quoad circumstantiam temporis et modum observationis Judæis præscriptum.

Secunda Propositio. Præceptum iv. non est mere cæremoniale.

XXVI. Secunda Propositio: *Præceptum* iv. *non est omni ex parte Cæremoniale*. Rationes sunt, 1. Quia est Præceptum Decalogi, quo Lex moralis continetur; Cujus ideo nullum præceptum datur, quod sit mere cæremoniale. 2. Quia finis ejus est moralis, tum primus, publicus nimirum et solennis Dei cultus, positus in consideratione et meditatione operum ejus, et in exercitiis publicis pietatis; qui non potest præstari sine determinatione stati cujusdam et solennis diei illi cultui dicati; tum subordinatus, cessatio nimirum ab opere servili ad servorum et brutorum aliquam relaxationem. 3. Quia officium quod præscribitur morale est, sanctificatio scilicet Sabbathi, diem illum ab aliis segregando, et sanctis usibus, nimirum exercitiis pietatis et cultus erga Deum et charitatis erga proximum, consecrando. 4. Quia ratio et motivum præcepti ab exemplo Dei ad imitationem nobis proposito, quiete scilicet ejus illo die ejusque sanctificatione, morale est, cuique ideo conformes esse non possumus, nisi per officii moralis illi respondentis præstationem.

XXVII. 5. Quia natura præcepti est de rebus, quæ naturam rationalem qua talem decent, et quæ principiis naturalibus et rationi rectæ conveniunt. Nam ut Creatura rationalis tenetur Deum colere, non tantum interno cultu animi, sed et externo corporis, nec privato duntaxat, sed etiam publico in Communione Sanctorum: Ita recta ratio docet nihil convenientius esse, quam Deo, qui nobis esse nostrum, et omnia quæ possidemus, tempusque ipsum totum gratis dedit, statum aliquod et determinatum tempus in Cyclo aliquo convenienti consecrare ad publice ipsum colendum, et laudes ejus celebrandas. 6. Quia præceptum hoc nunquam legitur penitus abrogatum in Novo Testamento; Imo cum Christus totam Legem moralem tanquam ad Christianos pertinentem et omni tempore eos obligantem confirmarit, eo ipso censetur et hoc præceptum confirmasse. Et cum certi dies semper ab Ecclesia Christiana sint ad cœtus publicos et solennem Dei cultum sanctificati et dicati, ex eo abunde liquet, Præcepti istius observationem moralem habitam esse, et juris perpetui. Alias si præceptum esset mere cæremoniale, non liceret nunc Sabbathum ullum observare, non magis

quam alias cæremonias, quas Deus abrogavit sub N. T., postliminio revocare, quod quam absurdum sit nemo non videt.

Fontes Solutionum.

XXVIII. Præceptum de Sabbatho bifariam debet spectari, vel *absolute* et in se, quoad *substantiam* Mandati, vel *relate* ad *œconomiam Mosaïcam* Veteris Testamenti, et quoad *circumstantiam* præcisam *temporis*, et speciales rationes et fines, propter quos datum est Israëlitis. Licet posteriori hoc respectu *signum* dicatur particularis illius fœderis dispensationis, Exod. xxxi. 13, Ezech. xx. 12, atque adeo habeat aliquid cæremoniale; Non sequitur esse meram cæremoniam, aut Præceptum in se consideratum ad hanc œconomiam tantum pertinuisse.

XXIX. Quamvis mandatum de *Loco solenni* cultus fuerit cæremoniale; Non sequitur mandatum de *Tempore* solenni pariter esse cæremoniale; Quia multiplex datur differentia inter *Locum* et *Tempus* hac in parte. 1. Mentio fit in Decalogo observationis temporis, sed non determinationis loci; Ergo non sunt æquales Religionis circumstantiæ. 2. Necessitas et utilitas loci cujusdam ad cultum est physica tantum, et Religioni accidentalis, quia nihil facit ad religionem promovendam sive in aprico, sive in basilica, sive in loco subterraneo, sive in loco publico, sive in privato, Deus colatur. Sed necessitas temporis sive indeterminati, sive determinati, longe major est, quia est moralis et Theologica; sive de portione totali, sive de duratione, sive de frequentia separatim loquamur, et multo magis si de iis simul fiat sermo: Dubium enim non est, quin major Temporis portio, vel quoad durationem, vel quoad frequentiam, vel quoad utrumque, in Religionis exercitiis faciat ad progressum in pietate, et ut Deo sit gratior et acceptior, qui tale tempus impendit cultui sacro, quam qui rarius et brevius, modo cætera sint paria. 3. Temporis determinatio ad exercitia sacra necessaria est, quia impossibile est, ut uno eodemque tempore negotia mundana peragere possimus, et simul cultum Dei exercere. Ne ergo ista nobis sint impedimento, ut quamdiu et quoties requiritur cultu divino vacemus, talis determinatio absolute exigitur; sed quoad locum nihil tale dici potest, quia in uno et eodem loco, diversis scil. temporibus, possumus Deum colere et negotia mundana peragere, et posita loci alicujus determinatione, non necesse est dari ibi cultum, si nulla fiat temporis determinatio.

XXX. Licet Sabbathum hebdomadale spectatum ratione œconomiæ *Mosaïcæ*, et cæremonialium adjunctorum, nimirum ratione præcisæ observationis septimi diei, et scrupulosæ ac operosæ ejus observationis, quæ præscribebatur in Veteri Test., fuerit umbra futurorum, et recte dicatur abrogatum sub Novo Test.; Non sequitur Sabbathum ipsum in se et absolute consideratum pariter cæremoniale esse, atque adeo abrogandum. Paulus Coloss. ii. 16, 17, priori sensu loquitur de Sabbatho, quo illud urgebant Pseud-Apostoli; sed non secundo; Eodem modo quo loquitur de *cibo et potu*, non *absolute* et *simpliciter*, quia sic sequeretur nullum dari præceptum morale circa cibum et potum, eoque non magis damnandos nunc esse epulones et ebriosos, quam qui observant neomenias; *sed secundum quid* et comparate, ratione Legis cibariæ, quæ ciborum discrimen præscribebat, quod jam sublatum est in N. T.

XXXI. Quamvis institutio Sabbathi quoad certi diei determinationem non fluat ex natura Dei, nec nitatur absolute Jure Dei naturali primario, sed ab ejus arbitrio pendeat, et sic nitatur potius ejus Jure positivo; Non sequitur non posse esse moralem et perpetuam ratione Juris secundarii nobis naturalis; nam quod Deo est positivum nobis potest esse naturale, ut antea visum.

Tertia Propositio. Præceptum iv. est partim morale, partim cæremoniale.

XXXII. Tertia Propositio: *Præceptum* iv. *de Sabbatho est partim morale, partim cæremoniale.* Cæremoniale in tribus spectari potest; 1. *In diei septimi designatione*, qui, ut mutatus est in Novo Test., cæremonialis debuit esse. 2. In *Sanctificatione* istius diei, stricta ac rigida ejus observatione a vespera ad vesperam, tum *privativa* per cessationem omnis operis servilis, secundum quam nec focum accendere nec cibum parare et coquere, nec ambulare et iter facere liceret; tum *positiva* in operum variorum cæremonialium exercitio, partim communium aliis diebus, qualia erant sacrificium juge, et circumcisio, partim propriorum huic diei, singularia puta sacrificia illius diei pro tota Ecclesia, et duo agni anniculi, et duæ decimæ similæ oleo perfusæ, Numer. xxviii. 8, 9, et panes propositionis, qui singulis Sabbathis debebant apponi in Templo, Levitic. xxiv. 7, 8. 3. In *typica istius diei significatione*, ad adumbrandam sanctificationis gratiam, et ex ea quietem spiritualem et cœlestem in Christo, de qua loquitur Paulus, Col. ii. 16, 17.

XXXIII. *Morale* in tribus etiam versatur. 1. In *Indictione publicorum conventuum* ad Deum colendum certo et definito aliquo tempore et die. 2. In *sanctificatione ipsius diei*, tum *privativa* per cessationem ab operibus ordinariæ vocationis, ut sacris meditationibus et cultui divino vacare liceat, exceptis tamen operibus *charitatis* et *necessitatis ;* tum *positiva*, per solennem et publicum Dei cultum in congregatione Ecclesiæ. 3. In *sublevatione servorum et jumentorum*, quorum rationem haberi voluit Deus, ne continuato opere fatiscerent, et ut ipsi servi etiam sacris operam dare possent.

An ad moralitatem Sabbathi pertineat unius diei e septem determinatio.

XXXIV. Hic vero nova suboritur Quæstio circa istam *moralitatem*, quæ etiam inter Orthodoxos agitatur : An ex vi et anologia hujus præcepti ad eam pertineat, non tantum determinatio cujusdam temporis et diei indeterminati ad cultum publicum : sed etiam designatio unius diei e septem in cyclo hebdomadali, qui singulis septimanis in orbem recurrens sit necessario observandus. Circa quam, 1. Non quæritur de *convenientia* rei, An conveniens fuerit, et rationi consentaneum hoc ita designari : Convenit enim inter omnes, unum diem e septem rite potuisse institui ad cultum Dei, et non institutum fuisse sine variis gravibus causis : Sed de *necessitate*, An necesse fuerit absolute ex natura rei hoc ita disponi ex vi et analogia præcepti. 2. Non quæritur de *morali stricte* dicto, quod Deo est naturale, fundatum quippe in ejus natura et sanctitate, et fluens ab ejus imagine, cujus contrarium sine contradictione præcipere non potest, nec de eo dispensare : Hoc enim sensu omnes consentiunt designationem talis diei non esse Deo naturalem, et liberum Deo fuisse vel unum ex septem, vel ex octo, vel ex decem diebus seligere ad sui cultum, nec ad alteram contradictionis partem ex ulla naturæ suæ necessitate adstrictum fuisse : Sed agitur de *morali late* sic dicto, quod licet positivum sit a parte Dei, est tamen nobis naturale, quatenus convenit naturæ rationali, et relationi hominis ac officio erga Deum.

Status Quæstionis.

XXXV. Quamvis vero problematice hic utrinque disceptetur salvo manente fidei et charitatis vinculo, nec desint rationes graves Viris magnis, qui stant pro negativa, ad sententiam suam tuendam : Non diffitemur tamen nos in affirmativam propendere cum aliis, et rationes, quæ pro illa afferuntur, solidiores nobis videri.

XXXVI. Primo, Ex *natura rei.* Cum enim naturale sit, et morale,

non modo, ut homo Deum colat publice cultu aliquo externo, et quidem in communione Sanctorum, et Conventu publico, sed etiam ut tempus aliquod huic usui separetur; naturale pariter esse debet, ut fiat temporis istius solennis aliqua determinatio, tum quoad frequentiam, tum quoad durationem, quæ non ab alio quam a Deo sapientissimo cultus et temporis authore fieri potest. Cum ergo diem illum definire voluerit in Lege, quem pro sapientia sua novit ad hunc finem convenientissimum esse et maxime accommodum, sex diebus homini relictis, et unum tantum in cyclo hebdomadis sibi servando; qui vellet jam diem illum refigere, et alium in ejus locum substituere, supra Deum sese quodammodo extolleret, et eo se sapientiorem jactaret, quod non modo maximæ temeritatis, sed et intolerandæ superbiæ, et profanæ impietatis esset argumentum.

XXXVII. Secundo: Quia si ex vi et analogia præcepti non recte colligitur, unum diem e septem divino cultui esse consecrandum, nullus certus dierum numerus aut circulus ex ullo præcepto divino limitari poterit, cum nullius alterius numeri ullibi in ullo alio præcepto fiat mentio; Quod absurdum esse nemo non videt. Nec juvat quod excipitur, satis esse quod dies sufficiens ad Deo gratitudinem exhibendam ex vi præcepti colligatur. Quia præceptum non agit tantum de die sufficienti, sed de die uno e septem, quod nostrum non est immutare.

XXXVIII. Tertio: Quia Apostoli in mutatione diei septimi retinuerunt tamen cyclum hebdomadalem, ut ex septem diebus unum eligerent ad cultum publicum, quod non fecissent tamen, nisi hoc pro invariabili et morali agnovissent. Et nemo repertus est unquam inter Christianos qui mutationem aliquam hic moliri ausus sit. Nec dici debet, hoc ex libertate Christiana et prudentia factum esse: quamvis enim mutatio diei septimi in primum facta sit ex libertate Christiana; Non sequitur retentionem unius diei e septem pariter fuisse absolute liberam, et positivam, quæ ab ipsorum mero arbitrio pependerit.

Fontes Solutionum.

XXXIX. Determinatio unius diei e septem, non magis repugnat libertati Christianæ, quam destinatio certi et stati diei ad divinum cultum: Sive enim unus e septem, sive ex octo aut decem seligatur, semper aliquod discrimen servatur. Ergo quum Apostolus discrimen dierum sublatum esse docet sub Novo Test., Rom. xiv. 5, 6, Galat. iv. 10, et crimini dat Galatis, quod dies et menses observent, hoc intelligendum est de distinctione dierum cæremoniali, qualis obtinebat apud Judæos sub Veteri Testamento, ubi constituebat partem cultus divini, et ubi operose et rigide observari debuit; vel qualis obtinebat apud Gentiles, qui dies alios aliis sanctiores et feliciores ex se existimabant, quosque ideo in atros et albos, faustos et infaustos distinguere solebant: alias si omnis observatio dierum absolute et simpliciter damnatur, nullum omnino licebit nunc diem solennem ad Deum colendum observare; Nec Paulus potuisset Christianis præscribere, ut primo quoque hebdomadis die conveniant, et collectas faciant, 1 Cor. xvi. 2.

XL. Quamvis teneantur fideles singulis septimanæ diebus Deum colere, et sic tota vita nostra continuum deberet esse Sabbathum; Non sequitur statum aliquem in septimana diem non esse Deo consecrandum: Quia constat cultum illum publicum præstari quotidie non posse, tum propter carnis infirmitatem, tum propter vitæ animalis necessitatem, quæ varia opera hominis exigit ad sui conservationem: Atque ita Sabbathismus hujus vitæ distinguitur a cœlesti, qui erit perpetuus et constans, quia quieturi sumus ab omnibus laboribus nostris, liberati quippe ab omnibus hujus vitæ miseriis et necessitatibus.

XLI. Licet ex vi præcepti servandus sit necessario unus e septem diebus, tanquam officium morale et perpetuum: Non sequitur pariter moralem esse observationem diei septimi, quæ hoc præcepto sancitur: Quia determinatio præcisa diei septimi est mere libera et accidentalis cultui; nam sive septimo, sive sexto, sive alio quopiam e septimana cultus Deo præstetur, perinde est, modo colatur: Sed determinatio unius diei necessaria est, et facit imprimis ad Dei cultum, nec enim convenienter et sufficienter censemus Deum coli, nisi unus dies in septimana illi consecretur.

XLII. Calvinum ab hac sententia alienum non fuisse, non obscure potest colligi ex Concionibus ejus in decem Præcepta; Concione quinta: "Si essemus fervidi in cultu Dei, ut par esset, non unus dies in septimana seligendus esset, sed quotidie conveniendum esset sine Lege scripta; cum ergo talis et tanta sit infirmitas nostra, agnoscamus politiam istam non datam esse solum Judæis, ut dies certus habeatur ad conveniendum, sed etiam nobis, et hoc nobis cum illis esse commune." Ita Concione sexta: "Quum dicitur, Sex diebus operaberis, Dominus ostendit, non debere nobis molestum videri certum aliquem diem ipsi dicare, quum sex loco unius nobis concedat;" et sub finem addit, "Deum summo jure nobiscum non agere, sed contentum esse si illi diem unum consecremus, aut si dies ille nobis inservit per totam septimanam."

XLIII. Nec aliam ejus mentem fuisse colligitur ex lib. ii. Instit. cap. 8, s. 34, quum ait, "se septenarium numerum dierum non sic morari, ut ejus servituti Ecclesiam adstringat:" quia ibi scopus ejus est, non tam unius diei in septimana destinationem ad cultum publicum damnare, quam alibi satis expresse probat, vel ad politiam mere humanam et liberam referre, quam superstitionem Judaïcam hic arguere eorum qui in ejus observatione Judaïzabant. Quo pertinent quæ sequuntur: "Ita evanescunt nugæ Pseudoprophetarum, qui Judaïca opinione populum superioribus seculis imbuerunt, nihil aliud afferentes, nisi abrogatum esse quod cæremoniale erat in hoc mandato, quod vocant diei septimæ taxationem, remanere autem quod morale est, nempe unius diei observationem in hebdomade. Atqui id nihil aliud est, quam in Judæorum contumeliam diem mutare, diei sanctitatem animo eandem retinere." Ubi certum est eum non carpere ullos ex Reformatis, quibuscum illi nunquam ulla de hac re lis fuit, sed Pontificios quosdam et Scholasticos, qui libertati Evangelicæ satis prospexisse putabant, si taxationem diei septimi tanquam cæremonialem abolitam docerent, interim unum diem e septem eo modo observandum docerent, quo Judæi suum Sabbathum observabant; Unde addit "eos, qui eorum constitutionibus hærent, crassa carnalique Sabbathismi superstitione Judæos ter superare."

XLIV. *Petrus Viretus*, Calvini Collega, Dialog. v. in decem præcepta, sententiam receptam sequitur, et fuse exequitur; Nec aliter *Beza* in Apoc. i. 10, vult "Quartum præceptum de septimo quoque die sanctificando, quod ad Sabbathi quidem diem et ritus legales, fuisse cæremoniale; quod ad cultum Dei attinet, esse Legis moralis immotæ, et in hac vita perpetuæ præceptum," &c. Et postea: "Dominicæ igitur diei cœtus, Apostolicæ ac vere divinæ sunt traditionis, sic tamen ut Judaïca cessatio ab omni opere minime observaretur, quoniam hoc plane fuisset Judaïsmum non abolere, sed tantum quod ad diem attinet immutare." Eadem est sententia *Martyris*, Lo. com. Clas. ii. c. 7, parag. 1: "Septenarii numeri mysteria hic omittamus, &c. idque tantum advertamus, a septem quibusque diebus unum Deo esse servandum." Et postea: "sicut perpetuum est ac

æternum, ut quamdiu Ecclesia agit in terris, ministris ejus victus debeatur, &c.; Ita quod unus dies in hebdomada cultui divino mancipetur, stabile ac firmum est," &c. Ita Bucerus, lib. de Regno Christi, cap. 15. "Certe et hoc nostri officii est, unum in septimana diem religionibus publice sanctificare, &c. Quis itaque non videat, quam salutare sit Christi plebibus, unum esse in septimana diem, ita sacris religionibus consecratum, ut in eo nihil aliud facere operis fas sit, quam in sacrum convenire cœtum?" &c. Zanchius, c. xix. in 4 præcep.: " Morale est mandatum, quatenus præcipit, ut e septem diebus unum consecremus externo cultui divino," &c. In eadem sententia sunt *Fayus*, Disp. xlvii. in 4 præcep. th. 17, *Junius*, de polit. Mosis observ. c. 8, *Parcus*, in Catech., *Alstedi.*, Theo. Catech. lib. iii. c. 6, et alii non pauci.

QUÆSTIO XIV.

DE DIE DOMINICO.

An institutio Diei Dominici sit divina, An humana; et An observationis sit necessariæ et perpetuæ, An vero liberæ et mutabilis? Prius Affirm., et Poster. Neg., quoad utrumque.

Dies Dominicus quis sit?

I. Κυριακὴ ἡμέρα seu *Dies Dominicus* ex usu Christianorum vocatur primus dies hebdomadis, publico Dei cultui destinatus in memoriam resurrectionis Christi. Ita autem dicitur, non tam ratione *efficientis*, quasi a Christo ipso institutus sit formaliter, ut *Oratio Dominica, et Cœna Dominica* appellatur ab Apostolo, 1 Corint. x. 21, nam ut postea videbitur nullum talis institutionis dari potest argumentum; quam ratione *finis*, quia ad memoriam resurrectionis Christi, qui hoc die resurrexit, Matt. xxviii. 1, et in ipsius honorem ac cultum est institutus, ut *altare Domini, festum Domini* vocatur, quod ad ipsius cultum est institutum, et Veteres Templa divino cultui dicata Κυριακὰς seu *Dominicas* appellant.

De origine Diei Dominici. Status Quæstionis.

II. De hoc die duo potissimum quæruntur, 1. Quænam sit ejus *origo*. 2. Quænam *observationis necessitas*. Quoad prius; Non quæritur, An mutatio facta fuerit diei septimi in primum per abrogationem Sabbathi Judaïci; Hoc enim in confesso est apud Christianos, qui mutationem istam non tantum fieri potuisse ab eo, qui Sabbathi Dominus est, sed et fieri debuisse, et convenientissime factam esse agnoscunt: quia prior ille dies propter cæremoniale quod in ipso fuit, quodque ideo ad œconomiam legalem pertinuit, abrogari debuit, ut alius in ejus locum substitueretur: alius vero non potuit convenientius subrogari sub Novo Fœdere, quam is qui hodie Dominicus vocatur propter Domini nostri Jesu Christi resurrectionem in eo factam, cujus memoriam semper celebrari in Ecclesia Christiana æquissimum fuit, utpote qua æternæ Redemptionis nostræ et novæ creationis opus plenissime absolutum fuit; tum etiam ut hoc esset publicum abrogatæ Legis cæremonialis monumentum, et discriminis quod inter Judæos et Christianos esse debuit. Sed quæritur de principio et origine istius mutationis, An fuerit ordinationis tantum humanæ, et politicæ seu Ecclesiasticæ, An vero divinæ.

III. Hic enim variant Theologorum sententiæ: Aliis vel ad Jus Canonicum referentibus, ut faciunt Pontificii, qui ex eo etiam Traditionum non scriptarum necessitatem colligunt; licet non desint inter ipsos varii, qui,

observante Azorio, Institu. Mora. p. 2, c. 2, ut Anchoranus, Panormitanus, Angelus Sylvester, pro divina ejus authoritate pugnant; Vel ad ordinationem politicam, ut Remonstrantes, qui in Confessione profitentur discrimen dierum prorsus esse sublatum sub Novo T., et Sociniani, qui arbitrarium ejus cultum esse asserunt, Catech. Rako. c. i. de Propheti. Christi munere: Aliis ad ordinationem divinam ascendentibus, ut vel Christus ipse immediate et expresse diem illum instituisse dicatur, quod vult *Junius*, Prælectio. in Gen. ii., et quidam cum ipso; Vel mediate tantum, quatenus Apostoli θεόπνευστοι tum præcepto tum exemplo et praxi sua eum in Ecclesia Christiana sanxerunt. Quæ communior est Orthodoxorum sententia, ad quam etiam accedimus.

IV. Qui referunt originem Diei Dominici ad Christum nituntur potissimum, tum *resurrectione Christi*, qui hoc die resurgendo a mortuis, eum videtur ad cultum suum consecrasse in illius memoriam, tum *apparitionibus* variis post resurrectionem factis hac ipsa die, quando se exhibuit discipulis congregatis, Jo. xx. 19, 26, Apoc. i. 10, tum *effusione Spiritus S.* in Apostolos, quæ hoc die contigisse statuitur; Sed licet ista probabiliter dicantur et videantur occasionem dedisse huic institutioni, firmum tamen et solidum non possunt efficere argumentum ad eam probandum, quod aliquod expressum Christi mandatum vel exemplum requireret.

V. Longe ergo convenientius hoc dicitur esse Apostolicæ institutionis, qui Diem Dominicum Sabbatho substituerunt et Ecclesiis commendarunt, non sine peculiari ductu Spiritus Sancti, quo regebantur infallibiliter ad ea præscribenda, non modo quæ faciebant ad fidem et ad mores, sed etiam ad Ecclesiæ εὐταξίαν et cultus divini exercitium. Tria autem sunt præcipue loca ex quibus hæc institutio colligitur, 1. Ex Act. xx. 7. "Prima vero Sabbathorum," id. hebdomadis, "cum discipuli convenissent ad frangendum panem, Paulus disseruit inter eos, abiturus postridie." Cur dicuntur Apostoli convenisse ad Verbi prædicationem, et Eucharistiæ administrationem, hoc die potius quam alio, aut celebri Judæorum Sabbatho, nisi tunc temporis jam invaluisset consuetudo solennes conventus agendi, evanescente paulatim Judaïci Sabbathi cæremonia? Nec dicendum μίαν σαββάτων hic non primum septimanæ, sed unum tantum, id. aliquem, diem septimanæ designare; Quia non alio sensu usurpatur, Luc. xxiv. 1, et Marc. xvi. 2, et quod affertur ex Luc. v. 17, et viii. 22, non huc facit, quia aliud est dicere ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, quod tempus indeterminatum notat, aliud ἐν τῇ μιᾷ cum articulo, qui diem determinat.

VI. Secundo, Ex 1 Cor. xvi. 1, 2, ubi non tantum praxis Apostolica, sed et præceptum insinuatur, "Porro de collecta in Sanctos, quemadmodum ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite; primo quoque die hebdomadis unusquisque vestrum apud se reponat, recondens quod pro Dei benignitate licuerit, ne cum venero tum collectæ fiant;" ubi Apostolus vult collectas fieri a fidelibus primo quoque hebdomadis die, quo scilicet Conventus publici fieri etiam debebant, quod petit a consuetudine Judæorum, qui, observante Philone, et Josepho, singulis Sabbathis, quibus convenire solebant, collectas facere solebant in Synagogis ex decimis et aliis spontaneis collationibus, quæ postea mitterentur Hierosolymam in usum Templi et Levitarum. Quia ergo Ecclesia Hierosolymitana propter persecutionem Judæorum, peregrinorum multorum adventum, et continuum in propagando Evangelio zelum, inopia valde premebatur, Apostolus vult, ut fideles collectas in ejus usum faciant. Ut ergo collectas ordinat primo quoque die hebdomadis; ita et Conventus publicos in quibus solebant fieri censetur pari ratione ordinasse, vel jam ordinatos calculo suo comprobasse.

VII. Tertio, Ex Apoc. i. 10, ubi Johannes dicit *se raptum fuisse in spiritu Die Dominico*, non sane Sabbatho Judæorum, quod proculdubio nominasset; non aliquo tantum die septimanæ, quia sic ambiguus esset titulus, ad implicandum potius quam explicandum comparatus, sed die illo, quo Christus resurrexerat, quo convenire solebant Apostoli ad sacra peragenda, et quo Paulus ordinaverat collectas habendas, prout moris erat in primitiva Ecclesia. Cum ergo de illa die tanquam nota et in Ecclesia usitata loquatur, dubium non est, quin ex recepto Ecclesiæ usu hoc nomine insignita sit; Quis enim alias Christianorum intellexisset, quid Johannes hac appellatione significasset, si quam aliam diem designare voluisset?

VIII. Quarto, Solus ille mutare potuit Sabbathum, vel immediate et per se, vel mediate per Apostolos, qui Dominus est Sabbathi, Matth. xii. 8, et maxime consentaneum fuit, ut ab illo institueretur dies cultus sub N. T. a quo cultus ipse fuit institutus, et a quo omnis benedictio in omni cultu expectanda est.

IX. Quinto, Si nec a Christo, nec ab Apostolis constitutus est Dies Dominicus, deterior erit conditio Ecclesiæ Christianæ sub Novo Testamento, quam Judæorum in Veteri; quia in Veteri Test. fuit dies destinatus quieti a labore seculi, quo familiæ ac jumentis concedebatur respiratio ab opere servili, Deut. v. 14, qualis in Novo Testamento nullus erit, quod absurdum esse nemo non videt, cum longe potior sit conditio nostra præ statu Veterum, qui jugo Legis ἀβαστάκτῳ premebantur.

X. Sexto, Si Diei Dominici institutio sit ordinationis tantum humanæ, sive politicæ, sive Ecclesiasticæ, ut publici cultus necessitatem circumscripserit humana constitutio, rescindi poterit eadem facilitate, qua coaluit; nec ita fortiter urgeri poterit ejus observationis necessitas; sic enim profanus secum dispensare poterit, ne intersit precibus et concionibus, et quilibet quidvis agendi vel negligendi sibi indulgeret veniam, si nihil eliceretur ex Scripturis, quod præter humanum institutum obligaret conscientiam. Prudenter ergo et pie, præter solennem et non interruptam Ecclesiæ traditionem, Apostolica urgetur sanctio et praxis, ut constet Ecclesiam nihil egisse in re tanti momenti quod a viris θεοπνεύστοις non acceperit, quodque ideo non sit observationis necessariæ.

XI. Septimo, Accedit authoritas Veterum, qui proximi fuerunt ætati et temporibus Apostolorum. Inter quos est *Ignatius*, epist. ad Magnes. et Tralli.; *Justi.* Apol. ii.; *Diony. Corinth.* apud Euseb. l. iv. c. 22; *Melito* apud eundem, lib. iv. c. 26; *Irenæus* apud eundem, l. v. c. 24; *Tertulli.* de Corona Militis; *Origenes* in cap. xv. Exod. lib. iii., et alii non pauci. Huc pertinet Lex de eo lata a Constantino Magno Imperatore apud Euseb. lib. iv. de vita Constantini, cap. 18, repetita et confirmata ab Imperatoribus succedentibus, Theodosio, Valentiniano, Arcadio, Leone, et Antonio, a quibus severissimis prohibitum est pœnis exhibere hoc die spectacula, aut voluptatibus operam dare, ut videre est Codice de feriis.

XII. Idem asserunt plurimi ex nostris; Calvinus in Act. xx.: "Verosimilius est Apostolos diem initio retinuisse jam usitatum, postea Judaïca superstitione coactos illo abrogato alium substituisse." Bucerus de Regno Christi, cap. 15: "Dies Dominicus ab ipsis Apostolis sacris actionibus est consecratus." Sic Beza in Apo. i. 10, traditionem hanc esse vere divinam statuit, et Spiritu dictante ab Apostolis factam; "Dominicæ igitur diei cultus, quod etiam Justi. in Apol. 2, diserte commemorat, Apostolicæ ac vere divinæ sunt traditionis," &c. Sic *Gallasius*, Calvini et Bezæ Collega, in Exod. xxxi.: "Hoc institutum, ut dies Dominicus in locum

Sabbathi substitueretur, non ab hominibus, sed jam inde ab Apostolis nos accepisse, hoc est a Spiritu Dei, quo regebantur:" non aliter *Fayus*, disp. 47, in 4 præcep.: "Merito igitur dixerimus, Apostolos Spiritu S. duce pro septimo illo die legali eum substituisse, qui primus erat in prioris mundi Creatione," &c. In eadem sunt sententia *Bulingerus* in Apo. i.; *Gualterus*, homi. 162, in Matth.; *Junius* in Genes. ii.; *Piscator* in Aphor. explic. Aphor. 18; *Perkinsius*, *Amesius*, *Hyperius* in 1 Cor. xvi. 2; *Valæus* de Sabba. c. 8; *Voëtius*, p. 4, Select. Disput. p. 760, et alii non pauci.

Fontes Solutionum.

XIII. Quamvis Dies Dominicus dicatur esse Apostolicæ institutions, authoritas qua nititur nihilominus est divina, quia divino Spiritu agebantur, non minus in sacris institutionibus quam in ipsa doctrina Evangelii vel verbo vel scriptis, proponenda. Ordinatio ergo divina hic recte obtenditur, non quidem formaliter et immediate ex instituto Christi, sed mediate ex sanctione et praxi Apostolorum θεοπνεύστων.

XIV. Licet quædam Apostolorum ordinationes, quæ ritus et circumstantias cultus divini spectabant, variabiles fuerint, et ad tempus tantum institutæ, ut sanctio de non edendo sanguine et suffocato, Act. xv., et de capite fœminarum velando, et virorum contra aperiendo, quando prophetant, 1 Cor. xi., quia causa et occasio dabatur singularis propter quam fiebant, qua cessante cessare etiam debuit et ipsa constitutio: Aliæ tamen dantur invariabiles et perpetuæ observationis in Ecclesia, quæ nulla nituntur singulari aliqua occasione ad tempus tantum duratura, qua possint reddi temporariæ, qualis est manuum impositio in electione Ministrorum, et distinctio muneris Diaconatus a munere Pastorali. Cujus generis cum institutio Diei Dominici fuerit, ex eo colligitur mentem Institutorum fuisse, ut hujus diei observatio sit perpetui et immutabilis Juris.

XV. Imperatorum Constitutiones et Conciliorum Canones circa Diei Dominicæ observationem, non arguunt fuisse tantum ordinationis humanæ, quia non primo eam sanciunt, sed jam institutam ab Apostolis authoritate sua confirmant et stabiliunt, ne quis impune eam violare præsumeret; quod factum ab ipsis piissime, tum propter Ethnicos, tum propter impios Christianos, a quibus nolebant profanari diem illam, quique sine ejusmodi constitutionibus liberum et solutum sibi esse existimassent eam violare.

XVI. Quæ ex Scriptura solent afferri contra institutionem divinam Diei Dominici ex Rom. xiv. 5, Gal. iv. 10, Col. ii. 16, assertionem nostram non evertunt. 1. Quia in istis locis omnibus diei alicujus observatio ad usum religionis, ex ordine Christi, non magis damnatur aut negatur, quam certi alicujus cibi electio ad usum religionis ex Christi instituto: Nemo vero dixerit electionem panis et vini in Cœna ad usum religionis, vel esse illicitam, vel non a Christo institutam. 2. Aposto., Rom. xiv., expresse loquitur de illa æstimatione dierum, quæ offensionem tum temporis pariebat inter Christianos; At observatio Diei Dominici, quam Apostolus ipse tum temporis in omnibus Ecclesiis obtinuisse docet, 1 Cor. xvi. 1, 2, non potuit ullam occasionem præbere alicujus offensæ. 3. Agitur de distinctione dierum Judaïca, quæ pertinebat ad servitutem egenorum et infirmorum elementorum, Gal. iv. 9, et quatenus habebat aliquid typici et cæremonialis, et rigorem Legis referebat, quod jam locum nullum habet respectu Diei Dominici.

XVII. Non potest dici imminui libertas Christiana hac sententia; Quia non est libertas, sed licentia non Christiana, si quis liberari se putat ab observatione ullius præcepti Decalogi, et Sanctionis Divinæ et Apostolicæ; Et experientia nimis docet licentiam et negligentiam rerum sacrarum

magis magisque invalescere, ubi Diei Dominici justa ratio non habetur.

XVIII. Hoc vero ante omnia hic observandum, ut non tam de investiganda prima istius diei origine simus solliciti, quam de seria et sedula ejus sanctificatione. Quamcunque sententiam quis sequi voluerit; libere enim suo quemque judicio frui patimur; hoc arcte et inviolate omnibus curandum, ut ex præscripto Christi fideles a profanationibus abducti, sacris pietatis exercitiis serio incumbant, et sacrosanctum hunc diem sancte observent. De cujus observationis necessitate et modo in sequentibus agetur.

Secunda Quæstio, de Observatione Diei Dominici. Ejus necessitas probatur.

XIX. De observatione Diei Dominici non parum etiam disceptatur; aliis in excessu ad nimium rigorem et severitatem propendentibus, et ita ad Judaïsmum accedentibus; aliis contra in defectu nimia relaxatione utentibus, quæ profanitatis et licentiæ januam aperit. Nobis vero tutissima videtur via media, quam duabus propositionibus sic explicamus. Prima *necessitatem*, Secunda *modum* observationis istius docet.

XX. Prima Propositio: *Observatio Diei Dominici non est necessaria per se ut pars cultus divini, aut mysticæ significationis gratia, sed tamen necessaria est ratione εὐταξίας et politiæ Apostolicæ et Ecclesiasticæ observandæ.* Non potest dici pars cultus in se, sed tantum ejus adjunctum et circumstantia, quia cultus Evangelicus et λογικὸς Novi Testamenti non alligatur amplius certis locis vel temporibus, ut sub Veteri Testamento, sed in spiritu et veritate ubivis et semper præstari potest. Necessaria tamen est ex ordine Dei, ratione politiæ in Ecclesia perpetim servandæ, quia absque certo die nec ordo nec decorum constabit Ecclesiæ, sed mera erit confusio in conventibus Ecclesiasticis. 2. Quia non instituta fuit peculiari quadam de causa pro certa Ecclesia unius temporis, sed generaliter pro Ecclesia omnium temporum; Nam ut Apostoli qui hoc exemplo suo et præcepto sanciverunt, 1 Corint. xvi. 2, Act. xx. 7, Legati universales fuerunt; Ita ad bonum totius Ecclesiæ respexerunt in hac sanctione. Et ut recepta fuit jam ætate Apostolorum; Ita constanter retenta fuit deinceps ab omnibus Ecclesiis, ut liquet ex hist. Ecclesi. 3. Quia nulla causa mutationis esse potest, cum ut mortis, sic et resurrectionis Christi memoria debeat esse perpetua in Ecclesia, 1 Cor. xi. 26, 2 Tim. ii. 8. 4. Quia confirmata est deinceps tum Canonibus variis Conciliorum Oecumenicorum, tum Imperatorum Legibus et Edictis plurimis.

XXI. Licet vero facile concedamus Deum, qui Dominus est Sabbathi, posse mutare, si vellet, diem hunc primum in alium quemvis ex septimana, non putamus tamen hoc cuiquam mortalium licere, post tam constantem et universalem diei istius observationem. Nec si casus possunt dari, in quibus publica pietatis exercitia hoc die præstari non possunt, sequitur observationem hanc temporalem tantum et mutabilem esse; quia hoc non fit sponte, sed ex necessitate, quæ legem non habet.

XXII. Si prisci Christiani Sabbathum etiam per aliquod tempus observarunt cum Die Dominico, ut sacros in eo conventus haberent, et nefas ducerent eo die jejunare, ut colligitur ex Constitu. Clementis, lib. ii. cap. 59, et Socrate, lib. iii. c. 21, hoc pertinuit ad honestam Synagogæ sepulturam; et constat Sabbathi festivitatem, etiam cum servabatur, multo infra Diem Dominicum habitam fuisse: Quod vel ex eo liquet, quod inter errores Ebionitarum, propter quos ab Ecclesia condemnati sunt, etiam istius arguuntur, quod Diem Dominicum et Sabbathum simul celebrarent, apud Euseb. lib. iii. cap. 21; Et ex Canone 29, Synodi Laodicenæ, cujus

hæc sunt verba; "Non oportet Christianos Judaïzare, et in Sabbatho otiari, sed ipsos eo die operari, Diem autem Dominicum præferentes otiari si modo possint," (quod additum videtur propter servos, qui Dominis gentilibus serviebant,) "ut Christianos; quod si inventi fuerint ut Judaïzantes, sint anathema apud Christum."

Et modus. XXIII. Secunda Propositio: *Modus rectæ observationis* Diei Dominici duabus partibus absolvitur, prima, quæ *privativa* potest dici, et in quiete seu cessatione ab omni opere servili consistit; altera, quæ *positiva* est, et in Sanctificatione istius quietis per religiosum Dei cultum versatur.

XXIV. Quies quæ requiritur, non otio et inertia peragitur, multo minus comessationibus et crapula, spectaculis, et choreis, et profanis aliis exercitiis damnatis a Paulo, Rom. xiii. 13, hoc enim est Sabbathum Jehovæ, non festum Cereris, Bacchi, aut Veneris: Sed cessatione ab omni opere ordinariæ et mundanæ vocationis, quod a cultu divino posset nos avocare; Et ita abstinendum est hoc die, 1. Ab omnibus illis operibus, quæ proprie et stricte vocantur servilia, quæ a servis aut hominibus servilibus præstari solent, quantum scilicet fieri potest per instantem necessitatem. 2. Ab operibus nostris, quæ scilicet pertinent ad hujus vitæ usus, in rebus naturalibus et civilibus, et proprie lucrum et commodum nostrum spectant; quod colligitur ex opposita concessione, ut enim sex dies nobis concedit, ut in iis operemur, et faciamus omne opus nostrum; Ita hoc die præcipit cessationem a tali opere, ne cultui divino ullum apponatur impedimentum. Atque huc pertinet Leonis et Anthemii Lex memorabilis, quæ extat Codice de feriis, cujus verba adscribere non pigebit: "Dominicum diem ita semper honorabilem decernimus et venerandum, ut a cunctis executionibus excusetur, nulla quemquam urgeat admonitio, nulla fidejussionis flagitetur exactio, taceat apparitio, advocatio delitescat; sit ille dies a cognitionibus alienus, præconis horrida vox silescat, respirent a controversiis litigantes," &c. Et postea: "Nec hujus tamen religiosi diei otia relaxantes, obscœnis quemquam patimur voluptatibus detineri, nihil eodem die sibi vindicet Scena theatralis, aut Circense certamen, aut ferarum lachrymosa spectacula, et si in nostrum aut natalem celebranda solennitas inciderit, differatur," &c.

XXV. Hic tamen excipiuntur, 1. *Opera* illa quæ directe spectant *cultum et gloriam* Dei, Matth. xii. 5, Johan. v. 8, 9, hoc enim casu opera illa, quæ sunt sua natura servilia, transeunt in naturam operum sacrorum, nec tam sunt opera nostra, quam Dei. 2. *Opera charitatis* et misericordiæ, quæ officiis pietatis accensentur, Matth. xii. 10, 12, Johan. v. 9, et ix. 14, Luc. xiii. 15. 3. *Opera communis honestatis*, quia ut semper, ita hoc die præ cæteris honeste et decore debemus nos gerere et agere. 4. *Opera necessitatis*, quæ neque fingitur, neque consilio accersitur, sed per providentiam nobis imponitur, Luc. xiv. 5, non tantum absoluta et simplex, ut id necessarium tantum dicatur, quo nullo modo carere possumus, sed *modificata* et secundum quid, ut necessaria ea censeantur, non modo quæ absolute ad esse seu vitæ sustentationem requiruntur, sed etiam quæ faciunt ad melius esse, unde magnum aliquod ad nos vel proximum redit commodum et emolumentum si fiant, vel magnum aliquod incommodum et damnum si omittantur; *Sabbathum* enim, ut Christus testatur Marc. ii. 27, *Factum est propter hominem, non homo propter Sabbathum.*

XXVI. Non putamus ergo in hac cessatione fideles teneri ad præcisitates Judaïcas, quas nonnulli justo scrupulosiores tantum non revocatas vellent, ut nec ignem accendere, nec cibum coquere, nec arma contra hostem expedire, nec iter susceptum terra marive prosequi, nec honestis animi

corporisque relaxationibus, modo extra horas cultui divino destinatas usurpentur, se recreare, nec ullum avocamentum, quamvis levissimum, ad res ullas, quæ humanæ hujus vitæ commoda aut emolumenta spectent, habere liceat. Licet enim sententia hæc pulchram habeat pietatis speciem prima fronte, et a viris piis bono animo proculdubio proponatur ad majorem Diei istius, qui tam fœde profanari solet, sanctificationem procurandam; gravibus tamen laborat incommodis, nec potest retineri, quin reducatur hoc pacto in Ecclesiam, humerisque Christianorum denuo imponatur jugum ἀβάστακτον, Christianæ libertati repugnans, et lenitati Christi, et fœderis gratiæ suavitati adversum, quod infinitis scrupulis et inextricabilibus nodis conscientias hominum agitat et torquet; et tantum non ad desperationem adigit.

XXVII. Altera pars observationis Diei Dominici pertinet ad sanctificationem quietis, quæ in sacris conventibus, et solenni ac publico Dei cultu exercetur. Quamvis enim sacri cœtus ad publica pietatis exercitia, aliis quoque diebus possint et debeant ab unoquoque, quantum res suæ ferunt, frequentari, et quilibet pius ad quotidiana suæ devotionis exercitia privatim habenda ex conscientiæ officio obligetur: hoc tamen die præ cæteris convocatio sancta fieri debet, ut fieri solebat Sabbatho, Levi. xxiii. 3, in qua devote et attente vacetur Verbi divini lectioni et auditioni, Hebr. x. 25; Sacramentorum celebrationi, Act. xx. 7; Psalmodiæ et orationi, Col. iii. 16, Act. i. 14; Eleemosynis et pauperum subventioni, 1 Cor. xvi. 2; et in genere omni illi Hierologiæ, quæ ad cultum externum et solennem pertinet.

XXVIII. Atque in id potissimum incumbendum esse consentiunt omnes, remotis tot aliis controversiis, quæ hic moveri solent, vel curiosis, vel minus necessariis et utilibus. Eo respicit Synodus Dordracena in Postactis, Sectio. 164, dum statuit, "Diem istum sic cultui divino appropriari debere, ut eo die ab omnibus operibus servilibus quiescendum sit, (exceptis iis quæ charitas et præsens necessitas postulant,) et ab omnibus ejusmodi oblectamentis, quæ cultum divinum impedire possent." Et "ne populus diebus Dominicis post meridiem, aliis laboribus aut exercitii profanis distentus, a pomeridianis concionibus abstrahatur, rogari vult Magistratus, ut opera omnia servilia seu quotidiana, atque inprimis lusus, compotationes, aliasque Sabbathi profanationes, quibus tempus pomeridianum, maxime in pagis, plerunque transigi solet, severioribus edictis prohibeant, ut hac quoque ratione ad conciones illas pomeridianas adduci melius possit, atque ita integrum Sabbathi diem sanctificare discat." Nec alia de causa Deus in Lege et Prophetis tantopere urget et commendat Sabbathi sanctificationem, ejusque violationem et profanationem tam severe se vindicaturum interminatur. Quamvis enim ista Judæos primo spectarint, dubium tamen esse non potest, quin suo modo Christianos etiam respexerint, quatenus morale officium et perpetuæ observationis includebant.

Fontes Solutionum.

XXIX. Quamvis sublata sit per N. Test. conscientia et discrimen dierum, aliorumque temporum cæremonialium typicorum Vet. Testamenti, ut etiam prorsus vetita est superstitiosa dierum ac temporum discretio, quæ Gentilibus fuit usitata: Non sequitur Sabbathum Domini a septimo die in primum translatum, et ab usu typico et rigore œconomico Veteris Testamenti liberatum, eo ipso abrogatum esse.

XXX. Qui Sabbatho facit opera necessariæ charitatis ac misericordiæ, non profanat Sabbathum: imo peccaret turpissima superstitione et hypocrisi, qui ejus prætextu proximum periclitantem desereret; in cujus auxilio Deo servire posset ac deberet, juxta ipsius ordinationem, *Sabbathum*

enim dicitur *factum propter hominem*, ut is singulari ratione saluti suæ consulat, Deo pietatis et proximo charitatis officia præstando, *non homo propter Sabbathum*, quasi negligi deberet necessaria charitas, vel misericordia erga ipsum vel proximum per superstitiosam Sabbathi observationem.

XXXI. Cessatio ab omni opere servili et oblectamento carnali, non sic urgeri debet, ut negligatur spiritualis praxis veræ sanctimoniæ; imo nec debet urgeri propter se, quasi esset pars cultus, vel quasi dies iste sanctior esset aliis, sed tanquam conditio et adminiculum Exercitiorum privatorum et publicorum sic præstandorum. Longissime igitur abest hæc doctrina ab hominibus in illam opinionem inducendis, quasi egregie suo munere functi essent, si relicta veræ pietatis et sanctitatis studio, se dedant scrupulosæ et omnimodæ ab omni opere cessationi; medium requirimus propter finem, et conditionem propter opus principale: quietem scilicet illam propter spiritualia exercitia veræ pietatis et sanctimoniæ. Istis ergo consequentiis ex accidentali hominum abusu, non magis debet gravari praxis Sabbathi, quam praxis Sacræ Lectionis, Auditionis Verbi, Precum, et Sacramentorum, quæ iisdem incommodis possunt urgeri, licet nemo neget ea officia moralia esse perpetuæ observationis.

XXXII. Accommodatio quarti Præcepti ad singularem statum Judaïcum, quæ fuit in observatione diei septimi ab initio creationis, præceptum ipsum non magis reddit cæremoniale, quam præceptum quintum cæremoniale facit promissio de terra Canaan populo Israëlitico data, et quam omnia præcepta cæremonialia reddit præfatio, ubi agitur de eductione populi ex Ægypto. Damus quidem arctiorem aliquam observationem Sabbathi illis temporibus fuisse imperatam, pædagogiæ et servituti temporis accommodatam, quæ seculis omnibus non obtinet. Hoc tamen non impedit quin observatio ipsa sit moralis, et omnium seculorum communis.

QUÆSTIO XV.

DE DIEBUS FESTIS.

An de fide sit in Novo Test. præter Diem Dominicum, alios esse dies festos proprie dictos, quorum celebratio per se, et ratione mysterii, non ratione ordinis vel Politiæ Ecclesiasticæ tantum, sit necessaria? Neg. contra Pontificios.

Status Quæstionis.

I. *Dies Festi* sunt Dies solennes anniversarie, vel hebdomadatim, aut menstruatim per vices recurrentes, religionis et pietatis causa a cæteris segregati, et certa lege in publicum Numinis cultum veluti consecrati. Obtinuisse plures sub Vet. Test. nemo dubitat, cum distinctio dierum partem fecerit Legis cæremonialis; Sed An locum habere debeant in Ecclesia Christiana, Quæritur inter Nos et Pontificios, qui, ut in aliis varios Judæorum ritus retinuerunt: Ita hac in parte etiam Judaïsmum interpolarunt, vel ipsum etiam Paganismum, in quo notum est plures dies festos fuisse distinctos a profestis; tanta festorum mole Christianismum obruentes, ut non exiguam anni partem complectantur.

II. Non quæritur, An beneficiorum Dei in nos, et mysteriorum Christi ad salutem nobis acquirendam patratorum memoria in animis nostris perpetua esse debeat, et a nobis continuo recolenda sit. Hoc enim in con-

fesso est apud omnes, et quotidie fit per Verbi prædicationem, et Sacramentorum administrationem; Sed An ad singulorum illorum beneficiorum et mysteriorum recordationem et solennem ac publicam commemorationem certi quidam Dies festi, Deo sacri, annuatim recurrentes, a Christianis quotannis celebrandi sint; Quod negamus.

III. Non quæritur, An Anniversarii dies deligi possint, quibus Christi vel Nativitas, vel Circumcisio, vel Passio, vel Ascensio, et similia Redemptionis mysteria commemorentur, vel etiam quibus memoria singularis alicujus beneficii celebrari solet. Hoc enim Orthodoxi libertati Ecclesiæ relictum esse censent; Unde alii dies quosdam tali festivitati deputant, non ex necessitate fidei, sed ex prudentiæ consilio ad pietatem et devotionem magis excitandam; alii vero pro sua libertate solum diem Dominicum retinent, et in eo statis temporibus memoriam mysteriorum Christi celebrant, apud quos tamen *ejusmodi rerum dissonantia non tollit fidei consonantiam*, ut olim de Jejunio monebat Augustinus. Sed quæritur, An Dies quidam sint sanctiores et sacratiores aliis, et pars quædam cultus divini, qui celebrari debeant sub ratione mysterii, et non tantum ratione ordinis et politiæ Ecclesiasticæ, ut pertendit *Bellarm.*, de cultu Sanctorum, lib. iii. cap. 10, et doctrina est et praxis publica Papatus. Nos vero negamus dies illos per se sanctiores aliis esse, sed omnes esse pares, et si qua sanctitas illis tribuitur, non esse temporis et diei, sed cultus divini, atque ita observationem eorum apud eos qui eam retinent, esse tantum juris positivi et ex constitutione Ecclesiastica, non vero necessitate præcepti divini.

IV. Primo, Quia festa proprie dicta, quæ sunt de necessitate fidei, obligantia per se, et sub ratione mysterii, debent Verbo Dei mandari, quia Deo soli jus competit cultum suum præscribendi, qui nihil in Verbo suo omisit ex iis quæ Ecclesiæ suæ necessaria judicavit. Sed talia festa nuspiam a Christo vel Apostolis vel instituta vel celebrata leguntur. Nec hic obtendi potest Traditio ἄγραφος, cum nullus locus ipsi dari possit vel debeat in rebus fidei vel morum, ut suo loco demonstratum est. Secundo, Quia hoc revehit distinctionem dierum Veteris Testamenti abrogatam in Novo, et damnatam a Paulo, Rom. xiv. 5, 6, Galat. iv. 10, Coloss. ii. 16, imo et veterum Ethnicorum superstitionem et Idololatriam sub aliis nominibus et specioso obtentu in Ecclesiam inducit.

V. Tertio, Quia Veteres fatentur, festa nec ex Christi, nec ex Apostolorum institutione, sed pro arbitratu et consuetudine observata fuisse: locus insignis est Socratis lib. v. Hist. Eccles. cap. 22, ubi loquens de dissidio Orientalium et Occidentalium circa observationem Paschatis, qui fuit primus dies festus in Ecclesia Christiana observari cœptus, exacte dicit, "Nec Apostolos, neque Evangelia ipsa jugum servitutis his quæ ad Christi doctrinam accedunt imposuisse, sed festum Paschatis, aliaque festa τῇ εὐγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργετηθέντων τιμᾷν κατέλιπον, libero et æquo judicio illorum, qui in illis diebus beneficia acceperant, reliquisse recolenda," &c. Et postea addit: "Neque Servator, neque Apostoli illud observandum lege aliqua præceperunt," &c. "Nam Apostolis," subjicit, "propositum fuit non de festis diebus celebrandis leges ferre, sed pietatis et recte vivendi rationem nobis præscribere," quod repetit Nicepho. Callixtus, Hist. Eccles. l. xii. c. 32.

VI. Quarto, Quia festa ista in Papatu perniciosis superstitionibus scatent, dum faciunt festos dies per se sanctiores cæteris, fovent opinionem operis operati, affingunt iis merita et peccatorum expiationes, consecrant eos Sanctis, adeoque eos latriæ cultu afficiunt, cum, teste Durando, lib. iv.

c. 39, ad latriam etiam festivitates pertineant: denique tot dies festos faciunt, et tam difficilibus nugis et scrupulis distrahunt animos, ut magni viri in Papatu, tædio eorum victi, gravissime conquesti sint. Audiatur *Nicolaus de Clemangis*, libro de novis festivitatibus, an. 1416, ubi inter alia probat, vetera potius festa aliqua abolenda esse, propter ingentem abusum, quam nova instituenda; et queritur, tam multa de Sanctis legi et dici in Templis, ut jam S. Literarum lectio plane omittatur, &c. *Petrus de Alliaco*, de *Reform. Eccl.*, monet inter alia Primores Ecclesiasticos Concilii Constantiensis, "providendum esse, ne tot nova festa solemnizentur, ut præterquam Dominicis et majoribus festis ab Ecclesia institutis liceret operari post auditum officium, tum quia in festis sæpe magis multiplicantur peccata in tabernis, choreis, et aliis lasciviis quas docet otium: tum quia dies operabiles vix sufficiunt ad vitæ necessaria procuranda," &c. *Polydo. Vergil.*, de Inven. Rerum, l. vi. c. 8, scribit quam "olim ex usu fuerit festa instituere, tam nunc præstare videri eadem antiquari; cum bona pars hominum otium istud festorum non ad orandum, sed ad omnifariam bonorum morum corruptelam augendam in dies magis magisque impudenter consumat." *Erasmus* idem confirmat in Matt. xi. Ipse Papa *Urbanus VIII.* in sua de observantia festorum Bulla, anno 1642 edita, festorum numerum restringere conatus, inter alia fatetur, "Quæ festa ad glorificandum Numen primitus instituta fuerint, ea temporis decursu hominem inimicum corrupisse, et in magnam illius offensionem gravemque animarum jacturam convertisse," &c.

Fontes Solutionum.

VII. Quamvis Dies Dominicus Deo sit sacer; Non sequitur pari ratione alios dies festos posse Deo dicari. 1. Quia Dominicus Dies ab ipsis Apostolis institutus est et observatus, reliqua festa a Patribus tantum ordinata. 2. Dies Dominicus quoad genus præceptus est, ut unus dies in hebdomade destinetur cultui Dei publico, licet non quoad speciem. At festa ista neutro modo præcepta.

VIII. Praxis Judæorum, qui festum Purim apud Estheram, et Encæniorum in memoriam repurgati a Juda Maccabæo Templi de quo Johan. x. 22, observabant, non evincit statim morem hunc obtinere debere in Ecclesia Christiana, propter varietatem œconomiæ Veteris et Novi Testamenti; Vel ostendit tantum certis diebus annuatim recurrentibus publice fieri posse commemorationem singularium Dei beneficiorum, modo absint abusus, opinio necessitatis, mysterii, et cultus, superstitio et idololatria.

IX. Paulus, Act. xx. 16, non innuit necessario sibi festum Pentecostes celebrandum esse, sed festinandum tantum sibi esse, ut die Pentecostes Jerosolymis præsens sit, propter concursum Judæorum, ut occasionem et ansam ampliorem prædicandi, et multos ad Christum convertendi haberet.

X. Aliud est facere mentionem Conceptionis, Nativitatis, Mortis, Resurrectionis, Ascensionis Christi, certis diebus in concionibus ad populum, et inde occasionem sumere adhortandi, consolandi, instruendi ad ædificationem, pietatem, patientiam, sanctitatem populum Christianum; Aliud vero facere, et lege constituta necessario plebi Christianæ imponere dies festos Deo et Sanctis sacros, qui Religionis et cultus divini partem constituant, sintque aliis diebus sanctiores. Prius illud pro ratione circumstantiarum temporis, loci, personarum, et rerum, potest cum fructu aliquando usurpari, absit modo abusus, superstitio, et idololatria, ut fuit in primitiva Ecclesia non raro usitatum; sed posterius non licet; Tum quia Dei solius est, non hominum, ea quæ sunt cultus divini præscribere, tum quia religiosus cultus non est creaturis ullis, sed soli Deo deferendus.

XI. *Sanctum* aliquid potest dici, vel *absolute* ratione alicujus sanctitatis inhærentis, vel *relative* ratione destinationis ad usum sacrum: Et quidem vel a divina institutione, vel ab humana. Nulli dies sunt, quibus affingi possit qualitas aliqua sanctitatis inhærentis, cujus capaces non sunt, nec si posset illis attribui, id ab hominum operatione fieri posset, qui sanctitatem internam nulli rei possunt communicare. Relativam sanctitatem quibusdam diebus non denegamus, ratione destinationis ad usus sacros, quæ si a Deo sit, ut olim in die Sabbathi, et in festis apud Judæos constitutis, vera fuit sanctitas relativa, ratione voluntatis divinæ; si ab hominibus, nullo modo sanctitas tribui potest diebus, nisi ratione rerum quæ in illis fiunt, et propter finem ob quem cessatio ab operibus nostris est indicta.

XII. Per festum de quo Apostolus agit, 1 Cor. v. 7, 8, non intelligit certum diem quo memoria passionis Christi celebretur, sed totum tempus inde a nostra regeneratione, non tantum septiduum, ut Judæorum Pascha, sed totum tempus vitæ nostræ, quod patet, quia festum Paschale agitatur, quum mactato Agno, manducantur Azymi. At in Novo Testam., semel mactato Agno Dei Christo, cujus vis manet in perpetuum, Azymi nostri sinceritatis et veritatis per totum vitæ curriculum durare debent.

XIII. Si quæ sunt Ecclesiæ Reformatæ, quæ dies adhuc nonnullos festos observent, ut Conceptionis, Nativitatis, Passionis, et Ascensionis Christi, longe differunt a Pontificiis, quia dies illi soli Deo, non Creaturis dicantur. 2. Nulla sanctitas illis affingitur, aut vis et efficacia illis inesse creditur, quasi reliquis diebus multo essent sanctiores. 3. Non adstringunt fideles ad scrupulosam et strictam nimis ab omni opere servili in iis abstinentiam, quasi in illa abstinentia bonum aliquod esset morale, aut pars aliqua religionis posita, et contra grande flagitium esset aliquid operis in illis diebus facere. 4. Ecclesia non adigitur aliqua necessitate ad immotam observationem istorum dierum, sed ut humana authoritate sunt constituti, ita eadem tolli possunt et mutari, si utilitas et necessitas Ecclesiæ id postulaverit; *Nam omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur*, inquiunt Jurisconsulti; Uno verbo, habentur pro humanis institutis, et abest superstitio, et opinio necessitatis.

XIV. Si quidam dies apud quasdam Ecclesias insigniuntur nominibus Apostolorum aut Martyrum; non putandum, quod in illorum cultum instituantur, aut in illorum honorem terminentur, ut faciunt Pontificii, unde *Bellarm.*, lib iii. de cultu Sancto. cap. 16, asserit "honorem festorum immediate et terminative pertinere ad Sanctos;" Sed referuntur ad memoriam Sanctorum, per quos Christus Ecclesiam suam ædificavit, ad utilitatem nostram, ad cultum vero et honorem solius Dei, qui Apostolis et Martyribus contulit quicquid laude dignum habuerunt, fecerunt, aut sustinuerunt. Cæterum nec illos invocant, nec illis suffitum faciunt, sed Deo soli quem invocant gratias agunt propter beneficia ministerio et exemplo illorum ad nos redundantia. Unde rigidum judicium illorum probare non possumus, qui Idololatriæ reas peragunt illas Ecclesias, in quibus adhuc dies illi servantur retento Sanctorum nomine; cum in doctrina de unius Dei cultu nobiscum conveniant, et detestentur Pontificiorum Idololatriam.

XV. Quamvis vero Ecclesiæ nostræ praxim illam simpliciter non damnent tanquam malam: Cum tamen tristi eventu pateat illam institutionem dierum festorum in Papatu ex κακοζηλίᾳ Judæorum vel Ethnicorum in Ecclesiam receptam, horribili idololatriæ occasionem dedisse, quæ in Papatu perdurat et augetur: Non sine gravibus causis maluerunt usum illum

in reformatione sua abolere, ne quid contagionis contraherent, sed ut periculum ex eo sollicite caverent. Nam in religione, quando vel tantillum a Dei præscripto disceditur, et homines sibi aliquid licere volunt aut putant, omnia tuta timenda sunt, siquidem experientia compertum est, a quam exiguis initiis factus sit mirus in superstitionem et Idololatriam in Papatu progressus, circa Imaginum cultum, Sanctorum Invocationem, Purgatorium, Sacrificium Missæ, Preces pro mortuis, &c.; Ut satius videatur bono aliquo utili sed minus necessario carere, quam ex illius usu incurrere in grave grandis alicujus mali periculum.

QUÆSTIO XVI.

AD PRÆCEPTUM QUINTUM.

An Filii se a Parentum potestate subducere possint, et sine eorum consensu matrimonium contrahere? Neg. contra Pontificios.

I. Quæstio hæc movetur inter alias circa V. Præceptum, de honorandis Parentibus, inter Nos et Pontificios, qui non uno modo Præceptum istud labefactant, dum pertendunt Liberos, invitis parentibus, non solum matrimonium contrahere, sed etiam vitam monasticam profiteri posse. Duo ergo hic discutienda sunt. Primo, An filii invitis parentibus se ab eorum potestate quocunque modo subducere possint? Secundo, An sine eorum consensu fas sit ipsis matrimonium contrahere?

Quomodo sint honorandi Parentes.

II. Ut prima Quæstio facilius expediatur: Quid per *honorem* a filiis Parentibus debitum intelligatur videndum est, multa quippe eo continentur. 1. *Amor*, quo prosequi illos debent, cujus privatio, ἀστοργία, inter vitia maxime detestanda numeratur, Rom. i. 31. Nam si proximus est diligendus, quis nobis magis proximus, quam pater et mater, cujus nos sumus caro? Deinde si beneficia nobis collata debent conferentis amorem nobis conciliare, a quo plura vel majora beneficia accepimus, quam a parentibus, a quibus ut instrumentis divinæ potentiæ accepimus quicquid sumus et habemus? 2. *Reverentia*, quæ illis debetur, tum propter ὑπεροχὴν, quia sunt superiores, filii autem inferiores, inferiores autem superioribus debent honorem, tum propter ἐξουσίαν et potestatem in liberos, quam habent ratione generationis et educationis, quæ ut maxima est, ita honorem singularem postulat; cui ut abominanda peccata opponuntur contemptus, Lev. xx. 9, Deut. xxvii. 16, Prov. xx. 20, irrisio et subsannatio, Prov. xv. 5, et xxx. 17. 3. *Obsequium* et *obedientia*, Eph. vi. 1, Col. iii. 20, 1 Tim. iii. 4, Tit. i. 6, sed illa debet esse *in Domino*, id. ita ut non violetur Dei obsequium, et Deo sua constet authoritas; nam si quid contrarium præciperent, tunc certum est non deberi obedientiam a filiis, " quia satius est obedire Deo quam hominibus," Act. iv. 19. 4. *Gratitudo*, non verbalis tantum, sed et realis, officiis ad vitæ sustentationem necessariis in omnibus quæ ab ipsis pendent, quæ ἀντιπελαργία Græcis dicitur, quia ciconiæ solent parentes senio confectos ἀντιτρέφειν, ut notat Aristot., lib. ix. de hist. anima cap. 13, quam commendat Apost., 1 Tim. v. 4, 16, et Christus, Matth. xv. 4, 5, ut nequidem ipsos pudeat famulitio deficiente servilia quæque officia et obsequia illis præstare.

Status Quæstionis.

III. Quæritur, An filii subjectionem illam et obsequium Parentibus debitum excutere, et se potestati patriæ subducere possint. Hoc statuunt Pontificii, dum pertendunt

filios invitis parentibus posse emisso voto vitæ monasticæ se addicere: Thom. ii. 2, q. 88, art. 9, "Post annos pubertatis possunt liberi se voto Religionis obligare absque voluntate parentum;" quod confirmat Bellar., lib. ii. de Mona. c. 36. Nos vero negamus.

Filios non posse se invitis vel insciis parentibus voto adstringere.

IV. Primo, Quia Christus hoc expresse damnat in Pharisæis, qui prætextu pietatis et voti pertendebant liberos posse juste denegare officia parentibus debita, Matt. xv. 4, 5: "Quicunque," inquiebant, "dixerit Patri aut Matri, Donum quodcunque a me erit, tibi proderit, etiamsi nequaquam honoraverit Patrem suum aut Matrem suam." Quamvis enim locus iste obscurus variis interpretationibus locum dederit, omnes tamen in eo conveniunt, illos existimasse religionis et cultus Dei obtentu posse officia parentibus debita negari; Sive hoc intelligatur de dono aliquo, quod filius Deo obtulisset in gratiam Patris, et cujus prætextu recusabat opem ferre parenti egeno, q. d., Donum est quocunque a me juvari posses, id., Deo consecravi id omne quo alioqui posses a me vel ex meis bonis in hac egestate sublevari, atque ideo non possum amplius id in usus tuos conferre, et hoc me absolvit jure quod in me habes, et omni erga te honore ac officio debito, ut Beza et Scaliger interpretantur; Sive, quod placuit Masio in c. vi. Judic., et aliis non paucis viris doctis, quodque nobis magis arridet, describatur hic formula voti et juramenti, quo filius rebellis Deo devovet quicquid posset a se profectum Patri prodesse, hoc sensu, Juro me nullum beneficium tibi præstiturum, non magis quam non licet uti rebus Deo sacris, in quarum censum repono veluti voto expresso, quicquid subsidii tibi dare possem: *Donum*, vel ut habetur Marc. vii. 11, *Corban*, supple *sit*, id. res Deo devota et sacra, quam attingere ulterius fas non sit, *quodcunque a me tibi proderit*, id. prodesse poterit aut posset, nam τὸ ὠφελῆσθαι hic est verbum δυνητικὸν, quod potestatem includit, et *non amplius honoraverit patrem aut matrem suam* in posterum ullo subsidio, supple *insons erit*, vel *non amplius honoret*, ut sint verba Pharisæorum interdicentium filio parenti ullam opem ferre, ut sic ipsi cum filio partirentur opes, quod videtur innui, Marc. vii. 11, et "non sinitis eum amplius aliquid facere patri." Hunc vero genuinum esse loci istius sensum, patet ex Judæorum ritibus, apud quos formulæ istæ voti et juramenti frequentes erant, ut sæpe in Thalmude occurrunt, Tractat. de Juramentis et Votis, קרבן מאני מהנה לך, *Corban esto illud omne, quo ego tibi utilis esse possem*, vel . . . . קרבן כל מה דיתהנא מני, *res est sancta*, quam scilicet attingere non licebat, *quicquid a me profectum tibi prodesse posset.* Quia vero Pharisæi rata habebant talia vota ratione habita oblationum sacrarum, quas pluris faciebant mandato honorandi Parentes, Ideo dicuntur per Traditionem suam irritum facere Dei mandatum, subducendo liberos patriæ potestati, quo nomine graviter perstringuntur a Christo, et cum iis quotquot eos sequuntur.

V. Secundo, Quia honor parentibus præscriptus in Lege, non potest consistere cum hac sententia, quæ subtrahit liberos a debita illis reverentia in re maximi momenti, puta in tali vitæ genere eligendo, quod avocat ipsos a debito illis obsequio; imo quod eximit ipsos ab officiis, quæ per naturam indispensabiliter præstare tenentur. Nec juvat dicere obedientiam Deo Patri spirituum debitam anteponendam esse obedientiæ Parentibus carnalibus debitæ; Nam licet hoc ultro demus; Non sequitur liberum esse et integrum vitæ monasticæ se addicere, quia obedientia Deo debita in eo non versatur, quin illi potius repugnat, quum vetat nos fieri servos hominum, 1 Cor. vii. 23.

VI. Tertio, Quia filii non sunt sui juris; Ergo non possunt de seipsis invitis parentibus statuere: Hinc Num. xxx. 4, Lex vult irritum reddi votum, quod Virgo in domo Patris sui dum adhuc esset in adolescentia sua voverat, si Pater contradixisset. Nec valet exceptio agi tantum de puellis, quæ annos pubertatis non attigerint, quia Lex hoc non limitat, sed loquitur in genere de Virginibus quæ sunt in domo Patris, et constat in Jure talem libertatem non dari puellis.

VII. Quarto, Quia hæc sententia, tollendo liberorum obedientiam, naturam ipsam evertit, et omnem inter homines societatem destruit: Quis enim liberos alere et erudire satagat, si postquam omni impensa et sollicitudine id factum, alieni sunt, non sui, et jure quodam vel potius tyrannide Saracenica avelluntur a parentibus, ne solatio et obsequio, quod ab illis expectabant maxime in senecta, ubi hæc officia magis ipsis sunt necessaria, frui possint.

VIII. Quinto, Canon 16. Concilii Gangrensis huic impietati adversatur. "Quicunque," inquit, "filii a parentibus prætextu divini cultus abscedunt, nec debitam reverentiam illis dependunt, anathema sint." Quod frustra Bellarm. vult restringi ad eos qui parentes indigos, et in extrema necessitate constitutos deserunt, iisque invitis vota emittunt de religioso aliquo vitæ ordine; quia absolute et sine ulla limitatione loquitur Canon, nec licet obedientiam parentibus debitam ad extremam necessitatem restringere.

Fontes Solutionum.

IX. Exemplum Abrahami evocati a Deo de domo et cognatione sua, Gen. xii. 1, non potest juvare vel impietatem liberorum Patriæ potestati sese subducentium, vel plagium Jesuïtarum, qui impune ab eorum sinu eos avellunt. Quia 1. Abrahamus jam erat conjugatus et non amplius sub tutela Patris. 2. Habuit speciale mandatum divinum, quod hic non obtinet. 3. Secessit ab Idololatris, sed isti a parentibus Christianis. 4. Non vovit cœlibatum vel obedientiam alicui homini, quæ potestatem paternam imminueret; Imo non invito, sed consentiente et comitante Patre, exivit e domo sua.

X. Quum Levitæ, Deut. xxxiii. 9, perhibentur "Patri suo, et matri suæ dixisse, Nescio vos, et fratribus suis, Ignoro illos," &c., ostenditur quidem laude dignos eos esse, qui, ut obediant Deo expresse aliquid mandanti, neque cognationem neque affinitates respiciunt, quod potest referri, vel ad legem, Lev. xxi. 10, 11, ubi Sacerdos vetatur interesse funeri patris et matris, &c., ac si eos non novisset, vel ad factum Levitarum, Exod. xxxii., ubi reos quosque citra personarum delectum interficere debuerunt, vel ad judicia, quæ debebant exerceri sine personarum acceptione. Sed hoc non spectat ad eos, qui contra Dei mandatum de honorandis parentibus eos deserunt, ut se aliis hominibus mancipent.

XI. Si Sponsa, Psal. xlv. 10, jubetur oblivisci populi sui et domus paternæ, non eo pertinet, ut debitam Parentibus obedientiam deneget, sed ut intelligat ex lege conjugii a Deo ab initio sancita relinquendos esse parentes, ut adhæreat viro. Sic mystice notatur officium fidelium, qui mundo, carni, et veteri Adamo renunciare tenentur, ut Christo indissolubili vinculo uniantur.

XII. Quum Christus, Luc. xiv. 26, jubet odisse Parentes propter se, non vult illis denegari debita pietatis officia, quæ in natura fundantur et sunt indispensabilia; sed hoc comparate intelligendum est, ut amor Parentum cedat amori divino, ut quum dicta Parentum cum obedientia Deo debita pugnant, ea posthabeamus Dei præceptis.

XIII. Quamvis Christus, Luc. ix. 59, 60, non permittat ei, quem jube-

bat se sequi, patrem sepelire, ut doceat divinam vocationem præferendam esse paternæ sepulturæ, id. officiis parentibus debitis; Non sequitur filium a Christo non vocatum, sine necessitate, invito parente, votum emittere posse, quo in perpetuum se potestati parentum subducat. Aliud est Christum vocantem sequi; Aliud vitæ genus monasticum sine vocatione et per ἐθελοθρησκείαν amplecti: Aliud parentes mortuos, imprimis si spiritualiter etiam sint mortui, sepeliendos mortuis relinquere; Aliud parentes viventes spiritualiter et temporaliter abiicere, et se fictitiis parentibus, sæpe in peccato mortuis, addicere.

Secunda Quæstio, de consensus Parentum necessitate in matrimonio liberorum.

XIV. Secunda Quæstio respicit *consensum Parentum* in matrimonio; An liceat liberis, invitis parentibus, matrimonium contrahere. Quæ necessaria est, non modo ad coërcendam licentiam juvenilem, quæ plus justo sibi hac in parte indulget, fidem matrimonii sibi mutuo dando, imo et nonnunquam præstando, parentibus vel inconsultis vel etiam invitis, sed et propter Pontificios, quorum sententia nimis favet huic ἀταξίᾳ, vide Sess. 24. Conci. Trid. cap. i. de Reform. matrimonii: "Dubitandum non est clandestina matrimonia libero consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit; et proinde jure sunt damnandi et Anathemate eos damnat Sancta Synodus, qui ea vera esse negant, quique affirmant matrimonia filiorum sine consensu parentum facta, irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse," &c. Bellarm. consensum quidem Parentum vult esse de *honestate*, sed non de *necessitate*, De matrimo. cap. 19.

Status Quæstionis.

XV. Orthodoxi contra statuunt non tantum de honestate, sed etiam de necessitate esse consensum parentum in nuptiis liberorum, ut absque eo non sint legitimæ nuptiæ, et dirimi quoque possint. Ad Quæstionis statum observa, 1. Hic non quæri, An patria potestas se eo usque extendat, ut invitos liberos ad matrimonium cogere possint, et sine eorum consensu de conjugibus illis providere; hoc enim utrinque negatur. 2. Non quæri de Parentibus mente captis et furiosis, vel in regione longe dissita captivis, qui non possunt consensum dare; sed de parentibus sanis et liberis, qui possunt uti legitima sua potestate. 3. Non quæri de *filiis emancipatis, et majorennibus*, qui e potestate paterna jam exierunt, quos sui juris esse nemo dubitat, sed præcipue de *minorennibus*, qui sub patria potestate adhuc omnimode sunt constituti. 4. Non quæri, An quilibet dissensus Parentum possit matrimonium impedire vel irritum reddere; fatemur enim, ubi Parentes morosi et avari, et per meram pertinaciam nolunt consentire in honestas nuptias liberorum, nec sufficientes dissensus sui rationes possunt reddere post submissam liberorum petitionem, non absolute adstringi ad eorum voluntatem, sed jus illis esse confugiendi ad superiorem Potestatem, cui judicium de dissensus justitia vel injustitia competit, ut re expensa quid sit agendum liberis statuant, et ipsis prospiciant, supplendo hac in parte defectum consensus Parentum: Sed id potissimum quæri, An filiis, invitis parentibus, vel insciis, liceat matrimonium contrahere, non requisito vel expectato eorum consensu. Quod negamus.

Probatur necessitas consensus Parentum 1. ex Lege, Eph. vi. 1.

XVI. Rationes sunt 1. Ex Præcepto quinto, de honorandis Parentibus; honor enim iste præcipue in obedientia illis debita consistit, quæ cum reddenda sit illis *in omnibus in Domino* ex præscripto Pauli, Eph. vi. 1, non potest excipi conjugium, in quo tantum momentum situm est ad totius vitæ conditionem et fortunam constituendam, et quod, ut res maxime ardua,

liberorum ætatem, captum, et judicium excedit. Quomodo possent dici in omnibus illis obsequi, qui in casu momentosissimo illis immorigeros se præbent?

XVII. 2. Ex dictis specialibus huc pertinentibus, in quibus parentibus præcepta dantur de liberis in matrimonio elocandis, Exod. xxxiv. 16, "Non accipies uxorem filiis tuis de filiabus earum;" et Deuter. vii. 3, "Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo;" Jere. xxix. 6, "Date filiis vestris uxores, et filias vestras date viris;" I Cor. vii. 38, "Qui matrimonio jungit virginem suam bene facit, qui non jungit melius facit." Quomodo vero ista dici possent, nisi Parentum potestati subjicerentur liberi, maxime in matrimonii contractione?

3. Exod. xxii. 16, 17.

XVIII. 3. Expressa Lex est Exod. xxii. 16, 17, de filia constuprata et seducta, quæ non collocatur, nisi Pater assenserit, "si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem;" quod repetitur, Deut. xxii. 29. Ne tamen hoc absolute intelligatur, sed cum conditione consensus patris, additur statim: "Si Pater virginis dare noluerit, dabit pecuniam juxta modum dotis." Nec valet exceptio Bellarm. lib. de matrim. cap. 20, agi non de matrimonio jam contracto, sed de futuro, causa stupri præcedentis: Quia manet semper vis argumenti; si in potestate Patris relinquitur, an velit filiam constupratam stupratori id petenti elocare, utique in filiæ nuptiis consensus parentis supponitur necessarius; imo et fortius stringit; nam si hoc valet respectu filiæ constupratæ, cujus dedecus conjugio videtur tegendum, quanto magis respectu integræ et illibatæ? Idem probatur a pari, ut antea visum ex Num. xxx. 4: Pater potest irritare votum filiæ: Ergo et matrimonium; si votum, quæ promissio est facta Deo subest paternæ voluntati, quanto magis promissio hominibus facta?

4. Ex praxi V. et N. T.

XIX. 4. Ex praxi continua et exemplis Veteris et Novi Testamenti. Abraham pro filio suo petit Rebeccam, Genes. xxiv.; Hagar pro Ismaële, Gen. xxi.; Jacobus a Labane uxores petit, cap. xxix.; vide similia exempla in Calebo filiam suam pollicente, Jud. i. 12; In Samsone a parentibus uxorem petente, Jud. xiv. 3; In Israëlitis ad Benjaminitas se ad id obstringentibus, ut nec filios darent, nec filias ab illis acciperent, cap. xxi.; In Thamar respondente Ammoni ex lege et consuetudine, dispositionem conjugii sui remittendo ad Patrem, *Pete me a rege*, 2 Sam. xiii. 13.

5. Quia filii non sunt sui juris.

XX. 5. Qui non sunt sui juris, non possunt de se statuere; filii qui sunt sub potestate patria, non sunt sui juris, 1. Quia ponuntur inter bona parentum, Job. i. 2, 10, 12, utpote qui sunt a parentibus, et seipsos iis debent. 2. Licuit parentibus liberos vendere in egestate ad serviendum, Exod. xxi. 7. 3. Votum filiæ irritatur a parente, Numer. xxx. quia est sub ejus potestate. Nam si non licet de bonis paternis absque parentum consensu decernere, si distrahendæ pecuniæ, et venundandi fundi nulla filio potestas datur; quomodo liceret illi de seipso disponere? quod in bonis fundi nefarium, id in personis longe damnabilius, ut nimirum rei alienæ fiat abalienatio. Punimus fures, qui pecuniam et supellectilem eripiunt invitis Dominis, sed gravius furtum est in re longe chariore.

6. Ab absurdis.

XXI. 6. Absurdis gravissimis urgetur sententia Adversariorum; Non modo quia Lex divina de honorandis Parentibus violatur, Authoritas Patrum labefactatur, honestas publica ex naturæ lege promanans proculcatur; Sed etiam Patri invito hæres adnas-

citur, Pax domestica turbatur, dum contra voluntatem Patris Nurus, quæ loco filiæ debet esse, introducitur, Salus liberorum, qui per ætatem sibi nondum possunt consulere, in præsentissimum discrimen adducitur, dum consilii inopes et rerum imperiti et inexperti illecebris facile capiuntur, et miseris conjugiis irretiuntur; imo et fenestra libidinibus aperitur, quum spe matrimonii ad stupra virgines multæ facile alliciuntur.

7. Ex Legibus Civilibus.

XXII. 7. Leges Civiles tam a Veteribus Jurisconsultis, quam ab Imperatoribus summo consensu scriptæ, notiores sunt quam ut ignorari, clariores quam ut obscurari, sanctiores quam ut jure aboleri possint. "Hoc naturalis et civilis ratio suadet," inquit Imperator, lib. i. Instit. de Nuptiis, "ut parentum jussus præcedere debeat." Ne viduæ quidem, licet emancipatæ, intra vicesimum quintum annum hoc concedit, nec militi, cui tamen hominum generi multa concessa sunt privilegia; "filiusfamilias miles matrimonium sine Patris voluntate non contrahit." Paulus de Ritu Nupti., "Consistere posse" negat, "nisi consentiant omnes, tam qui coëunt, quam in quorum potestate illi sunt." Ulpian., "Si Pater furat, Avus sapiat, expetendum Avi sententiam esse" ait. Rationes autem sunt observandæ, quæ adduntur in Jure Civili. 1. Urgetur *patria potestas*, propter quam liberi non sunt sui Juris. 2. *Hæreditatis successio*, ne patri invito hæres adnascatur. 3. *Parentum affectus*, qui præsumitur optimum consilium capere pro filio, cui omnia ex voto parat, et ex cujus prole diuturnitatis memoriam sperat. 4. *Infirmorum liberorum judicium*, &c.

XXIII. Nec aliter plurimi ex Canonistis inter Pontificios judicant; vide testimonia *Euaristi*, *Leonis primi*, *Pelagii*, *Urbani*, *Nicolai*, et aliorum, apud *Espensæum de Clandesti. nuptiis*, qui multa ex Patribus, et ipsis Gentilibus tum Comicis tum aliis in hanc sententiam compilavit; consulendi etiam *Zanchius et Gerardus*, loco de conjugio p. 138, &c., qui varia loca ex Gratiano, Cassandro, Erasmo, Vive, Groppero, Beato Rhenano, huc facientia colligunt.

Fontes Solutionum.

XXIV. Si Esavus inconsultis parentibus uxorem accepit, tantum abest, ut inde validitas talium matrimoniorum confirmari possit, quin potius eorum vanitas fortius evincatur, quia fuit illis amarissimum, et funestum habuit exitum; Si vero Isaacus illud non irritavit, hoc tribuendum, vel paternæ indulgentiæ, quæ in liberis multa tolerat, quæ mutare nequit, vel Esavi pertinaciæ, qui ab injusto et illicito illo consortio abstrahi non potuit; sed a facto ad jus non valet argumentum. Nec exemplis hic, sed legibus vivitur. Idem dicendum de exemplo apocrypho Tobiæ quod affertur.

XXV. Quod Deus conjunxit, homo separare non potest; sed Deus author non potest censeri ejus conjunctionis, quæ nonnisi violatis ipsius legibus facta est. Nec si benedictio Ecclesiastica intercessit, potest facere ratum matrimonium; quia vel per fraudem vel malis artibus extorta est ab Ecclesia, vel cum ejus detrimento ab ejus ministris corruptis concessa, quæ dum fit irrita, non imminuitur sed asseritur authoritas Ecclesiæ.

XXVI. Quod dicitur hominem relictis parentibus debere adhærere uxori suæ, non valet nisi de veris et legitimis matrimoniis, quorum tam arctum est vinculum, ut si forte parentes sint relinquendi, aut uxor, potius sit adhærendum uxori. At in conjunctione nefaria, qui posset videri Dominus a patriæ potestatis jure, cujus ipse assertor est et vindex, liberos manifeste rebelles et contumaces absolvisse?

XXVII. Licet conjugia sine consensu Parentum utpote clandestina de jure nulla sint, etiamsi accesserit Ecclesiæ benedictio et concubitus; de

facto non semper rescinduntur, sed hoc fit ex indulgentia paterna, ut vitentur majora mala, non ex justitia. Aliud autem est quærere de Jure; Aliud de ἐπιεικείᾳ, sive juris remissione in aliquo casu, de qua accipienda sunt quæcunque de matrimoniis istis clandestinis, si per copulam consummata sint, dicuntur ab Orthodoxis quibusdam Theologis et Jureconsultis. Alias si per copulam illicitam Juri patrio detraheretur, ne irrita talia conjugia facere posset, occasio præberetur stupris et libidinibus innumeris, et cuivis nebuloni porta aperiretur virgines honesto loco natas seducendi, et Patriam potestatem conculcandi. Nec obstare potest quod virgo amissa virginitate viro carere cogitur, et sic injuriam pati, quia id stultitiæ suæ debet imputare, quæ alias cautiores reddet, ne patiantur se corrumpi; nec de illata sibi a parente injuria debet queri, sed de miseria quam sibi ipsi accersivit.

XXVIII. Non eadem hic est omnino ratio servorum, et liberorum, quia inter herum et servum obligatio est mere civilis, At inter parentes et liberos naturalis: servi sunt domini tantum possessione, at filii parentum generatione. Unde non par est necessitas consensus herilis in conjugiis servorum, ac paterni in conjugio liberorum. Deinde si servi mancipia sint, ut olim, nec divinis nec civilibus legibus sine voluntate domini nubere possunt. Unde Exod. xxi. 4, Lev. xxv. 44, domino datur potestas servo uxorem dandi.

XXIX. In matrimoniis talibus licet adsit consensus contrahentium, et intentio ministri, deest tamen consensus legitimus, qui non tantum attenditur respectu contrahentium, sed etiam respectu eorum in quorum sunt potestate. Nec si filius liber est, continuo est αὐτεξούσιος et sui juris absolute: alias quomodo potuisset Pater vendere filium, Exod. xxi., et quomodo Pater filiæ, Maritus uxoris, votum irritum facere potuissent, Num. xxx.? Si nequidem bona parentum alienare potest, quanto minus seipsum?

QUÆSTIO XVII.

AD PRÆCEPTUM SEXTUM.

An sub hoc Præcepto Jus Belli et supplicii contineatur? An αὐτοχειρία et duellum prohibeantur? Prius Neg., Poster Affirm.

I. Quia varii casus occurrere possunt, in quibus Homicidium potest vel licitum esse, vel illicitum et damnandum; hinc Quæstio oritur quid Præcepto sexto, *Non occides*, prohibeatur, quid vero non.

I. Non prohibetur homicidium Judiciale.

II. Primo κατ' ἄρσιν, non prohibetur *Homicidium Judiciale*, quod exercetur publica Magistratus authoritate in privatos, in quos gladio, vel laqueo, aliove supplicii genere animadvertitur; cum Magistratus propterea gladio sit armatus, ad vindictam malorum, Rom. xiii. 4, 1 Pet. ii. 14, quod non pertinet tantum ad Magistratus Ethnicos, qui tum temporis obtinebant, sed ad omnes Magistratus qua tales, sive fideles sint, sive non: imo præcipue ad fideles spectat, qui ut custodes utriusque tabulæ prospicere debent Legis observationi, quod non fieret si sontes supplicio afficere non liceret, quia ubi pœnæ metus abest, aperitur fenestra omnibus sceleribus. Ut frustra sint Anabaptistæ et Sociniani, qui hoc respectu Magistratui Christiano suum gladium eripere conantur.

III. Nec officium tantum Magistratus hoc exigit, sed tranquillitas et

pax publica postulat, quæ conservari nunquam poterit, si in reos gladius stringi non posset, ut Civitas a talibus sceleratis repurgaretur.

IV. Huic Juri publico non intercedit, Vel *Dei Præceptum*, quod privatos respicit, non Magistratus et Ministros Dei publica authoritate instructos; Vel *Charitas Christiana*, quæ potest diligere personas, et animadvertere in scelera: imo pugnaret contra legem charitatis, facinorosos in perniciem Reip. et injuriam bonorum impunitos relinquere; Vel oraculum, Isa. xi. 6, de lupi mora cum agno; quia ibi non agitur de officio Magistratus, sed fidelium, quod in eo consistit, ut qui antea crudeles et immites erant, suscepto Christi jugo, mitescant et inter se pacifice vivant; Vel verba Christi, Mat. v. 39, 40, *non resistendum esse malo*, &c., quia agunt tantum de vindicta privata, non publica, quæ nomine Dei, qui ad se vindictam pertinere asserit, exercetur; qui sensus est verborum Pauli, Rom. xii. 17, "Nolite reddere malum pro malo;" Vel Matt. xxvi. 52, "qui gladium acceperit, gladio peribit," quia aliud est accipere gladium sine datione, ut omnes illi faciunt, qui ex vindicta privata illum arripiunt, qui hic damnantur, aliud datam a Deo legitime exercere, quod faciunt Magistratus; Vel factum Christi adulteram non damnantis, Johann. viii. 11, quia Christus non agebat Magistratum et Judicem in terris, sed Ministrum circumcisionis, Rom. xv. 8; Vel Parabola, Matt. xiii. 29, 30, de zizaniis non eradicandis, quia zizania intelliguntur hypocritæ, non aperti facinorosi; nec agitur de officio Magistratus et pœna politica, sed de ministerio disciplinæ Ecclesiasticæ, in cujus exercitio nonvult suos ita esse rigidos, ne cum hypocritis ipsos fideles eradicent.

Jus Belli contra Socin. et Anabapt. asseritur.

V. Idem de *Jure belli* statuimus contra Socinianos et Anabaptistas, qui sub Novo Test. illud abolitum censent. Unde Smalzius contra Frantzium, contr. 6: "Quod bella gerere liceat negamus, et indignum Christiana pietate esse contendimus." Nos contra pertendimus Jus belli ad Magistratum pertinere, et ab eo posse exerceri legitime, quando agitur de bello justo, et necessario; nam injusta et temeraria, quæ sine justa et necessaria causa ex ambitione mera vel avaritia ad fines imperii ampliandos suscipiuntur, tanquam mera latrocinia detestamur.

1. Ex V. T.

VI. Rationes sunt, 1. Quia hoc licuit in V. T.; Ergo licitum debet esse in Novo, cum eadem utriusque sit hac in parte ratio. Nec valet Socini exceptio, hoc licitum fuisse olim, quia Deus multis modis declaraverat se tunc temporis id non improbare: At sub N. Test. nulla ratione, vel per Christum, vel per ejus Apostolos, se hostium invadentium propulsationem cum eorum nece conjunctam approbare. Quia eo ipso quo Christus Magistratus dominationem non sustulit, sed confirmavit, eo ipso etiam jus belli gerendi approbavit, cum ad Magistratum pertineat, subditos adversus injustam violentiam defendere, quod aliquando sine bello fieri non posse certum est. Adde quod ista non sunt legis politicæ, sed moralis et naturalis, quæ a Christo confirmata est.

2. Ex N. T.

VII. Secundo; Idem Jus in Novo Testam. non semel approbatum est. Primo a Joh. Baptista, qui viam Domini præparans militarem disciplinam legibus sancit, Luc. iii. 14, dum hortatur milites ipsum interrogantes, quid facere deberent ad iram futuram fugiendam et vitam æternam consequendam; non jubet ut militarem artem deponant, quod omnino faciendum fuisset, si esset per se vitiosa et illicita, sed ut in ea manentes contenti sint stipendiis suis, et neminem concutiant. Ubi non juvat dicere Johannem loqui tantum de modo recte

belligerandi, et de officio militari, non vero de officio candidatorum vitæ æternæ. Nam si vita militaris Deo esset exosa in N. T., Johannes regulam illius vitæ non præscripsisset, sed simpli. illam damnasset, et ad mutandum vitæ genus fuisset eos hortatus. Ita Centurionis fides a Christo, Matt. viii. 10, Cornelii pietas a Luca prædicatur, Act. x. 1, et Angeli testimonio ornatur, nec Paulus salutem et incolumitatem suam militari præsidio tueri recusat, Act. xxiii.

3. Ex Magistratus officio.

VIII. Tertio, Magistratus officium hoc necessario exigit. Quia illi datus est gladius scelerum ultor, Rom. xiii. 4, et 1 Pet. ii. 14. At si parva latrocinia jure plectuntur, quæ in paucos exercentur, quanto severius punienda sunt magna et publica eorum qui Remp. vastare et regiones prædari conantur? Quia subditorum defensionem suscipere tenetur, et tranquillitatem ac salutem publicam curare, Leges tutari adversus contumaces, et hostes apertos qui eas pessundare satagunt, quæ sine justo bello fieri nequeunt.

4. Ex Apocal.

IX. Quarto, Apocalypsis varia bella piorum in N. T. refert et probat, quæ spiritualiter non esse tantum intelligenda, sed de bello etiam externo, et vera sanguinis effusione, circumstantiæ locorum satis evincunt. Nec dici debet hic notari tantum bella infidelium Gogi et Magogi, quæ ad Christianos non spectent; quia hæc sese mutuo consequuntur, nam si ista injusta sunt offensiva, illa justa debent esse defensiva.

Fontes Solutionum.

X. Contra Jus belli non valet quod dicitur de fidelibus N. T. Isa. ii. 4, "Convertent gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces;" et Zach. ix. 10, "Messias evertet currus ex Ephraïm, et equum de Jerusalem, exterminabit arcum militarem;" quia aliud est loqui de pace spirituali et interna Regni Christi, quæ procuranda dicitur per Messiam; Aliud de pace politica et externa, quæ hic locum non habet, cum Christus testetur "se non venisse mittere pacem, sed gladium," Matth. x. 34. Sensus istorum oraculorum non alius est, quam propagationem Regni Christi non carnalibus armis, sed sola Evangelii prædicatione et Spiritus S. virtute perficiendam; sed inde inferri nequit, Magistratui non licere propter justas et necessarias causas bellum gerere, quia Evangelium non abolet politias, nec Magistratum.

XI. Quamvis arma Apostolorum, quibus contra Satanam, mundum et carnem pugnare debebant, spiritualia et non carnalia dicantur, 2 Cor. x. 4, quia jussi erant non vi externa, sed solo Verbi præconio mundum debellare, Matth. xxviii. 19, et fidelium arma non alia sint, quam preces et lachrymæ in bello spirituali; Inde non sequitur Magistratui non competere Jus gladii et armorum corporalium; ut enim vocatio Apostolorum et fidelium non tollit officium Magistratus, sic arma spiritualia quibus fideles pugnant non tollunt corporalia, quibus utitur Magistratus.

XII. Aliud est officium privatum fidelium, aliud publicum Magistratus; fideles debent parati esse ad proprium sanguinem fundendum potius quam alienum, quia ipsis jus gladii et belli non est concessum; sed alia ratio est officii Magistratus, quem cum Deus armaverit ad malorum vindictam, et defensionem Reip. et Ecclesiæ, etiam bella gerere necessaria ipsi concessit.

XIII. Quæ objiciuntur ex Mat. v. 39, &c., et similibus locis, non probant omne bellum simpliciter esse illicitum. 1. Quia nihil ibi præcipitur novi, quod non possit ostendi mandatum in Vet. Testamento, ubi tamen bellum approbatur. 2. Quæ ibi dicuntur, dicuntur privatis, quatenus affectibus et perturbationibus suis quoquo modo indulgent, non publicæ au-

thoritati a Deo constitutæ vindici ad iram ei qui malum fecerit, Rom. xiii. Ita prohibetur ibi odium inimicitiæ et vindictæ meræ, non justitiæ cura.

XIV. Jacobus, c. iv. 1, docet quidem originem et causam bellorum esse malam, quia semper est injusta ab alterutra parte, sed non inde sequitur omne bellum malum esse ab utraque parte, quia subinde Magistratui licet illatam injuriam vi iterum propulsare et ulcisci.

II. Non vetatur homicidium defensivum.

XV. II. Non prohibetur *Homicidium defensivum*, cum quis vitam suam defensurus contra violentum et injustum aggressorem, servato moderamine inculpatæ tutelæ, alium occiderit. Ut vero hoc moderamen servatum censeatur, oportet 1. Ut Invasor injuste impetat et invadat; 2. Ut defensor extra omnem culpam collocetur, dum ei omnis alia via elabendi moraliter loquendo vel fugiendo vel cedendo interclusa fuerit; 3. Ut in ipso congressu, non autem eo finito defensio fiat; 4. Ut nihil factum sit ab eo, vel iracundiæ impetu, vel vindictæ affectu et studio, sed ex sola defensionis intentione.

XVI. Ratio patet, quia quamvis par pari referre et seipsum ulcisci non liceat, at vim vi repellere et se ipsum defendere juris est naturalis et perpetui, maxime ubi aggressio est simpliciter violenta, et omni publica authoritate destituta; etiam usque ad aggressoris occisionem, licet non per se intentam, sed quatenus aliter vitam nostram tueri non possumus, et ab injusta ejus oppressione nos liberare. Nec tantum Leges civiles hoc approbant, ut constat ex *Codice* ad Legem Corneliam de sicariis, et ad Legem Aquiliam: "Vim vi repellere, omnes Leges, omniaque Jura permittunt:" Sed Deus ipse in Lege non obscure hoc innuisse colligitur, Exod. xxii. 2, ubi casus privatæ defensionis proponitur, ex quo de Legis illius praxi judicium fieri potest; "Si infringens fur domum, in ipsa perfossione, vel cum instrumento perfossorio deprehensus fuerit, et accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis; si vero orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, morietur et ipse;" si nimirum agnoscere potuit, animo furandi tantum, non occidendi venisse.

XVII. Ista autem defensio male extenditur ad conservationem sive recuperationem honoris sæpe imaginarii, cujus idolum Diabolus, qui est homicida ab initio, erexit in mundo, ut illi litetur sanguine humano; tum quia honor recuperari potest, sed vita nunquam; tum quia talis cædes spectaret non ad defensionem legitimam, sed ad illicitam ultionem. Sed bene refertur, 1. Ad *defensionem vitæ*, sive propriæ, sive proximorum, maxime cum aliquo strictiori vinculo nobis sunt conjuncti, ut parentum, uxorum, filiorum, amicorum, et sim.; nam qui non repellit injuriam ab alio quum potest, tam est in culpa quam qui facit. Potest tamen persona invadens esse talis, qualis est v. g. Pater, aut Princeps, ut magis invasum deceat mortem ipsam pati, quam defensione tali injuriam propulsare. 2. Ad *defensionem pudicitiæ*, vel nostræ vel alienæ, ut prostant exempla cordatarum virginum, quæ tentantes violare suam pudicitiam, cum aliter elabi non possent, occiderunt; Quomodo multæ Leges permittunt Patri vel Marito filiæ vel uxoris stupratorem ἐπ' αὐτοφόρῳ deprehensum, impune occidere.

XVIII. Non prohibetur inculpata tutela, Rom. xii. 19, sed privata vindicta, ut verba ipsa præ se ferunt: μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες. Nec qui vitam suam juste defendit, privato ausu, sed publica legis naturæ authoritate id facit. Dicta de diligendis inimicis, non tollunt necessariam vitæ defensionem, quia fundamentum dilectionis proximi est amor nostri. Quod, Matt. xxvi. 52, Dominus jubet Petrum *reponere ensem in vaginam, quia qui gladium acceperit, gladio peribit*, non tollit justam sui defensionem,

quia hoc non tam defensionis habebat speciem, quæ inutilis fuisset contra tantam multitudinem, quam vindictæ; deinde non expectaverat mandatum Domini, qui tali defensore non opus habebat, sed præcipitantius se gesserat.

III. Non prohibetur homicidium casuale.

XIX. Tertio, non prohibetur *Homicidium casuale*, sive in propria persona, sive in aliena admissum, modo nulla ratione sit intentum, et dolus et culpa absint, quale describitur Deuteron. xix. 4, 5. Hinc constituta pro talibus asyla, et *urbes refugii*, in quas se recipere poterant homicidæ, ne Goël seu vindex sanguinis ante causam cognitam furore correptus obrueret innocentem. Sed hoc perperam extenditur in Papatu ad quosvis nebulones et homicidas voluntarios, virginum raptores et sim., quibus asylum patere volunt in locis sacris.

Κατὰ θέσιν prohibetur omne homicidium privatum.

XX. Κατὰ θέσιν prohibetur *Homicidium privatum*, quod privata authoritate, et dolo malo, sive ex odio et vindictæ studio, sive ex alio aliquo malo affectu peragitur; sive id fiat vi, sive astu, sive ferro, sive veneno; sive directe per se, sive indirecte per alium, quomodo David Uriam per alios occidi curavit. Unde Abrahamus non fuisset peccaturus in istam Legem, si ad Dei mandatum mactasset filium suum, quia id fecisset ex authoritate suprema illius qui jus habet vitæ et necis in omnes.

XXI. Ratio sanctionis triplex, divina, naturalis, et civilis: *Divina*, quod, cum homo Dei sit imago, non possit ea labefactari, sine manifesta et sacrilega Dei archetypi vitæque nostræ arbitri et Domini unici injuria; *Naturalis*, quia cum omnia natura sua conservationem appetant, merito hostes naturæ humanæ censentur, qui homini vitam eripiunt; *Civilis*, quia societas civilis, quæ flagitiis cæteris læditur, homicidii crimine prorsus perturbatur et evertitur.

Sub quo continetur αὐτοχειρία.

XXII. Sub Homicidio lege damnato includimus, 1. αὐτοχειρίαν tantopere laudatam Stoïcis, eorum qui citra voluntatem summi Imperatoris stationem hanc deserunt; Nam hoc præcepto non minus αὐτοφονία, quam ἑτεροφονία, scelus in se exercitum ac in alium, prohibetur. Nam licet secunda tabula videatur ad proximum terminari, non minus tamen pertinere censenda est ad hominem respectu sui ipsius, cum quilibet proximus sit sibi; imo cum quis proximum diligere ut seipsum, et vitam ejus ut suam tueri teneatur, eo ipso quo interdicitur læsio vitæ proximi, longe fortius læsio vitæ propriæ prohibetur.

XXIII. Gravissimum vero peccatum esse αὐτοχειρίαν ex his patet. 1. Quia homo αὐτόχειρ peccat in *Deum*, incurrendo in ejus *authoritatem*, qui solus est Dominus vitæ; in ejus *bonitatem*, qui ipsum huc usque tam benigne in vivis conservavit; in *providentiam*, cujus ordinem turbare conatur. Peccat in *seipsum*, naturalem inclinationem, qua quisque seipsum diligit et carnem suam nutrit ac fovet, Ephes. v. 29, violando. Peccat in *Rempublicam*, illius civem perimendo; In *familiam*, ejus membrum, et forte primarium visceribus ejus violenter eripiendo, suos omnes ignominia, dolore ac luctu implendo; In *Ecclesiam* et *Religionem*, doctrinæ Christianæ ignominiæ notam inurendo, omnibus dolorem, bonis scandalum, et hostibus insultationis occasionem, præbendo. Adversatur *legi naturæ*, quæ unumquemque ad conservationem obligat; et *fiduciæ* et pietati in Deum, quæ mala omnia sibi vel immissa vel impendentia ut a Deo excipere debet; *sapientiæ*, quia non tam consilio, quam furore et insano impetu ad hoc facinus devenitur, quod ne Seneca quidem negare potuit, Epist. 70: "Sapientem non debere commodare pœnæ suæ manum: stultitiam

esse mortis timore mori:" *Justitiæ*, quia homo non magis dominus est suæ vitæ, quam alienæ; servus est qui herum, miles qui Imperatorem habet; in statione collocatus est, λιποτάκτης esse non debet, nec suo arbitrio subduci, sed alieno solvi: Quod ab ipso Epicteto optime notatum, qui jubet homines ἐκδέχεσθαι τὸν θεὸν, donec signum det, et solvat nos hoc ministerio: *Fortitudini*, quia oritur ex impatientia mali immissi, vel ex formidine immittendi, sive ut illud amoliatur, sive ut isti prævertat, unde August. bene negat, libro. 1. de C. D., cap. 21, ad animi magnitudinem pertinere, et majorem animum merito dicendum esse, qui vitam ærumnosam magis potest ferre, quam fugere; *Consensui Sapientiorum* inter Ethnicos, tam Græcorum, quam Romanorum, *Pythagoræ*, *Platonis*, *Aristotelis*, *Senecæ*, *Ciceronis*, et aliorum, qui hoc scelus esse fatentur. Quo pertinent exempla αὐτοχειρίας relata in Scripturis, quæ nonnisi scelestis tribuuntur, in Saule, 1 Sam. xxxi. 4; Achitophele, 2 Sam. xvii. 23; Juda Iscariote, Matth. xxvii. 5, et Act. i. 18.

Fontes Solutionum.

XXIV. Non favet αὐτοχειρίᾳ exemplum *Samsonis*, Judi. xvi., quia ruina domus quam evertit, se non minus quam alios oppressit. Quia hoc singulare fuit factum, motu Spiritus Sancti extraordinario perpetratum, quod patet, tum ex Apostolo, Hebr. xi. 34, qui eum hoc per fidem patrasse dicit, tum ex precibus, quas concepit ad Deum pro robore extraordinario consequendo ad hunc actum, et earum exauditione, Jud. xvi. 28, dum Deus robur addidit, et successum quem optabat largitus est, ut ita illustris esset typus Christi magnam morte sua hostium stragem edendo, et incumbentem cervici populi sui tyrannidem frangendo. Denique quia finis fuit, non ultio privata simpliciter, sed vindicta gloriæ Dei, religionis et populi, utpote qui persona publica fuit, et vindex a populo Deo suscitatus.

XXV. Nec exempla Eleazaris fratris Judæ Maccabæi, 1 Maccab. vi. 43, 44, 45, qui ultro subruit Elephantem, et ab eo obrutus periit; et Raziæ, suo se gladio occidentis, 2 Maccab. xiv. 41, 42; quia e Libris Apocryphis petuntur. Nec generositas vocanda est, sed summa timiditas, si quis propter malum incertum, in totalem sui destructionem ultro ruat. Nec huc pertinent, qui extremis periculis se pro patria sive amicis objecere, et sua morte aliorum tranquillitatem et salutem redimere voluerunt. Quia aliud est se periculis objicere necessitate urgente, et vocatione Dei peculiari instigante, aliud sibi ipsi necem consciscere. Nec qui ponit animam pro aliquo, dum non recusat pro eo obire, statim αὐτόχειρ censeri debet; alias Christus pro nobis animam ponendo fuisset αὐτόχειρ, quod nemo dixerit.

XXVI. Factum eorum, qui se simul cum navibus incenso pulvere pyrio tollunt, ut visum nonnunquam in nautis, qui ad incitas redacti, navem suam incenderunt, ne vel ipsi tyrannidi hostili obnoxii fierent, vel instrumenta bellica, quæ in potestate habebant, in patriæ exitium hostibus cederent, et ut eadem opera damnum inferrent hostibus, ipsos cum navi una tollendo; Licet a quibusdam Theologis probetur, vel excusetur ab αὐτοχειρίᾳ, quia sui non intendebant interitum, sed hostium cædem et bonum Patriæ: Nobis tamen cum aliis pluribus haudquaquam probari potest; quia cum hoc actu directe et voluntarie mortem sibi inferant, tanquam causa physica et moralis, non possunt evadere crimen αὐτοφόνων: Præterquam quod in eo repugnant *fiduciæ* in Deum, limitando ejus providentiam, quasi penes ipsum non sint mille elabendi viæ, etiam cum nos fere conclamatum putamus; *Prudentiæ Christianæ*, quia certum ac præsens exitium cum incerto casu et eventu librant, et illum huic præponderare volunt; poterant enim ipsi, quamvis pene victi, superiores evadere, poterant

hostes vitæ illorum parcere, poterant aliqui enatando, aut alia ratione vitæ suæ consulere; *Fortitudini*, quia fortis est, non turpiter ex desperatione victoriæ, aut salutis, stationem deserere, sed ad extremum usque pugnare; *Charitati* et mansuetudini erga miserabiles personas, senes, imbelles, ægrotos, pueros, quibus ipsi hostes parcere possent, et plerunque parcere solent. Non ergo tales absolvi possunt a culpa in regulam Apostoli, mala non esse facienda ut eveniant bona, nec ullæ leges vel bellicæ vel politicæ intercedere possunt sanctioni divinæ; Ut enim interdum excusari a *tanto* possint tales comparate, *a toto* tamen excusari non possunt, sive id dicantur facere ut privati, sive ut ministri publici. Nec publica authoritas eo usque nos obstringere potest, ut intercedat authoritati divinæ. Nec ulla vel incommoda hosti, vel commoda patriæ conciliata tanti esse possunt, quæ conscientiam hic absolvant. Nec intentio hosti nocendi abstrahi hic penitus potest a certissima scientia se simul cum hoste tollendi, et indubitatam mortem sibi accersendi.

XXVII. Bonum est reddere Deo, quod ab ipso datum, sed ubi id et repetitur a nobis, et debito modo redditur; non vero ubi nec repetitur, nec debito modo redditur. Datur mortem aliquando meliorem esse vita, sed immissam ab aliis, non a nobis occupatam. Mors desiderari legitime potest, sed non occupari; ut vita nonnisi divino arbitrio sumitur, sic nec nisi eo præeunte poni debet. Contemnere τὸ φοβερώτατον immissum a Deo, forte; Sed in id incurrere ultro, temerarium et insanum, quod non fortitudinis, sed ignaviæ esse docet Aristo., lib. iii. ad Nico. cap. viii. Nec si amor patriæ, salus aliorum, desiderium immortalitatis possunt impellere ad mortem immissam fortiter ferendam, idem præstare debent ad accersendam non immissam.

XXVIII. Aliud est pati mortem, permittere sui homicidium, imo et fortiter ad illud se offerre, Deo ita vocante; Aliud seipsum occidere; Illud aliquo in casu licitum est, et fecit tale quid Christus, fecerunt Martyres, et Heroës; Sed hoc non item.

XXIX. *Traditio corporis ad vivicomburium*, de qua Paulus, 1 Cor. xiii. 3, non est temeraria et vana, qua quis seipsum ultro et sine necessitate exponit morti pro causa Dei, sed necessaria et sancta, qua ad martyrium Deo vocanti aliquis obsequitur, nec se illi vocationi subducit, vel mendacio, vel abnegatione veritatis ob amorem vel sui vel seculi, si se raptari contingat ad tribunalia Paganorum ab hostibus Evangelii.

2. Duellum illicitum.

XXX. Secundo, prohibetur *Duellum*, non quælibet monomachia, vel pugna inter duos, qualis est necessaria defensio vitæ adversus aggressorem injustum, quæ antea a nobis probata est; Non quæ fit ex publica authoritate in bonum commune, quale fuit duellum Davidis adversus Goliathum; Sed pugna inter privatos, quæ directe et sponte suscipitur, ex condicto vel conventione, cum periculo occisionis vel mutilationis, quam simpliciter damnandam putamus, tam in acceptante, quam in provocante, quamvis major sit culpa provocantis; cum directe impetat præceptum hoc non occidendi.

XXXI. Nulla dari potest ratio, quæ duellum honestare et licitum reddere possit; Non *defensio honoris mundani*, et *vitatio ignominiæ*, quia honor iste vanus est, et inter homines vanos tantum obtinens, cujus læsio nihil delibat de ipsamet vera fortitudine, quæ honori Deo debito non est anteponenda. Nec ullum potest esse veræ infamiæ periculum, quum is qui renuit duellum acceptare, causas addit prohibitionem divinam, et periculum animæ, cum quo nulla honoris jactura comparanda est: Adde quod famæ læsæ melius et mollius potest prospici, quam morte lædentis. Non *de-*

fensio bonorum, quia vita nostra et aliena non debet cum bonis aliis temporalibus commutari. Non *veritatis manifestatio*, aut *criminis purgatio*: quia cum nulla sit promissio Dei, quod hoc modo testimonium præbere velit veritati, extraordinariam ejus providentiam hoc modo consulere aut appellare, nihil aliud est quam inventione diabolica Deum tentare. Non *vindictæ executio*; quia vindicta denegatur privatis, qui essent sic judices in propria causa, et solis personis publicis licita est, idque via juris. Quam vero arti isti diabolicæ faveant Jesuïtæ, *Lessius*, *Amicus*, *Escobar*, et alii, patet ex Excerptis Theologiæ eorum moralis, *editis* an. 1666, Proposi. 11, 12, 15, 16.

3. Ira et odium.

XXXII. Tertio, non vetatur tantum Homicidium externum et quæcunque eo pertinent; Sed prohibetur etiam, cum Lex sit spiritualis, ira, odium, vindictæ studium, invidia, contumelia, et quicquid cum vera et sincera proximi dilectione, aut legitima sui defensione pugnat. Quæ omnia non solum in N. T. damnantur, Matth. v. 21, ut perperam volunt Sociniani, sed etiam prohibita jam leguntur et damnata in Veteri, Lev. xix. 17, 18; Zach. viii. 16, 17. Licet enim homicidium solum effectivum et externum forensi lege capitaliter puniatur, Lev. xxiv. 17, *affectivum* tamen et *internum* eodem loco venit apud Deum.

XXXIII. Quia vero in præceptis negativis, affirmativa continentur, hac lege tenemur ad proximi defensionem, auxilium, amorem, mansuetudinem, concordiæ et pacis studium, Ro. xii. 18. Non enim satis est neminem lædere, sed suum cuique tribuendum est. Non satis est neminem occidere, sed studendum insuper vitæ proximi conservandæ quacunque fieri potest honesta ratione. Et ut lampas duplici modo extinguitur, aut per vim exsufflando ejus lucernam; aut non infundendo oleum; Ita proximi vita destruitur, aut violenta extinctione, aut iniqua subtractione eleemosynarum et subsidiorum per quæ fuisset conservanda.

QUÆSTIO XVIII.

AD PRÆCEPTUM SEPTIMUM.

Quid Præcepto de non mœchando prohibeatur, et præcipiatur?

I. Ut sexto Præcepto *Vita* tum Proximi, tum nostra ipsorum; Ita hoc septimo *Pudicitia*, et nostra et aliena, nobis commendatur. Cujus ratio triplex assignatur; *Divina*, quia cum Deus sit sanctus, æquum est hominem ad imaginem Dei conditum, sancte et proinde etiam caste vitam instituere, cum sanctitatis pars sit castitas; *Naturalis*, quia cum ad jus naturæ pertineat maris et fœminæ conjunctio; necesse est eam ad rectæ rationis normam dirigi, ne natura ipsa effrænis maneat: Ideo nulla est in orbe natio, quæ matrimonium non probarit, et vagos concubitus non damnarit; *Civilis*, quia ut familiarum distinctione constat εὐταξία politica; sic earundem per vagas libidines perturbatio Respublicas evertit, et domos pessundat.

Sub adulterio synecdo. omnis illicitus concubitus vetatur.

II. Hoc ergo præcepto omnis impudicitia et luxuria, cujuscunque sit generis, prohibetur, et sub nomine *adulterii*, quæ una est ejus species crassissima, humanæ societati maxime adversa, et in proximum contumeliosa, synecdochice continetur. Damnatur itaque hic omnis illicitus concubitus extra

honestas nuptias, sub quo includitur primo *Adulterium* proprie ita dictum, quod est *alieni thori violatio*, sive altera persona sit soluta, sive utraque conjugata, quomodo duplicatur adulterium, per duplicis thori violationem.

Scortatio. 2. *Scortatio* quælibet et fornicatio simplex solutæ cum soluta, quæ, ut ab Ethnicis cognitione Dei destitutis plerunque pro re media, aut leviuscula culpa habita sit, ut et a Pontificiis, expresse tamen passim tanquam grave peccatum damnatur tam in Veteri, quam Novo Testamento; Deuteron. xxii. 28, et xxiii. 17, 18; 1 Corinth. vi. 18; Heb. xiii. 4; Apocal. xxi. 8. Apostolus gravitatem ejus notat, 1 Corint. vi., quia qui scortatur facit corpus suum unum cum scorto, peccat in corpus suum, profanat Templum Spiritus, et vasa gratiæ polluit. Unde colligitur quanto crimine se involvant, qui lupanaribus publicis contra jus et fas patrocinantur, ut fit in Papatu, ubi Prostibula et Lupanaria publice tolerantur, imo et vectigalia et tributa ex iis petuntur; licet Deus olim mercedem scorti, et pretium canis in Templum inferri vetuerit, Deut. xxiii. 18; de quo queritur *Espensæus*, lib. 3, de conti. c. 4, aliis infamem hanc causam propugnantibus, ut *Emanuele Sa*, *Toleto*, et variis Casuistis ex Pontificiis: Bellarminus fatetur prostibula esse mala necessaria ad cavenda majora; sed hic obtinere debet regula Apostoli, non esse facienda mala ut eveniant bona. Nec si in V. T. fuisse dicuntur meretrices, ut tempore Patriarcharum et Salomonis, ideo approbantur vel ad imitationem proponuntur. Exemplum Salomonis plurimis libidinibus dediti non est urgendum, ut vitiosum; sed imitandus zelus Josiæ reformantis cultum Dei, et præsertim lupanaria destruentis, 2 Reg. xxiii. 7, et Ludovici IX., Sancti dicti, qui Regno suo histriones expulit, et lupanaria destruxit.

Incestus. III. Tertio, *Incestus*, qui admittitur cum personis consanguinitate vel affinitate junctis, si gradus in utroque propinquitatis genere prohibiti, ex Dei lege, non hominum placitis definiantur.

Raptus. 4. *Raptus*, quum puella e domo patris ad libidinem vi abstrahitur, sive renitatur puella raptui, sive assentiatur; tum enim saltem Patri vis fit, cui invito res sua eripitur.

Concubinatus. 5. *Concubinatus*, quum quis consuescit cum fœmina quam domi habet, non mariti affectu, sed consuetudinis tantum causa, quæ proinde dimitti potest, ut et filii legitimi non censentur nec hæredes, quia est species scortationis, imo addit aliquid gravius, scortatio enim dicit tantum actum transeuntem, sed concubinatus addit permanentiam et statum. Hinc Apost, Heb. xiii. 4, immediatam facit antithesim inter conjugium et scortationem, quia omnis concubitus extra legitimum matrimonium est scortatio. Quamvis vero obtinuerit sub Vet. Test. inter Patriarchas, non propterea honestari potest, vel ad imitationem trahi, quia regulis non exemplis vivitur, nec defectus et nævi sanctorum, qui referuntur a sacris Scriptoribus, eo ipso probantur; nec si in Jure Canonico excusatur, continuo Jure divino excusari potest.

Peccatum contra naturam. IV. 6. *Peccatum contra naturam*, et nefanda illa crimina, quæ sodomiæ et bestialitatis nomine solent exprimi, quorum fit mentio Lev. xx. 13, Rom. i. 27, quæ ne inter Christianos quidem nominanda essent, licet plus nimis hodie variis in locis in opprobrium nominis Christiani obtineant.

Luxuria. V. 7. *Luxuria omnis impudica*, tam quæ in corde per malas cogitationes et concupiscentiam inhonestam locum habet, damnatam a Christo Matt. v. 28, quam quæ per sermones obscœnos, et gestus impudicos sese exerit. Sub qua contineri non dubitamus fucum faciei, et mollem ac lascivum corporis cultum, cum ab animo in

Choreæ. vestimentum, a conscientia in superficiem manat ἀσέλγεια; choreas, et saltationes petulantes, et turpes ludos scenicos ac theatrales, qui hodie sunt in usu; crapulam, ebrietatem, comessationes et sim.; quæ sunt alia hujus generis illicitæ Veneris illicia et incentiva. Hæc enim omnia sub hoc interdicto contineri certum est, quemadmodum illa non semel alibi in Scriptura damnantur, tanquam propria Gentilibus et filiis hujus seculi, Roman. xiii. 12, 13, Eph. iv. 19, 1 Petr. iv. 3, et 1 Johann. ii. 15, 16, quibus Christianos operam dare nefas est, qui se non conformare debent huic seculo, Rom. xii. 2, sed totam vitam componere tenentur ad sobrietatem, temperantiam, modestiam et sanctitatem, Tit. ii. 12, Rom. xiii. 13.

VI. Nec si Apostolus, Eph. v. 3, 4, et 1 Thess. iv. 3, vult a Christianis abesse omnem impuritatem et lasciviam, sequitur hoc sub Novo Testamento tantum prohibitum esse, et esse auctarium additum a Christo Legi morali; Quia constat sanctitatem præceptam in Lege omne genus impuritatis excludere, tam internam cordis, quam externam corporis; sed hinc tantum colligitur hoc officium non minus Evangelio quam Lege præcipi, et in illo confirmari fortius quod in ista jam vetitum fuerat, quod ulterius ex variis locis probari posset: Prov. vi. 25, 25, Job. xxxi. 1, 9, Gen. xxxix. 7, 9, Jer. v. 8, 9. Nec si Eccl. xi. 9, Sapiens videtur concedere Juveni, ut ambulet secundum viam cordis, et lasciviam oculorum, statim approbat hoc tanquam licitum, sed ironice loquitur, sermonem suum illico corrigendo, dum addit, propter hæc Deum eum adducturum in judicium.

Polygamia. VII. 8. *Polygamia*, non successiva, quæ licita, sed *simultanea*, quæ peccat 1. Contra *primam conjugii constitutionem*, Genes. ii., ad quam Christus Judæos revocat: in qua unum virum et unam fœminam fecit et conjunxit Deus, et edicto sancivit, ut duo, non tres, aut plures essent una caro, et ut vir adhæreret uxori suæ, non uxoribus; nec separandos esse, quos Deus conjunxit, Mala. ii. 15, et Mat. xix. 5. 2. Peccat contra *naturam amoris conjugalis*, qui ita proprius est et singularis, ut tertiam personam non possit admittere ad ejusdem rei communionem, sicut experientia docet in zelotypia conjugali. 3. Contra *naturam contractus matrimonialis*, quo fit, ut conjunx non habeat amplius corpus in potestate sua, 1 Cor. vii. 4. Unde fit ut injustitiæ et perfidiæ reus peragatur qui alteri sese jungit, Malac. ii. 14, &c. 4. Contra mandatum Pauli, qui vult ut quælibet uxor τὸν ἴδιον ἄνδρα, *proprium virum*, *habeat*, unde Rom. vii. 2, 3, uxor mœcha dicitur, quæ vivente adhuc marito fit alterius uxor, quia fides matrimonialis debet esse reciproca, quod non posset locum habere, si una plures viros, vel vir unus plures uxores habere posset. 5. Contra unitam illam prolis curam, quam conjugii finis requirit, quæ in polygamia dividitur. 6. Contra *pacem familiæ*, quia ab ea infinitæ rixæ oriuntur, Lev. xviii. 18, ut visum in domo Jacobi, Gen. xxx., Elkanæ, 1 Sam. i. 6.

VIII. Licitam esse Polygamiam non colligitur: Vel ab *exemplo Patrum Veteris Testam.*, qui polygami fuerunt, et quibus permissa debuit esse polygamia. Quia legibus, non exemplis standum. 2. Si permissa fuit, hoc factum fuit, vel permissione juris ethica per dispensationem peculiarem propter infirmitatem, quia erant adhuc infantes, quibus multa conceduntur quæ adultis denegantur, quæ nunc sub Novo Testamento cessat: vel, quod verisimilius est, *permissione facti*, id est, per meram tolerantiam non per approbationem, ut hac ratione immunes essent a pœna civili in foro soli, sed non item a pœna divina in foro poli, a qua liberari debuerunt gratia Dei, interventu pœnitentiæ ipsorum vel explicitæ vel saltem implicitæ. Vide supra Quæst. II. Th. 27, 28. Vel ex eo quod, Deuteron. xxi. 15, 16,

Deus dat leges de hæreditatibus Polygamorum. Quia quamvis Polygamis legem det, ipsam tamen Polygamiam ideo non approbat; ut dat legem, Deut. xxiii. 18, de non inferenda mercede scorti in domum Dei, ipsum tamen pretium non approbat; dat legem de eligendo Rege, desiderium tamen populi non approbat, 1 Sam. viii. 6, 7. Vel ex eo quod, Deuter. xxv. 5, vir debuit fratri mortuo suscitare semen, qui potuit esse uxoratus; quia sermo est *de fratribus habitantibus una*, id. qui ambo non sint conjugati.

IX. Quia vero vagæ libidinis et veneris illegitimæ hoc præcepto vetitæ remedium est legitimus concubitus, qui in honesto conjugio reperitur, præcipitur conjugii a Deo instituti legitima usurpatio, in iis qui nolunt aut non possunt se continere, ut sit conjunctio legitima et individua duorum in unam carnem, per *consensum justum*, non tantum contrahentium, sed et eorum in quorum sunt potestate, absque quo nuptiæ sunt clandestinæ, et ipso jure nullæ, *plenum*, non vi aut dolo extortum, quod ad raptum spectaret, *sincerum* non fraudulentum, utpote qui tendere debet in illam individuam conjunctionem, non corporum modo, sed etiam animorum et bonorum, qui regulariter sola morte abrumpitur, Rom. vii. 2, 3.

X. Mandatur etiam Pudicitia, Castitas, sive in cœlibatu, sive in conjugio, modestia, sobrietas, et quælibet virtutes ad veram sanctificationem corporis et animi spectantes, quarum agmen ducit temperantia, per quam ratio libidinem omnesque appetitus concupiscibilis impetus coërcet, et frænis parere docet.

QUÆSTIO XIX.

AD PRÆCEPTUM OCTAVUM.

Quid prohibeatur et præcipiatur Præcepto de non furando; Et An quævis usura sub eo contineatur? Neg.

I. Ut duobus Præceptis præcedentibus *Personis* et *Corporibus* proximorum cautum fuit, sive vitæ et castitati ipsorum; Hoc octavo *Bona*, sive facultates eorum in tuto collocantur. Finis est, ut quoniam abominatio Deo est injustitia, reddatur unicuique quod suum est.

Ratio Præcepti triplex.

II. Triplex vero non minus ac præcedentium sanctionis istius ratio; 1. *Divina*, quia cum Deus non minus sit largitor bonorum, quam conditor, quisquis ea a liberali ejus manu non expectat, sed per injuriam ea rapit, Deum ipsum magnopere offendit. 2. *Naturalis*, quia cum distinctio dominiorum, secundum quam alii plura, alii pauciora possident, sit juris naturalis, usurpatio rei alienæ non potest non grave peccatum esse, repugnans Juri naturali. 3. *Politica*, quia grassante furum et prædonum licentia, pax et tranquillitas publica, humanæ societatis vinculum, labefactatur.

Furtum et variæ ejus species damnantur.

III. Vetatur autem hic in genere *furtum*, quod definiri solet *alienæ rei contrectatio* vel *usurpatio invito domino*, sive ea fiat dolo, sive vi. Hoc vero non tantum simplex est, sed *qualificatum*, et pro diversitate objectorum varium et multiplex; nam si sit usurpatio rei sacræ, dicitur *sacrilegium*, si boni publici pertinentis ad Rempublicam, *peculatus*, si personæ quæ sit in aliena potestate, sive sit libera, sive serva, *plagium*. Huc pertinent *latrocinium*, *concussio*, *stellionatus*, quibus singulis suæ pœnæ per leges civiles sunt assignatæ.

IV. Ad furtum reductive etiam pertinent doli, fraudes et circumven-

tiones omnes, in contractibus, in mercibus, ponderibus, mensuris, nummis, monopoliis, et malæ omnes artes et aucupia, quibus aliena captantur. Imo furti coram Deo rei sunt, qui desidiæ ac otio vitioso, quod pulvinar est Diaboli, litant, quique in vocationibus, professionibus, et ministeriis suis, sunt negligentes et infideles, qui stipendia ipsis concessa injuste furantur, supine et oscitanter operi sibi imposito incumbentes.

V. Eo spectat etiam *Avaritia*, malorum omnium radix, 1 Tim. vi. 9, 10, quæ posita est in insatiabili habendi desiderio, et auri sacra fame, sive amore inordinato divitiarum, qui ἀσύστατος est cum amore quem Deo et proximo debemus, Jac. iv. 4, "Adulteri et Adulteræ, an ignoraratis amorem mundi esse inimicitiam cum Deo?" Hinc ab Apostolo detestando idololatriæ crimine nuncupatur, Eph. v. 5, quia per eam fit ut homo, posthabito divino Numine, spem suam totam et fiduciam in divitiis quasi in summo suo bono collocet.

VI. Atque hinc patet non in Novo Test. demum vitium istud esse prohibitum, ut vellent Sociniani cum Anabaptistis, quasi auctarium inde Legi per Christum additum sit, in eo quod divitiarum possessio etiam ultra necessitatem licita fuerit sub Veteri Testamento, at sub Novo restringatur ad ea quæ necessaria sunt simpliciter ad vitæ sustentationem, ut habet *Catech. Rakovi.* de Præceptis a Christo Legi additis q. 101. Quia passim in Veteri Testamento interdicitur, non modo hoc præcepto et decimo, ubi vetatur concupiscentia bonorum proximi, sed et alibi damnatur; Exod. xviii. 21, et xxii. 25, et xxiii. 8; Levitic. xix. 13, et xxv. 46; Deut. xvi. 19; Psalm. lxii. 10; Isa. v. 8; Jer. vi. 6, 7, et xxii. 17; Psalm. cxix. 36, &c.; Nec divitiarum possessio per se est illicita, modo legitimis modis acquirantur, et iis utamur ut mediis, non fruamur ut fine, ut factum a fidelibus multis, qui opibus abundasse dicuntur etiam in Novo Testamento, qualis fuit Josephus Arimathæensis, Matt. xxvii., Cornelius Centurio, Act. x., Tabitha, Act. ix., et sim. Nec si divites dicuntur vix ingredi posse in regnum cœlorum, Matth. xix. 23, hoc fit propter divitias, sed ob perversum earum usum, quod patet ex Marc. x. 24, ubi confidentes in divitiis damnantur. Hinc divitiæ vocantur *mammon iniquus*, Luc. xvi. 9, non proprie ratione sui, sed per accidens ratione possidentium, quia sæpissime injuste acquiruntur, et male possidentur. Et ἀπάτη illis tribuitur, Mat. xiii. 22, non in se, sed respectu mentis a qua possidentur; quo sensu etiam tribuitur illis sollicitudo et suffocatio Verbi, non relate ad ipsas divitias, sed ad animum possidentis, qui sollicitudine anxius suffocat in seipso semen Verbi, nec patitur radices agere in corde. Avaritia ergo non in effectu, sed in affectu consistit, non in divitiis, sed in earum desiderio et usu illicito.

An Usura sit licita.

VII. Huc referenda est nobilis Quæstio de *Usuris*, quæ inter species furti a quibusdam recensentur: *An scilicet aliqua usura sit licita?* De qua paucis dicendum, ut constet quid hic ex Verbo Dei statuendum sit. *Usura* lucrum est, quod præter officium mutuationis ultra sortem exigitur, sive sit pecunia, sive frumentum, sive aliud quid; dicitur ab *usu*, quod propter usum pecuniæ percipiatur; Græcis τόκος, a τίκτω pario, quod sit velut partus quidam mutui. Hebræi duabus vocibus solent illam exprimere, תרבית, a רבה *multiplicavit*, quod per usuram multiplicetur et crescat ipsa sors, et נשך, a radice נשך *momordit*, quia instar serpentis mordet et atterit non sentientes.

VIII. Circa Quæstionem duæ sunt præcipuæ sententiæ; Alia negantium, Alia affirmantium. Negativum hic tuentur, et omnem usuram simpliciter illicitam putant Canonistæ, in Jure Canonico, c. xiv. q. 3, quibus

adstipulantur Scholastici et Sententiarii, in Lomb. lib. iii. dist. 37; ad quos accedunt nonnulli ex Lutheranis, imo et ex Nostris *Zuinglius*, *Musculus*, *Aretius*, et varii ex Theologis Anglicanis, *Ivellus* in Dissertat. de Usura, *Lancelotus Andrews*, *Wilsonus*, et alii; Affirmativam amplectuntur communiter Orthodoxi, et statuunt licitam esse usuram, positis tamen certis distinctionibus.

IX. Primo, distinguenda est *Usura*, Alia *mordens* et immodica seu expilatoria, quæ nulla ratione habita æquitatis et charitatis Christianæ immisericorditer exigitur a quolibet mutuante etiam paupere et attenuato, vel grande aliquod detrimentum in re familiari passo, quo factum est absque sua culpa, ut non amplius sit solvendo. Alia est *modica* et *juvans*, in qua talis moderatio adhibetur, quæ utriusque et commodantis et mutuantis necessitati, commodo et lucro, quod beneficio mutui acquiritur aut acquiri solet, conveniat, quæque æquitati Christianæ juxta modum a Magistratu præscriptum pro ratione locorum, temporum et personarum, (ista enim pro regionum et populorum diversitate variant,) respondeat. Secundo, Illi qui *pecuniam dant fœnori*, vel sunt Danistæ et fœneratores ex professo, qui hoc unum agunt, vel non; Vel qui mutuum fœneratitium tantum dant, vel gratuitum etiam aliquando; Vel tales qui propriam pecuniam honeste negotiari possunt, vel qui non possunt, sive quia viribus vel idoneitate id præstandi destituuntur, sive quia toti muneribus publicis, vel sacris, vel politicis destinentur. Tertio, *qui mutuantur*, vel pauperes sunt, vel in re lauta, vel mediocri saltem; vel in usus necessarios ad sui et familiæ suæ sustentationem pecuniam mutuo accipiunt, vel in commoda et lucra sua.

Status Quæstionis.

X. His positis dicimus, non quæri de usura mordente, quam injustam et illicitam esse censemus; Sed de moderata, et rationali; Non de illis qui ex professo fœneratoriam artem exercent, et id unum agunt, ut censibus et usuris cum aliorum incommodo sua augeant commoda: hanc enim artem merito pessime audire, et tales Danistas seu Trapezitas, qui hoc vitæ genus sectantur, et hirudinum instar pauperum sanguinem exsugunt, justissime damnari arbitramur: Sed de iis qui cum suo commodo aliena etiam commoda attendunt, qui ita honestum censum ab iis a quibus jure exigi potest exigunt, ut parati sint gratis de suo pauperes sublevare, et reipsa id præstant; vel qui minus sunt idonei, sive per ætatem, sive per incapacitatem, sive per alia negotia, quominus ipsi pecuniæ suæ usu censum suum augere queant; Non de pauperibus et egenis, qui in usus necessarios et inevitabiles pecuniam aliquam mutuo sumunt, ab illis enim usuras stipulari et exigere injustum asserimus; Sed de aliis qui in re lauta constituti, vel saltem mediocri, pecuniam mutuantur, ut rem suam augeant, et qui ex pecuniæ negotiatione commodum aliquod et lucrum percipere possunt. Ab istis usuram aliquam exigere licitum et justum esse pertendimus.

Non omnem usuram esse illicitam probatur.

XI. Primo, Quia licuit sub Veteri Testamento usuras capere ab extraneis, Deuter. xxiii. 20, quod fieri juste non potuisset, si haberent intrinsecam turpitudinem, nam quod in se et sua natura malum, non potest fieri licitum in ordine ad ullum objectum. Nec dici potest, Vel intelligi tantum septem populos internecioni devotos, quia de quibusvis alienigenis agitur contradistinctis fratribus, id. Judæis; nam ut illi facultatem habebant exigendi usuras a Judæis, ita æquum erat Israëlitis eandem libertatem concedi, ut commercio inter utrosque, quod æqualitate constat, locus daretur; Vel esse permissionem tantum facti, non juris, non ut aliquid licitum, sed ut minus malum, instar

libelli repudii. Quia hoc gratis supponitur, non probatur, nec facienda vel permittenda sunt sanctione expressa mala, ut eveniant bona.

XII. Secundo, Si usuræ absolute essent illicitæ, Christus sub illa similitudine officium spirituale de legitimo talentorum usu non repræsentasset, Matth. xxv., sine ulla insinuatione improbationis, qualem in aliis parabolis ab usu improbato desumptis solebat adhibere, ut Luc. xvi. 8. Nec Joh. Baptista, Luc. iii. 13, Publicanos qui certo pretio vectigalia a Romanis conduxerant, juberet tantum, retenta vitæ conditione, nihil ultra æquum exigere.

XIII. Tertio, Usuræ omnis usus nec in Lege prohibetur, nec æquitati et honestati intercedit. Imo fundatur, 1. In *necessitate et utilitate*, quia sine usuris non possunt subsistere nec exerceri commercia, quæ præcipua sunt societatis humanæ firmamenta. An vero potest injustitiæ argui res sine qua non potest stare humana societas, et qua sublata cessaret omnis hominum negotiatio et mercatura? 2. In *æquitate naturali*, quia æquum est, ut qui commodum percipit ex ære alieno, ejus quoque participem faciat alium, cujus subsidio hoc commodum percipit, in debitam compensationem. 3. In *justa gratitudine*, nam quod alter jure debet, id alter jure accipit; at qui compendium facit ex alieno mutuo, jure gratitudinis debet aliquod ἀντίδωρον; Jus enim naturæ exigit, ut grati simus iis qui nobis benefaciunt, non tantum verbis, sed et reipsa. 4. In *charitate Christiana*, quæ requirit ut unusquisque Paterfamilias suis prospiciat, 1 Tim. v. 8; 2 Cor. xii. 14, parentes debent thesaurizare liberis; si quis autem nummis suis alios juvet, sua autem negligat, in æternum rem suam non augeret. 5. A *paritate aliorum contractuum*, qui locum habent in societate, et ab omnibus probantur, v. g. contractus ἐμφυτεύσεως, ἀντιχρήσεως, locationis, commodationis, &c.; nam si ex locatione domus et fundi, et commodatione utensilium, lucrum aliquis percipit, cur non pariter ex mutuatione nummorum? 6. Accedunt Imperatorum et Regum Constitutiones, quibus modus est positus fœnori legitimo; Digest. lib. xxii. Titulus est de usuris et fructibus; Codi. Justi. lib. iv. Tit. 32.

Fontes Solutionum.

XIV. Contra usuras non facit, 1. Interdictum usurarum quod extat Exod. xxii. 26, 27, et Levit. xxv. 35, 36. Quia restringitur manifeste ad pauperes et attenuatos, ut appareat esse disparem divitum rationem, *si mutuo dederis populo meo, pauperi*, id. illi qui in populo fuerit miser et egenus, nihil habens unde se sublevet; ut clarius exponitur, Levi. xxv. 35, "Si attenuatus fuerit frater tuus, &c., non accipies usuram ab eo," &c. Et Deut. xv. 7, 8, 9. Si alibi videtur extendi ad omnes Israëlitas indiscriminatim, ut Deutero. xxiii. 20, "Ne dato in usuram fratri tuo," &c., vel exponenda est interdictio ex locis parallelis Exodi et Lev., in quibus manifeste restringitur ad pauperes: nec obscure hoc innuitur, quando fit mentio *usuræ cibi*, nimir. quæ acciperetur ab eo qui mutuum sumit ad sui sustentationem, ut habeat unde vivat: Vel si sine exceptione ad omnes Hebræos refertur, lex erit forensis peculiaris huic populo, ut fortius societas Israëlitarum hoc vinculo adstringeretur, quales aliæ non paucæ erant de servis, pignoribus, agris, spicilegio, et sim., quæ sub N. T. locum jam nullam habent.

XV. 2. Nec quod laudatur ut justus qui fœnori non dat, Psalm. xv. 5, Ezech. xviii. 8. Quia agitur non de usura omnimoda, alias hoc repugnaret Mosi, qui aliquam usuram permittit, sed de mordente et improba, qua creditor omni æquitate posthabita debitorem suum onerat et premit, vel nimium, vel nimis rigide eam exigendo, quam Lex proscriptam voluit.

XVI. 3. Nec quod Christus ait, Luc vi. 35, "Mutuum date nihil inde

sperantes," quia ibi quidem præcipitur, quid faciendum, non quid tantum faciendum, pauperibus nim. et egenis etiam subveniendum, a quibus nihil sperari possit. 2. Si Verba Christi vexanda forent, sequeretur, ne sortem quidem ab ullo repetendam, quia jubemur δανείζειν μηδὲν ἀπελπίζοντες, adeoque non minus sortem quam usuram; quod tamen injustum esse absolute et universaliter nemo negare potest. 3. Scopus est hortari ad beneficentiam erga pauperes, ut illis quoque urgente necessitate aliquid erogetur, etiamsi nulla spes appareat, vel lucri, vel ne sortis quidem: nec sine causa Christus de hac specie mutui loquitur, quia ista a nobis ordinarie negligitur. Nec ideo substituendum fuit verbum δότε pro δανείζετε, cum videatur mera eleemosyna, non mutuum. Quia in mutuo manet semper in accipiente obligatio ad reddendum, licet in dante non debeat esse prosecutio juris; At eleemosynam qui accipit, non tenetur reddere; adde quod talis erogatio bene potest dici non tantum δώρημα, sed etiam δάνεισμα, ob mercedem multam, quam Dominus illi pollicetur, quia qui pauperi dat Deo fœnerat. 4. Quidam ita exponunt quasi scriptum fuisset μηδένα ἀπελπίζοντες, *neminem desperare facientes*, ut intelligatur de personis, non de rebus, quod petitur ex Syro Interprete qui ita reddit, *Mutuo date, et ne præscindatis spem hominis*, quod conveniret cum loco parallelo, Matth v. 42, τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῇς, ne volentem a nobis mutuari aversemur, nec illi præcidamus spem mutui, quocunque loco illius res sint, respiciendo scilicet ad mercedem nobis repositam apud Deum. Alii non male juxta vim vocis ἀπελπίζειν, *nihil desperantes*, quasi beneficium vestrum perditum sit, vel pecunia vestra male collocata, quasi nihil inde recepturi sitis, quia merces vestra multa semper erit apud Deum, si officium perit apud homines.

XVII. Licet pecunia ex se videatur sterilis, potest tamen fieri fœcunda per ejus usum, sicut ager et fundus non per se, sed accedente humana industria, redditur fertilis; Nec per usuram legitimam bis idem computatur, aut gemina solutio exigitur, quemadmodum aliud est pecunia credita, aliud fructus qui inde speratur, ut fundus aliud quid est ab emolumento quod ex fundo percipitur.

XVIII. Christus in Templo nummulariorum mensas evertit, Matth. xxi. 12, eosque ut et emptores et venditores inde ejecit, non tam quod emere et vendere, ac nummos permutare sit illicitum, quam quod locus mercatus ex orationis domo fieri non debeat: Quod vero culpantur ex domo Dei fecisse speluncam latronum, non tam dicitur eorum respectu, quam quod suas merces in Templum inferendo, conniventibus Sacerdotibus, horum rapacitati subserviebant, siquidem ex illa nummularia et mercatura, sua compendia venabantur.

XIX. Canonistarum axioma, quod *omne mutuum debeat esse gratuitum*, non potest simpliciter admitti de mutuo proprie dicto, quia nemini suum officium debet esse damnosum. Nec magis æquum est gratis uti alterius pecunia in rem nostram, quam domo vel curru, ut nihil ipse consequatur fructus et emolumenti, et tuum περίσσευμα sit illius ὑστέρημα, ut illi sit θλίψις, dum tibi est ἄνεσις.

XX. Quamvis fœneratoris nomen infame redditum sit, et ars non modo sit illiberalis, sed et improba, quando quis artem profitetur usurariam, et publicam fœnoris officinam aperit, vel quum usuras immodicas exigit, civilibus Legibus damnatas; vel quum impatiens moræ jus suum nimis rigide erga pauperem persequitur, hic enim summum jus sæpe summa est injuria, quo nomine Judæi et Longobardi dicti trapezitæ non immerito traducuntur, qui populum et inprimis pauperes usuris gravissimis rodunt, et

eorum sanguine se ingurgitant, a quibusvis promiscue pignora accipiendo, quibus non solum de sorte sint securi, sed etiam de immodica usura, etiam ab iis qui ostiatim panem quærunt, a servis insciis dominis, a filiis familias insciis parentibus, quique artem fœneratoriam ex professo exercent, et in eum solum finem ut inde ditescant, quos optandum esset e Rebuspublicis Christianis, tanquam pestes publicas, et societatis expilatores ejici et profligari: Sed non par est ratio eorum qui bonis artibus, et sub æquis conditionibus lege civili constitutis, dant operam ne pecunia, quam domi habent, sit sibi infructuosa.

XXI. Quod injuste crimen Pontificii et Jesuïtæ inprimis, ut Baylius tr. 4. q. 5, Calvino nostro impingunt, tanquam fœneratorum patrono, quia usuras absolute non improbat, justius ipsis a Jansenistis objicitur, quod usuras fere quaslibet permittant et exerceant, easque valde improbas. Vide Literas Provinciales, et Amadeum Guimenium, Tractat. de Usuris. Sed magis mirum est a Præsule Vintoniensi Lancelotto Andrews, Determinatione Theolog. de Usura, magno Dei Viro, propterea conflari invidiam, eo quod in epistola quadam, et in Ezech. xviii. usuras tueatur. In quo sane non possumus non æquitatem in tanto Viro desiderare, qui tam injusta criminatione Calvinum gravat. Nam is tam parce et sobrie loquutus est de usuris, ut non dissimulaverit se maluisse de hac re non respondere, et tantas addit præcautiones, ut facile quis videat quam alienus fuerit a calumnia Adversariorum. Epist. 383, "Nondum tentavi," inquit, "quid apposite responderi possit ad quæstionem propositam, sed ex aliorum periculo didici, quanto res ea cum periculo conjuncta sit; si enim omnino usuras damnamus, induimus strictiorem laqueum conscientiis, quam Dominus ipse voluerit: si minimum concedimus, statim sub illo prætextu multi effrænem licentiam arripient." Cumque dixisset nullo Scripturæ testimonio usuras esse damnatas, paulo post addit, "Optandum quidem esset omnes usuras, ipsumque adeo nomen a mundo exulare," &c. Idem confirmat in c. xviii. Ezec. Qui plura voluerit consulat Celeb. Voëtium, p. 4, Select. Disp. p. 555.

XXII. Virtutes hoc mandato præceptæ sunt 1. Αὐτάρκεια, seu acquiescentia in sua sorte, ut quisque vocationi suæ incumbens ex honesto labore suo vivat, Gen. iii. 19, et sua sorte contentus, alienis non inhiet, 1 Tim. vi. 6; Heb. xiii. 5. 2. *Parsimonia* et *frugalitas*. 3. *Sinceritas* et *Justitia* in omni symbiosi, ut versemur semper ἄνευ δόλου καὶ ἀπάτης, et suum cuique tribuamus. 4. *Liberalitas* in pauperes et egenos, ut non tantum bona proximi injuste non rapiamus, sed et liberaliter nostra illi largiamur, quoties necessitas et occasio tulerit.

QUÆSTIO XX.

AD PRÆCEPTUM NONUM.

An Mendacium sub ullo prætextu honestari et licitum reddi possit?
Neg. contra Socinianos.

I. Ut *facto* lædi non debet proximus; Ita nec *dicto* lædendus est; quam læsionem prohibet Præceptum nonum, de *non dicendo falso testimonio contra proximum;* ubi non vetatur simpliciter testimonium contra proximum, cum sæpe res judiciariæ postulent, et ad hoc teneamur ex zelo justitiæ; sed tantum prohibetur *falsum testimonium*, quo vitæ, honori, vel

bonis proximi ullo modo noceatur; et quicquid veracitati et sinceritati quæ inter homines obtinere debet repugnat: quod mendacii nomine solet exprimi.

Quid sit mendacium.

II. Mendacium ab Augustino, lib. de Mend. ad Consen. cap. 4, definitur, "voluntaria falsi enunciatio fallendi causa," sed accuratius ab aliis "testimonium quo quis aliter pronunciat, aliter in corde sentit;" Nam licet fallendi intentio perfectiorem constituat mendacii speciem, non semper requiritur in mendacio, modo adsit voluntas falsum enunciandi, quod Thom. ii. 2, q. 110, art. 1, bene explicat: "Ratio mendacii sumitur a formali falsitate, secundum hoc scilicet quod aliquis habet voluntatem falsum enunciandi." Et paulo post: "Quod autem aliquis intendit falsitatem in opinione alterius constituere, fallendo ipsum, non pertinet ad speciem mendacii, sed ad quandam perfectionem ejus." Ita duo semper ad mendacium requiruntur. 1. Ut enunciatio sit falsa, contraria rei veritati. 2. Ut adsit voluntas falsum enunciandi, et ita sermo sit contrarius cogitationi, unde *mentiri* inde dictum volunt, quasi *contra mentem ire.* Fieri enim potest ut quis falsum dicat, nec tamen mentiatur, quia verum esse credit per ignorantiam, nec sermo a mente dissentit.

Triplex mendacium.

An detur ullum mendacium licitum.

III. *Mendacium* quod Præcepto Nono prohibetur, vulgo ab objecto distinguitur in *perniciosum*, quod nocendi animo profertur, et in perniciem proximi tendit, *jocosum*, quod per jocum dicitur oblectandi gratia, et *officiosum*, quod in commodum proximi vergit, et juvandi ergo pronunciatur. Et de primo quidem omnes consentiunt grave esse peccatum, sed de duobus posterioribus, et ultimo potissimum, lis movetur a Socinianis, qui ea vel levia vel nulla esse peccata pertendunt; ad quos accedunt nonnulli Casuistæ laxiores, qui ea liberant a ratione peccati. Quamvis vero discrimen observemus inter ista mendacia, ut perniciosum sit gravius, alia vero duo leviora; peccata tamen vera esse censemus Lege Dei damnata.

1. Scriptura omne mendacium damnat.

IV. Primo, Quia mendacium sine ulla exceptione passim damnatur in Scriptura, ut peccatum Deo abominabile, Ps. v. 6, Prov. vi. 17, 19, et xii. 22, Eph. iv. 25, Col. iii. 9, utpote quod provenit ab instinctu Diaboli mendacii Patre, Joh. viii. 44, quod lædit majestatem Dei, qui veritatis author et talis amator ut nec mentiri possit, nec per ullam dispensationem fecerit unquam mentiendi potestatem, imo expresse illud vetuit, et graviter punire decrevit, Prov. xix. 5, 9, et xxi. 28.

2. Quia per se est malum.

V. 2. Quia quod secundum se malum est in suo genere, nullo modo potest fieri bonum et licitum; omne autem mendacium est per se malum, cadens super indebitam materiam, est enim inordinatio tum mentientis in se, quia contra ordinem naturæ oratio ejus, quæ mentis est interpres, a mente plane dissentit, tum ad proximum, quia veritatis observantiam unusquisque proximo suo debet, ex obligatione naturali et divini juris. Unde Thom. ii. 2, q. 110, artic. 3, "Voces," inquit, "naturaliter sunt signa intellectuum, innaturale igitur est et indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente." Sic Durandus, lib. iii. dist. 38, q. 1: "Verba instituta sunt, non ut per ea homines se fallant, sed ut cogitationes suas aliis notificent; indebitus igitur actus est, cum quis vocibus utitur ad significandum id quod mente non tenet." Unde Philosophus, Ethic. iv. cap. 7, concludit mendacium esse per se pravum et fugiendum. Nullum ergo mendacium ita offi-

ciosum potest dari, quod non sit inofficiosum mentienti, quippe quod et intrinsecam formalem ἀταξίαν habet, et difformitatem a natura et Lege Dei alienam. Quod vero per se et intrinsece malum, id nullius finis etiam optimi consideratione bonum reddi potest: bona enim bene sunt procuranda, et finis bonus quærendus bonis mediis, nec ullæ circumstantiæ externæ possunt mutare rem per se malam.

VI. 3. Quia si perniciosum mendacium tantum esset peccatum, ejus ἀνομία peteretur tantum a fine; quod falsum, quia in ipsa mendacii deformitate et ἀταξίᾳ, nempe in divortio mentis et linguæ, quæ mentis interpres esse debet, consistit ejus ἀνομία. 4. Si mendacium posset honestari a fine, nimirum intentione juvandi proximum, sic et furta possent honestari quæ essent officiosa, quum aliquis vellet ex furto proximo benefacere, quod tamen nemo dixerit, quia regula Apostoli hic obtinere debet, " non sunt facienda mala, ut eveniant bona," Rom. iii. 8.

VII. 5. Augustinus passim hoc inculcat: Enchir, c. xviii. " Peccatum est omne mendacium, quamvis non tantum peccet, qui consulendi, quantum is qui nocendi voluntate mentitur;" quod repetit, cap. xxii. Ita cap. xv. Contra menda.: " dicere aliqua mendacia esse justa, est dicere aliqua esse justa peccata, et per hoc aliqua justa esse quæ injusta sunt;" quod exequitur fusius libris duobus *De mendacio et Contra mendacium.* Gregor. Moral. l. xviii. cap. 4: " Omne mendacium iniquitas est, quia ab æquitate discrepat, quicquid a veritate discordat. Nec vita cujuslibet per mentiendi fallaciam defendatur, ne suæ animæ noceat, qui præstare nititur vitam carni alienæ."

Fontes Solutionem.

VIII. Quamvis Deus benedixerit obstetricibus Ægyptiis, quæ mentitæ sunt Pharaoni, Exod. i., non ideo remuneratus est mendacium ipsarum, sed pietatem et misericordiam erga infantes, quod maluerint se exponere indignationi Regis, quam ejus crudeli mandato obsequi. " Non est in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis," ut ait August. de Menda. c. xv. Duo enim hic actus distinguendi veniunt, alius, quo obedientiam edicto tyrannico Regis detrectarunt, qui provenit ex timore Dei, et commendatur, alius mendacii, quo se excusarunt et mentitæ sunt, qui provenit potius ex pusillanimitate et metu servili Regis quam timore Dei, qui fuit peccaminosus. Deus ergo qua fuit benignitate, actum peccaminosum condonando, actum bonum remunerari voluit, ut ostenderet quam grata illi fuerit pietas ipsarum et misericordia, licet nævis suis non caruerit. Potest etiam dici cum quibusdam, istas obstetrices non esse mentitas, quia verum esse potuit quod dicunt, Hebræas mulieres fuisse vividas et vegetas, et parere antequam ad eas venirent obstetrices.

IX. Quicquid a Viris sanctis factum legitur, non statim ad imitationem trahendum quasi licitum, quia quamvis sancti fuerint, constat tamen eos non vixisse absque peccato. Hinc nec mendacium Jacobi, nec Rahabæ meretricis, potest reddere mendacium licitum; Nec si Deus benedixit Jacobo mentienti, Genes. xxvii. 20, sequitur mendacium ejus fuisse probatum, quia benedictio secuta est fidem, quam præstitit Verbo Dei, quod major serviturus esset minori, Gen. xxv. 23, non vero data est propter vitium et nævum fidei adhærentem. Nec fidei tribuitur ab Apostolo, Heb. xi. 31, mendacium Rahabæ, sed actui benefico et honesto, quo excepit et conservavit exploratores, licet vitioso medio usa sit ad eos conservandos; beneficium ergo quod a Deo consecuta est, non fuit merces mendacii, sed amoris erga populum Dei et fidei erga homines quos hospitio exceperat. Ita in similibus factis distinguenda semper *Virtus actionis, a vitio et nævo*

ei adhærente, et modo quo fit; infirmitas hominis, et bonitas Dei, illa quæ in optimis actionibus semper aliquid vitiosi admiscet, ista quæ vitium condonando bonum gratiose compensat: Ut ergo placuit Deo, quod filius Mosis circumcideretur, non approbato modo agendi ex impetu, quem in eo servavit Sipphora, Exod. iv. 25; Ita placuit Deo, quod obstetrices ab infanticidio abstinuerunt, quod Rahab hospitum suorum securitati consuluit, quod Michal Davidis mariti sui, 1 Sam. xix. 17, Jonathan amici vitæ prospexerunt, 1 Sam. xx. 6, 28, licet modus agendi in istis bonis operibus per mendacium non caruerit vitio coram Deo.

X. Non magis licet in gratiam proximi, quam adversus illum falsum testimonium dicere, ut non magis licet in gratiam viduæ aut orphani jus pervertere, quam contra illos, Levitic. xix. 15. Ut oportet ἀληθεύειν ἐν ἀγάπῃ, ita tenemur semper ἀγαπᾷν ἐν ἀληθείᾳ et usque ad aras. Imo licet nullus speciosior prætextus possit obtendi mendacio, quam gloria Dei, et patrocinium divinæ veritatis, Deus tamen hoc rejicit, nec vult ad defensionem causæ suæ adhiberi, Job. xiii. 7, "An vobis proferendum est mendacium in gratiam Dei fortis? An enuncianda fraus in ejus causa?" Deus quippe qui est ipsissima veritas non debet defendi mendacio, nec arma mutuanda illi sunt a Diabolo.

XI. Quamvis tales interdum objiciantur hominibus difficultates, ut inter sacrum et saxum constituti, malint in veritatem peccare, quam in charitatem; licet in eo casu a tanto excusentur, non tamen statim a toto excusari possunt, quasi omni culpa vacarent. Quo faciunt ista Augusti., Enchi. ad Lauren. c. 22: "Non ideo nullum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim et furando alicui prodesse," &c., non ergo si mendacium aliquibus profuit, id adscribendum naturæ mendacii, sed Dei bonitati et providentiæ, quæ peccatis hominum ad aliquod bonum frequenter abutitur.

XII. Elizæus non mentitus est militibus Syris, 2 Reg. vi. 19, quia nihil ab eo prolatum quod verum non esset quoad rei eventum. Quærentibus viam, qua Elisæum invenirent, respondet non eam esse, siquidem ibat Samariam, nec illam civitatem, ex qua jam exiverat: pollicetur vero se eos ducturum ad virum quem quærebant, quod reipsa implevit ducendo eos Samariam, ubi agnoverunt Prophetam.

XIII. Michæas quum suadet bellum Regi, 1 Reg. xxii. 15, non tam loquitur affirmative et prophetice, quam *ironice* et μιμητικῶς, non ex sua, sed ex Regis et Pseudoprophetarum sententia, non ut eos falleret, sed ut eos falli doceret, (nam postea, quum adjuratus est a Rege, ut in nomine Jehovæ eloqueretur veritatem, v. 16, 17, longe aliud præ se tulit,) quod ipse Rex vel ex gestu, vel ex modo loquendi satis percepit. Jeremiæ etiam nullum potest tribui mendacium, Jere. xxxviii. 27, in gratiam Regis, quia id retulit Principibus quod verissimum erat, nimirum Regem a se rogatum, ne denuo in carcerem pristinum in domum Jonathanis detruderetur, quod revera Jeremias a Rege contenderat, ut liquet ex Jer. xxxvii. 15, 20, et xxxviii. 15, 16, ne traderetur in manus hostium suorum. Aliud vero partem veritatis non necessariam tacere, Aliud falsum pro vero narrare; prius licitum, non posterius.

XIV. *Simulatio* triplex datur, 1. *fraudis* et *malitiæ*, 2. *cautelæ* et *industriæ*, 3. *instructionis* et *explorationis*; prima, quum virtus exterius præfertur, dum vitium intus latet; secunda, quæ in stratagematibus bellicis exercetur, et a Deo approbatur, de qua Jos. viii. 5, 6, 7; tertia, quæ non ad fallendum, sed ad explorandum et docendum est comparata, qualis sæpe obtinet in hominum societate. Talis simulatio Angelorum, qui præ se ferebant

voluntatem pernoctandi in platea, ad excitandum ardorem in Lotho eos sub tectum suum recipiendi. Talis in Christo, Luc. xxiv. 28, qui simulat se velle ulterius progredi, quia hoc non fiebat ab ipso ad fallendum discipulos, sed ad eos explorandos, an flagrarent desiderio sui retinendi. Adde quod προσποίησις ista non tam *formaliter*, quam *materialiter* est intelligenda, quia id egit Christus, quod progressum citeriorem simulans agere solet, qui passus aliquot ultra locum destinatum progreditur, ut proliceret preces suorum; et ardentius sui desiderium excitaret, ut parentes discessuri liberorum, amici amicorum preces provocare solent. Potest etiam dici Christum ulterius progredi in animo habuisse, et progressurum fuisse, nisi precibus discipulorum retentus fuisset.

XV. Gratis supponitur Deum, 1 Sam. xvi. 2, falsum suggessisse Samuëli, quum jubet significare Sauli se venisse Betlehemum ad sacrificium. Quamvis enim alio fine venturus esset, nimirum ad ungendum Davidem, id tamen non obstabat, quominus eo tum sacrificii tum convivii celebrandi causa profecturus esset. Aliud vero fines omnes non exponere alicujus rei, Aliud finem falsum proponere. Prius suggestum Samuëli a Domino, non posterius; nec uno fine posito, negantur alii.

XVI. Quum Paulus negat, Act. xxiii. 5, se scivisse Ananiam fuisse summum Sacerdotem, sensus verbis ejus optime constare potest sine ulla mendacii nota, sive dicatur ironice loquutus, ut quidam vellent, quia ex modo loquendi furioso, nihil in eo Pontifice dignum videbat, nec se ut talem adversus ipsum gesserat, sive serio hoc dixerit, ut alii melius, quod revera Pontifex non fuerit, sed in veri pontificis, sive Ismaëlis sive Josephi, partes sese obtrusisset, ut tanta erat tum temporis ἀναρχία, ut in dies quasi essent Pontifices, aut non essent; vel quia diutius Hierosolyma abfuerat, et novus erat Pontifex ipsi adhuc ignotus; Nec ex sede hoc colligere potuit, quia non erant in Templo aut domo Pontificis, et loco Synedrii ordinario, et forte tumultuarie et confuse sedebant.

XVII. Perperam Parabolæ afferuntur in patrocinium mendacii, quia parabola non affertur, ut significetur id esse, quod dicitur, sed ut significetur id esse quod adumbratur per id quod dicitur. Unde non propter materiale proponitur, sed propter suum formale, et (ut bene Hiero. in 12 Eccles.) aliud in medulla habent, aliud in superficie pollicentur. Differt ergo multifariam a mendacio, 1. Ratione *originis*, quia mendacium omne, vel a mala mente, vel a bona ad malum deviante; Parabola vero a bona mente in bono persistente. 2. Ratione *formæ*, quia mendacium habet intrinsecam disconvenientiam cum mente dicentis; non parabola. 3. Ratione *finis*, quia mendacium comparatum est ad fallendum, parabola ad docendum. 4. Ratione *effectus*, quia per mendacium falsa ingeneratur notio animo audientis, per parabolam vero vera. Idem de apologis dicendum, in quibus non proponitur historia, sed typus, nec aliquid repræsentatur ut factum, nec hoc quod proponitur intenditur quamvis falsum et fictum, sed aliud omnino et quidem verum.

XVIII. Concludimus cum Agustino, de Menda. ad Consenti. cap. 21. "Quisquis esse aliquod genus mendacii quod non sit peccatum putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum." Et ad eundem, contra Mendac. cap. 21. "Aut ergo cavenda mendacia recte agendo, aut confitenda sunt pœnitendo, non autem cum abundent infeliciter vivendo, augenda sunt et docendo."

QUÆSTIO XXI.

AD PRÆCEPTUM DECIMUM.

Quænam Concupiscentia prohibeatur Præcepto decimo; et An motus primo primi sint peccata? Affir.

Concupiscentia triplex, naturalis, bona, et mala.

I. Duæ sunt facultates a Deo animæ inditæ ad fugam mali, et desiderium boni, τὸ θυμικὸν, et τὸ ἐπιθυμητικὸν, *appetitus irascibilis*, et *concupiscibilis*, quæ dum in *genere Entis* et physice spectantur, nec bonæ sunt nec malæ, sed mediæ et indifferentes, quæ totam bonitatem et malitiam suam moralem hauriunt ex qualitate objectorum circa quæ versantur. Hinc *concupiscentia* modo ut bona laudatur, quando circa objectum licitum et bonum occupatur, quo sensu *Spiritus* dicitur *concupiscere adversus carnem*, Galat. v. 17, et Paulus vult fideles appetere dona spiritualia, 1 Cor. xii. 31; modo ut inordinata et vitiosa damnatur, quando objectum habet injustum et illicitum; modo ut media et naturalis, nec in laude nec in vituperio ponitur.

Quæ vel originalis, vel actualis.

II. Concupiscentia vitiosa et inordinata, de qua hic agitur, vel spectari potest quoad fontem et *habitum*, quæ concupiscentia originalis dicitur, de qua Jacobus cap. i. 14, 15, ut passim ab Augustino peccatum originale concupiscentiæ nomine indigitatur, quam Judæi per יצר הרע, *figmentum malum*, designare solebant, et Scholastici per *fomitem* vulgo exprimunt; Vel quoad *actus et motus* vitiosos, et *actualis* vocatur. Quæ rursus vel est *determinata* per formalem *voluntatis consensum*, et *morosam*, uti vocant *delectationem*, vel *indeterminata et titillans* in primo suo motu, quæ ultra velleitatem et suggestionem non procedit.

III. Cum præceptum non concupiscendi sit generale, extendi debet ad omnem concupiscentiam vitiosam et inordinatam, tam originalem et habitualem, quam actualem; sive ea sit determinata et voluntaria, sive adhuc indeterminata et tantum titillans; ut ita summa Legislatoris puritas et sanctitas notetur, quæ nequidem minimam concupiscentiæ vitiosæ labem vult pati in homine, sed omnimodam justitiam et sanctitatem postulat.

An concupiscentia originalis sub præcepto decimo contineatur.

IV. Duæ hic quæstiones moventur a Pontificiis: Prima de Concupiscentia originali et habituali; Secunda de ejus motibus primo primis. Quoad primam, negant concupiscentiam seu fomitem a Lege prohiberi, quia censent non esse peccatum. Concil. Tridenti. Sess. 5, Can. 5, "manere," quidem asserit "in baptizatis concupiscentiam seu fomitem, hanc tamen concupiscentiam, quam Apostolus aliquando peccatum appellat, non peccatum appellari, quod vere et proprie peccatum sit in renatis, sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat; et si quis contrarium senserit, anathema sit." Sed Orthodoxi Concupiscentiam et proprie peccatum esse, et a Lege prohiberi censent.

Probatur contineri.

V. Primo, ex verbis Legis, quæ concupiscentiam expresse prohibent, et quidem in genere et indefinite, ut omnis concupiscentia inordinata intelligatur, non modo in actu, sed et in habitu et radice; nostrum autem non est limitare, ubi Lex non limitat. Secundo, finis Legis hoc ipsum importat, quæ est omnimodam sanctitatem ab homine exigere, non modo quoad actum, sed et quoad habitum; ut enim utramque sanctitatem, et habitualem et actualem, requirit,

ita utramque concupiscentiam, et actualem et habitualem, prohibere debet. Tertio, quia concupiscentia illa vitiosa et mala, *non a Deo*, sed *a mundo;* 1 Johan. ii. 16, ideo a Lege, quæ omne vitium vetat, prohiberi debuit.

VI. Quarto, Paulus expresse et a Lege vetari, et peccatum esse asserit, Roman. vii. 7, "Non cognovissem peccatum sine lege; non enim cognovissem concupiscentiam, nisi Lex dixisset, Non concupisces." Ubi non negat simpliciter sibi cognitam fuisse concupiscentiam, sed se scivisse eam esse peccatum, quod demum novit ex Lege eam vetante. Ita supponit concupiscentiam esse peccatum, quia a Lege vetatur, non tantum actualem, sed et habitualem, quia v. 8, statim addit, "peccatum," nimirum concupiscentiam Lege vetitam, "occasione sumpta operatum esse omnem concupiscentiam," quod confirmat v. 9, 11, 13, 17, 20, ubi vocat itidem "peccatum, peccatum inhabitans, et supra modum peccans," et v. 23, "Legem membrorum quæ pugnat contra Legem mentis, et in captivitatem ducit hominem sub Legem peccati." Quis vero crediderit Paulum toties et tam expresse peccatum illam vocaturum fuisse, si verum et proprie dictum peccatum non foret, sed tantum quia a peccato fluit, et ad peccatum inclinat, ut perperam vult Concilium? Quis contra non videt ejus mentem fuisse veram peccati rationem illi adscribere, quam ex sola Lege scripta cognoverat, rationis lumine eo usque non assurgente in Ethnicis? Vide supra Lo. IX. Quæst. 11, Th. 20 et 21.

Fontes Solutionum.

VII. Licet Lex proxime et immediate prohibeat tantum actus ipsos, et enuncietur verbis actiones significantibus; Nihil obstat quominus mediate ipsi peccatorum habitus et principia sub illis prohibeantur, quale est peccatum originis et concupiscentia habitualis. Imo et necessario hoc innui debet, quia causa in effectu, et principia in principiatis includuntur, ut ita securis ponatur ad radicem peccati, et omnimoda sanctitas ab homine exigatur.

VIII. Quamvis vero peccatum originale tollatur in regenitis quoad *reatum* per justificationem, ut nulla sit in ipsis condemnatio, Rom. viii. 1, et quoad *dominium* per sanctificationem, ne ulterius regnet in ipsis; manet tamen in ipsis semper quamdiu in hac mortalitate versantur quoad *præsentiam* et *habitationem*, ut continuo sit ipsis crucifigendum et mortificandum.

IX. Quum Jacobus cap. i. 15, ait "concupiscentiam parere peccatum," non negat eam esse peccatum, quia non disputat hic quando peccatum esse vel reputari coram Deo incipiat, sed quando in lucem emergat et per opus consummetur, et in eo tantum versatur, ut radicem nostri exitii in nobis esse doceat; et tantum abest, ut hinc legitime colligi possit concupiscentiam non esse peccatum, ut necessaria consequentia hoc inde eliciatur, quia effectus respondere debet causæ, nec concupiscentia parere posset peccatum actuale, nisi et ipsa peccatum esset.

An motus primo primi sint peccata.

X. Altera quæstio respicit Concupiscentiæ motus primo primos, quos hic prohiberi negant Pontificii, quia non sint peccaminosi. Vocant *motus primo primos*, qui sint ex subreptione, et titillatione quadam, sed sine deliberato mentis judicio, et formali voluntatis consensu, quosque ideo προπάθειαν vocare solent, qui differant ab affectibus determinatis et deliberatis, qui sint cum consensu voluntatis, et qui ideo morosi dicantur, quia mens et voluntas illis cum delectatione immorantur. Hos vero tantum Lege prohiberi censent, quia sint voluntarii et in nostra manu, non vero alios, qui nec sint liberi, nec in manu nostra, adeoque nec peccata; sic loquitur Tolet. in vii. ad Rom., et cum eo cæteri. Nos vero ut concupiscentiam in radice malam esse cense-

mus et Lege vetitam, ita et quoad omnes actus et motus inde orientes, sive sequantur formalem voluntatis consensum, sive eum antecedant.

Probatur esse peccata.

XI. Primo, Quia damnat eos concupiscentiæ motus, quos nonnisi per Legem scriptam homo cognoscere potuisset, ut Apostolus testatur. At motus voluntarii concupiscentiæ non ignoti fuerunt ipsis Ethnicis, ut vitiosi et inordinati. Unde illud Senecæ, *Latro est antequam inquinet manus*, et Juvenalis,

Nam scelus intra se tantum qui cogitat ullum
Facti crimen habet.

2. Quia tales motus non conveniunt sanctitati et puritati, quam Deus a nobis postulat, et perfectioni requisitæ amandi Deum toto corde et omnibus viribus; Ideoque non possunt non esse vitiosi et ἄνομοι. 3. Quia alii motus jam vetiti sunt aliis præceptis, in quibus Lex ita prohibet actus externos, ut quia est spiritualis etiam damnet internos. Sic Christo adulter dicitur, qui uxoris alienæ pudicitiam oculis delibat et aspiciendo concupiscit, Matth. v. 28; et Johanni " homicida est qui odit fratrem suum," 1 Jo. iii. 15. Si ergo tales motus tantum vetantur, nihil novi præciperetur aut prohiberetur præcepto isto supra reliqua, quod absurdum. Quamvis enim non negemus hoc præceptum superioribus additum esse per modum regulæ generalis, illis in foro conscientiæ expressius declarandis et applicandis, aliquid tamen ulterius designari distinctio præceptorum necessario postulat, quod nihil aliud esse potest, quam concupiscentiæ habitus cum primis ejus motibus; ut ita ostendatur, quantum Lex divina differat ab humanis, quæ motus tantum externos respiciunt, nec ad fontem mali ascendunt.

Fontes Solutionum.

XII. Quamvis τὸ ἀκούσιον, quod est involuntarium et invitum per nolitionem positivam, non sit peccatum, non sequitur nihil rationem peccati habere posse, quod non sit ἑκούσιον et voluntarium formaliter et stricte ex deliberato motu et consensu voluntatis; sic enim nec peccatum originale, nec peccata ignorantiæ, essent vera peccata: sed sufficit ut voluntarium dicatur late, quia voluntatem afficit, et illi inhæret. Licet ergo motus primo primi non sint voluntarii priori sensu, bene tamen ita vocantur posteriori, quia voluntatem afficiunt, et in ea subjectantur.

XIII. Licet tales motus non sint in nostra potestate, non minus tamen sunt inordinati, quia nec bonum opus quodlibet est in nostra potestate, cujus tamen omissio non minus est vitiosa et inordinata; Lex ergo non attendit ad vires hominis, sed ad officium; non quid possit, vel non possit, sed quid teneatur præstare in moralibus.

XIV. Motus concupiscentiæ *naturales* non possunt dici nisi respectu naturæ corruptæ a qua fluunt; non vero respectu naturæ sanæ et integræ; nam si Adamus nunquam peccasset, tales motus nunquam expertus fuisset, qui vitiositate carere non possunt.

QUÆSTIO XXII.

DE USU LEGIS.

Quis et quotuplex sit Usus Legis Moralis juxta varios hominis status? Et An possit obligare ad obedientiam et pœnam simul? Dist.

I. Quatuor diximus circa Legem moralem potissimum esse spectanda; *Naturam*, *Partes*, *Usum*, et *Abrogationem*; de duobus primis hactenus actum; nunc de *Usu* dicendum est, sine cujus notitia et praxi frustra esset omnis de Lege speculatio.

Usus Legis duplex, absolutus et respectivus. Absolutus, ut sit norma agendorum et fugiendorum.

II. *Usus Legis* duplex potest statui, *absolutus*, et *respectivus*. Ille spectat Legem in se, Iste relate ad varios hominis status. *Absolutus*, qui obtinet in omni hominis statu, est, ut sit Norma unica, plena, et certa faciendorum et fugiendorum ab unoquoque, tam erga Deum, quam proximum; ut nullum sit opus vere et proprie bonum et Deo acceptum, quod cum Lege non conveniat et ab ea præscribatur: et quotquot per eam nec mandantur nec prohibentur, natura sua censenda sint adiaphora, et libertati hominum permissa, nisi forte hæc libertas lege aliqua positiva restricta fuerit.

Quam perfectam esse probatur 1. Ex Legis æquitate.

III. Hanc vero Regulam agendorum esse perfectissimam ex variis ejus attributis colligimus, 1. Ex *ejus Æquitate*, quia quo Lex æquior est, eo perfectior; *Æquitas* enim est *mens Legis*. Tanta autem ejus æquitas est, ut legum omnium et scopus et regula et terminus sit, et ut ipsæ Gentes Hebræis inimicissimæ, leges suas ab eadem depromere haud renuerint. Et hoc ulterius patet, quia nulla indiget correctione, ut leges humanæ. Nullæ enim tam æquæ sunt, quæ suis non indigeant restrictionibus aut exceptionibus in aliquibus casibus, ex infinitate casuum particularium qui occurrunt: sed nullus est casus tam singularis, nulla circumstantia tam extraordinaria, cujus non detur aliqua regula et determinatio vel generalis vel particularis in Verbo Dei. "Judicia Jehovæ sunt veritas, et pariter justa comperiuntur omnia," Ps. xix. 9.

2. Ab ejus Majestate.

IV. 2. Ab ejus *regali Majestate*, quæ ab ejus æquitate manat; nam quo major est æquitas Legis, eo majus est imperium. Ideo Lex naturæ, quæ fons est omnium aliarum Legum, quia æquissima, ideo et augustissima. Jacobus vocat eam *βασιλικὴν*, *regiam*, cap. ii. 8, 1. Quia est supremi Regis et Legislatoris qui potest servare et perdere, Jac. iv. 12, qui potestatem habet ligandi et solvendi conscientias hominum. 2. Quia superior est cæteris, quæ omnes alias Leges judicat, et a nullis judicatur.

3. Ab ejus Universalitate.

V. 3. Ab ejus *universalitate* et latitudine, quæ colligitur tum ex *objecto*, quod omnia hominis officia complectitur: Leges humanæ officia externa præcipiunt, sed Lex Dei tam interna quam externa, ut nulla sit virtus, quæ hic non mandetur, nullum vitium, quod non prohibeatur: tum ex *subjecto*, quod informat et dirigit, quia componit et ordinat totum hominem, et omnes humanas facultates et functiones, animæ non minus quam corpori loquendo; tum ex *fine*, quia nihil minus intendit, quam efficere, ut homo Deo adhæreat et beatus vivat.

4. Ab ejus Immutabilitate.

VI. 4. Ab ejus *immutabilitate*, quia in æternum manet, nec unquam dissolvitur, Ps. cxix. 89, Matth. v. 18; Leges humanæ ob nimium rigorem vel angustias sæpe mutabiles sunt: Ideo ingeniose dictum a Philosopho, quod Leges Principum accommodandæ sunt temporibus, non aliter quam soleæ pedibus; quia minima variatio circumstantiarum aut accidentium, aliquando variationem legum requirit: Sed hoc non competere potest Legi Dei, quia ipse prævidet omnes circumstantias maxime contingentes, omnesque casus qui accidere possunt, ideoque leges suas ita ordinat, ut omnes casus omnesque circumstantias comprehendant.

5. Ab ejus sanctitate.

VII. 5. Ab ejus *sanctitate*, quia est Dei imago limpidissima; ita enim ingenium suum Deus in Lege sua depinxit, ut quilibet vivas et accuratas sanctitatis Dei imagines velut in speculo contemplari possit. Quod ulterius liquet, tum ex *fine* legis, qui huc tendit, ut hominum interna principia et externas operationes sanctitatis vinculo cum Deo cohærere faciat, tum ex ejus *effectis*, quia Lex Dei a Spiritu Sancto inspirata, et cordi inscripta, sanctitatis organum efficacissimum est, unde, Psal. cxix. 140, Verbum Dei dicitur צרופה מאד, valde repurgatum, et Ps. xix. 8. *Præceptum Jehovæ* dicitur *purum*.

Usus respectivus. In statu instituto.

VIII. *Usus respectivus* multiplex est pro diversis hominis statibus. In *statu instituto innocentiæ*, fuit *Contractus fœderis operum* cum homine initi, et medium obtinendæ vitæ et felicitatis juxta promissionem Legi additam; nam licet expresse mentio non fiat promissionis obedientiæ factæ, sed tantum pœnæ; satis tamen ex ista colligitur; quia non fit verisimile Deum minatum fuisse pœnam primo parenti, si peccaret, nec adjecisse ullam præmii promissionem, si obediret; vel minus promisisse ratione præmii, quam fuisse comminatum ratione pœnæ: Imo arbor ipsa vitæ obsignabat illi eam conferendam vitam æternam, quæ opponitur etiam morti æternæ una cum temporali denunciatæ, Rom. vi. 23, ut probatum, P. I. Lo. VIII. Q. 5.

In statu destituto.

IX. 2. In *statu destituto peccati*, usus Legis non potest esse justificatio, quia facta est infirma in carne, unde non dicitur data ad vitam, sed *propter transgressiones*, Gal. iii. 19. Sed triplex est usus legis: 1. *Convictionis*, quum hominem ad peccati notitiam deducit, et reatus sui redarguit et convincit, Rom. iii. 20, *per Legem cognitio peccati;* et ita rationem habet *speculi*, in quo maculas nostras intuemur. 2. *Coërcitionis*, qua homines coërcet et reprimit mandatis suis et minis, ut qui nulla justi rectique cura nisi coacti tanguntur dum audiunt diras ejus sanctiones, coërceantur saltem pœnarum formidine, quo sensu est instar *fræni*, quod continet peccatores intra cancellos externæ disciplinæ, ne mundus in latrocinium abeat; quo respectu Paulus ait "Legem justo non esse positam, sed sceleratis et ἀτάκτοις, impiis et peccatoribus," &c., 1 Tim. i. 9. Quo pertinet alius usus Legis per accidens, *irritationis* scilicet et incrementi peccati, quatenus Lex coërcendo peccatum instar fræni, non modo non domat ejus rebellionem et contumaciam, sed magis auget et irritat propter malitiam peccatoris, qui nititur in vetitum; hinc dicitur data *ut abundaret peccatum*, Rom. v., et alibi Rom. vii. per eam peccatum reddi dicitur καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλόν. 3. *Condemnationis*, quando peccatori convicto denunciat maledictionem divinam per horrendum carmen quod auribus intonat, *maledictus qui non permanserit*, &c. Unde Apost., 2 Cor. iii. 9, vocat eam *ministerium condemnationis*, et Rom. iv., *iram* dicit *eam efficere*, et tunc se habet ad modum *flagri*, torquendo et vexando conscientias peccati reas.

In statu restituto.

X. 3. *In statu restituto* gratiæ varium usum habet respectu electorum, tum ante eorum conversionem, tum post eam. *Antecedenter* inservit homini *convincendo*, et humiliando, ut agnita miseria sua et impotentia de seipso desperet, et propriæ justitiæ et meritorum fiduciam abjiciat, ut in sola Dei misericordia requiescat. 2. Homini ad *Christum adducendo*, non quidem primario et per se, quia Lex Christum ignorat, sed per accidens gratiæ, quatenus hominem dejectum et de viribus suis desperantem ad remedium gratiæ salutaris quærendum impellit, et sub hac σχέσει vocatur a Paulo *Pædagogus* ad Christum, Gal. iii. 24, et Christus *finis Legis* dicitur, Roman. x. 4, non finis *destructionis*, et abolitionis, quia manet etiam Lex in Evangelio, ut postea dicetur, sed *perfectionis* et *complementi*, quia Christus eam implere debuit in se et in nobis, et *intentionis*, quia est scopus ad quem respicit, et propter quem data est Lex, non quidem natura sua et a parte rei, nam finis Legis eo respectu fuit justificatio hominis justi, sed a *parte Dei* Legem homini peccatori ferentis ut præpararetur ad Christum, ut perspecta ex Lege sua ἀσθενείᾳ, necessitatem Mediatoris clarius cognosceret, et ardentius etiam quæreret.

XI. Non tantum antecedenter præparat hominem electum ad Christum, sed *consequenter* etiam eum jam regenitum per Christum *dirigit* in viis Domini, ei inserviendo instar *Normæ* et regulæ vitæ perfectissimæ, ad quam se novit per Christum evocatum, et cui omni ope studere debet, 1 Tim. i. 5. Antea erat instrumentum Spiritus servitutis ad hominem dejiciendum et conterendum, sed postea fit organum Spiritus adoptionis, ad sanctificationem promovendam. Sic Lex ducit ad Christum, et Christus nos ad Legem reducit; ducit ad Christum, ut ad Redemptorem, et Christus ducit ad Legem, ut ad ducem et directricem vitæ. Atque ea ratione *homo integer* et justus fuisset sub *benedictione* Legis, *corruptus* ejus *maledictioni* subest, et *regenitus* illius *directioni;* de quo Legis usu agetur fusius Quæstione 23.

XII. Huc pertinet Quæstio de obligatione Legis, An obliget ad obedientiam et pœnam simul. Occasio ejus nata ex Cargii sententia de justitia Christi tantum passiva nobis imputata, non pariter activa, quia cum Lex ad obedientiam non obligarit peccatores, sed ad pœnam tantum, Christus loco nostro substitutus pœnam tantum pro nobis debuerit, non vero obedientiam. Ad statum Quæstionis nota, 1. Non quæri in genere, An Lex obliget ad obedientiam et ad pœnam; cum enim præcipiat obedientiam sub promissione præmii, et inobedientiam vetet sub comminatione pœnæ, patet ad utrumque hominem obligari; sed *de modo*, an simul, an successive, et quo ordine obliget. 2. Non quæri, An in omni statu Lex obliget simul ad utrumque: Nam in statu integro, Lex obligavit ad obedientiam, sed non ad pœnam, quia injustum foret obligare ad pœnam eum qui non peccavit; in statu gratiæ obligat fidelem tantum ad obedientiam, non ad pœnam, quia nulla est condemnatio iis qui sunt in Christo, Rom. viii. 1, quorum remissæ sunt iniquitates, Psal. xxxii. 1: Sed quæri de *statu peccati*, An in eo homo peccator teneatur ad utrumque, Quod asserimus.

XIII. Primo, Ex conditione duplici hominis peccatoris, qui et creatura est, et creatura peccatrix; Nam qua *creatura* debet Deo in æternum obedientiam, nec unquam potest ab ea dispensari; Et qua *peccator* debet pœnam. Ad illam tenetur propter debitum præsens et futurum, Ad istam propter præteritam inobedientiam; Ad illam primo et per se, Ad istam secundario et per accidens propter peccatum.

XIV. Secundo, Quia si Lex peccatorem non obligat ad obedientiam;

Tum Deus per peccatum hominis excideret jure suo obedientiam ab homine requirendi; Et homo non obediendo non peccaret, quia ubi non est Lex, ibi non est transgressio.

Fontes Solutionum.

XV. Non eadem est ratio status integri et corrupti, Quia in illo unica tantum σχέσις fuit hominis, nimirum quatenus creatura erat rationalis, quæ obsequium Creatori debuit, sed in isto primæ isti relationi altera accessit, reatus per peccatum; Unde licet in primo statu Lex obligarit tantum ad obedientiam, ut homo præstando obedientiam immunis esset a pœna; Non sequitur pariter in statu peccati, reum factum pœnæ solutum esse ab obedientia, quia ut utraque σχέσις in peccatore locum habet, utrumque hic est conjungendum, ut subditi rebelles, pœna digni propter rebellionem, non desinunt ad obsequium perpetuum Magistratui obstricti manere.

XVI. Licet Lex obliget hominem peccatorem ad pœnam et ad obedientiam simul; Non sequitur hominem teneri debitum idem bis solvere; Quia Lex ad obedientiam præsentem et futuram obligat; pœna autem irrogatur tantum pro peccato jam commisso, et actu semel violatæ obedientiæ.

XVII. Quum dicitur per pœnæ perpessionem expiari peccatum omissionis, non intelligi debet hoc sensu, quasi peccatum non fuerit commissum, et quasi homo fecerit quæcunque tenebatur præstare, quod veritati repugnaret: Sed quatenus per perpessionem pœnalem liberatur a maledictione ipsi propter peccatum incumbente, nec ulterius pœna talis ipsi imponi potest luenda: Remissio ergo quæ illi datur, aufert quidem reatum actualem, sed non dat ideo jus ad vitam.

XVIII. Obligatio ad obedientiam, vel est *naturalis*, quam homo Deo debet, ut Creatura rationalis, quæ æterna est et indissolubilis, et in cœlo etiam manet; vel *fœderalis*, qua quis non tantum obligatur ad obedientiam Legi præstandam, sed ad eam implendam sub σχέσει fœderis ad merendam vitam æternam, vel pro se, vel pro alio; Christus priore obligatione pro se debuit obedientiam Deo qua homo: sed non tenebatur posteriori nisi pro nobis, quia non opus habuit per illam vitam æternam sibi promereri, quam ex vi unionis hypostaticæ obtinebat; Ut suo loco demonstrabitur, quum de Christi obedientia agetur.

QUÆSTIO XXIII.

DE ABROGATIONE LEGIS MORALIS.

An Lex moralis abrogata sit penitus sub Novo Test., An vero aliquo respectu adhuc pertineat ad Christianos? Prius Neg., Poster. Affir., contra Antinomos.

I. Ex tertio Usu Legis, quem *directivum* diximus, oritur Quæstio proposita, quæ nobis cum Antinomis intercedit, qui nullum usum Legis esse amplius pertendunt sub Novo Test., atque ideo nolunt Scripturam V. T. ad Christianos pertinere, de quo actum P. I., Lo. II. Q. 8.

II. Ad Quæstionis statum rite tenendum, Videndum quo sensu Lex abrogata dicatur, quo sensu vero non. Primo, Non quæritur de usu Legis quoad *justificationem*, An Legi adhuc teneamur ad vitam acquirendam, quia cum hoc sit impossibile post peccatum, hoc sensu etiam abrogata dicitur: Rom. iii. 20, "ex operibus Legis nulla caro justificabitur," et

Gal. iii. 10, " Quotquot sunt sub Lege, sunt sub maledictione." Secundo, nec quoad *maledictionem*, quia per Christum sub illa σχέσει abrogata est respectu fidelium: Gal. iii. 13, " Christus nos redemit ab execratione Legis, factus pro nobis execratio." Tertio, nec quoad *coactionem, et rigorem*, qui obtinebat sub V. T., quia non sumus amplius sub pædagogia et dispensatione illa servili, in qua Spiritus servitutis vigebat; sed sub œconomia Evangelica, in qua Spiritus adoptionis regnat, Rom. viii. 15, per quem jugum Christi fit leve, Matt. xi. 30, et mandata ejus non sunt gravia, 1 Jo. v. 3. Sed quæritur tantum de *Usu directivo*, An jam liberati simus a directione et observatione Legis; Quod Adversarii vellent, Nos negamus.

Probatur Legem non esse abrogatam quoad directionem.

III. Primo, Quia " Christus non venit ad dissolvendam Legem, sed ad implendam," Matth. v. 17. Ergo ut per Christum non est abolita, sed impleta, Ita nec ejus usus inter nos abolendus. Sic Luc. xvi. 29, vult audiri Mosem et Prophetas: " Habent Mosem et Prophetas, illos audiant;" si audiendi, ergo etiam observanda eorum mandata. Nec si hoc dicitur a Christo Judæis sui temporis, debet statim *exclusive* ad alios intelligi; Quia hic non datur præceptum speciale, sed generale omnibus cupientibus effugere locum tormentorum. Quæ vero in eo Judæorum, ea etiam Christianorum ratio; et quod hic proponitur ut præceptum, ejus praxis commendatur generaliter a Petro Christianis, 2 Pet. i. 19, et alibi passim.

IV. Secundo, Quia Christus et Apostoli Legem istam confirmant et commendant ut ab omnibus observandam, Mat. xxii. 36, 37, &c., et Paulus, Rom. xiii. 8, 9, " Nihil cuiquam debere, nisi ut vos invicem diligatis, qui enim diligit proximum, Legem implevit," &c. Charitas a Johanne vocatur vetus et novum mandatum, 1 Jo. ii. 7, 8. Tertio, Quia " fides Legem non abolet, sed stabilit," Rom. iii. 31. Unde Evangelium Legis nomine sæpe designatur, " Lex spiritus vitæ," Rom. viii. 2, " Lex regia libertatis," Jacob. ii. 8, 12; Gal. ii. 19, " Per Legem Legi mortuus sum ut vivam Deo," per Legem Christi, Legi Mosis, quatenus habet rationem fœderis, quod non tantum intelligendum est μιμητικῶς relate ad mentem Judæorum, quia Evangelium vere et perfecte dat nobis, quod falso quærebant Judæi in Lege, puta justificationem et salutem, quo sensu etiam fides vocatur *opus Dei*, Jo. vi. 29, sed etiam proprie, quia Evangelium non est sine Lege, quæ suaviori quidem modo jam proponitur, sed quæ tamen ad obsequium hominem semper obligat. Quarto, Quia Lex moralis est juris naturalis et immutabilis, ut supra probatum, quæque ideo ad omnes homines ex æquo pertinet in quocunque versentur statu, ita ut ab ejus subjectione eximi nequeant.

Legis necessitas probatur.

1. Ratione fœderis gratiæ.

V. Denique, Lex multifariam necessaria est homini Christiano, 1. Respectu *fœderis gratiæ*, sub quo fideles vivunt, quod non tantum promissionem habet gratiæ et salutis a parte Dei, sed etiam obsequii stipulationem importat a parte hominis, ut quemadmodum Deus pollicetur se fore Deum nostrum amore et protectione, nos vicissim simus populus ejus cultu et obsequio, Jer. xxxi. 33, 2 Cor. vi. 16, 17; 2. Ratione *Dei Patris*, qui nos in familiam suam recipit, qui σχέσιν erga nos induit Patris et Domini, cui honorem et cultum indispensabiliter debemus, Malac. i. 6, 1 Pet. i. 15, 16; 3. Ratione *Christi*, qui ut duplicem erga nos personam sustinet, *Vadis et Sacerdotis*, qui pro nobis satisfacit Legem implendo, et *Capitis ac Regis*, qui Spiritu suo in nobis operatur et Legem implet; ita duplicem a fidelibus suis virtutem exigit, ut illi uniantur, et fiant illi conformes, *fidem*,

2. Ratione Dei Patris.

3. Ratione Christi.

quæ promissionem gratiæ et meritum Vadis amplectitur, et *charitatem*, quæ sanctitatem Capitis imitatur, obediendo ejus mandatis. Unde *mors* ejus non modo est λύτρον *redemptionis* nostræ, quo satisfecit pro nobis plenissime, sed etiam *exemplar imitationis* nostræ, quod nobis proponitur, *ut sequamur ejus vestigia*, 1 Pet. ii. 21; 4. Ratione *Spiritus Sancti*, qui nos sibi consecrat in Templa in quibus habitet, 1 Cor. iii. et vi., qui nomen et munus habet *Consolatoris* et *Sanctificatoris*, ut quemadmodum per officium Paracleti nos solatur adversus maledictionem Legis; Ita qua Spiritus sanctificationis necessitatem obedientiæ Legi debitæ confirmat et sancit.

4. Ratione Spiritus.

5. Ratione gratiæ.

VI. 5. Ratione *gratiæ*, quæ nobis hic jam confertur, quæ obedientiam istam postulat, Tit. ii. 14, tanquam *fructum* istius seminis, *gratitudinem* pro beneficiis acceptis, Psalm. cxvi. 12, et cxxx. 4, Luc. i. 74, et *scopum* ad quem respicit, ut patet in *Electione*, Eph. i. 4, in *Redemptione*, Tit. ii. 14, in *Vocatione*, 1 Pet. i. 15, 1 Pet. ii. 9, in *Justificatione*, Psalm. lxxxv. 9, Gal. ii. 20, Psal. cxxx. 4, in *Regeneratione*, 2 Cor. v. 17, Rom. vi. 14. 6. Ratione *gloriæ* quam speramus, ad quam obedientia Legi debita se habet tanquam *medium* ad finem, sine quo ad eum non pervenitur, Johan. iii. 5, Matt. v. 8, Heb. xii. 14, *Via* ad metam, Ephes. ii. 10, Philip. iii. 14, *Semen* ad messem, Gal. vi. 7, 8, et *primitiæ* ad massam, Rom. viii. 23, imo tanquam pars potissima felicitatis. Unde *necessitas* bonorum operum ad gloriam oritur, non *meriti*, sed *medii*; ut nemo in cœlo glorificari possit, qui non per pietatis studium et Legis obedientiam sanctificatus fuerit in terris.

6. Ratione gloriæ.

Fontes Solutionum.

VII. Aliud est esse sub *Lege*, ut sub *fœdere* ad vitam ex ea acquirendam, ut erat Adamus, vel ut sub pædagogo, et carcere ad hominem custodiendum usque ad adventum Christi; Aliud non esse sub Lege, ut *vitæ regula* ad mores pie et sancte instituendos: Aliud esse sub Lege quatenus opponitur Evangelio quoad rigidam et perfectam obedientiæ exactionem, et terribilem quam intentat peccatoribus maledictionem, Aliud esse sub *Lege* quatenus illi subordinatur, quoad suavem directionem. Priori sensu Paulus dicit "nos non esse sub Lege, sed sub gratia," Rom. vi. 14, quoad relationem fœderalem, et quoad maledictionem et rigorem, quia Christus per meritum suum nos ab illa liberavit, et per Spiritum nos eximit ab isto; Sed posteriori, illi manemus semper obstricti, licet diversum in finem, nam in primo fœdere homo *hoc facere* debebat, *ut viveret* ad vitam promerendam, sed in isto idem præstare tenetur, non ut vivat, sed *quia vivit*, ad vitæ per Christum acquisitæ possessionem, et grati animi testimonium, ut Apostolus ibidem fideles ad obedientiam hortatur.

VIII. *Lex* a Paulo, Ro. vii. 2, 3, confertur *marito mortuo*, non simpliciter, sed secundum quid ratione imperii et rigorosi dominii quod in nos obtinebat, et maledictionis cui mancipabat peccatores; sed non liberationis ab officio præstando juxta eam. Sic 1 Tim. i. 9, Lex minans, cogens, damnans, *non est posita justo*, quia ultro ad officium impellitur, et non amplius spiritu servitutis et formidine pœnæ ducitur, Rom. viii. 15, Ps. cx. 3, sed Lex directiva et regulativa morum semper illi ponitur, et ei subesse debet. "Qui Spiritu aguntur, non sunt amplius sub Lege," Gal. v. 18, cogente scilicet et maledicente, sed sub ea dirigente, quatenus Spiritus Legem istam inscribit in cordibus nostris, 2 Corint. iii. 2, Jerem. xxxi., quæ ideo Lex Spiritus vitæ vocatur, Roman. viii. 2.

IX. Aliud est loqui de duratione œconomiæ Legalis, Aliud de dura-

tione et usu doctrinæ in ea traditæ: illa mutari debuit et cessare, et revera cessavit; ista vero non item. Priori sensu Christus loquitur, Luc. xvi. 16, quum ait, "Legem durasse usque ad Johannem," sed non posteriori. Nec si œconomia tollitur, tolli debet etiam omni ex parte doctrina œconomiæ isti accommodata, sed tantum secundum rationem, secundum quam propria erat illi œconomiæ.

X. Aliud est non imponendam esse Legem Christianis, Aliud non imponendum jugum ἀβάστακτον, nimirum observationem circumcisionis et cæremoniarum legalium. Prius non removetur a Christianis, sed solum posterius: Act. xv. 10, "Quid tentatis Deum, imponendo jugum cervici discipulorum, quod neque Patres nostri neque nos portare valuimus." Patet ex occasione istorum verborum, quæ notatur v. 5, quod quidam surrexissent, qui dicebant oportere "circumcidere Christianos, et præcipere ut observent Legem Mosis," nimirum cæremonialem, ut colligitur ex v. 20, 28, 29, quæ alibi dicitur ζυγὸς δουλείας, Gal. v. 1, vel moralem indebito fine, quasi Christianis vita esset ex ea quærenda, vel in solidum, vel ex parte saltem: sic bene vocari potest ζυγὸς ἀβάστακτος propter infirmitatem carnis, quia nemo per eam potest justificari, Rom. viii. 3. Ita jugum istud potest tolli secundum id secundum quod est ἀβάστακτον, nim. quoad τὸ ἀκριβοδίκαιον legis, coactionem scilicet, et maledictionem ei annexam, licet maneat quoad necessitatem obedientiæ.

XI. Quod est causa per se et natura sua augmenti et multiplicationis delicti, illius usus apud Christianos retineri non debet. Sed Lex hoc sensu non auget peccatum, quia non ex positione Legis qua talis, sed tantum ex ejus transgressione sequitur peccatum; Ideo augere dicitur peccatum per accidens, Roman. v. 20, non modo quia *declarative* illud manifestat, sed etiam *occasionaliter*, quatenus peccatum occasione sumpta per mandatum efficit cupiditatem, Rom. vii. 8, eam scilicet irritando, ut ferociat magis contra mandatum coërcens, instar equi sternacis, eo magis ferocientis in sessorem, quo magis constringitur arctiore lupato; unde graviorem meretur reatum notæ Legis violatio.

XII. Quando Lex vocatur "litera occidens, et ministerium mortis et condemnationis," 2 Cor. iii. 6, 7, 8, 9, intelligenda est non per se et natura sua, sed per accidens ob corruptionem hominis; non absolute et simpliciter, sed secundum quid, quando spectatur ut fœdus operum, opposite ad fœdus gratiæ; Vel ratione œconomiæ et pædagogiæ legalis præcise in se consideratæ, seorsim a promissionibus gratiæ, et contradistincte ad ministerium Evangelicum, quod cum eo ibi confert Apostolus; et hoc sensu bene *litera* dicitur, quia ostendit quidem officium, sed non implet, jubet, sed non juvat, imperat, sed non operatur, et dicitur καταργεῖσθαι ratione istius œconomiæ, quia pactum istud vetus debuit abrogari. Sed non potest ita vocari absolute sub ratione regulæ, et normæ.

XIII. Libertas Christi, solvit nos a jugo Legis maledicentis, a tyrannide Diaboli, et a servitute peccati; sed non eximit a necessitate obsequii Deo præstandi, quod a qualibet creatura qua tali est indispensabile, et maxime a filiis redemptis: imo vinculum officii nostri eo fortius adstringit, quo pluribus nominibus Deo obstricti sumus: Ita libertas a peccato infert necessario servitutem gratiæ; liberati a peccato, servi fimus justitiæ, Roman. vi. 18; imo in eo vera libertas versatur, ut Deo subjiciamur, nam *servire Deo regnare est.* Alia ergo est *libertas spiritus*, Alia *licentia carnis;* Ista revera cum Lege ἀσύστατος, sed illa optime cum ea consistit, et ab ea est inseparabilis, 1 Pet. ii. 16, "Quasi liberi, sed non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed quasi servi Dei," et Gal. v. 13,

"Vos in libertatem vocati estis: tantum ne libertatem in occasionem detis carni."

XIV. Quod datum fuit Judæis, qua Judæis, solis Judæis usui esse potest: sed quod datum est Judæis, qua fœderatis, vel qua Dei populo simpliciter, non ad ipsos solum spectat, sed ad omnes illos qui eandem populi Dei rationem habent. Lex non data est. Judæis primo sensu omni modo, sed posteriori; nam hodieque nobis loquitur, Rom. vii. 7, 1 Cor. ix. 8. Nec si per Mosem data dicitur, Johan. i. 17, sequitur sub Evangelio Christi locum non habere; quia Moses non opponitur Christo, sed subordinatur, ut servus domino, ut ille qui in domo, illi qui jus habet in domum ut qui eum ædificavit et regit.

XV. *Moses* etiam potest spectari bifariam, vel generatim et *indefinite*, ut *Doctor* totius Ecclesiæ, vel particulariter et *definite*, ut *Dux* populi, et Legislator Israëlis, qui ejus commodum respexit. Posteriori sensu Lex a Mose lata ad solos Judæos pertinuit, sed priori extenditur ad omnes; non minus ac Lex naturæ, cujus est compendium. Atque ita possunt conciliari diversæ Orthodoxorum sententiæ circa Legis Mosaïcæ usum et obligationem, dum alii volunt eam pertinuisse ad solos Judæos exclusive ad alios, ut *Zanchius*, et *Musculus;* Alii vero ad omnes spectasse asserunt, ut *Pareus*, et alii; isti enim Mosem et Legem sub prima notione considerant; illi vero sub secunda.

QUÆSTIO XXIV.

DE LEGE CÆREMONIALI.

Quis finis et usus fuerit Legis Cæremonialis sub V. T.?

Lex Mosaïca triplex, moralis, cæremonialis, forensis.

I. Lex per Mosem lata in tres species solet distingui, In *Moralem*, quæ de moribus sive officiis perpetuis erga Deum et proximum agit; *Cæremonialem*, quæ de Cæremoniis sive Ritibus circa sacra sub Vet. Test. observanda tractat: et *Forensem*, quæ civilem gubernationem populi Israëlitici constituit. Prima fundamentum est, quo nititur obligatio reliquarum; Aliæ sunt appendices et determinationes ejus: Cæremonialis respectu primæ tabulæ, determinando ejus circumstantias, maxime quoad cultum externum; Forensis quoad secundam in Judicialibus, licet statuat etiam pœnas sceleribus adversus primam tabulam admissis.

Distinctionis fundamentum.

II. Distinctionis istius veritas patet, non modo ex diversitate nominum, quibus in Scriptura designantur: Nam Lex moralis ut plurimum per מצות, *præcepta*, Cæremonialis per חקים, *statuta*, et Judicialis per משפטים, *judicia*, exprimitur, quæ LXX. reddunt per ἐντολὰς, δικαιώματα et κρίματα. Deut. v. 31, "edicam tibi omnia præcepta, statuta, et Judicia illa quæ docebis eos;" sic cap. vi. 1, 20, et vii. 11, Lev. xxvi. 46; licet nonnunquam voces istæ synonymæ sint, et promiscue usurpentur, Ezech. v. 6, et xx. 11, 16, 18: Sed præcipue ex natura rei, et Legis officio, cujus est constituere ordinem, secundum quem homo cum Deo et proximo conjungitur. Conjungitur autem homo cum Deo, primo similitudine quadam interna et externa, in dilectione, justitia, sanctimonia et veritate, cujus normam tradit Lex moralis; Deinde istorum actuum cultus divini significatione et testatione externa, adhibitis tesseris et symbolis, quorum rationem præscribit Lex cæremonialis; De-

nique quid homo homini ex officio debeat, Lex forensis distinctius Israëlitis applicata explicat. Lex moralis respicit Populum Israëliticum, qua *homines*; Cæremonialis, ut *Ecclesiam Veteris Testamenti* expectantem Messiam promissum; Forensis, ut *Populum peculiarem*, qui Rempublicam genio ac indoli suæ convenientem habere debuit in terra Canaan.

Discrimen Legis moralis ab aliis.

III. Hinc multiplex oritur discrimen Legis moralis ab aliis, tum in *origine*, quia moralis fundatur in jure naturali, ideo natura nota est, sed aliæ in positivo, ideo sunt ex libera revelatione; tum in *duratione*, Illa immutabilis et æterna, Istæ mutabiles et temporales; tum ratione *objecti*, Illa universalis, quæ omnes respicit, Istæ particulares, quæ tantum Judæos; (Forensis quidem quatenus eos ut Remp. distinctam Deo dedicatam spectabat, Cæremonialis vero quæ statum eorum Ecclesiasticum, et statum minorennem et infantilem respiciebat;) tum ratione *usus*, quia Moralis finis est aliarum, aliæ vero morali subserviunt. Hactenus de Morali dictum: Nunc de Cæremoniali disputandum.

Quid sit Lex cæremonialis.

IV. *Lex cæremonialis*, est Systema Præceptorum Dei positivorum de cultu externo in sacris veteri Ecclesiæ præscripto, vel ordinis vel significationis causa. Ita dicitur ab *objecto*, circa quod versatur, nim. cæremoniis seu ritibus sacris in externo Dei cultu olim observandis; sive vox *Cæremoniæ* deducatur a voce Etrusca *cerus*, quæ *sanctum* significat, ut a sancto sanctimonia, ut vult *Joseph. Scaliger* et *Dion. Gothofredus* in notis ad Festum: vel a Cære Thusciæ oppido, quod, quia, quum Galli Romam occupassent, conservarunt æternum ignem et Virgines Vestales, dictum sit sacrarium populi Romani et receptaculum Rom. sacrorum, et Romani remunerationis ergo sacros ritus a Cære dixerint cæremonias, ut volunt *Valer. Maxi.* lib. i. cap. 1, *Florus*, lib. i. cap. 13; Vel, quod verosimilius est, ab Hebræo חרם, quod rem sacram et Deo devotam significat.

V. Variis nominibus insignitur, modo per חקים, (ut משפטים Judicialem notant, et מצוה moralem;) modo per νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι, Eph. ii. 15, quia præcepta illius sunt δεδογμένα, a Dei voluntate sancita, quæ nullam habent bonitatem, quam ab arbitrio divino; modo per ἐντολὴν σαρκικὴν, Heb. vii. 16, et δικαιώματα σαρκὸς, Heb. ix. 10, quia in rebus externis et corruptibilibus præscribendis occupatur, quæ carnis nomine veniunt in Scriptura; modo per στοιχεῖα ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ τοῦ κόσμου, *elementa egena et infirma mundi*, Galat. iv. 9, quia erant prima rudimenta et veluti alphabetum Ecclesiæ Judaïcæ, in quo durante infantili ætate informari debuit, quæ nihil poterant per se vel ad justificationem, vel ad salutem.

Origo Cæremoniarum.

VI. Cæremoniæ sunt externi Ritus, et sacra cultui Dei accidentia, quæ ipsa per se cultus Dei non sunt, sed adjuncta concomitantia, et adjuvantia, significatione, exercitio, opere, et decoro. Ortus earum et fundamentum petitur a natura et conditione hominis, qui cum sit *animal cæremoniosum*, ut loquitur Melancton, cæremoniis et ritibus externis adhæret, et afficitur; et cum constet anima et corpore, et in utroque Deum glorificare debeat, ritus postulat externos, quibus corporis motus ad Dei cultum componat, et a sensibilibus et terrenis evehatur ad spiritualia et cœlestia. Hinc in statu integritatis non defuerunt externa quædam symbola ritusque cæremoniales, qualis fuit arbor vitæ, præ cæteris destinata in sacramentum fœderis et promissionum, et arbor scientiæ boni et mali, quæ unica e multis in probationis symbolum separatur; qualis fuit etiam Sabbathi sanctificatio. Sed post peccatum crevit istorum rituum necessitas, non tantum ad εὐταξίαν, et

vinculum sanctæ societatis, et communionis piæ sub Deo, ad obsignationem fœderis, tum quoad Dei præsentiam et beneficia, tum quoad testimonia gratitudinis nostræ, et tesseras nostri erga Deum officii; Sed præcipue ad Mediatoris personam et officia adumbranda, sine quo nullus datur ad Deum accessus.

VII. Unde orta est Legis Cæremonialis institutio, cujus rationes præter Dei sapientissimam voluntatem, in qua nobis acquiescendum, plures dantur gravissimæ: 1. *Conditio Ecclesiæ*, quæ adhuc in pueritia et infantia sua constituta, propter tenue demensum Spiritus S. quod illi dabatur, Gal. iv. 1, hujusmodi figuris erat instituenda, cum majoris lucis ordinarie non esset capax. 2. *Natura populi Israëlitici*, qui cum esset populus duræ cervicis, et ad idololatriam et cultus profanos Gentium valde proclivis, per hujusmodi cæremonias custodiendus fuit, et veluti cancellis quibusdam cohibendus, ne ad alios cultus deficeret. 3. *Peccati turpitudo et gravitas*, quæ fuit ostendenda, ut homo de eo convictus ad remedium quærendum excitaretur, quod per purificationes et sacrificia fiebat. 4. *Necessitas et efficacia gratiæ*, quæ variis typis adumbrari debuit.

Finis Legis cæremonialis generalis, εὐταξία. Specialis, respectu Legis moralis.

VIII. *Finis* ergo non minus ac *usus Legis cæremonialis* multiplex observari potest, 1. *Generalis*, scilicet εὐταξία, ut populus in illa haberet externam cultus publici et Religionis formam, quæ Deo probaretur. 2. *Specialis* rursus varius juxta diversam ejus σχέσιν, vel relate ad Legem moralem, vel ad populum Israëliticum, vel ad gratiam. Nam respectu *Legis moralis*, finis ejus fuit subservire priori tabulæ, præscriptione cultus externi legitimi, et rejectione omnium cultuum peregrinorum et ἐθελοθρησκειῶν, et adjuvare Legem moralem in convincendis hominibus *impuritatis* suæ et *impotentiæ*, et *reatus*. 3. Respectu *Populi*, debuit inservire ad *distinguendum* illum a cæteris populis, et fortius illum inter se colligandum. Ideo vocatur μεσότοιχον, *paries intergerinus*, Eph. ii. 14, quo separabantur Israëlitæ a cæteris gentibus, quæ nihil commercii cum illis propterea habebant, imo odia et inimicitias hac de causa inter se exercebant, quo fit ut ab Apostolo ibidem vocetur ἔχθρα, seu *inimicitia*, id. occasio odii et dissidii quod inter eos intercedebat. Ita pædagogiæ cujusdam loco fuit, quæ abduceret populum a communione gentium, ab earum idololatria et impuritate, quæque adduceret ad Deum, et arctius religaret, ut Deum tanquam Deum suum peculiariter coleret, et ita sisteret in hoc operoso cultu, ut nullum tempus horave vacaret, qua vel novos ipse cultus comminisci, vel ab aliis usurpatos assumere, liceret.

Respectu populi.

Respectu Gratiæ.

IX. Respectu *fœderis gratiæ* usus Legis fuit, *necessitatem* per peccati et miseriæ humanæ demonstrationem ostendere; ejus *veritatem* et *præstantiam* per Christi et officiorum ac beneficiorum ejus adumbrationem demonstrare; *gratiam* ejus multiplicem figuris suis et sacramentis *obsignare;* in ejus desiderio et expectatione per operosum illum cultum detinere, et disciplinæ suæ severitate ad eum quærendum compellere; et *cultus spiritualis* qui ab ipso requiritur in isto fœdere justitiam, et imaginem, exhibere. Nimirum ut tria præcipue homini sunt semper inculcanda, 1. *miseria* ejus, 2. *misericordia* Dei, 3. *officium gratitudinis:* quid sit per naturam, quid acceperit per gratiam, et quid debeat per obedientiam: Tria ista ob oculos posuit Israëlitis Lex cæremonialis; Cæremoniæ quippe tres istos respectus potissimum includebant: primum quatenus erant Legis appendices, et duos alios, ut Evangelicæ gratiæ sacramenta. 1. Erant *Confessiones peccatorum*, et *miseriæ* humanæ, et reatus per peccatum contracti, Coloss. ii. 14, Hebr. x. 1, 2, 3. 2. *Symbola et*

umbræ misericordiæ Dei, et gratiæ per Christum conferendæ, Col. ii. 17, Hebr. ix. 13, 14. 3. *Imagines et picturæ officii*, et cultus Deo exhibendi in animi grati testimonium, Rom. xii. 1. Miseria humilitatem eorum animis ingenerabat, misericordia solatium, et gratitudinis officium sanctificationem; quæ tria in sacrificiis expresse designabantur, nam ut erant *Chirographum* a parte Dei, Col. ii. 14, quod debitum peccato contractum repræsentabat; Ita erant *Umbræ* λύτρου a Christo persolvendi, Coloss. ii. 17, Hebr. x. 5, 10, et *Picturæ* λατρείας λογικῆς, cultus rationalis et Evangelici a fidelibus Deo exhibendi, Rom. xii. 1, 1 Pet. ii. 5.

X. Certum est tamen primam et potissimam Legis istius σχέσιν ad Christum respexisse, qui ut omnium promissionum et oraculorum fuit scopus et fundamentum, 2 Cor. i. 20, ita omnium typorum et figurarum fuit corpus et veritas, Col. ii. 17. Ista erant σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, *Umbræ futurorum*, *Corpus autem Christi*. Dicuntur *umbra*, tum *physice* prout opponitur corpori: quia ut umbra signum est corporis, sic cæremoniæ erant signa Christi exhibendi; ut corpus est causa umbræ, non contra, sic Christus fuit causa institutionis istorum rituum; ut umbra per se nihil valet aut potest, sed corporis est virtus, ita omnis efficacia est a Christo, sed cæremoniæ per se vanæ sunt et mortuæ: tum *artificialiter*, pro obscura et rudi rei delineatione, opposite ad εἰκόνα, perfectam rei imaginem, quo sensu usurpatur ab Apostolo, Heb. x. 1. Sapientissime autem ita dispensatum a Deo, ut cum gravissimis de causis vellet Messiæ adventum differre post multa secula, non tantum promitteretur et prædiceretur in Oraculis, sed et repræsentaretur in Typis, tantisper dum adveniret tempus διορθώσεως, et ipse Sol justitiæ illucesceret: tum ut vetus populus his umbris et oraculis se sustentaret in spem venturi Messiæ, atque adeo sub istis imaginibus aliquod specimen haberet gratiæ cœlestis in Christo exhibendæ; tum ut fideles N. T. ex istis characteribus facilius et certius Messiam exhibitum agnoscerent, eorumque fides magis confirmaretur intuendo complementum umbrarum in Corpore, et figurarum in veritate.

An Lex cæremonialis sit data ex ira in iram.

XI. Atque hinc facile colligi potest, quid statuendum sit in illa Quæstione, quæ hodie a nonnullis movetur, An Lex cæremonialis post μοσχοποιΐαν imperata habuerit usum obsignativum reatus et maledictionis fideles adhuc constringentis, adeoque ex ira in iram sit data, et ad aggravandam atque obsignandam Patrum sub reatu iræ et execrationis servitutem? ut quidam vellent; An vero præcipue Christum respexerit, et data sit in typum bonorum futurorum, ad erigendos fidelium animos? quod alii sentiunt. Nam ut duplex Legis istius σχέσις fuit, quæ sedulo est attendenda: Altera *Legalis*, quæ respiciebat fœdus operum, et Legem ejus violatam; Altera *Evangelica*, qua referebatur ad fœdus gratiæ, et ejus Mediatorem: Ita diversimode de ea juxta geminam istam σχέσιν ratiocinandum est. Nam respectu prioris dubium non est, quin usum habuerit peccatum retegendi, et ejus reatum obsignandi, et iram ac execrationem Dei propter peccatum imminentem denunciandi; quo sensu Paulus ait fuisse *chirographum* adversus nos, et in iis factam fuisse peccatorum ἀνάμνησιν. Sed quum posterior attenditur, certum est etiam in ea symbola fuisse et sigilla gratiæ Dei in Christo, quibus fideles erigerentur in spem futurorum bonorum, et adversus peccati et iræ Dei sensum confirmarentur.

XII. Ita autem istæ σχέσεις inter se connexæ sunt, ut si quis rite œconomiæ Vet. Test. naturam, et Legis cæremonialis usum tenere voluerit, eas semper conjungere debeat; nec sine gravi veritatis dispendio a se invicem divelli possint. Nam ut qui solam σχέσιν Evangelicam attenderet,

posthabito pædagogiæ Legalis rigore, characterem Vet. Test., qui in eo potissimum consistit, non assequeretur: Ita qui legalem nimium urgent, neglecta et non satis expensa Evangelica, gratiam Dei sub illa dispensatione sese exerentem non parum obscurare, et Patrum fidem et solatium nimis deprimere et minuere videntur. Unde media hic via tutissima est, ut utrumque istam σχέσιν ob oculos semper habeamus; ita tamen ut Legalis inferior sit, quæ subserviat Evangelicæ, et finem minus principalem totius dispensationis istius respiciat; Evangelica vero primaria, utpote quæ præcipuum Dei et ultimatum in ista œconomia finem contineat.

XIII. Hinc non potest absolute dici Legem cæremonialem ex ira in iram datam esse, ad obsignandam et aggravandam Patrum sub reatu et execratione servitutem; et sacrificia pro peccato non fuisse in remedium, sed in chirographum; et similia id genus, quibus rigor pædagogiæ Legalis exponitur: Licet enim sano sensu hæc dici possunt quoad σχέσιν legalem præcise in se consideratam, nec ullam litem ideo fratribus movendam censeremus, si ea est ipsorum mens: non possunt tamen absolute et simpliciter recipi, si cæremoniæ spectentur relate ad σχέσιν Evangelicam, a qua non debent unquam divelli. Nam si verum est, ut negari non potest, Deum sub illis adumbrare et obsignare nobis voluisse mysteria Evangelica, et gratiam salutarem Christi, quod toties et tam expresse inculcat Apostolus in Epistola ad Hebræos, et Typorum ac Sacramentorum ratio hoc necessario exigit; Quomodo Lex ista ex ira in iram potest dici data, et ad obsignandum ac aggravandum Patrum reatum et servitutem? An quæ tam gratum et suavem usum habuit, in tam durum et gravem finem censenda est data? Et si sacrificia ipsam expiationem futuram Christi, ad liberationem jam tum efficacem, obsignabant, quomodo dicuntur incumbentem Patribus reatum obsignasse, cum molesta conscientiis exprobratione?

XIV. Nec evinci potest contraria sententia, Vel ex eo quod Lex vocatur jugum ἀβάστακτον, Act. xv. 10; Quia hoc intelligitur de Lege in se spectata opposite ad Evangelium, quo sensu ministerium est mortis et condemnationis, quod laboriosis observationibus onerabat conscientias; non de ea subordinate ad Evangelium, quo sensu fuit pædagogus ad Christum, Gal. iii. 24; Vel quod per egena et infirma elementa mundi describitur, Gal. iv. 9, quibus tribuit Apostolus, Heb. vii. 18, τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελὲς: Quia Paulus non loquitur de cæremoniis in legitimo suo usu ex Dei instituto sub V. T., sed de illis jam abrogatis et emortuis per Christum, vel in se consideratis extra typicam relationem, separatis scil. a Christo, prout eas respiciebant Judaïzantes; Vel quod Lex dicitur habuisse umbram futurorum bonorum, non ipsam rerum imaginem, Heb. x. 1: Quia certum, Apostolum loqui de Lege in se spectata simpliciter, seorsim a Christo Mediatore, quo sensu nemo negat habuisse tantum umbram futurorum, nec potuisse expiare peccata et sanctificare conscientiam: Sed hoc non obstat quominus potuerit referri ad Christum ad ejus gratiam adumbrandam, imo verba Apostoli eo nos manifeste ducunt.

XV. Non melius colligitur ex Col. ii. 14, ubi vocatur Chirographum nobis adversum; quod videtur notare obsignationem et exprobrationem reatus adhuc fidelibus incumbentis. Quia hoc dicitur tantum respectu σχέσεως Legalis, quæ nequaquam ita debet urgeri, ut Evangelica obliteretur, alias perperam dixisset Paulus *Circumcisionem fuisse sigillum justitiæ fidei*, Rom. iv. 11. Juxta priorem bene potest dici fuisse chirographum, quia in ea fuit confessio peccati et reatus, non aboliti per victimas legales, ut patebat in iteratione, sed abolendi per solam Christi mortem; sed per

posteriorem erat figura substitutionis Mediatoris in locum nostrum, et reatus in ipsum translati, atque adeo liberationis per eum accipiendæ, quin et remissionis jam acceptæ in virtute sacrificii futuri; Hinc est quod Paulus non dicit simpliciter chirographum illud esse nobis ἐναντίον, *contrarium*, sed ὑπεναντίον, *subcontrarium*, id. quodammodo contrarium; nimirum quia si fuit chirographum peccati et reatus propter illud contracti, ac pœnæ commeritæ, atque ita adversum Patribus sub illa σχέσει legali, et quatenus erant peccatores; At quatenus erant fideles, favorabilia continebant symbola et sigilla gratiæ ipsis jam tum dispensatæ juxta σχέσιν Evangelicam, quæ fuit principalis et ultimata, et per quam prior emolliebatur ad fidelium solatium, ne censerentur adhuc esse sub reatu, qui in Christum virtute sponsionis factæ et solutionis futuræ erat translatus.

XVI. Porro multitudo cæremoniarum et figurarum, imperfectionis qua laborabant erat argumentum; simulque summam Christi perfectionem animis oculisque ingerebat, ad quam utcunque adumbrandam tanta varietate opus erat, ut quod una tabella plene repræsentari non potuit, per plures, quæ idem objectum sub varia σχέσει consideratum redderent, exhibetur. Idem Christus adumbratus fuit in Regibus, Prophetis, et Sacerdotibus, ratione triplicis muneris sui; in Sacerdote offerente, ratione Spiritus æterni seu Divinitatis, in victima oblata, ratione naturæ humanæ, in altari holocaustorum, ratione satisfactionis, in altari suffituum, ratione intercessionis, &c. Idem Spiritus per aquam purificationis, per oleum unctionis, per ignem sacrum, significatus fuit, ratione variarum ejus operationum. Hinc fit, ut quæ divisa sunt in typis, conjungantur in antitypo, de quo non ex uno vel altero seorsim, sed ex omnibus conjunctim spectatis judicium debet fieri, quia nullus datur typus adæquatus, qui plene antitypum referat, sed omnes sunt partiales et inadæquati.

XVII. Ut vero idem mysterium sub variis figuris et cæremoniis sæpe repræsentantur: Ita eadem figura sæpe diversis mysteriis adumbrandis adhibetur, maxime quum mysteria ista sunt subordinata, et σχέσιν habent ad invicem. Sic *Tabernaculum* fuit typus *Christi*, Joh. i. 14, *Ecclesiæ*, et fidelium, Eph. ii. 20, et *Cæli*, Apoc. xi. 1, 2; Sacrificia, figuræ sacrificii expiatorii Christi, Heb. x. 5, 6, et sacrificiorum spiritualium et Eucharisticorum fidelium, 1 Pet. ii. 5. Sacerdotes, Christum repræsentabant, qui summus est Pontifex Novi Test., Heb. ix. et x., Ministros Evangelii, qui debent λειτουργεῖν Deo, Ro. xv. 16, et fideles, qui facti sunt *regale sacerdotium*, 1 Pet. ii. 5; Apocal. i. 6. Pascha fuit non tantum memoriale transitus Angeli per Ægyptum, et liberationis ab Ægypto, sed symbolum redemptionis per Christum futuræ a servitute Diaboli et peccati, et figura transitus fidelium a servitute ad libertatem, a morte ad vitam, 1 Cor. v. 7.

Cæremoniarum impotentia expiandi peccatum.

XVIII. Atque hinc non obscure colligitur contra Judæos, usum et finem Legis cæremonialis non fuisse justificationem et sanctificationem hominis peccatoris; Quia "Lex nihil ἐτελείωσεν, perfecit et consummavit, sed introductio melioris spei per quam accedimus ad Deum," Heb. vii. 19, cum occuparetur tantum circa mandatum carnale et res terrenas et corporeas, quæ *non possunt conscientiam τελειῶσαι*, Heb. ix. 9, sed non ulterius pertendebant, quam *ad puritatem carnis*, vers. 13, id. externam et cæremonialem, quod Apostolus fuse demonstrat, Heb. x. 1, 2, 3, 4. Et facile probatur, primo generaliter, a *natura istius Legis*, *quæ umbram habebat rerum futurarum*, v. 1, non vero expressam rerum imaginem, ideo non poterat accedentes perficere. 2. Specialiter, ab imperfectione cæremoniarum, quæ *nullam proportionem* habebant, Vel cum *peccatis*, quæ, ut culpæ morales,

non possunt nisi moraliter expiari et expurgari, per victimam moraliter se habentem, id. ex summa charitate et perfectissimo obsequio sese offerentem Deo, qualis solus Christus est; Vel cum *Deo*, cui satisfieri debet, qui ut Spiritus est, spiritualem etiam et rationalem postulat victimam, quæ sibi satisfaciat; nec sapientia aut justitia ejus patiebantur, ut sanguine bruto et materiali tollerentur peccata, sed requirebant, ut rationalis victima elueret culpam a rationali creatura admissam, et ut infinita Majestas læsa, infinito pretio et satisfactione placaretur; Vel cum *homine* pro quo expiatio fieri debuit, quia peccatum in eadem natura, in qua commissum fuit, plecti debuit. Hinc Apostolus diserte asserit, "impossibile fuisse sanguinem taurorum et hircorum tollere peccata," Heb. x. 4, non modo ex ordinatione Dei, sed ex natura rei, cum potius in sacrificiis perpetuo iteratis fieret quotannis ἀνάμνησις peccatorum, v. 2, 3.

XIX. Nec si sæpius *expiatio* tribuitur sacrificiis istis, sequitur vere et proprie expiasse, quia hoc referendum tantum ad *expiationem typicam* et *cæremonialem*, qua tollebatur carnis impuritas, id. peccatum contra Legem illam admissum, non vero ad *expiationem realem* et *spiritualem* a reatu et macula peccati proprie dicti, quæ puritatem inferebat conscientiæ, ut loquitur Apostolus, Heb. ix. 14. Duplex ergo *effectus* istius Legis attendendus est: prior *externus et carnalis*, abolitio puta impuritatis carnalis, per quam aliquis arcebatur a conventibus Ecclesiasticis, qualis contingebat per contactum rerum prohibitarum a Lege cæremoniali; posterior *sacramentalis*, significatio scilicet et obsignatio gratiæ et omnium beneficiorum a Mediatore obtinendorum, de quo vide Disput. de Satisfactione Christi, P. VI. Th. 14.

Cæremoniæ spectantur, vel ratione Personarum, vel, &c.

XX. Cæremoniæ autem istæ distribui possunt in varias classes. 1. Respectu *Personarum* a quibus peragenda fuerunt sacra. 2. Respectu *Sacrorum* ipsorum, quæ fieri debuerunt. 3. Respectu *Locorum* in quibus celebranda fuerunt. 4. Respectu *Temporum* quibus obiri debebant. *Personæ* sacræ duum erant generum; aliæ communiter, aliæ singulari ratione, sacræ vocantur. Prioris generis sunt omnes circumcisionis sacramento initiati, qua tessera populus Deo dicatus a profanis gentibus distinguebatur et internoscebatur; Ritus ejus nativæ corruptionis nostræ abolitionem, et imaginis Dei in nobis renovationem, nostrique in Christum insitionem, et fœderis divini obsignationem figurabat.

XXI. Posterioris generis sunt illæ, quarum ministerio Deus ad gubernationem Ecclesiæ suæ utebatur. Erantque Ministri ordinarii, et extraordinarii. Isti erant, qui vel ad condendam Ecclesiam, et ordinem in ea primo constituendum, vel, ubi collapsus erat, restituendum, et futura prædicenda, immediate excitabantur, quales erant *Prophetæ*. Unde per visiones, somnia, et internum Spiritus S. afflatum ad prophetandum instruebantur. Ordinarii erant, qui mediate vocati constitutum in Ecclesia ordinem curare

Sacerdotes.

tenebantur sacris operando, quales erant *Sacerdotes* et *Levitæ*. Illi perpetua successionis serie ex Aaronis familia orti, officium in Tabernaculo exercebant, manus populo imponebant, et invocato Dei nomine benedicebant. Inter quos summus Pontifex eminebat, cujus singularis consecratio, singularis habitus, singulare munus, peculiarem Christi typum constituebat, quem sigillatim persequi nostri nunc non

Levitæ.

est instituti. *Levitæ* speciatim dicebantur, qui loco Primogenitorum sacris adhibiti, Num. xviii., in vasorum sacrorum emundatione, mactatione et ablutione pecudum, appositione panum, aliisque id genus officiis, Sacerdotibus serviebant.

Naziræi.

XXII. In censum Personarum sacrarum referuntur etiam *Naziræi*, licet sacra non attingerent, quorum alii *votivi*, de quibus Num. vi., alii nati, et divinitus imperati, ut Samson, Samuel, Joh. Baptista; quorum peculiaris sanctimonia perfectam Christi puritatem, qui verus Dei נזיר fuit, antonomastice talis, ab aliis ἀφωρισμένος, adumbrare debuit, in quo vere deprehenditur et in mysterio, quod in Naziræis quoad literam occurrebat, siquidem ab omnibus sordibus abstinuit, quæ poterant sanctitatem ejus perfectissimam inficere, non communicavit operibus mortuis peccati, et vita ejus perpetuum fuit sobrietatis et temperantiæ et omnium aliarum virtutum exemplar. Et muneri suo tanto cum zelo incubuit, ut prætulerit illud omnibus affinitatis officiis.

Res sacræ. Donaria.

XXIII. *Res sacræ* erant, quæ profanis usibus exemptæ, ac Verbo Dei sanctificatæ, sacris usibus destinabantur, quæ erant *Donaria*, vel *Sacrificia*. Illa erant oblationes rerum inanimatarum, quæ ex terra natæ homini vel alimentum ad vitam, vel condimentum ad hilaritatem, vel medicamentum ad sanitatem subministrabant. Ex primo genere panis et vinum, ex altero oleum et sal, ex tertio thus offerebatur, quibus tum Christi in nos beneficia et Spiritus charismata designabantur, tum nostrum erga Deum officium et grati animi testificatio, Mala. i. 11.

Sacrificia.

XXIV. *Sacrificia* potissimum huc pertinent, quæ magnam partem Legis cæremonialis faciunt. Non quod antea fuerint liberæ usurpationis, quæ potuerint vel offerri vel non offerri sine debiti cultus neglectu, ut quidam vellent; præscripta enim a Deo fuisse, vel ex eo satis superque colligitur, quod Abel *fide obtulisse* dicitur, Heb. xi. 4, fides autem nititur Verbo Dei, et quod *Deus testimonium* dicitur perhibuisse istis sacrificiis, ita testando ea sibi grata esse: At in negotio religionis nihil ipsi placet, nisi quod ipse jussit, et omnis ἐθελοθρησκεία damnatur, Col. ii. 23. Sed clarius et solennius renovata est eorum institutio per Mosem. *Sacrificia* autem erant victimæ rerum animatarum, a fideli exhibitæ, et per Sacerdotem Deo oblatæ, juxta ritus ab ipso præscriptos; quarum integritas et ὁλοκληρία, ut Christum agnum immaculatum significabat, et scopum perfectionis ad quem in hac vita collineandum est, ita oblatio earum Christi primo sacrificium pro nobis oblatum, deinde nostram etiam λογικὴν λατρείαν designabat. Eorum duæ species præcipuæ erant. Alia enim erant *hilastica* seu propitiatoria pro peccatis commissis, quæ sacrificium expiatorium Christi pro nobis in cruce εἰς ὀσμὴν εὐωδίας oblatum ad expiationem peccatorum nostrorum, Ephes. v. 2, et nostri et corporis et animi consecrationem in Christo Patri factam adumbrabant, Rom. xii. 1; Alia *Eucharistica* pro beneficiis vel speratis vel acceptis, quæ erant typi spiritualium precum et laudum sacrificiorum Deo quotidie offerendorum, et beneficentiæ erga proximum exercendæ, Heb. xiii. 15, 16.

XXV. *Sacrificium* aliquando *late* sumitur pro qualibet actione religiosa a Deo instituta, ut ei nostra offeramus ad ipsius gloriam, et sancta societate illi arctius copulemur. Et eo sensu potuit locum habere etiam ante peccatum, et finis fuit testandæ, obsignandæ, conservandæ, et augendæ communionis cum Deo, homine gratias agente, accepta omnia ferente, et sua omnia repræsentante et sistente Deo ad grati animi testimonium, et beneficiorum quibus adhuc eget consecutionem. Sed *stricte* notat oblationem et mactationem victimæ ad peccati expiationem per ejus αἱματεκχυσίαν et mortem; Et ita post peccatum tantum locum habere potuit. Quia cum mala culpæ et pœnæ, per peccatum invecta, amolienda essent, et bona a quibus homo exciderat procuranda, per justitiæ divinæ satisfactionem, et iræ ipsius placationem, necessario sanguinis fusio, et mors victimæ in sa-

crificiis requirebatur, ad sacrificii Christi per mortem ejus maledictam et sanguinis preciosissimi effusionem efficacius adumbrandam.

Loca sacra.

XXVI. Tertio, Quia Rebus sacris accedunt *Locus* et *Tempus;* Ideo ad Legem cæremonialem etiam pertinent. *Locus sacer* est, in quo Deus præsentiam suam symbolo quopiam aspectabili exhibuit, et se coli ibidem publice præcepit, qui propterea etiam ante extructum Tabernaculum et Templum, "facies Jehovæ, Domus Dei, et Porta cœli" dicitur, Genes. xvi. 13, et xxviii. 17. Ut enim Conventus sacros Lex jubet; Ita et Conventuum loca seligenda fuerunt, in quibus commode et opportune peragerentur ea, quorum causa conventus aguntur. Quæ discretio pependit non a delectu hominum, qui sæpe Divinitatem affingunt, ubi nullum datur ejus argumentum; sed a Deo, qui tum sui manifestatione, (qua veluti fulgetro coruscante, omnium in se, lucidissimus ipse, imo lux ipsissima, convertit oculos,) tum voluntatis declaratione, ea seligit et segregat. Quæ quidem localis adhæsio necessaria facta fuit sub Veteri Testamento, ubi cultus externus et cæremonialis certum etiam locum requirebat, cui alligaretur. Sed nunc sub Evangelio, ubi Dei cognitio diffunditur per totum orbem, facta est accidentalis et indifferens, quia nulli loco cultus noster adstringitur, nec in monte Garizim, nec in Jerusalem, modo fiat in spiritu et veritate, Johan. iv. 23: ubivis locorum licet manus puras ad Deum tollere, 1 Tim. ii. 8.

XXVII. Locus iste ex Dei ordinatione Mosi patefactus fuit; primo Tabernaculum mobile, quod in eum finem extruere jussus est, quod ideo *Tabernaculum Conventus et Testimonii* vulgo dicebatur; postea tempore Solomonis in Templum fixum et immobile mutatum fuit. Figura fuit, 1. *Christi*, in quo Deitatis πλήρωμα habitat σωματικῶς, Col. ii. 9, in quo solo Deus rite agnosci et coli potest, qui per humanitatem suam ἐσκήνωσεν, habitavit inter nos velut in tabernaculo, Joh. i. 14, Hebr. x. 20, Joh. ii. 19. 2. *Ecclesiæ*, extra quam nulla salus, Apoc. xi. 2, quæ Tabernaculum est Dei in Spiritu, Ephes. ii. 22, et domus Dei vivi, 1 Tim. iii. 15. 3. *Fidelium*, qui Tabernaculum corporis terrenum circumferunt et manufactum, quod paulatim dissolvitur, 2 Cor. v. 1, 2 Pet. i. 14, et ipsi sunt Templum Dei, 1 Cor. iii. 16, et vi. 19, in quibus Christus habitat per fidem, Ephes. iii. 17. 4. *Cœli et gloriæ*, Apoc. xi. 19, et xxi. 3, 22.

Tabernaculum, Templum.

XXVIII. *Unitas* ejus unitatem tum Christi Capitis, tum Corporis mystici seu Ecclesiæ significat. Distinctio ejus in Sacrarium, Locum sanctum, et duplex Atrium, in *Christo* adumbrare potuit *Corpus*, quod Atrio, *Animam*, quæ Loco sancto, et *Deitatem*, quæ Sacrario respondet; In *Ecclesia* tres ejus ordines: Ecclesiam *visibilem*, in quam hypocritæ et profani possunt ingredi, quæ respondet Atrio; *invisibilem* et electorum, quæ in terris adhuc versatur, in quam soli fideles et electi instar sacerdotii legalis recipiuntur, ut λογικὴν λατρείαν Deo reddant, ubi adhuc egent luce Verbi, qua dirigantur, cibo Sacramentorum quo nutriantur, et suffitu precum; et *Ecclesiam beatorum*, qui in cœlum tanquam Dei sacrarium admissi intima Dei communione fruuntur, Heb. ix. 24: vel statum naturæ, gratiæ, et gloriæ; In *Homine* tres ejus partes, *sensus externos*, qui apprehendunt τὰ αἰσθητά, quæ sunt in Atrio, *intellectum*, et mentem, quæ τὰ νοητὰ cognoscit, quæ in loco sancto, et *cor* seu conscientiam, quæ amplectitur τὰ πιστά, quæ sunt in loco sanctissimo, quæ oculus non vidit, nec auris audivit; In Dei revelatione tres gradus: per *opera*, quæ respondent Atrio, quia omnibus promiscue patent, per *Verbum*, quod loco Sancto, quia Ecclesiæ soli destinatur, et per *faciem*, quæ Sacrario, et datur solis beatis.

XXIX. Tabernaculi congruens per commissuras et compages suas coagmentatio, Ecclesiæ Corpus ex Christo Capite, et fidelibus ejus membris συναρμολογούμενον et συμβιβαζόμενον figurabat, Eph. iv. 16. Ejus in Templum mutatio mutabilem politiæ Judaïcæ formam designabat, quæ primo mobilis et ambulatoria fuit in deserto, deinde sub Solomone nacta est quietem, quam Templum, Tabernaculo quidem partibus et instrumentis suis analogum, sed stabilitate, splendore, et majestate longe augustius, designabat. Deinde recte in Tabernaculo exhibetur imago tum veteris Ecclesiæ, tum totius vitæ humanæ status mutabilis, in Templo vero tum Ecclesiæ Christianæ, tum Ecclesiæ triumphantis. Ideo in illo soli Judæi, in isto etiam Gentiles, Tyrii et Sidonii, operam navarunt.

Arca Fœderis.

XXX. *Arca Fœderis*, quæ Tabernaculo et Templo continebatur, in qua Tabulæ Legis reconditæ erant, imposito operculo aureo Propitiatorio a Cherubinis tecto, significabat 1. *Christum*, super quem Deus thronum gratiæ erexit, Heb. iv. 16, in quo se propitium nobis exhibet, qui datus nobis est in Propitiatorium in sanguine suo, Rom. iii. 25, in quo absconditi sunt thesauri sapientiæ et intelligentiæ, Col. ii. 3, et Tabulæ Legis repositæ, quum Lex Dei in ejus visceribus insculpta fuit, Ps. xl. 8, in quo λόγιον Dei invenitur, quia, ut λόγος Patris, oracula ejus fundit, et voluntatem ejus nobis revelat; cui Angeli ministrant, et ad cujus gloriam et mysteria penitius contemplanda Cherubini παρακύπτουσι, et sese demittunt, 1 Pet. i. 12. 2. *Ecclesiam*, in qua Deus thronum suum erexit, et Tabulas sacras recondi voluit; ubi præsentem se exhibet in gratia, et placatum in Christo vero propitiatorio; ubi oracula fundit per Verbum; ubi Angeli tanquam Spiritus ministratorii adstant perpetuo fidelibus, et eorum saluti invigilant; ubi *virga* disciplinæ et crucis, qua nos exercet, conjungitur cum *manna* consolationis et vitæ, quo nos sustentat.

Altare duplex.

XXXI. *Altare* duplex, *holocausti* et *suffitus*, duas partes officii Sacerdotalis Christi repræsentavit, quæ in duplici ejus statu impleri debuerunt: *satisfactionem*, in Corporis sui oblatione et sanguinis fusione in statu humilitatis, et *intercessionem* in cœlis in statu exaltationis per vivam et continuam sacrificii sui repræsentationem, quæ thuribulo aureo, quo thymiamata adolentur super Altare, adumbratur, Apoc. viii. 3. "Habemus Altare," inquit Apost., Heb. xiii. 10, "ex quo potestatem edendi non habent qui serviunt Tabernaculo." Ab uno ad aliud fiebat transitus: in Æneo primo sacrificium offerri debuit antequam thymiama offerretur; sic Satisfactio præmittenda fuit Intercessioni, quia sine satisfactione preces omnes inutiles sunt. Christus *Altare* nostrum: In *cruce*, per immolationem; In *cœlo*, per intercessionem; In *mensa*, per commemorationem.

Mensa. Candelabrum. Altare suffitus.

XXXII. In loco sancto Tria præcipue observantur: *Mensa*, ubi panes conspectus apponebantur; *Candelabrum*, in quo lucernæ accendebantur; et *Altare suffitus*, ubi incensum adolebatur; quibus respondent in Ecclesia, *Lux Verbi*, qua nos illuminat, *Panis vitæ*, quo nos pascit, et *Cultus sacer*, quem a nobis exigit per oblationem precum et aliorum sacrificiorum spiritualium: *Lux fidei* splendet in Candelabro, *Vita spei* alitur in Mensa, et *Ignis charitatis* fovetur in Altari.

Labrum æneum.

XXXIII. *Labrum æneum*, in quo Sacerdotes tenebantur lavare manus et pedes suos, antequam ad Altare accederent, et sacris operarentur, signum erat Purificationis singularis, quæ requiritur in iis qui ad Deum accedunt, sive peculiari vocatione ministrorum Dei sint instructi, sive communi fidelium, ut constaret neminem ad

Deum colendum rite accedere posse, nisi fide in Christum a peccatorum reatu plene, ab ipsa vero macula saltem ex parte purgatum, Joh. xiii. 8, Heb. x. 22, Tit. i. 15, 16.

Tempora sacra.

XXXIV. Denique, *Tempora sacra* sunt, quibus Dei beneficia, sive præterita sive futura, publice prædicantur et celebrantur. Ad quæ pertinet, 1. *Juge sacrificium* quotidie mane et vesperi cum adjuncto munere offerri solitum, quod tum Christi sacrificii vim et efficaciam æternam, tum quotidianas piorum preces, et cultum per Christum Deo gratum significabat.

Juge sacrificium.

Festa.

XXXV. Secundo, *Festa*, quæ triplicis generis, hebdomadaria, menstrua, et annua. *Hebdomadarium* erat, diei septimi festivitas, Sabbathum dictum, quod tum Mundi Creationis, tum Christi nos redimentis et sanctificantis, et requiem suam in nobis inchoantis, nos admonet. *Menstrua Neomeniæ* vocabantur, quæ singulorum mensium calendis celebrabantur, sine ulla tamen operum externorum intermissione, quæ omnes menses eorumque tempestates in nobis per Christum sanctificari docebant.

XXXVI. *Annua* erant, quæ vel quotannis recurrebant, vel tantum post certum annorum numerum; Ex anniversariis festivitatibus, maxime solennes erant tres illæ, quibus mas omnis in conspectu Domini, non sine munere, comparere jubebatur: nempe Pascha, Pentecoste, et Festum Tabernaculorum. Quamvis vero instituta essent ob recordationem beneficiorum præteritorum, ut Pascha in commemorationem liberationis ex Ægypto, Pentecoste ad recolendum beneficium datæ Legis, Et Scenopegia in memoriam divinæ Protectionis in deserto; habebant tamen conjunctam adumbrationem et promissionem spiritualium beneficiorum in Christo exhibendorum; Pascha Liberationem ex Ægypto, et Liberationem ex potestate inferni, et Christi immolationem adumbrabat, 1 Cor. v. 7, 1 Pet. i. 18, 19; Pentecoste Spiritus Sancti missionem, et Legis in tabulis cordium per eundem Spiritum inscriptionem, 2 Cor. iii. 2, 3, Jer. xxxi. 33; Scenopegia peregrinationem hominis pii per hoc mundi desertum ad cœlestem patriam, Heb. xiii. 14.

XXXVII. Post certorum annorum intervalla recurrentia festa fuerunt *Annus Sabbathicus*, septimo quoque anno rediens, in quo culturæ dabatur intermissio; *Jubilæum*, quinquagesimo, in quo præterea erat manumissio servorum, remissio debitorum, et bonorum venditorum restitutio: symbolum Jubilæi Evangelici per Christi Evangelium promulgati, quod vere annus acceptabilis Domini, Is. lxi. 1, 2, 3, in quo debita omnia spiritualia, nimirum peccata, per Christum nobis remittuntur, Rom. viii. 1, Col. ii. 14, libertas a servitute peccati, Diaboli, et mortis nobis conceditur, Luc. i. 74, Rom. vi. 13, et bona per Adamum amissa restituuntur: uno verbo, plena ab omnibus malis liberatio, et perfecta ac sempiterna sub Christo quies conceditur.

XXXVIII. Hæc obiter et strictim de Cæremoniis et earum usu, præsertim typico et figurativo, dicta sunto. Fusius enim ista persequi, et mysteria omnium Cæremoniarum sigillatim expendere, non unius vel alterius pagellæ, sed justi tractatus argumentum esset, quod nunc non est nostri instituti, et ad Didacticam potius quam ad Elencticam Theologiam pertinet.

QUÆSTIO XXV.

DE LEGIS CÆREMONIALIS ABROGATIONE.

An Lex Cæremonialis sub Novo Test. abrogata sit, et quando ac quomodo?

Status Quæstionis.

I. Lex Cæremonialis potest bifariam spectari, vel ratione *doctrinæ* et significationis, vel ratione *obligationis* et observantiæ. Non quæritur, An *abrogata sit quoad doctrinam:* fatemur enim manere adhuc, et multifariam utilem esse inter Christianos, et veritatem mysticam, quæ sub hoc cortice latebat, eandem semper esse, et perpetuæ necessitatis; Unde fit ut propter istam analogiam nomina semper retineantur mutato statu antiquo, et Circumcisio, Sacrificia, Altaria, suffitus tribuantur Christianis, non quod locus debeat esse istis ritibus sub Evangelio, sed quia veritas istarum figurarum semper manet, in qua habemus res signis istis adumbratas: Sed *An abrogata sit quoad obligationem et obedientiam*, et An fideles subjiciantur adhuc Legi cæremoniali, ut olim Judæi, et teneantur illam observare, ut Judæi pertendunt. Quæ non tantum fuit Judæorum veterum, et est adhuc hodiernorum opinio, sed et Pseudo-Apostolorum Judaïzantium tempore Apostolorum, qui Cæremoniarum observationem ut necessariam urgebant, sic Legem cum Evangelio, Mosem cum Christo temere confundentes. Nos vero cum Apostolis et tota Ecclesia negamus.

Legis cæremonialis abrogatio probatur, 1. ex Gen. xlix. 10.

II. Rationes sunt, 1. Quia œconomia Mosaïca, cujus pars potissima fuit Lex cæremonialis, mutari debuit; Ergo et Lex cæremonialis abrogari. Mutari autem illam debuisse contra Judæos ex Oraculis V. T. invicte colligitur, 1. Ex Gen. xlix. 10, ubi "non auferendum" dicitur "sceptrum a Juda, et Legislator e medio pedum ejus, donec veniat Schilo;" ubi quemadmodum asseritur necessitas œconomiæ Legalis, quæ per sceptrum et Legislatorem designatur, usque ad Messiæ adventum, qui nomine τοῦ שילה exprimitur, quasi אשר לו, *cujus est* regnum: Ita eo exhibito ejus abrogatio necessario supponitur; nam si usque ad Christum manere debuit, post eum nullus illi locus esse debuit. Exceptiones Judæorum suo loco refellentur, quum de Adventu Messiæ disputabitur.

2. Ex Jer. xxxi. 31.

III. 2. Ex Jer. xxxi. 31, ubi novum fœdus, et nova Lex promittitur novissimis diebus, id. sub N.T.: "Ecce dies venturi sunt, quibus pangam cum domo Israëlis et cum domo Jehudæ novum fœdus, non secundum illud quod pepigi," &c.; nec mutationis tantum veritas et certitudo notatur, quia ubi novum fœdus pangendum dicitur, eo ipso prius antiquatur, Heb. viii. 13, sed et *causa* mutationis indicatur, violatio scilicet prioris fœderis, et *modus*, in legis inscriptione interna: Et ne quis excipiat cum Judæis novum dici ratione confirmationis et coalitionis veteris, non quoad novi institutionem, expresse asseritur *non fore secundum illud, quod pactum fuerat cum Patribus*, quod diversitatem fœderis necessario importat, si non quoad substantiam, certe quod œconomiam.

3. Ex Dan. ix. 27.

IV. 3. Ex Dan. ix. 27, ubi "Messias" dicitur "finem impositurus hostiæ, et sacrificio, et Prophetiam obsignaturus," quod non potest intelligi sine abrogatione Legalis œconomiæ. Et ex Jerem. iii. 16, 17, "In diebus illis, non dicent amplius, Arca Domini, nec visitabunt eam," &c. Si Arcæ veteris, quæ veluti centrum erat veteris œcono-

miæ, mentio fieri amplius non debet; Ergo antiquanda fuit tota illa œconomia. Nec quod additur de Jerosolymæ gloria, v. 17, et de reditu in Canaan, obstat huic sententiæ, quia hoc spiritualiter et mystice de Ecclesia intelligendum est, non ad literam de Jerusalem terrena, quæ diruenda fuit.

4. Ex Ps. cx. 4.

V. 4. Ex Psal. cx., ubi novus promittitur Sacerdos secundum ordinem Melchisedeci, qui non modo ex alia tribu oriundus erat, sed et alio modo munus administraturus, sine successore et vicario, non ad tempus, sed in æternum. Unde Apostolus colligit "mutato sacerdotio, necessario mutationem Legis fieri debere," Heb. vii. 12, 13. "Nam si," inquit, "perfectio fuisset in Saeerdotio Levitico, quid opus fuisset alium sacerdotem surgere ad modum Melchisedeci, et non Aaronis?" Idem colligitur ex locis illis omnibus, in quibus cultus Dei extendendus dicitur per totum orbem, Mal. i. 11, Isa. liv. 1, et alibi, quod non potuit locum habere sub œconomia Legali.

5. Ex œconomiæ Legalis fine.

VI. 5. Ex œconomiæ istius et Cæremoniarum fine. Nam mutatis causis et rationibus propter quas Leges feruntur, mutantur etiam Leges. 1. Quia Lex illa fuit instar *Pædagogi*, qui ad Christum deduceret, et in bonorum futurorum expectatione fideles contineret, usque ad tempus διορθώσεως seu προθεσμίας Patris, Gal. iv. 2, quo scilicet adulta fieri debuit Ecclesia et emancipari. At Christo jam exhibito, qui Pater est et Caput Ecclesiæ, et Ecclesia ipsa ad adultam ætatem per eum perducta, nihil opus est Pædagogo, ut Apostolus probat, Gal. iv. 1, 2, 3. 2. Lex erat μεσότοιχον, quod separabat Judæos a Gentibus, sed sublato per Christum Gentium discrimine nullus est amplius parietis istius intergerini usus, et Paulus expresse testatur Christum illum diruisse, Eph. ii. 14. 3. Lex fuit χειρόγραφον adversus nos, non modo detegendo peccatum, sed et reatum peccatoris et condemnationem obsignando; sed soluto per Christum debito nostro, et expiatis peccatis, Chirographum deletum est, et de medio sublatum, imo et cruci affixum, ut eleganter loquitur Apostolus, Coloss. ii. 14. 4. Lex ista habuit umbram rerum futurarum, Heb. x. 1, quia omnes illius ritus, ut supra visum, hunc præcipue finem habebant, ut Christum et ejus officia et beneficia adumbrarent; sed umbræ evanescunt præsente sole, figuris locus non est exhibita veritate, et candelis non opus est illucescente die: Et ita sunt ista inter se ἀσύστατα, ut umbras retinere velle sub N. T. esset Christi adventum negare, quia adhibebantur ut signa venturi, quod quidem ante ejus adventum vere fieri potuit, sed post nonnisi falso et perperam. 5. Lex fuit φρουρὰ sub qua detinebatur populus, ne ad profanos gentium cultus sese averteret, et cum illis commisceretur, Gal. iii. 23, per Spiritum servitutis, qui ibi obtinebat: Sed nunc fideles ad libertatem Evangelicam vocati, et Spiritu adoptionis donati tanquam populus voluntarius, Ps. cx. 3, sub ista custodia deteneri amplius non possunt.

6. Ex mutatione rerum, personarum, et locorum.

VII. 6. Quia Personæ, Res et Loca, quæ sub Lege cæremoniali requirebantur ad ejus accuratam observationem, mutari debuerunt, et revera mutata sunt. Ergo et Lex ipsa abroganda fuit, ut abrogata est. Quoad *Personas*, Lex lata fuit tantum Israëlitis, nec alias gentes respexit. Sed nunc omnes populi et gentes ad œconomiam gratiæ salutaris vocantur, et populus iste rejicitur. Quo pertinent loca illa varia Prophetarum, quæ de rejectione gentis Judaïcæ, et quæ de vocatione Gentium loquuntur, ut Deut. xxxii., Levit. xxvi., Hos. ii., Isa. ii., xlix., liv., lx., lxvi., &c. Olim ad ministerium sacrum una tantum tribus admittebatur, puta Levitica: sed nunc ortum est

aliud Sacerdotium juxta ordinem Melchisedeci ex tribu Juda; et Sacerdotes assumuntur non tantum ex Judæis, sed et ex ipsis Gentibus, Isa. lxvi. 21, 1 Pet. ii. 5, Apoc. i. 6. Olim sacrificia externa erant et carnalia, sed nunc spiritualia postulantur, Rom. xii. 1, Malach. i., et Deus profitetur non semel se vetera rejicere et aversari, Isa. i. 12, Hos. vi. 6, Mich. vi., Ps. l. et li., Isa. lviii. et lxvi. Imo Ezech., xx. 25, vocat ea *statuta non bona*, secundum quæ homo non potest vivere, nimirum tum in se quoad impossibilitatem justificationis et sanctificationis, tum relate ad abusum Judæorum, qui cæremonias a cultu morali separabant. Olim cultus sacer certæ orbis parti, et loco uni affixus erat, extra quem sacra facere non licebat; sed nunc Templum Domini ubique patet in Ecclesia Catholica, licet ubique manus puras ad Deum attollere, 1 Tim. ii. 8, et veri adoratores non amplius tenentur Jerosolymis se sistere, vel in monte Garizim, ut sacra faciant, quia ubique adorare Deum possunt in spiritu et veritate, Joh. iv. 21, 23. Unde Altare dicitur erigendum in Ægypto, Isa. xix. 19, quod nefas fuisset sub V.T., sub quo cultus religiosus describitur, et suffimentum in omni loco offerendum Deo prædicitur, Malac. i. 11, quæ non potuerunt fieri sub Lege. Hinc Eusebius, Demonstrat. Evangel. lib. i. cap. 3, solide probat impossibilem fuisse post vocationem gentium Legis cæremonialis observationem; nec concipi posse Deum sapientissimum Legislatorem talem Legem ferre voluisse gentibus remotis a loco delecto a Domino, quasi Deus voluerit Indos, Europæos, et divisos toto orbe Britannos hodieque singulis annis ter Jerosolymam commeare: Quæ enim urbs, non dicam quod Templum, imo quæ regio capax esse posset illis omnibus excipiendis? Quæ altaria sufficere possent excipiendis victimis? Quæ regio sufficere posset victimas tot cultoribus?

7. Ex Destructione Templi.

VIII. 7. Nec tantum de Jure Lex ista cum tota œconomia Mosaïca aboleri debuit, sed et de facto abolita est, siquidem destructo Templo, et solo æquata Jerosolyma, quæ sacrorum erat sedes, dispersa et dissipata miserabiliter tota gente per universum orbem, impossibile est Legem istam observari ex præscripto Dei, quia nec Altare nec Templum occurrit ubi sacra fiant, nec Sacerdotium et sacrificia dantur, nec ulla Politiæ veteris ratio, et distinctio Tribuum et familiarum, et quidem a tot seculis, quod nunquam permissura fuisset divina Providentia, siquidem illæ cæremoniæ debuissent subsistere. Nec hic regerere possunt Judæi, Hæc quidem esse irati Dei signa, quæ alias passi sint, ut in captivitate Babylonica et Ægyptiaca, ex quibus ut liberati sunt, ita posse etiam ab isto novissimo exilio revocari. Quia dispersio præsens Judæorum immane quantum differt ab aliis eorum captivitatibus. Harum tempus determinatum fuit; sed istius minime, et tale jam effluxit, quod non duplo, vel quadruplo, sed decuplo superavit tempus aliis constitutum, non 70 annorum, vel unius aut alterius seculi, sed sexdecim seculorum jam elapsorum. In aliis stabat adhuc Jerusalem et Templum licet corruptum; sed jam plane solo æquata sunt. In aliis manebat distinctio Tribuum, sed hic nulla vera dari potest, quicquid garriant recutiti. In aliis non deerant Prophetæ et Sacerdotes; sed jam plane desierunt.

8. Ex Decreto Synodico, Act. xv.

IX. 8. Decretum Synodicum, Act. xv., hanc abrogationem aperte confirmat, quum statuit nihil imponendum esse amplius Christianis præter abstinentiam a suffocato et sanguine et idolothytis, vers. 28, 29, ex quibus non obscure colligitur exceptis hisce tribus, abrogari omnes alias cæremonias et observationem Legis cæremonialis, ut usum circumcisionis, quam Pseudo-Apostoli urgebant, quæ fuit occasio Concilii Jerosolymitani. Qua de causa vero

sanctio ista facta fuerit, et quomodo sit intelligenda; dicetur in sequentibus.

Abrogationis modus notatur. X. *Abrogationis* autem istius *modus* et *tempus* inquirendum est. *Modus* attenditur, primo *quoad jus*, quando tol-

De jure. litur vis Legis et fundamentum obligationis, quod factum est per *Christi mortem* in qua siquidem delevit, nec tantum delevit, sed discerpsit penitus chirographum nobis contrarium, facta scilicet plena debitorum solutione, Col. ii. 14. Secundo, quoad *factum*,

De facto. quando reipsa et de facto Lex cessat obligare, et abrogatur respectu hominis. Illud factum est simul et semel, Hoc vero successive et per gradus; In illo abrogatio facta est *meritorie* et *causaliter*, In isto *formaliter* et *effective*.

XI. Hinc tria Tempora cæremoniarum accurate sunt distinguenda: primum quo *vivæ*, secundum quo *mortuæ*, tertium quo *mortiferæ:* Primum, ratione *institutionis divinæ*, quo modo fuerunt non modo licitæ, sed *utiles* et *necessariæ* sub V. T., quo sensu circumcisio celebratur ut sigillum justitiæ fidei, Rom. iv. 11, et illi magnum privilegium tribuitur, Rom. iii. 2, quod a pari aliis cæremoniis applicari potest: Secundum, ratione συγκαταβάσεως et *tolerantiæ humanæ*, quo modo abrogatæ jam de jure per mortem Christi, factæ sunt mortuæ et adiaphoræ, quæ potuerunt tamen adhuc aliquandiu observari ad lucrandos Judæos infirmos, modo id fieret ex charitate tantum, non vero ex necessitate: Tertium, respectu *abusus Judæorum* et *Pseudo-Apostolorum*, a quibus urgebantur sub Evangelio, tanquam ad salutem necessariæ, cum opinione meriti, quo pacto factæ sunt lethales et mortiferæ. Quoad primum, celebrantur ut necessariæ ex Dei præcepto. Quoad secundum, deprimuntur ut res nihili et indifferentes, 1 Corint. vii. 19, Rom. xiv. 3. 4. Quoad tertium, damnantur ut exitiales et noxiæ, Gal. v. 4. Primum protenditur a sanctione Legis usque ad tempus διορθώσεως et mortem Christi; Secundum a morte Christi usque ad plenam Evangelii et libertatis Christianæ manifestationem; Tertium ab Evangelii promulgatione et destructione Templi ad finem mundi.

XII. Hæc autem abrogatio, non fuit simplex *abolitio*, per quam aliquid ita desinit esse, ut nihil ipsi succedat, sed potius *consummatio* et perfectio, Hebr. viii. 6, qua illi quod imperfectum est aliquid perfectius succedit, prout auroræ lumen Solis, et infantili ætati adulta. Ita nimirum Circumcisioni ἐν γράμματι, successit Circumcisio in spiritu; Victimis brutis taurorum et hircorum, Victima cœlestis et rationalis, puta Agnus Dei; Immolationi ab homine nudo factæ, eoque peccatore, Immolatio a Christo θεανθρώπῳ et sanctissimo; rebus terrenis, res cœlestes; Sacerdoti mortali, immortalis et cœlestis; Sanctuario mundano et manufacto, Sacrarium cœleste et ἀχειροποίητον; puritati carnis, puritas conscientiæ; cultui carnali et externo, λατρεία λογικὴ et spiritualis, Rom. xii. 1, 1 Pet. ii. 5.

Fontes Solutionum. XIII. Quod est juris divini naturalis, est immutabile, fundatum quippe in sanctitate Dei immutabili; sed non pariter quod est juris divini positivi, quod fundatur in arbitrio Legislatoris, qui ut Legem dedit suis de causis, potest etiam mutare, si libuerit. Lex cæremonialis non est juris naturalis, sed tantum positivi, quæ non jussa est quia justa, sed justa est quia jussa.

XIV. Abrogationi Legis cæremonialis non repugnat *constantia et immutabilitas Dei*, quia non dedit eam ut maneret in perpetuum, sed tantum ad tempus, ita ut mutata sit Lex ex immutabili Dei voluntate, qui nec incepit velle quod nolebat, nec desiit velle quod volebat, sed implevit consilium quod ceperat Ecclesiam suam minorennem certo tempore tali Lege regendi,

donec Christo exhibito succederet œconomia Evangelica, quæ adultam gubernaret.

XV. Non magis illi repugnat, quod *circumcisio* dicatur *pactum æternum*, Genes. xvii. 7, et Lex duratura in perpetuum; Quia intelligitur *perpetuitas* non absoluta, sed *limitata* et *periodica*, ita designata, quia durare debuit, non per aliquot annos tantum, sed toto œconomiæ Mosaïcæ tempore usque ad διόρθωσιν, Heb. vii., quomodo alibi sæpe vox עולם sumitur pro longa duratione, sed tamen limitata, ut, 1 Sam. i. 22, mentio fit ministerii Levitarum, ut perpetui, quod fuit tantum 50 annorum, et Exod. xxi., servus qui sese domino suo obstringebat usque ad Jubilæum, dicebatur serviturus לעולם. Dici etiam potest, cæremonias perpetuas dici, non ratione *signorum*, et in se, sed ratione *rerum significatarum*, et veritatis spiritualis quæ illis adumbratur, quæ eadem manet in æternum; unde circumcisio dicitur rata in Christo, Col. ii., et Pascha verum in eo nobis datur, 1 Cor. v. 7.

XVI. Non repugnant Oracula prophetica, quæ videntur polliceri restaurationem œconomiæ legalis sub Messia cum reditu in Patriam, et renovatione Hierosolymæ, et Templi, ut Deut. xxx. 1–5, Ezech. xxxvii. 24, 25, et xl., xli., &c.; quia præterquam quod varia ex illis possunt ad reditum ex captivitate Babylonica referri, unde non mirum, si de restauratione Templi, Altaris, et cæterorum eo pertinentium agitur: Si de statu Ecclesiæ sub Messia intelliguntur, ut certum est debere eo usque extendi, ut plenus eorum sensus habeatur, locutiones non sunt ad literam urgendæ, quia sunt symbolicæ, non propriæ, typicæ non literales, spiritualiter et non carnaliter exponendæ; Israël restaurandus, non secundum carnem et literam, sed secundum promissionem et spiritum, Rom. ix., Urbs sancta, non Hierosolyma, sed Ecclesia; Cultus renovandus, non carnalis, sed spiritualis, designatus tamen pro conditione temporum et captu gentis per carnalem, cui potissimum affixi erant Judæi: Quomodo Prophetæ Preces vocant suffitum, Conversionem gentium ascensum Hierosolymam, Adorationem oblationem thymiamitis, Cognitionem Dei visiones et somnia, &c. Quotiescunque ergo Prophetæ loquuntur de reditu Populi in patriam, et ejus restitutione, hoc potest intelligi partim ad literam, pro reditu ex captivitate, partim mystice et symbolice de Ecclesiæ Novi Testamenti constitutione, quæ per terminos legales describitur. Nam quod ad literam non possint simpliciter intelligi, ex eo satis patet, quod hæc nec impleta sint hactenus, nec impleri possint, destructo semel Templo, vastata Hierosolyma, et dissipata gente.

XVII. Si Apostoli cæremonias observarunt post Christi mortem et resurrectionem, non fecerunt ex necessitate, sed ex charitate, ut se accommodarent infirmitati Judæorum, partim ut ostenderent se Legi Mosis non adversari, ut malevoli Paulum improbe calumniabantur, partim ut Judæos Christo lucrifacerent, 1 Cor. ix. 20, partim ut Synagogam honorifice sepelirent: quod vel ex eo luculenter constat, quod licet agendo cum fratribus infirmis voluerint uti adhuc ad tempus cæremoniis, eas tamen quando illis res fuit cum Pseudo-Apostolis et Adversariis pertinacibus constanter repudiarint. Paulus qui Timotheum voluit circumcidi, Act. xvi. 3, noluit tamen disputans contra falsos fratres, qui insidiabantur libertati ipsius, Titum circumcidere, Gal. ii. 3, 4, ne daret illis cavillandi ansam, et Petrum ideo severe reprehendit, quod judaïzaret. Vid. Aug. ad Hiero. ep. 19.

XVIII. *Votum Pauli* de tondendo capite, Act. xviii. 18, non fuit *actus Religionis*, quasi aliquid Deo promisisset ex Lege tanquam partem cultus necessarii; sed *charitatis*, quo se accommodaret infirmis, ostendens se non esse Legis contemptorem, sed "factum esse omnibus omnia," 1 Cor. ix.:

"non omnia hominum mala fallaciter agendo, sed aliorum omnium malis omnibus, tanquam si sua essent, misericordis medicinæ diligentiam procurando," ut ait Augustinus.

XIX. Aliud est dari externos aliquos ritus in Ecclesia, Aliud vero retinere Legem cæremonialem. Ritus externi sunt necessarii in Ecclesia boni ordinis causa, quia omnia honeste et decenter in ea fieri debent, 1 Cor. xiv. 40; sed longe differunt a Lege cæremoniali, quia ista significabat Christum venturum, isti nequaquam. Illa fuit pars cultus divini necessaria; Isti sunt tantum adminicula et adjuncta cultus. In quibus cautiones istæ semper observandæ. 1. Ne ritus ulli præscribantur cum opinione necessitatis et meriti. 2. Ne parem obligationem conscientiæ habeant cum legibus divinis, quasi reatus damnabilis incurratur ex illorum quacunque violatione, licet id accidat absque contemptu præcipientis, et scandalo aliorum. 3. Ne sic multiplicentur ritus isti, ut inde servili jugo premantur Christiani, et quasi in servitutem Judaïcam reducantur.

XX. Constitutio Apostolica, Act. xv. 20, de abstinentia a suffocato et sanguine, non fuit juris perpetui, sed temporarii: probatur, 1. A *fine et scopo*, qui fuit causa institutionis, qui fuit temporarius, pax nim. Ecclesiæ, per tolerantiam infirmorum ex Judæis, qui cæremoniis assueti, paulatim debuerunt ab iis avocari; 2. Ex *modo decisionis*, quo et Gentibus gratificantur, absolvendo eas a cæremoniis Legis, et Judæis satisfacere student, quasdam cæremonias Gentibus imperantes, ut concordiæ causa aliquid illis indulgerent, donec plenius innotesceret Christiana libertas, maxime quia Judæi eo potissimum se a Gentibus aversos profitebantur; 3. Quia discrimen omne ciborum sub Novo Testamento plane abrogatum est, ut patet ex locis, Rom. xiv. 14, 1 Cor. viii. 8, et x. 27, Col. ii. 21, 1 Tim. iv. 3. Atque eo fortius stringit argumentum, 1. Quod Paulus ipse, qui Synodo interfuit, mentemque ejus optime tenuit et explicavit, ista scripsit post Synodum. Quomodo vero Apostolus tam clare et expresse tale discrimen sine ulla exceptione tollere potuit, si sanctio Apostolica ab ipso existimata fuisset juris perpetui? Imo cum Lex posterior deroget priori, dubitare non debemus Legem istam ab ipso spectatam fuisse ut abrogotam, vel ut abrogandam. Cujus sanctio si renovatur, Act. xxi. 25, post scriptam epistolam ad Corinthios, non aliter intelligenda est, quam ex instituto et ordinatione Apostolica pro certo tempore, non in perpetuum. 4. Judicium et authoritas Ecclesiæ, quæ libertate Christiana plenius retecta, Legem illam sensim mutavit et abrogavit, de quo vide Aug. lib. xxxii. cont. Faustum, c. 13.

XXI. Constitutionis istius perpetuitatem non evincit, 1. Quod *autoritate Apostolica* facta sit; Quia etiam ea quæ ad εὐταξίαν pertinent ab iis sancita sunt, 1 Cor. xiv. 33. 2. Quod sub titulo *necessitatis* sancitur; Quia non est necessitas absoluta et simplex, sed secundum quid et ex hypothesi, pro temporis ratione, et scandali vitandi gratia. 3. Quod conjungatur cum scortationis prohibitione, quæ omnino juris est perpetui; Quia potest intelligi non ipsa scortatio, sed cibus meretricius, seu pretium scorti, ut vox ἀλισγήματος sit repetenda ἀπὸ κοινοῦ, quæ notat pollutionem cibi et potus, ex Dan. i. 8. Et si ad scortationem ipsam referatur, non statim sequitur ejusdem esse generis, quia sæpe disparia conjunguntur et moralia cum cæremonialibus, ut Ezech. xviii. 6, Luc. i. 6, 1 Timoth. iii. 2; et hic agitur de *Idolothytis*, quorum abstinentia non ejusdem est necessitatis cum scortatione, quia idolothytis aliquando vesci licet, sed scortari nunquam licet; Possunt ergo moralia cum positivis conjungi, maxime cum talia ejusdem generis esse ex sensu hominum existimantur, quomodo

scortatio a Paganis fere pro re adiaphora habebatur, vel saltem pro levissima culpa, præsertim apud Græcos, apud quos scortari, ut ait Comicus, flagitium non erat. 4. Quod Lex ista ante Mosem lata fuit, Gen. ix. 4; Quia multa cæremonialia ante Mosem jam obtinebant, ut sacrificia, et circumcisio. 5. Quod ratio Legis sit moralis et perpetua, ne homines assuescentes sanguini humano crudeliores forent; Quia ratio moralis non semper arguit Legem moralem, ut septimi diei observatio rationem habet moralem ex quiete Dei, non tamen est moralis; adde quod ratio illa habuit aliquid forense accommodatum duritiei et ferociæ gentis Judaïcæ, et pro ratione illius temporis, quo ante diluvium immaniter grassati erant cædibus et latrociniis, Gen. vi.

XXII. 6. Nec denique quod confirmata est per Synodum Gangrensem, cap. 2, et Constantinopolitanam secundam, cap. 67, et a Leone Imperatore in quinto seculo, et diu observata in Ecclesia Christiana; unde Tertull. in Apolog. cap. 9, inter tentamenta Christianorum refert *solitos fuisse admoveri ipsis botulos cruore distentos;* ut hodie Armeni Legem illam observant, nec desunt ex Protestantibus qui eam retinendam censent. Quia authoritas humana non debet præponderare divinæ, qua destituuntur Veteres: diuturnior usus Legis istius est ex perversa loci istius expositione, et acceptus ferendus eorum inscitiæ et κακοζηλίᾳ, qui res propter aliud et κατά τι institutas, distinguere nesciverunt vel noluerunt ab illis quæ simpliciter et propter se sunt servandæ.

QUÆSTIO XXVI.

An Lex forensis sit abrogata in Novo Testamento? Dist.

Legis forensis fines.

I. Lex *forensis* seu Judicialis fuit de Gubernatione civili populi Dei in V. T., et continuit Systema præceptorum de forma istius regiminis politici. Hujus fines varii fuerunt, 1. Εὐταξία et legitima constitutio Politiæ Judaïcæ, quæ debuit esse vera Θεοκρατία, ut eam vocat Josephus; 2. Discretio istius Reip. et gentis ab omnibus aliis populis et Rebuspublicis, et ut Politia illa esset sedes Ecclesiæ, et locus patefactionum Dei; 3. Vindicatio Legis moralis et cæremonialis a contemptu, adeoque obsequii erga utramque et obligationis adstrictio; 4. Adumbratio Regni spiritualis Christi.

De ejus abrogatione tres sententiæ.

II. Circa abrogationem ejus tres sunt sententiæ: Prima in defectu, *Anabaptistarum*, et *Antinomorum*, qui eam absolute et simpl. quoad omnia abrogatam censent; Ideo quæcunque adversus ipsos ex Vet. Testamento rationes petuntur pro jure Magistratus, et belli, pro hæreditatum divisionibus, et simil., hac una responsione solent solvere, forensia ista esse, et ad populum Israëliticum et V. Test. pertinere, sed nunc sub Novo abrogata esse; Secunda in excessu, eorum qui Legem istam adhuc vigere, et retinendam censent, et Resp. Christianas ad normam Judaïcæ regendas esse, quæ fuit *Carolostadii*, et *Castalionis* sententia, ad quos *Brochmannus* Lutheranus accedit. Utraque a vero aberrat: Prior, quia sic multa moralia abrogata essent, quæ legibus forensibus continentur; Posterior, quia sic multa typica observanda essent, et quæ a temporum nostrorum ratione sunt alienissima. Tertia *Orthodoxorum*, qui medium tenentes distinctione rem expediunt, et secundum quid abrogatam esse, secundum quid vero adhuc retentam.

III. In Lege ista varii fines distinguendi sunt. Nam quatenus fuit *distinctio Reipublicæ Judaïcæ* a Gentilibus, et *typus Regni Christi*, simpliciter abrogata est, quia non datur amplius discrimen Judæorum et Gentium in Christo, Galat. iii. 28; Eph. ii. 14; ut Respublica et Politia Judaïca destructa est, ita nec opus est typo ad regnum futurum Christi adumbrandum, quum jam est exhibitum. Sed quoad *εὐταξίαν* seu *formam regiminis* Israëlitici populi non potest dici abrogata, nisi secundum quid: Nimirum distinguenda sunt accurate ea, quæ in Lege fuerunt *juris particularis*, quod peculiariter Judæos spectabat pro conditione loci, temporis, et gentis Judaïcæ, (qualis fuit Lex de Leviratu, de libello repudii, de spicilegio, &c.) ab iis quæ fuerunt *juris communis* et *universalis*, quæ fundantur in Lege naturæ omnibus communi, quales sunt Leges de judiciis et pœnis scelerum, de viduis, orphanis, peregrinis, et sim., quæ sunt juris moralis et communis. Quoad illa bene abrogata dicitur, quia sublata politia Judaïca, cessasse etiam necesse est quotquot eam peculiariter respiciebant: sed quoad ista manet adhuc, quia ingreditur naturam Legis moralis et perpetuæ, et præscripta est Judæis, non qua Judæis simpli., sed qua hominibus Legi naturæ cum cæteris subjectis. Ad distinguenda vero ea quæ sunt juris communis et particularis, triplex potest adhiberi criterium, 1. Ut quæ non tantum inter Judæos, sed etiam inter Gentes rectæ rationis lumen sequentes, obtinent, sint juris communis: Sic Græci, Romani, alii suas leges habuerunt, in quibus multa sunt legibus divinis consentanea, quod vel sola collatio Juris Mosaïci et Romani a variis instituta docet; 2. Quæ præceptis Decalogi conformia deprehenduntur, et illi explicando et confirmando inserviunt; quod facile colligitur, si vel objectum et materia Legum, vel causæ eas sanciendi attendantur; 3. Quæ in N. T. ita repetuntur, ut eorum observatio Christianis commendetur.

Fontes Solutionum.

IV. In Legibus quæ fundantur in Jure communi, seu Lege naturæ, distinguenda est substantia præcepti ab ejus circumstantiis. Quædam, et quoad substantiam, et quoad circumstantias, sunt Juris communis; Aliæ vero sunt quoad substantiam Juris communis, sed quoad circumstantias juris particularis. Illæ sunt perpetuæ omni ex parte; Istæ vero tantum secundum quid. Sic in Legibus de pœnis scelerum, juris naturalis est pœnæ substantia, sed modus et gradus pœnæ Juris est particularis, atque ideo mutabilis.

V. Quæcunque Leges forenses typis sunt permixtæ, sua natura sunt mutabiles, adeoque de jure abrogatæ sunt, quia earum causæ et fundamenta sunt temporaria, non perpetua. Tales sunt Leges de Jure primogenitorum, Deut. xxi. 17, de Asylis, Deut. xix. 2, de Jubilæo, de agro diversis seminum speciebus non conserendo, et veste ex lana et lino non ferenda, et sim.; quæ licet finem politicum etiam possent habere, tamen quia typicæ fuerunt, cessant eo ipso obligare.

VI. Leges forenses, quæ ad politiæ Judaïcæ genium et rationem erant accommodatæ, non modo factæ sunt inutiles Christianis sub alia politia viventibus, sed observari ulterius nec possunt nec debent; qualis erat Lex Leviratus, Lex de potu Zelotypiæ, Lex de vendendo filio, Exod. xxi., Lex de Sabbathismo agrorum, Lex de dividenda terra Canaan inter Tribus, et similes, quæ peculiarem σχέσιν habent ad populum Israëliticum et ejus regimen, quo sublato, nullum usum amplius habere possunt.

VII. Abolita Politia, necesse est aboleri Leges, quibus illa Politia nititur, quæ sunt juris positivi, et quæ simpliciter Remp. Judaïcam spectant; sed non statim alias quæ fundatæ sunt in jure naturali et sunt appendices Decalogi. Lex ergo forensis quoad generales determinationes, quæ nitun-

tur Lege morali, non est abrogata, sed quoad specialia, quæ Remp. Judæorum spectabant.

VIII. Lex forensis consideratur, vel *formaliter*, qua lata fuit Judæis, et sic abrogata est, vel *materialiter*, quatenus convenit cum Lege naturali, et in ea fundatur; Et sic adhuc manet.

IX. Quamvis Leges a Deo sancitæ sint optimæ et sapientissimæ quoad statum populi illius; Non sequitur ideo perpetuas esse debere, quia Deus ex jure positivo et libero certo tempore dare illas potuit, et certis de causis alicui genti, quod non valeret respectu aliarum; quod bonum est uni, non statim alteri.

X. Quod potius est aliis omni modo, et in abstracto et in concreto, et in thesi et in hypothesi, aliis præferendum est; Sed Lex forensis potior est aliis Legibus, non in thesi, sed in hypothesi, quia determinata est ad certas circumstantias, quæ jam non obtinent. Deinde potior est Legibus humanis, qua humanis simpliciter, sed non quatenus fundantur in Lege naturali, quæ est a Deo. Quum ergo Leges Romanæ præferuntur Mosaïcis, non præferuntur qua ab hominibus latæ simpliciter, sed qua ex jure naturali et communi petitæ convenientiores possunt esse locis, temporibus, et personis.

LOCUS DUODECIMUS.

DE FŒDERE GRATIÆ

ET DUPLICI EJUS ŒCONOMIA

IN VETERI ET NOVO TESTAMENTO.

LOCUS DUODECIMUS.

DE FŒDERE GRATIÆ ET DUPLICI EJUS ŒCONOMIA IN VETERI ET NOVO TESTAMENTO.

QUÆSTIO PRIMA.

Quænam sit origo et sensus Vocum ברית, διαθήκης, *Fœderis,* ἐπαγγελίας, *et Evangelii, quæ hic usurpantur.*

Necessitas Tractationis de Fœdere.

I. Explicata natura et usu Legis, quæ se antecedenter habet ad Fœdus gratiæ; Jam de ipso *Fœdere* agendum est, quod cum maximi sit in Theologia momenti, utpote quod sit veluti centrum ac vinculum totius Religionis, quæ communione Dei cum homine constat, et omnia Dei in hominem beneficia, et hominis erga Deum officia ambitu suo complectatur, in eo rite cognoscendo et servando rei summa vertitur. Unde disquisitio ejus peculiarem ἀκρίβειαν exigit, ut Veritas adversus quosvis errores, quibus Satan ab omni fere ævo doctrinam istam salutarem obscurare et corrumpere conatus est, confirmetur.

Etymon vocis ברית.

II. Ut vero facilius Fœderis natura cognoscatur, pauca de origine et sensu vocum, quibus designari solet in Scriptura, et quibus vulgo utuntur Theologi, præmittenda sunt, ex quarum puta enucleatione non exigua lux potest inferri variis quæ hic occurrunt difficultatibus. Hebræis *fœdus* nomine ברית exprimitur, cujus etymon incertum. Sunt qui derivant a radice ברה, vel qua *comedere* significat, quia in fœderum pactione convivia agitari solebant; vel potius qua notat *eligere*, quia eliguntur Personæ, res, et conditiones sub quibus fœdus initur, unde Judæi dicuntur *filii fœderis*, Act. iii. 25, *populus Dei*, γένος ἐκλεκτὸν, 1 Pet. ii. 9, mutua enim hic datur electio, tum a parte Dei homines eligentis in populum, tum a parte hominum Deum eligentium in Deum, ut exprimitur Jos. xxiv. 22, 25. Alii a ברר, *purificavit*, et *declaravit*, quia per fœdus confirmatur et declaratur fides et amicitia sincera et pura partium contrahentium. Alii convenientius deducunt a radice ברא, quod in Pihel significat *dissecuit*, vel a radice בתר, *dissecuit*, per metathesim literarum ת et ר, qua voce utitur Scriptura, quum fœderum confirmatorum meminit, Gen. xv. 10, et Jerem. xxxiv. 18, quia in fœdere pangendo dissectione pecorum utebantur, et transitu per medias partes victimarum cæsarum, significantes dissecandos pariter qui fœdus violarent, ut liquet ex Genes. xv. 10, 17. Apud Arabes קסם, quod significat dividere in partes et *dissecare*, significat etiam *jurare*, quia fœdera sanciebantur dissectis victimis, ut Cyrill. Alex., lib. x. in Juli., hunc morem adscribit Chaldæis. Hinc *ferire* et *scindere fœdus* Hebræi dicunt כרת ברית; quod non male

quadrat in fœdus Evangelicum, quod in Christo mortuo fundatur, ut dicitur, Gal. iii. 17. διαθήκη κεκυρωμένη εἰς Χριστὸν, fœdus initum in Christo læso et percusso, ac proinde diviso agno illo immaculato, in quo Deus erat mundum sibi reconcilians, 2 Cor. v. 19, et per quem quasi transiens, fœdus illud confirmatum et ratum fecit.

Quid significet διαθήκη.

III. Apud Græcos vox fœderis solet vulgo exprimi per διαθήκην; quæ ad omne fœdus et pactum referri quidem potest; ut non semel hoc sensu sumitur: Luc. i. 72; Act. iii. 25, et vii. 8; Roman. ix. 4; Galat. iii. 15, et iv. 24; Ephes. ii. 12; Heb. viii. 6, 8, 9, &c. Sed peculiariter cum fœderali pactione *Testamentariam dispositionem* notat, quo significatu sumitur Matth. xxvi. 28, 1 Corint. xi. 25, et præcipue Hebr. ix. 15, 16, ubi dicit Paulus "Christum factum fuisse Mediatorem N. Testam., ut, morte intercedente ad expiationem peccatorum præcedentium sub primo Testamento, vocati accipiant promissionem hæreditatis." Non sine Numine autem factum, ut LXX., quos hic sequitur Apost., vocem ברית per διαθήκην potius quam per συνθήκην reddiderint, quæ simplicem pactionem notat; quia fœdus gratiæ habet aliquid mixtum ex *Testamento* et *fœdere;* Unde non male vocatur *Testamento-fœdus*, *Fœdus Testamentarium*, et *Testamentum fœderale*. *Fœdus* est, quia ad modum fœderis conventio fit inter partes, et conditiones utrinque ponuntur, et a parte Dei, et a parte hominum, et Mediator datur, qui partes dissidentes conciliet; Sed *Testamentum* etiam est, 1. Quia agitur de fœdere, quo promittitur hæreditas, quæ necessario mortem Testatoris antecedentem postulat; Is quippe demum censetur hæres, cui bona obtingunt interveniente disponentis voluntate. Cum igitur διαθήκη sit ejusmodi ἐπαγγελία, cujus vi hæreditas cernitur, necesse est ut sit Testamentaria. Ideo subjicit Apostolus, *Ubi enim* διαθήκη, nimirum qua hæreditas promittitur, id. *testamentum, mors Testatoris intercedat necesse est.* 2. Quia in commodum nostrum tantum fœdus istud percussum est, ut in Testamento, non Testatoris, sed hæredum commodum attenditur; nec Deus de mutuis beneficiis, sed de suis tantum paciscitur. 3. Quia licet utrinque conditiones proponantur, unius tantum partis, nimirum Dei, virtute et fidelitate executioni mandantur. Unde sola Dei gratia nititur, nulla vero hominis dispositione et merito, ut suo loco fusius probabitur.

An Vox διαθήκης tantum notet Testamentum in N. T.; Annon innuat etiam fœdus?

IV. Atque hinc facile colligitur, quid statuendum sit in Quæstione, quæ hic a nonnullis movetur de usu vocis διαθήκης: An ex usu N. Test., et speciatim Pauli, significet tantum Testamentum, non vero etiam συνθήκην seu fœdus et pactionem. Cum enim promiscua sit apud Authores profanos et sacros διαθήκης significatio, tam pro Testamento, quam pro fœdere, ratio nulla solida afferri potest, cur sola ratio Testamenti apud Paulum locum habere debeat, exclusa ratione fœderis. Henric. Steph. διατίθεμαι exponit per *Testari*, et per *pacisci:* Cum quo facit Budæus, qui διαθήκην pro Testamento et pro fœdere usurpari promiscue asserit: Διατίθεμαι, ἀντὶ τοῦ συντίθεμαι, *paciscor*. Hesychius διαθήκην explicat per συνωμοσίαν, quæ in pactione fœderis solet esse in usu. LXX. Interpretes vocem ברית explicant per διαθήκην, ubi nulla alia quam pacti et fœderis potest obtinere significatio, 1 Sam. xi. 1, Gen. xxxi. 44.

V. Si sedulo expendantur loca N. Test. ubi vox διαθήκης occurrit, significationem συνθήκης non modo non excludunt, sed et non raro postulant necessario. Luc. i. 72, Act. iii. 25, mentio fit διαθήκης, quæ facta est cum Patribus in Abrahamo, quam rationem habuisse fœderis negari non potest ex Genes. xvii. 10, 11, unde fœdus illo sacramento obsignatum vocatur

διαθήκη περιτομῆς, Act. vii. 8. Roman. ix. 4, Judæorum dicuntur esse διαθῆκαι, non utique Testamenta, quæ plura non fuerunt, sed fœdera, quæ sæpius renovata sunt. Gal. iv. 24, *illæ sunt διαθῆκαι*, duo fœdera, legale scil. et Evangelicum, de quibus agi postea probabitur. Et quoties Christus vocatur Mediator διαθήκης apud Hebr., (cap. viii., ix.,) et sanguis ejus sanguis διαθήκης, licet ratio Testamenti connotetur, non potest nec debet excludi σχέσις fœderalis, quia Testamentorum proprie non dantur Sponsores, sed inter partes adversas mediator constituitur ad eas reconciliandas, et per fœdus inter se uniendas.

VI. Fatendum quidem notionem Testamentariam hic præcipue urgeri ab Apostolo, Hebr. ix. 15, ut necessitas mortis et satisfactionis Christi tanquam Testatoris clarius designetur, et gratiæ efficacia, cui in solidum omnia accepta ferenda sunt in fœdere gratiæ, fortius asseratur. Sed non exclusive hoc intelligi potest ad relationem fœderalem, quæ fidem et obedientiam a parte hominis postulat. Quod cum per se clarum sit, nec negetur a fratribus, frustra videtur de eo moveri controversia, quæ per se evanescit, si utraque hic σχέσις, testamentaria et fœderalis, attendatur, illa quidem ut præcipua et primaria, ista vero ut secundaria priori subserviens.

Fœdus unde dicatur.

VII. Latinis *fœdus* variam originationem sortitur; Quidam, ut Festus, a *feriendo* dictum volunt, quia in paciscendo hostia feriebatur, et cædebatur, tale exitium illi imprecando, qui primus fœdus violasset; cujus modum Livius exequitur, lib. i., formulam fœderis initi inter Regem P. R. et Albanorum Dictatorem recensendo; Et Virg. viii. Æneid.:

Et cæsa jungebant fœdera porca.

Alii commodius a *fide* dictum putant, ut vult Isido., lib. viii. Origi., quia in fœdere interponebatur fides; unde *Ennius*, ut est apud Varronem, dixit *fidus* pro *fœdus*; Ut sane fœdus non alia de causa initur, quam ut inter partes fides constet.

Ejus homonymia.

VIII. Fœderis autem Dei non una est significatio in Scriptura. *Proprie* notat pactum et conventionem inter Deum et hominem initam, quæ constat partim *stipulatione officii*, seu rei præstandæ, partim *promissione præmii*, quo sensu sumitur, Gen. xvii. 2, ubi dicitur Deus fœdus velle stabilire cum Abrahamo. *Improprie* modo sumitur pro simplici promissione, ut, Gen. ix. 9, promissio de non perdendo mundo per diluvium vocatur fœdus; modo metony. pro *symbolis* et sacramentis fœderis, ut circumcisio vocatur fœdus, Gen. xvii., et Luc. xxii. 20, *Calix* Eucharisticus dicitur *esse N. T. in sanguine Christi*, id. signum et sigillum ejus; modo pro *tabulis fœderis*, quæ in Arca recondebantur, 1 Reg. viii. 21; modo pro *ipsis fœderatis*, quomodo populus Dei vocatur *sanctum fœdus*, Dan. xi. 28, 30; modo pro Messia, fœderis istius fundamento, in quo nobiscum initum est, Isa. xlix. 8, *dedi te in fœdus populi*, &c. Sed nos, missis impropriis significationibus, propriam hic spectamus, quando de fœdere disputamus.

IX. Vocatur autem Fœdus istud *fœdus gratiæ*, tum *causaliter*, quia est ex gratia stricte dicta, qualis locum habet erga peccatorem, Luc. i. 54, 55, 72, 74, Eph. i. 6, Tit. 3, 4, tum *materialiter*, quia omnia in hoc fœdere sunt gratuita, ipsæque adeo conditiones, Jer. xxxi., Ezec. xxxvi., tum *finaliter* quia per illud divitias suæ gratiæ Deus voluit manifestare, Eph. ii. 7. Dicitur etiam *Evangelicum*, quia doctrinæ Evangelii est objectum,

Rom. i. 16, 17; *Novum*, non modo quia veteri fœderi operum successit, et quia illustriori longe modo renovatum est in Christo sub N. Test., sed etiam quia æternum est, et immutabile, et nunquam abrogandum, Heb. viii., Jer. xxxi., xxxii.

Cur fœdus Promissio dicatur.

X. Præter has voces, occurrunt etiam sæpe voces ἐπαγγελίας, et εὐαγγελίου, quibus fœdus gratiæ designatur. Primo, ἐπαγγελία dicitur, seu *promissio*, et quidem κατ' ἐξοχὴν, non tantum quia est Dei, non hominum, sed etiam quia est omnium præstantissima, utpote sola salutaris; Ita distinguitur a Promissione data Abrahæ de semine corporali in Isaaco, Rom. ix. 9, et Gal. iv. 23, et de hæreditate terræ Canaan, (quæ ideo *terra promissionis* vocatur, Heb. xi. 9,) et ab aliis promissionibus omnibus terrenis datis populo Israëlitico; Imo et a promissione Legi addita de vita danda facienti; quæ Lege semel violata facta est irrita vitio hominis; Et peculiariter notat promissionem Evangelicam de Messia et de bonis spiritualibus et æternis per eum conferendis, Rom. iv. 13, 14, "Non per Legem data est promissio, hæreditatis mundi," &c., et Gal. iii. 16, 17, 18, "Si ex Lege hæreditas, non ergo ex promissione," puta Evangelica. Unde fideles ad quos pertinent ista bona ipsis in Christo promissa, vocantur *filii promissionis*, Rom. ix. 8, et Spiritus Sanctus, qui nobis ex ista promissione datur, et qui eam obsignat in cordibus nostris, dicitur *Spiritus promissionis*, Ephes. i. 13, imo et *promissio Patris*, Act. i. 14. Nec tantum in singulari Scriptura loquitur de Promissione, sed in plurali de *Promissionibus*, Gal. iii. 16, 21, sive ad denotandam ejus excellentiam, sive quia semel facta, sæpius iterata fuit Patribus.

XI. Non sine ratione autem Spiritus Sanctus nomine *promissionis* designare voluit fœdus gratiæ, quia totum quantum quantum est nititur promissione divina. In quo mirum quantum differt, non modo a fœderibus omnibus humanis, quæ mutua constant partium obligatione et stipulatione, sed a fœdere operum, quod licet haberet etiam suam promissionem a parte Dei facientibus, et sic niteretur Dei bonitate, obsequium tamen requirebat a parte hominis, ut executioni mandaretur: Sed hic Deus a promissione sua pendere voluit totum hoc fœdus, non modo ratione præmii a Deo promissi, sed etiam ratione officii a nobis postulati; ut Deus hic exequatur non modo quod suarum erat partium, sed etiam quod ad nos spectabat; et si fœdus datur tantum ad unius partis felicitatem, unius tantum partis fidelitate custoditur et impletur. Unde non modo Dei beneficia cadunt sub promissum, sed etiam hominis officia; non modo finis, sed etiam media et conditiones, quæ ad eum nos ducunt; ut suo loco docebitur.

Cur Evangelium.

XII. Εὐαγγέλιον Græcis, quod Hebræis בשורה טובה, *bonum et lætum nuncium* quodcunque dicitur; sed κατ' ἐξοχὴν felici de adventu Christi in mundum, et fœdere gratiæ in eo inito, et salute per eum parta, nuncio, quo gratius dari non potest, tribuitur in Scriptura. Non una autem ratione usurpatur; Aliquando late et in genere notat *fœdus gratuitum* in Christo contractum, quo sensu, Rom. x. 16, Paulus de veteri populo loquens, dicit *omnes non auscultasse Evangelio*, et 1 Pet. iv. 6, *mortuis* dicitur *evangelizatum;* Aliquando stricte et in specie ponitur, vel pro promissione et doctrina de Christo venturo, quo sensu, Gal. iii. 8, Paulus ait "præevangelizatum fuisse Abrahamo, quum promissiones illi datæ sunt;" vel magis proprie pro doctrina Christi exhibiti et complemento promissionum omnium, quo sensu passim usurpatur in N. T. pro doctrina missionis Christi, seu Evangelio completo, et opponitur τῇ ἐπαγγελίᾳ, quæ notat simpli. doctrinam promissionis Christi in V. T. Et dicitur Evangelium

promissum, Rom. i. 1, 2; Quanquam discrimen hoc non sit perpetuum: nam ut doctrina V. T. tam dicitur Evangelium quam doctrina N. T., ut jam dictum; Ita doctrina N. T. non minus ἐπαγγελία sive *promissio* vocatur ac illa, Gal. iii. 14, 2 Tim. i. 1.

XIII. Aliæ sunt non paucæ voces synonymæ valde emphaticæ, quibus fœdus istud solet exprimi, ut *Juramentum*, Luc. i. 73, quia Deus juramentum suum in hoc fœdere interposuit ad ejus immutabilitatem denotandam, quod in priori fœdere factum non fuerat, Heb. vi. 17, et vii. 21; *Fideles miserationes promissæ Davidi*, Isa. lv. 3, quia mera Dei misericordia et gratia, nullo autem hominum merito nititur; *Lex fidei*, Rom. iii. 27, quia in eo fides tanquam conditio fœderis nobis præscribitur; *Spiritus vivificans*, et *ministerium justitiæ*, 2 Cor. iii. 6, 9, quia in eo justitia seculorum in Christo nobis promittitur ad justificationem, et Spiritus vivificus Christi ad sanctificationem.

QUÆSTIO II.

DE NATURA FŒDERIS GRATIÆ.

Quænam sint partes contrahentes; Quis Mediator; Quænam clausulæ Fœderis, tum a parte Dei, tum a parte hominum?

I. Ut Deus ab omni ævo Ecclesiam habere voluit cum qua habitaret, et quæ cum ipso communionem coleret ad felicitatis fruitionem; Ita non aliter communionem illam instituere illi placuit, quam per viam *fœderis*, in quo mutuus datur partium contrahentium ad se invicem accessus, et arcta ac familiaris consociatio, quod a parte Dei miram συγκατάβασιν ejus arguit, per quam ex incomprehensibili Majestatis splendore sese demittere voluit ad miserrimum creaturarum statum, et a parte hominum eximiam dignitatem, ad quam Dei gratia eos evehit, ut ex profundissima miseriarum abysso, ad Dei in secula benedicti communionem et gloriam admittantur.

II. Quamvis vero proprie et stricte loquendo non possit dari fœdus inter Deum et hominem, quia non datur locus contractui, qui inter pares initur, nec ulla Dei obligatio, sed spontanea sui communicatio, ut probatum est P. I. Lo. VIII. Q. 3, Deus tamen singulari gratia voluit cum homine fœdus inire, quod locum habet *quasi-contractus*, ut in Jure loquuntur.

III. Tale autem duplex cum hominibus iniit *fœdus*, primum *Legale* seu *operum* cum homine integro, Alterum *fidei* et *Evangelicum* cum lapso et peccatore. Illo vitam æternam pollicebatur Deus homini perfecte legem implenti, et mortem peccanti interminabatur, juxta clausulam, *Hoc fac et vives*, *Et maledictus qui non perstiterit*, &c.; Isto salutem in Christo et propter Christum credenti pollicetur. Illud pactum fuit cum Adamo ante lapsum, et in eo cum omnibus hominibus, de quo P. I. Loc. VIII. Q. 3; Istud in Christo post lapsum initum cum electis.

IV. Rupto quidem primo illo fœdere per Hominis lapsum, potuisset Deus, si stricto jure cum primis parentibus agere voluisset, statim a peccato homines morti mancipare; et nemo jure cum Deo propterea expostulare potuisset; sed non libuit Deo uti summo isto Jure adversus universum humanum Genus; sed misericordia commotus, remedium ipse tantæ miseriæ invenit et constituit, fœdus novum in Christo gratiose sanciendo, in quo rationem habemus, non modo ex ista miseria emergendi, sed et perfectissimam beatitatem assequendi. Remedium hoc seu rationem *Jus-*

titia requisivit, *Sapientia* invenit, et *Misericordia* ac *Potentia* præstitit, in Jesu Christo unigenito Dei Filio, Mediatore nostro, fœderis istius fundamento.

Quid sit Fœdus gratiæ.

V. *Fœdus* hoc *gratiæ* est pactum gratuitum inter Deum offensum et hominem offendentem in Christo initum, in quo Deus homini gratis propter Christum remissionem peccatorum et salutem pollicetur, homo vero eadem gratia fretus pollicetur fidem et obedientiam. Vel est conventio gratuita inter Deum offensum et hominem offendentem de gratia et gloria in Christo homini peccatori sub conditione fidei conferenda. Circa quod duo attendenda sunt. 1. *Natura.* 2. *Proprietates.* Ad naturæ cognitionem expendenda sunt potissimum quatuor. 1. Quis sit *Author* fœderis. 2. Quænam *Partes contrahentes.* 3. Quis *Mediator*, et quænam hic sint ejus partes. 4. Quænam sint *res pactæ* seu clausulæ fœderis, tum *a parte Dei* per promissionem, tum *a parte hominis* per officii stipulationem.

Author fœderis Deus, sola εὐδοκίᾳ motus.

VI. I. *Author* et efficiens principalis istius fœderis *Deus* est, sola bonitate et εὐδοκίᾳ gratuita ad illud cum homine pangendum adductus. Unde in Scriptura passim *fœdus Dei*, nunquam vero fœdus hominis vocatur; quia solus de eo cogitavit, homine non modo de eo non cogitante, sed alia omnia intendente, utpote Dei inimico in mente et operibus: solus potestatem habuit tanquam summus Dominus et Princeps contrahendi cum creatura, et dispensandi de summo illo Jure, quo ex fœdere operum peccatorem ipsum plectere poterat sine ulla veniæ spe; solus potuit hominem lapsum erigere et perditum servare, fœdus novum in locum prioris substituendo. Ita autem ejus est author, ut ipsi soli de eo gloria in solidum accepta ferenda sit, nec ulla causa impulsiva extra se ad illud instituendum motus sit: nec hominis *merito*, nec *miseria*: nam si homo innocens nihil mereri apud Deum potuit, quanto minus peccator et reus? Et si miseria Angelorum lapsorum Deum non impulit ad eos servandos, cur miseria hominum lapsorum eum potius ad redemptionem eorum impulisset: Ergo sola hic εὐδοκία misericordis Dei, et amor gratuitus causa fuit προηγουμένη istius fœderis, quam vocat Zacharias in Cantico, Luc. i. 78, σπλάγχνα ἐλέους, *viscera miserationum*, et Paulus, Ephes. ii. 7, ὑπερβάλλοντα πλοῦτον χάριτος.

VII. Ut vero hoc opus est externum, toti Trinitati est commune et indivisum, cum ea tamen distinctione, ut quæque Persona proprium et peculiarem modum operandi hic obtineat œconomiæ isti salutari convenientem, 1 Pet. i. 2. *Deus Pater* ad id concurrit, quia hanc rationem sese communicandi primo instituit, et Filium suum ex illa constitutione dedit, Joh. iii. 16, et ad illius communionem per Prophetas primum, dein per Filium, denique per Apostolos et Ministros invitat, et Spiritum S. fœderis applicatorem mittit, Gal. iv. *Deus Filius*, tum ut *causa* et *fundamentum* fœderis per suum sanguinem, Matth. xxvi. 28, Ephes. i. 3, 4, tum ut illius materia, quia in hoc fœdere promissus, et ejusdem *Angelus*, Mala. iii. 1, sive internuncius et executor, adeoque qua Mediator inter Deum et homines, 1 Tim. ii. 5, Heb. ix. 15, et Sponsor pro hominibus, Heb. vii. 22. *Deus Spiritus* tanquam *causa* una cum Patre et Filio, et *materia*, quia promissus, Gal. iii. 14, et *testis*, Rom. viii. 16, et *arrhabo* hæreditatis cœlestis, Ephes. i. 14, 2 Cor. i. 22.

VIII. Causæ instrumentales sunt, tum *Verbum* et *Sacramenta*, tum utriusque *Ministri*: *Verbum* quidem, non *Legis moralis*, scilicet directe et per se, quia est ministerium mortis, et litera occidens peccatori, 2 Corint. iii. 6, sed *Evangelii*, quod inde etiam nomen habet, quia in illo revelatur, tum

gratia Dei, tum justitia Christi, Rom. i. 16, 17; *Sacramenta* vero, quia se habent ex parte Dei tanquam *signa*, quæ repræsentant fœderis substantiam, et *sigilla*, quæ eandem obsignant, Rom. iv., et ut *instrumenta moralia* per quæ nobis illa applicatur; ex parte nostra vero tanquam restipulationes, quibus Deo nos obligamus, 1 Pet. iii. 21, et *notæ externæ*, seu symbola *confœderationis*. *Ministri* se habent tanquam internuntii et *servi*, per quos Deus nos alloquitur, et ad fœdus invitat, Matth. xxiii. 3, Heb. i. 1, et tanquam *legati* per quos nobiscum cum authoritate stipulatur, 2 Cor. v. 20.

Partes Contrahentes: Deus offensus.

IX. II. *Partes contrahentes* seu subjectum fœderis tres sunt, *Deus* offensus, *Homo* offendens, et *Christus* Mediator hominem offendentem Deo offenso et irato reconcilians. *Deus* hic agit, non ut in fœdere naturæ quatenus *Creator* et dominus, quia peccatum abolevit naturalem illam communionem, quæ Creaturam cum Creatore conjungebat; Nec quatenus excelsam et infinitam super res creatas ὑπεροχὴν obtinet; quia tantam Majestatem homo peccati reus, et ejus sensu perculsus ferre non potuisset, multo minus ac Angeli, qui facies suas coram ea tegere coguntur, Is. vi. 2; Nec tanquam *Legislator* et rigidus perfectionis moralis ab illo exactor; quia talis a creatura corrupta non potuit expectari; nec ullus peccatori patet ad Deum justissimum et sanctissimum accessus: Sed quatenus *misericors Pater et Redemptor*, ut offensus quidem, sed ut placandus, qui amore benevolentiæ sibi voluit homines offendentes conciliare, Rom. v. 8, Eph. ii. 4.

Homo offendens.

X. *Homo* non hic spectatur ut *Creatura* simpli., vel ut Creatura integra et justa, ut in primo fœdere; Sed ut *Creatura peccatrix offendens*, ut homo in peccatis mortuus, impotens, filius iræ, a Deo ejusque vita abalienatus; et quidem quatenus miseriæ suæ sibi conscius, illius sensu perculsus, adeoque legaliter *contritus*, Matt. xi. 28; ut hic σχέσις peccatoris non sit simpliciter attendenda, licet sit prævia conditio requisita in objecto, alias fœdus hoc deberet ex æquo ad omnes et singulos peccatores extendi, quod dici non posse res ipsa clamat et decretum reprobationis satis evincit; sed conjungenda sit necessario cum σχέσει peccatoris contriti, et credituri ex libera Dei electione.

Mediator.

XI. Tertio, *Mediator* hic intercedit Christus, hominem offendentem Deo offenso reconcilians. In fœdere primo, quia nullum adhuc dissidium fuit inter Deum et hominem, nullo etiam opus fuit Mediatore; Sed in posteriori ita necessarius fuit propter peccati interventum, ut absque eo nullum dari potuisset fœdus inter Deum et hominem; Deo propter justitiam suam hominem reum non ferente, et homine propter injustitiam suam ad Deum accedere non valente. Atque in eo se prodit admirabilis Dei erga hominem misericordia, per quam non tantum de fœdere ineundo cogitare voluit, sed Mediatorem etiam dedit, sine quo contrahi non potuit. Mediator autem iste Deus et homo esse debuit, et ex utroque medius: Homo quidem, ut pati posset et mori, quia nonnisi per passionem et mortem cruentam peccatum potuit expiari, et peccator in gratiam restitui, Col. i. 20, 22; Heb. ii. 14, 15; Deus vero, ut mors ipsius haberet valorem infinitum, qui creaturæ modum excederet, et ut morte superata in æternum cum suis viveret; Et ex utroque medius, ut in natura prius faceret, quod in gratia postea efficere debebat.

XII. Atque hic superfluum videtur quærere, An fœdus hoc contractum fuerit cum Christo, tanquam altera parte contrahente, et in ipso cum toto ejus Semine, ut primum fœdus cum Adamo pactum fuerat, et in Adamo cum tota ejus posteritate: quod non paucis placet, quia promissiones ipsi

dicuntur factæ, Galat. iii. 16, et quia, ut Caput et Princeps populi sui, in omnibus primas tenet, ut nihil nisi in ipso et ab ipso obtineri possit: An vero fœdus contractum sit in Christo cum toto Semine, ut non tam habeat rationem Partis contrahentis, quam Partis mediæ, quæ inter dissidentes stat ad eos reconciliandos, ut aliis satius videtur. Superfluum, inquam, est de eo disceptare, quia res eodem redit; Et certum est *duplex* hic *pactum* necessario attendendum esse, vel unius ejusdemque pacti duas partes et gradus. Prius Pactum est, quod *inter Patrem et Filium* intercedit, ad opus Redemptionis exequendum. Posterius est, quod Deus *cum Electis* in Christo contrahit, de illis per et propter Christum salvandis sub conditione fidei et resipiscentiæ. Prius fit cum Sponsore et capite ad salutem Membrorum; Posterius fit cum Membris in Capite et Sponsore.

Pactum inter Patrem et Filium probatur.

XIII. Pactum Patris et Filii continet voluntatem Patris Filium dantis ut λυτρωτὴν, Redemptorem, et Caput Corporis sui mystici, et voluntatem Filii se ut Sponsorem pro Membris suis sistentis ad ἀπολύτρωσιν istam peragendam. Sic enim Scriptura repræsentat nobis Patrem in œconomia salutis, ut stipulantem obedientiam Filii sui ad mortem usque, et pro ea ipsi repromittentem nomen supra omne nomen, ut Caput Electorum sit in gloria; Filium vero, ut se sistentem ad faciendam voluntatem Patris, et promittentem fidelem et constantem officii sibi demandati executionem, restipulantem denique regnum et gloriam sibi promissam. Quæ omnia ex Scriptura non obscure colliguntur.

XIV. De hoc pacto expressa fit mentio, Luc. xxii. 29, "Ego dispono vobis Regnum, sicut disposuit illud mihi Pater;" et Isa. xlii. 1, 2, 6, 7. In eo Pater proponitur ut vocans Filium, et opus salutis nostræ illi committens: "Hic est servus meus, ego protegam eum, Electus meus in quo anima mea sibi complacuit, &c. Ego Jehova te vocavi in justitia, et tenebo manum tuam, et retinebo te, et dabo te in fœdus populi, et lucem gentium;" Et cap. xlix. 6, "Ego te dedi in fœdus populi, et ut sis salus mea usque ad extremitates terræ;" quæ vocatio extenditur ad tres partes Muneris Mediatorii: ad Sacerdotium, Ps. cx. 4; Prophetiam, Isa. lxi. 2; Regnum, Ps. ii. 8. Lex fœderis a Patre ponitur, ut sit fœdus populi et Lux gentium, ut ponat animam pro ovibus, Johann. x. 18, "hoc præceptum accepi a Patre meo." Illi Legi promissio a Patre additur, non modo protectionis et auxilii in executione muneris, Isa. xlii. 6, 7, et felicis operis successus per Dei acceptationem, Isa. xlix. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, sed et mercedis et præmii in semine spirituali, et exaltatione ipsi concessa, Isa. liii. 10, "Postquam anima ejus se posuerit sacrificium pro reatu, videbit semen, et beneplacitum Jehovæ in ejus manu prosperabitur." Acceptatio a parte Filii in hoc posita est; Quod huic Patris voluntati et Legi fœderis sponte se submiserit pro nobis spondendo, Heb. x. 5, "Corpus aptasti mihi," id est, me in servum tuum addixisti, Corpus per Incarnationem mihi aptando, "Tunc dixi, Ecce venio facere voluntatem tuam, Deus mi, volupe mihi est, et Lex tua est in medio viscerum meorum." Nec modo Filius hoc in se recepit, sed et reipsa præstitit, factus ex muliere, et sub Lege, Galat. iv. 4; Johan. xv. 10, "Ego servavi Præcepta Patris mei, et maneo in ejus amore," et restipulatur gloriam sui ipsius, et salutem Corporis sui, Joh. xvii. 4, 5. "Glorificavi te in terra, consummavi opus quod mihi faciendum dederas; Et nunc glorifica me, Pater, apud teipsum, ea gloria, quam apud te habebam, priusquam mundus extarêt;" et v. 16, 17, "Serva eos in nomine tuo, quos mihi dedisti, sanctifica eos in veritate tua, Verbum tuum est veritas."

Tres periodi fœderis istius.

1. In destinatione.

XV. Fœdus autem istud potest attendi in tribus momentis. 1. Ratione *destinationis*, quando ab æterno in sanctissimæ Trinitatis consilio Sponsor et Mediator Ecclesiæ datus est; Quo respiciunt ista summæ Sapientiæ, Proverb. viii. 23, quæ de se ipsa loquendo, *ab æterno uncta sum*, inquit, id. mea Patrisque voluntate, quæ una est, destinata ad officium Mediatoris in tempore peragendum; Et ista Petri, primæ cap. i. 20, quum Christum dicit "præcognitum fuisse ante jacta mundi fundamenta;" Et Psalm, ii. 8. "Narrabo decretum, Jehova mihi dixit, Tu es Filius meus, ego hodie genui te; postula a me et dabo tibi gentes in hæreditatem." Ubi Christus describit destinationem æternam, quæ facta est in Dei decreto, sui, qui sit Filius Dei ab æterno genitus, ideoque solus par tanto muneri ferendo, in Regem totius Ecclesiæ. 2. Ratione *promissionis*, dum mox post lapsum hominis, Deo per peccatum jam offenso, se obtulit ad ea actu præstanda, quæ ab æterno spoponderat, atque ita actu Mediator constitutus, et talis declaratus fuit in Verbo, et juxta illam sponsionem, multa cœpit agere quæ ad Mediatoris officium pertinebant, sive ratione Prophetiæ, voluntatis divinæ interpretem agendo, tum per se immediate se Patribus patefaciendo, ut Angelum fœderis, sive mediate per Ministros suos, quos Spiritu suo agebat, 1 Pet. i. 10, 11, et iii. 19, sive ratione Regni, se ductorem et Principem populi gerendo, 1 Cor. x., et Josu. v. 13, sive ratione Sacerdotii, intercedendo pro Electis vi solutionis futuræ, Job. xxxiii. 24. 3. Ratione *executionis*, in incarnatione, per quam carnem nostram assumpsit, ut in ea opus salutis nostræ perageret. Quo spectant ista, Heb. x. 5, quibus antithesim instituit inter sacrificia legalia et unicum sacrificium perfectissimum Christi, "Quapropter ingrediens in mundum, dixit, Sacrificium et oblationem noluisti. Tunc dixi, Ecce venio ut faciam voluntatem tuam."

2. In promissione.

3. In executione.

XVI. Ut vero Mediator medius fuit inter partes dissidentes, debuit cum utraque agere; *A parte hominum* cum Deo per Sponsionem eorum omnium, quæ ab hominibus debebantur; Et *a parte Dei* cum hominibus, per Sponsionem eorum omnium, quæ a Deo promittuntur, fore ut certissime implenda sint. Cum *Deo offenso* agere debuit pro hominibus *satisfaciendo* pro peccatis ipsorum, et *intercedendo* pro ipsis apud Patrem ad obtinendum Spiritum cum ejus donis, spondendo, *quoad præteritum* perfectam solutionem omnium debitorum, et reipsa λύτρον illud obedientia sua et morte exhibendo, et quoad *futurum* sinceram et constantem fœderis observationem in posterum, in ipsis per Spiritus virtutem perficiendam; Cum *hominibus* vero *offendentibus* a parte Dei tanquam Legatus Patris, bonam ejus voluntatem circa eorum salutem declarando, missionem suam ad opus Redemptionis significando, fidem promissionibus et obedientiam mandatis tanquam officia et conditiones fœderis postulando, et vicissim promittendo omnia beneficia fœderis, et spondendo ea omnia certissime collatum iri, non modo Verbo Evangelii et Sacramentis, sed præcipue effusione sanguinis sui, quo obsignavit novum hoc fœdus coram Deo, et efficacia Spiritus S., qua illud in nobis ratum facit. Ita duplex obstaculum fœderis removeri debuit: *A parte Dei, Inimicitia ejus* propter peccatum hominis, et *a parte hominis inimicitia hominis* propter justitiam Dei; Deus fuit reconciliandus homini, et Homo Deo. Christus prius fecit per meritum sanguinis, quo pro nobis satisfecit, et Deum nobis reconciliavit; posterius per efficaciam Spiritus, qua nos sanctificat et convertit, et convertendo Deo reconciliat. Atque ita perfecte implevit, quæ vel ex parte Dei apud

homines erant peragenda, vel ex parte hominum apud Deum, ad plenam fœderis gratiæ consummationem.

Res pactæ: a parte Dei, quod futurus sit Deus noster.

XVII. III. *Res* hoc fœdere *pactæ*, vel sunt a parte Dei, vel a parte hominum; *A parte Dei* beneficia promissa, *a parte hominum* officia ipsis præscripta. Utraque vel *in genere* vel *in specie* proponuntur. *In genere* continentur in formula fœderis, qua Deus pollicetur *se fore Deum nostrum*, et exigit ut simus ejus populus; quæ absolvitur quidem paucissimis verbis, sed ponderosissimis, quæ complectuntur quicquid a Deo homini promittitur, vel ab homine exigitur, ut paulo distinctius formulam istam expendenti facile patebit: tam quoad promissionem beneficii, et testificationem amoris; quam quoad cultus et obsequii exactionem, quæ duo hic includuntur. Et ad *Promissionem* quidem quod attinet; talis est et tanta, ut merito anima et substantia fœderis dicatur, fundamentum et compendium cæterarum omnium promissionum, quæ fidelibus dantur in Scriptura; qua nihil sublimius, nihil plenius, nihil suavius, nihil firmius dari potest. Ideo non una vel altera vice tantum proposita est, sed sæpissime, quoties vel fœdus primo institutum vel renovatum est, tam sub V. quam sub N. T. Primo facta fuit Abrahamo, Gen. xvii. 7, 8. "Ero Deus tuus et seminis tui post te;" confirmata populo Israëlitico, Exod. xx. 2, et xxix. 45, Deuter. v. 2, 3, 6; repetita Judæis in captivitate Babylonica, Jerem. xxiv. 7, et xxx. 22, Ezech. xi. 20; iterata post captivitatem, Zac. xiii. 9; renovata sub Novo Test. ex oraculo Jeremiæ. xxxi. 33, 2 Cor. vi. 16, et Heb. viii. 10; quæ in gloria cœlesti etiam implenda est, Apoc. xxi. 3. "Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum iis, et ipsi erunt illi in populum, et Deus erit cum ipsis Deus ipsorum." Atque ita summa est omnium beneficiorum Dei in fideles tam in gratia quam in gloria. Unde non immerito Psaltes *beatam gentem* prædicat *cujus Deus est Deus*, Ps. xxxiii. 12.

Quid importet quod Deus sit noster Deus.

XVIII. Verum ut genuinus sensus istius promissionis habeatur, non *late* sumenda est, quatenus authoritatem, curam et dominium Dei significat, quia sic Deus est non tantum fidelium, sed et hominum in genere, imo et omnium creaturarum, ratione creationis et gubernationis, et nihil singulare et eximium polliceretur populo supra cæteras gentes: Sed *stricte*, prout importat relationem fœderalem, et gratiosam illam communionem, qua Deus se homini peccatori communicat ad ipsum vita immortali et felici donandum, prout illa formula solet passim explicari. Ita si Deus est omnium per Providentiam, Deus est fidelium per gratiam; si Deus est Creaturarum in mundo per authoritatem et potentiam, Deus est populi sui in Ecclesia per benevolentiam et amorem, et per beneficia quæ illi impertitur.

Hic includuntur omnia beneficia salutaria, sed quatuor præcipue.

XIX. Quamvis vero sint innumera, possunt tamen ad quatuor ista præcipua referri. 1. *Reconciliationem* et *communionem* cum Deo, per quam non tantum nobis placatur, sed et seipsum nobis dat, ut deinceps sit noster tam οὐσιωδῶς, quoad naturam et attributa, quam ὑποστατικῶς, quoad Personas, et operationes personales. 2. *Communionem bonorum*, ut nostra sint omnia Dei bona, et quæcunque ad ipsum pertinent. 3. *Conformitatem cum Deo*, per naturæ divinæ participationem et transformationem in ejus imaginem. 4. *Constantiam* et *æternitatem* amoris Dei et unionis nostræ cum ipso, quæ quia magni sunt in hoc argumento momenti, paulo fusius deducere non pigebit.

1. Reconciliatio et unio cum Deo.

XX. Dico notari primo, *Reconciliationem* et communionem cum Deo; quia non potest dici noster, nisi ut placatus, et ex Judice irato, Pater misericors factus, qui non modo bona sua nobis liberaliter impertiri dignatur, sed seipsum nobis donat, ut deinceps in ipso ut Deo nostro et portione nostra gloriari possimus, Psal. xvi. 5, et lxxiii. 26, et cxix. 57; Hose. ii. 23. Se nobis dat in *Maritum*, qui nos sibi desponsavit in miserationibus æternis, Hose. ii. 19; Cantic. ii. 16; in *Patrem*, qui nos sibi adoptat in filios, 2 Cor. vi. 18; in *Principem* et *Regem*, qui nos in populum περιούσιον seligit, cum quo fœdus offensivum et defensivum contrahit, ut nos protegat umbone suo adversus quævis hostium molimina. Ita autem se nobis donat Deus, ut *noster* sit quoad *omnia attributa*, quæ in commodum et salutem nostram cedunt, et nostra bene dicuntur fruitione et usu, quia effecta eorum salutaria ad nos dimanant; Nostra est Dei sapientia ad directionem, Potentia ad protectionem, Misericordia ad peccatorum remissionem, Gratia ad sanctificationem et consolationem, Justitia ad hostium vindictam, Fidelitas ad promissionum executionem, Sufficientia ad felicitatis omnimodæ communicationem. Et ut peccatum innumera in nos mala accersivit, invenimus remedium adversus omnia in proprietatibus divinis: Sapientia medetur ignorantiæ et cæcitati, Gratia reatui, Potentia infirmitati, Misericordia miseriæ, Bonitas malitiæ, Justitia iniquitati, Sufficientia et Plenitudo Dei paupertati et indigentiæ, Fidelitas inconstantiæ et levitati, Sanctitas impuritati, et Vita morti.

ut Deus sit noster in natura et proprietatibus.

In Personis.

XXI. Deus *noster* est *Personaliter*, quatenus singulæ Personæ nostræ sunt, et se dant nobis ad opus Redemptionis procurandum, Pater eligendo, Filius redimendo, Spiritus Sanctus sanctificando. *Pater* noster fit per adoptionem, quum nos in familiam suam recipit, et ut filios respicit, fovet et amat, 1 Johan. iii. 1. *Filius* noster fit per sponsionem, quum in Vadem sistit se pro nobis ad satisfaciendum, et in Caput ad nos regendos et vivificandos; Noster fit *Propheta*, qui salutem revelet lumine doctrinæ, noster *Sacerdos*, qui eam meriti pretio acquirat, et noster *Rex*, qui eam acquisitam efficacia Spiritus applicet. *Spiritus S.* noster fit, quando ad nos mittitur, et se nobis dat in Sanctificatorem et Consolatorem, ut habitet in nobis tanquam in Templis suis, et nos donis suis locupletet, lumine, robore, gaudio, libertate, sanctitate et felicitate. Ita communio nostra est cum Patre et Filio et cum Spiritu S., 1 Jo. i. 3, 2 Cor. xiii. 14, unde Baptismus, qui est sigillum fœderis, in eorum nomen administratur, ut sic consecremur in Filios Dei Patris, in Membra Filii, et in Templa Spiritus S., et fruamur bonis a singulis Personis orientibus, misericordia Patris, gratia Filii, et virtute Spiritus S.

2. Communicatio bonorum.

XXII. 2. Deus noster est ratione *communicationis bonorum;* non potest enim Deus noster esse, quin nostra sint quæcunque Dei sunt, et ut Dei sunt omnia, nostra etiam sunt omnia quæcunque sunt in cœlo et in terra: "Omnia sunt vestra," inquit Paulus, 1 Cor. iii. 21, "vos Christi, Christus Dei;" Nostræ sunt Creaturæ Dei in terra ut nobis serviant, Angeli in cœlo ut nos custodiant, Cœlum ut patria nostra, Terra ut locus peregrinationis, Mundus ut hæreditas, quæ nobis datur cum Abrahamo, Rom. iv. 13. Ita nostræ sunt Promissiones omnes Dei tam vitæ præsentis, quam futuræ, et bona Dei, tam gratiæ, quam gloriæ: "Deus nobis est Sol et Clypeus, dat gratiam et gloriam, et nihil denegat iis qui in integritate ambulant," Ps. lxxxiv. 11: Sol benedictionis omnigenæ ad bonorum communicationem, Clypeus protectionis invictæ ad malorum depulsionem, ut recte cum Paulo colligere liceat,

nihil nobis nociturum, quia pro nobis est Deus, "Si Deus pro nobis, quis contra nos," Rom. viii. 31; et cum Davide nihil defuturum, quia Deus est Pastor noster, Psalm. xxiii. 1, "Deus est Pastor meus, nihil mihi deerit," quia nihil denegat se timentibus, sed omnia liberaliter concedit, et nobis benedicit omni benedictione spirituali, Eph. i. 3. "Christus est omnia in omnibus" in gratia, Col. iii. 11, et "Deus futurus est omnia in omnibus" in gloria, 1 Cor. xv. 28; "Qui vicerit hæredabit omnia, et ero illi in Deum, et ille mihi in filium," Apoc. xxi. 7.

3. Conformitas cum Deo.

XXIII. 3. Deus noster est *ratione conformitatis*. Quippe non satis est illi effecta proprietatum salutaria in nos diffundere, sed ulterius vult earum characterem et similitudinem in nobis imprimere, quantum ferre potest creaturæ finitæ ratio, ut *participes simus naturæ divinæ*, 2 Pet. i. 4, et illi similes fiamus, qui perfectissimus est communionis modus: Ut sol radios immittens in crystallum vel corpus aliquod diaphanum, lucidum illud reddit, ut instar solis fulgeat, ita Pater luminum nos irradiat luce sua, non modo ut tenebras erroris, vitii, et miseriæ discutiat, sed etiam ut lucem suam nobis communicet, et velut totidem Soles lucidos reddat; unde "justi" dicuntur "fulsuri instar Solis in regno Patris," Matth. xiii. 43; quo pertinet ista Pauli, 2 Corint. iii. 18, quum ait nos "contemplantes in speculo" Evangelii "gloriam Domini facie retecta, transformari in eandem imaginem de gloria in gloriam," et illa Johan. 1ª iii. 2, "Nos similes fore ipsi, quia visuri sumus ipsum sicuti est:" scilicet nulla communio potest cum Deo haberi, nisi posita ejus conformitate, quæ duplex, tum in *sanctitate* et virtutibus moralibus, ut simus sancti, justi, patientes, misericordes et perfecti quemadmodum Deus est, Matth. v. 48, 1 Pet. i. 15, tum in *vita et felicitate*, ut immortalitate et gloria ejus fruamur: "Quia ego vivo, vos etiam vivetis," Johann. xiv. 19, et Psalm. cii. 27, "Tu idem semper manes et anni tui non deficiunt, progenies tua in æternum stabilietur in conspectu tuo." Quo pertinet invictum Christi argumentum, dum contra Sadducæos animorum immortalitatem et corporum resurrectionem ex formula fœderis demonstravit, quia vocatur *Deus Abrahami, Isaaci, et Jacobi*, etiam post ipsorum mortem, *Deus autem non sit Deus mortuorum, sed viventium:* Ubi duo necessario supponuntur, Primo, formulam istam fœderis importare communicationem vitæ et immortalitatis, ut quotquot ad ejus communionem recipiuntur, similes illi hac in parte fiant, quia Deus vivens in secula non potest cum mortuis communionem colere; unde necesse erat Patriarchas aliqua sui parte semper vivere, cum Deus eorum Deum se vocet etiam post mortem; secundo, fœdus non cum altera hominis parte tantum, sed cum homine toto contractum fuisse, ut beneficia fœderis ad totum hominem pertinere debeant; unde sequitur necessitas resurrectionis corporum, ut fideles animo et corpore vitæ et beatitatis fiant compotes.

Matt. xxii. 34.

4. Bonorum æternitas.

XXIV. Quia vero bona ista licet eximia perfecte beare nos non possent, nisi tantis muneribus adderetur perpetuitas; hac ipsa promissione constantiam amoris sui Deus, et *bonorum æternitatem* commendare voluit: Cum enim Jehova in conceptu suo æternitatem dicat, dum Deum nostrum se fore pollicetur, eo ipso innuit se in æternum nostrum futurum, ut quandiu Deus futurus est Deus, (futurus est autem in æternum,) futurus etiam sit Deus noster, ut in æternum ejus communione et beatitate fruamur, quod Psalm. xlviii. 14, innuitur: *Deus est Deus noster in æternum.* Quod maximum est proculdubio consolationis et fiduciæ fidelibus adversus omnes tentationes argumentum, et

inviolabile spei fulcrum: Nam si Deus noster in æternum futurus est, quid ulterius vel mali timere possemus, vel boni sperare, cum in eo æternum simus victuri?

XXV. Porro præter istam promissionem generalem, quæ formula fœderis continetur, aliæ multæ speciales includuntur, quæ in ea fundantur et ab ea promanant; qualis est *Spiritus Sancti collatio*, Ezech. xxxvi. 27; *peccatorum remissio*, Jerem. xxxi. 34; *regeneratio*, quæ per Legis inscriptionem designatur, ibidem, v. 33; *adoptio*, 2 Corinth. vi. 18; *cordis lapidei ablatio, et carnei* ac novi *impressio*, Ezec. xxxvi. 26; *Perseverantia*, Jer. xxxii. 40, quæ peculiare est istius fœderis beneficium, quia debet esse inviolabile et æternum; *Benedictiones omnes spirituales* gratiæ et gloriæ, Genes. xii. 3; Gal. iii. 8, 9, 14; Act. iii. 26; Eph. i. 3. Quæ omnes nomine *salutis* solent designari, quæ non tantum possessionem vitæ importat, quæ in primo fœdere locum habebat, sed etiam liberationem a morte, quæ per peccatum accersita fuerat; et quæ quatuor partibus absolvitur, quæ opponuntur totidem partibus mortis, cui obnoxii facti fuimus per peccatum. 1. *Justificatione*, quæ nos a maledictione incumbente liberat. 2. *Sanctificatione*, quæ maculam et corruptionem, in qua mortui jacebamus, tollit. 3. *Consolatione* et *pace conscientiæ*, quæ adversus afflictiones vitæ et conscientiæ terrores, quæ in Scriptura mortis nomine veniunt, nos sustinet. 4. *Glorificatione æterna*, quæ a morte æterna nos immunes præstat, et ad felicitatis complementum adducit.

Officia ab homine requisita in fœdere.

XXVI. Ut vero formula ista fœderis mutua est, quæ cum *beneficiis*, quæ Deus fœderatis promittit, includit etiam *officia*, quæ ab hominibus exigit, videndum est jam quænam ista sint: Exprimuntur vero in *genere* et in *specie* in Scriptura; In *genere* quum Deus vult, ut quemadmodum se Deum nostrum fore pollicetur, ita vicissim "simus ejus populus," Jer. xxxi. 33: "Ero illis in Deum et illi mihi erunt in populum;" ubi relatio inter Deum et nos designatur, quæ importat mutuam beneficiorum et officiorum commutationem, ut si Deus Maritus est noster, simus ejus Uxor casta et fidelis, si est Pater, simus Filii, si Rex et Redemptor, simus Populus peculii, qui vivamus ut redempti Jehovæ. Ut autem omnia erga nos Dei beneficia unica illa promissione continentur: Ita omnia hominum erga Deum officia hac una conditione præscribuntur, quæ simul et semel et quid *esse* debeant, et quid *facere* teneantur, innuit.

Quid sit esse populum Dei. Ejus officia. Separatio a mundo et Consecratio Deo.

XXVII. Esse *populum Dei*, non est tantum ejus dominio subjici, et ab ipso pendere, et gubernari; sic enim omnes homines in universum ejus sunt populus: sed illi per cultum et obsequium adhærere, ita ut nihil *simus*, nihil *habeamus*, nihil *possimus*, et nihil *faciamus*, quod non *sit Dei*, id. ad ejus gloriam referatur. Ita designatur primo *separatio a mundo*, et *consecratio Deo*, ut quemadmodum non sumus nostri juris, sed illius qui nos creavit et redemit, et qui se nobis dedit: Ita non nobis vivamus amplius, non Satanæ, non peccato, non mundo, sed illi soli: Ut ab eo sumus quicquid sumus; Ita ad ipsum, quicquid sumus et possumus referatur. Ut Deus cæteris hominibus relictis nos selegit, cum quibus fœdus contraheret, et in populum nos ascisceret; Ita nos cæteris omnibus missis illum solum in Deum nostrum eligere tenemur, ut illum solum colamus et sequamur, quod toties urget Spiritus S.: Deuter. vii. 6, 7, et xxvi. 17, 18, 1 Cor. vi. 19, 20, et 2 Cor. v. 14, 15, et vi. 17, 18, Rom. xiv. 7, 8, 9. Talis autem debet esse consecratio, ut totos nos et anima et corpore Deo dicemus in Templa et hostias spirituales, Rom. xii. 1, 1 Cor. iii. 16, 17,

ut *mens* nostra sit *Dei* ad eum cognoscendum, *voluntas* ad colendum, *affectus* ad amandum, *oculi* ad contemplanda ejus mirabilia, *aures* ad audiendam ejus vocem, *os* ad celebrandam ejus gloriam, *manus* ad ejus opus peragendum, et membra singula ut sint instrumenta justitiæ Deo ad eum glorificandum, Rom. vi. 13. Ita quicquid *habemus* vel boni, vel honoris, vel sapientiæ, vel virtutis, ad Dei gloriam et cultum impendi debet.

Cultus et obsequium.

XXVIII. 2. *Cultus et obsequium*, ut de eo religiose et unice colendo simus solliciti, ut quicquid possumus vel ad propagandum ejus Regnum, vel ad promulgandam ejus Veritatem, vel ad tuendam bonam causam, vel ad mandata ejus implenda, id sedulo præstemus, ut ita respondeamus vocationi ipsius, et gratos nos præstemus pro ejus beneficiis. Hæc enim ita inter se sunt connexa indivulso vinculo, ut separari nec possint nec debeant. Frustra speramus Deum fore nostrum, nisi vicissim simus ejus populus; et Patris amorem testaturum, nisi Filiorum obedientiam illi præstemus; et ipsum beneficia quæ promisit collaturum, nisi officia quæ a nobis exigit impleamus.

In fide et resipiscentia.

XXIX. Officia autem duo sunt præcipua, quæ exiguntur, *fides* et *resipiscentia*; Illa quæ promissiones amplectitur, Ista quæ mandata implet; Illa promissioni gratiæ respondet, *Crede* et *servaberis*, Ista Lege Evangelica imperatur, Gen. xvii. 1, "Ambula coram me, et esto integer." Ut enim duo sunt præcipua a parte Dei fœderis beneficia, peccatorum remissio, et Legis in cordibus inscriptio; Ita a parte hominis duo officia illis respondere debent: fides, quæ remissionem peccatorum sibi applicat, et pœnitentia, seu sanctificationis studium, quæ Legem cordibus inscriptam ad praxim revocat ambulando in ejus statutis; quod Christus innuit, Marc. i. 15, "Resipiscite et credite Evangelio."

XXX. Licet autem duo ista officia præcipiantur a Deo, ut opera ab homine debita, tamen promittuntur etiam ab ipso, ut dona Dei; ut hic spectanda sint simul, et ut hominis officia, et ut Dei beneficia, Ezec. xxxvi. 27, "Ponam Spiritum meum in medio vestri, et faciam ut ambuletis in statutis meis," &c. Quod singulare est istius fœderis privilegium supra fœdus naturæ, ut conditiones ipsæ pendeant a Dei gratia, et transeant in promissiones. Unde fit ut irritum reddi non possit prout primum fœdus, quod nitebatur hominis viribus, sed efficax et æternum maneat, quia totum quantum quantum est pendet a Deo, et omnia in hoc fœdere sunt gratuita, ipsæque adeo conditiones. Quales vero sint istæ conditiones, et quomodo se hic habeant, sequens Quæstio docebit.

QUÆSTIO III.

An Fœdus Gratiæ sit conditionatum; Et quænam conditiones hic locum habeant?

Occasio Quæstionis.

I. Quæstio mota fuit superiori seculo occasione Controversiæ Justificationis adversus Pontificios inter ipsos Evangelicos, quorum alii negabant Promissiones Evangelii, seu Fœderis gratiæ, esse conditionales, Alii vero affirmabant: Illi quidem ne confunderetur Lex cum Evangelio, et promissiones utriusque; Isti vero ne fidei et sanctitatis necessitas relaxaretur, et Libertinismus introduceretur: sed facile est sanam utrorumque mentem conciliare, distinctionibus quibusdam positis.

Status Quæstionis.

II. 1. *Conditio* sumitur, vel *antecedenter* et *a priori*, pro ea quæ habet vim causæ meritoriæ et impulsivæ ad obtinenda beneficia fœderis, quæ præstita homini jus dat ad præmium, vel *concomitanter et consequenter a posteriori*, pro ea quæ habet rationem *medii et dispositionis in subjecto*, quæ requiritur in fœderatis. 2. *Conditio* vel est *naturalis*, fluens ex propriis naturæ viribus, vel *supernaturalis* et divina, a gratia pendens. 3. Promissio fœderalis est duplex, vel de *fine*, vel de *mediis*, id. vel de salute, vel de fide et resipiscentia, quia utraque est donum Dei. 4. Fœdus potest spectari, vel ratione *institutionis* a Deo, vel ratione *primæ applicationis* in fideli, vel ratione perfectæ *consummationis*.

III. His positis, Dicimus Primo, Si conditio sumatur antecedenter et a priori pro causa meritoria et impulsiva, et pro conditione naturali, recte negari Fœdus gratiæ esse conditionatum; quia est mere gratuitum, quod a sola Dei εὐδοκίᾳ pendet, a nullo vero hominis merito; nec jus ad vitam potest fundari in ulla actione nostra, sed in sola justitia Christi. Sed si sumatur consequenter et a posteriori pro causa instrumentali, fœderis promissionum receptiva, et dispositione subjecti, quod in societatem fœderis admittitur, quæ ab ipsa gratia manat, non potest negari fœdus esse conditionatum. 1. Quia cum conditione expressa proponitur, Johan. iii. 16, 36, Rom. x. 9, Act. viii. 37, Marc. xvi. 16, et alibi passim. 2. Quia nisi esset conditionatum, comminationibus non foret locus in Evangelio, quæ non possunt denuntiari, nisi adversus eos qui conditionem præscriptam neglexerint; Neglectus enim fidei et obedientiæ non potest esse culpabilis, si non exigitur. 3. Quia alias sequeretur Deum in hoc fœdere obstrictum esse homini, non autem hominem Deo, quod absurdissimum, et contrarium naturæ omnium fœderum, in quibus datur conventio mutua, et reciproca obligatio, quia utrinque tenentur partes contrahentes, ut inter Virum et Uxorem, Regem et Subditos, &c.

IV. Secundo, Si *promissiones* fœderis intelligantur *de fine*, nemo negare potest esse conditionales, quia fiunt semper sub conditione fidei et pœnitentiæ; Sed si sumantur pro promissionibus de *mediis*, nimirum de fide et regeneratione seu pœnitentia, certum est non posse esse conditionatas, sed simplices esse et absolutas, quia alias daretur processus in infinitum, et conditio conditionis semper postularetur, quod absurdum.

V. Tertio, Si fœdus spectetur ratione *sanctionis* primæ in Christo, nullam habet conditionem præviam, sed sola gratia Dei et Christi merito nititur. Sed si attendatur ratione *acceptationis et applicationis* in fideli, conditionem habet fidem, quæ hominem unit Christo, et sic in communionem fœderis mittit; si vero ratione *consummationis*, cum fide, obedientia et sanctitatis studium habet rationem conditionis et medii, quia sine illa nemo videbit Deum.

Fontes Solutionum.

VI. Quamvis conditionatum statuatur fœdus gratiæ, non propterea confunduntur promissiones Legis et Evangelii: manet semper multiplex discrimen, 1. In *materia*, quia conditio Legalis est integra et perfecta Legis obedientia, Roman. x. 5, sed Evangelica est *fides*, Rom. x. 9, Joh. iii. 16, non perfecta, et expers omnis nævi, sed viva et sincera, 1 Tim. i. 5, Jac. ii. 14. 2. In *origine*, quia conditio legalis debebat esse naturalis, fluens scilicet a propriis naturæ viribus; sed Evangelica est supernaturalis, pendens a gratia: Illa præcipiebatur tantum, sed non dabatur, vel promittebatur; sed ista et præcipitur et promittitur ac datur, Jer. xxxi. 33, Joan. vi. 45, Eph. ii. 8. 3. In *fine:* conditio Legalis habet rationem causæ meritoriæ, saltem ex congruo

et improprie, rei promissæ, nimirum vitæ: *Fac hoc et vives;* ut detur illi vita, quia fecit, et propter obedientiam propriam; sed Evangelica non potest dici proprie causa salutis, multo minus meritum, quia est merum Dei χάρισμα, Rom. vi. 23; sed tantum organum, quo apprehenditur res promissa, Act. xxvi. 18, Rom. v. 17, et sine quo obtineri nequit, Heb. xi. 6.

VII. Si fœdus gratiæ diceretur pendere a conditione humana instabili, ejus efficacia et immutabilitas everteretur, sed quia conditio est supernaturalis et divina, quæ ab efficacia omnipotenti gratiæ producitur, tantum abest ut per eam labefactetur, ut contra magis magisque firmetur, ex Paulo, Rom. iv. 16, "Ex fide est, ut sit per gratiam, ut promissio sit firma toti semini," quia fœdus non nititur conditione quæ sit in nobis, sed mera Dei gratia, et inviolabili ejus fidelitate, et infinito Christi merito.

VIII. Quum Christus Juveni sciscitanti quid faciendo vitam posset consequi, respondet, *Serva mandata*, Matth. xix. 17, non vult innuere eandem obedientiam eodem modo in utroque fœdere exigi, quia respondens ad hominem non agit interpretem fœderis gratiæ, sed Legis Mosaïcæ, ut leguleium illum turgidum ex Lege servari volentem, propriæ impotentiæ convinceret, et sic ad Mediatorem adduceret.

IX. Licet fœdus gratiæ sub notione Testamenti proponatur, quod a nulla suspensum est conditione; cujus respectu fit, ut omnia officia hominis, quæ σχέσιν conditionum induunt, sint beneficia Dei, quæ cadunt sub promissiones ejus: Non obstat hoc tamen, quin habeat etiam rationem fœderalem juxta quam dicitur *Testamento-fœdus* ut antea dictum, et conditiones a parte hominis continet.

2 Quæstio: quænam conditiones sint in fœdere gratiæ.

X. Secundo, Quæritur hic, Quænam conditiones in hoc fœdere locum habeant, et sub qua σχέσει? An fides sola dicenda sit conditio fœderis gratiæ; An cum ea resipiscentia et obedientia novæ vitæ? Et ad *fidem* quidem quod attinet: Non quæritur, An sit conditio istius fœderis, Scriptura tam clare hoc asserente, Johan. iii. 16, Rom. i. 16, 17, et x. 9; Sed 1. Quomodo se hic habeat; 2. An sola has partes obeat?

Quomodo fides sit conditio fœderis.

XI. Quoad prius, Quum fidem dicimus conditionem istius fœderis, intelligimus eam non absolute, et secundum suam naturam et essentiam, quia continetur sub obedientia, utpote quæ Lege præcipitur, perinde ut aliæ virtutes, adeoque illi nequit contradistingui; Unde non posset acceptari pro justitia vel obedientia Legis, quia tale judicium Dei non foret secundum veritatem, siquidem fides est tantum minima pars illius justitiæ; Sed spectanda est *relative* et *instrumentaliter*, quatenus Christum amplectitur, et sibi ad justitiam applicat, et per illum jus vitæ æternæ adipiscitur. Primo, Quia contradistinguitur operibus Legis; quod nequit fieri si sumitur absolute, quia sic est opus legis. Secundo, Quia fides nonnisi instrumentaliter sumpta potest consistere, 1. Cum *Dei gratia*, ad quam scilicet nihil requiritur nisi receptio, quæ est propria fidei actio, Rom. v. 17, Johan. i. 12; unde Paulus: "est ex fide ut sit per gratiam;" aliæ enim omnes virtutes aliquid dare videntur Deo, ista vero sola in recipiendo occupatur, "Salvati estis per gratiam, per fidem," Ephes. ii. 8; gloriatio excluditur per Legem fidei, Roman. iii. 27. 2. Cum *hominis peccatoris conditione*, quia in primo momento justificationis nihil est in eo præter fidem, quæ possit Deo placere. 3. Cum *Mediatoris satisfactione et justitia*, quia illam sibi applicat. 4. Cum *vita æterna* tanquam dono et hæreditate Dei, quia fides illam apprehendit in Evangelio, Rom. iii. 24, 25, 1 Cor. i. 30, Eph. i. 3, 4, et ii. 8. 5. Cum *Evangelii promissionibus*, quod proponit vitam ho-

mini, non tanquam acquirendam, ut Lex, sed tanquam acquisitam. Tertio, Quia Christus est justitia nostra, 1 Cor. i. 30, 2 Cor. v. 21, in quo habemus redemptionem et vitam. Ergo non potest tribui fidei *materialiter* quatenus est opus, sed *instrumentaliter* quatenus se habet ut manus apprehendens.

XII. Fides autem in isto fœdere opponitur ipsi justitiæ seu obedientiæ, non ideo, quod nequeant simul subsistere, cum ea demum sit vera fides, quæ per charitatem sive obedientiam est efficax: Sed quod nequeant simul se habere *causaliter*, cum utriusque causalitas tota specie distinguatur, una meritoria et principalis, altera organica tantum et instrumentalis. Justitia dat, Fides accipit; Justitia est in mutuo amore Dei, Fides in persuasione de Amore Dei. Unde quod uni adimitur, tribuitur alteri, non ratione ejusdem causalitatis, sed ratione effectus, quia fides in fœdere gratiæ nobis est loco operum, id. obtinet nobis, licet in diverso causæ genere, quod opera debuissent facere in fœdere naturæ.

XIII. Ut vero ulterius cognoscatur, Quomodo fides rationem conditionis habeat in hoc fœdere; Sciendum fidem hoc non præstare nisi relate ad Christum, quatenus est medium et instrumentum nostræ unionis cum Christo, quod nobis eum conciliat: "ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, ad Deum meum et Deum vestrum," Johann. xx. 17. Ita non possumus recipi in fœdus Dei, nisi quatenus unimur Christo, qui fundamentum est fœderis, et vinculum nostræ communionis cum Deo. Quia vero plurimum interest nosse, An fides nostra sit vere *fides unionis;* hoc non tam a priori, quam a posteriori ex ejus operationibus percipi potest; Si nimirum *amorem* ferventem Christi in nobis excitat, Cant. v. 10, 16, Phil. iii. 8, Johan. i. 14, et xxi. 15, et *desiderium* ardens eo fruendi, Psalm. xlii. 1, et lxxxiv. 1, 2, Phil. i. 23; et *separationem* a rebus omnibus terrenis et carnalibus, quæ unionem nostram cum Christo impediunt, qualis est *amor peccati* et *mundi*, Hose. iv. 8, Rom. vi. 2, Matt. x. 37, 1 Joh. ii. 15, 16, Jaco. iv. 4, (unde Mercator Evangelicus omnia vendit pro unione isto preciosissimo, Matt. xiii. 46; Moses thesauris et honoribus Ægyptiacis præfert opprobrium Christi, Hebr. xi. 25, 26; Discipuli omnia relinquunt, ut Christum sequantur, Matth. xix. 27;) *Præsumptio* propriæ justitiæ, quia "sani non opus habent medico, sed ægri," et Christus "non venit vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam," Matth. ix. 12, 13; *Incredulitas*, *impœnitentia*, et alia id genus peccata et opera carnis quæ *ἀσύστατα* sunt cum Christo, Rom. viii. 1, 10. Præcipue si duos actus unionem istam immediate et necessario consequentes producat: hinc, a parte Christi, *sensum* amoris ejus per *consolationem* Spiritus Sancti, qui obsignando adoptionem nostram in cordibus nostris, nobis persuadet nos esse Filios Dei, hæredes Dei, et cohæredes Christi, Christum habitare in nobis, et factum esse nostrum, Rom. viii. 15, 16, 1 Joh. iii. 24; a parte nostri vero *consensum* mutuum amoris nostri, per sanctificationis studium, quo ut Christus nos amat, amamus eum vicissim, ut se dat nobis, nos totos illi damus, ut non amplius vivamus nobis, sed in fide Filii Dei qui nos dilexit, et seipsum dedit pro nobis, Gal. ii. 20, 2 Cor. v. 15, quod Sponsa pathetice describit, Cant. ii. 16, "Amicus meus est meus, et ego sum ipsius."

XIV. Ut autem *consensus* iste sit verus, non debet esse consensus *de futuro*, qualis est eorum qui conversionem suam quotidie differunt, sed de *præsenti*, ut si hodie vocem Christi audiamus, non induremus cor nostrum, sed gratiam oblatam recipiamus; Non *distinguens* Christum Redemptorem et Dominum, Vadem et Caput, beneficia et officia, ut fit ab iis qui Christi

meritum libenter amplectuntur, sed nollent ipsius dominio subjici: vellent frui beneficiis, sed ad officia non teneri; Sed *conjungens* Christum totum cum suis officiis et beneficiis, ut illum non modo pro Vade, sed et pro Capite, non modo pro justitia, sed et pro sanctificatione; pro Salvatore qui redimat, sed et pro Domino qui regat, et cui obsequi in omnibus teneamur: Non *exceptivus* et *conditionalis*, qualis est eorum qui consentiunt Christo et ejus Evangelio, sed usque ad crucem et persecutionem, qua accedente recedunt et scandalizantur; Sed *totalis* et *absolutus*, ut sine ulla limitatione Christum sequamur in omni statu, non modo triumphantem et gloriosum in Cœlis, sed et patientem et cruci affixum in Terris, quocunque nos duxerit, ut parati simus et vivere et mori cum ipso. Ita communio nostra cum Christo vera et salutaris futura est, et cum bonis omnibus Christi: communio in " eundem Spiritum," Rom. viii. 9, 1 Cor. viii. 17, " In eandem vitam," Gal. ii. 20, " In eandem justitiam," 2 Cor. v. 21, Jerem. xxiii. 6, " In eandem gloriam et hæreditatem," Johan. xvii. 21, 24, Rom. vi. 8, et viii. 17. Et ut bona Christi recipimus in ejus communione; Ita vicissim Christus expectat a nobis *amorem*, Jo. xxi. 17, 1 Pet. i. 8, et *subjectionem*, Eph. v. 24, Matt. xi. 29, Ps. ii. 11, et cx. 3, sinceram, plenam et constantem.

XV. Sic demonstratum fuit quomodo fides conditio sit in isto fœdere; Nunc videndum, An sola id muneris obtineat, An vero aliæ virtutes cum ea, et præcipue resipiscentia; De quo disceptatur inter ipsos Orthodoxos, aliis negantibus, affirmantibus aliis. Nos distinctione rem facile posse componi putamus, si diversum conditionis sensum capiamus. Potest enim, vel *late* et *improprie* sumi, pro iis omnibus quæ homo in fœdere gratiæ tenetur præstare, vel *stricte* et *proprie* pro illa, quæ habet causalitatem aliquam ad vitam, et a qua non tantum *antecedenter*, sed et *causaliter* suo modo pendet vita æterna. Si posteriori sensu, fides est sola conditio fœderis, quia sub hujus solius conditione remissio peccatorum et salus ac vita æterna promittitur, Johan. iii. 16, 36, Rom. x. 9, nec ulla datur alia quæ munus istud obire possit, quia nulla alia datur, quæ sit receptiva Christi et applicativa justitiæ ipsius. Sed priori nihil obstat pœnitentiam et novæ vitæ obedientiam conditionem dici, quia inter officia fœderis continentur, Joh. xiii. 17, 2 Cor. v. 17, Rom. viii. 13.

XVI. Secundo, *Conditio*, vel est *antecedens* acceptationem fœderis, quæ habet rationem causæ, ut in illud recipiamur, vel *subsequens*, quæ habet rationem medii et viæ, per quam tendimus ad ejus consummationem. Priori sensu fides sola est conditio fœderis, quia sola amplectitur Christum cum suis beneficiis; Sed posteriori sanctitas et obedientia rationem possunt habere conditionis, quia sunt medium et via per quam tendimus ad plenam possessionem bonorum fœderis; Et si non habent causalitatem sive respectu justificationis, sive respectu vitæ æternæ, quæ ab illa resultat; aliis tamen respectibus ad hoc fœdus pertinent, tum ut *fidei* veræ et sinceræ *comites inseparabiles* quia, " fides debet esse per charitatem efficax," Gal. v., tum ut *qualitates salvandorum*, Matth. v. 8, et xxv. 35, 36, Heb. xii. 14, tum ut *fructus Spiritus* in Christo, Rom. viii. 2, 9, 10, et *notæ conformitatis* nostræ cum Christo, Rom. vi. 4, 5, Col. iii. 1, Ephes. ii. 4, 5, tum ut *documenta gratitudinis* nostræ erga Deum, Tit. ii. 14, tum ut *testimonia nostræ filiationis*, 1 Johan. iii. 3, Rom. viii. 15, tum *ut officia Deo debita* a creatura rationali, Luc. xvii. 10.

XVII. Non eadem est ratio per omnia *Justificationis* et *Fœderis;* ad illam sola fides concurrit, sed ad hujus observationem præter fidem aliæ etiam virtutes requiruntur, quæ faciunt non tantum ad acceptandum fœdus,

sed etiam ad illud observandum. Duo enim hæc conjungi semper debent, acceptatio fœderis, et acceptati observatio; fides acceptat per receptionem promissionum, obedientia observat per impletionem mandatorum: *Sancti estote, quia sanctus sum.* Nec tamen hac ratione confunditur obedientia Legalis et Evangelica, quia Legalis præscribitur ad merendam vitam, Evangelica vero tantum ad eam possidendam: illa præcedit ut causa vitæ, *Fac hoc et vives,* ista sequitur ut ejus fructus, non ut vivas, sed *quia vivis;* Illa non admittitur nisi perfecta et absoluta omnibus numeris, Ista admittitur etiam imperfecta, modo sit sincera; Illa tantum jubetur ut officium hominis, Ista etiam promittitur et datur ut donum Dei.

QUÆSTIO IV.

Quomodo conveniant et differant inter se Fœdus Operum et Gratiæ?

Fœdus operum et gratiæ conveniunt.

I. Fœdus operum et gratiæ in variis conveniunt. 1. In *Authore,* qui utrobique Deus est, cui soli jus competit fœdus cum Creatura sanciendi. 2. In *partibus contrahentibus,* quæ sunt Deus et homo. 3. In *fine generali,* Dei gloria. 4. In *forma extrinseca,* quia utrique annexa est restipulatio. 5. In *promissione,* quæ est vita et felicitas cœlestis et æterna.

Et differunt, 1. Authore.

II. Sed in multo pluribus differunt. 1. Ratione *Authoris;* quamvis enim Deus sit utriusque fœderis author, sub diversa tamen σχέσει spectandus est; in primo qua Creator et Dominus, in secundo qua Redemptor et Pater: ad primum impulsus fuit amore et benevolentia erga Creaturam integram, ad posterius misericordia et gratia speciali erga Creaturam miseram.

2. Partibus contrahentibus.

III. 2. Ratione *Partium contrahentium,* inter quas initum est fœdus: nam in primo duæ tantum fuerunt, Deus et homo, nec ullo opus fuit Mediatore, quia nullum adhuc dissidium fuit inter eas; in altero, quod post lapsum sancitum est, requirebatur necessario Mediator, qui pacem faceret, et homines Deo, Deum hominibus reconciliaret; Ideo illud *fœdus amicitiæ* vocatur, Istud vero *fœdus reconciliationis,* quod supponit dissidium præcedens quod componi debuit.

3. Fundamento.

IV. 3. Ratione *fundamenti:* prius nitebatur propria hominis obedientia, et naturæ seu liberi arbitrii viribus, homo quippe positus fuit in manu consilii sui; Sed posterius nititur Christo et ejus obedientia: Unde vocatur ipse *fœdus populi,* Isa. xlix. 8: nec homo amplius est in manu consilii sui, in qua positus statim lapsus est, sed in manu Dei, cujus virtute efficacissime in æternum custoditur, 1 Pet. i. 5.

4. Promissione.

V. 4. Ratione *Promissionis,* non in eo, quod prius promitteret tantum perpetuam felicitatem, sed in Paradiso fruendam, ut nonnulli vellent, non satis naturam fœderis illius pensitantes, nam felicitas et vita cœlestis non minus in primo fœdere ac in secundo promissa fuit, ut probatum fuit Parte I. Lo. VIII. Qu. 6; Sed in eo discrimen positum est, quod in primo promittebatur tantum *vita,* id. status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed in hoc *salus,* quæ cum vita importat liberationem a peccato et morte. Primum promittebat vitam ut mercedem debitam, Rom. iv. 4; Alterum vero ut donum Dei, Rom. vi. 23.

5. Conditione.

VI. 5. Ratione *conditionis* præscriptæ: In illo Opera, *Fac hoc et vives,* In secundo Fides, *Crede et servaberis:*

Illa sita erat in danda perfecta justitia hominis; Ista in recipienda infinita justitia Dei: Illa exigebatur in foro justitiæ, in quo vel sententia absolutionis ferebatur justo, vel condemnationis peccatori, quia nulla dabatur spes veniæ; Ista in foro misericordiæ, ubi sententia absolutionis peccatoribus, sed credentibus et pœnitentibus, pronunciatur.

VII. Nec opponi hic potest fidem etiam in primo fœdere requisitam fuisse, et in secundo opera non excludi, ut supra dictum. Quia alia longe est utriusque ratio; Nam fides in primo fœdere exigebatur, ut opus et pars justitiæ inhærentis, cui vita promittebatur. Sed in secundo exigitur, non ut opus propter quod vita detur, sed ut merum instrumentum apprehendens justitiam Christi, propter quam solam salus nobis conceditur. In illo fides fuit virtus Theologica ex viribus naturæ, quæ in Deum Creatorem ferebatur; In isto fuit conditio Evangelica per modum supernaturalis gratiæ, quæ fertur in Deum Redemptorem. Et ad opera quod attinet, requirebantur in primo, ut conditio antecedens per modum causæ ad vitam acquirendam, sed in secundo se habent tantum ut conditio subsequens per modum fructus et effectus vitæ jam acquisitæ. In primo præcedere debebant justificandum, in secundo sequuntur justificatum.

6. Fine. VIII. 6. Ratione *finis;* nam finis primi fuit declaratio justitiæ, sed secundi manifestatio misericordiæ et immensæ charitatis Dei: In illo obtinebat τὸ ἀκριβοδίκαιον Legislatoris et Judicis, per quod ut nullus datur locus pœnitentiæ, ita nec veniæ; Sed in isto obtinet ἐπιείκεια Patris, qui aperit viam ad gratiam et salutem peccatoris.

7. Manifestatione. IX. 7. Ratione *manifestationis*, nam ut prius fuit in statu naturæ pactum; Ita natura notum fuit, et conscientiis hominum impressum, in quibus opus Legis est inscriptum, Rom. ii. 14, 15. Sed secundum mysterium est plane absconditum, quod ratio assequi non potest, nisi supernaturali revelatione nobis innotescat, quia a sola Dei εὐδοκίᾳ et consilio ejus liberrimo pendet; quod proinde nemini, nisi Deo ipso aperiente, innotescere potuit; hinc Christus, Matt. xvi., carnem et sanguinem istud revelare non posse testatur, sed solum Patrem qui est in cœlis, et 1 Cor. ii. 9, mysteria Evangelii dicuntur esse "talia, quæ oculus non vidit," &c.

8. Ordine. X. 8. Ratione *ordinis*, Fœdus operum præcedit, et Fœdus gratiæ sequitur: ab illo ad hoc datur provocatio, a throno justitiæ ad thronum misericordiæ. Unde violanti fœdus naturæ datur remedium in fœdere gratiæ, sed violanti fœdus gratiæ, nullum suppetit amplius remedium vel spes veniæ; quia nullum datur aliud fœdus in quo reconciliari possit cum Deo. Ideo peccatum in Spiritum S. est irremissibile, quia contra fœdus gratiæ perpetratum.

9. Extensione. XI. 9. Ratione *extensionis*, quia primum fuit *universale* cum omnibus hominibus in Adamo pactum: Unde nemo mortalium est, qui natura non sit sub fœdere operum, utpote qui gerunt singuli opus Legis, quæ contractus est istius fœderis, scriptum in conscientia sua, Rom. ii. 14: sed posterius est *particulare*, cum solis electis et salvandis in Christo contractum, ut postea probabitur.

10. Effectis. XII. 10. Ratione *effectorum:* Primum materiam gloriandi dabat homini quum observabatur; sed istud omnem hominis gloriationem excludit, quia sola Dei gratia nititur, Rom. iii. 27, "Gloriatio est exclusa, non per Legem operum, sed per Legem fidei." Primum post lapsum factum est terribile, quod horrorem incutit conscientiis; Sed posterius gratiosum est et salutare; Primum generat ad servitutem, Alterum ad libertatem; In primo Deus ex monte Hebal maledictiones de-

tonat in peccatores, In secundo vero velut ex monte Gerizim benedictiones promulgantur; Primum fugat homines a Deo, quia nemo potest per illud ad Deum accedere; Sed posterius revocat homines ad Deum, et aperit thronum misericordiæ, ad quem cum fiducia accedentes possumus auxilium invenire tempore opportuno.

QUÆSTIO V.

DE UNITATE FŒDERIS GRATIÆ.

An unum et idem Fœdus Gratiæ quoad substantiam fuerit in utroque Testamento? Affir., cont. Socin., Anab., et Remonstr.

I. Controversia hæc gravissima nobis intercedit cum Pelagianis veteribus et recentioribus, Socinianis puta, Remonstrantibus, Anabaptistis, et aliis, qui negant identitatem fœderis gratuiti, et nolunt Patres V. T. salvatos esse ex gratuita Dei misericordia in Christo Mediatore θεανθρώπῳ, per fidem ipsius venturi.

Sententia Socinianorum.

II. Sociniani mentem suam exprimunt *Cateches. Rakovi.* c. v., ubi profitentur Lege Christi duo promissa contineri, nimirum Vitæ æternæ, et Spiritus Sancti, quæ Lege Mosis non continebantur: "Nusquam," inquit, "in Lege Mosis reperies, vel vitam æternam, aut donum Spiritus S. obedientibus præceptis Legis promissum, quemadmodum in Lege per Christum data promissa esse constat:" quod Socinus de Officio Christi clarius confirmat: "Dicimus igitur novum fœdus apertissime vitæ æternæ promissionem nobis attulisse, præterea promissum remissionis peccatorum," &c.; "denique promissum omnibus fidelibus consequendum, Spiritus Sancti. Quibus omnibus cum vetus fœdus illud careat et caruerit, et terrenam felicitatem proposuerit, facile est novi fœderis præstantiam hac in parte agnoscere." Idem probare satagit *Volkelius* variis argumentis, lib. iii. de Relig. cap. 11, et *Smalcius* de Divi. Christi, cap. 2 et 7. Non negant tamen Patres V. T. salvatos, vel salvandos beatitudine æterna fuisse: "Ne quid dissimulemus," inquit Smalci. c. 7, "firmiter statuimus, etiamsi promissio nulla aperta extet in Vet. Fœdere vitæ æternæ; eam tamen aliquando datam iri omnibus illis, quicunque Deo unquam confisi sunt, et eidem obediverunt;" cum quo facit Volkeli. pariter c. 11. Nec negant Deum remisisse illis peccata, quamvis hoc non promiserit, vel significarit se facturum, (Soci. de Serva. p. 3, c. 2, et de Justifi. c. 8;) et Patres notitiam et spem vitæ æternæ aliquam habuisse, utcunque ipsis non promissæ, (*Smalci.* de Divi. Chr. c. 7;) Christum et gratiam ac salutem in Christo prædictam olim in V. T. fuisse. Soci. prælect.: "Certum est autem, non tantum Christum fuisse revera et esse Servatorem nostrum, sed etiam id prædictum per Prophetas fuisse, ut inter alia loca fidem faciunt cap. xxiii. et xxxiii. Jerem.," &c. Sed non propterea volunt, vel Veteres ad Christum respexisse, vel in spe illius venturi servatos fuisse. Idem, epist. ii. ad Radecium, Biblioth. Soci. p. 377: "In eo abs te dissentio, quod videris concedere, viros pios qui sub V. Test. fuerunt, ad Christum in cæremoniis illis et sacrificiis in quibus adumbratur, respexisse, et in spe illius venturi servatos fuisse, id quod ego mihi persuadere nulla ratione queo," &c. Hinc distinguunt fidem illorum temporum et nostram, ut illa fides fuerit in Deum simpliciter, hæc vero fides etiam in Christum. *Smalci.* contra Frantz. Disput. ultima: "Nec fides illa

fuit fides Jesu Christi, sed fides Deo et promissis illius adhibita;" et Volkel., lib. iv. cap. 3, vult differre in tribus fidem Veterum et nostram, et inprimis, "quod hodie tam in Christum, quam in Deum credere jubeamur; olim vero nequaquam talem fidem extitisse, vel ex eo patet, quod Christus tunc nequaquam adhuc extiterit."

Remonstrantium.

III. Remonstrantes non alieni sunt a Socinianis. *Arminius* quidem, Disput. de Legis et Evangelii comparatione, convenientiam utriusque Testamenti bene collocat in una eademque utriusque materia, fidei scilicet obedientia utrobique requisita, et vitæ æternæ hæreditate promissa per justitiæ fidei imputationem, et gratiosam in Christo adoptionem: Unum objectum esse Christum; Differentiam autem esse in accidentalibus nonnullis, quæ nihil derogant unitati substantiali. Sed qui secuti eum sunt, aliter loquuntur. Apologistæ c. vii. vocant "quæstionem de fide in J. Christum, An et quomodo ea sub V. T. locum habuerit, inconcinnam, ambiguam et inutilem, et certum esse locum nullum esse unde appareat fidem istam sub V. T. præceptam fuisse, aut viguisse." Tandem revelationis modum distinguunt, clarum vel obscurum, et aiunt fidem in Jesum Christum nec aperte, nec directe, sed tamen indirecte et obscure in Veteri Testamento præscriptam fuisse, nempe sub fide generalis Dei favoris et gratiæ comprehensam et involutam. Idem tradunt de promisso vitæ æternæ, cap. xv., quod confirmat *Episcop.* lib. iii. s. 4: "Ex his facile colligere est, quid statuendum sit de quæstione illa famosa, An vitæ æternæ promissio in V. fœdere locum habuerit, vel potius in fœdere ipso comprehensa fuerit. Si enim speciales promissiones in fœdere ipso Veteri expressæ videantur, fatendum est, nullam vitæ æternæ disertam promissionem in illis reperiri; si quis contra sentiat, ejus est locum dare ubi illa extet, quod puto illi impossibile esse; Sed vero si promissiones generales videantur, fatendum ex altera parte est eas tales esse, ut promissio vitæ æternæ non subesse tantum videatur, sed et Dei intentione eam eis subfuisse etiam credi debeat."

Anabaptistarum.

IV. *Anabaptistæ* non pauci eundem errant errorem, ut constat ex Collo. Franco. art. 15, 16, ubi non aliter de Israëlitico populo loquuntur, quam de aliquo porcorum grege, utpote quem nugantur a Domino in hac terra saginatum citra spem ullam cœlestis immortalitatis; bona tantum temporalia, et promissiones terrenas illis datas asserentes; quæ fuit etiam Serveti impietas, contra quam solide disputat Calvi., li. ii. c. 10.

Status Quæstionis.

V. Ex quibus non obscure colligi potest Quæstionis Status. Non quæritur, 1. An fœdus gratiæ varium fuerit quoad accidentalia, et diversos dispensationis et patefactionis modos et gradus: Fatemur enim sub hac σχέσει multiplex esse discrimen inter Vet. et N. Test., seu veterem et novam œconomiam, ut suo loco probabitur: Sed, An idem fuerit quoad *substantiam* et partes essentiales fœderis, id. tum quoad fœderatos ipsos, tum quoad pactionem fœderalem mutua partium obligatione constantem? An idem utrobique Mediator Christus, eadem in Christum fides, eorundem beneficiorum spiritualium et cœlestium promissiones, eadem reconciliationis et salutis via, variante tantum fœderis œconomia et administratione? Quod Adversarii negant; Nos affirmamus.

VI. Non quæritur, An Patres V. T. salvati sint, et An illis remissa fuerint peccata? An spem aliquam vitæ æternæ habuerint? An Christus ipsis prædictus fuerit? Hoc enim negare non sustinent plerique ex Adversariis: Sed, An ad Christum respexerint, et in spe illius venturi servati

sint? An promissiones non tantum temporales, sed etiam spirituales et cœlestes de vita æterna, et Spiritu Sancto, ipsis datæ fuerint? Et An idem quod nobiscum in Christo initum est fœdus, cum ipsis jam contractum fuerit, licet obscurius et tectius? Quod negant, Nos asserimus, statuentes Christum non tantum Patribus prædictum sed et promissum fuisse, et per gratiam ejus non minus salvatos fuisse in V. T. quam nos salvamur in Novo, nec aliud nomen datum esse sub cœlo jam a principio, ex quo salus sperari possit, Act. iv. 12, idque juxta fœderis gratuiti inviolabilem promissionem.

Identitas fœderis gratiæ probatur, 1. Ex Scriptura.

VII. Rationes sunt. 1. In genere, Quia Scriptura fœdus gratiæ, quod nobiscum Deus contraxit in N. T., idem esse docet cum fœdere jam olim cum Abrahamo inito. Hinc Zacharias in Cantico suo, Luc. i. 68, 70, 72, 73, ait "Deum visitasse et redemisse populum suum, juxta id quod promiserat per os sanctorum Prophetarum, qui fuerunt ab omni ævo, ad faciendam misericordiam erga Patres, et recordandum sancti fœderis, juxta jusjurandum factum Abrahamo;" Et Petrus, Act. iii. 25, Judæos alloquens de diebus Christi, qui ab omnibus Prophetis prædicti fuerant, ait, "Vos estis Filii Prophetarum et fœderis facti cum Patribus dicendo Abrahamo, In semine tuo benedicentur omnes gentes," &c.; Et Paulus promissionem Evangelii nomine insignit, Gal. iii. 8, "Prævidens Scriptura, quod ex fide justificat Gentes Deus, prævangelizavit Abrahamo, dicens, In te benedicentur omnes gentes." Unde justificationem Abrahæ per fidem in exemplum nostræ affert, Roman. iv. 3, et ipsum ut *Patrem credentium* tam Judæis quam Gentibus proponit, quod non potuisset fieri nisi per identitatem fœderis; quod ex eo confirmatur, quod Gal. iii. 17, promissionem datam Abrahæ vocat διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς Χριστὸν, *fœdus primo ratificatum a Deo in Christo.*

2. Ex Identitate clausulæ fœderis gratiæ.

VIII. 2. In specie, ex partibus omnibus fœderis gratiæ, quæ utrobique eædem fuerunt. Quales sunt, *Clausula fœderis*, quod Deus futurus sit Deus noster, et seminis nostri; nam ut jam proposita fuit Abrahamo, Gen. xvii., et renovata Mosi, Exod. iii. in visione et passim in legislatione, confirmata in captivitate, et post eam, Ezech. xxxvi; Ita non alia proposita fuit in fœdere gratiæ ut fundamentum omnium beneficiorum tam spiritualium quam cœlestium, Matth. xxii., 2 Cor. vi. 16, Apo. xxi. 3.

3. Ex Identitate Mediatoris.

IX. 3. *Identitas Mediatoris*, qui datus est in V. et N. Test., qui fœderis est fundamentum, Semen scilicet mulieris benedictum, quod debuit conterere caput serpentis, Gen. iii. 15, colla. cum Hebr. ii. 14, et Rom. xvi. 20; Semen Abrahami in quo benedicendæ fuerunt omnes gentes terræ, Gen. xxii. 18, Christus sc., Gal. iii. 16; qui in V. T. *Angelus faciei* Jehovæ, Is. lxiii. 9, *Angelus fœderis*, Mal. iii. 1, *fœdus populi et gentium*, id. ejus Mediator, Isa. xlii. 6, et xlix. 8, qui morbos populi tulit et propter ejus peccata attritus fuit, Isa. liii. 5, 6; et in N. T. Mediator inter Deum et Homines, 1 Tim. ii. 5, Mediator Novi Testamenti et melioris pacti, Heb. viii. 6, et ix. 15, qui *idem est heri, hodie, et in secula*, Heb. xiii. 8, per cujus gratiam Patres non minus servati sunt, quam nos, Act. xv. 10, 11, cui Testimonium reddunt omnes Prophetæ, Act. x. 43, unicum nomen datum sub cœlo, per quod salvari nos oportet, Act. iv. 12, via, veritas, et vita, ita ut nemo possit venire ad Patrem nisi per ipsum, Jo. xiv. 6.

X. Frustra excipitur ad Heb. xiii. 8, ubi *Christus* dicitur *heri, hodie, et in secula idem*, Vel agi de doctrina, non de Persona et fœdere in ea

sancito; Quia si doctrina est æterna, ergo et Persona quæ eam tradit, et fœdus quod in ea proponitur: Vel *heri* notare tantum dies carnis ante ascensionem, et *hodie* tempus post ascensionem; Quia hoc repugnat scopo Pauli, qui est hortari ad fidei constantiam, argumento petito ab identitate et perpetuitate doctrinæ Evangelicæ, cujus Christus Mediator objectum est: Vel per *heri et hodie* notari rem nuperam et recentem, quæ non ita pridem initium habuerit, quomodo homines dicuntur hesterni apud Jobum viii. 9, et ἐφήμεροι, *hodierni*, apud Græcos propter ætatis brevitatem; Quia locutiones plane sunt dissimiles: esse מתמול, *ab heri et nudiustertius*, facit ad depressionem naturæ humanæ; Sed hic Christus dicitur jam heri fuisse, et hodie esse, ac in æternum per omnes temporis differentias, ad ejus gloriam et æternitatem designandam; nec tantum dicitur heri, hodie, et in secula, sed *idem*, id. non alius et alius, vel nunc, vel tum, vel postea, sed semper et ubique idem Jesus Christus, quod dici non posset, nisi Christus jam a principio Mediator fuisset fœderis gratiæ, et Propheta ac Doctor Ecclesiæ.

XI. Locus Act. xv. 11, non potest intelligi de Apostolis collatis cum fidelibus gentilibus conversis, non vero cum Patribus Vet. Test., ut vellent. Quia proxime de Patribus locutus fuerat Petrus, atque ita commode ad Patres referuntur sequentia, *Sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus servari* καθ' ὃν τρόπον κἀκεῖνοι, *quemadmodum et illi*. 2. Scopus Petri hoc exigit, qui vult probare, jugum Legis cæremonialis non esse imponendum cervicibus Gentium, eo quod ipsi Patres non potuerint illud portare, sed servati sint per eandem Christi gratiam nobiscum. 3. Si Apostoli voluissent se cum Gentilibus jungere in modo salutis, non dixissent, Nos credimus salvari sicut et illi, sed potius vice versa, Illi, quemadmodum nos: Apostolorum enim non fuit Gentiles sequi, et hos sibi in modo salutis proponere in exemplum, sed contra. 4. Nec absurdum est Petrum disserentem de modo, quo Gentes salutem consequi debebant, desinere in argumentum ex Patribus desumptum, quia una est salutis omnium ratio; Et si Patribus jugum Legis fuit ἀβάστακτον, recte colligitur Gentes jugo illo non esse urgendas.

XII. Falso etiam pertenditur verba, Act. iv. 12, "Nullum nomen datum esse præter nomen Jesu ad salutem," intelligi tantum de tempore, quo Christus patefactus est, non vero ad præteritum posse extendi. Verba enim ipsa vanitatem glossæ confutant, quæ non asserunt nunc nullum nomen dari hominibus in quo salventur, sed nullum nomen datum esse ἐν ἀνθρώποις, id. *inter homines* omni tempore. Et res ipsa hoc postulat; cum enim nulla salus homini peccatori dari possit sine Mediatore, et nullus sit Mediator præter Christum, sequitur vel nullam salutem habuisse Patres, vel per Christum salvatos fuisse: Nec si verba enunciantur in præsenti, continuo negantur de præterito, ut nec de futuro; sed hoc fit, ut veritas mediationis Christi omni tempore asseratur.

XIII. Verba ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, Apocal. xiii. 8, non sunt separanda ab iis, quæ immediate præcedunt, *agni mactati*, et conjungenda cum *libro vitæ* per trajectionem, ut fit Apoc. xvii. 8. 1. Quia nulla necessitas istius trajectionis, quæ vim affert seriei sermonis, qui longe commodius fluit, quum ita legimus, *quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ agni mactati ab origine mundi*, quam ex mente adversariorum, *quorum nomina non sunt scripta ab origine mundi in libro vitæ agni mactati;* Ut enim liber vitæ dicitur *liber vitæ agni*, Apo. xxi. 27, non debet divelli a verbis ἀρνίου ἐσφαγμένου. 2. Nusquam ponitur nude *agnus mactatus*, sed semper mentio fit, vel temporis a quo, vel personarum pro quibus, vel quibus de causis mactatus fuerit. 3. Optime dicitur, *mactatus ab origine mundi*, non

in se, sed *intentionaliter* in decreto Dei, *objective* in promissionibus Verbi, et fide Patrum, *typice* in Sacramentis et Sacrificiis. 4. Dato non concesso, verba ita esse exponenda, non perit vis argumenti, quia nemo potest scribi in libro vitæ, nisi in Christo mactato seu morte ejus.

4. Ex Identitate Conditionis.

XIV. Quarto, Quia eadem est utrobique *Conditio* fœderis, scil. *fides*, per quam salutem obtinuerunt; patet in Abrahamo, cujus fides ad justitiam dicitur imputata, Gen. xv. 6, et quæ nobis in exemplum proponitur, Rom. iv. 11, et Gal. iii. 6, 7, 8, in Davide, Ps. cxvi. 10, colla. cum 2 Cor. iv. 13, in Veteribus, quorum fides celebratur Heb. xi. per totum. Eo pertinet quod Habac. ii. 4, dicitur Justus ex fide vivere, ubi non tantum fit mentio fidei, sed et justificationis, a fide suspensæ, Ro. i. 17. Unde Petrus testatur Prophetas Christo testimonium perhibere, quod "remissionem peccatorum accepturus sit, quisquis in ipsum crediderit," Act. x. 43. Nec excipi potest fidem Veterum esse generalem in Deum, non specialem in Christum Servatorem, quia contrarium patet ex variis. 1. Fides nulla potest esse salutaris, nisi nitatur Christo. 2. De fide agitur, qua Deum respexerunt ut Deum suum, Heb. xi., et cœlum ut patriam: At hoc non potest fieri sine Christo. 3. De fide qua Christum ipsum spectarunt, et opprobrium ejus omnibus thesauris prætulerunt, v. 26. 4. Mandatum fidei in Christum non modo generale, sed et speciale habetur in Vet. Test., Exod. xxiii. 20, 21, Deut. xviii. 18, 19, Ps. ii. 12, Is. liii. 1, 5; si non esset eadem fides Veterum cum nostra, male nobis imitanda proponeretur, Heb. xii. 1, 2, Rom. iv. 12, nec satis solide Paulus argumentari posset a fide Patris credentium et ejus justificatione ad nostram, Gal. iii. et Rom. iv.

5. Ab Identitate promissionum.

XV. Quinto, Quia eædem datæ sunt nobiscum *promissiones* spirituales, quanquam sæpe sub velo et cortice temporalium: patet 1. In *genere* quoad promissiones ex Act. xiii. 32, *vobis evangelizamus*, inquit Paulus, *promissionem factam Patribus;* unde patet Evangelium a Paulo prædicatum non aliud fuisse a promissionibus Patribus factis, eoque magis quod Paulus promissionum præco fidelissimus nihil docuit extra ea quæ Moses et Prophetæ docuerunt, Act. xxvi. In *specie* benedictiones spirituales quædam fidelibus conferuntur in N. Test., quæ jam promissæ fuerunt et datæ Abrahamo, Act. iii. 25, 26, et Gal. iii. 8, 9, ut *Spiritus S.* donum, Galat. iii. 14, Ezech. xxxvi. 26, 27, justificatio et *remissio peccatorum*, Gen. xv. 6, Psal. xxxii. 1, Is. xliii. 25, Jerem. xxxi. 33, Act. x. 43, *sanctificatio*, Deut. xxx. 6, Ezech. xxxvi. 26, Ps. li. 12, *vita æterna*, tum ex *promissione fœderali*, in qua includi vitam æternam et resurrectionem invicte docuit Christus, Matt. xxii., tum ex *hæreditate* quæ Abrahamo et semini ejus data est, quæ non alia est a vita æterna, Gal. iii. 18, Heb. ix. 15, ex *civitate quæ habet fundamenta*, et patria cœlesti quam expectarunt Patres, Heb. xi. 10, ex vita quæ promittitur credentibus, Isa. lv. 3, hinc Job. (xix. 25,) scit Redemptorem suum vivere, David de resurrectione sua et vita persuasus est, Ps. xvi., 10, et xxii. 26, Daniel, (xii. 1, 2,) resurrectionem ad vitam æternam expectat.

XVI. Non potest excipi, 1. Quoad promissiones de Christo in Vet. Test., datas quidem fuisse Patribus, sed non pro Patribus, sed pro fidelibus N. Testamenti, ut promissiones Vocationis Gentium dabantur Veteribus, sed pro temporibus tantum N. Testam. Quia absurdum est Prophetas tales promissiones dedisse fidelibus, et fideles eas audivisse, et sibi non applicasse, cum iisdem malis, quibus alii pro quibus supponuntur factæ, premerentur, et eodem perinde egerent remedio. Cum enim ad populum veterem mitterentur, ut eos in spem venturi Messiæ et salutis per eum ac-

quirendæ sustinerent, quis non videt tales promissiones Patribus propositas fuisse ad ipsorum solatium? 2. Eodem modo promissiones ad ipsos pertinuerunt, quomodo adoptio, gloria, fœdera, legislatio, et cultus, Rom. ix. 4; At ista proprie ad Veteres pertinebant. 3. Si promissiones ad ipsos non pertinuissent, non potuissent nec debuissent eas sibi applicare, ut factum ab Abrahamo, Gen. xv. 6, qui etiam hac ratione justificatus est, Rom. iv., a Jacobo, Gen. xlix. 18, a Davide, Ps. xvi. et xxiii. et xl. et cx. et cxviii. et passim alibi, ab Isaïa, cap. ix. 6: "Puer natus est nobis, Filius datus est nobis," et tota Ecclesia Israëlitica, Isa. liii. per totum, a Jeremia, c. xxiii., Mich. v. 2; Non posset dicere Petrus, Act. x. 43, omnes Prophetas testari remissionem peccatorum accepturum quemvis qui in eum crediderit, nemine excepto tam ex fidelibus V. quam N. Test.; Nec Paulus Christum factum esse Mediatorem ad expiationem peccatorum factorum sub Vet. Test., ut vocati ad æternam hæreditatem promissionem consequerentur. 4. Alia ratio est Vocationis Gentium, quæ nihil plane conferebat ad salutem Judæorum, alia adventus Messiæ et gratiæ in Christo, sine quo nulla potuit ipsis affulgere spes salutis.

XVII. 2. Non melius regeritur Oraculum a Christo allatum Matt. xxii. obscurius fuisse, quam ut a fidelibus percipi potuerit; Vel quod generalis non sit futuræ vitæ promissio, sed specialis quæ Abrahamum, Isaacum et Jacobum nominatim spectarit, ut loquitur *Volkel.* l. iii. c. 11. Quia licet obscurius proponatur promissio vitæ æternæ in isto oraculo, præ claritate promissionum Novi Testamenti; Non sequitur propterea non potuisse percipi a Patribus, quantum facere poterat ad eorum solatium; Imo nisi evidens et aperta fuisset probatio, ad eam Sadducæi non obmutuissent, quod non fecerunt propter authoritatem loquentis, sed evidentia rationis. Nec gratia specialis facta Patriarchis potest dici, quia extenditur ad eorum semen, Gen. xvii. 7, alias nec Christi probatio adversus Sadducæos satis esset firma, nec Psaltes posset beatam vocare gentem cujus Jehova Deus est, Ps. xxxiii. 12.

XVIII. 3. Perperam additur dici Patres exspectasse civitatem habentem fundamenta, Heb. xi. 16, non quod iis promissa esset, sed quod eorum votis esset accommodata, et factis consentanea, et quod credibile esset Deum eam cultoribus suis daturum, ut idem *Volkel.* ait, et *Catech. Rako.* de Prophetico Christi munere. Nam quænam potest esse spes, quæ nullo verbo nititur? Imo cum proponatur ut actus fidei, promissionem necessario respicit et supponit; Unde dicuntur "secundum fidem mortui," v. 13, et 14, 16, "patriam quærere et desiderare." Quomodo vero quæri et desiderari potest, quod non cognoscitur, cum ignoti nulla sit cupido? Nec confundenda est opinio evanida, et dubia, quam Ethnici spem non habentes, Eph. ii. 12, potuerunt concipere immortalitatis, cum spe firma et infallibili vitæ æternæ, quam Veteres ex Verbo habuerunt.

XIX. 4. Frustra dicitur Job. xix. 25, agi de liberatione temporali ex ærumnis quibus vir Dei conflictabatur, et de visione, seu cognitione clariore potentiæ, sapientiæ, et providentiæ Dei, ut cap. xlii. 5, "nunc oculus meus videt te;" Quamvis ea sit mens Judæorum, et nonnullorum etiam ex Christianis. Multa quippe probant Jobum longius respicere, et se solari fiducia resurrectionis et vitæ æternæ adversus calamitates suas et præpostera hominum de se judicia. 1. Quia hoc beneficium expectat a גאל, *Redemptore* suo, גאל autem non alius est præter Christum. 2. Expectat id tempore ultimi judicii; dicit enim se nosse Redemptorem suum vivere, et novissimum super terram surrecturum. 3. Expectat id demum post mortem suam, post corpus suum consumptum et corrosum a vermibus, siquidem

post pellem suam depositam, et corpus a vermibus consumptum sit restituendus in integrum, et carne sua Deum visurus. 4. Non potest hæc visio simpliciter referri ad cognitionem potentiæ et providentiæ Dei, de qua loquitur cap. xlii. 5, ubi Jobus audit Deum se immediate alloquentem, et experitur ejus præsentiam propius quam antea, quæ in eo seriam compunctionem excitat; quia hoc parum faciebat ad ejus solatium; nec certo ei persuadere poterat sui restitutionem, nec si persuasisset, poterat tantum gaudium et fidei πληροφορίαν in eo gignere. Ergo de visione beatifica rectius intelligitur, cujus spe se solabatur in ærumnis, et per quam securus salutis æternæ resurrectionem suam certissime expectabat.

XX. Non verius contenditur Daniel xii. 2, non agi de resurrectione universali mortuorum, quia ad *multos* tantum refertur, sed de restitutione populi Judaïci ex ingenti calamitate, quam sub Antiocho passurus erat, quæ notetur per *illud tempus*, scil. de quo hucusque sermo fuerat, quod fuit tempus Antiochi. 1. Quia verba ipsa contrarium evincunt, quippe quæ agunt de resurrectione proprie dicta ex pulvere terræ, et de tali quæ sit, vel ad vitam æternam, vel ad opprobrium æternum; Sed liberatio temporalis non potest dici ad vitam æternam, cum fideles adhuc sint morti obnoxii, nec ad opprobrium æternum, cum homines resipiscere possint. 2. Non necesse est ut tempus illud de quo agitur v. 1, intelligatur de tempore, quo Antiochus Ecclesiam gravissime erat persecuturus, quia phrasis illa sæpe sumitur sine ullo ad præcedentia respectu, ut Mat. iii. 1, et iv. 1, et τὸ ב potest valere *post*, ut Jos. v. 5; ut sit sensus, Post illam populi liberationem per Antiochi mortem, alia multo illustrior succedet per Michaelem, id. Christum, ita tamen ut calamitates gravissimæ præcedant, quas deinde resurrectio beata excipiet. Tempus ergo istud, quod subsecutum est mortem Antiochi, fuit tempus Evangelii, quo Christus opus Redemptionis Ecclesiæ debuit exequi; et quia duobus Christi adventibus continetur, primo, et secundo, totum hic a Spiritu Sancto comprehenditur, quia non persequitur perpetuam rerum et temporum seriem, sed tantum notat insignes Ecclesiæ status conversiones. Designatur igitur hic, 1. Tempus primi adventus Christi, et quid facturus esset in gratiam Ecclesiæ; 2. Tempus secundi adventus in resurrectione seu felicitatis complemento, v. 2. Mirum autem videri non debet, si transitus hic fiat a primo adventu Christi ad secundum, et conjungantur tempora valde disjuncta ob eorum similitudinem, ut Matt. xxiv., eversio Templi et Mundi conjungitur. Ita salus Ecclesiæ optime conjungitur cum resurrectione ultima, quia in Mundo omnia sunt confusa, nec uspiam occurrit materia salutis, nisi mentes eo attollamus. Porro *multi* hic proponuntur pro *omnibus*, ut non raro alibi.

6. Ex Identitate Sacramentorum.

XXI. Sexto, Quia Sacramenta quæ sunt sigilla fœderis, eadem fuerunt in utroque Testamento quoad substantiam, quæ Christum et ejus beneficia significarunt et obsignarunt. Patet, tum respectu ordinariorum, puta Circumcisionis, quæ vocatur sigillum justitiæ fidei, Rom. iv. 11, et Paschatis, quod in Christo impletur, 1 Cor. v. 7, tum extraordinariorum, Transitus maris, et Aquarum diluvii, quæ Baptismo nostro, 1 Cor. x. 1, 2, et 1 Pet. iii. 20, Mannæ et Aquæ ex Petra, quæ Eucharistiæ respondent, 1 Cor. x. 3, 4. Atque hinc oritur permutatio nominum, quæ hic sæpe obtinet, per quam Sacramentis Vet. Test. dantur nomina N. et vice versa Sacramenta Nova Veterum vocabulis exprimuntur. Patribus tribuitur *Baptismus*, et *Epulum*, 1 Cor. x.: nobis tribuitur *Circumcisio*, Col. ii. 11, 12; *Pascha*, 1 Cor. v. 7; *Sacrificia*, Hebr. ix. Non posset autem talis fieri ἐναλλαγὴ, nisi daretur identitas quædam; Non potest autem esse respectu *signi*, quia signa sunt

diversa; Ergo debet esse respectu *rei significatæ*, quæ in omnibus Sacramentis eadem semper fuit, nim. Christus cum suis beneficiis; in quo Typi et Sacramenta non minus ac promissiones sunt Etiam et Amen, id. veritatem suam et complementum obtinent.

XXII. Nec admittenda Exceptio Adversariorum, Veteres eandem escam comedisse inter se, non vero nobiscum. Quia hoc repugnat scopo Pauli, qui est conferre Veteres cum Christianis, et ex exemplis, tum Sacramentorum et beneficiorum ipsis collatorum, tum peccatorum et pœnarum Israëlitarum, argumentari ad paritatem pœnarum, si paritatem haberent peccatorum. At 1. hoc argumentum nullius esset ponderis, si Israëlitæ tantum inter se, et non nobiscum conferrentur; 2. Repugnat verbis ipsis Pauli, quibus docet Christum jam tum Veteribus innotuisse, quum ait Petram, quæ eos sequebatur, fuisse Christum, et ipsos Christum tentasse in deserto, v. 9; 3. Frustra Apostolus loqueretur de *Baptismo*, si verum non esset Sacramenta V. et N. T. saltem analogice et quoad substantiam fuisse eadem.

7. Ex usu Legis.

XXIII. Septimo, Quia Lex ipsa Mosis, sub qua Patres fuerunt, de fœdere gratiæ eos erudivit, et ad illud amplectendum præparavit et stimulavit, quod non potuisset fieri, nisi fœdus gratiæ jam locum habuisset. Ideo *Lex* dicitur *pædagogus ad Christum*, Galat. iii. 24, et Christus finis Legis, Rom. x. 4, quod ex tribus ejus partibus facile demonstratur; 1. Ex *morali*, quia Patres convincendo peccatorum in Legem admissorum, Rom. iii. 19, 20, et Gal. iii. 19, et propter ea subjiciendo eos maledictioni divinæ, Galat. iii. 10, excitabat et stimulabat eos ad quærendam et amplectendam expiationem et veniam peccatorum in Christo, Galat. iii. 24; 2. Ex *forensi*, quatenus constituebat politiam populi Israëlitici usque ad Christum, Genes. xlix. 10, et gentem ex qua oriundus erat Messias veluti impressa nota signabat; 3. Ex *cæremoniali*, quia cæremoniæ Legis erant typi et figuræ Jesu Christi venturi, adumbrantes sacrificium ejus pro peccatis, et de fructu illius confirmantes fidelium mentes, Col. ii. 17, Heb. ix. et x. capitibus.

Fontes Solutionum.

XXIV. *Evangelium* ut sonat doctrinam gratiæ Dei in Christo bifariam usurpatur, vel pro *Evangelio promisso* seu ἐπαγγελίᾳ, vel pro εὐαγγελισμῷ seu *Evangelio completo et exhibito*; Priori sensu fuit in Veteri Testamento, Posteriori tantum in Novo, et hoc respectu dicitur fuisse *tacitum* præcedentibus ætatibus, Rom. xvi. 25, non absolute et simpliciter, siquidem ibidem dicitur promissum et patefactum per Scripturas propheticas, Rom. i. 2, sed secundum quid, 1. Respectu *cognitionis naturalis*, quia caro et sanguis hoc non revelat; 2. Resp. *promulgationis* inter gentes, quia Deus eas sivit ire viis suis, et nihil de Christo ipsis patefecit; 3. Resp. *complementi* inter Judæos, quia non ipsorum temporibus, sed nostris ejus complementum reservavit. Non vult ergo Apostolus Evangelium plane fuisse ignotum in Veteri Test., sed *comparate* cum luce N. Test., qua multo clarius et pluribus etiam innotuit, Eph. iii. 5.

XXV. Aliud est *principium Evangelii*, quatenus notat historiam Evangelicam de ministerio Joh. Bapt. et Christi nativitate, &c., quo sensu, Marc. i. 1, loquitur de eo; Aliud principium doctrinæ de gratia Dei in Christo; Quo sensu non cœpit demum in N. T., sed in V. T. a Mose et Prophetis declaratum est, ut ibidem, Marc. i. 2, 3, testimoniis Propheticis confirmatur.

XXVI. "Lex et Prophetæ durasse" dicuntur "usque ad Johannem," Matt. xi. 13, quoad *modum dispensationis*, non quoad *substantiam*

fœderalem, quasi in Veteri Testamento fuerit tantum fœdus Legale; nam Lex et Prophetæ cum promulgatione Legis habebant semper promissiones gratiæ; Sed agitur tantum de ministerio Legali et Prophetico opposite ad Evangelicum, potissimum quoad claritatem patefactionis. Non opponuntur Personæ ministrantes, vel res administratæ, sed modi duntaxat diversi, quibus res eædem sunt administratæ, prius per προφητειῶν seu modum docendi obscuriorem, symbolicum puta et ænigmaticum, postea per εὐαγγελισμὸν, modum docendi clarum et apertum; Non debent ergo hic confundi τὸ ὂν καὶ τὸ πῶς, *res* et *modus rei*.

XXVII. Aliud est fœdus gratiæ renovari, et illustriori modo proponi; Aliud de novo fieri, cum antea non esset: prius dicitur, Jerem. xxxi., non posterius, quia clausula fœderis eadem jam posita fuit in fœdere Abrahamico, nec insolitum est in stylo Scripturæ dicere rem aliquam fieri, quando clarius et efficacius manifestatur; quomodo *mandatum dilectionis* dicitur *novum*, Johan. xiii. 34, et 1 Johan. ii. 8, non absolute, quia jam propositum fuit in Lege, sed secundum quid, quia de novo inculcatum, novis promissis subnixum, et novo exemplo sancitum. Sic "virtus Dei perfici" dicitur "in infirmitate," 2 Cor. xii. 9, id. demonstrari perfecta, et amicus nasci in rebus adversis, et stellæ oriri sole occidente, id. patefieri.

XXVIII. Aliud est Christum exhibitum in carne non videre, Aliud beneficia et fructus ejus Mediationis non percipere. Prius negatum fuisse Patribus Petrus ait, 1ª cap. i. 12, quum ait revelatum fuisse ipsis, eos non sibi, sed nobis mysteria ista administrasse, quia nostris temporibus demum, non suis, Christus manifestandus fuit; Sed non propterea ipsis denegatum fuit posterius, quia virtus mortis Christi quantumvis futuræ efficaciam suam exerere potuit erga ipsos ad expiationem peccatorum et pacem conscientiæ obtinendam, quomodo causæ morales solent agere antequam sint.

XXIX. Etsi Deus melius quid providit pro nobis præ Patribus Veteris Testamenti, Heb. xi. 39, 40, quoad complementum promissionum, et manifestationem Messiæ: quo sensu beati dicuntur oculi discipulorum, qui videbant ea quæ Reges optaverant videre, et non viderant, Luc. x. 23, 24; Non sequitur non habuisse eandem nobiscum fœderis substantiam, quandoquidem Deus ipsorum non minus ac noster èsse voluit: Dicuntur ergo *non consummati sine nobis*, χωρὶς ἡμῶν, id. *seorsim a nobis*, quia eodem merito, eadem justitia et gratia Christi servati sunt, sed potuerunt consummari *ante nos*, ratione ordinis et temporis.

XXX. Quamvis Christus vitam et immortalitatem per Evangelium produxerit in lucem, 2 Tim. i. 10, non sequitur cognitam non fuisse absolute sub Veteri Testamento; Quia 1. Paulus non loquitur de absoluta et simplici manifestatione inter omnes, sed *inter gentes*; Unde statim addit, Ideo se præconem institutum fuisse inter gentes. 2. Gratiam illam non fuisse novam docuit, v. 9, quando dixit datam fuisse πρὸ χρόνων αἰωνίων tum destinatione æterna, tum promissione temporaria. 3. Non agitur proprie de vitæ æternæ promissione, sed de illius procuratione per meritum actuale Christi, quod fuit proprium N. T.

XXXI. Quum Apostolus ait, Heb. vii. 19, Legem nihil consummasse, non sumit Legem late pro œconomia Mosaïca, quasi Veteres non fuerint consummati sub Veteri Testamento, quoad gratiæ et gloriæ possessionem; Sed Legem spectat stricte et opposite ad Evangelium, quia Lex moralis nec potuit justificare, nec sanctificare, cum fuerit infirma in carne, et multo minus cæremonialis.

XXXII. Si idem asserit, Hebr. ix. 8: "Viam ad Sacrarium non

fuisse patefactam primo Tabernaculo stante:" non negare vult Patres sub Veteri Testamento in cœlum receptos fuisse, quod exemplum Enochi, et ratiocinatio Christi, Matth. xxii., invicte probat: Sed duo innuere vult; 1. Cæremonias quatenus tales, quæ per Tabernaculum prius designantur, per se non potuisse aditum in cœlum facere propter imbecillitatem et inefficaciam suam; 2. Quandiu cæremoniæ illæ subsistebant, ingressum illum in cœlum, seu rationem illius et modum, se obscurius habuisse, nec ita clare fuisse propositum, prout factum fuit Christo exhibito, et cæremoniis remotis. At a negatione modi ad negationem rei non valet consequentia. Aliud est non esse ullo modo patefactam, aliud non esse clare et plene revelatam. Apostolus hoc, non illud ait, nam τὸ πεφανερῶσθαι plenam rei manifestationem indicat, quod Veteri T. negatum fuit.

XXXIII. *Fœdus vetus* bifariam sumitur, vel pro *Fœdere operum* seu Legali stricte sumpto, quod cum primis parentibus ante lapsum initum, et postea in deserto renovatum, vel pro *fœdere secundo gratiæ* cum primis parentibus post lapsum sancito, et in œconomia Mosaïca confirmato. *Novum* vero vel sumitur, in genere pro fœdere gratiæ, vel pro fœdere gratiæ in N. T. illustrato. Unde gemina est oppositio Vet. et N. fœderis probe distinguenda; una ratione *substantiæ*, si primo modo sumantur, altera quoad *accidentia* seu accidentarium dispensationis modum, si secundo sensu spectentur. Quamvis enim quoad corticem literæ fœdus Mosaïcum videretur Legale, quia nonnisi sub conditione propriæ obedientiæ, et quidem perfectæ, sine ulla ἐπιεικείᾳ vitam pollicebatur, tamen quoad intentionem Legislatoris, et quoad finem Legis denuo promulgatæ, ad venturum Messiam ducebat; atque adeo ad fœdus gratiæ recte dicitur pertinere. Hoc sensu vetus fœdus dicitur antiquatum duntaxat quoad modum administrationis, non quoad rem administratam; quoad accidentia fœderis, non quoad substantiam; quoad observationem externam appendicum fœderi annexarum, non quoad internam ipsius fœderis formam.

XXXIV. *Promissa novi fœderis* dicuntur *præstantiora*, Hebr. viii. 6, secundum quid, non simpliciter; non ratione substantiæ promissorum, sed ratione modi, et ea clarius proponendi, et uberius dilatandi, et efficacius imprimendi, et latius ad gentes quoque extendendi. Ergo ὑπεροχὴ illa Novi Testamenti tota modi est, non rei, et spectat τὰ ἐπουσιώδη fœderis, non οὐσιώδη: Nam præstantiora promissa quoad rem dari non possunt, quam quæ Abrahamo, Isaaco, et aliis Patribus sunt facta.

XXXV. Aliud est *Justitiam fidei nunc*, id est sub œconomia Evangelica, esse φανερωθῆναι ἁπλῶς, Aliud esse φανερωθῆναι χωρὶς νόμου, id. per aliud verbum quam Legis, nimirum verbum Evangelii. Prius non asseritur a Paulo, Rom. iii. 21, sed posterius; quia dicit justitiam illam esse μαρτυρουμένην per Legem et Prophetas; Nec dici potest esse μαρτυρουμένην ut futuram, non ut præsentem, ut destinatam fidelibus Novi Testamenti, non vero Patribus; Quia sic sequeretur, vel neminem ex Patribus fuisse justificatum, quod exempla Abrahami, Davidis et aliorum falsum esse probant, vel justificatos fuisse alio modo, quam per justitiam fidei, ut Paulus asserit, Rom. iv.

XXXVI. Quamvis Moses fuerit Mediator Veteris Fœderis, non excluditur Christus ab hoc officio etiam in Veteri Testamento, quia Moses fuit tantum Mediator typicus, et merus internuncius inter Deum et populum, sed Christus verus et realis εἰρηνοποιὸς, qui nobis conciliat Patrem merito suo, qui idem est heri, hodie et in secula, in V. quidem T. ἄσαρκος, sed in N. ἔνσαρκος.

XXXVII. Fides Patrum non fuit tantum *credere Christum venturum*,

sed *credere in Christum qui venturus erat*, Act. xix. 4, 5, non potuerunt autem credere in eum, nisi qualis promittebatur, nim. ut in Messiam et Salvatorem unicum, extra quem nulla potest esse salus. Licet autem Christus nondum fuerit physice ut Incarnatus, fuit tamen ab initio moraliter, ratione destinationis et promissionis, ut incarnandus, quique ideo per efficaciam Divinitatis potuit jam beneficia sua fidelibus conferre; Fides, quæ revelanda fuit sub N. T., Gal iii. 23, fuit *fides objectiva* quæ creditur ratione clarioris manifestationis, non *subjectiva qua creditur*.

XXXVIII. Ut Fides et Verbum sunt relata, talis debuit esse fides in Christum, quale fuit Verbum V. T. de Christo. At Verbum Vet. Test. docet Christum et testatur de ipso, Johan. v. 39, sed obscurius, propter promissiones, et typos illius, qui jam erat futurus, fides ergo eorum erat etiam in eum, sed obscurior, et minus illustris. *Res* ergo eadem semper nota fuit, et in objectum fidei proposita, sed *modus* minus clare compertus est ante adventum Christi, quam post eum: ut omnium futurorum cognitio minus evidens est notitia præteritorum, et intuitu præsentium; sed gradu majore lucis negato, non negantur statim minores.

XXXIX. Modus Redemptionis per mortem Messiæ non potuit plane incognitus esse Patribus, cum et oraculis verbalibus, et typis tum realibus, tum personalibus, toties indicatus sit. Consulantur loca Ps. xxii. et lxix.; Is. liii. et lxiii.; Dan. ix. 27; Zach. xii. 10. Christus ipse ex Vet. Test. docet se pati debuisse, et sic intrare in gloriam suam, Luc. xxiv. Idem cernebatur in Agno Paschali, in utroque hirco, Levit. xvi. et passim in sacrificiis, quæ omnia, vel sine fide Patres excepisse necesse est, et credidisse sanguine taurorum expiari potuisse peccata, quo modo inferior fuisset ipsorum fides Paganorum ipsorum luminibus, qui tale quid non credebant, vel statuendum eos in talibus spiritualem significationem animo percepisse, et ad Messiam omnia retulisse.

XL. Si duo discipuli Emauntici adhuc fascinati opinione regni mundani a Christo erigendi in terris, Luc. xxiv. 21, nec cogitarunt de cruce a Christo subeunda; Non sequitur idem sensisse omnes fideles, vel nihil de morte Christi Patribus fuisse revelatum, quia fuit vitium subjecti, non defectus objecti. Nam hoc satis clare in V. Test. prædictum, et a Christo propositum, si ad id voluissent attendere. Fides ergo ipsorum potuit esse vera quoad objectum, sed cum errore adhuc mixta, hausto, non ex Scriptura, ex qua redarguitur, Luc. xxiv. 27, sed ex erronea Judæorum persuasione de regno Christi terreno, Matth. xx. 21.

XLI. Si Apostoli interdum terrenum et carnale regnum Christi sibi imaginati sunt, non tam fuit ignorantiæ, quam ἀβλεψίας et προπετείας, per quam factum, ut vel non semper cogitarint de hoc mysterio, vel affectibus variis carnalibus in transversum fuerint abrepti, et præcipiti quodam impetu fecerint, vel dixerint quandoque, quæ aliena erant ab iis quæ satis habebant comperta, ut in multis aliis eadem de causa sæpe impegere, quæ noverant aliena esse a suo officio, ut dum homines Christi opem poscentes semotos volunt, et ignem e cœlo in Samaritanos immissum, dum nolunt ut Jerosolymam ascendat, et similia.

XLII. Si Petrus reprehendit Christum loquentem de cruce, Matth. xvi. 22, causa istius ἐπιτιμήσεως non fuit ignorantia absoluta mysterii redemptionis, vel mortis ejus, siquidem audiverat Johannem testantem esse agnum Dei tollentem peccata mundi, et Christum ipsum dissertissime destructionem Templi corporis sui, et moram suam triduanam in sepulchro prædicentem, Jo. ii. 19, et Mat. xii. 39, 40, præter ipsa Prophetarum oracula; Sed fuit προπέτεια et θερμότης Petro ordinaria, quæ hominem sæpe abripit

transversum, ut aliena ab iis etiam proferat, quæ maxime comperta habet, quia eo momento illa non revocat ad animum.

XLIII. Discipulorum stupor et consternatio non præjudicat vel revelationi, vel fidei et intelligentiæ aliorum; non intellexerunt illi, quod intelligere potuerunt et debuerunt, quodque pii ante ipsos et juxta ipsos pro mensura fidei probe intellexerunt, Matth. xxvi. 12. Et si mysterium tunc nullo modo potuisset intelligi, non peccassent Discipuli id non intelligendo, quia nemo obligatur ad tale impossibile, quod fecerunt tamen, unde non semel tam severe a Christo fuerunt propterea objurgati, Matth. xvi. 23; Luc. xxiv. 25, 26. Nec opus fuit fidelibus ad mysteria ista cognoscenda, aliis oculis quam fidei, quibus in umbris corpus, in vaticiniis nucleum et veritatem viderent.

XLIV. Quamvis Deus corporalia bona per Mosem in V. Test. polliceatur, non fit tamen exclusive ad spiritualia, quæ sæpe promittuntur, Exod. xxxiv. 6, 7; Lev. xxvi. 12, 41, 42, 44; Deut. xviii. 15, et seq., et xxx. 2, 3, 6, 11, 12. Imo aperte satis in formula fœderis continentur. Quia ipsa bona corporalia documenta et symbola fuerunt spiritualium, Rom. iv. 12, &c; 1 Cor. x. 1, 2, 3; Heb. xi. 8, 9, 10. Et expressa fit mentio vitæ æternæ, Is. xlv. 17, Dan. xii. 2, Ps. xvi. 11, licet nec tam clare revelata sit, nec tam multis atque nunc.

XLV. Spiritus S. donum promittitur sub N. T. non simpl. quasi defuerit absolute veteri Ecclesiæ contra fidem locorum, Ps. li. 11, 12, et cxliii. 10, Is. xliv. 3, et lix. 21, Ezech. xxxvi. 27, et xxxix. 29, Hag. ii. 5, sed secundum quid, quatenus tum parcius, tum paucioribus dispensatum fuit, ac veluti guttatim. Nunc vero magna copia, et instar *fluminis* inundat totam Ecclesiam, Johan. vii. 39, quod die Pentecostes inchoatum visibiliter, Act. ii. 17, 18, continuari debet invisibiliter sub regno Christi usque ad consummationem seculi.

QUÆSTIO VI.

DE FŒDERIS GRATIÆ AMPLITUDINE.

An Fœdus Gratiæ unquam universale fuerit, vel quoad oblationem, vel quoad acceptationem? Neg.

Occasio Quæstionis.

I. Quæstio hæc versatur circa *Objectum* Fœderis Gratiæ; Quæ nobis movetur a Patronis Gratiæ universalis, licet dispari modo et fine. Ut enim possint θέσιν suam διαφυλάττειν de universalitate Gratiæ, tenentur fœderis, quo Gratia dispensatur, universalitatem tueri, ut nemo sit mortalium, qui fœderi isti suo modo non subsit, et cum quo non sit initum. Et rationem petunt ab universalitate mortis Christi, quam fundamenti loco substernunt Fœderi Gratiæ; Ideo enim putant Christum mortuum esse pro omnibus, ut Deo acquireretur potestas novum Fœdus cum Genere humano contrahendi.

Sententia Remonstrantium.

II. *Remonstrantes* in declaratione sententiæ suæ circa Artic. ii. de Morte Christi, p. 28. sententiam suam sic exponunt, "Christus merito mortis suæ Deum Patrem universo Generi humano hactenus reconciliavit, ut Pater propter ipsius meritum, salva justitia et veritate sua, novum gratiæ Fœdus cum peccatoribus et damnationi obnoxiis hominibus inire ac sancire potuerit et voluerit." Fœdus autem istud novum, ita pactum cum universo Genere

humano fuisse pertendunt, ut nulla gens, imo nec persona sit, quæ ab eo exclusa dici debeat. *Corvinus* contra Tilen. c. iii. "Gentes sub V. T. viventes, licet ipsis ista ratione, qua Judæis, fœdus non fuit revelatum, non tamen proinde ex fœdere absolute exclusæ judicari debent, quæ aliquo saltem modo vocantur ut Deum quærant: imo vero ipsis æque ac Judæis spiritualia dona fœderis fuerant exposita, si modo conditiones fœderis implerent, ut sese ad Deum Israëlis converterent." Et postea, "Licet multæ nationes ordinario Evangelii præconio destituantur, et destituerentur quidem voluntate Dei, tales tamen a gratia ipsa Evangelii non sunt præcise exclusæ," &c. Et contra Molinæ, c. xxviii. "Ultro largimur, neminem quoad se nasci absolute alienum a fœdere."

Et universalistarum.

III. Ad quos hic accedunt, non modo Lutherani, sed et ex nostris, qui Gratiam Universalem volunt. *Testard.* Ireni. Th. 112, "Fœdus illud," inquit, "primum pepigit Deus post lapsum cum Adamo, in eoque cum universo Genere humano propagando, deinde post diluvium cum Noacho, et in eo cum eodem Genere humano restituendo renovavit, mox sinens gentes ambulare in viis suis, cum Abrahamo et ejus familia usque ad Christi regnum, quo tempore, sublato Judæi et Græci discrimine, tertio cum universo genere humano restituit." Ideo Th. iii. dixerat "Deum nec ullam gentem, nec ullum quidem hominem celasse omnino gratiam novi fœderis." Et in sequentibus addit, Th. 113. Tres esse Vocationis species, Primam *realem* per Opera, de qua, Psal. xix. 1, et Matth. v. 45, et Act. xiv. 17, et xvii. 26; Secundam *verbalem* per Evangelium; Tertiam *internam* per Spiritum. Non aliter *Amyrald.* Disp. de tribus Fœderibus, th. 34, "Amoris aut misericordiæ gradus, quo Deus inductus est, ut tale fœdus cum hominibus peccatoribus pacisceretur, eos omnes ex æquo spectat. Consequens igitur est, ut cum omnibus hominibus pactum esse censeatur."

IV. Quia vero fœdus istud considerari potest bifariam, vel ratione *promulgationis* seu oblationis externæ in *gratia objectiva*, vel ratione *collationis* seu receptionis internæ in *gratia subjectiva;* Hinc fit, ut quidam fœdus istud universale statuant ratione utriusque, quatenus pertendunt gratiam objectivam et subjectivam sufficientem dari omnibus et singulis, ut servari possint si velint, ut Sociniani et Remonstrantes, et alii qui Pelagianismo militant; alii vero universalitatem fœderis extendant tantum ad gratiam objectivam, non vero subjectivam; quales sunt illi ex nostris, qui Gratiam universalem amplectuntur.

Sententia communis Reformatorum.

V. Sed alia est communis et recepta apud Reformatos sententia, qui Fœderis non minus ac Gratiæ salutaris particularitatem tuentur; Ut, licet generale possit dici, quod ad plures extenditur, maxime sub Novo Testamento, sublato gentium discrimine, nunquam tamen universale fuerit cum omnibus et singulis, sed particulare tantum cum Electis veris Christi Membris. Fœdus porro istud bifariam spectari posse censent, vel secundum *essentiam internam*, vel quoad *externam dispensationem*. Illud vocationi internæ, et Ecclesiæ invisibili Electorum, quæ per eam constituitur, respondet. Hoc vero vocationi externæ et Ecclesiæ visibili Vocatorum. Posteriori respectu fœdus attenditur tantum quoad *promulgationem* et *oblationem*, quæ fit per vocationem externam, et quoad beneficia externa, quæ ex illa oblatione fluunt, in prædicatione Verbi, administratione Sacramentorum, et communione Sacrorum, quorum participes fiunt, quotquot in populo vel Ecclesia eandem professionem retinent; Et ita ad multos etiam reprobos extenditur, qui in Ecclesia visibili manent. Priori vero ulterius extenditur ad

acceptationem, et collationem et receptionem beneficiorum omnium fœderalium, et communionem internam cum Christo per fidem, quo sensu non ad alios pertinet, quam ad electos, qui reipsa fiunt fœderis participes ex Dei intentione, in quibus puta conditiones ipsas fœderis implet, et quibus non offert tantum, sed confert actu fœderis beneficia. Quocunque vero modo spectetur fœdus istud, universale fuisse negant, non modo quoad acceptationem et collationem, sed nec quoad promulgationem aut oblationem, quæ licet latior aliquando fuerit et generalior, nunquam tamen absolute universalis fuerit, vel dici possit.

Status Quæstionis.

VI. Unde non obscure Status Quæstionis colligitur. 1. Non quæritur de *Eventu* et salutari fœderis fructu; An omnes vi fœderis gratiæ serventur; fatentur enim illi cum quibus agimus innumeros perire, et beneficiis fœderis privari. Sed de *consilio et intentione Dei* in Fœderis gratiæ sanctione: An respexerit omnes et singulos, ut illi vellent, An quosdam tantum? quod statuimus. 2. Non quæritur, An vocatio ad fœdus, quæ fit per Verbum, universalis fuerit, Particularem enim fuisse saltem sub Veteri Testamento, diffiteri non possunt οἱ ἐξ ἐναντίας. Sed, An detur vocatio realis per Opera naturæ, qua ad fœdus gratiæ omnes evocentur? Quod illi asserunt, Nos negamus. 3. Non quæritur, An sine Christo homines vel servari sint unquam, vel potuerint servari? Agnoscunt enim nullum aliud esse salutis medium; Sed, An sine cognitione Christi adulti potuerint salutem consequi? Quod negamus, Illi affirmant. 4. Denique non quæritur, An varia beneficia Deus singulis hominibus quotidie largiatur, quibus bonitatem suam et gratiam miseris peccatoribus testatur? Hoc enim apud omnes est in confesso. Sed, An ista beneficia sint salutaria, quæ fluant ex fœdere gratiæ, et merito Christi, et dispensentur a Deo, ut Patre et Redemptore, ex intentione salutis? Quod asserunt illi; Nos negamus. Ut Quæstio eo redeat, An fœdus gratiæ, quod in Christo Deus cum hominibus contraxit, sit universale, et cum omnibus et singulis primo in Adamo, deinde in Noacho, et postremo in Christo initum, si non quoad eventum rei, saltem quoad destinationem et intentionem Dei, si non quoad receptionem et usum gratiæ objectivæ, et subjectivæ, saltem quoad ejus oblationem. Illi affirmant, Nos negamus.

Fœderis gratiæ particularitas adstruitur. 1. Ex ejus destinatione.

VII. Fœdus Gratiæ particulare esse ex variis patet. 1. Ex ejus *destinatione:* Quia nullum datur in Deo propositum et voluntas universalis miserendi totius Generis humani, sed consilium particulare ex communi massa corrupta certum numerum eligendi et ad salutem destinandi, ut fuse probatum fuit P. I. Loc. IV. Q. 17. Ut ergo ab æterno nullum tale fœdus in consilio Dei destinatum est, Ita nec in tempore contrahitur.

2. Ex ejus procuratione.

VIII. Secundo, Ex ejus *procuratione:* Quia satisfactio Christi, quæ procurat nobis hoc fœdus, et qua ut fundamento nititur, particularis fuit, præstita demum pro iis in quorum locum ex ordine Dei debuit se substituere ut Vadem; qui ipsi dati sunt a Patre redimendi tanquam Semen, Populus, et Corpus ipsius, Filii promissionis, quibus datus est a Deo, ut Mediator et Caput ad redemptionem illis obtinendam, et quibus ex ordine Dei, non tantum meritus est salutem et gloriam, sed etiam gratiam Spiritus, et regenerationem ac fidem, ut suo loco probabitur.

3. A promissionibus fœderis.

IX. Tertio, A *Promissionibus fœderis:* Quia ad eos tantum fœdus gratiæ pertinet, ad quos pertinent promissiones in illo expressæ. At non ad omnes et singulos, sed tantum ad electos et fideles pertinent, quibus bona promissionibus illis

comprehensa conferuntur, quia promissiones istæ sunt absolutæ, non conditionatæ, quæ a sola Dei gratia oriuntur, non ab ulla conditione quæ sit in homine suspenduntur: quod non modo notio Testamenti, quæ Fœderi isti datur, indicat; sed et natura promissionum, quæ non tantum sunt de fine, sed et de mediis ipsis et conditionibus, quæ proinde omnem conditionem excludunt. Licet vero promissio fœderis singularibus personis conditionate proponatur et applicetur; non sequitur ipsam promissionem pendere a voluntate hominis, adeoque absolutam non esse; quia propositio illa conditionata est consectarium promissionis absolutæ; et ita imperatur tanquam officium hominis, ut producatur simul et semel in electis ut Dei donum.

X. Nequicquam hic obtenditur, Fœdus Evangelicum considerari debere, vel ut absolutum præstita conditione, vel ut conditionatum, hoc est, ut spectat ad eos a quibus conditio exigitur nondum præstita. Quia gratis supponitur fœdus gratiæ cum illis etiam initum esse, a quibus Deus conditionem illi annexam exigere tantum vult, non vero in illis efficere; quod fœderis gratiæ naturæ repugnat, quod in eo differt a Legali, quod istud vitam promittat sub conditione, quam exigit ab homine, non efficit: Illud vero salutem sub conditione fidei, quam et exigit ab homine, et efficit in ipso; ut vel ex solo, Jerem. xxxi. 31, 32, 33, loco liquido constat, ubi remissio peccatorum et regeneratio seu inscriptio Legis in cordibus recensentur ut beneficia fœderis. Quamvis vero conditionatum dici possit quodam sensu, quatenus conditionem habet sibi subordinatam, etsi a Deo absolute efficiendam, cujus interventu res promissa detur, absolutum tamen proprie est, tum a priori, quia nullam causam habet præter liberrimam Dei voluntatem, tum a posteriori, quia a Deo constitutum est ipsam conditionem sine alia conditione certo et infallibiliter omnibus fœderatis dare; quod ad eos extendi posse, quos Deus ab æterno odit, et quos præterire decrevit, nec Verbum nec Fidem, quæ duo sunt salutis media, indulgendo, nemo nisi absurde dixerit.

4. A promulgatione fœderis.

XI. Quarto, A *Promulgatione fœderis:* Quia illa nunquam fuit universalis, ut esse debuit, si fœdus universale fuisset; Quomodo enim fœdus cum illis initum potest dici, ad quos fœderis notitia nunquam pervenit, et quibus nunquam revelatum est? Innumeras autem non modo personas, sed et gentes ea notitia caruisse, tam sub Veteri quam sub Novo Test. luce meridiana clarius liquet, cum destitutæ sunt Verbo, quod unicum est fœderis gratiæ præconium. Et quod ad Vetus Testamentum attinet, quis nescit Deum fœdus hoc ad solam familiam Abrahami et populum Israëliticum restrinxisse exclusis aliis omnibus mundi populis; qui propterea dicuntur "Lohammi, non populus meus," Hos. i., Rom. ix., "extranei a fœderibus," Eph. ii. 12, quibus non dedit statuta sua ut Jacobo, Ps. cxlvii. 19, 20, sed quos "sivit propriis viis incedere," Act. xiv. Quis vero dixerit ad tales pertinuisse fœdus gratiæ, quod proprium peculium fuit populi Israëlitici? Vel Deum derelicturum fuisse per tot secula Gentes omnes, uno excepto populo, in crassissimis illis quibus jacebant tenebris, sine ullo Verbi præconio, quod unicum est fidei objectum, et salutis medium, si sub fœdere gratiæ eas includi voluisset? Annon, contra, hæc dispensatio clamat fœdus hoc ita particulare fuisse Populo Dei, ut ab eo cæteræ gentes exclusæ fuerint? Et quoad N. T. tempora, licet non diffiteamur longe majorem esse amplitudinem istius fœderis, quod indiscriminatim ad omnes populos extenditur tam Gentiles quam Judæos: Certum est tamen nunquam universalem fuisse, ita ut omnes nemine excepto ad fœdus gratiæ vocati sint, cum innumeri adhuc hodie supersint et homines et populi, qui in tenebris Paganismi jacent, qui

nihil unquam de Christo et fœdere gratiæ inaudiverunt; "Quomodo autem invocabunt eum in quem non crediderunt, et quomodo credent in eum, qui ipsis prædicatus non fuit?" Rom. x. 14.

XII. Frustra excipitur ad Psalm. cxlvii. 19, 20, Verba intelligenda esse, non *absolute*, quasi Gentes omni revelatione Dei privatæ fuerint, cum non se siverit ἀμάρτυρον respectu ipsarum, Act. xiv. 17, sed *comparate*, quia non talis et tanta fuit, qualis indulta fuit Judæis, ut collatio et antithesis sit potius respectu *modi*, quam *rei;* Vel quia Judæis data est revelatio, quæ vim Spiritus comitem habuit, quæ Gentibus est denegata. Nam 1. qualiscunque sit revelatio naturæ, non gradu tantum, sed specie differt a revelatione Verbi, utpote quæ ducit ad Creatorem, sed non ad Redemptorem, et testatur de existentia, potentia, sapientia, et providentia, ac beneficentia Dei circa τὰ βιωτικά; sed non de gratia salutari, et beneplacito Dei in Christo, quod est mysterium omnibus retro ætatibus absconditum; 2. gratis supponitur conferri revelationem quæ Spiritum comitem habuit, cum ea quæ illo caruit: Quia agitur de externa revelatione Statutorum Dei facta Israëli, et negata absolute aliis gentibus, ut discrimen non sit in negatione vel collatione Spiritus interni, sed in collatione vel negatione revelationis externæ, et gratiæ objectivæ.

XIII. Non solidius dicitur Paulum, Eph. ii. 12, loqui de Gentilibus non absolute, sed comparate ad Judæos; nec tam spectare eos, quales ii natura erant, unius primi sive naturalis fœderis violati rei, sed quales sunt post impœnitentiam, contemptæ indignissimeque rejectæ benignitatis rei. Quia clarum est scopum Apostoli non esse conferre eos cum Judæis, sed exprimere tantum quales essent absolute et in se considerati ante præconium Evangelii; alias, comparate etiam intelligendum esset, quod dicitur initio capitis, eos mortuos esse in peccatis, quod nemo dixerit. Gratis etiam supponitur ante auditum Evangelium, alterius fœderis violati, quam naturalis reatum contraxisse, quia quotquot non sunt sub gratia, sunt sub Lege, adeoque sub fœdere operum.

XIV. Nec juvat quod additur, Si Evangelium ubique non est prædicatum, id factum negligentia hominum, qui defuerunt officio suo, vel justo Dei judicio, hoc pacto punientis incredulitatem parentum, qui eo se indignos olim reddiderunt, quum illis oblatum fuit. Nam undecunque defectus oriatur, certum est Evangelium innumeris nunquam prædicatum fuisse, qui proinde nec Christi, nec fœderis gratiæ ullam habuerunt notitiam. At si Deus serio intendit eorum salutem, si fœdus gratiæ ad eos extendere voluit, cur noluit illis revelari? et cur negligentiam hominum, quam proculdubio prævidet, non correxit? Rursus quum dicitur Deum privare luce Evangelica populos, quia ea indignos propter incredulitatem suam parentes se reddiderunt, duo supponuntur quæ probanda sunt: Primo, Evangelium jam omnibus populis sine exceptione oblatum fuisse, quod de incolis novi Orbis nemo facile dixerit; Secundo, Deum in liberis parentum istam incredulitatem eo modo punire velle, quod minus admitti potest ab iis, qui peccati imputationem negant.

5. A Cognitione Christi.

XV. Quinto, A *Cognitione Christi:* Quia fœdus gratiæ ad eos non potest extendi, ad quos nunquam pervenit cognitio Christi Mediatoris, in quo contractum est, quales sunt illi omnes, qui Verbo Evangelii destituuntur, qui proinde fidem in Christum, quæ ex solo Verbi auditu concipitur, Rom. x. 17, habere nequeunt. Nec regeri potest, Neminem quidem servari posse sine Christo; Sed non statim necessariam esse omnibus ad salutem cognitionem Christi, saltem distinctam. Quia hæc duo ita sunt connexa, ut separari non possint re-

spectu adultorum; Christus enim non servat nisi cognitus et per fidem apprehensus, Is. liii. 11, Johan. vi. 29, 40, et xvii. 3, alias quid opus esset Evangelio, si sine cognitione Christi posset nobis obtingere salus? Nec crudum hoc dogma confirmat, Vel exemplum infantium, qui servantur per Christum sine ejus cognitione, Cum palam sit eos per ætatem ejus capaces non esse, quod de adultis dici nequit; Vel fidelium Veteris Testamenti, qui sine cognitione Christi saltem distincta servati sunt. Quia, præterquam quod gratis supponitur eos cognitione Christi caruisse, cujus contrarium superiori Quæstione probatum est, Non diffitentur Viri Docti cum quibus agimus, saltem sub N. T. distinctam Christi notitiam ad salutem necessariam esse, qua cum careant adhuc hodie innumeri, dici non potest eos sub fœdere gratiæ, quod Christo nititur, includi.

6. Ab obsignatione fœderis.

XVI. Sexto, Ab *obsignatione fœderis*, quæ particularis est, sive *externa* respiciatur per Sacramenta, quæ sunt peculium Ecclesiæ, sive *interna* per Spiritum, Eph. i. 13, qui datur tantum Christi membris. Nec inde bene colliges, Ergo etiam ad vocatos, qui sunt in Ecclesia, pertinere fœdus, et non tantum ad electos. Nam aliud est oblatio obsignationis, aliud realis applicatio; Illa communis est omnibus vocatis; Hæc vero specialis credentibus: Incredulis enim tantum abest, ut obsignetur fœdus ad salutem, ut contra obsignetur propria condemnatio, quia edunt sibi judicium.

7. Ab absurdo, quia confunditur natura cum gratia.

XVII. Septimo, Si vocatione universali omnes et singuli ad fœdus invitantur, Natura cum Gratia confunditur, τὸ γνωστὸν cum τῷ πιστῷ, et adscribendum erit libro Naturæ ac Creaturarum voci, Præconium misericordiæ divinæ in solo Christo ex Scripturis patefactæ. Et cum vana sit et illusoria Gratia universalis objectiva sine subjectiva; Vel dicendum est vires sufficientes omnibus et singulis restitui, per quas possint, si velint, Deo obsequi, et in fœdus cooptari, quod nihil aliud est, quam liberi arbitrii idolo litare, et gratiam discriminantem, contra Paulum, penitus abolere, quasi aliquid sit vel esse possit in nobis, quod sit ex nobis, juxta Pelagium, et non ex indebita Dei gratia, 1 Cor. iv. 7; Vel Deum aliquid intendere sub conditione impossibili, quam nec homo habere ex se potest, nec Deus illi vult largiri, qui solus potest.

Fontes Solutionum.

XVIII. Tantum abest, ut prima Promissio Evangelica, Genes. iii. 15, fuerit universalis, ut ex variis particularem fuisse non obscure colligatur. 1. Quia agitur de *Semine mulieris*, non simpliciter et in tota sua latitudine, qua sensu homines notat qua tales, sed comparate et contradistincte ad semen Serpentis, tali scilicet, cui intercedere debeat inimicitia cum Serpente et ejus semine, quod contriturum sit caput Serpentis, id. quod destructurum esset regnum et opera Diaboli, et liberaturum nos ab ejus potestate, cujus calcaneum tantum lædit Serpens. At illud tantum ad *Christum*, et eos *qui sunt Christi* pertinet, Heb. ii. 14, 15, ad Semen scilicet *individualiter* et antonomastice sumptum, cui primario hoc competit, et secundario ad illud *collective* sumptum pro Corpore illius mystico, seu fidelibus, *pro quibus*, *in quibus*, et *a quibus* caput Serpentis et post caput semen illius virtute, vel contritum est, vel conterendum. 2. Quia in Novo Testamento hoc explicatur de fidelibus exclusive ad alios, Rom. xvi. 20, 1 Johan. ii. 14, et v. 4, 18, 2 Cor. ii. 14, Heb. ii. 14, 15, Apoc. xii. 11. 3. Quia impii per semen Serpentis designantur: Ergo non possunt sub semine mulieris contineri; unde passim Scriptura eos vocat υἱοὺς πονηροῦ, Johan. viii. 44, 1 Johan. iii. 8, Act. xiii. 10, *progenies viperarum*, Matt. iii. 7, non quidem proprie et

physice, quod nequidem in dæmonas ipsos cadit, qui non habent semen, sed figurate et *moraliter*, ratione *similitudinis*, et *imitationis*, quia Diaboli opera faciunt, et illi obediunt, in quibus potenter et efficaciter agit, Eph. ii. 2, similes sibi efficiendo tum malitiæ et impietatis instillatione, tum exitii hæreditate: Quis vero dixerit Semen mulieris esse, quibus perpetua intercedit inimicitia cum eo, qui ejus calcaneum observant et lædunt, et qui non modo caput Serpentis non conterunt, sed in quibus serpens, et caput et venenum exerit?

XIX. Nec hic reponendum est, 1. Vel omnes homines esse Semen mulieris: Quia licet hoc posset dici lato sensu et physice, non tamen moraliter et stricte contradistincte ad semen serpentis, prout hic sumitur. 2. Vel impios dici non posse semen serpentis, seu filios diaboli, quia ex serpentibus nonnisi serpentes procreantur: Nam hoc figurate tantum et moraliter intelligendum est, ut hic non *speciei*, sed *malitiæ*, et maledictionis attendenda sit conformitas. 3. Vel alienum esse a mandato Christi et officio Christianorum inimicitias exercere cum hominibus: Quia hoc non in personas eorum fertur, sed in venenum; atque adeo tantum abest, ut ab ingenio verorum Christianorum et Christi mandato abhorreat, ut nemo nomen fidelis tueri possit, et ad mandata Christi se componere, quin odio habeat malum in impiis, et illos in quibus est reduplicative, qua in iis est, et qua tales sunt. 4. Vel victoriam quidem a Christo paratam fuisse omnibus, sed per hominum incredulitatem stare, quominus fructum illius consequantur; licere scilicet omnibus Christo agglutinari, et ejus victoria frui, si fidem Deo potius, quam hosti habeant: Quia absurdum est illis victoriam paratam dicere, qui nec de victore, nec de victoria, nec de ejus fructu, nec de modo ejus potiundi quicquam audivere, imo ne audire quidem per ætatem potuerunt. Deinde, quid est victoriam paratam esse illis sub conditione si credant, id. si jam vincant, cum fides sit victoria nostra, 1 Johan. v. 4? Tertio, victoria non potest dici parata illis qui ejus fructum non percipiunt, cum eo respiciat, non tantum, ut Christus *pro illis* caput serpentis conterat; sed etiam *in illis*, id. ut fidem in illis ad vincendum diabolum operetur. Quarto, non potest dici licuisse iis victoria frui, si credidissent, quia quicquid futurum erat, pendebat ex antecedente decreto Dei, juxta quod alios elegerat ex amore indebito, alios justo odio reprobaverat; unde non se fecerunt semen serpentis per incredulitatem; sed cum jam ad semen serpentis pertinerent ex peccato et reprobationis decreto, se tales amplius præstiterunt suis peccatis actualibus.

XX. Licet promissio facta Noacho, seu fœdus cum ipso initum, Gen. vi. 18, quoad præservationem mundi a diluvio fuerit universale, quod ad bruta etiam extenditur, Gen. ix. 10, 11; Non sequitur fœdus gratiæ cum ipso renovatum quoad salutem æternam fuisse ejusdem latitudinis, cum expresse restringatur ad Semum, Gen. ix. 26, cui tandem consociandus sit Japhet sive posteritas ejus; Chamo et Canaane exclusis ab eo et maledictioni addictis, v. 25. Imo Gentes ex filiis et nepotibus Noachi oriundæ, sic ab invicem separantur, ut pleræque etiam discedant ab Ecclesia, cap. x. 11, 12. Nec si Fœdus Gratiæ in promissione illa generali inclusum et adumbratum fuit, statim debet esse universale; Cum nihil frequentius sit, quam aliquid particulare per universale adumbrari, v. g. aquæ diluvii sunt figura Baptismi, 1 Pet. iii. 21, Creatio prima typus secundæ.

XXI. Omnes homines venientes in mundum illuminantur a Christo ratione Divinitatis, quatenus est Verbum et Filius Dei, lumine naturæ, per κοινὰς ἐννοίας et προλήψεις, quæ illis imprimuntur; sed non potest idem dici de Christo *œconomice* spectato, quatenus est Mediator et θεάν-

θρωπος, quasi lumine gratiæ omnes illuminaret; Cum hoc privilegium sit fidelium, qui sunt in Ecclesia, qui Verbi et Spiritus luce gaudent. Johan. i. 9, agitur de priori σχέσει, non de posteriori.

XXII. Illud semper verum est, quod potest affirmari, sive de facto affirmetur, sive non, sed eo demum sensu, quo posset affirmari; sed quod non posset affirmari, nisi aliqua conditione posita, ea negata verum non est, v. g. Posset quidem affirmari, Paganos juberi et teneri credere Evangelio, si illis annunciaretur; sed verum non est illos juberi et teneri credere Evangelio, etsi non annuncietur ipsis. Posset quidem affirmari Christum pro illis esse mortuum, si ipsis annunciaretur Evangelium, et si audito Evangelio resipiscerent et crederent, quia tunc pertinerent ad electos et fœderatos. Sed non posset affirmari, nec verum est, Christum pro illis esse mortuum, etsi nec credant nec resipiscant, nec quicquam audiant de Evangelio, quia tunc ducitur argumentum a conditionato ad absolutum.

XXIII. Quamvis varia testimonia bonitatis, et patientiæ suæ dederit Paganis, quibus excitari debebant ad Creatorem suum jugiter glorificandum, et gratias agendas ipsi pro tot beneficiis quibus afficiebantur; Non sequitur revelatam ipsis fuisse misericordiam et placabilitatem Dei; Vel, si aliqua potuit haberi *generica et confusa placabilitatis divinæ notitia;* statim inde colligendum non est *distinctam* et *specificam* ibi haberi, in qua mens peccatoris queat erigi in certam et veram fiduciam remissionis peccatorum suorum, et salutis æternæ, quia extra Christum et ejus Satisfactionem, quæ lumine naturæ cognosci nequit, haberi non potest. Adde quod fœdus Gratiæ non consistit tantum in revelatione *placabilitatis*, sed *actualis* καταλλαγῆς *reconciliationis* sive præstitæ, sive præstandæ. Nec sufficit ad salutem, scire Deum esse placabilem, nisi sciamus eum reipsa, vel jam esse placatum, vel certo placandum.

XXIV. Licet Deus non se reliquerit apud Gentes sine omni testimonio suæ existentiæ, providentiæ, et beneficentiæ, per beneficia temporalia quæ illis largiebatur, Act. xiv. 17, non potest hinc legitime concludi gratiæ salutaris cognitionem ipsis indultam esse, nisi velimus Naturam cum Gratia confundere, et pluvias ac tempestates frugiferas facere præcones Evangelii, contra testante Apostolo, *Deum eas sivisse viis suis incedere*, nimir. privando eas luce verbi, et salutari cognitione Christi. Aliud vero est beneficentiam suam et ἀνοχὴν testari erga homines per bonorum corporalium concessionem, vel per pœnarum debitarum suspensionem et dilationem; quod oritur ex bonitate et sapientia Dei Creatoris et Gubernatoris in ordine naturæ; Aliud misericordiam exhibere in remissione peccatorum et bonorum spiritualium et æternorum communicatione, quod sine Christo fieri nequit. Prius concessum fuit Gentibus, non posterius. Quod eximie *Calvinus* noster in h. l. docet, " Videndum," inquit, " quomodo hæc duo inter se conveniant. Nam si de se testatus est Deus, non passus est, quantum in se est, mundum errare. Respondeo genus hoc testimonii cujus fit mentio, tale fuisse, quod homines excusatione privaret, non autem sufficeret ad salutem: Verum enim est illud Apostoli, fide intelligi aptata fuisse verbo Dei secula; atqui fides non ex nudo cœli et terræ intuitu concipitur, sed ex Verbi auditu: Unde sequitur non posse, nisi Verbi directione, ad salvificam Dei notitiam homines adduci. Neque tamen hoc obstat, quominus etiam absque Verbo reddantur inexcusabiles, qui tametsi naturaliter luce privati, propria tamen malitia cæcutiant," ut docet Paulus, Rom. i.

XXV. Quum Paulus ait, Act. xvii. 26, 27, " Deum fecisse genus hu-

manum ex uno sanguine," &c., "ut quærerent Deum, si forte palpent, eum et inveniant," &c., innuit quidem Deum ita se patefecisse in natura per Creationem et Providentiam, et per varia beneficia, quæ hominibus subinde indulget, ut debuerint assurgere ad quærendum, id. cognoscendum et colendum authorem suum. Sed non potest concludi eo consilio et fine Deum hoc præstare, ut homines ipsum quærant salutariter, id est, ad eum confugiant, et gratiam ejus expetant. 1. Quia inquisitio ista supponit fidem in requirente, Heb. xi. 6, quæ non datur extra Verbum, Rom. x. 17. 2. Agitur hic de tali inquisitione, quæ fieri potest *quasi palpando*, id. in mediis tenebris, quod non potest dici de ea, quæ fit, vel invocatione et precibus, vel studio sancte recteque vivendi, quæ fit sub luce fidei et Verbi divini. 3. Paulus accommodat sermonem suum iis quos alloquitur, Philosophis scilicet Gentilibus, Stoïcis, et Epicuræis, quorum quæstiones ut plurimum erant de Dei existentia, et providentia, nec ultra procedebant. Ostendit ergo tot extare documenta existentiæ et providentiæ Dei, ut palpari a cæcis quoque possit; nec amplius illis vel fato, vel fortunæ hæredum esse, sed ad Deum solum respiciendum Creatorem et Conservatorem Mundi. 4. Apostolus vocat, v. 30, illam dispensationem, resp. Gentilium, *tempus ignorantiæ*, quod opponit externæ revelationi Verbi, quæ fit in Novo Testamento, qua denunciat omnibus ut resipiscant, quod dici non potuisset, si sufficientem revelationem ad salutem ipsis exhibuisset. Nec si dicit, *Deum nunc omnibus denunciare ut ubique resipiscant*, sequitur Vocationem sub Novo Testamento esse universalem respectu omnium et singulorum; non magis quam, Coloss. i. 23, quum Paulus ait "Evangelium prædicatum fuisse omni creaturæ sub cœlo," potest colligi, jam tum omnibus et singulis Evangelium tempore Pauli fuisse prædicatum. Sic ergo notatur tantum generalitas Vocationis ad omnes populos et personas indiscriminatim, opposite ad Vetus Testamentum, sub quo ad unicam gentem restringebatur.

XXVI. Loca Pauli, Rom. i. 19, 20, et cap. ii. 4, quæ hic urgentur, excussa sunt P. I. Lo. I. Q. 4, Vid. etiam Lo. IV. de Prædest. Q. 17, ubi variæ objectiones huc pertinentes solutæ sunt.

XXVII. Fœdus Gratiæ non tam late patere debet, quam fœdus Naturæ, licet beneficia sint amplianda: Quia Gratia cum lapsu debet conferri, non in *extensione*, quasi æqualis forent latitudinis, quo sensu omnes servarentur per Christum, quotquot perierunt per Adamum, sed in *intensione* et efficacia, et sic verum est, quod ubi abundavit peccatum, ibi superabundavit gratia, quia plus est unum servare, quam mille perdere.

XXVIII. Si Adam in fœdere naturæ et in lapsu omnes repræsentavit, non sequitur id fieri pariter in restitutione et fœdere gratiæ. Quia vis repræsentationis cessavit in lapsu, dum seipsum et suos posteros in exitium præcipitavit. Unde non sustinet amplius personam publicam, sed privatam, et ita initum est fœdus cum ipso, et posteris ejus, non omnibus, sed iis qui sunt Christi, et qui includuntur sub Semine mulieris.

XXIX. *Promissiones* fœderis gratiæ non sunt *absolute* et *simpliciter universales*, quia nec in Vet. Test. omnibus fuerunt promulgatæ, Deut. vii. 7, 8, et Ps. cxlvii. 19, 20, Act. xiv. 16, et xvii. 30. Nec promulgantur in Novo Test., cum constet Evangelium successive prædicatum fuisse, et superesse adhuc Gentes plurimas quibus illud præconium nec olim, nec hodie contigit; Sed tantum *secundum quid*, et *limitate*, ex divinæ dispensationis duplici modo, alio externo quoad *obligationem*, quæ ad *genera singulorum* extenditur indiscriminatim, licet non ad singula generum, alio interno quoad *applicationem* et fructum, respectu *omnium et singulorum*

credentium, citra discrimen gentis, sexus, aut ætatis et conditionis; unde sæpius universalitas ista restringitur ad credentes ex Judæis et Gentibus, Rom. iii. 22, 23, et x. 12, Act. x. 43, et xiii. 43, Johan. iii. 16. Et natura promissionum hoc postulat, quæ fide tantum accipi possunt, Galat. iii. 14, Rom. iv. 13: at fides non est omnium, 2 Thess. iii. 2, sed tantum electorum, Tit. i. 1, 2. Atque isti sunt verum et proprium illarum objectum, qui *Filii promissionis* propterea dicuntur, Rom. ix. 6, 7, &c.

XXX. Nec dici potest Promissiones quidem universales esse per se, et ex intentione Dei, quatenus Deus vult serio omnes servari et ad agnitionem veritatis venire; Sed quod non omnes eas obtineant, id fieri per accidens, propter malitiam et incredulitatem hominum, qui contumaciter resistunt Spiritui S. et ejus operationem impediunt. Quia falso supponitur Deum serio intendere omnium salutem, quod dici nequit de iis quos ab æterno reprobavit, et quibus nec Evangelium, nec fidem vult indulgere, sine quibus nec promissio potest cognosci, nec recipi. 2. Licet verum sit homines resistere Spiritui Sancto, et ejus opus impedire; Non minus verum est, quod non omnibus Deus præstet illam gratiam, qua resistentia cordis tollatur, et hoc esse donum speciale Dei, Matt. xiii. 11, Rom. xi. 7, quod proinde promissionis universalitatem tollit.

XXXI. Quamvis promissiones fœderales non sint absolute universales, non evertitur propterea fundamentum consolationis, et salutis certitudo, eo quod a particulari nulla sit firma collectio. Quia suam universalitatem semper habent respectu omnium credentium; quo respectu solide potest argumentum duci ad consolationem credentium per syllogismum practicum, cujus major fundatur in Scriptura, minor nititur testimonio Cordis credentis, hoc pacto: Promissiones Evangelii ad omnes et singulos credentes pertinent; At ego credo; Ergo ad me etiam pertinent. 2. Tantum abest, ut per promissionum absolutam universalitatem, consolatio firmetur, ut potius enervetur et labefactetur. Quia cum ex illa hypothesi promissiones pertineant ad fideles et infideles promiscue, salvandos, et damnandos, nulla consolationis soliditas, et salutis certitudo hic esse potest. Quodnam enim consolationis fundamentum esse potest in eo, quod servandis et damnandis est commune?

XXXII. Calvini non aliam a communi et recepta sententia mentem fuisse clarissime ex variis ejus scriptis colligitur, ut contra Pighi, pag. 307. "Nunc jactet Pighius Deum velle omnes salvos fieri, cum ne externa quidem doctrinæ prædicatio, quæ Spiritus illuminatione longe inferior est, omnibus sit communis." Et pag. 706. "Si omnibus notam esse voluerit suam voluntatem, cur Legem suam non publicavit gentibus, cur inclusam tenuit in augustiis vitæ lucem?" Et p. 719. "Dum omnibus reconciliationem offerri dico, non ita accipio, quasi ad omnes gratia illa pervenerit, qua mundum sibi reconciliet Deus," &c. Et paulo post. "Cur non omnibus indifferenter prædicari Evangelium ab initio mundi voluit? Cur tot seculis tam multas gentes errare in mortis tenebris passus est?" Quod confirmat resp. ad artic. 1, Castali. "Quomodo Deus vult omnes salvos fieri, non anxie disputandum, quia hæc duo inter se cohærent, salus, et cognitio veritatis: nunc responde, Si voluit Deus suam veritatem omnibus innotescere; Cur ad tot gentes ex quo promulgari cæpit Evangelium, nunquam pervenerit pura ejus veritas? Deinde cur non omnium oculos peræque aperuerit, quando interior Spiritus illuminatio, qua nonnisi paucos dignatur, ad fidem necessaria est?" Vide Inst. l. iii. c. 22, s. 2, et c. 24, s. 15, et in 1 Tim. ii.

QUÆSTIO VII.

DE DUPLICI ŒCONOMIA FŒDERIS GRATIÆ.

Cur Deus unicum Fœdus Gratiæ diversimode dispensare voluerit; Et quotuplex: et qualis fuerit ejus Œconomia?

I. Antea *unitas substantialis* Fœderis Gratiæ asserta est, Nunc *diversitas* ejus *œconomica* venit expendenda. Nam ut πολυποίκιλος Dei sapientia in Operibus Naturæ, earumque multiplici varietate, dispositione, et diversa gubernatione mirum in modum elucet; Non minus, imo luculentius, conspicua est in Operibus Gratiæ, atque inprimis in varia Fœderis novi dispensatione, quod varias formas et quasi facies habuit, ob variam mysterii Christi, qui ejus est fundamentum, œconomiam, quod Deus ita administrare voluit, ut primo obscurius, deinde clarius illud proponeret, primo in *promissione*, deinde in *complemento*. Unde duplex ejus œconomia instituta fuit, altera *Vetus*, quæ Veteris Testamenti nomine solet appellari, quæ Christum venturum promisit et prædixit; altera *nova*, quæ *Novum Testamentum* dicitur, quæ Christum exhibitum et incarnatum et mortuum nunciat. In illa Deus πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως multis vicibus et modis Patres allocutus est. In ista vero nos allocutus est per Filium, Heb. i. 2.

Cur Deus diversimode fœdus gratiæ dispensarit? 1. Hoc exigebat modus agendi Dei.

II. Si Quæratur, Cur talem instituere voluerit Fœderis dispensationem Deus? Sola hic Dei voluntas abunde sufficere posset ad frænandam curiositatem; Interim non desunt variæ sapientissimi istius consilii rationes. 1. *Modus agendi Dei* hoc videbatur exigere, qui res magnas non simul et semel perficit, quod facillime tamen posset, sed successive et per varios gradus, ut eo clarius ejus sapientia et potentia percipiantur. Ita Fœdus Gratiæ, quod maximum merito vocatur opus Dei et summa admiratione dignum, voluit paulatim perficere et promulgare, ut sua haberet initia et incrementa, antequam plena ejus succederet consummatio: Nec sapientiæ Dei conveniebat, ut tanta Lux, quanta est in Evangelio, simul et semel, et uno quasi impetu effunderetur, sed paulatim et per stricturas, ad modum Solis, qui non uno momento, sed per gradus ascendit ad meridiem, quod Apostolus paucis, sed eximiis verbis docet, Heb. i. 1, quum ait *Deum* πολυτρόπως et πολυμερῶς *locutum esse Patribus olim*, prius notat *modos varios revelationis*, qui obtinebant in V. T., posterius vero ejus diversos *gradus* per quos se Veteribus patefecit.

2. Conditio Ecclesiæ.

III. 2. Hoc postulabat *Ecclesiæ conditio:* Ut enim per varias ætates eam deducere voluit; Ita diversimode cum ea agere constituit. Dum ergo in infantia fuit, nec ad maturam ætatem pervenerat, tanquam infans tractanda fuit, Galat. iv. 1; ideo cum ea quasi balbutiens Deus minimam revelationis mensuram illi indulsit, et sub primis elementis et rudibus figuris eam detinuit, quæ postea locum facere debuerunt pleniori revelationi, quum provectior fuit, et ad adultam ætatem pervenit.

3. Messiæ dignitas.

IV. 3. *Messiæ dignitas*, et *præstantia Operis* ab illo peragendi: Nam ut ille non statim ab initio gravissimis de causis, sed in plenitudine demum temporis exhiberi debuit; Conveniens fuit imaginem ejus prius proponere, desiderium excitare, et in illius desiderio et expectatione mentes detinere, ne longiori mora fatisce-

rent. Æquum etiam erat apertam tanti mysterii declarationem Christo summo Prophetæ reservare, ut clarius pateret quodnam esset discrimen inter Mosem famulum, et Christum Dominum, Inter Doctorem symbolicum prima elementa docentem, et Doctorem cœlestem omnia arcana revelantem. Deinde præcedere debuit convictio hominis impotentiæ, ut eo clarius cognosceretur necessitas gratiæ, et ardentius Salvatoris, per quem afferenda fuit, desiderium excitaretur.

4. Natura rerum.

V. 4. *Natura rerum;* Cum enim futuræ essent adhuc, et vaticinia ante complementum soleant esse obscuriora, saltem quoad complementi rationem, mirum non est si primo obscurius, deinde clarius fuerint proposita, quo proprius accedebatur ad tempus complementi; Sic lux magis magisque aucta est. Progressus fit revelationis, Propheta Prophetæ tradit et arripit lampadem Evangelii, qua illuminetur Ecclesia, et novum gradum lucis addit. Eædem promissiones repetuntur et illustrantur; et quo magis instat tempus complementi, eo clariores sunt et pleniores. Ante Legem datam per Mosem obscurior fuit Promissio, a Lege data usque ad tempora Prophetarum minus obscura, a Prophetarum temporibus usque ad J. Baptistam clarior, post Johannis prædicationem aperta, clarissima post adventum Christi. Ita Messias ab initio tantum ut Semen mulieris, Gen. iii. 15, promissus est, postea ut Filius Abrahami, Gen. xii., ut oriundus ex Juda, Gen. xlix., et in tribu Juda ex familia Davidis, 2 Sam. vii. Exinde additæ sunt circumstantiæ variæ de conditione Matris, quod futura esset virgo, Isa. vii., de loco nativitatis, Mich. v. 2, de tempore, Daniel ix., de statu ejus duplici passionum et gloriæ, Isa. liii., de Præcursore, Malach. iii. 1, et aliis adjunctis, quæ promissionem magis magisque illustrarunt.

VI. Nec sine gravi causa factum, ut mysterium hoc eo obscurius fuerit propositum, quo tempora ab adventu Christi longius abfuerunt. 1. Quia consentaneum fuit, ut tempora, quo longius ab exortu Solis justitiæ apparuerunt, eo obscuriora essent. 2. Quo propius instabat adventus Christi, eo acrius excitari debuerunt hominum animi in ejus expectatione. 3. Ecclesia, quo fuit propior initiis suis, eo rudior fuit, proindeque eo rudiori forma instituenda.

Vet. Test. protenditur ab Adamo ad Christum.

VII. Porro diversitas istius œconomiæ duabus partibus solet comprehendi, quæ *Veteris et Novi Testamenti* nomine designari solent, ut antea dictum; Illud quod ab Adamo usque ad Christum protenditur; Istud a Christo ad finem seculi. Quicquid in dispensatione istius fœderis typicum fuit et connotans imperfectionem, et confessionem nondum soluti λύτρων, id ad Vet. Test. pertinet. Quicquid redemptionem actu præstitam per Christum, id Novo Test. proprium est. Scio τριχοτομίαν nonnullis magis arridere, ut consideretur Fœderis gratiæ administratio, 1. *Sub Promissione* ante Legem, a Protevangelio usque ad Mosem, quam promissionem meræ gratiæ et libertatis fuisse contendunt, sine ullo jugo ac Legis accusantis onere; 2. *Sub Lege*, a Mose ad Christum, ubi volunt demum incipere Vetus Testamentum, cujus hæreditas sit terra Canaan; 3. *Sub Evangelio*, ubi incipit Novum. Sed non putamus tamen recedendum esse a recepta sententia, quæ διχοτομίαν retinet, et primam œconomiam ante Christum Veteris Testamenti notione designare solet. Quia ex usu Scripturæ *Promissio* non tantum refertur ad tempus ante Legem, sed extenditur ad omnia secula sequentia sub Lege usque ad Christum, ut colligitur ex locis, Act. ii. 39, et vii. 17, et xiii. 32, Luc. i. 72, Rom. ix. 4, Eph. ii. 12. Et *Veteris Testamenti* nomenclatio non restringitur ad œconomiam Mosaïcam, sed extenditur ad

totam dispensationem, quæ Christum antecessit ab ipso hominis lapsu et promissione illi data, 2 Cor. iii. 14. Unde Christus, Heb. ix. 15, dicitur Mediator "constitutus ad expiationem transgressionum quæ factæ fuerunt sub priori Test.," non utique tantum sub Lege, sed jam ab initio mundi, et c. viii. 13, V. T. vocatur quicquid antiquandum est, non modo Cæremoniæ a Mose primo latæ, sed Sacrificia et Circumcisio, quæ ante Legem scriptam jam obtinebant.

VIII. Nec si œconomiæ Mosaïcæ peculiari ratione pactio Veteris Testamenti attribuitur aliquando, sequitur Vetus Testamentum tunc demum inchoatum fuisse; siquidem eadem Religio utrobique obtinuit, et ante et post Legem, Sacrificia, Circumcisio, et alia multa, quæ Vetus Testamentum constituunt: Sed hoc fit ratione illustrioris confirmationis, quia tunc confirmatio priscorum simul et novorum rituum in certam Sacrorum formam accessit, et periodus illa solenni fœderis renovatione, et multis additamentis ita fuit locupletata, ut perfectior longe fuerit, et antegressas omnes absorbere quasi videretur, quo sensu Circumcisio a Mose data dicitur, Johan. vii. 22, quæ longe ante Mosem fuit; Sic sæpe id fieri dicitur in Scriptura, quod renovatur et illustriori modo proponitur, ut antea de novo Fœdere novissimis diebus pangendo dictum. Et hinc facile explicantur loca, Deut. v. 2, 3, Jerem. xxxi. 32, Gal. iv. 24, in quibus fœderis seu Testamenti veteris initium videtur duci a Mose, et fœdere ab ipso pacto cum Israëlitis in Horeb. Quia ibi non agitur de re ipsa, sed tantum de modo rei, non ut negetur Deum fœdus pepigisse cum Patribus, quod toties asseritur alibi, imo quicquid Deus fecit Israëli, fecit ex virtute fœderis cum Patribus initi, Exod. ii. 24; Sed tantum ut innuatur eo modo et forma nondum factum fuisse, et cum tali apparatu, alloquendo eos e medio tonitruum et fulgetrorum, dando ipsis Legem propria manu sua exaratam, cum additamento tot rituum.

IX. Cum Paulus ait, Heb. ix. 18, 20, Vet. Test. *initiatum esse cum sanguine*, non vult statim originem ejus referri demum ad αἱματεκχυσίαν de qua, Exod. xxiv. 6, quasi recens adhuc fuerit. Quia, præterquam quod illa consecratio potuit jam fieri per αἱματεκχυσίαν in sacrificiis Patriarcharum factam; si ad Exod. xxiv. referatur, notabit solennem tantum dedicationem, non primam institutionem, quomodo id quoque dici potest ἐγκαινίζεσθαι, quod denuo solenniter dedicatur, licet res ipsa longe ante jam extiterit. Ἐγκαίνια ergo possunt de quavis dedicatione, sive prima, sive instaurata, intelligi, 1 Macch. vi. et iv. 43, Johan. x. 22, et Heb. x. 20.

X. Si a Theologis fœdus gratiæ, quod sub promissione nuda Adamo facta continebatur, accepisse dicitur σχέσιν magis fœderalem tempore Abrahami, et Mosis tempore characterem perfectiorem Testamentariæ dispositionis, Non ideo fit, ut Patres ante Legem excludantur a Veteris Testamenti complexu, vel ut Vet. Test. restringatur tantum ad typicam promissionem terræ Canaan; Sed ut progressus revelationis fœderis Gratiæ notetur, et œconomiæ istius infantia et rudimenta, quæ fuerunt ante Legem, distinguantur ab ejus perfectiori constitutione. Licet vero sub Vet. Test. in quadam ejus periodo hæreditas terræ Canaan data sit Israëli; hoc non absolvit integram V. T. naturam, quod complectitur quicquid Typicum et Cæremoniale fuit in dispensatione illa jam ab ipso mundi exordio.

Prima ætas Ecclesiæ ab Adamo ad Abrahamum.

XI. Ut autem de duplici ista œconomia dicamus distincte, Prior, quæ est Veteris Testamenti, sub tribus Periodis seu Curriculis spectari potest: Ab Adamo ad Abrahamum; ab Abrahamo ad Mosem; a Mose ad Christum. Primum

curriculum fluxit ab Adamo ad Abrahamum, quo tempore Fœderis Gratiæ summa, brevissimis quidem, sed tamen luculentissimis Protevangelii seu *Promissionis primæ* verbis continebatur, Genes. iii. 15, *Semen mulieris conteret caput Serpentis*, quibus primorum Parentum fides alebatur, cujus Oraculi hæc fuit substantia: Exoriturum aliquando aliquem, qui ex perditione eriperet eos, quibuscum fœdus inire constituerat Deus, idque contrito eo, cujus fraude in hanc calamitatem inciderant. In quo mirabilis Dei misericordia elucet, quod voluerit Adamo remedium gratiæ statim proponere ad vulnus a Satana acceptum sanandum, ut ubi venenum peccati crevit, ibi occurrat ἀλεξιφάρμακον gratiæ, quod in Natura sæpe observari notant Physici, maxime in Thora et Anthora ejus antidoto juxta se positis.

XII. Hoc Oraculum ad Christum respexisse res ipsa clamat. Nec hic moramur quod V. Versio pro *ipsum* reposuit *ipsa*, ut ad B. Virginem manifesta corruptela referatur, quasi pro הוא legendum esset היא, ut dolo malo Guido Fabricius Boderianus in Bibliis Regiis interlinearibus Antuerpianis locum corrumpere conatus est; cum Pontificii ipsi saniores vi veritatis adacti id agnoverint, ut *Pagninus*, *Arias Montanus*, *Vatablus*, *Isidorus Clarius*, *Lucas Brugensis*, et alii innumeri; Et constet hoc esse contra Codicum omnium probatorum fidem; contra antiquissimas Versiones Chaldæi Paraphrastis, et LXX; contra analogiam grammaticam, quæ non potest pati, ut relativum fœmininum tribuatur nomini masculino זרע, et verbo ישופנו ejusdem generis; contra rei naturam, quæ huic subjecto tribuitur, quæ talis est, ut vires humanas simpliciter superet, contritio scilicet Serpentis capitis, id. destructio imperii Satanici, quæ Christo in Scriptura passim vindicatur.

XIII. Per *Semen* ergo *mulieris* antonomastice et principaliter Christum intelligendum esse colligitur; 1. Quia huic non opponitur aliud Semen ut antea, sed Antagonista singularis, nim. Serpens, cujus caput erat conterendum ab isto Semine, ut innuatur singularis quædam monomachia; 2. Quia pugnæ et victoriæ modus talis est, ut nemini nisi Deo competere possit, victoria scilicet Diaboli, qui nec ab homine jam victo, nec ab Angelo æquali, sed a solo Deo vinci potuit; 3. Scriptura eandem promissionem Seminis benedicti Abrahamo factam ad Christum refert, Gal. iii. 16, "non dicit, seminibus, quasi essent plura, sed Semini, quod est Christus;" 4. Oraculi istius impletio in N. T. passim Christo vindicatur Johan. xii. 31; et xiv. 30, Luc. x. 18, Col. ii. 15, Heb. ii. 14, 15, Rom. xvi. 20, 1 Johan. iii. 8, Apoc. xii. 8, 9.

XIV. Christus autem contriturus dicitur *Caput Serpentis*, quatenus abolere debuit tyrannidem et potestatem omnem Diaboli illi per peccatum datam, quæ per Caput Serpentis designatur, ut venenum serpentis est potissimum in capite, quo læso ac contrito nocere amplius non potest. Cujus contritionis symbolum erat vis illa mirifica Christi discipulis concessa, de qua Luc. x. 19, "Ecce do vobis potestatem calcandi serpentes et scorpiones, et supra omnem vim inimici, et nihil vos lædet;" et quod piis tribuitur, Psal. xci. 13, "Super aspidem et basiliscum ambulabis," &c. Hoc vero non simul et semel, sed variis gradibus exequitur. Primo *in se* pro nobis. Deinde *in nobis*, et per nos sua virtute. *In se* 1. Per *Incarnationem et mortem*, per quam ita satisfecit justitiæ Dei plenissime, et peccata nostra expiavit, ut omne jus accusandi deinceps homines Satanæ abstulerit, "Per mortem destruxit eum qui habebat imperium mortis," Heb. ii. 14, 15; "Principatus et potestates in cruce publice in triumphum egit," Coloss. ii. 15; 2. Per *Resurrectionem et Ascensionem*, in qua victor mortis

et sepulchri "captivam duxit captivitatem," Ephes. iv. 8; 3. Per *Prædicationem Evangelii*, de qua dicit, Luc. x. 18, 19, "Vidi Satanam cadentem e cœlo instar fulguris," &c.; 4. Per *ultimum adventum*, quando Satan et falsus Propheta projiciendi sunt in stagnum ignis et sulphuris, Apoc. xx. 10: *In nobis* per operationem Spiritus, per quam fideles dicuntur *vincere malignum*, 1 Joh. ii. 14, Apoc. xii. 11; 1. In *Vocatione* per quam a Satana ad Deum, a potestate tenebrarum ad regnum lucis convertuntur Act. xxvi. 17, 18, Col. i. 13; 2. In *Justificatione* et *Sanctificatione*, quæ liberat nos a reatu et dominio peccati, per quod Satan tyrannidem suam in nos exercebat, Rom. viii. 1, 31, 32, 33, 1 Joh. v. 18; 3. In *Resurrectione ultima* et judicio novissimo, quo conteretur Satan sub pedibus nostris, Rom. xvi. 20, et in æternum ignem præceps agetur, 1 Cor. xv. 54, 55, Apoc. xx. 10, 14, Mat. xxv.

XV. Victoria autem ista a Christo de Satana reportanda, non debuit esse incruenta et sine certamine, nam conterendus illi fuit a Serpente calcaneus, *Conteres ei calcaneum;* Utrinque debuit esse pugna, sed valde dissimilis; Christus caput Serpentis petit, et conterit, scil. regnum Satanæ evertit. Sed Serpens tantum calcaneum potest attingere et mordere, id. humanitatem et carnem Christi, qua terram calcavit, per tentationes, persecutiones, et mortem affligere; non tamen cum exitio, quia mox resurrexit et victor evasit, ut hic passiones cum gloria secutura necessario conjungendæ sint. Idem etiam in fidelibus cernitur; permittit quidem Deus Serpentem istum antiquum mordere calcaneum fidelium, id. eos vexare in corpore et bonis corporis per tentationes, quando eos cribrat, Luc. xxii. 31, per afflictiones et cruces, Apoc. ii. 10, et xii. 13, 14, 15, et per mortem, ut est homicida a principio; sed cor et caput non potest ferire, quia in animam et salutem nullam potestatem habet.

XVI. Quamvis vero dubitari non possit, quin *Christus* primario et κατ' ἐξοχὴν per *Semen mulieris* hic sit intelligendus; cum tamen nomen Seminis sit collectivum, quod non unum individuum, sed plura solet complecti, et ita debeat sumi, quando agitur de *Semine Serpentis:* Non rejicienda est eorum sententia, qui vocem istam collective sumendam esse pertendunt, ut extendatur ad omnes fideles, qui sunt Christi, et qui partem habent in illa promissione; Sed ita tamen, ut in illa collatione unus aliquis emineat, qui tanti operis author sit. Ita tota Ecclesia hic includitur, Caput cum Membris, sed cum isto discrimine, ut Christo tribuatur primario et principaliter, Cæteris secundario et dependenter; Illi primitive et eminenter, Cæteris participative et in gradu inferiori; Illi, ut Victori et Duci, cujus virtute omnia peraguntur, Cæteris ut militibus, qui sub ejus vexillo militant, et quos ad fructum victoriæ percipiendum vocat. Quæ fuit sententia Calvini nostri cum aliis multis, qui iniquissime ideo traducitur a Lutheranis, quasi hac in parte Judaïzaret, et primam istam promissionem Evangelicam everteret, quia Semen mulieris, non individualiter, sed collective sumit; cum expresse innuat ad "unum Caput venire necesse esse, ut reperiamus ad quos pertineat victoria," quod in lib. Insti. non semel confirmat; lib. i. c. 14, s. 18, et lib. ii. c. 13, s. 2.

XVII. Ex quibus facile colligitur primævam illam promissionem datam Protoplastis, licet obscurius, præcipuas partes Fœderis gratiæ et Evangelii velut in compendio continuisse. Licet vero in verbis illis expresse non proponatur responsio vel restipulatio Credentium; inest tamen manifestatio obligationis cultus et obsequii ab ipsis Deo præstandi, quod et præstitum fuisse liquet, quando invocatum dicitur nomen Domini, Gen. iv. 26. Adde quod promissio a parte Dei, necessario postulet fidem a parte ho-

minis, unde fides Abelis, Enochi, Noachi, a Paulo celebratur, Heb. xi. 4, 5, 6, 7. Nec alio spectarunt sacrificia ἱλαστικὰ primis illis temporibus Deo oblata a piis non sine Dei mandato, oblata quippe per fidem, quæ nititur Dei Verbo, quam ut se sustentarent in spe futuræ Redemptionis.

Secunda Ætas ab Abrahamo ad Mosem.

XVIII. *Secunda ætas* ab Abrahamo protenditur usque ad Mosem Populi liberatorem, et Legis promulgatorem, in qua, cum promissionis divinæ memoria in hominum animis fere obsolevisset, et idolatriæ contagio, etiam sanctum genus Semi et Thare familiam contaminasset, Jos. xxiv. 2, Deus selecto evocatoque inde Abrahamo, fœdus cum ipso et semine ejus renovavit; Messiam ex ipsius posteris nasciturum spondens, et fidem ac obsequium vicissim ab eo postulans, Gen. xiii. 18, et xvii. 1, 2.

XIX. Promissio fuit non solum de beneficiis temporalibus et terrenis, de multiplicatione Seminis, et illustratione Nominis, et possessione terræ Canaan; sed præcipue de spiritualibus et cœlestibus, quæ includuntur in benedictione Abrahamo data, *In te benedicentur omnes familiæ terræ*, Genes. xii. 3; *In te*, id. *in semine tuo*, ut explicatur, cap. xxii. 18, et xxvi. 4. *Benedictio* autem ista omne genus bonorum salutarium complectitur, Ephes. i. 3, (ut *maledictio* illi opposita, omne genus malorum includebat,) quam Evangelicam esse et rei ipsius natura evincit, et vox Apostoli docet, quum eam refert, 1. ad justificationem, Gal. iii. 7, 8, "Scriptura," inquit, "prævidens, quod Deus justificat Gentes ex fide, prævangelizavit Abrahamo, dicens, In te benedicentur omnes gentes," et v. 13, 14, "Christus nos redemit ab execratione Legis, factus pro nobis maledictio, ut benedictio Abrahami veniret in omnes credentes per Christum;" 2. ad adoptionem, Gal. iii. 29, "si sumus Christi, sumus Abrahæ semen et secundum promissionem hæredes," et c. iv. 28, "Nos sumus ad instar Isaaci filii promissionis;" 3. ad conversionem, Act. iii. 25, "Vos estis Filii Prophetarum, et fœderis, quod Deus inivit cum Patribus, dicens Abrahamo, In semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ; Vobis primum Christum suscitatum misit Deus, qui vobis benediceret, convertendo et revocando unumquemque a peccatis suis;" 4. ad promissionem Spiritus, Gal. iii. 14; 5. ad glorificationem; hinc gentes dicuntur accubituræ cum Abrahamo in regno cœlorum, Matth. viii. 11, Luc. xvi. 23, et electi *benedicti* vocantur *Patris*, Matth. xxv.

XX. *Semen* in quo benedictio ista debet conferri, non est naturale tantum, sed mysticum et benedictum, nim. *Christus*, interprete Apostolo, Gal. iii. 16, "Promissiones dictæ sunt Abrahamo et Semini ejus; non dicit seminibus, quasi essent multa, sed tanquam ex uno, Semini tuo, quod est Christus." Et res ipsa hoc necessario postulat, quia tale est Semen in quo benedicendæ essent omnes familiæ terræ, et Abraham Pater multarum gentium fieret, quod de Isaaco dici nequit, sed tantum de Christo. Tale Semen, cujus *fides debuit imputari ad justitiam*, Gen. xv. 6, id. justificationem conferre, quod in Christo tantum impletur, *in quo promissiones omnes sunt etiam et amen*, 2 Cor. i. 20. In Christo ergo benedicendæ fuerunt gentes, id est, tum *per et propter ipsum*, qui acquisivit istam benedictionem merito suo, tum *in ipso* et *cum ipso*, id. vi unionis mysticæ, quam habent fideles cum ipso, ut unitas seminis notetur, non præcise personæ, sed Corporis alicujus mystici, uniti per fidem sub Capite Christo, a quo cætera Membra denominantur.

XXI. Denique *promissio* fœderalis, in qua cæteræ omnes continentur, est quod "Deus futurus esset Deus ipsius, et seminis ipsius post ipsum," Gen. xvii. de cujus sensu et latitudine supra dictum. Porro Deus pro-

missionem istam non contentus fuit verbis exprimere, sed voluit insuper eam multifariam confirmare, ut ejus immutabilitas denotaretur, Gal. iii. 15, 17. Triplex autem fuit κύρωσις. Prima per solennes fœdus ineuntium ritus, Gen. xv., in dissectione animalium, et transitu per medium ipsorum, quem morem in fœderibus pangendis usitatum esse docet, Jer. xxxiv. 18. Secunda per Sacramentum Circumcisionis promissioni additum, Gen. xvii. Tertia per jusjurandum, Gen. xxii. et Heb. vi. 17, 18, "In quo Deus volens ulterius ostendere hæredibus promissionis immutabilitatem consilii sui, juramento intervenit," &c.

XXII. *Conditiones* etiam fœderis proponuntur. Primo, *fides* per quam *credidisse Deo* dicitur, Gen. xv. 6. Secundo, *conversio* et *sanctificationis studium*, Gen. xvii. 1, *Ambula coram me et esto integer;* quod utrumque in Sacramento Circumcisionis obsignatur et præcipitur, utraque autem sese in Patre credentium mirifice exeruit. 1. *Fides*, quum amplexus est promissionem de Semine, Gen. xii. 4, 5, 6, expectavit ab eo bona omnia, non tantum temporalia, sed præcipue spiritualia et æterna, quæ ideo justificans fuit. Virtus ejus augetur ex circumstantiis, quod crediderit res tam arduas et plane incredibiles, terræ possessionem possessæ a potentissima gente, cum ipse solus esset; prolem, ipso et Sara jam effœtis; benedictionem omnium gentium in Semine suo, at nunquam a se viso: cujus fidei firmitatem Paulus graphice describit, Rom. iv. 18, 19, 20, 21. 2. *Obedientia* etiam illustris fuit in duobus; 1. In *exitu e domo* patris et patria sua incertus quo iret, Heb. xi. 8, quæ summa obsequii gloria est Deum vocantem et ducentem sequi, atque ire quo nescias, et ubi ignores, an bene, an male tibi futurum sit. 2. In *oblatione filii*, Heb. xi. 17, Gen. xxii. 2, quæ maxima omnium et durissima fuit tentatio, filium innocentem, dilectum, unicum non tantum amittere, sed occidere et propriis manibus mactare, ut, qui *pater* fuerat ad vitam dandam, esset *homicida* ad eam auferendam: Et illud prompte et sine mora, ducto per singula membra ferro, sacrificii in morem dilaniare, et in holocaustum offerre, ut totus consumeretur, idque præmeditato, toto triduo inter istas cogitationes exacto; quod sacrilegium potius quam sacrum videbatur, contra jus omne divinum et humanum, contra naturæ ipsius lumen et motum, contra promissionem datam de Semine benedicto et benedicente, adeoque contra Abrahami et omnium fœderatorum æternam fidem et salutem. Et tamen obedivit, et paratus fuit ex fide resurrectionis mortuorum etiam talem filium offerre, Heb. xi. 19, quæ singularis obedientia illi nomen *amici Dei* obtinuit, Is. xli. 8, Jac. ii. 23.

XXIII. Inter hujus ætatis, et præcedentis œconomiam multiplex fuit discrimen. Illa *promissionis*, Ista *fœderis* nomine magis proprie appellatur, quia hic perspicue et expresse proponitur conditio obsequii, quæ illic nonnisi implicite continebatur. Illa sacrificiorum quidem ritus habuit; sed ista Circumcisionis sacramento tanquam peculiari sigillo fuit obsignata. Illa communiter et indefinite generi humano proponebatur; Ista singulariter ad Abramum et ejus posteros restringebatur. In illa tam claræ non extant promissiones, nec ita perspicua vocationis gentium facta mentio, nec propositus aliquis tanquam fœderatorum Pater, qui propterea hæres dicitur mundi, Rom. iv. 16, 17, quia mundum, id. gentes omnes, ad quas perventura erat benedictio, tanquam filios suos habuit.

Tertia Ætas a Mose ad Christum.

XXIV. *Tertia ætas* Ecclesiæ et œconomiæ Veteris Testamenti a Mose ad Christum seu a promulgatione Legis in deserto usque ad Messiæ exhibitionem extenditur. Quo temporis intervallo, alia longe rerum facies fuit. Tunc facta est

Reip. Israëliticæ per Mosem erectio, cujus beneficio fœdus gratiæ non modo rationem promissionis, et fœderis habuit, sed formam perfectiorem et magis testamentariam, quod sancitum fuit in sanguine victimarum, Exod. xxiv., in symbolum sanguinis Christi, Matth. xxvi. Antea fœdus ad certas tantum personas et familias restrictum fuerat; At per Mosem tum objective fuit ampliatum, utpote cum integra et numerosa gente sancitum, tum subjective a parte ipsius fœderis per multas solennitates stabiliti, aucti, non tantum Paschate aliisve Sacramentis, sed quamplurimis aliis, præsertim Sacrificiis, mortis Christi figuris, accedentibus subinde novis Vaticiniis de Christo suo tempore revelando. Ita postquam Semen Abrahami in integram gentem excrevit; Deus se illi liberatione Ægyptiaca clarissim epatefecit, non modo ut אל שדי, Gen. xvii. 1, id. omnipotentem et sibi sufficientissimum, ne quis de promissionum complemento dubitaret; sed etiam ut יהוה, Exod. vi. 2, 3, qui cum æternitate et immutabilitate essentiæ, haberet constantiam et fidelitatem in promisso implendo de liberatione populi a captivitate Ægyptiaca, quod cum ipso implemento subsistebat.

Legis promulgationis Author.

XXV. In hoc intervallo facta fuit *Legis promulgatio*, cujus Author Deus fuit, unicus ille Legislator, qui servare potest et perdere, Jac. iv. 12, qui Jus Imperii in conscientias habet, et qui Israëlem sibi in populum assumendo, singulari ratione se illius Deu messe demonstrabat; Et quidem tota S. Trinitas, cujus in una Deitate parem majestatem et gloriam agnoscere et colere tenemur; Sed Filius peculiari ratione, ut Dux et Rector populi. Idem enim Angelus, qui Mosi in rubo apparuit, postea Mosi Legem dedit, Act. vii. 38, quem non fuisse Angelum creatum ex eo solide colligitur, quod loquitur in persona Jehovæ, quod nulli Angelo vel Delegato competit, quum dicit se Deum Abrahami, Isaaci et Jacobi, et talia ipsi tribuuntur, quæ de Angelo creato dici nequeunt, ut quod non irritandus sit, quia non sit condonaturus, siquidem nomen Dei sit in ipso, Exod. xxiii. 20, 21. Unde dicitur alibi *Angelus faciei* κατ' ἐξοχὴν, Isa. lxiii. 9, et *fœderis*, Mal. iii. 1, et hac de causa Israëlitæ dicuntur tentasse Christum, 1 Cor. x. 9, nim. Angelum illum in columna nubis et ignis.

Ministri Angeli.

XXVI. Causæ minus principales seu instrumentales fuerunt, tum *Angeli* creati, ut *stipulatores*, qui adstabant supremo Legislatori ad majorem ejus gloriam; ut *testes* eorum omnium quæ gerebantur, et ut *ministri*, quorum interventu, non modo tonitrua et fulmina et terribilia illa signa, quæ Legis promulgationem comitabantur, producta sunt, sed et vox Dei loquentis intelligibiliter formata. Quo sensu, Heb. ii. 2, Lex vocatur λόγος λαληθεὶς δι' Ἀγγέλων, *sermo per Angelos dictus;* Et Gal. iii. 19, dicitur διαταγεὶς δι' Ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου, *ordinata per Angelos in manu Mediatoris*, id. imperata, digesta, lata, et promulgata ministerio Angelorum. Quo spectant verba Stephani, Act. vii. 53, ubi asserit Israëlitas accepisse Legem εἰς διαταγὰς Ἀγγέλων, *in dispositionibus Angelorum*, sive per διαταγὰς intelligantur cum nonnullis turmæ ordine militari dispositæ Angelorum stipantium Imperatorem suum, quod videtur innui, Deut. xxxiii. 2, quum dicitur "Jehova prodiisse e Sinaï, venisse ex myriadibus Sanctorum," &c., sive, ut alii volunt, διαταγὴ hic ponatur pro *mandato*, *ordinatione* et *sanctione*, ut Rom. xiii. 2, ut sensus sit Legem acceptam esse ad ordinationes Angelorum, quibus eam promulgandam dederat Filius Dei, tanquam Ministris et Præconibus. His vero Minister externus et visibilis additus est *Moses*, qui quoad externam dispensationem Mediatoris rationem potuit sustinere, sed talis qui

tantum esset typicus, ut typicus fuit λυτρωτὴς, Act. vii. 35, ut famulus in domo Dei, Heb. iii. 2, 5, et internuncius merus inter Deum et populum, Deut. v. 31.

Modus Legislationis.

XXVII. *Modus Legislationis* fuit augustus et terribilis, non modo propter terminos circa montem positos, ne cuiquam liber accessus daretur, pœna mortis denunciata illi, qui in montem ascendere, vel partem ejus tangere sustineret, Exod. xix. 13, sed etiam ex signis et prodigiis horribilibus, quæ præsentiam Dei in monte comitabantur, Exod. xix., et Heb. xii., quibus non populus duntaxat, sed Moses ipse totus contremuit, et aperte professus est se esse ἔκφοβον καὶ ἔντρομον, Heb. xii. 21, quæ non alio pertinebant, quam ad indicandam tremendam Legislatoris Majestatem, et designandam Legis naturam, per quam nullus dari potest peccatori ad Deum accessus, imo nihil aliud est ex se, quam ministerium mortis et condemnationis.

An Decalogus sit fœdus gratiæ.

XXVIII. Atque hinc non obscure colligitur, Quid statuendum sit circa Quæstionem, quæ hic movetur a nonnullis, An Decalogus in monte Sinai promulgatus, nihil nisi fœdus gratiæ continuerit, et puram ejus stipulationem? Cum enim ex iis quæ jamjam dicta sunt, constet νομοθεσίας istius modum fuisse terrificum, qui metum incuteret conscientiis, easque minarum rigore removeret a Dei conspectu, nemo non videt hoc non esse σχῆμα vel genium fœderis gratiæ, quod Deum placatum nobis exhibet, et peccatores ad ipsum revocat suavitate promissionum. Adde quod Lex, quæ Decalogo continetur, juris est naturalis, fundata in Dei justitia: At fœdus gratiæ juris positivi et liberi, fundatum in ejus εὐδοκίᾳ et misericordia. Istud Sponsorem exhibet, et remissionem peccatorum et salutem in ejus satisfactione pollicetur, nec obedientiam tantum exigit, sed et efficit. Sed in Decalogo nulla vel Sponsoris mentio, vel salutis dandæ peccatoribus promissio occurrit; sed mera promissio vitæ facientibus, et transgressoribus interminatio mortis. Unde Lex operum, quæ in Decalogo habetur, Legi fidei, et Promissioni gratiæ apud Paulum passim contradistinguitur, Rom. iii. 27, Gal. iii. 17, 18, quia ut Lex non est ex fide, Gal. iii. 12, ita nec fides ex Lege, et tanta est inter ista duo media contrarietas, ut plane sint ἀσύστατα.

XXIX. Quod non ideo dicimus, quasi vel negare velimus Fœdus gratiæ cum Israëlitis tunc pactum fuisse, quod expresse docetur, Deut. v. 2, et facile colligitur, tum ex ejus sanctione, quæ refertur Exod. xix. 5, tum ex ejus solenni confirmatione, et ratificatione, quæ habetur Exod. xxiv., ubi mentio fit aspersionis sanguinis victimarum, et accessus Seniorum ad Deum. Vel quasi arbitremur Decalogum nihil commune habuisse cum fœdere gratiæ, et nihil aliud fuisse, quam ipsum fœdus operum, in eum finem renovatum, ut populum ad illud revocaret, ut ex illo vitam quæreret. Cum enim Lex facta sit infirma in carne post peccatum, Rom. viii. 3, impossibilis et invia penitus homini per eam facta est ad vitam via. Unde Paulus testatur, Legem non datam esse, quæ posset vivificare, Gal. iii. 21, vel ut abrogaretur promissio primitus data, v. 17, sed *propter transgressiones*, ut retecto per eam peccato, clarius pateret gratiæ necessitas.

XXX. Ita recte dicitur Decalogum ad Fœdus gratiæ pertinuisse, imo ex ipso quadantenus fluxisse, quatenus ex Dei consilio promulgatus fuit, ut illi inserviret, tum antecedenter instar pædagogi, per peccati convictionem homines metu mortis perculsos et se desperantes ad illud deducendo, tum consequenter instar normæ, obedientiæ et sanctitatis regulam, quæ a Deo in fœdere gratiæ exigebatur, præscribendo. Atque hinc etiam

factum, ut varias stricturas fœderis gratiæ in Decalogo Deus esse voluerit, quæ ad illud populum revocarent, ne ex impotentiæ suæ cognitione, et terribili mortis denunciatione, de gratia Dei plane desperaret; quod vel præfatio illi præfixa, ubi se profitetur *Deum populi sui*, qui illum eduxit e servitute Ægyptiaca, et promissiones secundo et quinto præcepto annexæ, satis aperte docent.

XXXI. Interim, quia Fœdus gratiæ in hac ætate sub rigida œconomia legali administrare Deo placuit, tum propter conditionem Populi adhuc infantis, tum propter dilationem adventus Christi, et satisfactionis per ipsum præstandæ; Duplex σχέσις in hac dispensatione semper obtinere debuit. *Una Legalis* severior, per quam nova Legis et fœderis operum promulgatione, cum intolerando cæremoniarum jugo exprimere voluit quid homines deberent, et quid ipsis ob officium non præstitum esset expectandum; quo respectu Lex vocatur Litera occidens, 2 Cor. iii. 6, et Chirographum nobis contrarium, Col. ii. 14, quia per illud homines se debendi reos, et mortis filios, declaratione scripta ex proprio sanguine in Circumcisione, et sanguine victimarum, profitebantur. *Altera Evangelica* suavior, quatenus "Lex erat pædagogus ad Christum," Gal. iii. 24, et continebat "umbram rerum futurarum," Heb. x. 1, cujus corpus et expressa imago est in Christo. Unde, quantum molestiæ et vexationis afferebat illa œconomia per suam priorem σχέσιν, tantum posteriori conferebat solaminis et gaudii hominibus piis ad illam attendentibus, et quærentibus sub illo cortice et velo veritatem spiritualem et Evangelicam, quam Spiritus Sanctus eos docebat, per revelationem subinde clariorem; Deo plura et majora pro tempore subsidia subministrante, non modo per promissiones et Oracula identidem repetita, sed et per delineatiores typos, umbras et figuras perfectiores, in quibus habebant exactiorem rei ipsius delineationem, et accuratius Christi ob oculos quasi in typis crucifixi πρόγραμμα.

Duplex œconomia fœderis sub V. T. 1. Externa, cujus Materia.

XXXII. Juxta duplicem istam σχέσιν administratio ista potest spectari, vel quoad *externam œconomiam* pædagogiæ legalis, vel quoad *internam veritatem* promissionis Evangelicæ sub illa latentem. *Materia* externæ istius œconomiæ fuit Lex triplex, moralis, cæremonialis, et forensis: Illa fundamentalis est, Istæ illius appendices. *Forma* fuit pactio illi externæ dispensationi addita, quæ ex parte Dei fuit promissio terræ Canaan, et quietis ac felicitatis in illa, et, sub utriusque imagine, cœli et σαββατισμοῦ in illo, Heb. iv. 3, 9, seu vitæ æternæ juxta clausulam *fac hoc et vives*. Ex parte populi fuit stipulatio obedientiæ erga totam Legem, sive *justitia* cum *perfecta*, Deut. xxvii., Gal. iii., tum *personalis*, et per illam justificatio, Rom. ii. Sed hæc stipulatio in fœdere Israëlitico fuit tantum accidentaria, utpote quæ ideo fuerit tantum addita, ut per illius ἀδυναμίαν homo ad suæ justitiæ abdicationem, et alienæ, quæ sub Lege latebat, amplexum deduceretur.

Forma.

Finis.

XXXIII. *Finis* istius œconomiæ κατ' ἄρσιν, non fuit *justificatio* hominis, quod ratione Legis moralis facile poterant cognoscere ex suis *peccatis*, quibus erant obnoxii, Rom. iii. 20, ex *irritatione* suarum cupiditatum, Rom. vii., ex *impossibilitate* legem moralem implendi, Rom. viii. 3, ex *maledictione* legis, quam denunciabat minimæ transgressioni, Gal. iii. 10; ratione Legis cæremonialis, 1. ex *natura Cæremoniarum*, quæ tota erat mundana et carnalis, quæ nihil commune habebat cum conscientia, 2. ex istarum *repetitione* et iteratione, qualem justificatio quæ consistit in non recordatione peccatorum, Heb. viii., non admittit, 3. ex istarum *conditione*, tum quia erant *mutabiles*, quod locum non habuisset, si

per illas homo peccator perfici potuisset, tum quia se habebant tanquam figuræ, et ὑποδείγματα futurorum bonorum, Heb. x. 1, Col. ii. 17. Sed κατὰ θέσιν fuit per se, 1. ut per illam populus haberet externam formam Religionis, quæ Deo probaretur; 2. ut illa famularetur fœderi gratiæ, et Moses Christo, Rom. x. 5, 6, ut per illam œconomiam repræsentaretur œconomia spiritualis, quæ in Novo Testamento solitarie debebat locum habere, Deo hic agente ad modum præstantium artificum, qui antequam manum operi admoveant, ejus ideam animo conceptam, rudi prius penicillo ὡς ἐν τύπῳ per σκιαγραφίαν delineare solent; 3. ut Evangelium sive jugum Christi redderet suavius sua onerositate, Matth. xi. 28, 29.

Characteres et Effecta.

1. Promissio Messiæ venturi.

XXXIV. *Characteres* et *Effecta* istius *œconomiæ* externæ fuerunt: 1. *Promissio Messiæ* venturi, et dilatio Satisfactionis pro nobis præstandæ. Licet enim Christus promitteretur subinde in Oraculis et in Typis variis graphice adumbraretur: tamen nec incarnandus fuit toto illo tempore, nec λύτρον, quod ad redemptionem nostram requirebatur, debuit solvi, quo sensu Petrus 1ª c. i. 10, 11, 12, dicit revelatum fuisse Prophetis eos non sibi, sed nobis ea administrare, quæ annunciata sunt nobis de Christi passionibus et gloria secutura. Atque hinc fit, ut recte dicatur, nondum adductam fuisse justitiam seculorum, Dan. ix. 24, et peccata mansisse sine vera expiatione, donec per Christi satisfactionem delerentur. Non quod incumberent adhuc fidelibus, a quibus in Christum Sponsorem translata erant: Sed quia existebant in rationibus Sponsoris, cui incumbebant luenda, nec expuncta fuerunt, nisi solutione præstita.

2. Obscuritas.

XXXV. 2. *Obscuritas*, quia nondum exorto sole justitiæ, dabatur tantum Sermo propheticus instar lucernæ splendentis in loco obscuro, 2 Pet. i. 19. Et Tempus Veteris Testam. erat tempus noctis, tempus vero Novi dies, qui nobis illuxit. Hinc Cæremoniæ erant instar veli, quo tegebantur mysteria, quod velamine faciei Mosis adumbratum fuisse docet Apostolus, 2 Cor. iii. 13, quia Moses ibi allegorice totam œconomiam Veteris Test. notat. Quo faciebat etiam velum Tabernaculi et Templi Israëlitas ab introitu et intuitu Sacrarii arcens.

3. Servitus.

XXXVI. 3. *Servitus*, sive servilis conditio, per quam vetus Ecclesia Legi, quæ pactum erat servorum, Gal. iv. fuit subdita, quæ quidem respectu illorum, qui in Lege salutem quærebant, erat absoluta et *totalis*, illorum vero, qui in illa ad Christum respiciebant, tantum *secundum quid*, ut in Ægypto Israëlitæ, qui de liberatione non cogitabant, totaliter erant servi; illi vero, qui per fidem illam acceptabant, corpore quidem erant servi, sed non animo. Unde Paulus dicit, Gal. iv. 1, *Infantem non differre a servo*, et Christus, Matth. xi. 28, vocat eos πεφορτισμένους καὶ κοπιῶντας, quæ voces laborem et jugum servile innuunt, quale olim fuit Israëlitarum in Ægypto. Et hæc servitus eo molestior erat, tum quod, non secus ac Commissarii Pharaonis, exigebat impletionem, nec tamen vires implendi suppeditabat, tum quod minimæ transgressioni minitabatur pœnas, ipsamque adeo maledictionem divinam. Hæc vero servitus confirmabatur per στοιχεῖα τοῦ κόσμου *elementa mundi*, id. cæremonias sic dictas propter earum ruditatem et imperfectionem, sub quibus detinebantur, et quæ propter immensam illam rituum multitudinem, quibus defungi debebant cum severa interminatione, suos cultores gravabant, quo respectu vocantur, Gal. v. 1, *jugum servitutis*, et onus ἀβάστακτον, Act. xv. 10.

Et spiritus servitutis, Rom. viii. 15.

XXXVII. Hanc servitutem comitabatur *Spiritus servitutis* œconomiæ servili attemperatus, Rom. viii. 15, qui *timorem servilem* Dei judicis, et metum pœnæ, atque ex eo

continuam quasi anxietatem et solicitudinem communiter magis operabatur per Legem, ejusque minas quotidie auribus insonantes, quam alacritatem, per doctrinam gratiæ parcius et obscurius prædicatam: Non quod absolute destituerentur fideles Spiritu adoptionis, ut postea dicitur, sed quia motus excitabat convenientes illi conditioni, qua heres infans non multum distabat a servo.

4. Rigor et severitas.

XXXVIII. Hinc 4. *Rigor* et *severitas* oriebatur ob crebro intercurrentes conciones legales, et rarius obscuriusque repetitas promissiones gratiæ; Et *coactio* qua metu pœnæ potius, quam Dei et justitiæ amore ad officium impellebantur, Mose continuo instar duri Domini obedientiam virga sua non tam suadente, quam extorquente. Quo pertinet apparatus terribilis, sub quo Lex est lata, quo non populus tantum, sed ipse Moses quoque dicitur territus, Heb. xii. 21. Nec abs re rigor ille et terror erat; vix enim aliter edomari poterat Israëlis protervia, cui toties duram cervicem et cor adamantinum Moses et cæteri Prophetæ exprobrarunt.

5. Puritas carnis.

XXXIX. 5. Ad istam œconomiam pertinebat *puritas externa Carnis*, sive immunitas a reatu carnali, qua ex Legis instituto purgati, libere poterant interesse cœtibus publicis, et simul cum aliis cultum publicum peragere, qualis habebatur per cæremoniarum observationem, Heb. ix. 13, cui contradistinguitur *puritas conscientiæ*, et immunitas a reatu spirituali peccati. Huc accedit *immunitas a pœnis temporalibus in foro soli*, quæ quoad peccata non commissa elata manu concedebatur per Sacrificia, quæ citra respectum vel resipiscentiæ, vel fidei, homines restituebant suo ordini, et immunes ab omni pœna forensi præstabant. Nam quod ad *pœnam spiritualem in foro poli*, ejus immunitas non potuit haberi ex sacrificiis bestiarum *qua talibus*, quia sic inter culpam, quæ moralis erat, et satisfactionem, nulla fuisset proportio, sed tantum ex illis qua figuris et typis.

Adjuncta. 1. Infirmitas.

XL. Denique *Adjuncta* varia fuerunt: Primo, *Infirmitas* et *imperfectio*, quia, ut hæc œconomia non habuit verum λύτρον pro peccato, sed tantum ejus typum, nec vim Spiritus comitem, qua carnem edomaret, et vires implendi Legem præstaret; Ita per eam quatenus talem, *causaliter* nemo potuit servari, id. est vel justificari, Act. xiii., Heb. x. 1, 2, vel sanctificari, Heb. ix. 14, 15, vel vitam consequi, quia erat ministerium condemnationis et mortis, 2 Cor. iii. 6, 7, Heb. vii. 18. Quo nomine Paulus testatur hanc œconomiam non fuisse ἄμεμπτον, Heb. viii. 7, scilicet, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελὲς, *propter ejus infirmitatem et inutilitatem*, Heb. vii. 18.

2. Mutabilitas.

XLI. Secundo, *Mutabilitas* et *abrogatio*, quia complectebatur res terrenas, carnales et caducas, et sua natura corruptibiles, quæ consistebant tantum in cibo, et potu et diversis ablutionibus, et δικαιώμασι σαρκὸς, institutis carnalibus, quæ non poterant conscientiam sanctificare, nec in perpetuum debuerunt vigere; sed μέχρι καιροῦ διορθώσεως erant posita, Heb. ix. 9, 10. Unde fieri debuit ἀθέτησις *abrogatio* propter ejus imperfectionem, Heb. vii. 18, succedente potissimum perfectiori œconomia, ut accedente lumine solari non potest amplius locus esse candelis, vel facibus accensis.

3. Gloria et splendor.

XLII. Tertio, *Gloria* et *Splendor*, cum quo hæc œconomia instituta fuit, qui maxime emicuit in apparatu magnifico, et illustribus miraculis, quæ Deus Legis promulgationem comitari voluit; Unde Paulus vocat hoc *ministerium gloriosum*, 2 Cor. iii. 7, 9. Sed gloria ista tum *terrifica* fuit, quæ metum incussit,

non modo populo, sed et Mosi ipsi, qui dicitur ideo ἔντρομος fuisse, Heb. xii. 21, tum *mutabilis* et transiens, utpote καταργουμένη et antiquanda, 2 Cor. iii. 11, quod apparuit in splendore faciei Mosis qui evanescere debuit, v. 7.

2. Interna dispensatio. Continuit Christum;

XLIII. Talis fuit externa dispensatio Vet. Test. *Interna* vero quæ sub illa latebat, ad substantiam fœderis gratiæ et promissionis Evangelicæ pertinet. Quæ diversimode etiam, et per varios gradus administrata fuit. Continebat ex parte Dei, tum *Christum* ipsum fœderis fundamentum promissum in Oraculis, et latentem sub typis cæremoniarum, ejusque passiones, crucifixionem, mortem, et gloriam, obscurius quidem et tectius, unde Evangelium dicitur fuisse olim mysterium absconditum, Rom. xvi. 25, quia obscure propositum sub variis figurarum velis, sed tamen ita, ut per illas potuerit transpici,

Et promissiones temporales et spirituales.

ut a Mose factum, Heb. xi. 26; tum *promissiones*, tam temporales, quam spirituales, quas in se includit formula fœderis, *Ego sum Deus tuus*, &c. Temporales quidem, quales erant hæreditas terræ Canaan, et benedictiones terrenæ, quæ prolixe referuntur, Deut. xxviii., quæ in ea fidelibus Dei cultoribus promittebantur, minus principaliter et secundario propter ingenium populi Israëlitici adhuc infantis et carnalibus magis affixi, quam spiritualibus; Sed spirituales primario et principaliter, ut absolute necessarias ad salutem.

XLIV. Quamvis vero *revelatio* ista gratiæ obscurior fuerit et parcior quoad *modum*, utpote quæ tota *ænigmatica* erat et *specularis*, et talis qua Christus nonnisi sub velo poterat conspici, ut olim Moses, 2 Cor. iii. 7, fuit tamen sufficiens quoad *substantiam*. Unde cognitio Veterum, et eorum fides illa nitebatur, utut diversa fuerit quoad circumstantias, et modum, et implicita hoc sensu et confusa dici possit, per quam res quidem cognoscitur, sed non ita ut secundum omnia, quibus ab aliis rebus distinguitur, etiam cognoscatur. Quod intellectum volumus de *statu* Ecclesiæ V. T. non vero de *his* vel *illis individuis*, Abrahamo, Mose, Davide, et aliis, qui uberiori mysteriorum divinorum cognitione fuerunt præditi. Non fuit tamen diversa quoad substantiam, et non minus servavit illos, quam fides sub Novo Test. nos servat; quia Christus servat, non qua perfecte cognitus, et secundum omnes circumstantias, sed ut vere ac serio apprehensus.

Qualis erat. 1. Remissio peccatorum.

XLV. Ad istas promissiones spirituales pertinent, 1. *Remissio peccatorum* et *justificatio*; quæ ut derogatur Legi causaliter, et in se consideratæ; ita fidei in Christum tribuitur, Act. xiii. 39, Rom. iv. 7, et Patribus vendicatur, ut Abrahamo, Davidi, et aliis, Psal. xxxii., Rom. iv., licet minus sentiretur ob nubem legis interpositam et solutionem nondum actu præstitam.

2. Adoptio.

2. *Adoptio*, quæ tribuitur Israëlitis, non tantum externa, Rom. ix. 4, sed etiam *interna*, sine qua illa inutilis foret, Gal. iv. 2, quamvis conjuncta esset cum servili conditione propter statum minorennem filiorum; filii erant, qui poterant et debebant Deum ut Patrem invocare, Job. xxxiv. 36, Isa. lxiii. 16, sed filii minorennes a Patre Pædagogorum ferulæ et virgis subjecti, Gal. iv. 2, 3, qui non admittebantur ad tantam familiaritatem Patris, ut intima consilii ejus penetrarent.

3. Sanctificatio.

4. Donum Spiritus. Ezech. xxxvi., Jer. xxxi., Isa. xliii.

3. *Sanctificatio*, quæ passim præcipitur et promittitur sub V. Testamento, Lev. xxvi., Isa. i., &c. 4. *Donum Spiritus* qui includebatur in promissione facta Abrahamo., Gal. iii. 13, 14, et alibi non semel promissus legitur, Isa. xliv., Ezech. xxxvi., Zach. xii. 10, qui tamen non se habuit eodem modo, quo sub Novo Testam. communiter loquendo de statu totius Eccle-

siæ, sive *intensive* quoad *gradum*, sive *extensive* quoad *dona*, vel *ordinaria*, vel *extraordinaria*, quæ respectu Ecclesiæ sunt Novi Testamenti propria, quia effusio Spiritus debebatur gloriæ Christi ingressi in cœlum, Johan. vii. 39. Talis nim. fuit Spiritus, qualis ratio fœderis; *Spiritus* scil. 1. *Illuminationis*, sed non ita claræ et distinctæ, ut in Novo Testamento, adeoque cum ignorantia variarum circumstantiarum et modi conjunctæ, ut in fidelibus et ipsis Apostolis apparet tempore Christi ante effusionem Spiritus Sancti; 2. *Spiritus adoptionis* vel *filiationis*, (quia alias fideles Veteris Testam. non potuissent infallibiliter scire se esse filios Dei, quod sciebant tamen, quum Deum ut Patrem suum invocabant, Isa. lxiii.) sed quæ non pure talis erat, sed cum servitute permixta, adeoque non plenariæ emancipationis, qui ideo dicitur, Rom. viii. 15, *Spiritus servitutis*, non absolute, sed secundum quid, quatenus per illum fideles adoptionis suæ certi reddebantur, sed non plene quoad sensum et usum; 3. *Spiritus consolationis* et *spei*, sed eodem modo, quatenus utraque cum aliquo metu et terrore mortis et maledictionis, quam lex intentabat, erat conjuncta. 5. *Resurrectio mortuorum*, quam Christus ex formula fœderis deducit. 6. *Vita æterna*, quæ in ista formula inclusa etiam fuit, ut eam ex illa colligit Apostolus, Heb. xi. 10, ne varia Oracula prophetica, quibus illa promittitur, referam, de quibus supra, Quæstione de Unitate Fœderis.

5. Resurrectio. 6. Vita æterna.

Qualis sit Nova dispensatio.

XLVI. Hactenus Vetus dispensatio: Nova succedit, quæ est administratio fœderis sine Lege et Cæremoniis post Christum exhibitum. *Nova* dicitur, non quoad substantiam fœderis, quæ eadem est utrobique; Sed 1. Quoad circumstantias et modum, utpote quæ absque *velamine* et *Lege* manifestata, quomodo fœdus istud tanquam novum apparuit, sive renovatum, item quod Christum non exhibendum, sed exhibitum proponat, quomodo et *intensive* quoad gradum luminis, et *extensive* quoad amplitudinem, quæ se indiscriminatim extendit ad omnes Gentes, *novum* dici potest. 2. Quoad præstantiam et gloriam hujus dispensationis, quæ longe major est veteri, 2 Cor. iii., ut alibi novum pro eximio et præstanti sumitur, Apoc. v., Psal. xxxiii. 3. Quoad *durationem* perpetuam, per quam fit, ut sit semper quasi nova, cum ea, quæ debent desinere, dicantur vetera.

Consistit 1. In incarnatione Messiæ. 2. In abrogatione Legis cæremonialis. 3. In effusione Spiritus. 4. &c.

XLVII. Consistit autem, 1. *In adventu Messiæ*, et manifestatione ejus in carne, et per illum totius Legis impletione, nimirum illius cæremoniarum, vaticiniorum, adeoque totius justitiæ a Deo in Lege præscriptæ. 2. In abrogatione omnium cæremoniarum, et totius dispensationis legalis, a qua fœdus gratiæ velabatur. 3. In *effusione Spiritus Sancti*, tum *visibili* quoad dona extraordinaria, tum *invisibili* et perpetua, quoad dona ordinaria unicuique fideli ad salutem necessaria, quæ ponitur ut proprium Novi Testamenti beneficium, Joël, ii., primo respectu extraordinariæ, quæ quamvis in certis personis in V. T. locum habuerit, tamen ut perpaucæ fuerunt, non pertinuit ad Ecclesiam, tum respectu ordinariæ, quæ et *intensive* major est quoad gradum luminis, fiduciæ, consolationis, et *extensive* quoad *partes*, quia omnia docet, Joh. xvi. 13, 1 Joh. ii. 20, tum quoad *objectum*, quia omnes docet a maximo ad minimum, Heb. viii. 11.

XLVIII. 4. In *Vocatione omnium Gentium*, quæ est propria Novi Test., quoad *plenam cognitionem* circumstantiarum et modi, qui non animadversus a Veteribus, qui putarunt accessuras Gentes ad dispensationem veterem; tum quoad *actualem executionem*, quæ non poterat fieri stante priori cultu.

5. In *adoptione*, quæ in Novo Testam. non tantum quoad *rem* talis est, qualis est in V. Test. sed etiam quoad *modum*, *conditionem* et *effecta*, quia 1. in Novo Testam. proponitur tanquam acquisita per Christum, Joh. i. 12; 2. est *pure talis* absque pædagogia, servitute et metu, ideoque non infantiæ, sed adultæ ætatis et emancipationis, conjuncta cum summa παῤῥησίᾳ et fiducia, Rom. viii. 15. 6. In *libertate*, non tantum *spirituali*, quæ etiam fuit in Veteri Test. sed etiam *externa*, per quam liberi sumus a Cæremoniis Legalibus, Col. ii. 20, 21, 22, adeoque solius Christi, non autem hominum fimus servi, Gal. v. 1. 7. In *sanctificatione*, quæ major est in N. T. quoad majorem *illuminationem* intellectus, quoad *modum*, qui non est externus et cæremonialis, qui etiam hypocritis est communis, sed internus, quoad *efficaciam*, quæ major est ob majorem mensuram et virtutem spiritus, et quoad *motiva* quæ longe sunt fortiora, petita scil. ab exemplo Christi. 8. In *vita æterna*, quæ N. Test. competit, 1. quoad *actualem acquisitionem* per sanguinem Christi factam, quæ in Veteri se habebat tantum *moraliter;* 2. quoad *actualem ingressum Christi* qua hominis *in cœlum*, ut verum Sanctuarium, in quod ingressus est ut præcursor, non pro se tantum, sed et pro nobis, Heb. vi. 20; 3. quoad *patefactionem* longe illustriorem, 2 Tim. i. 10, quæ in V. obscurior erat, Heb. ix. 8. Unde fiducia et spes longe major fuit, omni metu mortis detracto, jam intra velum penetrans, Heb. vi. 19; 4. quoad *promissa crebriora*, quæ unice spectant vitam æternam, remotis illis, quæ ad hanc vitam, et ejus longævitatem spectant, quæ erant longe frequentiora in V. T.

Adjuncta sunt, 1. Posterioritas temporis. 2. Dignitas et perfectio. 3. Perpetuitas.

XLIX. Adjuncta istius dispensationis sunt, 1. *posterioritas temporis*, non quidem quoad substantiam, quæ eadem fuit ab initio, sed quoad circumstantias et modum; 2. *dignitas* et *perfectio*, per quam comparate ad veterem longe est dignior et perfectior, et talis qualis decet virilem ætatem; 3. *perpetuitas*, quia hæc œconomia est novissima usque ad ultimum Christi adventum, in quo mutabitur in immediatam et directam Dei communicationem, per quam Deus futurus est omnia in omnibus.

QUÆSTIO VIII.

DE DISCRIMINE V. ET N. FŒDERIS.

Quomodo differant inter se V. et N. Fœdus, An essentialiter, et quoad substantiam doctrinæ, An accidentaliter, quoad dispensationis modum? Dist.

I. Ut multiplex est Veteris et Novi Testamenti significatio: Ita diversimode ad Quæstionem propositam responderi debet, et variantes hic utrinque etiam Orthodoxorum sententiæ conciliari possunt.

II. Aliquando Vetus et Novum Testamentum spectantur ratione scriptionis, et hoc nomine designantur scripta Prophetica et Apostolica, quæ a Viris Dei, vel ante vel post Christum exhibitum Ecclesiæ tradita sunt, 2 Cor. iii. 14, quo sensu N. T. dicitur *in Veteri velatum* et V. T. *in Novo revelatum*. Sed de illis sub illa σχέσει nunc non agitur, sed ratione *doctrinæ* traditæ.

Quomodo sumatur Vetus Fœdus Late.

III. Hoc sensu *Vetus Fœdus* sumitur potissimum bifariam, vel late vel stricte. *Late* notat in genere totam dispensationem, sub qua vixerunt Patres ab initio mundi

usque ad Christum, quæ doctrinam gratiæ Veteribus traditam continebat, quæ populo salutem et vitam promittebat, palam quidem sub conditione perfectæ obedientiæ Legi morali præstandæ, et interminatione mortis transgressoribus, una cum onere intolerabili cæremoniarum, et jugo arctissimæ politiæ Mosaïcæ; tecte vero sub conditione pœnitentiæ et fidei in Messiam venturum. Quo respectu V. T. tria potissimum complectitur; 1. veterem doctrinam, quæ partim erat legalis, partim Evangelica; 2. veterem cultus et ministerii Ecclesiastici formam servilem, laboriosam et umbratilem; 3. veterem politiæ externæ rationem, uni populo et loco alligatam.

Stricte.

IV. *Stricte* vero designat Fœdus operum seu Legem Moralem per Mosem datam, addito onere ἀβαστάκτῳ cæremoniarum legalium, præcise et seorsim a Promissione gratiæ. Prior significatus est proprius et per se, si scopus et intentio Legislatoris spectetur, quia in prima illa œconomia tria ista conjunxit, vetus fœdus seu legalem dispensationem dando, non ad abolendam promissionem, sed ad deducendum ad Christum. Posterior est accessorius et accidentalis, natus ex ignoratione finis veri, et fictione falsi. Verus finis fuit Christus ad justitiam omni credenti, Rom. x. 4, sed hunc finem non assequuti sunt Judæi justitiarii, quia sub velamine proponebatur, 2 Cor. iii. 14, id. sub involucro typorum, et figurarum, quia promissio gratiæ propter Christum vestiebatur ritibus Legalibus. Unde finem falsum commenti sunt, statuendo Legem latam, ut per ejus observationem justificarentur coram Deo et salvi fierent, Rom. x. 3, 4, 5, contra quem errorem passim disputat Apostolus, ex illa hypothesi Legem stricte sumendo et Promissioni opponendo.

Novum Fœdus vel late sumitur, vel stricte.

V. *Novum Fœdus* etiam duplici modo sumitur; Vel *late*, quatenus ponitur pro fœdere gratiæ in genere cum peccatoribus inito, quod locum habuit sub V. T. tam ante Christum exhibitum, quam sub Novo post eum jam manifestatum; Vel *stricte*, pro fœdere gratiæ post manifestationem Christi in carne promulgato, quod ad finem seculi durare debet.

VI. Qui ex nostris, ut *Rollocus*, *Piscator*, *Trelcatius*, et alii, duo fœdera faciunt substantia diversa, stricte accipiunt vetus fœdus, promissionem gratiæ non modo separando ab eo, sed etiam ei opponendo, quo sensu Paulus videtur illud sumere non semel, ut, 2 Cor. iii., Gal. iv., ut fœdus vetus sit fœdus Operum, novum vero fœdus Evangelicum et fidei. Qui vero unum solum statuunt, ut *Calvinus*, *Martyr*, *Ursinus*, sumunt vocem *fœderis* latius, ut gratiæ quoque promissionem, licet obscurius complectitur; Et quia promissio illa diversimode dispensata fuit ante et post Christum, distinguunt in duo, vetus et novum, distributione non generis in species, ut priores, sed subjecti secundum accidentia, quod alii non negant; ut dissensus sit tantum in diversa terminorum usurpatione, sed non in re ipsa, ut observat Calvi. lo. ii. Inst. c. 7, s. 2.

Sententia Lutheranorum de discrimine V. et N. Fœderis.

VII. Lutherani in assignando V. et N. Test. discrimine a Nostris etiam dissident, et mota ab ipsis circa hoc caput Quæstio occasione Controversiæ Sacramentariæ, dum pertendunt duo illa fœdera non modo distingui substantia, sed etiam a V. Fœdere prorsus excludi promissionem gratiæ; et accusant Nostros, quod in declaranda Vet. Fœderis natura errarint. *Brochmannus* in System. Loco de V. et N. Test. c. ii. q. 4, "Uno ore," inquit, "docent Theologi Lutherani nomine Veteris Testamenti proprie et phrasi Scripturæ significari fœdus istud Legale, quod Deus cum Israëlitis inivit Ministerio Mosis." Addit secundo et hoc quæri inter nos, "An fœdus illud gratui-

tum in primo lapsus tempore cum fidelibus Patribus initum, substantia ipsa idem sit cum Testamento Novo?" Quod a nobis asseri, ab ipsis vero negari ait.

VIII. Ut vero facile largimur ipsis V. Test. et Fœdus Mosaïcum *stricte* sumptum, et præcise quoad σχέσιν legalem, tota substantia a Novo differre, unde Lex Gratiæ, et Moses Christo opponuntur a Johanne, i. 17, et a Paulo Litera et Spiritus, Ministerium Condemnationis et Justitiæ, 2 Cor. iii. 6, 7; Ita pertendimus *late* sumptum et cum altera σχέσει Evangelica, vestitum puta circumstantiis suis pædagogicis œconomiæ Mosaïcæ, non diversum fuisse quoad substantiam, sed tantum quoad dispensationis modum.

IX. Gratis vero supponunt Vetus Fœdus Mosaïcum ita restringi ad Legem moralem et ejus cæremonias et politiam, ut promissio gratiæ nec aperte nec tecte sub eo contineatur. Cum contrarium constet ex variis; 1. Ex *Authore ipsius fœderis*, qui fuit Deus Abrahami, Isaaci, Jacobi, id est, ut conjunctus cum populo per fœdus Abrahamicum, et quidem agens ex gratuita adoptione et dilectione populi, Deut. iv. 6, 7, 8, et vii. 6, 7, 8, quæ non est fœderis legalis, sed Evangelici; 2. Ex *materia triplici*, tum *genere doctrinæ*, quod ita fuit Legale in præceptis morum, ut fuerit etiam Evangelicum in promissionibus de Christo et gratia ipsius, tum *forma cultus*, qui totus umbratilis fuit et typicus relatus ad Christum, tum *modo politiæ*, quæ et doctrinæ et cultui fuit subordinata, quatenus distinguere debuit populum, ex quo Christus erat oriundus, et apud quem prædicaturus et passurus erat; 3. A *forma ejus duplici*, *Externa*, quæ fuit legalis obligatio, tum populi ad servandam Legem, tum Dei ad vitam dandam si Lex servaretur, et *Interna*, in gratuita promissione, ex qua Deus populo futurus erat in Deum, et populus vicissim futurus erat ipsi in populum, Levit. xxvi. 11, 12, 2 Cor. vi. 16; 4. Ab *effectis*, quæ tria sunt; 1. Præparatio peccatoris ad quærendum Christum per Legem moralem, Rom. x. 4, Gal. iii. 24; 2. ejus monstratio per cæremonialem, Heb. x. 12, Col. ii. 16, 17; et 3. ejusdem oblatio per promissionem gratiæ utrique conjunctam.

X. Nec ipsi hoc negare possunt, si sibi constare volunt, quia ut Brochmannus ibidem fatetur, agnoscunt ante exhibitum Christum in carne, viguisse jam in Ecclesia Dei doctrinam de Christo, et gratuita per Christum reconciliatione, nec Patres Veteris Test. alia via, quam gratia solius Christi servatos esse; Non negant etiam utrumque fœdus sub V. et N. egisse de Christo διαιθετόντω; Sed volunt dispari modo de eo egisse. Hoc vero posito, quis non videt discrimen esse tantum in modo dispensationis, non in ipsa doctrinæ substantia?

XI. Frustra vero addit Author ibidem, "Tantam esse differentiam inter priscum fœdus Gratiæ, et N. Test. quanta est inter promissionem, et promissi præstationem, inter significationem et exhibitionem, inter figuram et ipsum corpus, inter imaginem et rem imagine designatam; Vetus scilicet nonnisi in promissione et typis variis exhibuisse Christum; At Novum Corpus ipsum, et rem Patribus promissam, et typis adumbratam exhibere." Quia licet concedamus hoc locum habere respectu complementi promissionis, quæ respiciebat exhibitionem Christi in carne, et actualem expiationem peccati, et acquisitionem salutis, quæ debuit tantum fieri sub Novo Testamento; Negamus dici posse respectu applicationis salutis et participationis beneficiorum Christi, et fructus mortis et satisfactionis ejus, quæ Patribus non sunt denegata; quo sensu recte dicuntur habuisse rem significatam et promissam, et corpus ipsum ac vivam imaginem umbrarum

legalium, non vi Legis, sed Promissionis. Quod ultro agnoscit ipse dicendo, "Patres non hæsisse in istis signis, sed cor levasse in rem signis adumbratam, ut Abraham qui vidit diem Christi, Joh. viii. 56, et Moses qui prætulit opprobrium Christi divitiis Ægypti, Heb. xi. 26."

Fontes Solutionum.

XII. Aliud est Vetus Fœdus stricte sumptum differre essentialiter a Novo, quod Apostolus intendit, Gal. iv. 24, in allegoria Saræ et Agaris, illius generantis ad libertatem, istius ad servitutem, ubi disputat contra Pseudapostolos confundentes Legem et Evangelium, quod respicit etiam 2 Cor. iii. 6, 7, in antithesi "Literæ et Spiritus, Ministerii Condemnationis et Justitiæ:" Aliud vero late spectatum quoad œconomiam, esse oppositum quoad substantiam, quod negamus.

XIII. Id quod est antiquandum, non statim differt essentialiter ab eo quod permanet, si antiquatio fiat tantum quoad modum et circumstantias dispensationis, non quoad rem ipsam. Vetus Testamentum etiam late sumptum fuit antiquandum quoad σχέσιν Evangelicam, non respectu ejus quod ipsi fuit essentiale, cum *Christus* idem sit "heri, hodie et in secula," Heb. xiii. 8; Sed respectu circumstantiarum et modi dispensationis, qui obscurior et durior fuit propter infantilem Ecclesiæ ætatem. Ad quem etiam pertinet cultus carnalis, qui obtinuit in V. T., qui abrogandus fuit.

XIV. Quod sancitum fuit tantum sanguine pecudum, differt essentialiter ab eo, quod sancitum est sanguine Christi. Sed quamvis Vet. Test. dicatur sancitum sanguine pecudum, Exod. xxiv. 3, 4, &c., et Heb. ix. 18, 19, hoc intelligendum tantum quoad literam; nam quoad sensum mysticum sanguine Christi etiam sancitum fuit, siquidem sanguine illo typico verus sanguis Christi adumbratus fuit, Matth. xxvi. 28, cujus solius efficacia et merito Veteres potuerunt servari.

XV. Non eadem per omnia est oppositio inter V. et N. Test. quæ est inter Legem et Evangelium. Nam *oppositio Legis et Evangelii* quatenus proprie et stricte sumuntur pro fœdere Operum et Gratiæ et spectantur in esse suo absoluto est *contraria*, quia opponuntur ut Litera occidens, et Spiritus vivificans, ut Agar gignens ad servitutem, et ut Sara generans ad libertatem, licet Lex latius sumpta et in esse suo relativo Evangelio subordinetur: Sed oppositio V. et N. Test. late spectati est *relativa*, quatenus Vetus continebat umbras rerum futurarum, Heb. x. 1, Novum vero τὴν εἰκόνα.

XVI. Illa non conveniunt substantia, quorum Sacramenta alia sunt significativa et exhibitiva simul, alia vero tantum significativa: Sed in V. T. Sacramenta non fuerunt tantum significativa; sed suo modo etiam exhibitiva rei significatæ; Quo sensu *circumcisio* dicitur *sigillum justitiæ fidei* Abrahamo, Rom. iv. 13, et Patres dicuntur bibisse Christum, 1 Cor. x. 4. Nec obstat quod Christus nondum esset incarnatus, ac proinde non potuerit exhiberi; Quia licet non fuerit *physice* per incarnationem, fuit tamen *moraliter* in promissione per fidei receptionem, quæ est τῶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις.

XVII. Moses et Christus possunt inter se conferri trifariam: 1. *relative* ut typus et prototypus, quia Christum in variis Moses figuravit, quem ideo Prophetam fore sibi similem prædicit, Deut. xviii. 15; 2. *comparate* ut minor confertur majori, et servus Domino, Heb. iii. 4, 5, 6; 3. *disparate* et opposite, quatenus per Mosem Lex data fuit, et gratia et veritas per Jesum Christum, Joh. i. 17. *Gratia* opponitur Legis moralis maledictioni, et *Veritas* Legis cæremonialis umbris et figuris, vel *Gratia vera* dicitur, ut typicis et carnalibus figuris non obvelata.

Sententiæ Reformatorum de discrimine V. et N. Fœderis. Differunt, 1. Ratione Temporis;

XVIII. Orthodoxi discrimen inter V. et N. T. late spectatum statuunt tantum accidentale, non essentiale, quoad circumstantias et modum et gradum rei, non quoad rem ipsam, quæ utrobique eadem fuit, quod, jam supra probatum, ulterius ostenditur, 1. Ratione *Temporis;* Quia Vetus præcessit Christum, Novum vero eum sequitur; Illud respexit Christum exhibendum et venturum, Istud vero Christum jam exhibitum et manifestatum. Unde beatos pronunciat oculos Apostolorum Christus, quod videant ea quæ Prophetæ et Reges optarunt videre, et non viderunt tamen, Luc. x. 23, 24.

2. Ratione Claritatis;

XIX. 2. Ratione *Claritatis* et *Obscuritatis;* Quia in Novo longe clarius proponuntur mysteria, sublatis cæremoniarum et typorum velis et umbris: unde Apostolus, 2 Cor. iii. 18, dicit nos ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ *retecta facie* (per antithesim ad Mosem, qui velo faciem suam tegebat, v. 7, in symbolum obscuritatis Legalis), "gloriam Domini κατοπτρίζεσθαι contemplari in speculo" Evangelii. Vet. Test. totum symbolicum fuit et figurativum, quod umbram habuit rerum futurarum, non perfectam rerum imaginem, Heb. x. 1. Sed Novum planum est et apertum, in quo gratia nobis "ἐπιφάνη clare patefacta est," Tit. ii. 11. Unde Tempus Vet. Test. confertur nocti, ob nondum exortum Solem justitiæ, et Tempus Novi, diei, in quo Oriens ex alto ortus est. Huc pertinet, quod, licet eadem hæreditas cœlestis et promissio vitæ æternæ utrobique occurrat; aliter tamen proponitur in Veteri et Novo Testam. In Novo Testamento quidem clare et aperte et nude sine ullis involucris: At in Veteri involuta typis ac pignoribus terrenis, inter quæ post fœdus cum Abrahamo factum, excelluit hæreditas terræ Canaan. Quam typicam fuisse, et ratio ipsa dictat, cum nullius boni terreni et finiti quantumcunque eximii possessio possit animam satiare et beare, sed tantum Dei ipsius æterni et infiniti fruitio; Et Paulus expresse testatur, Heb. iv.

3. Ratione Facilitatis;

XX. 3. Ratione *Facilitatis;* Quia administratio et λατρεία longe fuit operosior in Veteri, quam in Novo Testamento, cujus Sacramenta numero sunt pauca, augusta significatu, observatu facillima. Quo spectant ista August. lib. xix. c. Faust. cap. 13, "Prima Sacramenta, quæ observabantur ex Lege, prænunciativa erant Christi venturi, quæ, cum suo adventu Christus implevisset, ablata sunt, et ideo ablata, quia impleta," &c., "et alia sunt instituta virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam justitia fidei revelata, et in libertatem vocatis filiis Dei, jugo servitutis ablato, quod duro et carni dedito populo congruebat." Signa quippe Verbo addita genium Verbi referebant; Ut Verbum non tam fuit Evangelii, quam ἐπαγγελίας, non annuncians Christum exhibitum, sed prænuncians exhibendum. Ita Sacramenta fuerunt typi rerum futurarum, non memorialia præteritarum, ut nostra, 1 Cor. xi. 24, chirographa, non meræ apochæ, commemoratio peccati, non commemoratio sacrificii pro peccatis jam præstiti. Nec valet quod objicitur sanguinem victimarum longe clarius et facilius adumbrasse mortem Christi, quam symbola panis et vini in Eucharistia, et majorem esse analogiam inter carnem et carnem, quam inter carnem et panem. Quia ista significatio non petenda est simpliciter ex *analogia physica*, seu quoad *esse physicum* rerum, sed præcipue quoad *esse morale*, et ex *institutione divina*, quæ longe clarior est in Novo Testamento, quam in Veteri. Antea mors victimarum et sanguis agni requirebantur ad figurandam Christi mortem adhuc futuram; Sed postquam contigit in Novo Testamento non necesse fuit, imo nec debuit amplius adumbrari per san-

guinem victimarum ut futura, sed suffecit commemorationem ejus fieri in communione et applicatione ejus, quæ per symbola panis et vini melius repræsentatur.

4. Ratione Suavitatis;

XXI. 4. Ratione *Suavitatis;* Quia in Veteri Testamento frequentius urgebatur Lex ejusque perfecta obedientia, non quidem exclusis simpliciter promissionibus Evangelicis, sed tamen eo fine, ut Rigorosa illa obedientiæ exactione, populus adhuc infans, quasi sub tutela contineretur, et ad quærendum Christum compelleretur; At in Novo frequentiores sunt promissiones Evangelicæ, non tamen exclusa Lege ad novam obedientiam regenerationis gratia præstandam impellente. Nec hic opponi debet onus durum Crucis, quam Christus suis imponit in Novo Testamento. Quia, præterquam quod Piis Veteris Testamenti non defuit, ut hæc est sors fidelium in hoc mundo, Christi discipulis non tam debet esse oneri, quam honori, Gal. vi. 14, et Christi jugum est leve et suave, Matth. xi. 30. Huc pertinet donum Spiritus Sancti, qui licet jam sub Veteri Testamento non denegatus fuerit Patribus, parcius tamen et remissius tum vires suas exerebat, pro tempore et revelationis modo; nunc vero longe uberius et majori copia, ut major et amplior est gratiæ revelatio, debuit communicari sub Novo juxta Oraculum Joëlis, ii. 28, cujus complementum in prima Pentecoste urget Paulus, Act. ii. 17, 18.

5. Ratione Perfectionis;

XXII. 5. Ratione *Perfectionis;* Quamvis enim perfectionem essentialem Vetus Testamentum habuerit quoad substantiam fœderis gratiæ; non habuit tamen perfectionem accidentalem quoad gradum; quia tota illa œconomia typica fuit et umbratilis, quæ a Novo non minus differt, quam σκία τῇ εἰκόνι, adumbratio tenuis et rudis delineatio, a viva et expressa imagine. Hinc Apostolus tribuit illi ἀσθένειαν, Heb. vii. 8, 9, 10, dum agit de imperfectione Sacerdotii Levitici, quo abrogato suscitandum erat aliud secundum ordinem Melchisedeci, cum perfectio non esset in priori, cujus ἀνωφελὲς καὶ ἀσθενὲς probat Apostolus, tum ab infirmitate et mortalitate summi Pontificis, et inquinamento peccati, a quo non erat immunis, tum ab imperfectione sacrificiorum et lotionum, quæ conscientias et animas non attingebant, sanctitatis tantum legalis et externæ operativæ; nec sacrificia ex se apud Deum peccata expiare poterant, Psal. xl. 7, 8. Ideo ista omnia cum Tabernaculo et Sanctuario mundano abrogari necesse fuit, ut pateret Sanctuarii cœlestis via. Quod etiam locum habet respectu cultus, qui sub Veteri Testamento viguit, quibus totus umbraticus et carnalis fuit, si cum cultu a Christo prædicto et ab Apostolis instituto comparetur, Joh. iv. 23, qui non modo uni loco affixus non est amplius, ut antea, sed qui *Spiritu* sine carnalibus typis, Heb. ix. 10, et *Veritate* absque umbris Mosaïcis fieri debeat, Col. ii. 17, Heb. x. 1.

6. Ratione Libertatis;

XXIII. 6. Ratione *Libertatis;* Quia sub Veteri Testamento vigebat Spiritus servitutis ad metum, Rom. viii. 15, licet enim Patres essent filii Dei, atque eo nomine Domini et hæredes, non differebant tamen a *servis*, quoad externam dispensationem, ut infantes et minorennes sub Legis dura et rigida pædagogia detinebantur tanquam sub Tutoribus et Curatoribus, quibus metu pœnæ, et minis ac verberibus, potius quam promissis et amore virtutis adigebantur ad officium, Gal. iv. 1, 2. Unde quamvis *Libertatis jus* illis competeret in virtute fœderis gratiæ, et promissionum Evangelicarum, exiguum tamen ejus *sensum* et usum obtinebant, Legis minis et jugo ἀβάστακτῳ servitutem adstringentibus, et terrorem incutientibus, quo fiebat ut ad apparitiones Dei metu percellerentur, et in ore tritum illud haberent,

moriemur, quia vidimus Deum. Sed in N. T. est tempus *libertatis,* quia plene revelatur fœdus gratiæ quod generat ad libertatem, Gal. iv. 26. In quo promulgatur per Jubilæum Evangelicum libertas captivis, Isa. lxi. 1, 2, et *Spiritus* non amplius servitutis ad metum nobis datur, sed *Adoptionis,* adeoque libertatis ad fiduciam, per quem clamamus Abba Pater, Rom. viii. 15. "Ubi Spiritus Domini, ibi libertas," 2 Cor. iii. 17, non tantum *internæ* communionis, quæ Patribus non defuit, sed et *externæ* dispensationis; non tantum libertas *Filiationis,* quæ etiam infantibus convenit, sed etiam *Emancipationis,* quæ competit tantum adultis; non tantum quoad *Jus* et *usum* ejus ac *sensum inchoatum* et *imperfectum;* sed *totalis* et *perfecta* quoad *sensum* et *usum plenum,* per quam, ut mittuntur in possessionem bonorum, ita plenam eorum notitiam et sensum habent ad sui solatium et fidei πληροφορίαν.

7. Ratione Amplitudinis;

XXIV. 7. Ratione *Amplitudinis;* Quia V. T. ad unam Gentem restringebatur, salus tunc erat tantum Judæorum, Joh. iv. 22, non sic fecerat omni genti, Psal. cxlvii. 19, 20; Sed Novum indiscriminatim ad omnes extenditur, ut in omni gente acceptus sit qui eum timet, et operam dat justitiæ, Act. x. 34, 35; nullis limitibus coarctatur, nec amplius certo loco alligatur Dei cultus, sed in omni loco, modo sincerus et purus sit, illi peræque est acceptus. Antea gentes dicebantur *procul esse,* et *alienæ a fœdere,* Eph. ii. 12. Sed nunc dissoluto pariete intergerino fit coadunatio duorum, Judæorum scilicet et Gentilium in unum Corpus; ut non sint amplius duo, sed unum, v. 14. Ita in Christo non amplius est "Judæus aut Græcus, Scytha aut Barbarus, Mas aut Fœmina, sed Christus omnia in omnibus," Col. iii. 11.

8. Ratione Durationis.

XXV. 8. Ratione *Durationis;* Quia Vetus fuit antiquandum, et durare debuit tantum usque ad tempus διορθώσεως, Heb. ix. 10, Jer. xxxi. 31, quod vel palam evincit Judaïcæ Reipub. eversio, Tribuum confusio, Templi, in quo cultus ille peragendus fuit, irreparabilis per tot secula destructio. At Nov. Test. est immutabile et perpetuo duraturum ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος, ad cujus administrationem cum pertineat perfectio, non est iterum expectanda alia revelatio, nec aliud sacerdotium, et sacrificium, præter illud Christi, qui factus est Sacerdos, et jurejurando sancitus ex vi *indissolubilis vitæ,* Heb. vii. 16. Unde Evangelium æternum vocatur, Apoc. xiv.

QUÆSTIO IX.

DE SPONSORE FŒDERIS GRATIÆ.

An Christus sub V. T. habuerit tantum rationem Sponsoris Fidejussoris, An etiam Expromissoris? Pr. Neg., Poster. Affirm.

I. Ut Natura Fœderis Gratiæ plenius cognoscatur, natura et modus Sponsionis, cui innititur, propius expendenda est. Non ut inquiramus in Officium Christi Mediatorium, de quo agetur postea suo loco. Sed tantum ut modus Sponsionis ab ipso factæ sub Veteri Testamento penitius excutiatur, de quo moveri potest Quæstio.

II. Atque hic in antecessum recurrere debet, quod ante observavimus, Fœdus hoc Gratiæ, quod instituebatur inter Deum offensum et Hominem peccatorem et reum, non potuisse ratum esse nisi interventu Mediatoris, qui partes dissidentes inter se conciliaret, et Sponsoris vices obiret, non

tantum *nomine Dei* spondendo nobis, quod impleturus sit promissa fœderis, si conditiones ejus impleverimus, ut post Socinum Curcellæus perperam cavillatur; sed etiam *Deo pro nobis*, se eas omnes conditiones pro nobis impleturum, quibus præstitis hæreditas ex Testamento ad nos perventura esset. Potissimum vero quoad Satisfactionem plenissimam dandam Justitiæ divinæ pro peccatis nostris. Nec hic ulla occurrit inter Orthodoxos Controversia, sed tantum cum Socinianis, eorumque asseclis, contra quos disputandum erit, quum de Satisfactione agetur.

Status Quæstionis.

III. Quæstio ergo, quæ hic movetur, respicit proprie modum Sponsionis a Christo factæ sub Veteri Testamento; An habeat tantum rationem fidejussionis, An etiam Expromissionis. Sunt enim, qui hanc etiam inter alias reponunt differentiam Vet. et Novi Test. ut Christus sub illo fuerit quidem Fidejussor, sed non Expromissor, id est spoponderit quidem pro Electis, sed ita ut in ipsum non facta sit absoluta debiti translatio, nec liberati fuerint Patres a reatu peccati, sed Deus sibi jus retinuerit in ipsos ad infligendam pœnam, si Christus Sponsionem deseruisset, illique non satisfecisset. Quomodo in Jure Civili discrimen solet adhiberi inter Fidejussorem et Expromissorem, ut "Fidejussor ille sit, qui ita pro alio obligatur, ut nihilominus ille alius obligatus maneat usquedum fidejussor solverit." Unde Justinianus, Instit. lib. iii. Tit. 21, observat "Fidejussorum obligationem esse accessionem principali obligationi." At expromissor is dicatur, "qui alienam obligationem in se suscipit liberato reo, aut eo nomine non obligato, cum obligari deberet."

IV. Sed communis sententia Orthodoxorum, ad quos accedimus, est, Sponsionem Christi, ex quo facta fuit, non habuisse tantum rationem fidejussionis, sed expromissionis, per quam eo ipso Veteres a pœnis ipsis debitis vere liberati sint. Nec hic sollicite distinguendum putamus inter Fidejussorem et Expromissorem. Nam, præterquam quod usus vocum istarum non ita est diversus, quin sæpe apud Jurisconsultos promiscue usurpentur, ut fidejussio valeat expromissionem, teste Cujacio, Obs. l. xiii. cap. 35, "Expromissor," inquit, "quasi fidejussor dicitur," l. in persona S. i. de pact. "Et in Senatusconsulto Velleiano fidejussionis verbo continetur expromissio," et l. x. de in rem. "paria hæc sunt fide jubere, judicium pro alio suscipere, expromittere." Unde mirum videri non debet, si in Sponsione Christi describenda modo fidejussionis, modo expromissionis voces promiscue adhibeantur. Quamvis hoc discrimen in Jure Civili stricte loquendo locum habere deberet; Non censemus tamen in hoc argumento consentaneum esse provocare ad Tribunalia politica, ut ex formulis Juris natura Sponsionis Christi explicetur, Cum constet immane quantum inter se distare forum Soli et forum Poli, et hic agatur non de humano judicio, sed de divino, non de debito pecuniario, et creditore mortali, sed de debito pœnali, et Deo Judice ac Mundi Rectore; nec de Sponsore ordinario et mero homine, sed de extraordinario et θεανθρώπῳ, qui ut ἀντίψυχος se loco nostro substituat, et pœnas nobis debitas in se recipiat, cujusmodi Sponsorem Jura civilia non describunt. Unde nec per fidejussionem, nec per expromissionem, qualis datur in foro humano, sufficienter explicari posse arbitramur Sponsionem Christi cum longe sit perfectio utraque. Interim si ex ipsorum usu loquendum est, et si utendum est eorum verbis, cum alia non occurrant, dicimus eam ad expromissionem magis accedere, quam ad fidejussionem, ut quæ contineat eminenter et perfectissime quicquid habet expromissio perfectionis et efficaciæ. Nec rationes desunt variæ.

V. Primo, Ex *natura Sponsionis Christi.* Quia cum Sponsio ista nihil aliud sit, quam absolutissima et immutabilis Christi voluntas, se juxta æternum Patris consilium substituendi in locum Electorum, et pro peccatis ipsorum satisfaciendi, necessario importat eo ipso veram translationem debitorum in ipsum, et plenam liberationem et immunitatem eorum pro quibus spopondit; Atque ita fidejussio prout ab expromissione distinguitur, non potest simplic. hic locum habere, sed expromissio. Nam fidejussor instituitur tantum ad certiorandam fidem de solutione, non præcise sua, ut se soluturum absolute polliceatur, sed ut creditor certus sit de solutione, ubi principalis debitor potest supponi adhuc solvendo, vel saltem ubi manet adhuc obligatus, et potest ac debet primo conveniri, antequam eatur in fidejussorem; Sed hic aliter plane se res habet; Nam ut Electi sic absolute non erant solvendo, satisfactio in æternum ab ipsis expectari non potuit; Et ita per Sponsionem et substitutionem Christi in ipsorum locum erant liberati ex Dei consilio, ut non amplius ab ipsis solutio postulari debuerit, quam in se Christus per sponsionem suam receperat; in qua Expromissoris vices vere implevit, qui alienam obligationem in se suscipit, ut ab ipso solo solutio postuletur et expectetur, primario debitore non amplius manente obligato: Nam ita se sponsione sua obligavit ad solutionem, ut ab ipso solo peti exigi potuerit, electis, qui primarii erant debitores, ab omni personali obligatione liberatis, et adeo non amplius obligatis, ut si ipsimet solvere voluissent, crimen contemptorum Messiæ, qui insuper habita justitia Dei propriam justitiam stabilire conantur, merito incurrissent, quale fuit crimen Judæorum, Rom. ix. 31, 32, et x. 3.

VI. Talem autem esse Sponsionem Christi, Scriptura ipsa non obscure demonstrat, quum testatur Deum "conjecisse in ipsum iniquitates omnium nostrum, et castigationem pacis nostræ ipsi impositam fuisse, ut ex ejus livoribus sanatio nobis esset," Isa. liii. 5, 6. Quomodo vero conjecta possunt dici in Christum peccata hominum, si Sponsio ejus non fuit absoluta, per veram debiti translationem supra se, et reorum liberationem? Nec dicendum "Jesum tantum peccata suscepisse, cum se ad sacrificium præpararet, et Deum in ipsum conjecisse peccata, quia actu illa ab ipso exacta sunt." Quia aliud est postulare a Christo debitum ad præsentem solutionem; aliud in eum peccata conjicere, et illi imputare. Potest Vadi debitum longe ante imputatum esse, quam ad præsentem solutionem exigatur: Non docet Isaïas tunc conjecta fuisse peccata in ipsum, quum actu ab ipso exacta sunt, sed ideo a Christo exacta esse peccata per pœnarum perpessionem, quia ipsi ut Sponsori in Dei consilio jam imputata fuerunt.

VII. Huc facit quod, Psal. xl. 7, 8, Christus protestatur se venisse ad faciendam voluntatem Patris, id. ad offerendum sacrificium Corporis sui, loco Victimarum Legalium, quas Deus ut ad hoc inutiles rejiciebant. Quorsum vero tantam alacritatem et promptitudinem hoc officium implendi præ se ferret, nisi jam tum absoluta et simplex fuisset ejus Sponsio, quæ pœnarum nobis debitarum translationem veram infert? Nec juvat reponere, "hæc verba a Paulo referri ad ingressum Christi in mundum," Heb. x. 5. Quia licet Christus hæc sibi tribuere potuerit ingrediens in mundum; Non obstat quominus illi jam conveniant eo tempore quo Psaltes loquitur. Imo hoc necessario supponitur, quia agitur de æterna et immutabili Dei voluntate, qua Christus rejectis sacrificiis omnibus legalibus Sponsor est constitutus, et ejus satisfactio sola decreta, et promissa jam ab ipso principio, ut de eo *in capite libri*, puta Scripturæ, scriptum est, cui additur responsio ipsius Christi, qua vocationem Dei suscipit, et se ad

ejus executionem paratum esse testatur. Nec alio pertinet, quod dicitur "Agnus mactatus a fundatione mundi," Apoc. xiii. 8, quam ut efficacia et certitudo istius Sponsionis designetur, per quam sit, ut sacrificium post multa demum secula futurum, jam pro oblato habitum sit.

VIII. Secundo, *Rei ipsius natura* hoc postulat, sive *Deus* cui Sponsio fieri debuit respiciatur, sive *Sponsor*, qui eam facere tenebatur, sive *Electi* ipsi pro quibus spondebat, sive *Sponsionis ipsius natura*, cum ejus effectis attendatur. Nam ad *Deum* quod attinet, Expromissorem verum, non merum fidejussorem exigebat ejus *Justitia*, quæ ut non potuit solutionem a primis Debitoribus expectare; ita non potuit acquiescere nisi in absoluta Filii Sponsione, nec illi conveniebat Christum simul et Electos eodem decreto manere obligatos, cum ideo in Vadem ipsis sit datus, ut eo ipso liberi dimitterentur. Nec *Sapientia* ejus, certæ solutionis per Christum solum præstandæ præscia, potuit eos, a quibus solutio nunquam petenda fuit, ut debitores sub obligatione tenere, et ut reos adhuc intueri. Imo cum opera Dei ab æterno ipsi sint cognita, Act. xv. 18, per lumen omniscientiæ Sponsio ista non modo ut futura, sed jam ut præsens, imo ut peracta Deo observabatur, et efficacia sua eadem beneficia Patribus dabat, quibus fruimur, quod mera fidejussio præstare non potuisset.

IX. *Qualitas* etiam *Sponsoris* hoc importat, nam ut est Deus infinitus et perfectissimus, Sponsio ejus debuit esse perfectissima, et involvere quicquid perfectionis in Expromissore ad debitorum liberationem contineri, concipi potest. Accedit, quod cum sit talis Sponsor, qui ab hominibus nec inventus, nec datus est, sed a Deo ipso; imo qui seipsum ab æterno Patri obtulit et loco peccatorum substituit absque illorum conscientia et desiderio, qui solutionem daturus erat solus ex immutabili Dei decreto, cujus certitudo promissionibus variis confirmabatur, et typis compluribus obsignabatur, non potuisset hoc exequi, nisi jam tum Expromissoris partes implevisset, et non tantum Fidejussoris. Unde talis fuit efficacia et effectus istius sponsionis, ut ejus virtute Patres plane ab omnibus pœnis, ab ipsis commeritis sint liberati, ut solutio ab ipsis amplius exigi non potuerit. Quod Viri Docti cum quibus res nobis nunc est, non potuerunt diffiteri. Hinc Celeb. Cocceius Sum. Theol. c. 35, s. 2: "Effectus Sponsionis fuit, ut peccatum postquam commissum erat, non imputaretur Hæredibus in Testamento scriptis, sive ut non posset esse in Deo voluntas puniendi peccatum in ipsis, quippe quod impactum erat in Sponsorem, et in eum debebat incurrere et ab eo exigi," Isa. liii. 6, 7; Et s. 134, "Pro quibus enim subrogatus est, eorum Sponsor extitit, illorum peccata in ipsum conjecta sunt."

X. Tertio, *Electi ipsi* pro quibus Sponsio fiebat, Expromissorem exigebant, non tantum Fidejussorem. Quia Sponsor ipsorum debuit esse ἀντίψυχος, ut ante dictum, qui se pro reis substitueret ad pœnas illis debitas patiendas, et eos hac ratione liberandos, quod fidejussor merus non potest præstare, qui spondet tantum ad certiorandam fidem creditoris de accipienda solutione, sed non præcise sua. Deinde ut Electi non erant amplius solvendo, ita nec ab ipsis in æternum potuit expectari solutio, imo nec ex decreto Dei unquam fuit postulanda. Ideo Sponsor debuit absolute solutionem in se recipere, adeoque rationem Expromissoris reipsa habere. Denique cum non tantum salvandi fuerint per Christum, sed reipsa salvati sint, et in cœlum recepti per vim Sponsionis Christi; non sufficit Christum fuisse Fidejussorem, qui post se non trahit primariorum debitorum personalem liberationem, sed necessario rationem Expromissoris debuit habere, qui omnimodam liberationem acquirit iis pro quibus spondet. Alias di-

cendum foret, eos liberatos fuisse, et tamen mansisse obligatos, justos habitos fuisse coram Deo, et tamen fuisse semper sub reatu, quod est ἀσύστατον.

XI. Quarto, *Sponsionis istius natura* hoc innuit. Quia quicquid absoluti et immutabilis in expromissione continetur, id longe perfectius et eminentius in Christi Sponsione deprehenditur. Nam si in illa Sponsor solus ad solutionem obligatur, primario debitore non manente amplius obligato, et si ab illo solo postulatur debitum, et solutio expectatur; Hic pariter Sponsio Christi excludit propriam Electorum solutionem, quia ad solutionem ita absolute se obligavit, ut eo ipso liberati sint ab omni personali obligatione, et ab illo tantum solutio peti et expectari potuerit. Quod ulterius ex fine ipsius Sponsionis confirmatur, qui nullus alius fuit, quam absoluta Electorum liberatio, quo cum excidere non potuerit; debuit necessario expromissionis naturam induere, non tantum fidejussionis.

Fontes Solutionum.

XII. Nec dici potest, *Deum libertatem seu jus sibi semper servasse exigendi solutionem ab Electis seu primariis debitoribus.* Quia cum absoluta fuerit Christi Sponsio ex immutabili Dei decreto, quo in peccatorum locum substitutus est, et solus pœnas ipsis debitas debuit ferre; capi non potest, quomodo, posito illo decreto de pœnis tantum a Sponsore repetendis, homines adhuc obligati remaneant, et Deus libertatem sibi servaverit exigendi solutionem ab ipsis. Verum quidem est in foro civili Jus esse creditori, ex duobus correis debitum repetendi, vel a primario debitore, vel a fidejussore. Sed ubi post contractum debitum, et debitorem factum non solvendo, Sponsor intervenit, qui debiti dispungendi onus omne in se suscipit, et cujus fidem creditor sequitur, eo ipso primus debitor omni exactioni subducitur; alias creditor ageret contra sponsionis admissionem, et videretur fidem Sponsoris in dubium vocare. Ita hic quia Christus sponsione sua recepit in se onus pro peccatoribus solvendi, Deus eo ipso deposuit voluntatem exigendi ab ipsis debitum; hoc enim nec *Æquitas* divina ferre posset, ut duo obligati maneant, cum unius satisfactione, et absoluta ad illam obligatione contenta, in ea plene acquieverit; nec *Sapientia* et *Veritas*, ut exigatur debitum ab illis pro quibus absoluto decreto Sponsor constitutus est, et in quo justificati sunt et ab omni pœna exempti; nec *Bonitas* et *Misericordia*, ut habeat pro reis et debitoribus, pro quibus liberandis sponsor sese stitit Dei judicio.

XIII. Nequicquam regeritur, *Potuisse semper ab Electis exigi solutionem, satisfactione nondum præstita, posito quod Christus non stetisset sua sponsione et promissis, sed vadimonium deseruisset.* Quia hoc est fingere quod est plane ἀσύστατον. Sane ubi agitur de sponsione seu vadimonio hominis mendacis et inconstantis, desertio ejus non abs re metuitur. Et hinc fit quod creditores fidejussionem ita admittant, ut jure suo adversus debitores se non abdicent, sed illud retineant, et in defectu solutionis a Sponsore promissæ illud exerceant. Sed quodnam potest concipi periculum desertionis vadimonii in Christo veracissimo, potentissimo, et optimo? imo quænam possibilitas? Quomodo promissio ejus absoluta in æterno Dei decreto, et ex eo in Oraculis Veteris Testamenti facta, "Ecce venio ut faciam voluntatem tuam," &c. id. ut satisfaciam pro iis quos mihi dedisti, potuit revocari, quin eo ipso immutabile Dei decretum rescinderetur, et electio ad salutem mutaretur, vel consisteret cum punitione Electorum? Quod cum plane sit ἀδύνατον, absurdam etiam esse hypothesim unde deducitur necesse est.

XIV. Licet sub Veteri Testamento solutio nondum data fuisset; Non

sequitur Patres ad eam adhuc ita obligatos fuisse, ut potuerit ab ipsis exigi. Quia solutio danda fuit tantum a Sponsore, a quo solo repetenda et expectanda fuit, juxta decretum æternum et fœdus Dei. Quamvis vero propter unionem, quæ nobis intercedit cum Christo, dum Christus pro nobis satisfecit, tantundem est ac si nosmet per ipsum satisfecissemus, 2 Cor. v. 15, 21, minus accurate tamen fideles Veteris Testamenti dicerentur obligati fuisse ad solutionem per Mediatorem præstandam; sed Christus contra, ut ab æterno constitutus peccatorum Sponsor, obligatus fuit, ut pro ipsis ex vi Sponsionis suæ satisfaceret. Sane quod quis per alium facit, per seipsum fecisse putandus est, si scilicet eum, per quem dicitur agere, loco suo substituit, et illi authoritatem et vires aliquid per se agendi dedit. Sed hic res plane aliter se habet. Nam nec Christum suffecimus loco nostro, imo nec de eo cogitavimus quidem, sed nobis gratis datus est, nec ullam potestatem aut vim faciendi quæ pro nobis præstitit, illi dare potuimus.

XV. Ut Christo θεανθρώπῳ non est injurium dici *peccatum et maledictionem* in tempore; sic non repugnat ab æterno ad actualem illius maledictionis perpessionem in natura assumenda obligari, quod est reatum vicarium electorum in se suscipere. Si non dedecuit Christum Mediatorem nostrum fieri; Nec pariter dedecere potuit ea omnia peragere, quæ ratio muneris et salutis hominum, pro quibus vices has obibat, exigebat; Nec hic Christus spectandus est simpl. ut λόγος, sed œconomice ut θεάνθρωπος futurus.

XVI. Non eadem est ratio translationis debiti pecuniarii in Sponsorem, et debiti pœnalis. Illa potest esse absoluta et plena quoad omnem rationem debiti, quia non attenditur quis solvat, sed tantum quid solvatur, non persona, sed pecunia. Sed in criminalibus ubi respicitur persona, et non tantum pœna, obligatio nequit quoad omnes partes transferri in Sponsorem, sed tantum quoad aliquam, nimirum quoad certam pœnam Vadi infligendam loco Rei, non vero quoad obligationem personalem, seu pœnam in propria persona ferendam. Peccata nostra dicuntur in Christum translata ratione prioris, non vero posterioris; nec personalis nostra obligatio est in Christum translata, sed gratiose dissoluta. Unde licet peccata nostra possint dici Christi, ratione imputationis reatus, non desinunt ese nostras ratione proprietatis, et commissionis. Et ut in locum nostrum se substituit; Ita quicquid solvit, pro nobis et nomine nostro solvisse bene dicitur. Nam ubi quis se obligat tanquam ἀντίψυχος ad passionem pro alterius delictis, necesse est semper ut patiatur vice illius ad satisfactionem, nec hic alia concipi potest, quam vicaria ex gratiosa acceptatione solutio.

XVII. Quamvis Christum Expromissorem dicamus; Non ideo volumus esse merum Expromissorem, vel juridicam hic factam esse *novationem*, quæ in variis differt a Sponsione Christi, potissimum vero in eo, quod per eam obligatio potest quoad omnes partes alterius fieri, quia debita pecuniaria possunt plene in alium transferri, nec necesse est ut solutio eorum alterius loco fieri dicatur, quod in criminalibus locum non habet, ut jamjam dictum. Tum in eo quod ubi per novationem delegatus debitor ad solutionem obligatur, nulla fit remissio, manente obligatione ad solutionem ejusdem rei quæ debetur, quod in hoc negotio non occurrit, ubi pœna vicaria tantum pro nobis, non vero propria et personalis luitur. Sed hoc tantum urgemus, ut perfectionem et efficaciam Sponsionis Christi explicemus, quæ per solam fidejussionem non potest sufficienter intelligi, ut hic semper Sponsio Christi longe perfectior et præstantior dicenda sit quavis expromissione civili.

XVIII. Quum Christus vocatur ἔγγυος Fœderis Novi, Heb. vii. 22, non restringenda est ejus Sponsio ad solam fidejussionem; nam præterquam quod verba Pauli non minus ad tempus Novi Testamenti referuntur, quo nemo negat eum Expromissorem fuisse; vox ipsa ex usu recepto non tantum fidejussorem merum, sed etiam expromissorem denotat, Hesy. Ἔγγυος, ἀνάδοχος, at ἀναδέχεσθαι est actus proprius expromissoris, qui in se recipit, et suum agnoscit debitum, Budæo teste, Martin. in Lex. Philo. ad vocem ἐγγύη *sponsio, expromissio* ἀναδοχή.

XIX. Non eadem est ratio victimarum legalium et ἀλόγων, et Victimæ cœlestis et divinæ: Illis non potuit imponi reatus, antequam offerrentur, quia translatio fiebat a peccatoribus ex Dei ordinatione, nullo intercedente earum consensu, ad expiationem peccati sui: Sed nihil obstat translationem factam esse in Christum, antequam actu offerretur, quum munus illud sponte susceperit ex Dei decreto. Imo necesse fuit ejus promissionem et sponsionem voluntariam antecedere oblationem, ut fructus ejus manaret ad fideles V. T. qui per fidem sibi applicare debuerunt vim meriti Christi, jam tum efficacis ad sui liberationem.

XX. Licet Lex cæremonialis eum Sacrificiis in σχέσει sua Legali fuerit instar chirographi, quod inculcavit jus violati fœderis Operum; non ideo tamen importavit Sponsionem Christi fuisse meram fidejussionem, et fideles manere adhuc obligatos sub reatu; Quia in σχέσει sua Evangelica, quatenus erat typus Christi, adumbrabat liberationem a reatu, et justificationem in Christo Sponsore datam. Unde Circumcisio dicitur sigillum justitiæ fidei, Rom. iv. 11, et Petra Christus, 1 Cor. x. 4. Qui plura voluerit consulat Celeber. *Leideckerum* Theologum et Professorem Ultrajectinum, qui hoc argumentum fuse et solide exequitur, Lib. ii. *Vis veritatis*, Cont. 1. et 2.

QUÆSTIO X.

DE STATU PATRUM SUB VET. TEST.

An Patres sub Vet. Test. dici possint fuisse adhuc sub ira Dei, et maledictione Legis, et permansisse in reatu peccati, usque ad mortem Christi; Nec habuisse ἄφεσιν, seu plenam et proprie dictam remissionem peccatorum, sed tantum πάρεσιν? D.

I. Ut præcedens Quæstio de Sponsore Fœderis Gratiæ sub Veteri Testamento nata est ex occasione præsentis, quæ versatur circa Statum Patrum sub Veteri Testamento, non parum etiam conferet ejus decisio ad istius elucidationem.

Status Quæstionis.

II. Ne autem aberremus a Statu Quæstionis, et a Nobis hic peccetur, vel in *defectu* nimis deprimendo eorum privilegia, vel in *excessu* nimis ea extollendo, ut non raro fieri solet, Observandum, 1. Non quæri De actuali impetratione reconciliationis et remissionis peccatorum per solutionem λύτρου factam in morte Christi. Constat enim utrinque eam demum fieri debuisse, et factam fuisse sub N. T. in complemento temporum. Sed de applicatione morali solutionis istius præstandæ tempore a Deo præstituto, in remissione vera et plena omnium peccatorum fidelium, ita ut debitum ab ipsis exigi amplius non potuerit.

III. 2. Non quæri De virtute et efficacia Legis in se spectatæ, quoad justificationem, An remissio Patribus obtigerit per victimas legales spectatas

in esse suo absoluto, vel in σχέσει sua legali? Convenit enim inter omnes hoc fieri non potuisse, propter Legis ἀδυναμίαν Heb. vii. 18, 19, et x. 1, 2, 3. Et hoc sensu verum est fideles spectatos in se, et quatenus erant sub Lege, fuisse sub reatu, et conscientiam peccati habere potuisse: Sed De efficacia gratiæ et sacrificii Christi legalibus victimis adumbrati, Annon obtinuerint in dispensatione interna fœderis gratiæ remissionem plenam omnium peccatorum virtute mortis Christi futuræ?

IV. 3. Non quæri De sensu Remissionis peccatorum, et pace et consolatione inde manante quoad gradum, An minor fuerit sub V. T. et major sub N? Nemo enim negat graduale hoc discrimen; Et ut obscurius fuit lumen, et parcior mensura Spiritus; Ita minorem fuisse remissionis sensum, et minus solatium. Imo et metum fuisse mortis, et Spiritum servitutis ex rigore legalis œconomiæ, ut fuse supra probatum Q. 7. Sed An posito isto discrimine, ideo dici debeat Patres fuisse adhuc sub reatu et execratione Legis, nec habuisse veram peccatorum ἄφεσιν, seu plenam eorum remissionem, sed tantum πάρεσιν, et præteritionem, in qua potuerint ad scriptionem Chirographi, et solutionem debiti adhuc obligari?

V. 4. Non quæri, An habuerint remissionem peccatorum et justificationem, quæ fit propter solutionem actu præstitam, et quæ conjunctam habet omnimodam immunitatem a Chirographo, annunciationem Justitiæ adductæ, et mortis Christi ad deletionem peccati? Nemo enim negare potest hoc esse privilegium Novi Testamenti fidelibus proprium, quorum temporibus solutio actu præstita est per Christum, et deletum in Cruce Chirographum, quod nobis erat adversum. Sed Quæri, An talis justificatio sola nomen mereatur ἀφέσεως? Annon etiam ea quæ concessa fuit Patribus propter solutionem Christi certo futuram? Quod pertendimus.

VI. Quæstio ergo eo redit, An sub Veteri Testamento ita translata fuerint in Christum Sponsorem peccata Patrum, ut vi solutionis suo tempore futuræ, veram et plenam peccatorum suorum omnium remissionem obtinuerint, et ex ejus sensu, si non pleno et perfecto, at vero et reali, conscientiam tranquillatam habere portuerint, et solido frui solatio? An vero nonobstante Christi Sponsione, Patres manserint adhuc sub maledictione Legis, et conscientia peccati, et de eo accusari, et solutio ab illis postulari semper potuerit? Et si remissio ipsis aliqua concessa fuit, habuerit rationem παρέσεως potius, quam ἀφέσεως? Prius asserimus, Posterius vero Viti Docti cum quibus agimus.

VII. Ut enim Christum Sponsorem tantum Fidejussorem fuisse volunt, non Expromissorem, ut antea dictum, qui ita spoponderit pro Electis, ut manserint semper obligati, donec solutio esset præstita; Ita pertendunt Patres fuisse adhuc sub reatu et ira Dei propter Sacrificii expiatorii dilationem, et permansisse usque ad mortem Christi satisfactoriam sub execratione Legis et conscientia peccati. Nec habuisse ἄφεσιν plenam scilicet et proprie dictam remissionem peccatorum, sed vixisse sub παρέσει, *conniventia* scilicet, *dissimulatione*, *et prætermissione* potius quam sub plena remissione. Hinc nullum peccatum proprie remissum esse sub Vet. Test. statuunt, et remissionem ad Nov. Test. pertinere, et promitti, ut rem non prisci temporis, sed posterioris, Et justificationem illorum, propter imputationem quandam peccati, et iram, quam operabatur, speciem tantum παρέσεως habuisse.

VIII. Quamvis vero non negemus discrimen memorabile intercedere inter statum fidelium Veteris et Novi Testamenti, quale est inter filios infantes et minorennes, qui sub Tutoribus et pædagogis retinentur et duriter tractantur, et eosdem adultos et emancipatos qui et bona sua norunt, et ad eorum usum et fruitionem liberam admittuntur. Licet etiam concedamus

Legem minis suis conscientias peccatorum terruisse, et sub jugo servitutis detinuisse, Non putamus tamen dici vere posse Patres adhuc fuisse sub ira Dei et reatu peccati, nec conscientiam tranquillatam ex plena remissione peccatorum habere potuisse.

Probatur Patres non fuisse sub reatu: 1. A Sponsione Christi;

IX. Primo, Quia hoc *Sponsioni* Christi repugnat, quæ importat veram peccatorum translationem in ipsum, ut superiori Quæstione probatum, et ex consequenti veram et omnimodam Electorum liberationem ab omni reatu et obligatione personali. Hæc enim et se mutuo consequuntur, ut dum peccatum fit pro ipsis, ipsi fiant justitia Dei in ipso, dum oneratur, liberentur, dum conjiciuntur peccata in ipsum ad ejus condemnationem, auferantur ab ipsis ad eorum justificationem.

2. A natura Fœderis Gratiæ;

X. Secundo, repugnat *naturæ Fœderis Gratiæ*, sub quo Patres vixerunt. Cum enim inferat communionem Fœderatorum cum Deo, et communicationem omnium bonorum spiritualium, quæ ad plenam felicitatem requiruntur, adeoque salutis ipsius, Vel Patres ab eo exclusos fuisse dicendum, vel si in illud sunt recepti, ut de eo dubitari nequit, necesse est eo ipso liberatos fuisse a maledictione Legis, et ita Dei, et a reatu et conscientia peccati, et admissos in gratiam Dei et participationem salutis. Alias reconciliatio cum ira, benedictio cum maledictione; et status justificationis cum reatu peccati consistere posset, quod nemo non videt esse ἀσύστατον. Nec si maledictio Legis auribus Veterum adhuc insonabat, continuo sequitur eos adhuc fuisse sub ipsa, quia non ideo præponebatur, ut sub ea manerent, sed ut ex ejus minis impellerentur ad quærendum remedium gratiæ in Christo, qui interventu Sponsionis suæ, et vi mortis futuræ, *quæ profuit antequam fuit*, ut scite Bernardus loquitur, eos liberabat ab execratione Legis.

3. Ex Reatu peccati;

XI. Tertio, repugnat *Reatui peccati*, sub quo Patres adhuc fuisse pertendunt. Cum enim duplicem involvat obligationem, vel ad pœnam personalem ab ipso peccatore luendam, vel ad pœnam in genere peccato debitam: Si fuerunt sub reatu, vel fuerunt quoad alterutram, vel quoad utramque. At neutrum dici potest; Non fuerunt sub eo quoad obligationem personalem, quia ista obligatio est ἀσύστατος cum redemptione et salute fidelium, quæ a pœna omni personali hominem eximit. Licet enim non translata sit in Sponsorem proprie, quia fuit pœna personalis et propria, quæ in alium transferri non potest, ita tamen per Sponsionem Christi relaxata est et dissoluta, ut fideles amplius obligare non possit. Non melius dici potest eos fuisse sub reatu quoad obligationem ad pœnam in genere, quia illa in Sponsorem est translata, et ex ea ad solutionem vicariam Christus ita fuit obligatus, ut ex ejus obligatione secuta sit plena ipsorum immunitas.

4. Ex Justificatione, et salute Patrum;

XII. Quarto, repugnat *Justificationi et saluti Patrum.* Nam si justificati sunt et salvati, ut utrinque est in confesso, quomodo dici possunt fuisse adhuc sub reatu et conscientia peccati? Justificationem autem et remissionem peccatorum illis datam fuisse, non modo promissiones Dei luculentæ de illa ipsis concessæ clare evincunt, Exod. xxxiv. 7, Psal. xxxii. 1, et li. 3, 4, et lxv. 3, et lxxxv. 2, 3, et ciii. 3, et cxxx. 4, Isa. i. 18, et xliv. 22, Mich. vii. 18, 19, Sed et exempla Abrahami, Davidis, Danielis et aliorum, quibus hæc gratia indulta est indubie demonstrant. Nec hic ad Prophetiam recurrere juvat, quasi loca, Psal. xxxii., li., et ciii., sint prophetica, quæ de tempore et fidelibus Novi Testamenti intelligenda sint. Quia patet Davidem hæc sibi et fidelibus sui temporis applicare; nulla autem inde consolatio

ad ipsos redire potuisset, si hæc beneficia post multa demum secula piis qui victuri essent sub Novo Testamento conferenda fuerunt. Frustra etiam additur, non negari justificationem datam Patribus, sed tantum eam justificationem quæ fit propter solutionem actu præstitam. Quia nemo negat talem absolutionem reservatam esse Novo Testamento. Et si nihil aliud intenditur, facile tota lis componi poterit: Sed præterquam quod alienum est ab usu Scripturæ, justificationis vocem eo sensu sumere, quæstio semper recurret, An remissio ipsis data plenaria non fuerit et proprie dicta ἄφεσις, An tantum speciem παρέσεως habuerit?

5. Ex Fide Justificante;

XIII. Quinto, repugnat *naturæ Fidei Justificantis*, quam Patres habuerunt. Cum enim potissimum consistat in fiduciali apprehensione et applicatione justitiæ Christi et satisfactionis ejus perfectissimæ, sive ut jam præstitæ, sive ut infallibiliter præstandæ, quam sequitur pax cum Deo, παῤῥησία ad ipsum accedendi, tranquillitas conscientiæ, et solida consolatio in vita et morte; concipi non potest, quo modo, qui tali fide præditus est, possit dici esse adhuc sub reatu et conscientia peccati, et sub execratione Legis. Et durum videtur et parum consentaneum gratiæ Dei ipsis indultæ, in qua toties gloriantur et exultant, ita de ipsis sentire. Expendantur hic exempla Abrahami, Jacobi, Jobi, Davidis, Ezechiæ, et aliorum, qui fiduciam suam in Deum, et lætitiam ac solatium ex ea manans subinde testantur, imo et in exemplum fidelibus N. Testamenti proponuntur, Rom. iv. 3, 4, 5, Gal. iii. 6, Heb. xi. 2, 2 Cor. iv. 13. Quamvis enim verum sit, hanc fiduciam et consolationem in illis fuisse minorem, quoad gradum, propter œconomiam legalem rigidiorem, sub qua vivebant; Dubitari non debet tamen, quin eadem fuerit fides quoad speciem, cum effectis ab ea inseparabilibus.

6. Ex Sanctificatione;

XIV. Sexto, repugnat *Sanctificationi* ipsorum; Nam si per sanctificationem liberati sunt a dominio peccati, ex vi mortis Christi retroactive operantis, ut de eo constat; debuerunt etiam a reatu ejus liberari per justificationem, cum reatus et dominium peccati se mutuo consequantur, et se invicem ponant et tollant. Nam ut nemo potest liberari a reatu per justificationem, quin statim liberetur ab ejus dominio per sanctificationem, quæ justificationem necessario sequitur, et ab ea divelli nequit; Ita qui liberatur ab ejus dominio debet prius liberatus esse a reatu, qui est causa dominii.

7. Ex distinctione. παρέσεως et ἀφέσεως.

XV. Septimo, Distinctio, quæ obtenditur inter πάρεσιν et ἄφεσιν, ut πάρεσις fuerit tantum sub Veteri Testamento, sed ἄφεσις propria sit Novi, solido caret fundamento. 1. Quia certum est duas istas voces, licet sono differant, imo et diversum aliquando obtineant significatum, promiscue tamen usurpari apud probatos Authores, quando de remissione peccatorum agitur. Budæus Παρεῖναι dicit esse *indulgere*, *permittere*, *condonare*: Hesychius παρίημι συγχωρῶ, ἀφίημι, et πάρεσιν per ἄφεσιν et συγχώρησιν interpretatur. 2. Quia in hoc negotio Patribus Vet. Testamenti tribuitur passim ἄφεσις, nam verbis נשׂא, כפר, סלח, et vocibus סליחה et כפרה, quibus exprimitur remissio ipsis concessa, respondet verbum ἀφιέναι et vox ἄφεσις, ut Psal. xxxii. 1, "*Beati* ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι," et v. 5, "καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου." Sic Psal. lxxxv. 2, "ἀφῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου;" Isa. lv. 7, "ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν." Nec aliter intelligi possunt plurima illa loca, quæ passim remissionem peccatorum fidelibus pollicentur, Exod. xxxiv. 7, Psal. lxv. 3, et cxxx. 4, et ciii. 3, Mich. vii. 18, 19.

XVI. 3. Si ista distinctio locum habere deberet; Nec Johannes Baptista, ante actualem expiationem Christi morte factam, quam ἄφεσιν sequi

dicitur, potuisset baptizare εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, Marc. i. 4. Nec Christus bene diceret paralytico et peccatrici, Luc. v. 20, et vii. 47, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, vel juberet discipulos orare pro ἀφέσει peccatorum, ejus promissionem subjiciendo, Matth. vi. 12, 14. Nec Petrus recte assereret, Act. x. 43, omnes Prophetas testimonium Christo dare, quod omnis in Christum credens accepturus sit in ejus nomine ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Hæc enim de fidelibus Novi Testamenti intelligenda esse, qui cum venisset Christus essent credituri, non de iis qui sub Veteri Testamento vivebant, ut vellent Remonstrantes, ab omni ratione est alienum. Imo repugnat scopo Prophetarum testantium de Christo, qui hoc non dixerunt solum in gratiam nostram, sed et pro fidelibus Vet. Testamenti ad quos scribebant, et ad quos non minus quam ad nos pertinebat in Messiam credere, et per eum salvari. Unde Petrus non loquitur de *credituris*, sed de *credentibus*, et quidem de omnibus, πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν. Nec Paulus denique justificationi Veterum ἄφεσιν tribuere debuisset, ut facit tamen, Rom. iv. ubi, si uspiam, discrimen inter ἄφεσιν et πάρεσιν docendum fuisset, si ullum datur, quod tantum abest ut faciat, ut iisdem plane verbis justificationem Veterum et nostram exprimat.

XVII. 4. Ibi ἄφεσις debet dari, ubi est plenaria remissio ab omni obligatione pœnali et personali, nihil enim aliud potest esse remissio, quam condonatio et non punitio, ne in judicium quis vocetur, aut exigatur ab ipso pœna debita. At Patribus talem remissionem datam fuisse negari non potest, cum salutis facti fuerint participes. Frustra excipitur remissionem plenariam et emphaticam supponere solutionem factam. Quia ad remissionem sufficit, ut detur liberatio ab omni pœna propter solutionem sive præstitam, sive adhuc præstandam. Licet enim expiatio realis non possit fieri nisi per solutionem actu præstitam; Nihil obstat remissionem quæ est ejus fructus, dari fideli in virtute solutionis adhuc futura, quæ coram Deo propter certitudinem pro facta habetur.

Fontes Solutionum.

XVIII. Locus Pauli, qui præ cæteris urgetur ad πάρεσιν confirmandam, Rom. iii. 25, ubi ait "Christum constitutum fuisse a Deo Propitiatorium per fidem in sanguine ejus ad ostendendam justitiam suam," διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτιῶν ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ, non bene huc trahitur quomodocunque explicetur: Sive præpositio διὰ *causaliter* cum quibusdam intelligatur, et significet *propter*, ut notetur causa impulsiva istius Propitiatorii a Deo instituti, et in Evangelio propositi, et πάρεσις referatur ad tempus, cui ἀνοχὴ Dei assignatur; Sive intelligatur *finaliter* cum aliis, et valeat idem quod εἰς *ad*, ut πάρεσις sit finis, cur Christus proponatur in Propitiatorium, vel διὰ τὴν πάρεσιν ponatur pro διὰ τῆς παρέσεως *per remissionem*. Si posteriorem hunc sensum sequimur, qui communior est, et verbis ac scopo Pauli accommodatior, πάρεσις idem erit quod ἄφεσις, quasi dicas *relaxationem*, metaphora ducta a vinculis, quibus nos quasi constrinxerunt peccata sub potestate Satanæ, quæ per Christi propitiationem laxari oportuit. Sic intelligunt Versiones pleræque, Gallica, Belgica, Anglica, Italica, et Orthodoxi Interpretes hactenus exposuerunt, ut Calvinus, Martyr, Bullingerus, Piscator, Pareus, et alii. Sensus erit Deum ideo proposuisse Christum Propitiatorem per fidem in sanguine ejus, ut declararet justitiam suam, per vel propter remissionem peccatorum præcedentium, id. quæ commissa fuerant antea sub Vet. Test. in tempore patientiæ Dei. Meminit vero potissimum peccatorum præcedentium, non ad exclusionem præsentium et futurorum, sed ut vim redemptionis Christi amplificet, quæ non ad præsentia solum, sed ad præcedentia peccata etiam expianda fuerit efficax. Nam

quoad præsentia satis apertum esse poterat; Sed ardua erat et magni momenti quæstio, quid factum fuerit Patribus ante adventum Christi, et pene incredibile videbatur effectum remissionis extitisse ante causam ejus, et peccata remitti antequam expiarentur. Ideo Paulus Christi propitiationem eo respexisse asserit, quomodo Heb. ix. 15, propterea etiam "Mediatorem novi fœderis Christum factum esse" testatur, "ut per mortem expiaret prævaricationes, quæ factæ erant sub priore Testamento." Quamvis vero propositus dicatur Christus in placamentum ad remissionem peccatorum præcedentium; non sequitur fidelibus illius temporis nondum remissa fuisse, quia licet impetrata tunc tantum fuerit, potuit jam ante applicari.

XIX. Si prior sensus retinetur, πάρεσις notabit quidem præteritionem, et dissimulationem peccatorum, quorum pœnam non voluit exigere sub Veteri Testamento, sed eam distulit ad adventum Christi, peccata interim tolerando ἐν τῇ ἀνοχῇ, et quasi ὑπεριδὼν, Act. xvii. 30. Sed tunc respiciet. non tam Patres, quam Christum Sponsorem, a quo pœnam ab initio exigere non voluit, sed peccata in ipsum translata reliquit impunita usque ad plenitudinem temporis. Ista πάρεσις vero non obstitit quominus ipsi Patres potuerint jam tum gaudere ἀφέσει, plenam remissionem peccatorum suorum obtinendo virtute expiationis futuræ. Ita sensus non incommode fluet, nim. Deum proposuisse Christum in placamentum per fidem in sanguine ipsius, ad ostendendum justitiam suam, propter πάρεσιν præteritionem et dilationem pœnæ peccatorum præcedentium, quæ facta fuerant tempore tolerantiæ Dei, quam ideo distulit, non ut ea impunita omnino relinqueret, sed ut illa suo tempore in Christo puniret, et justitiam suam adversus peccata ostenderet, quæ non adeo clare ostensa fuerat sub ἀνοχῇ, peccato nondum punito.

XX. Promissio remissionis peccatorum ita tribuitur Nov. Test. diebus, Jer. xxxi. 34, ut illis adscribuntur reliquæ promissiones fœderis v. g. quod "Deus futurus sit noster Deus," v. 33, quod Veteribus concessum fuisse liquet. Nec magis negari potest remissionem jam fuisse sub Veteri Testamento, quia promittitur sub Novo, quam fœdus ipsum Gratiæ, quod pangendum dicitur tantum novissimis diebus. Promissiones ergo istæ intelligendæ non sunt absolute et simpliciter, quasi nullo modo fuerint, sed secundum quid et comparate, quia longe clarius et efficacius proponi debuerunt sub Novo Testamento non quoad rem, sed quoad modum et gradum rei. Quippe remissio sub Vet. Test. dabatur per Christum moriturum, Nunc vero datur per mortuum, id. facta actuali expiatione. 2. Remissio sub Veteri Testamento dispensabatur per Sacramenta et Sacrificia, quæ expiationem faciendam adhuc designabant; Sed jam sub Novo Testamento abrogatis sacrificiis, per Sacramenta ut facta obsignatur. 3. Olim dabatur ordinarie minori cum consolatione, lætitia et certitudine, quam nunc sub Novo Testamento propter claritatem Evangelii, ablationem jugi Legalis, et vim ac copiam Spiritus consolantis et lætificantis post Christum exaltatum effusi. 4. Olim parcius et paucioribus concedebatur: Sed jam uberius dispensatur, et diffunditur indiscriminatim ad omnes cujuscunque gentis et ordinis. Hactenus ergo recte promittitur hoc beneficium, ut proprium Nov. Test. Sed male a distinctione œconomiæ, et dispensationis modo, argumentum ducitur ad diversitatem essentialem et intrinsecam, qualis statuitur hic inter πάρεσιν et ἄφεσιν.

XXI. Aliud est per Christi gratiam justificari, ab iis omnibus, per quæ non potuerunt homines per Legem justificari, Aliud justificationem istam demum conferri nobis sub Novo Testamento. Prius dicitur, Act. xiii. 39, Sed non posterius, quia non fit oppositio Veteris Testamenti late sumpti

cum Novo, sed externarum cæremoniarum Legis, cum interna communione Christi, cujus participes fuisse Veteres est extra controversiam. Ita nihil aliud innuitur, quam fideles veritatem in gratia Christi habere, cujus umbra duntaxat in externa Legis Mosaïcœ œconomia occurrebat, quomodo alibi Paulus testatur Cæremonias fuisse umbram futurorum, Corpus autem esse in Christo, Col. ii. 17.

XXII. Quum Paulus ait Heb. x. 18. "ubi datur ἄφεσις ἁμαρτιῶν remissio peccatorum, ibi non dari amplius oblationem pro peccato," recte argumentatur a positione remissionis peccatorum; ad positionem unici sacrificii Christi, quod in fœdere Gratiæ promittitur, cujus interventu talis remissio acquisita est, et ad exclusionem alterius sacrificii ejusdem ordinis, vel iterationem ejus; cum non alium in finem instituatur, quam ad acquirendam remissionem, et frustra adhibeatur, ubi peccatum jam remissum est. Sed perperam quis inde colligeret non datam fuisse remissionem pro peccato sub Veteri Testamento, quamdiu obligationes legales sæpius iterabantur; cum constet per tales oblationes remissionem non potuisse obtineri, et ideo iteratas esse, ut pateret per eas impossibilem fuisse peccati expiationem; Vel quamdiu oblatio Christi non facta fuit; quia certum est efficaciam ejus moralem antecedere ejus existentiam physicam. Deinde ἄφεσις potest metonymice sumi pro ejus *fundamento*, seu causa meritoria, expiatione nimirum actuali per sanguinem Christi. Hac quippe præstita, Sacrificia Veteris Testamenti eam adumbrantia, revera cessare debuerunt, ut et alia omnia id genus sacrificia expiatoria, quæ ἀσύστατα sunt Sacrificio Christi.

XXIII. Licet solutio per Christum fieri non debuerit sub Veteri Testamento, atque ita neque peccatum obsignatum, neque iniquitas actu expiata fuerit, nec justitia seculorum adhuc adducta: Hæc tamen nihil derogant veritati et certitudini justificationis fidelium illius temporis; Quia solutio danda fuit certissime a Sponsore, juxta decretum Dei, cujus virtute remissionem peccatorum potuerunt obtinere, ut causæ morales solent agere antequam sint actu. Ita, aliud est *actualis impetratio* remissionis peccatorum, aliud illius *applicatio* ceu certo et infallibiliter futuræ; Illa in Novo Testamento demum contigit, sed ista jam obtinuit sub Vetere Testamento. Christus auferre debuit *meritorie* peccata per satisfactionem, sed Deus ea jam abstulerat *efficaciter* a fidelibus Vet. Test. per remissionem.

XXIV. Si remissio peccatorum nemini obtigit sub Vet. Test. per Sacrificia Levitica in suo esse absoluto, et sub σκιᾷ legali spectata; Non sequitur ideo non obtigisse Patribus per Sacrificium suo tempore offerendum, quod in illis sacrificiis significabatur, et obsignabatur. Nec si Paulus negat τελείωσιν potuisse dari per Legem, quæ umbram tantum habuit futurorum bonorum, Heb. x. 1, continuo negat eam Patribus, qui sub Lege fuerunt, contigisse, non ex vi Legis, quæ infirma fuit in carne, Rom. viii. 3, sed per gratiam et meritum Christi, cujus illi quoque erant compotes.

XXV. Quamvis Lex cæremonialis cum sacrificiis sæpius iteratis fuerit instar Chirographi, quod in σκιᾷ legali docebat, quales essent fideles natura sua, et quid peccatum mereretur, inculcando jus violati fœderis Operum, ita ut fieret hoc respectu ἀνάμνησις peccatorum, Heb. x. 3; Hoc non obstitit tamen, quominus in σκιᾷ sua Evangelica, ipsis adumbraverit expiationem peccatorum suorum futuram in sanguine Christi, et justificationem in eo obsignaverit, quo respectu Patribus rite eam observantibus potuit esse loco apochæ, qua pro se uterentur ad rationem Chirographi ipsius contrarii confirmandam; Ita dum ab una parte reatum exprobrabat peccatoribus, et mortem debitam interminabatur ad terrorem iis incutien-

dum, Ex altera, Mediatoris mortem adumbrabat, et obsignabat ejus gratiam ad consolationem piorum. Fuerunt ergo victimæ ἀνάμνησις non modo peccatorum, sed et remissionis peccatorum; monebant eos non modo quod peccatores essent, ideoque digni morte ex σχέσει legali, sed etiam quod haberent remissionem peccatorum in Christo.

XXVI. *Conscientia peccati* de qua Paulus loquitur Heb. x. 2. non potest esse peccati, Patribus adhuc incumbentis, et arcentis eos ab omni communione Dei, hoc enim ne fieret, obstabat Sponsio Christi fide apprehensa; sed est conscientia peccati nondum actu expiati, nec expiabilis per sacrificia legalia, quæ ideo iterabantur, ut fideles testarentur, se iis quidem uti, ut symbolis a Deo institutis, sed veram remissionem non habere, nisi ex Sponsione Christi et futura ejus oblatione, ut quod Lex dare non poterat, id per gratiam Christi consequerentur. Ita non habuerunt quidem eam conscientiæ tranquillitatem, quæ oritur ex λύτρῳ a Sponsore plene soluto, neque data fuit iis talis apocha, qualis est in suscitatione Christi ex mortuis. Sed habuerunt tamen, quantum ad conscientiam vere tranquillandam satis erat, in Sponsione Christi fide recepta. Per eam enim certi esse poterant peccata omnia sua e rationibus suis expuncta, et in rationes Christi relata esse, quia ea quoque in se susceperat, et pro iis se debitorem luendæ pœnæ constituerat, et quidem ita ut ab omni obligatione personali immunes essent, nec ullo unquam tempore debitum ab iis exigi potuerit. Conscientia certe non potest acquiescere, nisi digno sacrificio sit actu expiata, vel certo expianda: sufficit illi, ut acquiescat, et tranquillitate fruatur, divina et ἀμεταμέλητος gratiæ Dei promissio, et Sponsoris sufficientissimi irrevocabilis substitutio in Dei judicio acceptata, sive solvendum sit adhuc λύτρον a Sponsore, sive jam sit solutum.

XXVII. Ad peccati remissionem non necessaria est ejus actualis expiatio; sufficit ut sit promissa et certo futura. Fateor ubi agitur de solutione propria et personali debiti pecuniarii, non dari debiti expunctionem, nisi præstita solutione. Sed alia ratio est satisfactionis vicariæ in debito pœnali, in quo sponsio sola, modo sit infallibilis, sufficit ad liberationem Rei.

XXVIII. Aliud est peccatum nondum fuisse expiatum sub Veteri Testamento, Aliud fideles fuisse adhuc sub ejus reatu. Peccatum quidem adhuc extitit nondum expiatum, et expiandum; Sed fideles non fuerunt tamen sub ejus reatu, qui in Christum translatus fuit: Vixerunt ergo sub reatu adhuc extante, sed non sub reatu ipsis incumbente, sed in Christum translato ex Dei destinatione, et ab ipso in se suscepto, a quo proinde pii liberati fuere. Et ut reatus non amplius tetigit fideles, Ita nec maledictio reatum consequens. Impetratio liberationis a maledictione Legis tantum contigit per Christum, qui nos redemit ab execratione Legis, factus ipse κατάρα, Gal. iii. 13; Sed fructus et applicatio jam concessa fuit Patribus virtute mortis futuræ.

XXIX. Aliud est vivere sub œconomia Legali, Aliud vero esse sub Lege ut sub fœdere, vel esse ex operibus Legis. Patres recte dicuntur fuisse sub œconomia Legali, sed non pariter possunt dici fuisse sub Lege ut sub fœdere ad justitiam et vitam ex ea quærendam, vel esse ex operibus Legis. Quia quotquot hoc modo sunt sub Lege, sunt sub execratione, Gal. iii. 10, quod dici non potest de fidelibus.

XXX. Tempus N. Test. vocatur "tempus gratiæ et annus beneplaciti," Isa. xlix. 8, et lxi. 2, non absolute et simpliciter, quasi Patres fuerint sub ira Dei, cum sub eodem fœdere gratiæ vixerint, et servati sint eadem Christi gratia nobiscum; Sed secundum quid et comparate, ratione

clarioris, amplioris, et efficacioris manifestationis gratiæ, quia abrogata pœdagogia legali, quæ rigidior erat, et sublato jugo ἀβαστάκτῳ Cæremoniarum, quo premebantur quoad externam dispensationem, gratiam et benevolentiam Dei in Christo longe luculentius experimur.

XXXI. Cum Diabolus nullam potestatem habeat in hominem nisi ex peccato, vel ratione *reatus* eum accusando coram Deo, vel ratione *dominii* eum tentando, et sub statu peccati detinendo, vel ratione *pœnarum* eum affligendo et torquendo, ex justitiæ Dei ultricis ordine: Non potest vere asseri Patres fuisse adhuc sub potestate Diaboli: Cum et a reatu peccati liberati fuerint per justificationem, et ab ejus dominio per sanctificationem, et a pœnis illud consequentibus per Christi redemptionem, et vim fœderis Gratiæ. Licet vero peccatum nondum esset abolitum, id est, expiatum actuali expiatione per Christum, fuit tamen abolitum respectu credentium per Remissionem, ex vi translationis ejus in Sponsorem, et Satisfactionis per ipsum futuræ, jam concessam. Unde licet potuerit fidelibus exprobrare peccatum suum, et tentare hoc scrupulo ipsorum conscientias, ut facit adhuc quotidie, non potuit tamen in ipsos propterea imperium obtinere, quia facile potuerunt tentationem illam superare et accusationem repellere ex fide Redemptoris ipsis promissi, et gratiæ per ipsum obtinendæ. Quod ex illustri Josuæ totum populum repræsentantis exemplo colligi potest apud Zach. iii. 1, 2, ubi dum Josuæ justificando adstitisse dicitur ad dextram Satan, ut ipsi adversaretur tanquam accusator, Filius Dei Redemptor noster verus Jehova pro eo potenter intercedit, ejusque causam agit adversus iniquum Accusatorem, imo acriter eum objurgat, nihilque juris in ipsum habere amplius docet propter Dei electionem et redemptionem, per quam factus sit *ut titio ereptus ex igne* non modo captivitatis Babylonicæ, sed et infernalis, cujus illa potuit esse typus, *Increpet te, o Satan, Dominus Jehova, qui Jerusalem elegit, nonne hic est titio exceptus ex igne?* Atque ita tantum abest, ut ejus potestati in accusandis fidelibus Veteris Testamenti suffragata fuerit divina Justitia, ut gravissimam et Patris Judicis et Filii Sponsoris meruerit increpationem, ut optime demonstrat R. et Celeber. *Leidecekerus* supra citato Libro; ad quem studiosum Lectorem remittimus, si quis voluerit penitiorem notitiam totius istius Controversiæ et cæterarum huc pertinentium assequi, quas Vir ille Doctissimus sigillatim et solide pertractat.

XXXII. Atque ex his, ne plura jam addamus, satis patet, quid sentiendum sit de statu Patrum Veteris Testamentati, fuisse scilicet filios, ejusdem proinde Fœderis Gratiæ et omnium ejus beneficiorum salutisque nobiscum participes; Sed filios adhuc minorennes, Gal. iv. 2, qui nec notitiam et sensum, nec usum plenum bonorum suorum habuerunt; sed qui duriter instar servorum sunt habiti sub pædagogia legali; Ut ita status ipsorum a nostro differat, non quoad rem ipsam, et doctrinæ salutaris essentiam, quæ utrobique eadem fuit, sed quoad gradum et diversum dispensationis modum. In qua simplicitate, quæ abunde ad salutem sufficit, acquiescendum nobis putamus; nihil ut opus sit ulterius se fatigare in enodandis variis quæstionibus minus necessariis, quæ hic moveri solent, quæ pacis vinculum possunt abrumpere, et fratrum animos in contraria studia scindere, magno cum piorum offendiculo, et fidei detrimento.

QUÆSTIO XI.

DE LIMBO PATRUM.

An Patres Vet. Testamenti post obitum statim recepti fuerint quoad animas in Cœlum? An vero in Limbum detrusi? Prius Affirm., Post. Neg., contra Pontificios.

Status Quæstionis.

I. Quæstio hæc Nobis intercedit cum Pontificiis, qui ut facilius tueantur hypothesim suam de imperfectione Veteris Testamenti, pertendunt Patres, qui sub illo vixerunt, non admissos fuisse statim in Cœlum; sed detentos in *Limbo* usque ad ascensionem Christi. *Limbi* autem nomine intelligunt superiorem inferni partem, et veluti extremitatem, ducta metaphora a veste, cujus extremitas seu fascia, quæ ambit partem extremam, vocatur *limbus*, ut apud Virgil. Æneid. 4.,

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

II. Pontificii quadruplicem faciunt *infernum; Primum* assignant pœnæ æternæ damni et sensus impiorum, qui κατ' ἐξοχὴν infernus illis dicitur. *Secundum* faciunt pœnæ temporalis damni et sensus, quem *Purgatorium* vocant. Duobus aliis commune nomen Limbi imposuerunt; æternum alterum asserunt ad pœnam meram damni, pro infantibus ante baptismum morientibus, quem *Limbum infantum* dicunt, alterum ad pœnam temporalem damni, pro Patribus mortuis ante Christi mortem, ipsis dictum *Limbum Patrum.* Sic Altenstaig. ad hanc vocem "Limbus, secundum Gersonem, p. 2, in expos. 5, artic. fidei, est pars superior inferni, qua detinebantur salvandi, quousque debitum primi Parentis per mortem Christi solveretur." Vide Tho. in 4, sent. dist. 45, q. 2. art. 2, ad 2. Bell. Cont. 2. lib. iv. c. 11.

III. Orthodoxi contra, Patres statim post obitum in cœlum quoad animas admissos asserunt, ubi fruuntur felicitate, et carent utroque pœnarum genere, tum damni, tum sensus.

Rationes contra Limbum; 1. Ex formula fœderis;

IV. Rationes sunt; Primo, Quia formula Fœderis Gratiæ, sub quo vixerunt Patres, non patitur eos in Limbum detrudi, sed postulat ut in Cœlum admissi sint. Cum enim Deus promiserit se fore Deum ipsorum, non ad tempus tantum, sed in æternum; nec sit Deus mortuorum sed viventium, necesse est ut Patres etiam post mortem adhuc vivant aliqua saltem sui parte, id. quoad animam, non qualicunque vita, sed beata et cœlesti, quæ necessario in hac promissione includitur, ut antea probatum fuit, Q. 2. Quod Christus expresse tradit, Luc. xx. 38, quum loquens de Patribus mortuis, πάντες αὐτῷ ζῶσι, *omnes illi vivunt* inquit, non tantum in mente et potentia Dei, quia potest in vitam eos revocare, et hoc revera facturus est ex decreto suo; sed vivunt ipsi, quia sunt coram ipso semper, et vita divina fruuntur; quæ et *ab ipso* est ut principio, et *ad ipsum* terminatur ut objectum et finem. Quis dixerit autem Deo vivere eos, qui in infernum detrusi, carent Dei visione, et pœnam damni saltem temporalem sentiunt?

2. Ex exemplo Lazari;

V. Secundo, Quia Veteres statim a morte admissi sunt in sinum Abrahæ, ut patet exemplo Lazari, Luc. xvi. 22, 23: Ergo et in gaudium cœleste. Nam *sinus Abrahæ* non alio referri potest, quam ad vitam æternam, quæ nobis sub Convivii opipari

symbolo passim adumbratur, allusive ad ritum Veterum in conviviis usitatum, in quibus solebant ita accumbere, ut alter in alterius sinum caput reclinaret, quod de Johanne dicitur Joh. xiii. 23, quia Christus accumbens in superiori parte lecti habuit Johannem proximum, qui proinde dicitur recubuisse in ejus sinu. Ita nihil proclivius est, quam ut dicatur hic Lazarum fuisse Abrahamo, quod Johannes Domino fuit, in cœlesti convivio, cum præsertim Christus alibi apud Matth. viii. 11, hoc mysterium clare explicet, quum ait, "multos ab Oriente et ab Occidente venturos et accubituros cum Abrahamo, Isaaco, et Jacobo in regno cœlorum," id. cum ipso cœlestibus epulis fruituros. "Accumbere cum Abrahamo," et "esse in sinu Abrahami," idem sunt, nisi quod in sinu esse majoris amoris est indicium, quia non omnes in sinu accumbebant, ut bene notavit Maldonatus in h. l. Abrahami autem mentio fit potius, quam Jacobi, aut alius cujusdam beati; tum quia Pater credentium fuit, cujus in sinum, id est, suavissimum complexum colliguntur, qui ejusdem cum eo fidei fructum percipiunt, sicut filii conveniunt in sinum Patris, quum ab ipso suaviter excipiuntur; tum etiam propter hospitalitatem, cujus fuit studiosissimus in vita, ut inhospitalitati divitis Epulonis opponatur ex adverso divitis Abrahami, sed boni divitis, hospitalitas.

VI. Unde patet frustra Bellarminum l. iv. c. 11, velle sinum Abrahæ nihil aliud esse quam Limbum, et Abrahami et Lazari animas cum anima Epulonis fuisse in eadem voragine, multum quidem inter se distinctas, sed inter quas nihil solidi sit interjectum, sed tantum μέγα χάσμα magnus hiatus. Nam Primo, posita interpretatione nostra de accubitu in convivio cœlesti corruit hoc figmentum. Unde Matth. x. 12, post mentionem illius accubitus, additur alios ejiciendos εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον "*in tenebras exteriores*," similitudine a cœna solemni sumpta, in qua intus laquearia luminibus collucent, sed extra nihil est nisi noctis caligo; ita quicquid extra regnum cœlorum est, ubi lux æterna fulget, tenebræ erunt. Deinde, in sinu Abrahæ recipiuntur bona, et solatium datur Lazaro pro tormentis, quæ passus erat, sic "alternas malorum et bonorum vices ampla retributione compensando," ut ait Tertull., sed in Limbo nec hoc bonum habetur, nec ullus datur solatio locus, quia ibi est pœna damni, et exclusio a facie Dei. Tertio, si Abrahamus fuisset in inferis, quomodo dici posset, tam profundam fuisse abyssum, ut ab uno ad alium transitus dari non posset? Quomodo diceretur Lazarus ἀπενεχθεὶς in locum scilicet diversum ab inferis, ubi dicitur fuisse epulo? Quarto, sententiæ nostræ favet ipsum Rituale Romanum, Cap. de Funeribus, nam inter alia, quæ debet cantare Clerus, quum primum funus in Templum ducitur, "Suscipiat te Christus qui vocavit te, et in sinum Angeli Abrahæ deducant te." Cæterum totum hoc colloquium sive sit historia, sive parabola, sive historia parabolice descripta, non κατὰ τὸ ῥητὸν et historice, sed parabolice est intelligendum, nec enim animabus lingua, loquela, et digiti possunt competere.

3. Ex Latrone; VII. Tertio, Quia Latro in paradisum admittitur ante ascensionem Christi juxta promissionem ejus, Luc. xxiii. 43, "Hodie mecum eris in paradiso." Nec hic dicendum, Vel τὸ *hodie* construendum esse cum verbo præcedenti *Dico*, non cum sequenti *mecum eris*, ut sensus sit, "hodie dico tibi, quod eris mecum in paradiso," scilicet in ultimo judicio; quia constructio verborum hoc non patitur, et frustra hoc apponeretur, quia nemo loquitur nisi tempore præsenti, et manifestum est Christum respicere ad verba Latronis, "Sis memor mei, cum eris in regno tuo;" Vel paradisum esse limbum, ut vult *Maldonatus*, quia constat in Scriptura paradisum in cœlo collocari, tanquam locum deliciarum

et felicitatis æternæ, 2 Cor. xii. 2, 4, Apoc. ii. 7; Vel latronem hoc tantum petiisse, ut Christus sui memor esset in paradiso, quia non absurdum est dicere Christum plura illi dedisse, quam petierat, ut benignissimus Pater solet facere supra id quod petimus; Vel hoc esse peculiare privilegium Latronis, non commune cæteris; cum fides et pœnitentia, quibus hoc datur a Christo, sit communis omnium verorum fidelium, unde Bell. lib. i. de Beat. Sanc. c. 7. bene probat ex hoc loco, Sanctos statim a morte frui visione Dei.

4. Ex Enocho et Elia;

VIII. Quarto, Quia Enoch et Elias in cœlum sunt translati, Heb. xi. 5, et 2 Reg. ii. 11. Nam licet peculiare hoc ipsis fuerit, quod *corpore* sint in cœlum rapti, non singulare fuit quod spiritu sint eo admissi, imo pignora fuerint solennia piis gloriæ cœlestis tandem obtinendæ. Nec si literæ quæ dicuntur ab ipso scriptæ ad Joramum 2 Chron. xxi. 12, traditæ sunt Regi tantum post mortem Eliæ, sequitur eas post raptum suum scripsisse. Aliud est post raptum scriptas esse, aliud post raptum tantum datas. Vanitas figmenti de translatione Enochi et Eliæ in paradisum terrestrem, et de eorum reditu ad debellandum Anti-Christum, alibi ostensa est P. I. Loc. VIII. Q. 7. Th. 9.

5. Ex solatio Veterum.

IX. Quinto, Quia fideles veteres expectarunt civitatem cœlestem, Heb. xi. 10, et magnum solatium et certam spem gloriæ in morte habuerunt, quod fieri non potuisset, si in infernum adhuc detrudendi fuissent. Quomodo Jacob tanto studio se expectare salutem Domini testaretur, Gen. xlix. 18, Et David se in manus Domini deponere spiritum suum, Psal. xxxi. 5, si procul debuerunt adhuc esse a facie Dei, et glorificandi tantum post multa secula? Nec dici potest Davidem sic vitæ perfectionem Deo commendasse, quia verba non alium sensum possunt obtinere ex stylo Scripturæ, quam Deo animam tradere, ut patet exemplo S. Stephani, Act. vii. 59.

Fontes Solutionum.

X. Quæ de *sepulchro* et *morte* dicuntur Gen. xxxvii. 35, et xlii. 38, quod Jacob descensurus sit cum mœrore לשאול *in sepulchrum*, perperam trahuntur ad Limbum; שאול enim seu ᾅδης sepulchrum est, in quod homines post mortem descendunt.

XI. *Cisterna sive aqua*, ex qua educendi fuerunt Veteres sanguine fœderis, Zach. ix. 11, non debet trahi ad Limbum, cum hoc partim de libertate a captivitate Babylonica et miseriis eam comitantibus, a quibus nondum plene liberati erant Judæi, dicatur quoad literám, partim quoad mysterium de captivitate spirituali sub peccato, a qua Christus nos liberat sanguinis sui, in quo fœdus Gratiæ sancitum est, efficacia, ut omnium liberationum etiam temporalium fundamentum fuit.

XII. Non fuit verus Samuel, qui visus est Pythonissæ, 1 Sam. xxviii. 12, sed ejus tantum spectrum, Dæmon scilicet Prophetæ personam mentiens, qui e terra prodiit ad terrendum Saulem, ut plerunque ipse Satanas se transfigurat in Angelum lucis. Quippe nihil juris vel imperii competit Dæmonibus in piorum animas, quas Deus recepit in Tabernacula æterna, ut quiescant a laboribus suis; alias deterior esset conditio eorum post mortem, quam in vita, in qua fide armatæ, tutæ sunt ab omnibus Satanæ insultibus. Adde quod, si verus fuisset Samuel, non esset passus se adorari a Saule; Nec dici potuisset Deum Sauli ipsum consulenti non respondisse, nec per Sacerdotes, nec per Prophetas, quia repondisset tunc per Prophetas. Nec quicquam est momenti pro errore, in nomine Samuelis, quod illi spectro datur, quia sic dici potuit propter similitudinem, ut solent imagines rerum earum nominibus appellari, quarum imagines sunt, ut August. fuse probat ad Simplicianum; vel in eo quod futura prædixit,

quia hoc potuit fieri ex divina revelatione, in pœnam hominum, ut idem Aug. et post eum Lyranus observat.

XIII. Nemo dicitur ascendisse in cœlum antequam Filius hominis descenderet de cœlo, Joh. iii. 13, non quoad *ascensionem localem* ad beatificam visionem, quia Enoch et Elias jam translati fuerant etiam corpore, sed quoad *ascensionem mysticam*, id. cognitionem rerum cœlestium hominibus patefaciendarum. Ut Rom. x. 6, *ascendere in cœlum*, est cognoscere mysteria divina; et Prov. xxx. 4. Hoc sensu, Joh. i. 18, dicitur neminem vidisse unquam Deum, sed Filium qui est in sinu Patris, eum nobis revelasse, et Matth. xi. 27, "Neminem cognoscere Patrem, nisi Filium, et eum cui voluerit revelare."

XIV. Via Sanctuarii ante ascensionem Christi nondum dicitur patefacta, Heb. ix. 8, non quod totaliter latuerit, sed 1. Quod non tam clare fuerit patefacta. Ibant ergo Patres in cœlum, per Christum in quem credebant, quia via est, qua itur in cœlum, sed qui nondum clare erat cognitus, quia nondum venerat; 2. Deinde, non quibusvis Gentibus, sicut in Novo Testamento; 3. Nondum erat patefacta λύτρῳ Christi actuali, quod nondum solutum erat, sed tantum quoad efficaciam meriti; 4. Non hic confertur tempus cum tempore, sed potius Sacrificia Mosaïca cum sacrificio Christi, ut innuatur non potuisse nobis illa aperire cœlum, quod uni sanguini Christi concessum; 5. Si Christus primus dicitur in cœlum ingressus, hoc non ratione temporis intelligendum, sed causalitatis, quia ingressus Christi vera fuit causa Patribus, non minus ac nobis introitus in cœlum.

XV. Φυλακὴ de qua Petrus 1ª cap. iii. 19, agit, quum ait, "Christum Spiritu suo profectum prædicasse Spiritibus, τοῖς ἐν φυλακῇ," non potest notare Limbum Patrum, quia loquitur de incredulis ἀπειθήσασί ποτε, qui *olim immorigeri* fuerunt, dum Christus Spiritu suo Prophetico per Noachum illis pœnitentiam prædicavit; Sed innuit carcerem infernalem, ut Apoc. xx. 7, in quo Petri tempore conclusi detinebantur propter rebellionem factam olim prædicationi Christi per Noachum, τοῖς ἐν φυλακῇ scilicet οὖσι, qui jam sunt in carcere, non qui olim fuerant.

XVI. Licet possit dici Veteres aliquod cognitionis et solatii incrementum recepisse post exhibitionem Christi in carne, et ascensionem ejus in cœlum, ut dicitur de Angelis, Eph. iii. 10; Non inde sequitur eos plane exclusos fuisse a cœlo et a visione faciei Dei; sed tantum beatitudinem ipsorum nondum plane consummatam fuisse; quo quidam referunt ista Apostoli, Heb. xi. 40, "Deum prospexisse aliquid melius pro nobis: ne sine nobis perficerentur." Atque eo videtur respexisse Calvinus per *speculam*, sive vigilandi actum, in quo dicit fuisse Patres ex desiderio Christi, in 1 Pet. iii., non ut excludat eos a fruitione beatitudinis et visione Dei, sed ut desiderium et ἀποκαραδοκίαν adventus Christi notet, quo etiam respexisse dicuntur Angeli, 1 Pet. i. 12.

XVII. *Promissio* aliquando notat primum adventum Christi in carne promissum in Veteri Testamento, aliquando secundum in gloria promissum in Novo. Veteres mortui sunt, non *accepto promisso* suo, Heb. xi. 39, nimirum de adventu priore Christi, qui nobis reservatus est χωρὶς αὐτῶν sine ipsis; sed fideles expectant adhuc ἐπαγγελίαν nim. reportandam in adventu posteriori Domini, Heb. x. 36, 37, quam et ipsi sunt accepturi; sed non sine nobis, quia quod nunc expectamus, id nobiscum cum illis commune erit; Ita κρεῖττόν τι *melius quid* nobis prospexit Deus ratione prioris adventus, quo soli gaudemus.

QUÆSTIO XII.

An Fœdus Legale Sinaïticum, quod per Mosem cum Populo Israëlitico sancitum est in monte Sinaï, fuerit tertium aliquod Fœdus specie distinctum a Fœdere Naturæ et Gratiæ? Neg.

Sententiæ variæ de Fœdere Sinaïtico.

I. Variæ hic sunt Theologorum sententiæ. Alii volunt Fœdus Sinaïticum fuisse fœdus Operum; Alii mixtum ex fœdere Operum, et fœdere Gratiæ; Alii proprie nec fuisse fœdus Naturæ, nec Gratiæ, sed tertium fœdus tota specie ab utroque distinctum, quod ideo sit institutum ut famularetur fœderi Gratiæ, quodque ea de causa *subserviens* bene dicatur; Alii denique, ad quos accedimus, fuisse fœdus Gratiæ, sed cum Lege promulgatum, et sub illa latens, quod modo inusitato terroris et servitutis sancitum sit, convenienter statui populi Israëlitici, et ætati Ecclesiæ illius temporis.

Sententia Cameronis de Triplici Fœdere.

II. Sententiam de triplici fœdere primus inter Nostros videtur invexisse Vir Celeb. *Jo. Camero, Thes.* de *Triplici Fœdere*, quam amplexus est, et operose confirmare conatur Doctiss. *Amyraldus, Disp. de Tribus Fœderibus;* quibus adstipulantur illi, qui eos sequuntur, qui tria dari volunt fœdera proprie dicta, quæ Deus cum homine contraxit: Primum *Naturale*, contractum cum Adamo integro in Paradiso terrestri; Secundum *Gratiæ* cum hominibus lapsis in Evangelio patefactum; Tertium *fœdus Legale*, quod cum Israëlitis in monte Sinaï per Mosem sancitum est, quodque fœdus vetus, vel *subserviens* dicitur, quia hoc iniit Deus cum ipsis ad eos præparandos ad fœdus, et eos inflammandos desiderio Promissionis, et fœderis Evangelici, eosque simul velut injecto fræno a sceleribus reprimendos, ad illud usque tempus, quo Spiritum adoptionis missurus erat, et eos lege libertatis gubernaturus.

III. Talem autem volunt esse naturam Fœderis istius, ut in variis cum Fœdere Naturæ et Gratiæ conveniat, et differat. Cum Fœdere Naturæ convenit: 1. ratione *partium contrahentium*, quia utrobique sunt Deus et homo; 2. ratione *stipulationis*, quæ utrique annexa est; 3. ratione *promissionis*, quæ eadem est genere. Differt: 1. ratione *objecti*, quia fœdus Naturæ cum omnibus hominibus initum, Legale cum solis Israëlitis; Illud cum homine integro, Istud cum parte generis humani lapsi; 2. ratione *promissionis*, quæ in primo fuit vita in paradiso terrestri peragenda, in isto vero vita beata in Canaan; 3. ratione *stipulationis;* Illud ad obedientiam debitam legi naturæ; Istud etiam ad cæremonias obligat; 4. ratione *fundamenti*, fœdus Naturæ nititur creatione et generali conservatione, Legale vero electione populi Israëlitici, et liberatione ex Ægypto; 5. rationis *finis;* Illius finis fuit proprius exactio hominis officii, istius vero præparatio ad Christum ex convictione impotentiæ hominis; 6. ratione *Mediatoris;* Illud eo caruit, Istud non potuit iniri sine Mediatore.

IV. Cum fœdere Gratiæ convenit: 1. *Authore*, quia utriusque author est Deus; 2. *Objecto*, homine scilicet peccatore; 3. *Mediatore*, qui occurret utrobique; 4. *Fine*, utriusque finis est ostendere peccatum et ducere ad Christum. Differt: 1. quoad *σχέσιν Authoris*, nam in Legali Deus consideratur simpliciter qua peccatum coarguens, et solam justitiam probans, sed in Evangelico, ut peccatum condonans, et justitiam in homine renovans; 2. quoad *stipulationem*, nam Illius est *fac hoc et vives*, Istius *crede et servaberis*; 3. quoad *Mediatorem;* qui in Illo fuit Moses homo merus, in Isto Christus Θεάν-

θρωπος; 4. quoad *objectum*, Illius fuit homo peccato consopitus, Istius conscientia peccato territa; 5. quoad *effecta*, Illud generabat ad servitutem, Hoc ad libertatem, Illud ducebat ad Christum indirecte, Hoc directe. Illud erat συγγραφὴ adversus nos, Hoc συνάχθεια, Illud a peccato cohibet, sed cum coactione, Hoc vero cum spontanea inclinatione. Vid. Camer. Thes. de Triplici Fœdere.

Sententia communis Orthodoxorum de Duplici Fœdere.

V. Nos vero duo tantum fœdera specie inter se distincta agnoscimus, *Fœdus* scilicet *Operum*, quod vitam facientibus promittit, et *Fœdus Gratiæ*, quod salutem credentibus pollicetur. Et quamvis fateamur fœdus Sinaïticum quoad modum dispensationis diversum fuisse ab utroque, quoad substantiam tamen et speciem tertium fœdus constituisse negamus, nihilque aliud fuisse pertendimus, quam novam fœderis gratiæ œconomiam, ut idem sit reipsa cum fœdere cum Abrahamo inito, sed diversum quoad accidentia et circumstantias, vestitum scilicet quoad externam dispensationem forma fœderis operum, per duram Legis promulgationem, non quidem in eum finem, ut cum peccatore fœdus Operum denuo exigeretur; hoc enim impossibile fuit; sed ut fœderis operum violati recordatio, et quotidiana exprobratio fieret, adeoque Israëlitæ peccatum suum et maledictionem Dei sibi propterea imminentem sentirent, et Legalis justitiæ impossibilitatem agnoscerent, et ab ista spe depulsi, tanto ardentius Redemptionis justitiam sitirent, et ad Christum manuducerentur. Unde in eo mixtura fuit Legis et Evangelii, Illa ut terrorem incuteret peccatoribus et duram populi σκληροτραχήλου cervicem premeret, Istud ut conscientias contritas et peccati sensu attonitas erigeret et solaretur.

Status Quæstionis.

VI. Non Quæritur, An diversa fuerit causa salutis in Veteri et Novo Testamento, fatentur enim illi cum quibus nunc agimus eandem fuisse utrobique, et non aliter Patres servatos esse, quam per Christum. Non quæritur etiam, An diversitas multiplex occurrat inter fœdus hoc Legale et Evangelicum quoad œconomiam. Hoc enim ultro agnoscimus et supra evicimus. Sed quæritur, An diversitas fuerit essentialis, et talis, ut propterea novum fœdus proprie dictum, specie distinctum tam a fœdere Naturæ quam Gratiæ, dicendum sit, Quod illi vellent, Nos negamus.

Rationes contra triplex fœdus: 1. Ex Scriptura, quæ duo tantum notat fœdera;

VII. Rationes sunt: 1. Quia Scriptura duorum tantum fœderum meminit, nusquam autem trium. Nostrum autem non est distinguere, ubi Scriptura non distinguit. Gal. iv. 24, sub allegoria Saræ et Agaris duo fœdera notat Paulus, Legale quod ad Servitutem generat; Evangelicum quod ad libertatem. Heb. viii., ex Jer. xxxi., duo fœdera pariter recensentur, vetus quod violatum est et irritum factum, novum quod æternum est et immutabile. Et subinde Apost. instituit antithesim inter Legem operum, et Legem fidei, Literam occidentem et Spiritum vivificantem, quod satis accurate ab ipso non fieret, si datur tertium aliquod fœdus medium distinctum ab utroque.

2. Ex modis obtinendi felicitatem vel per Opera, vel per Fidem;

VIII. 2. Quia tot et non plura possunt esse fœdera, quot sunt viæ et modi consequendæ felicitatis et communionis cum Deo, qui finis est proprius institutionis fœderis. At duo sunt tantum tales modi, vel per obedientiam propriam et inhærentem, vel per imputatam, vel per Opera, vel per Fidem. Prior per Legem, cujus clausula est, *Fac hoc et vives*, posterior per Evangelium, cujus est vox, *Crede et servaberis*, nec ulla media dari potest felicitatis via. Ergo frustra fingitur tertium fœdus, quod nec ad opera, nec ad fidem pertineat.

3. Quia fœdus Sinaïticum fuit fœdus gratiæ; Quod probatur 1. ex Deut. vii. et xxix.

IX. 3. Quia Fœdus Sinaïticum non aliud est a fœdere gratiæ antea cum Patribus inito. Patet, 1. ex Deut. vii. 11, 12, ubi Moses observationi Legis pollicetur observationem fœderis initi cum Patribus, et cap. xxix. 10, 11, 12, 13, renovat fœdus in Horeb initum, ut sit Deus populi juxta juramentum factum Patribus Abrahamo, Isaaco et Jacobo, quod clarissime docet non alium in finem fœdus hoc Sinaïticum factum fuisse, quam ad confirmationem fœderis præcedentis.

2. A parte Dei;

X. 2. Partes istius fœderis idem probant. Quia non alia hic est clausula a parte Dei, quam ea, quæ occurrit in fœdere gratiæ; paciscitur enim cum Israëlitis tanquam ipsorum Deus, itemque ut Deus Abrahami, Isaaci et Jacobi, Exod. iii. 6, Act. iii. 13, quæ est ipsa substantia fœderis gratiæ ex parte Dei, quæ in se totam communicationem Dei erga hominem peccatorem perficiendum et glorificandum complectitur, Lev. xxvi., Jer. xxxi., Matth. xxii., 2 Cor. vi. Hinc proponitur non tantum ut Deus populi sui, sed etiam ut ejus *Redemptor*, Exod. xx. 2, ut misericors *peccatorum condonator*, Exod. xxxiv. 6, 7, ut *Sanctificator*, qui pollicetur circumcisionem cordis, Deut. xxx. 6, 8, ut *Maritus fidelis*, qui maritalem curam populi sui gerebat, Ezech. xvi. 8, 9, Jer. iii. 14, Hos. ii. 20, ut *Pater Benignus*, qui filios gignit, nutrit et amore paterno fovet, Deut. xxxii. 6, 8, 9, 10, Isa. i. 2, 3, Hos. xi. 1, ut *Rex gratiosus*, qui Sanctuarium suum in medio populi collocare voluit ut *habitaret* et *ambularet cum eo*, Exod. xxv. 8, et xxix. 45, 46, Lev. xxvi. 11, 12, id. communionem coleret cum ipso, præsentia sua gratiosa illum dignando, ad directionem in angustiis, protectionem in periculis, benedictionem in miseriis, et consolationem in doloribus. Cum vero tot et tanta bona a Deo non possint obtineri, nisi vi fœderis gratiæ, fœdus Sinaïticum, in quo talem se exhibuit, non aliud fuisse a fœdere gratiæ necesse est.

3. A parte Israëlitarum;

XI. 3. Quia Israëlitæ, qui fuerunt altera pars contrahens, non aliam relationem sustinebant, quam quæ pertinet ad fœdus gratiæ, dum spectabantur, tum antecedenter in se ut peccatores et mortis rei in statu miserrimo, qui describitur per virginem recens natam in sanguine suo jacentem, Ezech. xvi. 4, 5, 6, tum consequenter ex gratia, ut *semen Abrahæ* cui promissiones in Christo erant factæ, Gal. iii. 16, ut *populus Dei*, qui misericordiam est consecutus, Hos. ii. 1, Rom. ix. 25, 1 Pet. ii. 10, ut סגלה et λαὸς περιούσιος populos peculii, Exod. xix. 5, id. Deo præ cæteris dilectus quem ut proprium sibi vendicat, et quem magno studio curat et custodit instar thesauri rerum pretiosissimarum; Quas omnes σχέσεις ad fœdus gratiæ pertinere per se patet.

XII. Confirmatur ex eo quod Israëlitæ cum quibus Deus paciscitur jam erant sub fœdere Abrahamico, quod fuit fœdus gratiæ, per illud puta servati in Christo. Ergo non potuerunt esse sub fœdere Legali. Nemo enim simul potest duobus fœderibus tota specie distinctis subesse. Nec juvat quod dicitur Legale subserviisse fœderi Gratiæ, quia hoc potuit præstare ratione œconomiæ sed non ratione fœderis, quod oppositum est et ἀσύστατον cum gratia.

4. A Circumstantiis fœderis;

XIII. 4. Quia plurimæ sunt circumstantiæ in ista νομοθεσίᾳ mere Evangelicæ, ut quod Moses prælecto libro fœderis sanguinem victimarum sumpsit, quo populum conspersit additis his verbis, "hic est sanguis fœderis, quod Deus fecit vobiscum," Exod. xxiv. 8, quod mysterio non caruisse docet Apostolus, Heb. ix. 20, ad designandum sanguinem aspersionis, Heb. xii. 24, et aspersionem sanguinis Christi, tum supra *altare* ad satisfactionem justitiæ, et expiationem

peccati, tum supra *populum* ad applicationem ejus meriti, remissionem peccati et justificationem. Cujus indubitatum argumentum fuit accessus Seniorum, qui totum populum repræsentabant, ad Deum, Exod. xxiv., quem non solum *viderunt*, sed et *coram eo epulati sunt*, id. ad ejus communionem, quæ ipsis antea interdicta fuerat tam severe, admissi fuerint, et ejus bonis fruiti sint, quod non potuit fieri per fœdus legale, quod peccatorem arcet, sed necessario debuit fieri per Evangelium in virtute sanguinis Christi. Atque hic apprime observanda duplex Legislationis ratio, quam Deus inire voluit; Prima terribilis, quæ Exod. xix. refertur, ubi cancelli ponuntur circa montem, et soli Mosi patet accessus ad Deum; Altera suavis, in qua sancitur fœdus sanguine victimarum, et Seniores cum Mose in montem vocantur, ut conspectu et communione Dei fruantur, v. 10, 11. Illa σχέσιν habet legalem, Ista Evangelicam, quæ duæ σχέσεις in ista dispensatione semper conjunguntur; posterior potior est et principalis, prior vero accessoria et ministerialis.

XIV. Huc pertinet, quod Paulus, Rom. x. 6, 7, 8, describit justitiam fidei Evangelicam iisdem verbis, quibus Moses doctrinam in fœdere Sinaïtico populo traditam expresserat, Deut. xxx. 11, 12, 14, Non tantum allusive et per μίμησιν transferendo et aptando justitiæ fidei, quod de legali dictum fuerat; sed proprie et per directam probationem, tum quia Legis justitiam alio modo designaverat, quod *qui fecerit hæc vivet in iis*, tum quia facilitas observationis Verbi istius, non pertinet ad Legem, quæ est litera mortua; sed ad Evangelium, cujus verbum non tantum est imperativum, sed et operativum per vim Spiritus vivifici: Ut hic verbum non tam Legis, quam Evangelii intelligendum veniat, quo Deus ibidem veniam resipiscentibus, et circumsionem cordis promittit; "Verbum," scilicet, "fidei quod prædicamus," ut ibidem Apostolus exponit. "Sed justitia fidei dicit, ne dicas in corde tuo, quis ascendet in cœlum? &c. nam verbum est prope te in corde tuo, et in ore tuo," &c. id. tota salutis doctrina, quæ est in *corde* per fidem, *in ore* vero per confessionem: Quomodo vero hoc dicere potuisset Paulus, nisi agnovisset Fœdus istud, cujus vi tales promissiones dantur, non tam esse Legale quam Evangelicum?

4. A Lege cæremoniali quæ tota typica fuit;

XV. 4. Quia lex cæremonialis, quæ facit partem istius fœderis, ostendit cuncta in hoc fœdere fuisse mystica, typica, repræsentativa et symbolica fœderis gratiæ, et omnium illius partium, quæ proinde sub illis continebantur, ut veritas sub figuris, Col. ii. 17. Quod maxime apparuit in Sacrificiis, quæ non alia ratione, quam ut typi Christi sacrificii, expiarunt peccata, unde Lev. i. 9, 13, 17, *oblatio ignita* dicitur esse ריח ניחח *in odorem quietis Jehovæ*, id. gratissimum, qui Deum peccatis provocatum, quiescere faciat, et ipsum placet. Cum autem ista expiatio non potuerit fieri propria virtute victimarum, Heb. ix. 9, 10, necesse est ut *per aliud*, nim. per Christum præfiguratum facta sit. Nec juvat dicere cultum hunc pertinuisse ad externam puritatem, et immunitatem a pœnis temporalibus in foro soli. Quia licet hic usus fuerit cæremoniarum quatenus *absolute et in se* considerantur, alius debuit esse earum, quatenus se habebant, ut *figuræ* et *imagines;* sic enim se habuerunt tanquam instrumenta moralia per quæ fide percepta fideles Veteris Test. rem simul perciperent, ut illis tribuit Apostolus, 1 Cor. x. 2, 3, 4.

5. A Sacramentis V. T.;

XVI. 5. Quia Fœderi Sinaïtico conjuncta sunt Sacramenta duo fœderis Gratiæ initi jam cum Patribus, nimirum Circumcisio et Pascha quæ usum suum obtinuerunt sub illa dispensatione usque ad Christum, et addita sunt tanquam sigilla ad obsig-

nationem ejus, Joh. vii. 22, 23, Deut. xvi. 1, 2, &c., quod fieri non potuisset, si fuisset tertium fœdus novum tota specie a fœdere gratiæ distinctum. Absurdum quippe est addere Sacramenta fœderis gratiæ alteri cuipiam fœderi, sive dicatur operum, sive subserviens.

6. Ab absurdo; quia sic derogaretur fœderi Abrahamico.

XVII. 6. Si Fœdus Sinaïticum fuit pure Legale, sequitur Deum per hoc fœdus derogasse fœderi Abrahamico, quia fœdus posterius derogat priori. Nec potuisset locus dari alteri fœderi, si prius illud semper stetisset. At tantum abest, ut derogaverit fœderi priori, ut potius ad ejus confirmationem factum sit, unde Apostolus, Gal. iii. 17, ostendit Legem datam quadringentis et triginta annis post promissionem datam Abrahamo, non potuisse illam irritam reddere, et additam tantum fuisse propter transgressiones, donec veniret Semen, cui promisso facta fuerat, v. 19, quod evincit Legem amandasse ad Christum, tanquam finem quem respiciebat, si non per se et natura sua, saltem in intentione et consilio Legislatoris. Dicere fœdus hoc subserviisse fœderi gratiæ, est revera dicere non fuisse fœdus, sed tantum dispensationem: nam fœdus proprie dictum habet vim obligandi per se partes contrahentes, nec alio dirigitur. Si ergo alio respiciebat ista dispensatio, ut revera respexit, argumentum est non fuisse fœdus diversum specie, sed tantum modum œconomiæ diversum, tempori, loco, et statui personarum accommodatum.

Fontes Solutionum.

XVIII. *Fœdus Mosaïcum* potest bifariam spectari, vel secundum intentionem et scopum Dei et in ordine ad Christum, vel seorsim et abstracte ab illo: posteriori modo realiter distinguitur a fœdere gratiæ, quia coincidit cum fœdere operum, et eo sensu vocatur litera occidens et ministerium condemnationis, quum de ejus natura agitur, 2 Cor. iii. 6, 7. Sed perperam hic abstrahitur, quia considerandum semper est cum intentione Dei, quæ fuit, non ut vitam ex Lege habeat homo, vel ut peccator simpliciter damnetur, sed ut ex agnitione miseriæ suæ et propriæ imbecillitatis confugiat ad Christum.

XIX. Licet Fœdus Sinaïticum et Legale opponatur apud Jer. xxxi. Fœderi novo; non necesse est ut oppositio illa sit quoad essentiam; Sed potest esse quoad accidentia, sive diversitatem œconomiæ, ut homo sibi opponitur, ut stans et sedens. Nec si remissio promittitur sub Novo Fœdere, sequitur sub Veteri Patres ea caruisse, non magis, quam ex eo quod Deus pollicetur, se Deum futurum fidelium sub Novo Testamento, potest legitime colligi non fuisse Deum Patrum; istæ enim promissiones non sunt absolute et simpliciter intelligendæ; sed secundum quid et comparate ratione majoris claritatis et efficaciæ. Deinde si oppositio specifica urgetur, tunc spectatur Fœdus, non in tota sua latitudine; sed tantum quoad σχέσιν Legalem, et contradistincte ad Evangelium; ut designetur quid Lex possit vel non possit præcise et in se separata ab Evangelio.

XX. Fœdus Sinaïticum non fuit sine Christo, quia 1. Moses de eo testatus est, Joh. v. 45, 46, Luc. xxiv. 44, Act. iii. 22, 23, et xxvi. 22, 23; 2. Continetur implicite sub promissione peculii, regalis Sacerdotii, et nationis sanctæ, Exod. xix. 5, 6, collat. cum 1 Pet. ii. 9, 10, quia sine Christo peccatores non possunt ista privilegia obtinere, ut antea dictum; 3. In Præfatione Decalogi, ubi Deus proponitur, ut Deus populi, et Liberator ex Ægypto, quod nonnisi per Christum fieri potuit; 4. In sanctione fœderis per sanguinem victimarum, sanguinem Christi adumbrantem; 5. In typis et umbris Legalibus, quæ non alio præcipue, quam ad Christum dirigebantur; 6. Quia scopus præcipuus et anima Legis fuit Christus, sine

quo, nihil aliud est quam cadaver et litera occidens, Rom. x. 4, Gal., iii. 24.

XXI. *Lex* dicitur *non esse ex fide*, Gal. iii. 12, non ut *late* sumitur et prout notat œconomiam Mosaïcam, sed *stricte* quum sumitur pro Lege morali abstracte et seorsim a promissionibus gratiæ; quomodo illam intelligebant Justiciarii qui vitam ex ea quærebant. Nam fidem etiam in fœdere Sinaïtico præceptam fuisse evincitur: 1. Quia Christus ejus objectum in eo continebatur; 2. Quia non potest coli Deus, ut primo mandato requiritur, sine fide, quæ purificat corda, quæ efficax est per charitatem, et quæ nos Deo gratos reddit, Act. xv. 9, Heb. xi. 6; 3. Quia fœdus Sinaïticum convincendo hominem peccati et impotentiæ suæ, impellebat ad quærendum Christum per fidem, per Legem quippe "Deus conclusit omnia sub peccatum, ut promissio per fidem Jesu Christi daretur omnibus credentibus," Gal. iii. 22, "et Lex pædagogus fuit noster ad Christum, ut per fidem justificaremur," v. 24; 4. Paulus Justitiam fidei describit, Rom. x. 6, 7, iisdem verbis quibus Moses Legis præcepta declaraverat, Deut. xxx. 11, 12, 13, ut doceat non esse simpliciter Legalia, sed etiam Evangelica. Nec si *fides* dicitur revelanda, Gal. iii. 23, scil. *comparate* quoad clariorem manifestationem, sequitur non fuisse absolute sub V.T.

XXII. Discrimen specificum Fœderis non potest facere *diversitas conditionis* Lege et Evangelio expressæ, illius quidem imperfecta obedientia, istius vero in fide. Quia non requirebatur eodem modo, nec eundem in finem; fides enim in Christum postulabatur primario, et præcipue intendebatur; Sed obedientia perfecta sub pœna mortis et maledictionis tantum subordinate et relate ad fidem et justitiam fidei, quia convincendo hominem peccati et impotentiæ suæ, cogebat ad quærendum remedium in Christo per fidem, ut jam dictum. Deinde duæ istæ conditiones proponuntur, quia necessariæ sunt ad peccatorum salutem; perfecta obedientia in Christo ad implendum τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου, sine qua non patiebatur justitia Dei vitam nobis dari; fides vero in nobis, ut perfecta obedientia et satisfactio Christi nobis applicaretur, et nostra fieret per imputationem; atque ita quod exigebatur a nobis in fœdere operum, impletur per Christum in fœdere gratiæ. Nec absurdum est hoc pacto justificationem fieri per opera et per fidem, per opera Christi, et per fidem nostram. Atque ita suavi harmonia Lex et Evangelium simul concurrunt in hoc fœdere; Lex non administratur sine Evangelio, nec Evangelium sine Lege, ut sit veluti Legale Evangelium, et Lex Evangelica Evangelium plenum obedientia, et Lex plena fide. Sic Evangelium non destruit Legem, sed eam stabilit, Rom. iii. 31, dando nobis Christum, qui perfecte eam implevit. Et Lex non est contra Evangelium, cum ad illud ut ad finem suum respiciat et nos manuducat.

XXIII. Licet Moses Mediator possit utcunque dici in fœdere Sinaïtico, quia vices Internuntii gerebat stando inter Jehovam et Populum, Deut. v. 1, qui tamen Populum Deo reconciliare non potuit: Non sequitur fœdus illud, cujus Mediator dicitur, fuisse specie diversum a fœdere gratiæ, in quo talis reconciliatio obtinetur. Quia fuit tantum typicus et externus Mediator, non primarius et verus, a quo solo, ejusque sponsione facta, et a Deo acceptata totam vim suam et efficaciam ad peccatorum reconciliationem, et eorum ab æterna maledictione liberationem et cœlestis vitæ donationem habuit. Potuit quidem Moses, juxta σχέσιν internuncii quam sustinebat, suo modo fœdus quadantenus effectum dare, voluntatis partium interpretem agendo, ut interventu earum consensus fœdus ipsum iniretur. Sed non potuit ulterius reconciliationem per se instituere, quod pertinuit tantum ad Christum, qui debuit esse εἰρηνοποιός.

XXIV. Cum Promissio terræ Canaan data Populo non fuerit primaria et principalis, sed tantum secundaria et minus præcipua, addita per modum προθήκης; accessionis ad primariam de Deo futuro ipsius Deo, et quidem in pignus et symbolum Canaanis Cœlestis, cujus erat typus, Heb. iv., ad quam Patres respiciebant, Heb. xi. 15, 16; Non potest nisi perperam ex diversitate istius promissionis ab ea, quæ nobis datur in Evangelio, colligi diversitas specifica fœderis, sed tantum diversitas dispensationis, quam inferunt etiam alia discrimina, V. et N. T. quæ hic afferuntur de Spiritu servitutis, &c. de quibus supræ dictum est.

XXV. Aliud est loqui de Lege in se, quæ habuit speciem fœderis operum, et lata est non in eum finem ut vivificaret, sed ut transgressiones exprobraret, confessionem debiti extorqueret, et ad Christum manuduceret; Aliud de ipso fœdere Sinaïtico, in quo Lex lata est. Priori sensu Lex dicitur Chirographum nobis contrarium et ministerium condemnationis, 2 Cor. iii., Col. ii; Sed posteriori Fœdus illud habuit λόγια ζῶντα, Act. vii. 38, et promissiones salutares gratiæ Christi continuit.

LOCUS DECIMUS TERTIUS.

DE PERSONA ET STATU CHRISTI.

LOCUS DECIMUS TERTIUS.

DE PERSONA ET STATU CHRISTI.

QUÆSTIO PRIMA.

An Messias promissus jam venerit? Affirm. contra Judæos.

I. Cum Christus sit Novi Testamenti Mediator, et causa ac fons omnium beneficiorum, quæ ex Fœdere gratiæ ad nos dimanant: Doctrina de Fœdere non poterit unquam rite percipi, nisi cognito Christo. Cum vero duo in ipso potissimum sint attendenda, *Persona*, et *Officium*, Primo de Persona dicendum, antequam ad Officium transeamus.

Prima Quæstio de Adventu Messiæ;

II. Quo facilius autem in Personam Christi inquiramus, Duæ Quæstiones præmittendæ sunt, Prima de *Adventu Messiæ* in Thesi, ex qua constabit Messiam, qui venturus erat, jam venisse; Secunda de ejus *Persona* in Hypothesi, seu Quis ille sit, ut sciamus non alium esse, quam Jesum Nazarenum, Mariæ filium.

Qui promissus fuit ab initio, sed non statim missus duplici causa:

III. Supponimus hic quod apud omnes constat: Primo, Messiam promissum fuisse statim post lapsum ab ipso mundi exordio, tanquam unicum salutis medium; Secundo, licet ab initio promissus fuerit, non statim mittendum fuisse, sed post longum tantum temporis intervallum, cujus dispensationis sapientissimæ multiplex potest ratio reddi, sive Christum ipsum respiciamus, sive homines ipsos. *Respectu Christi:* primo, hoc faciebat ad ejus dignitatem, ut antequam veniret in mundum, varii Præcones ejus tanquam summi Principis adventum prænunciarent: "Quanto major Judex veniebat, tanto Præconum longior series præcedebat," August. tr. 31. in Joh.; ut ita fides illi præstrueretur, et via præpararetur non modo variis typis, sed et concordibus Prophetarum vaticiniis; secundo, Longa tanti operis expectatio commendatius apud homines debuit reddere hoc beneficium, ut nativitas, quæ omnia miracula, et omnem intelligentiæ excessura erat mensuram, tanto constantiorem in nobis gigneret fidem, quanto prædicatio ejus antiquior et uberior præcesserat, ut ait Leo, Ser. 3. In Nat. Christi.

1. tum respectu Christi;

2. tum respectu hominum.

IV. *Respectu hominum* magnitudo mali hoc requirebat, ut conscientiæ de peccatorum multitudine et gravitate convictæ, et de naturæ impotentia, et mediorum omnium humanorum, quæ excogitari potuerunt inutilitate, necessitas remedii appareret, et æger agnita infirmitate sua clamaret ad Medicum, et gratiæ quæreret auxilium,

ut loquitur Aug. Reliquit Deus hominem ad longam suimet ipsius experientiam, ut videret, an qui malitia sua ceciderat, posset se viribus suis erigere. Ideo passus est Deus toto illo ἀνοχῆς suæ tempore, crescere et quodammodo abundare peccatum, ut abundantia gratiæ eo illustrior foret. Noluit tamen Adventum istum differri usque ad finem seculi, ne per tam longas moras omnis Dei notitia et reverentia ex animis hominum evanesceret, et desperatio fidem absorberet: Adde quod distinguenda fuit dispensatio Gratiæ et Gloriæ, nec contiguum debuit esse opus Reparationis Perfectioni; sua cuique Operi ætas, et καιρὸς, seu tempestivitas fuit assignanda, nec adventus primus Christi cum secundo fuit confundendus.

Status Quæstionis.

V. Quæritur hic autem de primi Adventus Tempore, de quo non modo licet disquisitionem instituere, sed et necesse est ad fidei nostræ ἀσφάλειαν. Qua de causa Spiritus S. in V. T. indubitatis quibusdam notis illud signare voluit, ut fideles illum venientem agnoscerent, nec ullus incredulis suppeteret ignorantiæ prætextus ad eum recusandum. Nec audiendi sunt hodierni Rabbini, qui ut facilius se extricent ab argumentis, quibus invicte demonstramus ex Scriptura hoc tempus jamdiu præteriisse, hoc effugium quæsiverunt: Nullum certum adventui Messiæ præfinitum esse tempus in Scriptura, sed Deum id arcanum sibi soli reservasse, ut Messiam mittat quandocunque volet. Hinc fit, ut severe prohibeant, ne in tempus Messiæ inquiratur, et anathemate percutiant illum, qui Messiæ tempus computare voluerit in Thal. Cod. Sanhed. cap. xi. "Inflata rumpantur ossa eorum, qui periodos temporum computant." Quod sane, si ullum aliud, desperatæ causæ est argumentum: Quis enim credat fieri posse, ut inter ipsos reperiantur, qui rem tam claram, tam constanter in populo ab omni retro ævo creditam, tam desideratam et expectatam, negare sustineant, nisi qui cæco mentis errore et præjudicio fascinati, spiritu contradictionis ita occupantur, ut nullum commentum tam alienum putent, quod mordicus non apprehendant, si modo longissime abeat a sensu, qui Jesu nostro favere posse videtur?

VI. Quum vero de Tempore adventus Messiæ disputamus, notandum: 1. Nos non agere de tali Tempore, aut talibus ejus *indiciis et notis*, quæ nobis non cogitantibus in sensus incurrunt, quæque a nemine prorsus ignorari possunt, quales vellent Judæi, quæ *Mathematicæ et Physicæ* dici solent; verbi gratia, Messias veniet Sole stante in meridie, vel Eclipsi Solis in plenilunio, vel monte Dei supra alios montes elevato, &c. Sed de notis temporis, quas *Historicas* vocant, quæ per facta et eventus cognosci possunt, et quæ tales sunt, ut cum attentione observari, et fide apprehendi debeant. 2. Nos non id agere, ut probemus præcisum temporis istius articulum, (puta annum, mensem, hebdomadam, &c.) qui constitutus sit a Deo, et quis ille fuerit; Nec enim opus est eo redigi. Sed tantum ut ἐν πλάτει probemus, certum tempus adventui Messiæ præstitutum esse, idque tale, quod ex factis et eventibus luculentissimis dignosci possit, hoc enim nunc sufficit, postquam omnes isti eventus contigerunt. 3. Nos non agere de notis qualibuscunque, quarum in Scriptura mentio fit, sed de iis quæ convincendis Judæis serviunt, et quæ essentialem cum adventu Messiæ connexionem habent, adeo ut non existerent, nisi Messias venisset, et quia existunt ideo Messiam venisse credendum sit.

VII. Ita Quæstionis Status redigitur ad hos terminos: An Messias promissus jam venerit, An vero sit adhuc venturus et a nobis expectandus; An Tempus istius adventus a Deo præfinitum jam præterierit et elapsum sit, An vero nondum accesserit. Judæi posterius magna cum pertinacia tuentur: Nos vero prius asserimus rationibus invictis nixi.

1. Demonstratio de Adventu Messiæ petita a tempore Siloh;

VIII. *Prima Demonstratio* petitur a *Determinatione Temporis*, quo contingere debuit Messiæ adventus. Nam si Tempus Messiæ adventui præstitutum jamdiu venit, Messiam etiam jam venisse necesse est. At venisse jam, et præteriisse, ex variis ejus characteribus clarissime colligitur. Primus petitur ex oraculo Jacobi, Gen. xlix. 10, ubi adventus Messiæ conjungitur cum ablatione sceptri Judaïci; "Non auferetur," inquit, "Sceptrum e Juda, nec Legislator de medio pedum ejus, usque dum veniat Siloh," &c. Unde ita argumentamur; Si non auferendum fuit sceptrum e Juda, donec veniret Siloh, qui est Messias, sequitur eum venisse certissime, quia jam a longo tempore impletum est istud oraculum, et ablatum est Sceptrum Judaïcum, nec habent Judæi ullos Principes. Ad argumenti confirmationem contra cavilla Judæorum duo sunt probanda: 1. Per Siloh hic Messiam intelligi; 2. Agi de ablatione Dominii et authoritatis Politicæ Judæorum.

IX. 1. Primo, *Siloh* non alius potest esse quam Messias. Nam qualiscunque sit vocis origo et significatio, certum est non alium hic designari; Sive exponatur per ἀποσταλμένον *mittendum* ut Vulgata interpretatur, quasi legendum esset שילוח; Sive per *filium ejus*," id., ut *Kimchi* exponit, בנו, qui nascetur משליה ex *secundina* mulieris, more omnium qui nascuntur, vel ut deducatur ex Arabica lingua ubi שיל est *profluvium sanguinis*, "donec veniat שלוה profluvium sanguinis ejus," id. semen quod ex eo fluxerit, ut vult *Lud. de Dieu;* Sive deducatur vox a שלה quod est feliciter et prospere agere, "donec veniat *Sospitator*, vel *Pacificus* et quietus," ut *Oleaster*, *Avenarius*, et alii volunt; Sive vox composita dicatur ex שי quæ munus significat, et affixo לו, id. *munus ei*, quia munera illi fuerunt afferenda, ut R.S.J. pertendit; Sive denique exponatur per אשר לו *Cujus est*, supple regnum, quæ sententia omnium commodissima videtur, et huic loco accommodatissima; ut sensus sit non auferendum regnum a Juda, "donec veniat ille ad quem pertinet." Sic intellexerunt Paraph. Onkel. et Hieros. "donec veniat Messias, cujus est regnum." LXX. vertunt, τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, vel ᾧ ἀπόκειται, ut Justin. Irenæ. Tertul. Et lux potest inferri huic loco ex Ezec. xxi. 27, ubi agitur de Corona Jechoniæ, "Non erit hæc," supple Corona, "donec venerit אשר לו cui est judicium." Quomodocunque vero exponatur, optime Messiæ applicari potest, maxime cum statim nota Messiæ subjiciatur, nim. quod *ei erit obedientia* vel *aggregatio populorum*, quod passim Messiæ tribuitur, Gen. xxii., Isa. xi. 10, Mich. iv. 1. Series sermonis hoc etiam postulat. Nam ut Judæ prærogativam et dominium in fratres et filios patris sui tribuit, ita de Messia ex eo orituro dicit, quod non modo fratres ejus eum sint adoraturi, sed etiam populi omnes ei sint obedituri.

X. Nulli potest alii convenire. Non *Mosi*, quia apud Judam nondum fuisset Regia potestas, nec potuisset a Juda ad Mosem transferri. Non *Sauli*, qui ungendus fuerit in Siloh, per quem sceptrum a Juda amotum et ad tribum Benjamin sit translatum; Nam 1. Saul non unctus fuit in Siloh, sed primo in Rama, solenniter renunciatus in Mitspa, et denuo confirmatus in Gilgal, 1 Sam. ix., x., et xi.; 2. Ante Saulem nondum fuit sceptrum regium in Juda, imo nondum constitutum erat regnum in medio populi in certa aliqua tribu; 3. Saule regnante translatum est sceptrum ad Judam et Davidem, non ergo ablatum ab ipso; 4. Saulis non potuit esse vel *obedientia*, vel *expectatio* populorum. Non *Davidi*, in quo tribus Judæ prælatura, in Regiam dignitatem translata sit, quia non dicitur sceptrum transferendum, sed *auferendum*, nec ibi desiit sceptrum, ubi

primum incepit. Non *Jeroboamo*, qui coronandus fuerit in Siloh; Quia unctus fuit in urbe Sichem, non in Siloh, 1 Reg. xii., nec tunc regnum amotum fuit a Juda, imo diu continuatum, et illi soli etiam veri Reges censebantur. Non *Nebuchadnezari*, qui mittendus fuerit propter peccata populi ad ablationem regni; Quia 1. omnia Jacobi verba in hoc oraculo ad benedictionem Judæ referuntur; at illa transportatio erat pœna, non benedictio; 2. falsum est tunc sceptrum fuisse amotum absolute, quia certum est multos ex primoribus in Babyloniam deportatos, et Judæos juxta suas Leges ex Regis consensu vixisse, et suum habuisse αἰχμαλωτάρχην ריש גלותא *Caput* sive *Principem Captivitatis* ex Juda electum. Denique de Messia intelligendam esse vocem agnoscunt Judæi veteres: 1. Paraph. Chald., Onkel., Jonath., Hieros., "Donec veniat מלכא משיחא Rex Messias;" 2. Thalmudistæ, Cod. Sanhed. c. xii., "Messiæ quid est nomen? Domus R. Schelah doceat: Siloh nomen ejus, sicut scriptum est, donec veniat Siloh." 3. Rabbini, Rabba in Gen., "donec veniat Siloh, id. Rex Messias:" idem habet Raschi, et R. Bechai.

XI. 2. Secundo; Agi de ablatione Regni Judaïci colligitur ex voce שבט, quæ hic non ad aliud potest referri, quam ad insigne Regium, *virgam* scilicet seu *sceptrum*, quod est Regiæ majestatis symbolum; Unde LXX. vertunt ἄρχων, Aquila σκῆπτρον, Symmachus ἐξουσία. Perperam Judæi volunt notari hic *virgam castigationis*, ut Prov. xxii. 5, id. *Afflictionem, et oppressionem*, ut sensus sit, "Non desinent exactores affligere Israëlem donec veniat Messias, qui illos liberabit." Sed contra, 1. Talis virga intelligenda est, quæ competit מחקק *Legislatori*, qui hic conjungitur, ut Regis est sceptrum habere, et leges ferre, σκῆπτρόν τε τ' ἠδὲ θέμιστας, ut Homer. loquitur, Ili. β. At quid Legislatori cum virga oppressionis? 2. Patriarcha sic vaticinatus esset de pœnis Judæ, non benedictionibus, cujus contrarium patet ex verbis, *Juda, laudabunt te fratres tui.* Promittitur illi victoria, et honoris inter fratres prærogativa, leonis robur, et prædæ pacifica possessio; quomodo vero ista cum afflictionis prædictione stare possunt? Adde quod cum castigationis virga esse deberet omnibus tribubus communis, nulla erat ratio cur hic de sola tribu Judæ ageretur. 4. Falsum est, nunquam cessasse oppressionem in illa tribu, cum a Davide ad Zedeciam floruerit per multas generationes. 5. Eadem verba occurrunt Zach. x. 11, יסור שבט quæ LXX. vertunt, σκῆπτρον Αἰγύπτου περιαιρεθήσεται *Sceptrum Ægypti auferetur*. 6. Repugnant Veteres Judæi; Onkel. "Non deficiet שולטן exercens dominatum," Jonath. "Non cessabunt Reges et Principes," Hieros. "Non cessabunt Reges." De principatu et Dominio explicant Thalm. Massech. Sanhed. pag. 5; Bereschit Rabba, f. 110, Ramban l. ult. Jad. cap. iv.; R.D.K, in voce שבט.

XII. Non sine ratione autem ablatio Regni Judaïci assignatur pro charactere Adventus Messiæ; quia ἄρσις unius est θέσις alterius, ἀφαίρεσις regni Judaïci est regni Christi fundatio. Nam cum Resp. Judaïca propter Christum primario instituta esset ad conservandam tribum ex qua Messias oriundus erat, non potuit everti Respublica, nec confundi debuerunt Tribus usque ad Messiæ adventum. Adde quod cum politia illa umbratilis foret et terrena, cui proinde promissiones non erant factæ, non potuit in perpetuum durare, sed debuit gloria ejus καταργηθῆναι, et locum facere Regno Christi mystico et æterno. Parum refert autem, sive particula עד כי *donec* sumatur *exclusive*, ut innuatur cessare debuisse sceptrum ante adventum Messiæ; vel *inclusive*, ut sensus sit, non cessaturum Imperium donec advenerit Messias, et eum venturum ante ablationem sceptri: Quia vis argumenti manet semper contra Judæos. Nam si verum est ad-

ventum Messiæ conjungi cum ablatione sceptri Judaïci, dubitari non potest eum venisse, cum a tanto tempore remotum sit illud Sceptrum, Potestas omnis Judiciaria penitus ablata, Urbs excisa, et Populus dissipatus, quod fateri coguntur ipsi Judæi, R. D. K., in Hos. iii, 4, "Hi sunt dies exilii, in quo hodie sumus, nec Regem habemus, nec Principem ex Israële, in potestate siquidem Gentium sumus." &c., Menasse, in Conciliat. ad Gen. xlix. "Quam Pœnam nunc patimur, ait, sine Rege, sine Principe, sine regimine agentes."

XIII. Nihil necesse est autem se fatigare in quærendo præciso temporis articulo, quo Potestas ista Judaïco populo ablata sit, modo constet, quod certissimum est, ablatam esse hodie, idque a multis retro seculis. Licet enim Chronologi de eo acriter inter se disceptent, et magna sit sententiarum discrepantia, dum alii in Pompeio, alii in Vespasiano sceptrum ablatum pertendunt, alii, quod longe satius, non unius momenti opus esse statuunt, ut variis vicibus concussa Respublica in Pompeio et Herode, tandem sub Vespasiano sit eversa: Non opus est tamen intricatæ istius Quæstionis decisione ad argumentum nostrum contra Judæos firmandum; manet enim illi sua vis semper, ex eo quod extra omnem controversiæ aleam positum est, Regimen omne Judæis a longo tempore ablatum esse, ut jam non dies sint, aut anni, sed secula ex quibus complementum suum sortitum est hoc Oraculum; Unde necessario sequitur, aut falsum fuisse et mendax, quod vel impium est cogitare, aut Messiam jam venisse.

XIV. Nec audiendi Judæi, qui fabulantur Sceptrum adhuc manere in Babylonia in iis, qui populo illic præsunt, quod Menasse confirmare nititur ex Benjamine, qui refert Bagdadæ oculis suis vidisse inter Israëlitas Principem quendam ex stirpe Davidis natum, curru vectum inter populi acclamationes. Hæc enim vanissima sunt cerebri ipsorum figmenta, quæ sunt contra Rabbinorum supra citatorum sententiam, contra fidem omnium qui peregrinationes per universum orbem instituerunt, vel de illis scripsere, apud quos altum de Principibus istis silentium. Et si quid haberent veritatis, An credibile est vel per horam Judæos reliquos per totum orbem dispersos in misera servitute qua premuntur, mansuros? Unde Benjaminis testimonium tanquam vanissimi, fabularum confictoris, et a Doctiss. L'Empereur mendacii sæpe convicti nullo apud nos esse loco debet. Quod eo certius dici potest, quod hodie confusis tribubus, impossibile sit certo scire, quinam sint ex tribu Juda, quinam ex alia.

XV. Superest præcipua difficultas, quæ hic movetur a Judæis, Non posse scilicet ex hoc loco colligi Messiam jam venisse, alias venire debuisse ante captivitatem Babylonicam, quia in ea Sceptrum a Judæis fuerit ablatum, nec unquam postea ipsis redditum. Ad cujus solutionem præmittimus: 1. Non posse semper assignari certa et indubitata temporum puncta, quibus perduret flos et gloria Regnorum, vel quibus excidant aut evertantur; quia ut Regnorum constitutio et dignitas non obtinetur simul et semel, sed paulatim et successive: Ita declinatio et casus non fit uno momento, nec modo aperto et sensibili, sed gradatim et sensim ac sine sensu, ut citius deprehendatur postquam contigit, quam ut dum sit observetur. Ideo hoc non præcise ad certum temporis momentum restringendum est, sed debet ἐν πλάτει spectari in certa temporis latitudine. 2. Aliud esse, Regiam stirpem, quæ jus habet regnandi, durare, Aliud Reges esse actu regnantes. Fieri enim potest, ut hoc abrogetur, altero manente, ut si Regnum ab aliquo occupetur tyrannice, expulsis legitimis hæredibus, manet κτῆσις, sublata χρῆσις. 3. Non necesse esse ad complementum oraculi, ut summa semper dignitas obtinuerit in tribu Judæ; sufficere

ad ejus veritatem salvandam, si aliquod regimen et principatus in ea viguerit, quia verba ista, *non recedet sceptrum*, *nec Legislator*, &c., sumenda sunt disjunctive, non conjunctim, ut sensus sit Judæos non fore privandos utroque, usquedum venerit Siloh, sed alterutrum semper retentum iri, si non Sceptrum, at Legislatoriam et judiciariam potestatem et *νομοθεσίαν*. 4. Non requiri etiam ut dominium semper obtinuerit continua et non interrupta serie; satis esse ut denominatio semper fuerit; ut etsi Regnum Hispanicum transierit ad domum Austriacam, non desinit vocari Corona Hispanica.

XVI. His positis dico continuationem Sceptri et Potestatis in Juda demonstrari non obscure posse: 1. A Davide usque ad Captivitatem Babylonicam per 470 ann. 2. In Captivitate, primo in *Jechonia* cujus "caput extulit Evilmerodach, et thronum ejus anteposuit aliorum Regum soliis," 2 Reg. xxv. 27, 28, secundo in *Daniele*, qui erat ex tribu Judæ et ex sanguine Regio, Dan. ii. 25, et v. 13, tertio in *Æchmalotarchis* qui in captivitate fuerunt, unde Ramban, lib. ult. lad. c. iv., "Æchmalotarchæ Regis locum obtinent, quia dicitur, Non auferetur sceptrum," &c., R. Sal. in Sanh. fol. 5, "Non auferetur sceptrum, Ista sunt Capita exilii, quæ gubernant populum indultu Regum Persiæ." 3. A Captivitate Babylonica, in Zorobabele, qui nepos Jechoniæ, et Nehemia, quem ex tribu Judae fuisse notat Euseb. in Chron. p. 156, unde Nehemias, qui refertur ad Sacerdotes, Neh. x. 1, alius debet esse ab isto, ut constat ex cap. vii. 5, 7, duos fuisse Nehemias. 4. A Nehemia ad Herodem per annos 335, difficilior est probatio, quia Scripturæ Canon deficit; sed potest colligi tribus: 1. Quoad *Maccabæos;* Nam licet essent ex tribu Levi, non desinebat Regnum Judaïcum vocari, quia, ut Judæ tribus solum rediit ex captivitate cum tribu Benjaminis, quæ fuit ejus accessio, ideo Regnum et Respublica fuit in tribu Judæ, et qui præerant, utut ex alia tribu forent, quia tamen sceptrum acceperant a tribu Judæ, et in ea, ejusque nomine illud gerebant, vere dici poterat sceptrum teneri a Juda, quia imperii majestas semper penes eam manebat, quomodo fuit penes Romam, Hispanis et Thracibus in Imperium electis; 2. In *Æchmalotarchis*, de quibus supra; 3. In *Synedrio magno*, cujus magna semper fuit potestas, ut Josephus notat, l. 14, c. xvii., unde huic Senatorum collegio tribuitur thronus Regius, Psal. cxxii. 5, 2 Paralip. xix. 8; Præses appellatur נגיד, et in Judæorum libris passim vocatur נשיא, fuitque semper ex tribu Judæ, ut testatur Chronologia Judaïca; Et cum sola tribus Judæ cum accessione Benjaminis rediisset, dubium non est, quin ex hac tribu, majori saltem ex parte, conflatum esset hoc Concilium, penes quod Regimen, donec, a Romanis subacta Judæa, Potestas illa paulatim attrita est, et tandem penitus sublata. Sic *casus Reip. Judaicæ*, sub *tribus* hisce *gradibus* spectari potest: Primo, *sub Pompeio*, qui cœpit ann. 60 ante Christum; Secundo, quo promotus est, a Chr. x. quum *Archelao* Viennam *relegato* Judæa in formam Provinciæ redacta est; Tertio, quo consummatus fuit *sub Tito*, destructo Templo et Urbe diruta.

Secunda Demonstratio ex Septimanis Danielis;

XVII. Secunda Demonstratio deducitur ex *Septimanis Danielis*. Locus ita se habet, Dan. ix. 24, 25, 26, 27, "Septuaginta septimanæ decisæ sunt supra populum tuum, et super Civitatem sanctam, ad cohibendam defectionem, ad obsignanda peccata, ad expiandam iniquitatem, et adducendam justitiam seculorum, et ad obsignandam visionem et prophetiam, et ad ungendum Sanctum Sanctorum. Igitur cognoscito et intelligito, ab enunciatione verbi de reducendo populo, et de ædificandis Hierosolymis usque ad Messiam antecessorem, fore septimanas septem, deinde septimanas sexaginta duas, &c.

Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus," &c. Unde ita argumentamur: Si post septuaginta septimanas annorum, id. post quadringentos et nonaginta annos a permissione reditus populi, Messias debuit manifestari et occidi ad opus Redemptionis procurandum, necesse est jamdiu venisse, quia jam ab hoc oraculo quater et amplius effluxere; At verum Prius ex verbis Prophetæ; E. et Posterius.

XVIII. Ad argumenti elucidationem tria probanda sunt: 1. De Messia agi; 2. Septimanas hic esse non dierum, sed annorum; 3. Undecunque sumatur earum initium, Tempus hoc jamdiu effluxisse. His enim positis, invicte adversus Judæos constabit Messiam jam venisse. Quoad Prius; Agi de Messia patet 1. Ex aperta ejus designatione, v. 25, quod nomen in hoc unico Christo absolute κατ' ἐξοχὴν tanquam proprium illi tribuitur, nec cuiquam sive Principi sive Sacerdoti tributum legitur, nisi cum adjectione aliqua, vel Domini, vel affixi, vel proprii nominis; 2. Messias vocatur נגיד, id. *Princeps et Dux*, quod soli Christo competit, ut illi tribuitur, Isa. lv. 4, et Mich. v. 2, collato cum Matth. ii. 6, vocat ergo ducem per excellentiam, quod emineret supra alios omnes Reges et Sacerdotes; 3. Opera quæ hic peragenda dicuntur, tempore Messiæ, non ad alium possunt pertinere, quam ad solum Christum, qualis est abolitio peccati, expiatio iniquitatis, adductio justitiæ perpetuæ, obsignatio Prophetiæ; 4. Judæi locum de Messia exponunt, R. Saadia a Gaon, R. Nachman Gerundensis, et alii, ut observat Menasse, lib. de Termino vitæ; 5. De Messia dicitur, quod confirmaturus sit pactum in medio septimanæ, et exscindendus sit, quod nulli nisi Christo competit.

XIX. Futile est quod R.S.J. in Dan. ix. ait Messias esse plures, sed unum tantum filium Davidis κατ' ἐξοχὴν, de quo locus intelligi non possit; sed de Cyro quidem, (qui dicitur *Dei Pastor*, et *Messias*, Isa. xliv. 28, et xlv. 1,) agi ver. 25, de Herode Agrippa ver. 26., de Arca vero aliisque Templi Hierosolymitani instrumentis ver. 24. Nam 1. Cum uno et eodem loco de Messia ter absque ullius distinctionis indicio Scriptura loquatur, nulla ratio dari potest, cur plures hic sint fingendi, et excludatur ille, qui solus verus est, de quo solo in Danielis et afflicti populi solatium Spiritus S. voluit loqui; 2. Cyrus quidem vocatur *Unctus Dei*, Isa. xliv. 28, et xlv. 1, ob singulare in Dei populum beneficium ad quod præstandum providentia Dei constitutus fuit, sed nemo dixerit eum fuisse principalem Israëlitis Redemptorem, de quo tamen Daniel loquitur; deinde loquitur de Messia venturo post septem et sexaginta duas septimanas, Cyrus autem ante primam septimanam mortuus est: hinc Aben Ezra et alii Rabbini hoc commentum rejiciunt. 3. Non melius, quod dicitur ver. 26, ad Herodem Agrippam refertur; nam præterquam quod absurde fingitur Daniel in eodem loco producere alterum Messiam supra quingentos annos post priorem mortuum, ultimus iste Agrippa, qui in Trachonitide regnavit, nullam unquam Hierosolymis, vel in Judæa habuit potestatem; tantum abest ut eum quisquam Judæorum Messiam somniarit. Nec nisi falso dicitur ante urbem captam a Romanis cæsus; cum ad finem usque vitæ cum iis amicissime vixerit, et pro viribus Vespasianis in subjugandis Judæis sit opitulatus. 4. Sanctus Sanctorum de quo agitur ver. 24, non potest dici Arca vel Altare, quia est persona quæ ungi debuit. At Arca quidem sanguine quotannis conspergebatur, sed nunquam oleo dicitur uncta. Adde quod in 2° Templo Judæi volunt defuisse Arcam et oleum unctionis; Ita non potest alii quam Christo nostro competere, qui non tantum omnium sanctissimus, sed ipsa Sanctitas Israëlis fuit, Luc. i. 35, Spiritu S. oleo lætitiæ supra consortes suos Unctus.

XX. Secundo; *Septimanæ* de quibus agitur, non sunt *dierum*, sed *annorum*, de quibus agitur Lev. xxv. 8, ut septem anni in singulas hebdomadas computentur more Prophetico, Ezec. iv. 6, et ratio est multiplex: 1. Quia 70 septimanæ dierum nimis angustæ forent, nec sesquiannum efficerent, quod parum congruit tam illustri vaticinio, nedum ejus complemento; 2. Nihil contigit intra hoc spatium eorum quæ prædixit Angelus, nec Hierosolyma posset dici septem hebdomadibus ædificata, quod plurium tantum annorum decursu contigit; 3. Hic stylus est Propheticus, Ezec. iv., Apoc. xii. 6, et xiii. 5; alibi etiam eodem sensu sumitur, Gen. xxix. 27, et ubi hebdomas dierum innuitur, additur vox *dierum*, Dan. x. 2, et Ezec. xlv. 23, hic vero non fit mentio annorum, quia consulto Angelus loquitur obscurius, ut servet morem Prophetarum. Frustra vero hic Judæi vi veritatis pressi confugiunt ad *septimanas decenniorum*, vel *Jubilæorum*. Quia 1. apud nullum probatum Authorem, nec in tota Scriptura fit ulla mentio talium septimanarum, sed tantum vel dierum, vel annorum; unde apparet gratis esse confictas. 2. Scopus Spiritus Sancti plane hic repugnat, qui est solari Danielem et populum magno mœrore confectos, ex adventu Messiæ propinquo post 70 septimanas; sed quam frigidum fuisset hoc solatium, quod nonnisi post ter mille quingentos annos fuit venturum. 3. Daniel ponit Messiæ adventum ante Urbis et Templi ruinam, imo calamitatem illam subjungit ut consequens morti Messiæ, ut tanti facinoris meritissimam pœnam; sed fabulatores isti Messiæ adventum ter mille annis postponunt Urbis excidio.

XXI. Scopus ergo Dei fuit solari populum in durissima captivitate, et fidem ejus confirmare, non tantum finem ejus designando, sed et longe excellentiorem Redemptionem pollicendo, quæ post longius temporis intervallum, non 70 annorum, sed 70 septimanarum annorum erat revelanda, ut ita gratia Dei conferatur cum ejus judicio, et 70 hebdomades annorum cum 70 annis, quibus Judæi pœnam pertulerunt. Et sic respondet Angelus orationi Danielis, qui de fine 70 annorum locutus fuerat, q. d: Tu de termino captivitatis et fine septuaginta annorum locutus es: Ego vero non modo liberationem istam temporalem instantem tibi nuncio, sed longe excellentiorem polliceor post 70 septimanas annorum; Ut ita misericordia Dei superet septuplo judicium suum, et magnitudo gratiæ absorbeat magnitudinem calamitatis. Nam post complementum septuaginta istorum annorum proxime futurum, præfinitæ sunt a Deo septuaginta septimanæ, non dierum, sed annorum, quadringenti scilicet nonaginta anni, Populi et Urbis durationi: Intra quos venturus est Messias Dominus, qui peccata per mortem expiabit et abolebit, Justitiam Evangelicam, quæ in æternum permanet, stabiliet, Prophetias implebit et finiet, visionem obsignabit, et ipse Sanctissimus consecrabitur per unctionem Spiritus S., quem ἀμέτρως accepturus est in Regem æternum et Caput Ecclesiæ suæ.

XXII. Tertio; De initio et fine Septimanarum magno animorum æstu inter se certant Interpretes, nec facilis est conciliatio; sed non necesse est ut nos torqueamus in enodandis gravissimis illis difficultatibus; absque eo enim invictum manet semper adversus Judæos argumentum. Undecunque enim sumatur initium illarum; Sive ab anno primo Cyri, quo Judæi libertatem habuerunt redeundi, et urbem ædificandi; ut *Beroaldus* et *Calvinus* volunt ex Esr. i. 1; Sive ab anno secundo Darii Nothi ex Esr. vi., ut *Scaliger*, *Junius*, *Calvisius*, &c.; Sive a septimo Artaxerxis Longimani, de quo Esr. vii. 1, 13, 14, &c., ut pertendunt *Capellus*, *Bullingerus*, *Helvicus*, et alii; Vel a vigesimo ex Neh. ii. 1., ut *Julius Africanus*, *Torniellus*, *Usserius;* Sive aliunde; nos enim litem hanc nostram nunc quidem non facimus, et

liberum relinquimus Judæis, quamcunque voluerint sententiam sequi: Undecunque vero initium istarum septimanarum ducatur, pertendimus, quod sole meridiano clarius est, eas jamdiu præteriisse; Nec hic annorum aliquot, vel seculi discrimen intercedit, sed plurium seculorum. Remota ergo a cardine Controversiæ nostræ quæstione Chronologica; hoc tanquam certum et indubitatum retinendum est, initium ponendum esse in promulgata populo per Edicta Regum Persiæ redeundi et ædificandi urbem libertate; finem vero in Urbis excidio, et populi extrema desolatione. Intra quos terminos evenire necesse fuit omnia quæ hic prædicuntur, tum adventum Messiæ, tum urbem et ejus restaurationem et ultimum casum spectantia, quæ jam a longo tempore contigisse res ipsa clamat.

XXIII. Nec male hic quidam censent, scrupulose non debere initium et finem istarum Septimanarum ad certum punctum vel temporis articulum restringi; sed ἐν πλάτει et cum quadam latitudine hæc intelligenda esse, ut quatuor edicta, quæ data sunt successive pro reductione Populi ex captivitate et Urbis restauratione complexim sumantur et loco unius censeantur; utpote cum posteriora sint veluti interpretamenta, et ut vulgo dicunt, ampliamenta prioris, ut nostra ætas est idem experta in diversis Edictis Religionis ergo factis. Non itaque sunt animi cruciandi inutili labore, quærendo punctum aliquod indivisibile, in quo hæc impleta sint; cum non in puncto hærere nos Deus velit, sed rerum ipsarum gestarum momenta et corpora respicere. Ut ergo hic varia simul complecti voluit, quæ aliquam inter se connexionem habent, ut uno veluti intuitu menti nostræ obversentur, Messiæ scilicet adventum et mortem, Urbis obsidionem, et excidium, Templi destructionem, et cultus Judaïci abrogationem, Populi angustias et desolationem, aliquam temporis latitudinem necessario postulant, intra quam implenda fuerunt. Ut quæcunque hic prædicuntur a soluta captivitate et restituta civitate ad ejusdem ruinam et excidium, intra septuaginta istarum Septimanarum terminum debuerint contingere.

XXIV. Judæi, qui misere se torquent in declinando isto argumento, confugiunt ad distinctionem prædictionis Absolutæ, et Hypotheticæ, ut *prædictio Danielis de adventu Messiæ sit hypothetica, si modo populus peccatis suis ejus adventum non retardaret, per populi autem peccata stetisse, quod tempore a Daniele prænuntiato non venerit.* Sed 1. Gratis hoc fingitur, nec ulla cujusquam conditionis in hoc Oraculo, vel apud Danielem, vel alibi, tenuissima est subindicatio. 2. Messiæ adventus ex mera gratia et misericordia Dei fluxit, et primarius ejus scopus fuit peccatorum populi abolitio, unde nihil eum a parte hominum potuit remorari, et minime omnium peccatum, cum adventus ille removendo et destruendo peccato unice a Deo destinatus fuerit. 3. Si peccatum aliquod retardavit Messiæ adventum, debuit gravius esse aliis quibuscunque, quæ antea admissa fuerant; sed nullum aliud delictum peculiare ab iis admissum legimus, quod prioribus eorum sceleribus supereminuerit, si reatum crucifixionis Messiæ excipias, quem illi negant peccatum fuisse. Sub templo priori idololatria, homicidia, adulteria, et omne genus gravissimorum peccatorum grassabantur in populo, testibus Prophetis, quibus nonobstantibus promissio de Messiæ adventu facta est. At post tempus Messiæ adventui præfinitum idololatria inter eos cessavit, et ex aliis sceleribus præter obstinatam incredulitatem, quam ipsi non agnoscunt, nemo ipsis imputat quicquam supra præcedentia peccata. Unde ratio hinc peti non potest istius dilationis.

XXV. Nec cavillatio Judæorum hic locum habere potest, *quod revera propter peccata sua patiantur exilium durum et diuturnum, sed quod finem tandem habiturum sit, non secus ac captivitas Babylonica.* Nam quæ tan-

dem comparatio esse potest inter captivitatem Babylonicam, et tristissimam Judæorum dispersionem hodiernam? Quid exilium 70 annorum commune habet cum exilio 16 seculorum? In illo spes erat restitutionis, et designatio finis; Hic vero nihil tale. Tunc stabat adhuc corpus Gentis, quæ suis legibus utebatur; Nunc sub aliena potestate et legibus vivunt. Tunc Tribus adhuc distinctæ et familiæ Sacerdotales et Regiæ interstinguebantur; Nunc omnia inter eos confusa et perturbata, ut nulla vel Politiæ vel Ecclesiæ facies appareat, sed horribile maledictionis divinæ in reliquias istas misere palantes exemplum.

Tertia demonstratio a Templi secundi gloria;

XXVI. Tertia demonstratio petitur a *Templi secundi Gloria*, quo adhuc stante debuit Messias venire. Prærogativa enim Templi secundi in eo ponitur, quod Messias Princeps Pacis illud præsentia sua esset cohonestaturus. Cum vero Templum secundum dudum destructum sit, argumentum est certissimum Messiam jam a longo tempore venisse. Character iste colligitur ex Oraculo duplici Aggæi, et Malachiæ, ubi clare adstruitur; Aggæ. c. ii. ver. 6, 7, "Adhuc pusillum, et ego tremere faciam cœlos et terram, mare et aridam, et tremere faciam omnes gentes, et veniet desiderium omnium gentium, et implebo domum hanc gloria, dixit Dominus," et ver. 9, "magna erit gloria domus hujus novissimæ, plusquam primæ;" Mal. c. iii. 1, idem confirmat, "Ecce ego mittens Angelum meum, et præparabit viam coram facie mea, et statim veniet ad Templum suum Dominator quem quæritis, Angelus Fœderis quem vos desideratis." Unde sic argumentamur: Non destruetur Templum secundum, donec venerit Messias; Ergo certa nota est venisse Messiam, quando Templum illud destructum est. Nam in priore loco dicitur brevi venturus, postquam templum quod Aggæo prophetante inchoabatur extructum esset, et tunc Templum majori gloria repletum iri, quam prius. In secundo dicitur statim venturus in Templum suum, illud scilicet quod Malachia vaticinante extructum erat. Quomodo vero statim venturus posset dici, si non erat venturus, nisi post aliquot annorum millia?

XXVII. Utrobique autem agi de Messia clarum est; 1. Apud Malachiam, quia agitur de eo qui mittendus fuit, et venturus in Templum suum, tanquam Dominus, et Angelus Fœderis, qui præcursorem habiturus sit Eliam, et qui quærebatur et expectabatur; At cui tandem nisi Messiæ ista competere possunt? Nec Judæi ipsi doctiores diffitentur, ut R.D.K., *Aben Ezra*, *Maimonides*, qui ad Messiam referunt. 2. Ita apud Aggæum quod dicitur de commotione Cœli et Terræ, et omnium Gentium, ut veniant ad desiderium suum, non alio potest referri, Sive per *desiderium gentium* designentur *desiderati ex gentibus*, id. quotquot ex gentibus eligendi erant et vocandi ad Christum, ut respondeat Oraculo Jacobi, qui aggregationem populorum futuram ad ipsum dixit, Sive quod convenientius videtur, Messias ipse intelligatur, qui, longe verius Daniele, est *Vir desideriorum*, *ἐπιπόθητος totus desiderabilis*, quem fideles ardenti desiderio optabant. Deinde quod addit de Gloria majore Templi secundi huc pertinet, quia non aliunde hoc proficisci potuit, quam a præsentia Domini domus, qui pacem allaturus erat, non corpoream, qua non leguntur gavisi multum Judæi sub Templo secundo, ut ipsi fatentur, sed spiritualem et cœlestem, quam Messias *Princeps pacis* debuit afferre, et quam Angeli nunciant, Luc. ii. 14.

XXVIII. Frustra vero Judæi Gloriam majorem istius domus secundæ referre vellent ad res externas, quæ istam domum conspicuam reddiderint; vel ad durationem, quia secunda stare debuerit 420 annis, id est, decennio plus quam prima, vel ad splendida munera, quæ Darius, Artaxerxes, et alii Principes contulerunt ad Templi extructionem et sacrificia, vel ad

additamenta Herodis, qui Templum gloriosius extruxerit, ut vult Josephus, vel saltem exornarit juxta Hegesippum. Frustra inquam hoc affertur. 1. Quia tales res externæ et leves non fundant gloriam Domus Dei, nec Deus de rebus tam levibus tam auguste et magnifice, ut propterea se commoturum cœlum et terram et mirabilia facturum diceret. 2. Deus diserte profitetur se nolle gloriam illam in rebus istis caducis collocare, dum ait, *Meum est argentum, meum est aurum*, q. d: Ornare possem si vellem Templum hoc auro et argento, ut ornatum fuit Templum Salomonis, penes me enim omne est aurum, &c., ut Psal. l. 10, 11, 12, sed ornabo re longe pretiosiori, nempe Filii mei præsentia, qui est gloria Israëlis. 3. Qualiacunque additamenta vel ornamenta facta fuerint ab Herode in Templo, non potuerunt unquam æquare, multo minus superare gloriam Salomonici, quod conspicuum reddebant præ cæteris ista quinque potissima Templi decora, quæ in secundo defuisse fatentur Judæi, Arca fœderis, Ignis continuus, Oleum Sanctum, Spiritus Prophetiæ, et Sechina, seu Præsentia Dei in Propitiatorio.

XXIX. Nec melioris est commatis quod addunt de *Tertio Templo extruendo cui ista competunt*. Quia de Templo illo agitur, quod videbant Judæi, quod vocatur הבית הזה *domus ista*, alias nihil inde solatii accedere potuisset Zorobabeli et sociis Templum ædificantibus, quos tamen hoc argumento erigere vult Dominus, quod domus ista gloria majore implenda esset. Nec si Herodes dicitur restaurasse domum istam, propterea censendus est novam plane ædificasse; eadem enim cum Templo Zorobabelis semper reputatur. Deinde frustra fingitur Templum de novo erigendum, cum ita excisum sit, ut nulla spes restaurationis reliqua facta sit, et qui sub Adriano vel Juliano hoc tentarunt, irrito conatu hoc aggressi sunt, et cœlitus sint prohibiti.

Quarta demonstratio ex Signis;

XXX. Quarta Demonstratio desumitur ex *Signis*, quæ adventum Messiæ comitari debuerunt: Respectu *Judæorum*, Reipublicæ et politiæ Judaïcæ casus, et Populi rejectio: Respectu *Mundi*, falsorum Oraculorum finis; Respectu *Ecclesiæ*, Vocatio Gentium. Quæ omnia cum jamdiu impleta sint, Messiam etiam venisse necesse est. 1. Resp. *Judæorum*, signum fuit *Casus Reip.* Cum enim Messias a Judæis oriundus esset, non potuit destrui Respub. ante ejus adventum. Constat enim Messiam venire debuisse ad *Populum* illum, in *Tribus* ac familias suas distinctum, ad *Terram* illam, et ad *Templum* in quo quotidiano cultu expectabatur. Jam vero cum a multis seculis Respublica jam dissipata fit, et populus misere dispersus per omnes mundi partes, patria et terra sua pulsus, politia omni eversa, Urbe solo æquata, Sacris abolitis, Templo destructo, Tribubus omnibus confusis, sine ulla spe reditus, non a 70 tantum annis, qui fuit terminus captivitatis Babylonicæ, nec a ducentis, quibus duravit servitus Ægyptiaca, sed a mille et sexcentis et amplius; Quid aliud ista omnia clamant, nisi Messiam jam venisse, nec ulterius esse expectandum? Quæ si a misera gente attentius pensitarentur, satis vel ex seipsis suoque statu, errorem et perfidiam suam agnoscerent. Quam enim aliam causam afferre possent? Cur tot seculis adeo neglecti, tam duris fatis exerciti, tam late sparsi ac exules, toti generi humano triste adeo ludibrium debeant; cum tam anxie Messiam suum expectent, et quotidianis votis ac precibus fatigent; nec adeo idolorum cultu, aliisve gentium peccatis fœdi sint ac Majores ipsorum. Profecto aliam causam subesse necesse est, quæ populum hunc Deo olim perdilectum, misere adeo errare sinat, quæ alia non potest esse, quam veri Messiæ impia rejectio, et ne-

1. Respectu Judæorum, Cassus Reip.

fanda cædes, et a vera fide apostasia, in qua ad hodiernum usque diem perseverat. Nec hic audiendi Judæi, qui communiter excipiunt hunc adventum differri propter peccata, tum sua, tum patrum, quæ sub utraque domo commiserunt. Quia cum hic agatur non de uno vel altero Oraculo, sed de constanti Prophetarum et Prophetiarum fide, nulla ejus certitudo superesset, si in hoc capite, a quo reliqua omnia dependent, non præstetur. Deinde, si quid olim promisit populo suo, non legitur ob peccata illius unquam intermisisse, ut ex liberatione ex Ægypto et Babylone constat, quam Deus præcise tempore præstituto implevit, licet populus non minus peccatis esset onustus ac nunc. Cur ergo idem in palmaria ista promissione, in qua totius gentis bonum situm fuit, non factum dicetur; Cum tamen ultra 16 secula jam dilata sit tanti promissi impletio, nec ulla ejus implendi spes supersit? Tertio, si propter peccata populi Messiæ adventus differtur, Ergo nunquam venturus est, cum nunquam ab omni scelere liber sit futurus, sed tantum abest, ut peccata illius adventum morari et impedire debeant, ut potius debeant illum accelerare, cum ad ea tollenda veniat.

2. Respectu Mundi, Idololatriæ destructio.

XXXI. 2. Respectu *Mundi*, Oraculorum falsorum, et *Idololatriæ Paganæ destructio*, quæ destruenda esse Messiæ tempore Prophetæ non semel prædixerant, Isa. ii. 18, 20, Zach. xiii. 2. Oracula cessasse adventu Christi, historiæ profanæ non dissimulant. Hinc Tiberii tempore natæ questiones, Cur obmutuissent Oracula, Cur Dæmones ut antea non operarentur, et adeo repentina et mirabilis fuit illa mutatio, ut adversariis ipsis Christiani nominis fuerit formidabilis et stupenda. Porphyrius queritur Deos iratos ex quo Jesus venit nihil respondere. Cicero l. 2, de Divin. testatur temporibus suis Oracula defecisse, et causam absurde refert in loci vetustatem, ex quo anhelitus fiebat, quo Pythia mente incitata edebat oracula. Plutarchus, qui vixit Trajani tempore, id. centum post Christum annis, tractatum edidit de *Oraculorum defectu*, refert Epithersen Echinades insulas prætemavigantem audivisse vocem nunciantem, *Magnum Pana mortuum esse*, tempore scilicet Tiberii quo Christus crucifixus est. Et sub Augusto Oraculum Apollinis illi consulenti, quis post eum regnaturus esset, respondisse fertur, "Me puer Hebræus diis beatis imperans, jubet has ædes relinquere et statim in orcum abire."

Quinta Demonstratio ex Confessionibus Adversariorum.

XXXII. Quintum Argumentum suppeditant *Confessiones* ipsæ Judæorum. Inter quas, 1. Celebris est *Traditio Domus Eliæ*, de qua Cod. Sanhed. Dist. Chelek, quæ mundi tempora in tres periodos distribuit, omnemque ejus durationem sex annorum millibus concludit, ac postremos bis mille annos Messiæ regno tribuit, *Bis mille Inanitas, bis mille Lex, bis mille Messias.* Nec juvat ipsos reponere, Vel Tempus adventus jam elapsum esse, sed differri propter peccata populi, Quia, cum promissio non conditionata sit, ut jam dictum, sed absoluta, tantum abest ut propter peccata populi differendus, ut potius accelerandus magis esset ad ea tollenda; Vel venturum quidem fuisse in *δισχιλίαν*, sed non dici, an in initio venturus esset, an in fine, Quia eo modo assignantur illi bis mille anni, quomodo alii bis mille inanitati et Legi, id. ut duratio Legis excipiat inanitatem, et bis mille annos explere debuerit. Ita adventus Messiæ debuit excipere finem bis mille annorum Legis, ut per alios bis mille annos duret. 2. Opinio constans apud Judæos invaluerat tempore Christi venturum Messiam, ad quem fidelium animi arrecti erant; Unde Simeon et Anna dicuntur expectasse consolationem Israëlis, Luc. ii. et mulier Samaritana testatur se credere Messiam brevi venturum, Joh. iv. 25, et varii Pseudo-Christi tunc temporis

surrexerunt. Accedit fama vaticiniorum paganorum, quibus ipsi Ethnici commovebantur; Quo spectant ista Josephi, qui dicit tunc impletum χρησμὸν de Rege orbi dominaturo ex ipsorum finibus oriundo, et Suetonii in Vespasi. cap. iv., "Percrebuerat Oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore profecti Judæa rerum potirentur." Quod sane ad Vespasianum, quicquid Suetonius dicat, non pertinuisse, sed ad Christum natum et passum paulo ante tempora Vespasiani res ipsa loquitur, et quisquis expenderit omnia prodigia, quæ evenerunt circa natalia Christi, relata Orosio et aliis, facile agnoscet tunc naturam parturiisse Regem venturum ex Oriente, cui se subjicere deberent, quotquot vellent salvi esse. Qui plura voluerit consulat Raimundi "Pugionem fidei," Part. ii. c. 10, qui Testimonia Judæorum huc pertinentia collegit.

Fontes Solutionum.

XXXIII. *Elias* qui præcedere debuit Messiam, non est Thesbites ad literam, sed analogice et figurate Johannes Baptista, propter similitudinem, quæ illi cum Elia intercessit in zelo et fervore, quia venturus fuit in spiritu et virtute Eliæ, Luc. i. 17, Matth. xi. 14, ut Messias sæpe David dicitur, Jer. xxx. 9, et Hos. iii. 5.

XXXIV. *Finis dierum*, sive *novissimi dies*, Isa. ii. 2, quibus venturus fuit Messias, non notant finem mundi, sed πλήρωμα καιρῶν, seu ultimam dispensationem, post quam nulla alia expectanda est, sed sola æternitas. Finis ergo dierum vocatur non absolute, sed comparate ratione præcedentium temporum, quia finem afferre debuerunt Vet. Test. Usque ad illud tempus omnia veluti suspensa erant, et jubebatur populus ad Messiam semper respicere, et spem suam differre, nec in præsentibus umbris oculos defigere. Sed per adventum Christi data est plenitudo dierum, in qua Ecclesiæ sua restituenda fuit integritas.

XXXV. Quum *Mons Domini* dicitur *extollendus super alios montes*, Isa. ii. 2, tempore Messiæ, Oraculum hoc non proprie et literaliter est intelligendum, quod sine absurditate dici non posset; sed mystice de exaltatione Ecclesiæ, quæ passim per montem Domini, et montem Sion solet designari, quatenus in ea refulsit Dei majestas, qui Sacrarium suum ibi voluit collocare; Unde vox Evangelii per totum orbem audita est, quæ nos ad cœlum usque eveheret, et Vexillum ad omnes gentes erectum. Ita in Bereschit Rabba, "Mons magnus, id est, Messias." Sic et Aben Ezra, "Mons iste Messias est altissime extollendus in medio gentium." Quod additur de concursu omnium gentium, ver. 3, non arguit unam Religionem tantum esse debuisse in mundo tempore Christi; Sed sensus est, fore Ecclesiam Catholicam ex omnibus populis indiscriminatim colligendam, quæ unam Religionem, unamque fidem in Christum sit professura, quod etiam impletum est sub N. T.

XXXVI. *Pax* quam Messias allaturus fuit, non debuit esse mundana et corporea, quam suis non expectandam esse Christus non dissimulavit, Luc. xii. 51, Joh. xiv, sed spiritualis, quam Christus morte sua nobis acquisivit, et per Evangelium prædicavit. Et si "Lupus habitaturus cum Agno" dicitur, Isa. xi. 6, hoc figurate intelligendum de vocatione et conversione Gentium per quam gentes alienissimæ olim a Christo instar ferarum, in ovium Christi numerum referri debuerunt, et homines feri et crudeles instar belluarum, cicurandi et tanta mansuetudine donandi, ut communionem inter se culturi sint, et ita victuri, ut quos nocendi cupiditas huc illuc raptabat, ultro citroque officiis certaturi sint, operam suam in communem utilitatem collaturi, quod designatur per *ensium et lancearum in ligones et falces*, instrumenta agriculturæ tempore pacis ad hominum usum destinata, *mutationem*, c. ii. 4. Nec latuit hoc Maimonidem, qui in sum-

ma Thalmud. de Reg. c. 12., docet "hæc et alia similia, quæ de iis quæ ad Messiam pertinent scripta sunt, allegorias esse."

XXXVII. Si *Lux Solis septuplo major* tempore Messiæ debuit esse, ut et Lux Lunæ instar lucis solis, Isa. xxx. 26, hoc ad literam non potest intelligi; Quia præterquam quod Solis fulgorem nullus posset ferre, ita nulla nox superesset ob claritatem Lunæ. Dominus bonos et malos Sole suo illustrat; At hic agitur de felicitate, quæ impiis communis esse non potest. Sed figurate exponenda sunt, vel *historice* de magnitudine gaudii, quod perceptura erat Ecclesia Judaïca liberata a captivitate Babylonica, vel *mystice* de magnitudine gloriæ, cognitionis, et lætitiæ, quam Messias qui venturus erat ad sananda vulnera Ecclesiæ, illi allaturus erat, quum umbræ obscuræ Legis recedere debebant, et Lux Evangelii affulgere, longissime superans tenue V. T. lumen.

XXXVIII. Ezech. xli. et seq. capit. non intelligitur Templum Hierosolymitanum denuo instaurandum, sed Templum mysticum Ecclesiæ sub Veteris Templi Salomonici symbolo adumbratum, Cujus impletio, non in carnali et terrena, sed spirituali et cœlesti Hierosolyma quærenda est, in illa scilicet quam Johannes verbis ex hac Ezechielis hypotyposi desumptis describit Apoc. xxi. 22, in hac quidem vita per gratiæ Templum inchoanda, in altera vero per Templum gloriæ in cœlo perficienda.

XXXIX. Quum in diebus Messiæ dicitur Juda salvandus, et Israël habitaturus secure, Jer. xxiii. 6, non intelligitur Israël secundum carnem, cujus reliquias tantum servandas esse ipsi Judæi non diffitentur ex Jer. iii. 14, et Isa. viii. 14, lib. Sanhed. dist. Chelek; Sed Israël secundum Spiritum, cui soli promissiones fiunt, Rom. ix. 4., sub quo universa Ecclesia electorum et fidelium intelligitur.

XL. Non potest in dubium vocari adventus Messiæ, eo quod *Gog et Magog* quos debellaturus sit, nondum apparuerint. Quia gratis fingitur Messiam eos vincere debere; Nec nisi perperam eo trahitur, quod Ezech. xxxviii. 2, 3, &c. de Gog and Magog dicitur; cum de eo constet ibi sermonem non esse, et non obscure liqueat hoc referendum esse ad crudeles Ecclesiæ Judaïcæ oppressores post captivitatem Babylonicam, quales fuerunt Reges Syriæ, et populi Asiæ minoris, sic dicti, vel a Gyge Lydorum Rege vel a Scythis et Tartaris ita vocatis, Gen. x. 2, qui jam olim occupaverant Asiam minorem et Syriam; Unde in Asia Hierapolis dicta est *Magog*, teste Plinio, libro v. cap. 28, non procul ab Euphrate, et in Syria *Scythopolis* ad Orientem lacus Tyberiadis olim Bethsan dicta, quod Euseb. notavit in Chron. Græc. lib i. q. 40. "Scythæ Palæstinam percurrerunt, et Baisan," id est, Bethsan "occuparunt, quam de suo nomine vocarunt Scythopolim.

QUÆSTIO II.

An Jesus Nazarenus sit verus Messias? Affirm. contra Judæos.

Status Quæstionis. I. Postquam probatum est superiori Quæstione Messiam jam venisse; Jam inquirendum ulterius est in ejus Personam, ut sciamus Quis ille sit; ut non alium esse posse quam Jesum Nazarenum Mariæ filium demonstremus. Ut vero præcipua hæc est Religionis nostræ basis, et fidei fulcrum, eo majori accuratione perpendendum est hoc argumentum, ut Judæis acerrimis Christiani nominis hostibus, qui veritatem istam salutarem magno molimine oppugnare conantur, os obstruatur.

II. Non quæritur, An Messias venerit, quod antea probatum, sed, An

Jesus Nazarenus, quem Messias credimus et prædicamus, sit verus ille et proprius Messias a Deo promissus, qui venturus erat ad salutem hominum. Judæi pertinaciter negant, Nos vero constanter affirmamus, et invicte demonstramus.

Jesum Nazarenum esse Messiam probatur ex Criteriis ejus.

III. Primo, Quia omnia Messiæ κριτήρια quibus eum designare voluit Deus in Vet. Test. ad fidei nostræ confirmationem, tam quæ Ortum ejus respiciunt, quam quæ Personam, et Statum, vel Doctrinam, et Opera, illi competunt, et in eo impleta sunt, ut vel nulli conveniant, vel huic competant.

Prima Demonstratio ex Ortu Jesu:

Et ad *Ortum* quidem, sive *Tempus* nativitatis, ejusque *Prodromum*, sive *Locum*, sive *Tribum et familiam*, sive *Modum* attendamus, omnia in eum concurrisse, et complementum suum habuisse constat, ut per partes facile ostendi potest, non quoad singulas seorsim, quo pacto nihil probarent, sed conjunctim quoad omnes, quæ argumentum faciunt solidum.

1. Ratione temporis;

IV. 1. Ratione *Temporis*, Messias nasci debuit eo tempore, quo Regia et Legislatoria Potestas auferri debuit a Judæis, post 70 septimanas annorum, id. elapsis 490 annis a captivitate Babylonica: et quo Davidica domus in summo futura erat contemptu, et veluti truncus ad radicem usque excisus, Isa. xi. 1. Eo autem tempore Jesum nostrum exhibitum fuisse, et jam supra evictum est, et res ipsa loquitur.

2. Ratione Prodromi;

V. 2. Ratione *Prodromi;* Nam ut Adventum Messiæ Prodromus aliquis præcedere debuit, qui viam illi pararet ex Oraculis Propheticis, Isa. xl. 3, Mal. iii. 1, et iv. 5, "Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Jehovæ magnus et terribilis:" Ita in Johanne Baptista impletum videtur, qui fuit Vox clamantis in deserto, qui præcessit Christum in spiritu Eliæ, ut viam illi pararet, Matth. iii. 3, et xi. 14, Luc. i. 17, non modo resipiscentiam prædicando, sed et illustre testimonium Christo præbendo, et præsentem divino elogio ornando; quo sensu Prophetarum omnium maximus dicitur, et evangelizantium primus, Matth. xi. 9, 11, qui ministerio suo expleto, Christo decessit, et Vetus T. clausit, Matth. xi. 13.

3. Ratione Loci;

VI. 3. Ratione *Loci*, Messias *Betlehemi* nasci debuit ex Oraculo Michæ, cap. v. 2, "Et tu Betlehem Ephrata non es minima in millibus Judæ, ex te mihi prodibit Dominator in Israël, et ejus egressus a seculo." Agi de Messia agnoscunt Chald. Paraph., R. S. Jarchi, et Kimchi, et fatentur Pharisæi et Scribæ Herodi de hoc quærenti respondentes, Matth. ii. At nemo nescit Jesum Betlehemi natum. Et ne quis casu illud contigisse censeret, vel de industria et ex compacto seu deliberato consilio Josephi aut Mariæ, Deus rem singulari sua providentia ita procurare voluit ad prædictioni suæ fidem faciendam, non modo nescientibus et non cogitantibus de eo Parentibus Jesu, sed tantum non invitis, ac contra optantibus. Nec enim alium in finem Cæsarem Augustum, pacato jam imperio, altaque ubique pace fruentem, et nihil minus quam de vaticinio ad Messiam pertinente implendo cogitantem, excivit ut descriptionem totius orbis Judaïci faceret, quam ut Oraculum hoc impleretur, et ita indubitato argumento constaret Josephum esse familia Davidis, utpote cujus genus in obscuro erat, et jam ad infimam vitæ conditionem redactum, regii stemmatis nihil præ se ferebat. Frustra vero *Menasse* in Concil. in h. l. cum Judæis recentioribus discedens a Veteribus, vult, "Betlehem dici patriam Messiæ, quia oriundus erat a Davide Betlehemita, ut notetur nativitas Messiæ, non actualis, sed originalis." Quia loquitur de ortu Domi-

natoris futuro Betlehemi, quod ad natalem Davidis jam a longo tempore præteritum sine absurditate referri nequit. Nec quod additur de egressibus ejus a seculo hoc evincit, quia hoc ad æternam generationem Messiæ ex sinu Patris pertinet, qua Filius est Dei; ut nativitas Betlehemi ortum temporalem ex sinu Matris notat.

4. Ratione Tribus et familiæ;

VII. 4. Ratione *Tribus* et *Familiæ*, Messias ex tribu Judæ et ex familia Davidis oriundus fuit ex Oraculis, Gen. xlix. 10, Isa. xi. 1, 2 Sam. vii. 13, 14, et ex confessione Turbarum, Joh. vii. 42; Unde non semel *David* dicitur a Prophetis. Quod in Jesu nostro impletum constat, tum ex loco nativitatis jam relato, qui erat Domus Davidis, quo se conferre parentes Jesu debuerunt, ut ex illa familia se oriundos esse probarent, tum ex Genealogia Christi utraque, quæ apud Matth. et Lucam habetur. Nec opponi potest, genus Josephi non arguere ortum Jesu ex familia Davidica, siquidem ex nostra hypothesi pater ejus non fuit. Quia ex Lege Num. xxxvi. 8, Uxores ex eadem Tribu et familia ducendæ erant, quod licet non foret absolute universale, locum habere debuit, ubi Virgines erant ἐπικλήροι, id. hæredes domus paternæ, qualis erat Maria. Nec obstat quod Maria dicatur συγγενὴς Elizabethæ, Luc. i. quia hoc inde fieri potuit, quod vel aliquis ex Mariæ majoribus conjugem duxisset ex tribu Levi, vel Sacerdos aliquis filiam ex cognatione Mariæ.

5. Ratione Modi Nativitatis.

VIII. 5. Ratione *Modi Nativitatis*, quia ex Virgine nasci debuit ex Isaïæ vaticinio, cap. vii. 14, "Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabit filium ejus Immanuel," quod tanti ponderis est, ut vel solum per se sufficiat ad mysterium hoc probandum. Sed ut asseratur contra cavilla Judæorum, observandus scopus Prophetæ, qui est confirmare populum adversus metum quo percellebatur, propter Rezin et Pekah Reges Syriæ et Israëlis obsidentes Hierosolymam; Ideo Deus Prophetam jubet, ut una cum filio suo accedat ad Regem, et jubeat illum timore seposito certum esse de conservatione et liberatione sui et populi. Et ut ipse eo magis persuaderetur de veritate hujus promissionis, Propheta dat illi optionem signi alicujus, vel e cœlo, vel e terra petendi. Cum vero Achaz signum impie recusasset, et multæ adhuc superessent fidelium reliquiæ, ad horum consolationem et confirmationem, ut et Achazi convictionem, addit: Deum non obstante Regis impietate, *signum* ipsis daturum duplex, futurum et præsens; *futurum* ver. 14, in Immanuele nascituro suo tempore ex Virgine; *præsens* in Searjasub filio suo, ante cujus adolescentiam debuit destructio Regum illorum contingere, ver. 16.

IX. Non posse de alio quopiam, quam de Messia Oraculum intelligi patet, quia 1. agitur de Puero, qui futurus est Immanuel, et Dominus terræ, ver. 14. et cap. viii. 8; 2. de eo qui nasciturus esset ex Virgine; 3. de eo qui futurus esset in signum inauditum et mirabile. Quod nec in *Ezechiam* Achazi filium cadere potest, quia jam tum natus erat, non nasciturus, deinde nativitas non fuit ex עלמה virgine, sed ex uxore Achazi, nec miraculosa dicitur, vel in signum peculiare unquam alibi proposita legitur. Nec in *Searjasub* filium Prophetæ, vel alterum, de quo c. viii., dictum *Maher Salal-chazbaz*, quia prior ille jam natus erat, adductus quippe ab Isaïa ad Regem, nec nativitas ejus miraculosa et ex Virgine, licet impositio nominis fuerit symbolica, et posterior distinguitur ab Immanuele c. viii. 8, et conceptus fuit non ex העלמה, sed ex הנביאה. Nec in puerum alium vulgarem, quia non vulgaris hic sermo, nec vulgaria de eo dicuntur, sed promissio est signi illustris, non in fœmina, sed in Virgine exhibendi. Unde

sequitur non alio respicere potuisse, nec impletum esse Oraculum hoc, quam in Jesu Nazareno.

X. Licet vero signum, quod hic datur a Propheta, esset tantum exhibendum post multa secula, non minus tamen potuit facere ad confirmationem promissæ liberationis. 1. Quia non est absurdum et inusitatum res futuras afferre in signum rei alicujus proxime futuræ, ut patet ex Exod. iii. 12, 1 Sam. ii. 34, 1 Reg. xxii. 25, 28, Jer. xliv. 29, ubi dantur signa consequentia, ut et antecedentia, et eventus Prophetiarum proponuntur in signa Deut. xviii. 21, &c. 2. Non est insolens in scriptura ingentium promissorum commemoratione minorum fidem adstruere, præsertim ubi majora illa sine fide minorum non constant, quæ præsentis loci ratio est. Cum enim Messias e regia Davidis stirpe oriri olim deberet, idque stante adhuc illa Republica; clarum est nec terram illam, cui tantopere Achazus metuebat, in potestatem hostium prorsus concedere, nec domum Davidicam penitus extirpari potuisse. Unde argumentum potest esse a simili, vel a minori ad majus: Deus certo præstabit promissionem principalem de Messia; Ergo multo magis dabit quod minus est, liberationem nim. a Regibus. 3. Mos est Prophetarum speciales omnes promissiones confirmare generali promissione de Messia, quia fundamentum est cæterarum, in quo omnes promissiones sunt Etiam et Amen, 2 Cor. i. 20. 4. Promissio proximæ liberationis non fundatur tantum in signo futuro, nimirum Messia ex Virgine nascituro post multa secula, sed etiam in præsenti filio scilicet Prophetæ jam nato, quem secum adduxerat ad Regem, ad quem ver. 16. proprie spectat, "Antequam puer iste," δεικτικῶς scilicet eum ostendens, "noverit spernere malum et eligere bonum," id est, ad annos discretionis pervenerit, "terra liberabitur," ut sane vix quatuor anni fuerunt antequam delerentur isti Reges; vel filio paulo post nascituro, de quo cap. viii. 3, 4.

XI. Quamvis vero Jesus Nazarenus nunquam legatur appellatus Immanuel, non minus tamen potest dici eum ita vocandum fuisse; Quia τὸ קרא in Scriptura sæpe pro *esse* ponitur, ut quum vocandus dicitur "Admirabilis, Consiliarius," &c., Isa. ix. et "Jehova justitia nostra," Jer. xxiii., non tam ut innuatur quo nomine insigniendus esset, quam qualis reipsa futurus esset, sive quoad personam θεάνθρωπος, sive quoad officium Mediator, qui Deum nobis conciliaturus erat, unde Chrysost. bene in h. l., "Mos est Scripturæ res quæ accidunt loco nominum ponere: nihil ergo aliud significat, Vocabunt Immanuel, quam Videbunt Deum cum hominibus." Si *ignorantia* quædam tribuatur Immanueli, est puræ negationis, quæ in Jesum potuit cadere Luc. ii. 40, non *pravæ dispositionis*, quæ peccatum est, a quo fuit semper immunis. Quod de comestione butyri et mellis additur, fit ad notandam educationem consuetam cæterorum, utendo cibis ordinariis, qui sub butyro et melle includuntur, quia terra Canaan lacte et melle fluebat.

XII. עלמה hic *Virginem* notare, non fœminam quamcunque, liquet 1. Ex etymo vocis a עלם *abscondere*, quo denotatur status virginis absconditus a conspectu et commercio virorum, quasi עלומה *abscondita* et non cognita viro. Unde Virgines apud Veteres dicebantur κατάκλειστοι et ἀπόκρυφοι 2 Maccab. iii. 19, quod domi laterent et asservarentur. 2. Authoritas Interpretum, qui Judæis suspecti esse non possunt, Thargumim, Onkel. et Jonath. et LXX. qui vertunt παρθένος, licet Symm. et Theodotion in gratiam Judæorum reddant *adolescentulam*. 3. Ratio evidens hoc postulat, quia agit de signo divino et mirabili, cujus ortus sit non minus mirabilis, quam nomen; Sed quodnam signum, quod naturale, quod commune et ordinarium, fœminam ex congressu viri parere et concipere? 4. Usus

ordinarius vocis in Scriptura in sex aliis locis in quibus occurrit, Gen. xxiv. 43, Cant. i. 3, et vi. 8, Exod. ii. 8, Psal. lxviii. 25, et Prov. xxx. 19. In quo postremo loco frustra Judæi pertendunt *scortum* designari, quia additur statim, postquam dictum est *viam viri* בעלמה *esse absconditam*, "*Similis est via mulieris adulteræ*," qua nota similitudinis adhibita ostenditur similitudinem notari, non identitatem; Sensus est viam viri ad virginem absconditam esse, nimirum artes quibus homines virgines sibi conciliare student, sive ad honestum matrimonium, sive ad corruptionem. Potest etiam virgo illa vocari *antecedenter*, quæ talis erat ante, non consequenter, vel δοξαστικῶς et συγχωρητικῶς ex opinione, sive quod talis haberetur, sive quod talis haberi vellet; quod hic locum non potest habere.

XIII. Virginem autem Mariam fuisse, quæ Jesum nostrum peperit, non modo historia Evangelica testatur, sed et fama ipsa loquitur. Nam si hoc verum non fuit, qui fieri potuit, ut Virgo rem tantam et tam incredibilem mentiretur, et ut Apostoli, qui facile falsitatis convinci poterant, hoc tam audacter proponere auderent, nemine reclamante? Si vero in adulterio deprehensa est, ut Judæi nonnulli recentiores blasphemant, Cur illi nunquam a Pharisæis et Scribis hoc est exprobratum? Quidni ex Lege lis in illam intentata est, et supplicium decretum, ut filii fama per matris latus confoderetur; sed superstes fuerit filio suo, nemine in vitam ejus inquirente?

Secunda Demonstratio ex Criteriis Personæ et Status Messiæ;

XIV. Secunda Demonstratio petitur a *Criteriis Personæ* et *Status*. 1. Messiam Deum futurum, non modo ex Oraculis, quæ illi nomen hoc tribuunt, sed et ex operibus divinis, quæ peragenda habuit ad opus Redemptionis exequendum, certo colligitur. At Jesum Mariæ Filium, et Dei Filium et Deum fuisse indubie probatur, tum ex operibus variis divinis ab eo factis, ut infra ostendetur, tum ex Christi ipsius testimonio, qui se toties Dei Filium prædicavit. Et si falso hoc sibi vindicasset, An putandum Deum, acerrimum gloriæ suæ vindicem, passurum fuisse gloriam suam alteri tradi? Annon tantum scelus, quo nullum majus esse potuit, gravi aliquo supplicio ulturus fuisset? Si Angelus adeo graviter punitus est propter affectatam Dei æqualitatem, quid factum fuisset Usurpatori illi et Raptori naturæ ipsius Divinitatis? At Jesus non modo non punitus fuit a Deo, sed summa gloria et majestate coronatus, qui brevi temporis spatio totum orbem doctrina sua replevit, et potentissimum Imperium erexit.

XV. 2. Messias describitur ut triplici munere instruendus, qua de causa ungendus dicitur Dan. ix. 24: Prophetico ex Deut. xviii. 15, Isa. lxi. 1, 2; Sacerdotali ex Psal. cx.; Regio ex Psal. ii. 6, et xlv. 6, 7, Zach. vi. 12, 13. Hoc autem in Jesu nostro impletum cernimus, qui officium Prophetæ in præconio Evangelii, Sacerdotis in sui ipsius oblatione, et Regis in Regni cœlestis erectione perfecit, ut suo loco probabitur.

XVI. 3. *Status duplex* illi assignatur, primus humilitatis et passionis, quo mori debuit; secundus exaltationis et gloriæ, quo resurgere et in cœlum ascendere illum oportuit, ut constat ex Psal. xxii. et cx. Zach. ix. 9. Isa. liii. Id ipsum autem in Jesu Nazareno observari, ex historia Evangelica patet, quæ passiones ejus et gloriam describit, Statum exinanitionis, in quo ad mortem usque crucis sese demisit, et Statum exaltationis, in quo ex mortuis suscitatus obtinuit nomen supra omne nomen, et consedit ad dextram Majestatis in excelsis, Phil. ii. 6, 7, 8, 9, Heb. i. 3. quod fusius potest ostendi quoad omnes circumstantias passionum et gloriæ in Veteri Testamento de Messia prædictas, quæ in Jesu sub Novo accurate impletæ deprehenduntur.

Tertia Demonstratio a Doctrina Christi et ejus operibus;

XVII. Tertia Demonstratio desumitur a *Doctrina et Operibus Christi*: Cum enim ex Oraculis Propheticis Messias Annum beneplaciti promulgaturus esset, et salutarem Evangelii doctrinam allaturus ad medendum contritis corde, et prædicandam libertatem captivis, et Redemptionem, Quis doctrinam a Jesu nostro prædicatam recolit, qui non videat eum plenissime hoc in seipso implevisse, dum Evangelium cœlitus nobis attulit, quod illustrissimos ubique radios Divinitatis micantes præ se fert, et in quo perfectissimam Dei voluntatem nobis aperiendo, tam quoad præcepta, quam promissa, Religionem instituit, qua nulla purior et divinior unquam fuit, quæ tota pietatem et charitatem spirat, et ad gloriam Dei et hominum salutem comparata est?

XVIII. Tot etiam, et tanta fuerunt ejus Opera, ut nec illustriora, nec plura, nec majora desiderari aut expectari potuerint a Messia, fatente id ipsum turba apud Joh. vii. 31, "Christus cum venerit, an signa plura edet iis quæ iste edidit?" Hinc Jesus toties provocat ad opera sua tanquam signum certissimum vocationis suæ, Joh. iv. 36, et vii. 37, 38, et x. 37, et xv. 24; imo interrogatus a Johanne per discipulos, An esset Messias ὁ ἐρχόμενος, nulla alia re fidem fecit se eum ipsum esse, quam miraculorum suorum multitudine et magnitudine; respondet opere non verbis, facto citius quam dicto, Matth. xi. 4, 5. Messiam enim θαυματουργὸν et miraculis insignem esse debuisse docet Isaïas, xxv. 4, 5, "Deus venit et salvabit nos, Tunc aperientur oculi cæcorum, aures surdorum patefient," &c. Nam si Lex signis et prodigiis fuit gloriosa, quidni Evangelium? 2 Cor. iii. 7, 8, et si Messias debuit esse פלא *admirabilis* in Persona, non minus in Operibus. Christum autem talibus operibus clarum se reddidisse Judæi ipsi diffiteri non potuerunt. Josephus, lib. xviii. cap. 14, vocat eum παραδόξων ἔργων ποιητὴν, quorum exempla quædam referuntur in Thalmude, et Julianus ipse capitalis nominis Christiani hostis negare non potuit. *Illustriora* esse non potuerunt ejus miracula, quia non fiebant clam in angulo et recessu, quem præstigiatores quærunt; sed *palam* et publice, coram sole, in triviis et compitis, ubique locorum, et in oculis hostium infensissimorum. Non *plura*, tot enim fuisse ait Johannes, ut si quis ea sigillatim scripturus esset, mundus integer libros istos capere non posset, Joh. xxi. 25. Non *majora* ratione *naturæ*, quia non fuerunt tantum ostenta et prodigia horrida, quæ terrorem incuterent, qualia fuerunt signa Legalia; sed beneficia salutaria, a quibus non modo non abhorrebant homines, sed ad quæ videnda et percipienda, turmatim advolabant. Non fuerunt *signa vulgaria*, et mirabilia quæ humana arte vel diabolica præstari poterant; sed grandia, inusitata, et quæ nonnisi divina virtute fieri poterant; qualis est mortuorum suscitatio, cæcorum natorum, et morborum ἀνιάτων sanatio, &c. Ratione *objecti*, non fuerunt *signa particularia*, sive certæ rerum speciei adstricta, sed *universalia*, potestatem ejus ac imperium in omnes creaturas testantia, in cœlo, in terra, in aquis, in dæmonibus, in hominibus, in panibus, in arboribus, &c. Ratione *modi*, non magno illi opus erat molimine ad ea præstanda, sed solo verbo et nutu ea præstabat, modo sine mediis, modo cum mediis, se plerumque inutilibus, imo contrariis, modo coram, modo procul, imo etiam absens.

XIX. Quid ad hæc reponent Judæi? An alios etiam miracula fecisse? Sed quis tot, et tanta, quis talia, et eo modo unquam præstitisse legitur? An mirabilia tantum fuisse, non vera miracula? Sed quid verum miraculum, nisi quod totius naturæ finitæ et creatæ vires superat, qualis est mortui excitatio, morborum insanabilium et desperatorum curatio, Dæmo-

num fugatio &c., quæ a Christo non semel facta esse constat? An meras fuisse præstigias, quibus hominibus illusit et imposuit? Sed quare hoc nunquam illi objectum a Judæis infensissimis ejus hostibus, qui omnem captabant illum perdendi occasionem? Cur non retegebant impostorem et circulatorem? Quis vero alienior unquam fuit a Præstigiatorum artibus? Isti latebras et secessum quærunt, et lucem fugiunt, ut facilius fucum simplicioribus faciant. Sed Christus in aperto et publice coram innumeris testibus, magnis, parvis, doctis, indoctis operatur, ne ullius fraudis suspicio superesse queat. Illi vana, ridicula, et inutilia sectantur. Sed Christus nihil nisi sanctum et salutare operatur. Illi turpis lucri gratia, et ut gloriam vel fumum captent. Sed quid simile in Christo, qui omnia ad salutem suorum direxit, eatenus ut pauper fieri voluerit, ut ex ejus paupertate ditesceremus? Illi turpissimis mancipantur affectibus, et carni ac dæmoni litant. Sed Christus pietatis magister, id unum sibi proposuit, ut sanctitatem animis nostris ingeneraret. An Christum miracula ista virtute magica fecisse, ut illi non semel objectum a Pharisæis, quum virtute Beelzebul Principis dæmoniorum illum ejicere dæmonia calumniabantur? Sed cur magis Judæi hoc suspicari possunt de Jesu Nazareno, qui fabri filius habitus est, quam de Mose, qui in aula Ægyptiaca educatus potuit artis magicæ penitissima cognitione imbui? Deinde quis suspicetur vel leviter, aut magum ullum potuisse, aut dæmonem ullum voluisse tot opera præstare, quæ mera fuerunt beneficia generi humano præstita? Quis credat Diabolum in sui perniciem et tyrannidis suæ destructionem armare Christum voluisse? Nec id fieri potuit per collusionem; quia amicorum est colludere, non hostium; At capitaliorem Dæmon hostem non habuit quam Jesum nostrum, ejusque Religionem, quæ tota ad destruenda opera Diaboli, et pietatem ac sanctimoniam animis inspirandam tendebat. Denique si Magus fuit, cur Magiæ nunquam postulatus fuit in judicio, et convictus a Senatoribus Sanhedrin, quos omnes magicæ artis peritissimos fuisse Judæorum schola asserit? Cur sollicite adversus ipsum quæsita fuerunt crimina, ubi solum magiæ crimen sufficiebat ad ejus condemnationem ex Lege, Exod. xxii. 18?

XX. Sed si opera, quæ Christus fecit in diebus carnis suæ, eum Messiam prædicabant, non minus efficaciter hoc ipsum probant ea quæ post resurrectionem et ascensionem in cœlos perfecit per Spiritus Sancti missionem, et opus Christianisimi. Primo, ipsa Christi *Resurrectio*, luculentum ipsi perhibet testimonium, in qua quippe solenni quasi Decreto approbatus est a Deo, et Filius ejus declaratus, creditus a fidelibus, et agnitus ab hostibus. Unde non aliud argumentum illustrius et certius Divinitatis et Vocationis suæ affert, "Solvite Templum hoc," inquit loquens de Templo Corporis sui, "et tertio die illud ædificabo;" Joh. ii. 19, et Matth. xvi. Judæis petentibus signum, non aliud dare vult, quam sui resurrectionem sub typo Jonæ. Et sane nisi Jesus a Deo missus esset, et nisi revera Christus Domini, qualem se profitebatur, fuisset; Quis crediderit Deum gloriæ suæ vindicem acerrimum in eo suscitando potentiam suam exertutum fuisse ad tantæ fraudis et imposturæ confirmationem, et tantam impietatem tanto præmio coronaturum fuisse? Accedit, secundo, *Spiritus Sancti missio* admirabilis et inaudita, quæ expresse et tempore et loco a Christo ipso prædicto contigit, quo ita repleti fuerunt Apostoli, ut in novos homines sint immutati, et ea dixerint et fecerint, quæ non in stuporem modo et admirationem spectatores et auditores rapuerunt, sed vi quadam flexanima potentissima ad fidem et obsequium Christi mirabiliter traxerunt. Unde vero tantum miraculum proficisci potuit nisi a Deo Christi suo testi-

monium perhibente? Ut infirmæ sortis homines, idiotæ et ἀγράμματοι, visi sint quasi uno momento in doctissimos et disertissimos transformati, linguarum omnium cognitione et rerum maximarum notitia perfusi, qui causam Domini sui apud omnes intrepide, et magna cum παῤῥησίᾳ et ἐνεργείᾳ ita egerunt, Religionem non fucatis, quæsitisque, sed veris claris, et omni exceptione majoribus argumentis fortiter asserendo, ut catervatim et turmatim quasi ad Evangelium concursum sit, nonobstantibus minis, edictis, carceribus, tormentis, omnibusque extremorum suppliciorum generibus?

Confirmatur ex Vocatione Gentium et Christianismi fundatione;

XXI. Hoc vero luculentius postea patuit in *Vocatione Gentium* et *Christianismi* per totum orbem *fundatione*. Cum enim Vocatio Gentium proprium opus Messiæ fuerit ex Oraculis Propheticis, Gen. xvii. 5, et xlix. 10. Psal. ii. 8, et xxii. 27, 30, et lxviii. 31, 32, et xlvii. 7, 8, 9, et cx. 2, 3. Hos. i. 10, 11. Joel. ii. 28. Isa. ii. 2, 3, et xi. 10, et xlii. 1, 4, et xlix. 6, et liv. 1, 2, et passim alibi, Et res ipsa clamet, et historiarum monumenta testentur hoc factum fuisse per Evangelium, ita ut brevi temporis spatio longe lateque per totum orbem disseminatum fuerit, et Gentes undiquaque ad Christum confluxerint, et Cæsares ipsi ac Reges coronas et sceptra sua ad ejus pedes subjecerint; Nihil causæ dici potest, cur Jesum nostrum, vel ex hac una nota verum Messiam fuisse non credamus.

Nonobstantibus variis obstaculis: 1. A parte Christi;

XXII. Nam nisi Jesus esset verus Messias, et ejus doctrina vere divina, quomodo fieri potuisset, ut pro Messia receptus, et doctrinæ ejus fides habita fuisset in mundo, tot tantisque occurrentibus obstaculis pene insuperabilibus; Tum a parte *Christi* ipsius Religionis fundatoris, Tum *doctrinæ ipsius* prædicandæ, Tum *Præconum* ipsorum, Tum *docendi modi*. Nam si *Christus* ipse attendebatur Princeps et Caput Religionis, homo vilis in speciem erat, patre, ut putabatur, fabro, nullius dignitatis et nominis aut ordinis, imo a proprii populi primoribus contemptus et contumeliis omnis generis affectus, et tandem captivus ductus, et servi in morem vinctus, flagellatus et cruciarius factus, instar perduellis et Majestatis divinæ et humanæ læsæ rei, infami ligno affixus. Quis vero arbitrari potuisset, Deum tam vili et tam misero, ut videbatur, homuncione ad tantum opus peragendum uti voluisse? Certe Judæis maximum hoc scandalum fuit, et Græcis stultitia, quod Vocatis fuit summa potentia et sapientia Dei, 1 Cor. i. 18.

2. A Doctrinæ natura;

XXIII. *Doctrinæ natura* id confirmat, quæ talis fuit, ut homines potius fugare deberet quam allicere; non modo quia contrarias alias omnes Religiones ab omni fere ævo receptas patrias, et longo usu inveteratas, damnabat, et ut funditus extirparentur urgebat, tanquam vanas, falsas, et Deo indignas et inimicas; sed etiam quia præcepta continebat ingratissima et molestissima carni, sui abnegationem, hostium dilectionem, malorum et crucis etiam durissimæ tolerantiam, et a vitiis et voluptatibus omnibus abstinentiam; Mysteria rationi absurda et impervia docebat, quale est Deum gloriæ et Principem vitæ crucifixum esse. At si Deus fuit, quid absurdius? si homo, quid vanius? Promissa in hoc seculo vel exigua, vel nulla proponebat, sed honorem martyrii, et onus crucis, Matth. xvi. 24, Joh. xv. 18, 19, Act. ix. 16. Quis vero ita suadeat et copias adornet? An credibile est tot gentes in tam gravia et ardua præcepta consensuras, tantam laborum molem, sine ulla mercede, sine ullo voluptatum illicio subituras fuisse, imo cum præsentissimo rerum omnium sibi gratissimarum damno, ad calamitosam vir-

tutem pertrahi potuisse, nisi de divinitate istius doctrinæ fuissent persuasuassimæ? Alexandrum Magnum miramur quod paucis militibus orbem subegerit: Josuam magis, quod tubis Jerichuntem expugnaverit. Sed Christum quis non præ cæteris miretur, qui linguis orbem vicit, quarum vox, licet illis nullus ut cœlis natura esset sermo, transiit in omnem terram, Rom, x. 18? Verbum stultitia fuit hominibus; Et tamen sapientes vincit: Horribile et quod homines abigere deberet; Et conciliat animos et corda trahit. Nulla ad suasionem ars illi inerat, nulla pigmenta, et verborum lenocinia. Sed in eo erat tamen "*ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως* demonstratio potentissima Spiritus," 1 Cor. ii. 4. Nec putandum partem illam quæ stultitia prædicationis dicitur occultatam fuisse, vel aliis coloribus inductam; Imo palam omnibus exposita est, teste ipso Paulo, qui aperte profitetur se nihil aliud scire proposuisse inter ipsos quam Jesum crucifixum. Oppugnatum fuit ab innumeris hostibus, nec ab externis tantum et alienis, sed ab homine ipso carnali, qui nihil non molitur, ut illud a se repellat; Et ista tamen omnia obstacula perrupit; et de homine ejusque resistentia triumphavit. Miratur Cicero Romulum, quod seculo adhuc rudi id consecutus fuerit ut Deus haberetur. Sed quanto magis mirandum, Jesum nostrum seculo literatissimo et excultissimo, id obtinuisse solo Verbi Præconio ut Deus crederetur, ut propter eam confessionem discipuli ejus nulla non mala experiri essent parati. Caligula, Nero, Domitianus, divinis honoribus viventes affecti sunt, sed mortui mille ludibriis expositi. Jesus vivens desperatissimus et miserrimus mortalium habitus, post mortem divinam gloriam consequitur, et supra omnes Reges extollitur. Quæ tantæ mutationis causa esse potuit? Non alia quam divinitatis doctrinæ ejus persuasio.

3. A Præconum conditione;

XXIV. *Præconum conditio* non exiguum huic demonstrationi pondus addit. Illi erant pauci, duodecim numero, plebeii, obscuri, piscatores, publicani, quos nec domus sua illustres, nec potentia vel opes suspiciendos, nec gratia charos, nec magnatum favor gratos, nec eruditio vel eloquentia inclytos, vel ad alliciendum mortalium animos idoneos reddiderat; sed quibus omnia ea deerant, quæ ad persuadendos homines requiri solent. Quis credat fieri potuisse, ut per tales homines res tantæ gererentur, iisque cederent tot Synagogæ, tot Academiæ, tot Philosophorum agmina, tot ingeniorum acumina, tot Tribunalia et Sceptra; si is quem prædicabant, non fuisset verus Messias? Mittuntur pauci ad innumeros, rudes ad doctos, infantes ad disertissimos, simplices ad astutos, inermes ad armatos, inopes ad potentissimos, et tamen omnes post se trahunt. Conferantur cum his quotquot olim fuerunt celebratissimarum sectarum Authores, qui omnem ingenii vim adhibuerunt, ut toto orbe inclarescerent, quibusque nihil defuit ad propagandam quaquaversum disciplinam suam. Ecquis tamen ex iis omnibus fuit, qui, non dico, tot sectatores, sed vel millesimam partem post se traxerit? Sic Deus voluit thesaurum suum in vasis testaceis collocare, ut excellentia virtutis istius esset a Deo, non ab hominibus, ne quid incrementorum suorum Pietas et Religio deberet Mundo, sed ut tota a Deo penderet.

4. A docendi modo.

XXV. Denique *docendi modus* id ipsum evidenter arguit; nec enim fuit elaboratus et curiosus, et lenociniis sermonis et verborum ampullis ornatus, et ad fallendum compositus, sed simplex, inaffectus et rudibus pariter atque eruditis obvius, ut fraudis et simulationis omnis suspicio abesset. Ideo nec vim adhibebant, ut cogerent dissentientes, nec dolum, ut fallerent imprudentes, nec minas ut terrerent reluctantes; Sed liberam fidem cupiebant, aut nullam, non

corpora, sed animos in triumphum ducere Deo et Christo dignum putabant. Si vim adhibuissent, si armis aut legionibus, si cæde aut sanguine Religionem voluissent fundare, quomodo impostor Mahumetes tyrannidem suam erexit et conservat, non mirum videri deberet, si voti compotes utcunque facti fuissent: Sed armatum totum orbem ab inermibus, et infirmis, nullaque potentia vel autoritate instructis, sola persuasione subigi, id vero et Authoris, et doctrinæ, qua id fit, divinitatem manifeste arguit. Diabolo enim istud opus tribuere quid esset quam Diabolum velle proprii exitii autorem esse, et in sui regni excidium conspirare? quod nemo sanus dixerit.

XXVI. Quod si certum fuit veritatis Messiæ argumentum *Conversio mundi*, et *Christianismi fundatio*, inter tot obstacula intercedentia; Non minus clarum est ejusdem veritatis testimonium, ejus *Conservatio* et *Propagatio*, dum a tot seculis, non modo non deletus est, licet nihil intentatum reliquerit Satan et Mundus ad illum funditus evertendum, sed magis confirmatus est et auctus, et altiores semper radices egit: Cum tamen aliæ Religiones et Sectæ, quæ authoritate Principum, et subtilitate Philosophorum, ac eloquentia Oratorum sustentabantur, tandem sint abolitæ. Quis non judicet opus non esse humanum, sed divinum; atque adeo ejus Authorem revera fuisse quod profitebatur, Christum Domini?

Quarta Demonstratio ab Absurdis.

XXVII. Quarta Demonstratio ducitur ab *Absurdis*: 1. Si Jesus non fuisset Christus, qualem se profitebatur, nunquam emergere potuisset ejus nomen et doctrina inter Reges et Principes, qui suffocare eam nitebantur, sed sepulta fuisset ejus gloria, cum nominibus aliorum, qui Pseudo-Christi fuerunt, maxime cum nec potentia ac authoritate mundi, nec sapientia seculi fulciretur. 2. Si Jesus non fuit Christus, omnium qui vixerunt, absit blasphemia dicto, contumeliosissimus fuit, qui toties ea de Deo, de se, de nobis, quæ falsissima sunt asseruit, et juramento etiam confirmavit, quo mendacio nullum majus aut periculosius dari potest. At in confesso est, fatentibus ipsis Judæis, Ethnicis, et Mahumedanis, summam vitæ puritatem conjunctam cum animi integritate in eo fulsisse, quæ ejusdem suspicionem plane tollunt. 3. Si Jesus non fuit missus a Deo, Deus gloriæ suæ vindex acerrimus, vel per Prophetam hoc prædixisset, ut a tali impostura homines caverent, vel Prophetis excitatis coarguisset, vel rebus ipsis et temporum decursu commonstrasset, quod dicebat Gamaliel, *Si opus non est a Deo, destruetur*. At seculorum decursu, non modo non extincta est et deleta ejus fama, sed crevit et totum orbem replevit ejus doctrina, ut e fonte prosiliens aqua, rivis confluentibus, quæ ante talos tantum pertingebat, ad genua attollitur, et pectus caputque tegit.

Fontes Solutionum.

XXVIII. Quum Christus ait se non venisse pacem mittere in terram, sed gladium, Matth. x. 34, Sensus non est Christum fore causam belli efficientem per se, sed per accidens propter mundi malitiam, qui non ferens Evangelium debebat illi resistere, et bella adversus ejus professores excitare. Quod non opponitur Paci, quam Messias allaturus fuit in mundum ex Oraculis Propheticis, Isa. ii. 4, et xi. 6, 7, Mich. iv. 3; 1. quia pax non est mundana, sed mystica et cœlestis; 2. non cum mundo impiorum, et semine Serpentis, cum quo bellum ἄσπονδον debet esse, Gen. iii. 15, sed cum fidelibus inter se, qui positis odiis et inimicitiis debuerunt in Christo reconciliari et unum fieri; 3. si bella inter Christianos videntur, hoc non oritur ex doctrina Christi, sed ex vitio hominum.

XXIX. Destructio Idololatriæ, quæ prædicitur futura tempore Messiæ, non debuit fieri uno momento, sed paulatim, et per varios gradus, quod etiam contigisse cernimus: 1. quia Religio Christi aperte ac ex professo

omnem Idololatriam severissime damnat; 2. per eum etiam plane extirpata est in Cœtibus omnibus, qui Christi doctrinam vere profitentur; 3. quia quotidie tollitur in mundo per Evangelii prædicationem, et si qui inter Christianos adhuc eam retinent vel ex toto vel ex parte, eo ipso se non Ecclesiam Christi, sed Anti-Christi esse ostendunt, quod maximum est obstaculum conversioni Judæorum.

XXX. Si Johannes Baptista misit ad Jesum inquisiturus, An esset Messias venturus, Matth. xi. 2, 3, non hoc ideo facit, quasi de eo dubitaret, cum illustri modo de eo certior esset factus, et tam expressum testimonium illi perhibuisset, Joh. i. 29, 32, 33, 34, sed ut discipulos suos de eo adhuc non satis persuasos, et qui propterea nimium forte Magistro suo addicti erant, magis confirmaret ipsum videndo et audiendo.

XXXI. Tantum abest ut Christus debuerit a Synagoga approbari et recipi, ut ejus rejectio clare prædicta fuerit, Psal. cxviii. 22, "Lapis quem ædificantes rejecerunt," &c., Isa. liii. 1, "Quis credidit auditui nostro?" Unde Thalm. tract. Sanhed, "Cum filius Davidis veniet," inquit R. Judas, "rari erunt Sapientes in Israel, et sapientia Scribæ putrescet, et Scholæ Theologorum lupanaria erunt."

XXXII. Si Jesus Legem cæremonialem abrogavit; Non sequitur violatorem fuisse Legis, sed πληρωτὴν et consummatorem; quia implendo eam abrogavit: Nec propterea, vel Legi ipsi adversatus est, quia Lex ista non data fuerat ut in æternum duraret, sed usque ad tempus διορθώσεως; Nec consilio Dei, qui hanc mutationem ab æterno decreverat. Si cæremoniæ et sacrificia adhuc futura dicuntur sub Messia, hoc intelligendum est mystice quoad veritatem internam cultus spiritualis et Evangelici, non literaliter quoad figuram externam; ex stylo Spiritus S., qui mutato statu retinet nomen antiquum, et mysteria Evangelica describit terminis legalibus.

QUÆSTIO III.

DE INCARNATIONIS NECESSITATE.

An necesse fuerit Filium Dei Incarnari? Affirm.

Voces quibus Incarnatio designatur in Scriptura:

I. Antequam de Quæstione dicamus, notandæ sunt paucis variæ voces, quibus mysterium Incarnationis designari solet, tum in Scriptura, tum apud Veteres: In Scriptura, dicitur φανέρωσις ἐν σαρκὶ *manifestatio in carne*, 1 Tim. iii. 16; σώματος καταρτισμὸς, *Corporis adaptatio, seu formatio*, Heb. x. 5; κένωσις, *exinanitio* et formæ servilis assumptio, Phil. ii. 7; ἐπίληψις *assumptio* seminis Abrahæ, Heb. ii. 16; ἐπιφάνεια *apparitio*, 2 Tim. i. 10, &c.

Et apud Patres.

Apud Patres modo vocatur οἰκονομία distincte a θεολογία, quia admirabilis dispensationis opus fuit, modo ἐνανθρώπησις, ἐνσωμάτωσις, ἔνσαρκος παρουσία, communius σάρκωσις vel ἐνσάρκωσις, voce proculdubio petita ex Joh. i. 14, quum λόγος dicitur *caro factus;* ubi vox *carnis* non stricte sumitur pro altera parte hominis, sed late et synecd. pro tota humana natura, quæ cum carne animam includit; Atque ita clarius insinuatur divinæ erga homines charitatis et misericordiæ magnitudo; cum eo usque se demittere dignatus sit Deus, ut non tantum animam, quæ nobilior est hominis pars, sibi sociare voluerit, sed quod est vilissimum et maxime infirmum in nobis, carnem scilicet hanc fragilem et mortalem assumpserit.

De necessitate Incarnationis.

II. Ut vero mysterium hoc rationi est impervium, et beneficio revelationis tantum cognoscitur, variæ Quæstiones circa illud moveri solent. Prima agit de ejus necessitate, Quæ iterum in varia capita potest distribui: 1. An Filius Dei incarnandus fuisset, etiamsi homo non peccasset? 2. An necesse fuerit Filium Dei pro nobis incarnari, nec alius modus salutis Deo possibilis fuerit? 3. An necesse fuerit Mediatorem nostrum esse θεάνθρωπον? de quibus distincte dicemus sub tribus Propositionibus.

Prima Propositio, Incarnatio non fuit necessaria nisi posito peccato.

III. Prima Propositio, *Ut Filius Dei incarnatus est tantum propter peccatum; Ita non necesse fuisset illum incarnari, si homo non peccasset.* Opponitur Scholasticis veteribus, qui temere et citra autoritatem Scripturæ hoc asseruerunt, ut Alensis, Occamus, Bonaventura, et alii. Quorum errorem interpolavit Osiander Lutheranus superiori seculo, et novissime *Sociniani* eundem renovant, non alium in finem, quam ut hinc præsidium aliquod quærant fulciendæ pestilentissimæ hæresi de metaphorica Christi Redemptione, et impropria satisfactione.

Probatur, 1. Ex Scriptura;

IV. Rationes nostræ sunt, 1. Quia non alius unquam finis proponitur adventus Christi, et ejus Incarnationis, sive in Veteri sive in Novo Testamento, quam ut salvaret populum suum a peccatis. Si promittitur, nonnisi post lapsum promittitur, Gen. iii. 15, et ad conterendum caput serpentis. Si adumbratur, adumbratur sacrificiis, quæ hominum peccatis expiandis destinantur. Hoc in Novo Testamento confirmant luculenter Angelus, Matth. i. 21, Zacharias, Luc. i. 67, &c., Simeon, Luc. ii. 30, 34, Joh. Baptista, Joh. i. 29, Christus ipse, Matth. ix. 13, et xx. 28, Apostoli, Paulus, Gal. iv. 4, 5, 1 Tim. i. 15, Heb. ii. 14, Johannes 1æ ii. 1, 2, et iii. 8.

2. Ex officio quod circa peccatores tantum versatur;

V. 2. Quia officium ejus tantum erga peccatores occupatur; Nam, ut Propheta, docet peccatores, et vocat eos ad fidem et pœnitentiam, Isa. lxi. 1, 2, Matth. ix. 13; ut Sacerdos, seipsum dat ἀντίλυτρον pro peccatis, 1 Tim. ii. 6, Isa. liii. 10, 1 Joh. ii. 2, et orat pro transgressoribus, Isa. liii. 12, Joh. xvii.; ut Rex, gubernat suos, et eos tuetur adversus Diabolum, mundum et carnem, ne rapiantur ex manibus suis, Joh. x. 28, et Rom. viii. 35, 38, 39: Uno verbo Incarnatus est, ut esset Mediator; at nullo opus fuisset Mediatore, nullo adhuc existente peccato.

3. Ex causa impulsiva missionis Christi quæ fuit charitas erga homines lapsos;

VI. 3. Quia causa impulsiva missionis Christi fuit amor et Charitas Dei erga homines non integros, sed lapsos, Joh. iii. 16. Quæ charitas longe impensius commendatur, quum statuitur eo solum fine missum fuisse, ut nos a peccatorum vinculis liberaret, quam si aliis de causis advenisset, Rom. v. 6, 7, 8.

4. A Patribus.

VII. 4. Patres sæpius hoc confirmant: Irenæ. lib. v. cap. 14, "Si caro non haberet salvari, nequaquam Dei Verbum caro factum esset;" August. Serm. ix. de Verb. Apost., "Nulla causa veniendi Christo Domino, nisi peccatores salvos faceret. Tolle morbos, tolle vulnera, nulla est causa medicinæ;" Gregor. lib. iv. c. 1, "Nisi Adam peccaret, Redemptorem nostrum carnem nostram suscipere non oporteret," &c.

Fontes Solutionum.

VIII. Christus dicitur *primogenitus omnis creaturæ*, Col. i. 15, non quasi ad exemplar ejus creaturæ rationales sint productæ, sed tum ratione generationis æternæ, tum ratione dominii, quod illi in eas competit. Omnia in ipso et propter ipsum creata

dicuntur ut Deum, non ut hominem. In omnibus primus dicitur, ver. 18, dignitate, non tempore. Nec homo dicitur ad imaginem Dei factus, quod formatus sit ad exemplar Christi, sed quia creatus est ad imaginem Dei essentialem, quæ in sapientia et sanctitate consistit, ut Paulus docet, Eph. iv. 24, Col. iii. 10.

IX. Aliud est matrimonium Adami et Evæ fuisse signum et typum matrimonii Christi cum Ecclesia ex intentione arcana Spiritus S., Aliud cognitum fuisse Adamo, et proponi ab ipso ut vaticinium talis conjugii. Prius datur, non posterius. Et quod Apostolus applicat Christo verba Adami, Eph. v. 31, Non sequitur in eum finem ab Adamo prolata esse, sed tantum allegorice propter similitudinem rite posse eo referri.

X. Si Christus incarnandus non fuit ante considerationem peccati, Ecclesia non futura fuisset ἀκέφαλος, quia Caput futurus fuisset ejus, non secus ac Angelorum, non ratione humanitatis, sed divinitatis et creationis jure.

XI. Demonstratio amoris erga genus humanum per Filium incarnandum absque respectu peccati, et expiatio peccatorum per eundem incarnatum, non possunt spectari ut fines subordinati, cum talis subordinatio repugnet Scripturæ, quæ non alium finem proposuit missionis Christi, quam peccatorum salutem, nec fas est longius inquirere, tacente Scriptura.

XII. Deus non subtrahit naturæ humanæ id bonum, cujus capax est per capacitatem naturalem, quæ ex ipsius naturæ principiis exurgit; sed potest subtrahere illud cujus capax est juxta potentiam obedientialem seu non repugnantiam suscipiendi ea omnia quæ Deus vult. Talis est capacitas unionis hypostaticæ in natura humana.

XIII. Bonitas Dei sui communicativa potuit quidem esse motivum sufficiens, ut Deus creaturas produceret, sed non ut Filius Dei incarnaretur, quod ulterius respexit ad ejus restaurationem.

Secunda Propositio, Posito peccato et decreto Dei de Salute hominum, necesse fuit Filium Dei incarnari.

XIV. Secunda Propositio, *Non modo conveniens, sed necessarium fuit supposito peccato et decreto Dei de Redemptione hominum, Filium Dei incarnari ad hoc opus perficiendum:* 1. Non quæritur de *necessitate simplici et absoluta* a parte Dei; Nam potuisset Deus si voluisset hominem non minus ac Diabolum in exitio suo relinquere: Sed de *hypothetica;* An posita voluntate redimendi homines, necessaria fuerit Incarnatio, An vero alio medio potuerit hoc fieri? 2. Rursus non quæritur de *necessitate Decreti;* Nemo enim negat, posito quod Deus hoc ita decrevisset, necessario debuisse ita fieri: Sed de *necessitate Naturæ*, An, seposito decreto, et antecedenter ad illud, necesse fuerit Filium Dei incarnari ad Redemptionem nostram? 3. Non quæritur de *necessitate congruentiæ*, quia fatentur omnes hoc maxime congruum fuisse Majestati divinæ, ne impune violari dicerentur ejus præcepta; Sed de *necessitate Justitiæ*, ut non aliter justitiæ Dei satisfieri et liberatio nostra fieri potuerit, Quod asserimus.

Status Quæstionis.

XV. Scio quosdam ex Veteribus in alia fuisse sententia, modos alios Deo possibiles non defuisse, quos hic sequuntur varii ex Scholasticis. August. lib. 13. de Trin. c. 10, "Alius modus Deo possibilis non defuit, cujus potestati cuncta æqualiter subjacent, sed sanandæ nostræ miseriæ convenientiorem modum aliam non fuisse nec esse potuisse, &c.;" ad quem hic accedunt varii ex Scholasticis, Thomas, part. 3., q. e. Lomb. lib. 3. dist. 2. Bonavent. in 3. sent. Dist. 20. q. 6. Nec desunt ex nostris qui eo propendent; Martyr Lo. co. cl. 2. c. 17. l. 19. Tylen. Syntag. p. 2. de Incar. Chimedontius de Redempt. generis humani, lib. i. c. 5., et præ

cæteris Tuuissus, qui hoc operose probare nititur. Sed non defuerunt etiam ex Patribus et Scholasticis, qui hanc necessitatem agnoverunt; Athanas. in tract. de Verbi Incarn., Anselmus in lib. "Cur Deus homo," Ambros. in Heb. ix. Quibus adstipulantur plerique ex Nostris, maxime post exortum Socinum, quorum sententiam, ut veriorem et tutiorem etiam amplectimur.

XVI. Rationes sunt, 1. Quia ut Deus justitiam suam abnegare nequit, non potuit homines liberare, quin prius illi satisfactum esset. Non potuit satisfieri justitiæ infinitæ nisi per λύτρον aliquod infinitum, nec λύτρον illud infinitum potuit uspiam reperiri, quam in Dei Filio. Justitiæ autem istius exercitium necessarium esse, non liberum seu arbitrarium, quod a solo Dei beneplacito pendeat, probavimus P. I. Loc. III., de Deo, Q. XIX.

XVII. 2. Quia si res aliter fieri potuit, Non credibile est Deum sapientissimum et optimum, consilium hoc initurum fuisse, quod parum convenire videbatur sapientiæ ejus et bonitati. Nam si solo verbo potuit homines liberare; An sapientiam decuisset tanto molimine rem tam facilem præstare, et cœlum ac terram quodammodo commovere? An per plura fecisset, quod facere potuit per pauciora? Et quis credat Patrem Filium suum dilectissimum, in quo omnis ejus εὐδοκία reposita est, citra necessitatem voluisse cœlo demittere, carne nostra induere, et mille ærumnis, et tandem dirissimæ morti pro nobis exponere? Sane Sapientia et Bonitas Dei non patiuntur, ut credamus hoc illi liberum fuisse, sed Necessitatem quandam ineluctabilem hic intercessisse opus est.

XVIII. Nec putandum nos hoc statuendo limites ponere velle Omnipotentiæ Dei, vel quid summo Jure possit in Creaturam definire. Sed tantum ostendimus ex Scriptura quid possit vel non possit Deus juxta potentiam ordinatam, et jus virtutibus temperatum. Cætera, quæ huc pertinent, tradentur in sequentibus, quum disputabitur de Necessitate Satisfactionis.

Tertia Propositio, Opus salutis requirebat θεάνθρωπον.

XIX. Tertia Propositio: *Non potuit opus Redemptionis peragi, nisi per θεάνθρωπον qui per Incarnationem humanam naturam divinæ indissolubili vinculo sociaret.* Cum enim ad nos redimendos duo potissimum requirerentur, acquisitio salutis, et ejusdem applicatio, mortis perpessio ad satisfactionem, et ejusdem victoria ad vitæ fruitionem; Mediator noster debuit esse θεάνθρωπος ut hæc exequeretur, Homo qui pateretur, Deus qui vinceret, Homo qui pœnas nobis debitas ferret, Deus qui eas perferret et exhauriret, Homo qui moriendo salutem nobis acquireret, Deus qui vincendo nobis eam applicaret, Homo qui noster fieret per carnis assumptionem, Deus qui nos sibi similes redderet per Spiritus collationem. Quod nec homo merus, nec Deus solus poterat. Nec enim mortem solus Deus sentire, nec solus homo superare potuit; solus homo potuit pro hominibus mori, solus Deus potuit mortem vincere. Utraque ergo natura sociari debuit, ut in utraque conjunctim et summa infirmitas humanitatis ad passionem, et summa virtus et Majestas divinitatis ad victoriam sese exererent.

XX. 1. Hominem esse decuit ratione *Justitiæ Dei*, quæ requirebat ut peccatum in eadem natura puniretur, in qua commissum fuerat, juxta oraculum Ezec. xviii. 4, *anima quæ peccavit morietur;* Sed et Deum, qui passionibus suis valorem adderet infinitum. 2. Ratione *Officii Christi*, debuit Mediatoris munere fungi, ut homines Deo reconciliaret: Ergo debuit medius esse inter utrosque, et instar scalæ Jacobi cœlum et terram per utriusque naturæ participationem conjungere. Ut Propheta, debuit qua Homo desumi ex fratribus suis, ut familiariter cum hominibus versaretur, et libere ad eum accedere possemus; Sed debuit ut Deus Spiritum in corda nostra mittere, et Legem inscribere in animis nostris, ut faceret θεοδιδάκ-

τους. Ut Sacerdos, Homo esse debuit, quia Pontifex omnis ex hominibus sumitur, Heb. v. 1, ut qui sanctificat, et qui sanctificantur ex uno sint omnes, Heb. ii. 11; Sed et Deus, ut hominem Deo conciliaret, justitiæ divinæ satisfaceret, peccatum aboleret, et justitiam seculorum adduceret, quod nemo mortalium potuit. Victima offerenda etiam non debuit esse Angelica, quæ mori non poterat, nec bruta, sed rationalis et humana, imo plusquam humana et cœlestis, quæ per Spiritum æternum se offerret, et veritati passionum adderet pondus et meritum infinitum. Ut Rex, Humanitatem ex nobis sumere debuit, qua nobis uniretur, sed quæ unita esset Divinitati, qua non in corpora tantum, sed et in animas, non ad tempus, sed in æternum, non in una tantum gente, sed in toto orbe imperium exerceret.

XXI. 3. Ratione *nostri* debuit esse Homo, ut *Jure proximitatis*, et tanquam frater et גאל noster captivos et Diabolo mancipatos liberaret, Luc. i. 71, 74, et nos a priori marito Lege et fœdere operum solutos æterno et indissolubili vinculo in fœdere gratiæ sibi uniret, Rom. vii. 4. Eph. v. 25; Et Deus, ut *Jure proprietatis* et dominii nos redimeret et sibi vindicaret. Opus habebamus ὁμοιοπαθείας morientis, et συμπαθείας viventis; Debuit Homo esse, ut omnes pœnas nobis debitas posset perpeti ut ὁμοιοπαθὴς; debuit esse Deus ut nobis patientibus tanquam Sacerdos misericors posset compati et tentatis succurrere. Malum quo premebamur tale erat ut licet nemo nisi Homo illud ferre posset, nemo nisi Deus ab eo nos liberare posset. Et bonum quod fuit nobis conferendum, nimirum justitia et vita, tale fuit, ut licet ad Hominem pertineret, nemo tamen nisi Deus nos in ejus possessionem mittere posset.

XXII. Hinc fit ut Scriptura, quum de Christo loquitur, fere semper duas istas σχέσεις conjungat, et ea illi tribuat quæ vere θεάνθρωπον esse doceant. Si vocatur Semen mulieris, quod Hominis est, tribuitur illi contritio Serpentis, quod est Dei. Si dicitur Semen Abrahæ, ibidem additur esse Semen in quo benedicendæ sint omnes gentes terræ. Si Propheta ex fratribus desumi debuit, At talis Propheta fuit, qui sub pœna mortis audiendus fuit, Deut. xviii. 19. Puer est qui nascitur in tempore ut homo, sed Filius etiam qui Pater est æternitatis ut Deus, Isa. ix. 6. Germen Davidis secundum carnem, sed Jehova Justitia Nostra secundum Spiritum, Jer. xxiii. 6. Filius ex Virgine nasciturus, sed cujus nomen futurum sit Immanuel, Isa. vii. 14. Angelus fœderis, qui a Deo mittitur ad opus salutis, sed idem Dominus, qui venit in Templum suum, Mal. iii. 1. Civis Betlehemiticus obscuro loco oriundus, Sed Dominator cujus egressus sunt ab æterno, Mich. v. 2. Sacerdos, sed in æternum; Rex, cujus regni nullus futurus est finis. Semen Davidis secundum carnem, sed Filius Dei secundum Spiritum sanctificationis, Rom. i. 3, 4.

QUÆSTIO IV.

An sola secunda Persona S. S. Trinitatis fuerit Incarnata, Et quare?

I. In admirando Incarnationis Mysterio, quod merito Apostolus "magnum sine controversia" vocat, 1 Tim. iii. 16, Quatuor potissimum sunt, de quibus quæstio movetur: 1. De *Persona Assumente;* 2. De *Natura assumpta;* 3. De *Assumptionis modo* per Unionem hypostaticam; 4. De *ejus Effectis.* Nos hic de primo disputamus.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur, An tota Trinitas in Incarnationis mysterio sit operata? Cum enim opera ad extra sint indi-

visa ex axiomate recepto Theologorum, non potest hoc Incarnationis opus, quod externum est, non esse commune quodam respectu toti Trinitati. Unde Pater dicitur misisse Filium, Joh. iii. 16, et Spiritus S. concepisse Filium in utero B. Virginis. Imo tres Personæ necessario requirebantur ad hoc opus. Una, quæ Dei Authoris rerum omnium et supremi Judicis, quæ pars erat læsa, majestatem sustineret; Secunda, quæ inter Deum et homines Mediatorem ageret, et pro hominibus satisfaceret; Tertia, quæ opus salutis in nobis perficeret. Ad primam pertinere dicitur salutis destinatio, Ad secundam ejus acquisitio, Ad tertiam ejus applicatio et consummatio. Quæstio ergo non est, An Incarnatio ullo modo pertineat ad S. S. Trinitatem? Sed tantum, An terminative et appropriative Incarnata sit? Quia licet *originaliter* et *principiative* quoad efficientiam sit totius Trinitatis opus, non tamen *subjective* et *appropriative* quoad *terminum*; quo sensu est solius Filii.

III. Non quæritur, An Deus Incarnari debuerit, quod antea probatum est; Nec, An tres Personæ incarnari potuerint? Quia unitas Mediatoris unitatem Personæ necessario requirebat. Sed, Quænam Persona Trinitatis hoc in se receperit? An prima vel tertia, An vero secunda tantum? Quod asserimus.

IV. Rationes sunt: 1. Quia Scriptura hoc Filio soli tribuit, non Patri, aut Spiritui Sancto. Λόγος tantum dicitur caro factus, Joh. i. 14, Filius Dei, qui fuit in forma Dei formam servi assumpsit, Phil. ii. 6; et, Heb. ii. 14, 15, de Filio dicitur quod participaverit carni et sanguini, &c., et similis nobis factus sit in omnibus, excepto peccato.

V. 2. Quia *Pater* non potuit incarnari, nam ut primus fuit ordine, non potuit a quoquam mitti, vel Mediatorem ad Filium et Spiritum Sanctum agere. Nec conveniebat, ut qui Pater erat in Divinis, Filius fieret in humanis ex Virgine nascendo. Non *Spiritus Sanctus*, qui debuit mitti a Mediatore in Ecclesiam Joh. xvi. 7, at non potuit mitti a seipso: Et sic duo fuissent filii, secunda persona per æternam generationem, et tertia per temporalem Incarnationem.

VI. 3. Solus Filius potuit rite hoc munus suscipere: 1. Ut qui medius est inter Patrem et Spiritum Sanctum, Mediator esset inter Deum et homines; 2. Conveniens erat eum, qui Filius erat per naturam, facere nos filios adoptivos per gratiam, ut cohæredes essemus illius qui est hæres omnium; 3. Ejus fuit ἀνακτίζειν recreare, cujus fuit creare; ut Verbum, per quod omnia facta sunt in prima creatione, reformaret nos ad sui imaginem in secunda. Imago Dei per peccatum obscurata, et tantum non deleta, non potuit in nobis melius reparari, quam per eum, qui erat imago Dei invisibilis; 4. Non alius aptior fuit ad reconciliationem nostram faciendam, quam qui Filius Patris erat ἀγαπητὸς, in quo εὐδόκησα, Matth. iii. 17.

Fontes Solutionum. VII. Licet Natura divina bene dicatur incarnata in Filio, non sequitur propterea totam Trinitatem incarnatam esse. Quia natura divina dicitur incarnata, non *immediate* et quatenus consideratur absolute et in se, sed *mediate* in persona Filii, seu sub illà reduplicatione quatenus determinatur et characterizatur in Persona Filii; Ut Incarnatio sit opus non naturale, sed personale, quod terminetur ad personam, non ad naturam. Ita tota quidem natura divina bene dicitur Incarnata, non quod sit Incarnata in omnibus personis, sed quia Personæ Filii Dei nihil deest quoad perfectionem divinæ naturæ. Singularem hanc unius Personæ Incarnationem absque reliquarum incarnatione, non impedit, Vel ea quæ Personarum est inter se σχέσις, Quia cum denotet distinctionem et oppositionem, ut gignere et gigni, impedimentum non affert, sed

potius amovet; Vel ea quæ est inter personam et essentiam relatio, Quia cum non aboleat discrimen personarum, nec impediat, quominus una persona revera distinguatur ab altera, multo minus impedit, quominus una incarnetur absque altera.

VIII. Si Incarnatio tribuitur nonnullis in locis Deo, ut 1 Tim. iii. 16, Col. ii. 9, hoc intelligendum est de natura divina, non absolute et in se, sed relate ad characterem Filii, quo distinguitur a Patre et Spiritu Sancto. Et hoc volunt Patres, qui affirmant divinam naturam esse incarnatam, nimirum ἐν μιᾷ ὑποστάσεων, et ἐν ὑποστάσει λόγου. Ut hanc phrasim Damascenus explicat, lib. iii. cap. 6, et Lomb. lib. iii. dist. 2.

IX. Licet essentia propter summam simplicitatem in partes dividi non possit: tamen quia aliter est in Patre, puta ἀγεννήτως, aliter in Filio, in quo est, γεννητῶς, aliter in Spiritu S., Ideo potuit natura humana assumi secundum unum subsistendi modum, qui constituit unam Trinitatis Personam, ut non assumeretur secundum reliquos, qui reliquas personas constituunt; quandoquidem hi modi non solum ratione, sed etiam re differunt.

X. Alia est ratio visionis intuitivæ in beatis, alia unionis hypostaticæ in Christo. Illa primo et per se terminatur ad essentiam divinam, ut est communis tribus personis, quia rem debet attingere sicut in se est; id. Deus debet videri et cognosci a beatis sicut est, adeoque simul Unus et Trinus. Sed non debuit uniri hypostatice natura humana toti Trinitati; sed satis fuit eam conjungi naturæ divinæ, non qua late patet, et convenit etiam Patri et Spiritui S. sed qua characterizata est, et determinata in Persona Filii.

XI. Si Doctores nostri non admiserunt phrasim Lutheranorum, qui Naturam divinam incarnatam asserunt, non hoc ideo faciunt, quasi absolute et simpliciter negent naturam divinam incarnatam esse, et solum τρόπον ὑπάρξεως absque natura divina incarnatum dicant, ut injuste traducuntur. Sed tantum minus accuratum loquendi genus perstringunt, quod neque cum Scriptura, neque cum veritate rei, nisi dextre explicetur, stare potest.

QUÆSTIO V.

DE NATURA ASSUMPTA.

An Natura Humana assumpta a Λόγῳ fuerit nostræ per omnia similis excepto peccato, et Caro ejus ex substantia B. Virginis desumpta? An vero cœlitus delapsa? Prius Affirm., Poster. Neg., contra Anabaptistas.

Varii errores circa humanitatem Christi: Manichæorum;

I. Ut variarum hæresium furoribus impetita est Christi Divinitas; Ita multos adversus ejus humanitatem excitavit hostes Satan. *Manichæi* et *Marcionitæ* Christum non vere, sed apparenter tantum et phantastice hominem fuisse contendebant, et ita humanitatem ejus in spectrum convertebant.

Valentinianorum;

Valentiniani corpus quidem habuisse, sed de cœlo missum, non de Virgine acceptum; Et corpus Virginis fuisse instar canalis, per quem Corpus Christi transierit.

Apollinaristarum;

Apollinaristæ carnem quidem habuisse credebant, non tamen quod eam ex Virgine sumpsisset, sed quod in Incarnatione aliquid Verbi in carnem conversum esset, et loco animæ divinitas carnem informaret.

Anabaptistarum.

II. Horum omnium prementes vestigia hodierni *Anabaptistæ*, negant Christum ex B. Virginis substantia carnem

et sanguinem sumpsisse, Colloq. Francoth. art. iii. et Embd. art. iv. In sententia negativa consentiunt Belgæ et Germani, quod Christus ex substantia Mariæ carnem et sanguinem non assumpserit; sed in affirmativa unde assumpserit dissentiunt. Germani id se ignorare fatentur. Belgæ vero clarius profitentur carnem Christi esse ex Sermone vitæ, ex semine Patris, quod semen sit Verbum Dei.

Status Quæstionis.

III. Non quæritur, An Christus carnem habuerit, et homo fuerit et dici possit? Sed, An homo similis per omnia nobis fuerit excepto peccato? Et, An carnem ex B. Virgine, et non aliunde habuerit? Quod illi negant, nos affirmamus.

Christum esse verum hominem nobis similem probatur,
1. Quia vocatur homo et filius hominis;

IV. Rationes sunt: Primo; Quia passim vocatur *Homo et Filius hominis*, quod vere dici non posset, si naturam nostræ similem, id. ex hominibus desumptam non habuisset. Nec si Angeli, qui sub forma humana apparebant, aliquando vocantur homines κατὰ δόξαν, quia tales videbantur iis, quibus apparebant, sequitur idem de Christo dici posse, quia nuspiam dicitur de illis quod fuerint Filii hominis, quod facti sint caro, quod participes fuerint carnis et sanguinis.

2. Quia dicitur Semen mulieris et Abrahæ, Fructus ventris, &c;

V. Secundo; Quia vocatur "Semen mulieris," Gen. iii. 15, "Semen Abrahæ," Gen. xii. 3, et xxii. 18, "Filius Abrahæ," Act. iii. 25, "Filius Davidis et Fructus lumborum ejus," Luc. i. 32, Rom. i. 3, "Semen Virginis, et Fructus ventris," Luc. i. 31, 42, "Factus ex muliere," Gal. iv. 4. Quomodo vero istis nominibus insigniri posset, nisi ex ipsa Mulieris et Virginis substantia, naturam nostræ similem habuisset? Nec dici potest, 1. *Filium Abrahami vel Davidis vocari, quia illis promissus est*, Ita enim pariter posset vocari filius omnium fidelium, quibus etiam promissus est; 2. *Esse Filium Davidis, eo modo quo Filius Josephi dicitur;* Quia Filius Josephi æquivoce tantum vocatur quia opinione aliorum talis videbatur, "ὡς ἐνομίζετο," ut ait Lucas, sed Filius Davidis debet dici proprie et univoce, ut qui ex Patribus et ex semine Davidis secundum carnem ortus fuit, Rom. i. 3, et ix. 5. 3. Vel *Fructum uteri Mariæ dici, quia in ea conceptus fuit, non ex ea;* Quia non denotatur tantum *locus* conceptionis, sed etiam *materia*, ut explicatur Rom. i. 3, Gal. iv. 4, quum *factus ex muliere* dicitur. Nec si Christus fuit Dominus Mariæ secundum Spiritum, sequitur non potuisse esse Filium ejus secundum carnem. 4. Vel *semen intelligi spirituale, non naturale;* Quia tale semen debet intelligi, cujus vi ex Patribus oriri debuit secundum carnem, Rom. ix. 5.

3. Quia factus est caro et frater noster;

VI. Tertio; Quia particeps factus est Carnis et Sanguinis, et ex eo frater noster vocatur, Heb. ii. 10, 14, 16. Nec caro et sanguis simpliciter pro infirmitate potest sumi, sed innuitur necessario veritas naturæ humanæ, quia agitur de homine, de quo Psal. octavus, de eo qui gustare debuit mortem pro omnibus, qui frater noster, et similis in omnibus esse debuit, ver. 17, de eo, qui ex uno sanguine esset nobiscum, "nam qui sanctificat et qui sanctificantur, ex uno sunt omnes," ver. 11, nimirum ex eadem massa seu natura humana, quam vocat, ver. 14, "carnem et sanguinem;" ut ejusdem naturæ erat in Vet. Test. Pontifex sanctificans populum cum populo, Heb. v. 1, vel primitiæ cum reliquis fructibus. Atque ita docet Christum idoneum esse, ut pro nobis pateretur, et passione sua nos sanctificaret et redimeret, ut Goel noster. Quomodo vero vel esse ex uno nobiscum diceretur, vel frater noster nobis in omnibus similis perhiberetur, si naturam humanam, seu carnem nostræ ὁμοούσιον non habuit? Nec obstat quod natura hæc etiam reprobis communis

sit, cum Christus eam filiorum gratia susceperit, nec aliam quam omnibus communem suscipere potuerit.

4. Quia semen Abrahæ assumpsit;

VII. Quarto; Quia "semen Abrahæ assumpsit, non Angelos," Heb. ii. 26, ubi τὸ ἐπιλαμβάνεσθαι proprie apprehendere et assumere, seu suscipere significat, et recte ad assumptionem naturæ ad unitatem Personæ refertur, ut sensus sit Filium Dei non Angelicam, sed humanam, et quidem secundum promissionem, ex Abrahæ posteritate naturam assumpsisse; quem genuinum sensum esse scopus Apostoli et series sermonis ostendit; hic enim intendit veritatem naturæ humanæ Christi et ὁμοουσίαν nobiscum probare per participationem carnis et sanguinis, quæ necessaria erat omnimodo ad Redemptionem; et quia, ver. 14, 15, dixerat participasse eum carni et sanguini ut nos liberaret, jam docet quomodo, et unde carnem illam participaverit, nimirum assumendo semen Abrahæ, id. non naturam humanam in genere, sed in singulari naturam ex Abrahamo derivatam, juxta promissionem illi factam. Nec huic interpretationi obstant, quæ a Socino et aliis ad vim ejus eludendam afferuntur, 1. "quod Apost. non dixit ἐπελάβετο in præterito, sed ἐπιλαμβάνεται in præsenti, cum assumptionis naturæ actio sit momentanea, non continua;" Quia cum unio hypostatica perpetuo duret et conservetur, et conservatio sit continua quædam rei productio, non male in præsenti loquitur. Adde quod enallage præsentis pro præterito frequenter occurrit, maxime in narrationibus rerum gestarum, ut res non tam acta, quam geri videatur. 2. "Idem probaret per idem, Nam fieri nobis similem, quod sequitur, idem est quod assumere naturam nostram: Sed verba sequentia, *Unde debuit*, non tam illationem continent ab eo quod hic asseritur, quam affirmationem necessitatis illius rei, quæ ibi asseritur, ob id quod sequitur, *ut sit Pontifex*, &c. 3. "Semen Abrahæ est collectiva locutio, quæ multos denotat nimirum credentes, Rom. iv. 16, Gal. iii. 29." Sed semen de uno individualiter etiam dicitur, ut non semel, et hic peculiariter intelligendum esse docet Paulus, Gal. iii. 16.

VIII. Τὸ ἐπιλαμβάνεσθαι non potest hic ad auxilium et patrocinium simplex referri, quia verbum hoc nuspiam hoc sensu occurrit. Nec locus Rom. xv. 7, huc pertinere potest; Quia aliud est προσλαμβάνειν εἰς δόξαν, aliud ἐπιλαμβάνειν σπέρμα, illic Christus dicitur assumere in gloriam, seu participes facere gloriæ cœlestis, hic vero quod assumat semen, seu particeps fiat carnis et sanguinis. 2. Ab hac ἐπιλήψει excluduntur Angeli; sed a cura Christi Capitis in munere suo exaltati, non excluduntur Angeli, qui Ecclesiæ triumphantis membra sunt, Heb. xii. 22. 3. Christus semen assumpsit in terris, ut antecedentium et consequentium collatio docet, ergo non demum in cœlis, ut vellent Adversarii.

5. Ex Genealogia Christi;

IX. Quinto; Quia datur Genealogia Christi, ex qua oriundus dicitur a Patribus secundum carnem, Matth. i. Luc. iii. Rom. i. 3, quod falso illi tribueretur, si aliunde quam a B. Virgine carnis substantiam sumpsisset.

6. Quia peccatum debet puniri in natura quæ peccavit.

X. Sexto; Si Christus nobis per omnia similis non est factus quoad identitatem naturæ, non potuit nos vere redimere, cum peccatum in eadem natura, in qua commissum fuit, expiari debuerit.

Fontes solutionum.

XI. Christus dicitur *Dominus e Cœlo*, 1 Cor. xv. 47, non ratione materiæ corporis, sed ratione 1. *personæ* Λόγου, et naturæ divinæ, quæ se in carne manifestavit, 2. *Causæ efficientis*, nimirum *Spiritus Sancti*, ex quo humanitas concepta est, 3. *Conditionis vitæ* Christi in terris, quæ non terrena et mundana, sed divina et cœlestis fuit,

sanctitate, et potestate, non corpore. Antithesis quæ instituitur Joh. iii. 31, et viii. 23, quum "Christus dicitur venire, et esse e cœlo, homines vero e terra," non arguit carnem ejus cœlitus descendisse, sed tantum nudos et meros homines e terra oriundos Christo θεανθρώπῳ opponit. Christus opponitur Adamo, 1 Cor xv., non ratione carnis, secundum quam vocatur filius Adami, Luc. iii. 38, sed ratione personæ et officii, ut Dominus e cœlo, homini nudo et animali, ut autor justitiæ et vitæ, autori peccati et mortis.

XII. *Similitudo* alia est *externæ apparentiæ* tantum, alia vero *internæ veritatis*, et naturalium proprietatum. Christus dicitur factus *in similitudinem hominis*, Phil. ii. 7, non priori, sed posteriori sensu, ut Adam dicitur genuisse Sethum ad similitudinem suam, Gen. v. 3. Et Elias dicitur ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, Jac. v. 17, qui tamen vere et non apparenter tantum habuit affectus humanos. Et si Christus dicitur σχήματι seu *habitu compertus ut homo* ibidem, non propterea negatur veritas naturæ humanæ ejus, sed fortius adstringitur, quia illud ὡς, non est tantum similitudinis, sed veritatis, ut sæpe alibi, Joh. i. 14, 2 Cor. iii. 18. Nec si compertus dicitur in habitu externo, ut homo merus, et peccator non secus ac alii, negatur fuisse verum hominem quoad identitatem naturæ. Denique quis hominem fuisse neget, qui habitu fuit compertus ut homo, et se usque ad mortem demisit?

XIII. Τὸ ὁμοούσιον Christi nobiscum consistit in identitate naturæ, et proprietatum essentialium, non vero in subsistentiæ ratione quæ naturæ humanæ defuit; fuit ergo natura humana Christi singularis completa physice in esse substantiæ, et quoad partes integrales, sed non metaphysice quoad subsistendi modum.

XIV. Idem qui post resurrectionem in cœlum ascendit, descenderat de cœlo, Eph. iv. 9, quoad Personam, non quoad utramque Personæ naturam; descendit qua Λόγος per insignem manifestationem, ascendit qua θεάνθρωπος, nec necesse est ut ascensus respondeat omnino descensui, propter diversitatem subjectorum, unus verus est et localis, alter tantum metaphoricus; *Panis qui e cœlo descendit* per manna olim adumbratus, Joh. vi. 33, non significat naturam humanam in abstracto, sed personam in concreto, quæ modo talis dicitur relate ad naturam divinam, quum e cœlo descendisse dicitur, modo relate ad humanam, ut quum dicitur caro Christi data pro mundi vita. Panis qui dat, est Persona Christi, qui datur, est Christi caro.

XV. Qui mulieres fingunt ἀσπόρους, et negant active eas concurrere ad generationem, non modo Medicorum scholæ se opponunt, sed et Scripturæ contradicunt, quæ fœtificandi vim collatam tam fœminæ quam mari asserit, Gen. i. 28, et semen illis tribuit, Gen. xvi. 10, et xxiv. 60. Unde datur consanguinitas inter fratrem et sororem uterinos, licet distinctis patribus natos, Lev. xviii. 9, 10.

XVI. Christus Matth. xii. 47, 48, non negat Mariam esse matrem suam simpliciter: sed matrem et fratres spirituales carnalibus præfert, ut potiori apud se loco esse testetur.

XVII. Christus dicitur conceptus ex Spiritu sancto, non *materialiter*, sed δημιουργικῶς et efficienter, ut præpositio *Ex* notet hic *causam efficientem*, quia ejus virtute et operatione extraordinaria conceptus est non vero *materiam ex qua*.

XVIII. *Filius Dei viventis* non potest dici filius Mariæ secundum id quo est Filius Dei; Sed quia naturam humanam ex ea assumpsit in unitatem personæ, recte et vere etiam Filius Mariæ hoc respectu dicitur. Sic Maria potest dici vere θεοτόκος seu *mater Dei*, *Deipara*, si vox Dei sumatur

concrete pro toto personali Christi, quod constat ex persona Λόγου et natura humana, quo sensu vocatur *Mater Domini*, Luc. i. 43, sed non præcise et abstracte ratione Deitatis. Ita mater Dei dicitur *specificative*, id. ejus, qui Deus est, sed non *reduplicative*, qua Deus est.

XIX. Quicquid natum est ex carne caro est, Joh. iii. 6. nim. secundum naturæ ordinem, et modo naturali, seu generatione ordinaria et univoca; non vero extra ordinem, et modo supernaturali, quod hic factum. Hinc licet Christus ex Adamo peccatore ortum duxerit, non tamen peccatum ab eo traxit vel imputatum vel inhærens; quia non descendit ab ipso ex vi promissionis generalis, *Crescite et multiplicamini;* sed virtute promissionis specialis de Semine mulieris; Et licet fuerit in Adamo quoad naturam, non tamen quoad Personam et statum moralem, seu fœderalem rationem, per quam fit ut posteri Adami omnes, excepto Christo, peccato ejus participent.

QUÆSTIO VI.

DE VERITATE INCARNATIONIS, ET UNIONE HYPOSTATICA.

An filius Dei Naturam Humanam in Unitatem Personæ assumpserit?
Affirm. contra Socin.

I. Duæ sunt in Religione Christiana Quæstiones præ cæteris arduæ. Prima de Unitate trium Personarum in una Essentia in Trinitate; Altera de Unione duarum Naturarum in una Persona in Incarnatione. Licet autem multum inter se differant, quia in prima agitur de Unitate Essentiæ, et Trinitate Personarum; In altera vero de Unitate Personæ, et Diversitate Naturarum: Tamen altera alterius cognitionem non parum juvat. Nam ut in Trinitate unitas essentiæ non impedit, quominus distinctæ sint ab invicem Personæ, et incommunicabiles earum proprietates et operationes: Ita Unio Naturarum in Persona Christi, non obstat quominus et Naturæ et earum proprietates inconfusæ maneant et distinctæ.

Status Quæstionis.

II. Non Quæritur de veritate Naturæ humanæ, quia ea utrinque est in confesso; Nec de veritate naturæ aut hypostasis Filii Dei, quia alibi de ea actum est. Sed de *Incarnationis veritate*, An Filius Dei naturam humanam assumpserit in unitatem Personæ, ita ut idem qui Filius Dei erat, factus sit per unionem hypostaticam Filius hominis? Hoc asserunt Orthodoxi, negant Sociniani.

III. Non Quæritur de *Unione physica* et essentiali duarum rerum ad constituendam unam tertiam naturam, ut anima unitur corpori ad constituendum hominem. Non de *unione* σχετικῇ et *relativa*, quæ in unione animorum et consensu voluntatum consistit, qualis est unio amicorum. Non de *unione* παραστατικῇ per *meram assistentiam*, qualis erat Angelorum cum corporibus assumptis. Non de *Unione* δραστικῇ quoad *efficaciam et sustentationem* generalem, qua omnia sunt in Deo, et nos in eo sumus, vivimus, et movemur, Act. xvii. 28. Non de *Unione mystica et gratia* fidelium cum Christo. Non de *Unione* ἐνουσιώδει seu *essentiali* Personarum Trinitatis in una essentia. Sed de *Unione Hypostatica*, per assumptionem naturæ humanæ in unitatem Personæ Λόγου. Quæ ita vocatur, tum ratione *formæ*, quia sit in Persona Λόγου, tum ratione *termini*, quia ad eam terminatur. Ita *Unio personalis* est, sed non Personarum, ut *Unio naturarum*, sed non naturalis. Si quando vocatur a Patribus, ut Cyrillo, Anath. 3, Unio φυσικὴ

naturalis, sano sensu intelligendum est, ut non tam ratio unionis spectetur, quam unionis extrema, quia extrema unita sunt duæ naturæ.

IV. *Unio* ista spectari potest, vel ratione *principii*, vel ratione *termini*. Priori sensu toti Trinitati tribuitur, cujus virtute facta est talis Unio, actione scilicet transeunte Dei, qua univit in persona Λόγου humanitatem Christi. Posteriori soli Λόγῳ convenit, quia in eo terminatur. Unde etsi Persona Λόγου bene incarnata dicatur, non tamen ipsa Trinitas, quia Incarnatio non terminatur ad Naturam divinam absolute, sed ad Personam τοῦ Λόγου relate.

V. Per Unionem ergo istam nihil aliud designatur, quam duarum naturarum divinæ et humanæ, intima et perpetua conjunctio in unitatem Personæ, per quam natura humana, quæ destituta fuit propria personalitate et ἀνυπόστατος fuit, quia alias persona fuisset, fuit assumpta ad Personam Λόγου, et illi vel conjuncta vel adjuncta in unitatem Personæ, ut jam sit ἐνυπόστατος Λόγῳ, quatenus sustentatur ab ipso, non sustentatione generali, qua creaturæ omnes a Deo sustentantur, sed speciali et personali, quatenus in unam personam cum Verbo coaluit. Licet vero natura humana recte dicatur ἐνυπόστατος Λόγῳ, quia assumpta est in unitatem Personæ, et ab eo sustentatur, minus accurate tamen dicitur subsistere subsistentia Λόγου, quia tunc natura humana esset Persona divina.

VI. Natura humana in Θεανθρώπῳ potest dici ejus tum *adjunctum*, tum *pars* sano sensu. *Adjunctum*, non quod ei adjuncta sit, aut adhæreat ut accidens subjecto, aut vestis corpori, sed quia Λόγῳ ab æterno existenti absque carne, conjuncta est in tempore in unitate personæ. *Pars* etiam analogice, et latiore sensu, non quasi persona Christi componatur, aut constet ex duabus naturis incompletis, tanquam partibus proprie dictis, quod imperfectionem saperet; sed quod subsistat non in una, sed duabus naturis, et utrique non accidentaliter, sed essentialiter conveniat. Unde dicitur σύνθετον potius *numeri*, quam *partium*, quia in ea res plures numero, videlicet natura humana, et divina existunt. Si *Instrumentum* Λόγου a quibusdam dicitur, hoc non fit ratione existentiæ, sed operationis, quia assumsit eam propter operationem, et operatur per eam.

VII. Assumptio ergo ista non facta fuit ad *complementum Personæ* Λόγου qua talis *reduplicative*, quæ perfectissima fuit in se ab æterno, sed *Personæ* Θεανθρώπου, seu Mediatoris *specificative*, non ad perfectionis novæ acquisitionem respectu Filii Dei intrinsece, sed ad perfectionis communicationem respectu nostri, et ad operandum extrinsece, ut per eam naturam exequeretur quæ erant necessaria ad nostram redemptionem.

VIII. Quum *Persona* Θεανθρώπου a Patribus vocatur *composita*, ἓν πρόσωπον σύνθετον ἐκ Θεότητος ἐπουρανίου, καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς, ut loquuntur Patres Synodi Antiochenæ contra P. Samosatenum; Non intelligitur *compositio proprie dicta*, quasi natura divina et humana se habuerint ad modum partium incompletarum ad totius constitutionem; Sed impropria, quatenus compositum dicitur id quod ex differentibus rebus constat; Non *physica ex his*, id. ex partibus essentialibus, ut homo ex anima et corpore; Non *accidentalis cum his*, id. subjecti et accidentis, Sed *hyperphysica et extraordinaria cujus ad hoc*, id. hujus naturæ assumptæ ad hoc suppositum, in qua alterum extremorum complet et perficit, alterum completur et perficitur. Nec absurdum est naturam divinam hoc modo venire in compositionem cum alio, quia hoc non fit per modum partis proprie dictæ, sed per modum assumentis alteram naturam, ut dicatur componere aliquid cum alio non essentialiter, sed personaliter, non ad perfectionem intrinsecam ejus, sed tantum ad ejus operationem extrinsecam.

IX. Licet in Christo duplicem Unionem agnoscamus, unam personalem

duarum naturarum divinæ et humanæ in unam personam, alteram naturalem animæ et corporis in unam naturam humanam; perperam tamen nobis impingitur a Lutheranis nonnullis, quod duplicem in Christo statuamus Unionem hypostaticam, et ita Nestorianismo faveamus. Quia duæ illæ Uniones diversi mode inter se differunt; 1. *Genere*, quia una est physica, altera hyperphysica, 2. *Termino*, quia illic est natura, hic persona, 3. *Subjecto* quod illic est sola natura humana, hic natura utraque, 4. *Adjunctis*, quia illa est separabilis, quæ soluta fuit morte Christi, ista vero inseparabilis, quia quod semel Λόγος assumpsit nunquam deposuit.

X. Quæstio ergo eo redit, An detur vera Incarnatio, id. An Filius Dei secunda S. S. Trinitatis Persona, non Personam, sed naturam humanam sibi in unitatem Personæ conjunxerit, non per conversionem et transmutationem, sed per assumptionem et sustentationem, ut Filius Dei factus fuerit Filius Hominis, et Mediator noster, et sit vere θεάνθρωπος? Negant Sociniani, qui in Christo docent unam tantum esse naturam, hominem esse, non tantum verum, sed etiam merum et simplicem, cujus proinde tota prærogativa fuerit in excellentia attributorum ejus, et Officii, non naturæ. Nos vero affirmamus.

Probatur Unio hypostatica: 1. Ex Joh. i. 14.

XI. Rationes sunt, Primo; Quia "Verbum Caro factum est," Joh. i. 14, ubi distincta fit mentio, 1. Duorum extremorum, *Verbi* scilicet, quod esse suppositum divinum ex antecedentibus liquet, ubi dicitur fuisse Deus, et apud Deum, et fecisse omnia, ver. 1, 3, et *Carnis* quæ naturam humanam synecdochice notat, 2. Unionis per quam inter se conjuncta sunt, non utique per conversionem et mutationem, cujus Deus immutabilis est incapax; sed per assumptionem, qua idem in se manens, nimirum verus et æternus Deus, factus est quod non erat per participationem carnis et sanguinis, juxta illud tritum, *Sum quod eram*, nempe Deus, *nec eram quod sum*, nim. homo, *nunc dicor utrumque*, scilicet Deus et homo.

XII. Nec admitti potest impia Socini glossa, qua, locum hunc clarissimum corrupturus, pertendit verbum ἐγένετο, non per *factus est*, ut vulgo communi Interpretum consensu redditur, reddendum esse, sed per *erat* vel, *fuit*, ut alibi eo sensu usurpatur, Joh. i. 6, "ἐγένετο fuit homo missus a Deo," &c., et Luc. xxiv. 19. Quia glossa est textui aperte contraria, ubi Johannes aperte distinguit esse του Λόγου, ab esse carnis, id quod erat Christus ab æterno, ab eo quod in tempore factus est. Prius significat verbo ἦν, ver. 1, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, sine ullo principii ortusve notatione, quia jam in principio erat Sermo, erat apud Deum, et erat Deus. Posterius notat verbo ἐγένετο, quod principii ac ortus designationem habet, quia in plenitudine temporis misit Deus suum Filium γενόμενον factum ex muliere, Gal. iv. 4, qui alibi dicitur γενόμενος ex semine Davidis, Rom. i. 3. Nec si verbum γίνομαι alibi diverso sensu sumitur, sequitur non posse hoc sensu, hic usurpari, quem series orationis necessario postulat. Frustra addit *Carnis* voce humilem et abjectam Christi conditionem notari. Quia ita connotantur ejus infirmitates, ut supponatur semper natura humana, quæ earum est subjectum, ut dicatur Sermo factus Caro, id homo vilis et infirmus nobis per omnia similis.

2. Ex Phil. ii. 6, 7;

XIII. Secundo ex Phil. ii. 6, 7, "Christus in forma Dei existens, non reputavit rapinam esse æqualem Deo; sed se ipsum exinanivit accepta forma servi in similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo," &c., ubi varia latent argumenta, non modo ad probandam Christi divinitatem, ut ostensum fuit Parte, 1 Loc. III. Qu. 28, Th. 2, sed etiam veritatem Incarnationis. 1. Quia mentio fit

expressa duarum naturarum Christi, *Divinæ* tum per μορφὴν Θεοῦ *formam Dei*, in qua dicitur fuisse, et per *æqualitatem cum Deo*, quam rapinam non duxit sibi tribuere, *humanæ* vero per μορφὴν δούλου *formam servi, quam assumpsit, et similitudinem hominum*, in qua factus est. 2. Unionis duarum istarum naturarum in unam personam, quia idem, qui erat in formam Dei, dicitur assumpsisse formam servi, et factus esse ad similitudinem hominum non tantum apparuisse in forma servi, ut olim apparebat in forma hominis sub Veteri Testamento, induendo ad tempus hanc formam, tanquam vestem vel symbolum præsentiæ suæ, sed *accepisse formam* illam, ut innueret veram assumptionem naturæ nostræ in unitatem personæ. Quo pertinet etiam verbum ἐκένωσε, quod non *simpliciter et absolute* est sumendum, quasi Deus esse desierit, vel in nihilum redactus, quod de Deo æterno et immutabili, impium est vel cogitare, sed ratione *status et comparate*, quia divinam gloriam sub velo carnis occultavit, et quasi deposuit, non dimittendo quod erat, sed assumendo quod non erat, et ut proprie verbum ἐκένωσε importat, se *evacuavit*, vel evacuari visus est omni illa gloria, quæ recte plenitudo Deitatis dicitur, ut naturam nostram vilem, quæ mera est vanitas, et quasi nihilum respectu Dei, et in ea sortem abjectissimam, et miserrimam servi susciperet, atque ita ex omnipotente infirmus, ex ditissimo pauper, 2 Cor. viii. 9, ex Domino Angelorum servus hominum, ex glorioso et felicissimo statu, quo cum Patre fruebatur, in tristissimam ingressus est conditionem, in qua factus est vermis, non homo, opprobrium hominum et dejectus populi, Psal. xxii. 6, sine forma, sine specie, Isa. liii. 2, et excisus ac veluti in nihilum redactus, juxta Oraculum, Dan. ix. 26.

XIV. Frustra hic ad evadendum Adversarii dicunt 1. μορφὴν Θεοῦ *non designare naturam divinam, quæ non potest exinaniri, sed excellentiam et dignitatem naturæ humanæ, spectatam in patratione miraculorum, et radiis illis quos exerebat sub velo carnis.* Quia, Primo, hoc sensu Christus sumpsisset formam servi, antequam fuisset in forma Dei, directe contra Paulum, qui asserit Christum jam substitisse in forma Dei, cum acciperet formam servi, et talem existentem se exinanivisse assumpta forma servi. Secundo, forma Dei hic est *parem esse cum Deo*, quod de quacunque excellentia naturæ Angelicæ, nedum humanæ dici nequit. Apostoli stupenda miracula patrarunt, imo majora ipsis Christi miraculis, Joh. xiv. 12. nec tamen ideo possunt dici pares Deo. Tertio, Deus non potest exinaniri per gloriæ imminutionem, sed per ejus occultationem, non apud Deum *intrinsece*, sed *extrinsece* quoad homines. 2. Non melius volunt *formam servi, non humanam naturam Christi connotare, sed tantum abjectissimam Christi conditionem, quia accepta forma servi dicitur tantum factus ad similitudinem hominis*, id. *sicut homo, non autem factus homo simpliciter.* Quia separantur conjungenda, servilis enim conditio Christi, quæ per formam servi designatur, non excludit veritatem naturæ humanæ, sed supponit, quia non potuit statum illum servilem subire nisi in natura humana. Nec si ad similitudinem hominum factus dicitur, negatur identitas specifica naturæ humanæ, sed tantum numerica; alias Sethus non esset ejusdem naturæ cum Adamo, quia dicitur factus ad ejus similitudinem, Gen. v. 3.

3. Ex 1 Tim. iii. 16;

XV. Tertio, quia "Deus manifestatus est in carne," 1 Tim. iii. 16, ubi duæ naturæ divina et hnmana connotantur, quæ in personam Christi coaluerunt per incarnationem; alias non posset dici idem Christus, Deus et caro, *manifestari in carne*, idem est quod alibi *participem fieri carnis et sanguinis*, Heb. ii. 14, *fieri carnem* Joh. i. 14, *et* ἐν σαρκὶ ἔρχεσθαι *venire in carne*, 2 Joh. 7. Deus non οὐσιωδῶς sed ὑποστατικῶς nempe in persona Λόγου dicitur manifestatus, non tantum signo aliquo

præsentiæ suæ hominibus dato, ut in rubo ardenti, Exod. iii. vel in nube et caligine, ut 1 Reg. viii. 10, 11, nec assumpta tantum ad. tempus humana forma, ut Gen. xviii. vel per inania φάσματα quo modo Dii falsi se aspectabiles reddebant *induentes se corporibus*, ut ait Servius ad Æneid. vii. ἑαυτοὺς εἰδοποιοῦντες ὡς ἀνθρώπους ut Heliod. loquitur; Sed *in carne* id. in natura humana mortali et misera. Non dicit simpliciter divinitatem in abstracto, sed Θεὸν in concreto, nimirum personam Λόγου manifestatam esse, quia Incarnatio non est naturæ divinæ absolute, sed personæ.

XVI. Quarto, Ex locis, ubi duæ naturæ in Christi Per-
4. Ex Rom. i. 3. &c. sona clare proponuntur, Rom. i. 3, 4, "Factus est ex semine Davidis secundum carnem, et declaratus Filius Dei in potentia secundum Spiritum sanctificationis," limitatio secundum carnem et Spiritum innuit duas ejus naturas, alteram secundum quam factus est ex semine Davidis nimirum humanam, alteram divinam secundum Spiritum sanctificationis, per quem declaratus est Filius Dei per resurrectionem, indubitatum divinitatis ejus argumentum. Nec si τὸ *secundum carnem* alibi sumitur sensu paulo diverso, vel pro corruptione, ut *ambulare secundum carnem* Rom. viii. 1, vel pro externa specie, quæ in sensus incurrit, ut *judicare secundum carnem* Joh. viii. 15, sequitur hic non posse significare Christum quoad naturam humanam; Cum et Semen Davidis, et antithesis Spiritus hoc necessario postulet. Nec si idem homo potest dici natus secundum carnem, et secundum spiritum, ut de Isaaco dicitur Gal. iv. 29, Continuo negari debet alibi duplicem naturam designari. Aliud est limitatione apponi *agenti quoad modum generationis*, quo sensu *Isaacus* dicitur genitus *secundum Spiritum*, licet genitus sit secundum carnem, quia vi promissionis specialis editus est modo supernaturali, Aliud est apponi *subjecto*, *quoad naturas* ex quibus constituitur, ut hoc loco fit.

XVII. Eadem limitatio apponitur Rom. ix. 5, quum dicitur, "Christus secundum carnem a Patribus, Deus benedictus in secula," ubi natura humana designatur secundum quam oriundus sit a Patribus, et divina secundum quam sit Deus benedictus in secula. Sic, 1 Pet. iii. 18, dicitur *mortificatus carne*, id. passus in natura humana, sed *vivificatus Spiritu*, id. per divinitatem suscitatus, per Spiritum illum æternum, per quem se obtulerat Deo, Heb. ix. 14. Sic Act. xx. 28, *Deus* dicitur *acquisivisse Ecclesiam suam sanguine suo*, ubi vox ἰδίου *proprii* ostendit naturam quæ passa est, revera pertinere ad personam illam divinam, quæ dicitur acquisivisse Ecclesiam.

XVIII. Licet natura humana Christi, sit substantia prima intelligens, et perfecta in esse substantiæ; non statim est Persona; quia non habet incommunicationem, et propriam subsistentiam: Ut anima separata est substantia singularis intelligens, non tamen persona, quia est Ens partiale, incompletum, quod non subsistit, sed alteri debet adjungi. Carentia vero propriæ personalitatis veritati et perfectioni humanæ naturæ Christi non derogat. Quia veritatem naturæ humanæ ex materia, forma, et proprietatibus essentialibus, non ex personalitate metimur. Unde alia est naturæ, alia subsistentiæ definitio. Deinde personalitas, nec est pars integralis, nec essentialis naturæ, sed quasi terminus, quem quia in subsistentia increata sortitur, eo ipso longe perfectior est, quam si a Verbo separata per se subsisteret.

XIX. Filius Dei non assumpsit hominem *suppositaliter* ita dictum, sed *naturam humanam*, id. hominem *specifice* sic dictum. Et quoties homo, vel Filius hominis dicitur Christus in Scriptura, nomen est non Naturæ, sed Personæ ab altera natura denominatæ.

XX. *Deus* et *Homo*, vel spectantur in *abstracto*, ad denotandam divinitatem, et humanitatem vel in *concreto* ad designandam personam, quæ Deus

est et homo simul. Posteriori sensu non sunt disparata, sed diversa, quæ uni possunt competere subjecto; sed priori vere sunt disparata, quæ de se invicem nunquam prædicari possunt; quamvis bene dicatur homo est Deus, male tamen diceretur, humanitas est divinitas. Licet vero talia disparata non possint esse unum numero ordinarie et physice; Nihil obstat quominus Theologice, et in Supposito illo extraordinario θεανθρώπου hoc statuatur.

XXI. Non multum laborandum censemus in explicanda natura et specie Propositionum, quæ in isto mysterio adhibentur, quales sunt istæ, *Deus est Homo*, et *Homo est Deus*, cum nihil simile in tota rerum universitate occurrat, et hoc sensu bene *inusitatæ* vocantur; non *disparatæ*, quibus disparatum de disparato prædicatur, quia nulla persona est disparata a seipsa; Sed *identicæ*, ubi unum prædicatur de seipso non formaliter. Quo sensu *synonymicæ* consideratione logica, et *tropicæ* consideratione rhetorica dici possunt. *Synonymicæ*, quia subjectum et prædicatum sumuntur concretive propter unitatem personæ, ut sensus sit, Persona quæ Deus est, est etiam Homo, atque ita species infima prædicatur de Individuo extraordinario et singulari. *Tropicæ* quia subjectum et prædicatum eandem quidem designant personam, sed κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο, id. quoad Deitatem et Humanitatem. Ista ergo prædicatio tropica, *Deus est Homo*, et *Homo est Deus*, non est resolvenda in hanc propriam, Deitas est Deus, humanitas est homo, ut perperam objiciunt Adversarii, Sed in istam, Christus, Deus secundum Deitatem, est Homo secundum humanitatem, et vicissim. Quomodo *Deus* dicitur *passus*, id. Christus qui Deus est secundum Deitatem, passus est, non in Deitate, sed in *carne*.

XXII. *Communicatio hypostasis* Λόγου facta Carni tripliciter potest intelligi; Vel *effective*, quasi effecerit in Carne aliam hypostasim; Vel *transitive*, ut suam hypostasim in Carnem transfudisse formaliter statuatur; Vel *assumptive*, quia Carnem in eandem hypostasim assumpsit, et sibi univit. Priori modo phrasis est heterodoxa et Nestoriana, quia si effecisset aliam hypostasim, duæ essent hypostases, et per consequens duæ personæ. Secunda non minus est hæretica, quia sic Caro subsisteret formaliter subsistentia Λόγου, et sic vere esset persona. Adde quod proprietas personalis simpliciter est incommunicabilis. Sed tertio demum sensu vera est et orthodoxa, ut nimirum Λόγος dicatur communicasse suam subsistentiam carni, assumendo eam in hypostasis suæ unitatem, ut ita caro non sit hypostasis, sed ἐνυπόστατος, non separatim existens, sed in Λόγῳ sustentata, tanquam instrumentum et adjunctum ei personaliter conjunctum, ad peragendum opus redemptionis nostræ.

XXIII. Quæ sunt contradictoria, non possunt convenire eidem subjecto, eodem modo, et respectu; Sed esse dependentem, et independentem, finitum, et infinitum, competit Christo κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο, illud respectu naturæ humanæ, hoc respectu divinæ.

XXIV. *Distantia infinita localis* potest impedire unionem duarum naturarum, sed non *distantia infinita perfectionis*, quæ est inter naturam humanam et divinam.

XXV. Si Filius Dei assumpsit naturam nostram, nihil propterea illi additum est intrinsece ad perficiendam ejus naturam, quæ habuit jam eminenter omnem perfectionem humanitatis; sed tantum extrinsece aliquid illi est adjunctum ad operandam redemptionem.

XXVI. Qui fit quod antea non erat *transmutative*, mutatur; sed non statim, qui fit tantum, quod non erat, *assumptive*. Mutatio ergo, si qua hic detur, est in natura humana, quæ modo extraordinario et singulari sustentatur a Λόγῳ, non in Persona Λόγου, qui idem semper existens sibi univit eam.

QUÆSTIO VII.

An Unio hypostatica duarum Naturarum in Christo ita facta sit, ut nec Persona divisa sit, nec Naturæ confusæ? Affirm. contra Nestorium et Eutychem.

Duo scopuli vitandi circa Unionem hypostaticam, Nestorianismus et Eutychianismus.

I. Licet modus Unionis hypostaticæ sit ἄῤῥητος positive, negative tamen non male designatur, quum negatur esse facta, vel per Personæ divisionem, vel per Naturarum confusionem; Qui duo sunt scopuli præcipue hic vitandi, *Nestorianismus* ex una parte, qui Personam dividebat, ex altera *Eutychianismus*, qui Naturas confundebat.

II. Cui duplici errori ut se opponerent Patres Synodi Chalcedonensis ann. 451, congregatæ, dixerunt, factam fuisse Unionem ἀδιαιρέτως, et ἀχωρίστως *indivisibiliter*, et *inseparabiliter* adversus Nestorium, et ἀτρέπτως ac ἀσυγχύτως, *sine mutatione et confusione* adversus Eutychem; Quia ita unitæ sunt duæ Naturæ in unam Personam, ut nec conversæ sint una in alteram, nec confusæ, ut ex duabus tertia quædam ex duabus conflata emergeret; sed inconfusæ permanserint cum suis utrinque proprietatibus.

Sententia Nestorii expenditur.

III. Primus error est Nestorii Patriarchæ Constantinopolitani, qui ex duabus naturis Christi, duas fingebat personas, ideo B. Virginem Θεοτόκον seu *Deiparam* dici posse negabat, sed tantum χριστοτόκον, et Christum non Θεὸν, sed tantum ἄνθρωπον θεοφόρον, *hominem Deiferum;* Atque ita duos Christos faciebat, quorum unus crucifixus fuerit a Judæis, alter vero nequaquam: Unde illud identidem ingeminabat, *Quid gloriaris Judæe? hominem crucifixisti, non Deum.* Nec aliam ἕνωσιν Naturarum agnoscebat, quam accidentalem, tum κατὰ παράστασιν et simplicem habitationem, quatenus Verbum habitabat in Christo homine, ut in suo Templo, tum κατὰ χάριν et εὐδοκίαν, quatenus Deus maxime acquiescebat, sibique placebat in hoc homine, tum κατ' ἐνέργειαν per operationem, quatenus instrumentum Dei erat in admirandis illis operibus, quæ Filius Dei patrabat; tum κατὰ ταυτοβουλίαν et *affectum*, respectu consensionis inter voluntatem hominis et Dei in Christo, tum κατ' ἀξίαν et ἰσοτιμίαν respectu dignitatis in assumptam Carnem collatæ.

IV. Licet vero non desint, qui faventiores Nestorio, et Cyrillo iniquiores, illum orthodoxum, qui naturas quidem in Christo distinxerit, sed non separarit, atque adeo injuste in Concilio Ephesino damnatus fuerit; istum vero hæreticum prædicare sustinuerint; Atque ita constanti hactenus in Ecclesiis Reformatis sententiæ sese opponere non dubitarint. Non putamus tamen ratione ulla solida commentum hoc novitium, et κυρίαν illam δόξαν posse demonstrari. Imo non pauca sunt, quæ ejus vanitatem evincunt. 1. Quia nemo facile præsumere potest, Nestoriam vero non sensisse, quod illi unanimi consensu impingitur, tum a tribus Conciliis œcumenicis, Ephesino, Chalcedonensi, et Constantinopolitano, tum ab Historiæ Ecclesiasticæ Scriptoribus, et Hæresiologis, imo et ab ipsis legibus Cæsareis, c. de summa Trinitate, l. 5, 6, et 7, quæ Nestorii libros comburi, et perfectissimo interitui mancipari jubent, et ultimum supplicium denunciant iis, qui talia scripta aut tales libros habere aut legere sustinuerint. 2. Duodecim Capitula seu Anathematismi Cyrilli a Synodo Ephesina approbati, relati a Forbesio, lib. ii. cap. 6, clare hoc evincunt. 3. Non alia de causa Nestorius negavit Mariam posse dici Θεοτόκον, nisi quia duas naturas in unam Personam coaluisse negabat. Quod Vincentius Lyrinensis

ejus coætaneus extra partes positus testatur Common. sui lib. i. c. 17, quod triennio post Concilium Ephesinum scripsisse se refert, "Nestorius contrario Apollinari morbo, dum sese duas in Christo substantias distinguere simulat, duas introducit repente personas, et inaudito scelere duos esse vult Filios Dei, duos Christos, hunc Deum, alterum hominem," &c. Nec si Nestorius ambiguis et flexiloquis usus est phrasibus ad errorem suum tegendum, quæ sanum sensum utcunque possent admittere; sequitur statim fuisse orthodoxum; Vel Patres, qui penitius ejus mentem noverant, aliam, ab ea quam fovebat, illi sententiam affinxisse. Nec si Cyrillus phrases duriores aliquando adhibuit, et quæ videbantur ad Eutychianismum accedere in refutando Nestorio, ut fieri non raro solet ab iis, qui errorem unum oppugnaturi, in alium videntur delabi; inde colligi potest eum minus recte sensisse de hoc mysterio, et Eutychi favisse. Ut quam aliquoties dicit, *unam* esse Λόγου incarnati *naturam*, non vult humanitatem et divinitatem in unam naturam coaluisse, cum ibidem statuat unionem factam esse ἀσυγχύτως, sed hoc ait opposite ad Nestorium, quia unum est ὑφισταμενον, quo *Verbum Carni secundum hypostasim unitur*, ut habetur Anath. 2. Quicquid sit, Quæstio est historica, *facti*, non *juris*, quæ non obstat, quominus error qui Nestorio tribuitur, ut fundamentalis rejiciendus sit, ut rejicitur ab omnibus Orthodoxis, qui Unionem hypostaticam cum distinctione quidem Naturarum, sed sine divisione Personæ factam asserunt, Rationibus variis nixi.

Et rejicitur.

V. Primo, hoc probant loca, quæ ostendunt Dei Filium de Virgine natum esse; quod cum respectu naturæ divinæ intelligi non possit, quæ increata est et æterna, sed de humana, quæ suo tempore principium habuit, recte concluditur divinam humanamque naturam in Christo nonnisi unam personam constituere, de qua recte prædicentur quæcunque in divinam et humanam naturam competunt, Luc. i. 35, "Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei," Gal. iv. 4, "Deus Filium suum, factum ex muliere," &c.

VI. Secundo, loca in quibus una persona duabus constans naturis describitur. Rom. i. 3, dicitur "Christus ex semine Davidis secundum carnem, et Filius Dei secundum Spiritum sanctificationis," Rom. ix. 5, "Deus benedictus in secula, et homo oriundus a Patribus," 1 Tim. iii. 16, "Deus manifestatus in carne," Phil. ii. 6, 7, "Ille qui in forma Dei erat, sese exinanivit, assumpta forma servi."

VII. Tertio, loca quæ diversas proprietates et operationes uni Christo tribuunt, ut quod Filius hominis, qui descendit de Cœlo, sit tamen in cœlo, Joh. iii. 13; Dominus gloriæ fuerit crucifixus 1 Cor. ii. 8; Deus acquisiverit Ecclesiam proprio sanguine, Act. xx. 28; omnis plenitudo Deitatis in ipso habitet, Col. ii. 9; quæ de eo prædicari non possent, nisi duæ naturæ in unam personam coaluissent.

Fontes Solutionum.

VIII. Ubi sunt duæ naturæ completæ, tam in esse substantiæ, quam subsistentiæ, et incommunicabiles, ibi sunt duæ personæ. At in Christo non sunt duæ naturæ completæ quoad subsistentiam, et incommunicabiles. Nec si in Petro et Paulo duæ naturæ singulares duas personas constituunt; sequitur idem in Christo locum habere; quia duæ naturæ in hominibus habent incommunicabilitatem cum singularitate; sed non in Christo, quia natura humana destinatur ad assumptionem Verbi, cui personaliter est unita. Nec inde sequitur vocem hominis prædicari æquivoce de Christo et de nobis, sed tantum vocem hominis modo specifice sumi, pro natura humana, quomodo de Christo prædicatur, modo suppositaliter pro persona, quomodo nobis tribuitur.

IX. Actiones et passiones sunt suppositorum *denominative;* Sed non obstat, quin tribuantur *formaliter* naturæ uni vel alteri. Sic passio et mors proprie et formaliter est naturæ humanæ, sed denominative Personæ secundum alteram naturam.

X. Templum physice et materialiter, non potest idem esse cum eo qui in ipso habitat; sed metaphorice et mystice negatur. Ut anima dicitur esse in corpore suo tanquam in Templo vel Tabernaculo, licet eandem personam cum eo constituat. Christi humanitas vocatur hoc sensu Templum divinitatis, non priori; atque inde distinctio quidem naturarum bene notatur, sed non personæ divisio.

XI. Maria recte vocatur θεοτόκος seu *Deipara* in *concreto* et *specificative,* quia eum peperit qui etiam Deus est, sed non in *abstracto* et *reduplicative* qua Deum. Quamvis vero expresse hoc non dicatur in Scriptura; satis tamen innuitur, quum dicitur mater Domini, Luc. i., et mater Immanuelis. Si B. Virgo nihil contulit ad Personam Λόγου præcise consideratam, potest tamen dici aliquid contulisse ad Personam Λόγου incarnati œconomice spectati, quatenus naturam humanam dedit, quam in unitatem Personæ assumpsit.

XII. Si titulus Deiparæ delatus Virgini, raptus fuit ab hominibussuperstitiosis in occasionem idololatriæ, ut observat Paulus Sarpius, Hist. Concil. Trident. lib. ii., " Ex quo Nestorii impietas divisit Christum, duos constituens filios, et eum, qui Virgine Maria genitus, Deum esse negans; Ecclesia, ut in animos fidelium veritatem Catholicam insereret, in Orientis juxta atque Occidentis Ecclesiis, hinc hæc verba sæpius inculcanda existimavit, Μαρία θεοτόκος, Maria Mater Dei. Id quidem in honorem Christi solummodo institutum, cum Matre sensim communicari cœpit, et tandem ad eam solam omnino relatum," &c. Licet, inquam, crassissimus hic error hac occasione vel natus sit vel auctus; nihil id veritati derogat, quia abusus et error Pontificiorum, usum legitimum istius nominis non debet tollere.

Eutychianismus.

XIII. Secundus scopulus hic vitandus est *Eutychianismus* priori oppositus, dictus ab Eutyche Archimandrita Constantinopolitano, qui dum fervidius se opponit Nestorio Personam Christi in duas dividenti, naturas duas in unam confudit, qui a Concilio Chalcedonensi damnatus fuit: quo pertinent duo adverbia ἀτρέπτως καὶ ἀσυγχύτως, *inconvertibiliter* et *inconfuse,* quibus innuitur, nec mutari aut converti per unionem hypostaticam unam naturam in aliam; nec ita naturas inter se confundi aut misceri, ut earum unaquæque suas proprietates et conditiones non retineat.

XIV. Rationes sunt: 1. Quia frequens est in Scriptura duarum naturarum in Christo oppositio, Rom. i. 3, 1 Pet. iii. 18, Heb. ix. 14, Joh. i. 14, Phil. ii. 6, 7, 11. 2. Quia duæ illi tribuuntur voluntates, Luc. xxii. 42, "*Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.*" Nec sequitur propterea duos esse volentes, quia voluntas pertinet ad naturam; at volens ad personam; nec voluntatem sequi statim personalitatem patet, quia in Deo sunt tres Personæ, sed una tantum voluntas. 3. Contraria tribuuntur Christo, quæ sine duabus in ipso naturis locum non haberent, ut quod sit discessurus a mundo, et mansurus nobiscum in æternum, quod infans natus sit, qui est Pater æternitatis, quod mortificatus sit, et vivificatus, &c. in forma Dei, et in forma servi, &c.

Fontes Solutionum.

XV. Licet operationum Christi *principium quod* sit unicum, duplex tamen est *principium quo,* divinitas et humanitas, unum est ἀποτέλεσμα, in quo vim suam exerit utrumque principium quo, sed duplex ἐνέργεια.

XVI. Quæ in unam coalescunt naturam, non sunt distinguenda, sed non quæ in unum suppositum, quomodo naturæ duæ in Christo coalescunt quidem in idem suppositum, sed non in eandem naturam, quæ ex duabus constituatur, ut anima et corpus. Nec si Patres aliquando utuntur ista similitudine ad unionem hypostaticam describendam; sequitur eandem esse utrobique rationem; Conveniunt quidem in eo, quod sicut corpus et anima conveniunt in unam personam, Ita divinitas et humanitas; Et ut anima operatur per corpus, ut organum sibi substantialiter unitum, Ita et divinitas per humanitatem. Sed in eo differunt, quod corpus et anima conveniunt in personam, ut partes et naturæ incompletæ; Sed divinitas nec est pars proprie, nec natura incompleta: Deinde ex anima et corpore tertia quædam natura exurgit; sed non ex divinitate et humanitate.

XVII. Aliud est loqui de *Toto Christo*, Aliud de *Toto Christi.* Totus Christus est Deus et homo, sed non Totum Christi. *Totus* denotat personam in concreto, sed *Totum* naturam in abstracto. Recte ergo dicitur Totum Christum esse Deum vel hominem, quia hoc notat personam; sed non Totum Christi, quia hoc notat naturam utramque quæ est in ipso.

QUÆSTIO VIII.

DE COMMUNICATIONE IDIOMATUM.

An humanæ Naturæ Christi per Unionem Personalem communicatæ sint formaliter quædam Proprietates Divinæ Naturæ? Neg. contra Lutheranos.

Effecta Unionis Hypostaticæ respectu naturæ humanæ sunt, Gratia Eminentiæ, Gratiæ habituales.

I. *Effecta Unionis hypostaticæ* duplicia sunt, Alia quæ *humanam* Christi *naturam*, Alia quæ *Personam* in utraque natura subsistentem spectant. Ad priora referuntur vulgo, Tum *Gratia Eminentiæ*, quæ est dignitas naturæ humanæ supra omnes creaturas, orta ex ejusdem cum natura divina unione, per quam propria Filii Dei caro est, quod de nulla alia creatura dici potest, Tum *Gratiæ habituales*, insignes scilicet illæ dotes, quas Natura divina contulit in humanam, quæ etsi summæ sunt et perfectissimæ in suo ordine, non fuerunt tamen simpliciter infinitæ, sed pro capacitate recipientis in ordine donorum creatorum; Ita tamen ut majores fuerint, quam in ullis Angelis, vel Sanctis, tum subjecti dignitate, tum partium graduumque perfectione; Unde Pater dicitur non admetiri illi Spiritum ad mensuram, Joh. iii. 34.

Respectu Personæ. 1. Communicatio Idiomatum; 2. Communio officii; 3. Communio honoris.

II. Respectu *Personæ* triplicia rursus sunt effecta; 1. *Communicatio Idiomatum* et proprietatum utriusque naturæ cum Persona, 2. *Communio Officii, et Apotelesmatum*, per quam Opera Mediatoria ad salutem nostram spectantia tribuuntur Personæ secundum utramque naturam agenti, 3. *Communio honoris* et cultus, qui θεανθρώπῳ debetur.

Communicatio Idiomatum.

III. *Communicatio Idiomatum*, de qua nunc disputamus, est effectus Unionis, quo utriusque naturæ proprietates Personæ sunt factæ communes. Unde phrasæologia, seu modus loquendi de Christo oritur, quo de Christi Persona, quocunque modo denominetur, prædicantur alterutrius Naturæ proprietates. Quod fit vel *directe*, quum prædicantur de persona a divina natura denominata, quæ sunt naturæ divinæ, et ab humana denominata, quæ sunt humanæ, ut quum Sermo dicitur fuisse in principio apud Deum, et Deus, Joh. i. 1,

quum Filius hominis dicitur tradendus morti et crucifigendus, Luc. ix. 22. Vel *indirecte*, quoties de Christo homine prædicantur, quæ divinitatis, et de Christo Deo, quæ humanitatis, ut quum passio tribuitur Deo, Act. xx. 28, et ubiquitas, quæ divinitatis est propria, tribuitur Filio hominis, Joh. iii. 13.

Potest dici realis.

IV. Communicatio ista, non est tantum *verbalis*, sed *realis* recte dicitur, non quidem respectu *Naturarum*, quasi proprietates unius naturæ sint reipsa communicatæ alteri; Sed respectu *Personæ*, quæ duabus naturis realiter unitis constat, et utriusque sibi idiomata vindicat. Licet enim realis sit unio naturarum inter se, non necesse est, ut proprietates naturarum sibi invicem communicentur; sufficit ut communicentur toti Supposito propter illam unionem.

Spectatur vel in concreto, vel in abstracto.

V. Communicatio ista potest spectari, vel *in abstracto* respectu Naturæ, vel in *concreto* respectu *Personæ*. Voces *concreti* et *abstracti* non sumendæ sunt sensu abusivo Lutheranorum, quibus *abstractum* est natura humana abstracta, sive separata a Deitate; *concretum* vero est natura humana prout unita Λόγῳ, quod repugnat communi usui Philosophorum, et naturæ rei, secundum quam naturà humana nunquam potest a Λόγῳ separari. Sed usurpantur hic ex usu in Scholis recepto, prout abstractum est nomen naturæ seu formæ alicujus, quæ alteri sive essentialiter, sive accidentaliter inest, ut Deitas, humanitas; Concretum est persona sive subjectum habens illam formam seu naturam, quod exprimitur nominibus concretis Dei, Hominis.

Status Quæstionis.

VI. Non Quæritur hic de *Communicatione in concreto*, sive ut vocant, *naturæ ad personam;* Ea enim utrinque est in confesso: Sed de *communicatione in abstracto*, seu *Naturæ ad Naturam*, An proprietates naturæ divinæ per Unionem hypostaticam naturæ humanæ vere et realiter communicatæ sint? Quod Lutherani vellent, Nos negamus.

Origo ejus.

VII. Origo controversiæ repetenda est ex alia de Cœna. Cum enim ad obtinendam corporalem præsentiam, Lutherani non satis invenirent præsidii in verbis Christi, et ascensionis articulo graviter se premi sentirent, ad ubiquitatem confugerunt. Licet vero Lutherus postea eam missam fieri voluerit, solis verbi Christi innixus: Tamen *Brentius*, et alii, qui a morte Lutheri sacramentariam litem renovarunt, commentum ubiquitatis, ut proram et puppim causæ suæ revocarunt. Et quia ipsis objectum fuit, ubiquitatem Dei proprietatem esse, adeoque aliis incommunicabilem, eo devenerunt, ut aliquas proprietates divinas, Unionis hypostaticæ vi, in humanam Christi naturam transfusas dicerent. Hinc in Colloquio Maulbrunensi voluerunt Unionem personalem formaliter consistere in communicatione proprietatum, vel in communicatione subsistentiæ, cujus effectum consequens sit communicatio proprietatum; quæ sententia nunc apud omnes fere obtinet. Quæ tamen non placuit Luthero, communicationem proprietatum tantum in concreto, non in abstracto urgenti. T. 1. Jenen. Disp. de duabus naturis in Christo, et de communicatione Idiomatum, "Fides Catholica hæc est, ut unum Christum confiteamur verum Deum et hominem: Ex hac veritate geminæ substantiæ, et unitate personæ, sequitur illa quæ dicitur communicatio idiomatum, ut ea quæ sunt hominis, recte de Deo, et contra quæ sunt Dei, de homine dicantur. Vere dicitur, Iste homo creavit mundum et Deus iste est passus, &c., non tamen hæc rata sunt in abstractis, ut dicitur humana natura." Et de verbis novissimis Davidis, "Has formas loquendi usitate vocant communicationem Idiomatum, hoc est, cum id, quod proprium est alteri naturæ, et de ea seorsim in abstracto dicitur, tamen in concreto tribuitur

personæ." Cum quo facit Paulus Eberus Wittebergensis Theologus in lib. de hoc argumento edito.

VIII. Non quæritur rursus, An proprietates naturæ humanæ communicatæ sint naturæ divinæ? quod fieri non posse fatentur Adversarii. Nec An omnes proprietates naturæ divinæ sint communicatæ naturæ humanæ? Sed tantum quædam, ut Omnipræsentia, Omniscientia, Omnipotentia, et Vis vivificandi? Quod illi asserunt, Nos negamus.

Communicationem Idiomatum in abstracto non dari probatur.

1. Quia Essentia divina non potest communicari.

IX. Rationes sunt: 1. Quia Essentia divina non potest communicari creaturæ, quia res creata non potest fieri increata, alias esset Deus; ergo nec proprietates Dei essentiales, quæ identificantur cum essentia divina; Sic enim eadem natura esset simul creata et increata, immensa et finita, &c. quod est contradictorium. Nec contradictio solvitur, dicendo per *actum naturæ* convenire naturæ humanæ, ut sit creata, et finita, sed per *actum personæ* esse increatam et immensam. 1. Quia personalitas non est actus, sed modus rei; et si humanitati Christi actus personæ convenit, utique persona erit. Nec desinunt propositiones istæ veræ esse, *Verbum Caro factum est, et Homo est Deus*; si Essentia divina se non communicat naturæ humanæ, quia veritas illarum non nititur communicatione proprietatum in abstracto; Sed unione personali duarum naturarum in concreto. Per regenerationem fimus participes naturæ divinæ, 2 Pet. i. 4, non formaliter, sed analogice ratione donorum.

2. Quia Proprietates non communicantur.

X. Secundo, Quia quod proprium est uni, non potest alteri communicari, alias proprium esse desineret, et fieret commune illi, cui communicatur. Frustra regeritur "Non posse quidem communicari κατὰ μέθεξιν sed κατὰ συνδύασιν per utriusque unionem, ut locum habeat in subjectis συνδεδυασμένοις." Quia συνδύασις illa non est in naturis unitis in abstracto; Sed in Persona, seu Toto ex naturis unitis constante in concreto. 2. "Proprietates communicari posse, et tamen manere proprietates, cum soli Deo conveniant per naturam, humanæ vero naturæ per gratiam." Quia quod commune fit alteri, quomodocunque communicetur, non potest amplius esse proprium. Nec diversitas naturæ humanæ Christi ab aliis rebus creatis favere potest huic communicationi, quæ locum in iis habere non potest, quia in excellentia donorum, dignitate muneris, et assumptione in Personam θεανθρώπου consistit, non in communicatione proprietatum.

3. Quia aut omnes debent communicari, aut nullæ.

XI. Tertio, quia aut omnes proprietates Naturæ divinæ sunt communicatæ, aut nullæ, quia sunt inseparabiles, et realiter unum. Eorum vero quæ sunt realiter unum, communicato uno, necessario communicatur alterum. Adde quod si propter Unionem hypostaticam communicatæ sunt Carni quædam proprietates, cum Λόγος se totum univerit carni, debuerunt etiam omnes Λόγου proprietates communicari, nisi Λόγον dividere velimus. Nec dari potest ratio, cur quædam communicatæ sint, quædam non; Nam si dicant humanæ naturæ repugnare, ut sit æterna, quidni repugnabit etiam esse omnipræsentem; At ex hypothesi Lutheranorum non omnes sunt communicatæ. Ergo nullæ. Nec reponendum discrimen esse inter proprietates Dei; aliasque esse ἐνεργητικὰς quæ peculiaribus operationibus ad extra se proferunt, et quarum communicatio necessaria fuit ad Officium Mediatorium, alias ἀνενεργητικὰς quas communicari non fuit opus. Quia talis differentia tantum obtinet respectu effectorum, et nostri, non vero in se, et intrinsece, ubi nulla talis differentia dari potest propter summam essentiæ simplicitatem; nec proinde diversitas in communicatione. Nec juvat

distinctio *communicationis mediatæ et immediatæ*, qua omnes proprietates divinæ dicuntur quidem communicatæ mediate in hypostasi Λόγου quæ communicata est Carni, sed immediate tantum quædam. Quia præterquam quod gratis fingitur communicatio formalis hypostasis facta Carni, ut postea probabitur, non agitur de communicatione mediata, sed immediata, per quam proprietates omnes divinæ de natura humana prædicari debent ex illa hypothesi, quia par esse debet omnium proprietatum inter se ratio. Fateor distingui in communicabiles et incommunicabiles, sed notum est hoc intelligi non formaliter, quo sensu sunt omnes ex æquo incommunicabiles, sed analogice tantum.

4. Quia proprietates Carnis non communicatæ sunt Λόγῳ.

XII. Quarto, Quia si propter Unionem proprietates divinæ communicatæ sunt Carni, Ergo vicissim proprietates Carnis debuerunt communicari Λόγῳ quia unio est reciproca, quod tamen nolunt admittere. Nec distinctio naturæ assumentis et assumptæ huic incommodo mederi potest. Quia communicationis reciprocæ fundamentum, non est assumptio, sed ipsa unio, quæ sicut reciproca est, nam ut divina naturæ humanæ, ita humana divinæ unita est; ita quoque reciprocam communicationem, non in concreto tantum, sed et in abstracto exigeret. Nec discrimen peti potest ex eo, quod natura humana quidem eguerit communicatione istarum proprietatum, non vero natura divina. Quia natura humana quidem eguit dotibus eximiis ad peragendum opus suum; sed non proprietatibus Dei, quæ destruxissent potius naturam humanam et in Deitatem transformassent.

5. Quia sic daretur naturarum confusio.

XIII. Quinto, Si datur realis communicatio proprietatum in abstracto, dabitur etiam naturarum exæquatio et confusio, qui error pridem in Eutyche damnatus est. Consequentia patet ex ratione confusionis, quæ fit, quum res duæ, vel plures, earumque proprietates communicantur, hoc est, communes fiunt. Nec juvat reponere non fieri exæquationem, quia natura humana id non habet a se, ut sit omnipræsens. Quia ut aliquid cum alio exæquetur, non necesse est id ex se et per se non esse æquale ei quocum exæquatur, et inepte opponitur communicatio exæquationi et confusioni, quæ sine communicatione fieri non potest. Nec unquam auditum, ea quæ jam sunt exæquata, exæquari, vel quæ sunt confusa, confundi. Nec Eutychi unquam impactum, quod existimaverit Carnem Christi factam fuisse divinam a se et ex se, imo ne illud quidem cogitari potest ab iis qui sunt ratione præditi; quomodo enim potuisset fieri divina, si ex se divina jam fuisset?

6. Ex hypothesi Lutheranorum.

XIV. Sexto, Si Unio facta est inconfuse et salvis ac distinctis manentibus naturis ipsis, earumque proprietatibus, ut agnoscunt Lutherani, non potest in ea facta esse communicatio proprietatum. Nam quod communicatur, non manet proprium. Nec dici potest distinctas manere semper proprietates quia divinitati ἰδίως et per naturam conveniunt, humanitati vero per gratiam. Quia qualiscunque sit modus habendi, volunt eas vere et realiter possideri a natura humana, ut de ea legitime prædicari possint, atque adeo non manere amplius proprias Λόγῳ.

7. Omnipræsentia impugnatur.

XV. Septimo, Contra *Omnipræsentiam* Humanæ Naturæ Christi sic disputamus: 1. Cui non est communicata omnipræsentia, nec in statu Exinanitionis, nec in statu Exaltationis, illi non est absolute communicata, quia duo tantum sunt status Christi Mediatoris. At in neutra communicata est: Non in *Exinanitione*, quia Evangelium testatur eum non fuisse ubique, sed modo in hoc, modo in illo loco, et de loco in locum transisse, Joh. vi. 24, et xi. 15,

Marc. vi. 6; Non in *Exaltatione*, quia nec in terris adhuc versanti data est, Matth. xxviii. 5, 6, "Scio vos Jesum crucifixum quærere; non est hic, resurrexit enim prout dixit; videte locum ubi jacebat Dominus," et Luc. xxiv. 39, 40, "Videte manus meas et pedes meos; nam ego ipse sum," &c., nec in cœlum evecto, quia prædixit se ex mundo migraturum, et non amplius fore hic præsentem, Matth. xxvi. 11, "Pauperes semper vobiscum habebitis, me vero non semper habebitis," et Joh. xvi. 28, "Prodii a Patre, et veni in mundum, iterum relinquo mundum, et proficiscor ad Patrem," et Joh. xvii. 11, "Non amplius sum in mundo," id. Brevi non sum futurus. 2. revera ex hoc mundo recessit, Luc. xxiv. 51, et Act. i. 9. 3. in cœlo nunc degit, nec rediturus est usque ad diem judicii, Act. iii. 21, "Quem oportet cœli suscipiant usque ad tempus restitutionis omnium," et Heb. viii. 4, "Si esset in terra, ne Sacerdos quidem esset," 1 Thess. iv. 16, 17, "Dominus e cœlo descendet."

XVI. Non potest regeri: 1. *Naturam humanam omnipræsentiam in statu exinanitionis habuisse in actu primo, sed non se exeruisse, vel declarasse*; Quia supponitur gratis quod probandum fuit; Nec absolute et simpliciter negaret Scriptura Christum fuisse præsentem ubique, si hoc tantum restricte et limitate, intelligendum esset. 2. *Christum reliquisse mundum, quoad visibilem et familiarem suorum conversationem et servilem conditionem, non vero quoad realem et substantialem præsentiam; secundum quam dicit se futurum cum discipulis usque ad consummationem seculi.* Quia ut Scriptura nullam præsentiam invisibilem Corporis Christi uspiam docet; Ita verba Christi quamlibet præsentiam Corporis Christi excludunt, secundum quam relicturus dicitur mundum, id. terram, et ascensurus in cœlum. Nec si metaphorice de Λόγῳ dicitur, quod exierit a Patre et descenderit de cœlo, eadem est ratio relictionis mundi quoad Carnem, quæ proprie illi tribuitur. Promittit vero se semper futurum cum discipulis secundum Spiritum, non secundum carnem. 3. *Tres esse Corporis Christi respectus, primum secundum naturæ suæ proprietates, secundum juxta gloriam resurrectionis, tertium secundum gratiam personalis Unionis*; *prioribus modis esse tantum uno in loco, sed posteriori esse ubique.* Quia ex tertio respectu non magis sequitur corporis omnipræsentia, quam ex cæteris, quia unitum Deitati mansit quantum, ut corpus mansit.

XVII. 2. Omnipræsentia Corporis Christi non potest consistere cum variis Articulis fidei. Nam si fingitur omnipræsens, ex vi Unionis personalis, nec potuit *concipi* in utero B. Virginis, nec *nasci* extra eum et in lucem prodire, nec *mori*, quia anima a corpore separari non potuit, nec *sepeliri*, quia in sepulchro jam erat, nec *resurgere*, quia extra sepulchrum versabatur, nec *in cœlum ascendere*, ubi jam degebat, vel *descendere* poterit de cœlo in terram ad judicium, si ubique præsens est futurus. Nec dicendum Christum in statu exinanitionis communicatam majestatem Carni non exeruisse, sed localitati, aliisque conditionibus hujus seculi subjecisse. Quia supponitur gratis, non probatur, dari majestatis communicationem. Deinde localitatem ex libertate voluntatis pendere, non ex necessitate naturæ humanæ fluere. Ascensionis historià docet ejus abitum, non fuisse tantum convictus aut conversationis intermissionem, sed corporis e terra in cœlum, et ex loco inferiore in superiorem translationem, Marc. xvi., Act. i.

XVII. 3. Repugnat *naturæ corporis*, quod est circumscriptum et finitum, quod habet partes extra partes, et per se visibile, et palpabile debet esse. Nec excipi potest; 1. *Iniquum esse corpus gloriosum subjicere communis naturæ legibus.* Quia gloria non destruit nec mutat naturam, sed

eam tantum ornat et perficit. 2. *Corpus Christi esse circumscriptum proprietate naturæ, et modo physico, sed incircumscriptum ratione Unionis, et modo hyperphysico.* Quia distinctio ista nec habet fundamentum in Scriptura, nec in natura rei, imo absurda est et ridicula, quia unum corpus statuitur capax contrariarum proprietatum, localitatis et illocalitatis. Modus vero frustra objicitur, ubi res non agnoscitur. 3. *Corpus Christi fuisse aliquando* ἄφαντον et ἀόρατον, Marc. xvi. 12, Luc. xxiv. 31, Joh. viii. 59. Quia tale factum est non per separationem visibilitatis a corpore, sed partim per miraculosam evasionem sive subductionem, partim per retentionem oculorum ne agnosceretur.

8. Omniscientia. XIX. Octavo, Contra *Omniscientiam* sic arguimus; Illa natura non potest dici omniscia, quæ aliquid ignorat, quæ proficit in cognitione, et quæ finita est. At talis est natura Christi, quæ ignoravit diem judicii, Marc. xiii. 32, quæ profecit sapientia, Luc. ii. 40, 52, et finita est ac limitata, atque adeo infiniti incapax.

9. Omnipotentia. XX. Nono, Contra *Omnipotentiam.* Illi non est communicata Omnipotentia, qui alium agnoscit se potentiorem, in quem cadit potentia quædam passiva; quia qui omnipotens, idem impassibilis est et immortalis. At Christus secundum naturam humanam passibilis fuit et mortalis, et opus habuit sustentatione Patris, Matth. xxvi., et Joh. xvii. Nec dicendum Christum hoc fecisse κατ' οἰκονομίαν, quia se exinaniverat, sed non ex necessitate vel indigentia. Quia licet verum sit Filium Dei assumpsisse naturam nostram ex œconomia, et non ex necessitate, falsum est tamen naturam humanam Christi non eguisse simpliciter auxilio divino ad sui conservationem.

10. Vis vivificandi. XXI. Decimo, Contra *Vim Vivificandi:* Quisquis vim vivificandi habet in se, Deus est; quia Dei solius est vivificare, Psal. xxxvi. 9, "Apud te fons vitæ." Et vita Dei nihil aliud est, quam actuosa ejus essentia, quæ naturæ creatæ communicari nequit. Deinde si natura humana habuit vim illam vivificam, non potest dici mortua, quia vita Dei non potest extingui, nec Unio personalis solvi.

Fontes Solutionum. XXII. A *reali duarum in Christo Naturarum Unione, ad communicationem idiomatum inter Naturas, non valet consequentia.* Quia realis naturarum Unio, non tollit earum discrimen, imo ponit potius, cum non possint dici actu esse unita, quæ in unione non sunt distincta, nec infert communicationem realem idiomatum respectu Naturarum, sed respectu Personæ, quæ duabus realiter unitis constat, et utriusque idiomata sibi vindicat.

XXIII. A *Toto Christo ad Totum Christi,* seu a *Persona Christi ad Naturas non valet argumentum,* nec quod illi tribuitur, potest statim de illis prædicari; Quia Persona quidem sibi vendicat utriusque naturæ proprietates, sed una natura non sibi vendicat proprietates alterius, quæ competunt personæ, alias naturæ confunderentur. Hinc facile respondetur ad loca, Matth. xviii. 20, et xxviii. 20, quia ibi agitur de persona in concreto, non de natura humana in abstracto.

XXIV. *Ab assumptione naturæ humanæ in unitatem Personæ, non bene ducitur argumentum ad communicationem formalem hypostasis* Λόγου, *nec ad communicationem proprietatum in abstracto.* Quia assumptio naturæ potest consistere absque communicatione hypostasis, sufficit sustentatio hypostatica, ut natura humana, quæ in se est ἀνυπόστατος fiat ἐνυπόστατος Λόγῳ, et ab eo sustentetur. Unde sequitur quidem, eam non habere subsistentiam, nec subsistere modo, qui personæ sit proprius, cum ne in Unione quidem sit Persona; sed subsistere tamen, vel potius sustentari in Λόγῳ.

XXV. Quum *plenitudo Deitatis* dicitur *habitare in Christo* σωματικῶς, Col. ii. 9, non potest inde inferri communicatio proprietatum in abstracto. 1. Quia agitur de Christo in concreto, non de natura in abstracto. 2. Si ageretur de natura humana tanquam Templo Deitatis, Joh. ii. 19, nihil inde eliceretur pro communicatione proprietatum; Quia aliud est *habitare* sensu Apostolico, aliud communicare sensu Lutherano. *Habitare corporaliter* Apostolo significat, totam plenitudinem Deitatis, id. essentiam divinam cum tota plenitudine perfectionum suarum unitam esse naturæ humanæ, non umbratice, vel per efficaciam tantum aut assistentiam; ut in typis V. T. et in fidelibus, ac in aliis obscuris ac imperfectis revelationibus, sed *vere* et *personaliter*, quemadmodum *corpus umbræ* opponitur, ver. 17, et σῶμα Græcis sæpe *personam* significat. Sed communicare sensu Lutherano notat, dare et transfundere realiter in humanitatem totam Deitatis plenitudinem; quod hic locum habere non posse patet, quia cum plenitudo Deitatis nihil aliud sit quam ipsa Dei essentia cum omnibus suis attributis, si communicata est plenitudo Deitatis Carni, Caro erit ipsa Deitas et omnes proprietates ex æquo illi communicatæ forent contra hypothesim ipsorum.

XXVI. Unio ἀδιαίρετος et ἀδιάστατος non exigit statim, ut ubicunque est unum unitorum, ibi sit etiam alterum, nisi ubi agitur de iis quæ inter se sunt æqualia, et quorum unum non excedit alterum, quod de divinitate et humanitate Christi dici non potest. Ita quod in eo toto est, quod ubique est, debet quidem esse ubique, si est in Toto omnipræsente per exæquationem, sive de unione tali, quæ est rerum pariter infinitarum, non autem ubi natura finita unitur infinitæ retenta sua finitudine.

XXVII. Si Λόγος alicubi est extra humanitatem per *separationem*, ut sit separatus ab ea, vere potest dici, quod alicubi non esset homo; sed si alicubi est extra humanitatem per *non inclusionem*, non bene potest dici, quod alicubi non est homo, quia Filius Dei est homo, non per localem coexistentiam humanitatis cum divinitate, sed per Unionem hypostaticam humanæ naturæ factam non cum loco, sed cum Λόγῳ. Ideo Λόγος in terris existens verissime est homo, et personaliter ac præsentissime sibi unitam habet naturam humanam, etsi ea in terris præsens non est. Ubi ergo non est humanitas Christi, ibi tamen bene Christus homo dicitur esse, quatenus Λόγος ibi existens, sustentat humanitatem, etsi non ibi, sed alibi existentem.

XXVIII. *Negata Naturæ humanæ Ubiquitate, non statim sequitur separatio, seu divisio duarum naturarum in Christo.* Aliud est Λόγον esse extra carnem per non inclusionem, et hoc sensu conceditur, quia non est inclusus in ea utpote infinitus. Aliud esse extra eam per separationem, quod negatur, quia etsi non sit inclusus nusquam tamen est a carne separatus. Propositio ista *Verbum alicubi non est homo*, duplicem sensum habere potest: aut significat *Verbum deseruisse alicubi naturam humanam*, et hoc sensu falsa est, quia quod Verbum semel assumpsit, nunquam dimisit; aut significat *Verbum esse alicubi ubi non sit caro Verbi.* Et ita vera est juxta Verbum Christi, *me non semper habebitis*, id. secundum humanitatem, et tamen alibi *ero vobiscum*, inquit, *usque ad consummationem seculorum*, nim. secundum divinitatem.

XXIX. Licet Christus sedeat ad dextram Dei quæ est ubique, non sequitur Christum secundum carnem esse ubique. 1. Quia aliud est dextra Dei, aliud sessio ad dextram. Illa est Dei omnipotentia et majestas. Ista vero Officium Regium Mediatoris; non illico dici potest de eo qui sedet ad dextram, quicquid dicitur de dextra; alias, ut dextra Dei est æterna et immensa, ita qui sedet ad dextram deberet esse talis, et ipsa Ecclesia, quæ sedere dicitur ad dextram Sponsi sui, Psal. xlv. 9, hoc posset sibi vendicare.

2. Phrasis non est propria, sed metaphorica et figurata, quæ *nomen officii* personæ proprii innuit, non παντοχουσίαν vel proprietatem naturæ, *imperium* scilicet et dominationem Christo collatam in Mundum et Ecclesiam, ut Apostolus interpretatur, "*Oportet ipsum regnare*," 1 Cor. xv. 25, regnare vero non est hujus vel illius naturæ, sed personæ θεανθρώπου. 3. Christus non ubique, sed in cœlis tantum dicitur sedere, Eph. i. 20, Heb. viii. 1, cujus rei gratia dicitur in cœlum ascendisse, ubi phrasis *in cœlis* determinatio est loci, quem Christus ascendens occupavit, Joh. xiv. 2, 3, et xvii. 13, non gloriæ cœlestis significatio, quæ *sessionis* vocabulo satis exprimitur.

XXX. Christus dicitur ascendisse in cœlum, ut *omnia repleret*, Eph. iv. 10, non loca corpore, sed membra Ecclesiæ Spiritus Sancti donis, quem sensum necessario postulant antecedentia et consequentia. In antecedentibus ex Psal. lxviii., finem exaltationis ostendit esse effusionem donorum Spiritus Sancti, ver. 8, quam sententiam illustratam antithesi statim repetit, ver. 9, 10, et quod istic dixit *dona dare*, vocat *omnia implere*. In seq. exaltationem declarat ab effectis ostendens, quomodo Christus exaltatus, membra Ecclesiæ, nominatim Doctores ejus Spiritu suo impleat.

XXXI. Quum "thesauri sapientiæ et intelligentiæ dicuntur in ipso absconditi," Col. ii. 3, hoc non pertinet ad naturam humanam Christi, sed vel ad mysterium Evangelii significationis ratione, de quo Paulus ver. præced. egerat, vel ad Christum ipsum; non tam ratione subjecti seu sapientiæ, qua Christus ipse præditus est, quam ratione objecti, quia in ejus agnitione omnis salutaris sapientia consistit.

XXXII. Christo dicitur "Spiritus datus ἀμέτρως non ad mensuram," Joh. iii. 34, non absolute, quasi dona Spiritus S. quæ illi collata sunt ex Oraculo, Isa. xi. 2, simpliciter immensa sint, ut simpliciter immensa est scientia et sapientia Dei. Sed *comparate* quoad nos, et omnia Christi membra, quæ ex ejus tanquam Capitis sui plenitudine accipiunt gratiam pro gratia, Joh. i. 16. Ita quæ in aliis disjuncta sunt, (ut huic donum unum datur, illi alterum κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ *juxta mensuram doni Christi*, Eph. iv. 7, id. quam Christus largiri nobis voluit) in ipso reperiuntur conjuncta, quia Christus est omnia in omnibus, Col. iii. 11; quæ in aliis sunt semper imperfecta, in ipso sunt perfectissima. Unde dicitur *unctus oleo lætitiæ supra consortes suos*, Psal. xlv. 7, Heb. i. 9, quia oportet eum ἐν πᾶσι πρωτεύειν, Rom. viii. 29.

XXXIII. Cum Judicium universale sit apotelesma Officii Mediatoris, tribuitur Personæ secundum utramque naturam, non secundum alteram tantum. Distinctæ ergo operationes utriusque naturæ ad illud concurrunt, divinæ quidem per omniscientiam et omnipotentiam, humanæ vero per reditum ad judicium, et actus judicii sensibiles et visibiles descriptos, Matth. xxv. Quum dicitur *authoritas illi data judicium exercendi* ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου, Joh. v. 27, particula ὅτι, non tam *reduplicative* sumenda est pro *quatenus*, ut Christus non tantum, qua Deus, sed etiam qua homo dicatur judex a Deo constitutus, ut Apostolus loquitur, Act. xvii. 31, quam *causaliter* per *quia*, ut causa notetur collatæ Filio hujus authoritatis, nimirum officium Mediatoris, quod per Incarnationem obivit. Sic Filius hominis, hic non in abstracto naturam humanam, sed personam in concreto notat, relate ad officium ejus, nec aliud innuitur, quam potestatem talem illi datam esse, quia est Messias, qui a Daniele vocatur *Filius hominis*, cap. vii., et cui Daniel vidit imperium et potestatem ab Antiquo dierum datam, utpote qui sit persona illa, quæ ad tantum, tamque sublime Munus Mediatorium est delecta.

XXXIV. Matth. xxviii. 18, Christus non loquitur de eo, quod a Λόγῳ

in Unione personali humanæ naturæ sit communicatum; sed ostendit tantum quid a Deo Patre ipsi datum sit ad Officii executionem, non in Unione, sed post resurrectionem. 2. Non loquitur de *potentia*, quæ est essentialis Dei proprietas, sed de *potestate*, quæ est apotelesma personale Mediatoris; non dicit πᾶσα δύναμις, sed πᾶσα ἐξουσία, ut notet jus et authoritatem mandandi et judicandi, unde statim addit, *Euntes ergo docete*, &c. Nec si omnis potestas ad sui exercitium requirit omnipotentiam, necessarium est, ut is qui habet omnem potestatem, statim omnipotentiam habeat respectu utriusque naturæ; sufficit ut competat personæ quoad alteram naturam. 3. Non dicit *naturæ humanæ*, sed *mihi*, ut persona in concreto, non natura in abstracto designetur. 4. Licet Deitati nihil dari possit proprie ratione *Essentiæ*, potest tamen œconomice, tum ratione *officii*, ut illud ex voluntate Patris suscipiat et exequatur, tum ratione *manifestationis*, ut gloria Deitatis, quæ occultata fuerat in forma servi, jam reveletur, et omnibus conspicua fiat, Joh. xvii. 5.

XXXV. Qui edit miracula propria et physica virtute debet esse omnipotens, sed Christus qua homo non ea edebat propria virtute, sed ad modum instrumenti moralis; Concurrere ergo debuit ad opus miraculosum conferendo quod suum est, sed virtus infinita a qua proprie miraculum producebatur, solius fuit divinitatis, Marc. v. 30. Miracula tribuuntur Christo in concreto, non humanitati in abstracto.

XXXVI. Caro Christi dicitur vivifica, Joh. vi. 48, non *efficienter*, vitam æternam per se producendo; sed *meritorie* jus ad vitam morte sua nobis acquirendo. Deinde in similibus locutionibus synecdoche agnoscenda est, per quam apotelesma quod proprie est personæ secundum utramque naturam, tribuitur carni vel sanguini per synecd. partis.

XXXVII. Licet Personæ ab altera natura denominatæ, tribuatur quod est alterius naturæ, non importatur tamen falsus conceptus, ut tribuatur subjecto, quod ei non convenit, v. g. passio et mors tribuitur Deo, quæ ei non convenit, Act. xx. 28. Quia non tribuitur Deo, ut subjecto inhæsionis, sed personæ, quæ Deus est, ut subjecto denominationis, quod sufficit ad removendum falsum conceptum.

XXXVIII. Distinctiones variæ, quæ afferuntur a Lutheranis ad conciliandas contradictiones, quæ occurrunt in eorum sententia, non possunt nodum solvere, et contradictionem multiplicem involvunt. 1ª est de *actu personæ* et *Naturæ*, Naturam humanam quoad posterius esse finitam, sed omnipræsentem priori. Sed frustra, Quia actus personæ nequit convenire naturæ, quæ non est persona. Et si actus personalis Carni Christi conveniat, erit actu Persona. 2. Quia personalitas non est actus divinus, sed modus rei ab illius essentia et existentia distinctus. 3. Quia actus divinus nequit tribui naturæ humanæ, quæ non est Deus. 4. Quia actus iste personalis, vel destruit actum naturæ, vel non. Si illud, caro desineret esse caro, quia actus naturæ est ipsa natura; si non, tum semper poterit dici Caro Christi finita, et certo spatio circumscripta, quod ἀσύστατον est cum ejus ubiquitate.

XXXIX. Eadem est ratio *modi physici et hyperphysici* seu majestatici, 1. Quia modus hyperphysicus non destruit naturam, sed eam ornat, sed modus essendi ubique destruit eam, et ideo est antiphysicus. 2. Quia Corpus Christi per Unionem non amisit quantitatem, adeoque nec illius modum seu dimensionem. 3. Si per *modum majestatis* intelligitur tantum excellentissima illa gloria, qua Caro assumpta est in hypostasim Λόγου, infertur quidem prærogativa Carnis supra omnem aliam creaturam; sed non communicatio proprietatum divinarum. Si vero intelligitur omnium attribu-

torum divinorum collectio; cum illa majestas nihil aliud sit quam Deitas, sequeretur Carni Christi ipsam Deitatem esse communicatam.

XL. 3. Distinguere solent in Christo duplex *Esse*, *locale*, secundum quod sit in certo spatio, et *illocale*, secundum quod fuerit ab initio incarnationis ubique. Sed absurde, 1. Quia cum ratio temporis non minus sit connexa corpori quam ratio loci, dabitur etiam in Christo duplex esse temporale et intemporale seu æternum, quod tamen nolunt. 2. Locale et illocale sunt contradictoria, quæ non possunt eidem competere; nec diversi respectus quicquam juvant, quia cum Unio hypostatica non tollat naturam corporis, non abolet etiam esse locale, atque ita non potest dare illi esse illocale, quia quæ alteram contradictionis partem relinquit, non potest ei simul tribuere alteram.

XLI. 4. Distinguunt κτῆσιν et χρῆσιν, *per se*, et κατ' ἄλλο; Christi divinitatem esse omnipræsentem per se, κατὰ κτῆσιν, et quoad actum primum et secundum simul; sed humanitatem tantum κατ' ἄλλο, et κατα χρῆσιν. Sed perperam, quia tales distinctiones tollunt ipsum subjectum de quo agitur, eo enim tendunt omnes, ut omnipræsentia quacunque tandem ratione competat Corpori Christi, quod non potest corpus manere, si sit omnipræsens. 2. In rebus terrenis κτῆσις seu proprietas rei potest sæpe a χρήσει seu usu ejus distingui, quia qui usum rei habet, non semper ejus proprietatem habet; sed in divinis non item, non alius est omnipotens usu, quam qui talis est proprietate, Deus quippe alteri gloriam suam non dat. 3. Si per *esse ubique* κατ' ἄλλο intelligitur tantum omnipræsentia respectu concreti seu personæ, verus erit sensus, sed incommoda locutio. Si vero innuitur omnipræsentia, quæ data sit Carni ex vi Unionis, absurda est distinctio, quæ ἀσύστατα involvit, ut idem subjectum simul sit circumscriptum et non circumscriptum.

XLII. Exempla animæ, quæ communicat vitam corpori, et ignis, qui communicat ferro ignito facultatem urendi et lucendi, non favent communicationi proprietatum. Quia vita, quæ producitur in corpore ab anima, non est proprietas ipsa animæ, sed effectum, et vis lucendi et urendi in ferro ignito, non est in ferro, sed in igne latente et incluso in poris ferri.

QUÆSTIO IX.

DE DUPLICI CHRISTI STATU.

An Christus Mediator sub duplici Statu debuerit Munus suum exequi? Affirm.

Duplex status Christi: Exinanitionis et Exaltationis.

I. Hactenus de *Persona* Christi actum. Nunc de ejus *Statu* agendum, in quo Munus sibi a Patre commissum debuit implere. Is autem duplex vulgo statuitur, alter Exinanitionis et humilitatis, alter Exaltationis et Majestatis; Passionum, et Gloriæ; Certaminis, et Triumphi; Viæ, et Metæ; Mortis et Vitæ.

Veritas ejus.

II. Utriusque *Veritatem* demonstrant, 1. Oracula V. T. in quibus prædictus est, ut Psal. viii. mentio fit minorationis præ Angelis, quæ est exinanitio, et coronæ gloriæ et honoris, quæ est exaltatio, et Psal. cx. 7, de Messia dicitur, "de torrente in via bibet, postea exaltabit caput," ubi per *torrentem* denotatur *multitudo*, *gravitas* et *brevitas* passionum Christi, ut aquæ passim sunt symbolum calamitatum, Psal. lxix. 2, 14, 15, et xxxii. 6. Job. xxi. 20, et xxxiv. 7, Isa. li. 17, opposite ad

torrentem deliciarum, quo Deus suos potat in gratia et gloria, Psal. xxxvi. 9. Et per τὸ *bibere de torrente* communio passionum notatur, quæ ferendæ fuerunt Christo in hujus vitæ curriculo, quod fuit via ad gloriam. Exaltatione vero capitis indicatur gloria, quæ secuta est ejus passiones ex ordine Dei, et necessitate salutis nostræ, Luc. xxiv. 26, Phil. ii. 9. Sic Psal. cxviii. 22, "Lapis qui reprobatus est ab ædificantibus, positus" dicitur "in caput anguli," id. Christus, qui sæpe lapidi et fundamento confertur, Isa. xxviii. 16, 1 Cor. iii. 10, rejectus per contemptum a Scribis et Sacerdotibus, quibus cura erat commissa ædificandi Ecclesiam, ut inutilis et noxius ædificio, constitutus est a Deo in Caput Ecclesiæ, et in lapidem angularem, qui utrumque parietem Judæorum et Gentium unit et sustinet. Isa. liii., duplex Status Messiæ ita graphice depingitur, ut videatur potius Isaias Evangelistam agere referendo res gestas, quam Prophetam vaticinantem de futuris. Unde, Luc. xxiv., Christus ex Prophetis utriusque Status veritatem et necessitatem demonstrat, et Petrus, 1ª cap. i., dicit Prophetas de passionibus et gloria secutura anxie inquisivisse. 2. Loca varia Novi Test. quibus complementum Oraculorum exhibetur, Phil. ii. 7, 8, 9, 2 Cor. xiii. 4, 1 Cor. xv. 4, Heb. ii. 9, 1 Pet. iii. 18, 1 Tim. 3. 16.

Necessitas, 1. A parte Dei;

III. *Necessitas* evincitur, tum a parte *Dei*, tum a parte *Nostri*, tum a parte *Salutis* nobis conferendæ. 1. A parte *Dei*, quia ad conciliandum nobis Deum, et gratiæ salutaris fructus obtinendos duo præstanda fuerunt; primo, satisfieri debuit justitiæ offensæ per Christi passionem et mortem; secundo, gratiæ dona fuerunt in homines effundenda, quod in exaltatione præstitum, Eph. iv. 8. 2. A parte *Christi*, quia debuit duplicem σχέσιν sustinere, *Vadis*, qui pro nobis satisfaceret, et *Capitis*, quod sibi uniendo nos vivificaret et regeret. Respectu prioris debuit agere *pro nobis apud Deum*, ea omnia faciendo et patiendo, quæ a nobis debebantur. Respectu posterioris, debuit agere *nomine Dei ad nos*, ut beneficia fœderis nobis impertiendo ad ejus communionem deduceret. Triplex ejus Officium hoc etiam postulabat. Sacerdotale duabus partibus absolvitur, Satisfactione in terris, Intercessione in cœlis. Quoad Regium debuit primo acquirere sibi populum per certamina, antequam ad thronum eveheretur, et Regni habenas capesseret. Ut Propheta debuit primo esse Minister circumcisionis inter fratres, antequam in cœlum sublatus fieret Lux Gentium et Doctor mundi.

2. A parte Christi;

3. A parte Nostri;

IV. 3. A parte *Nostri*, duobus malis urgebamur per peccatum accersitis, *reatu* coram Deo, *macula* in nobis; reatus non potuit tolli, nisi per sanguinem Christi, quod fuit ἀντίλυτρον animarum nostrarum; macula non potuit elui, nisi per gratiam Spiritus, qui exaltationis ejus fuit fructus, Joh. xvi. 7.

4. A parte Salutis.

V. 4. A parte *Salutis*, Quia duo ad ejus fruitionem requirebantur: 1. *acquisitio*; 2. *applicatio*. Ad acquisitionem Status exinanitionis necessarius fuit, quia non potuit acquiri nisi per mortem. Ad applicationem vero Status exaltationis, quia non potuit applicari nisi per efficaciam vitæ. In primo, Jus ad vitam nobis meruit, In altero, de facto eam nobis confert. In primo, justitia Christi sese exeruit ad reconciliationem nostram cum Deo, In altero, potentia adversus Diabolum et peccatum. In utroque absolvit Opus, quod illi commissum est a Patre.

VI. Quamvis Christus fuerit in Statu exinanitionis; non ideo ita humilitatis fuit quin subinde ad fidei nostræ ἀσφάλειαν varios radios emiserit gloriæ suæ divinæ, sive in miraculis quæ patrabat, sive in rebus mirabilibus, quæ illi contingebant, quales visæ sunt in Nativitate, Baptismo, Transfiguratione, et Morte.

VII. Si Quæritur secundum quam Naturam Christo Exinanitio, et Exaltatio tribuenda sit? Respondetur hoc proprie dici de Persona, et ad utramque Naturam referri, sed magno discrimine. Ad Naturam humanam quidem quoad realem depressionem, et exaltationem in se. Ad divinam vero tantum ratione occultationis, et manifestationis, relate ad Carnem tanquam velum, quo tegebatur, et unde sese prodebat. Naturæ humanæ exinanitio proprie competit, quatenus suscepit nostras infirmitates, et passa est ac mortua. Exaltatio vero quatenus resurgendo omnes infirmitates deposuit, et gloriam assumpsit, quam non habebat antea. Sed quoad Divinam, nulla ei facta est imminutio in Exinanitione, nulla accessio in Exaltatione. Sed exinanitio illi tribuitur, quoad occultationem et inhibitionem gloriæ et majestatis sub forma servi. Exaltatio vero κατὰ φανέρωσιν, sive quoad manifestationem et exsertionem, quando remoto velo infirmitatum carnis, gloria illa, quam habuerat ab æterno, et quæ ad tempus occultata fuerat sub illo velo, refulsit in Persona Mediatoris exaltati supra omnes cœlos, Joh. xvii. 5.

VIII. Filius Dei dicitur sese exinanivisse, Phil. ii. 6, 7; non abdicatione Divinitatis, mansit enim semper par Deo, Joh. v. 17, 18, sed occultatione sub forma servili; Et pauper factus est, 2 Cor. viii. 9, non amissione divitiarum cœlestium, quas penes se semper habuit, cum plenitudo Deitatis in eo fuerit, et thesauri sapientiæ et cognitionis in ipso sint absconditi, Col. ii. 3, 9, sed occultatione sub infirma et indiga carne, Matth. viii. 20, Eph. iv. 9.

QUÆSTIO X.

DE PRINCIPIO ÆRÆ CHRISTIANÆ.

Quis fuerit Annus, Mensis ac Dies Natalis Christi?

Æræ Christianæ dignitas.

I. Quamvis variæ dentur Epochæ tum sacræ, tum profanæ, quibus tempora signari solent; Nulla tamen est, quæ ad Æræ Christianæ dignitatem accedat. *Nativitas Salvatoris* Epocharum omnium est facile princeps. Huc omnia quæ præcesserunt tempora, ut ad faustum et felix suum centrum spectant, et omnia posteriora, hinc, ut a fonte in finem seculi decurrunt. "Generatio Christi," inquit Leo, "est origo populi Christiani, Et natalis Capitis est natalis Corporis, et dum Salvatoris adoramus ortum, invenimur nos nostrum celebrare principium."

Quando cœperit.

II. Licet vero tantæ sit Æræ istius præstantia et utilitas; Certum tamen est, non minus quam mirum, Christianos serius de ea constituenda et usurpanda cogitasse. Nam ante septimum seculum, nullus Natalem Domini ad negotium ullum seu civile seu ecclesiasticum designandum applicasse legitur. Justinianus certe, qui 500 post Christum annis regnavit, Edicto, quod de notatione temporum, et consignatione Actorum publicorum Novella 47, veteribus temporum designationibus ab U. C., a Consulum nominibus, ab Indictionibus, quartum voluit addi characterem, ab Imperatoribus. Sed Æræ Christianæ verbum nullum facit. Nec apud Patres et Concilia prioribus illis seculis habita ulla ejus mentio. Primus *Dionysius exiguus*, natione Scytha Monachus vel Abbas Rom., indignatus suo et prioribus seculis, in Cyclis Paschalibus qui tempora Paschatis et festorum indigitabant, a Diocletiani persecutione annos imprimis designari, expuncto hoc charactere viri Ethnici et perse-

cutoris sævissimi, Christi Natalem supposuit in calculo suo privato circa tempora Justiniani Ann. Dom. 532. Quod inventum Vener. *Beda* septingentesimo post Christum anno secutus est, aliique non pauci, sed privatim. Nec enim in Actis ullis publicis vel sacris vel civilibus Æra Christi adhiberi cœpit ante Caroli M. tempora post C. 800.

III. Utut vero exinde Christiani consentiant in Æræ a Christo nato ductæ usu, dici tamen non potest, quantum inter se, tum Chronologi, tum Theologi dissideant in figendo certo et vero illius Æræ principio, aliis ad hunc, aliis ad alium annum referentibus. De quo duplex movetur quæstio, quæ hic distincte excutienda erit: Prima *De vero termino Anni natalis; Secunda De ejus Mense et Die.*

Sententiæ variæ de Anno Natali.

IV. Quoad primam, Longum esset sententias omnes Chronologorum hic recensere, operosius adhuc multo, si non plane impossibile, eas inter se conciliare, obiter tantum præcipuas notamus. *Scaliger*, *Calvisius*, *Helvicus* Annum natalem Christi referunt ad annum mundi 3947, Periodi Julianæ 4711, Urbis conditæ 750, Nabonassaris 745, Augusti a cæde Julii 41, Emendati a Julio Calendarii 43, Herodis regni 33, et vitæ 70, Coss. L. Cornelio Lentulo et M. Valerio Messalino. *Lansbergius* in annis Urbis, et Julianis ac Nabonassari consentit, sed annis mundi tres addit referendo ad annum 3950. *Petavius* vult esse 3979. *Salianus* longius adhuc excurrens ad annum mundi 4052 extendit. *Torniellus* unum subtrahit. Ne jam alios commemoremus qui plus minusve hinc recedunt, Æra vulgaris Dionysii reponit circa annum mundi 3949.

Tres characteres Anni natalis in Scriptura notati.

V. Ut vero hæc Chronologica sunt potius quam Theologica, non anxie de eo laborandum esse credimus. Nec putamus multum facere ad fidei nostræ ἀσφάλειαν, ut sciamus præcise quo anno natus sit Christus, modo teneamus in ejus nativitatem vere concurrere characteres temporis a Prophetis notati. Itaque missis quæstionibus variis intricatissimis, quæ hic moventur, sufficit nunc quidem observare, tutissimum esse acquiescere in iis quæ Scriptura hac in parte tradere nobis voluit ad confirmandam fidem nostram. Proponit vero illa natalis Christi characteres communes potius, quam singulares, qui tempus quidem natalitium aliquatenus circumscribunt, Annum vero præcise nusquam designant. Tres vero potissimum notantur characteres in Novo Testamento, ex quibus judicium fieri potest Natalis Christi. Primus in *notatione Regni Herodis* in cujus diebus natus dicitur, Matth. ii. 1, "Jesu nato Betlehemi, tempore Herodis Regis." Secundus in *designatione descriptionis* totius orbis, institutæ a Cyrenio Syriæ Præside, imperante Augusto, Luc. ii. 1, 2. Tertius in *concursu anni decimi quinti Tiberii, et tricesimi Christi*, quando baptizatus est, Luc. iii. 1, cum 23. Christus dicitur fuisse ὡς ἐτῶν τριάκοντα, postquam baptizatus est a Johanne, ad quem verbum Dei dicitur factum anno decimo quinto Tiberii Cæsaris. Sed omnes isti characteres generales sunt et indefiniti, qui docent quidem Christum natum *in diebus Herodis*, et *tempore descriptionis primæ* factæ a Cyrenio, sed nec designant præcise annum regni Herodis, aut istius descriptionis. Duo tantum hic certa sunt et indubitata. Primo, Christum non esse natum, nec ante imperium Augusti, et regnum Herodis, nec post. Secundo, Natalem ejus incidere in ultima Herodis tempora, cum post mortem Herodis Christus redux ex Egypto, ut παιδίον adhuc describatur, Matth. ii. 20, id. in tenera ætate. Deinde Herodis mortem statim subnecti velut θάνατον post insidias Christo structas, et crudelissimum infanticidium Betlehemi exercitum.

VI. Si quæratur, Cur Spiritus Sanctus in istis generalioribus voluerit subsistere, nec specialius quid de anno natali, quod illi facile fuisset tradere; Responsio facilis, factum id proculdubio, Primo, ut constaret nec fidei nec salutis cardinem verti in scrupulosa temporum supputatione; sufficere nobis Christum vere natum tempore a Prophetis designato, licet particularis notatio istius anni non sit perspecta. Nostrum autem non est definire cum periculo, quod sine periculo ignorari potest. Secundo, voluit etiam hac ratione harmoniam utriusque Testamenti clarius oculis subjicere. Ut enim in Veteri Testamento designatur adventus Christi per occasum sceptri Judaïci, et αὐτονομίας Judaïcæ, sine specialiori et magis præcisa ejus designatione, Ita ejus nativitas contigisse dicitur sub regno Herodis et imperio Augusti, quod diserte indicat sceptrum a Juda fuisse ablatum, et complementum temporum, quo adventus Messiæ circumscriptus fuerit, exhibitum.

VII. Quamvis vero Annus ipse natalitius præcise non designetur; Non putandum ideo periclitari fidem historiæ Evangelicæ, quia determinatio accurata temporis potest ignorari sine dispendio veritatis, quando quæstio, An sit, est in confesso apud omnes, ut hic se res habet; licet enim dissensus sit inter Doctores de temporis notatione, fatentur tamen omnes, et ipsi etiam Judæi, Christum natum certo tempore. Sufficere ergo hic potest designatio generalis facta a Scriptura, nec de ulteriori multum laborandum. Præstat hic ἐπέχειν et sobrie loqui, quam temere quicquam affirmare.

Quæstio de Mense et Die Natali.

VIII. Altera Quæstio respicit *Mensem* et *Diem* natalem, circa quam tres sunt præcipuæ sententiæ. Prima quæ rejicit in 25 Decemb., quæ communis est Pontificiorum, et recepta est etiam apud Nostros, quam sequuntur Ecclesiæ Christianæ. Altera rejicit in finem Septembris, quæ est Scaligeri, Calvisii, Beroaldi, et aliorum. Sed neutrius rationes sunt apodicticæ, sed probabiles tantum, quæ magna ex parte conjecturis nituntur.

Prima Sententia, quæ rejicit in 25 Decemb.

IX. Fundamentum primæ sententiæ præcipuum, est petitum ex Chrysostomo in Luc. i., quod utriusque conceptio et Johannis et Christi contigerit in duobus æquinoctiis, nativitas vero in duobus solstitiis. Æquinoctio autumnali conceptum Johannem, et natum solstitio æstivo, puta mense Junio, Christum vero post sex menses conceptum Æquinoctio verno, et natum solstitio hyberno quod incidere putaretur ex fastis Eudoxi et Metonis in 25 Decemb. Johannem autem vere conceptum mense Septembri æquinoctio autumnali, ex eo colligit, quod Angelus Gabriel prædicat Zachariæ conceptionem Johannis die decimo mensis Septimi Tisri dicti, qui respondet Septembri nostro, qui fuit dies expiationum, quo Zacharias, qui supponitur fuisse S. Pontifex, ingressus sit ex Lege Sanctum Sanctorum, et suffitum adoleverit coram Arca, Luc. i. 9, quo sacro peracto Zacharias domum iverit, et Elizabetha conceperit ineunte Octobri. Tum vero post sex menses ineunte Aprili, Luc. i. 26, conceptus sit Christus, et nono mense sub finem Decembris natus.

X. Sed parum firmum esse hoc fundamentum non difficile est demonstrare. Quia nititur falsa hypothesi, quod Zacharias fuerit S. Pontifex, qui die expiationum suffitum adolere debuerit, quod ex ipso textu non una ratione refellitur. Nam si Zacharias fuit S. Pontifex, Cur Lucas de eo nihil dicit, non ἀρχιερέα vocando, sed tantum ἱερέα τινὰ *quendam Sacerdotem*, nimirum ex plebe Sacerdotum? Quomodo dicitur Sacerdotio functus in ordine suæ ἐφημερίας, quod Sacerdotibus ordinariis competebat, qui juxta

ἐφημερίας inserviebant altari, et post hebdomadale ministerium domum discedebant, non vero summo, qui nulli affixus ordini, quibusvis sacris, quovis tempore poterat operari? Cur dicitur sortitus λειτουργίαν istam suffitus faciendi, cum summo Sacerdoti soli solennis illa cæremonia citra sortem ex officio incumberet?

XI. Nec contrarium evincitur, Vel ex eo quod dicitur ingressus in Templum ad suffitum faciendum; Quia suffitum adolere extra velum et Sanctuarium, ad quosvis pertinuit Sacerdotes sorte ad id delectos, ut altare suffitus extra velum et sacrarium erat collocatum, Exod. xxx. Vel ex eo quod populus dicitur expectasse extra Templum, ver. 21, quia hoc solitum fuit populo exspectare in Atrio reditum Sacerdotis, utpote cui non dabatur aditus in locum Sanctum, sed solis Sacerdotibus. Expectabat ergo pro more populus Zachariam, dum ille pro sortitionis suæ ratione sacris operabatur. Vel ex eo quod Angelus dicitur illi apparuisse ad latus dextrum Altaris suffitus. Quia hoc non fuit intra velum ad Arcam, sed extra velum ad latus altaris Thymiamatum, ubi sortitus Sacerdos quotidie mane et vesperi suffitum adolebat.

Secunda Sententia refert ad Æquinoctium Autumnale seu finem Septembris.

XII. Secunda sententia est *Scaligeri*, *Calvisii* et aliorum, qui existimant Christum natum sub Æquinoctium autumnale, vel circa finem mensis Septembris. Ad cujus probationem, Scaliger putat se apodixim ducere posse ex ἐφημερίᾳ, de qua Luc. i. 5, a distributione scilicet familiarum Sacerdotum, quæ ordine quæque suo per vices divino cultui vacare debebant, juxta ordinem a Davide sancitum, 1 Paral. xxiv: per quem distributæ erant in 24 classes, et per jactam a Davide sortem prima classis contigit familiæ Joaribi; secunda familiæ Abiæ, in qua erat Zacharias; et reliquæ cæteris familiis dicto loco notatis. Et quia in annis ducentis viginti quatuor Ephemeriæ omnes redibant ad eosdem dies, sacri hujus orbis adminiculo certissime singularum familiarum Ephemeriæ investigari possunt. Quia vero huic ordini confusionem induxit præter Babylonicæ captivitatis calamitatem, variorum Judæ Regum idololatria, et divini cultus adeoque ordinum Sacerdotalium in Templo neglectus, Judas Maccabæus purgando Templum ab Antiochi pollutionibus, ordinem hunc Ephemeriarum ita restauravit, ut Josephus testetur, ad ultimam usque Hierosolymorum obsidionem per Vespasianum, nunquam interruptum fuisse. Secundum hunc orbis hieratici calculum, Zacharias in classe octava Abiæ debuit inire Ephemeriam suam Julii 21, annis post Maccabæi Encænia centum sexaginta, et diebus centum nonaginta duobus; quæ impleta sit Julii 28, post quem diem Zacharia domum redeunte potuit concipere Elizabetha Johannem Baptistam initio Augusti, latuitque secundum Lucam menses quinque; et sexto ineunte scilicet Januario, post visitatam Elisabetham, Maria conceperit Christum, quæ novem post mensibus, sub finem scil. Septembris vel Octobris initium prope Æquinoctium Autumnale eum pepererit.

XIII. Verum demonstratio ista, utut subtilis et ingeniosa, non videtur satis solida; tot enim nititur hypothesibus, quarum una labente totum ruit ædificium, ut non facile assensum possit impetrare. Supponitur hic præcipue instaurationem istius ordinis factam a Juda Maccabæo, nec amplius unquam turbatum et interruptum. Sed præterquam quod nihil dicitur de restitutione istius ordinis 1 Macc. c. iv., Quo argumento persuaderi possumus nullam unquam interruptionem in eo exinde, ut vult Josephus, accidisse? cum tot casus hunc ordinem turbare potuerint, v. g. si familia aliqua legali pollutione contaminata esset; si aliqua ex 24 fami-

liis intercidisset, vel non præsto esset, et alia id genus; Et unde certo constabit familias in eodem ordine semper permansisse, cum non semper in eodem gradu recenseantur? Adde supponi etiam sine certo fundamento Elizabetham statim uno vel altero die post reditum Zachariæ concepisse, cum Lucas dicat simpliciter hoc factum μετὰ ταύτας ἡμέρας *post dies illos*, quod latitudinem aliquam temporis importat.

XIV. Præter hanc Scaligeri demonstrationem, alia afferuntur argumenta ad confirmationem istius sententiæ, sed non majoris ponderis; Ut quod ea tempestate nasci debuerit Christus, qua licebat pastoribus ἀγραυλεῖν et διανυκτερεύειν ἐν ὑπαίθρῳ; Tale autem non esse tempus brumale. Sed hæc ratio minus firma videtur Casaubono, Exer. 2. ad Anna. Baro. an. 1. n. 14, quia non ex Gallia vel Germania, de Judæa et locis aliis calidioribus et magis meridionalibus judicium fieri debet, præsertim cum in frigidioribus et magis septentrionalibus id etiam locum habeat, ut in Anglia, ubi nullus est a lupis et aliis feris metus, armenta toto anno in agris pernoctare solent. Quidni ergo in Judæa longe calidiori pastores potuerint ἀγραυλεῖν in agro degere excubias agentes super gregibus suis?

XV. Licet vero Tempus Census instituti ab Augusto minus commodum videatur, si sit hybernum; Non sequitur aliud esse debuisse. Quia Tempus istud non aliunde, quam a voluntate imperantis petendum est, pro cujus arbitrio omnia agebantur. Imo talis obnoxietas ad dura ista imperia, fuit pars servitutis Judaïcæ. Nec adeo Judæi a Romanis æstimabantur, ut attenderent eorum commoda vel incommoda.

XVI. Non necesse fuit Christum nasci eo anni tempore, quo creatus est mundus, nim. autumnali. Quia nihil obstabat mundum per Christum renasci, quamvis in aliud tempus rejiciatur ejus nativitas. Nec Jubilæi Evangelici promulgatio eodem tempore debuit fieri, quo Legale; nam quivis annus, et quodvis tempus sub Messia est annus acceptus Domini, et dies salutis.

Sententia ἐπέχει.

XVII. Tertia sententia eorum est, qui ἐπέχουσι, pertendentes mensem et diem natalitium Christi determinari a nemine posse vel debere, cum Scriptura de iis sileat, et primis Ecclesiæ Christianæ seculis, nihil de iis determinatum legatur. Ad quos etiam accedimus, ne temere definiamus, quod solide definiri non potest, sed id ignoremus, quod Scriptura nos ignorare voluit, cui proclive fuisset annum, mensem et diem istum notare, siquidem id visum fuisset necessarium ad consolationem et fidem nostram. Unde super hoc argumento nemini litem intentandam censemus. Et ut solennitatis natalitiæ celebrationem anniversariam piissimam judicamus et utilissimam; præcisam tamen 25 Decembris observationem, consuetudine potius et longa Ecclesiæ praxi niti arbitramur, quam ullo præcepto vel exemplo Apostolico. Qui plura voluerit consulat Usserii Annales, Spanhemii Dubia, Bailii Chronolog. et alios ex Doctoribus nostris, qui fuse de hoc argumento egerunt.

QUÆSTIO XI.

DE CONCEPTIONE ET NATIVITATE CHRISTI.

Quomodo Christus conceptus fuerit ex Spiritu S. et natus ex B. Virgine?

Primus gradus humilitatis Christi in Conceptione.

I. Primus Humilitatis et Exinanitionis Christi gradus a *Conceptione* et *Nativitate* ejus petendus est, quæ duæ sunt Incarnationis ejus partes. Licet enim non obscura gloriæ ejus in utraque fuerint argumenta; Certum est hic jam aperiri magnum

Exinanitionis Christi mysterium, dum eo usque se demittere voluit æternus et gloriosissimus Dei Filius, ut intra uteri materni angustias delitescere, et carnem infirmam et mortalem assumere non dedignatus sit.

II. *Conceptio* seu σύλληψις, de qua Luc. i. 31, quæ vocatur etiam γέννησις, Matth. i. 18, est, per quam invisibiliter Christus formatus est in utero B. Virginis, nulla hominis operatione, sed sola Spiritus S. virtute et obumbratione, τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου, "quod in ipsa genitum est, ex Spiritu S.," Matth. i. 20. In qua duplex *principium* attendendum est, *Activum* Spiritus Sanctus, *Passivum* B. Virgo.

Cujus Principium activum est Spiritus S.;

III. *Principium activum* non fuit Virorum aliquis, ut in generatione communi, quia talis debuit esse Conceptio, ut sua B. Virgini maneret integra et illibata virginitas, et per quam immunis esset Christus ab omni peccati labe, quod per ordinariam genituram solet propagari et contrahi. Sed solus Spiritus Sanctus, Matth. i. 18, 20, Luc. i. 35, non exclusive ad cæteras Trinitatis Personas, quæ ad hoc opus etiam, ut ad alia externa ejusdem generis, indivisim concurrerunt; sed *appropriative*, quatenus consummatio et fœcundatio rerum solet tribui Spiritui Sancto, ut quæ sunt Creationis et Gubernationis Patri, quæ Redemptionis et Sapientiæ Filio. Ut ita generatio Christi et regeneratio nostra sibi respondeant, et eandem causam habeant.

IV. *Spiritus* autem hic se habuit, non *materialiter*, sed *efficienter* tantum, δημιουργικῶς non σπερματικῶς κατ' ἐξουσίαν non κατὰ συνουσίαν, ut conceptus sit ex Spiritus potentia, non ex substantia, non generatione, sed benedictione et consecratione, ut loquebantur Veteres. Ut Præpositio ἐκ nota sit causæ efficientis, ut sæpe alibi, Rom. xi. 36, quum *omnia dicuntur esse ex Deo*, et 1 Joh. iii. 9, pii nati ἐκ τοῦ Θεοῦ, non vero causæ materialis, ut quum tribuitur Virgini, ex qua natus dicitur.

Qui tamen non potest dici Pater Christi.

V. Atque hinc facile responderi potest ad Quæstionem, quæ hic moveri solet a Socinianis, Annon Spiritus S. recte dicatur Pater Christi, cum ex illo conceptus dicatur? Cum enim titulus Patris requirat generationem ex substantia generantis, et generationem naturæ sibi similis, et neutrum hic occurrat; patet Spiritum S. non posse dici Patrem Christi. Accedit quod Christus vocetur ἀπάτωρ, Heb. vii. 3, ratione humanitatis, et quod Deus Pater, solus ejus Pater dicatur, isque proprius, Joh. i. 18, et v. 17, quodque Pater non procedat, mittatur et donetur a Filio, quomodo Spiritus dicitur procedere, mitti, et donari a Christo. Aliud vero est potestate sua aliquid ex materia aliunde assumpta formare; Aliud ex substantia sua generare. Prius fecit Spiritus Sanctus, sed non posterius, quod est Patris.

VI. Non melius iidem pertendunt ad Divinitatem Christi destruendam, Filium Dei tantum vocari propter conceptionem extraordinariam ex Spiritu S. 1. Quia ut suo loco probatum, Filius Dei jam fuit ante suam conceptionem ex Spiritu S., Joh. i. 1, 2, Psal. ii. 7, Prov. viii. 24, et propter ipsum fideles Vet. Test. jam actu fuerunt filii et hæredes. 2. Quia vocatur Filius Dei secundum naturam divinam humanæ oppositam, Rom. i. 3, 4, et ix. 5, 1 Pet. iii. 18. 3. Quia ut Filius hominis dicitur, quia genitus est ex homine, ex genere Adami; Ita Filius Dei debet dici, non quod conceptus sit ex Spiritu S. ratione humanitatis, sed quod genitus sit ex Deo ratione Divinitatis; alias perpetua et immediata antithesis, quæ occurrit inter istas duas nomenclationes, stare non posset.

VII. Nec hoc potest evinci ex Luc. i. 35, "Spiritus Sanctus superveniet in te, &c., διὸ καὶ, Ideo quod ex te genitum est sanctum, Filius Dei vocabitur." Quia particulæ διὸ et καὶ non sunt notæ consequentis, quasi sit

Filius Dei, quia genitus ex Spiritu Sancto, Quia antequam conciperetur, jam fuisse et substitisse dicitur, Joh. i. 2, et Phil. ii. 6, sed consequentiæ, ratione manifestationis, quia inde a posteriori declarata fuit ejus æterna Filiatio. Quo pertinet, 1. Quod non dicitur ἔσται erit, sed κληθήσεται *vocabitur*, id. manifestabitur, et esse agnoscetur Filius Dei unigenitus, Joh. i. 18, ut Joh. i. 14, *vidimus gloriam ejus ut Unigeniti.* 2. Quod non exprimitur genere masculino, ὁ γεννώμενος, sed neutro τὸ γεννώμενον, ut innuatur, non hominem illum, qui nasciturus erat, dici *Filium Dei*, sed sic discrete vocari aliquid in Christo essentiale, naturam nim. aut personam ejus divinam, quæ bene neutro genere, ut aliquid ὑφιστάμενον, denotatur.

VIII. Nec si fideles vocantur Filii Dei propter regenerationis gratiam, sequitur Christum eo nomine insigniri propter miraculosam conceptionem. Quia alia ratio fidelium, qui analogice tantum propter participationem virtutum moralium dicuntur nati ex Deo, alia Unigeniti Dei, qui ex ejus essentia genitus, et ipsi æqualis per omnia dicitur.

IX. Porro ista operatio Spiritus Sancti in Virgine duabus vocibus exprimitur in Scriptura, per ἐπέλευσιν et ἐπισκίασιν, Luc. i. 35, "Spiritus S. ἐπελεύσεται ἐπὶ σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοὶ *superveniet in te, et virtus Altissimi te obumbrabit*," quibus admirabilis illa et potentissima efficacia designatur, qua mysterium illud operatus est. Per ἐπέλευσιν notatur præsentia Spiritus S. et ejus actio in genere, non communis et ordinaria, quæ obtinet in conceptione omnium, Job. x. 8, Psal. cxxxix. 15, sed extraordinaria et cœlestis; quomodo supervenire dicitur Spiritus in eos, qui ad magnum et extraordinarium opus destinantur, Jud. xiv. 6, et Spiritus supervenit in Apostolos, quum cœlitus ad eos sanctificandos, et in opus Evangelii præparandos linguarum ignearum specie missus est, Act. i. 8. Per ἐπισκίασιν peculiariter notatur *modus istius operationis*, qui fuit 1. *potentissimus* ad protectionem et præsidium, ne B. Virgo divina majestate consumeretur; 2. *efficacissimus* ad fœcundationem, ut sine ope ulla viri conciperet in utero: ut avis ova sua tegere, fovere et iis incubare dicitur, ut ipsius calore pulli gignantur et excludantur, allusive ad Creationem, in qua Spiritus dicitur incubuisse aquis, Gen. i. 2, ut ea virtute oriturus iste fœtus dicatur, qua mundus exordium sumpsit. 3. *arcanus et incomprehensibilis*, qui nec ratione pervestigari, nec sermone enarrari potest. Quo spectat nubis obumbratio in Tabernaculo, Exod. xl. 35, et quod Cherubini obumbrabant Arcam, 2 Paral. v. 8. Ita Deus hic umbram obducere voluit occultæ et incomprehensibilis ἐνεργείας indicem, ne nos in modum istius mysterii curiosius inquiramus. Sic Angelus apposite respondet B. Virginis postulato, quæ rem velut impossibilem intuebatur, eo quod virum non cognoscerit; Hoc ipsi mirum videri non debere, siquidem hoc non sit futurum humana opera, sed virtute Dei, cui nihil impossibile, et modo plane admirabili, quem mirari deceat, non scrutari.

X. Duæ autem hic præcipuæ fuerunt Spiritus S. operationes: 1. *materiæ præparatio;* 2. ex materia præparata *Corporis Christi formatio.* Primo enim debuit materiam ex B. Virginis substantia decisam idonea sanctificatione præparare, non modo vim eam illi indendo, et ad eam activitatem illam elevando, quæ ad generationem sufficeret, sine semine viri, sed etiam repurgando illam ab omni peccati labe, ut esset ἄκακος et ἀμίαντος, et ita Christus absque peccato nasceretur. Nihil ut opus sit propterea ad immaculatam Mariæ conceptionem confugere. Quamvis enim nulla sit ex Creaturis quantavis virtute polleat, quæ mundum ex immundo possit educere, Job. xiv. 4, non est tamen ex eo metienda Dei potentia, cui nihil est impossibile, et qui vocat ea quæ non sunt.

XI. Secunda operatio fuit in *Corporis* Christi *formatione*, ad quam pertinet ejus organizatio, animatio, et utriusque tam corporis quam animæ cum Verbo unitio; Quod Apostolus, Heb. x. 5, per καταρτισμὸν exprimit, σῶμα κατηρτίσω μοι; quatenus per Incarnationem Corpus Christo ita formatum est, et aptatum a Spiritu Sancto, ut in eo servile ministerium obire, et obedire Patri ac immolari posset.

An Christi Corpus fuerit formatum momento, an successive?

XII. Si Quæratur vero, ut fit a Scholasticis, Quomodo hoc sit peractum a Spiritu S.? An in momento, An vero successive? Distincte responderi potest, nim. ut tria hic occurrunt: 1. Præparatio materiæ, ex qua formatum est Corpus Christi; 2. Formatio Corporis ex materia ista rite præparata; 3. Perfectio ejusdem Corporis per sua incrementa paulatim ad justam quantitatem perducti. Quoad primum et tertium consentiunt omnes successive fuisse peracta. Sed quoad secundum quod formationem Corporis respicit, disputatur inter Theologos, aliis momentaneam, aliis successivam formationem urgentibus, ad quos etiam accedimus.

XIII. 1. Quia momentanea illa formatio Corporis Christi integri, et cum anima conjunctio fingitur sine Scriptura, in qua nullum talis formationis miraculosæ extat vestigium. Imo expresse temporis spatia in hoc negotio memorantur, et actus Conceptionis, Generationis, et Nativitatis distincte recensentur, et iis tempus ordinarium adscribitur, Luc. i. 26, 38, 56, 57, et ii. 6. 2. Quia Christus in assumptione naturæ humanæ dicitur factus nobis similis, ne exceptis quidem infirmitatibus, sed solo peccato. Ergo non momento, sed juxta ordinem consuetum paulatim formari debuit. 3. Quia crevit extra uterum more aliorum corporum, Ergo non alia ratio debuit esse formationis in utero, quomodo et gestatio fuit successiva et ordinaria novem mensium; quod frustra fuisset, si momento formatum et perfectum fuisset. Nam si momento perfectum fuit Christi Corpus, potuisset nasci pariter eodem momento, nec debuisset B. Virgo gestationis ordinariæ molestias et labores sustinere.

XIV. Non putandum est hoc dogma quicquam statuere indignum Spiritu Sancto. Quia licet potuerit sine mora, et unico momento Corpus Christi efformare: Non obstat tamen, quominus successive hic operatus sit, ut ab imperfectis ad perfecta solet procedere in operibus Naturæ et Gratiæ. Nec multum refert scrupulosius inquirere, quo tempore anima unita fuerit Corpori, et Λόγος Carni. Sufficit ut credamus, naturam humanam ex quo esse cœpit, nunquam seorsim a Λόγῳ extitisse, sed ab ipso fuisse assumptam, illique unitam hypostatice. Et si anima infundi non potuit in corpus nisi jam organizatum, et plane formatum, de quo non consentiunt inter se Medici; Non sequitur Λόγον non potuisse carnem statim sibi unire, cum opus ejus non possit aut præsente aut absente anima coarctari. Nec magis absurdum est Corpus Christi nondum animatum uniri Λόγῳ, quam idem jam exanimatum in sepulchro eidem conjunctum manere, ut Theologi agnoscunt factum fuisse in morte Christi.

XV. Ex hac miraculosa conceptione Christi ex Spiritu Sancto, oritur omnimoda sanctitas Christi, et exemptio ab omni peccato, tum imputato, tum inhærente. Nec obstat quod dicatur Filius Adami, Luc. iii. 38, in quo omnes mori dicuntur, 1 Cor. xv. 22. Quia communio peccati tantum pertinet ad naturales ejus posteros, qui via ordinaria ab ipso sunt oriundi, non ad ipsum, qui modo plane extraordinario ab eo descendit. Et ut gratia sanctæ conceptionis illum præservavit a participatione maculæ, quidni exemerit ipsum a reatu, qui solis naturalibus ipsius hæredibus secundum ordinem Dei imputari solet? Et si Christus potuit esse in lumbis Abrahæ

cum Levi, nec tamen cum eo decimari, quid obstat, quominus fuerit in Adamo, nec tamen cum ipso et in ipso peccarit?

Nativitas Christi fuit ordinaria.

XVI. Conceptionem Christi excipit *Nativitas* ex B. Virgine, quæ contigit stato, et a natura definito partus tempore, qui partus licet miraculosus fuerit, quia virgineus, naturalis tamen bene dicitur, quia consueto matribus more enixa est. Unde nec sine dolore dici potest peperisse, cum enim peccato non caruerit, peccati etiam pœnam hac in parte, et primævam matrum sortem perferre debuit, Gen iii. 16, "In dolore paries liberos," et Joh. xvi. 21, "Fœmina quum parit tristitiam habet:" Multo minus cum Pontificiis ad corporum penetrationem inde asserendam, affirmari debet Mariam clauso utero enixam esse. Scriptura contrarium expresse definiente, Luc. ii. 22, 23, quum applicatur Christo Locus Exod. xiii. 2, ubi agitur de primogenito vulvam aperiente, et rei ipsius natura, hanc dimensionum penetrationem et duorum corporum uno in loco moram non ferente. Nec propterea virginitas Mariæ in dubium vocatur. Quia non in eo sita est, quod Christus natus sit clauso utero, sed quod Virgo fuerit intacta Viro.

XVII. Locus Ezec. xliv. 2, de *porta Sanctuarii clausa* et per quam nemini aditus pateat nisi Principi, perperam huc trahitur. Quia, præterquam quod allegoricus est, atque ideo nec argumentativus ex Adversariorum confessione; alienus est a re de qua hic agitur. Nam ædificium monstratum Prophetæ, non fuit typus B. Virginis, sed universalis Ecclesiæ, cui porta cœli clausa ob peccatum, patet et reseratur per Christum Summum ejus Sacerdotem et Principem.

XVIII. Ex hac Nativitate Christus bene Filius Mariæ dicitur, ut ab æterna generatione Filius Dei vocatur, nec tamen duplex illa filiatio in Christo, altera respectu Patris in cœlo, altera respectu matris in terra, duplicem filium constituit, sed unicam personam, cui duplex accedit ista relatio, cum unum idemque subjectum plurium relationum sit capax.

XIX. Hic vero duo præcipue quæri solent: 1. Cur Christus ex Virgine nasci debuerit? 2. An, ut Virgo fuit ante partum et in partu, talis etiam fuerit post partum? Ad primam in genere respondetur, necessarium hoc fuisse ad Oraculorum veterum complementum, quæ hoc expresse prædixerant, Isa. vii. 14., et quæ ideo Messiam per Semen mulieris, et fructum ventris describere solebant. Sed in specie rationes variæ assignari solent istius dispensationis. 1. Quia novus generationis modus novo homini congruebat, et persona extraordinaria extraordinariam genituram postulabat. Antea primus homo immediate a Deo creatus fuerat, postea Eva producta est ex viro sine fœmina; Exinde omnes homines ordinarie ex viro et fœmina nascuntur; restabat quartus modus ad admirabilem Dei sapientiam in hominum ortu conspiciendam, ut homo ex fœmina sine viro nasceretur, quod in solo Christo impletum. Quo refertur a quibusdam locus Jer. xxxi. 22, "Creavit Jehovah novum in terra, fœmina circumdat masculum," scilicet in utero. 2. Ex fœmina nasci voluit aliorum hominum more, ut verum hominem sese probaret. Ex semine viri nasci noluit, ut *etiam aliud esse quam hominem, crederemus*, ut loquitur Ambros. de Sacr. Incarn. Prius ad necessitatem nostram pertinebat, posterius ad ejus dignitatem. 3. Quia non decuit, ut idem Filius duos haberet Patres, sed ut nullam matrem agnoscebat in cœlo, qua Filius Dei; Ita nullum Patrem agnosceret in terris, qua Filius hominis, et sic vere esset ἀπάτωρ et ἀμήτωρ. 4. Quia si conceptus fuisset ex semine Viri, non posset dici conceptus ex Spiritu Sancto, et filius naturalis Adami fuisset, adeoque hæres omnium ejus malorum. Ut

ergo constaret nihil illum habere commune cum peccato, quod ordinaria generatione in nos derivatur, modo extraordinario debuit nasci.

XX. Si vero Quæras cum Virgine, Quomodo hoc fieri potuerit? Responsio Angeli nobis sufficere debet, "apud Deum nullum verbum esse impossibile," Luc i. 37. "Si ratio quæritur," inquit August. epist. 3. ad Volusi. "non erit mirabile; si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse, in talibus rebus, tota ratio facti est potentia facientis." Nec hoc absurdum videri debet, vel Judæis vel Græcis, cum apud ipsos varia non minus rationi absurda et impossibilia proponantur, quod eximie persequitur Cyrill. Hieros. Catec. 12.

An Maria semper Virgo fuerit, tam post partum quam ante?

XXI. Ad secundam Quæstionem de Virginitate Mariæ; Non quæritur de tempore partus, vel partum antecedente. Consensus enim est inter Christianos Virginem fuisse ante partum, et in partu. Sed agitur de tempore partum consequente, An post partum semper Virgo manserit? quod non expresse definitur in Scriptura, sed pie tamen creditur fide humana, ex veteris Ecclesiæ consensu, nec ad fidem ultra necesse est. Probabile quippe est, uterum illum, in quo Servator noster vitæ auspicia accepit, unde tanquam ex Templo in Mundum hunc ingressus est, tanto Hospite ita consecratum et sanctificatum fuisse, ut intacta Viro semper manserit, nec Josephus unquam eam cognoverit.

XXII. Unde merito Helvidius, et Antidicomarianitæ, ita dicti quod essent *ἀντίδικοι* Mariæ, a Patribus reprehenduntur, quod Mariam *ἀεὶ παρθένον* negaverint, statuentes eam post partum Josepho copulatam fuisse, imo et ex eo liberos suscepisse, ut notat August. de hæres., levissimis nixi argumentis. 1. "Quia Christus *primogenitus* Mariæ dicitur." Nam ut bene Hiero. notat, ita vocatur, quia ante eum nemo genitus est, non quod post eum alius detur; Unde apud Jurisconsultos, *Est primus quem nemo præcedit, est ultimus, quem nemo sequitur.* Hebræi primogenitos etiam unigenitos solent vocare, Exod. iv. 22. Israël vocatur *primogenitus Dei*, licet solus esset populus a Deo electus. Sic Exod. xiii. 2, "Primogenitus sanctus Deo" dicitur, qui primo editur partu, sive alii sequantur, sive non; alias primogenita non fuissent redimenda, nisi post aliam sobolem procreatam, quod falsum esse Lex ostendit, quæ vult ea redimi primo a partu mense, Num. xviii. 16.

XXIII. 2. Non solidius hoc exsculpere potuerunt, ex eo quod *Fratres Christi* quidam vocantur in N. Test. Quia tralatitium est in Scriptura hoc nomine designari, non modo fratres proprios et germanos per naturam, sed etiam consanguineos et consobrinos, ut Abraham et Loth, Jacob et Laban, sic Jacobus et Joses, Simon et Judas fratres Christi dicuntur, Matth. xiii. 55, cognatione. Nam Maria quæ eorum mater dicitur Matthæo et Marco, Johanni dicitur Soror Matris Domini. Quod autem, Joh. vii. 5, dicitur, quod "ne quidem fratres ejus in eum crediderint," de remotioribus consanguineis est intelligendum.

XXIV. 3. Nec melius colligitur ex eo, quod Josephus dicitur "Mariam non cognovisse, donec peperisset Filium suum primogenitum," Matth. i. 25. Quia particulæ *donec et usque*, ad præteritum sæpe tantum referuntur, non ad futurum, id., ita præcedens tempus connotant, de quo dubium esse poterat, vel quod maxime scire intererat, ut futurum non respiciant: loca sunt varia, Gen. xxviii. 15, Psal. cxxiii. 2, et cx. 1, Matth. xxviii. 20, &c. Ita ostenditur quidem quid ante nativitatem Christi a Josepho factum fuerit, scilicet quod abstinuerit ab ea; sed non innuitur alio modo se com-

parasse post partum. Quum ergo dicitur gravidam inventam fuisse πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, negatur copulatio præcedens, sed non ponitur sequens.

XXV. Licet copula non adfuerit isto conjugio, non desiit esse verum et ratum, etsi non consummatum; quia non concubitus, sed consensus facit matrimonium. Fuit ergo perfectum quoad formam, scil. individuam vitæ conjunctionem, et fidem intemeritatam; sed non quoad finem, liberorum scil. procreationem, quanquam non defuerit, quoad prolis educationem.

XXVI. Licet autem pie credatur perpetua ejus virginitas, perperam tamen a Pontificiis votum virginitatis illi affingitur. Nec enim virginitatem Deo, et nuptias Josepho simul spondere potuit, aut ἀτεκνίαν tanquam rem Deo gratam vovere, quam et in lege, Deut. vii. 14, maledictam, et a more gentis suæ alienam, et ab Elizabetha cognata sua probri appellatione traductam sciebat, Luc. i. 25. Deinde nec ante sponsalia vovere potuit, nec post. Non prius, nam si vovisset, cur ergo nuberet, cum tutius servare virginitatem aliter posset? et qua conscientia nomine conjugii ad fallendum Josephum abusa fuisset, et patiendo se marito collocari, sanctum conjugii fœdus, non sine Dei ludibrio sprevisset? Non posterius, quia inane fuisset votum sine consensu sponsi, qui nullo argumento probari potest.

XXVII. Nec ad tale votum probandum faciunt verba Mariæ, ver. 34, "Quomodo hæc fient, siquidem virum non cognosco?" quasi indicaret impotentiam suam moralem ex voto, non naturalem, *non cognosco*, id est, non soleo cognoscere, nec possum, et quidem non natura, aut lege prohibente, sed voto, ut vult Maldon., in h. l. Quia perperam torquentur verba ista ad votum cujus nec vola nec vestigium hic extat, quæ sunt tantum admirantis ob rei novitatem et magnitudinem, et de modo quærentis; non potuit enim non mirum esse Virgini instantem conceptum et partum, nulla matrimonii consummandi, vel Josephi sponsi mentione facta, perinde ut jam nuptæ, prænunciari; cum tamen ipsa conscia esset suæ virginitatis, nec ullius viri conjugali consuetudine adhuc uteretur.

XXVIII. Porro si quæritur, cur non tantum ex Virgine nasci voluerit Christus, sed ex virgine desponsata, rationes afferuntur a patribus variæ, tum respectu Christi ipsius, tum Matris, tum nostri: *Christi* quidem, ne tanquam illegitimus et ex adulterio natus, ab ullo hominum judicari posset, Ut ejus genealogia more consueto ex viro Josepho, qui putabatur ejus pater posset cognosci, et ex quibus patribus natus esset, Denique ut haberet sui adhuc infantis tutorem et curatorem Josephum; *Matris*, ut ejus famæ et saluti consuleretur, ne pro adultera haberetur, et ex lege lapidibus obrueretur, et ut virum haberet a quo curaretur, defenderetur, et cujus pallio tegeretur; *Nostri*, ut fides nostra de nativitate Christi ex Virgine magis confirmaretur, quando ipse etiam Josephus de uxore sua id testatus est.

QUÆSTIO XII.

DE GRATIIS ET DOTIBUS CHRISTO COLLATIS.

Quænam Gratiæ Humanæ Christi Naturæ collatæ fuerint? Et An fidem et spem habuerit? Affirm.

Status Quæstionis.

I. Non quæritur de *Gratia æterna*, quæ est in Deo, scilicet de Amore et benevolentia, qua Christum complexus est, et in æternum complexurus, quo sensu Christus vocatur

Filius ἀγαπητὸς in quo Deo complacitum est, Matth. iii. 17. Nec de *Gratia Unionis*, per quam Humanitas assumpta est a Λόγῳ in unitatem Personæ. Sed de *Gratiis habitualibus*, seu donis et perfectionibus, ex vi Unionis hypostaticæ, humanæ naturæ collatis.

Gratias Christo collatas esse vere et plene, probatur.

II. Tales gratias Christo collatas esse vere et plenissime, Scriptura non uno loco docet, Isa. xi. 2, ubi dicitur Spiritus sapientiæ, scientiæ, &c., requieturus super Christum. Et eo fine vocatur toties justus, sanctus, innocens, Isa. liii. 11, Luc. i. 35, Act. iii. 14, Heb. vii. 26. Huc facit quod dicitur unctus Spiritu et virtute, Act. x. 38, unctus oleo lætitiæ, Psal. xlv. 7, quod non alio potest pertinere, quam ad dona Spiritus S. animum mirifice lætificantia. *Plenitudo* etiam earum designatur, quum dicitur Christus "plenus gratia et veritate," Joh. i. 14, et accepisse Spiritum ἀμέτρως sine mensura, Joh. iii. 34.

III. Non putandum tamen plenitudinem istam esse simpliciter infinitam, tum quia ipsa humanitas in se finita est, nec potest esse infiniti capax, tum quia gratia ista est aliquid creatum, cui proinde repugnat esse infinitum. Sed hoc intelligendum *secundum quid*: 1. Respectu gratiarum, quæ vel Angelis vel hominibus communicantur, quibus gratiæ Christi longe sunt majores: In aliis est *plenitudo sufficientiæ*, quatenus tantum gratiarum obtinent a Deo, quantum ipsis ad salutem sufficit; Sed in Christo est *plenitudo abundantiæ*, quæ non ipsi tantum sed et aliis sufficit, ut de ejus plenitudine hauriamus omnes, Joh. i. 16. 2. Ratione *graduum*, quia gratiæ Christi omnes habuerunt gradus, quicunque ex Dei lege haberi possunt, supra quos nihil dari potest, vel quibus inter homines nihil par aut æquale potest occurrere. Nec obstat, quod nullum finitum sit, quod ab alio non dici possit exæquari. Quia hoc valet quidem in iis quæ sunt ejusdem generis et rationis. At Christi gratia non talis est respectu gratiarum aliarum Creaturarum, quia illa fuit universalis, sed istæ particulares.

IV. Dona ista Spiritus Sancti in plenitudine sua, sive *extensiva* quoad *partes* et species, sive *intensiva* quoad *gradus*, recensentur ab Isa. xi. 1, 2, *sapientia*, *intelligentia*, *consilium*, *fortitudo*, *scientia*, *timor*, quibus a Scholasticis additur ex V.V., sed sine fundamento et necessitate, *pietas*, quæ timore Dei jam includitur; non quod numero illo omnia contineantur, cum alibi fiat mentio aliorum donorum; sed præcipua indicantur, quæ ad impositi Christo muneris administrationem præcipue requirebantur. Nec tantum conferendus dicitur Spiritus iste cum donis suis Christo, *sed quieturus super eum*, quo notatur, non tantum vera et realis communicatio; sed et diuturnitas et perpetuitas donorum, quippe quæ Christus possedit, non tanquam actum, et ut motum quendam transeuntem, aut labilem, sed ut permanentem et fixum, quo liberrime usus est, quantumcunque et quotiescunque libuit.

An Christus habuerit fidem et spem?

V. Quæstio hic movetur a Scholasticis, An Christus fidem et spem habuerit? Et non pauci ex ipsis dicam scribunt Calvino, et Feuardentius imprimis, lib. viii. Θεομαχίας, quod fidem Christo tribuat, quem errorem vocat impium, et Scripturæ contrarium. Sed non esse simpliciter denegandam fidem Christo Scriptura non uno loco ostendit, dum Christum vocat fidelem, Heb. ii. 17, et iii. 2. Petrus, Act. ii., refert ad Christum verba Psal. xvi., *Caro mea requiescet in spe*, et, Matth. xxvii. 46, Christus Patrem Deum suum vocans, fidem suam in ipsum testatur. Sed non potest competere illi sub omni illo formali, quo hominibus competit, cum eo modo imperfectionem involvat.

Et quomodo? VI. *Fides* ergo tribuitur Christo, non quatenus est apprehensio fiducialis misericordiæ Dei, quia sic tantum peccatoribus competit; nec ratione *modi cognitionis*, quantum ad ænigmatis obscuritatem, et quatenus opponitur εἴδει aspectui, 2 Cor. v. 7, quod non sine imperfectione fieri potest, quæ in Christum non cadit: Sed quoad *cognitionis substantiam*, et quoad assensum in rem cognitam, id. doctrinam a Deo revelatam; et quoad fiduciam, quæ recumbit in Dei bonitatem nobis omnia necessaria providentem.

VII. Idem de *Spe* dicendum, Quicquid in ea perfectionis est quoad *certitudinem*, per quam firmiter innitimur promissioni divinæ de re futura, recte Christo tribuitur: sed quod involvit defectum et imperfectionem, quatenus est expectatio adhuc obscura rei quæ nondum habetur, Rom. viii. 24, non debet illi adscribi.

VIII. Licet anima Christi ab initio jam beatitate gavisa sit, et Deo ipso ex vi Unionis hypostaticæ fruita sit: Non habuit tamen adhuc ejus plenitudinem, propter passionis necessitatem; sed demum eam consequi debuit post resurrectionem et ascensionem, quum factus comprehensor, plene glorificatus est et quoad animam et quoad corpus. Ideo nihil obstitit quominus in Deum crederet, et speraret gloriam sibi promissam, Heb. xii. 2.

QUÆSTIO XIII.

DE SCIENTIA ANIMÆ CHRISTI.

An Christi Anima ab ipsa Creatione, ita repleta fuerit scientia, ut nihil ignoraverit, vel didicerit? Neg. contra Pontificios.

I. Scholastici scientiam Christi distinguunt in tres præcipuas species, Beatam, Infusam, et Acquisitam, pro triplici lumine gloriæ, gratiæ, et naturæ. *Beatam* vocant eam qua Christus Deum videt secundum essentiam, ut beati ejus faciem in cœlo intuentur. *Infusa* illis est, qua supernaturali habitu cognoscit res cœlestes, et quicquid per lumen gratiæ videri potest. *Acquisita* est, qua intelligit quæcunque lumine naturæ sive rationis cognosci queunt. Sed minus recte, quia scientia beatifica, quæ est comprehensorum, non potest commode tribui Christo adhuc Viatori in terris versanti, ut postea dicetur. Duplicem ergo naturæ humanæ Christi in mundo degenti scientiam agnoscimus, infusam, et acquisitam seu experimentalem; *Infusam* accepit per gratiam Spiritus S. humanam naturam sanctificantis, et eam donis suis replentis, de qua agitur Isa. xi. 1, 2. *Acquisita* est cognitio actualis, quam Christus acquisivit, tum per ratiocinationem, conclusiones deducendo ex principiis scientiæ infusæ, tum per propriam experientiam, Heb. iv. 15, et v. 8.

Status Quæstionis. II. Quæstio hic intercedit cum Pontificiis, De natura et extensione istius scientiæ. Non de scientia Christi glorificati, sed in terris agentis. Non, An Omniscientia illi data sit per gratiam Unionis, quod antea refutavimus. Non, An crassa multarum rerum ignorantia laboraverit, quod per calumniam nobis imputatur ab Adversariis, quia sic non posset eximi a peccato, cujus ne umbram quidem in ipso fuisse agnoscimus.

III. Sed Quæstio eo redit, An Anima Christi tanta scientia imbuta fuerit ab initio, ex vi Unionis hypostaticæ, ut nihil ignoraverit, vel de

novo discere potuerit? Quod Pontificii affirmant, Bell. tom. 1. Contr. gen. 2. de C. 1, 2, "Catholicorum communis sententia semper fuit, Christi animam ab ipsa sua creatione repletam scientia et gratia, ut nihil postea didicerit, quod antea nesciret." Nos vero negamus. Et Christum quidem qua Deum omniscium agnoscimus, sed qua hominem scientia, magna quidem supra cæteras omnes creaturas, sed finita tamen et creata, et cui aliquid addi potuerit, et revera additum sit, præditum confitemur.

Probatur Sententia Orthodoxa 1. Ex Luc. ii. 52;

IV. Rationes sunt: 1. Quia Christus dicitur *profecisse sapientia et statura*, Luc. ii. 52: At ubi est perfectio, ibi nullus est profectus. Nec dici potest profecisse tantum *opinione hominum*, ut vult Bellarm. capite 5., quia magis indies aperiebat sapientiam suam: Quia ut vere profecit ætatis accessu, et quoad staturam; ita et dotium incrementis et quoad sapientiam, ut Toletus bene probat. Unde Ambros. de Incarn. cap. vii., "Sicut proficiebat ætate hominis, sic proficiebat sapientia hominis," quod agnoscit Stapleto. in Antido. Evang. ad h. l. Confirmatur ex eo quod non dicitur tantnm profecisse apud homines, sed etiam *apud Deum*, quod ad opinionem meram non potest referri, sed rei veritatem importat.

2. Ex Marc. xiii. 32;

V. 2. Quia *Filius* dicitur *ignorare diem judicii*, Marc. xiii. 32. Non utique quatenus Λόγος seu Filius Dei, quia non potest ignorare diem, quem ipse præfinivit cum Patre, Act. xvii. 31, et, ut tempus fecit, nec principium nec finem ejus ignorare potuit; Sed quatenus homo et respectu naturæ humanæ tantum, ut Veteres se ab Arianorum objectione inde petita contra divinitatem Filii non aliter expediverunt. Non tantum, quia non sciebat ad dicendum aliis, ut Bell. Beca. Tiri. et alii vellent, quod æquivocationem Jesuïticam saperet, Quis enim citra mendacii culpam potest absolute negare se scire quæ scit, eo quod non debeat aliis revelare? Deinde hoc sensu nihil fere esset, quod non posset dici Christus ignorare quia non revelat mysteria sua Ethnicis et Turcis; Imo Pater ipse dicendus esset ignorare diem judicii, cum eum nulli revelet. Non tantum quia noverat quidem theoretice, sed non practice et secundum experientiam; Sic enim nec Pater ipse eum novit, cum nondum advenerit. Sed simpliciter, quia Verbum hoc illi non revelaverat. Atque ita Christus vult curiositatem discipulorum compescere, ne ultra quam oportet penetrare auderent, nec de judicii illius tempore quæstiones scrupulosas necterent, quoniam membra eam cognitionem affectare non debent, quæ ne ipsi quidem Capiti concessa est secundum humanitatem ipsius. Nec propterea statuendi sunt duo Christi, quorum unus sciverit, alter ignoraverit diem judicii, sed duæ tantum naturæ, in uno Christo, quæ ut conjunctæ sunt in unitatem personæ, ita et proprietates suas retinent inconfusas; ut multa de *toto Christo* seu persona dicuntur, quæ ad *totum Christi*, seu ad utramque naturam non pertinent, sed ad alterutram tantum. Istæ ergo propositiones possunt esse simul veræ, sed κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο, Christus ignorat diem judicii, et Christus non ignorat diem judicii, quia fit oppositio inter naturas conjunctissimas, quarum una non includitur in conceptu alterius. Sed alia ratio est propositionum, quæ fiunt de iis, quæ non distinctione reali, sed tantum formali differunt, et quæ ita se habent, ut unum subordinetur alteri, et includatur in altero. Unde non potest commode dici, quod homo aliquid ignoret secundum esse animale, quod scit secundum esse rationale, quia τὸ rationale includitur in animali.

3. Ex Heb. ii. 17.

VI. 3. Quia factus est *nobis similis in omnibus*, Heb. ii. 17, *excepto peccato*, cap. iv. 15. Neque hic ignorantia

quam Christo tribuimus excipi potest. Licet enim ignorantia pravæ dispositionis, et universalis rerum quas scire necesse sit, vitiis bene accenseatur, quibus caruit Christus; Non tamen negativa, et particularis rei alicujus pro illo statu et tempore non necessariæ, quo faciunt ista Athanasii, Serm. 4. contra Arianos, ὡς ἄνθρωπος οὐκ οἶδεν, ἀνθρώπων γὰρ ἴδιον τὸ ἀγνοεῖν.

Fontes Solutionum.

VII. Si Christus omnia scire dicitur Joh. xxi. 17, et Matth. xi. 27, Vel ad scientiam divinam pertinet, vel si ad humanam extenditur, non absolute debet intelligi, alias omniscientia naturæ ejus humanæ tribuenda esset, quod nolunt Adversarii; sed tantum secundum quid et comparate respectu scientiæ hominum, qua longe fuit perfectior.

VIII. *Thesauri scientiæ et sapientiæ* qui in *Christo dicuntur absconditi*, Col. ii. 3, non omnimodam scientiam omni tempore semper et absolute fuisse in ipso evincunt; Sed fuisse eam omnem scientiam, quæ ad rationem Officii Mediatorii pertinere potuit, quæ omnino eminentior fuit scientia hominum et Angelorum. Adde quod, ut alibi visum, hoc potest optime referri vel ad personam Christi, vel ad Evangelium, de quo proxime locutus fuerat.

IX. Christus ut Filius Dei ad omnia bona paterna ab ipsa Incarnatione jus habuit, sed possessione quorundam ex voluntaria dispensatione ad tempus carere potuit. Debuit sane repleri omnibus donis ad Muneris Mediatorii administrationem necessariis; Verum suo ordine et gradu secundum œconomiam voluntatis divinæ. Unctio facta quidem est ab ipso conceptionis momento, sed ejus unctionis actus dispensati sunt per temporum momenta, ut et per objecta varia: ut natura divina in Christo primo comprimebat aliquomodo majestatem suam, et illam quasi occultabat sub velo Carnis, quam postea clarius exeruit in exaltatione. Sic Spiritus sapientiæ, quo unctus est, cohibebat actus suos, nec statim radios suos plenissime in intellectum Christi effudit. Unde licet plenissimam imo infinitam cognitionem haberet, non tamen eam totam Christo homini communicavit.

X. Ad finem Incarnationis aliquid potest conducere dupliciter, Vel *mediate* et communi ratione, vel *immediate* ratione singulari. Quamvis ignorantia negativa Christi, non diceretur utilis fuisse ad Incarnationis finem singulariter et immediate, ut fuit necessaria mors et resurrectio; satis est quod fuerit talis mediate et communi ratione; ut Christus declararet se vere participem naturæ nostræ cum infirmitatibus suis ἀδιαβλήτοις. Ignorantia quippe ista est conditio annexa naturæ nostræ animali.

XI. Perperam sententia nostra confertur cum Agnoëtarum hæresi, cum nihil nobis sit commune cum illis, qui ignorantiam Verbo, sive Christo qua Deus est tribuebant, ut Alph. a Castro lib. 5. advers. hæreses, hær. 8. notat; Et Isid. Orig. lib. viii. cap. 5. Unde Niceph. lib. xii. c. 30, fuisse eos Arianismi propaginem docet.

An Christus fuerit simul Viator et Comprehensor? Negativa probatur.

XII. Hinc non obscure colligi potest, Quid statuendum sit circa aliam Quæstionem, quæ hic movetur a Pontificiis, An Christus fuerit Viator simul et Comprehensor? Quod illi pertendunt, ut facilius negent passiones spirituales in anima Christi locum habuisse. Nos vero negamus. Quia status isti ita sunt oppositi, ut sint ἀσύστατοι; Viator est in via, Comprehensor in meta; Viator laborat et patitur, Comprehensor finitis laboribus perfecta beatitudine fruitur. Cum ergo Christus fuerit hic in via ad decurrendum stadium ipsi propositum, ut opus redemptionis nostræ perficeret, in quo variis ærumnis et certaminibus obnoxius fuit, Imo et maledictionem et pondus iræ Dei sustinuit; non potuit hoc temporis intervallo Comprehensoris

beneficio frui in plenissima naturæ humanæ beatitudine, quam per exaltationem suam demum obtinuit, licet perfectissima sanctitate semper præditus fuerit, absque ulla peccati labe.

XIII. Beatitudo Comprehensorum est status gloriosus et felix, doloris et ignominiæ expers. At tota historia vitæ passionis et mortis Christi clamat non fuisse talem statum Christi in terris gloriosum, Phil. ii. 7, 8, et felicem, Matth. xx. 28, Luc. ix. 58, doloris aut ignominiæ expertem, Matth. xxvi. 39, et xxvii. 31, sed post mortem tantum et obitum ejus ex mundo illi contigisse, Luc. xxiv. 26, Phil. ii. 8, 9.

Fontes Solutionum.

XIV. Quod Deo arctissime est unitum, debet esse undequaque et omni modo perfectum ratione sanctitatis ut nulla peccati macula in eo deprehendatur. Sed non statim quoad beatitatem; quod vel exemplo Corporis Christi cum Λόγῳ etiam uniti constare potest, quod non potuit dici perfecte beatum, siquidem passioni et morti fuit obnoxium. Unio ergo animæ cum Deo infert quidem beatitatis possessionem, sed non statim adeundam, vel constanter semper fruendam; cum ex dispensatione Dei passio gloriam et felicitatem debuerit præcedere.

XV. Alia est gloria et *beatitas* divinitatis *intrinseca et essentialis*; Alia *extrinseca et participata*. Per Unionem hypostaticam Personæ Θεανθρώπῳ communicata est, cum natura divina, gloria et beatitas intrinseca et essentialis, quæ infert communionem omnium perfectionum divinarum. Sed naturæ humanæ communicari tantum debuit beatitudo externa et participata, quæ Deitati non adhæret, sed ab ea tanquam effectum manat in creaturam, et quidem tanquam accidens, quod aliquando abesse et adesse potuit.

XVI. Si Christus vidisse Patrem dicitur Joh. vi. 46, non agitur de natura humana præcise, sed de Persona Λόγου quæ ut unita intime semper fuit Patri, non potuit non semper ejus visione beatifica frui. Nec si anima Christi arctius unita est cum Deitate, quam animæ beatorum, sequitur beneficio Comprehensorum jam frui: quia per dispensationem hoc jure se abdicavit, ut Sponsoris munus implere posset, quod vadimonium inter animas Cœlitum et earum unionem cum Deo non intercedit.

QUÆSTIO XIV.

DE PASSIONIBUS CHRISTI.

An Christus pœnas tantum corporales in corpore, aut anima quidem, sed tantum quoad partem inferiorem et sensitivam, passus sit pro nobis? An vero ipsas etiam spirituales et gehennales peccati pœnas, tam in superiori, quam inferiori parte, proprie in se, et ex sensu iræ Dei sustinuerit? Neg. Prius; Poster. Affirm. contra Pontificios.

I. Ut Passio Christi potissima est pars Λύτρου pro nobis a Christo persoluti, et præcipuum fiduciæ et consolationis nostræ fundamentum; Primarium etiam debet esse fidei nostræ objectum, et meditationis argumentum, ut cum Paulo nihil nobis proponamus, nisi scientiam Jesu Crucifixi. Atque eo diligentius in id incumbendum est, quo Satan impotentius furit ad veritatem Passionum istarum obscurandum, et fructum earum salutarem nobis intercipiendum.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur hic, An Christus aliquid passus sit? Licet enim jam olim fuerint nonnulli, qui, cum divina Christi gloria indignum censerent doloribus et mœstitia corripi, eo

usque progressi sunt, ut dixerint Christi corpus fuisse impassibile, adeoque non vere sed tantum κατα δόξαν passum fuisse, quæ fuit hæresis *Aphthartodocetarum*, de quibus Niceph. hist. Eccles. lib. xvii. cap. 29. Ad quos non parum videtur accedere Hilarius, dum lib. x. de Trin. pertendit humanam naturam in Christo propter Unionem cum Verbo, nullis passionibus fuisse obnoxiam, si tamen ea est Hilarii sententia, qui hic a Lombardo, lib. iii. sent. dist. 15, excusatur, quasi non tam passionis sensum Christo ademerit, quam causam et meritum patiendi. Ita tamen jampridem explosa est ista sententia tanquam historiæ Evangelicæ et Redemptionis nostræ veritati contraria, ut nihil necesse sit eam in scenam reducere. Sed Quæritur de natura et subjecto passionum, Quales scilicet fuerint ejus passiones, et in quo subjecto? An in Corpore tantum, An etiam in Anima? Et si in Anima, An in inferiori tantum ejus parte, quæ sensitiva dicitur, An vero in superiore etiam et rationali?

Passiones Christi spirituales probantur. III. Pontificii enim, ut dogma suum tueantur de perfecta beatitudine Animæ Christi in toto Exinanitionis statu, et cum historia Passionis possint eam conciliare,
1. Ex Scriptura; pertendunt Christum esse passum corpore, non anima; Et si urgentur, distinguunt partem animæ inferiorem et sensitivam, a superiori et rationali. Quoad illam, ad quam affectus et perturbationes referunt, concedunt Christum passum esse; sed quoad hanc minime: Vel si quid in ea passus est, non passum esse proprie et in se, ex sensu iræ Dei, sed tantum, vel δια παράστασιν per assistentiam, vel δια συμπάθειαν *sympathetice*, propter communionem animæ cum corpore. Orthodoxi contra, passiones Christi referunt tam ad animam quam ad corpus, tam ad partem superiorem quam inferiorem; Et Corpore quidem dolores et cruciatus corporeos, et mortem præ cæteris crudelissimam temporalem tulisse; Anima vero spirituales et internos, gravissimum scil. illud, et summe horrendum iræ divinæ pondus, et κατάραν nobis debitam. Rationes sunt:

IV. Primo, Quia Scriptura Passiones Christi utrique parti tribuit, et animæ potissimum, quum anima Christi dicitur turbata fuisse, Joh. xii. 27, περίλυπος *tristia undique obsessa*, et veluti obruta, Matth. xxvi. 38, non ergo tantum in parte inferiori, sed etiam superiori. Eo vel magis, quod cum anima sit ἀμέριστος et indivisibilis, fieri non potest, quin affecta una qualitate, cæteræ omnes afficiantur. Gravitas vero istius tristitiæ demonstratur ex eo, quod dicatur esse *usque ad mortem*, id est, extrema; ad *pondus tribulationis* notandum, ut habet Gloss.; quod describatur per τάραξιν animæ conturbationem, Joh. xii., per ἀδημονίαν, Matth. xxvi. 37, et ἐκθάμβησιν, Marc. xiv. 33, quum animus præ horrore veluti concidit, et sub mœroris pondere quasi fatiscit, per ἀγωνίαν, talem scilicet anxietatem et animi angorem, qui sudorem sanguineum illi expressit, Luc. xxii. 44, et preces ferventissimas, quas cum clamore valido et lachrymis Patri obtulit, ut calix ille ab ipso transiret, ubi Angelo paracleto opus habuerit. Quorsum vero extrema illa dejectio et perturbatio, horror ille et pavor ingens, et lucta illa acerrima cum iræ divinæ et maledictionis sensu referretur, nisi ut passiones istas non in corpore tantum, sed anima, nec in parte animæ inferiori duntaxat, sed et superiori fuisse dicamus? nisi velimus Christum fuisse innumeris Martyribus inferiorem, qui mortem corpoream, et dirissimos cruciatus, non modo patienter, et placide, sed et cum gaudio et exultatione sustinuerunt.

2. Ex salutis necessitate. V. Secundo, Quia salutis nostræ necessitas hoc requirebat. Nam ut anima et corpore peccaveramus; Ita in utraque

parte patiendum fuit Christo Sponsori, ut λύτρον sufficiens justitiæ divinæ solveret, et animæ et corpori redimendis. Confirmatur ex eo, quod passiones, quæ peccatoribus ex Lege denunciantur, non sunt tantum corporeæ et externæ, sed præcipue spirituales et internæ in sensu iræ et maledictionis divinæ, Levit. xxvi., Deut. xxvii., et xxviii., Gal. iii. 10, 13. Hinc Irenæ. lib. v. cap. 1, "Proprio sanguine redemit nos Dominus, qui dedit animam suam pro animis nostris et carnem suam pro carne nostra." Unde non modo vocatur ἀντίλυτρον sed et ἀντίψυχος, qui animam pro anima spondet et commutat.

VI. Tertio, Pœna *derelictionis*, quam passus est Christus, de qua queritur, Matth. xxvii. 46, non fuit passio corporea, sed spiritualis et interna, orta, non ex quolibet cruciatu, quantumvis dirissimo, quem in corpore sentire poterat, tales enim non pauci experiri potuerunt ex Martyribus, qui tamen de hac derelictione non leguntur conquesti; sed ex sensu gravissimo iræ Dei illi incumbentis propter peccata nostra. Ista autem *desertio*, non concipienda est absoluta, totalis, et æterna, qualis in Dæmonas et reprobos tantum cadit, sed *temporalis*, et *secundum quid*, non ratione *unionis naturæ*, nam quod semel assumpsit Filius Dei nunquam dimisit: Vel *unionis gratiæ et sanctitatis*, quia fuit semper ἄκακος et ἀμίαντος, sanctitate illibata præditus; Vel *communionis et protectionis*, quia Deus illi fuit semper a dextris, Psal. cx. 5, nec unquam relictus est solus, Joh. xvi. 32. Sed quoad *participationem gaudii et felicitatis*, Deo præsentiam favorabilem gratiæ et influxum solatii et beatitatis tantisper suspendente, ut posset pati pœnas omnes nobis debitas; quoad *subductionem visionis*, non quoad *dissolutionem unionis*, quoad carentiam sensus dilectionis divinæ, per sensum iræ et vindictæ divinæ illi incumbentis intercepti, non quoad ejus realem privationem, vel extinctionem; Et ut loquuntur Scholastici, quoad *affectionem commodi*, ut destitueretur solamine et gaudio ineffabili, quod oritur ex sensu amoris paterni Dei, et visione beatifica ejus vultus, Psal. xvi., sed non quoad *affectionem justitiæ*, quia nihil propterea sensit in se inordinati, quod tenderet ad desperationem, impatientiam, vel blasphemiam in Deum.

VII. Quarto, Christus pro nobis factus est maledictio, Gal. iii. 13, dum illi propter vadimonium susceptum imposita est Legis maledictio nobis debita, non tantum ἐπικατάρατος *maledictus*, sed κατάρα, abstracto posito pro concreto ad ἐπίτασιν, quia omnem maledictionem, quam Lex denunciabat peccatoribus, pertulit, quod utique non respicit tantum corpus, sed præcipue animam, quæ tali sensu potest affici, quod non pauci ex Pontificiis agnoverunt, Maldonatus in c. 26, Matth.; Ferus in c. 26, et 27, Matth., et alii.

Fontes Solutionum.

VIII. Licet Scriptura Cruci, Sanguini, ac Morti Christi salutem plerumque adscribat; hoc non fit ad exclusionem passionum spiritualium, et internarum, sed synecd. a parte sensibili et externa, quæ oculis exposita erat, denominando totum. Nec crux vel mors possunt commemorari, quin involvatur eo ipso notio maledictionis, quæ illis annexa erat, quia non alia mors est, quam quæ denunciabatur per Legem.

IX. Quamvis cruciatus interni et spirituales non potuerint figurari in specie, et in particulari per mortem et sanguinis fusionem victimarum, potuerunt tamen in genere sub illis contineri. Cum enim ignis sit iræ divinæ symbolum; nihil obstat quominus combustio sacrificiorum per ignem, ad iræ divinæ sensum, quem in anima pertulit Christus, referri possit. Ita sanguis sacrificiorum, ut animæ sedes, optime etiam animæ

symbolum dici potest. Adde quod nec typus particularis defuit in passionibus Davidis, quæ describuntur Psal. xxii. et lxix., quæ non modo fuerunt externæ, sed et internæ.

X. Non necesse est ut sacramenta omnes partes passionum Christi repræsentent, sufficit ut partem quandam, quæ potuit talibus symbolis significari, sed ex qua reliquæ facile colligantur, exhibeant, cum sese invicem comitentur necessario in Christo ; nec mors Christi possit adumbrari, quin maledictio illi adjuncta, menti nostræ obversetur.

XI. Sacrificium Christi vocatur *oblatio corporis*, Heb. x., non in oppositione corporis ad animam, quam etiam posuisse pro nobis dicitur, Isa. liii. 10, et Joh. x. 15, sed per antithesin ad Sacrificia Levitica toties iterata, de quibus loquebatur Apostolus. Unde hoc genus loquendi aptissimum fuit.

XII. Atque hinc non obscure colligitur, quid judicandum sit de passionibus Christi, An gehennales et tartareæ bene dicantur, ut volunt Nostri. Cum enim *infernus* in Scriptura, non tantum sepulchrum, aut damnatorum sedem, sed etiam extremam miseriæ et calamitatis conditionem notet, ut bene observat Arias Montanus, et *inferni dolores* ponantur pro gravissimis ; nihil obstat Christi passiones hoc sensu infernales dici propter earum diritatem et intensionem.

XIII. Nec tamen propterea recte dixeris : Vel damnatorum locum subiisse, et damnatum fuisse : Quia potuit quidem ferre *pœnas damnandorum*, sed non *damnatorum*, ut in locum infernalem ipsis paratum descenderet, ex quo nulli datur reditus ; Vel æternæ pœnæ fuisse addictum, Quia *æternitas* pœnarum nobis debitarum per earum gravitatem et extremitatem in Christo abunde compensata est.

XIV. Multo minus *Desperatio* Christo debet tribui, quæ cadit in damnatos : Quia non est de *essentia pœnæ* in se consideratæ, et prout a Judice infligitur, sed de vitio subjecti patientis, quod cum æternitatem mali dirissimi attendit, et impossibilitatem ex ea eluctandi, non potest quin in desperationem cadat, quæ alienissima fuit a Christo, qui licet diritatem cruciatuum sibi ferendorum sentiret, certus erat tamen de felici exitu, et fine ipsorum. Unde patet falsitas atrocis calumniæ, quæ iniquissime impingitur ab Adversariis in Calvinum nostrum, ut a Bell. lib. iv. de Christo, cap. 8, Genebr. in Psal. xxii., Maldon. in Matth. xxvii., et aliis, quia ait in Matth. xxvii. 46, "*Sed absurdum est Christo elapsam desperationis vocem*," Quis enim non videt esse objectionem, quam sibi proponit ex verbis Christi *Deus mi*, &c., quamque ita diluit, ut alienissimum a desperatione, et fiduciæ plenum semper fuisse clarissime asserat ? "Solutio," inquit, "facilis est, quanquam sensus carnis exitium apprehenderet, fixam tamen stetisse fidem in ejus corde, qua Deum præsentem intuitus est, de cujus absentia conqueritur." At si fides fixa fuit in ejus corde, quomodo in eum potuit cadere desperatio ? Quod fortius adhuc confirmat, Instit. lib. ii. c. 16, 5, 12, ut ex loci inspectione patet. Sed si liberet recriminari, quanto justius hoc posset impingi Adversariis, ex quibus non pauci criminis istius rei deprehenduntur ? ut Maldonatus in Matth. xxvii., Ferus in eundem locum, qui desperationem Christo expresse tribuunt, Cusanus de Cruciatibus Christi et alii. Vide Disp. Nostr. de Satisf. p. 283.

XV. Non absimili calumnia accusatur magnus Vir Dei, quod Christum *damnatum* fuisse dixerit, quia Sectione x. Catech. *in tali damnatione constitutum* dicit, ut a Deo se derelictum conquestus sit. Verum 1. Quis non videt hic *damnationem* pro *condemnatione* poni, ex stylo linguæ Gallicæ tunc temporis usitatissimo ? 2. Si Christus dicitur *maledictio*, cur non

damnatio illi tribui potest? 3. Patres et non pauci ex Adversariis ita sunt locuti, Cyprian. de passione Christi, "damnatus est, ut liberaret damnatos, doluit ut sanaret infirmos, timuit ut faceret securos;" Greg. Naz. ora. 2. de Filio, "univit id quod condemnatum erat, ut totum a condemnatione liberaret;" Athanas. de Incarn. "Opus erat illo ipso Judice, qui decretum tulerat, ut ipse sententiam solveret in specie condemnati;" Grego. M. lib. iii. Mora. in Job. cap. 11, "Formam damnati hominis sumpsit," et "eum qui sine peccato est pro peccatoribus damnat." Biblia Vulgata habent vocem damnationis, et Lovaniensia ann. 1533. Cusanus lib. xi. Exercit. non aliter loquitur.

QUÆSTIO XV.

DE DESCENSU CHRISTI AD INFEROS.

An Anima Christi, statim post separationem sui a Corpore, translata fuerit in Paradisum? An vero localiter descenderit ad Inferos? Prius Affirm.; Poster. Neg.; contra Pontif. et Luther.

I. Quæstio de Descensu Christi ad Inferos duplex est: Alia cum Pontificiis et Lutheranis nonnullis, qui descensum localem Christi urgent; Alia inter ipsos Orthodoxos de vero sensu istius Articuli, An ad spirituales Christi angores referendus sit, An ad sepulturam, et statum ejus abjectissimum sub dominio mortis? De hac dicetur proxime, Nunc prima nobis excutienda.

Status Quæstionis. II. Pontificii pertendunt Christi animam, ex quo separata fuit a corpore, illico descendisse localiter ad inferos usque ad resurrectionem. In Catech. Trident. credendum proponitur, "Christo jam mortuo, ejus animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu hæsisse, quamdiu ejusdem Corpus in sepulchro fuit." Et ne hoc intelligatur factum *virtute* tantum et *potentia*, non vero *essentia*, ut Durandus censuit, additur ibidem, "Omnino credendum esse ipsam animam re et præsentia ad inferos descendisse." Ideo autem descendisse eo volunt, ut animas Patrum Vet. Test. in limbo detentas liberaret, et in cœlum secum eveheret.

III. Lutherani ad eos accedunt, descensum substantialem Christi ad Inferos asserendo, non tantum in limbum, sed in ipsum locum damnatorum, ut ibi victoriam suam ostentaret, et triumphum exhiberet: atque ideo volunt ad statum exaltationis referendum esse, non vero ad statum Exinanitionis, ut Brochmannus statuit, Sect. 14. Quæst. 6 et 7.

IV. Hinc Quæstio nata: An Christus localiter ad inferos descenderit, sive ad solum Limbum Patrum, et Purgatorium ad animas Piorum inde educendas, sive ad ipsum damnatorum locum ad victoriam suam ostentandam? Quod vellent Adversarii, Nos negamus.

V. Primo, Quia anima Christi statim post solutionem a corpore migravit in paradisum, juxta promissionem latroni factam, Luc. xxiii. 43, "Hodie mecum eris in paradiso." Frustra 1. Adversarii verba intelligi vellênt de *Deitate tantum*, cum qua latronis anima debuit esse in paradiso: Quia futuritionem in paradiso, seu translationem non tantum animæ latronis, sed et Christi involvunt, ut sicut Christus et latro vere passi, ita una quoque essent transferendi in cœlum, ut utraque conditio utrique communis esset. Atque ita consolatoria sunt, non modo in ordine ad latronem, sed et ad Dominum ipsum, fore ut brevi emersuri sint ambo ex his augustiis.

Ut eo modo sint in cœlo quoad animam, quomodo in cruce una fuerant quoad corpus. Unde Cyprian. de Passi. "Latro est factus particeps Regni, per confessionem factus collega Martyrii." Verba ipsa hoc evincunt; non dicit Christus, *Ego ero tecum*, quod præsentiam Deitatis in Paradiso designasset, sed *tu eris mecum*, ut humanitatis suæ consortium illi polliceatur. Promittitur consortium cum Christo in regno ejus; At hoc de Deitate non potest intelligi, quæ consortium regni nemini concedit, sed de Christo θεανθρώπῳ, qui fideles in communionem regni sui vocat. 2. Non melius alii volunt voculam *hodie, ad sermonem Christi referri, non ad evectionem in paradisum*, ut sensus sit *hodie tibi dico* quod mecum eris in paradiso. Quia, ut bene observat Suarez, hæc elusio est, non interpretatio; nihil enim opus erat Christum hoc indicare, quod verbum præsentis temporis, et oratio ipsa Christi satis indicabat, sed vult latronem in agone constitutum, et ad gratiam Christi anhelantem, hoc solatio erigere, quod petitio ejus eo ipso die implenda sit. 3. Gratis etiam fingit Thom. p. 3, q. 12. art. ad 3. "Paradisum hic generaliter notare locum beatitudinis, ubivis demumcunque sit, in quo esse dicuntur quicunque divina gloria perfruuntur, unde latro quoad locum in inferno cum Christo erat, quoad prœmium in paradiso; Ut Paradisus sit ubicunque Christus sit, et undecunque Deus videtur." Sed quid hoc est, nisi cœlum non terræ tantum sed et inferno miscere? sic in cruce latro jam fuisset in paradiso, quia erat ibi cum Christo. At Christus de eo paradiso loquitur, ubi tum ipse non erat. Deinde non alio modo intelligendus paradisus, quam quomodo de eo alibi loquitur Scriptura, ut de Beatorum sede, 2 Cor. xii. 4, Apoc. ii. 7, quod agnoscunt Bell. contr. 7, lib. i. c. 3. Suarez in Tho. 3. q. 52. Res ipsa hoc evincit, quia promissio Christi debet respondere petitioni latronis, *Memor esto mei quum veneris in regnum*, cui Christus respondet, *Hodie mecum eris in Paradiso*, id. regno meo.

VI. Secundo, Quia Anima Christi fuit in manu Patris, Luc. xxiii. 46. *Pater in manus tuas depono Spiritum meum.* Ergo non in inferno; Quia ex stylo Scripturæ manus Patris est intelligenda, non respectu potentiæ, secundum quam manus Dei est ubique, Psal. cxxxix., vel ut est manus terribilis Dei Judicis, sed ut manus consolans Patris misericordis respectu gratiæ et gloriæ, seu Beatorum conditionis, quæ describi solet per esse in manu Dei. Confirmatur ex eo, quod Christus hac phrasi indigitare voluit, nihil sibi amplius peragendum restare, tum quoad liberandos alios, tum quoad novos subeundos cruciatus; sed sicut corpus suum sabbathum erat habiturum in sepulchro; Ita animam quoque in cœlis requieturam ab omnibus laboribus, et maximis gaudiis perfundendam esse. Nam τὸ *commendare seu deponere animam*, relationem habet ad antegressos labores. Non potuisset vero Christus dicere *depono Spiritum*, si post mortem adhuc descensurus fuisset in infernum, et gravissimos labores exantlaturus. 3. Eo modo commendat animam suam in manus Patris, quomodo David et Stephanus animos suos commendarunt, quia hæc ipsa verba fuerunt Davidis antea, Psal. xxxi. 5, a quibus ea Christus mutuatur, et Stephani fuerunt postea, Act. vii. 59, qui ipsum Christum imitabatur. Imo et quomodo Petrus, cap. 4, 1[æ], jubet fideles omnes commendare suas animas fideli Creatori; non utique ut descendant in infernum, sed ut recipiantur in cœlum, ut habet Glossa ordinaria, *In manus tuas commendo spiritum meum, ut egredientem de corpore suscipias ipsum.* Hinc apud Patres manus Patris et infernus opponuntur, Cyrill. Alexand. homi. de exitu animi, "Insontes supra, sontes infra, Insontes in cœlo, sontes in profundo, Insontes in manu Dei, sontes in manu Diaboli."

VII. Tertio, Si secundum animam Christus vere et localiter descendit

ad inferos, Vel id factum, ut aliquid ibi pateretur, vel ut Patres liberaret, vel ut mortuis evangelizaret, vel ut victoriam suam ostentaret diabolis. Sed nec primum dici potest, quia in cruce omnia consummavit, Joh. xix. 30, et unica oblatione consecravit in perpetuum sanctificatos, Heb. x. 14. Nec secundum, quia jam in cœlum recepti erant, nec unquam in limbo fictitio fuerunt, ut supra probatum. Non tertium, quia Evangelizatio pertinet tantum ad statum hujus vitæ, non ad conditionem mortis. Nec si Petrus, c. 4. 1[a], dicit *Evangelizatum esse mortuis*, hoc non intelligendum est in *sensu composito*, quasi prædicatum esset mortuis qua talibus, quia cum non sint in statu viæ, non egent amplius ullo præconio; sed in *sensu diviso*, id. illis qui jam mortui sunt, sed qui olim vivebant, dum illis evangelizatum est. Non quartum, quia descensus iste debuit esse pœnalis, non triumphalis, et pertinet ad statum Exinanitionis, non Exaltationis.

VIII. Talem autem esse descensum Christi varia docent. 1. Quia ex stylo Scripturæ descensus ad inferos significat gravissimas adversitates et dolores exquisitissimos, Gen. xxxvii. 35, Job. xiv. 13, Psal. vi. 5, et lxxxvi. 13, et cxxx. 1. 2. Loca quæ de descensu ad inferos agunt, extremam miseriam ejus notant, non triumphum, in quo scil. non sit ideo relinquendus, sed a Patre liberandus, Act. ii. 30, 31. 3. Descensus in infimas partes terræ opponitur ascensioni supra omnes cœlos, quæ pars est Exaltationis, Eph. iv. 9. Ergo debet esse pars Exinanitionis.

Fontes Solutionum.

IX. *Cor terræ* ex stylo Hebræorum nihil aliud innuit, quam quod intra terram est, לב enim ponitur pro תוך, quod medium est, medium autem sæpe dicitur, quod internum est, sive sit in meditullio, sive non. Ezec. xxvii. 4, Tyri termini dicuntur fuisse *in corde maris*, quia mari undique alluebatur, et Deut. iv. 11, Mons dicitur *ardere usque ad cor cœli*, id est, usque ad mediam aëris regionem. Ita *esse in corde terræ*, Matth. xii. 40, nihil aliud notat, quam intra terram esse, sive illud superficiei ejus sit propius, sive remotius, et hac ratione innuitur status Corporis Christi in Sepulchro, quod in terra fuit, in quo usque ad tertium diem quievit.

X. Quum Christus dicitur *descendisse* "εἰς τα κατώτερα μέρη τῆς γῆς partes infimas terræ," Eph. iv. 9, non notatur descensus localis, sed ejus exinanitio et manifestatio in carne, quam in terra assumpsit, ut nihil aliud sit quam descendere in terram, quæ est infima mundi pars, constructione Hebræis satis familiari, qua regimen ponitur pro appositione, Psal. cxxxix. 15, "In imis partibus terræ," id. in terra, quæ est pars inferior respectu cœli. Ita non partes terræ inter se, sed partes mundi cœlum et terra inter se conferuntur. Nec alium sensum esse posse verba textus innuunt, ubi oppositio sit inter ascensum e terra in cœlum, et descensum de cœlo. Sicut autem ascensus pro termino a quo habuit terram, et pro termino ad quem cœlum, ita vicissim descensus pro termino a quo habet cœlum, et pro termino ad quem terram. Hoc vidit Caietanus, qui per inferiores partes terræ intelligi vult "terram quæ infima est pars mundi, ad differentiam inferiorum partium cœli quæ sunt in aëre. Ac si apertius dixisset, Quia descendit primum ad inferiorem partem terræ."

XI. Quum Petrus ait, Act. ii. ex Psal. xvi., "Animam Christi non relinquendam fuisse in inferno," non potest intelligi descensus localis, sed detentio in sepulchro, quia hoc refertur a Petro ad resurrectionem, quod colligitur: 1. Ex connexione, "Caro," inquit, "mea commorabitur," scilicet in sepulchro, "sub spe, quoniam non derelinques." 2. Ex phrasi addita ad exegesim, "Non sines Sanctum tuum," id. me, "*videre corruptionem*," scilicet in corpore, quam alioqui relictum in sepulchro sentiret.

3. Ex collat. cum Act. xiii. 34, 35, ubi Deus dicitur suscitasse Christum ex mortuis, ne videret corruptionem. Nec obstat, Vel vox ψυχῆς, quæ, ut notat Ema. Sà de phrasibus Scripturæ, synecd. partis pro tòto, pro persona ipsa tota ponitur, non semel alibi, Psal. iii. 2, et xvii. 13, Act. vii. 14, vel partis pro parte, pro ipso corpore, ut Lev. xix. 28, et xxi. 1, 11, Num. v. 1, et Luc. vi. 9, ut Virg. Æneid. 3, "Animam sepulchro condimus;" Vel vox ᾅδης, quam sæpe pro sepulchro sumi constat, ut infra probabitur.

XII. Locus Petri, 1[a] cap. iii. 19, quum "Christus profectus Spiritu," dicitur "prædicasse spiritibus τοῖς ἐν φυλακῇ," non favet descensui locali in infernum. 1. Quia Petrus non loquitur de *anima*, sed de *Spiritu;* Ergo non potest intelligi de ullo animæ descensu. Spiritum enim hic pro anima non posse sumi, sed pro divinitate, colligitur ex vers. præced.; non alius intelligitur Spiritus, quam ille *quo vivificatus est*, quod non potest de anima dici, nec *subjective*, quia id tantum vivificatur, quod mori potest, quod in animam non cadit, nec *efficienter*, quia vivificatio est opus infinitæ virtutis. Ideo de necessario intelligenda ipsa divinitas, quæ sic alibi non semel designatur, Rom. i. 4, Heb. ix. 14, et 1 Tim. iii. 16, ubi *justificatus Spiritu* dicitur, quod de divinitate et Spiritu Sancto intelligunt Caieta., Gagnæus, Thomas, Lyranus, et alii. 2. Agitur de *spiritibus* ἀπειθήσασι id. *rebellibus*, qui bene monentibus non paruerunt, quales non possunt dici patres, quos volunt in limbo detentos Christum in cœlum deduxisse. Nec dici potest eos initio quidem incredulos fuisse sed postea pœnituisse, quia hoc non habetur in textu, sed ei potius repugnat, quia octo solum servari, reliqui periise dicuntur, at si quidam pœnitentes fuissent, Petrus non vocaret eos ἀπειθεῖς. 3. Nulla hic liberationis, sed tantum prædicationis mentio. 4. Φυλακὴ de qua hic agitur bifariam tantum sumitur in Scriptura, vel pro vigilia nocturna, vel pro carcere in quo detinentur sontes, Luc. iii. 20; cum vero primo sensu usurpari hic non possit, debet necessario pro carcere sumi, ut Glossa interli. dicit "carcerem tenebrarum et infidelitatis," sed nusquam in Scriptura carcer dicitur locus aliquis, ubi Spiritus beati conclusi sint. 5. Prædicatio non dicitur facta spiritibus in carcere existentibus quasi prædicationis tempore in carcere essent, quorsum enim fieret, cum ex eo non detur reditus? sed dicitur facta olim tempore Noachi, quo patientia Dei expectabat homines, illis qui, hoc tempore quo Petrus scribit, sunt in carcere. Unde Petrus non dicit ἐκήρυξε τοῖς πνεύμασι ἐν φυλακῇ, sed τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι ἐκήρυξε, ut necessario supplendum sit verbum substantivum, non ut Vulgata reddit *iis qui in carcere erant*, quasi prædicationis tempore in carcere essent, sed *qui sunt* τοῖς οὖσι, eo scilicet tempore quo Apostolus scribebat. Illud enim ποτὲ Petrus jungit, non cum verbis ἐν φυλακῇ, sed cum ἀπειθήσασι hoc modo, τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι ἀπειθήσασί ποτε, tempora non obscure distinguens, quibus rebelles fuerant in diebus Noë, et quibus in carcerem detrusi sunt propter rebellionem. Ita sensus loci planus est, ut Beza noster felicissime illum exposuit, "Christus," inquit, "quem dixi vivificatum Spiritu, profectus, non mutatione loci, sed singulari quadam præsentiæ suæ testificatione, per revelationem et operationem suam, quomodo sæpe Deus dicitur venire in Scriptura, non literaliter sed figurate et metaphorice, non corpore, quod nondum assumpserat, sed illo ipso Spiritu seu divina virtute, qua resurrexit et vivificatus est, et qua afflati locuti sunt Prophetæ, (1 Pet. i. 11,) prædicavit spiritibus illis, qui nunc sunt in carcere infernali, ubi meritas dant pœnas rebellionis, quam tempore Noachi ejus prædicationi exhibuerunt." Quod Andradius vidit, lib. 2, Defens. Triden. hunc loci planum esse sensum dicens, "In quo Spiritu jam olim ipse veniens prædicavit spiritibus illis, qui nunc in carcere meritas jam

infidelitatis suæ pœnas luunt, quippe qui Noë recta monenti, et arcam Dei jussu construenti, fidem habere nunquam voluerunt."

XIII. Si Christus dicitur, Act. ii. 24, per resurrectionem *exsolutus a doloribus mortis;* Non sequitur sustinuisse dolores usque ad momentum resurrectionis, et animam ejus abiisse in inferos, ubi talibus doloribus posset affici. Quia locus potest bifariam intelligi: 1. Ut *dolores mortis* per figuram grammaticam ἓν διὰ δυοῖν, ponantur pro morte dolorifica, ut Matth. iii. 11, Christus *baptizaturus* dicitur *Spiritu et igne*, id. igne spirituali, et Virg. Æneid. 1, *Arma virumque cano*, id. virum armatum; Quia certum est mortem Christi conjunctam fuisse cum doloribus exquisitissimis, nec fuisse mortem illam solutam nisi momento resurrectionis. 2. Locus ad quem Petrus alludit, Psal. xviii. 5, adhibet vocem חבלי מות quæ proprie notat *funes* et *vincula*, quibus homo detinetur veluti captivus in morte, a quibus solvitur per resurrectionem, nihil ut opus sit fingere propterea passionem aliquam animæ post mortem. Petrus tamen secutus 70, retinet vocem ὠδῖνας; quæ utrumque potest connotare, et cruciatus quos in morte passus est, et vincula mortis, quibus in sepulchro quodammodo ligatus est, ut sensus sit, *Quem*, nempe Christum, *suscitavit Deus, solvendo mortis vincula, cum non posset κρατεῖσθαι detineri semper instar captivi ab ipsa.*

XIV. Carmen Triumphale, quod Paulus, 1 Cor. xv. 54, 55, post Hoseam canit, recte refertur ad resurrectionem Christi, qua de peccato, morte et inferno, victoriam reportare cœpit; sed ad descensum ad inferos non potest pertinere, qui fuit extremus Exinanitionis ejus gradus, in quo tantum non a morte absorptus videbatur.

QUÆSTIO XVI.

An Descensus ad Inferos recte ad Cruciatus infernales, et ad statum abjectissimum sub dominio mortis in sepulchro referatur? Affirm.

I. Quæstione præcedenti confutata est falsa Pontificiorum de Descensu locali Christi ad inferos, sententia; Nunc verus et genuinus ejus sensus adstruendus. Circa quem rursus Orthodoxi inter se non omnino conveniunt, dum alii ad spirituales Christi angores, et cruciatus gehennales, quos sustinuit, referunt, ut Calvinus, Beza, Danæus, Ursinus et alii, imo et variæ Confessiones Ecclesiarum. Alii ad sepulturam et triduanam ejus in sepulchro detentionem pertinere contendunt, ut Zanchius, Piscator, Pierius, et alii.

Status Quæstionis.

II. Observandum vero ante omnia; Non quæri hic De *Origine istius Articuli*, An ab initio fuerit relatus in Symbolum Apostolicum, et constanter ab Ecclesiis agnitus et receptus? Constat enim, nullam mentionem ejus fieri in Symbolo Nicæno, et Romano, teste Ruffino Exposit. Symbol. c. xx., et Veteres, qui Confessiones ediderunt, et regulam fidei exposuerunt, quales sunt Irenæus, Origenes, Tertullianus, Augustinus, et alii, de eo silere; Et referri tantum a Ruffino Aquileensi circa finem seculi quarti. Habetur quidem hic articulus in Symbolo Athanasii, sed omisso articulo sepulturæ, indicio non obscuro pro uno eodemque sumptos esse. Ita verisimile est ex Symbolo Athanasii hunc articulum in Symbolum Apostolicum translatum esse, et primo forte in margine appositum esse explicationis gratia, deinde ex margine in ipsum textum, qui deinceps retentus sit et uno tenore recitatus. Sed missa nunc ista quæstione, agitur hic tantum De *vero ejus sensu*, de quo non convenit inter omnes.

III. Cum autem causa istius discrepantiæ non alia sit, quam ambiguitas vocis שְׁאוֹל et ᾅδης, et multiplex sensus phrasis *descendere ad inferos*, paucis excutiendus est. Vox שְׁאוֹל in Scriptura quadrifariam sumitur, 1. Pro sepulchro, Psal. xvi. 10, et xlix. 15; 2. Pro loco damnatorum, Luc. xvi. 23; 3. Pro maximis cruciatibus, Psal. xviii. 5, et cxvi. 3; 4. Pro extrema humiliatione, Isa. xiv. 15. Hinc descendere ad infernum quatuor modis usurpatur: 1. Notat sepeliri, Gen. xxxvii. 35, et xlii. 38; 2. Descendere in locum damnatorum, Num. xvi. 33; 3. Dolores infernales sentire, 1 Sam. ii. 6; 4. Extreme humiliari, Matth. xi. 23. Juxta quadruplicem istum significatum, quadruplex potest esse sensus istius articuli. Ut vel referatur ad descensum localem in locum damnatorum, quod volunt Pontificii et Lutherani, et a nobis supra refutatum est; vel ad sepulturam Christi, vel ad dolores ejus infernales, vel ad extremum Exinanitionis gradum.

Rationes pro sepultura et statu mortuorum.

IV. Qui volunt articulum istum non differre a sepultura, his potissimum rationibus nituntur: 1. Quod Petrus ex Psal. xvi., Act. ii., aperte, videatur ad sepulturam Christi referre ver. 31, "David prævidens locutus est de resurrectione Christi, quod non derelicta sit anima ejus in inferno," &c. 2. Quia passim in Scriptura שְׁאוֹל ponitur pro sepulchro, et descendere in infernum, pro descendere in sepulchrum, ut Arias Montanus, Emanuel Sà, et alii ex Pontificiis, et Lexicographi docent. 3. Quia in variis symbolis mentio fit descensus ad inferos, nulla facta sepulturæ mentione, ut in Athanasii Symbolo, quod evincit, ab ipso pro uno eodemque sumi. Et eo referri potest, quod Paulus, 1 Cor. xv. 3, 4, mentionem quidem facit mortis, sepulturæ et resurrectionis Christi secundum Scripturas, sed nihil dicit de descensu ad inferos, quod dicendum tamen fuisset, si talem articulum aliud quid a sepultura importare credidisset.

V. Non fit tamen verisimile hunc articulum idem esse cum sepultura. 1. Quia esset ταυτολογία, quæ vix esset ferenda in tam succincto et brevi Symbolo. 2. Non potest dici articulum istum appositum esse priori de sepultura ad ejus exegesim, cum obscurior sit priore. Ideo non ad sepulturam præcise referendus est, sed ad *statum mortis* seu detentionem ejus in sepulchro sub dominio mortis, quomodo sæpe phrasis ista sumitur ad describendum mortuorum statum, Gen. xxxvii. 35, Jacob lugens filium Josephum, quem credebat dilaniatum a feris, *descendam*, inquit, *lugens* לִשְׁאוֹל *cum filio meo*, non quidem in sepulchrum, quia putabat a feris esse discerptum et non humo contumulatum, sed simpli. ad *mortem* seu *statum mortuorum*. Sic Psal. vi. 5, *In morte non est tui memoria, quis in* שְׁאוֹל *laudabit te?* Vide Job. xvii. 13, 14, 15, Psal. xxx. 3, et xlix. 15, Isa. xiv. 11, 19, 20.

VI. Secundo, Hoc necessario videtur exigere locus Petri, Act. ii. 27, petitus ex Oraculo, Psal. xvi. 10, *Non relinques animam meam* εἰς ᾅδου, supple οἶκον, qui adhibetur ab ipso ad probandam resurrectionem; dum ait Prophetiam hanc impletam esse per Christi resurrectionem; ut sit sensus, *Non relinques animam meam*, id. *vitam meam*, seu *me in morte, sed me suscitabis ex morte per resurrectionem.* Eo pertinet, quod dicitur ver. 24, de *doloribus* seu *funibus mortis*, quibus detentus fuit, velut captivus a morte, a quibus exsolutus est per resurrectionem; cum impossibile foret, tum propter gloriam divinitatis, tum propter sanctitatem humanitatis, ab ea ulterius ipsum detineri.

Rationes pro Cruciatibus.

VII. Sed nec repudianda est altera sententia, quæ descensum hunc intelligit de summis angoribus Christi, quos tum in horto, tum in cruce pertulit. Quia convenit 1. *Cum stylo Scripturæ* quæ per *infernum*, et *dolores inferni* solet gravissimos cru-

ciatus designare, ut jam dictum. 2. *Cum Symbolo*, ne reticeantur gravissimæ et præcipuæ passiones Christi, quæ reticerentur, nisi descensus Christi ad inferos intelligeretur de internis passionibus animi Christi; Nam præcedentes articuli loquuntur tantum de externis passionibus corporis.

Conciliatio duarum sententiarum.

VIII. Si quæratur, utra ex duabus istis sententiis retinenda sit? Respondemus, utramque posse admitti, et optime inter se componi, ut per descensum ad inferos intelligatur extremus passionis et exinanitionis Christi gradus, tam quoad animam, quam quoad corpus, et, ut extremus gradus humiliationis quoad corpus fuit detentio in sepulchro, ita quoad animam fuerunt diri illi cruciatus, quos pertulit: Atque ita appositus erit ultimus ille articulus ad exprimendum ultimum gradum exinanitionis Christi, sive quoad ignominiam corporis, sive quoad angores animæ. Nec mirum videri debet, si duæ istæ partes a se invicem diversæ in uno eodemque articulo conjungantur; cum non insolitum sit in Scriptura unicum sensum variam σχέσιν induere, et multa simul complecti, maxime quum res sunt sibi invicem subordinatæ et inter se connexæ. Cum ergo phrasis ista modo ad abjectionem corporis, modo ad dolores animæ referatur, et Christus utramque conditionem sustinere debuerit; non abs re, Veteres hunc articulum addiderunt præcedentibus ad hunc Christi statum distinctius exprimendum.

Fontes Solutionum.

IX. Constans et indissolubilis naturæ humanæ cum divina unio in Christo, Non impedit, quominus pati potuerit et in anima et in corpore pœnas nobis debitas. Unio cum Verbo facit quidem ut sit semper sancta, et omnis peccati expers; sed non ut fuerit semper beata et gloriosa, quandoquidem propterea veniebat ut pateretur. Habuit Christus semper *gloriam personæ*, ut θεάνθρωπος; sed non semper debuit habere *gloriam naturæ humanæ*, quam demum post resurrectionem consecuturus erat, quia debuit tentari in omnibus pariter nobiscum et fieri maledictio ad salutem nostram.

X. Ut *damnatus* proprie is dicitur, qui in inferno sustinet pœnam peccatis suis debitam; Non potest nomen hoc Christo tribui, qui non pro suis unquam sed pro nostris peccatis passus est, nec in inferno, sed in terra. Nihil obstat tamen dici Filium Dei condemnatum pro nobis a Deo fuisse, quemadmodum alibi dicitur factus κατάρα et maledictio pro nobis. Nec magis absurdum est dicere Christum condemnatum fuisse quam Dominum gloriæ passum et crucifixum fuisse, et propter nos afflictum et castigatum, ut toties dicitur.

XI. *Visio Dei* alia est beatorum in cœlis per gloriam; Alia fidelium in terris per gratiam. Qui priori modo Deum vident nullis pœnis et doloribus possunt ulterius subjici, quia sunt in patria, constituti in statu felicitatis; sed non eadem est ratio fidelium, qui licet videant Deum per fidem, non desinunt variis afflictionibus exponi. Christus in terris qua homo vidit Deum posteriori sensu, et longe perfectius fidelibus; Sed hæc visio non obstitit, quominus pateretur, et se a Deo derelictum quereretur.

QUÆSTIO XVII.

An Christus propria virtute resurrexerit? Affirm. contra Socin.

Status Quæstionis.

I. Primus gradus exaltationis Christi in Resurrectione ponitur; De qua hic quæstio movetur a Socinianis. Non quidem *De Veritate ejus*. Licet enim eam in dubium revo-

cent Judæi, imo et negare sustineant; Tot testibus et testimoniis comprobata fuit, et tot signis et miraculis confirmata, ut de ea adhuc dubitare inexcusabilis sit incredulitatis, maxime post Apostolorum irrefragabile testimonium, qui in eo reddendo, nec decepti sunt nec decipere voluerunt, aut potuerunt, ut probatum fuit, P. I. Loc. 2, Q. 4. Et post miracula quæ Christi resurrectionem secuta sunt, quæ eum vivere et gloriose in cœlis regnare evincunt; Ut nihil jam dicamus de justitia Dei, gloria Christi, et salute nostra, quæ eam necessario postulabant, juxta oracula pridem de ea edita. Sed quæritur *de ejus modo;* An propria virtute resurrexerit, an aliena?

II. Sociniani enim, ut volunt Christum fuisse ψιλὸν ἄνθρωπον, ita pertendunt Christum non seipsum excitasse a mortuis virtute propria, sed excitatum fuisse a Deo virtute aliena. Hinc Socinus Disp. de unius Filii Dei existentia, "Hanc doctrinam vocat *ridiculam, absurdam, et impossibilem,* et Catech. Rago. cap. 2, de officio Christi, *insignem errorem dicit.* Sed Orthodoxi causam Resurrectionis Christi, non minus ipsi quam patri tribuunt; Et quemadmodum una est potentia Patris et Filii, eadem tam Patrem suscitasse Christum, quam Christum seipsum suscitasse censent.

Christum seipsum suscitasse probatur 1. Ex Joh. ii. 19;

III. Primo, Quia Christus expresse hoc sibi tribuit Joh. ii. 19, *Destruite Templum hoc,* loquens de Templo Corporis sui, *et triduo illud ædificabo,* Et, cap. x. 18, testatur se *potestatem habere ponendi animam, et rursus eam resumendi.* Quod dicere non potuisset, si virtutem resurgendi a mortuis non habuisset. Nec si prior locus est tropicus, minus stringit, quia clare expositus est a Christo.

2. Ex Rom. i. 4;

IV. Secundo, Quia Scriptura refert Resurrectionem Christi inter præcipua argumenta, quibus Divinitas ejus probatur. Paulus, Rom. i. 4, dicit eum fuisse ὁρισθέντα, id.publico veluti decreto *declaratum* et comprobatum *Filium Dei,* potentem, vel *potenter juxta Spiritum sanctificationis per resurrectionem a mortuis.* Non posset autem hoc dici de *resurrectione passiva,* ad quam Christus mere passive se habuisset, ut hoc de Lazaro, filia Jairi, et aliis suscitatis a Deo dici non potest. Unde necesse est hic intelligi *resurrectionem activam,* qua seipsum propria divinitatis virtute excitavit, quam hic per *spiritum sanctificationis* designari, non modo loca parallela, in quibus divina natura Christi per Spiritum solet denotari, 1 Pet. iii. 18, 1 Tim. iii. 16, Marc. ii. 8, sed præcipue antithesis, quæ sit ad carnem, clare evincit. Nam ut dicitur Filius Davidis κατὰ σάρκα, id. respectu naturæ humanæ; κατὰ Πνεῦμα Filius Dei dicitur declaratus per resurrectionem, id. secundum naturam divinam; alias manca esset antithesis, nec ostenderet secundum quid Filius Dei non sit factus ex semine Davidis.

3. Ex Joh. v. 21;

V. Tertio, Quia Christus eadem opera cum patre facit pariter et *quoscunque vult suscitat,* Joh. v. 21. At si potest excitare quos libet; quis dubio potest locus esse, quin seipsum etiam excitarit? Confirmatur ex eo quod seipsum vocat Resurrectionem et vitam, Joh. xi. 25, "Ego sum," inquit, "Resurrectio et vita, quisquis in me credit, licet sit mortuus, vivet," ubi abstractum positum pro concreto innuit causam esse præcipuam resurrectionis et fontem ipsum vitæ, qui proinde cæteris vitam dando, ipse sit αὐτοζωὴ et resurrectionis suæ author.

4. Ex Col. i. 18.

VI. Quarto, quia est *primogenitus a mortuis,* Col. i. 18, quod non modo ordinis prærogativam, sed etiam ipsius resurgentis virtutem ac potestatem importat, ut qui habeat natura, quod alii fratres ipsius per gratiam adoptionis tantum obtinent.

Fontes Solutionum.

VII. Licet Resurrectio Christi sæpius tribuatur Patri, Rom. vi. 4, Act. ii. 24, et xiii, 30, Eph. i. 19, 20, Non sequitur eam non posse adscribi Filio, quia quæcunque Pater facit, Filius pariter facit, Joh. v. 19, et ut Resurrectio est opus ad extra, debet esse indivisum toti Trinitati. Sed peculiaris est ratio, cur Patri tribuatur propter vadimonium quod Christus susceperat, a quo debuit liberari a Patre, ut judice, qui ut Christum morti tradiderat propter peccata nostra, ita debuit eum suscitare ad nostri justificationem, ut testaretur sibi plene satisfactum esse per ipsum. Alias cum agitur de confirmanda vocatione Christi, et vindicanda ejus divinitate, resurrectio ipsi tribuitur sæpius, ut dictum est.

VIII. Absurdum est et ridiculum ψιλὸν ἄνθρωπον, qui mortuus est, seipsum excitare a mortuis; Sed θεάνθρωπον virtute divinitatis suæ, humanitatem suam suscitare, tantum abest ut sit absurdum, ut blasphema et impia sit ejus negatio.

IX. Christus potuit obtinere suam resurrectionem a Patre, Heb. v. 7, per preces a se ut homine fusas, et tamen eam effecisse, ut Deus eadem cum Patre potentia. Cum enim Christus Lazarum et alios suscitare potuerit, cum Pater dederit Filio habere vitam in seipso, et Filius, sicut Pater, quos vult vivificet: Quis illi potestatem seipsum in vitam revocandi denegare vellet?

X. Porro quum Christus seipsum excitavit; non putandum est corpore suo saxum sepulchro impositum penetrasse, quod vellent Pontificii errori suo patrocinaturi. Nam corpus quod resurgit spirituale, non magis vertitur in spiritum, quam corpus in animam. Et virtus divina non in evertendis, sed in conservandis rerum naturis se conspiciendam præbet. Materialitas et finitudo, non est ex infirmitatibus vitæ animalis, sed ex proprietatibus essentialibus corporis. Potuit ergo creatura cedere Creatori in resurrectione citra penetrationem dimensionum, vel usus est Christus Angeli ministerio ad amovendum saxum ex ore sepulchri, Matth. xxviii. 2, antequam egrederetur. Non ex indigentia, sed indulgentia, ut testaretur potestatem suam stipatam esse satellitibus ex omnibus creaturis, vel quia in statu vadimonii adhuc constitutus, voluit expectare sententiam Patris ab angelo ipsi significandam.

QUÆSTIO XVIII.

DE ASCENSIONE CHRISTI.

An Ascensio Christi facta sit proprie per motum localem ex locis inferioribus ad cœlum supremum Beatorum? An metaphorice per disparitionem? Affirm. Prius; Poster. Neg.; contra Lutheranos.

Status Quæstionis.

I. Quæstio hæc movetur propter Lutheranos, et quidem illos, qui Ubiquitatem Corpori Christi tribuunt, Nam, ut facilius elevent argumentum petitum ab Ascensione Christi ad probandam circumscriptionem Corporis Christi, negant Christum vere et proprie ascendisse; sed tantum figurate, quatenus subduxit præsentiam suam visibilem mundo, licet in mundo adhuc maneat invisibiliter. Et cœlum in quod ascendit, pertendunt non esse cœlum supremum, seu tertium cœlum, dictum cœlum Beatorum, sed beatitudinem et Regnum Dei, quod sit ubique. Vide Brentium de Ascensu Christi.

II. Verum est non inter se per omnia consentire. Quidam enim, ut *Brochmanuus* de Christo, Sect. 16, non negant Ascensionem Christi consistere in vera et reali ex inferioribus hujus mundi partibus, sursum versus latione et motu, et loci mutatione. Imo et intrasse in cœlum, quod ex Scripturæ variis locis ille probat. Sed quodnam sit illud cœlum, a quoquam mortalium non posse capi aut explicari. Certum esse vult, non esse locum quendam corporeum supra cœlos aspectabiles constitutum, et locali distantia ab hisce terris separatum, et non tam locali quodam situ, quam gaudio et gloria Spiritu Sancto definiri.

III. Nos vero Christum localiter, visibiliter, et corporaliter e terra in cœlum tertium, seu sedem Beatorum supra cœlos aspectabiles evectum fuisse statuimus, non per præsentiæ visibilis vel familiaris conversationis tantum subductionem, sed per veram et localem naturæ suæ humanæ translationem, ubi mansura sit usque ad diem Judicii, ut licet præsens semper sit nobiscum gratia sua, et Spiritu, ac divinitate, non amplius sit tamen nobiscum præsentia corporali carnis suæ.

Ascensionem Christi factam fuisse motu locali probatur.

IV. Probatur, Primo, Ex historia Ascensionis, quæ veram et realem loci mutationem innuit; Marc. xvi. 19, dicitur quod ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν, sursum receptus sit in cœlum; Luc. xxiv. 51, quod διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανὸν "recessit ab ipsis, et evehebatur in cœlum," Act. i. 9, 10, "aspicientibus ipsis elevatus est, et nubes susceptum eum abstulit ab oculis eorum." Ubi describitur Ascensionis istius *terminus a quo*, nimirum terra, et mons Oliveti in specie, *per quem*, aer et nubes, *ad quem*, cœlum, et voces ἀνάληψις, ἀναφορή, διάστασις, ἔπαρσις quibus exprimitur, realem translationem et loci mutationem inferunt. Nec quicquam juvat reponere, Hæc dici de familiari tantum convictu et terrena et conversatione, non vero de reali invisibili præsentia, quæ fidelibus sit sublata, quam confirmat solennis Christi promissio, Matth. xxviii., Quia verba ipsa satis docent non minus realem corporis in terra præsentiam, quam familiarem conversationem sublatam esse, siquidem translationem ex loco inferiori in superiorem necessario supponunt.

V. Secundo, Quia dicitur *reliquisse mundum, et rediisse ad Patrem*, Joh. xvi. 28, quod dici non posset, si visibilem præsentiam tantum suam mundo subduxisset. Et circumstantiæ locorum ostendunt innui præsentiam localem, partim ex antithesi terminorum a quo et ad quem, *Relinquo*, inquit, *mundum*, id. terram, *et proficiscor ad Patrem*, id. ascendo in cœlum, partim ex oppositione *adventus, et abitus; Veni in mundum* per Incarnationem, nunc *relinquo mundum*, quoad carnem scil. juxta quam dicitur ἀναληφθεὶς et visus a discipulis πορευόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν, Act. i. 10, 11. Nec si dicitur venisse in mundum qua Λόγος per manifestationem tantum, et non per loci mutationem; Idem de carne ejus dici potest, quia alia ratio est divinitatis, quæ, immensa cum sit, locum mutare non potest, alia humanitatis, cujus proprium est ab uno loco in alium transire.

VI. Tertio, Cœlum in quod Christus evectus est, describitur nobis, ut locus aliquis, in quem ingressus est, et in quem post ipsum ingressuri sumus. Vocatur *domus Patris*, in qua sunt multæ mansiones, quo Christus ascendit *paraturus nobis locum*, Joh. xiv. 2, 3, *cœlum tertium et paradisus*, 2 Cor. xii., in quem Christus intravit tanquam præcursor noster, Heb. vi. 20 et in quem oculos attollere debemus ea *quæ sursum sunt quærendo, ubi Christus sedet ad dexteram Dei, non vero ea quæ sunt super terram*, Col. iii. 1, 2. Perperam ergo Brentius, et alii ex Lutheranis pertendunt Cœlum istud nihil aliud esse quam ipsam felicitatem, quæ nobis est incomprehensibilis. Quia Aliud est quærere quid sit cœlum istud, Aliud vero quale.

Fontes Solutionum.

VII. Christus dicitur *ascendisse supra omnes cœlos*, Eph. iv. 10, nimirum aspectabiles, Cœlum scilicet aëreum, et firmamentum, ut scilicet in cœlum tertium seu paradisum ingrederetur; quia ita dicitur ascendisse supra omnes cœlos, ut nihilominus esse dicatur in cœlo, Eph. i. 20. Nec si eo ascendisse dicitur *ut impleret omnia*, hoc intelligendum de repletione omnium locorum per Corporis omnipræsentiam, sed de repletione omnium membrorum Ecclesiæ per effusionem donorum Spiritus; ut ibidem explicatur.

VIII. Christus fuit in medio septem Candelabrorum, adeoque in terris, Apoc. i. 13, Spiritu suo, gratia, præsidio et regimine; sed non præsentia corporis. Nec Johannes eum vidit ambulantem *visione oculari* in terra, sed tantum *visione intellectuali* et *exstatica*, ut notatur, ver. 10, quum dicitur fuisse ἐν πνεύματι *in spiritu*, id. in exstasi, ut Act. x. 10, quomodo et Paulus sibi adstantem conspexit, Act. xxiii. 11.

IX. Idem qui descendit, etiam ascendit, Eph. iv. 10, quoad personam, sed non quoad naturam; Nam divina descendit, sed humana ascendit; illa quidem metaphorice et figurate, quia aliter non potuit, ista vero proprie et localiter; ut sit vere in cœlis, ubi antea non erat, ut non amplius est in terris ubi antea fuerat. Licet autem Christus non descenderit proprie et localiter e cœlo, quia qua Λόγος est ubique: Non sequitur cœlum illud non esse locale, sed allegoricum, cum talia ipsi tribuantur, quæ non possunt nisi in verum et proprium locum quadrare. In istis ergo locutionibus, tropus non est in voce *cœli*, sed in verbo *veniendi* et *descendendi*.

X. Quamvis Christus abiverit per Ascensionem ad Patrem, qui ubique est, Non sequitur istam Ascensionem nihil aliud esse, quam abitum ad summam beatitudinem, quæ sit ubique in Patre, non in certo aliquo loco. Quia dicitur abivisse ad Patrem, non ut esset ubique cum Patre, sed eo, ubi gloria et honore coronandus fuit, nimirum in cœlum, ubi Deus thronum suum habet, et ubi Christus ipse manere debuit usque ad restitutionem omnium. Ita quum dicit se abire, *mutationem loci* innuit; quum addit se abire ad Patrem, *mutationem conditionis*, naturæ humanæ convenientem.

XI. Quamvis fideles beati sint ubicunque sint, quia semper sunt cum Deo, Non tamen perfecta eorum est beatitudo, donec in cœlum recipiantur, in quod ad Christum anhelans Stephanus respiciebat. Unde Paulus, licet jam esset cum Christo per fidem, optat tamen relicta terra abire in cœlum, et esse cum ipso per aspectum, Phil. i. 23, et fideles qui jam in cœlis sedere dicuntur cum Christo per fidem et spem, adhuc peregre absunt ab ipso, 2 Cor. v. 6.

XII. Ut de Stephano dicitur, Act. vii. 56, quod Christum in cœlo viderit, dum *vidit cœlos apertos, et Christum stantem a dextris Dei*, extraordinaria scilicet oculorum acie a Spiritu Sancto donatus, Eadem ratione potuit Paulus illum videre, Act. ix. 27. Unde Act. xxvi. 19, vocat eam *cœlestem apparitionem.* Et *lux quæ illum circumfulsisse* dicitur *cœlitus*, ver. 13, erat quidem gloriosæ majestatis ejus symbolum, sed non corporis in terra vel in aëre præsentis argumentum. Nec si in via dicitur fuisse Paulus, quum vidit Dominum, sequitur Christum visum a Paulo, in via etiam fuisse.

QUÆSTIO XIX.

DE SESSIONE CHRISTI AD DEXTRAM DEI.

Quid sit Sessio Christi ad Dextram Dei, Secundum quam naturam Christo conveniat, Et an ad situs rationem pertineat? Neg.

I. Quæstio ista necessaria est propter Lutheranos, qui ut naturæ humanæ Christi omnipræsentiam et omnipotentiam probent, Christum secundum humanam naturam ad dextram Dei sedere pertendunt. Ut vero facilius intelligatur, primo de ipsa Sessione paucis dicendum, unde nullo negotio colligetur, quomodo Christo competat.

Sessio ad dextram Dei non est intelligenda literaliter, sed figurate.

II. *Sessio ad dextram Dei* non proprie et literaliter intelligi potest, cum Deus nec dextram nec sinistram habeat, sed figurate et metaphorice ad summam dignitatem et imperium Christi designandum, metaphora ducta a Regum et Magnatum consuetudine, qui ad dextram suam collocare solent, quibus proximum a se tum honoris, tum potentiæ gradum in gubernatione concedunt. De *proximo honoris gradu* intelligitur hæc phrasis, 1 Reg. ii. 19, ubi Salomon matrem suam singulari honore affecturus ad dextram suam collocat. Et Psal. xlv. 9, Conjux Regis, id. Ecclesia dicitur stare a dextra Messiæ, id. proximo ab ipso dignitatis gradu. De *Imperio* vero seu regni administratione usurpatur, Matth. xx. 21, ubi mater filiorum Zebedæi petit, ut filii sedeant ad dextram et sinistram Christi in regno ipsius, id. primaria munia obeant.

III. Hinc natura Sessionis Christi ad dextram Patris facile deprehenditur. Duo enim hic præcipue designantur: 1. *Summa majestas et gloria*, per quam summe exaltatus est a Deo, et nomen supra omne nomen accepit, Phil. ii. 9, 10, Heb. i. 3. 2. *Summum imperium*, quod potenter exercet in omnes Creaturas, et quod ostendit imprimis in gubernatione et defensione Ecclesiæ, quomodo explicatur a Paulo, 1 Cor. xv. 25, ubi τὸ sedere ad dextram, Psal. cx. 1, exponit per βασιλεύειν *regnare*, "*Oportet eum regnare donec posuerit inimicos*," &c. Sic Eph. i. 22, Sessio ista exponitur per subjectionem omnium ejus pedibus, et, 1 Pet. iii. 22, "Qui profectus in cœlum, est ad dextram Dei, subjectis ipsi Angelis et Potestatibus ac Virtutibus."

Sessio proprie non est naturarum, sed personæ.

IV. Ex hac vero Sessionis Christi declaratione, proclive est colligere, Quomodo Christo competat, seu quodnam sit *Sessionis istius subjectum.* An natura humana simpliciter, ut Lutherani vellent, hypothesi suæ de πανταχουσίᾳ Carnis Christi patrocinaturi? An vero natura divina? ut alii. An vero Persona? quæ recepta est apud Orthodoxos sententia quam sequimur, statuentes Sessionem proprie Personæ Christi competere secundum utramque naturam, sed cum aliquo discrimine.

V. Ratio est, Quia Sessio ad dextram non est proprietas naturæ, vel divinæ, vel humanæ, sed *dignitas Personæ*; status puta gloriosus Personæ Christi, et Officii Mediatorii administratio, cujus ἀποτελέσματα sunt communia toti Personæ, respectu utriusque naturæ. Unde Λόγος non dicit Carni, Sede ad dextram meam, sed Pater Filio ad Officium Mediatorium vocato. Atque hic *potestas*, ab *exercitio* ejus distinguenda est. *Potestatis* enim subjectum est Persona, seu Christus θεάνθρωπος in carne manifestatus, non vero naturæ simpliciter, quippe quod illa potestas non sit accidens absolutum, quod necessario insit naturis, sed simplex relatio, ut po-

testas Regia nec animæ nec corpori Regis competit, sed supposito. *Exercitii* vero subjectum est utraque natura, Divina quidem per suam omnipotentiam et omnipræsentiam ; humana vero per dona illa eximia et gloriam, qua supra omnes Creaturas eminet.

VI. Sessio ergo ista ratione *Personæ* consistit in summa illa gloria et potestate ipsi concessa per Exaltationem, per quam inauguratus est Rex et Caput Ecclesiæ. Ratione *Naturæ humanæ*, in gloria et honore, quo ornata est supra omnes creaturas, et quo antea destituebatur. Ratione vero *divinæ* in manifestatione potentiæ et majestatis, quæ antea sub velo carnis infirmæ, et servilis conditionis latuerat.

VII. Ut Passio, Mors et Crucifixio ita pertinent ad naturam humanam *subjective*, ut tribuantur etiam Personæ *denominative* ; quo sensu *Actiones et Passiones sunt Suppositorum :* Ita Sessio, quæ realem infert communicationem honoris et gloriæ ratione naturæ humanæ, notat etiam relationem Dominii et Potestatis, quæ Personæ propria est.

VIII. Quum Christus spectatur Theologice, ut Λόγος simpliciter, recte dicitur ipsa Dei dextra, quatenus eandem cum Patre omnipotentem Dei essentiam participat ; Sed quum œconomice consideratus ut Mediator, recte dicitur sedere ad dextram Dei. Priore sensu dextra Dei dicitur de divina omnipotentia, sed posteriori metaphorice de imperio et dominatione, quæ Personæ proprie competit. Potest etiam tribui naturæ divinæ in tempore. si non quoad novam rei nondum habitæ collationem ; at quoad manifestationem rei antea quidem habitæ, sed adhuc latentis.

IX. Licet ad Potestatis Christo concessæ exercitium, requiratur omnipotentia et omnipræsentia ; Non sequitur eas naturæ humanæ Christi datas esse ; sufficit ut Christi Supposito competant ratione naturæ divinæ. Et ita natura humana facta est particeps istius Imperii sed pro modo creaturæ, qualis semper manet. Potentia et operationes Deitatis, quibus regnum suum gloriose administrat, sunt divinæ, æquales Deo ; quia ipse qua Deus æqualis est Patri. Sed humanitatis actiones, perfectiores quidem sunt actionibus cæterarum creaturarum , non tamen æquales divinis, quia sedet quidem ad dextram Dei secundum utramque naturam, sed salva utriusque naturæ veritate.

Quando sedere cœperit Christus ad dextram Dei?

X. Hinc facile respondetur ad Quæstionem, quæ hic moveri solet de tempore Sessionis Christi, seu quando sedere cœperit ? An ab æterno ? ut Thomas, Maldonatus, et alii volunt, qui sessionem interpretantur de æqualitate Filii cum Patre, An vero ab ipso Incarnationis momento ? ut Brentius, et qui eum sequuntur, Sessionem istam exponendo de Unione personali carnis cum Λόγῳ, et communicatione proprietatum in carnem, An vero tantum post resurrectionem et ascensionem ? quod cum Orthodoxis statuimus.

XI. Primo, quia Scriptura expresse Sessionem Christi post ejus resurrectionem et ascensionem collocat, Eph. i. 20. Marc. xvi. 19, Heb. x. 12, 1 Pet. iii. 21, 22. Secundo, quia est fructus Exinanitionis et mortis ejus Heb. i. 3, et xii, 2. Tertio, quia non potuit Regnum Mediatorium gloriose administrare, nisi victis hostibus in Cruce et Ascensione.

XII. Christus quidem qua Λόγος ab æterno fuit cum Patre, sed non ideo potest dici sedisse ad dextram Dei, eo sensu quo Sessio illi tribuitur post resurrectionem, pro glorioso statu Mediatoris. Regnabat ut Filius in regno naturæ, sed non ut θεάνθρωπος in regno œconomico. Christus qua Mediator potest dici quodam sensu sedisse ad dextram Dei ut ἄσαρκος etiam ante Incarnationem, inde ab initio mundi, quia semper fuit caput et rex Ecclesiæ, qui eam gubernavit et defendit, Psal. ii. 6, Heb. xiii. 8. Sed

ut ἔνσαρκος sedit tantum post passionem et resurrectionem, Luc. xxiv. 26. Habuit quidem jus regni ab unione hypostatica, sed actualem possessionem non obtinuit nisi post Ascensionem, Psal. cx. 1, Act. ii. 34, 35, 36.

XIII. *Tempus Sessionis* a posteriori nullum datur limitatum, quia debet esse εἰς τὸ διηνεκὲς in perpetuum, teste Apost. Heb. x. 12. Nec obstant verba Psal. cx. 1, ubi sessurus dicitur עד כי *donec ponantur inimici ejus in scabellum pedum ipsius* : Quia notum est particulam istam ita asserere certum tempus, de quo agitur, et de quo dubitari potest, ut non neget continuationem in futurum ; ut colligitur ex Gen. xxviii. 15, Matth. xxviii. 20, 1 Tim. iv. 13. Ita hic asseritur dominium Christi in medio inimicorum, id est in tempore difficillimo. Sed non negatur in futurum, quia regnum debet esse æternum ; mutatio quidem debet esse in modo regnandi, sed non in regno ipso, ut suo loco videbitur.

XIV. Porro sessio ista Christi ad dextram Patris non notat situm vel ubicationem Corporis Christi, cum sit status Personæ Christi. Nec hoc nobis nisi per calumniam potest affingi ; quasi dextra Dei nobis sit locus, et sessio ad ejus dextram situs quidam localis. Cœlum quidem, in quo dicitur sedere ad dextram Dei, nobis est locus, in quo tanquam in palatio regio, et Sanctuario non manufacto sedet ad dextram Dei ; Sed nemo nostrum dicit, Dextram Dei esse locum.

XV. Quem vero Ubiquistæ nobis falso impingunt errorem, hunc ipsis merito tribuimus juxta ipsorum hypothesim. Quia ex Sessione Christi ad dextram Dei, colligunt ubiquitatem Corporis Christi, eo quod dextra Dei sit ubique. Sic enim non possunt argumentari, quin supponant et concipiant dextram Dei per modum loci cujusdam, et sessionem per modum situs localis.

XVI. Ad argumentum, quod petitur ex Sessione Christi ad dextram Dei pro ubiquitate, præter ea quæ jam dicta sunt supra, Q. 8, Th. 29, et ut nihil dicamus de forma syllogismi, quæ aperte est vitiosa propter quatuor terminos, quum ex dextra Dei, quæ est ubique, concluditur eum qui sedet ad dextram Dei, debere esse ubique ; cum tamen longe differant dextra Dei, et sedere ad dextram Dei, nec statim qui sedet ad Dextram Dei, debeat esse ubicumque est illa dextra ; maxime cum sessio illa non sit situs localis designatio, sed imperii et gloriæ collatio. Certum est, 1. Hic confundi *statum et officium personæ*, cum *proprietate naturæ*, quia ubiquitas est proprietas naturæ ; at sessio ad dextram est status et officium personæ. 2. Confundi locutionem figuratam et metaphoricam cum propria ; Nam τὸ sedere ad dextram figurate dicitur ; at esse ubique proprie intelligitur. 3. Confundi gloriam et dignitatem cum omnipræsentia ; Nam non statim quod gloriosum est, debet esse omnipræsens, si omnipræsentia naturam ejus propriam destruit, quod hic fit ; Corpus quippe omnipræsens statuere, est dicere corpus non corpus. 4. Confundi carnem Christi cum ejus imperio, ut tam late pateat essentia carnis, quam ipsius Regnum ac imperium, quod in Deo quidem verum est, in carne vero quantumvis glorificata, non item. Nec opus est carnem esse præsentem ubicunque regnat, non magis quam rex debet corpore præsens esse in omnibus regni provinciis ; maxime cum Christus sit ubique præsens quoad Personam resp. naturæ divinæ.

XVII. Licet Nominis supra omne nomen acceptio naturæ assumptæ etiam suo modo competat ; Ita tamen est intelligenda, ut secundum Scripturam, proprietates naturarum serventur. Ita Filius est etiam glorificatus secundum carnem, sed non ut caro exæquetur Λόγῳ. Nec tamen propterea Christum magis dividimus aut duas illi glorias et potestates tribuimus, quam quum hominem dicentes fuisse ad imaginem Dei conditum,

et postea corruptibilem factum, non propterea vel corpus animæ exæquamus, vel animam ad Corporis usque ignominiam dejicimus.

XVIII. Aliud est Christum ubique præsentem dicere, æquali cum Patre gloria præditum, et omnia implere, Aliud hoc Carni Christi tribuere. Quia quod de persona dicitur in concreto, non statim potest vel debet trahi ad naturas in abstracto. Licet enim verum sit Christum hominem esse Deum, male tamen dixeris hanc carnem esse divinitatem, quia non commixtione, aut confusione, sed inconfusa et impermixta duarum naturarum unione, Filius Dei factus est homo.

XIX. Aliud est corpus glorificatum fieri spirituale quoad qualitates ratione claritatis, agilitatis, subtilitatis et similium, Aliud vero fieri spiritum seu mutari in naturam spiritus, et spiritus immensi et infiniti. Christi Corpus per exaltationem et sessionem ad dextram Dei, factum quidem est spirituale quoad qualitates, sed non mutatum est in spiritum quoad substantiam, vel proprietates essentiales, multo minus in spiritum omnipræsentem.

XX. Cæterum si diversitas quædam occurrere videtur inter Theologos nostros in explicatione Sessionis Christi ad dextram Dei, dum alii eam ponunt in quatuor: 1. In æqualitate τοῦ Λόγου seu Personæ Mediatoris cum Patre, quam in Sessione quidem non acceperit, sed tempore humiliationis occultatam manifestarit; 2. In perfectione Officii Mediatoris, per quod constitutus fuit Rex et Caput Ecclesiæ; 3. In perfectione humanæ Christi ad summam gloriam evectæ; 4. In perfectione honoris et cultus, per quem Christus tanquam Dominus et Rex Ecclesiæ colitur et adoratur; Alii unice in communicatione honoris et Imperii ipsi post ascensionem collati: Non tam est dissensus in reipsa, quam in docendi modo. Quia primi *latius* considerant sessionem istam, et eam describunt, non modo a propria forma, sed etiam a *principio* seu fundamento; æqualitate nim. cum Patre, sine qua non capax fuisset tanti honoris et imperii, ab *antecedentibus* et *consequentibus*, quæ cum ea conjuncta sunt necessario; Alii vero *strictius* eam spectant quoad formam Sessionis simpli. quæ proprie consistit in perfectione Officii Mediatoris, quo gloria et honore coronatus Christus dominatur in medio inimicorum.

LOCUS DECIMUS QUARTUS.

DE OFFICIO CHRISTI MEDIATORIO.

LOCUS DECIMUS QUARTUS.

DE OFFICIO CHRISTI MEDIATORIO.

QUÆSTIO PRIMA.

Quo sensu nomen Mediatoris Christo competat?

I. Postquam de *Persona* et *Statu* Christi dictum est; Jam de ejus *Officio Mediatorio*, propter quod factus est θεάνθρωπος, et duplicem subire debuit Statum, agendum est. Ubi primo occurrit expendenda vis nominis *Mediatoris*, quod solet in hoc negotio illi tribui.

Mediatoris Vox unde deducatur.

II. *Mediator*, qui μεσίτης apud Græcos, a *medio* deducitur. Et is vulgo dicitur, qui medius est inter partes dissidentes, et qui μεσιτεύει, siquidem *Mediator non est unius*, ut ait Apost., Gal. iii. 20, sed plurium inter se contendentium, ad eos scilicet reconciliandos. Unde Suidas μεσίτην explicat per εἰρηνοποιόν. Dicitur et Latinis *Sequester*, qua voce utitur Tertull. adversus Praxeam ad designandum Christum. Est autem Sequester, qui medius est inter duos altercantes, et apud quem res ponitur de qua controvertitur; Ita dictus a sequendo, quod fidem ejus uterque contendentium sequatur.

III. Ut autem Christi *Mediatio*, spectari potest, vel ratione *Personæ*, vel ratione *Officii*, vel quatenus *medius* est, vel quia *mediat;* Hinc factum ut a quibusdam Mediatio in duas species distincta sit, quarum primam, *substantialem* dixerunt, per quam Christus medius est inter Deum et hominem, alteram vero *efficacem* et *operativam*, per quam Munus sibi a Patre demandatum exequitur. Illa notat statum Personæ, Ista ejus operationem. Illa unionem naturarum, Ista Officii executionem in Persona designat. Sed prior illa, ut minus propria, a nobis hic non attenditur, sed demum posterior, quæ est hujus loci.

Quot modis dicatur?

IV. Mediator ergo Christus proprie dicitur *actu* et *exercitio*, quia Officium Mediatoris exercet, ad unionem Dei et Hominum a se invicem propter peccatum separatorum instituendam. Ut vero Mediator inter homines multiplex est, vel per modum *meri Internuncii*, qui interpres est utriusque partis, quomodo Moses Mediator dicitur in Veteri Testamento, quia stabat medius inter Deum et populum, Deut. v. 5, vel per modum *Arbitri*, qui a litigantibus seligitur,

et totius rei habet potestatem, ut eam componat, non stricto jure, sed κατ' ἐπιείκειαν. Vel per modum *Intercessoris et Advocati*, qui deprecatur et patrocinatur pro altera parte erga alteram. Vel per modum *Sponsoris et Satisfactoris*, qui dissidentes conciliat, satisfaciendo parti offensæ; et spondendo in posterum pro fidelitate et obsequio partis offendentis, ut nulla in posterum dissidii inter ipsas causa oriatur. Ita Christus juxta varias istas σχέσεις Mediator recte dicitur.

Christus Mediator, Ut internuncius;

V. Primo, fuit *Internuncius* ratione doctrinæ, quatenus fuit interpres utriusque partis, et præcipue quatenus voluntatem Dei hominibus, declaravit, Joh. i. 18, Luc. iv. 18, quo sensu vocatur Angelus Fœderis, Mal. iii. 1, et Consiliarius, Isa. ix. 6. Secundo, potest et *Arbiter* dici, ut vocat eum Ambros. in 1 Tim. ii., et August. in Psal. ciii. Conc. 4, quia in procuranda nostra cum Deo reconciliatione non stricto jure egit, sed justitiam gratia et misericordia temperavit. Tertio, Quia res nobis est cum suprema potestate offensa, Ideo *Intercessoris* et Patroni, munus obire debuit, qui causam nostram coram Deo contra Diabolum ageret, et gratiam nobis necessariam obtineret, quo sensu vocatur παράκλητος, 1 Joh. ii. 1. Quarto, ut dissidium ex peccato inter nos et Deum ortum non potuit tolli nisi satisfactione justitiæ Dei, et peccati expiatione; Mediator noster non tantum internuntii et intercessoris partes sustinere debuit, ut vellet Socinus; sed præcipue *Reconciliatoris* et εἰρηνοποιοῦ qui pacem sanguine suo, nobis apud Deum pararet, et ἀντίλυτρον pro nobis solvendo nos a peccati reatu et dominio liberaret; et quia non satis fuit semel homines Deo reconciliasse, si subinde idem dissidium per hominis peccatum renovaretur, debuit idem sponsionis suæ efficacia reconciliationem semel factam constanter firmare, ut in æternum uniremur Deo. Primus et secundus modus pertinent ad Prophetiam, tertius et quartus ad Sacerdotium et Regnum.

Ut Arbiter; Ut Intercessor; Ut Pacificator.

VI. Ut vero Mediator utrinque agere debuit, et cum Deo offenso, et cum homine offendente, ad tollenda reconciliationis obstacula, utroque modo reipsa egit, et *pro nobis apud Deum* satisfaciendo et intercedendo, qua *Sacerdos*, et *pro Deo apud nos*, docendo et dirigendo, qua Propheta, et Rex, primo *pro nobis* agendo, deinde *in nobis* operando, ut fusius dictum antea, Loc. XII. de Fœd. Grat. Qu. 2, Th. 16. Hinc omnes illi *actus* distinguuntur in *impetratorios*, quibus illa reconciliatio fuit acquisita, et quæ ab illa pendent; et *applicatorios* et *conservatorios*, quibus omnia illa applicantur et conservantur: Per illos Christus Mediator et Servator est *merito*, per hos vero *efficacia*.

Status Quæstionis.

VII. Res nobis hic est cum Socinianis, qui ut totam doctrinam Satisfactionis evertant, Christum quidem *Mediatorem* fatentur, sed tantum 1. divinæ *institutionis* seu revelationis, per quam Christus vitam salutis, quæ secundum ipsos consistit in obedientia mandatorum Dei, declaravit; 2. *exempli*, quia eandem viam est ingressus, et perfectissimum exemplar suis præbuit; 3. *confirmationis*, quia illam obedientiam sua morte et passione sancivit. Nos vero, licet non negemus Christum has partes obiisse, negamus tamen in eo tantum Officium ejus Mediatorium positum fuisse; sed præcipue in ratione Reconciliationis et Satisfactionis, quatenus fuit εἰρηνοποιὸς, qui pace per sanguinem facta, nos Deo reconciliavit.

Probatur Christum esse εἰρηνοποιόν.

VIII. Rationes sunt: 1. Quia Scriptura describit eum, non ut merum Internuncium, sed ut verum Εἰρηνοποιὸν, et Pacificatorem, ejusque Mediationem, ut Redemptionem et

Reconciliationem; quum dicitur Mediator, quatenus se ἀντίλυτρον dedit pro nobis, 1 Tim. ii. 6, qui εἰρηνοποιήσας pace per sanguinem crucis facta, Deum nobis reconciliavit, Col. i. 20, Et ἔγγυος et Sponsor novi Fœderis, Heb. vii. 22, qui proinde solvere et satisfacere pro nobis debuit, Et Mediator, qui morte redemptionem procuraret Vocatis et sanguine suo æternam salutem obtineret, Heb. ix. 12, 15, Unde Mediatori jungitur *sanguis* ῥαντισμοῦ allusive ad sanguinem victimarum legalium pro peccatoribus morientium, Heb. xii. 24. Quæ omnia non simplicem declarationem, sed veram satisfactionem inferunt, ut suo loco fusius probabitur.

IX. 2. Necessitas salutis hoc requirebat, quia cum dissidium inter Deum et hominem per peccatum ortum, homines θεοστυγεῖς reddidisset, Rom. i. 30 id. non tantum *osores Dei* active, sed etiam *exosos Deo* passive, non simpliciter doctrina, vel exemplo id tolli potuit: sed verum λύτρον postulabat, quo non homo tantum Deo conciliaretur per pœnitentiam et sanctitatis studium ut pertendunt Sociniani, sed etiam Deus homini, cui ex justitiæ suæ vindicatricis natura merito irascebatur quique adeo nonnisi adæquata satisfactione placari potuit, per substitutionem Mediatoris in ejus locum, qui se pro eo devovendo pœnas ipsi debitas in se reciperet, et eas ferendo illum ab iis ilberaret.

X. 3. Si Christus non aliter esset Mediator, quam doctrina et exemplo, in eodem ordine collocaretur cum Prophetis et Apostolis, illis præcipue qui martyrium passi sunt, qui doctrina et exemplo suo viam salutis manifestarunt, et omne consilium Dei nobis exposuerunt, Act. xx. 27, quod tamen Apostolus negat posse dici, quum Christum vocat unum Mediatorem nostrum, 1 Tim. ii. 5. 4. Non aliter esset Servator, quam moraliter et per accidens, quia salus uniuscujusque realiter penderet ab illo, qui mandatis divinis obtemperaret, ut plenius ostendetur, quum de Satisfactione agetur.

Fontes Solutionum.

XI. Christus dicitur Mediator εἰς μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις, 1 Tim. ii. 6, *ut det testimonium* scilicet veritati *proprio tempore*, non tantum quia testimonium dedit veritati Evangelicæ per Prophetiam, sed quia morte insuper sua fidem nobis fecit partæ nobis benevolentiæ, et factæ cum Deo reconciliationis; vel μαρτύριον potest intelligi *passive* de re cui testimonium perhiberi debuit, quia de ea omnes Viri Dei testari debuerunt.

XII. Similitudo, quæ intercedit inter Mosem et Christum, non infert statim paritatem; ut non alia ratione Christus Mediator fuerit, quam Moses per modum Internuncii, Deut, v. 5, Act. vii. 38, Quia fuit tantum Mediator typicus, atque adeo longe imperfectior antitypo, Christus autem verus et proprie dictus, Ille homo merus, Christus vero homo Deus, Ille quidem ad eloquia Dei ad populum deferenda, non vero ad populum Deo conciliandum vel sanguine suo iram Dei placandam, cum ad vocem Dei Legislatoris contremuerit, Heb. xii. 21, Sed iste sanguine suo pacem fecit, et se stitit Deo ἔγγυον pro nobis. Itaque ut typus partialis et inadæquatus potuit Christum in nonnullis partibus Mediatoris adumbrare, puta quoad Prophetiam vel Regnum, sed non quoad omnes, et præsertim quoad functiones Sacerdotales, quæ aliis typis, scilicet Sacerdotibus et victimis, significatæ sunt.

XIII. Nec juvat Adversarios locus Gal. iii. 19, ubi Lex dicitur data ἐν χειρὶ μεσίτου *In manu Mediatoris.* Nam, præterquam quod recte ad Christum referri potest, quod plerique fecerunt Græci et Latini, tam veteres quam recentiores, et inter eos Calvinus noster; tum quia nuspiam alibi Mediatoris nomen nisi Christo tribuitur, quia etiam unicus vocatur, 1 Tim. ii. 5, tum quia Moses alibi, Act. vii. 35, dicitur constitutus Princeps et Liberator Populi ἐν χειρὶ Ἀγγέλου *in manu*, id. authoritate et directione *Angeli*, illius scilicet, qui illi apparuerat in rubo, Filii æterni Dei, qui etiam ver. 38, dicitur

dedisse Mosi λόγια ζῶντα *Oracula viva*, Legem puta quam populo traderet, ut sensus sit, vel Legem Israëlitis traditam per manum, id. potestatem et directionem Mediatoris Christi populum illum in suum adventum hoc modo præparantis, vel sua manu Christum Legem proferendo, quasi Vadem se medium interposuisse, qui et Legem aliquando perfecte præstaret, et Legis execrationem in se derivando nos ab ea liberaret. Si ad Mosem referatur, ut placuit Epiphanio et aliis, quos sequitur hic Beza, quia ἐν χειρὶ ministerium potius, quam summam potestatem notat, quod minus conveniret Christo, et quia constat Legem a Mose datam, Joh. i. 17, ut alibi dicitur data a Deo *per manum Mosis*, Lev. xxvi. 46, nihil inde decedit sententiæ nostræ; Quia Moses typicus tantum dicetur Mediator, quomodo Lex typus erat Evangelii, non ut adæquet Christum in omnibus, set ut tenuiter ipsum in quibusdam tantum adumbret. Cæterum quod additur ver. 20, μεσίτης δὲ ἑνὸς οὐκ ἔστι, ὁ δὲ Θεὸς εἷς ἐστι *Mediator non est unius, Deus autem est unus*, ut obiter aliquid dicamus de loco obscuro et difficili; Sic potest non incommode illustrari ex scopo Apostoli, qui est, ostendere non dari vitam et justificationem per Legem, quia cum in ea ferenda opus fuerit Mediatore, inde liquet eam non esse vinculum nostræ cum Deo conjunctionis, sed potius indicem nostræ ab illo abalienationis et dissidii. Quia, inquit, *Mediator non est unius*, scilicet partis, sed plurium vel saltem duarum, et quidem dissidentium; nam ubi unio est, nihil opus est intercedere Mediatorem. Quod vero additur, *Deus autem unus est*, non tam refertur ad unitatem et simplicitatem Dei, quam ad ejus constantiam et immutabilitatem, non minus in natura, quam in consiliis et decretis, id. *constans* et sibi semper similis. Cum ergo perfectam justitiam ad vitam obtinendam in Lege præscripserit, nec illi ab homine peccatore dari potuerit, patet conjunctionem duarum istarum partium dissidentium, Dei scil. et hominis, non potuisse fieri per Legem, sed per solam justitiam et Satisfactionem Christi, quam Evangelium nobis annunciat, ut hoc Apostolus notaverat ver. 13. Quidam ex Æthiopico interprete sic exponunt, *Mediator unius non est, Deus autem est unus*, scil. *duorum*, qui inter se dissident. Sed hoc frigidiusculum videtur, quia nemo ignorare potuit, Deum esse unum ex dissidentibus, cum ageretur de Mediatione apud ipsum.

QUÆSTIO II.

An Christus sit Mediator secundum utramque Naturam. Affirm. cont. Pontific. et Stancarum.

I. Quæstio hæc nobis intercedit cum Pontificiis, qui ut facilius obtineant plures dari posse mediatores, pertendunt Christum Mediatorem fuisse secundum naturam humanam tantum, ut post Lombar. lib. 3, dist. q. 19, l. 9; Thom. p. 3, q. 26, art. 2; Bell. contro. 1, de Christo, Lib. 5, c. 3; Becanus in manu., lib. 3, c. 2, et alii afferunt. Quos hic *Stancarus* sequitur, qui dum se opponit vehementius Osiandro Collegæ suo in Academia Regiomontana statuenti Christum non esse Mediatorem nisi secundum naturam divinam, adeoque nos justificari æterna et essentiali ejus justitia, non satis distinguendo efficaciam Christi ab ejus merito; In contrarium errorem Pontificiorum incidit affirmans Christum tantum secundum naturam humanam Mediatorem esse.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur, An persona Mediatoris divina? Hoc enim non negant adversarii; Sed An actiones vel passiones

Mediatoris profectæ sint ab ea secundum humanam tantum naturam? An secundum utramque? Pontificii distinguunt inter *Principium quod* et *Principium quo* seu formale. Illud dicunt esse suppositum seu Personam, non Naturam. Hoc vero volunt esse naturam tantum humanam, "Nam licet Deus erat," inquit Bell., lib. 1, "qui patiebatur, obediebat, et satisfaciebat, tamen hæc omnia faciebat secundum formam servi, non secundum formam Dei."

III. Quatuor hic sunt accurate distinguenda circa actiones Christi, quæ observavit Damasc. lib. li. 4, orth. fid. c. 18. 1. Est ὁ ἐνεργῶν, *Agens* seu *Principium quod* agit, quod est suppositum seu persona Christi. 2. Τὸ ἐνεργητικὸν seu *Principium formale quo* agit; Illud per quod agens, seu persona Christi operatur, duæ scilicet naturæ, quarum unaquæque citra ullam confusionem operatur. 3. Ἐνέργεια seu *operatio* quæ pendet a principio quo, et naturam sui principii refert, ut sit divina, si principium quo sit divina natura, humana vero, si sit humanitas. 4. Ἐνέργημα, seu ἀποτέλεσμα, quod pendet a principio quod, estque *opus* externum, quod Mediationem vocamus. Datur ergo duplex mediationis *principium*, commune et proprium; *Commune* unum est, nempe Persona mediatoris, *Proprium* vero duplex, Divina scilicet et humana natura, Divina quidem proprium et formale principium actionum divinarum, Humana vero humanarum. Non ita autem principiis formalibus seu naturis sunt tribuendæ actiones propriæ, quasi separatim agant, agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exequente quod carnis est, ut Leo loquitur, Epist. 10, ad Flau. Ita unum est agens principale, nim. Persona Christi, et unum ἀποτέλεσμα seu opus Mediatorium; Sed operatur per duas naturas, ut duo principia, unde fluunt duæ ἐνέργειαι seu operationes ad unum illud opus concurrentes.

IV. Rursus actiones Christi in triplici ordine spectari possunt, prout Christus sub triplici σχέσει attendi potest, vel ut Deus, vel ut homo, vel ut θεάνθρωπος. Aliæ sunt mere *divinæ*, quas nonnisi qua Deus efficit, qualis est creatio, conservatio. Aliæ mere *humanæ*, qualis est esus, ambulatio, somnus. Aliæ *mixtæ*, quæ θεανδρικαὶ dicuntur, qualis est redemptio, ad quam perficiendam suæ fuerunt tum divinæ tum humanæ naturæ partes. Quæritur ergo ad quam harum actionum speciem pertineat mediatio, An ad actiones vere humanas? ut vellent Pontificii, An ad θεανδρικὰς quod afferimus.

Christum Mediatorem secundum utramque naturam probatur, 1. Ex Act. xx. 28;

V. Rationes sunt: Primo, Quia Scriptura mediationem Christi ad utramque naturam refert, Act. xx. 28, "Deus" dicitur "acquisivisse Ecclesiam sanguine suo," et, 1 Cor. ii. 8, "Dominus gloriæ crucifixus;" Heb. ix. 14, "per Spiritum æternum se obtulisse," quod non tantum pertinent ad indicandam personæ majestatem, sed etiam efficaciam sacrificii, quæ a divinitate profluit. Licet enim hæc per communicationem idiomatum explicentur, designant tamen etiam suas divinitatis, non minus ac humanitatis fuisse partes; unaquaque natura quod suum est conferente, humana quidem *substantia operis* vel passionis, divina vero ejus *valorem* et pretium infinitum.

2. Ex partibus Mediationis Christi:

VI. Secundo, Omnes partes Muneris Mediatorii utramque naturam postulant; Secundum quam naturam Christus est Propheta, Sacerdos, et Rex, secundum eandem est Mediator. At secundum utramque triplex illud Officium potuit et debuit exercere. Patet primo de *Prophetia*, nam qua Propheta debuit nobis revelare Patrem, et ejus voluntatem patefacere. At quis nobis potuit revelare Patrem, nisi Filius, qui solus eum novit?

Prophetiæ;

Matth. xi. 27. Quis enarrare voluntatem ejus, et sapientiam divinam in mysterio absconditam patefacere, nisi qui est in sinu Patris, Joh. i. 18, et Λόγος ac Sapientia æterna Dei? Homines quidem divinam voluntatem interpretantur, et ad nos referunt, sed ministerialiter tantum; sed supremum et ἀνυπεύθυνον Interpretem agere rerum cœlestium, idque non externa tantum suasione et prædicatione, sed interna illuminatione et persuasione, Dei est, non hominis. Rursus qua Propheta Legem debet cordibus inscribere, et ita docere efficaciter, ut det cor novum, et aperiat mentes ad intelligendas Scripturas, ut fideles sint vere θεοδίδακτοι, Joh. vi. 45, hoc vero non potuit qua homo, sed qua Deus. Ad quem solum multo magis pertinet scribere in corde, quam in lapide.

Sacerdotio; VII. Qua *Sacerdos* debuit satisfacere pro nobis perfecte justitiæ divinæ, et pro Peccatoribus intercedere, debuit morte sua mortem, et eum qui habebat imperium mortis abolere, Et nos a Deo alienatos reconciliare et ipsi in æternum unire. Quis vero nisi Deus potuit peccatorum infinito demerito infinitum meritum opponere, et ἀντίλυτρον infiniti valoris justitiæ Dei exsolvere? Quis nisi Deus potuit pondus iræ ἀβάστακτον ferre, et eo non absorberi? Quis nisi Deus habuit potestatem ponendi animam per mortem voluntariam, et rursus eam assumendi per resurrectionem, Joh. x. 18? Quis nisi Deus potuit per Spiritum æternum se offerre, partes *Sacerdotis et Victimæ* simul implendo, Heb. ix. 14? Morte sua mortem vincere, diabolum debellare, æternam redemptionem sanguine suo obtinere, et suos in æternum servare, Heb. vii. 25?

Et Regno; VIII. Qua *Rex* debuit regere universam Ecclesiam Verbi sui sceptro, Spiritum Sanctum cum omnibus suis donis mittere, vocare efficaciter, corda aperire, Diabolum conterere, et hostes omnes salutis in scabellum pedum ponere, et Ecclesiam glorificare. Quis vero nisi potentia invicta præditus, id. verus Deus potuisset? Ergo quomodocunque spectetur Christus Mediator, debuit hoc Officio defungi, non minus secundum naturam divinam quam humanam.

3. Ex Exinanitione; IX. Tertio, Secundum eam naturam debuit esse Mediator, secundum quam se exinanivit, et formam servi assumpsit, quia non alia de causa se exinanivit, quam ut hoc Officio defungeretur. At se exinanivit secundum naturam divinam, non reali gloriæ essentialis imminutione, sed externa gloriæ accidentalis occultatione.

4. Ex Mediatione V.T.; X. Quarto, Debuit esse Mediator secundum illam naturam, secundum quam potuit jam operari ut Mediator a principio mundi, si quidem Idem debuit esse heri, hodie, et in secula. At non potuit operari secundum naturam humanam, sed tantum secundum divinam, secundum quam, ut jam existebat, ita potuit regere Ecclesiam suam, et donis omnibus ad salutem necessariis locupletare.

5. Ex effectis Mediationis. XI. Quinto, Quia Præcipua effecta Mediationis Christi pertinent æque ad naturam divinam ac ad humanam. Qualia sunt *Redemptio et Salus*, *Remissio peccatorum*, *Vitæ æternæ largitio*, quæ talia sunt, ut Dei solius sint opera et beneficia. Nec dicendum actiones istas a Christo homine pendere per modum instrumenti, a Trinitate vero ut a causa principali. Quia Christus non tantum habet rationem instrumenti, sic enim nihil plus operaretur ministris, quibus talia opera quandoque tribuuntur, sed etiam causæ principalis, tam meritoriæ, quam efficacis. Hinc August. Sermone de Ovibus, " Divinitas sine humanitate non est Mediatrix, nec humanitas sine Divinitate, sed inter divinitatem et humanitatem solam, Mediatrix est humana divinitas, et divina humanitas."

IX. Sexto, Quia Incarnatio facta est inconfusis proprietatibus, est ac-

tionibus, non minus ac naturis. Actiones igitur ad Mediationem pertinentes Divinitati sunt adscribendæ, tanquam principio formali; Siquidem Christus ideo incarnatus est, ut esset Mediator; absurdum est autem Divinitatem Christi cohibuisse se ab opere propter quod potissimum missus est Christus; et si in miraculis se exeruit, multo magis inclaruit Redemptionis opere, omnibus miraculis illustriore; nec alia de causa tot miraculis coruscavit, quam ut hoc ipso se verum Servatorem comprobaret.

Fontes Solutionum.

XIII. Quum *Christus homo* dicitur esse Mediator, 1 Tim. ii. 5, non evincitur esse tantum secundum humanam naturam. 1. Quia exclusiva non additur qua homo tantum. 2. Additur hoc exegetice, non ad excludendam divinitatem, sed ad includendam humanitatem, ut ad eum majori cum fiducia accedamus, utpote qui ejusdem naturæ nobiscum sit particeps, et quia de traditione ejus in mortem statim erat verba facturus. 3. Argumentum Pontificiorum nihil concludit, nisi supponatur, ubicunque occurrit nomen concretum Dei vel hominis in Scriptura Christo attributum, ibi designari naturam ejus divinam vel humanam, quod dici non potest, cum concretum personam notet, non naturam. 4. Nomen *Dei* quod hic apponitur, vel personaliter sumitur ad Patrem designandum œconomice, inter quem et homines Christus Mediator est, vel si latius sumitur pro tota Trinitate, non excluditur tamen natura divina a mediatione. Aliud est quippe Christum esse mediatorem secundum naturam divinam absolute, quatenus est communis tribus Personis; aliud secundum eam spectatam œconomice, ratione voluntariæ suæ Exinanitionis.

XIV. Nihil est absurdi partem læsam fieri voluntarie Mediatricem sub diverso respectu. Talem se nobis proponit Christus in parabola, Matth xxi. 37, et hoc fieri vult a suis, Matth. v. 24, et xviii. 16. Nec insolitum, ut reconciliationem offensus instituat apud offendentes, ut Deus apud primos parentes, Gen. iii., 2 Cor. v. 18, 19, 20, Israëlitæ apud Benjamitas, Jud. xxi. et David apud rebelles subditos, 2 Sam. xix. 12; Ut Senator agens causam rei, qui Senatui est reconciliandus, quod olim Menenius Agrippa præstitit inter Senatum et plebem Romanam. Unde nihil obstat Christum qua θεάνθρωπον œconomice consideratum, esse Mediatorem ad seipsum, qua Deus est οὐσιωδῶς. Licet enim Deus Filius vel Λόγος non distet a Christo Mediatore, vel Persona, vel natura in se et absolute spectatis, distat tamen œconomia et relatione muneris Mediatorii. Aliud quippe est Deum Filium esse, Aliud esse Mediatorem; Aliud offensum esse ut Deum, Aliud Mediatorem agere θεάνθρωπον. Sic Mediatio semper erit ad alterum, tum quia Filius et Λογος differt a θεανθρώπῳ, si non φύσει saltem οἰκονομίᾳ, tum quia Filius differt a Patre, apud quem appropriative dicitur Mediator, primo personaliter, quia est alia Persona a Patre, secundo dispensative, quia solus Filius, non Pater, factus est homo et se exinanivit.

XV. Etsi Officium Mediatorium competit Christo secundum Naturam Divinam, non sequitur Patrem et Spiritum Sanctum æque esse Mediatores cum Filio. Quia Mediatio competit Naturæ, non qua communis est Personis, sed qua characterizata est, et subsistit distincte in Persona Filii. Externæ operationes sunt quidem totius Trinitatis et omnium Personarum communes, qua rationem habent unius principii communis, sed Persona illa ad quam operatio aliqua terminatur, non desinit habere rationem principii singularis, ut patet ex Incarnatione, quæ licet sit totius Trinitatis originaliter, est tamen solius Filii terminative, a quo tanquam a termino hoc opus denominatur. Idem de Mediatione dicendum.

XVI. Unitas Apotelesmatis arguit quidem unitatem principii quod, sed non semper principii quo; idem enim opus potest a variis principiis formalibus oriri, sed κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο; verbi gratia, Locutio est unum opus quod ab homine tanquam principio communi producitur, quod tamen duo habet principia formalia, corpus et animam; Ita hic dantur distinctæ ἐνέργειαι, sed unum ἐνέργημα, Unde male colligas sequi confusionem operationum, et per consequens naturarum.

XVII. Licet Sacerdotis et Intercessoris munus sit ministrare, Non sequitur Naturam Divinam in Christo inferiorem statui Patre; sequitur tantum Christum factum esse minorem Patre non φύσει, sed οἰκονομίᾳ, non absolute et in se, sed ratione voluntariæ dispensationis, per quam se sponte exinanivit.

XVIII. Quamvis *ponere animam* passive sit mori, et *assumere eam* sit resurgere, et recte utrumque dicatur de natura humana, si tamen active sumantur istæ phrases, ut necessario sumi debent, Joh. x. 17,18, ubi agitur de potestate ponendi et assumendi animam suam, seu de arbitrio vitæ et mortis, tum ponere animam est libere disponere de anima sua tanquam Dominum membrorum suorum, et eam assumere est seipsum excitare, quod non humanæ, sed divinæ naturæ est.

XIX. In Sacrificio Christi, substantia operis distinguenda est ab ejus valore et dignitate. Natura humana sola contulit prius, sed Natura divina debuit conferre posterius; ita ut Humanitas quidem Victimæ, Divinitas vero Sacerdotis partes egerit, quo sensu Christus dicitur seipsum obtulisse per Spiritum æternum, Heb. ix. 14. Licet autem efficacia et valor Sacrificii non sit per se actio realis et Physica, tamen agnoscendum est eam in actione reali semper ab agente reali procedere. Si ergo efficacia est a Natura Divina qua tali, colligendum est naturam divinam qua talem, operatam fuisse in Christi Sacrificio, atque in Opere Mediatorio Divinitatem partes suas habere.

XX. Mediator debet esse medius inter partes dissidentes, non negative per remotionem extremorum, sed positive per participationem naturarum; nec enim Mediator esse posset ad uniendos homines cum Deo, nisi communionem haberet cum utrisque. Ut ergo duas naturas copulavit in persona per Unionem hypostaticam, ita debuit illas copulare in Officio per unionem mysticam voluntatum et operationum. Non sufficit ergo ad Mediationem, ut aliquis distet ab utraque parte, sic enim Angeli possent esse Mediatores distantes quippe a Deo et hominibus, sed requiritur ut sit æqualis distantia et proximitas, id est, tam accedat et recedat ab eo apud quem sit mediatio, quam ab eo pro quo illa sit. Jam Christus non æque distat a Deo et homine, qua homo justus, ut vult Bellarm, a Deo enim differt essentia, sed ab hominibus peccatoribus tantum qualitatibus. Ergo, ut inveniatur et distantia, et proximitas Mediatoris, quærenda est in Christo θεανθρώπῳ, qui, ut ad Deum accedit et a nobis recedit, respectu Divinitatis, ita ad nos accedit et a Deo recedit, respectu humanitatis.

XXI. Cum Patres negant Christum esse Mediatorem quatenus est Deus, nihil aliud volunt, quam necessitatem Unionis hypostaticæ in Christo Mediatore indicare, ut ostendant eum esse Mediatorem, non simpliciter qua Deus est, sed qua Deus in carne manifestatus.

XXII. Licet Moses Mediator Veteris Testamenti fuerit tantum merus homo; Non sequitur et Christum potuisse secundum naturam humanam hoc officio defungi. Quia alia ratio est Mediatoris typici, qui merus est internuncius, Alia ejus, qui verus est εἰρηνοποιὸς, qui nonnisi λύτρῳ infinito potuit nos Deo reconciliare, qualis debuit esse Christus.

XXIII. Licet Christus statuatur Mediator secundum naturam divinam; Non ideo Λόγος minor Patre statuitur, vel ejus ὁμοουσία negatur. Aliud enim est Personas secundum essentiam facere inæquales, cum Arianis, Aliud Filium a Patre distinguere secundum œconomiam voluntariam, qua seipsum exinanivit, quod perperam dissimulant, qui nobis Arianismum per calumniam impingunt.

QUÆSTIO III.

An Christus sit Mediator Angelorum? Neg.

Status Quæstionis.

I. Variant hic Theologorum sententiæ; Quidam putant Christum posse et debere vocari Mediatorem Angelorum, sed Conservationis et Confirmationis tantum, non Redemptionis, per quam factum sit, ut cum alii Angeli laberentur, isti substiterint, et ita confirmati sint in justitia per creationem accepta, ut labi in posterum non potuerint. Ideo distinguunt duplicem *miseriam*, aliam *actu*, aliam *potentia*, illam, quæ ad malos Angelos et homines lapsos pertineat, istam, quæ spectet Angelos et homines labiles in natura integra; Ab hac potentia autem, ne in actum exiret, statuunt debuisse confirmari quotquot in integritate perstiterunt, nec per alium fieri potuisse quam per Christum.

II. Quamvis vero hæc sententia ita exposita nihil absurdi involvat, et videatur facere ad amplificationem gloriæ Mediatoris Christi, Contraria tamen sententia, quæ negat Christum Mediatorem fuisse Angelorum, verior nobis videtur, et S. Scripturæ convenientior; Ut si confirmati fuerunt Angeli, quemadmodum confirmari eos necesse fuit, ut extra periculum lapsus constituerentur, per novam Dei Gratiam, quæ statui naturæ semper mutabili superadderetur, hoc obtinuerint; Et per Dei Filium, non qua Mediatorem, sed qua Creatorem et Conservatorem, per quem et in quo omnia subsistere dicuntur, Col. i. 17.

Christus non est Mediator Angelorum.

III. Rationes cur hoc statuamus, sunt: 1. Quia Scriptura vocat Christum Mediatorem inter Deum et homines, nunquam vero inter Angelos. 2. Quia non opus est Mediatore, ubi nullum est dissidium, Mediator enim, ut loquitur Paulus, non est unius, Gal. iii. 20, sed nullum fuit dissidium inter Deum et Angelos. 3. Christus non est conjunctus Angelis, sed hominibus, quia non assumpsit Angelos, sed semen Abrahæ; Ubi Apostolus rationem reddit Incarnationis Christi, nimirum quia homines debuit salvare, non Angelos. 4. Quia quorum est Mediator, eorum est ἱλασμὸς, 1 Joh. ii 2, quod ad Angelos non pertinet. 5. Quia si datus fuisset Angelis in Mediatorem, debuisset et dari homini in statu integro, quod dici nequit, cum Mediatio pertineat ad novum Fœdus, et in eum finem directa sit ut tollantur peccata.

Fontes Solutionum.

IV. Christus dicitur Mediator totius Ecclesiæ hominum, collectæ ex omnibus gentibus tam Judæorum quam Gentium, non vero Angelorum, qui distinguuntur ab Ecclesia, Eph. i. 21, 22. Licet ergo pertinere possint ad panegyrim Glorificatorum, Heb. xii. 22, 23, et sint conservi fidelium, æque servientes Deo, non possunt proprie vocari membra Ecclesiæ, quæ constituunt Corpus mysticum Christi ab ipso redemptum.

V. Licet Christus factus sit, in Regno œconomico Mediatoris, Caput et Rex Angelorum supra quos exaltatus est, ut iis utatur tanquam Ministris

ad salutem fidelium, Heb. i. 14, et subsint ipsi tanquam Domino, quem adorare tenentur, Heb. i. 6, et Phil. ii. 10; Non posset tamen bene dici *Caput vivificum*, ratione influxus vitalis, qui a Spiritu regenerante Christi diffunditur ad solos homines sanguine Christi redemptos et efficaciter vocatos.

VI. Quamvis Angeli non potuerint mereri gloriam stricte loquendo, cum sit supra meritum cujuscunque Creaturæ; non statim necesse fuit Christum eam mereri pro ipsis, quia Deus ex pacto voluit eos remunerari ultra condignum.

VII. Omnis gratia medicinalis et liberatrix est a Mediatore, in ordine Redemptionis. Sed non eadem est ratio Gratiæ conservatricis et confirmatricis, quæ pertinet ad ordinem Creationis. Ejus enim est conservare, cujus fuit creare.

VIII. Ad loca Scripturæ, quæ petuntur ex Job. iv. 18, et xv. 15, et ex Eph. i. 10, et Col. i. 20, responsum fuit P. I. Loc. 4. Q. 8. a Th. xiv. usque ad xvi.

QUÆSTIO IV.

DE UNITATE MEDIATORIS.

An Christus solus sit Mediator noster apud Deum? Affirm.; contra Pontificios.

I. Cum Pontificiis res nobis hic est, Qui ut commentum suum de Invocatione Sanctorum fortius stabiliant, pertendunt Sanctos defunctos apud Deum fungi Officio Mediatorum et Intercessorum pro viventibus; Nec tantum precibus, sed et meritis suis conciliare nobis favorem Dei.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur, De simplici Oratione, vel Intercessione improprie dicta, quæ consistit in mutua aliorum pro aliis inter viventes precum communione. Fatemur enim fideles posse alios pro aliis orare, et Pastores præsertim hoc pro populo apud Deum defungi debere officio. Sed agitur de *Mediatione proprie dicta*, per quam censeatur aliquis propria virtute intercedere, et non tantum preces ad Deum deferat, sed etiam qui eas oblatas Deo commendet, et gratas efficiat meritis suis.

III. Non quæritur, An Sancti sint nostri Mediatores apud Deum in æquali gradu cum Christo? Hoc enim a se removent Pontificii, qui ideo Mediatorem distinguunt in primarium, et secundarium, Mediatorem Redemptionis, et Intercessionis. Sed, An aliquo saltem sensu proprie dici possint nostri Mediatores? Quod affirmant illi, Nos negamus.

IV. Quæstio eo redit; An præter Christum Sancti sint nostri apud Deum Mediatores, non qui precibus tantum suis pro nobis intercedant, sed qui patrocinio et meritis suis favorem ejus nobis concilient? An vero Christus solus Munus Mediatoris et Advocati pro nobis obeat? Hoc asserimus; Adversarii prius statuunt.

V. Quia vero in Christi Officio Sacerdotali duæ partes distingui solent, Satisfactio, et Intercessio; Utrasque Sanctis tribuere non verecundantur. Et quoad *Intercessionem*, notum est eam tribui Sanctis, cum ab iis preces suas deferri contendunt, imo eorum precibus veniam sibi dari, seque exaudiri postulant. Missale Roman. in Festo S. Thomæ, "*Deus pro cujus Ecclesia gloriosus Pontifex gladiis impiorum occubuit; præsta quæsumus, ut*

omnes qui ejus implorant auxilium, petitionis suæ salutarem consequantur effectum." Et ibidem pro Innocentibus, "*Sanctorum tuorum, Domine, pia nobis non desit oratio, quæ et munera nostra conciliet, et tuam nobis indulgentiam obtineat.*" In Festo omnium Sanctorum, "*Quæsumus ut desideratam nobis tuæ propitiationis abundantiam multiplicatis Intercessoribus largiaris.*" Quoad satisfactionem vero notum est per merita Sanctorum bona a Deo postulari. In Festo Nicolai Episcopi petunt, Ejus meritis et precibus a gehennæ incendiis liberari. In Festo Leonis Papæ, Athanasii, Basilii, sic aiunt, "Ejus intercedentibus meritis, ab omnibus nos absolve peccatis." In octava Petri et Pauli, "Ut amborum meritis æternitatis gloriam consequamur." Nec abludit Bell. l. i. de indulg. c. 4. "Non est absurdum," inquit, "si sancti Viri Redemptores nostri aliquo modo dicuntur," et addit ibidem, non inepte dici sanctos Viros aliquo modo suis passionibus delicta nostra redimere. Unde falsum deprehenditur quod idem de Pontif. lib. 3 c. 21, negat se colere Sanctos ut Mediatores, sed tantum ut suas preces nostris adjungant.

Sanctos non esse Med. probatur: 1. Ex 1 Tim. ii. 5.

VI. Nos Mediationem Sanctorum impugnamus. Primo, Disertis Scripturæ verbis, quæ uni Christo hoc Munus tribuunt, 1 Tim. ii. 5, "Unus Deus, unus Mediator Dei et hominum, Christus homo;" Ubi Mediator unus dicitur, non plures, et quidem Christus, non Sanctus aliquis, aut Angelus, qui se dedit ἀντίλυτρον pro nobis. Frustra hic reponitur: 1. *Unum dici non unicum.* Quia vox εἷς non modo unum, sedet *unicum* sæpe notat, ut apud Homer., οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, et apud Virg., *Una salus victis*, id. unica, sic passim in Scriptura, Eph. iv. 6, Rom. iii. 10, 12, 1 Tim. iii. 2, 12, quod non diffitetur Bellar. lib. 1 de Christo, cap. 3. Hanc etiam significationem exigit sermo Pauli, quia eo modo dicitur εἷς μεσίτης, quomodo, Θεὸς vocatur εἷς, non tantum unus, sed et unicus, exclusive ad alium quemvis.

VII. 2. Exc. *Agi de Mediatore Redemptionis, qui sit unicus, sed non de Mediatore Intercessionis, qui socios possit admittere.* Resp. 1. Distinctio est ignota Scripturæ, quæ unicum Mediatorem notat, non plures; 2. Perperam distinguitur Mediator Redemptionis, et Intercessionis, quia nemo potest esse Mediator Intercessionis, qui non sit et Redemptionis. Duo enim ista munia ἱλαστικὸς, et ἐμφανιστικὸς, sunt duæ partes Mediationis, quæ ad idem officium pertinent, nec separari unquam debent, ut conjunguntur in Scriptura, 1 Joh. ii. 1, 2, Rom. viii. 34, Heb. viii. 25, ut sub Lege ad solum Pontificiem pertinebat in Sacrarium ingredi, et deprecari pro populo, ad quem pertinebat sacrificare. 3. Pontificii ipsi distinctionem istam convellunt, dum Sanctos Redemptores quodammodo agnoscunt, et volunt eos non tantum orare ut salvemur, sed et meritis suis obtinere nobis salutem. Unde petunt ab ipsis idipsum, quod a Christo Redemptore, remissionem peccatorum, et vitam æternam, idque ex vi meritorum, ut antea visum, quod utique ad redemptionem pertinere nemo non videt. Nihil frequentius est apud ipsos, quam B. Virginem vocare *Redemptricem* et liberatricem peccatorum. 4. Paulus non agit tantum de Mediatore Redemptionis, sed et Intercessionis, quia agit de oblatione precum, quæ pro quibusvis hominibus concipi debent, nec possunt rite concipi nisi in solius Christi nomine, qui unus est Mediator noster.

VIII. 3. Exc. *Paulum loqui de Mediatore primario, principali, et immediato, sed non excludi ideo secundarios, ministeriales, et mediatos, quomodo licet Deus solus bonus dicatur, et Christus unus Magister, non obstat quominus et alii sint Doctores, et alii boni.* Resp. Distinctio est ἄγραφος, imo et ἀντίγραφος, Scriptura enim nusquam plures Mediatores nobis proponit, vel ad eos fideles remittit. Imo cum hoc officium uni Christo tribuat, eo ipso aliis esse ἀκοινώνητον docet. Nec simile allatum eo respicit, nam Deus ita bonus dici-

tur, ut hoc illi soli proprium sit κατ' ἐξοχὴν, nec ulli nisi analogice et longe dissimili ratione competere queat. Et si Doctores ad nos mittit Christus, nemo tamen Magistri nomen, quod Christo soli competit, illis tribuere potest vel debet.

2. Ex 1 Joh. ii. 1; IX. Secundo, Ex 1 Joh. ii. 1. "Si peccavimus, habemus advocatum apud Patrem, Jesum Christum justum, qui est ἱλασμὸς," &c. Ubi tria latent argumenta: 1. Quod παράκλητος seu advocatus dicitur in singulari; quod perperam dixisset Johannes, si plures dantur, et non unicus tantum; 2. Iste advocatus expresse vocatur Christus Jesus justus, ut nullus alius hoc Munus sibi tribuat; 3. Advocatus est talis, qui sit etiam ἱλασμὸς seu propitiatio pro peccatis. At nemo præter Christum hoc præstitit. Nequicquam regeritur, dici quidem advocatum Christum, sed non solum. Nam licet particula exclusiva non addatur διαῤῥήδην, necessario tamen includitur in epithetis additis, tum Justi tum ἱλασμοῦ. Deinde si plures agnovisset advocatos, Cur unum Christum memorat, et non addit alios ad quos confugere possint? Eo pertinet, quod dicitur *Via, Veritas, et Vita, et nemo veniat ad Patrem nisi per ipsum*, Joh. xvi. 6, et quod *in nullo alio sit salus*, Act. iv. 12.

3. Quia hoc est injurium Christo; X. Tertio, Quia Mediatio Sanctorum cedit in contumeliam Christi, quasi non sufficeret solus, et posset socios in hoc munere ferre, quod sine grandi blasphemia dici nequit. Nec juvat quod dicitur, Non fieri injuriam Christo, quia Sancti vim intercedendi et impetrandi habeant a Christo. Nam gratis supponitur Christum talem vim pro nobis intercedendi et salutem impetrandi illis promeruisse et conferre velle; quod nec Scriptura dixit unquam, nec ulla ratione probari potest. Imo si Christus est perfectus Mediator, qui per se ipsum plane potest omnes muneris istius partes implere, quid opus alios sibi fingere? Nec reponi debet nullum inde præjudicium creari Christo, quia Sancti non tam sint Mediatores Dei et hominum, quam Mediatores hominum ad Christum, ut Hesseli. in 1 Tim. ii. observat. Quia sic Mediatore opus esset ad Mediatorem, cum tamen ipse ἀμέσως et benignissime nos ad se vocet, nec ad alios amandet, *Venite ad me*, Matth. xi. 28. Accedit quod isti Mediatores ad Christum, vel opus habebunt alio Mediatore, qui ad ipsum aditum illis faciat, vel non. Si asseritur, quæretur rursus; An apud hunc tertium opus sit alio Mediatore? et sic res abiret in infinitum. Si negatur, ratio dari non potest, cur isti Mediatores ad Christum nobis faciliores credantur quam ipse Christus; Cum non minori affectu, sed longe ferventiori nos prosequatur, et factus sit nobis similis in omnibus, ut posset compati infirmitatibus nostris, Heb. ii. 17.

4. Quia non possunt necessitates nostras cognoscere; XI. Quarto, Quia Sancti non possunt necessitates nostras cognoscere, et corda et renes scrutari, ut cogitationes et desideria distincte et sigillatim perspecta habeant, absque quo Mediatorum et Intercessorum munus obire non possunt. Quid hic excipiant Adversarii pro cognitione Sanctorum, Vide supra discussum, Loc. xi. de Lege, Qu. 7.

5. Quia hoc dogma superstitionem Ethnicam redolet. XII. Quinto, Quia hoc dogma sapit superstitionem Ethnicam, et haustum est ex erroribus Gentilium, qui Deos suos distinguebant in primarios, et secundarios, qui inferioris essent ordinis, puta dæmones, qui Mediatores essent inter Deos summos et homines." Unde Plato in Symposio, "Deus," inquit, "ab hominibus non acceditur, sed omne commercium et negotiatio inter Deum et homines fit per dæmonas." Unde provincias, urbes, artes, morbos inter dæmonas distribuebant, et varia variis munia assignabant: quomodo papi-

colæ Sanctos imperiis, urbibus, artibus, morbis, præficiunt, et tanquam patronos, et deos tutelares ad quos subinde confugiant, asciscunt.

Fontes Solutionum.

XIII. A *communione Sanctorum*, ad *communicationem officiorum* inter eos, non valet consequentia. Sancti in cœlum admissi, communionem quidem habent cum viventibus, quatenus sunt ejusdem Corporis mystici membra. Sed non propterea datur officiorum communicatio, cum nec illi necessitatibus nostris intersint, nec cogitationes nostras ac preces audire et exaudire possint, nec ullum habeamus amplius cum illis commercium, cujus beneficio eorum suffragia implorare queamus.

XIV. Non quicunque orat Deum pro nobis, is statim est Mediator apud Deum ; alias tot haberemus propemodum Mediatores, quot fratres : et cum Scriptura sæpissime mutuas hominum preces commemoret ; tamen nunquam docet homines Mediatores esse apud Deum. Is ergo Mediator dicendus, primo qui non tantum orat in genere, sed et pro singulis, secundo qui orat ex vi meritorum suorum, nobisque impetrat remissionem peccatorum et salutem ; Quod de solo Christo dici potest.

XV. Aliud est Mosem et Samuelem viventes orare pro populo, Aliud eosdem defunctos hoc officio pro ipso defungi. Jer. xv. 1, non provocatur ad intercessionem defunctorum ; sed hypothetice ostenditur inutilitas orationum ipsorum, si adhuc essent in vivis, et precarentur pro populo, ut ab ipsis non semel factum fuerat ; "Si starent coram me Moses et Samuel, et orarent pro populo, anima mea non erit ad populum istum:" sensus est, Si Moses et Samuel adhuc essent superstites, et pro hoc populo supplicarent, nihil effecturos sua intercessione ut olim placaverant Deum suis precibus, Exod. xxxii. 14, 1 Sam. vii. 9. Innuit ergo salutem istius populi esse desperatam, et exitium ejus certum et determinatum. Confer. Ezec. xiv. 13, 14, "Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noë, Daniel, et Job, ipsi justitia sua liberabunt animas suas ;" Ita hic agitur, non de defunctorum precibus, sed vivorum, si redirent ad populum.

XVI. Quod de citharis et phialis aureis in manu viginti quatuor Seniorum, Apoc. v. 8, 9, dicitur, non favet intercessioni Sanctorum. Quia si ad sanctos defunctos hoc referatur, non significabit preces, quas ipsi pro vivis offerant, sed τὴν εἰς Θεὸν δοξολογίαν, ut Aretas, et Andreas Cæsariensis observant, Dei scilicet laudes et suffitus gratiarum actionis, quos continuo Deo offerunt, quod statim exponitur ver. seq. per *Canticum novum*. Ita quod dicitur phialas istas aureas plenas suffituum, fuisse preces Sanctorum, *αἵ εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων quæ sunt*, id. symbolice designant, *preces Sanctorum*, illorum scilicet qui citharas et phialas aureas habebant, vel indefinite Sanctorum omnium, quorum preces suffitu describuntur. Si vero ad laudes et preces viventium Sanctorum refertur, ut verisimilius est, nec diffitetur Estius, nihil inde pro defunctorum orationibus elicietur. Ita scilicet describitur cultus evangelicus laudum et precum, vocibus e cultu legali desumptis, ut citharæ instrumenta laudum laudes, et phialæ aureæ preces fidelium in corde fide purificato oblatas notent. Sic ostendunt se esse vere Reges et sacerdotes, ut dicunt postea, reges enim citharæ decent, ut Davidem, phialæ vero sacerdotes.

XVII. Licet apud Reges terrenos Parariis et Mediatoribus opus sit, ut ad ipsorum conspectum admittamur ; non eadem est ratio Regis cœlestis, qui immediate ad se nos vocat, nec unquam ad Sanctos propterea fideles dimisit. Si Rex terrenus subditos ad se directe evocaret, quis libere et cum fiducia ad eum non accederet ? quis vellet Aulicos patronos sibi eligere, qui ad ipsum aditum facerent ?

XVIII. Loca Job. v. 1, et xix. 21, et xxxiii. 23, Exod. xxxii. 13, Zach. i. 12, Apoc. viii. 3, Tob. xii., quæ hic afferuntur pro Intercessione Sanctorum, Vide discussa Loc. v. de Angelis, Q. ix. et Loc. ii. Q. 7.

XIX. Aliud est orare in genere pro Ecclesia, Aliud pro singulis. Quamvis Sancti orarent in genere pro Ecclesia militante, quam sciunt adhuc premi ab Adversariis, et exponi variis certaminibus, Non sequeretur statim vel orare pro singulis, quorum necessitates et preces non norunt, vel esse ipsorum Mediatores, qui et precibus et meritis suis gratiam Dei illis obtineant.

XX. Locus, 2 Maccab. cap. xv. ver. 14, ubi Judas dicitur vidisse in visione Oniam Pontificem et Jeremiam, qui jam obierant, orantes pro populo Judæorum, non potest juvare Adversarios. 1. Quia Liber iste est Apocryphus, et fabulis refertus, testibus ipsis Pontificiis, et nominatim Gelasio Papa, Dist. xv. Canon., *Sancta Romana*, ubi admittit solum primum Maccab., et rejicit secundum. 2. Locus probat tantum orare Sanctos in genere, non sigillatim ad modum Mediatorum. 3. Pontificii ipsi volunt Patres ante mortem Christi fuisse adhuc in Limbo exclusos a facie Dei, ergo non idoneos ad orandum pro aliis.

XXI. *Clamor animarum, quæ sunt sub Altari*, Apoc. vi. 9, 10, non pertinet ad Intercessionem pro aliis, sed ad preces pro seipsis. Non dicunt, Quare non liberas fratres nostros? sed, *Quare non vindicas sanguinem nostrum?* Nec proprie debet intelligi, cum animarum non sit clamare, sed allegorice, ut notetur desiderium extremi judicii et resurrectionis, ut voluit Ambros. et Bern. Serm. 3, in Festo omnium Sanctorum, vel manifestatio nequitiæ tyrannorum a Deo merito puniendæ, et innocentiæ Martyrum præmiandæ, ut alibi vox sanguinis Abelis clamare dicitur de terra, Gen. iv., quia mors et cædes Martyrum semper recens coram Deo, justitiæ divinæ vindictam flagitat, ut Lyranus observat.

XXII. A precibus mutuis viventium, ad preces defunctorum pro viventibus non valet Conseq. Quia inter illos datur mutua officiorum et necessitatum communio, inter mortuos et viventes nulla. Illæ in Scriptura præcipiuntur et laudantur; sed istæ nequaquam. Nec perfectio charitatis, qua Sancti donati sunt, facit ut orent sigillatim pro nobis, quia id non fert ejus vitæ conditio.

QUÆSTIO V.

DE TRIPLICI OFFICIO CHRISTI.

Cur Christus Mediator triplex Munus sustinere debuerit?

Quid sit Munus Mediatorium Christi?

I. Munus Christi nihil aliud est, quam Mediatio inter Deum et homines, ad quam peragendam missus a Patre in mundum, et per Spiritum Sanctum unctus fuit. Complectitur omne id quod Christus ex sua Missione et Vocatione debuit facere erga Deum offensum, et homines offendentes, illis reconciliandis, et iterum inter se uniendis.

Et quot gradibus Instituta? 1. Prædestination;

II. Institutio istius Muneris tribus potissimum gradibus absolvitur. I. *Prædestinatione* Christi, 2. Ejus *Missione*, 3. *Vocatione*. Primus gradus est in æterna *Mediatoris Prædestinatione*, per quam Deus Filium suum in Mediatorem se-

legit et destinavit, qui Electos sibi reconciliaret, et opus salutis exequeretur; quo spectant loca 1 Pet. i. 20, Act. ii. 23, Apoc. xiii. 8. Secundus in *Missione*, per quam juxta æternum Prædestinationis decretum, non tantum promissus est sub Veteri Testamento, variis Oraculis prædictus, et Typis adumbratus, et ut Ecclesiæ Mediator exhibitus: Sed in complemento temporum in mundum missus est, ad assumptionem naturæ nostræ, ut in ea opus sibi demandatum perficere posset, cujus missionis frequentissima est in Evangelio mentio; non per mutationem loci, ut eo veniret, ubi non erat antea, sed per manifestationem extraordinariam præsentiæ suæ in carne, in qua visibiliter apparuit, et operatus est.

2. Missione;

3. Vocatione;

III. Tertius gradus in *Vocatione* consistit, qua ad Munus illud obeundum consecratus est, de qua Isa. xlii. 6, *Ego Jehova vocavi se in justitia*, &c. et Psal. cx. 4, et Christus ipse, Joh. x. 36. Vocatio autem ista duas partes complectitur, Unctionem, et Inaugurationem. *Unctio*, ex qua nomen *Messiæ* et *Christi* natum, quod κατ' ἐξοχὴν proprium fuit Redemptori nostro, licet improprie et alii Uncti et Christi dicantur ratione officii vel Prophetiæ, vel Sacerdotii, vel Regni duo notat: 1. *Consecrationem* ad munus, quæ Personæ Christi etiam secundum naturam divinam competit, per quam ad Mediatoris munus reipsa consecratus est, Psal. ii. 6, quam Scriptura *Sanctificationis* nomine designare solet, Joh. x. 36. 2. *Gratiarum et donorum* omnium ad illius muneris executionem necessariorum *collationem*, quæ ad humanam tantum naturam spectat, per quam unctus dicitur oleo lætitiæ supra consortes, et donatus Spiritu ἀμέτρως, Psal. xlv. 7, Isa. lxi. 1, 2, Joh. iii. 34.

Quæ constat Unctione;

Et Inauguratione.

IV. *Inauguratio* est per quam, licet jure nativitatis, et beneficio unionis hypostaticæ, Dominus et hæres omnium esset reipsa, voluit tamen solenni ratione ad Munus suum inaugurari, quomodo reges etiam hæreditarii solenni inauguratione solent in plenam regni possessionem mitti, ut ab omnibus agnoscantur. Hæc vero Primo quidem in *Baptismo* Christi facta est, Matth. iii. 17, ubi illustri ratione et plane extraordinaria ad publicum muneris exercitium consecratus est, quod non modo apertione cœlorum, Spiritus Sancti missione super ipsum, sed et cœlesti voce confirmatum est, quæ excellentiam personæ, et officii testantur. *Personæ* quidem, dum vocatur *Filius Dei*, non adoptivus, quales Deus multos habet, sed naturalis, unigenitus, et proprius, qui propterea ἀγαπητὸς *dilectus* et charissimus dicitur. *Officii* vero, dum dicitur, Patrem in ipso εὐδοκῆσαι, id. non tantum Patrem in Christo plane acquiescere, eoque plane delectari, sed etiam in eo et propter eum nos Deo placere et acceptos esse, Eph. i. 6. Excellentia porro istius officii ex eo clare demonstratur, quod non sine juramento constitutus sit Mediator noster, Psal. cx. 4, "Juravit Dominus," &c., ex quo Paulus præstantiam et æternitatem sacerdotii Christi supra Leviticum colligit, Heb. vii. Secundo in *Transfiguratione*, in qua pariter ad triplex munus confirmatus fuit cœlesti voce, Matth. 17. Tertio ista inauguratio plene facta est post resurrectionem et exaltationem, quando "Dominus et Christus factus est," Act. ii. 36, "et nomen supra omne nomen illi datum est, ut in nomine Jesu flectatur omne genu," &c., Phil. ii. 9, 10, quum potestas illi omnis data est in cœlo et terra, Matth. xxviii. et quum sedit ad dextram majestatis in excelsis, Heb. i. 3.

Triplicis Muneris Christi ratio.

V. Munus hoc Mediatorium Christi distribuitur in tria officia, quæ sunt totidem ejus partes, *Prophetiam*, *Sacerdotium*, *Regnum*. Quas Christus sustinuit non seorsim, sed conjunctim, quod uni ipsi datum. Nam quæ in aliis divisa fuerunt propter

infirmitatem, in Christo uniuntur propter summam ejus perfectionem. Tanta quippe fuit munerum istorum dignitas et onus, ut nemo mortalium ea solus obire potuerit. Dari quidem potuerunt reges et sacerdotes, ut Melchisedek, reges et prophetæ, ut David, sacerdotes et prophetæ, ut summi sacerdotes aliquando. Sed nullus unquam occurrit, qui tria ista solus perfecte impleverit. Hoc uni Christo reservabatur, qui veritatem variis istis typis adumbratam sustinere potuit. Si Moses utcunque eum adumbrasse legitur, quia non modo fuit propheta Dei, et dux et liberator populi, sed et ante Aaronem inauguratum sacerdotio nonnunquam functus est, ut Exod. xxiv., hoc præter ordinem, et ad actum tantum factum est, nec in exemplum potest vel debet trahi.

Fundatur 1. In Scriptura;

VI. Hujus autem distributionis variæ assignari possunt causæ: 1. *Scriptura*, quæ triplici hoc nomine solet Christum indigitare, dum eum, modo ut *Prophetam* proponit, Deut. xviii.; Isa. lxi. 1, 2, ut *Sapientiam* Patris, et Λόγον, per quem nos Deus alloquitur, Prov. viii., Joh. i. 1, modo ut *Sacerdotem*, Psal. cx. 4, et passim in Epist. ad Hebræos, modo ut *Regem*, Psal. ii. et cx. 1, Isa. ix. Luc. i. Nec modo seorsim tria ista officia describuntur, sed et conjunctim proponuntur, ut Isa. ix. 6, Qui puer ratione humanæ conceptionis, et Filius ratione æternæ generationis dicitur, vocatur *Admirabilis* ratione personæ, *Consiliarius* ratione prophetiæ, *Pater æternitatis* ratione sacerdotii, et *Princeps pacis*, cujus humeris imperium impositum est, ratione regni. Ita cap. lxi., unctionis Christi triplex finis notatur, "*Evangelizare pauperibus*," quod est prophetæ, "*sanare contritos corde, et solari lugentes*," quod est sacerdotis, et "*libertatem captivis afferre, et vindictam Domini exercere*," quod est regis, Psal. cx. Regia Christi dignitas, et ejus victoria et triumphus de hostibus asseritur per totum Psal. Prophetia, ver. 2, adstruitur, quum sceptrum verbi dicitur exiturum e Sione, et Sacerdotium sancitur, ver. 4, "Dominus juravit, et non pœnitebit eum, Tu es Sacerdos in æternum." &c. Zach. vi. 12, 13, 14, Homo Germen, qui dicitur ædificaturus templum Domini per verbum Evangelii, quod est Prophetæ, dicitur dominaturus in solio suo, quod est Regis, et Sacerdos sessurus in solio suo, idem qui Rex erit, futurus est etiam Sacerdos, Et *consilium pacis erit inter ista duo*, id. inter duas istas dignitates regiam et sacerdotalem, quia unus et idem erit Rex et Sacerdos, qui pacem Ecclesiæ acquisiturus est per sacerdotium, et defensurus per regnum.

VII. Ita in Novo Testamento tria ista officia sæpe conjunguntur, ut Joh. xiv. 6, quando Christus dicitur *Via, Veritas, et Vita*, Via ducens, Veritas docens, Vita salvans; Via in sacerdotio, dum per sanguinem suam viam nobis fecit in cœlum, Heb. x. 20, Veritas in prophetia, quia verbum Evangelii, quod sola est veritas salutaris, nobis revelat, Vita in regno, quo nos per efficaciam suam vivificat et protegit; Via in morte, Veritas in verbo, Vita in spiritu. Unde Emissenus in h. l., "Ego sum Via, quia nemo venit ad Patrem nisi per me, Ego sum Veritas, quia nemo cognoscit Patrem nisi ex me, Ego sum Vita, quia nemo vivit nisi in me." Idem ostenditur celebri loco, 1 Cor. i. 30, ubi Christus a Patre dicitur nobis factus *sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio*. Dicitur *factus*, id. constitutus a Deo, ut sit *Sapientia* nobis, id. autor et doctor infallibilis cœlestis sapientiæ per prophetiam; *Justitia*, id est, largitor justitiæ æternæ et infinitæ, per quam liberamur a reatu et justificamur coram Deo per sacerdotium; *Sanctificatio*, id. causa veræ et spiritualis sanctitatis, per quam purgamur a dominio et sordibus peccati per regnum; Et *Redemptio*, quæ in tribus istis se exerit; vel si stricte sumatur, ut est redemptio a miseria

et morte. Sic Heb. i. 2, 3, Deus dicitur nobis locutus in Filio, tanquam in summo Propheta, qui postquam purgationem peccatorum nostrorum fecit qua Sacerdos, sedit in dextra Throni majestatis in excelsis, qua Rex.

2. In triplici hominum miseria;

VIII. Secundo, Hanc triplicis Officii conjunctionem requirebat *triplex hominum miseria* per peccatum accersita, Ignorantia, Reatus, Tyrannis et servitus peccati. *Ignorantia* sanatur per Prophetiam, *Reatus* per Sacerdotium, *Tyrannis et corruptio peccati* per Regnum. Lumen Propheticum tenebras erroris discutit, Meritum Sacerdotis reatum tollit, et reconciliationem nobis parat, Potentia Regis servitutem peccati et mortis aufert. Propheta ostendit nobis Deum, Sacerdos adducit nos ad Deum, et Rex conjungit et glorificat cum Deo. Propheta Spiritu illuminationis intellectum illustrat, Sacerdos Spiritu consolationis tranquillat cor et conscientiam, Rex Spiritu sanctificationis rebellantes affectus domat.

3. In natura salutis conferendæ;

IX. Tertio, Eandem exigebat *natura salutis nobis conferendæ.* Tria enim omnino ad eam requirebantur, *Annunciatio*, *Acquisitio*, *Applicatio :* Ut revelaretur nobis quibus natura est ignota, Ut nobis acquireretur, et Ut acquisita applicaretur. Christus ergo triplici Officio suo, tria ista debuit præstare, salutem nobis annunciare per doctrinam Prophetæ, salutem promissam acquirere per meritum Sacerdotis, et acquisitam applicare per efficaciam Spiritus Regii.

4. In Mediatoris actibus;

X. Quarto, *Mediatoris actus* non poterant aliter perfici. Duo enim necessaria erant, Ut ageret a parte nostri apud Deum, et a parte Dei apud nos τὰ πρὸς τὸν Θεὸν et τὰ πρὸς ἡμᾶς. *Pro nobis ad Deum* satisfaciendo, et intercedendo, quod fecit qua Sacerdos, "Omnis enim Sacerdos instituitur in iis quæ sunt apud Deum, offerendo dona et sacrificia," Heb. v. 1. *Pro Deo ad nos*, loquendo et operando, prius per annunciationem gratiæ Dei et Officii nostri, quod egit qua Propheta; posterius per potentem redemptionem ab omnibus hostibus nostris, et efficacem salutis plenæ procurationem, quod fecit qua Rex.

5. In Typorum impletione;

XI. Quinto, *symbolica Vet. Test. Unctio.* Triplex enim hominum genus fuit sub Vet. Test. quod unctione sacra consecrari debuit, Prophetæ scilicet, Sacerdotes, et Reges, ut visum in Elisæo, 1 Reg. xix. 15, in Aarone Exod. xxix., in Regibus passim. Ut vero omnes Typi ad unum Christum respiciebant, et in eo complementum suum sortiebantur, debuit Christus veritatem triplicis istius Muneris in seipso exhibere, sed longe perfectius quam in aliis, non tantum ratione conjunctionis trium istarum partium, quas nullus hominum simul implere potuit, ut supra dictum, sed etiam ratione eminentiæ, et dignitatis, tum Officii, tum Donorum.

6. In Tribus Dei virtutibus.

XII. Sexto, Hoc etiam non obscure innuebant tres præcipuæ Dei virtutes, quæ in Opere Redemptionis se erga nos exerebant, Sapientia, Misericordia, Potentia. Quippe sapientiam Dei revelat nobis Filius ut Propheta, misericordiam ejus nobis promeretur ut Sacerdos, et potentiam depromit ad nostri liberationem et salutem ut Rex noster. Hinc nascitur objectum trium Virtutum Cardinalium, Fidei, Spei, et Charitatis, Fides enim amplectitur doctrinam Prophetæ, Spes nititur merito Sacerdotis, et Charitas se per voluntarium obsequium sceptro Regis subjicit.

XIII. Tria autem ista officia ita in Christo conjunguntur, ut non solum eorum operationes distinctas exerat, sed eadem actio a tribus simul prodeat, quod rei admirabilitatem non parum auget. Sic *Crux* Christi, quæ est

Altare Sacerdotis, in quo se in victimam Deo obtulit, est etiam *Schola Prophetæ*, in qua nos docet mysterium salutis, unde Evangelium vocatur Verbum Crucis, Et *Trophæum Regis*, in qua scil. triumphavit de Principatibus et Potestatibus, Col. ii. 15. *Evangelium est Lex Prophetæ*, Is. ii. 2, 3, *Sceptrum Regis*, Psal. cx. 2, *Gladius Sacerdotis*, quo penetrat ad intimas cordis divisiones, Heb. iv. 12, et Altare, cui imponi debet sacrificium fidei nostræ. Ita Spiritus, qui ut Spiritus, Sapientiæ est effectus Prophetiæ, ut Spiritus consolationis est fructus Sacerdotii, ut Spiritus roboris et gloriæ est Regis donum.

QUÆSTIO VI.

An Christus raptus fuerit in Cœlum ante inchoatum publicum Ministerium, ut ibi a Patre doceretur? Neg.; contra Socin.

Status Quæstionis.

I. Sententia Socinianorum, ut eam explicant Smalcius de Divinitate Christi, cap. iv. Ostorod. Instit. cap., xvi. Catech. Rako. de Prophetico Christi Munere, est, Christum utpote nudum hominem, initio rudem et ignarum fuisse illius doctrinæ, quam promulgare ministerio suo ad hominum salutem debebat. Ideo annos jam triginta natum, et a Johanne baptizatum, pruisquam Munus suum publice auspicaretur, corpore in cœlum subvectum fuisse, ibi perfectissime de Dei voluntate ab ipso Deo esse edoctum, et sic remissum in terram eandem doctrinam hominibus plene et sufficienter enarrare cœpisse. Tempus istius raptus, etsi non audent præcise definire, putant tamen optime referri posse ad moram illam, quam Christus jejunus egit in deserto per quadraginta dies et noctes. Scopus eorum est eludere loca Scripturæ, quibus probamus Christum fuisse antequam nasceretur ex Virgine, propterea quod dicatur a Patre exivisse et descendisse de cœlo.

II. Orthodoxi Raptum hunc Christi in cœlum tanquam mere fictitium, et nuspiam in Scriptura traditum rejiciunt, et non alium descensum de cœlo agnoscunt in diebus Carnis suæ, quam metaphoricum factum per Incarnationem ejus.

Probatur Sententia Orthodoxa.

III. Rationes sunt: Primo, *Silentium Scripturæ*, quæ nullam hujus raptus mentionem facit: meminit quidem ascensionis unius in cœlum, et ingressus in Sacrarium, postquam resurrexit, Heb. ix. 12, sed alterius, nec vola nec vestigium occurrit. Loca enim quæ huc trahuntur alio pertinere postea ostendetur. Quænam vero silentii istius causa esse potuit, si revera contigit, cum hoc non parum faceret ad commendandam Christi doctrinam? Cur potius meminit subductionis Christi a Tentatore in excelsum montem, quam raptus ejus in cœlum ab ipso Deo? Nec hic dicendum Evangelistas non memorasse raptum istum quia clam factus est et non palam, ipsi autem memorent ea quæ viderunt vel audiverunt; Quia sic reticenda etiam esset resurrectio Christi, quæ facta est nemine præsente nisi custodibus, nec Matthæus transfigurationem narrare potuisset, cujus ipse αὐτόπτης non erat. Referri ergo debuerunt non simpliciter quæ viderant ipsi et audiverant, sed quæ a Spiritu S. ipsis revelabantur de gestis Christi, quæ faciebant ad institutionem fidelium.

IV. Secundo, Christus non eguit hoc raptu ad cognitionem mysteriorum, Nec secundum naturam divinam, quia erat Λόγος Patris, Joh. i. 1, qui erat in sinu ejus, quique ideo omnia ejus arcana perspecta habebat, Nec secundum naturam humanam, quia juxta eam accepit Spiritum sine mensura

Joh. iii. 34, quo sufficienter instructus fuit ad munus suum, et thesauri sapientiæ et intelligentiæ in ipso fuerunt absconditi, Col. ii. 3. Confirmatur ex eo quod puer adhuc duodecennis mirabilia dedit sapientiæ suæ specimina, docens in Templo et disputans cum Pharisæis, Luc. ii. 47. Et quod in baptismo ante fictitium illum raptum Pater cœlitus testatur se in eo acquiescere, quomodo autem posset in eo acquiescere, qui voluntatem ejus perspectam nondum haberet? Tertio, si Christus ascendisset in cœlum post baptismum; Scriptura præmittere deberet ejus ascensum descensui, cum contra descensum præmittat ascensui, Eph. iv. 9.

Fontes Solutionum.

V. Aliud est Christum ascendisse in cœlum *proprie et localiter* ratione humanitatis, Aliud *ascendisse metaphorice et mystice* per sublimem mysteriorum cœlestium cognitionem. Christus non dicitur ascendisse in cœlum priori sensu, Joh. iii. 13, "Nemo ascendit in cœlum nisi ille qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo," quia idem qui ascendit, descendisse dicitur, et sic non posset dici esse adhuc in cœlo; sed de ascensu mystico, ut ascendere in cœlum dicitur, qui arcana cœli penetrat, Prov. xxx. 4, quia quantum cœlum a terra distat, tantum consilia divina ab humanis, Isa. lv. 9, quod prope nos est obvium et planum, id dicitur non esse in cœlo, ut eo sit ascendendum, Deut. xxx. 12, Rom. x. 6. Sic sensus erit neminem nosse res cœlestes et conscium esse consilii divini præter se, et series sermonis eo referenda esse ista verba docet, quia ver. præcedenti de revelatione mysteriorum egerat, *Si terrena dixi vobis et non creditis, quomodo credetis, si dicam cœlestia?* Et ut rationem reddat, cur et ipse cœlestia possit suo jure docere, et nemo ea nosse possit, nisi ipso docente, addit, *Nemo ascendit in cœlum, &c.* Cæterum quod Filius hominis dicitur esse in cœlo, hoc de Persona in concreto, non de natura humana in abstracto est intelligendum.

VI. Quum Christus dicitur descendisse e cœlo, et exivisse a Patre Joh. vi. 38, et xvi. 28, agitur de metaphorico ejus descensu per manifestationem in carne, non ut esset ubi non erat prius, sed ut ibi operaretur; Sed non supponitur localis ejus descensus secundum humanitatem, nec unquam Christus dicitur rediisse e cœlo, sed venisse tantum. Nec si Filius hominis dicitur ascendere post resurrectionem, ubi erat prius Joh. vi. 62, hoc intelligendum secundum humanitatem, sed secundum divinitatem, ubi ante fuit ὁ Λόγος, cum esset πρὸς τὸν Θεὸν Joh. i. 1.

VII. Quamvis Christus ea loquatur, quæ edoctus est a Patre, Joh. viii. 38 quia loquitur quæ audivit, Joh. iii. 32, et nihil facit quod non viderit Patrem operantem, Joh. v. 19, ut innuatur Filium intime habere perspecta omnia opera Patris; Non sequitur raptum fuisse in cœlum, ut talia audiret, vel videret, quia hoc habuit ex intima communione cum Patre, propter quam dicitur esse in sinu Patris, Joh. i. 18, et quia est in sinu ejus, eum nobis revelare.

VIII. Licet Christus non fuerit raptus in cœlum, non propterea censendus est Mose et Paulo inferior, qui in cœlum rapti sunt, ut a Deo instituerentur. 1. Quia etsi eo rapti fuissent, Christus longe præstantiori ratione a Deo edoctus est, ex vi Unionis hypostaticæ. 2. Quia alia est ratio Servorum, et Domini. Illi opus habuerunt singulari et extraordinaria institutione ad ea cognoscenda quæ ignorabant. Sed Christus a momento conceptionis unctus Spiritu S. plenissime hæc habuit perspecta. 3. Moses non dicitur in cœlum raptus sed in montem. Paulus dicitur quidem raptus in tertium cœlum, sed an spiritu, an corpore raptus fuerit, dici non potest, ipso Paulo fatente se hoc ignorare.

QUÆSTIO VII.

DE OFFICIO CHRISTI PROPHETICO.

In quo consistat ratio Prophetiæ Christi, seu Quænam partes, et quis modus ejus fuerit?

Quotupliciter Prophetia sumatur.

I. Prima Officii Christi pars est *Prophetia*, quæ hic non *late* et *improprie* sumitur pro Qualibet Dei agnitione et celebratione, quomodo fideles dicuntur prophetaturi sub Novo Testamento, Joel. ii. 28, Vel pro publica institutione, quæ competit Interpretibus Sacrorum, seu publicis Ecclesiæ Doctoribus et Ministris, quo sensu, 1 Cor. xiv. 32, *Spiritus Prophetarum dicuntur subjecti Prophetis*, Vel *strictius* de iis quos Deus immediate et extra ordinem vocabat, non tantum ad docendum populum, sed et ad cultum Dei corruptum instaurandum, et futura multa prædicenda, quæ maxime ordinaria est istius vocis significatio in Veteri Testamento, quæ peculiari quadam ratione Mosi vindicatur, Num. xii., ut postea videbitur. Sed *strictissime et maxime proprie*, pro plenissima et augustissima mysteriorum salutis revelatione, quam Christus, ut supremus Ecclesiæ Doctor, nobis exhibuit.

Et quo sensu Christo tribuatur.

Non comprehenditur sub Sacerdotio, nec sub Regno.

II. Quidam vellent Propheticum hoc Munus comprehendi sub Regio, ad quod pertinet Legislatio, aut sub Sacerdotali contineri, cui vis vaticinandi, et facultas Deum consulendi et responsa dandi annexa erat. Sed non satis accurate loquuntur; Quia hoc non impediebat quominus hæc tria Munera olim fuerint distincta. Ut sane aliud est ordinarium esse Pastorem, aliud vero Prophetam; aliud responsa referre, aliud nova non audita nec quæsita proferre. Prophetæ excitabantur extra ordinem aut ad instituendum, aut ad instaurandum Dei cultum, quorum verba pii Reges et Sacerdotes avide excipiebant. Ex alia etiam Tribu quam Levitica assumebantur, ad quam pertinebat Sacerdotium, et ad hunc præcipue finem consecrati erant, ut sacrum apud Ecclesiam deponerent Canonem, quod Verbum est, non Sacerdotum, aut Regum, sed Propheticum, 2 Pet. i. 19, cui superstrui debuit Ecclesia, Eph. ii. 20. Ita aliæ sunt in Christo Prophetæ, aliæ Sacerdotis, et Regis, partes, ut supra dictum.

Necessitas ejus probatur;

III. Necessitas istius Muneris patet ex tribus: 1. Ex *revelationis necessitate*, quia nulla potest esse Dei et rerum divinarum cognitio sine revelatione, quia homo animalis non capit quæ sunt Dei, 1 Cor. ii. 14, et nulla datur revelatio salutaris nisi per Christum, Joh. i. 18, Matth. xi. 27. Nec ratio, aut Lex potuerunt nobis mysterium pietatis patefacere, sed solus Christus in Evangelio. 2. Ex *salutis ratione*, quia nullum dabatur medium salutis præter fidem, *fides autem ex auditu, auditus vero ex Verbo Dei*, Rom. x. 17. 3. Ex *Oraculis Vet. Test.* quæ Prophetiam istam promittunt, quæ necessario impleri debuerunt.

Et Veritas.

IV. *Veritatem* Muneris Christi Prophetici docet sæpius Scriptura, in Oraculo Mosis, Deut. xviii. 15. *Prophetam suscitabit tibi Jehova*, &c. quod ad Christum pertinere docet Petrus, Act. iii. 22, et Isaïas, cap. xlii. 1, 2, 3, 6, ubi dicitur Christo inditus a Patre Spiritus, ut *judicium Gentibus proferat*, id. Prophetam agat inter Gentes, et per justas Evangelii leges, et justum Dei cultum, eas ad veram justitiam

adducat. Unde datus dicitur in *Fœdus populi, et Lumen Gentium, ad aperiendum oculos cæcorum*, &c., quod confirmatur cap. xlix. 12, sed præcipue cap. lxi. 1, 2, ubi loquens introducitur, "*Spiritus Domini est super me, ideo unxit me Dominus ad evangelizandum mansuetis*," quod impleri in seipso docet, Luc. iv. Eo pertinent elogia Christi, quum dicitur *Angelus Fœderis*, Mal. iii. 1, *Consiliarius*, Isa. ix. 5, *Sapientia* æterna quæ vocat homines, Prov. ix. 1, Λόγος per quem Deus nos alloquitur, Heb. i. 1, *Magister et Doctor*, Matth. xxiii., qui solus est audiendus, Matth. xvii. 5, quæ sententia ita invaluerat apud Judæos, ut ad Samaritanos etiam transierit, "*Messias veniet, et nos docebit omnia*," Joh. iv. 25. Nec si Christus Joh. i. 21, a Propheta distinguitur, propterea Prophetam esse simpliciter negatur, sed plusquam Prophetam esse ostenditur. Non negatur absolute esse Prophetam, sed esse τὸν Προφήτην, Prophetam scil. illum eximium, quem Judæi Christum antecessurum putabant, vel unum ex Prophetis, quos arbitrabantur in adventu Messiæ resuscitandos.

Natura attenditur, vel in materia doctrinæ, vel in modo prædicationis.

V. *Natura istius Prophetiæ*, in duobus potissimum spectanda est: 1. In *materia* doctrinæ prædicatæ; 2. In *modo* prædicationis. *Materia* ad tria capita refertur, ad Legis expositionem, Evangelii promulgationem, et futurorum Prædictionem. Ut enim munus Prophetarum tribus istis partibus potissimum absolvebatur, Legis explicatione et applicatione, Promissionum gratiæ inculcatione, et futurorum quæ ipsis a Deo revelabantur Prædictione; Ita Christus perfectissime tria ista implevit, Legem ex mente Legislatoris verissime interpretando, Evangelium prædicando, et futura quæ faciebant ad Ecclesiæ consolationem Prædicendo.

1. Prima Pars Prophetiæ in Legis explicatione;

VI. Prima pars officii Prophetici respicit *Legis doctrinam*, in qua explicanda et inculcanda operam suam posuit, tum ut homo impotentiæ suæ convictus ad Christum eo ardentius confugeret, ut ad sacram anchoram, ubi a Legis fulminibus et maledictione tutus esse posset, tum ut a falsissimis Pharisæorum sui temporis interpretationibus et glossis eam vindicaret, et suum ipsi sensum a Deo Legislatore intentum restitueret; spiritualem et internam cordis obedientiam, quam Lex spiritualis exigebat, inculcando, rejecta externa justitia, quam Pharisæi sufficere arbitrabantur, Matth. cap. v., vi. vii.; Legem cæremonialem morali, et cultum illius hujus cultui, tanquam potiori, subjiciendo, Matth. xii. 1, et seq.; et Traditiones Seniorum, ut inutiles et exosas Deo, rejiciendo, Matth. xv. 3, et c. xxiii.

VII. An vero Christus in hac Legis prædicatione Veterem Legem tanquam imperfectam correxerit, et novis præceptis auxerit, ut pertendunt Sociniani et Pontificii, supra disputatum fuit, Loco XI. de Lege, Q. IV. et V. quas consule.

An Christus possit dici Legislator?

VIII. Ad quæstionem, quæ hic moveri solet, *An Christus sit, vel dici possit Legislator?* Respondemus paucis, Christum spectari posse bifariam, vel *absolute* et Theologice, quatenus est Λόγος, et idem Deus cum Patre et Spiritu Sancto, vel *relate ac œconomice*, quatenus est Θεάνθρωπος, et Mediator inter Deum et homines. Priori respectu est unus ille Legislator, qui potest servare et perdere, Jac. iv. 12. Posteriori, nec proprie est Legislator, ut Moses fuit, quia Mosi, ejusque Legi opponitur, ut Gratiæ, et Veritatis author, Joh. i. 17, nec principaliter, quia præcipuum ejus officium fuit, revelare nobis mysterium Evangelii. Nihil obstat tamen eum dici Legislatorem secundario et minus principaliter, tum quia fuit restaurator et vindex Legis, tum quia Rex est et Caput Ecclesiæ suæ, Regum autem est leges condere, unde

vocatur מחקקנו, Isa. xxxiii. 22. Et doctrina Christi suam etiam habet Legem, quæ fidem et obedientiam vitæ nobis præscribit, quo sensu Lex subordinatur Evangelio, et Evangelium ipsum vocatur Lex fidei, Lex regia libertatis, Lex Spiritus et vitæ. Recte tamen Nostri negant contra Pontificios et Socinianos, Christum esse Legislatorem, quatenus Legislator denotat illum qui fert novas leges et nova præcepta moralia, quæ in ipsa Lege non continentur, neque in ea suum fundamentum habent.

IX. Licet fides in Christum, quæ in Evangelio præscribitur, possit dici nova ratione objecti, quod a solo Evangelio revelatur, pertinet tamen ad Legem, ratione actus et obligationis, quia tenemur credere Deo et omni ejus Verbo. Resipiscentia etiam pertinet ad Legem, non prout primo homini fuit lata, sed prout peccatori repetita, et ab Evangelio illustrata et materialiter, si non formaliter, quia modum resipiscentiæ docet et præscribit.

2. Secunda, in Evangelii prædicatione;

X. Altera pars Officii Prophetici, et quidem præcipua, est *Evangelii prædicatio*, seu annunciatio gratiæ per Christum allatæ. Unde Evangelium vocatur *doctrina Christi*, Act. xiii. 12, et *Christi testimonium*, 1 Cor. i. 6, Apoc. i. 2. Non tantum quia Christus est proprium istius doctrinæ objectum, 1 Cor. ii. 2, sed etiam quia est ejus causa principalis et primarius Author. Evangelium autem hic non intelligimus late pro qualibet promissione gratiæ, quæ etiam in V. T. locum habuit; sed stricte pro Evangelio completo, quod Christi manifestationem in Carne continet, ubi Christus, se *Persona*, non solum Filium hominis esse docuit, Matth. viii. 20, et ix. 6, sed etiam Filium Dei, Joh. iii. 16, et v. 19, et alibi; *Munere* vero esse Christum illum, qui promissus fuerat sub Veteri Testamento, Matth. xvi. 16, Prophetam, Joh. x. 11, 14, Sacerdotem, ver. 15 et cap. 17, Et Regem Ecclesiæ suæ, Joh. xviii. 36, 37, qui veniebat ad ministrandum, et ut animam suam poneret ἀντίλυτρον pro multis, Matth. 20, 28, ut salvaret populum a peccatis eorum, Matth. i. 21, et ut novum cultum Evangelicum institueret diversum a veteri legali, tum quoad *locum*, quia nullum jam peculiarem seligit locum Deus, ut olim, ubi colatur, tum quoad *colendi modum*, quia vult coli *Spiritu*, absque carnalibus cæremoniis, *et Veritate* absque umbris Legis Mosaïcæ, idque quia *Spiritus est*, atque ideo cultu magis ad ipsius naturam accommodato.

3. Tertia, In Prædictione futurorum.

XI. Tertia pars est *Prædictio futurorum*, Vel *generalis*, qualis est prædictio excidii Hierosolymæ, et finis mundi, Matth. xxiv., vocationis Gentium, Joh. iv. 21, et abrogationis cultus cæremonialis, ut locus fieret spirituali et Evangelico, ibid. ver. 23, Joh. x. 16, futuræ crucis et persecutionum fidelium fere continuarum, Matth. xxiv. Joh. xv. 20, et xvi. 20, 22, quæ tamen prædictiones dulcissimis promissionibus temperantur de gratiosa Christi, et Spiritus Sancti præsentia in mediis calamitatibus, Joh. xiv. 18, et xvii. 9, de beato afflictionum exitu, Joh. xvi. 20, 22, Vel *speciales*, tum de suis passionibus, crucifixione, morte et resurrectione, Matth. xvi. 21, et xxvi. 23, de discipulorum scandalo et fuga, Petri abnegatione et martyrio, de proditione Judæ, de adventu Pseudo-Christorum et Impostorum, ac falsorum Prophetarum. Quo pertinent etiam Prophetiæ Apocalypseos, in quibus Christus suggessit Servo suo ea quæ futura erant usque ad consummationem seculi, sive quoad certamina et calamitatis Ecclesiæ, sive quoad ejus victorias et triumphos.

Modus Prophetiæ. 1. Immed. et Med.

XII. *Modus Prophetiæ* Christi in variis attenditur: 1. In *docendi modo* duplici: Tum *immediato* per seipsum in diebus carnis suæ; tum *mediato* per Ministros suos, Tum

ante Incarnationem per Prophetas in Vet. Testam. qui Spiritu prophetico Christi acti locuti sunt 1 Pet. i. 11, et 2 Pet. i. 21, unde dicitur prædicasse per Spiritum in Noacho, 1 Pet. iii. 19, et si Deus dicitur tantum locutus in Filio, Heb. i. 2, novissimis diebus, hoc intelligendum, non simpliciter sed comparate, id. sensibili ratione, et per eum ut ἔνσαρκον; Tum post adventum ejus per Apostolos et Pastores, illos quidem extraordinarie vocatos et inspiratos, cum dono infallibilitatis ad tempus, istos vero ordinario hominum ministerio vocatos, inspiratione communi tantum donatos usque ad finem seculi. 2. *Externo* et *Interno*, per quem, non extrinsecus tantum aures corporis pulsabat per Verbum, sed et intus corda flectebat et aperiebat per Spiritum, et ducebat in omnem veritatem, Joh. xvi. 13, quo sensu verba Christi dicuntur *Spiritus et vita*, Joh. vi. 63, non tantum respectu intelligentiæ verborum, quæ de carnis suæ manducatione dixerat, quæ non sumenda erant crasse et carnaliter, sed spiritualiter et mystice, sed etiam respectu efficaciæ invictæ, quam exerit in conversione cordium. Unde Evangelium dicitur scribi non in tabulis lapideis, sed in *tabulis cordis carneis*, 2 Cor. iii. 3, quod est privilegium Novi Fœderis, in quo Deus debet scribere Legem in cordibus, et fideles sunt futuri θεοδίδακτοι, Isa. lv. 13.

2. Exter. et Inter.

3. In variis characteribus;

XIII. 3. In variis *Characteribus*, qui comitabantur ejus prædicationem: 1. Quia in docendo ubique summam *authoritatem* exerebat, quæ supremum et infallibilem Doctorem decet, et aliis Doctoribus inferioribus erat inusitata, docebat enim ἐξουσίαν ἔχων, non sicut Scribæ et Pharisæi, Matth. vii. 28, 29, ut nemo posset illi resistere, et fateri cogerentur neminem ita locutum esse, Joh. vii. 46. 2. Admirabilem *sapientiam*, qua doctrinam suam ita temperabat, ut a cavillis adversariorum eam vindicaret, et sæpe eos proprio gladio jugularet, Matth. xxi., cui adde divinam illam scientiam, qua se καρδιογνώστην et futurorum præscium testabatur; 3. Generosam *libertatem* citra προσωποληψίαν veritatem Dei docendo, et unumquemque officii sui monendo; 4. *Facundiam* eximiam, per quam ex ejus ore fluebant λόγοι τῆς χάριτος, Luc. iv. 22, et alios omnes eloquentia antecellebat, ut majestas cum simplicitate, et grandiloquentia cum suavitate certarent; 5. *Invictam constantiam*, nihil morando Adversariorum authoritatem et molimina, quorum flagitia eo acrius increpabat, quo magis sanctimoniæ larvam simplicibus imponere conabantur, Matth. xxiii. 5; 6. *Ferventissimum zelum*, quo motus non quærit recessus, sed aperte loquitur, et capiendi cibi sæpe tempus prætermittebat, Marc. iii. 20, et Joh. iv. 32, cujus exemplum dedit Joh. ii. 15, 16.

4. In efficacia doctrinæ;

XIV. 4. In *Efficacia doctrinæ* plane divina, qua Christus exterius quidem docebat maxima cum gravitate et majestate, per quam ipsi Auditores maxime commovebantur, et ejus prædicatio alia plane erat ab illa Scribarum, Matth. vii. 29, interius vero se potenter insinuabat in animos, eosque miris modis afficiebat, alios convertendo vel convincendo, in omnes vim humana majorem exercendo, Joh. vii. 46, Luc. 24. Unde colligitur necesse esse, ut vi divina sit præditus Propheta noster, cum non modo nos luce perfundat, sed et oculos subministret, corda aperiat, et mentes cœlesti fulgore irradiet, 2 Cor. iv. 6.

5. In Authentia et perfectione doctrinæ;

XV. 5. In *Authentia* et *perfectione doctrinæ*, quæ talis fuit, ut post revelationem doctrinæ, quam Christus attulit, nulla alia in posterum sit expectanda, ut Apost., Heb. i. et ii., ostendit. Et si Spiritus post Christum docturus dicitur Eccle-

siam, hoc non referendum est ad majorem perfectionem *extensive* et *objective*, sed *intensive* et subjective. Unde dicitur accepturus de doctrina Christi, "*de meo accipiet,*" inquit Christus, Joh, xvi. 14, quia non alia fuit docturus, quam quæ a Christo jam fuerant proposita, et quæ pertinent ad personam ejus et officium.

6. In vitæ sanctitate et miraculis.

XVI. 6. In *Vitae Sanctitate*, et *Miraculorum patratione*. Doctrinam enim suam, non modo vitæ sanctitate perfectissima, et patientia admirabili, sed et variis stupendis miraculis sancivit et confirmavit, tum ut divinitatem Personæ suæ assereret, tum ut veritatem doctrinæ suæ obsignaret. Nam qui propria virtute tot et tanta edit opera totius naturæ creatæ vires superantia; eum divina potentia instructum esse oportet, quippe qui opera quæ solus Deus facere potest, præstat; Eundem Verba Dei loqui constat et doctrinam αὐτόπιστον et divinam afferre censendum est. Nec enim summam potentiam mendacium decet, vel arbitrandum Deum virtutem suam commodaturum Impostori et Pseudoprophetæ. Scio Adversarios Christi multa reponere ad oppugnanda Christi miracula; Sed vana esse et falsissima ostensum supra, Loc. 13. Qu. 2. Th. 18, 19.

Quomodo Christus differat ab aliis Prophetis.

XVII. Atque hinc non obscure colligitur discrimen multiplex, quod intercedit inter Christum, et cæteros Prophetas. Nam 1. Illi fuerunt tantum Ministri in domo Dei, qui nomine Christi loquebantur, et a quo mandata habebant. Sed Christus Filius et Dominus, Heb. 3, Ἀρχιποίμην, 1 Pet. v. 4, et supremus Magister, Doctor Doctorum, cujus Spiritu aguntur quotquot loquuntur, et qui solus audiendus, ut fidei arbiter, Matth. xvii. 5. 2. Illi externe tantum prædicare poterant, sed nihil ulterius, Johannes baptizat aqua, Paulus plantat et rigat, sed non potest addere incrementum; ideoque *nihil* esse dicuntur, 1 Cor. iii. 7, respectu virtutis et efficaciæ internæ. Sed Christus et externe et interne operatur, Legem ipsam inscribit in cordibus, et *baptizat spiritu et igne*, Matth. iii. 11, id. inspirat internam efficaciam, et intus operatur per spiritum suum agentem instar ignis, cujus est non modo purgare sordes, et externam superficiem lavare ut aqua, sed et ad intima penetrare. 3. Alii lumine divino illustrabantur, sed per coruscationem et modum actus transeuntis, unde nec futura, nec arcana quoties libebat poterant revelare. Sed Christus instar habitus permanentis, quo quoties voluit, uti potuit; quamvis quandiu fuit in terris non ad omnia simpliciter futura pertineret, sed ad ea quæ ratio ipsius officii, et salutis nostræ exigebat, unde dicitur nescivisse diem judicii, Marc. xiii 32. 4. Aliis Spiritus dabatur, sed ad mensuram; Sed ἀμέτρως Christo datur, Joh. iii. 34. Spiritus quiescere dicitur super ipsum cum omnibus donis suis, Isa. xi. 1, 2. Thesauri scientiæ et intelligentiæ in ipso sunt absconditi, Col. ii. 3. 5. Alii ad certum tempus vocantur, Christus vero in æternum.

XVIII. Aliis πολυμερῶς et πολυτρόπως variis gradibus et modis Deus se patefaciebat, per visiones et somnia, per immediatas et arcanas inspirationes, et varios alios modos, quibus vel vigilantibus, vel dormientibus se exhibebat, vel sensibus internis in phantasia, vel externis oculorum, vel aurium, vel menti ipsi intellectuali repræsentatione, in raptu et extasi. Sed Christus perfectissime omnia novit, non quæ aliunde accepit, sed quæ ipse vidit et audivit in sinu Patris, Joh. i. 18. Unde revelatio, quæ facta est a Christo novissimis diebus, tanquam perfectissima, atque adeo ultima, opponitur variis aliis revelationibus, quæ per Prophetas locum habuerant, Heb. i. 2.

Et nominatim a Mose.

XIX. Sed non cæteris prophetis superior tantum fuit Christus, sed et ipsum Mosem superavit, licet aliis longe præstantiorem et familiarius cum Deo versantem, et quem Deus non in visione et ænigmate, vel somnio alloquebatur, ut alios, sed *ore ad os*, id. coram et familiarissime, ut amicus amicum alloquitur, Num. xii. 8. Similis quidem dicitur futurus Mosi, Deut. xviii. 15, et *sicut ipse*, et talis fuit in variis. Moses et Christus statim ab ortu male habentur, Mosem Pharao, Herodes Christum persequitur, Moses populum ex Egypto, Christus ex peccato liberat, Moses Mediator fuit inter Deum et populum, Christus inter Deum et homines, uterque doctrinam suam miraculis confirmavit, uterque quadraginta dies jejunavit, uterque faciem divino splendore illuminatam habuit. Sed Christus tamen longe major Mose; Iste fuit tantum servus in domo Dei, Sed Christus ut filius et Dominus, Heb. iii. Moses Legem, Christus Evangelium promulgat. Moses simplex fuit internuncius, sed Christus verus ἱεροφάντης. Moses gloriam habuit in ministerio, sed καταργουμένην qualis fuit splendor faciei ejus; Sed gloria Christi est constans et æterna, 2 Cor. iii. 11.

XX. *Objectum Muneris Prophetici*, Quatenus Christus illud immediate exercuit, fuerunt Judæi, qua de causa dicitur *Minister circumcisionis*, Rom. xv. 8, et profitetur se missum ad oves perditas domus Israël, Matth. xv. 24. Quatenus vero illud mediate exercet in Veteri Testamento fuerunt iidem Judæi, Rom. ix. 4, exceptis paucis Ethnicis, qui ut primitiæ Gentium vocati sunt, quales Melchisedecus, Jethro, Rahab, Nahaman, et similes. Sed in Novo Testamento sunt omnes gentes indiscriminatim quæ vocantur ad communionem salutis.

QUÆSTIO VIII.

DE OFFICIO SACERDOTALI CHRISTI.

An Christus fuerit veri nominis Sacerdos, qui in terris Sacerdotium suum jam inchoaverit, An figurate tantum dictus, qui in cœlis demum post Ascensionem Munus suum impleverit? Affirm. Prius; Neg. Poster.; contra Socin.

I. Secunda pars officii Mediatorii Christi est *Sacerdotalis Dignitas*, quæ est basis omnium beneficiorum, quæ Christus per mortem acquisivit. De quo, quia variæ moventur a variis controversiæ, distincte de iis agendum. Ut primo de sacerdote dicamus, deinde de sacerdotio, quoad geminum ejus gradum, satisfactionem scilicet, et intercessionem.

Quid sit Sacerdotium Christi?

II. Sacerdotium Christi est functio muneris Mediatorii, secundum quam Christus ea peregit apud Deum, quæ pro peccatoribus erant peragenda, tum seipsum semel offerendo in victimam pro ipsis, tum pro ipsis semper apud Patrem intercedendo. Cujus functionis quanta sit præstantia, vel hinc apparet, quod nullum mysterium vel luculentioribus vaticiniis olim prædictum sit, vel frequentioribus typis adumbratum.

De Christo Sacerdote.

III. Prima Quæstio nobis intercedit cum Socinianis, qui, licet Christum Sacerdotem ore tenus confiteantur, reipsa tamen negant, dum Sacerdotium ejus ex proprio in figuratum mutant, ut ita facilius veritatem satisfactionis ejus convellere possint. Sic mentem suam explicant Catech. Rako. de Munere Christi Sacerdotali,

Smalci. lib. de Divinitate Christi, cap. 23, Volkel. lib. iii. 37. Primo, negant Christum proprie fuisse Sacerdotem, sed tantum ita dici figurate et analogice; Nec aliter differre hoc munus a Regno, quam quod istud sit facultas, illud vero voluntas nobis subveniendi, quod ut rex possit, ut sacerdos velit etiam nobis opitulari. Secundo, statuunt sacerdotem non fuisse in terra, sed factum demum esse in cœlis, et mortem ejus non fuisse oblationem seu sacrificium veri nominis, sed præparationem quandam istius sacerdotii in cœlis demum administrandi. Tertio, nullam expiationem peccatorum fecisse per sacrificium aliquod in terra oblatum, sed expiationem, quæ in cœlis peragitur, esse nostri liberationem, tum a pœnis, ne propter peccata damnemur, tum a peccatis ne iis serviamus.

IV. Orthodoxi vero constanter affirmant Christum esse veri nominis Sacerdotem, et ejus Sacerdotium proprie dictum sacerdotium, quod partim in terris peregit per oblationem Corporis sui, et verum ac reale sacrificium ad expiationem peccatorum nostrorum, partim in cœlis peragit intercedendo pro nobis, ut ita Sacerdotium a Regno distinguatur formaliter, illud oblatione sacrificii et intercessione constans, hoc gubernatione et defensione populi per oblationem acquisiti, quod distincte probatur.

1 Christum verum fuisse Sacerdotem probatur;

V. Primo, Quod Christus fuerit veri nominis Sacerdos, qui proprie dictum sacrificium obtulerit, patet: 1. Quia vocatur non semel Sacerdos, Psal. cx. 4, Heb. v. 5, et passim cap. vii., viii., ix., x., et accensetur Sacerdotibus proprie sic dictis, Heb. v. 1, qui constituuntur ad offerenda donaria, et ad peragenda ea quæ fieri debent apud Deum. Nec obstat quod contradistinguatur Sacerdotibus Leviticis, Heb. vii., et viii., quia a negatione speciei ad negationem generis non valet consequentia. Hinc quidem elicitur Sacerdotium hoc differre a Levitico, et esse longe præstantius, sed male quis inde concluderet, esse Sacerdotium improprium et figuratum. Imo quia eminet supra Sacerdotium Leviticum, debet esse maxime proprium et perfectissimum, quomodo Sacerdotium Melchisedeci non desinit esse verum Sacerdotium, licet longe differat a Levitico. 2. Quia actus Sacerdotales omnes illi tribuuntur, oblatio et intercessio, Heb. vii. 27, et ix. 24, et x. 7. 3. Quia typis variis fuit adumbratus, tum communibus, quales erant Sacerdotes Levitici, qui in variis deficiebant, tum singulari in Melchisedeco, qui peculiari ratione illum significavit, ut postea videbitur. Ut Ergo tales fuerunt veri Sacerdotes, verum etiam et proprie dictum Sacerdotem Christum esse necesse fuit.

2. Et jam fuisse in terris;

VI. Secundo, Quod in terra jam fuerit Sacerdos et non demum in cœlo, constat, tum ex eo quod in terra vocatus est ad Sacerdotium, Matth. iii. 17, Heb. v. 5, tum quia actus Sacerdotales in terra jam exercet per oblationem precum, Joh. xvii., Heb. v. 7, 8, et sacrificium sui ipsius, Eph. v. 2, Heb. i. 3, et x. 6, 7, in quo se dedit ἀντίλυτρον pro nobis, et expiationem peccatorum fecit, tum quia Sacerdos, qui fuit typus Christi, non fiebat tum tantum Sacerdos, quum ingrediebatur in Sanctuarium, sed jam erat Sacerdos ante oblationem victimæ, quod in Christo veritatem suam obtinere docet Apostolus, Heb. ix. 11, 12. Confirmatur ex natura Sacerdotii, quod constituitur ad dona et hostias pro peccatis offerendas, Heb. v. 1. At hoc non in cœlis, sed in terra fieri debuit, quia alibi hostiæ non offeruntur. Deinde ubi est verum sacrificium, ibi debet esse verus Sacerdos, At in Cruce verum oblatum est sacrificium, ex Apostolo, Heb. vii. 27, et ix. 25, 28, quod non potest referri ad oblationemint ercessionalem, quæ fit continuo in cœlis: 1. Quia agitur de oblatione, quæ respondet oblationi victimarum, quæ fiebat sub Veteri Testamento per earum mactationem et sanguinis fusionem; 2. Et quia agitur de

oblatione quæ facta est ἐφάπαξ, et quæ in passione et morte Christi consistit, non de ea quæ continuo fit in cœlis, nec enim quod fit ad consummationem seculi, potest dici fieri semel; 3. De ea sermo est, in qua visibiliter apparuit, quod de diebus Carnis suæ in terra debet intelligi, non vero de ejus mora in cœlis, in qua nunc latet, donec ad judicium redeat; 4. Illa oblatio intelligitur, quæ antecedere debuit illius Sessionem ad dextram Dei, siquidem dicitur, Heb. x. 12, una pro peccatis oblata victima consedisse ad dextram Dei, ubi Una oblatio opponitur Sessioni in perpetuum. At si oblatio ista consisteret in jugi comparitione Christi pro nobis, non amplius foret μία θυσία, sed θυσία æque εἰς τὸ διηνεκὲς ac ejus sessio. Nec posset dici ista sessio sequi istam oblationem, cum in ea potissimum consisteret.

3. Sacerdotium distingui a Regno.

VII. Tertio, Quod Sacerdotium distinguatur formaliter a Regno, nec consistat tantum in voluntate generali nobis subveniendi, sed in voluntate speciali Corpus divinitus sibi aptatum offerendi in sacrificium pro peccatis nostris, patet. Quia licet Munus Regium et Sacerdotale in Christo amice conspirent ad eundem finem communem, salutem puta hominum, functionibus tamen peculiaribus distinguuntur, ut inter homines differunt thuribulum et sceptrum, infula et diadema. Reges a Deo præficiuntur inter homines ad eos regendos, tuendos, et in officio continendos; Sed Sacerdotes pro hominibus constituuntur apud Deum, ut ei offerant dona et oblationes pro peccatis, Heb. v. 1. Ita actus formales Sacerdotii Christi sunt oblatio et intercessio, Regni vero defensio, gubernatio et liberatio Ecclesiæ. Rex agit in populum et adversus hostes, Sacerdos nomine populi ad Deum. Regni propria est potentia ad protegendos suos, et hostes vincendos. Sacerdotii vero justitia ad placandum Deum et Legi satisfaciendum. Unde typi Sacerdotii et Regni diversi fuerunt in Sacerdotio Levitico, et Regno Davidico. Perperam vero Sacerdotium constituitur tantum in voluntate nos juvandi, quod non minus est Regni, quam Sacerdotii; Cum Scriptura expresse illud ponat in oblatione Corporis sui, Heb. x. 5, 6, 7, quam sequatur proprie dicta expiatio quæ non fiat modo per peccatorum condonationem absoluta quadam potestate, sed per veram et propriam satisfactionem per sanguinem et mortem Sponsoris in terris factam.

Fontes Solutionum.

VIII. Quum Paulus ait, Heb. viii. 4, *Christum, si in terris esset, ne futurum quidem Sacerdotem manentibus illis Sacerdotibus, qui secundum Legem dona offerunt*, Non negare vult absolute Christum fuisse Sacerdotem in terra, quod prolixe asserit et confirmat, cap. vii., ix., et x., sed hoc intelligit *secundum quid*, de actu altero Sacerdotii ipsius, nimirum de apparitione et intercessione apud Patrem, quæ alibi quam in cœlis fieri non potuit. Ita hoc ad tempus præsens quo loquebatur Apostolus pertinet, ut sensus sit, si nunc in terris esset Christus, non posset esse Sacerdos, siquidem in Veteri Testamento Pontifex non in Atrio semper hærebat, sed aliquando oportuit ipsum ingredi Sacrarium cum sanguine; nam si hoc non fecisset, non omnes partes officii sui implevisset. Sed non sequitur, si Christi ingressus in cœlum requisitus fuit ad continuationem vel consummationem ipsius Sacerdotii, requisitum fuisse ad ejus constitutionem; Imo contra in cœlum non fuisset ascensurus, nisi jam Sacerdos fuisset.

IX. Licet Sacerdotium in terra compleri non potuerit, Non sequitur ibi non potuisse inchoari; Nec quæ pertinent ad Sacerdotium continuandum, continuo ad ejus constitutionem spectant. Aliud est non esse perfectum et consummatum ejus Sacerdotium in terris, quod concedimus, Aliud vere et perfecte non fuisse Sacerdotem jam in terra, quod negamus. Imo vel

ad illa auspicanda jam de facto Sacerdos esse debuit. Aaron perfecte erat Sacerdos etiam tum quum subsistebat in Atrio, licet muneris partes omnes non implevisset.

X. Passio et Mors Christi debuerunt quidem præparatorie et antecedenter se habere ad Intercessionem, qui fuit alter Sacerdotii actus in cœlis peragendus. Sed non possent dici præparatio Sacerdotii in cœlo demum administrandi, cum in ista morte proprie oblatio sacerdotalis et traditio Christi pro nobis posita sit.

XI. Heb. v. 5, Non docetur Quando constitutus fuerit Sacerdos Christus, sed a Quo, nimirum a Patre, qui illum agnovit pro Filio. Notatur ergo divinitas Vocationis, non tempus. Nec si declaratio Sacerdotii Christi pertinet ad resurrectionem, statim negandum est eum jam ante fuisse Sacerdotem. Non confundenda enim res est cum ejus manifestatione. Cætera quæ huc pertinent possunt peti ex Disp. de Satisfact. P. VI. a Th. xix. usque ad xxxiii.

QUÆSTIO IX.

De natura, et Unitate Sacerdotii Christi, et Cur dicatur secundum Ordinem Melchisedeci?

Duplex Sacerdotium typicum figura Sacerdotii Christi.

I. Sacerdotii Christi natura et dignitas non melius potest cognosci, quam ex collatione duplicis *Sacerdotii typici*, quo in Veteri Testamento adumbratum fuit, *Levitici* scilicet et *Melchisedeciani*, quod utrumque ad Christum respexisse, et in ipso complementum suum obtinuisse indubium est, licet in posteriori longe perfectior ejus imago exhibita sit, quam in priori: Unde secundum ordinem Melchisedec dicitur, non vero secundum ordinem Aaronis.

Collatio, et discrimen Sacerdotii Levitici, et Christi.

II. Licet enim Sacerdotium Leviticum non alium in finem præcipue institutum sit, quam ad adumbrandum Christi Sacerdotium, et similitudo in variis attendi possit; Certum tamen istud longe esse illo augustius et perfectius, et discrimen in pluribus occurrere, sive personarum, sive institutionis, sive efficaciæ, sive perfectionis, et durationis habeatur ratio.

1. Quoad Personas;

III. Nam ad *Personas* quod attinet, Sacerdotes Levitici ex sola Tribu Levi desumebantur; Sed Christus ex Tribu Judæ oriundus fuit, Heb. vii. 13, 14. Illi meri homines, Iste verus et æternus Dei Filius. Illi peccatores, qui opus habebant offerre pro seipsis, Iste sanctus et immaculatus, qui pro nobis tantum offerre debuit, et non pro se, Heb. vii. 26, 27. Illi differebant ab hostiis quas offerebant, et alieno sanguine expiationem facere debuerunt, Iste Sacerdos et Victima simul fuit, qui seipsum pro nobis tradidit, et proprium sanguinem in Sacrarium intulit æternam redemptionem nobis adeptus. Illi plures erant, quia singuli non poterant partes omnes istius muneris implere, Sed Christus, quia perfectissime omnia per seipsum peregit, unicus est, qui nec Successore, nec Vicario eget.

2. Quoad Institutionem;

IV. 2. Respectu modi *Institutionis*, Licet enim utrumque a Deo sit institutum, diversa tamen longe fuit institutionis ejus ratio, Leviticum quidem sine juramento, Christi vero Sacerdotium μετα ὁρκωμοσίας, Heb. vii. 20, 21, et Psal. cx. 4, quatenus adhibita sacramenti religione æternum et ἀμεταμέλητον cœlestis Pater Christo sacerdotium pollicitus est. Illud κατὰ νόμον ἐντολῆς

σαρκικῆς, Heb. vii. 16, *secundum legem mandati carnalis*, id. variis adhibitis cæremoniis externis et corporalibus, quæ mutabiles essent, et abolendæ. Sed istud κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου *ex vi indissolubilis vitæ*, id. non ea lege et omine, ut paulo post moriturus Sacerdotium ad posteros transmitteret, sed cœlesti virtute per Spiritum S. conseeratus, et ad immortalem vitam inauguratus, ut esset Sacerdos in æternum.

3. Quoad efficaciam;

V. 3. Ratione *Efficaciæ*, Leviticum fuit ἀσθενὴς et ἀνωφελὴς, quod per se nullam vim habuit ad expiandum peccatum et purgandam conscientiam, Heb. ix. 13, 14, et x. 3. 4. Ideo Lex nihil consummasse dicitur, Heb. vii. 19. At quod innumeræ non potuerunt victimæ sæpius oblatæ, Id præstat unica hæc Victima semel oblata, Heb. x. 10. Christi Sacerdotium efficacissimum est, tum ad justificationem, per meritum infinitum justitiæ suæ, tum ad sanctificationem, per virtutem Spiritus. Unde rejectis Victimis omnibus legalibus in isto solo Sacrificio acquievit Deus, Heb. x. 6, 7, 8, et 1 Joh. i. 7.

4. Quoad Perfectionem;

VI. 4. Ratione *Perfectionis*, Quia enim Leviticum fuit inefficax, ideo imperfectum etiam fuit, eatenus ut sacrificia eadem quotannis, et quotidie iteranda essent, Heb. x. 11. Sed quia Sacerdotium Christi valoris et efficaciæ fuit infinitæ, Ideo perfectissimum et absolutum omnibus numeris fuit, ita ut oblatio semel facta, iterari nec possit nec debeat, ut fuse docet Apost., Heb. x.

3. Quoad Durationem.

VII. Denique quoad *Durationem*, Leviticum enim temporale fuit, tum respectu ordinis, qui ad certum tantum tempus debuit durare, et postea aboleri, Dan. ix. 27, Heb. vii. 16, tum respectu Personarum, quæ mortales cum essent, non poterant diu durare, sed opus habuerunt successoribus, qui in locum defunctorum succederent, ut ab uno Sacerdotium transmitteretur ad alium. Sed ut Christus immortalis est et vivens in secula, Ita æternum et ἀπαράβατον habet Sacerdotium, in quo nec decessorem habuit, nec successorem, quodque non modo in terris administravit, sed et in cœlis perpetuo exercet semper vivens, ut interpellet pro nobis, Heb. vii. 24, 25.

Sacerdotium Melchisedeci quodnam fuerit?

VIII. Alterum sacerdotium typicum, sed præcedenti longe præstantius, et a quo Sacerdotium Christi denominatur, est Melchisedecianum, cujus historiam breviter recitat Moses, Gen. xiv. Typum David uno verbo attingit Psal. cx. 4, et Apostolus fusius explicat in epist. ad Hebræos, quod argumentum cum sit δυσερμήνευτον difficile explicatu, Heb. v. 11, nec aliunde quam ab ipso fax nobis alluceat ad mysterii istius notitiam assequendam, in iis sine dubio acquiescendum nobis est, quæ Deus hoc loco nobis exposita voluit.

Quis fuerit Melchisedecus?

IX. Ut vero de persona aliquid dicamus, quamvis facilius sit dicere quis non fuerit, quam quis fuerit definire, Scripturæ silentio nobis hic quodammodo silentium imponente, et fibulam curiositati nostræ injiciente. Primo κατ' ἄρσιν non possumus illis assentiri, qui Melchisedecum, non hominem, sed vel *Spiritum Sanctum*, ut veteres nonnulli hæretici, qui *Melchisedeciani* propterea dicti, de quibus Epiphanius in Pana. hær. 55, et Sixtus Sen. Biblio. lib. 5, ann. 90, vel *ipsum Dei Filium*, se in hoc futuræ incarnationis præludio sistentem Abrahamo, ut voluit Cunæus de Rep. Heb. lib. 3, c. 3. Quia 1. Non major est ratio symbolice intelligendi quæcunque de eo recensetur, Gen. xiv., quam quæ referuntur de aliis regibus Cananæis. 2. Moses omne dubium nobis eximit, cum ipsum a nomine, a sede, loco in Palestina notissimo,

ab officio, et ab actionibus tam expresse describit. 3. Non posset dici Christus Sacerdos secundum ordinem Melchisedeci, nisi ab ipso distingueretur, nec Melchisedecus ipse duceretur vere Filio Dei ἀφωμοιωμένος, Heb. vii. 3, nisi a Christo ut typus a prototypo differret. Nec quod dicitur ἀπάτωρ et ἀμήτωρ evincit non fuisse hominem mortalem, quia hoc non absolute, sed comparate est intelligendum, non tam *positive*, quasi fuerit simpliciter talis, quam *negative*, quia de eo Scriptura silet, ut postea dicetur. Nec alia ratione intelligendum quod dicitur, Heb. vii. 3, manere *Sacerdos* in æternum, quia unicus fuit, nec successorem habuit, et quod testimonium illi perhibetur *quod vivit*, ver. 8, quia Moses nec natales nec obitum ejus scribens, videtur quodammodo eum proponere ut immortalem, ut vera et proprie dicta æternitas utcumque adumbretur.

X. Secundo, Nec ad eos accedere possimus, qui putant fuisse *Semum* Noachi Filium, ut Judæi plerique censent, et visum est post Epiphanium Hieronymo, et aliis non paucis. Quia non posset dici ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, cum ejus genealogia, ortus et obitus tam accurate recenseantur. Nec ulla ratio dari posset cur Moses nomen mutasset. Deinde Semo non cessit Canaan in hæreditatem, sed Canaani, Gen. x. 15, 19. Denique nihil commune debuit habere Melchisedecus cum Levitico genere; alias non minus decimas accepisset Levi in Semo, quam dedisset in Abrahamo. Nec credibile est avum in nepote decimas accepturum, vel in Avi patria et sub illius oculis Patriarchiam peregrinum dici potuisse. Hinc Josephus et Philo sententiam istam suorum gregalium aperte rejiciunt.

XI. Tertia ergo sententia nobis hic sola retinenda videtur, quæ statuit Melchisedecum verum hominem fuisse, ex hominibus satum, regem Salem, qui tempore Abrahami vixit, et regium munus cum sacerdotali obtinuit. Ulterins vero quærere, quis ille fuerit, est in illud inquirere, quod Deus a nobis sciri noluit. Imo si hoc notum esset et perspectum, typo et mysterio non fuisset locus, cujus omnis ratio inde pendet, quod Deus non frustra tanti viri genus, nativitatem, et mortem designari noluerit, quod solet sedulo alias fieri, quoties agitur de personis publicis, sacerdotibus puta, aut regibus. Nec ulla alia ratio reddi potest, cur id factum non fuerit, quam specialis mysterii ratio, quam Apost. in Epist. ad Hebræos prosequitur.

Quid sit τάξις Melchisedeci.

XII. Hoc ergo jam expendendum, ut vera ratio istius figuræ cognoscatur. Ad cujus clariorem notitiam, Primo videndum, quid Psaltes, Psal. cx, et ex eo Paulus, cap. vii. ad Heb. intelligant per τάξιν Μελχισεδέκ. Vox דברתי quæ in Hebræo habetur, redditur a Paulo per τάξιν, quæ *ordinem*, *consuetudinem*, seu *conditionem* notat, ut hic י sit paragogicum, non affixum, ut Eccles. iii. 18, דברת בני אדם *conditio rerum humanarum:* ita τάξις Ααρὼν, nihil aliud designat, quam conditionem sacerdotii Aaronici Lege præscriptam, ut ex ver. 16, colligitur, ubi quod dixerat κατὰ τὴν τάξιν interpretatur οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς, *secundum legem mandati carnalis*, et quod dixit, κατα τάξιν Μελχισέδεκ, exponit κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου *secundum vim vitæ indissolubilis* Ita nihil aliud notatur, quam conditio sacerdotii Melchisedeciani, et convenientia ac similitudo, quæ Christi Sacerdotio hac in parte intercedit cum eo, ut Apost. ver. 15, exprimit κατὰ τὴν ὁμοιότητα *secundum similitudinem.*

Christus cum Melchisedeco convenit: 1. In nomine:

XIII. Similitudo autem ista in variis ponitur ab Apostolo: 1. In *Nomine*, quia vocabatur Melchisedecus Rex Salem, quod, interprete Apostolo, significat *Regem justitiæ*, et *Regem pacis*, Heb. vii. 2, quod utrumque Christo proprie convenit, qui est *Jehova justitia nostra*, et *Princeps pacis*. 2. In *origine*, quia Melchisedecus nobis describitur a Mose, ut ἀπάτωρ, ἀμήτωρ,

et ἀγενεαλόγητος, ver. 3, non absolute et simpliciter, quasi positive talis esset, quod respuit communis hominum, ex quorum genere fuisse antea dictum est, conditio; sed *secundum quid* ratione descriptionis Mosaïcæ, quia de Melchisedeco Moses loquitur, ac si de cœlo delapsus fuisset, nulla facta mentione ortus vel interitus vel parentum ejus, ut per tale silentium utcunque adumbraretur vera Christi æternitas. Dicitur ergo ἀπάτωρ et ἀμήτωρ, non in *natura*, ut homo naturalis, et filius Adæ, sed in *œconomia*, ut homo mysticus, et figura secundi Adæ, prout hic consideratur, non ratione generationis, sed commemorationis, quia de parentibus ejus nihil habetur in Scriptura. Item quod *initio et fine vitæ careat*, quia de ejus nativitate vel morte altum est in ea silentium. Quod sit ἀγενεαλόγητος, quia genus ipsius nusquam describitur, *cujus nec pater, nec mater scripti sunt in genealogiis*, ut Syrus recte exponit, id. cujus nec majores, nec posteri recensentur in Scriptura, ut dicatur a quibus sit ortus, vel quinam ab eo sint oriundi. Nam γενεαλογεῖν est genus et prosapiam alicujus recensere, ut apud Justin. Matth. γενεαλογεῖν θεοὺς est *Deorum genealogiam texere*. Sed quæ umbratice tantum et imperfecte in illo occurrunt, in Christo vere et perfecte implentur, sive personæ, sive officii respectu. Nam quoad *Personam* vere fuit ἀπάτωρ qua homo, vere ἀμήτωρ qua Deus; Quoad *Officium* nec a Patre Sacerdote natus, nec a Matre, quæ a Sacerdotibus originem duxerit, nec ullum legitur habuisse vel decessorem, vel successorem in hoc munere, quomodo vere est ἀγενεαλόγητος.

3. In duratione; 3. Quoad *durationem*, quia proponitur ut immortalis, utpote cujus mortis nulla mentio fiat apud Mosem, Heb. vii. 8. Sed hoc de Christo verissime dicitur, quia Sacerdos est in æternum juxta vim Legis indissolubilis, Heb. vii. 16.

4. In Officio; XIV. 4. Quoad *Officium*, quia unita fuerunt in eo duo munera, Regium et Sacerdotale, idem Rex hominum, Sacerdos fuit Dei Altissimi, quod in Vet. Testamento licitum non fuit, in quo Deus utrique illi officio limites suos ita circumscripsit, ut non posset una eademque persona utrumque munus ordinarie gerere. Sed hoc in Christo vere impletum, qui ut Rex et Sacerdos nobis describitur, Psal. cx.

5. In dignitate; 5. Quoad *Dignitatem*, quia proponitur nobis ut Abrahamo superior, ex eo quod benedixisse ipsi dicitur; benedictione scilicet solenni et sacerdotali, secundum quam minor a majori benedicitur, Heb. vii. 7, quod Abrahamus ipse publice confessus est, solutis Melchisedeco decimis, quas Deo tantum et ipsius Ministris debitas fuisse constat, Gen. xxviii. 22. Ita Christus munus longe præstantius obtinuit supra Leviticum. Nec si Christus fuit ex Abrahamo oriundus, ut Levi, potest dici decimatus in ipso, ut Levi, quia ibi fuit tantum secundum carnem et humanam naturam, non vero secundum personam, et naturam divinam, quæ hic præcipue attendenda.

6. In Unitate. 6. Quoad *Unitatem*, quia Melchisedecus unicus proponitur, qui nec decessorem habuerit, nec successorem. Ita Christus unicus est Sacerdos Novi Testamenti, qui nec Vicariis, nec successoribus eget, utpote in æternum vivens, sacerdotium habens ἀπαράβατον opposite ad sacerdotes Leviticos, qui quia infirmi erant et mortales, plures esse debuerunt, Heb. vii. 22, 23, 28.

XV. Hæc sunt potissima similitudinis istius Capita, quæ ostendunt Sacerdotium Melchisedeci esse Levitico longe præstantius. Sed Pontificii negant in his rationem istius ordinis esse constituendam, sed quærendam in *Sacrificio incruento panis et vini*, quod offeratur quotidie in Missa ad instar oblationis Melchisedeci per ministerium Sacerdotum Novi Testa-

menti, qui in eum finem a Christo sint instituti. Nam nec benedictionem et decimationem posse discrimen istud constituere, cum utraque fieret a Sacerdotibus Leviticis, nec ejus unitatem et successionis carentiam, quia et Abeli nemo successisse legitur, nec Jobi aut Eliæ genus recensetur. Sed frustra sunt qui ita ratiocinantur. 1. Quia licet ista, quæ Melchisedeco tribuuntur, possent divisim in aliis inveniri, nuspiam tamen nisi in ipso conjunctim deprehenduntur. 2. Benedictio, et decimatio in genere pertinuit etiam ad Sacerdotes Leviticos, sed non eo modo, quo tribuuntur Melchisedeco, dum ipsum Abrahamum, et in eo Levitas ipsos decimasse et benedixisse, ut superior inferiores, dicitur. 3. Abel non potest dici ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, nec Jobi et Eliæ genus absolute reticetur, præterquam quod isti non fuerunt sacerdotes, de quibus hic agitur.

An dentur multi Sacerdotes secundum ordinem Melchisedeci? Negatur.

XVI. Sed videamus ulterius, quam falso obtrudatur sacerdotium aliquod Novi Testamenti secundum ordinem Melchisedeci, quod exerceatur a Ministris Christi in Sacrificio Missatico. Hoc vero non obscure colligitur ex variis. Primo, quia in eo discrimen constituitur ab Apostolo inter Sacerdotium Leviticum et Melchisedecianum; quod illi quidem plures essent, tam simul, quam successive; Iste vero unicus sit, qui nec socium debuit habere, nec successorem, "Et illi quidem," inquit Apost., Heb. vii. 23, 24, "plures erant juxta Legem, quia per mortem non poterant durare, sed iste quia in æternum manet, sacerdotium habet ἀπαράβατον," quod sane dici non posset, si Sacerdotium Melchisedecianum plures haberet mortales et infirmos sacerdotes sibi succedentes, non secus ac Sacerdotium Leviticum.

XVII. Nec juvat hic reponere cum Bellarm. lib. 1. de Missa, cap. 25, "Paulum quidem excludere sacerdotes ejusdem ordinis et dignitatis, sed non sacerdotes inferiores, qui respectu Christi sint reipsa Ministri. Neminem quidem succedere posse Christo in eodem ordine, quia vixit in æternum, sed nihil obstare quominus sub illo alii instituantur, ut ejus Vicarii et Ministri, ut licet Christus sit unicus Pastor et Doctor noster, Matth. xxiii. 8, possunt tamen sine ejus præjudicio alii Doctores inferiores et Pastores dari." 1. Quia hæc distinctio aperte in os contradicit Apostolo dicenti, Heb. vii. 24, Sacerdotium Christi esse ἀπαράβατον, id. non modo perpetuum, sed quod ad alium non possit transmitti. At si plures essent Sacerdotes secundarii, haberent sacerdotium participatum a Christo ad ipsos transmissum. 2. Repugnat etiam typo; Nam Sacerdotium Melchisedeci tale fuit, ut nullos habuerit adjunctos, sive ut successores, sive ut Vicarios, et Sacerdotes secundarios, sed in uno Melchisedeco fuerit inclusum, excluso quolibet alio. Cum ergo Christus sit Sacerdos secundum ordinem Melchisedeci, debet esse unicus, ut nemo ipsi in hoc munere possit adjungi quocunque nomine, aut prætextu, socius, successor, aut Sacerdos secundarius. Si enim figura restringitur ad unam personam, cur non potiori jure veritas? Et si ex eo quod Melchisedec nullum successorem habuit, bene colligitur nec Christum ullum habere, Cur non pariter ex eo quod nullum inferiorem habuit, concluditur pariter Christum nullos habere? Confirmatur ex eo quod in vocatione Aaronis semper fiat mentio filiorum et posterorum ejus, sed respectu Melchisedeci fiat tantum mentio personæ ipsius, non alia certe de causa, quam ut ostendatur Sacerdotium Aaronicum *uni Familiæ*, sed Melchisedecianum *uni Personæ* destinatum esse. 3. Sacerdotes isti secundarii, vel sunt ejusdem speciei cum primario, vel diversæ, sed neutrum dici potest. Non posterius, quia sic diversum oporteret esse sacrificium, quod offerrent, a Christi Sacrificio, quod Adversarii

nolunt. Non prius, quia sic deberent Reges et Sacerdotes esse, ἀπάτορες, ἀμήτορες, ἀγενεαλόγητοι, et habere Sacerdotium, perpetuum et ἀπαράβατον, quod ad alium non transmitteretur, et in quo nec decessores, nec successores haberent, et similia, in quibus ordo iste Melchisedeciani Sacerdotii consistit ex apostolo; Quod nemo non videt de illis dici non posse. Rursus deberent constitui cum juramento, et per vim vitæ indissolubilis, ut Christus, esse puri et immaculati, qui non opus habeant offerre pro seipsis, sed tantum pro populo, qui essent ipsi Sacerdotes et victimæ, qui semel tantum offerrent, non quotidie, qui per mortem non prohiberentur manere, qui in vero Sanctuario nim. cœlo possent ministrare, ut de Christo dicitur, quod quam alienum sit ab ipsis, per se patet. 4. Si non dantur sub N. Testam. Sacerdotes ejusdem dignitatis et ordinis cum Christo, quia ratio propter quam plures fiebant sub Lege nulla est, nimirum *moriendi necessitas:* Ita nec plures dari possunt inæquales et secundarii, quia ratio propter quam plures erant sub Lege cessat, nimirum *infirmitas*, quia unus non poterat sufficere tot functionibus obeundis. Ideo plures debuit habere suffraganeos, qui illum sublevarent. Sed neutra ratio locum habet in Christo immortali, et perfectissimo, qui proinde nec per mortem prohibetur durare, nec per infirmitatem impar est tanto muneri, quæ Apostoli est ratiocinatio, Heb. vii. 23, 24, 28.

XVIII. Nec contrarium evincere potest instantia, petita a Prophetia Christi, quæ potest admittere Pastores et Doctores secundarios, licet Christus maneat semper supremus Pastor et Doctor Ecclesiæ. 1. Quia alia ratio est Prophetiæ, quæ agit nomine Dei apud homines, alia Sacerdotii quod nomine hominum apud deum: Quoad illam Christus in cœlis manens requirit Ministros, qui præsentiam suam corpoream supplentes homines visibiliter alloquantur, et sæpius doceant, sed quoad illud, cum Christus semper adsit Patri, et sacrificium semel oblatum infinitæ sit virtutis, non requirit Ministros, qui ejus loco sacrificent. 2. Christus, qui se summum Doctorem nostrum vocat, Apostolos instituit et Ministros, qui prædicarent, Matth. xxviii. 19, Eph. iv. 11, sed nuspiam Sacerdotes inferiores instituisse legitur. 3. Pastores inferiores sub Christo non repugnant ulli typo, quod faciant Sacerdotes secundarii. 4. Quum Christus unicus Doctor vocatur exclusive ad alios omnes debet intelligi, quia docet externe et interne, et quia attulit nobis Evangelium cœlitus, ita ut nihil doceant Pastores, quod non acceperint ab ipso, quod nulli mortalium convenire potest. Sed hoc de Sacerdotio dici nequit, quia ex hypothesi Adversariorum Sacerdotes debent esse ejusdem ordinis cum Christo.

2. Non est institutum a Christo.

XIX. Secundo, Quia Sacerdotium istud nuspiam institutum legitur in Novo Testamento, nec a Christo, nec ab Apostolis. Paulus quidem varios ordines recenset Munerum sacrorum, tum ordinariorum, tum extraordinariorum, Rom. xii., 1 Cor. xii., Eph. iv. Sed de Sacerdotibus Novi Test. altum apud illum silentium. An credibile est Paulum, qui tam accurate exponit quæcunque pertinent ad sacrum Ministerium etiam minutiora et minus necessaria, ut videtur in Epistolis ad Timotheum et ad Titum, omissurum fuisse hanc Muneris istius speciem et partem, quæ præcipua est et primaria, et præ qua cæteræ exigui videntur momenti? Ita Christus vocat quidem suos ad Apostolatum et Ministerium, ut doceant, Evangelium prædicent, et Sacramenta administrent; sed ut sacerdotali munere fungantur, et ut ipsum quotidie offerant in sacrificium ἱλαστικὸν, nusquam præcipit. Nec eo pertinere potest quod in institutione Eucharistiæ jubet discipulos *hoc facere in sui commemorationem*, quia hoc ad omnes fideles respicit Interprete Paulo, 1 Cor. xi.

25, qui exponit per edere panem, et bibere poculum, "Quotiescunque ederitis panem hunc, et biberitis hoc poculum, annunciabitis mortem Domini, &c." Unde Bellarm. lib. 4. de Euch. cap. 16., agnoscit hoc commune esse omnibus Christianis. Deinde inauditum est eadem verba duobus diversis, et a se valde separatis sacramentis inservire posse, quod hic fieret, nimirum ad Eucharistiæ, et sacerdotii institutionem. 3. Gratis supponitur τὸ *facere*, hic poni pro *sacrificare*, quo nihil alienius esse potest a mente Christi, qui hic nec ullum sacrificandi ritum observasse legitur nec Apostolis suis præcepisse, ut suo loco fusius ostendetur.

3. Sacerdotium hoc nulli homini potest competere;

XX. Tertio, Quia sacerdotium hoc secundum ordinem Melchisedeci, iis characteribus et notis insignitur, quæ nemini nisi Christo competere possunt; Ut quod sacerdos sit vocatus et constitutus a deo cum juramento, Heb. vii. 21, qui non opus habeat offerre pro seipso, sed pro populo, Heb. vii. 27, qui non sæpius, sed semel tantum, non alienum sanguinem, sed proprium offerre debuerit, ad tollendum peccatum, Heb. ix. 26, qui per proprium sanguinem æterna redemptione peracta in cœleste sacrarium debuit ingredi, Heb. ix. 12, qui in æternum vivens perfecte posset servare accedentes ad Deum per ipsum, Heb. vii. 25, denique qui ad hæc omnia præstanda purus esset, impollutus, segregatus a peccatoribus, Heb. vii. 26.

4. Quia Paulus de eo non loquitur;

XXI. Quarto, Quia Apostolus, qui tam sollicite agit de convenientia Sacerdotii Melchisedeciani et Christi, verbum nullum facit sacrificii istius incruenti, seu oblationis panis et vini, in qua præcipue sitam esse volunt istam similitudinem, quod non fuisset omissurus, si in eadem fuisset cum Pontificiis sententia. Nec hic dicendum cum Bellarmino: Vel hoc non fecisse ad propositum Apostoli, quod erat excellentiam Sacerdotii Christi extollere supra Leviticum; Nam si Apostolus intendebat Sacerdotii istius duplicis collationem instituere, An potuit vel debuit potissimam ejus partem omittere? Vel mysterium Eucharistiæ altius fuisse, quam ut ab Hebræis percipi posset, quod Apostolus vocat δυσερμήνευτον, Heb. v.; Nam si hæc ratio valeret, nihil debuit dicere de tot aliis mysteriis non minus arduis, imo longe difficilioribus mysterio Eucharistiæ, verbi gratia, de Divinitate Christi, de ejus Incarnatione, Sacrificio, &c. Imo cap. vi. 1, testatur Apostolus, non debere Hebræos hærere in rudimentis Religionis, sed relicto sermone principii tendere ad perfectionem.

5. Quia non differunt Sacerdotium Aaronis, et Melchisedeci hac in parte.

XXII. Quinto, Quia sic Sacerdotium Aaronicum et Melchisedeci non differrent hac in parte, ut proponuntur tamen ab Apostolo, tanquam diversissima, siquidem in illo etiam occurrebat oblatio panis et vini, ex Exod. xxix. 24, Lev. ii. toto, Num. xxviii. 5, 12, ubi oblationes Similæ præcipiuntur, non tantum ut pars quædam sacrificii alterius, vel illius condimentum, verum etiam ut oblatio per se, ex Lev. ii. 1, 2. Imo Melchisedecianum infra Leviticum abjiceretur, si quod illic partem sacrificii, hic totum sacrificium constituit. Nec juvat reponere Sacerdotium Melchisedecianum in eo differre a Levitico, Quod istud quidem omnis generis sacrificia offerret cruenta et incruenta; Illud vero solum incruentum. Nam tantum abest, ut ulla inde præstantia accedat Melchisedeciano, ut contra Leviticum longe excellentius eo ipso censendum esset. Adde quod Christus sic potius dicendus esset Sacerdos secundum ordinem Aaronis, quam Melchisedeci, siquidem utrumque hoc sensu et cruentum et incruentum obtulit, cruentum in Cruce, incruentum in Eucharistia.

Fontes Solutionum.

XXIII. Nihil habetur, Gen. xiv., in historia Melchisedeci, unde colligi possit eum sacrificium incruentum panis et vini Deo obtulisse. Nec quod dicitur de *prolatione panis et vini* facta Abrahamo reduci ex cæde Regum eo pertinet. Quia non agitur de functione Sacerdotali, sed de munificentia Regia, qua milites Abrahami defatigatos reficere voluit, et amicum victorem regio epulo excipere, ut Veteribus hoc moris fuisse, redeuntibus ex prælio, et victoria potitis panem et vinum offerre ad eos refocillandos, notat Fagius in Gen. xiv., et exemplum occurrit Jud. viii. 5, ubi incolæ Succoth obviam eunt Gedeoni post debellatos Madianitas cum pane. Sic ex stylo Heb. *panis* omne genus ciborum significat, et *edere panem* cum aliquo est ad mensam assidere et convivari. Non aliam esse mentem Mosis hoc in loco probatur : 1. Ex verbo הוציא quod est *proferre, in medium afferre, educere, extrahere*, non vero *offerre*. Unde LXX. illud vertunt passim per ἄγειν, ἐξάγειν, ἐκφέρειν, et nunquam per θύειν. Nec alio sensu potest sumi Jud. vi. 18. Imo si alicubi in Scriptura acciperetur pro actione sacerdotali, non sequeretur et hic pariter ita sumendum esse. 2. Rei natura hoc postulat, quia oblatio sacrificalis postulat altare aliquod in eum finem erectum, cujus nulla apud Mosem mentio, ut alibi sollicite hoc Moses refert, quoties de sacrificio Noachi, Abrahami, Jacobi, et aliorum loquitur. Unde patet oblationem istam non factam esse Deo in sacrificium, sed Abrahamo in convivium. 3. Sic exponit Joseph. lib. i. Antiq. cap. xi., ἐχορήγησε δὲ οὗτος ὁ Μελχισεδὲκ τῷ Ἀβραὰμ στρατῷ ξένια, καί πολλὴν ἀφθονίαν τῶν ἐπιτηδείων παρέσχε, *Subministravit hic Melchisedec Abrahami exercitui dona, et magnam rerum necessariarum copiam præbuit.* LXX. reddunt per ἐξήνεγκε, et in multis codicibus, nominatim Complutensi, additur exegetice αὐτῷ *ipsi*, ἐξήνεγκεν αὐτῷ ἄρτους καὶ οἶνον, *produxit ipsi panem et vinum.* Ita reddit Onkel. Vulgata, quæ Pontificiis est authentica, habet *protulit.* Ita sentire Hebræos veteres notant Hier. ad Evagri. et Ambros. in h. l. Caietanus fatetur nihil hic scribi de sacrificio sive oblatione, sed de prolatione et extractione panis et vini, quam Josephus dicit factam ad reficiendum victores.

XXIV. Instantiæ, quæ ab Adversariis afferuntur, contrarium non evincunt. 1. Quod causa oblationis statim reddatur petita a Sacerdotio, dum additur, *Erat enim Sacerdos Dei Altissimi.* Quia quod est in Heb. non est particula causalis, sed copulativa, ut redditur a Pagnino, Montano, Vatablo, et LXX., ἦν δὲ ἱερεὺς ; Nec pertinet ad antecedentia, ut ratio reddatur, cur protulerit panem et vinum, cum id fecerit qua Rex amicus et fœderatus, sed ad sequentia, ut intelligatur quo jure benedixerit Abrahamo, et ab eo decimas acceperit. Nec si Sophpasuch additur, ostendit finiri orationem, sed tantum versum, ut alibi fieri solet non semel, Psal. xcv. 7, 8, Gen. xxiii. 17, 18, Jer. xxxiii. 10, 11. 2. Nihil opus fuisse panem et vinum militibus Abrahami cibandis destinari, quia ex præda jam erant saturi, ver. 24. Quia non sequitur, ipso Pererio judice ad Gen. xiv., " Parum," inquit ille, " in hac confutatione videtur esse roboris, quia vel hoc nescivit Melchisedec, vel si scivit, voluit nihilominus eo munere suam erga Abrahamum benevolentiam, et ex victoria ejus singularem lætitiæ suæ voluptatem declarare." Adde quod spolia omnia non sunt esculenta, quæ deglutiri possint. 3. Nuspiam alibi fieri mentionem sacrificii Melchisedeci, ejusque ritum describi nisi hic ; Ergo verba ista bene huc trahi, vel si ad convivium referuntur, esse convivium sacrum et religiosum ad probandam suam communionem in veri Dei cultu, ut fieri solebat post sacrificia. Sed non necesse fuit Mosem agere de Sacrificio Melchisedeci magis, quam de ejus genealogia et parentibus. Nam, præterquam quod

Sacerdotium latius patet sacrificio, cum orare et benedicere ad illud pertineat; Scopus Spiritus Sancti non fuit recensere omnes actus Sacerdotii Melchisedeci, sed eos tantum in quibus præstabat Sacerdotibus Leviticis, quod non potuisset fieri per Sacrificii rationem, quod commune fuit ipsis. Quid quod mysticum potuit esse Scripturæ silentium in hoc ut in aliis, ut innueretur Christum nihil habuisse extra se, quo sacrificium notaretur, quia debuit esse Sacerdos et Victima. Quod vero additur de convivio sacro et religioso, quod secutum fuerit ejus sacrificium, ut prius sacrificati fuerint panes, quam Abrahamo appositi, mera est suppositio, cujus nec vola nec vestigium apud Mosem occurrit. Imo *ἀσύστατα* ponit; Cum enim sacrificium teste Bellarm. destructionem afferat rei sacrificatæ, si panis et vinum semel destructa sunt in sacrificio, quomodo idonea possunt esse quæ ab hominibus participentur; pecudum quidem caro potuit comedi post immolationem earum, in qua destructionem sui, id. mortem patiebantur. Sed idem de inanimatis dici non potest, quæ destrui non possunt, nisi quum vel flammis absumuntur, vel effunduntur, ut in cibum amplius apponi non possint.

XXV. Sacerdotii æternitas, non infert statim perpetuitatem oblationis sacrificii, quasi otiosum esset sacerdotium, si sacrificium continuo ab ipso non offeratur. Sed sufficit ut sacrificium sit perpetuum ratione efficaciæ et continuæ applicationis. Ita Sacrificium Christi semel oblatum, quod actu oblationis cessavit, perpetuo tamen durat ratione virtutis et valoris æterni, quia sanguis ejus est semper vivus et recens coram Deo. Licet ergo sacrificii actus in terris cessaverit, non propterea Sacerdotium est otiosum, cum Sacerdos non instituatur tantum ad offerendum, sed etiam ad intercedendum, et alias functiones obeundas; imo si Christus adhuc esset in terris, ne Sacerdos quidem esset, Heb. viii. 4. Nec necesse est ut Sacerdos habeat semper aliquid, quod offerat novi, Heb. viii. 3, modo aliquando obtulerit; ut Sacerdotes Levitici peracto sacrificio non desinebant esse Sacerdotes; Vel si oblatio quædam requiritur, non est semper sacrificii iteratio, sed efficacissima repræsentatio per intercessionem, ad instar S. Sacerdotis, qui peracta oblatione in Tabernaculo in Sancto Sanctorum sanguinem expiationis inferebat intercessurus pro populo.

XXVI. Cum Apostolus dicat Christum Sacerdotem esse in æternum absque ulla mentione sacrificii, non potest Sacerdotii æternitas in eo consistere, sed ad tres alias causas refertur ab Apostolo: 1. Ad *personæ æternitatem*, quia Christus ut Filius Dei in æternum vivit, Heb. vii. 3, 16, 17. 2. Ad *sacrificii virtutem et efficaciam*, quæ semper durat, et ad omnes cujuscunque temporis fideles pertingit, Heb. vii. 25, et x. 10, 19. 3. Ad *intercessionis perpetuitatem*, quia semper vivit ad interpellandum pro nobis, Heb. vii. 25.

XXVII. Religio Christiana non potest esse sine sacrificio aliquo externo et visibili, quo semel placata sit Dei ira, et peccatum expiatum; sed non necesse est ut sacrificium illud externum quotidie offeratur; sufficit ut semel oblatum, vim et efficaciam æternam habeat, quod in Christi Sacrificio occurrit.

XXVIII. Sicubi apud Prophetas Sacerdotes et Levitæ dicuntur futuri sub Novo Testamento, vel refertur ad sacerdotium spirituale et mysticum, quod commune est omnibus fidelibus, per quod facti Sacerdotium regium debent offerre hostias spirituales gratas Deo per Christum, 1 Pet. ii. 5, Rom. xii. 1, Heb. xiii. 15, quo sensu, Isa. lxi. 6, dicitur, *Fideles vocandos esse sacerdotes et Ministros Dei;* Vel intelligitur Ministerium Evangelicum, quod phrasi legali exprimitur, propter utriusque analogiam, quia ut

Ministerio Sacerdotum Deus utebatur ad conservandam divini cultus rationem; Ita in Ecclesia Christiana uti vult Ministerio sacro, quo Electi ad Christum adducantur, et adducti in ejus cultu constanter perseverent. Sic intelligendus locus, Isa. lxvi. 21, ubi ait *assumturum Deum ex Gentibus Sacerdotes et Levitas*, id est, Ministros sacros; Ut vero Levitæ proprie hic non sunt intelligendi, qui sint ex Tribu Levi, Ita nec vox Sacerdotis proprie, sed mystice intelligenda est.

XXIX. Si veteres Sacerdotum nomine solent insignire nonnunquam Evangelii Ministros; Non ideo fit ab ipsis, ut aliquod reale et proprie dictum sacrificium externum præter sacrificium cruentum Christi in Cruce oblatum in Ecclesia dari significent; nam eo nomine non raro solent et fideles ipsos sæpius designare. Sed duplici potissimum de causa: Primo, quia Ministri sese consecrant ad opus Ministerii; Secundo, quia Evangelii prædicatione defungentes, populum Dei quasi mactant, et offerunt Deo in hostiam εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ, quo respicit Paulus, Rom. xv. 16, quum ait se ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, ut *oblatio Gentium fiat accepta, sanctificata per Spiritum.* Ut ita sacrificium sit aliquod, sed mystice et figurate dictum, non proprium et visibile.

XXX. Distinctio oblationis cruentæ et incruentæ est ἀσύστατος. Nam 1. Si Christus non tantum semel cruento, sed incruento etiam sese obtulit, et quotidie offertur sacrificio; non unicum, sed plura ejusdem Christi sunt sacrificia, contra expressa Scripturæ loca, Heb. ix. 25, et x. 10, 14. 2. Sic cadit Apostoli argumentum concludentis Christum sæpius passurum fuisse, si sæpius se offerre necesse habuisset. 3. Repugnat Oraculo Paulino testanti sine sanguinis effusione non dari remissionem peccati, Heb. ix. 22. Unde cum sacrificii propria qualitas fuerit esse cruentum, quisquis incruentum aliquod statuit Christi sacrificium, eo ipso verum sacrificium Christi negat.

XXXI. Sacrificii jugis ablatio, de qua, Dan. viii. 11, agitur, historice et quoad literam ad Antiochi persecutionem referri debet, qui templum profanavit, et cultum legalem, et imprimis sacrificium juge cessare fecit; mystice vero, si ad Anti-Christum referatur, sacrificium juge non potest ad Missam pertinere, quia fuit sacrificium cruentum, quod quotidie bis solebat offerri, et in uno tantum loco, quod de Missa dici nequit, Sed ad sacrificium ipsum Christi, quod continuo præsens est Deo ad propitiationem, et fidelibus ad consolationem, et quod per Anti-Christum revera ablatum potest dici, per sacrificii Missatici cum eo ἀσυστάτου institutionem.

XXXII. *Oblatio munda*, de qua Mal. loquitur, cap. i. 11, non magis potest ad sacrificium proprie dictum, quod in oblatione panis et vini consistat, referri, quam *suffitus*, de quo ibidem fit mentio. Ut vero constat per istum suffitum mystice intelligendas esse preces et laudes fidelium, quæ sæpe hac voce designantur, Psal. cxli. 2, Apoc. v. 8, Ita per oblationem mundam nihil aliud notatur, quam spiritualis cultus Dei inter gentes præconio Evangelii instituendus, sermone cultui legali accommodato, ut passim alibi, Rom. xii. 1, et xv. 16, 1 Pet. ii. 5, Phil. iv. 18.

QUÆSTIO X.

DE NECESSITATE SATISFACTIONIS.

An necesse fuerit Christum pro nobis satisfacere Justitiæ Divinæ? Affirm. Contra Socin.

I. Ut Sacerdotium Christi juxta descriptionem Apostoli et Levitici adumbrationem duabus præcipue partibus absolvitur, ἱλασμῷ seu *Satisfactione* data pro nobis in cruce, et ἐμφανισμῷ, seu *Comparitione et Intercessione* pro nobis in cœlo, 1 Joh. ii. 2, Heb. ix. 12, Doctrina de *Satisfactione Christi*, ut primaria et potissima pars magni mysterii Pietatis et præcipuum fidei et spei nostri fundamentum, ante omnia adstrui, et adversus ignita Satanæ tela, quibus ab innumeris adversariis impeti solet, vindicari et confirmari debet.

II. Quicquid de ea in controversiam venit, ad quinque capita referri potest: 1. Ad *Necessitatem ejus;* 2. Ad *Veritatem;* 3. Ad *Unitatem* et *Perfectionem;* 4. Ad *Modum et Partes;* 5. Ad *Objectum*. De quibus distincte totidem quæstionibus dicendum erit.

Quo sensu Satisfactio sumatur hic.

III. *Satisfactio* de qua hic quæritur, non sumitur *late* pro simplici et qualicunque *offensæ reparatione*, quum aliquis se purgat et excusat apud eum, qui offensam aliquam passus est. Sed *stricte* pro *solutione debiti*, qua solvitur quod alius debet, et qua satisfit Creditori, vel Judici, debitum vel pœnam repetenti.

Status Quæstionis, De ejus Necessitate.

IV. De *Necessitate Satisfactionis* tres sunt precipuæ Theologorum sententiæ. Prima *negantium* simpliciter, quales sunt Sociniani, qui non modo Christum satisfecisse pro nobis negant, sed et non opus ea fuisse contendunt, siquidem Deus gratis et possit et velit peccata remittere sine satisfactione. Socin. de Serva. lib. 1, cap. 1. Secunda *distinguentium* necessitatem *absolutam et hypotheticam*, et quoad istam quidem, asserentium constanter contra Socinianos satisfactionis necessitatem, quia Deus hoc ita decrevit, cui addunt et *necessitatem congruentiæ*, quia maxime congruum erat satisfieri justitiæ divinæ, ne impune violari dicerentur ejus præcepta; Sed quoad illam negantium ita necessariam fuisse absolute, quia, si Deo libuisset, alii modi liberationis possibiles non illi defuissent: qua in sententia videtur fuisse August. lib. 13, de Trin. cap. 10, Et nonnulli ex nostris, maxime qui ante Socinum scripserunt. Tertia *affirmantium* qui necessitatem absolutam ita statuunt, ut Deus non modo noluerit peccata nobis remittere sine satisfactione, sed ne potuerit quidem per justitiam. Quæ communis est Orthodoxorum sententia, quam sequimur.

V. Quia vero multifariam hic peccatur ab adversariis, ex perversa sententiæ nostræ explicatione; Quædam præstruenda sunt in antecessum fundamenta, ex quibus tota de Satisfactione Christi doctrina facilius percipi poterit, et lux magna, tum huic quæstioni, tum sequentibus inferetur. Ista vero respiciunt, vel *peccatum*, pro quo satisfactio requirebatur, vel *Satisfactionem* ipsam, quæ danda fuit, vel *Deum* cui satisfactio præstanda fuit, vel *Christum*, qui satisfacere debuit.

VI. Primo *Peccatum*, quod reatum post se trahit, quo exosi Deo reddimur, et pœnæ debitores constituimur, sub triplici σχέσει potest spectari, vel *debiti* quo obstringimur justitiæ divinæ ad ejus solutionem, quo sensu Lex dicitur chirographum, Col. ii. 24, vel *inimicitiæ*, per quam, non

modo sumus θεοστυγεῖς osores Dei, sed Deus ipse nos odio habet et cum indignatione respicit, vel *criminis*, quo rei sumus mortis et maledictionis æternæ coram Deo mundi Rectore et supremo Judice. Unde peccatores modo *debitores* vocantur, Matth. vi. 12, modo ἐχθροὶ *inimici* Dei, tam active quam passive, Col. i. 21, modo *Rei* et ὑπόδικοι τῷ Θεῷ, Rom. iii. 19. Unde colligitur tria ad Redemptionem nostram fuisse requisita, Ut debitum peccati solveretur, ut odium Dei et ira placaretur, et ut reatus expiaretur.

VII. Atque hinc secundo natura *satisfactionis*, quæ pro peccato præstari debuit, percipi potest, nimirum in qua tres istæ σχέσεις simul concurrant, quæ sit et *debiti solutio*, et *iræ divinæ*, per nostri cum eo reconciliationem, *placatio*, et *reatus* per pœnæ perpessionem *expiatio*. Sed ut potissima ratio, quæ in peccato attendenda est, est σχέσις criminis; Ita Satisfactio habet rationem pœnæ a supremo judice impositæ.

VIII. Hic vero accurate distinguenda est duplex *solutio*, quæ obtinet apud Jurisconsultos. Alia, quæ *ipso facto* reum et debitorem *liberat*, quum illud ipsum solvitur quod est in obligatione, sive fiat ab ipso debitore, sive ab alio, ejus nomine. Alia, quæ *ipso facto non liberat*, quum non idem omnino, quod est in obligatione, sed æquivalens solvitur, quæ licet obligationem ipso facto non perimat, admissa tamen, cum recusari posset, pro satisfactione habetur. Quod in debito pecuniario et pœnali patet; nam in debito pecuniario solutio debiti ipso facto liberat debitorem a quocunque fiat; quia non attenditur hic *quis solvat*, sed tantum *quid solvatur*. Unde creditor, accepta solutione, nulla dicitur uti erga debitorem indulgentia et remissione, quia tantumdem accepit, quantum debebatur. Sed in debito pœnali eadem non est ratio, quia obligatio non tantum est de re, sed de persona, id est, non attenditur tantum *quid solvatur*, sed etiam *quis solvat*, id. ut pœna feratur a persona peccante; Lex enim ut obedientiam propriam et personalem postulat, talem etiam pœnam exigit. Ideo ut liberetur reus posita satisfactione aliena seu vicaria, debet actus Rectoris et Judicis intercedere, qui respectu Legis dicitur *relaxatio*, respectu Debitoris et Rei, *remissio*, quia remittitur pœna propria, et admittitur in ejus locum et acceptatur vicaria. In hoc autem negotio, quia peccatum non habet tantum rationem debiti, sed et criminis, satisfactio non est ejus generis, quæ possit ipso facto debitorem liberare, nisi accedat Judicis ἐπιείκεια et remissio, quia non solvitur id ipsum quod est in obligatione, nimirum pœna propria, quam Lex juxta ἀκριβοδίκαιον postulabat, sed tantum vicaria. Unde facile patet, quam bene hic inter se conveniant *Remissio* et *Satisfactio*, quicquid clamitent Adversarii, quia in pœnæ perpessione, quæ lata est a Christo, est *Satisfactio*, sed in admissione et acceptatione Vicarii est *Remissio*. Illa respicit Christum, a quo Deus pœnam, non numero, sed specie eandem cum ea quæ a nobis debebatur exigit. Ista vero fideles, quibus pœnam propriam remittit Deus, dum vicariam admittit, atque ita admirabile videtur justitiæ et misericordiæ temperamentum, Justitia quippe in peccatum se exerit, et Misericordia erga peccatorem. Satisfactio fit Justitiæ Dei a Sponsore, et Remissio nobis fit a Deo.

IX. Hoc tertio confirmatur ex σχέσει *Dei*, cui satisfactio dari debet. Nam, ut triplex hic est peccati σχέσις ut diximus; Ita Deus potest spectari, vel ut *Creditor*, vel ut *Dominus* et *Pars* offensa, vel ut *Judex* et *Rector*. Sed in hoc negotio, licet duæ priores suum etiam locum hic habeant, præcipue tamen tertia hic attendenda est. Deus quippe hic non se habet tantum ut Creditor, qui potest pro libitu de jure suo remittere, nec tantum ut pars offensa, et Dominus qui de suo potest facere quod vult sine cujus-

quam injuria, sed ut *Judex* et *Rector* Universi, ad quem solum pertinet pœnæ inflictio, vel a pœna liberatio, quia ut agnoscunt omnes Jurisconsulti, hoc tantum est supremi Magistratus et τῆς ὑπερεχούσης ἐξουσίας. Licet enim Creditor possit debitum repetere, et Pars offensa jus habeat postulandi restitutionem, et damni compensationem ; At potestatem cogendi, vel pœnam sumendi, nemo nisi Judex, qui est in authoritate constitutus. Quod rite hic tenendum contra Adversarios, quorum hoc est πρῶτον ψεῦδος, Peccatum ut simplex debitum, et Deum ut merum Creditorem esse hic spectandum, qui pro arbitrio possit vel pœnam exigere, vel remittere sine satisfactione. Cum certum sit hic Deum induere σχέσιν Judicis et Rectoris Mundi, qui jus Majestatis sustinet, et se Custodem et Vindicem Legum profitetur ; atque adeo Jus habet non crediti tantum, aut Dominii, quo possit uti vel non uti pro libitu, sed *Jus Regiminis*, et pœnæ, quod est naturale et indispensabile.

X. Verum hic rursus *pœna ipsa*, quam Judex exigit, distinguenda est accurate a *pœnæ modo* et *circumstantiis*, nec enim eadem est utriusque ratio. Nam quod pœnam ipsam spectat in genere, Jus Dei hac in parte plane est indispensabile, fundatum quippe in ipsa justitia Dei. Sed quoad pœnæ istius modum et circumstantias, ut exigatur a tali persona, et tali modo, non est pariter juris naturalis, sed positivi et liberi, potest enim hic ἐπιείκεια quædam ex Dei sapientissimi bonitate admitti, vel respectu *temporis* per dilationem pœnæ, vel respectu *graduum* per mitigationem, vel respectu *personarum* per substitutionem. Licet enim persona peccans omnino mereatur pœnam, et juste puniri possit, non est tamen ita necessarium et indispensabile, quin certis quibusdam gravibus de causis possit translatio fieri pœnæ in Vadem. Et hoc sensu dicitur a Theologis pœnam omni peccato *impersonaliter* infligendam esse necessario ; sed non statim *personaliter* omni peccatori ; siquidem Deus singulari gratia nonnullos potest eximere ab ea, substituto in eorum locum Vade.

XI. Hoc vero ut concipiatur exequi posse Deum, spectandus est, non ut Judex inferior et subalternus sub Lege constitutus, qui de Legis rigore dispensare non posset pœnam in alium transferendo. Sed ut Judex summus et ἀνυπεύθυνος, qui ut justitiæ suæ vult satisfieri per peccati pœnam ; Ita pro summa sua sapientia et misericordia, potuit de ἀκριβοδικαίῳ Legis relaxare eximendo peccatores a pœna debita, et transferendo eam in Sponsorem. Atque hinc patet, Cuinam satisfactio ista persolvi debuerit, An Diabolo detinenti, ut cavillatur Socinus, An vero Deo supremo Judici ? Cum enim Diabolus hic sit tantum Minister Dei, et præfectus Carceris, qui nullam nisi ex Dei justo judicio potestatem habet in peccatores, satisfactio ipsi præstari non debuit, sed Deo Judici, qui primario et principaliter nos detinebat. Adde quod perperam hic supponitur in pœnarum latione dandam esse personam aliquam cui solutio debeat fieri, ut in debito pecuniario numeratur pecunia creditori ; Cum sufficiat Judicem esse, qui pœnas exigat ad Majestatem Legum sartam tectam conservandam.

XII. Quarto, *Persona* ipsa *quæ satisfacit* hic est attendenda. Nam ut peccata habebant rationem debiti, inimicitiæ, et criminis, et Deus se habuit ut Creditor, Pars offensa, et Judex ; Ita Christus debuit triplicem relationem induere : *Sponsoris*, qui pro nobis debitum solveret ; *Mediatoris* et εἰρηνοποιοῦ, qui inimicitias tolleret, et Deum nobis conciliaret ; et *Sacerdotis et victimæ*, qui se loco nostro substitueret ad satisfactionem pœnalem. Rursus ut satisfactio, quæ a Justitia Dei exigebatur, duo præcipue postulabat, 1. Ut ab eadem natura quæ peccaverat persolveretur, 2. Ut valoris tamen et pretii infiniti esset ad demeritum infinitum peccati tollendum : In Christo duæ naturæ necessariæ fuerunt ad satisfactionem persolvendam,

humana, quæ pateretur, divina, quæ valorem et pretium passionibus adderet infinitum.

XIII. Denique, cum *substitutio* Christi fieri debuerit loco nostro, justitia ejus demonstranda est, ut constet quo in casu, et quibus conditionibus positis, legitime talis substitutio innocentis pro nocentibus fieri potuerit, quod prima fronte non modo insolitum, sed et injustum videtur. Licet autem substitutio ista, quæ in debito pecuniario subinde fieri solet, rarius occurrat in debito pœnali, imo aliquando prohibeatur, ut apud Romanos fidejussiones in pœna capitali vetabantur, quia nemo est Dominus membrorum suorum, nec hoc fieri potest sine aliquo Reipublicæ damno: Non ignotam tamen absolute Ethnicis fuisse, exempla Damonis et Pythiæ amicorum, quorum alter se pro altero vadem stitit apud Dionysium in causa capitali, et Curtii, Codri, Decii, se pro patria devoventium, satis testantur, ut et jus occidendorum obsidum humanissimis populis usitatum, ubi Principales a promissis deficiebant: qui ideo ἀντίψυχοι dicebantur: Quo respiciens Paulus, Rom. v. 7, dicit *pro viro bono forsan aliquem mori posse.* Scriptura sane eam adstruit sæpe, non modo ex imputatione peccati, in qua alter alterius pœnam ferre solet, sed et ex publico sacrificiorum usu, in quo peccatoris locum subire debuit victima, mortem pro ipso luitura, quem in finem manus capiti ejus imponebantur, et peccati confessio fiebat.

XIV. Sed ut substitutio ista legitime et absque ulla injustitiæ nota fieri possit, variæ conditiones in sponsore requiruntur, quæ omnes in Christum perfecte competunt. 1. *Communio naturæ*, ut peccatum puniatur in ea natura quæ rea erat, Heb. ii. 14. 2. *Consensus voluntatis*, ut sponte et ultro nemine cogente onus illud in se recipiat, Heb. x. 9, "Ecce venio ut faciam voluntatem tuam." 3. *Potestas et dominium membrorum suorum*, ut sit sui juris qui de seipso statuere possit, Joh. x. 18, "Nemo tollit animam a me, sed ego depono eam per meipsum, authoritatem habeo eam deponendi, et eam rursus sumendi." 4. *Potentia pœnas omnes nobis debitas ferendi, et auferendi tam a se quam a nobis*, alias, si detineri potuisset a morte, neminem ab ea liberare potuisset. Quod in Christo θεανθρώπῳ fuisse nemo dubitare potest. 5. *Sanctitas et puritas immaculata*, ut nullo peccato inquinatus, opus non haberet offerre pro seipso, sed pro nobis tantum, Heb. vii. 25, 26, 27.

XV. His positis conditionibus, injustum non fuit Christum justum pro nobis injustis substitui. Hic enim nulla facta est cuiquam injuria. Non *ipsi Christo*, tum quia volens hanc pœnam in se recepit, tum quia potestatem habuit de se statuendi, et potentiam sese a mortuis excitandi. Non *Deo Judici*, quia hoc voluit et jussit; vel Juri ipsius naturali, cui cautum est pœna Sponsoris. Non *Reipub. mundi* per mortem innocentis, qua optimo cive privata sit; Christus enim a morte liberatus in æternum vivit. Nec per vitam Reorum, qui in perniciem Reipub. sint superstites, quia per Christum convertuntur, et novæ fiunt Creaturæ. Non *Legi divinæ*, cui prospectum est perfectissima impletione ejus a Christo facta, et duplici *unione* nostra cum Christo, *naturali* et *forensi* seu *mystica*, per quam ut unum factus est nobiscum et nos cum ipso, ita potuit peccatum et mala nostra in se recipere, et justitiam ac bona sua in nos derivare. Atque ita nec Legis facta est abrogatio, vel derogatio, sed explicatio κατ' ἐπιείκειαν ut quod nobis debebatur ex rigore juris, id ex speciali Dei gratia in Christum transferretur.

XVI. Hisce ita præstructis, ut ad Quæstionem propositam descendamus, Quæritur, An necesse fuerit Christum pro nobis satisfacere, tam absolute a parte justitiæ, quam hypothetice vi decreti Dei? An vero, vel

non necesse fuerit omnino Christum satisfacere pro nobis, Deo gratis absque ulla satisfactione peccata remittere valente, vel necesse fuerit tantum hypothetice propter Dei decretum? Sociniani quidem nullam hic necessitatem agnoscunt. Quidam ex Veteribus et Nostris, necessitatem tantum hypotheticam urgent, et sufficere arbitrantur hæretico refellendo. Sed nos cum plerisque utramque retinemus, et Christi satisfactionem tam a parte justitiæ Dei, quam voluntatis, necessariam fuisse pertendimus. Non tamen urgemus necessitatem simpliciter naturalem, qualis est in igne ad urendum; quæ nec est voluntaria, nec ullam modificationem in sui exercitio admittit. Sed *moralem* et *rationalem*, quæ ut a sanctitate et justitia Dei fluit, nec nisi libera intercedente voluntate exerceri potest, ita variam pro sapientia et ἐπιεικείᾳ Dei, potest modificationem admittere; modo salvum illi maneat jus suum naturale.

Probatur satisfactionis necessitas, 1. a justitia Dei;

XVII. Talem autem esse *satisfactionis Christi necessitatem* multa probant. Primo, *Justitia Dei vindicatrix;* Cum enim sit Deo naturalis et essentialis, ut probatum fuit P. I. Loc. III. Qu. 19, in qua Jus Dei Judicis æternum et naturale fundatur, de quo non magis dispensare potest Deus, quam seipsum abnegare; exercitium ejus non potest non esse necessarium, posito peccato, licet libera fiat intercedente voluntate: maxime cum non consistat in actu mere gratuito et indebito, quæ est ratio misericordiæ, quæ sive exeratur sive non, nemini fit injuria, sed in actu debito reddendi cuique quod suum est, a quo non potest Deus abstinere, sine aliquo justitiæ detrimento. Cum autem justitia ista nihil aliud sit quam voluntas constans puniendi, et voluntas ista non possit irrita esse in Deo, cujus summa est majestas, et infinita potentia, necessario pœnæ inflictionem exigit, vel in peccatore ipso, vel in vade illius loco substituto. Nec huic juri intercedere potest, vel ratio libertatis Dei, qui sese exerit tantum in jure positivo, non naturali, vel ratio misericordiæ, quia in eo quidem posita est, ut peccator subducatur pœnæ, sed non ut peccatum ipsum inultum maneat. Exceptiones, quæ afferuntur, excussæ sunt loco citato.

2. A peccati natura;

XVIII. Secundo, *Peccati natura.* Cum enim sit malum morale, quod intrinsece et a parte rei differt a Sanctitate, ut supra Loc. XI. de Lege, Qu. 2, ostensum fuit; Necessaria etiam et naturalis debet dari connexio inter illud et malum physicum, ut se necessario consequantur, et quemadmodum non potest dari malum physicum et pœnale, sine malo morali, vel proprio, vel imputato; Ita non possit dari malum morale, quod post se non trahat malum physicum. Ut bonum ethicum cum physico, sanctitas cum felicitate indissolubili vinculo consociatur, nonmodo ratione sapientiæ divinæ, cui consentaneum est ea simul componi, quæ conveniunt in genere boni vel mali, sed etiam ratione bonitatis et justitiæ; nam ut per illam non potest a se impetrare quin bonis bene sit, quia bonus est et beneficus imagini suæ; Ita non potest facere, quin malis male sit, quia justus: atque eo magis, quod si quid boni rependit sanctitati creaturæ, facit id ex mera liberalite, sine ullo ipsius merito; sed si plectit peccatorem, reddit illi quod debet, et quod vitio suo commeritus est.

3. A Legis sanctione;

XIX. Tertio, *Legis Sanctio.* Quia Lex pœnam mortis comminatur peccatori, Gen. ii. 17. Deut. xxvii. 26. Ezec. xviii. 20. Rom. i. 18, 32, et vi. 23. Cum vero Deus sit verax et mentiri nescius, necesse est ut impleatur tandem, vel in ipso peccatore, vel in vade. Frustra regeritur comminationem illam esse hypotheticam., non absolutam, id est, quæ relaxari possit posita pœnitentia. Quia

supponitur gratis, quod probandum fuit, dari ullam talem conditionem, vel tacitam, vel expressam. Imo cum non alia possit esse actio sanctionis legalis, quam legis ipsius, cum lex ipsa sit juris naturalis et indispensabilis, ut suo loco probatum est, Et ipsam sanctionem immutabilem esse oportet. Nec hic confundendæ *comminationes particulares* et *œconomicæ*, seu paternæ et evangelicæ, quæ per peculiarem dispensationem denunciantur hominibus, ad eos revocandos ad pœnitentiam, quæ posita pœnitentia revocari possunt, qualis proposita fuit Ezechiæ, Isa. xxxviii., et Ninivitis, Jon. iii., cum *comminationibus Judicialibus*, et immota legis sanctione, quæ in ipsa Dei natura fundatur, et cui hominum conscientia adstipulatur.

4. Ab Evangelii Præconio;

XX. Quarto, *Evangelii præconium*, quod Mediatoris et Sponsoris mortem cruentam et diram pro nobis passi nunciat, Idem confirmat solidissime ab *eventu* a posteriori. Cum enim Deus entia sine necessitate non multiplicet, nec patiantur bonitas et sapientia ejus, ut credamus Patrem, innocentissimum et dilectissimum Filium crudelissimæ et ignominiosissimæ morti exponere voluisse absque gravissima quadam et indispensabili necessitate ; Nec ulla necessitatis ratio excogitari et reddi possit tam insolitæ dispensationis, præter satisfactionem, quæ pro nobis pendenda fuit justitiæ suæ ; Nemo non videt eam absolutæ necessariam fuisse. Scio hic afferri ab adversariis alias tam diræ mortis causas, doctrinæ confirmationem, et virtutum omnis generis, et charitatis imprimis et constantiæ exempla. Sed cum doctrinam suam variis miraculis confirmasset, et per totam vitam multiplicia virtutum istarum exempla dedisset, quis in animum. induxerit Deum ea una de causa Unigenitum Filium tot diris cruciatibus expositurum fuisse ? Ergo alia procul dubio causa subesse debuit istius dispensationis, nimirum Justitiæ ipsius ratio, cui satisfieri debuit, quod Paulus testatur, Rom. iii. 25, quum ait, Christum constitutum fuisse a Deo in propitiatorium εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ad *declarationem justitiæ suæ*, quæ scilicet tam fuit inexorabilis, ut non passa sit peccata nobis remitti nisi interventu mortis Christi.

XXI. Rursus si Deus solo verbo potuit et voluit peccata nobis remittere sine ullius satisfactionis interventu, Qui fit quod Paulus justificationem nostram et salutem toties sanguini Christi fert acceptam ; quum profitetur nos *justificari per redemptionem quæ est in ejus sanguine*, Rom. iii. 24, *Nos redemptionem habere in ejus sanguine*, scilicet *remissionem peccatorum*, Eph. i. 7, *et Eum reconciliasse omnia Deo per sanguinem Crucis*, Col. i. 20. Nihil enim opus erat sanguinem ejus propterea fundi, si hoc pendebat a sola Dei voluntate. Ita perperam apostolus toties exegerit in epist. ad Hebræos sanguinem taurorum et hircorum, id est, sacrificia legalia tollere non potuisse peccata, id. reatum abolere, et veniam obtinere, sed solam Oblationem Christi, si omnino aliqua purgatione opus non fuit, et si sola pœnitentia potuit sufficere ad reatum tollendum sine ullo sacrificio ? Nam quod nullo plane sacrificio facile tolli potuit, Cur non potuerit tolli sanguine victimarum legalium ? Et si sola Dei voluntas hic intercessit, Cur Paulus eam non attingit, sed ad naturam ipsius rei assurgit, quum ait impossibile esse sanguinem taurorum tollere peccata ; nimirum quia tam abominabilis et Deo exosa res est peccatum, ut ejus labes nullo nisi ipsius Filii Dei sanguine elui potuerit.

5. Ex magnitudine dilectionis Dei ;

XXII. Quinto, Si nihil necesse fuit Christum mori, ut Justitiæ satisfieret, magnitudo charitatis illius, per quam Filio suo non pepercit, ut eum pro nobis traderet, quam tantopere commendat Apostolus, Rom. v. et viii., non parum videretur minui. Nam si nullum a parte Justitiæ occurrebat obstaculum saluti

nostræ, gratia quidem fuisset ingens, si Deus condonare voluisset nobis peccata; sed longe tamen subsidisset infra ὑπερβολὴν charitatis, per quam factum, ut justitia pœnam peccati inexorabiliter postulante, vicerit tamen salutis nostræ desiderium, reperto in eam rem in thesauro sapientiæ admirabili justitiæ cum misericordia temperamento. Nec Christus posset dici iram placasse, si quidem Deus ipse satisfactionem nullam exigendo, iram per se facile posuisset.

6.Ex Gloria Virtutum Divinarum.

XXIII. Denique, 1. Sententia de satisfactionis necessitate non derogat ulli perfectionum divinarum. Non *absolutæ Potestati;* Quia Deus non potest se et virtutes suas abnegare; nec ita se gerere, quasi peccato delectetur, indulgendo peccatori sui communionem. Non liberrimæ *Voluntati*, quia nihil vult aut velle potest contra suam justitiam et sanctitatem, quæ non parum læderetur, si peccatum maneret inultum. Non *Misericordiæ* immensæ, quia illi locus semper datur erga peccatorem, licet satisfactio a Vade exigatur. Sed facit ad illustrationem gloriæ præstantissimarum Dei virtutum : *Sanctitatis*, per quam nullam cum peccatore communionem colere potest sine prævia satisfactione, qua et reatus ejus deleatur, et maculæ ablutio procuretur; *Justitiæ*, quæ ita inexorabiliter peccati pœnam postulat, ut etiam in proprio Filio suo Deus illud punire voluerit, ne inultum maneret; *Sapientiæ*, quæ quod omni creato intellectui impossibile fuit, admirabile justitiæ et misericordiæ temperamentum invenit, quo misericordiæ locus erga nos dari potuit, sine ullo justitiæ præjudicio; *Charitatis*, qua proprio Filio non pepercit, ut nobis parceret. 2. Facit ad incrementum pietatis, augendo peccati horrorem, quod tantæ atrocitatis fuit, ut non potuerit alio, quam sanguine Filii Dei elui, et inflammando corda nostra mutuo amore erga Deum, ut eum pro virili redamemus qui tantopere nos dilexit.

Fontes Solutionum.

XXIV. Licet Deus necessario satisfactionem exegerit, Non sequitur, non libere hoc fecisse. Quia necessitas ista non fuit physica, sed ethica et rationalis, ut dictum; quæ nata est ex hypothesi, tum peccati, quod voluit permittere, tum decreti Dei de salute hominum, quo posito non potuit non convenienter justitiæ suæ agere; ut si Deus velit homines alloqui, non potest illud aliter quam vere facere, quod tamen facit voluntarie.

XXV. Aliud est remittere de *Jure* suo, Aliud de *Justitia*. Deus potest de jure suo remittere, sed non absolute, sed quatenus id patitur Justitiæ ratio, ne scilicet quid injustum fiat. Non patitur autem Justitia remitti peccatum sine satisfactione, quia sic Majestas Legum violatur, et peccato non redditur suum. 2. Non licet semper de jure suo remittere, si jus sit publicum, non privatum, Judiciale, non Dominicum, naturale, non liberum, honestatis, non utilitatis. At Jus pœnæ in Deo non est Jus privatum Crediti, aut Dominii, non liberum et positivum, non utilitatis privatæ, sed honestatis publicæ, Jus Rectoris et Judicis, quod in ipsa natura fundatur, ut supra visum. Ideoque Deus non potuit de illo jure dispensare, quamvis non sit Legi obnoxius, quia est sibi ipsi Lex; alias etiam impœnitentibus quatenus tales manent, posset peccata remittere, quod negat tamen hæreticus. Nec si per talem dispensationem nemini facta fuisset injuria, potuisset hoc Deus, quia Justitia Dei et Majestas Legum læderetur.

XXVI. *Satisfactio* et *remissio* sunt incompatibiles, quum agitur de solutione debiti pecuniarii, sive fiat per ipsum debitorem, sive per alium, quia non in ea respicitur quis solvat, sed quid solvatur, si tantundem solvitur quantum debetur. Sed hoc locum pariter non habet in *solutione debiti pœnalis*, quia hic non respicitur tantum res quæ solvitur, sed etiam

ipsa persona quæ solvit. Datur etiam de solutione propria, quia qui solvit per se quod debet, non opus habet remissione; sed de solutione aliena et vicaria, quæ in hoc negotio locum habet, quia licet justitiæ fiat satis per satisfactionem, quia tamen est satisfactio aliena non propria, quam ex rigore juris Lex exigebat, requiritur hic actus Judicis, qui acceptando pœnam vicariam Vadis, remittat reo pœnam propriam quam debebat.

XXVII. Gratia Dei et meritum Christi non opponuntur, sed subordinatur, quia κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο hic spectantur, Gratia respectu nostri, tum in datione Vadis, tum in acceptatione ejus satisfactionis ad nostram justificationem. Sed meritum respectu Justitiæ Dei, quæ non potuit peccatum inultum relinquere, ut Apost., Rom. iii. 24, 25, hæc inter se optime convenire asserit.

XXVIII. Licet *Remissio Dei, et hominum*, in variis similes sint quoad rem, potissimum vero in offensarum condonatione sincera et non fucata; Non sequitur esse omnimodam paritatem; quia homines sunt privati, ad quos proinde Jus pœnæ non spectat; sed Deus rationem habet Judicis, cujus est in peccatores animadvertere.

XXIX. Si Deus promittit remissionem peccatorum in Novo Fœdere, hoc non negat, sed supponit satisfactionem Christi, quia promittitur in nomine Christi, Act. x. 43, id. per ejus virtutem et meritum. Nec ulla datur remissio sine αἱματεκχυσία, Heb. ix. 22. Et si Veteres dicuntur veniam consecuti per fidem, Heb. xi., includitur necessario Christus, quem fides respicit ut proprium objectum, et quidem quatenus crucifixus est, qui animam ponere debuit in sacrificium pro peccato, Isa. liii. 10, et peccatum ac κατάρα fieri, 2 Cor. v. 21, Gal. iii. 13. Cætera quæ huc pertinent petantur ex P.I. L. 3. Q. 19. et ex Disp. 1 et 2, de Necessitate Satisfactionis.

QUÆSTIO XI.

DE VERITATE SATISFACTIONIS.

An vere et proprie Christus loco nostro Justitiæ Dei satisfecerit? Affirm. contra Socin.

I. Asserta satisfactionis Necessitate, De ejus *Veritate* disputandum est, quæ hic a Socinianis, non in dubium vocatur tantum, sed expresse negatur; licet de cætero nomen satisfactionis retinere velle videantur, et non semel, ut fucum faciant, illud usurpare soleant sed longe alio sensu quam Orthodoxi, ut ex Statu Quæstionis liquebit.

Status Quæstionis.

II. Non Quæritur De *Satisfactione qualicunque et improprie ita dicta*, qua Christus satisfecerit conditionibus omnibus, quæ illi a Dei voluntate ad salutem nostram procurandam impositæ fuerant. Hactenus enim non negant, sed admittunt Christi Satisfactionem, ut Crellius adversus Grotium, cap. 6. profitetur. Sed de *Satisfactione pœnali, et proprie ita dicta*, per quam non tantum voluntati divinæ, sed et justitiæ satisfecit, assumptis in se peccatis nostris; quam Illi negant, Nos asserimus.

III. Secundo, Non Quæritur de *Satisfactione metaphorica*, quæ fit per partis læsæ acceptilationem, quæ precario impetrat aliquid per meram Dei indulgentiam. Hunc enim non diffitentur Adversarii, et sæpe obtendunt, ut simplicioribus imponant. Sed de *vera et propria* quæ sit per

pretii æquivalentis solutionem, et quæ obtinet meritorie ex justitia Judicis liberationem Rei, quam ex Verbo Dei prædicamus, Illi vero pertinaciter rejiciunt.

IV. Tertio, Non Quæritur, An Christus *pro nobis utiliter* mortuus sit, id. *bono nostro*, ut mors illius nobis prosit diversimode, quod non illibenter largiuntur. Sed An mortuus sit *pro nobis substitutive*, id. *loco nostro*, ut in vicem nostram substitutus pœnas nobis debitas in se receperit? Quod pertendimus.

V. Denique, non Quæritur, An Christus sit Servator noster, vel *doctrinæ præconio*, quia viam salutis nobis annunciavit, vel *vitæ exemplo*, quia eam et virtutibus et miraculis confirmavit, vel *potentia* et *efficaci communicatione*, quia eam reipsa daturus est suo tempore. Socinus enim lib. 1. de Servat. cap. 5, 6, hæc omnia Christo concedit. Sed An maxime proprie servator fuerit satisfactione et merito? Quod magno molimine et aperte oppugnant Adversarii; Orthodoxi constanter tuentur, et variis argumentis invicte probant.

Veritas satisfactionis probatur: 1. Ex Redemptione Christi;

VI. Primum Argumentum petitur ab illis locis, in quibus Christus dicitur nos redemisse; et quidem pretio sanguinis, quia ubi pretium proprie dictum, et quidem sufficientissimum intercedit, ibi veram et proprie dictam satisfactionem dari necesse est; pretium enim dicit σχέσιν ad justitiam distributivam. Loca vero quæ id probant sunt varia, 1 Cor. vi. 20, ἠγοράσθητε τιμῆς, "redempti estis pretio," 1 Pet. i. 19, "Redempti estis a vana conversatione vestra, non rebus corruptibilibus, auro et argento, sed pretioso sanguine Christi, ut agni inculpati," Tit. ii. 14, "Christus seipsum dedit pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate," Eph. i. 7, "In quo redemptionem habemus per ejus sanguinem," Et Matth. xx. 28. "Filius hominis venit ut daret animam suam λύτρον ἀντὶ πολλῶν, pretium solutionis pro multis." Ideo nomen Jesu illi datum, quia "Salvaturus erat populum a peccatis eorum," Matth. i. 21.

VII. Licet vero *Redemptio* nonnunquam in scriptura sumatur pro simplici liberatione, quæ fit gratis nullo intercedente pretio, quomodo Moses λυτρωτὴς vocatur, Act. vii. 35, et Deus dicitur redemisse populum suum ex Ægypto, Deut. vii. 8, Psal. lxxvii. 15, et alibi, Non sequitur eodem sensu sumendam esse in hoc argumento. Imo multa probant proprie et stricte intelligendam esse: 1. Quia hæc est primaria et maxime propria significatio verborum, λυτροῦν, ἀπολυτροῦν, a qua recedendum non est sine necessitate. Nec hoc diffitetur Adversarius, lib. ii. de Serva. cap. 1, "Redimere aliquem, nihil aliud proprie significat, quam captivum e manibus illius qui illum detinet dato pretio liberare." 2. Quia conditio hominis redimendi hoc postulat, utpote qui, non modo Diaboli et mortis, sed et peccati, tam quoad reatum, quam quoad maculam, Legis ac Justitiæ divinæ sit captivus, ὑπόδικος nimirum τῷ Θεῷ et Filius iræ, a qua proinde liberari non potuit, nisi data satisfactione. 3. Talis est redemptio, quæ facta est interventu pretii, 1 Cor. vi. 20, quorsum vero λύτρου, vel τιμῆς fieret mentio, si nullum pretium datum est? nam quod additur, hoc dici improprie, quia ad præsentiam ejus liberamur, gratis supponitur, non probatur: imo contrarium solide colligitur, ex eo quod pretium istud confertur cum rebus quibusque carissimis, auro, argento, et gemmis, quæ vere et proprie dicti pretii rationem habent, 1 Pet. i. 18. 4. Nec modo λύτρου sit mentio, sed et ἀντιλύτρου, quod non quodvis pretium notat, sed æquivalens debito, et tale quod commutationem debitoris, et veram compensationem debiti notat, quæ vis est præpositionis ἀντὶ, quæ hic substitutionem no-

tat. Huc pertinet quod ἀντιλυτροῦν apud Aristot., Ethic. li. 9. cap. 2, est Caput alterius Capito suo redimere.

VIII. Hinc patet Redemptionem istam, nec factam esse simpliciter *gratuita manumissione*, qualis est servorum, qui a dominis in libertatem mittuntur, nec per *meram virtutem* et potentiam, quomodo captivi eruuntur ex manibus hostium, non *nuda permutatione*, quæ in bello fieri solet, sed *justa satisfactione* qualis est Sponsoris, qui pro debitore solvit. Licet enim gratuita liberatio locum habeat respectu *nostri*, qui gratis et per gratiam Dei servamur, Rom. iii. 24, Eph. ii. 8, et liberatio per potentiam hic obtineat, respectu *Diaboli*, e cujus tyrannide per Christi Victoris et triumphantis virtutem educti sumus, Col. ii. 15, et permutatio respectu *Christi*, qui in locum nostrum substitutus est; Tamen respectu *Dei Judicis* justa satisfactio intercedere debuit.

2. Quia Christus pro nobis est mortuus;

IX. Secundum deducitur ex illis locis, ubi *Christus pro nobis mortuus* dicitur, non tantum *bono* et commodo *nostro*, sed etiam *loco* per proprie dictam substitutionem, Rom. v. 6, 7, et viii. 32, 1 Pet. iii. 18. Hunc autem et non alium sensum esse istius phrasis in hoc negotio colligitur. 1. Quia hæc est ordinaria significatio præpositionis ὑπὲρ, quæ hic usurpatur, quæ quum agitur de persona, subrogationem notat apud Græcos, Rom. ix. 3, ἀνάθεμα ὑπὲρ ἀδελφῶν, id loco fratrum, Rom. v. 7, *vix est ut pro justo quis moriatur*, id. ejus loco, ut Syrus vertit per חלף. 2. Quia alibi exprimitur per ἀντὶ, Matth. xx. 28, et per ἀντίλυτρον, 1 Tim. ii. 6, quod necessario substitutionem importat, ita datum est Caput pro Capite, ut ex lege Talionis debebat dari, ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, Matth. v. 38. 3. Quia mortuus dicitur pro nobis modo quodam singulari, et aliis omnibus incommunicabili, quo nec Paulus, nec Petrus possunt dici pro nobis mortui et crucifixi, 1 Cor. i. 13. At uterque bono nostro potest dici mortuus, puta ad nostram ædificationem, et fidei confirmationem. Ergo intelligenda et *mors vicaria*, quæ nec in Apostolos, nec in Martyres potuit cadere. Licet vero Apostoli possint dici etiam pati pro Ecclesia, Col. i. 24, Non sequitur parem esse rationem cum morte Christi, quia patiebantur pro Ecclesia ædificanda, confirmanda, et consolanda, ut exprimitur, 2 Cor. i. 6, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως, *ad vestri consolationem;* sed Christus solus pro ea redimenda. Et si jubemur animas ponere pro fratribus, 1 Joh. iii. 16, ut Christus pro nobis vitam suam posuit, ita ut periculum mortis adire, imo et mortem ipsam constanter subire non recusemus, quoties vel Dei gloria, vel proximi sulus, et Ecclesiæ ædificatio, id postulare videtur, ut in Martyribus visum. Inde quidem bene colligitur, nos hac in parte exemplum Christi imitari debere: sed non inde sequitur plane eandem esse rationem mortis nostræ pro fratribus, quæ fuit mortis Christi pro nobis. Nam nec possumus pro fratribus dare ἀντίλυτρον, ut ab æterna morte eos liberemus, Psal. xlix. 7, nec sanguine nostra eos Patri reconciliare, et a peccatis mundare, quod Christus præstitit. Itaque mors nostra confertur cum morte Christi secundum aliquem finem, non secundum omnes, secundum *charitatis exemplum*, non vero secundum *satisfactionis meritum*, et particula καθὼς similitudinem importat, non æqualitatem, ut alibi sæpe, Matth. v. 48, et vi. 12.

3. Quia peccata nostra portavit;

X. Tertium, Ex locis in quibus Christus *peccata nostra portasse* dicitur, et propter ea afflictus, vulneratus, et mortuus, ut 1 Pet. ii. 24, *tulit peccata nostra super lignum in corpore suo*, quod ex Isaïa petit, cap. liii., ubi de Messia agi Chald. Paraph. et Veteres Judæi agnoscunt, "morbos nostros ipse pertulit, et dolores nostros bajulavit, ille atteritur ab iniquitatibus nostris, castigatio pacis nostræ

super eum, Jehova fecit ut in eum incurreret iniquitas," id. pœna iniquitatis omnium nostrum, et ver. 10, "postquam posuerit animam suam אשם victimam pro peccato," &c. Quæ omnia satisfactionem importare ex variis colligitur, 1. Ex phrasi *portandi peccata*, quamvis enim τὸ *ferre* et *portare*, aliquando per metonymicam translationem ponatur pro auferre et condonare ut Exod. xxxiv. 7, et Num. xiv. 18, Non sequitur eo sensu hic phrasim istam sumendam esse; imo rationes sunt gravissimæ propter quas non debemus recedere a primaria et usitatissima significatione, secundum quam ipse Socinus agnoscit Prælect. cap. 21, *peccata portare* idem esse quod *peccatorum pœnas ferre*, quia non tantum occurrit verbum נשא quod ad simplicem ablationem peccati aliquando refertur, sed et verbum סבל, quod oneris impositi gestationem et bajulationem notat, et sic clare pœnæ lationem innuit. 2. Ex *modo portandi*, qui describitur per attritionem et vulnerationem, ver. 5, 6, et *conjectionem in eum*, quod dici non posset, nisi pœnam peccati in se suscepisset; Item quod dicitur apud Petrum *portasse in corpore suo super lignum*, scilicet per pœnæ perpessionem. 3. A simili, quia eo modo portasse dicitur, quo Victimæ peccata portabant, siquidem posuisse animam suam אשם victimam pro peccato, ver. 10, scilicet per mortis perpessionem et sanguinis fusionem loco peccatorum. 4. Omnia quæ veram satisfactionem indicant hic occurrunt: *Causa impulsiva* et *meritoria*, peccata nimirum nostra, non sua, attritus est a defectionibus nostris, ver. 4, 5, 6, et *pœnarum latio*, quia dolores nostros portavit, ver. 4; *Dei judicis imputatio*, Jehova fecit in eum incurrere iniquitates omnium nostrum, ver. 6; *Christi Vadis voluntaria susceptio*, quia afflictus fuit nec aperuit os suum, &c., ver. 8; *Peccati expiatio*, et debiti plena solutio, quia animam posuit pro delicto, et ex judicio et coarctatione assumptus est, ver. 8, 10. Quorsum vero ista omnia dicerentur, si patientiæ et charitatis exemplum tantum nobis in eo præbuisset, non vero satisfactionis pretium?

XI. Licet vero, Matth. viii. 17, Oraculum Isaïæ impletum dicatur quum Christus morbos corporeos sanabat, quos non ferebat, sed auferebat tantum, Non sequitur idem et de morbis animi seu peccatis dicendum esse, quia alia est ratio utrorumque. Nam ad illorum sanationem non necesse erat Christum ipsum ægrotare, sola Christi potentia postulabatur; sed ad istos curandos requirebatur insuper justitia, debuit eos prius ferre, et in se recipere, ut eos a nobis auferret. Unde inducitur a Propheta ut vulneratus et attritus, quod ad sanationem morborum corporis non necesse erat, sed tantum ad morborum animi lationem. Atque hinc non difficile est colligere, quid respexerit Spiritus Sanctus in hoc Oraculo, et quomodo impletum dici possit, quum morbos corporis curabat. Nimirum agit primario et directe de languoribus et morbis spiritualibus seu peccatis, quorum pœnæ Christo fuerunt impositæ, ut eas lueret loco nostro; sed quia morbi corporei pertinent ad pœnas peccatorum, secundario et subordinate ad ipsos etiam spectavit, quia jus habebat eos sanandi. Itaque quod Propheta dixerat in genere de quibuslibet morbis, Petrus ad morbos animi in specie, Matthæus applicat ad morbos corporis, ubi non excludit, sed includit potius curationem morborum animi, ut sublata causa effectum tolli demonstret, quia ista se invicem ponunt, morbi animi post se trahunt morbos corporis, at morbi corporis supponunt morbos animi. Ita Christus utrosque tulisse dicitur, sed diversimode pro diversa natura subjecti, illos quidem auferendo tantum per efficaciam, non ferendo per passionem; sed istos utroque modo, et ferendo et auferendo. Nec si Matthæus dicit Christum sanasse morbos corporis, ut impleretur Prophetæ Vaticinium; inde legitime

potest inferri ad illos solum Spiritum Sanctum respexisse; quia notum est in Scriptura *res* dici *impleri*, non tantum quum perfecte et ultimate complentur, sed etiam quum incipiunt impleri quoad aliquam sui partem.

XII. Huc referri debent loca, in quibus Christus dicitur factus *peccatum*, et *execratio* pro nobis, Gal. iii. 13, 2 Cor. v. 21. Quorsum enim diceretur *factus peccatum* a Deo Judice, id. Victima pro peccato, Lev. v. 9, et *execratio*, id. subjectum maledictionis et execrationis, quam Lex peccatoribus interminabatur, et quidem non pro se qui sanctissimus et Patri summe dilectus semper fuit, sed *pro nobis*, nisi quia loco nostro substitutus, omnem execrationem Legis quæ peccatis nostris erat debita in se recepit, ut eam ferret, et ferendo auferret; atque ita benedictionem, id est, remissionem peccatorum, et jus ad vitam apud Deum nobis procuraret? Quid hoc faciebat ad patientiæ exemplum, vel doctrinæ confirmationem? Quis non videt potius hic *subrogationem veram* Christi in locum nostrum, et ex ea veram satisfactionem, et peccati expiationem innui? Nec excipi hic potest *Christum dici factum execrationem, non quod execrationem illam proprie tulerit, quæ in ipsum utpote benedictum et innocentissimum cadere non potuit, Sed quia supplicium crucis tulit, quod sub Lege fuit maledictum.* Nam verba ipsa Apostoli, et redemptio ab execratione Legis, quam nobis procuravit morte sua, contrarium evincunt: Quomodo enim posset dici factus execratio, et quidem ad nos ab ea redimendos, nisi quia eam in se suscepit? Nec obstat ratio Filii Unigeniti et benedicti Dei, quia eam non sustinuit in se et pro se qua Filius Dei, sed qua Sponsor noster pro nobis, quorum personam sustinebat, quorum respectu, ille qui benedictus fuit in secula potest dici maledictionis pœnam sustinuisse propter peccata nostra.

XIII. Atque hinc non obscure colligitur, quonam sensu dicatur traditus *propter nostra peccata nostra*, Rom. iv. 25, id. non tantum *occasionaliter*, ut vellet Socinus, quia peccata nostra occasio fuerunt mortis, quam passus est; vel *finaliter*, quasi Christus tantum mortuus esset, ut a peccatis nos abstraheret, vel ut de earum remissione certos redderet; sed *meritorie*, ut peccata fuerint causa impulsiva meritoria, propter quam morti addictus est ad eorum pœnam ferendam, et reatum tollendum, quia eo modo dicitur traditus propter peccata, quo modo Sacrificia pro peccatis offerebantur, nimirum propter reatum eorum, et ad ejus ablationem. Ita *reatus* peccatorum nostrorum fuit causa meritoria mortis Christi, et *ejus expiatio et abolitio* causa finalis.

4. Ex Sacrificio Christi;

XIV. Quod ulterius confirmatur quarto ex *Sacrificio Christi*, quod in Cruce obtulit, de quo toties Spiritus S. loquitur, Isa. liii. 10, Joh. i. 29, Eph. v. 2, et passim in Epistola ad Hebræos. Cur enim toties, et tam expresse proponeretur nobis Christus, ut verus et proprie dictus Sacerdos, longe præstantior Sacerdotibus omnibus Leviticis; qui per sui Oblationem iram Dei placavit, et æternam salutem nobis est adeptus, nisi ut plena peccati expiatio per ejus satisfactionem præstita, ut veritas veterum figurarum clarius repræsentaretur? Cum enim victimis istis piacularibus, nec doctrina confirmaretur, nec exemplum obedientiæ et charitatis ederetur, nec fœdus percuteretur, nec ira Dei per se placaretur, necesse est institutas fuisse primario ad Christi Sacrificium et Satisfactionem repræsentandum, quod probatur in specie; 1. Ex *Sacerdotis* ratione, quam hic sustinuit Christus, quia constituitur ἐν τοῖς πρὸς τὸν Θεὸν, in iis quæ apud Deum peragenda sunt, puta ad ipsum sacrificio aliquo ἱλαστικῷ placandum. 2. Ex ratione *Victimæ*, quæ in locum pecca-

toris substituebatur, ad ferendam pœnam mortis ipsi debitam, quod ritus *impositionis manuum*, et *confessionis peccatorum* super caput victimæ ad ea portanda evincit. 3. Ex triplici effectu Sacrificii, Respectu *Dei*, per ἱλασμὸν seu *placationem* ejus iræ, Respectu *peccati*, per καθαρισμὸν et ἁγνισμὸν, *expiationem* et ablationem reatus, Respectu *hominis*, per ἄφεσιν, seu *remissionem* quæ ex propitiatione Dei et expiatione peccati sequebatur. Nec enim persona potuit liberari et veniam obtinere, sine victimæ subrogatione, nec Deus placari sine sanguinis fusione, nec peccatum expiari sine pœnæ perpessione.

XV. Nequicquam hic obtenditur a Volkelio et aliis: 1. *Non omnia sacrificia hilastica Sacrificium Christi adumbrasse; sed solenne et anniversarium, quod die expiationum offerri solebat*, Lev. xvi. *quod nullam continuit satisfactionem; utpote quæ nec ab ipsismet victimis, nec a Pontificis persona manare potuerit.* Quia Paulus non unum aliquod Sacrificium hilasticum, sed omnia opponit Sacrificio Christi, et illorum ex isto abrogationem colligit, Heb. vii. 27, et x. 4, 5, 11. Nec alio respicere potuit sacrificium juge, quod quotidie offerebatur, vel alia sacrificia ἱλαστικὰ Agnorum, quæ in usum privatorum cedebant, quam ad adumbrandam oblationem pro nobis Agni Dei immaculati. Nec obstat, quod pro omnibus in commune non offerrentur, sed pro singulis in particulari. Nam ut Sacrificia, quæ fiebant pro omnibus in communi, Christum omnium suorum propitiationem facturum significabant: sic quæ fiebant pro singulis in particulari, designabant singulos peccati onere pressos propitiationem debere quærere, et consequi in Sacrificio Christi. Licet vero Sacrificia ista proprie dictam satisfactionem coram Deo non continuerint, cum anima hominis carior sit, quam ut sanguine pecuino redimi possit; typicam tamen et cæremonialem quoad puritatem carnis dederunt, Heb. ix. 13, quæ nec victimæ oblatæ seorsim, nec Sacerdoti offerenti adscribenda est, sed utrique conjunctim ex Dei ipsius ordine.

XVI. 2. Exc. *Expiationem nihil aliud esse, quam liberationem plenam a peccati morte, quæ non meritorie tribuenda sit morti, sed tantum exemplariter et declarative.* Sed hic confunditur causa cum effecto, et quod est Judicis liberantis cum eo quod est Sponsoris pro Reo solventis; Liberationem enim Judex facit, sed expiationem Reus, vel alius quis ejus nomine. Unde sequitur purgatio noxæ, et reatus ablatio per pœnæ vel propriæ vel alienæ lationem. Deinde si mors declarative tantum se habuit ad expiationem peccati faciendam, nihil magis contulisset, quam Victimæ legales, quæ et idem testari poterant, quibus diserte negat Paulus expiari potuisse peccata. Sic resurrectioni ipsius non minus ac morti adscribenda esset ista expiatio, quod tamen nunquam facit Scriptura. Adde quod declaratio respicit homines, At expiatio Deum. Illa ad Officium Propheticum potius pertinet, Ista vero ad Sacerdotale. Nec si expiatio aliquando Deo ipsi tribuitur ut Deut. xxi. 8, et Psal. li. 9, qui tamen non satisfacit, eadem statim debet esse ratio expiationis, quæ Christo ut Victimæ tribuitur. Quia pro ratione subjecti, cui expiatio tribuitur, diversimode intelligenda est. Nam respectu Dei τὸ *expiare* est expiationem a Sacerdote factam admittere, per placationem et peccati remissionem. Sed in Sacerdote, et Victima, est eam procurare meritorie per sanguinis fusionem, et pœnæ vicariæ perpessionem.

XVII. Exc. 3. *Sacrificia pro levioribus tantum peccatis, quæ vel per incogitantiam, vel per errorem committerentur oblata fuisse, non vero pro gravioribus et ultroneis, pro quibus nullum sacrificium institutum fuerat. At mortem Christi pro omnibus peccatis sine discrimine, latam fuisse.* Sed hoc supponitur gratis, non probatur: imo expresse in anniversario Sacro

expiationum *omnes iniquitates* filiorum Israël dicitur hircus portasse, Lev. xvi. 21, 22, et alibi sacrificia oblata leguntur, non tantum pro iis, quæ committebantur בשגגה *per errorem*, sed etiam *ultro*, quæ nominibus אשם, חטא, פעל, פשע, et simil. denotantur. Nec si, Heb. ix. 6, 7, *Sacerdos* dicitur *offerre* ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων *pro populi ignorantiis*; sequitur ultronea peccata excludi, quia ἀγνόημα nomen est, quod quibuslibet peccatis datur, quia *omnis peccans est ignorans*, unde vocantur *stulti* et ἀνόητοι passim in Scriptura; apud LXX. ἄγνοια sæpe respondet τῷ פשע et אשם, quod scelus et rebellionem notat. Quod si pro quibusdam peccatis ultroneis gravioribus nullum legitur institutum sacrificium, qualia erant homicidium, idololatria, adulterium, et similia quæ ביד רמה *elata manu* et per superbiam fiebant, ideo hoc factum est, quia puniri ea Deus voluit supplicio capitali, atque adeo peccantes non opus habuerunt hoc remedio, cum eorum mors fuerit instar expiationis cujusdam publicæ.

5. Ex reconciliatione cum Deo;

XVIII. Quinto, Argumentamur ex *nostra cum Deo reconciliatione*, quam Christus per mortem suam nobis procuravit. Nam cum reconciliatio ista supponat dissidii, quod inter Deum et creaturam intercedebat propter peccatum, compositionem; Non potuisset fieri sine satisfactione, quæ duplex obstaculum occurrens removeret, a parte Dei, justitiam, cui satisfieri debuit, a parte hominum, peccatum, cujus reatus expiari debuit per pœnæ debitæ perpessionem. Christum istam reconciliationem nobis procurasse docet passim Apostolus, Rom. v. 10, 2 Cor. v. 18, 19, Col. i. 20, 21, &c.

XIX. Exceptiones Adversariorum eo redeunt, ut ista reconciliatio *dicatur fieri per nostram ad Deum conversionem, non vero per iræ divinæ placationem, quia non dicatur Deus nobis reconciliari, sed nos Dei, imo dicatur ipse reconciliationem nostram procurare, quod signum est non irati, sed placati.* Sed πρῶτον hoc ipsorum ψεῦδος multa sunt quæ revincant. 1. Quia Scriptura duplicem inimicitiam et alienationem proponit non modo a parte hominum, qui per peccatum facti sunt θεοστυγεῖς, id. Dei osores, Rom. i. 30, et inimici ejus in malis operibus, Col. i. 21, sed etiam a parte Dei per iram, quæ revelatur cœlitus adversus omnem impietatem, Rom. i. 18, ex qua homines natura sunt *filii iræ*, Eph. ii. 1, et Deus oculos dicitur habere puriores, quam ut videat malum, Habac. i. 13, imo dicitur non posse ferre mendacium, &c., Psal. v. 4, 5, 6. Ut ergo utrinque fuit abalienatio; ita utrinque reconciliatio præstari debuit, a parte Dei per iræ aversionem, a parte hominum per conversionem, quod Apostolus clare docet, 2 Cor. v. 18, 19, dum ex eo quod Deus nos sibi reconciliavit per Christum, ver. 18, ostendit Apostolos nomine Christi hortari peccatores, ut et ipsi reconcilientur Deo. 2. Si reconciliatio nihil aliud esset, quam conversio, melius vitæ Christi gloriosæ, quam cruentæ morti ferretur accepta, et nulla ratio afferri posset, cur ab Apostolo sanctificatio proponeretur, ut finis reconciliationis, Col. i. 22, cum nihil possit esse sui ipsius medium et finis. 3. *Reconciliatio* talis intelligitur, quæ fit per *non imputationem peccati* fundatam in imputatione ejus in Christum facta, quum peccatum pro nobis factus est, 2 Cor. v. 18, 21, et per substitutionem Christi loco nostro, pro nobis moriendo, ut ex collatione ejus, qui pro viro probo mori sustinet, colligitur, Rom. v. 7, quod satisfactionem infert, non simplicem conversionem. 4. Reconciliatio fit per pacificationem in sanguine, Col. i. 20, et ἱλασμὸν, 1 Joh. ii. 2. At hoc conversionem non innuit, sed primario iræ Dei placationem, quæ morte victimæ procuratur.

XX. Quamvis vero Scriptura fere soleat reconciliationem istam referre

ad homines cum Deo, potius quam ad Deum cum hominibus, quia offendentes reconciliatione opus habent ad offensum, Hoc tamen non excludit, sed supponit reconciliationem Dei nobiscum. Siquidem offensio non potest esse sine justitiæ læsione, quæ placari prius debet, antequam possit Deus homines sibi reconciliare, et ad gratiæ suæ communionem admittere. Nec si Deus ipse dicitur procurasse reconciliationem istam, sequitur non fuisse iratum, fed nobis placatum et propitium, quia hoc quidem infert ipsum amore benevolentiæ erga nos motum fuisse, ut reconciliationem istam decerneret, sed non statim ut censeatur placatus et reconciliatus, sed tantum reconciliandus et placandus peccatis nostris, quibus non poterat non esse iratus.

XXI. Frustra vero additur, *Christum ἱλασμὸν* et *ἱλαστήριον nostrum dici, non quod Deum iratum nobis placet, sed quia eum jam placatum et minime iratum esse testificetur.* Quia sanguis Christi effusus est in remissionem peccatorum non contestandam, sed obtinendam, ut fiebat in Sacrificiis hilasticis Veteris Testamenti, alias Christum mori et sanguinem suum fundere nihil opus fuisset; Cum hoc satis et doctrina et vita sua potuisset testari. Nec si operculum Arcæ ἱλαστήριον dictum est improprie et declarative, quia suam erga populum ex illo benevolentiam declarabat, Idem de Christo dici debet, cui hoc tribuitur maxime proprie, non tam passive, quam active; quia propitiationem nostram fecit suo sanguine, ut quod typice tantum et symbolice in Propitiatorio adumbrabatur, per sanguinis Victimarum aspersionem, Id Christus vere et proprie præstiterit, per proprii sanguinis fusionem. Quamvis vero propitiationis istius applicationem et fructum nobis obtineat jugi sua Intercessione in cœlo, non propterea potest dici eam in cœlis tantum fecisse. Nec eo spectat locus, Heb. ii. 17, in quo non dicitur Christus in cœlis ἱλάσκεσθαι seu expiare peccata, sed tantum debuisse ideo per omnia fratribus similis fieri, ut evaderet fidelis Sacerdos τα πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, quod fecit sua morte et passione, ut sequentia innuunt.

6. Ex natura mortis Christi;

XXII. Sexto, Idem confirmatur, Ex *natura et adjunctis passionum* Christi, et *specie mortis* ab ipso latæ, cui nihil ad veram et plenam satisfactionem defuit. 1. Non *essentia* seu *species pœnæ*, quia illi inflicta est mors a Lege denunciata, non vulgaris et ordinaria, sed violenta, et acerbissima, ad modum supplicii inflicta, et a Deo ipso maledicta, in qua præter summam ignominiam, et acutissimos dolores corpori sanctissimo inflictos, anima horribili pavore et tristitia correpta fuit, et tanto cum angore et metu conflictata est, ut et ipsi Angelum confortantem apparere oportuerit, et sudor e corpore manarit, quasi grumi sanguinis, preces et supplicationes cum clamore valido et lachrymis obtulerit illi, qui eum poterat a morte servare, Heb. v. 7, et se a Deo Patre tristissima voce, si non quoad dissolutionem Unionis, sanctitatis participationem, et sustentationem virtutis, at quoad substractionem visionis, gaudii et solatii suspensionem, et felicitatis plenæ fruitionem et sensum, derelictum conquestus fuerit. Quæ talia sunt, ut nullam aliam legitimam causam habere possint, nisi in justitia vindicatrice satisfactionem pro nobis plenissimam a Christo exigente: Nisi velimus Christum molliorem et timidiorem fuisse innumeris Martyribus, qui eandem mortem corpoream acerbissimam, si non acerbiorem quoad exquisitissima tormenta, animo intrepido et alacri et sine ulla tristitiæ et pavoris testificatione sustinuerunt, quod aures Christianæ ferre non possunt. 2. Non *Tempus*, quia licet finita fuerit duratione, infinita tamen fuit valore ex Personæ patientis dignitate. 3. Non *identitas personæ peccantis*, quia licet hoc Lex exigat κατὰ τὸ

ἀκριβοδίκαιον Evangelium juxta ἐπιείκειαν paternam admittit substitutionem, ut antea dictum, et illi satis est peccatum puniri, etsi peccator non semper puniatur.

7. A proprietatibus Dei.

XXIII. Septimo, Asserta Satisfactione, mirum in modum illustratur *Misericordia*, quæ tanta fuit, ut proprio Filio non pepercerit, ut nobis parceret: *Justitia*, quæ ut illibata maneret, sanguinem ipsum Filii Dei petiit: *Sapientia*, quæ admirabilem rationem invenit misericordiam cum justitia conciliandi et nodum alius insolubilem solvendi, tranquillatur conscientia, sensu peccati et judicii ac maledictionis divinæ territa. Negata vero, præterquam quod *Veritas* ipsa Dei, qui toties mortem et maledictionem peccatoribus intentavit, in dubium vocatur, et *Justitia* ipsa non parum obscuratur; ut quæ reum convictum, impunito peccato, non justificet modo, sed præmiis etiam amplissimis donet: Non pauca sequuntur Absurda. 1. Apostolorum et Martyrum morti non minus posse tribui Redemptionem nostram, quam morti Christi, siquidem et illi sanguine suo doctrinam Evangelii confirmarunt, et exempla patientiæ et obedientiæ eximia nobis dederunt. 2. Christum nos servasse potius vita et miraculis, quam morte; cum præconium doctrinæ, et exemplum vitæ longe illustrius fuerit. 3. Officium Sacerdotale in terris tolli, et confundi cum Prophetico et Regio. 4. Fideles Vet. Test. non servatos fuisse per Christum, ad quos puta exempla virtutum ejus, et præconium doctrinæ non pervenerunt.

Fontes Solutionum.

XXIV. Quamvis vox *Satisfactionis* expresse et αὐτολεξεὶ non occurrat in Scriptura, sufficit ut æquivalenter et implicite contineatur, sub aliis vocibus, quæ vel nullum sensum habent, vel satisfactionem veram et proprie dictam important, quales sunt ἀπολύτρωσις, ἀντίλυτρον, ἱλασμός, τιμή, κατάρα, θυσία, προσφορά, et sim. de quibus supra dictum.

XXV. Ut Christus duplicem σχέσιν præcipue induit respectu fidelium, *Vadis et Sponsoris*, qui pro ipsis solvere debuit, et *Capitis* et *Domini*, qui in ipsis operari voluit, Spiritu suo eos animando et regendo: Ita geminum finem in morte et passionibus sibi proposuit, primum, ut *Redemptionis pretium* pro nobis justitiæ divinæ solveret, alterum ut *imitationis exemplum* præberet, ad sequenda ejus vestigia. Hinc passiones ejus spectari possunt, vel ut *satisfactoriæ*, vel ut *exemplares*. Licet ergo nobis proponantur in exemplum, 1 Pet. ii. 21, et mors Christi pro nobis conferatur cum morte, quam pati debemus, Deo ita jubente, pro fratribus, 1 Joh. iii. 16, Non sequitur in morte ejus non fuisse veram satisfactionem, quia positio unius finis non excludit, imo supponit alium.

XXVI. Aliud est loqui de satisfactione et solutione propria, Aliud de aliena et vicaria. Illa tollit omnem remissionem et gratiam. Sed ista non item, et sic potest satisfactio cum gratia consistere, ut gratia fiat alicui, dum satisfactio ab alio exigitur. Ita quando ad idem referuntur remissio et satisfactio, sunt ἀσύστατα, sed quando ad diversa, non item. Satisfactio Deum habet pro termino, Remissio homines, satisfit Dei justitiæ, atque ideo remittitur gratis peccatum peccatori. Ita justitia et misericordia se invicem osculantur, dum illa in peccatum exeritur, ista in peccatores exercetur; gratuita est remissio respectu nostri, quia justa satisfactio exacta est a Vade, nihil a nobis exigitur, quia plenaria solutio facta est.

XXVII. Si Christus satisfecit, non statim satisfecit sibi ipsi præcise loquendo ut Christo, sed ut Deo, et Dei Filio: Non ergo idem, et secundum idem dat et accipit solutionem; dat eam, ut θεάνθρωπος, accipit eam, ut Λόγος, dat eam, ut Mediator, accipit eam ut Judex. Non absurdum est

autem eundem sibi ipsi satisfacere, quando non agitur de satisfactione privata, qua compensatur damnum privatum, vel pecunia debita solvitur, quia sic de suo acciperet, et sibi ipsi solveret; Sed de publica, qua reparatur injuria publica, quomodo Judex, qui Legem violavit, ut privatus potest sibi ipsi ut Judici satisfacere, pœnam Lege denunciatam, vel per se, vel per alium luendo, quomodo hic se res habet.

XXVIII. Si Christus mortem æternam non tulit sed temporalem tantum et triduanam, non minus tamen solvit quod a nobis debebatur quoad infinitatem pœnæ. Quia si non fuit infinita quoad durationem, fuit tamen talis æquivalenter quoad valorem, propter personæ patientis infinitam dignitatem, quia non fuit passio meri hominis, sed veri Dei, qui suo sanguine Ecclesiam acquisivit, Act. xx. 28, ut quod deest finito tempori, suppleatur per personæ divinæ conditionem, quæ passioni temporali pondus addit infinitum. Perperam tamen quis inde colliget, siquidem Persona patiens fuit infinita, unicam sanguinis Christi guttam potuisse sufficere ad redemptionem nostram, quia licet quælibet passio habeat *valorem infinitum subjective* ratione patientis, sola tamen mors habuit valorem infinitum *objective* respectu Judicis infligentis. Dignitas Personæ potest augere pœnæ quam patitur dignitatem, ut eo gravior censeatur, quo illustrior est Persona quæ patitur; sed non potest ipsam speciem pœnæ a Lege sancitam compensare. At mors sola respondet legi et justitiæ convenit.

XXIX. Licet *desperatio* et *fremitus* conjungantur cum pœnis damnatorum: Non sequitur Christum ferendo pœnas peccato debitas debuisse illis exponi, quia non sunt de essentia pœnæ, prout a Judice infligitur, vel a sponsore sanctissimo fertur; Sed habent rationem adjuncti, quod eam comitatur, propter vitium subjecti patientis, quod cum videt impossibilitatem eluctandi ex pœna sibi inflicta, facile in desperationem et fremitum cadit; quod alienissimum fuit a Christo, qui de liberatione et resurrectione sua fuit securus, atque a Deo in mediis cruciatibus suam in Deum fiduciam semper testatus est.

XXX. Quamvis mors infiniti valoris pro singulis peccatoribus deberetur; Non minus tamen sufficere potuit redimendis omnibus electis. Quia alia ratio est solutionis pecuniariæ, alia satisfactionis pœnalis. Illa æstimatur tantum a re quæ solvitur a quocunque solutio fiat; nec pluribus potest sufficere. Sed quia ista æstimatur ex ratione personæ satisfacientis, ideo pro dignitate ejus crescit etiam dignitas pretii, et pluribus potest sufficere. Licet nummus non plus valeat in manu Regis, quam Captivi; tamen caput et vita Regis longe superat pretio vitam vilis mancipii, ut vita Davidis plus æstimatur dimidio exercitu, 2 Sam. xviii. 3. Sic unus Christus pluris æstimari debet, quam omnes simul. Dignitas infinitæ Personæ exhaurit et absorbet omnes infinitates pœnæ nobis debitas. 2. Non novum est, ut quod uni necessarium est, possit etiam pluribus sufficere, quando agitur de iis quæ indivisim communicantur. Unus Sol, qui necessarius est ad singulorum illuminationem, universis tamen illuminandis sufficit. Una victima sufficiebat et pro Sacerdote et pro Populo. Uno sacrificio propitiatorio anniversario totius populi peccata expiabantur, licet tot expiationes requirerentur, quot erant Israëlitæ, quià unica illa expiatio sic erat universorum, ut ex Dei destinatione foret etiam singulorum. 3. Scriptura ita expressa est in hoc negotio, ut nemo, nisi obloqui voluerit Spiritui Sancto, possit illud negare. Ecquid enim doceret Isaïas Deum conjecisse in ipsum iniquitates omnium nostrum, Isa. liii. 6, et Paulus, 2 Cor. v. 14, unum pro omnibus mortuum, et alibi unica oblatione eum perfecte consummasse eos qui ad Deum accedunt, Heb. x. 14, nisi ut innuat unicam mortem Christi

suffecisse ad plenam satisfactionem pro omnibus electis, quomodo una Adami inobedientia multos constituit peccatores? Rom. v. 18, 19. Denique unus pro multis, qui sint ejusdem ordinis, satisfacere non potest; Sed nihil obstat, quum sunt diversi. Unus Rusticus non potest satisfacere pro multis rusticis; sed Princeps potest pro multis rusticis. Si hoc valet inter Creaturas, quæ omnes sunt finitæ et mortales, quanto magis inter Creaturas et Creatorem, inter quos est infinita distantia?

XXXI, Regula, quam ponit Ezechiel, c. xviii., de anima ipsa peccante punienda, non potest absolute et simpliciter intelligi, alias omnis peccatorum imputatio tollenda esset, quam Scriptura tot exemplis adstruit; sed secundum quid in via ordinaria providentiæ, non in via extraordinaria Gratiæ; Vel in negotio peculiari Judæorum, cum quibus agebat Dominus, ut illis obstrueret os, ne quererentur se immerentes pœnas ferre propter peccata parentum; sed non in communi hominum regimine, in quo Deus testatur se visitaturum iniquitates patrum in filios, Exod. xx. 5.

XXXII. Tantum abest ut doctrina satisfactionis Christi sit impietatis janua, et securitatis ac negligentiæ pulvinar, ut sanctitatis sit efficacissimum medium, et mors ipsius peccati, quem Christus finem inter alios etiam sibi proposuit, ut mortui peccato vivamus justitiæ, non amplius nobis viventes, sed illi qui mortuus est et suscitatus pro nobis, ut toties hoc urgetur a Paulo, Rom. vi., Tit. ii. 14, 1 Pet. ii. 24. Plura vide Disp. de Satisfact. Veritate, a Parte I., usque ad IX.

QUÆSTIO XII.

DE PERFECTIONE SATISFACTIONIS.

An ita perfecta fuerit Christi satisfactio, ut nullus post eam, vel Satisfactionibus humanis in hac vita, vel Purgatorio post hanc vitam, locus esse possit? Affirm. contra Pontificios.

I. Ut in præcedenti Quæstione res nobis fuit cum Socinianis; Ita in hac agendum est cum Pontificiis, qui licet unitatem et perfectionem satisfactionis Christi ore tenus asserant, et injuriam gravem sibi fieri clamitent, quum ipsis tribuitur, quod dicant "Christi passionibus, quibus peccata nostra expiavit, aliquid defuisse, quominus plena ac perfecta esse possit ejus Satisfactio," ut loquitur Bellarm. lib. ii. de Indulg. cap. 14, reipsa tamen eam non uno modo labefactant et evertunt, dum statuunt eam restringendam esse ad peccata antebaptismalia, et ad reatum culpæ, et non pœnæ, vel ad pœnam æternam, et non temporalem, ut jamjam dicetur.

Status Quæstionis.

II. In antecessum observandum, *Satisfactionem*, aliam esse *quæ Deo præstatur*, aliam, *quæ hominibus*. Ista vel est *privata*, quæ *reparativa* dicitur, et debetur proximis læsis et offensis; vel *publica*, quæ *Canonica* vocatur, quia certis Canonibus et regulis veteris Ecclesiæ continebatur, et frequentissime imponi solebat in foro externo ad correctionem peccatorum, et reparationem scandali. Illa proprie dicitur de λύτρῳ Christi, quo ille tanquam Sponsor noster pro nobis satisfecit; Abusive vero tribuitur operibus satisfactoriis, quibus pro peccatis suis vel alienis homines finguntur satisfacere. Hic vero non de ista agitur, sed de illa quæ Deo præstari debet, ad satisfactionem justitiæ, et expiationem peccati. Non enim quæritur, An Satisfactio Christi excludat omnes satisfactiones humanas, vel privatas, vel publicas et Cano-

nicas, quæ imponuntur peccatoribus ad propriam correctionem, et scandali Ecclesiæ dati reparationem; Hoc enim et rite factitatum fuisse in Veteri Ecclesia, et laudabiliter posse observari censemus: Sed, An posita Satisfactione Christi, aliæ satisfactiones Deo præstandæ pro peccatis, imponi possint aut debeant fidelibus; quod negamus, Adversarii volunt.

III. Non quæritur, An Satisfactio Christi excludat castigationes fidelium, quæ *pœnæ medicinales* et impropriæ dicuntur, quales sunt liberorum in paterna domo disciplinæ: hoc enim facile concedimus: Sed An excludat satisfactiones, seu *perpessiones pœnales* eorum, quæ non sint ad medicinam tantum, vel pietatis experimentum, sed ad ultricis justitiæ satisfactionem, et quæ imponantur a Dei *judicio* non *domestico* et paterno, quod a Patrefamilias ex amoris et sapientiæ regulis in liberos exercetur, sed *forensi*, quod a Judice ex præscripto legum in facinorosos decernitur: quod est Adversariorum dogma, quod a nobis impugnatur: Pertendunt scilicet Satisfactionem Christi, quamvis infinita fuerit, non ita plenam et sufficientem fuisse, quin requirantur adhuc variæ satisfactiones a fidelibus, si non pro culpa, vel pœna æterna, quam agnoscunt Christum sustulisse, saltem pro pœna temporali, Concil. Trident. Sess. iv. c. 8, Canon. xiii.: "Si quis dixerit pro peccatis quoad pœnam temporalem minime Deo per Christi meritum satisfieri pœnis ab eo inflictis et patienter toleratis, vel a Sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut orationibus, jejuniis, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis exercitiis, atque adeo optimam pœnitentiam esse tantum novam vitam, Anathema sit."

IV. Remonstrantes non parum etiam perfectionem istius satisfactionis labefactant. Licet enim nondum eo audaciæ devenerint, ut omnino rejiciant satisfactionem cum Socinianis, videntur tamen totis viribus ejus vim et plenitudinem imminuere et elevare; dum pertendunt Satisfactionem a Deo admissam non esse per inhærentem dignitatem, sed per acceptilationem, ut non fuerit vera satisfactio, sed tantum solutio imaginaria. Ut sensus sit Deum acquievisse postquam Christus mortuus est, non quod revera sibi sit satisfactum, sed quod Deo placuerit esse gratiosum, et Christi Satisfactionem ut plenam admittere.

V. Nos vero satisfactionem Christi censemus ita perfectam et sufficientem, ut plenissime pro peccatis nostris omnibus satisfecerit, unica sui oblatione, non tantum pro culpa, sed etiam pro pœna tam temporali quam æterna, ut nullum deinceps supersit sacrificium hilasticum denuo offerendum, nec satisfactiones vel in hac vita, vel post eam luendæ, quamvis non raro castigationibus Dei fideles exponantur ad pœnitentiam et sanctitatem eorum promovendam.

VI. Perfectio autem ista in eo attendi debet, quod adæquata fuerit justitiæ Dei in verbo revelatæ, et Legis postulato, et respondens eorum malis meritis et necessitatibus pro quibus data est, non ex acceptantis gratia per acceptilationem, sic enim et victimæ legales potuissent peccata expiare, contra Heb. x. 4, sed ex meriti sufficientia et condignitate operis: 1. Respectu *partium*, quia id omne plenissime implevit, quod Legi nobis debebatur, tum quoad obedientiam vitæ, tum quoad passionem mortis, tum quoad *virtutem satisfactoriam*, qua per pœnarum nobis debitarum lationem nos liberavit a reatu mortis et maledictionis, tum quoad *vim meritoriam*, qua nobis reconciliavit Patrem, et jus ad vitam acquisivit; 2. Respectu *graduum*, quia non solum id omne fecit et passus est, quod Lex postulabat, sed ita plene et perfecte quoad modum et gradum, ut nihil in ea desiderari potuerit; propter dignitatem personæ satisfacientis, et gravitatem pœnæ exantlatæ. Unde sequitur Tertia σχέσις perfectionis istius, Respectu *effectuum*,

qui spectantur, tum respectu *Dei*, in perfecta *reconciliatione* cum Deo, Rom. v. 10, et 2 Cor. v. 18, tum respectu *peccati*, in perfecta *expiatione* et *remissione*, Eph. i. 7, Heb. i. 3, et ix. 26, tum respectu *fidelium*, *in plena consummatione* et *redemptione ipsorum*, Heb. ix. 12, et x. 14, tam quoad liberationem a morte, quam quoad juris ad vitam acquisitionem.

Perfectio Satisfactionis probatur: 1. Ex dignitate Satisfactionis;

VII. Talem autem esse istius Satisfactionis Perfectionem multa probant. Primo, *Personæ satisfacientis dignitas*, quæ cum non modo sancta fuerit et purissima, sed etiam vere divina, in qua plenitudo omnis habitavit, Col. i. 19, plenitudo divinitatis, plenitudo officii, plenitudo meriti et gratiarum, dubitari non potest, quin satisfactio ab ea præstita infiniti valoris et pretii fuerit, adeoque sufficientissima et plenissima, cum infinito nihil addi possit. Licet enim natura humana, quæ se habet ad modum principii quo, finita sit, non desinit satisfactio ipsa esse infinita, relate ad Personam, quæ hic est principium quod, et cui tribui debet, quia actiones et passiones sunt suppositorum.

2. Ex ejus Unitate;

VIII. Secundo, hoc confirmat *Unitas oblationis a Christo facta*. Cur enim Paulus toties assereret Christum se semel pro nobis obtulisse, in epist. ad Heb. cap. vii., ix., et x., et unica illa oblatione in perpetuum consummari qui sanctificantur? Cur unicam ejus obedientiam nobis proponeret, qua constituimur justi, Rom. v., nisi plena et perfecta fuisset? Ut enim iteratio imperfectionem supponit; Ita unitas ex opposito plenitudinem et perfectionem rei necessario importat.

3. Ex Judicis approbatione;

IX. Tertio, Idem adstruit *Dei Judicis approbatio*. Nam si Deus sibi plenissime satisfactum aliquo argumento testatus est, nemo diffiteri potest perfectissimam fuisse satisfactionem, cum hoc tantum quæratur, ut a Judice supremo, qui eam postulat, approbetur et acceptetur. Approbatam autem et acceptatam a Deo fuisse, non modo ex destinatione Christi ad Munus Mediatorium constat, cui testimonium non semel perhibuit Pater cœlitus, quod Filius esset suus dilectus, in quo plane acquiescebat; Sed præcipue ex *Resurrectione* a mortuis, quæ non modo indubitatum fuit Divinitatis ejus argumentum, Rom. i. 4, sed etiam certissimum perfectissimæ Satisfactionis pignus et documentum. An credibile est Deum Judicem, et justitiam ejus inexorabilem, quæ plenam solutionem postulat, eum liberaturum fuisse, et evecturum ad summam illam gloriam ad quam exaltatus est in præmium perfectæ obedientiæ suæ, Phil. ii. 9? Ut creditor non liberat Sponsorem e carcere, nisi plena solutione præstita: Ita nec liberari potuisset Christus, nisi omnimodo satisfecisset. Cum ergo tam gloriose resurrexerit, et a Patre ipso excitatus fuerit, nullus ulterius dubitandi locus superest de Satisfactionis perfectione, et λύτρου plenissimi solutione, cujus apocham adeo authenticam Pater nobis tradidit.

4. Ex Effectibus.

X. Quarto, *Effectus Satisfactionem* consequenter ejus sufficientiam prædicant. Quorsum enim vel reconciliatio Dei nobiscum, et iræ ejus placatio, vel peccatorum expiatio, et remissio, non dimidiata, sed plena et integra, vel fidelium ipsorum redemptio et consummatio tribuerentur morti et obedientiæ Christi, ut fit non semel in Scriptura, Col. i. 20, 2 Cor. v. 21, 1 Joh. i. 7, Rom. iii. 24, et v. 10, Heb. i. 3, et ix. 14, et x. 14, si plena et perfecta non fuit ejus Satisfactio? Perfectus enim effectus, perfectam causam necessario supponit.

XI. Posita autem perfecta ista satisfactione, per se corruunt, quæcunque a Pontificiis illi superstruuntur, sive per sacrificium Missaticum, sive per merita et satisfactiones humanas in hac vita præstandas, sive per pœnas purgatorii post hanc vitam ferendas. Talia enim non possunt succenturiari merito et satisfactioni Christi, quin vel hæc insufficientiæ accusetur,

vel Deus injustitiæ, quod ejusdem rei duplex pretium et ejusdem culpæ duplicem pœnam velit exigere. Unde quicquid dicatur a Pontificiis de infinitate et sufficientia satisfactionis Christi, hoc ipsorum commento reipsa evertitur.

XII. Frustra reponunt Adversarii, 1. "Non derogari infinitati et satisfactioni Christi per nostras satisfactiones, imo majorem inde gloriam accedere, siquidem non aliunde vim suam et efficaciam mutuentur, quam a satisfactione Christi, qui non tantum satisfacit pro nobis, sed dat etiam virtutem ut satisfaciamus; atque ita non sint causæ sociæ et ejusdem ordinis, sed subalternæ et subordinatæ." Quia gratis supponitur, quod probandum fuit, Christum dare nobis vires satisfaciendi, cum hoc in Scriptura sit inauditum, et naturæ rei repugnet. Aliud quippe est satisfacere, aliud vires dare ad satisfaciendum. Imo hæc sunt ἀσύστατα, nam si pro nobis plene satisfecit, quorsum quæruntur aliæ satisfactiones? Nec ulla hic vel consociatio vel subordinatio causarum admittenda, ubi causa primaria est solitaria, quæ nullas alias admittit. Et tantum abest, ut hoc faciat ad majorem Christi gloriam, ut non sine insigni contumelia illi socii, vel causæ subalternæ addantur in officio quod illi unice competit, ut sit perfectus Redemptor noster. Nec si fideles sunt συνεργοὶ Dei in applicatione salutis, ad quam aliquid conferre debent; Ideo possunt illi cooperari in ejus acquisitione, ad quam nihil conferre possunt.

XIII. 2. Non melius possunt elabi distinguendo "reatum culpæ et pœnæ, et Christum quidem pro culpa satisfecisse plene, sed non statim pro pœna, vel pro pœna æterna, sed non pro temporali, quæ supersit fidelibus luenda, vel in hac, vel in altera vita." Quia præterquam quod Scriptura plenam et integram remissionem omnium peccatorum Christi Satisfactioni tribuit, per quam nulla sit ipsis amplius condemnatio, Rom. viii. 1, et plene sint consummati; Distinctio est ἀσύστατος, cum ea sit pœnæ et culpæ conjunctio, ut sublata culpa tanquam causa, necessario ipsa pœna, quæ est effectus culpæ, tollenda sit, nec aliud sit remissio culpæ, quam immunitas ab omni pœna, quia nonnisi injuste possit pœna infligi, ubi nulla amplius occurrit culpa, ut injustum esset exigere solutionem debiti soluti, vel remissi.

XIV. 3. "Christum" volunt "satisfecisse etiam pro pœna temporali, non immediate, sed mediate, quatenus in nobis et per nos satisfacit." Sed 1. Hæc temere dicuntur sine ulla Scripturæ authoritate. 2. Periculose, quia sic associantur homines cum Christo ad satisfactionem, ut non sit jam noster ex asse Redemptor, quia redimere et satisfacere æquipollent, cum non aliter redimat quam satisfaciendo. 3. Falso et contra Scripturam, quæ asserit Christum semel satisfecisse per seipsum, non vero quotidie adhuc satisfacere per alios.

XV. Porro hæc perfectio Satisfactionis a nobis asserta, destruit etiam commentum acceptilationis excogitatum a Remonstrantibus. Nam ubi datur perfecta solutio, non potest locus esse acceptilationi, quia in solutione non attenditur gratia, sed satisfactionis plenitudo, quæ non oritur tantum ex solventis dignitate, sed etiam ex pretii soluti æqualitate et valore. Quod ulterius etiam confirmatur, ex eo quod Christus dicitur venisse ad implendum δικαίωμα seu *jus Legis*, Rom. viii. 3, 4, faciendo scilicet quod non poteramus nos ipsi præstare propter impotentiam Legis. Jam si per Christi satisfactionem jus legis in nobis impletum est, debuit esse adæquata legis postulato; Nam si per gratiam acceptilationis fuisset tantum a Deo acceptata, non jus legis, sed jus gratiæ in nobis fuisset impletum.

XVI. Deinde non potest dari acceptilatio, quia Christus omnem pœnam nobis debitam in se recepit, Isa. liii. 6, 7, 8, et quæ omnium maxima

est et gravissima, legis ipsius κατάραν, Gal. iii. 13. Denique si Deus potuisset acceptare quamcunque satisfactionem, nihil opus fuisset, ut Dei Filius se sponsorem sisteret, et tantis cruciatibus et morti dirissimæ subjiceretur: potuisset enim Deo per quemvis alium hominem satisfieri.

Fontes Solutionum.

XVII. Aliud est *pati pro Ecclesia* redimenda per satisfactionis pretium; Aliud pro ea ædificanda, consolanda, et confirmanda, per constantiæ et obedientiæ exemplum. Paulus dicit se pati pro Ecclesia, vel pro Corpore Christi, Col. i. 24, non primo sensu, quo negat alibi quenquam præter solum Christum pro nobis fuisse crucifixum, 1 Cor. i. 13, sed posteriori, ut ipse interpretatur, 2 Cor. i. 6, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως, et 2 Tim. ii. 10 dicit se pati omnia *propter Electos*, non ad eos redimendos a pœnis temporalibus, sed ut confirmati suo exemplo obtineant salutem per Christum, quod Thomas in 3. q. 48, art. 5, ad. 1. bene observat, "Passiones Sanctorum proficiunt Ecclesiæ, non quidem per modum redemptionis, sed per modum exempli et exhortationis."

XVIII. *Passiones Christi*, quarum reliquias Paulus debuit ἀνταναπληροῦν, *vicissim implere*, Col. i. 24, non sunt Passiones personales Christi naturalis, sed Passiones *Christi mystici*, id. Corporis ejus seu Ecclesiæ, quæ ad instar Christi imponuntur ferendæ singulis membris pro parte sua, et quæ Paulo in particulari assignatæ erant a Deo, quas ideo se vicissim seu pro parte sua implere dicit, alacriter gestando partem crucis, quæ ipsi a Christo ad ferendum erat imposita. Sic *Christus* sæpe pro Corpore suo ponitur, Act. ix. 4, et 1 Cor. xii. 12, et *Passiones Christi*, afflictiones fidelium notant, 2 Cor. i. 5, Heb. xi. 26, non modo ratione *principii*, quia Christus eas imponit, et ad eas nos vocat, ut supremus Agonotheta, Act ix. 16, et 1 Pet. ii. 21, Phil. i. 29, non modo ratione *objecti*, quia propter Christum et ejus Evangelium imponuntur, sed et ratione *communionis*, quæ nobis intercedit cum Christo, quia ut unum fimus cum Christo, ita bona et mala nostra sunt nobis communia: Christus malis nostris afficitur, non minus ac suis, et nos vocamur ad participandum passionibus ejus, ut illi conformes fiamus in cruce priusquam in gloria, Rom. viii. 18.

XIX. Aliud est peccata sua redimere vera satisfactione, Aliud eorum cursum abrumpere per opera pœnitentiæ et charitatis. Daniel posterius hoc suadet Nebuchadnezari, c. iv. 27, non prius: τὸ פרק primo non est *redimere*, sed *abrumpere*, *abstrahere*, atque inde *liberare*: Suadet ergo Regi vitæ immutationem et pœnitentiam, ut injurias et oppressiones illatas beneficentia resarciat, et peccatorum cursum abrumpat, ut melius illi sit, et obtineat exemptionem a pœnis quæ illi propter scelera sua imminebant, et pacis suæ continuationem, *si forte erit prolongatio tranquillitatis suæ*. Quo referenda sunt loca varia, in quibus *pœnitentiæ* promittitur remissio peccatorum, non ut causæ meritoriæ, vel pœnæ satisfactoriæ, sed ut *conditioni* annexæ.

XX. Aliud est loqui de pœnis proprie dictis et satisfactoriis, quæ a Judice infliguntur ad justitiæ satisfactionem; Aliud de pœnis impropriis et castigatoriis seu medicinalibus. Non negamus fidelibus pœnas istas sæpe imponi, non a Deo Judice, sed a Deo Patre, non ex odio, sed ex amore, non ad vindictam, sed ad medicinam, non ad destructionem, sed ad correctionem. Hinc Cyprian., "Ad hoc corripit Dominus ut emendet, ad hoc emendat ut servet." Thom. iii. q. 69, "Ante remissionem sunt supplicia peccatorum, post remissionem certamina et exercitationes Sanctorum." Et Augus. discrimen inter pœnas impiorum et castigationes piorum optime exponit, De Civ. Dei. lib. i. cap. viii., "Quicunque boni malique pariter afflicti sunt, non ideo ipsi distincti non sunt, quia distinctum non est quod utrique perpessi sunt: manet

enim dissimilitudo passorum etiam in similitudine passionum, et licet sub eodem tormento, non est idem virtus et vitium: nam sicut sub uno igne aurum rutilat, palea fumat, et sub eadem tribula paleæ comminuuntur, et frumenta purgantur, nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur: Ita una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat; malos vastat, damnat et exterminat. Unde in eadem afflictione, mali Deum detestantur, atque blasphemant, boni autem precantur et laudant; Tantum interest, non qualia, sed qualis quisque patitur."

XXI. Pœnæ quidem nomen retinent aliquando tales castigationes, sed improprie. 1. Quia natura sua pœnæ sunt a summo Judice miseris mortalibus ob violatam legem constitutæ; Ideo etiam mutato fidelium statu, nomen retinetur antiquum, quia si non formaliter, materialiter tamen idem sunt. 2. Quia multiplex datur similitudo ipsarum cum pœnis proprie dictis: Primo, quia carni, quæ destrui debet, non minus ac pœnæ propriæ, sunt graves et molestæ. Secundo, quia non temere, sed certa Dei boni voluntate et dispensatione immittuntur fidelibus, non secus ac pœnæ infliguntur Judicis arbitrio. Tertio, quia ex occasione peccati infliguntur. Quarto, ex sensu fidelium, qui Deum ut iratum Judicem sæpe apprehendunt. Quinto, quia utræque ad exemplum proponuntur. Sed discrimen semper manet, quod in illis satisfactio justitiæ intendatur tanquam finis a Deo Judice; In istis vero correctio peccatoris a Deo Patre.

XXII. Mors filioli Davidis, quæ ipsi post remissum peccatum infligitur, 2 Sam. xii. 14, fuit pœna paterna et medicinalis, non satisfactoria et judicialis, quia remisso semel peccato nulla superesse potuit pœna ferenda. Nec hoc colligitur, Vel ex eo quod immissa dicitur a Deo, quia per peccatum blasphemare fecerat inimicos nomen Domini: Nam sic occasio quidem et causa impulsiva notatur, sed non finalis; vel si finalis innuitur, non est satisfactio justitiæ, sed reparatio scandali dati, quia decebat divinæ domus disciplinam turpissimo facinore violatam, aliquo exemplo sanciri; Vel ex eo quod magno studio et lachrymis eam deprecatur; Quia hæc est naturæ nostræ indoles, ut quicquid durum est et molestum refugiat, et amoliri conetur, ut æger mordaces pulveres, cauterii molestiam, et medicinæ amaritudinem deprecatur, licet nihil minus quam pœnæ sint.

XXIII. Licet mors fidelibus infligi non possit ad cautionem futuri, seu ad emendationem; Non sequitur esse pœnam proprie dictam, quæ imponatur ad satisfactionem. Quia aliæ plures sunt causæ, tum ut reliquiæ peccati in nobis aboleantur, et sic e statu animali et terreno transeamus ad cœlestem et spiritualem, tum ut sic exercitatio pietatis, et virtutum Christianarum manifestatio elucescat, tum quia moriendi necessitas omnibus debet esse potentissimum ad vitam emendandam incitamentum.

XXIV. *Judicium*, quod dicitur a Petro *incipere a domo Dei*, 1 Pet. iv. 17, non est Judicium Legale vindictæ, quod ab irato Judice proficiscatur, sed paternum et Evangelicum castigationis, quod non est ad supplicium et destructionem, sed ad exemplum et correctionem, ut correpti sic a Domino non condemnemur cum mundo, ut Paulus loquitur, 1 Cor. xi. 32. *Vindicta* de qua Paulus loquitur, 2 Cor. vii. 11, non est pœna proprie dicta Dei judicis, sed vel notat pœnam canonicam Excommunicationis, quæ ab Ecclesia infertur ad scandali reparationem et exemplum, vel potius notat exercitium pœnitentiæ et contritionis, qua homo peccator sibi irascitur, et ultionem de seipso sumit ob crimen admissum.

XXV. Licet illi quibus peccata erant remissa in V. T. deberent adhuc pro illis sacrificia offerre; Non sequitur satisfactioni post remissionem peccati locum esse posse. Quia sacrificia non fuerunt satisfactio proprie dicta

sed typi satisfactionis alienæ futuræ per Christum, cujus vi remissio illa dabatur.

XXVI. Quum dicitur, Prov. xvi. 6, *misericordia et veritate peccatum redimi, vel expiari:* Hoc non favet satisfactionibus humanis, sive intelligatur de *misericordia et veritate Dei*, ut quidam volunt, quia non tollit, sed ponit satisfactionem Christi, sive de *misericordia et veritate hominis*, ut alii, quia sic notatur conditio, cui datur peccati remissio, non vero causa propter quam datur: Nam ut judicium in immisericordes sine misericordia exerceri debet; Ita misericordes misericordiam consequentur, Matth. v. 7. Nec כפר hic expiationem proprie dictam, sed vel tectionem tantum et remissionem, quam Deus veris fidelibus et misericordibus largitur, vel ablationem et remotionem notat, ut alibi, Isa. xxviii. 18, quia exercitium charitatis et sinceræ pietatis removet et aufert vitia contraria; quod sequentia confirmant, quum additur, *in timore Dei est declinatio a malo.*

XXVII. Quamvis nihil inquinatum in regnum cœlorum possit ingredi: Non opus est tamen, vel satisfactione post Christum in hac vita, vel in altera Purgatorio ad sordes eluendas, quia fideles in momento separationis animæ a corpore, purgantur perfecte a reliquiis peccati per Spiritum Christi.

Cætera quæ vel pro Satisfactionibus humanis, vel pro Purgatorio afferri solent, suo loco excutientur.

QUÆSTIO XIII.

DE MATERIA SATISFACTIONIS.

An Satisfactio Christi restringenda sit ad Passiones et Pœnas, quas pro nobis sustinuit? An vero sit etiam extendenda ad Obedientiam activam, qua Legem in tota vita perfecte implevit? Prius Neg.; Poster. Affirm.

Status Quæstionis.

I. Circa *Materiam et partes Satisfactionis* variant Theologorum sententiæ. Sunt qui illam ad passiones, seu pœnas, quas pro nobis sustinuit, restringunt. Quod primus videtur asseruisse Cargius Minister Lutheranus, et post eum Piscator Professor Reformatus Herbornensis, et qui eum secuti sunt: Ex quibus alii totam justitiam in morte Christi ponunt, alii adjungunt omnes passiones, quas toto vitæ tempore pertulit, et hanc vocant *justitiam passivam; activam* vero, quam in obedientia mandatis præstita collocant, ut conditionem requisitam fuisse in Persona Mediatoris ad executionem Officii censent, sed non venire in partem satisfactionis aut meriti, quod nobis imputetur.

II. Sed communis et in Ecclesiis nostris recepta sententia est, Satisfactionem Christi, quæ ad justitiam coram Deo nobis imputatur, complecti, non modo passiones Christi, quas sive in morte, sive in vita pertulit; sed et totius vitæ obedientiam, seu justas et sanctas actiones, quibus Legis mandata perfecte loco nostro implevit; ut ex his duabus partibus integrum et perfectum redemptionis nostræ pretium exurgat.

III. Non quæritur, 1. An Legem tam generalem de Deo colendo, quam specialem de se morti exponendo perfecte impleverit Christus, et An obedientia totius vitæ Christi necessaria fuerit Christo, ad salutis opus exequendum, et nobis utilis ac bono nostro præstita? Fatentur enim, qui in priori sunt sententia, et Christum perfecte Legem utramque implevisse, et obedientiam vitæ ipsius, et ipsi necessariam fuisse, ut conditionem in Mediatore requisitam ad Officium præscriptum exequendum, et nobis proinde utilem

multis modis. Sed quæritur, An loco nostro etiam sit præstita, et An ingrediatur satisfactionem, quam pro nobis Deo exhibere debuit? Quod illi negant, Nos affirmamus.

IV. 2. Non quæritur, An meræ passiones pertineant ad satisfactionem: Agnoscunt enim illi cum quibus agimus nullam dari posse passionem satisfactoriam sine actione, quatenus ut grata Deo esset, debuit includere obedientiam activam, seu voluntariam oblationem, quæ summam charitatem cum perfectissima justitia et sanctitate complecteretur, imo in ea una actione, volunt κατ' ἐπιτομὴν contineri totius Legis observationem: Sed An cum obedientia, quam in morte exhibuit, ferendo pœnas nobis debitas, debeat etiam conjungi obedientia totius vitæ per quam justitiam omnem implevit, et Legi perfecte conformis fuit? Quod volumus, Illi negant.

V. 3. Non quæritur, An Sanctitas originalis et habitualis Christi fuerit qualitas et conditio Personæ Mediatoris, tum qua Hominis, tum qua Israëlitæ, tum qua Sacerdotis, et Victimæ, quæ debuit omni carere macula? Sed An Justitia meriti, quæ pertinet ad executionem Officii, et nobis imputatur ad remissionem peccatorum, et jus ad vitam consequendum, nascatur ex pœnis quas passus est? Annon etiam efflorescat ex actionibus sanctis, quas fecit per totam vitam, et quibus Legem plenissime implevit? Ita in Christo distinguenda sunt ea, quæ faciunt directe et immediate ad meritum et satisfactionem, ut *id quod meretur*, et quæ tantum eo pertinent mediate, ut conditiones præviæ, et *id quo meretur*. In quo posteriori genere Personæ sanctitatem reponimus.

VI. Quæstio eo redit, An Satisfactio Christi loco nostro præstita restringenda sit ad solam mortem Christi seu Passiones eas, quæ illam vel antecesserunt, vel comitatæ sunt? An vero complectatur ea omnia quæ Christus fecit et passus est pro nobis a vitæ initio usque ad finem? Prius volunt Viri Docti; Posterius asserimus.

VII. Ad sententiæ clariorem intelligentiam supponimus, 1. Passiones Christi satisfactorias extendendas esse ad eas omnes, quæ Christo impositæ fuerunt, non modo in Cruce, sed et in horto, imo per totam vitam. Atque hic non possumus probare eorum commentum, qui passiones omnes Christi satisfactorias ad eas restringere vellent, quas Christus per trihorium obscurationis solaris sustinuit, dum esset in Cruce et antequam expiraret, cæteras excludendo a satisfactione Justitiæ, licet potuerint pertinere ad satisfaciendum veritati divinæ, et ad typorum consummationem. Utut enim indubium sit, passiones illas gravissimas fuisse, cum quibus ultimo νυχθημέρῳ conflictatus est: cæteras nihilominus eo pertinuisse clarum est. 1. Quia Scriptura nuspiam passiones restringit ad trihorium crucis, sed in genere de illis loquitur, absque ulla limitatione, Isa. liii. 4, 5. 1 Pet. ii. 21, et iii. 18, Matth. xvi. 21., Heb. v. 7, et x. 8, 9, imo eas extendit ad totam κένωσιν et humiliationem Christi, Phil. ii. 6, 7. 2. Quia agonia, quam Christus in horto pertulit, quæ describitur per ταράξιν, ἀδημονίαν, ἐκθάμβησιν, et περιλύπησιν μέχρι θανάτου, propter pondus iræ et maledictionis divinæ quam sustinebat, præcipua pars fuit pœnarum spiritualium, quas Christus pati debuit pro nobis. 3. Quia hoc est invidere piis animabus, in passionibus omnibus Salvatoris ut satisfactoriis placide quiescentibus, solatium quod inde elicitur, et subtrahere innumera immensi erga nos amoris indicia.

VIII. Nec hic opponi debet, Vel quod, Zach. iii. 9, asseritur, "Totius terræ peccatum uno die expungendum esse," Vel quod Paulus ad "Unicam Christi oblationem in cruce peractam" Sacrificium ejus propitiatorium refert, Heb. x. 10; Quia inde colligi non potest antecedaneas Christi passiones satisfactorias non fuisse, sed tantum satisfactionem tunc

fuisse consummatam, cujus hic fuit fructus, ut eo ipso die omnia omnium Electorum peccata expuncta sint. Atque hæc est ratio, cur Paulus ad oblationem unicam Christi, expiationem peccatorum nostrorum referat synecdochice, quia fuit cæterarum omnium passionum gravissima et novissima, sine qua cæteræ omnes antecedentes non suffecissent, ut ultimi quadrantis solutio satisfactionem absolvit, quam Chirographi scissio,. et datio apochæ immediate sequitur. Licet vero anno trigesimo tantum ætatis suæ publice Muneri suo Mediatorio inauguratus fuerit; Non inde licet magis concludere Christum ante illud tempus non fuisse Sacerdotem aut Victimam, quam inde colligere licet, non fuisse antea Mediatorem. Nec si Christus in gratia patris fuit, et Filius ejus dilectus, imo etiam glorificatus aliquando per vitæ tempus, bene inde evincitur eum iram Dei non tulisse; quia non sunt ἀσύστατα. Nec unquam in se spectatus Christus etiam in ipsis crucis angoribus desiit esse charissimus patri, quamvis ut Sponsor noster, iræ pondus propter peccata nostra ferret, et execratio fieret. Nec pœnæ Christo impositæ tam intensæ et graves semper debuerunt esse, quin mitigationem aliquam certis intervallis admitterent, quibus ad fortiter decertandum certamen illi propositum magis ac magis animaretur.

IX. Secundo, supponimus in actionibus et passionibus Christi distinguenda esse duo, materiale et formale: *materiale* vocamus actiones et passiones qua tales in genere Entis consideratas; *formale* vero easdem, quatenus spectantur in genere moris, seu quoad jus et δικαίωμα, quod ex illis oritur relate ad forum Dei. Quoad prius, actiones et passiones sunt multæ et variæ; sed quoad posterius, unica est forma, sub qua censendæ veniunt, nimirum δικαιώματος, quod totum est quoddam enascens ex complexu omnium actionum et passionum simul sumptarum; Unde una sola actio vel passio non potest dici plene meritoria vel satisfactoria, quia ad eam requiritur concursus perfectæ obedientiæ: Hinc licet varii gradus et actus possint observari in obedientia Christi, quam cum ipsa nativitate inchoavit, tota vita continuavit, et in morte consummavit, unica tamen est quoad ἀποτέλεσμα operis salutis, et quoad δικαίωμα inde efflorescens.

X. Tertio, supponimus istam obedientiam Christi duplicem *vim* habere, *satisfactoriam* et *meritoriam*, illam, qua liberemur a pœnis, in quas per peccatum incurrimus, istam qua acquiratur nobis Jus ad vitam et salutem æternam per peccatum amissum. Ut enim peccatum duo mala in nos accersivit, vitæ jacturam, et mortis reatum; Ita redemptio duo bona opposita debuit afferre, liberationem a morte, et Jus ad vitam, exitum ex inferno, et introitum in cœlum. Huc pertinent loca varia Scripturæ, quæ duplex istud beneficium clare exprimunt. Dan. ix. 24, "Propitiatio iniquitatis, et æternæ justitiæ adductio," Christo tribuitur; et Gal. iii. 13, "Liberatio a maledictione Legis, et benedictionis collatio," et cap. iv. 5, "Liberatió a Lege, et adoptio filiorum;" Rom. v. 10, "Salvatio ab ira, et vitæ donatio," "Remissio peccatorum, et sors inter sanctificatos," Act. xxvi. 18.

XI. Licet vero duo ista beneficia ex Christi obedientia manantia, indivulso nexu sint copulata in Fœdere Gratiæ, ut nemo remissionem peccatorum possit obtinere, qui jus ad vitam non consequatur; Non propterea confundenda sunt, quasi unum et idem essent; sed distinguenda; quia aliud est a morte liberare, aliud in vitam introducere, aliud ex inferis educere, aliud in cœlum evehere, liberare a pœna, et præmium donare. Nec, si nemo potest a morte eximi, quin vitæ fiat particeps, sequitur liberationem

a morte nobis debita, non differe ab acquisitione gloriæ. Quia multi sunt gradus vitæ, ut et justitiæ. Liberationem quidem a morte sequitur vitæ possessio; sed non statim vitæ beatæ et gloriosæ, ut liberationem a carcere sequitur quidem libertas, sed non statim diadema et thronus: ut Josephus potuit quidem ex vinculis solvi, sed non statim præfici Ægypto. Inter mortem et vitam simpliciter, nullum quidem datur medium; sed inter mortem æternam, et vitam beatam et gloriosam, datur vita servilis, in statu viæ non patriæ, in qua homo ad officii impletionem adhuc obstringeretur.

XII. Licet vero duo ista beneficia distinguenda esse censeamus; Non putamus tamen anxie quærendum, quibus actibus satisfecerit, vel meritus sit, ut faciunt nonnulli, qui satisfactionem passionibus, meritum vero solis actionibus tribuunt, ut per illas nos liberarit a morte, per istas vero nobis acquisiverit jus ad vitam; quia Scriptura nusquam obedientiam Christi ita videtur distinguere in partes, sed illam tanquam unicam proponit, qua Christus omnia illa præstiterit, quæ a nobis potuit Lex requirere. Rursus, cum Christus per obedientiam vitæ præstiterit quod a nobis debebatur, et ad quod alias personaliter tenebamur, eo ipso pro nobis satisfecit Legis postulato: Et cum obedientia passiva processerit ex summa in nos charitate, quæ est Legis complementnm, non potest meritum illi denegari, ut habuit rationem λύτρου et τιμῆς seu pretii, quo jus ad vitam nobis est acquisitum. Scrupulose ergo ista distinguenda non sunt, quia utrumque hoc beneficium conjunctim pendet ab integra causæ virtute, puta Christi obedientia: Nec enim peccatum ante expiari potuit, quam Lex perfecte impleta esset, nec jus ad vitam acquiri, quam peccati reatus esset deletus; Meruit ergo satisfaciendo, et merendo satisfecit. Eo enim plurimum meruit, quod arduum et difficillimum, quod impossibile omnibus, ad quod minime tenebatur, perfectissima obedientia, in qua et amoris erga nos effudit ingens argumentum, et qua Patri se morigerum præbuit, et Legi speciali, Vocationique suæ per omnia satisfecit, quæ alias nullius usus nobis futura fuisset, nisi morte obsignata et consummata fuisset. Et satisfactio non externæ tantum sanguinis oblationi adscribenda est, sed præcipue actui interno, nimirum spontaneæ ejus et constantissimæ voluntati, qua sanctificari dicimur, Heb. x. 14; non tantum λύτρου solutioni sed toto λύτρῳ, quod est ipse Christus se tradens et subjiciens pro nobis.

XIII. Nec hic audiendns Socinus, qui satisfactionem et meritum vult esse ἀσύστατα, quia satisfactio est solutio debiti de jure, et meritum opus indebitum. Quamvis enim hoc recte dicatur respectu satisfactionis propriæ, non item locum habet respectu satisfactionis vicariæ, in qua Sponsor satisfaciens potest etiam mereri, tum respectu Debitoris, indebite solvendo pro eo debitum, et opere indebito acquirendo ei immunitatem a debito, et faciens ei ex indebita debitam de jure; tum respectu Creditoris. præcipue si pactum aliquod intercessit, posita tali solutione, admittendi eam, non tantum in satisfactionem peccatorum, sed etiam in acquisitionem juris indebiti, quod hic locum habuisse liquet ex Isa. cap. liii. 10, Heb. ix. 15, Col. i. 19, 20, et similibus locis.

XIV. Quarto, Supponimus in Lege duo esse; *Præcepta*, quæ officium præscribunt, et *Sanctiones*, quæ pœnam vel præmium observatori vel transgressori decernunt: et Hominem, qui subest Legi, posse simul obligari ad obedientiam et pœnam, non quidem in statu naturæ integræ, sed in statu peccati, ut probatum fuit Loco XI, de Lege, Qu. 22, Th. 12, 13, &c. Ut enim duplicem σχέσιν induit respectu Dei, tum Creaturæ, tum Creaturæ peccatricis et reæ, ratione prioris obedientiam semper Deo debet, nec un-

quam ab ea dispensari potest, quocunque sit in statu; ratione posterioris pœnæ est obnoxius. Nec propterea idem debitum bis solvi dicendum est; quia aliud est *debitum pœnale*, quod oritur ex transgressione præterita, aliud *debitum obedientiale*, quod oritur ex obligatione indispensabili Creaturæ, quæ ad omnia tempora extenditur, et a qua ne in ipsa quidem pœnæ perpessione creatura potest eximi.

XV. Quinto, Supponimus triplicem dari *subjectionem* Legi, naturalem, fœderalem, et pœnalem: *naturalis* oritur a Lege, qua est norma sanctitatis, et competit Creaturæ, qua Creatura est, quæ ideo æterna est et indispensabilis, quia in quocunque sit statu Deo subesse tenetur et illi obsequi; *fœderalis* pendet a Lege ut præscribente conditionem acquirendæ beatitudinis, et competit Creaturæ in statu viæ constitutæ, in qua Fœdus cum illa inivit, et officium illi præscripsit sub promissione præmii vel pœnæ; *pœnalis* pertinet ad Creaturam peccatricem et ream, quæ pœnam Lege denunciatam luere tenetur. Prima est *absoluta* et *immutabilis*, quamdiu enim est Creator et Creatura, tamdiu hæc illi subjecta esse debet; Nec magis de hoc jure dispensare potest Deus, quam seipsum abnegare. Secunda est *œconomica* et *mutabilis*, quæ, ut refertur ad hominem in statu viæ constitutum, tamdiu durare debet, quamdiu in illo statu versatur; sed postquam viam absolvit et metam attigit, ab illa subjectione eximitur. Tertia est *necessaria* et *inevitabilis* supposito peccato, quod pœnam post se trahit. Prima fundatur in *jure Dei essentiali* et αὐτοκρατορικῷ in Creaturam, et dependentia ejus naturali ab ipso; Secunda in *Jure libero*, seu voluntaria dispensatione, per quam libuit ipsi cum Creatura Fœdus contrahere, et vitam polliceri sub hac vel illa conditione; Tertia in *Jure judiciali* et *Justitia vindicatrice*, qua Creaturæ peccatum ulciscitur. Omnes Creaturæ rationales, Angeli et homines, primo modo Legi subjecti sunt, Adamus integer subjectus fuit secundo, Diaboli et reprobi tertio.

XVI. Juxta triplicem istam σχέσιν facile capi potest, Quomodo Christus factus sit ὑπὸ νόμον, et quomodo Legi subjectus fuerit, An pro se, An pro nobis? Nam qua homo dubium non est, quin subjectus fuerit pro se Legi, ut Normæ sanctitatis, subjectione communi et naturali, cui obnoxii sunt ipsi Angeli et Beati in cœlis, qui Deum amare et colere tenentur. Sed non continuo subjectus illi fuit, ut imperanti conditionem beatitudinis, subjectione œconomica et fœderali, ut vitam operando mereretur, cum illam ex vi Unionis hypostaticæ jam obtineret, multo minus subjectione pœnali, utpote justissimus, et omnis peccati expers. Itaque si utrumque hoc onus in se suscepit, ut Legem impleret ad vitam acquirendam, tam quoad præcepta faciendo, quam quoad sanctionem patiendo, id omne voluntaria dispensatione pro nobis subire debuit ex Officio Mediatoris, et vi pacti cum ipso Patre initi, ut se Sponsorem nostrum præstando, ea omnia loco nostro faceret et pateretur, ad quæ obstricti eramus, et quæ necessaria erant ad redemptionem nostram.

Satisfactionem in obedientia vitæ consistere probatur, 1. ex Rom. v. 19.

XVII. Quibus ita positis ad faciliorem sententiæ nostræ intelligentiam, Ad ejus confirmationem progredimur, quæ non uno loco Scripturæ adstruitur. 1. Ex Rom. v. 19. "Sicut per unius inobedientiam, multi constituti sunt peccatores, Ita per unius obedientiam multi constituuntur justi." Ubi Satisfactio Christi ad obedientiam ejus refertur, non utique mortis tantum, sed etiam vitæ, 1. Quia agitur de tota obedientia Christi sine limitatione, quæ proinde plena debuit esse et perpetua, a principio usque ad finem, non vero dimidiata et imperfecta. 2. Agitur de obedientia, quæ importat conformitatem cum Lege omnimodam, non modo

quoad sanctionem pœnæ, sed præcipue quoad observationem Mandatorum. 3. De illa quæ vocatur *donum justitiæ*, ver. 17, quod de passionibus Christi dici non potest. 4. De illa quæ opponitur inobedientiæ Adami; ut vero ista fuit totius Legis violatio, ita et illa debet esse totius Legis impletio. 5. De illa quæ a nobis debebatur, tam quoad pœnam, quam quoad officium. Nec juvat dicere obedientiam istam nihil aliud esse, quam ἓν δικαίωμα, de quo ver. 18, quod sit εἰς δικαίωσιν ζωῆς, quomodo reatus venit ex uno actu peccati; Quia δικαίωμα non notat tantum unum actum Justitiæ, sed Jus quod oritur ex plenitudine obedientiæ. Nec si ex uno peccato reatus venit in omnes, ex uno actu justitia transit ad omnes, quia malum est ex quolibet defectu, sed bonum requirit causam perfectam.

2. Ex Phil. ii. 8.

XVIII. Secundo, Quia Christi obedientia dicitur fuisse ἕως θανάτου, usque *ad mortem*, Phil. ii. 8. ubi non tantum notatur *intensio* ejus quoad gradum, qui fuit maximus qui potest cadere in Creaturam, sed etiam *extensio* et *duratio*, quia a principio vitæ usque ad mortem in ea constanter perseveravit. Quod patet, tum quia ista obedientia refertur ad totam κένωσιν et humiliationem Christi, quæ non in morte tantum visa est, sed in tota vita, tum ex locis aliis, ubi obedientia ista describitur per impressionem Legis in corde, et ejus observationem activam, Psal. xl. et Heb. x. 5: alibi proponitur per stadium quod decurrendum fuit Christo, Heb. xii. 1, 2, alibi per opus quod illi perficiendum fuit, Joh. xvii. 4, quod non unico actu, sed constanti obedientiæ tenore per totam vitam consummari debuit.

3. Ex Rom. viii. 3, 4.

XIX. Tertio, Quia Christus debuit fieri in similitudine carnis peccati, ut suppleret Legis ἀδυναμίαν, et Jus Legis in nobis impleret, Rom. viii. 3, 4. Impotentia autem ista Legis, non intelligenda est *subjective*, quasi fuerit in ipsa Lege, sed *objective* in peccatore circa Legem, qui ne unum quidem ejus mandatum servare potuit. Atque ita Lex impotens dicitur, non quoad pœnarum inflictionem, sed quoad mandatorum observationem. Christus ergo supplendo id quod Lex præstare non potuit in nobis, debuit perficere quod a nobis Lex exigebat, et quod vocatur δικαίωμα, seu Jus Legis, nimirum *Jus ad vitam*, quod ex ejus impletione oritur, non utique passiva tantum, sed et activa. Nam cum Lex et Mandata Dei idem sint, pœnæ non possunt dici implere Legem seu ejus mandata, sed minis Legis satisfacere. Quis ferret eum, qui latronem capite multatum ob latrocinium, Regis mandato aut legi obsecutum fuisse diceret? Adde quod, cum Legi morem gerere sit res honesta et laude digna, non potest hoc dici de pœnæ perpessione, nisi forte quis laudandus sit, quod in gehenna torqueatur.

4. Quia Christus implevit quod a nobis debebatur.

XX. Quarto, Satisfactio Christi ad id omne debet extendi, quod a nobis debebatur, et quod pro nobis debuit solvi ad vitam obtinendam. At obedientia vitæ non minus ac passio mortis ad id requirebatur; non modo quia ad utrumque Creatura peccatrix tenebatur; sed etiam quia utrumque necessarium fuit ad peccatorum remissionem, et Jus ad vitam; Vita enim ex Lege promittitur, non patienti, sed facienti, *hoc fac et vives*. Ergo non suffecisset pœnas ferre moriendo, nisi addita fuisset mandatorum observatio. Nec hic reponendum, aliam esse rationem justificationis Evangelicæ ac Legalis; in ista Legis observationem quidem requisitam fuisse ut causam vitæ, sed in illa non item. Quia discrimen justificationis nostræ non positum est in re ipsa, quæ utrobique eadem est, Justitia scilicet perfecta et absoluta omnibus numeris, quæ exacte respondeat Legis pactioni de modo vitæ æternæ obtinendæ, et Juri Dei æterno et

immutabili, cui Christus derogare non potuit, quia non venit ad abolendam Legem, sed ad implendam, Matth. v. 17, et Rom. iii. 31, sed tantum in modo, quia quod a nobis debebatur, et exigebatur sub Lege per obedientiam propriam, id a Christo exigitur per obedientiam alienam.

5. Ex Rom. i. 17, et iii. 21, et v. 18.

XXI. Quinto, Quia Satisfactio Christi in ejus justitia quærenda est, ut patet ex Rom. i. 17, et iii. 21, et v. 18, Phil. iii. 9, Dan. ix. 24. Unde justificatio imputatione justitiæ describitur, Rom. iv. At Justitia Christi non in passionibus, sed in actionibus consistit, nec patiendo, sed faciendo justitiam Legis obtinemus, quo modo peccando injustitiæ reatum contrahimus, quo sensu Christus testatur sibi *implendam esse omnem justitiam*, Matth. iii. 15, scilicet faciendo quoad omnes partes voluntatem Patris sui. Et Paulus dicit, "Christum factum esse peccatum pro nobis, ut fieremus justitia Dei in ipso," 2 Cor. v. 21, id. ut quemadmodum peccata, quibus violavimus Legem, Christo imputantur; Ita actiones justitiæ, quibus eam pro nobis implevit, nobis imputentur.

6. Quia Christi justitia non dividitur.

XXII. Sexto, Ut Christus non μεμέρισται, 1 Cor. i. 13, Ita nec justitia ejus dividi debet, sed ὁλόκληρος et indivisa nobis applicanda est. Agnus Paschalis totus manducandus fuit: Christus pariter totus a nobis recipiendus est cum iis quæ fecit et passus est. Quod facit ad majorem Christi gloriam, et uberiorem nostram consolationem, quam non parum obscurant et minuunt, qui partem perfectissimæ istius justitiæ et obedientiæ de salutis pretio detrahunt, atque ita tunicam ejus inconsutilem lacerant.

Fontes Solutionum.

XXIII. Si sanguini et morti Christi tribuitur salus et redemptio nostra, hoc non fit exclusive ad obedientiam vitæ, quia nuspiam restrictio apponitur, imo alibi, ut visum, ad totam obedientiam et justitiam Christi extenditur; Sed per *synecdochen* intelligendum est, qua parti potiori tribuitur quod est totius, quia ultimus fuit exinanitionis gradus, corona et complementum obedientiæ, quæ cæteras omnes partes supponit, absque qua cæteræ fuissent inutiles; Justitia enim nulla meretur nisi ad ultimum usque halitum servata, nec solutio perfecta esse potest, nisi expuncto chirographo.

XXIV. Quamvis Apostolus remissioni peccatorum, quæ a sanguinis fusione fluit, tribuat beatitudinem, Rom. iv. 6, 7; Non sequitur in sola passione sitam esse justitiam nostram, et totam et integram satisfactionem Christi. Quia Paulus non argumentatur ab æquipollentia, quasi idem esset justitiam imputare, et peccata remittere; sed ab ἀλληλουχίᾳ et individuo ipsorum beneficiorum in Fœdere Gratiæ nexu, per quem fit ut nemini remittantur peccata, quin consequatur statim jus ad vitam, et hæres fiat regni cœlorum. Quomodo alibi Paulus amorem proximi, et impletionem Legis accipit pro eodem, Gal. v. 14, quia hac parte posita aliæ necessario sequuntur.

XXV. Licet obedientia utraque Christi, tam vitæ quam mortis, fuerit perfecta in suo genere, neutra tamen sufficere potuit sola ad satisfactionem, quæ requirebat et observationem mandatorum, et pœnarum perpessionem, qua liberatio a morte, et jus ad vitam nobis acquireretur: Unius positio, alterius non est exclusio, sed inclusio.

XXVI. Quod quis pro se debet, non potest pro alio solvere, si sit persona privata: Sed nihil obstat si sit persona publica, quæ et suo, et suorum nomine operetur. Deinde qui solvit quod ipse debet, non potest satisfacere eo ipso pro aliis, nisi se debitorem pro illis fecerit, nam etsi sit debitor, tamen quia se fecit ultro debitorem, ut alterum liberet, dum solvit

quod debet, pro altero satisfacit. Ita Christus qui non pro se, sed pro nobis homo factus est, non pro se, sed pro nobis Legem debuit implere ad vitam merendam, quod hic in Christo occurrit. Tertio, licet Christus quoad se subjectione naturali qua Creatura fuerit sub Lege; non tamen subjectione fœderali et œconomica, ut vitam per Legem consequeretur, et Vadem se loco peccatorum sisteret; hoc enim fuit voluntariæ dispensationis opus; Et nihil tale pro se debuit: Nec quoad Personam, utpote θεάνθρωπος Dei Filius, et Dominus Legis; Nec quoad naturam humanam, sive absolute, sive respective; non absolute, tum quia natura humana adjuncta est Personæ Λόγου, quæ ut non fuit subjecta Legi, ita nec natura ab ipsa assumpta eo sensu; tum quia ut in assumptione humanæ naturæ Christi consistit exinanitio, ita etiam in iis quæ ex hac assumptione resultant, qualis est subjectio Legi; non respective, quia Christus qua homo non fuit adstrictus Fœderi Legali, utpote quod ad illos tantum pertineat, quos Adamus in illa pactione repræsentavit, qui scilicet ab eo naturaliter descendunt. Deinde non opus habuit sibi acquirere propria obedientia Jus ad vitam, quod ex Unione cum Λόγῳ necessario pendebat. Unde sequitur talem obedientiam fœderalem Christum debuisse pro nobis, ut Sponsorem, qui personas nostras repræsentaret.

XXVII. Quamvis vero Christus Legem impleverit pro nobis quoad obedientiam, non potest colligi nos non amplius teneri ad obedientiam Deo præstandam: Sequitur quidem nos ad eam non teneri eundem in finem, et eadem de causa, scilicet ut per eam vivamus, ex subjectione fœderali: Sed non obstat, quominus per subjectionem naturalem teneamur ad idem obsequium Deo præstandum, non ut vivamus, sed quia vivimus, non ut jus acquiramus ad vitam, sed ut juris acquisiti possessionem adeamus. Quomodo, licet Christus mortuus sit pro nobis, non desinimus morti adhuc esse obnoxii, non ad pœnam, sed ad salutem.

XXVIII. Alia est *justitia innocentiæ*, quum quis nullius culpæ reus est, Alia *perseverantiæ*, cui præmium debetur propter præstitum officium. Remissio peccatorum primam affert justitiam, auferendo reatum peccatorum commissorum, sed non ideo post se trahit justitiam perseverantiæ, quasi is cui contingit, reipsa omnia præstiterit. Aliud est a debita officii omissioni pœna aliquem liberare, Aliud cum reipsa censere justum justitia perseverantiæ, cui vita promissa est, quasi nihil boni omiserit, vel mali commiserit. Prius per remissionem obtinetur, sed non posterius, quod rei veritati, et justo Dei judicio repugnaret. Remissio peccati non facit ut non sit peccatum, sed ut non imputetur: tollit tantum reatum peccati, et consequenter ejus pœnam, sed maculam non aufert. Ita censeri *nihil mali commisisse et nihil omisisse boni*, bifariam potest intelligi, Vel *quoad pœnam*, ut non magis puniamur, quam si reipsa nihil mali commisissemus, vel nihil omisissemus boni, quo sensu verum est, per remissionem peccatorum omnium nos in eo statu collocari, quia liberamur ab omni pœna, quæ propter ea debita esset; Vel *quoad præmium*, ut is qui censetur nihil omisisse boni, et nihil commisisse mali, judicetur a Deo omnia fecisse, quæ necessaria erant ad vitam consequendam; et sic falsum est eum cui remittuntur peccata eo loco censeri, quia remissio facit quidem ut pœna tollatur, sed non ut Deus statuat peccatorem nihil deliquisse, sed omnes partes officii sui implevisse, et esse justum, quod veritati repugnaret; quasi reus possit censeri justus, quia supplici et confitenti Judex ignovit.

XXIX. Deus non potest accusari quod exigat duas solutiones ejusdem debiti, quia cum Lex obliget peccatores ad obedientiam et pœnam, ut jam dictum, passiones et actiones Christi, non constituunt duplicem so-

lutionem, sed unicam, et unicum δικαίωμα, quo acquiritur nobis liberatio a morte, et jus ad vitam.

XXX. Lex non potest dici impleta κατ' ἐπιτομὴν in voluntaria passione Christi. Quia postulat perfectam obedientiam, non tantum κατ' ἐπιτομὴν, sed et καθ' ἕκαστα, non tantum quoad gradum et intensive, sed et quoad durationem et extensive ab initio vitæ usque ad finem, quæ in una vel altera actione occurrere non potest.

XXXI. Tantum abest, ut Justitia tota Christi, quæ nobis imputatur, bene statuatur in passionibus Christi, et hac de causa rite dicatur activa, ut proprie nulla justitia in passione sit collocanda, sed tantum in actione; nec quisquam justus dici potest, quia cruciatur, cum dolor non sit virtus. Accedit quod passiones non obsequuntur mandatis Legis, quibus annectitur promissio vitæ, sed sanctionibus tantum satisfaciunt, unde non possunt dici justitia, vel si justitia aliqua est in pœna, est justitia punientis non puniti.

XXXII. Calvinus receptam sententiam, non uno loco adstruit, præcipue lib. ii. Institut. cap. 16, sect. 5 : "Jam ubi quæritur, quomodo abolitis peccatis dissidium Christus inter nos et Deum sustulerit, et justitiam acquisiverit, quæ eum nobis faventem et benevolum redderet, generaliter responderi potest, toto obedientiæ suæ cursu hoc nobis præstitisse. Quod Pauli testimonio probatur : quemadmodum unius transgressione peccatores multi sunt constituti, sic unius obedientia justi constituimur. Et sane alibi causam veniæ, quæ nos eximit a maledictione Legis, extendit ad totam Christi vitam: Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex Muliere, subjectum Legi, ut eos qui sub Lege erant redimeret. Ita in ipso quoque Baptismo asseruit impleri justitiæ partem, quod obedienter Patris mandatum perageret. Denique ex quo induit personam servi, cœpit ad nos redimendos pretium liberationis solvere. Scriptura tamen, quo certius definiat modum salutis, hoc morti Christi tanquam peculiare et proprium adscribit," &c. "Neque tamen," addit postea, "excluditur reliqua pars obedientiæ, qua defunctus est in vita, sicut Paulus ab initio ad finem usque totam comprehendit, quod seipsum exinanierit forma servi accepta, et Patri fuerit obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. Et sane in ipsa quoque primum gradum occupat voluntaria subjectio, quia ad justitiam nihil profuisset sacrificium, nisi sponte oblatum," &c. Sic lib. iii. cap. 14, sect. 12, "Acceptantem gratiam non aliam esse respondeo, quam gratuitam ejus bonitatem, qua nos in Christo complectitur Pater, dum innocentia Christi nos induit, eamque fecit nobis acceptam, ut ejus beneficio pro sanctis puris et innocentibus nos habeat. Justitiam enim Christi, quæ ut una perfecta est, ita sola Dei conspectum sustinere potest, pro nobis sisti oportet, ac Judicio repræsentari velut Sponsorem. Hac nos instructi assiduam peccatorum remissionem in fide obtinemus. Hujus puritate lotæ nostræ sordes et imperfectionum immunditiæ, non imputantur, sed velut sepultæ conteguntur, ne in judicium veniant," &c. Idem confirmat in Epistola ad Rom. cap. v. ver. 19. et in Epist. ad Gal. cap. iv. 4.

XXXIII. Synodi Gallicanæ eandem retinendam esse inviolate non semel sanxerunt, ut Privatensis anno 1612, et Tonninensis anno 1614, cujus hæc sunt verba : "Cum homo nullam justitiam in se reperiat ante vel post vocationem suam, per quam subsistere possit coram judicio Dei; non potest justificari nisi in Jesu Christo Domino nostro, qui fuit obediens Deo Patri ab introitu in mundum usque ad mortem ignominiosam Crucis : impleta perfecte in vita et morte sua, tota Lege hominibus data, et man-

dato patiendi, et dandi animam suam in pretium redemptionis pro multis, qua perfecta obedientia reddimur justi, quatenus nobis gratia Dei imputatur, et apprehenditur per fidem, quam nobis donat ; qua certi reddimur, nos merito totius istius obedientiæ remissionem peccatorum nostrorum habere, et dignos reddi vita æterna."

QUÆSTIO XIV.

DE OBJECTO SATISFACTIONIS.

An Christus pro omnibus et singulis Hominibus universaliter mortuus sit, An pro Electis tantum? Prius Neg. ; Poster. Affirm.

I. Quæstio de *Objecto mortis Christi*, seu de *Universalitate Satisfactionis et Redemptionis*, a variis jam olim mota fuit, et hodie etiamnum movetur; quod de ea etiam agendi necessitatem nobis imponit, ne quid huic de Satisfactione Christi tractationi deesse videatur.

Sententia Pelagianorum.

II. Inter veteres constat universalitatem Redemptionis a Pelagianis et Semipelagianis assertam fuisse ; Hinc Prosper epistol. ad Aug. de reliquiis Pelagianæ hæresis, "Hæc," inquit, "ipsorum definitio et professio est, Pro universo humano genere mortuum esse Dominum, et neminem prorsus a redemptione sanguinis ejus exceptum," &c. Et inter ea Gallorum capitula, quæ in Augustino damnabilia se reperisse jactabant, hoc etiam erat "quod non pro totius mundi redemptione Salvator sit crucifixus." Faustus lib. i. de libero arbitrio c. 4, ait longe eos a pietatis tramite recedere, qui dicunt Salvatorem non pro omnibus mortuum esse." Et Hincmarus, epist. ad Nicol. Papam apud Flodoardum, lib. iii. cap. xiv. inter errores Gotteschalci ponit, quod prædicavit Christum non effudisse Deo Patri pretiosum sanguinem suum pro redemptione et salute omnium hominum, sed tantum pro his qui salvantur, sive pro omnibus Electis. Quo pertinent etiam anathemata Pseudo-Concilii Arelatensis in epistola Fausti Semi-Pelagianorum Antesignani ad Lucidum, quod Semi-Pelagianum fuisse non diffitetur Sirmundus. His vero ut se jam opposuerat Augustinus suo tempore, Ita Prosper et Fulgentius ejus discipuli, aliique Gratiæ Christi Præcones, eadem vestigia prementes veritatem fortiter et cordate defenderunt. Quod confirmatum postea fuit a Remigio Episcopo Lugdunensi, lib. de tribus Epistolis, et Concilio Valentino iii. anno 855 habito, c. 4.

Jesuitarum.

III. Renovata postea fuit eadem Controversia inter Pontificios, quorum alii universalitatem Redemptionis cum Semi-Pelagianis, alii ejus particularitatem cum Augustino et ejus genuinis discipulis propugnarunt, quod patuit præcipue inter Jesuitas et Jansenistas, quorum illi Pelagianorum propago universalitatem Mortis Christi acriter tuentur, isti vero fortiter pro ejus particularitate dimicant, Jansenium Magistrum suum secuti, qui in *Augustino suo* hoc argumentum fuse et solide executus est, lib. iii. c. 20, et in Apologia Jansenii, anno 1644 edita, Art. 17, 19, 20, et in Catechismo de Gratia, c. 7, de Prædesti. q. 65.

Lutheranorum.

IV. Transiit exinde Controversia a Pontificiis ad Protestantes non modo propter Lutheranos, qui satisfactionis universalitatem cum Jesuitis retinent et propugnant, ut Eckard. Fascicul. Controv. c. 15, de Prædesti. q. 6, Brochmanus de Gratia Dei, c. 2, q. 17, 18, 19, et alii ; Sed præcipue propter Arminianos, Remonstrantium

nomine insignes, qui per posticum Papismum revocaturi, et idolo liberi arbitrii litaturi, plerosque errores suos hauserunt ex Molino, Lessio, Suarezio, et aliis Jesuitis, atque hunc inter cæteros de Universalitate Mortis Christi, qui ideo secundo loco reponitur inter eos, qui a Synodo Dordracena rejecti sunt, et nigro theta notati, Cap. 2, de Morte Christi in Rejectione Errorum.

Arminianorum.

V. Articulus talis est in scriptis Synod. Dordrac. Remonstr. p. 280. "Pretium Redemptionis, quod Christus Patri suo obtulit, non tantum in se et per se toti humano generi redimendo sufficiens est; sed etiam pro omnibus et singulis hominibus ex decreto, voluntate et gratia Dei Patris persolutum est; eoque a participatione fructuum mortis Christi, nemo antecedente Dei decreto præcise exclusus est. 2. Christus merito mortis suæ Deum Patrem universo generi humano hactenus reconciliavit, ut Pater propter ipsus meritum salva justitia et veritate sua, novum Gratiæ Fœdus cum peccatoribus et damnationi obnoxiis hominibus inire et sancire potuerit et voluerit." Sentiunt ergo 1. Christum ex Dei concilio pro omnibus et singulis ita mortuum esse ut non tantum mors sufficiens fuerit in se propter intrinsecum valorem, sed sufficienter etiam pro omnibus et singulis oblata sit, quatenus Deus voluit, ut id quod in se sufficiens erat pro omnibus, vel loco vel bono omnium ac singulorum sive totius generis humani solveretur, adeo ut interventu ejus factum sit, ut Deus gratiose in posterum cum genere humano agere voluerit, atque ita Christi mors non sit novi Fœderis promissum, sed ejus causa et fundamentum. 2. Christum ex Patris et sua intentione omnibus et singulis hominibus jam pereuntibus quam servandis impetravisse restitutionem in statum gratiæ et salutis, ita ut nemo propter peccatum originale sit damnatione obnoxius aut damnandus, sed omnes ab istius peccati reatu sint immunes. 3. Christum ex Patris consilio mortem pro omnibus obiisse sine certo ac definito consilio quenquam nominatim salvandi, adeo ut impetrationi mortis Christi sua necessitas, et utilitas sarta tecta, numeris omnibus absoluta constare potuisset, etiamsi impetrata redemptio nulli individuo unquam actu ipso fuisset applicata. 4. Christum per suam satisfactionem nullis certo meruisse ipsam salutem et fidem, qua hæc Christi satisfactio ad salutem efficaciter applicaretur, sed tantum Patri acquisivisse plenariam voluntatem et potestatem, de novo cum hominibus agendi, Fœdus vel Gratiæ vel Operum ineundi, et quascunque vellet conditiones præscribendi, quarum præstatio a libero hominis arbitrio pendeat, atque ideo fieri potuisse, ut vel nemo, vel omnes illas implerent. 5. Impetrationem latius patere applicatione, ut impetrats sit salus omnibus, quæ tamen paucis applicetur. Quæ omnia tum ex Collatione Hagiensi, tum ex Scriptis Synod. Dordrac. Remonstr. in declaratione sententiæ ipsorum circa secundum Articulum colligi possunt.

Universalistarum.

VI. Ad hanc sententiam, si non omnino, magna tamen ex parte, accedunt ex Nostris, qui Gratiam Universalem tuentur. Ut enim φιλανθρωπίαν et amorem Dei erga Genus humanum universalem statuunt; Ita ex illo amore censent Christum a Patre in mundum missum, tanquam remedium universale ad procurandam omnium et singulorum salutem sub conditione fidei; Et Christum ea intentione mortuum esse pro omnibus sub eadem conditione, licet fructus et efficacia mortis ejus ad paucos tantum perveniat, quibus Deus decreto speciali fidem dare decrevit. Hoc modo pertendunt Decretum mortis Christi antecessisse Decretum Electionis, Et Deum non hos magis quam illos respexisse in mittendo Christo, sed omnibus ex æquo destinasse Christum in

Servatorem ; Imo præcise non tam salutem in eo intendisse, quam possibilitatem salutis, scilicet remotionem impedimenti, quod justitia apponebat ipsorum saluti, per satisfactionem illi præstitam, cujus interventu janua salutis ipsis aperta sit, ut Deus placatus possit novum Fœdus cum illis pacisci non obstante justitia, et de danda ipsis salute cogitare. In quem finem per Vocationem Universalem Christum ita pro omnibus datum et mortuum, omnibus et singulis offerri curet. Quia vero prævidit neminem crediturum ob innatam cordis malitiam, Volunt decreto alio speciali Deum decrevisse nonnullis dare fidem, qua in Christum crederent, et salutis fierent certo compotes, reliquis in incredulitate manentibus, et propter eam justissime damnatis. In hoc recte dissentientes ab Arminianis. Quæ omnia ex ipsorum scriptis non obscure colliguntur. Sic Camero in c. ii. Ep. ad Heb. ver. 9. ; "Christi mors," inquit, "sub fidei conditione ad omnes omnino homines ex æquo pertinet." Testardus in Ireni. Th. 78, "Finis dati Christi in propitiatorium in ejus sanguine, fuit novi Fœderis Gratiæ cum universo genere humano pactio, et possibilis omnium hominum, justitia non amplius renitente, ad salutem vocatio, et salus." Et Th. 79. "Eo quidem sensu nemo negaverit Christum pro omnibus et singulis mortuum, ut Verbo Dei sua constet fides." Amyr. Dissert. de Gratia Universali, "Redemptio Christi duobus modis consideranda est: Vel ut absoluta, quatenus eam quidam revera amplectuntur ; Deinde ut est affecta conditione, quatenus offertur cum ea lege, ut si quis eam amplectatur, ejus compos fiat. Priore modo particularis est, Posteriore, universalis. Pariter destinationis illius duplex est ratio, particularis, quatenus decretum de fide donanda conjunctum habet, universalis, quatenus decretum istud est ab ea sejunctum." Quod expressius docuerat Tr. de Prædest. cap. 7, "Cum miseria hominum æqualis sit, et universalis, et desiderium quod Deus habuit eos ex ea liberandi per tantum Redemptorem, procedat ex misericordia, quam habuit erga nos, ut Creaturas suas prolapsas in tantam ruinam, in qua sunt Creaturæ ipsius ex æquo, gratia redemptionis, quam ipsis obtulit et procuravit, debuit esse æqualis et universalis, modo æqualiter dispositi essent ad illam recipiendam," &c.

VII. Cæterum licet in eo omnes consentiant, quod Christus mortuus sit pro omnibus et singulis ; non tamen eodem modo mentem suam exponunt. Alii enim aperte Christum esse mortuum conditionate pro omnibus et singulis, et absolute tantum pro Electis dixerunt, ut jam dictum. Alii vero videntes sententiam istam gravibus premi absurdis, ab eo loquendi modo abstinuerunt, et maluerunt dicere Christum non esse mortuum pro hominibus ea lege si credant, sed absolute, sive credant, sive non, ut liber esset omnibus qui crederent ad salutem aditus, et ut omnibus pariter aperiretur via ad novum Fœdus, remoto scilicet per mortem Christi justitiæ obstaculo, quæ obstabat, quominus Deus cum hominibus pacisci posset. Eo tamen pariter omnes deveniunt, ut dicant Christum pro omnibus et singulis satisfecisse, et reconciliationem, remissionem peccatorum et salutem impetrasse, qua si multi privantur, causam non esse quærendam in mortis Christi insufficientia, vel defectu voluntatis et intentionis ejus, sed in sola ipsorum incredulitate, qui proterve gratiam Christi sibi oblatam respuunt.

VIII. Communis vero Reformatorum sententia est, Christum ex mera εὐδοκίᾳ Patris destinatum, et datum fuisse Redemptorem et Caput, non omnibus, sed certo hominum numero, Corpus ipsius mysticum ex Dei Electione constituentium ; et pro illis solis Christum Vocationis suæ optime conscium, ad exequendum decretum Electionis et consilium Patris,

voluisse et decrevisse mori, et pretio mortis infinito addere efficacissimam et singularem voluntatis pro illis sese substituendi, et fidem ac statutem illis acquirendi intentionem.

Status Quæstionis.

IX. Unde Status Quæstionis facile elicitur; 1. Non Quæritur de *pretio et sufficientia mortis Christi*, An Christi mors per se sufficiens sit ad salutem omnium? Utrinque enim est in confesso, cum sit infiniti valoris, sufficientissimam fuisse ad redemptionem omnium et singulorum, si Deo visum fuisset illam ad totum mundum extendere. Et huc pertinet distinctio a Patribus usurpata, et a variis Theologis retenta, Christum mortuum esse *sufficienter pro omnibus*, sed *efficaciter tantum pro Electis.* Hæc enim de mortis Christi dignitate intellecta verissima est, quanquam phrasis minus sit accurata, si ad voluntatem et consilium Christi referatur. Sed quæritur proprie de *consilio Patris* in tradendo Filio suo, et de *intentione Christi morientis.* An Pater destinaverit Filium suum omnibus et singulis, et Filus eo consilio et ea intentione seipsum morti tradiderit, ut se omnium et singulorum loco substitueret ad satisfaciendum pro illis, et salutem ipsis acquirendam? An vero pro Electis solis, qui a Patre illi dati sint redimendi, et quorum Caput debuit esse, seipsum tradere voluerit? Eo ergo reducendus est Cardo Quæstionis, ut agatur, non de natura et virtute Christi mortis in se, sed de consilio Patris illum destinantis, et intentione Christi illam subeuntis. Unde satis liquet, non hic agi de voluntate tantum εὐαρεστίας, ut identidem asseritur a Viris Doctis, sed de voluntate εὐδοκίας, sub quam missionem et mortem Christi cadere nemo negare potest.

X. 2. Non Quæritur, De *fructu et efficacia mortis* Christi, An omnes et singuli ejus fiant actu participes? quod Puccius et Huberus olim volebant. Agnoscunt enim Viri Docti illam ad fideles solos extendi. Sed agitur de *destinatione Dei* mittentis Filium in mundum, Et *de intentione Christi morientis;* An ea respexerit omnes et singulos homines, ut Christus se loco illorum substituendo, pro illis satisfaceret, et remissionem peccatorum, ac salutem impetraret? An vero solos Electos? Prius affirmant, Nos Posterius.

XI. 3. Non Quæritur, An occasione mortis Christi, multa bona reprobis quoque obtingant? Hoc enim morti Christi debetur, quod Evangelium prædicetur omni Creaturæ, quod crassa idololatria Gentilium ex multis mundi partibus abolita sit, quod impietas profana hominum Verbi Divini fræno non parum coërceatur, et quod nonnulli multa et excellentia, licet non salutaria Spiritus Sancti dona plerumque obtineant: quæ omnia ex morte Christi fluere certum est, quandoquidem locus illis datus non fuisset in Ecclesia, nisi Christus mortuus fuisset. Sed An Sponsio et Satisfactio Christi ex Dei consilio et Christi voluntate omnium et singulorum loco facta sit? quod illi vellent. An vero tantum Electorum? quod statuimus.

Christum non esse mortuum pro omnibus probatur.

XII. Rationes sunt, 1. Quia missio Christi, et ejus mors restringitur subinde ad quosdam, ad *Populum* Christi, ad *Oves*, ad *Amicos*, ad *Ecclesiam* et *Corpus ejus*, et nunquam ad omnes et singulos, extenditur. Sic Christus Jesus dicitur vocandus, quia *servaturus erat populum suum a peccatis suis*, Matth. i. 21, et alibi *Servator* vocatur *Corporis sui*, Eph. v. 23, *Pastor bonus, qui ponere debuit animam pro Ovibus suis*, Joh. x. 15, et pro *Amicis*, Joh. xv. 13, *et mori ad colligendos Filios Dei per totum orbem dispersos*, Joh. xi. 52, et ad *Ecclesiam acquirendam proprio sanguine*, Act. xx. 28, et Eph. v. 25, 26. At si Christus pro omnibus et singulis mortuus esset, Cur toties Scriptura ejus mortem ad paucos restringeret? Quomodo posset dicere

Ex restrictione mortis Christi ad quosdam.

esse Servatorem Populi sui et Corporis sui simpliciter, si Servator est cæterorum? et posuisse animam suam pro Ovibus, pro Filiis Dei, et pro Ecclesia, si pro aliis etiam mortuus esset ex Dei consilio et Christi ipsius intentione? Annon hoc luculentius fuisset ejus charitatis argumentum, et majoris consolationis fundamentum?

XIII. Nequicquam hic Excipitur in genere: 1. "Scripturam, quæ alicubi restringit mortem Christi ad paucos, alibi ad omnes extendere." Quia universalitas illa, ut postea docebitur, non est absoluta, sed limitata, quæ genera singulorum, non singula generum respicit. 2. "Agi in locis illis non de impetratione sola, quæ possit esse universalis, sed de impetratione et applicatione simul, quæ sit particularis." Quia termini isti, quibus Spiritus Sanctus locis allegatis utitur, ut *Servatorem esse*, *animam suam ponere pro aliquo*, *dare se pro aliquo*, et aliquos περιποιεῖν, satisfactionem, impetrationem et acquisitionem salutis proprie designant; Et licet post se applicationem traherent, non minus efficaces essent, cum impetratio et applicatio sint inseparabiles, utpote ejusdem latitudinis, ut jamjam probabitur. 3. "Posse simul dici Christum esse mortuum pro quibusdam absolute, et pro omnibus conditionate." Quia supponitur gratis, quod probandum fuit, dari duplicem intentionem in Christo moriente, aliam conditionatam, quæ ad omnes extendatur, aliam absolutam, quæ ad paucos referatur, cum Scriptura nuspiam ejus meminerit, quæ de applicatione quidem ut conditionata loquitur, sed numquam de redemptione. Nec natura rei hoc patitur; cum ex illorum hypothesi in decreto de morte Christi, secundum quod mortuus est, et quidem eadem intentione, qua id decretum erat, cum executio debeat respondere destinationi, nec alius possit esse in Christo moriente affectus et sensus, quam in Patre destinante; nulla adhuc fuerit consideratio Electorum, qui decreto demum sequente ab aliis separati sunt. Deinde quis credat in unico et simplicissimo actu, quo omnia a Deo decreta sunt, licet a nobis distincte concipiatur, duas intentiones fuisse adeo diversas, si non contrarias, ut pro omnibus quidem uno modo voluerit mori, pro quibusdam vero tantum alio? Imo cum non possit velle mori pro Electis absolute, quin ex opposito nolit mori pro reprobis, qui illis contradistinguuntur, capi non potest, quomodo in unico actu voluerit et noluerit pro iis mori. 4. "Etsi loca de Electis loquerentur, non tamen de solis exclusive ad alios intelligenda esse, quomodo Paulus dicens Christum pro se traditum, alios ab ejusdem amoris consortio non excludit, Gal. ii. 20." Quia loca omnia allegata, si non explicite, at implicite exclusivam includunt in descriptione eorum de quibus agitur, quæ ad alios pertinere nequit: Ut licet benedictio promittatur Abrahæ Semini, non addita particula *soli*, satis tamen ex natura rei colligitur. Sic loca ista omnia eo tendunt, ut amplificent insignem Christi amorem erga Oves suas, pro quibus animam ponit, erga Ecclesiam et populum pro quo se tradidit. At si nihil peculiaris in hoc negotio habent præ cæteris, quæ ratio dici potest, cur immensus iste amor animam ponentis, sanguinem fundentis, et se tradentis Christi, illis speciatim applicetur? Nec exemplum Pauli huc facit; quia non hoc sibi tribuit quasi privilegium peculiare personæ suæ, sed ut bonum commune cæteris electis et fidelibus, quibus in exemplum se proponit, ut idem de seipsis in eodem statu prædicare possint.

XIV. Non solidus excipitur in specie: 1. Ad Matth. i. 21, "Licet Christus dicatur Servator Populi sui peculiari ratione propter salutem actu et reapse ipsi collatam: Non obstare quominus Servator sit etiam aliorum propter salutem illis partum licet non applicatum propter eorum incredulitatem, eo modo quo Paulus dicit Deum esse Serva-

torem omnium, sed præcipue fidelium, 1 Tim. iv. 10." Quia gratis supponitur Christum Servatorem esse eorum, quibus acquiritur quidem salus, sed non applicatur. Cum vel ipsum *servandi* verbum notet actualem salutis communicationem, et Christus sit Jesus, non tantum eo quod velit aut possit servare, et quod per ipsum non stet, quominus homines serventur, sed quod reipsa et actu servet Populum suum, salutem non modo acquirendo merito suo, sed et applicando efficacia, quam intentionem Dei fuisse in Christo mittendo, et missionis ipsius finem aperte designat Angelus per nominis impositionem. Nec locus Pauli, 1 Tim. iv. 10. contrarium evincit, quia ibi σωτὴρ, qui in posteriori pericope respectu fidelium proprie et stricte sumitur, quoad vocula μάλιστα innuit, in priori latiori sensu pro *conservatore* ponitur, eo quod in ipso sumus, vivimus et movemur, Act. xvii. 28, quomodo, Psal. xxxvi. 6, ad quem locum Paulus alludit, dicitur "Deus homines et jumenta σώζειν conservare." Unde Chrysost., Oecumen., Primasius, Ambrosius dicunt esse Servatorem omnium *in præsenti*, id quantum ad vitam præsentem, sed fidelium tantum *in futuro*, et quoad vitam æternam, et Thom. in h. l., "Qui est Salvator vitæ præsentis et futuræ, Quia salvat salute corporali quoad omnes, et ideo dicit, Omnium hominum, Item salute spirituali quoad bonos, et ideo dicit, Maxime fidelium."

XV. 2. Ad locum, Joh. x. 15, non debet Reponi: "Oves pro quibus animam posuit, non esse solos Electos." Nam locus clare docet non ad alios quam ad Electos posse pertinere, cum agatur de Ovibus, quæ vocem Christi audiunt, et quæ eum sequuntur, quas ille novit et diligit impense, quas debet adducere, ut fiant unus grex sub uno Pastore, ver. 15, 16, quibus daturus est vitam æternam, et quas nemo rapere potest ex manibus Christi, quod de aliis quam de Electis dici non potest, qui oves dicuntur, tum antecedenter ratione destinationis ab æterno, tum consequentur ratione vocationis in tempore. Vel "Quod dicatur posuisse animam suam pro Ovibus, quia solæ Oves fructus morte quæsitos percipiant, dum cæteris propter incredulitatem nulli mors Domini usui est. Ita mori pro aliquo, vel significare simpliciter eo animo, mori ut alicui prosis, quod respectu omnium locum habeat, vel etiam pro eo mori, ut ei reapse prosis, quod de Ovibus tantum dicatur." Quia phrasis *animam ponendi pro aliquo* non magis potest ad fructuum mortis Christi perceptionem referri, quam quum dicitur se dedisse ἀντίλυτρον pro omnibus, quæ ad omnes et singulos extenditur. Nec ulla est ratio, cur illa referatur ad affectum et effectum simul, ista vero ad affectum tantum, et animum juvandi. Nec concipi potest quid sit discriminis inter ista duo. Nam qui vult pro aliquo mori, ut illi prosit, vult eo ipso illi reipsa prodesse, et reipsa illi prodest, quum potest, alias reddenda erit ratio, cur Christus obtineat quidem quod intendit in Ovibus, sed excidat suo scopo in reliquis. Vel, "Non potuisse mori pro Ovibus qua talibus, quia sic fuissent Oves Christi, antequam mortuus fuisset pro illis, et eas ut suas acquisivisset; sed tantum qua peccatoribus, quod cum commune sit aliis, pro aliis etiam animam posuisse." Quia licet non essent adhuc *Oves actu*, erant tamen *destinatione*, qua datæ fuerunt Christo redimendæ et acquirendæ tanquam bono Pastori, qui proprio sanguine debuit eas redimere, prius ergo datæ sunt Christo in Dei consilio, quam fuerint in manibus Christi, Joh. xvii. 24. Imo Christi ipsius missio fundatur in illa donatione, "Hæc est voluntas," inquit, "Ejus qui misit me, ut quicquid mihi dederit non perdam ex eo, sed suscitem illud in ultimo die," Joh. vi. 39, alias nisi cœtus aliquis salvandorum obversatus fuisset Deo destinanti mittere

Christum, mors Christi incerti fuisset eventus, et mysterium hoc totum Redemptionis irritum reddi potuisset per hominis contumaciam.

XVI. 3. Ad Eph. v. 25. Tit. ii. 14, non potest regeri, "Christum dici quidem se tradidisse pro populo et Ecclesia, sed non haberi *sola*, ut inde concludatur, quod pro nullis aliis se tradiderit." Quia exclusiva satis aperte ex verbis ipsis, et natura rei innuitur. Talis enim traditio intelligitur, quæ oritur ex amore Christi erga Ecclesiam, ut sponsam suam; at talis amor exclusionem necessario includit. Ita quum Paulus ait in ver. præced., "Viri diligite uxores vestras," etsi exclusio non opponatur, satis tamen intelligitur. Nec adulterum quis ferret ita vitilitigantem, ad crimen suum tegendum, dictum quidem fuisse, *Viri diligite uxores vestras* sed non solas. 2. Talis traditio intelligitur, quæ pro fine habet sanctificationem Ecclesiæ et ejus adductionem ad salutem, id. applicationem cum impetratione, quod nullis, quam Electis et soli Ecclesiæ competere clarum est. Et cum pro nemine se tradiderit nisi in hunc finem, pro nemine dici potest se tradidisse, qui istum finem non assequatur.

XVII. 4. Ad Matth. xx. 28, et xxvi. 28, Heb. ix. 28, frustra excipitur "*Multos* hic, non *omnibus* opponi, sed *uni*, et *paucis*," ut Rom. v. 19, et Dan. xii. 1, "imo pro *omnibus* non raro poni." Quia multi illi, de quibus agitur, per tales notas describuntur, quæ omnibus et singulis non possunt esse communes, ut quod se dederit λύτρον ἀντὶ πολλῶν *loco multorum* per actualem substitutionem, quod sanguinem fuderit ad remissionem peccatorum pro multis, quod oblatus sit εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας, ad actualem peccati abolitionem. Si multi aliquando uni et paucis opponantur, imo et pro omnibus usurpentur, non statim hoc ubique locum habere debet, imo non raro ita est extensivum ad plures, ut sit negativum omnium. Unde Hieron. ad Matth. xx, "Non dixit dare animam suam pro omnibus, sed pro multis, id est, pro his qui credere voluerint," qui alii non sunt quam Electi, in quibus Deus operatur velle et perficere. Glossa interlinea, "pro multis, non omnibus, sed prædestinatis."

2. Ex restrictione mortis ad datos a Patre;

XVIII. Secundo, Quia pro nullis aliis datus est, et mortuus Christus, quam pro iis qui ipsi dati sunt a Patre. At non omnes et singuli dati sunt Christo, sed quidam tantum. Ergo, Majoris veritas non potest in dubium vocari. Cum enim in consilio Patris juxta quod Christus mori debuit, et revera mortuus est, non tantum Christus ut Redemptor designatus sit, sed etiam illi, pro quibus redimendis et salvandis moriturus erat; liquet non pro aliis debuisse mori, quam pro illis, qui illi hoc sensu dati fuerant. Atque hic duplex datio potest observari. Alia Christi Hominibus, Alia Hominum Christo. Christus datus est Hominibus ad eos salvandos, et Homines dati sunt Christo salvandi; prior datio innuitur, Isa. ix. 6, et xlix. 6, et in omnibus locis, in quibus Christus mitti et dari nobis dicitur; posterior in aliis, ubi sit mentio eorum qui dati sunt Christo, ut Joh. xvii. 2, 6, 12, et vi. 37. Cum autem datio ista duplex sit reciproca, debet etiam esse ejusdem latitudinis, ut non pro aliis datus sit Christus, quam pro iis qui ipsi dati sunt; et illi omnes dati sint Christo, quibus Christus datus est. At non omnes et singulos, sed quosdam tantum datos esse Christo, quod in minori assumitur, scriptura non uno loco asserit: quum eos ab aliis hominibus distinguit, Joh. xvii. 2, "Sicut dedisti ipsi potestatem in omnem carnem, ut det vitam æternam iis omnibus, quos dedisti ipsi," et ver. 6, "Manifestavi Nomen tuum hominibus, quos mihi dedisti ex mundo, Tui erant, et mihi eos dedisti;" quum designat eos per populum quem præcognovit, Rom. xi. 2, per Hæredes et Filios promissionis, Rom. ix. 8, per Semen Abrahæ, non carnale, sed spi-

rituale, tam ex Judæis, quam ex Gentibus, Rom. iv. 13, Gal. iii. 8, 16, Heb. ii. 16, per populum et corpus, seu ecclesiam Christi, Matth. i. 21, Eph. v. 23, per vasa misericordiæ præparata ad gloriam, Rom. ix. 23, 24, per eos qui electi sunt in ipso, et prædestinati ad adoptionem et conformitatem, cum ipso Rom. viii. 30, Eph. i. 4, 5, per secundi Adami posteritatem, quæ in ipso, vivificanda est tota, opposite ad posteritatem primi Adami, in quo omnes moriuntur, 1 Cor. xv. 22, 23. Ex quibus omnibus patet ita restringi objectum dationis Christi, ut ad omnes et singulos extendi non possit, sed ad quosdam tantum.

XIX. Nequicquam quis reponeret, "Dationem istam Christi fuisse conditionatam, non absolutam; nimirum ea lege et conditione, ut homines beneficium hoc sibi oblatum per fidem reciperent, quod cum a majori parte non fiat, mirum non esse, si datio ista manet irrita respectu ipsorum." Quia gratis supponitur talem dationem esse conditionatam, cum nuspiam Scriptura istius conditionis meminerit. Licet enim fides proponatur ut medium et conditio necessaria ad receptionem et usum istius beneficii; Non in eo potest censeri conditio præsupposita dationi Christi, cum ipsa sit donum gratiæ, et fructus istius dationis. Accedit quod si datio ista Christi aliqua conditione niteretur, Vel ab homine penderet, vel a Deo: prius dici non potest nisi a Pelagio: si posterius asseritur, eo res redit, ut dicendum sit Christum datum esse nobis a Deo in Servatorem, ea conditione, ut nobis ipse eum daret per fidei productionem, vel sub conditione fidei, quam ipse tamen dare non vult, qui solus potest, quod nemo non videt absurdum esse.

XX. Hoc ipsum vero ulterius adhuc confirmatur ex connexione duplicis σχέσεως, sub qua nobis datus est, *Vadis* scilicet, et *Capitis;* Vadis quidem, ut pro nobis satisfaciendo salutem nobis acquireret; Capitis vero, ut Spiritu suo in nobis operando eam nobis applicaret. Ut ergo non datus est Caput omnibus et singulis, sed tantum solis Membris suis, id est Electis, qui salutis actu fiunt participes. Ita non aliorum debuit esse Vas et Sponsor; Cum eadem sit utriusque σχέσεως ratio; Nec major debeat esse extensio unius quam alterius. Idem evinci potest ex *conjunctione Mortis et Resurrectionis Christi*, in quibus duplex ista relatio patuit, siquidem mori debuit ut Vas, et resurgere ut Caput. Cum vero eadem sit ratio mortis et resurrectionis, nec causa ulla dari possit, cur illa latius ista extendatur, quo fit ut Paulus ponat hæc duo tanquam ἰσοδυναμοῦντα, et æqualis latitudinis, Christum "mortuum esse propter peccata nostra et suscitatum propter justificationem nostram," Rom. iv. 25, et 2 Cor. v. 14, 15, testetur, "Christum mortuum esse pro omnibus, ut qui deinceps vivant, non vivant sibi ipsis, sed illi qui mortuus est et suscitatus pro ipso." Non pro aliis dici potest mortuus, quam pro iis pro quibus resurrexit, quia fructuum mortis Christi nemo fit particeps nisi per resurrectionem. At non pro omnibus resurrexisse ut Caput, ad salutem morte partam ipsis conferendam res ipsa clamat.

3. Ex connexione Satisfactionis et Intercessionis.

XXI. Tertio, eadem veritas adstruitur, *Ex connexione Satisfactionis, et Intercessionis Christi.* Cum enim sint partes ejusdem Muneris Sacerdotalis, debent etiam ejusdem esse latitudinis, ut pro quibus intercedit, pro iis etiam satisfecerit, nec pro aliis satisfecerit quam pro quibus intercedit. Idem enim debet esse objectum tam ἱλασμοῦ, quam ἐμφανισμοῦ, ut a Paulo et Johanne indissolubili vinculo connectuntur, 1 Joh. ii. 1, 2, Rom. viii. 34. At pro omnibus et singulis non intercedere, sed pro datis tantum a Patre Christus ipse expresse testatur, Joh. xvii, 9, *Non pro mundo*, inquit, *rogo*,

sed pro iis, quos mihi dedisti. Cum vero preces alicui impendere, multo minus sit quam sanguinem et vitam dare, quis dixerit eum pro iis mortuum esse, quibus preces suas denegat? vel cum denegaturum fuisse preces illis, in quorum gratiam sanguinem ipsum profundere voluit, eo momento quo jamjam moriturus erat?

XXII. Nec hic dicendum cum Remonstrantibus, "Duplicem dari Intercessionem Christi, aliam universalem, quæ sit resp. totius mundi, de qua, Isa. liii. 12, secundum quam pro persecutoribus suis orasse legitur, Luc. xxiii. 34, aliam particularem, quæ sit resp. fidelium, de qua agatur, Joh. xvii. et Rom. viii." Supponitur enim sine ratione, dari Intercessionem universalem. Ut enim semper exauditur a Patre, Joh. xi. 42, si pro omnibus intercederet, omnes actu salvarentur. Nec hoc evincitur, Vel ex Isa. liii. 12, ubi dicitur quidem intercessurus pro defectoribus, non pro omnibus, sed pro multis illis, quorum mentio ibi fit, et quos justificare dicitur, ver. 11, Vel ex Luc. xxiii. 34, Nec enim orat pro omnibus crucifigentibus, sed pro iis qui peccabant ex ignorantia, ut ibidem Christus addit, qui fructum etiam orationis obtinuerunt, Act. ii. et iii. Nec si Christus ex affectu humano, et ex charitatis impulsu precatus fuisset etiam pro pereuntibus, sequeretur preces Intercessorias, quas qua Mediator obtulit, et ex speciali illo Officio, debuisse ad alios extendi, quam ad Electos et datos a Patre, ad quos eas restringit ipse Christus.

XXIII. Nec melius elabetur, qui dixerit, excludi tantum a precibus Christi *Mundum Incredulorum*, qui reus est rejecti Evangelii, et credentes odio habet, ver. 14, sed non Mundum a Deo dilectum, cui Filium suum dedit, Joh. iii. 16. Nec alio tendere preces istas, quam ad obtinendum donum perseverantiæ pro fidelibus. Quia cum Mundus iste opponatur datis a Patre per electionem, necessario debet extendi ad omnes reprobos, qui non dati sunt Christo, antecedenter ad eorum incredulitatem, sive increduli esse debuerint Evangelio sibi oblato, sive Rei tantum violatæ Legis naturæ. Et cum reprobatio illa ab æterno facta sit, non potuerunt unquam aliter considerari a Deo. Nec Mundus, quem dilexisse Deus dicitur ad dandum Filium suum, obstat huic exclusioni, quia ut suo loco visum, non extenditur ad omnes et singulos, sed indiscriminatim ad Electos. Nec si pro Apostolis jam credentibus precatur, poscendo iis perseverentiæ donum, sequitur pro fidelibus tantum qua talibus et consequenter ad eorum fidem precari; imo cum pro omnibus credituris oret, ver. 19, 21, "Ut sanctificentur in veritate, et in unum consummentur," nec possit hoc sine dono fidei fieri, debet fidem illis apprecari. Adde quod cum se sanctificare dicat pro iis, ut et ipsi sanctificarentur in veritate, nec sanctificationem istam assequatur in aliis quam Electis, pro illis solis preces istas concepisse censendus est, ad fidei et cæterorum donorum ad salutem necessariorum largitionem, et perseverentiam.

4. Ex inseparabilitate doni Filii, et doni Spiritus S.;

XXIV. Quarto, Ex *inseparabilitate doni Filii, et doni Spiritus Sancti.* Cum enim duo ista dona omnium præstantissima a Deo nobis data sint ad salutem, et conjungantur identidem in Scriptura, ut causa et effectus, Joh. xvi. 7, Gal. iv. 4, 6, Rom. viii. 9, 1 Joh. iii. 24, debent æqualis esse latitudinis et pari passu incedere; ut non pro aliis datus sit Filius ad acquirendam salutem, quam quibus datur Spiritus ad eam applicandam. Nec ulla reddi possit ratio, cur major sit extensio doni Filii, quam doni Spiritus. Constat autem Spiritum non omnibus dari, sed Electis tantum; Ergo Filius non pro aliis sese Vadem sistere debuit, ut harmonia daretur inter opius Filii, et opus Spiritus S. Atque huc pertinet

argumentum Pauli quo ex datione Christi, colligit omnium beneficiorum salutarium collationem, "Qui proprio Filio non perpercit, sed pro nobis omnibus illum tradidit, quomodo non largietur omnia cum ipso?" Rom. viii. 32. Ratio petitur a majori ad minus, nimirum, Qui dat Filium, quod majus est sine dubio, quomodo non daret fidem, et cætera omnia dona salvifica, quod minus est? eoque magis, quod, ut jamjam probaturi sumus, Christus seipsum pro nobis tradendo, omnia ista dona cum salute meritus est. Unde concludendum est, Vel reprobis omnia dari cum Christo, si pro iis mortuus est; Vel si non dantur, ut de eo inter omnes constat, neque etiam Christum pro illis esse traditum. Nec solvi potest nodus si dixeris, agi de traditione speciali, quæ facta sit pro Credentibus. Quia, præterquam quod gratis supponitur dari traditionem Christi universalem, ut antea dictum; Cum fides sit fructus illius mortis, non potest illi præmitti ut conditio præcedanea. Adde quod cum ex ordine apud Viros doctos recepto decrerum mortis Christi antecedat decretum de danda fide, non potest concipi, quomodo simul et semel in eodem actu simplicissimo potuerit tradi pro omnibus, et pro quibusdam tantum.

5. Ex summa dilectione Christi;

XXV. Quinto, *Ex summa dilectione Christi.* Pro quibus Christus mortuus est eos tantopere dilexit, ut major dilectio dari non possit. "Majorem charitatem," inquit Christus, Joh. xv. 13, "nemo habet, quam si quis animam ponat pro amicis suis." Et Paulus, Rom. v. 7, 8, dilectionem istam ita commendat, ut rem plane miram et inauditam inter homines, "Vix est, ut quis moriatur pro justo, sed forte pro viro probo aliquis sustinebit oppetere; commendat vero charitatem suam Deus in eo quod cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est." At hoc de omnibus et singulis dici nequit, cum apud omnes constet, Petrum magis a Christo dilectum fuisse, quam Judam. Nec capi potest, quomodo summe dilexisse dici possit, quos tanquam severus Judex æternum torquendos jam Satanæ tradiderat, vel irrecovabili Decreto traditurus erat. Nec dici potest agi de actibus externis dilectionis; quia præterquam quod actus externi supponunt internos; si Christus pro omnibus et singulis actum istum exteriorem exeruit, quo major dari nequit, sequitur nihil magis præstari posse a Christo pro Electis, quam pro Reprobis, quod nemo non videt esse absurdum. Nec si Electos alios aliis magis diligat, quoad charismata interna Spiritus, quorum diversitas requiritur ad Corporis sui mystici perfectionem; hoc obstare potest, quominus maximus gradus dilectionis, qua utrosque prosecutus est, sit positio animæ pro ipsis.

6. Ex natura Sponsionis;

XXVI. Sexto, Ex *natura Sponsionis Christi* idem colligitur. Cum enim substitutionem Christi in locum nostrum importet, ut non tantum mortuus sit bono nostro, sed loco nostro, ut antea dictum, et contra Socianianos solide a Nostris probatum fuit, ita ut Sponsione sua omne eorum debitum, quorum personam sustinuit, in se transtulerit, et ab iis abstulerit, et tanquam suum plenissime expunxerit, non minus quam si ipsi illi peccatores hoc ipsum præstitissent, concipi non potest quomodo illi pro quibus mortuus est et satisfecit hoc pacto, possint adhuc æternæ maledictioni subjici, et ad pœnas commeritas ferendas iterum obligari; quod dicendum est tamen, si pro aliis, quam pro Electis, est mortuus, cum hoc bonæ fidei et justitiæ Dei aperte repugnet. Nam si debitum per istam Sponsionem in Christum translatum est, et expunctum, nemo non videt, ita a primariis debitoribus esse ablatum, ut ab illis solutio ejus amplius exigi non possit, sed liberi et exsoluti ab omni pœna in posterum maneant. Quo pertinent loca Scripturæ, quæ in Christum ita translata fuisse peccata nostra asserunt, ut castigatio pacis

nostræ super eum posita fuerit, et ex ejus vibicibus sanatio nobis contigerit, Isa. liii. 5, 6, cum peccatum et maledictio dicitur factus pro nobis, ut essemus justitia et benedictio Dei in ipso, 2 Cor. v. 21, Gal. iii. 13.

7. Quia non aliis impetrat salute quam quibus applicat;

XXVII. Septimo, Pro iis tantum mortuus est Christus quibus salutem impetravit, et impetratam applicat. At solis Electis salutem impetrat et applicat. Ergo pro iis solis mortuus est. Ratio majoris duplici fundamento nititur. 1. Christi mortem pro nobis destinari a Deo ad impetrationem salutis. 2. Impetrationem separari non posse ab applicatione, quia finis impetrationis non alius potest esse quam applicatio, et frustra impetraretur, quod nunquam applicandum esset. Unde sequitur, si impetrata est salus omnibus, omnibus pariter applicari debere; et si non applicatur omnibus, sed tantum Electis, omnibus etiam non esse impetratam; sed Electis duntaxat. Frustra regeritur. 1. Christi mortem non tam destinari ad impetrationem salutis, quam ad remotionem obstaculi justitiæ, quæ intercedebat, quominus Deus de salute nostra cogitare posset. Quia sic sequeretur, Christum non tam redemptionem et salutem nobis acquisivisse, quam possibilitatem salutis tantum, et potestatem Patri novum Fœdus Gratiæ cum hominibus paciscendi, quod in Remonstrantibus pridem damnatum, ut injurium virtuti Crucis Christi, et efficaciæ ejus sponsionis. Quomodo ergo diceretur se dedisse ἀντίλυτρον pro nobis, æternam salutem nobis adipisci, nos redimere ab omni iniquitate, et vitam æternam nobis dare, et alia id genus, quæ non possibilitatem tantum salutis, sed ipsam salutem a Christo nobis impetratam statuunt?

XXVIII. 2. Non melius dicitur, "Christum redemptionem omnibus impetrasse in eum finem, ut omnibus applicaretur, modo eam non respuerent." Quia hoc dici nequit respectu innumerorum, quibus nec oblatus est Christus, vel de nomine unquam cognitus. Deinde sic Christus inanem finem sibi proposuisset, de re non tantum non futura, sed etiam quæ dari non poterat sine suo dono, quod tamen illis largiri noluit, quasi hoc esset Christi consilium, Volo impetrare redemptionem omnibus, eo fine ut omnibus applicetur, modo credant; Et tamen innumeris nec revelare volo redemptionem istam, nec dare innumeris quibus revelatur, conditionem, sine qua fieri non potest ut illis applicetur in æternum; id est, volo ut id fiat, quod non tantum scio non futurum, nec fieri posse, sed etiam quod nolo ut fiat, quia nolo communicare id sine quo fieri in æternum nequit, quod a me solo pendet: quod si hominem sapientem non decet, quanto minus Christum sapientissimum et optimum. Nec si defectus istius applicationis non contingit culpa Christi, sed per accidens, hominum scilicet scelere et incredulitate, id desinit minus esse injurium Christo, quasi vel non præsciverit, vel nequiverit id impedire, quo fit ut frustra sit impetratio nec finem suum assequatur. Quod vero negatur frustra esse; quia licet careat successu, non facta tamen sit temere et nullo consilio, quia utcunque homines se gerant, id quod maxime spectabat morte sua Christus est assecutus, ut jam omni homini si modo credat et resipiscat, parata sit venia ac salus, quod inexorabilis justitiæ divinæ rigor ante prohibebat; Non tollit absurditatem, quia cum nullus alius possit esse finis impetrationis, quam applicatio, non potest non fieri temere, quod finem hunc non assequitur. Et Christus non debuit tantum mori pro hominibus, ui parata sit illis venia et salus, sub conditione ab ipsis non præstabili, sed ut de facto veniam et salutem consequantur.

XXIX. Hoc fortius confirmatur ex *modo Impetrationis*, nam si ad omnes et singulos extenditur, vel erit absoluta, vel conditionata. Prius

dici non potest, quia tunc omnes et singuli indubie servarentur; Sed nec posterius. 1. Quia impetratio conditionata, impetratio proprie non foret, sed tantum mera possibilitas impetrationis, si præstetur conditio. 2. Vel acquisivit conditionem illam omnibus, vel quibusdam tantum: si acquisivit omnibus, ergo omnes debent fieri salutis actu participes, quia talis conditio non potuit nisi absolute et sine conditione acquiri, et sic omnibus conferri, cum non detur conditio conditionis, alias res abiret in infinitum, nec ulla posset dari conditio, quæ non coincideret cum re acquirenda. Si quibusdam tantum, Impetratio non est plenaria et sufficiens, quæ maxime necessaria sui parte destituitur. Deinde vana erit et illusoria, facta puta sub conditione non præstabili, et nunquam futura, et quam Deus non modo prævidet ut non futuram, sed quam ipsemet non dare decrevit, qui solus potest. Denique sic Christus fingitur duplicem habuisse intentionem satisfaciendi, conditionatam primo pro omnibus, deinde absolutam pro Electis, quod nec ex Scriptura unquam probari poterit, nec conciliari cum unico et simplicissimo Decreto de morte Christi.

8. Quia non meruit omnibus fidem;

XXX. Octavo, Pro iis tantum Christus mortuus est, quibus meruit salutem, et cum salute media omnia ad salutem obtinendam necessaria, præcipue fidem et resipiscentiam, et Spiritum Sanctum utriusque authorem, sine quibus nulla dari potest salus. At hoc de omnibus et singulis dici nequit, quia sic omnes indubie servarentur, sed de Electis tantum: Ergo, &c. Christum autem meruisse fidem omnibus morte sua, multa probant: 1. Quia dicitur ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς πίστεως, *Dux et Consummator fidei*, Heb.xii. 2, Act. v. 31. At si est author fidei, debet esse ejus acquisitor, nihil enim dat nobis, nisi quod merito suo nobis acquisivit. 2. Quia est causa meritoria salutis, Ergo et omnium partium, quibus salus constat; At fides et vita spiritualis, quam in nobis operatur, est prima pars salutis. 3. Quia Christus est causa et fundamentum omnium benedictionum spiritualium, Eph. i. 3, inter quas prima et potissima est fides. Unde alibi dicitur dari propter Christum in ipsum credere, et pro ipso pati, Phil. i. 29. 4. Quia ut Christus mittere nobis debuit Spiritum, Ita et debuit eum meteri, unde proponitur nobis ut fructus mortis Christi, Joh. xvi. 7. Ergo et omnia dona ejus, et inprimis fidem. Nec hic Spiritus sanctificans et consolans distinguendus a Spiritu illuminante, quasi illum tantum meruerit, non istum. Cum enim istæ omnes operationes ab eodem Spiritu procedant qui acquisivit nobis Spiritum donorum authorem, acquisivit in ipso omnia ejus dona; et cum fides sit principium et radix sanctificationis, qui meruit Spiritum sanctificantem, meruit et ipsam fidem quæ corda purificat. 5. Christus non potuit esse verus et plenus Servator, nisi acquirendo nobis fidem, sine qua impossibile est eam consequi. Et hæc constans fuit in Ecclesis Reformatis doctrina, Christum non minus fidem, quam salutem nobis meruisse, et causam esse omnium donorum, quæ a Patre nobis conferuntur. Unde Patres Synod. Dordrac., In positione veræ doctrinæ, Th. 8, dicunt, "Christum fidem, ut alia Spiritus Sancti salvifica dona morte sua acquisivisse," Et in rejectione Errorum, Th. 3. rejiciunt, "Eos, qui docent Christum per suam satisfactionem nullis certo meruisse salutem, et fidem, qua hæc Christi satisfactio efficaciter ad salutem applicetur, sed tantum Patri acquisivisse potestatem, vel plenariam voluntatem de novo cum hominibus agendi, et novas quascunque vellet conditiones præscribendi, quarum præstatio a libero hominis arbitrio pendeat, atque adeo fieri potuisse, ut vel nemo, vel omnes eas implerent. Hi enim de morte Christi nimis abjecte sentiunt, et primarium ejus fructum seu beneficium per eam

partum nullatenus agnoscunt, et Pelagianum errorem ab inferis revocant."

XXXI. Frustra vero hic nonnulli distinguunt Decretum de Christo morti tradendo, ab ipsa morte, quæ contigit in tempore, ut illud quidem antecedenter se habuerit ad quorundam electionem, sed non ista, quæ secuta est Decretum electivum certorum. Nam ipse Amyr. de Prædesti. p. 77, loquens de morte Christi in tempore, dicit "redemptionem debuisse esse æqualem, quia respicere debebat omnes, ut Creaturas Dei æqualiter miseras," &c. Et rei ipsius natura hoc evincit; Cum enim Filii idem sit in omnibus sensus et affectus cum Patre, ut loquitur Idem, part 2, speci. p. 356, mors Christi in tempore debuit conformari destinationi Patris ab æterno, ut satisfactionem non faceret nisi ex præscripto Paterno. Cum ergo Decretum Patris de Christo morti tradendo ortum sit ex affectu communi erga omnes homines, ante ullam considerationem electionis quorundam ad fidem; Christus ipse in ipsa morte non aliam intentionem et finem habere potuit, ut exequeretur consilium Patris. Deinde juxta illum conceptum, Christus in morte alios ut electos, alios ut reprobos considerare debuit; nam cum electio non sit sine reprobatione, non potuit Christus de quorundam electione cogitare, quin et simul de aliorum præteritione et reprobatione cogitaret; si igitur pro illis quos electos notat singulari affectu mori voluit qua talibus consideratis, etiam pro aliis quos reprobos sciebat, qua reprobis, alio quodam affectu mori noluit. Nec juvat regerere Christum non mortuum pro reprobis *in sensu composito*, et formaliter quatenus reprobi sunt, sed *in sensu diviso*, et materialiter pro iis hominibus, qui in alio decreti momento reprobati sunt. Quia, præterquam quod capi non potest, quomodo ejusmodi abstractiones in unico et simplicissimo actu decreti Dei locum habere possint; sic sequetur Christum pro Electis qua talibus mori non potuisse: siquidem eadem debet esse ratio contrariorum. Et inexplicabile videtur quomodo Christus in morte respexit ad primum et quartum Decretum quoad Electos, id. voluerit mori pro iis consideratis et materialiter qua hominibus, et formaliter electis: quantum vero ad reprobos abstractione usus fuerit, et illos considerarit tantum ut homines, non ut reprobos; Cum electio et reprobatio pari passu incedant, et se mutuo ponant et tollant.

XXXII. Quia vero Viri docti observarunt, suam hanc hypothesim, qua pertendunt fidem non esse fructum meriti mortis Christi, sed donum Patris, variis premi incommodis, et injuriam esse Christo, et noxiam saluti, aliam viam quæsiverunt elabendi, docendo aliquando "Christum impetrasse fidem et resipiscentiam omnibus conditionate, Electis absolute;" aliquando "non impetrasse quidem per viam Satisfactionis, et causæ meritoriæ, sed per viam causæ finalis, quatenus electis fides donatur, ut ad Christum adducantur." Sed neutrum vere dici potest; Non prius, quia concipi non potest sub qua conditione fides impetrata nobis sit, cum sit ipsa conditio. Licet vero proponi soleat per modum conditionis, sub qua salus in Christo promittitur, tamen proponitur etiam per modum beneficii in Fœdere Gratiæ, quod Christus sua morte nobis impetravit. Unde non acquisivisse tantum censendus est salutem si credamus, sed et fidem ut credamus. Non posterius, quia inaudita fuit hactenus in Scholis Theologicis impetrationis ratio *per viam causæ finalis*, et non *per viam Satisfactionis* et causæ meritoriæ, Cum omnis impetratio proprie dicta fundetur in satisfactione et merito impetrantis. Deinde si Christus per viam causæ meritoriæ fidem non impetravit, eam ergo non meruit. Sed nec per viam causæ finalis potest dici illam quibusdam impetrasse, cum nulli dum Electi observaren-

tur Christo, cum destinata est impetratio, quam per mortem facere debuit. Adde quod, vel omnibus, quibus impetrata est salus per viam Satisfactionis, impetrata est fides per viam causæ finalis, vel non. Si prius, omnes salvabuntur; si posterius, cui bono impetrata est salus illis per viam Satisfactionis, quibus non est acquisita per viam causæ finalis fides, sine qua salus non potest obtineri? Rursus vel fidem illam impetravit omnibus per viam causæ finalis, vel Electis tantum; Si omnibus, omnes ergo debebunt eam consequi: si Electis, Christus debuerit moriendo aliquid amplius præstare pro his quam pro illis, cum tamen in momento Decreti de morte æqualiter omnes respexerit. Sic quocunque modo res spectetur, nodus semper manet vix solubilis, Quomodo fides impetrata sit omnibus et singulis ex æquo, quam tamen omnes pariter non consequuntur: Vel si non impetrata est, quomodo non vana sit et illusoria impetratio salutis, quæ fit sub conditione fidei, quam tamen novit impetrans, homini sine sua gratia non esse præstabilem, et quam ipse, qui solus potest, decrevit non dare. Itaque eo deveniendum est, ut vel fides dicatur esse in nostra potestate, quod volebat Pelagius, vel ut dicatur impetrata a Christo, ut nobis daretur a Patre.

XXXIII. Nec juvat exemplum, quod ad solvendum nodum propositum affertur, Principis scilicet pro omnibus Captivis λύτρον solventis, licet non efficiat, ut omnes captivitate liberari velint. Nam simile non uno pede claudicat; Cum constet Principem, etsi maxime vellet, non posse Captivo voluntatem dare λύτρον sibi applicandi, quod potest Christus. Sed si daretur Princeps, qui non modo posset λύτρον solvere, sed et voluntatem eo utendi Captivis dare, Imo qui nosset Captivos talem voluntatem habere non posse suo dono, nec vellet tamen; Quis dixerit eum serio voluisse Captivos istos liberari, et dedisse λύτρον ea intentione et consilio ut liberarentur? Rursus, si simile urgetur, facile potest retorqueri. Nam ut ad liberationem corpoream Captivi, non sufficit λύτρον solvere; sed oportet etiam vincula quibus in carcere obstringitur abrumpere, absque quo vana esset pretii solutio. Ita ad liberationem animarum ex captivitate spirituali peccati, non satis est solvere λύτρον justitiæ Dei, sed solvenda etiam sunt, et rumpenda vincula peccati et incredulitatis, quibus præpediebantur ne unquam libertate parta possent vel vellent frui.

9. Ex expiatione omnium peccatorum, illorum pro quibus mortuus est;

XXXIV. Nono, Si pro omnibus mortuus est Christus, eorum peccata omnia expiavit; adeoque debuit satisfacere pro incredulitate et impœnitentia finali, quæ intercedit, quominus redemptionem homo sibi applicet, atque ita non obstabit amplius, quominus applicetur, cum posita satisfactione pro ea, supponi debeat condonata. Nec reponi potest "applicatum iri beneficium, si præstetur ea conditio, qua redemptio applicanda est." Quia implicat contradictionem eam conditionem præstari, ubi incredulitas et impœnitentia finalis supponitur. Et sic absurde Christus fingitur mortuus ad expiandam incredulitatem hominis, modo non sit incredulus, sed credat, ut si dicam me cæco vel leproso remedium infallibile ad sanationem acquisivisse, ea lege applicandum, si cæcus vel leprosus non fuerit. Adde quod defectus conditionis non potest impedire applicationem redemptionis in incredulis, cum supponatur Christus moriendo satisfecisse pro illa incredulitate, atque adeo defectum illum expiasse. Cum vero hoc nemo non videat de reprobis dici non posse, ex eo solide colligitur pro illis Christum mortuum non esse.

10. Ab Absurdis variis.

XXXV. Denique, Si Christus pro omnibus et singulis mortuus est, sequitur: 1. Quod Christus sit mortuus pro innumeris ea lege ut credant, quibus nec Christus, nec

mors ejus unquam innotuit, quique ideo credere non potuerunt. 2. Quod mortuus sit pro iis, quos noverat Christus filios esse perditionis, præteritos a Deo, nec in æternum fructum ullum mortis suæ percepturos, ut ita summa dilectione prosecutus sit eos, quos summo odio ipse cum Patre per æternam præteritionem et reprobationem prosequebatur. 3. Quod mortuus sit pro iis, qui jam torquebantur in inferno, et jam actu damnati erant sine ulla spe salutis, atque ita pœnas tulerit ut Sponsor, eorum loco, qui jam eas ferebat, et ferre debent in æternum. 4. Christus Servator eorum et Redemptor dicetur, non modo qui nunquam servantur, sed qui nequidem servari unquam possunt, Vel Servator imperfectus et partialis, qui Satisfactione quidem sua author sit impetrationis, sed non applicationis, cum tamen Servator vere dici non possit, nisi eorum quos facit salutis participes, et qui actu servantur.

Fontes Solutionum.

XXXVI. Nuspiam Christus dicitur in Scriptura pro omnibus mortuus, quin ibidem addatur limitatio, ex qua colligitur hoc non universaliter de omnibus et singulis esse intelligendum, sed restricte pro subjecta materia. Aliquando de Electorum multitudine, quæ universitatem suam habet. Si *pro omnibus mortuus* dicitur, 2 Cor. v. 15, illi demum intelliguntur qui *sunt quoque mortui*, non morte *in peccatis*, sed spirituali *peccato*, quia mens Apostoli non est probare singulorum corruptionem, sed demonstrare quo vinculo fideles obstringantur ad suum officium, sive quoad justificationem per imputationem meriti mortis Christi, ac si ipsi in propria persona eam luissent, sive quoad sanctificationem per Veteris hominis virtute crucis Christi crucifixionem, qui non sibi, sed *Christo vivunt*, et quidem pro ipsis, non tantum *mortuo*, sed etiam *suscitato*, quos *charitas Christi constringit*, quæ talia sunt, ut nullis aliis quam Electis et fidelibus competere possint, quorum solorum est mori in Christo et cum eo, Rom. vi. 6, 8. Sic ver. 19, Si *Deus dicitur in Christo Mundum reconcilians sibi, non imputans ipsis eorum peccata*; non alius Mundus potest intelligi, quam eorum qui Deo reapse sunt reconciliati, et quibus actu non imputat peccata : quod de solis fidelibus dici posse, res ipsa clamat. Unde, Psal. xxxii. 2, beati pronunciantur, quibus Deus non imputat peccatum. Eodum sensu dicuntur *omnes constitui justi per unius justitiam et obedientiam*, quomodo omnes constituuntur rei per unius transgressionem, Rom. v. 18, 19, nimirum illi omnes qui accipiunt τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δικαιοσύνης, ver. 17, et qui reipsa justificantur ver. 19, qui non alii sunt quam Electi et fideles, qui pertinent ad universitatem Corporis Christi : Ut sic opponatur Adam Christo, Caput Capiti, scilicet ut in omnes qui ex Adamo oriundi sunt transit peccatum et mors; ita omnes qui ad secundum Adamum pertinent transit justitia et vita, quod alibi, 1 Cor. xv. 22, exprimitur a Paulo per mori et vivificari, *omnes in Adamo moriuntur*, id. quotquot moriuntur, moriuntur in Adamo, et propter ejus peccatum, et *omnes in Christo vivificabuntur*, id. quotquot vivificandi sunt vel in gratia, vel in gloria, non aliter quam in Christo et propter Christum sunt vivificandi. Illi omnes pro quibus Christus mortem gustasse dicitur, Heb. ii. 9, sunt *Filii* in gloriam adducti vel adducendi, quorum *Princeps salutis* Christus est, qui *sanctificantur*, quos *fratres suos* vocat et *quos illi Deus dedit*, ver. 10, 11.

XXXVII. Aliquando syncategorema *omnis* indefinite et indiscriminatim sumitur citra διαστολὴν seu distinctionem Gentium, conditionum, sexuum, qualitatum et aliarum differentiarum, quibus homines inter se discriminantur, sed non citra omnem exceptionem. Sic Paulus exponit, Rom. x. 11. "*Quisquis credit in ipsum non pudefiet, non enim est διαστολὴ distinctio Judæi*

et Græci, idem enim Dominus omnium, dives in omnes ipsum invocantes." Sic intellige locum, Col. iii. 11, "*In eo nec est Judæus, nec Græcus, circumcisio aut præputium, Barbarus aut Scytha, servus aut liber, sed omnia in omnibus Christus,*" id est, nullum nationum vel conditionum discrimen salutem promovet, vel impedit; sed Christus est omnia, id. omnia largitur ad salutem necessaria, in omnibus Credentibus sine ullo discrimine cujuscunque sint gentis vel conditionis, quod explicatur, Apoc. v. 9, cum viginti quatuor Seniores in Cantico suo dicunt, *redemisti nos Deo per sanguinem tuum ex omni tribu et lingua, et populo, et gente,* id. ex omnibus tribubus Israëlis, et ex omnium linguarum hominibus sive illi moratiores sint, qui λαοὶ dici solent, sive barbari, quibus sæpius competit ἔθνους nomen.

XXXVIII. Non alius sensus est loci πολυθρυλλήτου, 1 Tim. ii. 6, ubi *Christus dicitur se dedisse pretium redemptionis pro omnibus.* Nam illi omnes intelliguntur, quorum loco se substituit Christus ad pœnas ipsis debitas perferendas, et pretium redemptionis persolvendum; hoc enim importare vocem ἀντίλυτρον Orthodoxi omnes tuentur contra Socinianos. At hoc dici non potest fecisse pro omnibus et singulis, sic enim nemo amplius condemnari et pœnas peccatorum suorum ferre posset. 2. De illis omnibus Paulus loquitur, quorum Christus est Mediator tam Intercessione quam Satisfactione, has enim duas esse partes inseparabiles Muneris Sacerdotalis supra vidimus. At pro omnibus et singulis eum non intercedere fatentur Remonstrantes. 3. Illi omnes notantur, *quos Deus vult servari, et ad agnitionem veritatis venire.* Sed hoc de omnibus et singulis dici non posse experientia docet, et supra a nobis probatum, P. I. Loc. 4. Q. 17. Th. 34, &c., ubi instantiæ afferri solitæ diluuntur. Ita non potest phrasis intelligi universaliter de singulis generum, sed indiscriminatim et indefinite de generibus singulorum, id. de quibus hominibus, ut Beza recte τοὺς πάντας hic vertit per *quosvis,* ex quacunque gente, statu et conditione sint, et hoc solidissime probat Calvinus in h. l., "Apostolus simpliciter intelligit nullum mundi vel populum, vel ordinem a salute excludi, quia omnibus sine exceptione Evangelium proponi Deus velit." Et postea, "Particula universalis semper ad hominum genera referri debet, non ad personas, ac si dixisset non solos Judæos, sed Gentiles quoque non solos plebeios, sed etiam Principes redemptos esse morte Christi," &c.

XXXIX. Mundus pro quo dicitur missus et mortuus, Joh. iii. 16, 17, et iv. 42, et vi. 33, non potest extendi universaliter ad totum genus humanum, cum innumeri ex illo mundo pereant, sed notat vel universalitatem Electorum, vel indefinite et indiscriminatim populos omnes, tam ex Judæis quam ex Gentibus, ut fuse probatum, Loc. IV. et Qu. 17, et sic alluditur ad promissionem Abrahamo factam, quod in Semine ipsius, id. Christo, benedictionem accepturæ essent omnes familiæ terræ, Gen. xii. 3, et xxvi. 4, et xxii. 18, et Gentes, quarum Pater factus dicitur, Rom. iv. 16. Hoc vero non de universitate hominum, qui sunt in mundo, dici, sed de universitate Seminis promissionis, ablata omni gentium distinctione, patet, tum quia non omnes per fidem justificantur et servantur, quomodo explicatur ista benedictio, Gal. iii. 8, 16, tum quia Paulus omne illud Semen explicat per illud quod est *ex fide,* Rom. iv. 16, et quod *in Isaac vocatur,* Rom. ix. 7. Sic Mundus pro cujus vita Christus dedit Carnem suam morti, Joh. vi. 51, non alius est ab eo, cui dare dicitur vitam, ver. 33, Panis Dei ille est qui descendit de cœlo, et dat vitam Mundo, quod ad omnes et singulos extendi non potest; cum datio vitæ importet ejus actualem applicationem et communicationem, quæ Electorum tantum est propria, quo sensu profitetur se daturum vitam æternam Ovibus suis, Joh. x. 28. Nec nisi ab-

surde illud potest dici dari, quod impetratur tantum, vel offertur, sed non confertur. Hoc sensu Christus dicitur *Agnus Dei tollens peccatum Mundi*, Joh. i. 29, cum enim verbum αἴρειν non simplicem lationem, sed etiam ablationem innuat, nec abstulisse possit dici peccata reproborum, quæ adhuc super ipsos manent ; non alius Mundus intelligi potest, quam Electorum indiscriminatim tam ex Judæis, quam ex Gentibus, quorum peccata sursum tulisse dicitur in Corpore suo in ligno, ut mortui peccatis vivant justitiæ, 1 Pet. ii. 24, qui ideo beati prædicantur, quia ablata est eorum transgressio, Psal. xxxii. 1.

XL. Cum Johannes dicit, 1æ. cap. ii. 2. " Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, et non solum nostris, sed et totius Mundi," Non vult hoc ad omnes et singulos extendere, sed ad eos tantum, qui se intercessione Christi, et remissione per ipsum parta consolari possunt, qui non alii sunt, quam Electi. Eorum enim tantum potest esse Christus ἱλασμὸς et propitiatio, quorum est παράκλητος et Advocatus apud Patrem, hæc enim conjunguntur ab Apostolo, ut inseparabilia et adæquata. At non omnium est Advocatus, ut Viri Docti fatentur ex Joh. xvii. 9. Deinde illis, quorum propitiationem fecit Christus, debet actu propitiari et placari Deus, nisi velimus Christum suo fine excidisse, et sanguinem suum incassum profudisse, contra Apostolum, qui negat condemnari posse eum pro quo mortuus est, Rom. viii. 34, quod de illis dici nequit, qui exclusi sunt a Fœderibus, et super quos manet ira Dei. Denique scopus Apostoli, qui est solari fideles contra peccati reliquias probat hoc ad omnes non posse extendi. Quid enim solatii capere potest homo ex gratia communi tam electis quam reprobis, si sciat Christum moriendo nihil amplius præstitisse pro se, quam pro infidelibus et reprobis? Phrasis ergo Johannis non alio respicit, quam ad fideles totius mundi incolas, seu ut loquitur Calvinus, *Filios Dei dispersos per totum mundum ;* ne quis putaret hoc beneficium, vel ad solos Apostolos, vel ad solos Judæos, vel ad solos illos Credentes, quibus suam Epistolam inscripsit Johannes, esse restringendum, sed multo latius patere ; qua late patet orbis, ad fideles ex omni tribu, lingua, populo, et natione redemptos, id. ex toto mundo. Parum autem refert, sive per *peccata nostra* intelligantur peccata Apostolorum ; vel fidelium ex Judæis dispersionis viventium tunc, (ad quos dirigitur proculdubio hæc Epistola cum Epistolis Petri et Jacobi, quæque ideo Catholicæ dicuntur, quia non inscribuntur, vel civitati, vel personæ cuidam singulari) distincte ab iis qui vel jam crediderant ante Christum, vel credituri erant usque ad finem mundi, quia res eodem redit: sufficit quod totus mundus non potest universitatem omnium hominum designare, cum Johannes, et illi ad quos scribit ab eo distinguantur, qui tamen in hominum universitate includuntur. Hæc fuit sententia Calvini in h. 1., "*Non pro nostris solum*, Amplificationis," inquit, "causa, hoc addidit, ut certo persuasi sint fideles expiationem a Christo partam ad omnes extendi, qui Evangelium fide amplexi fuerint." Et postea, " Non aliud fuit consilium Johannis, quam toti Ecclesiæ commune facere hoc bonum : Ergo sub omnibus reprobos non comprehendit, sed eos designat, qui simul credituri erant, et qui per varias plagas mundi dispersi erant. Tunc enim vere, ut par est, illustratur Christi gratia, cum unica esse mundi salus prædicatur."

XLI. Licet Christus venerit ad servandum τὸ ἀπολωλὸς *quod perierat*, Matth. xviii. 11, et non alios servet, quam perditos et miseros peccatores ; non ideo tamen servare debuit quotquot erant perditi et peccatores ; Imo diserte testatur se non venisse vocatum eos e perditis, qui propriæ perditionis nescii, turgent suæ justitiæ opinione, sed eos

demum, qui fatiscunt sub onere peccatorum, et eorum gravitatem sentiunt, Matth. xi. 28. Unde dicit quidem se venisse ad servandum τὸ ἀπολωλὸς, ad qualitatem et statum salvandorum notandum, sed non πᾶν τὸ ἀπολωλὸς *id omne quod perierat*, ad eorum quantitatem designandam.

XLII. Aliud est aliquem perire de facto et eventualiter, Aliud vero occasionaliter, et ratione pendentis, quando occasionem illi dat se perdendi, et per ipsum non stat quominus pereat. Paulus, Rom. xiv. 15, et 1 Cor. viii. 10, 11, quum loquitur de perditione fratris, pro quo mortuus est Christus, non intelligit *perditionem actualem*, quasi aliquis pro quo Christus mortuus est perire de facto possit, cum nemo rapiat illi Oves suas, Joh. x. 28, nec quisquam perire possit, ex illis quos Pater dedit ipsi redimendos, Joh. xvii. 12, quia custodiuntur virtute Dei per fidem, 1 Pet. i. 5, maxime cum agatur de *fratre*, qui licet infirmus, Rom. xiv. 1, stabiliendus tamen sit a Domino suo, ver. 4, sed *occasionalem*, quando intempestivo et præpostero libertatis Christianæ in rebus adiaphoris usu, sauciatur et scandalizatur conscientia fratris infirmi, et exponitur periculo pereundi quantum in nobis est. Sic non raro Scriptura utitur verbis, quæ effectum et actionem notant, ad designandam occasionem, vel motivum, quo res posset fieri. Ita adulterii reus dicitur, quantum in se est, ille qui aspexit alterius conjugem ad eam concupiscendam, Matth. v. 28, Et dicitur *facere Deum mendacem*, id. quantum in se est, qui non vult credere Verbo Evangelii, 1 Joh. v. 10. Perire ergo dicitur frater per cognitionem nostram, quando per nos non stat quominus pereat, quod, Rom. xiv. 15, exprimitur per perdere, *ne perde fratrem infirmum cibo tuo.*

XLIII. Cum Pseudoprophetæ dicuntur *abnegare* τὸν αὐτοὺς ἀγοράσαντα δεσπότην *Dominum, qui eos redemit seu mercatus est*, 2 Pet. ii. 1, non potest intelligi *redemptio proprie dicta a maledictione Dei, et morte æterna*, nam nemo ita redimitur, qui non a Patre datus illi sit redimendus, et qui per consequens ab illo non sit custodiendus et servandus in æternum, ut membrum Corporis sui, et Populus peculii; Sed *liberatio ab errore et idololatria* per vocationem externam Christianismi, imo et segregationem ad opus Ministerii, ad quod empti fuerant quodammodo a Christo, ut Domino, qui eos acquisiverat, et suos fecerat vocando in domum suam, quomodo olim Domini servos emebant et mercabantur ad ministerium suum domesticum. Quam esse mentem Apostoli ex variis colligitur: 1. Quia fit mentio δεσπότου, quæ vox herum potius, et Dominum significat, quam *Servatorem*, cui competit redemptio proprie dicta. 2. Verbum ἀγοράζειν simpliciter positum de qualibet liberatione et emptione dicitur. 3. Ea intelligitur redemptio, per quam *effugisse* dicuntur *inquinamenta mundi*, ver. 20, *per cognitionem Domini et Servatoris nostri*, per quam *cognoverunt viam justitiæ*, quod non alio pertinet quam ad liberationem ab erroribus et idololatriis Paganismi et vocationem ad veritatem, a qua deficientes per apostasiam suam, et introductionem sectarum perditionis dicuntur abnegare Dominum, qui eos mercatus fuerat, et ad ministerium suum vocaverat.

XLIV. *Sanctificatio in Fœderis sanguine*, Alia est *interna, spiritualis* et *realis*, eorum qui actu sunt a Christo redempti et regeniti; Alia *externa* et *apparens*, quoad professionem. Prior supponit necessario Christum pro iis esse mortuum, qui ita sunt sanctificati: Sed posterior non item; quia multi hypocritæ externam illam obtinent sanctificationem ratione Vocationis externæ vel Sacramentorum perceptionis, ad quos tamen non pertinet Christus cum suis beneficiis, utpote fide destitutos. Cum Paulus loquitur de illis qui profanum ducunt sanguinem Testamenti, in quo

fuerunt sanctificati, Heb. x. 29, non potest intelligere priorem sanctificationem, quæ est inadmissibilis, ex Reformatorum hypothesi, Sed posteriorem, qualis est eorum, qui profitentes Evangelium, et Sacramento baptismi tincti, illud ejerant per abnegationem Christi et apostasiam ab Evangelio. Quomodo reus dicitur Corporis et Sanguinis Christi, qui panem Eucharisticum indigne sumit, 1 Cor. xi. 27, 29. Accedit quod cum oratio Apostoli sit hypothetica, non absoluta, connexionem quidem antecedentis cum consequente notat, seu quid futurum esset de talibus, si tantum crimen committerent; sed nihil propterea ponit in esse respectu redemptorum et verorum fidelium, non magis quam ea quæ extat, Gal. i. 8.

XLV. Quod quisque credere tenetur absolute et simpliciter, et primo ac immediate absque ullo supposito, illud verum est, concedo. Sed non pariter, quod aliquis tenetur credere cum aliqua limitatione, mediate ac suppositis variis actibus. Sed falsum est omnes et singulos teneri credere Christum pro seipsis esse mortuum simpliciter et absolute. Primo, non tenentur hoc credere illi omnes, quibus Evangelium nunquam prædicatum fuit, et quibus Christus nunquam innotuit, sed tantum Vocati, "Quomodo enim credent ei de quo non audiverunt? Et quomodo audient absque prædicante?" Rom. x. 14. Secundo, si de vocatis agitur, nequidem omnes tenentur credere absolute et immediate Christum pro se esse mortuum, sed mediate, suppositis resipiscentiæ et fidei actibus, quia ad neminem nisi credentem et resipiscentem mandatum hoc pertinet. Et tantum abest, ut hoc respectu incredulorum et impœnitentium locum habere queat; ut misere illis illuderet, qui eos hoc credere juberet, cum super se iram Dei manere, et jam condemnatos se esse credere teneantur, Joh. iii. 36. Nec si tenerentur credere Christum pro se fore mortuum, supposito quod vere resipiscerent et ad ipsum confugerent; sequitur absolute et simpliciter hoc verum esse, sive credant, sive non. Unde qui jubentur credere non sunt omnes et singuli simpliciter, sed secundum quid, nim. *onerati*, et pondere peccatorum pressi, Matth. xi. 28, *sitientes* et suæ ariditatis conscii, Isa. lv. 1, id. pœnitentes et miseriam suam agnoscentes.

XLVI. Nec reponendum, "Fidem tamen in Christum exigi ab omnibus vocatis, et fidem non qualemcunque, sed veram et justificantem, quæ talis non potest esse, nisi feratur in Christum pro me mortuum." Nam licet fides in Christum exigatur, et quidem vera et justificans, non sequitur statim exigi quoad omnes actus suos simul et semel exercendos, et præsertim quoad actum specialem et ultimum credendi in Christum pro me mortuum. Nam licet includatur in actibus fidei justificantis, non est tamen primus ejus actus, qui immediate et primo a Vocato exigatur, sed ultimus, qui multos alios supponit. Quod ut clarius percipiatur, varii actus fidei ante omnia distinguendi veniunt. Primo enim alius est *directus*, qui pro objecto habet Verbum Evangelii, et Christum in eo propositum, quo ad Christum confugio, et promissiones ejus amplector; alter *reflexus*, cujus objectum est actus directus fidei, ex quo persuadeor me vere credere, atque ita promissiones Evangelii ad me pertinere. Rursus, *actus directus* duplex est, alius, qui situs est in *assensu*, quo fides assentitur Verbo Dei, et promissionibus Evangelii tanquam veris, de danda salute omnibus resipiscentibus, et viva fide ad Christum confugientibus, et ipsum amplectentibus, alius in *refugio*, seu *fiducia*, per quam Christum unicum et sufficientissimum Servatorem agnoscentes, ad ipsum confugimus, et in ipsum recumbimus, ut ab ipso et peccatorum veniam, et salutis possessionem obtineamus. Jam fides quæ præcipitur in Evangelio, præcipitur quoad actum primum et secundum qui directus est, antequam præcipiatur quoad actum tertium,

qui reflexus est, qui necessario duos priores supponit, ut non detur locus isti, nisi positis illis. Unde colligitur in argumento prædicto quatuor esse terminos, majorem loqui de fidei actu directo, qui præcipitur in Verbo quoad assensum scilicet et refugium, minorem vero de ejus actu reflexo quoad sensum et πεποίθησιν fidei. Nam Christus non revelatur et promittitur in Evangelio, ut pro me in particulari mortuus, sed tantum in genere pro Credentibus et Resipiscentibus: unde per consequentiam posito actu fiduciali in Christum, possum et debeo colligere eum pro me esse mortuum, quum per actum reflexum cognosco et sentio ex actu fiduciali, me vere et sincere ad ipsum confugere. Fidem autem, quæ nobis præcipitur in Evangelio, non statim ferri debere in Christum, ut pro nobis mortuum in particulari, vel ex eo satis aperte colligitur, quod ubi ea exigitur, vel a Christo vel ab Apostolis, nulla fiat mentio singularis istius applicationis ad hunc vel illum, sed tantum generalis relationis, vel ad officia, vel ad beneficia Credentibus promissa, ut, Matth. xvi. 16, Petrus in eximia fidei declaratione, nihil aliud profitetur, quam se credere, quod Jesus sit Christus, Filius Dei Viventis, ut, Joh. vi. 69, "Credidimus et cognovimus, quod Tu es Christus Filius Dei Vivi." Ita Paulus, Rom. x. 9, nihil aliud exigit a fidelibus ad salutem, quam "Confiteri Dominum Jesum ore, et corde credere quod Deus eum suscitaverit a mortuis." Sic quum jubentur fideles credere in Nomen Filii Dei, Joh. iii. 18, 1 Joh. v. 13, tenentur quidem credere Christum esse verum Messiam, et ad eum confugere tanquam unicum salutis authorem iis, qui per fidem et pœnitentiam ad eum se receperint, sed non statim pro se esse mortuum nisi positis præcedentibus actibus.

XLVII. Hinc patet multa complecti mandatum credendi in Christum, antequam deveniamus ad ultimum actum consolatorium de Christo pro nobis mortuo. Primo, jubemur credere quæcunque Scriptura nobis tradit de miseria et impotentia nostra ad salutem. Unde oritur desperatio salutaris de nobis ipsis, et agnitio necessitatis remedii. Secundo, qui ita in se desperant, jubentur credere Christum Filium Dei esse unicum Servatorem sufficientissimum a Deo hominibus datum, in quo perfectam salutem et remissionem peccatorum possunt consequi, qui ad ipsum sincere confugiunt, et seria peccatorum suorum ducuntur pœnitentia. Tertio, ita contriti et pœnitentes in se desperabundi jubentur ad Christum, ceu rupem salutis confugere et venire, illius meritum tanquam perfectissimum amplecti, in id recumbere et suaviter requiescere, remissionem peccatorum et justitiam ac salutem ab eo unico expectando. Quarto denique, qui se senserint resipiscere, et in Christum vere et unice recumbere, tum demum credere tenentur, Christum pro se esse mortuum, sibique propter ejus mortem peccata esse remissa. Ex quibus constat, fidem in Christum primo præsupponere agnitionem miseriæ et desiderium liberationis, mandatumque credendi non omnes promiscue spectare, sed omnes miseriam agnoscentes, liberationisque ex ea cupidos, sitientes et famelicos, qui onerati sunt et fatigati, fracti et contriti corde, Matth. xi. 28, Isa. lxi. 1, secundo hoc mandatum primo et immediate non exigere a nobis fidem, qua quis credit Christum pro se mortuum esse, sed fidem, qua ad Christum confugimus, eum amplectimur, et in eum recumbimus, quæ nihil aliud est, quam motus ille, quo peccator resipiscens miseriæ suæ sensu dejectus, et Evangelica invitatione excitatus, omni alio remedio, et fiducia abnegata, ad Christum ceu rupem salutis confugit, et gratiam in Evangelio oblatam toto corde exoptat et quærit. Seu, ut brevius dicam, *refugium peccatoris resipiscentis ad Deum, tanquam fontem omnis gratiæ, et Christum tanquam*

arcem salutis in Evangelio patefactum. Si hujus fidei, qui est actus fidei formalis, mihi conscius sum, possum et debeo elicere *actum fidei* de quo agitur, quo credo Christum pro me pœnitente et ad ipsum confugiente esse mortuum, qui actus vocatur *consequens*, quia sequitur directum, quo in Christum credo, et ad eum ut unicum et perfectissimum Servatorem me recipio; et *consolatorius*, quia consolatione et gaudio ineffabili animam fidelis perfundit. Cum ergo nemo possit habere actum hunc specialem et reflexum fidei, nisi præsuppositis aliis præcedentibus, et veræ pœnitentiæ studio; patet non omnes teneri credere Christum pro se mortuum, sed tantum Resipiscentes et Credentes, id. omnes ex agnitione peccatorum et sensu iræ Dei contritos et confugientes ad Christum, et apud eum remissionem peccatorum quærentes, ejusque merito unice nitentes.

XLVIII. Frustra quis regeret: 1. "Mandatum fidei in Christum complecti omnes ejus gradus et actus; ideoque, omnes illos actus, et inter eos ultimum, quo quis credit Christum pro se esse mortuum, exigi ab omnibus, quibus mandatum credendi proponitur." Quia ea est natura, et dependentia istorum actuum ab invicem, ut ultimo non sit locus sine prioribus, nec tertio sine secundo, nec secundo sine primo. Dum ergo mandatum credendi proponitur, primus actus ab homine peccatore exigitur, non ut in eo subsistat, sed ut eo demum præstito progrediatur ad secundum, non præstito vero, nequaquam. Nec enim ille potest vel debet credere Christum esse Redemptorem suum, qui non vult agnoscere Christum esse Filium Dei, et redemptorem hominum, nec debet credere esse suum Redemptorem in hypothesi, qui non crediderit esse Redemptorem omnium in se credentium in thesi: sed qui præcedentes actus, qui sunt fundamentum hujus postremi, in se deprehendit, ille demum potest et debet hunc etiam exerere.

XLIX. 2. "Quotquot jubentur credere in Christum, juberi habere fidem justificantem, siquidem nulla alia potest esse salutaris; sed fidem justificantem necessario importare applicationem particularem, ut credamus Christum non in communi tantum mortuum esse pro hominibus, sed pro nobis in particulari, quia alias non differret a fide historica reproborum, Imo et ipsorum Dæmonum, qui hoc possunt credere." Resp. Fidem justificantem, quæ imperatur in Evangelio, complecti quidem varios illos actus, de quibus diximus, sed unumquemque in suo ordine, primo quidem directum et formalem, qui justificatorius dicitur, qui consistit in judicio intellectus practici de Christo solo et perfectissimo credentium et pœnitentium ad ipsum serio confugientium Redemptore, et in refugio voluntatis ad Christum confugientis, et in ipso unice recumbentis; secundo vero reflexum et consolatorium, qui posito primo sponte sequitur. Nam ex quo video me, persuasum de promissione Evangelica, confugere serio ad Christum, et ab eo uno justitiam et vitam expectare, et illo niti, possum et debeo certo colligere Christum pro me mortuum esse, cum ex Evangelio mihi constet pro omnibus credentibus et pœnitentibus eum esse mortuum. Unde ad Argumentum facilis est responsio, Quisquis tenetur habere fidem justificantem, tenetur credere Christum pro se mortuum: *Actu fidei immediato et directo*, nego; Sed *actu fidei reflexo et secundario*, concedo, vel in *sensu composito*, et præsupposito primo fidei actu, sed non *in sensu diviso*, et eo secluso. Nec propterea fides fidelium conveniet cum fide reproborum et dæmonum. Licet enim reprobi possint theoretice credere Christum esse Filium Dei, et Redemptorem hominum, nunquam tamen practice ita vere de eo persuadentur per assensum fiducialem Verbo Dei, ut ad ipsum confugiant, et in eum unice recumbant. Nam si vere persuasi essent Christum esse unicum et perfectum Servatorem credentium et pœnitentium, extra

quem non est salus; Cum voluntas sequatur necessario dictamen intellectus practici, et omnes natura beatitudinem appetant; impossibile foret eos ad Christum non confugere, et illum toto corde amplecti ad salutem. Atque hinc etiam patet, Diabolorum fidem nihil commune habere cum fide Electorum, cum sciant Christum solis datum esse hominibus, nec ullum fiducialem circa illum elicere queant.

L. 3. "Neminem posse fiduciam collocare in Christum, qui prius non sciverit Christum pro se esse mortuum, vel suum esse Servatorem. Hominem enim semper hæsurum anxium de salute sua, donec illi constiterit de intentione Dei, et de voluntate Christi, An mors Christi illi ex Deo consilio destinata sit?" Resp. Duæ sunt partes seu actus fiduciæ Christianæ, primus est in *refugio* ad Christum, et in ejus receptione, posterior est in *acquiescentia*, et delectatione, quæ nascitur ex sensu Christi apprehensi. Ille est actus fidei, quo ad Christum unicum Servatorem confugimus, et ei adhæremus, nosque ipsi, et ipsum nobis applicamus ad salutem. Iste est actus, quo, ad Christum confugientes et in eum recumbentes, confidimus nos communionem cum eo, ejus morte et beneficiis habere et habituros in æternum, et in eo acquiescimus, certo persuasi eum pro nobis esse mortuum, et morte sua nos cum Deo reconciliasse. Prior vocatur a quibusdam *fides in Christum*, Posterior *fides de Christo*. Iste respicit Christum ut pro se mortuum, sed non Ille; nemo enim scire potest Christum pro se mortuum esse, nisi prius in ipsum crediderit: Cum enim promittatur tantum credentibus et pœnitentibus, prius mihi confugiendum est ad Christum, et meritum ejus apprehendendum cum seriæ pœnitentiæ studio, antequam statuere queam, mortem Christi ad me pertinere ex Dei decreto, et Christi intentione. Non quod fides mea faciat, ut Christus pro me sit mortuus; mors enim Christi antecedit omnem fidem in genere causæ meritoriæ, et gratia fidei effectrix est fructus istius mortis; sed quia est character et conditio, ex qua a posteriori agnosco mortem Christi ab æterno mihi destinatam esse. Nec si nondum Christum pro me mortuum statuere possum, propterea hærebo semper anxius, et nutabit fides mea: Quia firmiter poterit niti promissionibus generalibus Evangelii, credentibus et pœnitentibus factis, unde certa consequentia possum a posteriori colligere, si fidem istam et pœnitentiam in me deprehendero, eas ad me pertinere.

LI. 4. "Ex nostra hypothesi subrui fundamentum consolationis peccatorum, eo quod procedere debeamus a particulari ad universale: Christus pro aliquibus mortuus est: Ergo pro me mortuus erit. Cum juxta bonæ argumentationis leges procedendum sit ab universali ad particulare, Christus pro omnibus et singulis mortuus est: Ergo et pro me." Sed 1. Gratis supponitur nos hic procedere a particulari ad universale, quod nemo non videt absurdum esse, Cum omnino argumentemur ab universali, sed in certo ordine et respectu, ad particulare: Christus pro omnibus credentibus et pœnitentibus mortuus est; Atqui Ego credo et pœnitentia ducor: Ergo et pro me mortuus est. 2. Falsum est, fundamentum consolationis ab universalitate absoluta mortis Christi peti posse, quia nullum solidum solatium peti potest ab eo quod est piis et impiis commune, imo damnatis et damnandis innumeris æque ac salvandis. Cum enim etiam pro Juda, et Pharaone mortuus supponatur, quibus non eo minus pereundum fuit, quomodo damnationis metus ex eo mihi eximi poterit? Si dicas eximi posse talem metum per fidem, Jam ad alium syllogismum progrediendum erit de omnibus credentibus, non de omnibus hominibus: Christus pro omnibus et singulis credentibus mortuus est; At ego credo: Ergo pro me mortuus est, Qui enim credit in Filium non peribit, sed habebit vitam

æternam. Quæ ipsissima est methodus nostra. 3. Nullum potest solidum solatium haberi ex re ad salutem insufficiente, quæ nec præteritioni, nec damnationi innumerorum intercedit, vel sola intercedere potest, qualis est gratia universalis objectiva, sine subjectiva. Quid juvabit peccatorem scire Christum pro omnibus mortuum esse, si certum est neminem mortis istius participem esse posse sine fide? Annon hærebit semper anxius, An sit ex illorum numero, quibus Deus vult dare fidem, cum non detur omnibus? Annon scrupuli omnes, qui opponi possunt particulari misericordiæ et redemptioni, pariter urgeri possunt, contra particulare decretum de danda fide? Si ergo conscientia solide erigi non possit, nisi posita universali misericordia Patris, et universali redemptione Filii, nunquam etiam solide erigi poterit, nisi posita universali vocatione, et gratia Spiritus. Si scrupulus inde oriri potest, Quis scit, An Christus pro me mortuus sit, quia non est pro omnibus mortuus? Annon et inde orietur, Quis scit, an Deus velit mihi dare fidem, et an sim ex electorum vel præteritorum numero? Præterquam vero quod tales scrupuli sunt affectati, quibus homini non indulgendum est, cum nullius mortalium sit, arcana electionis et reprobationis scrutari a priori; hominis est a posteriori hic agere et seipsum explorare, an pœnitentia suorum peccatorum ducatur, vel non. Si ea vere ducatur, certam debet habere fiduciam de gratia Dei et electione sua. Si nondum ea ducatur, debet uti mediis a Deo præscriptis, audire, legere, meditari Verbum, preces ardentes ad Deum concipere pro impetrando dono pœnitentiæ et fidei. Nec ulli scrupuli in hoc negotio ulterius moveri possunt, quorum solutio Viris Doctis non æque incumbat ac nobis, nisi cum Arminianis gratiam sufficientem subjectivam universalem agnoscere velint, a quo Dogmate ut plane Pelagiano constanter hactenus per Dei gratiam alienos se professi sunt. Fundamentum ergo consolationis solidum peti potest, non ex universalitate mortis Christi, sed ex universalitate promissionum respectu credentium et pœnitentium.

LII. Licet reprobi qui non credunt Evangelio merito propter incredulitatem damnentur; Non sequitur jussos fuisse credere Christum pro se esse mortuum; quia dantur varii incredulitatis actus præter istum; v. g. Qui non credit Jesum esse Filium Dei Viventis, et Messiam a Deo missum, sed Pseudo-Prophetam et Impostorem, Vel fidem in ipsum esse conditionem necessariam ad salutem, merito incredulitatis reus peragitur, licet non cogitaverit de Christo pro se mortuo. Nam τὸ credere in se, quod Christus toties exigit, et ob quod non præstitum reprehendit Judæos, plura complectitur; Nec statim credendum erat singulis ex Judæis Christum esse suum Mediatorem et Redemptorem; Imo hoc credi non poterat, nisi positis aliis multis in antecessum. Credere enim debebant, salutem non esse in Lege, vel in Cæremoniis et operibus legalibus. Eam esse quærendam in uno Messia per Prophetas promisso. Istum Messiam esse Jesum Nazarenum, omnes in eum credentes salvandos. Omnes isti actus fidei generaliores necessario erant præmittendi, antequam quisquam vel posset vel deberet credere Christum pro se esse mortuum. Nec dicendum omnes actus comprehendi mandato credendi in Christum, et præcipue actum applicativum et specialem. Quia, ut jam dictum, licet omnes illi actus includerentur, certo tamen ordine præcipiebantur, priores alii, alii posteriores, nec posteriores sine prioribus, sed post eos demum præstitos, quibus deficientibus, non potuit dari locus sequentibus.

LIII. Quamvis Deus per præconium Evangelii, Christum Vocatis offerat cum suis beneficiis; Non sequitur debere pro ipsis esse mortuum, ut oblatio non sit illusoria. Quia non offertur absolute et simpliciter, sed cum

conditione fidei et pœnitentiæ, non ut *verum narratum*, quod sive credatur, sive non, verum semper sit, sed ut *verum promissum*, quod posita demum conditione, verum esse deprehenditur, ut loquebatur Camero. Ex quo quidem sequitur dari nexum indissolubilem inter fidem et salutem, et ad fidem obligari omnes, qui Christo et beneficiis ejus potiri velint, et qui ad Christum vocantur; sed Deum æterno et immutabili decreto suo Christum omnibus Vocatis destinasse in Salvatorem, sive intendisse, ut is morte sua omnibus et singulis hominibus salutem æternam acquireret, nulla ratione potest ex hac vocatione colligi. Verbum enim Evangelii, quod ad Vocatos dirigitur, non exprimit ipsius decretum æternum de unoquoque Vocatorum, scilicet quod in illo redemptionem per Christum et salutem omnibus et singulis destinarit; sed indicat potius mandatum Dei ad ipsos cum annexa promissione, seu quodnam sit officium ipsorum, si redemptionis et salutis per ipsum partæ velint esse participes. Nec propterea putandum hanc oblationem adversari ejus decreto. Quia licet non respondeat *decreto de personis*, quo solis Electis Christum in Servatorem, et ejus mortem in pretium Redemptionis destinavit, eosque fide donare decrevit, quia hujus decreti expressio et executio, non est vocatio externa per Verbum, sed interna per Spiritum Sanctum, quæ ideo dicitur vocatio *κατὰ πρόθεσιν*; Respondet tamen optime *decreto de rebus*, seu de *ordine et mediis salutis*, quo Deo placuit Christum et fidem connectere, et omnibus Vocatis Christum offerre, de quo Christus loquitur, Joh. vi. 40, "Hæc est voluntas Patris qui misit me, ut quisquis contemplatur Filium, et credit in ipsum, habeat vitam æternam," &c. Ita promissiones conditionales, quæ fiunt credentibus et resipiscentibus, ostendunt quidem omnibus Vocatis nexum fidei cum salute ex ordine Dei, et quinam ex illis sint consecuturi remissionem peccatorum et salutem; nimirum credentes et resipiscentes, sed non magis indicant Christum pro illis omnibus mortuum esse, quam illos omnes fore credentes, et remissionem peccatorum consecuturos; Ex remissione vero, quam obtinent qui credunt et resipiscunt, sequitur quidem certo Christum pro illis mortuum esse, et sequeretur etiam Christum mortuum fuisse pro cæteris, si crederent et resipiscerent, sed perperam quis inde colligeret Christum mortuum esse pro omnibus si credant, quia argumentum duceret vitiose a conditionato ad absolutum.

LIV. Coronidis loco libet attexere hic Judicium Celeberrimorum Theologorum ad Synodum Dordracenam Deputatorum, R. R. D. D. Deodati et Tronchini, nomine totius Ecclesiæ Genevensis, Venerando Concilio exhibitum, ut fidem publicam Ecclesiæ semper retinendam, Cap. 2. de Universalitate Gratiæ, Th. 1. "Christus ex mera εὐδοκίᾳ Patris, destinatus, et datus fuit Mediator et Caput certo hominum numero, Corpus ipsius mysticum ex Dei Electione constituentium." Th. 2. "Pro illis ipse Christus vocationis suæ optime conscius, voluit et decrevit mori, et pretio mortis infinito, addere efficacissimam, et singularem voluntatis intentionem." Et Th. 6. "Universales Propositiones, quæ in Scripturis reperiuntur, non significant, pro omnibus et singulis Christum mortuum esse, et satisfecisse ex consilio Patris et sua voluntate. Sed vel restringendæ sunt ad Corporis Christi universalitatem; Vel referri debent ad illam œconomiam Fœderis Novi, qua sublata omni populorum externa distinctione, Filius adscivit sibi Gentes omnes in hæreditatem, id est, erga quaslibet gentes et populos communiter, pro arbitrio, gratiam prædicationis aperit et defert, ex illis Ecclesiam colligit, quod est fundamentum prædicationis generalis Evangelii.

Plura huc pertinentia, Vide Loc. IV. Quæst. xvii. et Loc. XII. Quæst. vi.

QUÆSTIO XV.

DE INTERCESSIONE CHRISTI.

Quare et Quomodo Christus pro nobis intercedat.

I. Altera Pars Sacerdotii Christi consistit in *Intercessione*. De qua tria notari possunt: 1. Necessitas, 2. Unitas, 3. Modus et Natura. Et de *Unitate* quidem jam dictum supra, quum actum fuit de Unitate Mediatoris, Qu. iv. Nunc de *Necessitate*, et *Natura* seu *Modo* Intercessionis paucis agendum.

Necessitas Intercessionis Christi probatur: 1. A Dei institutione.

II. *Necessitatem* Intercessionis varia probant: 1. *Dei institutio*, qui duas partes voluit esse in Sacerdotio, *Satisfactionem*, et *Intercessionem*, quemadmodum sub Vet. Test. S. Sacerdos duo debuit præstare, ex officio, primo offerre victimam in Altari holocaustorum, secundo victimæ oblatæ sanguinem deferre in Sacrarium, ad adolendum incensum super Altari suffituum. Ita Christus peracto Sacrificio in terris super Crucem, debuit in cœlis intercedere. Unde Paulus, Heb. viii. 4, testatur, quod si in terra adhuc versaretur, ne Sacerdos quidem esset, quia non debuit λειτουργίαν exercere in Sacrario terreno et manufacto, sed cœlesti.

2. Ex salutis ratione.

III. 2. *Salutis nostræ ratio:* Quia non sufficiebat impetrasse salutem semel, nisi perpetuo conservaretur et applicaretur. Christus prius præstitit per Satisfactionem, sed posterius debuit exequi per Intercessionem. Illa impetravit salutem. Ista perpetim eam conservat. Illa obtinuit jus ad vitam. Ista de facto nos in ejus communionem mittit. Illa nos reconciliavit Deo. Ista nos in gratia Patris semel constitutos, continuo retinet.

3. Ex Indignitate nostra.

IV. 3. *Indignitatis nostræ consideratio:* Quia cum ii non simus, qui ad Deum, qui ignis est consumens, accedere per nos possimus; Necesse est Mediatorem nobis succurrere, cujus interventu aditus nobis pateat ad Deum, ut cum fiducia ad thronum gratiæ confugere possimus. Et quia quotidie Deum offendimus Advocato egemus, qui quotidie pro nobis intercedat.

4. Ex Diaboli accusatione.

V. 4. *Diaboli accusatio;* Ut enim nos continuo apud Deum criminatur et accusat; opus nobis fuit Advocato efficacissimo, qui causam nostram ageret coram Deo, contra injustissimi Adversarii criminationes, ut os illi obstrueret, Zach. iii. 2, Et crimina nobis intentata dilueret, Rom. viii. 33.

Quid sit intercessio.

VI. Circa *Naturam* intercessionis errant *Sociniani*, qui pertendunt figurate esse intelligendam, et ad Regnum proprie pertinere, ut nihil aliud per eam innuatur, quam "Christum, divinitus sibi concessa potentia, omnia quæ ad salutis nostræ rationem pertinent, summo studio perficere," ut loquitur Volkel. lib. 3. cap. 38, de ingressu Christi in Tabernaculum, et hoc Intercessionis nomine volunt designari, ut appareat Christum nostri gubernandi, et salutis nostræ procurandæ potestatem, nequaquam a seipso, sed a Patre habere. Sic illi totum Sacerdotium Christi eversum eunt, eum purum Regem facientes. Sed Orthodoxi intercessionem proprie intelligendam esse censent, tanquam partem Officii Sacerdotalis, distinctam a Munere Regio.

Christus intercedit quo Sacerdos.

VII. Rationes sunt: 1. Quia passim Christus introducitur fungens Intercessionis officio, non ut Rex, sed ut Sacerdos, ex Heb. ix. 24, 25, "Christus non ingressus est

in Sanctuarium manufactum, figuram veri; sed in ipsum cœlum ut compare at coram facie Dei pro nobis," &c., ubi manifestum est Apostolum alludere ad S. Sacerdotem Vet. Test. qui oblato sacrificio ingrediebatur in Sacrarium cum sanguine victimæ intercessurus pro populo. Unde describitur per ἐμφανισμὸν coram facie Dei, qui non potest referri ad exercitium potestatis Regiæ, sed bene ad deprecationem sacerdotalem.

VIII. 2. Eodem sensu vocatur παράκλητος noster apud Deum, 1 Joh. ii. 1, ut deprecetur veniam pro peccatis nostris, et causam nostram agat tanquam Advocatus et Patronus apud Deum contra calumnias et criminationes Diaboli κατηγόρου *accusatoris fratrum*, Apoc. xii. 10. Spiritus Sanctus quidem eodem nomine insignitur, Joh. xiv. 26, sed diverso significatu. Nam ut vox modo Hortatorem seu Doctorem et Magistrum innuit, modo Advocatum, modo Consolatorem, Christus proprie παράκλητος vocatur secunda notione propter Intercessionem; Spiritus S. vero prima et tertia, quia ejus partes sunt, tum Doctoris et Magistri, qui ducere nos debet in omnem veritatem, tum Consolatoris munus obire, promissionibus gratiæ nos erigendo, et gemitus inenarrabiles nobis dictando, quibus clamemus ad Deum.

IX. 3. Apoc. viii. 3, Intercessio Christi describitur nobis per Angelum cum thuribulo aureo, cui dati sunt incensus multi, ut det orationibus Sanctorum, ad altare aureum coram throno, qui sunt actus mere Sacerdotales, non Regii. Hoc enim ad nullum alium quam ad Christum posse referri alibi probatum, refutatis exceptionibus Adversariorum.

X. 4. Si Intercessio nihil aliud est, quam Regiæ potestatis usurpatio, confunderentur duo ista munia, quæ Scriptura sollicite distinguit. Nec Christus cum Sacerdotibus, sed cum solis Regibus adumbrari et conferri debuisset.

Fontes Solutionum.

XI. Intercessio quæ tribuitur Christo non derogat ejus gloriæ, quia non est supplicatoria et per modum suffragii, qualis est Viatorum, et hominum pro se mutuo orantium; sed efficax interpellatio per modum jurisdictionis, ut vulgo dicitur, per quam Christus sanguinem semel fusum Deo identidem repræsentat, ut vi et efficacia ejus peccata nobis remittantur, et donum perseverantiæ nobis concedatur; quod officii quidem œconomiam arguit, sed gloriam ejus non imminuit. Ideo Paulus utramque distincte Christo vindicat, Rom. viii. 34, sessionem ad dextram, et interpellationem pro nobis, ut innuat illi utramque etiam proprie competere; Illam quidem ceu Regi, Hanc vero ceu Sacerdoti.

XII. Ut humanitas Christi non obstat, quominus ut Rex summus et omnipotens invocetur et adoretur a nobis, quia non est merus homo, sed una æternus cum Patre Deus: Ita divina ejus et regia potestas non impedit, quominus ut Sacerdos interpellet pro nobis, quia est θεάνθρωπος, et qua talis Mediator Dei et hominum.

Quis sit modus Intercessionis?

XIII. Quoad *modum* intercessionis: 1. Non attendendæ sunt orationis circumstantiæ, quasi ad modum supplicantium in genua procumberet, manus vel oculos in cœlum tolleret, et aliqua corporis sui prostratione se coram Deo abjiceret, quod parum conveniret gloriæ quam per sessionem ad dextram Dei consecutus est; sed orationis tantum substantia, per quam bonum nobis necessarium declaratur et expetitur. 2. Intercessio ista, vel fit expressis verbis, vel interpretative, magis in rebus, quam in verbis, per repræsentationem mortis suæ in cœlis, quo sensu Sanguis Christi dicitur clamare, Heb. xii. 24. 3. Quocunque modo fiat, non putandum est eam fieri ad

impetrandum aliquid per modum novi meriti, quia Christus in morte omnia consummavit, ut ipse testatur, Joh. xvii. 4, et xix. 30, et Paulus, Heb. vii. 28, et x. 14. Sed ut quod merito mortis suæ nobis acquisivit, reapse et efficaciter nobis ad salutem applicetur.

XIV. Hæc Intercessio variis actibus absolvitur : 1. *Comparitione* Christi pro nobis, qua se sistit Deo Patri tanquam unicum Satisfactorem pro peccatis nostris, sanguinem semel fusum, id. meritum mortis repræsentando, et rogando, ut ad ejus intuitum peccata nostra nobis remittat, et beneficia omnia ad salutem necessaria nobis largiatur, donec ad plenæ felicitatis possessionem nos adduxerit, Joh. xvii. 24, *Pater, volo, ut ubi ego sum, ibi sint et illi quos mihi dedisti, ut videant gloriam meam*, &c. Unde, Apoc. v. 6, *Agnus videtur in Cœlis stans* ὡς ἐσφαγμένος *ut occisus*, quia sanguis ejus semper recens est et vivus, id. æternæ virtutis et efficaciæ. 2. *Defensione*, et *patrocinio* nostro adversus Legis fulmina, et Diaboli criminationes, causam nostram agendo in Dei judicio. 3. *Sponsione* pro nobis, qua ut a Patre postulat gratiam, et dona Spiritus necessaria ad perseverandum, Ita vicissim nomine nostro spondet Deo obedientiam et fidelitatem. 4. *Oblatione personarum, et sanctificatione precum nostrarum, et totius cultus nostri*, quatenus orationes omnes nostras tanquam Sacrificia spiritualia ipse Deo offert, sacrificii sui fragrantissimo odore delibuta, ut in ipso et per ipsum Deo gratæ sint et acceptæ, 1 Pet. ii. 5. Unde repræsentatur, Apoc. viii. 3, ut Angelus cum thuribulo aureo, cui dantur suffitus multi, ut det orationibus Sanctorum ; et alibi dicitur Altare, cui imponenda sunt omnia sacrificia nostra, et in quo solo cultus rationalis, quem Deo exhibemus, potest Deo esse gratus.

XV. Hinc patet quam longe et late differant orationes, quas fideles pro se invicem fundunt, ab Intercessione Christi. Christus enim solus intercedit pro nobis merito et justitia sua nixus, solus per se et propter se impetrat quod petit, solus immediate et sine ullo alio Intercessore ad Deum accedit, solus loco nostro stat et comparet coram Deo, solus offert Deo personas, preces, et actiones nostras. Sed fideles, nec proprio merito nituntur, nec per se et propter se quicquam petunt vel impetrant, sed nomine Christi tantum, nec immediate ad Deum sine Christo accedere audent, nec loco nostro se sistere coram Deo præsumunt, vel offerre possunt personas et preces nostras Deo. Unde Pontificii non minori sacrilegio Intercessionem Christi cum secundariis Intercessoribus, quam Sacrificium ejus cum secundariis Sacerdotibus, communicant ; nec hoc crimen minuere potest distinctio inter Mediatores intercessionis et redemptionis, ut supra visum.

XVI. Cæterum cum Intercessio Christo tribuitur, non ita ad humanam ejus naturam restringenda est, ut a divina in personali Unione considerata penitus removeatur. Quamvis enim non posset illi competere secundum id quod est respectu essentiæ absolute, quia cum sit unum cum Patre sub hac σχέσει, non potest illi tribui oratio, qua aliquid postulet a Patre. Nihil obstat tamen illi tribui secundum œconomiam gratiæ, quia non minus illi convenit orare, quam formam servi accipere, et Mediatoris munus suscipere.

QUÆSTIO XVI.

DE REGNO CHRISTI.

An Regnum Christi œconomicum sit temporale, et mundanum; An Spirituale, et Cœleste? Prius Neg.; Poster. Affirm.; contra Judæos.

I. Tertia pars Officii Mediatorii est *Regnum*, dignitas nimirum illa, et authoritas, qua gubernat Ecclesiam suam Verbo et Spiritu, eamque contra omnes hostes tuetur et conservat. Cujus *Necessitas*, *Veritas et Natura* sunt attendendæ.

Regnum Christi duplex, naturale, et œconomicum.

II. Sed ante omnia distinguendum est duplex *Regnum*, quod Christo competit, *Naturale* seu essentiale unum, et *Mediatorium* ac *œconomicum* alterum. Illud Christus æquali cum Patre et Spiritu S. gloria ac majestate in omnes Creaturas obtinet. Hoc secundum œconomiam gratiæ, singulari ratione qua θεάνθρωπος administrat. Illud in omnes Creaturas ex æquo extenditur. Hoc specialiter ad Ecclesiam terminatur. Illud fundatur in Decreto Providentiæ. Hoc in Decreto Electionis. Illud a Christo exercetur quatenus est Θεὸς et Λόγος; Hoc vero quatenus est θεάνθρωπος. Unde vocatur *Regnum Mediatorium*, et œconomicum; quia Mediatoris proprium est dominium, et quasi peculium secundum dispensationem gratiæ. Illud per naturam illi competit; ideo vocatur *naturale*. Hoc ex Dei libera institutione, quia eum constituit Regem super Ecclesiam, Psal. ii. 6.

Necessitas Regni Mediatoris probatur.

III. *Necessitas* Regni Mediatorii Christi pendet ex tribus: 1. Ex *Decreto Dei*, qui ab æterno illum elegit. 2. Ex *ratione salutis nostræ*, ad quam non requiritur tantum, ut annuncietur a Christo ut Propheta, ut acquiratur a Sacerdote, sed etiam ut applicetur et conservetur in æternum a Rege. 3. Ex *hostibus* periculosissimis, contra quos egemus protectione et præsidio Regis, Mundo et Inferno potentioris; qualis unus Christus esse potest Dominus Cœli et Terræ, Rex Regum, et Dominus Dominantium, Apoc. xvii. 14.

Veritas colligitur ex Oraculis et Typis.

IV. Christum verum Regem esse debuisse, patet, non modo ex prima promissione de Semine mulieris contrituro caput Serpentis, seu de victoria reportanda de Satana a Christo, quod ad Regium præcipue Christi officium pertinuisse certum est. Sed ex variis Oraculis eximiis, quæ hanc dignitatem Messiæ tribuunt, Psal. ii., xlv., lxxii., lxxxix., cx.; Dan. ii.; Jer. xxiii. 5, 6; Zach. vi. et ix.; Isa. ix. Ex multis Typis illustribus, qui de eo dati sunt, potissimum vero in Regno Davidis et Salomonis, quos præ cæteris Christi figuram gessisse, nemini dubium est: Illum Christi patientis et certantis, Istum Christi victoris et pacifice regnantis.

Duabus partibus constat: Destinatione et Vocatione.

V. Ut constitutio Regni duabus partibus absolvitur, æterna *destinatione* et *vocatione*, ac inauguratione, quæ facta est in tempore; Ita ejus Administratio et Exercitium in quatuor potissimum versatur: 1. In Ecclesiæ *vocatione* et *collectione*. 2. Ejusdem *conservatione* et *gubernatione*. 3. Ejus *protectione* et *defensione* adversus quosvis ejus hostes. 4. Ejus plena et perfecta *glorificatione*, quæ ultimo die fieri debet. Tria prima sunt hujus vitæ per gratiam, quartum vitæ futuræ in gloria.

Status Quæstionis.

VI. Non quæritur hic, an Christus Messias Rex esse debuerit? Hoc enim nobiscum asserunt Judæi. Sed *de modo istius Regni*, An esse debuerit mundanum et terrenum, An spiri-

tuale et cœleste? Prius Judæi statuunt, qui ex male intellectis Prophetarum Oraculis de gloria Messiæ, Messiam Regem præstolantur temporalem et mundanum, qui exules in patrias sedes reducturus sit, non sine multa hostium cæde, et omnigena eos felicitate donaturus. Quæ opinio jam tempore Christi obtinuit inter Judæos, non modo inter Primores ex ipsis, sed et inter ipsos Apostolos, qui præfecturas mundanas jam spe præceperant, et de primatu contendebant, imo et post resurrectionem ab ipso petunt, An illo tempore regnum esset restiturus Israëli? Act. i. 6. Quia vero varia de passionibus Messiæ habentur in Veteri Testamento, quæ cum gloria istius Regni parum conveniunt, Ideo Judæi recentiores duplicem Messiam finxerunt, quorum alter Josephi esset filius futurus, humilis et pauper variisque persecutionibus obnoxius, alter vero Davidis, fortis et potens, splendide regnaturus in mundo. Quod delirium facile refellitur, tam ex Veterum consensu, qui unicum tantum Messiam agnoverunt, quam ex ipsa scriptura, quæ de uno tantum loquitur, cui duo status competere debeant, humilitatis et gloriæ. Unde Orthodoxi colligunt Regnum ejus non esse mundanum et terrenum, sed spirituale et cœleste.

Regnum Christi non esse mundanum, sed spirituale probatur: 1. Ex Gen. xlix. 10, Dan. ix.

VII. Primo, Quia ex Oraculis Veteris Testamenti eo tempore venturus fuit Messias, quo sceptrum removendum fuit a Juda, et Legislatoria potestas auferenda, Gen. xlix. 10, ut revera constat tempore Christi Judæos fuisse sub Romanorum potestate. Unde non potuit esse Rex temporalis, quia Regem esse, et alteri subjici repugnant. Daniel, cap. ix., ejus manifestationem refert ad tempus, quo Civitas et Templum erant evertenda, nec ullum debuit remanere vestigium.

2. Quia adumbratur per Regna terrena.

VIII. Secundo, Quia Regnum Christi per varia regna temporalia est adumbratum. At res corporeæ et terrenæ non sunt typi rerum et corporearum et mundanarum sibi homogenearum, sed meliorum et præstantiorum, nim. spiritualium. Figuram enim oportet esse inferiorem suo figurato, et umbram corpore. Cum autem regimen Vet. Test. quo adumbratum est Christi Regnum, fuerit corporeum, Regnum Christi debuit esse spirituale.

3. Quia quæ ad hoc Regnum pertinent sunt spiritualia. Rex.

IX. Tertio, Quia quæcunque ad Regnum hoc pertinent spiritualia sunt, non mundana et terrena: 1. *Rex* humilis et pauper, Zach. ix. 9, qui sine forma et specie debuit venire, velut ramus excisus ex trunco Jesse, Isa. xi. 1, qui venit cum forma servi ad ministrandum, non ut illi ministraretur, Matth. xx. 28, qui se subjecit Romanorum Imperio, et censum illis persolvit, quæ ἀσύστατα esse cum Regno mundano nemo non videt.

Solium.

2. *Solium* non terrenum et aspectabile, sed divinum et cœleste, dextera ipsa Dei, ad quam sedere debuit, Psal. cx. 1.

Sceptrum.

3. *Sceptrum* non materiale, sed mysticum, Verbum scilicet Evangelii, Isa. ii. 3, quod *Sceptrum fortitudinis* vere dicitur, Psal. cx, 2, quia est potentia Dei ad salutem, et brachium Domini, Isa. liii. 1, Rom. i. 16.

Subditi.

4. *Subditi* non sunt homines terreni et carnales, sed spirituales et cœlestes per Spiritum regeniti, non ex carne, sed ex Deo nati, Joh. i. 12, quorum πολίτευμα est in cœlis, Phil. iii. 20, *populus* נדבות *spontaneus*, Psal. cx. 3, qui ex utero auroræ, id ex luce Evangelii Deo generandus est, et spirituale decore sanctitatis ornandus.

Modus administrationis.

5. *Modus administrationis* totus spiritualis, non armis et exercitu, sed Spiritu, Zach. iv. 6, Hos. ii. 18, 2 Cor. x. 4.

Leges.

6. *Leges* spirituales, quæ hominis non modo actus externos, sed et internos componunt, et a ter-

renis et corporeis ad cœlestia et divina evehunt, Cultus non carnalis et corporeus in externis Cæremoniis situs, sed spiritualis in Spiritu et Veritate, Joh. iv. 24, Rom. xii. 1, 1 Pet. ii. 5. 7. *Bona* quæ promittuntur, non sunt temporalia, licet nonnunquam sub illorum symbolo designentur, sed spiritualia et cœlestia, remissio peccatorum, justitia seculorum, Spiritus datio, salus et vita æterna.

Bona.

4. Ex fine Regni.

X. Quarto, Quia Messias venturus fuit ad abolendum Regnum tyrannicum Satanæ, quod per peccatum invectum fuit, ad expiandum peccatum, et justitiam seculorum adducendam, Dan. ix. 24. At ista spiritualiter tantum præstari potuerunt; Nam ut Satan Princeps hujus mundi per errores et peccata regnabat inter homines : Ita Christus Rex est Ecclesiæ, quatenus debellato per mortem crucis Diabolo, Col. ii. 15, regnat spiritualiter in cordibus fidelium, per fidem, charitatem, et praxim bonorum operum.

5. Quia est Regnum Cœlorum.

XI. Quinto, Quia Regnum Messiæ est *Regnum Cœlorum*, ut passim hoc nomine insignitur in Scriptura, et ab ipsis Judæis agnoscitur, quod proinde non ad seculum, sed ad cœlum pertinet, Cœleste. 1. *Ortu*, quia non illud humana prudentia et potentia, sed divina providentia sola disposuit. 2. *Statu*, quia in rebus cœlestibus, mysticis et divinis totum positum est, non in mundanis et corporeis. 3. *Actu*, quia in dispensandis cœlestibus beneficiis totum exercetur, Rom. xiv. 17.

6. Quia non est ex hoc mundo.

XII. Sexto, Quia *Regnum Christi non est ex hoc mundo*, Joh. xviii. 36, ubi Christus non negat regnum suum esse in hoc mundo, constitutus enim est a Deo ut dominetur in medio inimicorum suorum, Psal. cx. 2, sed negat regnum suum esse *ex hoc mundo*, et, ut addit sub finem versus, "regnum meum non est ἐντεῦθεν." Non dicit *regnum meum non est* hic, sed *non est* hinc, *est in mundo* sed *non de mundo*, ut ait August. Non est de mundo, Tum respectu *originis*, quia non a mundo, et hominibus in mundo viventibus constituitur, instar regnorum mundi; Sed Deum habet unicum et immediatum fundatorem, cujus authoritate erectum est, et cujus potentia firmatur : Tum respectu *modi*, quia regna mundi constant et defenduntur subditorum multitudine, provinciarum numero, urbium frequentia, divitiarum copia, arcium munimentis, armorum præsidio, et aliis mediis externis, quibus deficientibus necesse est ea collabi. Sed Christi Regnum modo spirituali, ut jam dictum, exercetur, non alios honores et opes agnoscit, quam Justitiam, sanctitatem, pacem conscientiæ, et salutem ac vitam æternam, non alia arma, quam Verbum et Spiritum, non alia munimenta, quam Dei protectionem. Nec Pilatus aliter hoc intellexit, qui nullum inde præjudicium creari Cæsaris imperio satis agnovit; alias non modo in accusationem Judæorum Christum rebellionis in Cæsarem arguentium consensisset; sed ipse primus de eo tollendo cogitasset. Cum vero nihil moratus hanc Judæorum accusationem, et Christi ipsius de Regio Munere confessionem, ipsum justum et innocentem pronunciat, et cupit eum condemnationi ereptum, quippe quem nosset a Judæis per invidiam esse traditum, Matth. xxvii. 18, satis demonstrat se non credere regnum aliquod temporale fore, et adversum Cæsaris imperio, quod sibi Christus tribuit.

Fontes Solutionum.

XIII. Quum Angelus ait, Luc. i. 32, Solium Davidis dandum esse Christo, et Regni ejus non futurum finem; Non vult innuere Regnum Christi fore temporale, quale fuit Regnum Davidis; sed ut regnum Christi in regno Davidis adumbratum fuit, ita perfici et consummari debere regnum Davidis in regno Chris-

ti non temporaliter, quia constat auferendum fuisse in adventu Christi, sed modo spirituali et mystico, quomodo Christus ipse vocatur David. Ita quod dicitur de æternitate regni ejus intelligendum est, non quoad literam et typum, sed quoad antitypum, et ipsam veritatem, quæ longe nobiliori modo debuit impleri in Christo.

XIV. Quamvis Regna temporalia subjicienda fuerunt Christo, non ideo temporale debuit esse ejus Regnum; quia non temporaliter et modo terreno subjiciuntur illi, et ab eo administrantur, sed spiritualiter et divine, Ut licet terra cœlo subsit, et ab ipso regatur, non propterea hoc fit modo terreno, sed cœlesti. Regnat quidem diversimode in pios et impios, in illos suavi et salutari influxu Spiritus, qua Caput, in istos potenti virtute sua qua Dominus, sed in utrosque imperium spirituale, non mundanum exercet.

XV. Oracula varia, de restitutione et perpetua duratione Reipublicæ, et Regni Judaïci, quæ afferuntur a Judæis pro regno temporali Messiæ, qualia sunt, Deut. xxx. 3, 4, 5. Ezec. xxxvii. 24, 25. Dan. vii. 27, Mich. iv. 6, 7, 8, non possunt, nec debent intelligi κατὰ τὸ ῥητὸν, sed mystice et spiritualiter. 1. Quia mos est Prophetarum loqui de rebus Nov. Test. terminis legalibus, et sub cortice rerum corporearum res spirituales et cœlestes adumbrare, quæ si ad literam urgerentur, vel nullum sensum funderent, vel absurdum. 2. Promissiones, quæ ibi habentur de beneficiis spiritualibus, non possunt impleri in Israële carnali, sed spirituali. 3. Si Christus debuisset regnum temporale exercere in Judæa, non passus fuisset Jerusalem solo æquari, Templum everti, et quæcunque pertinent ad Rempub. et politiam Judaïcam aboleri. 4. Rationes institutionis politiæ Judaïcæ cessant per adventum Christi, et per vocationem Gentium.

XVI. Licet Messias opponatur Regibus terrenis, Psal. ii. 6, Et eos dicatur contriturus virga ferrea, ver. 9, Non sequitur Regnum mundanum esse debuisse, quia licet terrenus non sit, nihil impedit, quominus spirituali modo sit Reges terrenos domiturus, ut Deus omnium Monarcharum debellator est modo spirituali. Et quod additur de virga ferrea metaphorice est intelligendum, ut sensus sit, quemadmodum vas figulinum totum confringitur, quum virga ferrea concutitur: ita quoque Gentes istæ conterentur Verbo Evangelii, quod est sceptrum seu virga fortitudinis ejus; quod ex eo confirmatur, quod quæ, Psal. ii, de Messia prædicantur, promittuntur, Apoc. ii. 26, 27, omnibus vincentibus, ut notetur potestas eorum spiritualis in altero seculo.

XVII. Psal. lxxii. immediate et quoad literam de Salomone typo Christi intelligendus est, mediate autem et mystice de Christo ejus antitypo. Ideo in explicatione attendenda sunt, quæ typo sunt convenientia et congrua, et quæ antitypo; quoad illum quidem corporalia et terrena designantur, qualis ipse fuit, sed quoad istum spiritualia, et divina.

QUÆSTIO XVII.

DE ÆTERNITATE REGNI CHRISTI.

An Regnum Mediatorium Christi sit duraturum in æternum? Affirm.

I. Secunda conditio Regni Christi est ejus *Æternitas*, de qua controversia nobis intercedit cum Socinianis, qui ut Mediatoris nostri dignitatem et Divinitatem labefactent, statuunt Regnum hoc cessaturum die novissimo, et ultimum ejus actum futurum totius orbis Judicium, tum Regnum

et Potestatem Regiam Patri traditurum. Ad quos hic accedunt, licet dispari mente et fine, illi ex Nostris, qui Regnum Mediatorium Christi finem habiturum censent cum seculo, ut locus detur soli Regno essentiali, per quod Deus futurus est omnia in omnibus.

II. Licet vero Quæstio ista, prout agitatur inter Orthodoxos, problematica sit, de qua utrinque disputari potest, salvo fidei fundamento, modo arcte teneatur contra Socinianos, Christum Regem in æternum fore Ecclesiæ suæ, sive qua Mediatorem, sive qua Deum; verior tamen et Scripturæ Oraculis convenientior videtur nobis affirmativa, quam cum plerisque retinemus.

Status Quæstionis.

III. Ad Statum Quæstionis observ., Primo, Regnum Mediatorium Christi spectari posse, vel quoad *substantiam ipsam*, vel quoad *formam et modum administrationis*, qui potest esse vel immediatus et internus, vel externus et mediatus, qui fit interventu ministerii Angelorum et Hominum, et qui occupatur in protegenda Ecclesia adversus hostes, a quibus continuo in terris impetitur, iisque conterendis et funditus delendis. Modus administrationis potest mutari et abrogari, substantia ipsa Regni semper manente. Quomodo fides dicitur in visionem mutanda, non quoad substantiam cognitionis, quæ eadem semper mansura est, imo et perfectior evasura; sed quoad modum, quatenus fides non amplius Verbo nitetur, et obscuritatem secum adjunctam habebit, sed facie ad faciem Deum ipsum intuebitur. Non hic quæritur de modo administrationis, qui hic obtinet, quem mutandum esse apud omnes est in confesso; Sed tantum de substantia Regni, quam desituram esse pertendunt quidam; Nos mansuram in æternum statuimus.

IV. Secundo, Mediatio tres partes potissimum includit: 1. Salutis acquisitionem. 2. Acquisitæ applicationem. 3. Applicatæ conservationem. Non quæritur de duabus prioribus, illis enim ita defungitur Christus in hac vita ut in futura locum non sint amplius habituræ; Et hoc sensu facile concedimus Mediationem Christi cessaturam, quia nec acquisitione amplius opus erit, nec nova applicatione. Sed agitur de conservatione, circa quam contendimus Christum beneficia nobis parta perpetuo conservaturum, et ita regnaturum in æternum super Ecclesiam.

Regni Christi æternitas probatur.
1. Ex 2 Sam, vii. 12, 13. Luc. i. 33. Dan. vii. 14.

V. Rationes sunt, 1. Quia Scriptura non semel æternitatem istius Regni prædicat, ut 2 Sam. vii. 12, 13, ubi *stabiliendus* dicitur *thronus Christi in perpetuum*, quibus respondent ista apud Lucam, cap. i. 33, *Regni ejus nullus* dicitur *futurus finis*, Et Dan. vii. 14, *Filio hominis* dicitur *traditum Regnum, quod non transibit, nec dissipabitur*. Nec excipi potest: 1. Æternitatem non intelligi absolutam, sed definitam, quia agitur de Salomone, cujus regnum cessavit. Quia licet hoc dici possit de typo, id. de Salomone, qui fuit figura Christi; non potest quadrare in Christum antitypum, cui æternitas proprie dicta competit, quam verba et apud Samuelem, et apud Lucam designant. 2. Christum regnaturum qua Deum, sed non qua Mediatorem. Quia agitur de Christo, non ut Deo simpliciter, sed ut Mediatore, et quatenus sedere debebat super thronum Davidis, id. implere in mysterio, quod David habuit in figura, quod non est regni essentialis, sed Mediatorii.

2. Ex Dan. ii. 44.

VI. Secundo, Quia *Regnum hoc non evertendum est in secula*, nec *tradendum alteri populo*, Dan. ii. 44. Agi enim de Regno Christi, quod obtinere debuit, eversis quatuor Monarchiis et Regnis in statua Danieli ostensis, Christiani omnes consentiunt, Sive per quartum Regnum intelligatur Romanum imperium, sive Seleucidarum, et

Lagidarum Alexandri successorum Regnum, de quo inter eos non constat. Dicitur vero non dissipandum in æternum, opposite ad Regna mundana, quæ cujuscunque sint naturæ vel dignitatis, quæ per aurum, argentum, æs, et ferrum, id. metalla diversi pretii et valoris adumbrantur, evertenda sunt, sive vi externa, sive intestinis dissidiis et propria fragilitate, qua negatum est rebus terrenis stare diu: Sed hoc tale est, ut nec ab extrinseco, nec ab intrinseco destrui possit, utpote ἀσάλευτον et immotum, Heb. xii. 28.

3. Ex functionibus Mediationis.

VII. Tertio, Quia variæ functiones Mediatorii Muneris perpetuæ sunt futuræ: 1. Quoad *Prophetiam*, quia in æternum dicitur beatos illuminaturus, Civitas non egebit Sole et Luna, quia "splendor Domini illuminabit eam, et Agnus erit ejus candela," Apoc. xxi. 22, 23, et Agnus pasturus dicitur eos et deducturus ad vivos fontes aquarum, Apoc. vii. 17. 2. Quoad *Sacerdotium* per jugem repræsentationem Sacrificii sui, ceu fundamenti gloriæ qua potiemur, non tantum comparandæ, sed etiam in æternum conservandæ, quia res iisdem mediis et rationibus conservantur, quibus acquiruntur. Unde vocatur Sacerdotium ἀπαράβατον, Heb. vii. 24. 3. Quoad *Regnum*, quia regnaturus est semper in Ecclesiam tanquam Caput et Sponsus ejus per Unionem ἀδιάλυτον, non utique qua Deus tantum, sed etiam qua Mediator. Unde distincte *Regnum Dei et Christi* proponitur, Apoc. xi. 15, et xii. 10, et consummatio matrimonii proponitur in nuptiis Agni cum Ecclesia, Apoc. xix. 7, quod cum debeat esse æternum et indissolubile, æternitatem etiam operationis et relationis Christi Mediatoris, ut Sponsi erga Ecclesiam ut Sponsam supponit.

4. Ex vinculo nostræ unionis cum Deo.

VIII. Quarto, Quia Christus est vinculum perpetuæ nostræ communionis cum Deo. Cum enim nec per se Creatura ad Deum accedere possit, nec in ejus communione perstare; Necesse est, ut quemadmodum per Christum semel ad Deum accessit; Ita per eundem ejusque vi et efficacia illi in æternum adhæreat. Nec aliunde membra Corporis Christi mystici vitam et gloriam haurire possunt, quam ab influxu Capitis, cui in æternum unita debent manere. Nec obstat quod dicitur, *Deus futurus omnia in omnibus*, 1 Cor. xv. 28, quia hoc intelligendum respectu mediorum externorum, quæ in hac vita obtinent, puta Verbi, Sacramentorum, et simil. quibus fit, ut Deum in speculo tantum et ænigmate videamus, illique per fidem adhæreamus; ut innuatur Deum immediate et per se nos beatitudinis suæ participes plene facturum; sed non exclusive ad Christum Caput Ecclesiæ, a quo omnia in ipsam bona derivantur.

Fontes Solutionum.

IX. Quum Christus dicitur sessurus ad dextram Patris, donec Pater posuerit inimicos in scabellum pedum suorum, Psal. cx. 1, affirmatur quidem dominium Christi toto vitæ hujus tempore, quo regnare debet inter hostes; sed non negatur æternitas regni ejus in seculo futuro. Sic sæpe in Scriptura particulæ istæ כי עד, ἄχρις οὗ vel ἕως οὗ *donec*, *usque dum*, adstruunt quidem tempus præsens, aut præteritum, de quo poterat oriri dubitatio; sed non negant et excludunt futurum. Sic, Matth. xxviii. 20, dicitur Christus futurus cum discipulis usque ad consummationem seculorum, ut eos certos reddat de præsentia sua in mediis periculis et certaminibus, sed non ad excludendam communionem ejus in æternum. Idem est sensus, Gen. xxviii. 15, et Psal. cxxiii. 2. Quia ergo dubium suboriri poterat, quomodo Christus regnum obtinere posset inter tot hostium molimina; Spiritus S. fidem nostram hac in parte confirmare voluit, non negata tamen regni ejus in æternum duratione.

X. *Regnum*, quod *Christus* dicitur *traditurus Deo et Patri*, id est, Deo

ejus Patri, 1 Cor. xv. 24, bifariam potest sumi; Vel *materialiter* et *subjective*, pro ipsa *Ecclesia*, Corpus Christi mysticum constituente, seu pro ejus subditis, quomodo alibi Regnum Christi pro ejus populo non raro sumitur; ut sensus sit, Christum, consummato opere salutis, Ecclesiam perfecte consummatam et redemptam ab omnibus hostibus suis adducturum ad Patrem, plene beandam juxta Oraculum Isaiæ, quod Christo vindicatur, Heb. ii. 13, *Ecce ego, et pueri quos dedit mihi Deus;* sed ita tamen ut semper mansurus sit ejus Caput; Vel *formaliter*, non quoad substantiam ipsam Regni, sed tantum quoad administrationis modum, qui versatur in Ecclesia colligenda, regenda, et defendenda ab hostibus; qui, devictis omnibus hostibus, nullum amplius locum sit habiturus. Ita regnum traditurus est, non per ejus depositionem et abdicationem, sed per ejus consummati exhibitionem, Deo, qui illud Christo tradiderat, rationem administrationis sibi commissæ redditurus, et ad gloriam ejus quicquid gestum fuerit relaturus. Quod vero in initio versus apponitur de *fine* non pertinet ad finem regni, sed ad finem seculi, finem omnium Christi hostium, qui tunc ita dejicientur, ut non sint in æternum restituendi, finem cujuslibet potestatis, et imperii, quæ abolenda esse Paulus asserit, finem denique ministeriorum omnium, quæ ad bonos tutandos, et frænandos impios Deus instituit, quæ tunc cessatura sunt, quia Deus futurus est omnia in omnibus.

XI. *Subjectio*, quæ Christo tribuitur 1 Cor. xv. 28, non referenda est ad *Personam* Filii, quasi ex Rege fiat subditus, quia hoc sensu Patri semper fuit et futurus est æqualis; Sed vel ad *Corpus mysticum* ejus, seu Ecclesiam, quæ non raro Christi nomine designatur, 1 Cor. xii. 12, quæ tunc perfecte subjicietur Deo, non subjectione depressionis, sed gloriæ et perfectionis, ut quemadmodum omnia subjecta fuerunt Sanctis a Deo in Capitis persona, Psal. viii., Heb. ii.; Ita Caput in persona membrorum subjiciatur Deo; Vel ad *humanitatem* Christi, quæ ut creata est, Deo in æternum subjici debet; Vel ad *officium* ejus, et *Mediationem*, secundum quam in cœlis non minus ac in terra subjici debet Patri, ut minor eo non per Muneris depositionem, sed per ejus subordinationem.

XII. *Deus* futurus dicitur *omnia in omnibus*, 1 Cor. xv. 28, exclusive ad media externa, Verbum, Sacramenta, et similia, per quæ Deus se nobis hic communicat, quia tunc sine talibus mediis, Deus se Beatis communicabit, ut non amplius in speculo et ænigmate seu obscure sumus intuituri, sed facie ad faciem clarissime sumus eum contemplaturi; sed non exclusive ad Christum Caput et Sponsum Ecclesiæ, qui semper vinculum nostræ cum Deo communionis futurus est. Porro Deus dicitur futurus *omnia in omnibus*, non absolute et simpliciter, quasi ipsi etiam Diaboli salvandi sint; Sed pro subjecta materia, ratione fidelium et Beatorum, quos plenissime beatitudinis suæ facturus est participes, opposite ad modum, quo se nobis communicat, restricte et limitate pro conditione viæ: quoad partes, sed non quoad gradus, quoad gratiam sed non quoad gloriam. Sed tunc Deus futurus est omnia in omnibus beatis, Quoad *plenitudinem bonorum*, quæ ad omnimodam felicitatem requiruntur, cum Deus ipse se totum ipsis daturus sit, Quoad *plenitudinem graduum*, ut bona illa talia sint, quibus nihil addi possit quoad intensionem, non magis quam ad extensionem, Quoad *plenitudinem subjectorum*, ut omnibus Beatis omnia ista bona et singulis omnia indivisim communicentur, et in anima et in corpore, ad perfectam eorum consummationem.

XIII. Peracto et consummato opere salutis, non opus est amplius Mediatione œconomica, quæ respicit impetrationem et applicationem salutis;

Sed manet semper veritas Unionis nostræ cum Christo Capite, per quam beneficia semel collata in æternum conservantur.

XIV. Licet Christus qua Λόγος cum Patre et Spiritu Sancto regnum essentiale sit exerciturus in beatos: Non obstat hoc tamen, quominus ut θεάνθρωπος et qua Mediator in ipsos sit regnaturus; ut nunc regnum naturæ quod obtinet in mundo, non tollit regnum gratiæ in Ecclesia.

XV. Nihil obstat Regnum Christi dici simul, et *temporale* et *æternum*, Illud respectu modi regiminis, qui in hac vita obtinet inter inimicos, Istud proprie et per se, quia nullus ejus futurus est finis, vel quoad Regem ipsum vel quoad Regnicolas, vel quoad gloriosam gubernationem, Dan. vii. 14, Luc. i. 33, Apoc. xxi., et xxii.

QUÆSTIO XVIII.

DE ADORATIONE ET CULTU CHRISTO MEDIATORI DEBITO.

An Christus qua Mediator sit adorandus? Dist.

I. Cum inter Effecta et Consequentia Unionis Hypostaticæ reponi soleat, *Honor Adorationis*, et Cultus religionis, qui Christo θεανθρώπῳ Mediatori nostro debetur; De eo moveri potest controversia, et mota est antehac, non solum a Socinianis, qui vel negant Christum adorandum esse, vel ex adoratione et cultu ejus negant Divinitatem ejus posse probari: sed etiam inter Orthodoxos.

Occasio Quæstionis.

II. Occasionem Quæstioni dederunt, non modo Pontificii, qui de Christi humana natura adoranda disquirunt ad p. 3. Tho. q. 25, et Lutherani Ubiquitistæ, qui disputant de adoratione Carnis Christi, seu de adoratione Christi secundum humanam naturam, et qua Mediator est: Eckardus in Fasci. Contro. c. 6. q. 12, Balduinus in Cas. Consci. li. 2, c. 5, et alii, sed præcipue Sociniani. Cum enim Orthodoxi æternam Christi Deitatem, et τὸ ὁμοούσιον probare satagant ex honore et adoratione illi debita; Isti, ut hoc argumentum eludant, excipiunt contra Majoris consequentiam, distinguendo inter cultum et adorationem, quæ tribuitur æterno Deo Patri, ut causæ primæ, et inter eam, quæ tribuitur Christo Mediatori qua tali, id. tanquam causæ secundæ, mediæ, et subordinatæ omnium eorum, quæ pertinent ad salutem, quæ utraque adoratio, divina quidem sit, non tamen summa, sed illa tantum, non vero ista, ut Christus non sit agnoscendus pro ultimo fine adorationis: *Catech. Raco.* cap. i.; *Socin.* in resp. 1. ad Volanum. Unde argumentum ab ipsis propositum: Quæ adoratio tribuitur Christo qua Mediatori, Illa non competit Deo qua tali, vel quia talis est; Et per consequens non evincit ipsius Deitatem vel ὁμοούσιον: Sed adoratio Christo tribuitur qua Mediatori: Ergo, &c. Cui quia responsum fuit a nonnullis per negationem Minoris; Hinc nata quæstio de Adoratione Christi qua Mediatoris, circa quam in partes itum est, aliis affirmantibus, aliis vero negantibus.

III. Licet vero fatendum sit, seposita controversia Sociniana de adoratione Christo debita, de qua suo loco dictum, Quæstionem hanc, prout inter Orthodoxos agitatur, Problematicam esse et minus principalem, de qua utrinque disputari potest salva fidei compage, imo et multum logomachiæ involvat: alicujus tamen momenti esse, post detectas Socinianorum insidias, et quæsita latibula in distinctione illa de cultu Christi, qua Mediato-

ris, ut fortius et felicius adversus eos disputare possimus, proclive est cuivis intelligere.

Status Quæstionis.

IV. Ut vero rite teneatur Quæstionis Status, in quo ponendo solet a variis peccari, Observ. 1. Non quæri de Adoratione Christi Mediatoris, nec quodnam sit *Objectum materiale*, si fas ita loqui, adorationis, in quod tendat adoratio; Nam de eo consentiunt omnes Orthodoxi contra Socinianos, Christum θεάνθρωπον, Mediatorem nostrum, adorandum esse adoratione religiosa et soli Deo debita; Sed de *Objecto formali*, seu ratione sub qua adorandus sit Christus, An sit tantum Deitas Christi, An vero etiam ejus humanitas et Mediatio seu Officium Mediatorium? An sit adorandus qua Deus tantum, An etiam qua Mediator? Et quia particulæ istæ *qua*, *quatenus*, *quia*, &c., vel latius et *specificative* sumi solent, ut specificetur objectum circa quod aliquid fit, vel strictius et *reduplicative*, quum limitatur per rationem secundum quam prædicatum subjecto convenit; Non sumuntur hic primo sensu, sed posteriori. Non quæritur, An Christus qua Mediator *specificative*, id. *qui* Mediator est, sit adorandus, sed *reduplicative*, *qua* talis et sub illa formali ratione.

V. 2. Non quæri de *motivis* et rationibus, propter quas Christus adorari et coli potest ac debet: Convenit enim inter omnes eas non tantum petendas esse ab ὑπεροχῇ Majestatis divinæ, sed etiam a beneficiis variis, quæ ab ipso nobis collata sunt, sive in Creatione, sive in Redemptione: Sed de *fundamento*, quod fundet adorabilitatem, seu de *Termino ultimato*, in quem feratur, et in quo terminetur adoratio. Quem alii volunt esse solam Deitatem, alii etiam ipsam Mediationem.

VI. Ad decisionem Quæstionis, quatuor hic accurate sunt distinguenda. 1. *Objectum* quod adoratur. 2. *Fundamentum*, seu ratio formalis sub qua adoratur. 3. *Motiva* et rationes propter quas adoratur. 4. *Adjunctum*, sine quo non adoratur. *Objectum* est Persona Mediatoris, non qua Deus, aut homo præcise, sed qua θεάνθρωπος; *Fundamentum* adorationis est sola Deitas, quia nihil adorandum est præter Deum; *Motivum* non est sola Divinitatis excellentia, sed varia officia et beneficia Christi, potissimum vero ipsa Mediatio; *Adjunctum* est Caro, seu Humana ejus natura, sine qua Persona non adoratur. Quod quatuor Propositionibus complectimur.

VII. Prima: *Adoratio Christo Mediatori debetur, et proprie est Personæ Mediatoris, et ad eam pertinet.* De qua nulla est inter Orthodoxos controversia, qui contra Socinianos justitiam et necessitatem adorationis Christi tuentur ex expressis Scripturæ Oraculis, (Psal. ii. 11, 12, et xcvii. 7; Heb. i. 6; Matt. ii. 2, 11, et viii. 2, et ix. 18, et xiv. 33, et xv. 25, et xxviii. 9, 17; Luc. xxiv. 52; Joh. ii. 23, et ix. 38; Act. vii. 59, 60,) non tantum quatenus est Λόγος et Filius Dei, sed etiam quatenus est θεάνθρωπος et Mediator, quia illi debetur fides, qua tali et distincte a Patre, Joh. xiv. 1, debetur cultus, ut Judici et Filio hominis, Joh. v. 22, 23, ut Deo incarnato et venienti in mundum, Heb. i. 6, ut Agno, Apoc. v. 12, ut Redemptori, 1 Cor. vi. 20, ut Domino, qui propter exinanitionem suam exaltatus est, et nomen supra omne nomen obtinuit, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, &c., Phil. ii. 7, &c., ut Sponso Ecclesiæ, Psal. xlv. 11. Adoratio autem ista debetur Personæ proprie, et ad eam pertinet; *proprie enim honor exhibetur toti rei subsistenti*, ut bene Thomas, p. 3. q. 25, art. 1, notat juxta illud *Actiones et Passiones sunt Suppositorum.*

VIII. Secunda: *Fundamentum et ratio formalis Adorationis, non est vel Natura humana, vel Officium Mediatorium, sed sola Divinitas.* Quia nihil

creatum est per se adorabile, sola Essentia divina infinita, omniscia, et omnipotens, ac æterna, quæ summa habet super omnia ὑπεροχὴν et majestatem, potest fundare legitimam adorationem, quia est confessio et celebratio omniscientiæ, omnipræsentiæ, et omnipotentiæ, cum solus Deus sciat et audiat ubique preces, et orantes juvare possit et velit, atque ita sit ἰδίωμα et consequens necessarium Divinitatis. Quod cum non competat naturæ humanæ, quæ creata est et finita, per se et propter se adorabilis non est. Hinc Nestoriani adorantes Christum, ut B. Virginis Filium, quem distinguebant ab æterno Dei Filio, damnati sunt ut *Anthropolatræ* Codice Justin. l. 5, &c. de S. Trinitate. Unde assentiri iis non possumus, qui humanitatem Christi ita per se adorandam volunt, ut ipsa sit terminus et objectum adorationis; ut ex eo colligant proprietates divinas realiter communicatas esse naturæ humanæ Christi. Idem de Officio Mediatorio dici debet. Cum enim opus sit Dei in Creaturas, a quo externe denominatur, et adjunctum contingens et temporarium, quod poterat esse et non esse, non potest legitimam fundare adorationem. Unde adoratio Mediatoris non resolvitur in Mediationem, sed in Deitatem. Nam si quæro, Cur Jesus adoretur? et respondeatur, Quia Mediator; Ulterius quæri potest, Cur Mediator adoretur? Nec aliter respondebitur, quam olim a Christianis contra Arianos, Quia est ὁμοούσιος cum Patre Deus; hic ultimus terminus est, ultra quem non datur progressus.

IX. Tertia: *Quamvis Mediatio non sit fundamentum adorationis, habet tamen rationem motivi, propter quod Christo exhiberi debet.* Cum enim beneficia Dei nos moveant ad Deum colendum et glorificandum, et redemptio, quæ per Mediationem Christi nobis datur, omnium sit præstantissimum, præ cæteris debet nos impellere ad Redemptorem nostrum adorandum. Hoc sensu Petrus c. iv. 1ᵃ, ver. 19, hortatur *fideles patientes ad commendandas Deo animas suas*, ὡς πιστῷ κτίστῃ, *ut fideli Creatori*, ubi Creatio proponitur ut motivum commendationis animarum in manus Dei. Ita Apoc. iv. 11, "Dignus" dicitur "Dominus accipere gloriam et honorem, quia omnia creavit," &c. Et cap. v. 9, "Agnus" dicitur "dignus accipere librum et aperire ejus sigilla, quia mactatus est, et redemit fideles Deo sanguine suo ex omni tribu, lingua," &c. Hinc si quæritur ratio propter quam Christus colitur, bene respondetur, quia Mediator, tot enim et tanta ex Mediatione Christi ad nos manant beneficia, ut non possit nisi sacrilege denegari ipsi cultus et adoratio.

X. Quarta: *Licet Humana Christi natura non sit objectum adorationis, quod eam terminet, est tamen adjunctum inseparabile sine quo non fit adoratio, et quod adoratur cum Verbo.* Ut enim ingreditur constitutionem Mediatoris θεανθρώπου, non potest adoratio deferri Mediatori, quin ad naturam humanam aliquomodo extendatur, quæ per unionem hypostaticam intime unita λόγῳ eam eminentiam adepta est, ut cum eo adoretur. Quod August. tom. 10, sermo. 58, de Verbis Domini, illustrat simili regis, qui cum diademate et purpura adoratur. Cum vero longe arctior sit Unio Verbi cum Carne, quam Regis cum veste, nihil obstat, quominus dicamus adorationem Verbi ad Carnem etiam suo modo extendi. Quod non male explicatur ab Athanasio ad Adelphum contra Arianos. "Non adoramus Creaturam; Absit. Ethnicorum enim et Arianorum istiusmodi sunt errores; sed dominum Creaturæ, incarnatum Dei Verbum, adoramus. Nam tametsi Caro ipsa per se pars sit rerum creatarum, attamen Dei corpus effecta est; nec istiusmodi Corpus seorsim discriminatum a Verbo adoratione prosequimur, nec Verbum adoraturi, Verbum a Carne longe seponimus, sed cum sciamus, ut dictum est, ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο, τοῦτον καὶ ἐν σαρκὶ γενόμενον ἐπιγινώσκομεν Θεόν, hunc etiam in Carne agnoscimus Deum."

XI. Atque hinc non obscure colligitur, Quid statuendum sit de Adoratione Christo debita et de Quæstione celebri circa illam mota. Nam si particula ista limitat subjectum quoad fundamentum et terminum cultus, et rationem formalem et propriam, qua adorabilitas competit Mediatori, recte dicitur Christum qua Mediatorem non esse adorandum, quia Mediatio Christi non fundat et terminat ultimo adorationem nostram, sed sola Divinitas, quæ facit ut Persona θεανθρώπου sit adorabilis. Sed si eadem particula, ut non raro fieri solet, ponitur ad specificandam personam quæ adoratur, vel indicandas rationes et motiva, quibus impellimur ad ejus adorationem, non potest negari Christum hoc respectu qua Mediatorem esse adorandum, quia et Persona adoratur, et motiva varia petuntur ad ejus cultum ab ipsa Mediatione, et ita intelligenda sunt loca, quæ afferuntur pro adoratione Mediatoris.

XII. Nihil vero inde præsidii Sociniani habere possunt ad oppugnandam æternam Christi Deitatem, ex eo quod si adoratur qua Mediator, debeat adorari qua homo, cum humanitas includatur in conceptu Mediatoris. Quia licet *totus* Mediator et θεάνθρωπος sit adorandus, id. Persona Christi, quæ est divina, et per consequens adorabilis ; non tamen statim *totum* Mediatoris, seu quicquid ingreditur constitutionem Personæ Mediatoris, ut sit objectum formale cultus. Sufficit non posse concipi Mediatorem, quin Deus esse statuatur : Atque ita tantum abest, ut colligi possit, non posse Christi Divinitatem ex ejus adoratione probari, quia adoratur qua Mediator, ut contra ex eo necessario concludendum sit eum esse Deum ; quia Mediator non potest esse, quin sit Deus, et nomen ac conceptus Mediatoris, ejus Deitatem ponat.

XIII. Non potest negari Christum esse adorandum qua Mediatorem, quod hoc respectu sit minor Patre. Quia ex illa minoritate œconomica quoad Munus et Corporis assumptionem, nihil decessit ejus Deitati, et adorabilitati essentiali. Nam si factus est nobis ὁμοούσιος respectu suæ Carnis ; mansit semper ὁμοούσιος Patri respectu suæ Divinitatis.

XIV. Aliud est *objectum formale adorationis*, quod in se continet ejus causam, Aliud *objectum considerationis*, cujus ratio quædam habetur in adoratione. Divinitas est primum, sed Humanitas secundum. Nec si una tantum detur adoratio Personæ θεανθρώπου, propterea confunduntur vel coæquantur Naturæ. Nam ut Unio non confundit Naturas, nec naturarum honorem et gloriam in una Christi Persona ; Ita Adoratio non magis confundit naturas, et honorem illis debitum, quam fides, sed ut respicit Christum ut Deum et Hominem distincte in una Persona, ita tribuit illi secundum utramque naturam, quod illi competit.

XV. Licet Natura humana seu Caro Christi non adoretur καθ' ἑαυτὴν, *per seipsam*, nec δι' ἑαυτὴν, *propter se*, quia cum sit Creatura, non est per se seu natura sua adorabilis, (πᾶν τὸ κτιστὸν οὐ προσκυνητὸν, inquit Epiphanius, *nihil creatum est adorabile* ;) Recte tamen dicitur adorari in Λόγῳ, quocum personaliter est unita, ut terminus ultimatus adorationis non sit Caro, sed Deitas, quæ non solum est proprium objectum adorationis, sed etiam vera et propria ejus causa, tum ratione ὑπεροχῆς et Majestatis infinitæ, cui per se adoratio debetur, tum quia omnis efficacia Mediationis, utut communis sit utrique naturæ, ab ea proprie et originaliter manat.

XVI. Si quidam ex Nostris dixerunt, *Humanitatem seu Carnem Christi esse adorabilem ;* non eo sensu intelligunt, quasi esset proprium objectum, quod in se et per se terminaret adorationem ; Sed simpliciter quatenus est *Caro Verbi*, quæ in Verbo et cum Verbo adoratur, ut innuant cultum qui Christo debet præstari, non discerpendum esse in varias species, prout

olim factum a Nestorianis, qui Christum alia adoratione qua Deum, alia qua hominem, se venerari profitebantur; Et ut fit a Pontificiis, qui λατρείαν Deitati reddentes, ὑπερδουλείαν Humanitati tribuunt, atque ita cultu inferiore ipsum colunt, quam Crucem, cui λατρείαν deberi pertendunt.

XVII. Ad Argumentum Socinianorum, "Quicunque adoratur qua Mediator, non est summus Deus: Sed Christus adoratur qua Mediator: Ergo non est summus Deus," quomodocunque respondeatur, sive per negationem Majoris, quod pertendunt, qui volunt Christum adorari qua Mediatorem, sive per Minoris inficiationem, quod alii volunt; stat illibata doctrina Divinitatis Christi. Nam qui negant adorari qua Mediatorem respectu Officii, firmiter tamen tuentur personam Mediatoris semper adorandam esse respectu Naturæ Divinæ, seu quatenus est Λόγος. Nec minus solide alii ad Majorem reponunt, Tantum abesse, ut ex adoratione Christi Mediatoris colligatur Christum non esse summum Deum, quin potius invicte concludatur eum esse verum et æternum Deum, cum merus homo Mediator noster esse non potuerit, sed debuerit esse Deus.

XVIII. Non tam solliciti esse debemus de relatione sub qua Christum adorare debeamus, quam ut reipsa eum devota animi submissione, vera fide, et constanti obedientia, ut Filium æternum Dei, Redemptorem nostrum, usque ad extremum vitæ halitum perpetim colamus, et veneremur.

XIX. Aliud est cultum deberi nomini Jesu *formaliter* considerato, pro voce ipsa; Aliud *materialiter*, pro Persona tali nomine significata, quomodo sæpe nomen Dei pro Deo ponitur. Quum Paulus ait, Phil. ii. 10, "Datum esse Christo nomen supra omne nomen, ut in nomine Jesu flectatur omne genu," non sumit nomen priori sensu, sed posteriori, ut patet ex locis parallelis, Isa. xlv. 23, et Rom. xiv. 11, ubi objectum genuflexionis dicitur Jehova, et Persona ipsa Christi, non nomen ejus: *flectetur coram me omne genu.* Unde non caret superstitione, quod fit a Pontificiis, qui ad prolationem nominis Jesu caput aperiunt et genu flectunt, non tamen auditis nominibus *Dei*, et *Christi*, non minus sanctis, et venerandis.

LOCUS DECIMUS QUINTUS.

DE VOCATIONE ET FIDE.

LOCUS DECIMUS QUINTUS.

DE VOCATIONE ET FIDE.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid sit Vocatio, et Quotuplex; et Quomodo Vocatio Externa et Interna differant?

I. Hactenus de *Officio Christi* dictum est: nunc de ejus *Beneficiis* agendum, quæ pertinent ad applicationem salutis nobis acquisitæ, quæ hic inchoatur per gratiam, et in cœlis consummabitur per gloriam. Primum eorum est *Vocatio;* Non specialis ad munus aliquod, sive politicum, sive sacrum, quo sensu Paulus se passim dicit *vocatum Apostolum*, Rom. i. 1, sed generalis ad salutem. Cujus quanta sit præstantia, vel hinc patet, quod ipsa Ecclesia non aliunde nomen suum adepta sit, quam a κλήσει, seu *vocatione*, nihilque aliud sit quam *Cœtus Vocatorum.*

Quid sit Vocatio.

II. *Vocatio* ista est Actio gratiæ Dei in Christo, qua homines mortuos in peccatis et perditos in Adamo, Evangelii præconio, et Spiritus Sancti virtute vocat ad communionem Christi, et salutem in eo consequendam: In qua duo Termini attendendi, a quo, et ad quem. *Terminus a quo* est status peccati et damnationis, in quo versantur, Eph. ii. 1; tenebræ, Eph. v. 8, 1 Pet. ii. 9; mundus, Joh. xv. 19; et quæ sunt retro, terrena scilicet et mundana, Phil. iii. 13. *Terminus ad quem*, Communio Christi, 1 Cor. i. 9; sanctitas, Rom i. 7, 1 Cor. i. 2, 1 Thess. iv. 7; lux admiranda, 1 Pet. ii. 9; regnum Dei, 1 Thess. ii. 12; gloria æterna in Christo, 1 Pet. v. 10; Vita æterna, 1 Tim. vi. 12.

III. Hinc vocatur modo *Vocatio sancta*, 2 Tim. i. 9, non tantum ratione *principii*, quia Deus author Vocationis sanctus est, 1 Pet. i. 15, sed etiam ratione *finis*, quia tendit ad sanctitatem; Modo κλῆσις ἐπουράνιος, Heb. iii. 1, *cœlestis*, et Phil. iii. 14, ἡ ἄνω κλῆσις, *superna*, quia est e cœlo et ad cœlum vocat, allusive ad ludos Olympicos, in quibus non modo βραβεῖον suspendebatur super metam, sed inferius Athletæ currebant, et coronabantur in superiori loco, ubi sedebant βραβευταὶ et Agonothetæ, unde voce Præconis cursores ad cursum citabant.

Cur ita dicta.

IV. Si quæritur, Cur Spiritus S. hac nomenclatura uti voluerit ad opus istud describendum? Ratio multiplex reddi potest. 1. Ad *designandam hominis miseriam*, quia a Deo per peccatum separatus, et longe dissitus, revocandus fuit ab erroribus suis, ut ad Deum rediret, quomodo Deus Adamum fugientem quærit et vocat, "Adam ubi es?" 2. Ad *notandum medium*, quo Deus utitur ad homines conver-

tendos, vocem scilicet Evangelii, et Verbi præconium, quo nullum aptius et convenientius Creaturæ rationali dari potuit, ut homo qui λογικὸς est, λόγῳ conveniretur. 3. Ad exhibendas varias σχέσεις, sub quibus vocatio potest spectari: vel ut nova quædam *Creatio*, in qua Deus vocat ea quæ non sunt ac si essent, Rom. iv. 17, e nihilo peccati ad vitam nos traducendo et splendendo in cordibus nostris, eodem modo quo olim jussit e tenebris lucem splendescere, 2 Cor. iv. 6; vel ut mirabilis *resurrectio*, in qua voce omnipotenti Christi vocamur, ut resurgamus a peccatis, Eph. i. 20, et ii. 5, non absimili ratione, quam quum voce sua Christus Lazarum ex sepulchro excitavit, "Lazare exi foras," et novissimo die mortui voce Christi audita sunt suscitandi, Joh. v. 25; vel ut *dignitas* summa filiorum Dei, et gloriosum munus, ad quod vocamur, in communione Christi, quomodo per vocationem dignitates et munera hominibus in mundo deferri solent; vel ut *stadium* et curriculum, quod nobis emetiendum proponitur, Phil. iii. 14, Heb. xii. 1, quomodo Cursores in ludis Olympicis voce præconis ad cursum vocari solebant, ut e carceribus ad metam tenderent.

Quomodo distinguatur.

V. Vocatio autem ista diversimode distinguitur a variis. Quibusdam triplex dicitur, *Realis* per Opera, *Verbalis* per Evangelium, *Spiritualis* per Spiritum: Illa quæ ad omnes et singulos extendatur in mundo; Ista quæ restringatur ad Vocatos in Ecclesia; Hæc quæ popria sit solorum Electorum et fidelium. Verum supponitur gratis dari Vocationem ad salutem per Opera naturæ, quod supra confutavimus.

In Externam et Internam.

VI. Duplex ergo a nobis *Vocatio* agnoscitur pro duplici statu Ecclesiæ, visibili et invisibili, *Externa* et *Interna*: Illa quæ fit tantum ministerio Verbi et Sacramentorum, quæ sunt externa media applicationis; Ista vero insuper virtute interna et omnipotente Spiritus Sancti: Illa quæ aures corporis duntaxat pulsat; Ista quæ cor etiam aperit. Illa objective tantum se exerit; Ista etiam effective operatur. Illa suadet moraliter; Ista etiam efficaciter persuadet et trahit.

VII. Licet vero in variis conveniant, Tum a parte *Dei vocantis*, quia utraque Deum authorem habet, qui homines vocat ad regnum suum; Tum a parte *hominum vocatorum*, qui sunt et quoad *qualitates internas* in peccatis mortui et perditi, et quoad *externas*, infirmi, insipientes magna ex parte, et ignobiles, 1 Cor. i. 26; Tum a parte *instrumenti*, quod utrobique est ordinarie Verbum; Tum a parte *finis*, qui est Dei gloria, et Vocatorum salus: In pluribus tamen differunt, 1. Respectu *Authoris*, quia in *externa* Deus imperative tantum agit, exigendo ab homine officium, sed non dando vires ad illud implendum; sed in *interna* etiam *operative* cum mandato officii, suppeditando vim illud exequendi, et operando intus, quod imperat foris. 2. Ratione *Modi*: Illa fit per Verbum tantum, Ista etiam per Spiritum. 3. Ratione *Amplitudinis*: Illa multorum est, Hæc paucorum, *Multi vocati, pauci electi.* Illa latior est, quæ extenditur etiam ad reprobos in Ecclesia versantes, quo sensu Evangelium confertur areæ, quæ paleam cum tritico continet, et sagenæ, quæ bonos et malos pisces colligit, Matth. xiii. 47. Ista adæquatur electioni, ut ejus effectus, qui ideo Vocatio κατὰ πρόθεσιν dicitur, Rom. viii. 28, per quam omnes et soli Electi vocantur. 4. Ratione *Eventus*: Illa manet semper inefficax, Ista efficax est et finem suum certo assequitur, *Quisquis audivit a Patre, et didicit, venit ad me*, Joh. vi. 45. 5. Ratione *Durationis*: Illa temporalis et revocabilis, ut patet in προσκαίροις, et in Apostatis, qui redeunt ad vomitum; Ista vero immutabilis et ἀμεταμέλητος, Rom. xi. 29. Illa visibilem et externam communionem Ecclesiæ constituit in professione Reli-

gionis, et usu Sacrorum; Ista invisibilem et internam in fide et charitate. Ex illa Sancti dicuntur æquivoce, Ex ista vero proprie et univoce.

An Vocatio externa et interna distinguantur tantum eventu?

VIII. Quæstio hic movetur ab Adversariis circa distinctionem duplicis istius Vocationis, An vocatio interna et efficax distinguatur tantum ab externa a posteriori et eventualiter; An vero etiam a priori, ratione voluntatis et Decreti divini, et naturæ ipsius Vocationis? Lutherani enim Vocationem internam et externam a parte rei unam eandemque censent, ita ut omnes externe vocati, interne quoque vocentur. Rogati vero, qui fiat, quod Vocatio externa in uno sit efficax, in altero non? Respondent, id ab hominis oriri voluntate. Arminiani rem clarius edisserunt, Vocationem in quibusdam esse inefficacem, in aliis non, non quod Deus plura in illis operetur, sed quod bona hominis voluntas efficaciam superaddat, quodque illi pro sua libertate admittant Verbum, quod alii respuunt. Sed Orthodoxi discrimen istud non ab hominis libero arbitrio suspendunt, et solo eventu dimetiuntur; sed ab ipso Dei Decreto et natura Vocationis, et discrimine Gratiæ subjectivæ, quæ longe efficacius in his, quam in illis operetur, petunt.

IX. Rationes sunt, 1. Quia Vocatio interna est κατὰ πρόθεσιν, quæ proinde pendet a Decreto Dei, et est æterna et ἀμεταμέλητος, Rom. viii. 28, et xi. 29; Non ergo efficax tantum eventualiter. 2. Quia eventus ipse non aliunde pendet, quam ab ipso Decreto Dei, qui ita dirigit Vocationem potenter, ut eventum suum necessario sortiatur in iis, qui sunt electi, Act. xiii. 48, "Crediderunt quotquot ordinati erant ad vitam æternam." 3. Quia alias homo seipsum discriminaret, contra Paulum, 1 Cor. iv. 7, "Quis te discernit? Quid habes quod non acceperis?" Nec esset "solius Dei miserentis, sed hominis volentis et currentis," Rom. ix. 16; cum tamen Deus operetur in nobis velle et perficere, Phil. ii. 13. Quid hic opponatur ab Adversariis expendetur, quum de efficacia Vocationis agetur in sequentibus.

X. Vocatio rursus distingui solet in *ordinariam* et mediatam, et *extraordinariam* et immediatam. Illa est, quam Deus adhibet in ordinaria dispensatione gratiæ, quæ fit interventu mediorum externorum, seu ministerii hominum. Ista vero, quæ extra ordinem fieri solet, respectu certorum individuorum, quæ Deus immediate et per se, absque interventu hominum, vocat ad se et convertit, qualis visa est in latrone, Paulo, et aliis immediate a Deo vocatis.

QUÆSTIO II.

DE VOCATIONE REPROBORUM.

An Reprobi, qui Vocationis externæ fiunt participes, eo Dei consilio et intentione vocentur, ut salutis fiant participes? Et An, hoc negato, sequatur Deum cum illis non agere serio, sed hypocritice et simulate; vel posse injustitiæ ullius accusari? Neg.

Status Quæstionis.

I. Quæstio hæc nobis intercedit cum Lutheranis, Arminianis, et Gratiæ Universalis Patronis; qui, ut Vocationis Universalitatem adstruant, saltem quoad Præconium Evangelii in Ecclesia visibili, pertendunt quotquot vocantur per Verbum, a Deo vocari cum intentione salutis: quia alias Deus illuderet hominibus et

non serio, sed hypocritice ageret, offerendo ipsis gratiam, quam tamen dare nollet.

II. Nos vero licet non negemus Reprobos, qui versantur in externa Ecclesiæ communione, vocari a Deo per Evangelium; Negamus tamen eo consilio et intentione vocari, ut salutis reipsa fiant participes, quod novit Deus nunquam futurum, quia aliter in Decreto suo de iis constituit. Nec propterea censemus Deum hypocrisis ullius vel simulationis posse insimulari, sed maxime serio et sincere semper agere.

III. Quod ut distinctius percipiatur, notandum, 1. Vocationem externam extendi tam ad Reprobos, quam ad Electos; sed diversimode; Ad Electos quidem primario et directe, utpote quorum solorum gratia institutum sit ministerium Evangelii, ad colligendam scil. Ecclesiam, et Corpus Christi mysticum coagmentandum, Eph. iv. 12, et quibus de mundo sublatis, nulla amplius superesset prædicatio, quia Verbum Dei non potest incassum cadere, Isa. lv. 11; Ad reprobos vero secundario, et indirecte, quia cum Electis sint permixti, soli Deo notis, 2 Tim. ii. 19, non potest Vocatio indiscriminatim ad homines dirigi, quin ejus etiam fiant participes tam Reprobi quam Electi, ut finem suum consequatur ex ordine Dei: ut piscator jaciendo rete intendit tantum bonos pisces capere, sed indirecte malos etiam corradit bonis permixtos.

IV. 2. *Finem Vocationis* bifariam spectari, vel a *parte Dei*, vel a *parte rei*; qui vocatur finis operantis, et finis operis. Licet enim uterque conjungatur in Electis, in aliis tamen separatur. Ut in præconio legali, finis rei est vita per Legem, sed finis Dei post peccatum, non potest esse hominis felicitas, quæ per peccatum facta est homini impossibilis per Legem; sed convictio hominis impotentiæ, et manuductio ad Christum, qui finis est Legis; Ita in Vocatione Evangelica finis rei est salus hominis, quia natura sua eo tendit, ut per fidem et pœnitentiam ad salutem deducatur; sed non statim respectu omnium Vocatorum est finis Dei, sed tantum eorum quibus Deus fidem et salutem dare decrevit.

V. Porro finis iste a parte Dei, vel est communis omnibus Vocatis, vel specialis respectu Electorum, vel Reproborum. Et ad communem quod spectat, dubitari non debet, quin sit juris Dei et officii hominis declaratio, modi ac viæ salutis demonstratio, et promissio salutis iis qui conditionem præscriptam habuerint. Sed specialis respectu Electorum ulterius progreditur, nimirum ad salutis ipsis actualem collationem, quos ideo non modo imperative, sed et operative vocat, non præscribendo duntaxat officium, sed illud ipsum perficiendo, intus per Spiritum operando, quod per Verbum foris præcipit; Respectu vero Reproborum, convictio eorum et inexcusabilitas.

VI. Ut vero a triplici principio Vocatio ista oritur; Ita triplicem finem obtinet. 1. Oritur ab *authoritate Legislatoris*, qui jus habet præscribendi homini officium suum. 2. A *bonitate* et *gratia Domini*, qui creaturæ, licet indignæ et reæ, non desinit benefacere, viam salutis monstrando, et varia beneficia indulgendo. 3. A *justitia Judicis*, qui contumacem et rebellem vult convincere et inexcusabilem reddere. Hinc triplex finis fluit. Primus est *præscriptio officii*, ut sciat quid ab ipso exigat Deus, et quid ipsi debeat, nimirum ut credat et resipiscat. Secundus est *promissio beneficii*, posita conditione, ut cognoscat quid Deus dare constituerit credentibus et pœnitentibus. Tertius est *detectio pravitatis cordis*, Luc. ii. 35, et inexcusabilitas, Joh. xv. 22, supposita ejus contumacia, ut tum homo ipse in conscientia sua, tum alii reipsa cognoscant, justam esse Dei vindictam, adversus illum

servum, qui cum Domini sui voluntatem sciret, et facere deberet, tamen nec fecit, nec facere voluit, Luc. xii. 47.

VII. Hinc patet non quæri in genere, De Vocationis fine a parte rei, quem non negamus esse salutem; sed a parte Dei. Non, An Deus gratiam Reprobis aliquam impertiri velit, præ iis qui hoc beneficio destituuntur, quales sunt Ethnici, et alii Infideles? Sed, An gratiam salutarem seu salutem illis dare intendat, eoque consilio eos vocet, ut fiant reapse ejus participes; quod si aliter accidit, id evenire præter Dei consilium, et per accidens? Quod pertendunt Adversarii; Nos negamus. Rursus non quæritur, An idem sit eventus Vocationis externæ respectu omnium, et An omnes Vocati eodem modo afficiantur? Fatentur enim illi, cum quibus res nobis est, diversissimum esse, et illos quidem qui cœlestem vocem aspernantur, vel non procedunt usque ad salutarem resipiscentiam, sic fieri inexcusabiles; alios vero qui parent, parere singulari Dei gratia, Spiritus sui vi et efficacia eorum mentem et animæ ad obsequium flectentis, unde pateat salutem quam adipiscuntur iis fuisse destinatam: Sed, An disparitas eventus non arguat disparitatem intentionis in Vocante; An vero eo animo et consilio vocentur omnes, ut salutis fiant participes? Quod asserunt, Nos negamus.

Probatur Deum serio agere in Vocatione Reproborum, etsi non intendat eorum salutem.

VIII. Rationes sunt, 1. Quia Deus non potest vocando intendere salutem eorum, quos ab æterno reprobavit, et quibus fidem et alia media ad salutem ducentia denegare decrevit: alias intenderet, quod scit voluntati suæ esse contrarium, quodque in æternum novit nunquam futurum, et non futurum, quia ipse hoc præstare non vult, qui solus potest; quod sapientiæ, bonitati et potentiæ Dei repugnare nemo non videt.

IX. 2. Quia Deus non intendit fidem in Reprobis: Ergo nec salutem, quæ sine fide haberi nequit. Non intendere autem fidem colligitur ex eo quod ipsis eam non dat, nec dare decrevit, imo denegare constituit. Nec juvat regerere, Deum non quidem intendere eam efficere in Reprobis, sed intendere tamen et velle ut ab ipsis habeatur. Quia vel intentio ista respicit ipsam rei futuritionem, quo sensu non potest Deus dici eam intendere, quia cum non danda sit Reprobis, intentione sua excideret; vel respicit tantum voluntatem hoc præceptum ipsis dandi, quo sensu non negamus Deum hoc intendere; sed sic refundetur ad voluntatem Dei approbantem et præcipientem, de qua non agitur.

X. 3. Quia Christus in Vocatione Judæorum reproborum testatur se finem propositum habere eorum ἀναπολογίαν. Joh. ix. 39, dicitur "venisse ad exercendum judicium, ut qui vident non videant," id. qui profitentur se videre, nec vident tamen, magis magisque excœcentur. Et cap. xv. 22. "Si non venissem, nec ad ipsos locutus fuissem, non haberent peccatum, nunc autem excusationem non habent peccati sui." Nec dici debet, Christum non loqui de intentione Dei vocantis, sed de Vocationis eventu, quia Deus possit sanctissimam habere intentionem, cui tamen eventus haudquaquam respondeat. Quia Deo nihil per accidens, et præter ejus intentionem contingere potest. Unde talis eventus a Deo ab æterno intentus esse debet. Quod vero additur eos non habituros fuisse peccatum, si Christus non venisset, non absolute et simpliciter est intelligendum, sed secundum quid, nimirum quoad contemptum et rejectum Evangelium ipsis non annunciatum, ut factum fuit post eorum vocationem, sed non desinebant rei esse propterea peccatorum adversus Legem commissorum.

XI. 4. Quia qui vocantur cum intentione salutis, vocantur κατὰ πρόθεσιν; quia intentio ista est actus Electionis et effectus προθέσεως. At certum est nullos reprobos vocari κατὰ πρόθεσιν, quia sic et Deum diligerent,

Rom. viii. 28, et necessario justificarentur, et glorificarentur, quia quos vocavit, eos etiam justificavit, &c. ver. 30, quod de illis dici nequit.

XII. 5. Quia non aliis promittitur salus ex intentione Dei, quam conditionem præscriptam habentibus, quales sunt onerati et laborantes, Matth. xi. 28; sitientes, Isa. lv. 1; credentes et pœnitentes, Act. ii. 38. Quod cum de reprobis dici nequeat, dici non potest pariter eos a Deo vocari ea intentione ut salventur.

XIII. 6. Quia non magis potest dici Deum omnes et singulos vocare ea intentione, ut salventur, quam ut damnentur; siquidem promissio conditionata includit comminationem oppositam, ut omnis incredulus damnetur, ut omnis credens salvandus est. Ut ergo absurdum est dicere respectu Electorum, Deum eos vocare ea intentione ut damnentur, cum decreverit conditionem in ipsis implere; Ita non minus est absurdum ea intentione vocare Reprobos ut salventur, cum Deus norit eos conditionem nunquam habituros; imo ipsis denegare decreverit, qui solus dare potest. Non magis concludi potest Deum velle omnes servari, eo quod omnibus promiscue promittat remissionem peccatorum et salutem si resipiscant, quam Deum nolle quemquam servari, eo quod omnibus denunciet maledictionem et mortem, nisi resipuerint et convertantur.

Fontes Solutionum.

XIV. Quamvis Deus non intendat salutem Reproborum eos vocando, maxime tamen serio et sincere agit, nec ulla hypocrisis et simulationis labes illi adspergi potest: Nec respectu Dei ipsius, quia serio et verissime ostendit illis unicam et certissimam viam ad salutem, serio hortatur eos ad illam sequendam, et sincerissime promittit illis omnibus qui eam secuti fuerint, credentibus scilicet et pœnitentibus, salutem; nec promittit tantum, sed reipsa confert juxta promissionem; Nec quoad homines, quia oblatio salutis non fit illis absolute, sed sub conditione, atque adeo nihil ponit nisi posita conditione, quæ deficit ex parte hominum. Unde ambabus ulnis amplectimur, quod a Patribus Synodi Dordracenæ in hoc argumento dicitur, ad Cap. iv. Th. viii. "Quotquot per Evangelium vocantur, serio vocantur. Serio enim et verissime ostendit Deus Verbo suo, quid sibi gratum sit, nimirum ut Vocati ad se veniant. Serio etiam omnibus ad se venientibus et credentibus requiem animarum et vitam æternam promittit."

XV. Qui vocando homines præ se fert se velle ipsorum salutem, et non vult tamen, ille simulate agit, si de eadem voluntate intelligatur, id. si præ se fert se illud velle voluntate Decreti, nec velit tamen, vel voluntate præcepti, nec velit tamen. Sed si agatur de diversa, non pariter valet; v. g., si præ se fert velle aliquid voluntate præcepti, nec velit tamen voluntate Decreti, nulla hic est simulatio vel hypocrisis: Ut præcipiendo Legem hominibus præ se fert velle ut eam impleant quoad approbationem et mandatum, sed non statim quoad Decretum. Jam in vocatione præ se fert quidem Deus velle salutem Vocatorum voluntate præcepti et εὐαρεστίας, sed non Voluntate Decreti. Nam Vocatio ostendit quidem quid Deus velit jubere hominem ut faciat, non vero quid decreverit ipse facere; docet quid Deo gratum sit et acceptum, et conveniens naturæ suæ, nimir. ut Vocati ad se veniant; sed non quid ipse de homine facere constituerit: significat quid Deus paratus sit dare credentibus et pœnitentibus, sed non quid actu decreverit dare huic vel illi.

XVI. Aliud est *velle venire* Reprobos, id. præcipere ipsis, ut veniant, et hoc gratum habere; Aliud *velle non venire*, id. nolle dare illis vires veniendi. Deus potest vocando ipsos velle prius, nec velle tamen posterius, absque ulla contrarietate; quia illud respicit tantum voluntatem præ-

cepti, istud vero voluntatem Decreti, quæ licet diversæ sint, (quia diversa objecta sibi proponunt, prior quidem officii præceptionem, posterior vero rei ipsius executionem,) non sunt tamen contrariæ et oppositæ, sed optime inter se juxta varios respectus conciliantur. Ille serio non vocat, qui vocatum non vult venire, id. non præcipit nec gratum habet ut veniat, fateor. Sed non qui non vult venire quo vocat, id. qui non intendit et decrevit venire, nego. Nam ad seriam Vocationem non requiritur, ut sit intentio et consilium eum adducendi, sed tantum ut sit voluntas constans præcipiendi officium, et beneficium illud facienti conferendi, quod Deus vult maxime serio. Sed si serio ostendit quid homini præcipiat, et quænam sit salutis via, et quid sibi gratum sit, non statim Deus ostendit quid intenderit et decreverit ipse facere, ut de legislatione jam dictum. Nec, si inter homines, Princeps vel Legislator nihil præcepit, quod non velit, id. non intendat etiam fieri a subditis, quia penes ipsum non est positum illud efficere in ipsis ; Sequitur id locum etiam habere in Deo, a quo solo pendet non modo id præcipere, sed et id efficere in homine. Sed si daretur Legislator talis inter homines, recte diceretur velle id quod approbat et præcipit, licet non intendat efficere.

XVII. Promissio absoluta non potest esse seria, nisi fundetur in voluntate et intentione promittentis dandi quod promittitur. Sed alia ratio est conditionatæ ; sufficit ad salvandam ejus sinceritatem, ut sit intentio in Deo connectendi certissime rem promissam cum conditione, ut nuspiam ista occurrat, quin illa eam comitetur. Hinc enim fit, ut propter talem connexionem et dependentiam, maxime seria sit oblatio salutis, quæ fit hominibus credentibus, quia nemo fidem habiturus est, qui salutem non sit certissime consecuturus.

XVIII. Verbum Vocationis externæ debet esse signum Decreti alicujus quo nititur ; sed non statim Decreti de personis singularibus salvandis, sed de mediis et eorum connexione cum salute. Fundamentum Vocationis in genere, quatenus dirigitur indiscriminatim ad homines, est Decretum de colligenda Ecclesia per Verbum. Fundamentum Vocationis respectu Electorum est Decretum speciale de conferenda his et illis salute pro ipsis per Christum acquisita. Fundamentum respectu Reproborum est Decretum de ordine et connexione mediorum salutis, et de propositione et præceptione istorum mediorum hominibus. Verbum ergo Vocationis signum est Decreti istius, quo nexum fecit indissolubilem inter fidem et salutem, quam quia proponit Verbum, nulla simulatio Deo potest adscribi, cum nihil proponat quod verissimum non sit.

XIX. Cum fides in Christum, quæ nobis præscribitur in Vocatione, non præscribatur quoad omnes actus suos simul et semel, sed gradatim et successive, et prius quoad actus generales et directos, quam quoad speciales et reflexos, quoad actum assensus et refugii, quam quoad actum acquiescentiæ in Christo pro me mortuo ; imo nec præcipiantur isti, nisi positis antecedentibus : Perperam dicitur promissionem salutis ex nostra sententia fieri sub conditione, quæ sine mendacio impleri non possit. Nam Christum esse verum et perfectum Servatorem omnium ad ipsum serio per fidem et pœnitentiam confugientium, quod hominibus credendum præscribitur in actu directo fidei, potest credi sine mendacio, ab iis etiam, pro quibus Christus non est mortuus.

XX. Promissiones et minæ additæ Dei mandatis, nihil magis exprimunt de Dei mente et intentione, quam ipsa mandata, quæ ostendunt quidem quid sit voluntatis Dei præcipientis, non vero quid sit voluntatis decernentis, quæ proprie voluntas Dei dici debet. Ut ergo Spiritus

Sanctus his utitur erga Electos tanquam motivis convenientibus ingenio humano ad earum conversionem peragendam: Ita non alio vult inservire apud eos, quos Deus non intendit convertere et actu deducere ad salutem, quam partim ad ostendendam necessariam connexionem fidei et salutis, partim ad illos inexcusabiles præstandos.

XXI. Invitatio ad nuptias, quæ proponitur in parabola, Matth. xxii., docet quidem Regem velle, id. præcipere et gratum habere, ut invitati veniant, et hoc esse ipsorum officium; Sed non Regem intendere, vel decrevisse, ut reipsa veniant; alias dedisset ipsis vires ad veniendum, et cor flexisset; quod cum non fecerit, signum est certissimum noluisse eos hoc pacto venire. Nec quando dicuntur *omnia parata*, Luc. xiv. 17, statim innuitur intentio Dei de danda ipsis salute, sed tantum sufficientia Sacrificii Christi, quia a Deo præparatus est, et oblatus in Cruce tanquam Victima meriti infiniti ad expianda peccata hominum, et ad acquirendam salutem omnibus cum veste nuptiali venientibus et confugientibus ad ipsum, id. vere credentibus et pœnitentibus, ne ullus dubitandi de veritate et perfectione ejus satisfactionis locus supersit.

XXII. Quamvis intentio Pastorum vocantium conformis esse debeat intentioni Dei, a quo mittuntur ad homines vocandos; In eo quod tenentur ex ordine Dei omnes auditores suos promiscue invitare ad resipiscentiam et ad fidem, tanquam unicam salutis viam, et his positis ad salutem; et quod non aliud intendere debent, quam collectionem Ecclesiæ, seu salutem Electorum, ad quam conficiendam sunt Dei συνεργοὶ: Tamen in eo etiam differunt, quod Deus omniscius distincte novit inter auditores Evangelii, quinam sint Electi, et quinam Reprobi. Illos vero solos sigillatim velit servare, istos vero non. Ministri vero destituti illa scientia nesciunt quorum saluti cessurum sit ministerium suum, non valentes distinguere inter Electos et Reprobos, bene ominantes ex charitate de omnibus, nec audentes judicare de cujusquam reprobatione. Ideo promiscue et indiscriminatim omnes Vocatos alloquuntur etiam ex ordine Dei, non aliorum tamen salutem intendendo, quam Electorum ad instar Dei. Ita nihil in hoc ministerio præstant, quod non respondeat, et mandato, et intentioni Dei; licet Deus Decreti sui conscius, ulterius ipsis progrediatur, et distincte horum vel illorum conversionem et salutem, vel inexcusabilitatem, intendat.

XXIII. Consolationis fundamentum non labefactatur in præconio Evangelii, etsi quædam sit diversitas inter intentionem Dei et Ministri. Quia sufficit ad eam fundandam, quod conveniant in generali intentione et primario scopo colligendi Deo Ecclesiam, quam sanctificet et glorificet, et vocandi in eum finem ad salutem omnes resipiscentes et credentes. Diversitas vero, quæ occurrit circa cognitionem individuorum Reproborum vel Electorum, quos Deus solus novit, et non ministri, consolationem evertere non potest, vel desperationis justam causam præbere, non magis quam electionis particularitas, et immutabile Reprobationis Decretum. Ut enim intentio Dei non est, rescisso reprobationis Decreto, reprobos per vocationem ad communionem suam admittere: Ita nec ea esse Ministrorum debet, qui non aliorum proprie, quam Electorum salutem debent intendere, quamvis ex officio charitatis, aliorum salutem etiam possunt optare, et quantum in se est promovere.

XXIV. Aliud est Deum indicare Verbo suo etiam non credituris, fidem et resipiscentiam esse certissima et infallibilia media salutis consequendæ; Aliud Deum hanc Verbi sui declarationem externam apud non credituros facere in eum finem, ut credant actu et serventur. Si enim hunc finem se-

rio intenderet, adderet externo præconio vim internam Spiritus, absque quo manet semper inefficax.

XXV. Non repugnat quidem Sapientiæ Dei, ea velle præcipere, et præcipere de facto, quæ tamen certo novit, non præstanda ab iis, quibus præceptum fuerit: Quia jus suum et hominis officium, non minus ac bonitatem suam et justitiam in tali mandato explicare vult. Sed repugnat id Deum simpliciter et absolute velle et intendere, quod tamen non solum novit nunquam futurum, sed etiam quod ipse non futurum decrevit.

XXVI. Quamvis Deus Reprobis offerat Verbum in eum finem, ut posita ipsorum contumacia reddantur inexcusabiles, Non propterea offert eo fine ut rejiciant: hoc enim peccatum est, quod Deus nec intendit, nec facit; sed ut latens perversitas cordis eorum patefiat, Luc. ii. 35, et ut per hanc Verbi rejectionem, quæ ab ipso homine oritur, occasionem habeat patefaciendæ suæ justitiæ in pœnæ inflictione. Licet vero non potuerit homo Verbum recipere sine gratia, quam Deus illi non vult largiri; non ideo vocare censendus est ut rejiciat; quia rejectio non sequitur per se ex natura Vocationis, sed per accidens ex vitio ipsius hominis. Nam quamvis non potuerit recipere Verbum sine gratia, quod rejecit tamen non aliunde oritur, quam ex obstinata ejus malitia.

XXVII. Non desinit homo esse inexcusabilis, licet faciat quod Deus intendebat, quia non facit quod Deus præcipiebat; ut Herodes et Pontius Pilatus non minus sunt inexcusabiles, etsi nihil fecerint præter id quod manus et consilium Dei antea decreverat fieri, Act. iv. 28, quia Decretum non est regula actionum nostrarum, sed tantum Præceptum.

XXVIII. Ad reddendum hominem inexcusabilem sufficit tollere ipsi prætextum ignorantiæ, non vero impotentiæ; quia homo ignorantiam solet prætexere; sed nunquam impotentiam. Homo enim, qua est superbia, semper sibi persuadet, se posse id quod præscribitur, et satis convictus est se per obstinatam malitiam peccare, quum deest officio suo. Prætextus quidem ignorantiæ auferri debet, quia excusat, modo non sit affectata et voluntaria, sed quoad impotentiam, non est eadem ratio, quando est voluntaria et ἐπίσπαστος. Homo non tenetur scire quod non revelatur. Sed tenetur præstare etiam id ad quod impotens per peccatum redditus est; Et per consequens potest id ab ipso exigi.

QUÆSTIO III.

DE GRATIA SUFFICIENTI.

An Gratia sufficiens subjectiva, et interna detur omnibus et singulis? Neg. contra Pontificios, Socin. et Armin.

Distinctio Gratiæ in sufficientem et efficacem.

I. Quia inter varias distinctiones Gratiæ, quæ in Vocatione sese exerit, tritissima est ea, qua distribuitur in *Sufficientem et Efficacem*, quæ huic Quæstioni locum dedit; De ea quædam præmittenda sunt, ut constet, quo sensu proponatur ab Adversariis, et a nobis rejiciatur, quomodo vero sano sensu a nobis admitti possit.

Quo sensu usurpetur a Pontificiis?

II. Bellarm., Contr. 3, de Grat. et Liber. Arbit. lib. 1, cap. 2, Gratiam sufficientem et efficacem distinguit, ut "Gratia sufficiens sit ea, qua Deus hominem ita vocat, excitat, et juvare dirigendo, protegendo, cooperando paratus est, ut homo sic exci-

tatus revera possit velle credere, converti, bonum operari, licet reipsa non velit credere, converti, bonum operari; Unde gratia hæc manet inefficax, Efficax vero est, qua Deus hominem ita vocat, excitat, et juvare dirigendo, protegendo, cooperando paratus est, ut homo sic excitatus et vocatus infallibiliter reipsa velit, credat, convertatur, bonum faciat."

III. Sed merito suspecta nobis debet esse hæc divisio. 1. Quia Pelagianum venenum nobis obtrudit; quod enim ille *possibilitatem credendi* vocabat, Gratia Creatoris omnibus hominibus datam, secundum uniuscujusque arbitrium, id isti vocant auxilium vel gratiam sufficientem datam omnibus hominibus ad hoc, ut possint credere si velint. Quod ille vocabat auxilium, gratiam, suasionem, doctrinam et Legem, id isti vocant suasionem moralem, et auxilium efficax. Sed qualecunque illud sit auxilium, pertendunt tale esse, ut ab hominis voluntate pendeat, ut proficiat, vel non proficiat, si homo velit aut nolit, qui purus est et putus Pelagianismus. 2. Quia omnis gratia ad conversionem sufficiens, debet esse efficax; alias gratia sufficiens esset reipsa insufficiens, cui ad effectum suum producendum alia quædam gratia superaddi debeat. 3. Christus jugulum petit istius distinctionis, dum loquens de gratia efficaci, quam Apostolo contulerat ad liberandum ipsum a duro stimulo, quo vexabatur, non aliud nomen illi tribuit, quam sufficientis, *sufficit tibi gratia mea*, eo ipso ostendens omnem gratiam Dei sufficientem, esse etiam efficacem; alias non magnum solatium hoc attulisset Paulo querenti de gravi tentatione, qua premebatur. Nec juvat dicere aliquam sufficientem esse efficacem, non omnem; si enim legitima est divisio, membra non debent coincidere, et nulla gratia sufficiens debet esse inefficax.

Quo sensu possit admitti?

IV. Non negamus tamen certo sensu divisionem istam admitti posse, si intelligatur sufficientia, non absoluta et simplex, sed secundum quid, tum ratione *mediorum externorum*, tum ratione *internæ illuminationis* ad cognitionem veritatis, et fidem temporariam, Heb. x. 26, Luc. viii. 13, tum ad *convictionem* et ἀναπολογίαν, Joh. xv. 22. Sed ad *conversionem* nullam gratiam sufficientem agnoscimus, quæ pariter non sit efficax.

Status Quæstionis.

V. Non quæritur de qualicunque gratia sive auxilio, quod tam in natura, quam in gratia obtineri potest. Certum enim est, Deum nunquam se reliquisse ἀμάρτυρον erga homines, in quocunque fuerunt statu. Nec negari potest Ethnicis lumen convincens et coercens sæpe donari, quo a multis flagitiis et enormibus sceleribus reprimantur; et reprobis inter Electos latentibus, externam Verbi prædicationem, et internam nonnunquam mentis illuminationem indulgeri, qua commissa plangunt, et de Verbo admisso pro tempore saltem sibi gratulantur, quod videtur in Temporariis. Sed agitur hic de *Auxilio et Gratia salutari et sufficienti ad conversionem.*

VI. Non quæritur de *Gratia objectiva et externa*, quæ homini per modum objecti proponitur; De qua præcedenti Quæstione est actum; Sed de *subjectiva et interna*, quæ per modum facultatis, vel actus in homine recipitur. Non de actu et eventu ipso, An omnes actu credant? Constat enim inter omnes, innumeros incredulos manere; Sed de potentia, An credere possint? Non, An gratia ista conferatur omnibus æquali mensura? Agnoscunt enim Adversarii, Auxilium gratiæ divinæ non æqualiter omnibus adesse, nec quovis momento sufficere ad resurgendum a peccato, ut loquitur Bellarm. lib. 2, de Gratia et Lib. Arb. cap. 2. Sed, An saltem aliquando singulis conferatur?

VII. Quæstio eo redit, An gratuitus Dei favor tam benigne singulos respiciat, ut omnibus, sive Ethnicis, sive Christianis, Infantibus, aut

Adultis, Reprobis aut Electis, in statu eorum post lapsum, pro loco aut tempore, mediate aut immediate, ordinarie vel extraordinarie, gratiam non qualemcunque, sed salutarem et sufficientem ad conversionem, non externam tantum, sed subjectivam et internam communicet; Quod volunt Adversarii, Nos negamus.

VIII. Pontificii pertendunt Auxilium sufficiens ad salutem, pro loco et tempore, omnibus dari, ut nullus sit, qui non aliquando saltem hoc auxilium habeat, vel immediate resp. adultorum, vel mediate respectu infantium in parentibus, qui baptismum filiis suis procurare possunt. Bellarm. sic loquitur, lib. 2, de Gratia et Lib. Arb. cap. 5, in Quinta Propositione, "Auxilium sufficiens pro loco et tempore, mediate vel immediate omnibus datur."

IX. Arminiani eadem prementes vestigia post Socinianos, asserunt Deum, qui voluntatem habuit universalem omnes et singulos salvandi, omnes et singulos redimendi, Velle etiam per Vocationem Universalem media ad fidem et resipiscentiam sufficientia omnibus et singulis largiri; Ita tamen ut usus illorum mediorum, subjiciatur semper libero hominis arbitrio, penes quod sit gratia illa uti vel non uti, credere vel non credere. Imo ulterius aliquantum videntur progredi ipsis Pontificiis. Isti enim agnoscunt liberum fuisse et integrum Deo gratiam istam sufficientem hominibus concedere, et nullam futuram iniquitatem in eo, si omnibus illam negaret. Sed Remonstrantes volunt Deum teneri in Novo Fœdere ad subministrandam istam gratiam, ne iniqua hac suspicione gravari possit, quod aliquid exigat a nobis supra vires nostras, ut loquitur Arnoldus contra Molinæum.

X. Scopus utrorumque in adoptando hoc Pelagiano errore, est Idolo liberi arbitrii litare, et commentum suum de ἀδιαφορίᾳ voluntatis stabilire, talem gratiam proponendo, quæ semper ab homine possit rejici vel admitti. Fundamenta istius sententiæ præcipua duo sunt: 1. Nihil Deum ab homine exigere, quod ab ipso non possit præstari. 2. Fidem et pœnitentiam, quæ sunt conditiones Novi Fœderis, non præcipi in primo Fœdere, nec esse de debito naturali; Ideoque neminem ad eas obligari, nisi rursus vires illi conferantur.

XI. Orthodoxi vero utrumque negant, Teneri Deum talem gratiam omnibus largiri, Et eam velle actu conferre, et reipsa singulis impertiri, sed tantum illis, qui vocantur κατὰ πρόθεσιν nimirum Electis.

Probatur non dari gratiam sufficientem omnibus.

XII. Rationes sunt: 1. Quia Gratia salutaris non extenditur ultra Decretum, cum sit ejus effectus. Sed non decrevit Deus, ut omnes salutem consequantur; quia ut Jacobum dilexit, Esavum odio habuit. Ut quosdam elegit, et posuit ad salutem, Ita alios reprobavit, et posuit ad iram; ut certorum miseretur, ita alios indurat, quibus dari gratiam sufficientem nemo dixerit. Nec reponi potest, Decretum Dei non esse absolutum, sed suspensum ex bono vel malo usu liberi arbitrii, quia gratis supponitur quod est in quæstione, et quod suo loco refutavimus, quum de Decreto reprobationis egimus.

XIII. 2. Quia Gratia objectiva externa, non est communis omnibus, ut supra visum. Ergo multo minus subjectiva et interna. Hinc Deus dicitur præteritis ætatibus sivisse Gentes suis ipsarum viis incedere, Act. xiv. 16, quod adhuc facit in Turcis, Persis et Indis. Quis vero dixerit Gratiam sufficientem dari iis, quos Deus sinit ire viis suis, ubi dissimulat tempora ignorantiæ?

XIV. 3. Quia fides non est omnium, 2 Thess. iii. 2, sed tantum Electorum, Tit. i. 1, eorum scilicet, qui ordinati fuerant ad vitam æternam, Act.

xiii. 48. At si gratia sufficiens datur omnibus, Ergo et gratia credendi. Nec hic regeri debet, gratiam quidem sufficienter dari ex parte Dei, sed obstaculum esse in perversitate voluntatum, qua hic gratiam oblatam rejicit, quam alter amplectitur. Quia recurret semper Quæstio de causa istius diversitatis, Unde fiat quod hic præ alio recipiat gratiam? Vel enim illud habet a se, vel ab ampliori Dei gratia. Si a se, ergo homo se discernit contra Paulum. Si a Deo, Ergo prior gratia non potest dici sufficiens, cum egeat alia superaddita ad hominis determinationem. Et si fuit sufficiens, Cur istam perversitatem æque in uno ac in alio non sustulit?

XV. 4. Gratia ista, quæ omnibus datur, Vel æqualis est et par in omnibus, vel impar et inæqualis. Si impar, non potest dici sufficiens et universalis, sed quædam communis, quædam singularis. Si par et æqualis, Cur effecta sunt tam imparia? Dices ex impari hominum affectu, et arbitrio, quia iste recipit, ille respuit. Ergo vel impar fuit remedium, quod non sanavit utrumque, vel impar morbus naturæ, quod voluit Pelagius, negat Apostolus, Rom. iii. 12. Et in quamcunque formam se vertant Adversarii, eo veniendum est, ut nisi gratia discriminans peculiaris detur iis qui actu convertuntur, refundenda sit hominis discretio, posita sufficienti gratia, quam urgent Adversarii, in liberum hominis arbitrium, qui ipsissimus est error Pelagii.

XVI. 5. Non pauci ex Adversariis Commentum hoc rejiciunt, ut universa Jansenii familia; vid. Jansenium in August. lib. iii. cap. 3, ubi probat monstrosam esse gratiam sufficientem, "prout a recentioribus explicatur, esse adjutorii genus distinctum a cæteris, quod nunquam ab initio lapsu humani usque ad judicii diem, ullum in humana voluntate effectum habuit, aut habiturum est," &c. Et cap. 4. ex natura gratiæ ostendit nullis dari sufficientem gratiam juxta sensum recentiorum, et cap. x. 11, 12, probat innumeros gratia ista sufficienti destitui, et eam a Semipelagianis excogitatam esse, et in sequentibus refellit argumenta Jesuitarum pro gratia sufficienti. Hoc Alvarez de auxiliis lib. 8, disp. 71, jam asseruerat, et constat aliis non paucis improbatum fuisse istud commentum, ut Bennio, Osorio, Delphino.

XVII. 6. Ad gratiam illam sufficientem, vel aliquid accedit ut sit efficax, vel nihil. Si aliquid debet accedere, Ergo non est sufficiens. Si nihil, tum efficacia illa pendebit ab homine, non a Deo, ejusque gratia. Et gratia efficax dicetur tantum ab eventu, non a sua natura, adeoque illa distinctio non erit distinctio gratiæ, sed ipsius eventus, ut semper sit eadem gratia, quæ quandoque consequitur eventum, quandoque non.

XVIII. 7. Quia innumeris nec datur cor ad intelligendum, nec oculi ad videndum, Deut. xxix. 4, nec notitia mysteriorum Dei, Matth. xiii. nec tractus Patris, Joh. vi. 44, quæ sunt media sola ad conversionem sufficientia. Nec hic dicendum, Deum quantum in se est voluisse et paratum fuisse dare cor istud, et oculos, sed per hominem illud stetisse. Quia non quæritur, Quid Deus paratus fuerit dare? Sed an revera dederit? quod hic diserte negatur. Nec rebellio hominis obstare potuit, quominus daret, si vellet, cum non alium in finem detur gratia, quam ad eam tollendam, nec sine ea tolli possit. Nec magis stringit quod additur, denegatam quidem fuisse claram et distinctam notitiam mysteriorum Evangelii aliis, quæ concessa fuit Apostolis, sed non ideo negatam fuisse omnem gratiam, per quam ista mysteria cognoscere possunt. Nam qualiscunque gratia ipsis indulta fuerit, non potest dici sufficiens; Cum negatur ipsis concessum fuisse a Deo nosse ista mysteria. Quod ad tractum Patris attinet; Cum

nemo venire possit ad Christum, nisi Pater traxerit ipsum, et nemo trahatur, quin veniat, quia quisquis audivit a Patre, et didicit, venit ad ipsum, ut ibidem additur: Constat non omnes trahi a Patre, quia non omnes veniunt ad Christum, et per consequens non concedi ipsis gratiam sufficientem.

Fontes Solutionum.

XIX. Aliud est sufficere ad convictionem in ordine mediorum externorum, Aliud ad conversionem in ordine internorum. Verba Isa. cap. v. 4, "Quid faciendum erat vineæ meæ, quod non fecerim?" de prima sufficientia agunt, non de secunda; scil. de *mediis externis*, et quidem quæ conferuntur non omnibus, sed tantum Vocatis in Ecclesia, non vero de internis: quia se confert Vinitori, qui plantat vineam in solo uberi, fossam circumducit, sepem prætendit, prælum et turrim struit, id., Verbo plantat, beneficiis excolit, et protectione cingit, et facit ea omnia, quæ a sedulo Vinitore requiruntur, ut vinea bonos fructus ferret: Sed de vegetatione et vitali influxu non loquitur, qui conversionem certissimam post se traxisset. 2. Verba Hebræa מה לעשות non vertenda sunt, *quid ultra facere potui*; siquidem Deus omnino facere potuit aliquid ulterius, interne cor flectendo et renovando; sed *quid faciendum fuit*, vel *quid facere debui quod non fecerim*, quod ab optimo Agricola desiderari possit? id. in ordine mediorum externorum, quæ prætextum omnem adimunt peccatoribus, non quoad dispositiones internas, quas homo debet afferre de suo, nec tenetur Deus amissas hominis culpa restituere. Vel significat nihil faciendum ultra restare post media illa inutiliter adhibita, quam ut exscindat eam, ut addit, ver. 5. 3. *Expectatio* quæ hic tribuitur Deo humanitus, intelligenda est θεοπρεπῶς, non ad designandam infirmitatem expectantis, et incertitudinem eventus, sed ut notat tantum exactionem officii, et patientiam ac longanimitatem Dei, qui tolerat peccatorem, dando illi tempus pœnitentiæ, nec statim adhibita securi sterilem arborem exscindit, Luc. xiii. 7. Licet vero non omnem gratiam homini convertendo necessariam concesserit, quia ad illud non tenebatur; recte tamen potuit expectare uvas, et juste conqueri, de non præstito officio; quia æquitas officii ex beneficiis Dei sponte fluebat. Nec ecclesia Israëlitica præstitit ea omnia quæ poterat hac in parte, et quæ extra statum gratiæ ab homine præstari possunt, ut abstinere a gravioribus peccatis, et de illis dolere, quale quid tribuitur ipsis Ninivitis. Non ergo dicitur expectasse, quasi delusus fuerit spe sua, quia eventum non potuit ignorare, sed ut gravitas peccati istius innuatur, et justitia pœnæ populo infligendæ.

XX. Quum dicitur "Christus stare ad ostium, et pulsare," Apoc. iii. 20, non potest colligi gratiam sufficientem omnibus dari. 1. Quia ibi agitur de jam Vocatis, qui in Ecclesia versantur, non de Vocandis. 2. *Statio* illa, et *pulsatio*, non modo designat internas notiones, sed ad externas hortationes bene refertur, quæ fiunt partim per Verbum, partim per afflictiones, de quibus locutus fuerat, ver. præcedenti. Pulsat ergo diversimode corda Electorum et Reproborum, Illa externe et interne, Verbo et Spiritu, ut, pulsando imperative per Verbum, aperiat etiam illa operative per Spiritum, ut visum in corde Lydiæ: Ista vero tantum externe per Verbum, ut intelligant officium debitum, beneficium promissum, peccati sui gravitatem, et pœnæ justitiam, si vocem Dei neglexerint. Nec absurdum est Deum pulsare, etsi norit hominem non aperturum, quia non desinit juste hominem monere officii sui, et rebellem contumaciæ convincere.

XXI. Quamvis homines suis viribus venire non possint, nec Deus potentiam veniendi illis præbeat, quia ad id non tenetur, Non tamen frustranea est vocatio, quia vocando Electos ad se trahit ut veniant, Reprobos vero

reddit inexcusabiles, si non veniant, quia tenentur venire, et venire tamen nolunt, quod ad justam eorum damnationem sufficit. Nec æquum est, ut peccatum hominis illi prosit, et ideo sit exlex, quia ipse suo scelere se impotentem reddidit; Quæ impotentia, tantum abest ut ipsum excuset, ut aggravet potius et augeat ejus reatum, quia est ἐπίσπαστος et voluntaria, per quam ut non potest, ita nec vult credere. Non eadem est ratio impotentiæ involuntariæ et mere naturalis, in cæco vel mortuo, ad videndum, vel agendum; Quia ubi destituitur homo facultatibus, non tenetur eas exercere. At obligatio, qua Creatura suo Creatori adstringitur, nulla occasione, multo minus hominis scelere potest expungi, quia homo nunquam privatur facultate intelligendi et volendi, sed tantum bona ejus dispositione.

XXII. Absurde dicitur Gratiam sufficientem omnibus dari, si non immediate, saltem mediate, quia facienti quod in se est, Deus non sit denegaturus gratiam, et paratus sit dare lucem Evangelii, iis qui bene usi fuerint lumine naturali. 1. Quia commentum hoc Pelagianorum, nullo Scripturæ loco potest confirmari, imo innumeris evertitur, in quibus gratia Evangelica nulli bono usui naturæ, vel hominum meritis, sed soli misericordiæ Dei, et liberrimo ejus beneplacito adscribitur, 2 Tim. i. 9, Rom. ix. 16, Eph. ii. 1, 4, Isa. lxv. 1. 2. Deus diceretur paratus ad id quod scit tamen nunquam futurum, et quod ipse non facere decrevit, quia novit conditionem esse homini impossibilem. 3. Evangelium sapientioribus et cordatioribus inter Ethnicos revelatum esset, qui videbantur melius ad id dispositi, cum tamen illud ipsis denegaverit, dum infantibus et corruptissimis sæpe illud indulsit, Matth. xi. 25.

XXIII. Nec ad commentum hoc confirmandum facere possunt verba Christi Matth. xiii. 12, ubi pollicetur se habenti daturum amplius, *Habenti dabitur:* Quia agit non de donis Naturæ, sed Gratiæ, nec de illorum, sed de istorum incrementis. Nec obscurum id esse potest seriem et scopum verborum Christi perpendenti in duobus locis, in quibus habentur. Nam Matth. xiii. 12, ratio redditur a Christo, Cur Apostolis datum esset nosse mysteria Regni cœlorum, aliis autem non esset datum, quia "habenti dabitur, et abundabit; sed non habenti, etiam quod habet," id est, ὃ δοκεῖ ἔχειν *quod videtur habere*, ut Lucas exponit, *auferetur*. Isti autem *non habentes* a Marco designantur per eos *qui foris sunt*, Marc. iv. 11, qui opponuntur habentibus, qui sunt intus, id. veris Electis, qui sunt in Ecclesia. Ut innuat scil. Christus concatenata esse inter se Dei beneficia salutaria, ut qui primum semel acceperit, illi cætera sit additurus, donec omnium donorum mensura in eo completa sit, ut in catena ex tractu primi annuli cæteros trahi necesse est, Rom. viii. 29.

XXIV. Ita Matth. xxv. 29, in parabola talentorum eadem sententia repetitur, et per *habentem* non modo possidens, sed et bene utens talentis sibi concessis innuitur, tum ad propriam tum ad aliorum salutem, quia qui ad nihil accommodat quod habet, et sibi et aliis non habet, ut dicitur vulgo, *Avaro tam deesse quod habet, quam quod non habet.* Unde August. de Doctr. Christi, lib. 1. cap. 4, "Omnis res," inquit, "quæ dando non deficit, dum habetur, et non datur, nondum habetur quomodo habenda est, ac proinde dicitur non haberi." Hinc liquet perperam trahi ad dona naturæ, quæ pertinent ad dona gratiæ; quasi Deus habenti in statu naturæ per saltum promitteret donum in statu gratiæ, quasi absque gratia fieri quicquam possit, quod Dei gratiam conciliandi vim et effectum habeat. Cum constet non aliud intendere Christum, quam donorum gratiæ nexum indissolubilem, et progressus ac incrementa usque ad complementum describere.

XXV. Aliud est benignitatem, patientiam et longanimitatem Dei, qua

differt scelerum pœnas, ex parte Rei, hominem in statu peccati invitare ad pœnitentiam, quatenus rationes et tempus suppeditat resipiscendi; Aliud Deum ex parte sui, et quantum in se est, auxilium sufficiens ad conversionem dare homini per talem patientiam; Quia clarum est non sufficere externam hanc longanimitatem et tolerantiam Dei ad cor hominis emolliendum, et affectus in melius inflectendos.

XXVI. Deus non tenetur in Novo Fœdere vires homini sufficientes suppeditare ad illud implendum, ut sit æqualitas crediti et debiti, ut loquitur Bellarm. Quia non præscribitur alia obedientia et fides quoad essentiam, ab ea quæ præscripta fuerat in primo Fœdere, et ad cujus executionem homo vires sufficientes initio acceperat; quas cum amiserit sua culpa, non tenetur Deus officium ab eo exigendo illi restituere. Et æqualitas crediti et debiti, non ex statu peccati, sed ex statu creationis æstimanda est; Nam quod tunc creditum fuit homini, id totum debet Deo, quamvis sua culpa non sit solvendo. An vero Adamus vires credendi in Christum habuerit, de quo lis nobis movetur ab Arminianis, vide Loc. VIII. Qu. ii.

XXVII. Eunuchi et Cornelii exempla, quæ petuntur ex Act. viii. et x., quasi propter bonum usum luminis naturalis datum sit ipsis lumen gratiæ, huc non pertinent. Quia non possunt irregenitis infidelibus accenseri, quum ad ipsos Evangelium perlatum est, sed Proselytis, quos Judaïcæ Religionis cognitione jam imbutos, Deus voluit ulteriore Evangelii, et Christi jam revelati notitia donare; ut non tantum in thesi in Messiam promissum crederent, sed in hypothesi in Jesum Nazarenum, ut verum Messiam a Deo missum.

Cætera quæ huc possunt pertinere, petantur ex Quæst. præced. et ex Qu. vi. Loc. XII.

QUÆSTIO IV.

DE VOCATIONE EFFICACI.

An Vocatio dicatur efficax ab Eventu, vel Congruitate, An vero ab ipsa Gratiæ operatione supernaturali? Prius Neg.; Poster. Affirm.; contra Pontif., et Armin.

Tres sententiæ Pontificiorum de Vocatione Efficaci.

I. Ut vera Vocationis efficacis natura et ratio teneatur, expendendæ sunt discrepantes, quæ circa illam occurrunt sententiæ. Bellarm. lib. i. de Gra. et Lib. Arb. cap. xii. Tres præcipuas inter Pontificios receptas opiniones recenset. Prima est Molinæ, Lessii, Becani, et plerorumque ex Jesuitis, qui volunt efficacem dici Vocationem simpliciter *ab Eventu.* Secunda Bellarmini, Suarezii, et aliorum, qui eos sequuntur, qui efficaciam istam deducunt ab ejus *Congruitate.* Tertia est Thomistarum et Dominicanorum, qui eam petunt a *physica prædeterminatione.*

1. Ab Eventu.

II. Primam Bellarminus dicit statuere "Vocationem efficacem in assensu et cooperatione hominis; Ut ab eventu dicatur efficax, quia videlicet sortitur effectum, et ideo sortitur effectum, quia voluntas humana ei cooperatur; ut ita in hominis potestate sit gratiam ex sufficiente reddere efficacem." Sed hæc sententia reponit nobis ipsissimum errorem Pelagii, qui in liberum hominis arbitrium præcipuam conversionis causam transferebat. Unde bene a Bellarm. ipso rejicitur, et variis rationibus oppugnatur; Inprimis vero ex eo, quod "si vera esset ista opinio, fidelem ab infideli plane dis-

cerneret liberum arbitrium contra Paulum, 1 Cor. iv. 7, Quis te discernit, quid habes quod non acceperis? Nam si duo eandem concionem audiant, et eandem interius inspirationem habeant, unus vero credat, alter non credat, nonne dicere poterit is qui crediderit, Ego me discrevi ab infideli, quia ego credere volui, ille noluit; Nonne poterit gloriari, quod cooperatus sit gratiæ Dei, quam alter contempsit? At hoc fieri posse negat Apostolus," &c. Quæ ratio omnino jugulum petit ipsius pestilentissimi erroris, Et vel una sufficere potest ad falsitatem ejus demonstrandam, Ut hic mittamus complures alias, quæ ab hominis totali ad bonum impotentia, et gratiæ virtute insuperabili petuntur, de quibus dicetur postea.

2. A Congruitate. III. Secunda opinio, quam Bellarminus insinuat potius, quam adstruit, sub finem capitis 12, supra citati, est eorum, qui efficaciam gratiæ in "Vocationis congruitate" collocant, "nimmir. in externa quadam suasione morali, quæ per liberum arbitrium respui potest et tamen infallibilem effectum habet, quia Deus eam suasionem adhibet, quam congruere novit ingenio eorum, quos efficaciter trahere decrevit, et quam certo novit ab iis non contemnendam." Verba sunt Bellarmini l. cit., et clarius mentem suam exponens, lib. iv. c. 11, docet "efficaciam suasionis, non tam ex vehementia persuasionis provenire, quam ex dispositione voluntatis, quam Deus prævidet, nimirum cum Deus ita proponit aliquid interna persuasione, ut videat voluntatem aptam esse ad consentiendum." Et ibidem addit, "infallibilitatem rei non oriri ex vehementia motionis divinæ, sed ex prævisione aptitudinis ipsius voluntatis." Si quæratur porro in quo consistat congruentia ista Vocationis, Suarez, lib. iii. cap. 15, de auxilio efficaci dicit, Quosdam censere tantum consistere in quadam proportione, quæ est inter illuminationem tali modo a Deo effectam in homine talis complexionis, naturæ, et conditionis; Deum autem hæc exactissime comprehendentem in quocunque homine, nosse etiam quis modus Vocationis sit illi accommodatus, ut si ita cor ejus tangatur, consentiat. Quia vero Vocatio ista debet esse medium accommodatum intentioni Dei efficaci, quam implicat non impleri, et congruitas ista solum inducit quandam moralem certitudinem, cui absolute non repugnat, ut Vocationi sic congruæ liberum arbitrium resistat: Ideo dicit omnimodam efficaciam Vocationis in eo consistere, "quod Deus infinita sua sapientia prævidens, quid unaquæque causa seu voluntas in omni eventu et occasione operatura sit, si in ea constituatur, etiam cognoscit, quando et cui vocationi sit unaquæque voluntas assensum præbitura, si ei detur. Unde quando vult hominem convertere, vult etiam illum vocare eo tempore et modo, quo novit illum consensurum, et talis Vocatio appellatur efficax, quia licet ex se non habeat infallibilem effectum, tamen ut subest tali scientiæ divinæ, infallibiliter est illum habitura," &c. Hinc patet congruitatem istam secundum authores istos, in tribus potissimum consistere. 1. In suasione. 2. In tali contemporatione suasionis, tali personæ sic dispositæ, tali loco, et tempore. 3. In scientia media, qua præscit, quo se inclinatura sit voluntas, In tali tempore et occasionibus locata.

IV. Sed hæc opinio merito exploditur ab Orthodoxis. 1. Quia coincidit cum prima, quam Bellarminus rejicit, licet verbis discrepet, quia non minus præcedente adscribit efficaciam gratiæ voluntati hominis, et ratio qua primam sententiam solide impugnavit in ejus crura recidit. Nam si penes nos est Vocationi congruæ assentiri et obedire, vel non assentiri et non obedire, ut ait ipse, dum suspendit efficaciam Vocationis a dispositione et aptitudine voluntatis humanæ congrue vocatæ, eo modo et tempore, quo prævidet Deus eam assensuram, Certe non

aliqua tantum, sed tota causa discretionis erit ab homine non a Deo. Nec difficile est ostendere nullam aliam causam efficacem dari hic posse præter voluntatem humanam. Quænam enim assignari posset: An *gratia præveniens* et *adjuvans?* Sed supponitur communis non congrue vocato, et congrue vocato; quæ relinquit liberum arbitrium in sua indifferentia. An *congruitas?* Sed tota *illa congruitas* ex se solum inducit, ut loquitur Suarez, quandam moralem certitudinem, cui absolute non repugnat, ut Vocationi sic congruæ liberum arbitrium resistat. An *circumstantiarum variarum concursus*, et temporis, et loci istius potius, quam illius ratio? Sed ista sunt adjuncta et accidentia externa omni causalitate destituta. An *Præscientia Dei?* Sed cum præscientia non sit rerum causa, et supponat objectum suum, non faciat; homo non potest dici aliquid facturus, quia Deus id præsciverit, sed ideo Deus præscivit, quia homo fuit facturus, præterquam quod scientia ista media merum figmentum est, ut suo loco visum. Ergo non alia discretionis istius et conversionis causa potest dari, præter hominis voluntatem et liberum ejus arbitrium, qui vocatur eo tempore, et loco, quo Deus prævidet eum assensurum.

V. Secundo, Supponit ista sententia dari posse aptitudinem aliquam in voluntate non renata ad conversionem; quod Pelagianum est, et Scripturæ ex diametro oppositum; quæ absolutam hominis ἀδυναμίαν ad bonum toties asserit, et nihili ac mortis nomine exprimere solet. Quis vero dixerit dari ullam in mortuo aptitudinem et dispositionem ad sui resurrectionem? vel in nihilo ad sui creationem?

VI. Tertio, Repugnat descriptioni Actionis Dei in conversione hominis, quæ non simplici et nuda suasione morali constat, quæ mere objective se habet; sed virtute omnipotenti et invicta, quæ non minor est ipsa creatione et resurrectione hominis, quæque ideo non objective tantum, sed et effective circa hominem operatur, ut infra probabitur. Quis vero credat hominem regenerare, resuscitare, creare, et cor lapideum ab ipso auferre, et carneum illi dare, nihil aliud esse, quam conversionem moraliter suadere, id. præceptis, rationibus, promissis, et minis, ad conversionem invitare, ut cum Orator eleganter perorando, non tantum suadet, sed et persuadet? Sed longe aliter August. lib. de Grat. Christi, cap. 24, loquitur, quum ait, "Non lege et doctrina forinsecus insonante, sed interna, et arcana, mirabili, et ineffabili potestate, Deum in cordibus hominum operari non solum veras revelationes, sed et bonas voluntates."

VII. Quarto, Quia si a congruitate Vocationis, et circumstantiarum variarum concursu, gratiæ efficacia penderet, illi converterentur, qui aptiores et magis dispositi videntur ad Evangelium recipiendum; Et circa quos circumstantiæ plures confluunt. Sed contra; Deus abscondit mysteria sua sapientibus, et revelat infantibus, Matth. xi. 25. Gentes vocat alienas a Christo et Fœderibus, sine Deo et spem non habentes, densissimis superstitionis et Idololatriæ tenebris immersas, Et Judæos fœderatos rejicit, quibus omnia suppetebant abunde externa auxilia ad fidem Christi recipiendam, et nullæ circumstantiæ ad congruam Vocationem deesse videbantur: Legis cognitio, Prophetarum Oracula, Johan. Baptistæ testimonium, Christi præsentia, prædicatio, miracula, mors et resurrectio tot argumentis certissimis comprobata; Et Apostolorum in illis instituendis sedulum studium, quæ omnia Gentilibus defuerunt. Quis ex istis circumstantiis magis congrue Judæos vocari non judicasset, adeoque potius converti debuisse: Cum tamen contra acciderit, ut quamplurimi Gentiles, paucissimi vero ac fere nulli Judæi, conversi fuerint? Quod Gratiæ miraculum Paulus celebrat Mosis et Isaïæ verbis, Rom. x. 19, 20,

21, "Sed dico: Nunquid Israël non cognovit? Primum Moses dicit, Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam; Isaïas autem audet et dicit, Inventus sum a non quærentibus me, et palam apparui iis qui me non interrogabant. Ad Israël autem dicit, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem et contradicentem." Quænam vero congruitas Vocationis, et aptitudo ad obsequendum, in non quærentibus?

VIII. Licet vero Gratia efficax, qua ita movetur voluntas, ut infallibiliter sit præstitura consensum, congrua possit quodam sensu dici, quatenus Deus efficaciter movendo voluntatem, congrue illam movet, ut consentiat, et ut congruit naturæ voluntatis, Nihil ideo accedit Sententiæ Bellarm. quia congruitas ista non desumitur a dispositione ipsius voluntatis, vel circumstantiis extrinsecus ipsi auxilio efficaci accedentibus, ut varietur secundum diversas circumstantias et qualitates subjecti, atque adeo motio, quæ est congrua respectu unius, sit incongrua respectu alterius, et contra. Sed illud secum affert auxilium quod dicitur efficax, quodque ideo distinguitur a gratia inefficaci, quæ non conversis tribuitur. Objectiones quæ hic moveri solent commodius solventur in Quæstione sequenti.

Tertia Sententia a Physica Prædeterminatione.

IX. Tertia sententia est Thomistarum et Dominicanorum, qui Vocationis efficaciam constituunt in *Physica Prædeterminatione*, asserentes Gratiam efficacem esse actionem Dei physicam et realem, quæ determinat voluntatem ad volendum et eligendum bonum ipsi a gratia excitante inspiratum, Et quia non potest fieri, ut Deus physice prædeterminet voluntatem, quin ipsa voluntas determinetur, et velit id, ad quod determinatur, Ideo fieri non posse, ut gratia ista non habeat effectum. Sic eorum mentem explicat Bellarm. lib. 1, c. 12. Quæ sententia, licet a Bellarmino rejiciatur, tanquam liberi arbitrii destructiva, ad veritatem proxime accedit, utut minus forte accurate per physicam prædeterminationem exprimatur, eo quod Providentiæ actus naturales et omnibus agentibus, et omni statui hominis, ex naturæ secundæ conditione necessarios, cum supernaturalibus gratiæ qui in statu peccati ad sanandam voluntatem requiruntur, confundere videtur, et modum agendi rationalem et moralem, qui etiam in conversione, ut naturæ conveniens a Deo adhibetur, excludere. Unde Janseni. l. 8, de Gra. c. 3, varia discrimina affert inter Adjutorium Dei medecinale, et Prædeterminationem istam physicam, prout a Defensoribus ejus traditur. Quanquam Franciscus Cumel, Disp. vari., in 1ma, 1æ, pag. 109, mentem suam et suorum longe commodius explicat. "Hanc gratiam," inquit, "Dei efficacem, a Deo efficienter proprie provenientem, et nos præmoventem, et prædeterminantem, propter solam prioritatem causalitatis, esse vocandam prædeterminationem physicam, censent Autores oppositæ sententiæ, cujus vocabuli ipsi primi inventores fuerunt: nam ante eorum tempora nos aliter loquebamur, dicentes constituendam esse efficacem Dei gratiam actualem, præmoventem nos, et Deum nos efficienter proprie movere auxilio gratiæ suæ. Quocirca," inquit, "non est cur toties repetant physicam prædeterminationem, quæ non est physica, id. naturalis, sed supernaturalis et divina, non moralis præcise, sed supernaturalis efficiens proprie ex efficacia divinæ gratiæ, quæ naturam perficit, non lædit arbitrium, sed ipsum tanto liberius est, et liberius agit, quanto magis subjicitur gratiæ actuali Dei."

Sententia Orthodoxorum quinque Propositionibus expressa.

X. Orthodoxi Vocationis efficaciam nec suspendunt ab Eventu, nec ab ejus Congruitate. Sed petunt a virtute supernaturali gratiæ, et divina ac ineffabili Dei motione, quæ ita suaviter et potenter simul hominem afficit, ut non

possit non sic vocatus Deum vocantem sequi, et converti. Cujus naturam, quantum quidem a nobis percipi potest, quinque Propositionibus complectimur.

Prima Propositio.

XI. Prima Propositio: *Viæ Domini, non minus in Gratia, quam in Natura sunt ἀνεξιχνίαστοι. Nec tamen si earum rationem, et τὸ πῶς, quod Deus celare nos voluit, assequi non possumus, Ideo neganda est, vel in dubium revocanda est res ipsa et, τὸ ὅτι, quod perspicue nobis traditum est.*" Nam si in ordine Providentiæ rationem Consiliorum Dei, et modum rationum ejus capere non possumus, et ἀκατάληπτον esse fateri cogimur, Quidni longe potius hoc dicatur de viis Prædestinationis, et de modo Gratiæ efficacis et Spiritus Sancti in nobis operantis? maxime cum Christus testetur, Joh. iii. 8, Spiritum istum esse instar venti, qui *quo vult spirat, cujus sonus auditur, sed nescitur unde veniat, nec quo vadat*; Ut innuat miris et ineffabilibus modis in nobis operari, et licet vis ejus potentissima sentiatur, non posse tamen viam ejus cognosci et explicari. Frustra ergo sunt, qui vellent sibi accurate describi operationis istius modum, et quinam sint arcani isti motus, quæ et quanta vis illa flexanima Spiritus agentis in cordibus Electorum, et quibus gradibus et momentis opus suum promoveat, cum hoc experimento potius sentiatur, quam ratione explicari queat. Non secus ac mulier gravida ignorat quibus modis fœtus vitalis conformetur et crescat. Perperam tamen ex ignoratione modi in Scriptura non revelati, et nobis ad salutem cognitu parum necessarii, ad rei ipsius negationem, quæ tam clare traditur in Scriptura, proceditur.

Secunda Propositio.

XII. Secundo Propositio: *Gratiæ efficacis motio in homine non se habet ad modum actus, vel concursus tantum simultanei, sed etiam ad modum principii, et prævii concursus, seu prædeterminationis.* Opponitur Pelagianis veteribus et novis, qui concursum omnem prævium negantes, tam in Gratia, quam in Natura, pertendunt non aliter concurrere Deum in bono, quam per modum actus, qui attingat quidem effectum, sed non causam, ut gratia Dei et voluntas hominis concipiendæ sint tanquam duæ causæ sociæ et coordinatæ ad effectus productionem, ut duo equi eundem trahentes currum. Sed ut necessitatem concursus prævii seu prædeterminationis in via Providentiæ adstruximus, Loc. VI. Qu. v., eam etiam longe fortius retinendam in operibus Gratiæ censemus. Cum enim voluntas per peccatum non modo infirma facta sit, sed plane impotens et mortua, ut suo loco visum, Loc. X. de Lib. Arb. Q. iv, et inferius adhuc probabitur; Frustra Deus concurreret tantum per modum actus seu causæ sociæ cum libero Arbitrio ad eam convertendam; nisi per modum principii in ipsam voluntatem influeret ad eam renovandam et vivificandam, ut ista renovata et acta a Deo ageret tanquam causa, non socia et coordinata, sed subordinata, quæ omnem suam virtutem et efficaciam a gratiæ influxu trahat, quod Scriptura per creationem, regenerationem, resurrectionem, et similes phrases solet designare. Et Augustinus non semel insinuat, ut Enchir. c. 32, "Præcedit bona voluntas multa dona Dei, sed non omnia, quæ enim non præcedit, in iis est ipsa," et Lib. de Gra. Chr. cap. 24, dicit, "Deum, non Lege, aut doctrina forinsecus insonante, sed interna atque occulta, mirabili et ineffabili potestate, operari in cordibus hominum, non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates." Sic Hugo de S. Victo. de Sac. Fidei, "Gratia reparatrix aspirat primo bonam voluntatem ut sit, deinde inspirat eam, ut moveatur; primo operatur eam, deinde per eam."

Tertia Propositio.

XIII. Tertia Propositio: *Ut conversio sub duplici σχέσει, spectari potest, vel ut habitualis, vel ut actualis, Ad utram-*

que Deus et homo concurrunt quidem, sed ita, ut in utraque totius actionis gloria soli Deo in solidum tribui debeat. Conversio *habitualis* seu passiva fit per habituum supernaturalium infusionem a Spiritu Sancto. *Actualis* vero seu activa per bonorum istorum habituum exercitium, quo actus fidei et pœnitentiæ, et dantur a Deo, et ab homine eliciuntur. Per illam homo renovatur et convertitur a Deo. Per istam homo a Deo renovatus et conversus convertit se ad Deum, et actus agit. Illa melius regeneratio dicitur, quia se habet ad modum novæ nativitatis, qua homo reformatur ad imaginem Creatoris sui. Ista vero conversio, quia includit hominis ipsius operationem. Licet vero ordine temporis vix distingui possint in adultis, in quibus actio Dei convertentis hominem, nunquam est sine actione hominis se convertentis ad Deum, ordine tamen naturæ et causalitatis præcedere debeat habitualis actualem, et actio Dei actionem hominis. Quia prius res esse debet, quam operetur, et ut anima non potest elicere actus intelligendi et volendi, nisi potentiis naturalibus intellectus et voluntatis instructa in genere Entis; Ita non potest bene intelligere et velle in genere moris, nisi per dispositiones et habitus supernaturales renovata sit. Arbor mala non potest bonos fructus ferre, nisi ex mala bona prius facta sit. Actus secundus necessario supponit primum, et objectum quod a facultate apprehendi debet, facultatem ipsam rite dispositam, requirit antecedenter ad ejus receptionem. Hic ergo primus est gradus gratiæ efficacis, quo Deus animos Electorum intima quadam et mirabili operatione regenerat, et veluti de novo creat infundendo Spiritum vivificum, qui in intima animæ penetralia illabendo refingit animum ipsum, vitiosas ejus inclinationes et præjudicia sanando, et indendo illi vires, et principium formale ad actus spirituales et salutiferos, eliciendos, quo sensu dicimur esse ποίημα Θεοῦ, *opus Dei creati in Christo ad bona opera*, Eph. ii. 10. Et novam nativitatem consequimur, ex qua actus fidei et charitatis profluunt, 1 Joh. iv. 7, et v. 1. Ita habitualis ista Conversio consistit in principiis agendi, quæ Deus indit facultatibus hominis corrupti, quæ sunt qualitates supernaturales, seu habitus, et dispositiones, a quibus resultat potentia activa sese convertendi, quales Scriptura intelligit per *Cor novum*, per *semen Dei*, per *oculos, aures, mentem* et sim. quæ denotant aliquid inhærens, et permanens.

XIV. Sed quia frustra esset primus ille gradus sine secundo, Conversionem habitualem sequitur actualis, quo homo actus agit, Deo ex ipsa sanata et mutata voluntate actum ipsum credendi et convertendi proliciente, et anima ipsa sic mota actum suum vitalem libere eliciente: Quo sensu Deus dicitur dare non tantum potentiam credendi, sed τὸ πιστεύειν, seu ipsum actum, Phil. i. 29, et τὸ θέλειν καὶ ἐνεργεῖν, *velle et perficere*, cap. ii. 13, quatenus Spiritus S. excitat intellectum et voluntatem et reliquas facultates novis qualitatibus præditas et sanctificatas, ad actiones bonas eliciendas. Quomodo in reddendo visu cæcis Christus duo egit. Primo oculos aperuit, et ita vim videndi restituit, deinde fecit ut eodem momento homo videret. Ita in resurrectione Lazari, anima prima fuit reddita corpori, deinde vitales actiones elicuit. Sic Deus actione sua omnipotente producit in homine seu voluntate novas qualitates, deinde illas facultates excitat ad agendum.

XV. Licet vero utrobique Deus et homo concurrant, diversimode tamen concurrunt. Nam conversionis habitualis Deus est sola causa, quæ eam vi Spiritus vorticordia efficit sine ulla hominis cooperatione, qui hic, quandoquidem agitur de eo renovando, se habet tantum *passive* et *subjective*, quatenus est merum subjectum recipiens actionem Dei. Sed actualis re-

spectu, causa quidem principalis Deus est, sed proxima et immediata est homo, qui a Spiritu Sancto excitatus, et fidei ac charitatis habitibus imbutus credit et amat, unde utcunque actus credendi a Deo producatur, quia tamen ab homine ut causa proxima exercetur, non Deo, sed homini tribuitur. Ita homo se habet hic, tum *passive* ad recipiendum motum gratiæ prævenientis et excitantis, voluntas enim non agit nisi acta, tum *active* et *efficienter*, quia credit actu, et sub Deo operatur. Ita tamen causa dicitur suæ conversionis, ut ex seipso talis non sit, sed a gratia, tum quia virtus credendi est tantum a Deo, tum quia ipse credendi actus a Deo ipso pendet facultatem ad operationem suam excitante; Unde nihil inde pro viribus liberi Arbitrii concludi potest.

XVI. Hinc patet hominem non se habere instar stipitis et trunci in sui regeneratione, ut perperam nobis impingitur ab Adversariis. 1. Quia voluntas est subjectum δεκτικὸν gratiæ, quod de trunco dici nequit. 2. Quia Spiritus non cogit voluntatem et invitam ad conversionem rapit, sed suavissime in animam illabitur, et licet miro, ac ineffabili modo, voluntati tamen convenientissimo operatur per infusionem habituum supernaturalium, quibus ab innata pravitate paulatim liberatur, ut ex nolente fiat volens, et ex mortua vivens. 3. Quia voluntas ita renovata et acta statim agit, sese ad Deum convertendo et credendo.

XVII. Licet vero suæ sint partes in duplici ista conversione, tam Verbo quam Spiritui, ne quis Enthusiasticam regenerationem sibi fingat, quia Spiritus non agit sine Verbo, in ordinaria saltem et communi agendi ratione, quam adhibet erga adultos. Nam extraordinarie posse eum sine Verbo operari per arcanos motus et internas inspirationes, ut factum non raro erga Viros θεοπνεύστους, nemo ut opinor diffitebitur et negabit. Non tamen eadem est utriusque ratio et causalitas. Nam Spiritus quidem est causa principalis efficiens, quæ in utraque conversione agit, tum vires ad bene agendum infundendo, tum vires collatas ad operationem excitando, atque ita captivando mentem in obsequium Christi, et voluntatis ac affectuum ῥοπάς et inclinationes immutando, ut quod in Evangelio ingratum et absurdum homini animali videbatur, jam suavissimum et sapientissimum ab homine spirituali judicetur, atque adeo amore et admiratione nostra dignissimum. Sed ad Verbum quod attinet, quamvis efficienter etiam concurrat, tum in præcedaneis ad regenerationem actibus, tum consequenter in ipsa conversione actuali, quum a fide recipitur ad salutem; tamen in conversione habituali, quæ per infusionem habituum statuitur a nobis fieri per Spiritum, nullam proprie efficientiam obtinet, nec tam est ex genere eorum instrumentorum, quæ attingunt ipsum effectum, quam eorum ad quorum præsentiam causa principalis operatur. Atque ita Spiritus quidem recte dicitur non operari sine Verbo, sed non per Verbum tantum, verum immediate et distincte a Verbo. Ut postea fusius probabitur.

Quarta Propositio.

XVIII. Quarta Propositio: *Gratiæ efficacis motio, nec Physica nec Ethica proprie dicenda est, sed supernaturalis et divina, quæ utramque illam σχέσιν quadantenus includit.* Non est simpliciter physica, quia agitur de facultate morali, quæ congruenter naturæ suæ moveri debet; nec simpliciter Ethica, quasi Deus objective solum ageret, et leni suasione uteretur, quod pertendebant Pelagiani. Sed supernaturalis est et divina, quæ transcendit omnia hæc genera. Interim aliquid de Ethico et Physico participat, quia et potenter et suaviter, grate et invicte operatur Spiritus ad nostri conversionem. Ad modum *physicum* pertinet, quod Deus Spiritu suo nos creat, regenerat, cor carneum dat, et efficienter habitus supernaturales fidei et charitatis nobis

infundit. Ad *moralem*, quod Verbo docet, inclinat, suadet et rationibus variis tanquam vinculis amoris ad se trahit. Hinc Augustino passim nomine *victricis delectationis* exprimi solet, quæ cum jucunditate et suavitate summa conjunctam habet summam efficaciam et potentiam, quæ expugnat omnem cordis contumaciam. Ita ut nec robur aut efficacia illa cogat hominem invitum nec suaviter moveat jam sponte currentem; Sed utraque simul juncta et infirmitatem hominis roboret, et odium peccati superet. Potens est ne sit frustranea, suavis est ne sit coacta. Vis est summa et inexpugnabilis, ut vincatur naturæ corruptio, et summa bene agendi impotentia, ac male agendi necessitas; Sed amica tamen et grata qualis naturam intelligentem et rationalem decet.

XIX. Nec mirum hoc videri debet, cum enim peccati servitus ineluctabilis, quæ peccatorum aheneo veluti jugo illigatum tenet, cum deliciis tamen suis conjungatur, et bene agendi impotentia, et male agendi necessitas, maxima sit juxta ac voluntaria, peccatorque et ut peccati subditus captivus abducatur sub peccatum, et sit ἀσθενὴς, et viribus ad bonum plane destitutus, et ut hostis Dei, et ἀσεβὴς *impius* inimicitiam cum Deo gravem exerceat, et soleat cum ipso ἀντιστρατεύεσθαι, Rom. vii. 23, non modo *aversus* a Deo per impotentiam, sed etiam *adversus* per malignitatem. Remedium huic malo convenientius adhiberi non potuit, quam si invicta Dei gratia suavitate etiam incredibili imbuta esset, quæ et impotentiam hominis superare, et malitiam corrigere posset. Nam nisi ea qua convertimur gratia potentia summa instructa fuisset, peccatum, quod tam altas in nobis radices egit, superare et evellere non potuisset. Nisi vero eadem suavissimi gaudii fructum præberet, ut fœdissima delectatio peccati, contraria delectatione vinceretur, non utique lubens traheretur homo, sed invitus, et modo naturæ parum convenienti.

XX. Quod Scriptura clare innuit, quum gratiæ operationem solet iis terminis describere, qui et ad modum Physicum accedunt, et potentiam Dei summam designant, quum eam vocat *Creationem*, *Resurrectionem*, *Regenerationem*, *Tractionem*, &c., et qui ad modum Ethicum pertinent, ut quum eam per *illuminationem*, *doctrinam*, *persuasionem* et similes voces exprimit. Imo non raro utramque σχέσιν et suavitatis et efficaciæ in iisdem locis conjungit, ut quum *cursum* cum *tractatione* jungit Sponsa, Cant. i. 2, 4, et Christus *jugum* et *onus* cum *dulcedine* et *levitate*, Matth. xi. 30, quum trahi dicimur, sed et ibidem doceri, Joh. vi. 44, 45, persuaderi Spiritus potentia, sed et demonstratione, 1 Cor. ii. 4, immensa virtute Dei converti, sed cum illuminatione gaudii plena, Eph. i. 18, 19, vinciri, sed et pellici, Jer. xx. 7, constringi, sed charitatis et φιλανθρωπίας, funibus, Hos. xi. 4, 2 Cor. v. 14, quibus velut catenis aureis vincti fideles trahuntur ad Christum, longe verius, quam eloquentia sua Oratores trahere dicuntur homines. Hinc idem Evangelium, quo convertimur, et *potentia* et *sapientia* vocatur, 1 Cor. i., *brachium Dei*, quo nihil potentius, et *mel* seu *lac*, quo nihil suavius, Psal. xix., 1 Pet. ii. 2. Idem Spiritus quo renovamur, est Spiritus roboris, et Spiritus gratiæ, Sceptrum virtutis, et Oleum lætitiæ, Spiritus δυνάμεως, et ἀγάπης, 2 Tim. i. 7, ut vis ejus omnipotens et amicissima designetur.

XXI. Atque hinc non obscure colligitur, quomodo libertas in hoc negotio cum necessitate amice conspirent, quod nolunt agnoscere Adversarii, qui quoties suavem gratiæ operationem describi vident, toties clamant, non esse ergo invictam, et ut loquuntur irresistibilem. Quoties vero efficaciam insuperabilem prædicari audiunt, tunc lædi voluntatis libertatem, et hominem in truncum et stipitem converti vociferantur. Sed qui duplicem istam

σχέσιν Gratiæ efficacis attenderit, facile percipiet hæc non sibi adversari, sed optime inter se consistere; Vocationem nostram esse divinæ omnipotentiæ opus, ne quis resistibilem fingat, et amabili et suavissima persuasionis necessitate nos sibi vendicare, ne quis coactam vel involuntariam imaginetur. Ea scilicet est natura rerum quæ objici solent animo, ut eo fortius agant, quo suavius in animum influunt. Ut nulla vis major amore, nec fortior necessitas charitate, quæ et instar olei effusa in nobis, suavissima delectatione nos perfundit, et instar catenæ fortissimæ nos constringit, 2 Cor. v. 14. Ita nec prima veritas cognosci, nec felicitus possideri potest, nisi et summa cum lubentia, et summa cum necessitate. Sic omnipotenti et efficaci Spiritus operationi non adversatur suavis illa Dei agendi ratio per præcepta, hortationes, et alia ejusmodi, quibus Deus ad modum nostrum loquitur, quanquam cum illis omnibus agat ad suum.

XXII. Qualiscunque autem sit illa gratiæ efficacis motio, talis tamen est ac tanta, ut plane sit invicta et insuperabilis; nec Deo hominem convertere volenti, ullum resistere possit hominis arbitrium. Hæc est potissima nota et proprius character gratiæ efficacis, quo ab aliis omnibus donis quæ etiam Reprobis nonnunquam indulget Deus, discriminatur. Nam cum cætera hominem possint diversimode afficere et commovere illuminando, coercendo, et utcunque etiam immutando, saltem quoad externam vitæ honestatem, hæc sola hominem convertit, et de novo creat, et quidem tanta efficacia, ut infallibiliter effectum suum sortiatur, et quamlibet voluntatis resistentiam superet, quod in sequentibus fusius demonstrabitur.

XXIII. Quinta Propositio: *Licet Spiritus in Vocatione efficaci non agat sine Verbo, non agit tamen tantum mediate per Verbum, sed cum Verbo immediate etiam operatur in animam, ut Vocatio effectum suum necessario sortiatur.* Dico Spiritum non agere sine Verbo. Cum enim, ut jam insinuavimus, Deus agere hic velit modo naturæ rationali convenienti, et juxta Apostolum, Rom. x. 17, "Fides sit ex auditu, auditus autem ex Verbo Dei;" Certum est Verbum necessario concurrere debere cum Spiritu ad nostri conversionem ex ordine Dei, et Fœderis gratiæ constitutione, Isa. lix. 21, et sine eo Spiritum in adultis illam non operari. Nec dubium est, quin apta et sapiens ejus dispensatio, per claram et solidam veritatis propositionem opportune factam, multum conferat ad boni operis successum. Sed qualiscunque sit ejus efficacia, non sufficit tamen sine immediata Spiritus operatione. Nec Verbum quantavis evidentia et opportunitate propositum, et qualibuscunque circumstantiis et adminiculis vestitum, posset effectum istum unquam producere, nisi accederet arcana, ineffabilis et hyperphysica Spiritus operatio, quæ immediate animam afficeret, et vi omnipotente flecteret. Nimirum, cum duo ad conversionem necessario requirantur; Hinc *Objectum*, quod extrinsecus offeratur menti, Inde vero *facultas*, quæ intus illud recipiat; Et per peccatum talis ac tanta in animam sit invecta corruptio, ut licet semper in ea remanserit potentia naturalis intelligendi et volendi, habitus tamen seu dispositio moralis bene judicandi et volendi ita interciderit, ut non possit amplius moveri ad rectum sui exercitium per appulsum objecti, ut fieri solebat in ordine naturali, et statu hominis instituto, nisi facultas ipsa prius renovetur. Ideo duplici gratia homini convertendo semper opus est, altera *objectiva* et extrinseca, quæ in objecti propositione sita est, altera vero *subjectiva*, quæ agat immediate in facultatem, ut eam objecti capacem reddat, non modo ut actus suos circa illud recte elicere possit, sed etiam ut eos actu eliciat. Utraque vero a Spiritu Sancto pendet bifariam operante, et in Verbo, et in Corde. In Verbo sub ratione *causæ objectivæ*. In Corde sub σχέσει *causæ efficientis* fidei. In Verbo mo-

raliter agendo per objecti revelationem et suasionem. In Corde vero efficaciter et hyperphysice operando, per bonorum habituum infusionem, cordis novi creationem, et objecti propositi potentem impressionem.

XXIV. Hanc fuisse Ecclesiæ veteris sententiam contra Pelagium gratiam istam immediatam negantem, ex Augustino non obscure colligitur. Cum enim ille totam gratiæ operationem, Vel ad *Naturam*, quæ Dei donum esset, Vel ad *Legem* et doctrinam referret, qua Deus mentes illuminat, et demonstrat ac docet quid agere debeamus, et nobis suadet omne quod bonum est, &c., "Adjuvat nos," inquit ille apud August. lib. 1, de Gra. Chr. adversus Pelag. et Cœlesti., c. 7, "per doctrinam et revelationem suam, dum cordis nostri oculos aperit, dum nobis, ne præsentibus occupemur, futura demonstrat, dum Diaboli pandit insidias, dum nos multiformi et ineffabili dono gratiæ cœlestis illuminat:" Orthodoxi longe aliam agnoscendam esse gratiam contendebant, "Non tantum ut facienda noverimus, sed etiam ut cognita faciamus, non solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus. Hæc gratia, si doctrina dicenda est, certo sic dicatur, ut altius et interius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant et rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem. Sic enim docet Deus eos, qui secundum propositum vocati sunt, simul docens et quid agant scire, et quid sciant agere," ut August. loquitur, cap. xii., et xiii. Et cap. xxiv., "Legant ergo et intelligant, atque fateantur non lege atque doctrina forinsecus insonante, sed interna atque occulta, mirabili ac ineffabilii potestate operari Deum in cordibus, non solum veras revelationes, sed et bonas voluntates." Quod confirmat, lib. 15, de C. D. cap. vi., "Spiritus Sanctus operatur instrinsecus, ut valeat aliquid medicina, quæ adhibetur extrinsecus. Alioqui etiam si Deus ipse utens creatura sibi subdita in aliqua specie humana sensus alloquatur humanos, sive istos corporis, sive illos, quos istis simillimos habemus in somnis, nec interiore gratia mentem regat atque agat, nihil prodest homini omnis prædicatio veritatis." Hoc ipsum Prosper. Carmi. de Ingratis, cap. xiv., egregie persequitur. "Non hoc consilio tantum, hortatuque benigno, suadens atque docens, quasi normam legis haberet Gratia, sed mutans intus mentem, atque reformans, vasque novum ex fracto fingens, virtute creandi, Non istud monitus Legis, Non verba Prophetæ, Non præstata sibi præstat natura; Sed unus qui fecit, reficit," &c.

XXV. Nec aliam esse mentem Patrum Synodi Dordrac., constat ex iis quæ habentur de Corruptione et Conversione hominis, contra Remonstr. qui gratiæ operationem per moralem suasionem, quæ semper esset resistibilis, explicabant, nec alium agendi modum, quam objectivum et moralem ac mediatum per Verbum agnoscebant, ut testantur in Colla. Hagi. p. 308. "Nos," inquiunt, "cum Verbo Dei credimus Dei Spiritum nullum in nobis robur efficere ad conversionem nisi per Verbum, quippe quod est unicum regenerationis nostræ semen," &c. Et pag. 314, "Efficacitas roboris Dei potest statui, aut ut causa fidei nostræ efficiens, quod hic rejicimus, aut ut fundamentum quo fides nititur," id est, ut paulo post interpretantur, "Fidem excitans per modum objecti." Quod Episcopius clarius explicat in Thesibus privatis Disp. 46, hoc Corollarium subjiciens, "An ulla actio Spiritus immediata in voluntatem aut mentem necessaria sit, aut in Scripturis promittatur, ad hoc, ut quis credere possit Verbo extrinsecus proposito? Negativam tuebimur." Quia, ut alibi loquitur Disput. de Perspicu. Script. Th. i. 3, post Socinum Catech. cap. vi. contendit, "posse quemlibet, modo

usu rationis polleat, sine ulla peculiari immediata vel interna lucis collustratione, facillime intelligere et percipere omnes Scripturæ sensus, qui ad salutem necessarii sunt scitu, creditu, speratu, vel factu."

XXVI. Cui errori periculosissimo ut occurrant Patres, sic modum operationis Gratiæ explicant, Th. xi. et xii., "Cæterum quando Deus hoc suum beneplacitum in Electis exequitur, seu veram in iis conversionem operatur, non tantum Evangelium illis externe prædicari curat, et mentem eorum per Spiritum Sanctum potenter illuminat, ut recte intelligant et dijudicent quæ sunt Spiritus Dei, sed ejusdem etiam Spiritus regenerantis efficacia ad intima hominis penetrat, cor clausum aperit, durum emollit, præputiatum circumcidit, voluntatique novas qualitates infundit, facitque eam ex mortua vivam, ex mala bonam, ex nolente volentem, agitque et roborat eam, ut ceu arbor bona fructus bonarum actionum proferre possit. Atque est illa tantopere in Scripturis prædicata regeneratio, nova creatio, suscitatio a mortuis, et vivificatio, quam Deus sine nobis in nobis operatur," &c. Et in rejectione Errorum, Th. vi., Synodus damnat eos, qui docent "in vera hominis conversione, non posse novas qualitates, habitus, seu dona in voluntatem ejus a Deo infundi, atque adeo fidem, qua primum convertimur, et a qua fideles nominamur, non esse qualitatem seu donum a Deo infusum, sed tantum actum hominis, neque aliter donum dici posse, quam respectu potestatis ad ipsum perveniendi. Contradicunt enim hæc sacris Literis, quæ testantur Deum novas qualitates fidei, obedientiæ ac sensus amoris sui cordibus nostris infundere, Jer. xxxi. 33; Isa. xliv. 3; Rom. v. 5." Et Th. vii., Damnat eos qui docent "Gratiam qua convertimur ad Deum, nihil aliud esse, quam lenem suasionem, seu ut alii explicant, nobilissimum agendi modum in Conversione hominis, et naturæ humanæ convenientissimum, quæ fiat suasionibus, nihilque obstare quominus vel sola moralis gratia homines animales reddat spirituales; imo Deum non aliter quam morali ratione consensum voluntatis producere, atque in eo consistere operationis divinæ efficaciam, quæ Satanæ operationem superat, quod Deus æterna bona, Satan autem temporalia promittat. Omnino enim hoc Pelagianum est, et universæ Scripturæ contrarium, quæ præter hunc, etiam alium et longe efficaciorem et diviniorem Spiritus S. agendi modum in hominis conversione agnoscit, Ezec. xxxvi. 26, Dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo in medio vestri."

XXVII. Quam sententiam Calvinus contra Pighium de Lib. Arbit. disputans non semel adstruxit. Ut enim iste cum Pelagio non alia media conversionis nostræ quam externa et objectiva agnoscebat, Ille contra bifariam Deum operari in Electis statuit, "extra per Verbum, intus per Spiritum," ad lib. iv. p. 252. "Spiritu mentes illuminando, corda ad justitiæ amorem cultumque formando, ut novæ creaturæ fiant; Verbo ad eandem renovationem expetendam, quærendam, assequendam excitando." Et cum attulisset objectionem Pighii, qua se constringi et ad contradictionem adigi putabat: nimirum quod "aut Spiritus actione prior esset Verbi prædicatio, aut posterior; Secundum hoc a ratione dissentaneum esse, quia frustra quærerent et appeterent regenerationem fideles, quam jam consecuti essent; Priorem vero esse, doctrinæ meæ non convenire, qui hominem sub naturæ vetustate ne appetere quidem bonum posse traderem?" "Ego vero," inquit, "respondeo, fidelibus jam regeneratis prædicari Verbum, idque efficaciter et cum fructu, non ut nascantur novæ creaturæ, sed ut augescant et adolescant." Et postea, "Paulus dum sibi commissum esse Spiritus ministerium gloriatur, uno verbo hæc duo inter se conciliat, et quid sibi hoc velit declarat: Nempe quod efficaciter insculpat Deus hominum cordibus per

Spiritum, quod per os ejus non ante, nec post, sed simul auribus loquitur. Prædicatione ergo jacitur semen; ut autem radices agat, ut germinet, ut fructificet, Dei Spiritus intus facit," &c. Et paulo post, "Tantum retineamus illam quam describit Paulus arcanæ Spiritus operationis et externæ prædicationis colligationem, et erimus omni difficultate expediti." Et ad lib. vi. p. 275, postquam retulit qualiter vellet Pighius Deum hominem convertere "bonitate et patientia sua, non statim nos puniendo, sed dando tempus et locum pœnitentiæ: adhuc multis mediis, et occasionibus, exhortationibus, beneficiis, et flagellis ad eandem eos provocando, sollicitando et stimulando," subjicit, "Hic vero totus et integer Pelagius sua in cœlum sacrilegia evomit. Externa enim tantum media ponit, quibus invitat Deus homines, atque his includit totam conversionis gratiam; de interiore cordis motu, de renovatione Spiritus altum silentium," &c.

XXVIII. Quibus ita positis, Si jam Quæritur, An præter gratiam objectivam, et mediatam, qua Spiritus per Verbum quacunque opportunitate prædicatum, et quibuscunque circumstantiis et adminiculis stipatum, agit in mentes, requiratur alia gratia subjectiva et immediata, qua immediate in ipsas facultates operetur ad eas ad salutarem Verbi receptionem disponendas, et cujus efficacia conversio necessario et infallibiliter producatur? Respondemus affirmative, ut Ecclesia jam olim contra Pelagianos, et novissime contra Remonstrantes sancivit.

Gratia immediata probatur; 1. Ex hominis corruptione.

XXIX. Rationes sunt, Primo, Quia hoc evincit *Corruptionis et Impotentiæ per peccatum invectæ magnitudo.* Nam si vera sunt, quæ toties Scriptura tradit de miserrima peccatorum conditione, et totali ac absoluta ad bonum impotentia, quum eos non modo ægros et infirmos, sed *mortuos in peccatis* vocat, Eph. ii. 1, 2; *Cæcos*, imo ipsas *tenebras*, Eph. iv. 18, et v. 8; *animales, qui non capiant, nec capere possint, quæ sunt Spiritus Dei*, 1 Cor. ii. 14; *peccati servos*, Joh. viii. 34, Rom. vi. 19; *Dei inimicos*, Col. i. 21; *qui non modo non subjiciantur Legi Dei, sed qui ne possint quidem*, Rom. viii. 7; uno verbo, *qui nihil possint ex seipsis vel cogitare, vel facere boni*, Joh. xv. 5, et 2 Cor. iii. 5; Quomodo stare potest hypothesis, quæ statuit ad convertendum hominem, nihil aliud requiri, quam moralem suasionem et objecti Evangelici propositionem commode et opportune factam? At si nihil aliud requiritur ad sanandam animam; Quomodo dicitur ad bonum plane impotens, imo mortua? Quis sola objecti, quod moraliter tantum et objective agit, propositione, quantumvis opportune facta, mortuum suscitari posse crediderit? Quis non contra agnoscat necessitatem Gratiæ alicujus omnipotentis, quæ novam illi vitam, novasque ad credendum et operandum vires infundat? Et ut ad visionem eliciendam in cæco, et vitæ exercitium in mortuo, non sufficit simplex objecti propositio, sed requiritur imprimis facultatis visivæ quæ corrupta est restauratio, et vitæ per mortem extinctæ redditio; Ita ad visionem spiritualem fidei, non sufficit doctrinæ in Verbo revelatio, nisi intus facultas corrupta sanetur, et ad objectum recipiendum disponatur. Nec satis est ad resurrectionem mortui valido clamore eum ut alto sopitum somno excitare, nisi cum externa voce vis interna et omnipotens addatur, quæ illi vitam restituat. Fateor discrimen inter cæcitatem et mortem spiritualem et corpoream in eo occurrere, quod in ista quidem facultas visiva et vitalis penitus sit ablata, sed per peccatum tantum corrupta sit, non vero extincta facultas rationalis. Sed hoc non obstat quominus utrobique impotentia sit invincibilis, ita ut homo non modo non velit, sed ne possit quidem velle, quia licet potentia naturalis intelligendi et volendi in homine supersit, habitus tamen seu dispositio moralis bene intel-

ligendi et volendi plane amissa est; quæ restitui non potest objectiva tantum veritatis propositione, sed realem virtutis infusionem postulat. Dicere hic, ut volunt Remonstr. et alii, statum peccatoris per *mortem* describi, non tam ad impotentiam ejus, quam ad ejus negligentiam et incuriam notandam, ut *surdi* et *cæci* illi dicuntur sæpe, qui non audiunt nec vident, vel qui nolunt audire vel videre, licet possint, posito antecedente pro consequenti, quia mortui et cæci nihil agunt, Quid est, nisi Scripturæ vim facere, et emphaticas locutiones, quas identidem ad magnitudinem corruptionis nostræ describendam adhibere solet, in meras hyperbolas præter omnem rationem mutare? Ecquid enim toties proponeret nobis peccatorem, ut plane ἀσθενῆ, *impotentem* et viribus destitutum, qui nec possit quicquam veri cognoscere, vel boni præstare, si hoc semper penes ipsum est positum, et revera ἐκ τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν, ita ut non desit nobis capacitas cognoscendi sed tantum cognitio actualis, nec facultas egeat gratia, quæ potentiam vel capacitatem istam agendi conferat, sed tantum quæ eam excitet per objecti propositionem? Quis vero non videt sic veritatem peccati originalis in Scriptura traditam, et constanter in Ecclesia creditam, mirum in modum obscurari et infringi?

XXX. Accedit quod, cum constet nullum objectum unquam concurrere ad formandam et disponendam facultatem suam ad sui exercitium; sed eam supponat dispositam et rite constitutam, siquidem non potest agere in facultatem, nisi per ipsius facultatis vim apprehensivam a qua recipiatur, et quæ agat in ipsum cum proportione debita, quæ hic requiritur; Qualiscunque fiat objecti propositio in mente, irrita semper futura est, nisi concipiatur jam ad id disposita, non utique per Verbum, de quo recipiendo agitur, sed per actionem immediatam Spiritus, qui facultatem præparet. Nam si res non potest operari antequam sit, et omnis actus secundus supponit primum; Quomodo homo peccator poterit actum fidei vel amoris elicere, nisi prius principium, et habitum seu dispositionem moralem credendi et amandi, quam per peccatum amisit, receperit? Quis dixerit facultatem agere debere ut renovetur ac regeneretur? Annon potius renovari et regenerari debet prius ut agat, cum nihil boni agere possit nisi regenita? Frustra hic recurritur ad facultatem naturalem, quæ semper possit objectum oblatum recipere, et apta nata sit ex se ab illo moveri. Quia licet possit semper intelligere et velle quoad τὸ εἶναι, et in genere Entis; nihil tamen potest quoad τὸ εὖ εἶναι in genere moris vel veri cognoscere vel boni præstare, propter congenitum peccati-habitum, et invictam ad malum impotentiam. Itaque eo deveniendum est, ut vel negetur cum Pelagio totalis facultatum nostrarum corruptio, et ad bonum impotentia, ut anima possit agere in Verbum propriis viribus ad agnoscendam veritatem; Vel agnoscatur necessitas Gratiæ alicujus immediatæ et subjectivæ, qua disponatur ad Verbi receptionem.

XXXI. Tantum abest vero, ut Verbum menti corruptæ propositum possit eam movere, vel a præjudiciis liberare; ut Verbum ipsum si non per se, saltem per accidens, ista præjudicia confirmet, et augeat. Quippe Verbum crucis homini animali prædicatum, est *scandalum et stultitia*, ex Paulo, 1 Cor. i. 23, "Prædicamus Christum crucifixum, scandalum Judæis, stultitiam Græcis." Et, 1 Cor. ii. 14, "Homo animalis non capit ea quæ sunt Spiritus Dei, quia illi sunt stultitia; nec potest ea capere, quia spiritualiter dijudicantur:" Ubi innuit mysterium Evangelii, quod a Spiritu Sancto proponitur per Verbi præconium ut summa Dei sapientia, et quæ talis est reipsa, ab homine animali non alio loco haberi, quam meram stultitiam, adeoque ab eo rejici ut rem

contemptu et aversatione hominum dignissimam. Si vero talia præjudicia ex Verbi prædicatione nascuntur et confirmantur; Qui fieri potest ut per eam simpliciter tollantur? Quid quod Scriptura satis testatur corruptionem nostram originalem, non in meris præjudiciis et falsis ideis consistere, alias infantes in quos non cadunt, ab isto peccato essent immunes; Sed in pravis habitibus, et generali facultatum nostrarum ἀταξίᾳ, et innata mortalibus omnibus ad malum totali ac summa animi propensione, unde ortum duxere præjudicia; quam Verbum, quantavis evidentia propositum, nunquam mutare posset nisi accederet vis vorticordia Spiritus, qui cor de novo creet et refingat, et rationem captivando flectat in obsequium Christi.

XXXII. Hoc ipsum vero clarius adhuc confirmatur ex corruptione originali Infantibus congenita. Nam si constat, ut Scriptura toties testatur, eos *filios esse iræ*, non secus ac cæteros, *mortuos in peccatis*, Eph. ii. 1, 2, et *conceptos in iniquitate*, Psal. li., *immundos et ex carne natos*, Job. xiv. 4. Joh. iii. 6, qui per consequens in Regnum cœlorum non possunt ingredi nisi prius regenerentur, Joh. iii. 5, Apoc. xxi. 27; Quomodo repurgari possunt a sordibus suis, et nasci *ex aqua et Spiritu*, id. ex aqua, quæ est Spiritus, vel ex Spiritu Sancto exerente vim aquæ, ut alibi Christus dicitur *baptizaturus Spiritu et igne*, id est, Spiritu igneo, Matth. iii. 11, si nulla datur alia gratia quam objectiva per cognitionem veritatis, cujus certum est eos non esse capaces? Sane vel negandum Peccatum originale in Infantibus, vel statuendum eos gratia immediata et reali sanctificari, ut recipiantur in regnum Dei, cujus exemplum non semel visum in Jeremia, Johanne Baptista, et aliis Spiritu Sancto etiam ante usum rationis donatis. At si talis gratia ipsis infunditur, quæ regenerationem eorum operetur, quidni et poterit adultis communicari ad idem opus producendum? Quamvis enim Spiritus non operetur in adultis sine Verbo, nihil obstat tamen Spiritum distincte a Verbo in ipsis operari, ut sine verbo operatur in infantibus efficacissima virtute, quæ illi tam facilis et prompta est, quam nobis incomprehensa et admirabilis, ut optime notat Calvinus, Insti. lib. iv. c. 16, s. 18.

2. A modo operationis gratiæ.

XXXIII. Secundo, *modus operationis Gratiæ* in nostra conversione hoc ulterius invicte probat, quum describitur per *Creationem*, *Resurrectionem*, *Regenerationem*, *cordis lapidei ablationem*, *et carnei dationem*, *Tractionem*, *Spiritus dationem*, et alias id genus locutiones, quæ summam et invictam important Dei potentiam. Nam si tota Dei actio consistit in clara Evangelii propositione opportune facta, Cur omnipotentia ad id requiritur? Quid in eo est quod superet modum agendi ordinarium hominum? Annon hoc est actionem omnipotentem Dei obscurare, et in nihilum ferme redigere? Quorsum ergo adhibentur a Paulo magnificæ illæ voces ad describendam, quam exerit Deus in nobis, omnipotentiam, Eph. i. 18, 19, 20, quum dicit esse ὑπερβάλλον μέγεθος δυνάμεως, *excellentem magnitudinem virtutis*, et quidem κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, *Secundum efficaciam roboris virtutis ejus*, id. virtutis potentissimæ, *quam exeruit in Christo*, *quum eum suscitavit a mortuis*, si non aliter agit Deus, quam moraliter et objective, prout homines solent? An creare nos dicendus esset, si nihil aliud erga nos præstat quam docere et suadere? Non patitur sane Dei sapientia, quæ res aptissimis verbis solet exprimere, ut credamus eum tam emphaticas et efficaces locutiones tam remissæ et leni actioni describendæ usurpare voluisse: Sed postulat ut vim quandam efficacissimam, si non physicam, at hyperphysicam, et maxime realem notari dicamus. Nec si Scriptura jubet nos facere nobis cor novum, sequitur hoc pendere ab homine, non a

Deo, vel regenerationem inchoari ab opere quod Deus jubet hominem facere, et quod cum homo facit paulatim reviviscit, ut loquuntur Remonstrantes. Quia mandatum istud notat quid debeat, non quid possit; et exigitur ab homine, dum mortuus est, quod non facit nisi vivificatus, Deo ipso quod jubet in nobis faciente.

XXXIV. Nec parum huc facit *Generationis* similitudo, quæ toties adhibetur in hoc argumento. Nam ut in generatione hominis, vel rerum aliarum quæ gigni solent, duo necessario requiruntur; semen quod extrinsecus advenit, et virtus interna uteri vel terræ, quæ illud recipit et vivificum reddit, quam semen non dat, sed supponit: frustra enim jaceretur in terram vel uterum, nisi vis interna et vitalis adesset, quæ illud exciperet et radicaret: Ita in Regeneratione, cum Verbo, quod habet rationem Seminis, requiritur vis interna et vivifiea Spiritus, qui cor disponat ad illud recipiendum; ut non cadat inter spinas, vel loca petrosa, et viam tritam, ubi vel suffocetur, vel statim exarescat, sed *in bonam terram*, *cor* scilicet *bonum et honestum*, Luc. viii. 15, non utique tale natura sua, sed a Spiritu per gratiam immediatam factum. Et quemadmodum uterus sterilis vel effœtus, qualis fuit uterus Saræ, nunquam posset concipere ex semine, nisi cum semine daretur vis quædam interna, quæ uteri debilitatem confirmaret, et capacem illum redderet ad recipiendum semen, et ex eo concipiendum fœtum, per vim πλαστικὴν quæ in eo est, quod Paulus de Sara testatur, quum ait Heb. xi. 11, "illam per fidem accepisse vim ad concipiendum semen:" Ita cor hominis, quod non modo sterile est et effœtum, sed plane mortuum, et viribus destitutum ad boni ullius conceptionem, non posset unquam ex semine Verbi novæ creaturæ fœtum concipere, nisi vis vivifica Spiritus illi suppeditaretur ad concipiendum.

3. Ex locis ubi gratia proponitur ut necessaria ad receptionem Verbi.

XXXV. Tertio, Huc pertinent loca Scripturæ varia, in quibus Gratia proponitur ut necessaria ad receptionem Verbi, ut quum Psaltes, Psal. cxix. 18, petit sibi, "aperiri oculos ad contemplanda mirabilia Legis;" et Paulus, Eph. i. 17, 18, precatur Ephesiis, "Spiritum sapientiæ et revelationis, oculos scilicet mentis illuminatos, ut cognoscant spem Vocationis, et divitias gloriæ in Sanctis." Christus, Luc. xxiv. 45, dicitur, "mentem discipulis aperuisse ad intelligendas Scripturas." Non dicitur tantum διανοῖξαι τὰς γραφὰς, *explicasse Scripturas*, ut fecerat discipulis Emaunticis, ver. 32, quod ad externam prædicationem pertinebat; sed *aperuisse mentem ipsam*, quod innuit vim et efficaciam Spiritus intus operantis, et mentem illustrantis, quomodo alibi Deus dicitur *aurem aperire*, Isa. xlviii. 8, et l. 5, iis quos ad audiendum Verbum disponit, quia Verbum frustra prædicatur, et signa videntur, nisi Deus det oculos ad videndum, aures ad audiendum, et cor ad intelligendum, Deut. xxix. 3, 4. Eodem sensu, Act. xvi. 14, Deus dicitur "cor Lydiæ aperuisse, προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου, ut attenderet iis quæ dicebantur a Paulo." Ex quibus clarum est oculorum et cordis apertionem poni ut medium ad attentionem seu intelligentiam Verbi, et obedientiam fidei, absque qua non posset obtineri. Nam si aperiri debuit cor ad attendendum Verbo, Ergo non potuit aperiri per Verbum, sed antecedenter ad Verbi receptionem apertum esse debuit. Et rei ipsius natura hoc postulat; Cum enim attentio Verbi non possit esse in corde clauso, sed aperto, necessario supponi debuit apertum ad attendendum. Nec potest illa apertio solum fieri per Verbum, utpote quod illam procurare non possit, nisi qua receptum in corde per attentionem, quæ apertionem jam supponit. Cum ergo apertio ista significet obstaculorum omnium, quæ Verbi ingressum et fructum impediebant, remotionem, quæ

tam in mente et voluntate, quam in affectibus occurrebant, a gratia necessario fieri debuit distincte a Verbo.

XXXVI. Frustra reponeretur hic cum Remonst., apertionem istam cordis etiam per Verbum fieri potuisse, ut alibi, Act. xxvi. 18, Paulus dicitur "missus ad Gentes ad aperiendum oculos ipsarum, ut converterentur a tenebris ad lucem;" Atque ita non differre ab attentione, sed pro uno eodemque sumi, ut Deus cor illi aperuisse dicatur, quum ipsa attendit verbis Pauli, nihilque aliud innui, quam prædicationem Pauli fuisse efficacem, et hujus efficacitatis laudem esse Deo primo omnium rerum motori tribuendam. Nam licet cordis apertio etiam suo modo Verbo tribuatur objective, quatenus per moralem causam fieri potest, quia non sine Verbo, sed ad ejus præsentiam, fieri solet; et Ministris Verbi adscribatur instrumentaliter, quia sunt organa, quibus Deus ad hoc opus utitur; Non posset tamen simpliciter a Verbo, vel per Verbum a Viris Dei propositum effici, nisi ad Verbum accederet vis interna Spiritus a Verbo distincta, cujus interventu Verbum extrinsecus menti propositum ab ea cum fide recipiatur. Quod Lucas distincte notat, quum ait primo Lydiam *audivisse Paulum*, id est, interfuisse ejus concioni, et Verbum ejus auribus excepisse; Quia vero frustra aures ferit Orator, nisi cor reseret Creator, et Verbum incassum ostium cordis per incredulitatem et ignorantiam clausum pulsaret, nisi per gratiam Dei, operantis id ipsum quod præcipit, aperiretur; Ideo addit Deum aperuisse illi cor ut attenderet ad ea quæ docebantur a Paulo, finem et effectum istius apertionis notando. Atque ita tria hic distincte recensentur, quæ in Vocatione efficaci occurrunt: Primo, actio Pauli prædicantis, (2) actio Dei cor aperientis, et (3) actio Lydiæ Verbum corde aperto fide amplectentis; quæ tria ex Verbis Lucæ sponte fluunt: Ut non recurrendum sit ad figuram Hendiadin, ut apertio cordis, et attentio, pro uno eodemque sumantur, quod coactum esse et minus appositum verbis Lucæ proclive est cuivis agnoscere. Si vero alibi cordis apertio homini præcipitur, Apoc. iii. 20, hoc fit ad notandum ejus officium, non vires. Deinde ad jam Vocatos proprie refertur. Tertio, non fit sine Dei gratia, quæ ut objective agendo pulsat, ita subjective operando sibi ipsi aperit.

4. Ex locis in quibus virtus Spiritus distinguitur a Verbo.

XXXVII. Quarto, Pro Gratia immediata faciunt loca illa, in quibus virtus Spiritus S. in nobis operantis aperte distinguitur a Verbo; ut 1 Thess. i. 5, 6, "Evangelium nostrum," inquit Apost., "non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute et Spiritu Sancto," &c.; quod parum apposite diceretur, si Spiritus non aliter ageret, quam per sermonem, et objective. Sic alibi de Ministris Verbi loquens, 1 Cor. iii. 6, 7, 9, "Paulus plantat," inquit, "Apollos rigat, sed Deus dat incrementum; neque qui plantat, neque qui rigat est quicquam, sed Deus dans incrementum. Dei ergo sumus cooperarii," &c. Ubi non tantum Deus et homines opponuntur, sed actio hominis plantantis et rigantis per Verbum aperte distinguitur ab actione interna Dei dantis incrementum, id est, vim germinandi, crescendi et fructificandi. Unde plantans et rigans nihil esse dicuntur ratione operationis ipsorum, non absolute et simpliciter, quasi vanum sit eorum ministerium, sed comparate præ Deo, quia nihil præter externam operam conferre possunt, quæ sine Deo inanis foret, qui non tantum cum ipsis ad plantationem et rigationem externam concurrit, sed quod præcipuum est in hoc opere, vitam et augmentum operatur, in quo nullum habet συνεργὸν. Atque ita Paulus ad concordiam Corinthios hortatur, et ad prævertenda dissidia et factiones, quæ occasione Pastorum inter eos videbantur: Cum

enim *unum* sint omnes, ver. 8, id. munere et opere conjunctis viribus uni Domino servientes, et eidem negotio incumbentes, non æquum erat ut partes facerent, vel ut propter eos in factiones dividerentur. Hinc Calvinus adversus Pighium l. c. p. 212, bene colligit, "bifariam in Electis suis Deum operari, extra per Verbum, intus per Spiritum." Et paulo post, "Prædicatione," inquit, "jacitur semen; ut autem radices agat, ut germinet, ut fructificet, Dei Spiritus intus facit." Quo spectant et ista Cameronis, Disp. de Grat. et Lib. Arbi. Th. 20, quæ aperte gratiam immediatam supponunt. "Quod autem Evangelii Ministri Dei cooperarii dicuntur, aliorsum pertinet: Sic enim instituitur comparatio inter externam Verbi prædicationem, ejusque in hominum animis vim et efficaciam, quarum prior a Deo quidem est, sed operæ humanæ interventu, altera immediate a solo Dei Spiritu proficiscitur. In quo apparet imago quædam cooperationis, homine extrinsecus loquente, Spiritu intus persuadente."

5. Ex locis quæ internam actionem Dei notant.

XXXVIII. Quinto, Non minus solide hoc evincunt loca, quæ actionem aliquam internam Deo tribuunt in hominis conversione: quum Deus dicitur *operari in nobis velle et perficere*, Phil. ii. 13; *Opus fidei potenter implere in nobis*, 2 Thess. i. 11; *Facere in nobis quod ipsi gratum est coram se*, Heb. xiii. 21, et alia id genus: Ad quod referri debent et ea, in quibus Deus promittit, "se positurum Leges suas in nobis et scripturum in cordibus nostris," Jer. xxxi. 33; et apud Ezech. xxxvi. 26, 27, quod sit "daturus nobis cor novum, et spiritum novum positurus in medio nostri, et facturus ut ambulemus in ejus statutis." Quæ vel nullum sensum habent, vel actionem aliquam intimam et efficacissimam in corda nostra important. Nec dici potest operationem mediatam Spiritus, quæ fit per Verbum, internam etiam recte dici, quia non pulsat tantum aures corporis, sed defertur etiam ad ipsam mentem quam afficit; Nam eadem ratione sermo quorumlibet hominum alios alloquentium, ac docentium, et persuadentium, qui ad mentem ipsam per sensus defertur, internus dici posset, quod nemo dixerit tamen; Cum clarum sit per istas locutiones fieri antithesim modi agendi Dei ad modum agendi hominum, qui in externa tantum objectorum propositione consistit, ubi Deus cor ipsum intime pervadit, et immediate afficit. Imo sic optime distinguitur efficacia Spiritus operantis in Fœdere Gratiæ, a modo agendi Dei in Fœdere Legali. Nam in isto, Spiritus quidem per Viros θεοπνεύστους Legem promulgabat extrinsecus, et mentem ipsam intus etiam utcunque commovebat; sed quia imperabat tantum, non vero operabatur, vel vires ad agendum suppeditabat, ideo *litera* dicitur a Paulo, 2 Cor. iii. 6, *scripta in tabulis lapideis*, ver. 3. Verum quia in Fœdere Gratiæ, Spiritus non modo imperat officium per Verbi præconium, sed intime et immediate docilitatem et obsequium operatur; Ideo dicitur inscribere Legem in cordibus, et facere ut ambulemus in ejus præceptis.

XXXIX. Hoc ipsum vero luculentius confirmatur ex *dono Spiritus*, qui nobis confertur per Christum, qui ut distinguitur a Verbo, ita distincte ab eo operatur; Non modo, quia non est tantum vis quædam, quæ in homine se exerat, sed Persona divina, quæ in corda nostra venit, ut in iis habitet tanquam in Templis suis, 1 Cor. iii. 16, et vi. 19, et ut maneat nobiscum in æternum, Joh. xiv. 16; Sed etiam quia eas operationes in nobis edit, quæ intimam et immediatam ejus gratiam arguunt. Ecquid enim unus et idem Spiritus omnia operari diceretur in nobis, tam quoad dona extraordinaria et quibusdam propria, quam quoad ordinaria et communia omnibus fidelibus, 1 Cor. xii. 11, testari Spiritui nostro nos esse

filios Dei, loqui et clamare in nobis, sublevare infirmitates nostras, et intercedere pro nobis gemitibus ineffabilibus, Rom. viii. 26, nos confirmare et obsignare in diem redemptionis, 2 Cor. i. 22, Eph. iv. 30, scrutari corda, et ad modum ignis, olei, lucis, vitæ, ad intimos cordis recessus penetrare, et alia id genus; Si tota ejus virtus non ulterius extenditur, quam ad mediatam actionem per Verbum, non vero immediatum sit regenerationis principium, quod vitam, fidem, sanctitatem et gaudium animis nostris infundat? Imo antithesis quam Apostolus instituit inter Carnem et Spiritum, Rom. viii., postulat, ut quemadmodum Caro est principium internum et immediatum in homine carnali omnium peccatorum: Ita Spiritus sit principium internum et immediatum in homine fideli et regenito omnium bonorum operum, per quem vivant et ambulent, et juxta Dei Verbum actiones omnes suas componant. Eo pertinet quod dicitur, Joh. xiv. et xvi., Paracletus omnia suos docturus, et in omnem veritatem eos deducturus; Quod ne quis ad privilegium aliquod peculiare Apostolis referat, Johannes 1æ c. ii. 27, ad omnes fideles extendit, "Sed vos," inquit, "Unctionem habetis a Sancto, et nostis omnia, nec opus habetis ut quisquam vos doceat; Unctio enim ipsa vos docet omnia." Ubi per Unctionem constat intelligi Spiritum Sanctum, non externe tantum per Verbum, sed interne et immediate fideles docentem: Quo sensu alibi vocantur θεοδίδακτοι, Joh. vi. 45, non modo quia Verbo Christi instituuntur, sed etiam quatenus a Patre interne docentur et trahuntur ad Christum.

6. A necessitate et possibilitate ejus.

XL. Sexto, Si Gratia immediata non est admittenda, Vel ideo fit, quia non est necessaria, vel quia non est possibilis, vel quia vim aliquam facit humanæ voluntati, et libero arbitrio. Sed nihil tale dici potest. *Necessitas* ejus supra demonstrata est ex corruptionis et impotentiæ nostræ magnitudine, et confirmata ex necessitate regenerationis in infantibus, quæ aliunde oriri non potest. *Possibilitas* patet, non modo ex extraordinariis et immediatis conversionibus eorum, qui ilico et uno quasi momento et oculi nictu absque prævio Verbi præconio renovati sunt, et ad Christum adducti, ut in Zacchæo, Latrone, et Paulo visum; Sed etiam ex Viris θεοπνεύστοις, qui arcanos et immediatos habuerunt Spiritus S. afflatus, quales fuerunt Prophetæ et Apostoli, aliique Viri divini, qui φερόμενοι ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου, *acti a Spiritu S. locuti sunt*, ut ait Petrus, secundæ cap. i. 21, et in quibus Spiritus Sanctus loquebatur, quique dabat ipsis loqui, Matth. x. 19, 20. Nam si gratia immediata in ipsis egit, quidni et poterit agere in aliis; cum idem Spiritus qui Prophetiæ fuit author in Viris Dei, sit etiam author fidei in Credentibus. Unde etiam colligitur talem gratiam non repugnare libertati nostræ; Nam si potuit operari sine ulla voluntatis et libertatis Sanctorum læsione, quidni pariter agere poterit in fidelibus, illibata manente ipsorum natura et libertate?

7. Ab absurdis.

XLI. Denique, ne plura, quæ congeri adhuc possent, afferamus argumenta; Absurda varia, quibus sententia quam impugnamus premitur, ejus falsitatem satis demonstrant. Nam si nulla datur alia Spiritus operatio in Vocatione, quam mediata per Verbum, et per moralem suasionem, Causa discretionis inter ejusdem Verbi Auditores, quorum alii convertuntur, alii manent increduli, non pendebit a Gratia, sed ab homine, contra Paulum, 1 Cor. iv. 7. Cum enim Verbum, per quod gratia supponitur tantum operari, pariter utrisque sæpe proponatur, eodem tempore, et loco, ab eodem præcone, et cum iisdem rationibus et motivis, nihil hic occurrere potest, quod non sit ambobus commune, et per consequens quod discrimen unius ab alio facere possit. Nec juvat hic recurrere ad *diversitatem circumstantiarum* Verbum præceden-

tium aut comitantium, quæ a Spiritu Dei ita apte et opportune dispensentur respectu unius, et non alterius, ut quoad illum effectus necessario sequatur, quoad istum vero minime. Nam licet fateamur varias circumstantias ad hoc opus concurrere, et a Deo sapientissime dispensari, et non parum conferre ad boni operis successum; Negamus tamen varietatem istam circumstantiarum, vel earum concursum posse dici causam propriam et adæquatam istius discriminis. Nam circumstantiæ illæ omnes quæcunque tandem illæ sint, Vel se tenent ex parte *objecti*, id. Verbi; Vel ex parte *subjecti*, id est, hominis. A parte *objecti*, nulla potest dari circumstantiarum varietas ex nostra hypothesi, quia supponimus idem Verbum, ab eodem Pastore, eodem tempore, et loco, eodemque modo, utrisque prædicari. A parte *subjecti*, Vel sunt tantum extrinsecæ et accidentales, quæ nullam habent necessariam connexionem cum effectu, quæque ideo non possunt esse causæ discretionis unius ab alio; Vel intrinsecæ et essentiales, quæ effectum necessario post se trahunt, et quibus positis non potest non sequi; quales sunt illæ, quæ subjectum diversimode afficiunt et disponunt. De istis vero rursus quæritur: An diversitas illa, quam in subjecto producunt, qualis est v. g. attentio, docilitas, et animi submissio, sit a natura, An vero a Gratia? Si a natura, vicit Pelagius, et homo seipsum discernit. Si a Gratia, cum hoc non possit pendere a Verbo, quod utrisque commune esse diximus, hæc ipsa est Gratia immediata quam ponimus, quæ istius discriminis causa fuerit.

XLII. Deinde, Si varietas circumstantiarum, diversitatem effectus facit; Ergo ubicunque ea occurret, diversus etiam effectus sequetur; ubi vero pares erunt, idem debebit esse. At aliter se rem habere constat. Nam in variis circumstantiis idem non desinit esse effectus, et in iisdem sæpe diversus. Quot sunt quibus felix nativitas, bona institutio, benedictiones item et castigationes, et similia bona vel mala pariter contingunt, qui tamen diversimode illis afficiuntur, vel ad bonum vel ad malum? Quot item qui in diversis plane circumstantiis positi, pariter tamen a Gratia convertuntur? Latrones v. g. duo cum Christo crucifixi in iisdem plane circumstantiis versabantur, idem objectum oculis offerebatur, eadem verba aures feriebant, et per omnia pares videbantur. Alter tamen credit et convertitur; Alter vero incredulus manet et obstinatus. Quænam istius discriminis assignari potest ratio? An quod diversa fuerit utriusque nativitas, vel institutio, vel diversum vitæ genus, vel aliæ circumstantiæ occultæ? Sed præterquam quod gratis hæc supponuntur, non probantur; Si hæc maxime vera forent, nihil ad rem facerent, quia veram et propriam causam tanti discriminis dare non potuerunt. Nam variæ illæ circumstantiæ, quæ non prohibuerunt, quominus, ubi æqualis male agendi occasio data fuit, uterque pariter latrocinium exerceret, quomodo potuissent alterum ad impietatem et blasphemias impellere, alterum ad pietatem et fidem flectere, ubi par omnino conversionis ad Deum occasio data fuit? Non alia ergo discriminis istius causa esse potuit, quam arcanus Spiritus Sancti motus, qui in simili statu, similem tamen dare non voluit gratiam, ut ostenderet se ubi vult spirare, et quorum vult misereri, et quos vult indurare. Rursus, qui factum, ut ad easdem conciones Petri et Pauli eodem tempore et loco, et cum iisdem circumstantiis habitas ad innumeros, alii tamen ex iis crediderint, alii increduli manserint? Non alia sane istius discretionis ratio dari potest, quam interna animi dispositio, quæ, si non est a gratia subjectiva, a natura pendere contra Scripturam dicenda erit.

XLIII. 3. Si vocationis efficacia pendet a concursu circumstantiarum,

quæ opportune a sapientia Dei dispensentur, prout videt convenire hujus vel illius statui, ingenio, et animi dispositioni; Recte Bellarminus, et plerique Pontificii cum ipso, Vocationis efficaciam volunt pendere ab ejus *congruitate*, quia Deus hominem vocando, " Eam suasionem adhibet, quam videt congruere ingenio eorum quos efficaciter trahere decrevit, &c., et ut videt voluntatem aptam esse ad consentiendum," ut supra probatum est ex Bell. Th. 3. Cum vero commentum istud constanter hactenus ut falsissimum sit rejectum; Quam suspecta debeat esse illa hypothesis, quæ si non cum ipso plane convenit, proxime tamen ad illud accedit, facile quivis judicare potest.

XLIV. 4. Si tota Spiritus actio sit per verbum cum certis circumstantiis dispensatum; Non alia ratione fient Christiani in Ecclesia, quam Philosophi in Schola; Nec actio Dei peccatores convertentis, differet ab actione Oratoris homines eloquentia sua ad assensum pertrahentis, vel Doctoris discipulum suum docentis. Utrobique enim datur actio moralis et objectiva, per quam doctrina proponitur, et rationibus variis ad persuadendum aptis confirmatur. Utrobique circumstantiæ quæruntur et captantur sive a tempore, sive a loco, sive a statu et dispositione personarum, quæ magis congruæ sint et opportunæ ad operis productionem. Utrobique rationes deferuntur non ad aures corporis tantum, sed ad animam ipsam per viam cognitionis, qua præjudicia a mente fugantur, et veritas illi imprimitur. Nec hic discrimen facere potest, Vel *natura Objecti*, quod longe præstantius sit in disciplina Christiana, quam in humanis: Quia non quæritur de natura objecti, sed de modo quo recipitur ab homine, et in eo operatur; Vel *varietas rationum* et motivorum, quibus utitur Spiritus S. in verbo ad persuadendum, quæ longe sint efficaciora in Evangelio, quam in Philosophia, petita puta ab authoritate Dei loquentis: quia ista sunt mere externa, quæ graduale quidem et accidentale discrimen aliquod facere possunt, sed non essentiale et specificum, cum modus persuadendi per rationes idem utrobique maneat; Vel *concursus circumstantiarum*, quæ a Deo non tantum observentur, sed ita apte dispensentur, ut effectum necessario post se trahant, quod ab homine fieri nequit, penes quem non sunt positæ, et a quo non pendent: Quia licet Dei, ut summi Rectoris et Domini, sit dispensare istas circumstantias, Hominis vero eas tantum observare, et oblatis uti; Unde fit ut non semper persuadeat, quia non potest concursum istarum circumstantiarum assequi: Certum tamen est quum persuadet, id non aliunde fieri, quam ex concursu istarum circumstantiarum, quibus oblatis opportune usus est. Quis vero dixerit invictam Dei gratiam non aliter differre a modo agendi ordinario hominum infirmorum? Cur ergo tam sollicite Spiritus S. gratiæ petitur, ut fieri solet, quoties Verbum prædicatur, ut intus corda disponat et aperiat, dum Pastor aures corporis pulsat, si tota ejus operatio dispensatione circumstantiarum absolvitur?

XLV. 5. Si conversio hominis Deo, non homini, adscribenda est, quia cum oblatione Verbi dispensat circumstantias, ex quarum concursu infallibilis eventus sequitur; Quidni dicamus pariter Deum esse authorem et causam mali, quia non minus certo dispensat objecta, quibus impii ad vitia, et certa etiam vitia, alliciuntur, et circumstantias, ex quibus peccatum necessario oritur? Nemo nescit non sine Dei providentia et dispensatione speciali factum, quod Judas tentatus fuerit pecunia, Judæi invidia adversus Christum commoti, et Herodes ac Pontius Pilatus de Christo neci dando consenserint, cum testetur Petrus nihil ipsos fecisse, nisi quod manus et consilium Dei, id. consilium Dei efficax, antea decreverat fieri, Act iv. 28. Nec dubium est, quin venditio Josephi a fratribus, et ejus deductio in

Ægyptum procurata sit a Dei providentia per dispensationem et concursum earum omnium circumstantiarum, quæ effectum istud post se traxere. Unde Josephus agnoscit Deum ipsum se in Ægyptum misisse, et convertisse in bonum quod fratres cogitaverant in malum, Gen. l. 20. Jam si providentia Dei, quæ per dispensationem objectorum et circumstantiarum versatur circa malum, non reddit eum peccati authorem; Cur dispensatio objectorum et circumstantiarum, quæ nos ad Christum trahit, reddet eum authorem conversionis nostræ? Et si impii, licet a variis tentationibus a Dei providentia singulari dispensatis ad malum impulsi, non desinunt esse authores peccati sui; Cur fideles qui non alia ratione supponuntur trahi ad Christum, quam per propositionem objectorum, et certarum circumstantiarum dispensationem et concursum, non essent pariter authores conversionis suæ?

XLVI. Ex quibus facile est concludere veram discriminis inter verbi auditores causam non aliam esse posse, quam virtutem arcanam et immediatam Spiritus S. quosdam præ aliis afficientis. Quæcunque enim aliæ afferri possunt, vel a nativitate, et temperamento, vel ab institutione, vel a præceptis et exemplis, vel a beneficiis et calamitatibus, vel ab aliis id genus circumstantiis et adminiculis; Præterquam quod incredulis, pariter ac fidelibus, competere possunt, Certum est talia non esse, quæ causalitatem proprie dictam habeant, quæ effectum ipsum attingant, et cor hominis necessario convertant, utut possint illud utcunque commovere et excitare. Fateor attentionem et docilitatem, per quam homines fiunt θεοδίδακτοι, Johan. vi. 45, quæ in his potius quam in illis occurrit, hujus discriminis causam esse. Sed cum a natura non possit esse, sed a Gratia, siquidem omnes sumus pariter ad vocem Dei surdi, imo et plane mortui; vel ex eo Gratiæ immediatæ necessitas et veritas invicte probatur.

Fontes Solutionum.

XLVII. Efficacia quæ tribuitur causæ iustrumentali, nihil detrahit causæ principali, nec eam excludit, sed supponit. Omnia ergo elogia, quæ Verbo tribuuntur, ut quod sit Regenerationis nostræ semen, quod illuminet mentem, quod sanctificet corda, quod quovis gladio ancipiti penetrantius pertingat usque ad divisionem animæ, et similia, evincunt quidem conversionem non fieri sine Verbo, Et Spiritum S. eo uti tanquam organo efficacissimo ad ejus productionem; Sed non inferunt statim nonnisi per verbum Spiritum operari: Cum quævis oblatio Verbi objectiva etiam efficacissima, irrita semper esset futura, sine immediata Spiritus virtute, ut antea visum.

XLVIII. Quamvis Verbum non sufficiat ad conversionem sine Gratia immediata, Non propterea Deus argui potest, quod medium insufficiens adhibeat ad producendum effectum quod intendit; Vel peccatores aliquem excusationis prætextum obtendere posse. Quia non desinit Verbum sufficiens esse in ordine suo, nimirum a parte objecti. Et si manet inefficax in reprobis, non fit per se ex defectu Verbi, sed per accidens ex vitio hominis; quod tantum abest, ut illum excuset, ut reatum ejus magis aggravet.

XLIX. Licet homo in statu peccati nunquam destitutus sit facultate naturali intelligendi et volendi, qua feratur in objectum ipsi propositum, et illud saltem quoad vim terminorum et cognitionem mere historicam utcunque capere possit: Ita tamen corruptus est, ut nulla capacitas vel dispositio moralis amplius in ipso supersit ad bene agendum, donec per Gratiam immediatam disponatur ad receptionem salutarem Verbi, et cognitionem ejus practicam.

L. Quum Spiritus immediate agens in nobis nunquam sit sine Verbo,

motus ejus non potest dici brutus et irrationalis, qualis est erga truncos et stipites, sed cum cognitione et lumine semper conjunctus. Non alio quippe spectat immediata ista operatio, quam ut Verbum propositum cordi imprimat, rationem cæcam captivando in obsequium Christi, et ῥοπὴν seu propensionem voluntatis ad malum, victrice delectatione ita mutando, ut quod antea odio et contemptu prosequebatur tanquam summum malum, jam amore ferventissimo prosequatur, ut summum bonum.

LI. Spiritus immediate in nobis operatur, non tam ante, aut post Verbum, quam simul cum Verbo; ita ut conversio quæ a Spiritu producitur, in suo ordine etiam a Verbo efficiatur: ab isto quidem objective et moraliter, ab illo vero efficienter et subjective. Hinc fides quæ dicitur esse ex auditu objective, est tamen a spiritu efficienter, qui ideo *Spiritus fidei* dicitur, 2 Cor. iv. 13, quatenus idem objectum, quod per Verbum extrinsecus proponitur, et ab homine saltem theoretice et historice recipitur, per Spiritum intus menti imprimitur, ut ab eo practice et salutariter credatur.

LII. Ut Verbum non excludit Gratiæ immediatæ necessitatem: Ita nec Gratia immediata usum Verbi et aliorum mediorum externorum excludit, sed supponit. Quamvis vero sublato Verbo et circumstantiis illud comitantibus, non possit fieri ordinarie conversio, non sequitur illis positis, statim eam poni, nisi gratia immediata illud comitetur.

LIII. Quamvis hominis impotentia mere moralis esset; Non sequeretur morali tantum ratione per solam gratiam objectivam sanari potuisse. Imo cum inexpugnabilis sit in genere moris, vim aliquam morali fortiorem, id est, hyperphysicam et divinam postulat, qua vincatur. Nec magis illi per rationes morales remedium afferri potest, quam morti naturali per media naturalia. Nec si sola verbi diabolici suasio istam impotentiam genuit, statim tolli potest sola Verbi divini suasione. Quia in natura integra mutabilitas fuit essentialis homini, qua facile a bono in malum deflectere potuit. Sed in natura corrupta nullæ supersunt amplius vires, quibus a pessimo statu ad optimum resurgat. 2. Gratis supponitur impotentiam per peccatum contractam esse mere moralem; cum physica etiam et sit et bene dicatur, ut probatum fuit Loc. X. Qu. 4, tum quia a natura nobis inest, et invicta est ac insuperabilis homini non minus ac mere naturalis; tum quia realem et physicam inordinationem et corruptionem infert, non quidem in animæ ipsius substantiam, (ut volebat Flaccius, cujus commentum merito explosum est, nec nisi falsissime nobis impingi potest,) sed in ipsas facultates, tum inferiores appetitus, per rebellionem affectuum, tum superiores mentis et voluntatis, per pravos habitus illis congenitos, qui non possunt nisi hyperphysica et efficacissima operatione in integrum restitui, ut a bono sensibili ac corruptibili ad æternum et spirituale convertantur.

LIV. Gratia immediata, qualis ab Orthodoxis docetur, nihil habet commune cum Enthusiasmo, sed diversimode ab eo differt. 1. Enthusiasmus novas quærit revelationes extra Verbum; Sed Gratia immediata nullas, quia Verbum semper comitatur, nec aliud agit, quam ut illud menti imprimat. 2. In Enthusiasmo objecta, quæ menti imprimuntur, non extrinsecus adveniunt, sed intus a Spiritu per arcanas inspirationes suggeruntur. Sed hic objectum supponitur semper extrinsecus advenire, et ex Verbo peti. 3. Enthusiasmus fit per subitos motus, qui ipsum discursum et ratiocinationem antevertunt, et sæpe excludunt. Sed Spiritus operatio non excludit, sed secum trahit ratiocinationem et gratum voluntatis consensum. Denique ne plura discrimina jam persequamur, Enthusiasmus non infert cordis mutationem, et mentem afficit immutata

sæpe manente voluntate; Unde in impios etiam cadit, ut in Balaamo, et aliis visum: Sed operatio Gratiæ necessario infert cordis mutationem et sanctitatis studium.

LV. Cum Spiritus, qui immediate in nobis operatur, idem sit in omnibus Electis, qui inspirat ipsis dilectionem veritatis, et obsequium fidei, et cætera dona ipsis largitur; Perperam traducitur tanquam *Spiritus privatus*, qui nobis a Pontificiis injustissime objicitur.

LVI. Licet motus deliberati et rationales appetitus supponant præviam cognitionem intellectus in ordine naturali et bene constituto; Non sequitur ita se rem habere semper in ordine perturbato et statu peccati: quia dantur varii motus indeliberati, qui oriuntur ab affectibus corruptis, qui judicium ipsum intellectus prævertunt; imo ad illud eum impellunt et determinant, juxta illud tritum, *Ut quisque est affectus judicat.* Unde per solum judicium intellectus corrigi non possunt, sed a Gratia immediata sanari debent.

LVII. Quamvis modus secundum quem gratia immediata in nobis agit, nec perfecte concipi nec exprimi possit, non propterea ejus veritas neganda est: Cum innumera sint quorum veritas a quoquam negari non potest, quorum tamen modum a nullo intelligi constat.

QUÆSTIO V.

An in primo Conversionis momento, homo mere passive se habeat, An vero voluntas ejus gratiæ Dei utcunque cooperetur? Prius Affirm., Poster. Neg., contra omnes Synergistas.

I. Quæstio hæc nobis intercedit cum Pontificiis, Socinianis, et Remonstrantibus, Aliisque Pelagianorum et Semipelagianorum traducibus, qui ne liberum hominis arbitrium lædatur, vel auferatur ab homine in Vocatione, censent id aliquam habere συνέργειαν et concursum cum gratia Dei, unde dicti sunt *Synergistæ.*

II. Non quæritur De secundo Conversionis momento, in quo certum est hominem non mere passive se habere, sed Deo cooperari, vel potius suboperari; siquidem actu credit et se ad Deum convertit, dum actus agit, et regenitus ac motus a Deo, seipsum movet ad exercitium novæ vitæ; Sed De primo momento, quo primum convertitur, et novam vitam per regenerationem accipit; in quo mere passive se habere ad modum subjecti recipientis, non vero principii agentis, contendimus.

III. Non quæritur rursus, An homo se convertere possit sine gratia: Pontificii enim agnoscunt necessitatem gratiæ cujusdam prævenientis et excitantis; nec quisquam hoc sustinet asserere, nisi qui peccati originalis labem plane negaverit: Sed, An cooperari possit gratiæ illi excitanti?

IV. Non quæritur, An ullæ necessariæ sint dispositiones in homine, quibus ad conversionem præparetur: Fatemur enim in spirituali generatione, non minus ac in naturali, per multas præcedaneas operationes ad spiritualem nativitatem perveniri, et Deum, qui opus istud in homine non per raptus violentos, vel motus Enthusiasticos vult peragere, sed modo naturæ nostræ convenienti, et qui non uno momento, sed successive et gradatim illud promovet, uti variis dispositionibus, quibus homo paulatim præparetur ad gratiam salutarem recipiendam, saltem in Vocatione ordinaria; Ita ut varii sint actus antecedanei ad conversionem, et quasi *gradus ad rem*, antequam ad statum regenerationis

perducatur, vel externi qui ab homine fieri possunt, quales sunt Templum adire, Verbum audire et sim., vel interni, qui a gratia etiam in nondum conversorum cordibus excitatur, quales sunt Verbi propositi receptio et apprehensio, notitia voluntatis divinæ, sensus aliquis peccati, timor pœnæ, et desiderium aliquale liberationis: Sed quæritur, An in ipso conversionis momento, et quoad *gradus rei*, homo habeat aliquid ex se quo cooperetur gratiæ efficaci, ita ut opus non gratiæ tantum, sed et libero arbitrio a gratia excitato tribui possit; quod affirmant Pontificii, et cæteri Pelagianizantes; Nos negamus cum Orthodoxis, qui nullam causam efficientem proprie sic dictam agnoscunt, quam Deum ipsum regenerantem, sive Spiritum regenerationis; Hominem vero regenerandum faciunt subjectum mere passivum Spiritus regenerantis, et novarum qualitatum, quæ ab ipso infunduntur; Quamvis postea infusis jam novis qualitatibus, se habeat ut instrumentum activum liberum suarum actionum.

V. Sociniani, qui cum Pelagio peccatum originis impura generatione in nos propagatum negant, et quicquid vitii aut labis nobis inest, id crebris peccati actibus, et peccandi quadam consuetudine contractum asserunt, Regenerationem non aliam agnoscunt, quam pravæ consuetudinis et vitæ mutationem, et secundum doctrinam Christi reformationem, prout eam definit *Socinus* lib. de Bapt., et *Smalci.* de Filio Dei, c. ii.; Ad quam proinde hominen etiam in primo momento cooperari Deo censent.

VI. Quoad Pontificios, Synodus Tridentina, Sess. 6, de Justific. Canon 4, mentem suam clare sic exprimit. "Si quis dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti et vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac præparet, nec posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, et mere passive se habere, Anathema sit." Hinc Tirinus, Controv. 14, n. 4: "Excitari, trahi, invitari a Deo, non est mihi liberum, sunt enim motus a Deo solo immediate nobis immissi, liberum tamen mihi consentire vel non consentire excitanti, et trahentem suadentemque sequi vel non sequi."

VII. Quia vero Adversarii subinde utuntur distinctione Gratiæ in "excitantem et adjuvantem, operantem et cooperantem, prævenientem et subsequentem;" Quo sensu vel admitti possit, vel rejici debeat ante omnia videndum. Si per gratiam excitantem, operantem, et prævenientem, intelligerent motionem primam gratiæ efficacis, qua ex morte peccati ad novam vitam excitamur, et reipsa convertimur ante ullam cooperationem et concursum voluntatis nostræ, Et per adjuvantem, cooperantem et subsequentem, motionen secundam, quæ conversis cooperatur, et eos ad agendum adjuvat, facile hanc distinctionem admitteremus, ut non semel videmus August. ea usam fuisse: Enchir. c. xxxii. "Utrumque legitur in sanctis Eloquiis, et misericordia ejus prævenit me, et subsequetur me; nolentem prævenit ut velit, volentem subsequitur ne frustra velit;" et ibidem monet recte dictum ab Apostolo, "non volentis esse nec currentis, sed miserentis Dei, ut totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam, et præparat adjuvandam, et adjuvat præparatam." Et lib. de Gra. et lib. Arb. cap. 17, "Ut ergo velimus, sine nobis operatur; cum autem volumus, et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur; tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante quum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus." Sed quia alio sensu ab ipsis usurpatur, ut per excitantem, prævenientem, et operantem, intelligant tantum gratiam sufficientem, illuminatione et suasione morali

agentem, quæ non subjiciat sibi liberum arbitrium, ut illud efficaciter inclinet et determinet ad agendum, sed quæ subjiciatur libero arbitrio, ut penes illud sit semper illam admittere vel rejicere, illi consentire vel dissentire, Et per gratiam cooperantem, eam quæ cooperetur voluntati nondum conversæ, et cui vicissim voluntas nondum conversa cooperetur, ut Bellarm., lib. 2. de Gra. cap. 3, non obscure innuit, "Omnes vocat ut ad se veniant, non quod possint solis naturæ viribus venire, sed ut admoneat, ut gratiæ prævenienti cooperentur," quod rotundo ore fatentur Synergistæ: Vide Jansen., lib. 4. de Gra., fuse hoc argumentum tractantem, et docentem quam longe ab Augustini mente recedant, qui hac distinctione utuntur.

VIII. Nos vero commodius distinguimus Gratiam Dei, non *gratiam gratis dantem*, seu *gratum facientem*, amorem scilicet Dei gratuitum, quo nos in Christo prosequitur, et ad quem objective nos habemus; Sed *Gratis datam*, (quæ complectitur omnia beneficia salutaria, quæ ex gratis dante tanquam ex fonte uberrimo in nos manant, ad quam subjective nos habemus, et quæ nobis inhæret,) in *primam*, qua ex statu peccati vocamur efficaciter, et in statum gratiæ transferimur, quæ bene dicitur *præveniens et operans*, sed saniore sensu, quam a Pontificiis, et *secundam*, qua jam conversi in statu gratiæ corroboramur et dirigimur, quæ *cooperans et subsequens* commode vocatur sensu Orthodoxo.

Impugnatur hominis cooperatio: 1. A Corruptione.

IX. His positis, ad sententiæ nostræ confirmationem progredimur, et eam adstruimus quatuor potissimum argumentis. Primum petitur a *gravitate corruptionis nostræ*, quæ excludit omnem cooperationem a parte nostra: Quia natura sumus peccatores et filii iræ, nihil nisi caro, cujus figmentum malum est a pueritia, Joh. iii. 6; Eph. ii. 3; Gen. vi. 5; qui nihil possumus ne cogitare quidem boni ex nobis ipsis, 2 Cor. iii. 5; mortui in peccatis, Eph. ii. 1; cor lapideum gestantes, Ezek. xxxvi.; et in genere totali impotentia ad bonum laborantes, Rom. v. 6, qui ideo nec cooperari gratiæ, nec ad conversionem nos disponere possumus. Exceptiones vide Loc. X. de Lib. Arbi. Qu. 4.

2. A natura Regenerationis.

X. 2. A *natura regenerationis*, quæ cum sit mutatio seu renovatio naturæ, Dei solius, non hominis opus esse debet, Tum quia renovatio illa homini est simpliciter impossibilis, 1 Cor. ii. 14; Rom. viii. 7; Jerem. xiii. 23; Tum quia ut initio solus creavit hominem ad sui imaginem, Ita ad eam solus ipsum reformare potest, Coloss. iii. 10. Et ut in generatione naturali, liberi ipsi seipsos gignere non possunt, nec quicquam conferre ad sui nativitatem, sed mere passive se habent: Ita in regeneratione supernaturali nemo seipsum regenerare potest, sed solius Dei Patris cœlestis hoc est opus. Unde homini passim adimitur et Deo tribuitur, Psal. c. 3; Joh. i. 12, 13; Jac. i. 18; 1 Pet. i. 3, 23; Joh. iii. 5, 6; Tit. iii. 5.

3. Ab infinitate virtutis in ea requisitæ.

XI. 3. Ab *infinitate virtutis*, quæ in ea requiritur. Quia est opus Omnipotentiæ divinæ, quod ideo soli Deo convenit; humanæ vero voluntati, quæ finita est, tanquam causæ propriæ adscribi nequit. Hinc *Creatio* dicitur, 2 Cor. v. 17, et *Resurrectio*, Coloss. ii. 12, quæ nullam συνέργειαν admittere possunt, non magis quam ii qui creantur et suscitantur ad sui creationem et resurrectionem cooperari possunt.

4. Ab absurdo.

XII. 4. Ab *Absurdo*. Quia hoc posito, gloria conversionis dividitur inter Creaturam et Creatorem, et homo in seipso gloriandi materiam habebit, quod seipsum discreverit, et aliquid habeat quod non acceperit. Quod tamen falsissimum esse toties et tam

expresse Paulus testatur, 1 Cor. iv. 7; Eph. ii. 8, 9; Rom. iii. 27, et iv. 1, 2.

Fontes Solutionum.

XIII. Locus Pauli, 1 Cor. xv. 10, non juvat Synergistas. 1. Quia Paulus agit de ministerio suo, non de conversione. 2. Successum omnem operis non ad se, sed ad gratiam refert. Non dicit Paulus gratiam secum laborasse, ut ipse veniat cum ea in laudis et laboris societatem, sed contra id quod de se dixerat, quod plus omnibus laborasset, per quandam epanorthosim vult in solidum acceptum ferre gratiæ quæ secum erat. Ideo verba ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοὶ, non sunt reddenda cum V. V. *gratia Dei mecum* supple *operata* est, ut vellent a Lapide et Tirinus, sed *gratia Dei, quæ mecum est*, quod vis articuli innuit, ut significet quicquid præstitit in labore suo, non sibi adscribi velle, sed gratiæ Dei quæ secum fuit.

XIV. Aliud est loqui de cooperatione hominum cum Deo ad opus ministerii; Aliud de cooperatione eorum ad opus conversionis. Priori sensu dicuntur συνεργοὶ Θεοῦ, 2 Cor. vi. 1, et 1 Cor. iii. 9, quia Deus eorum opera et ministerio utitur ad prædicationem Evangelii et Ecclesiæ ædificationem, licet in vitæ et benedictionis ac incrementi collatione nullum Deus habeat συνεργὸν, ver. 6; Sed posteriori nemo dici potest Dei cooperarius in primo vocationis momento, quo vires credendi nobis dantur.

XV. Quum Spiritus dicitur "adjuvare infirmitates nostras," Rom. viii. 26, non agitur de convertendis, sed de conversis et fidelibus, quorum infirmitates Spiritus sublevat, maxime quum intercedit pro ipsis, et eos orare nescientes docet. Si homines adjuvari dicuntur a Deo, non ad gratiam primam et prævenientem, qua convertuntur, referendum est, sed ad concomitantem, per quam conversi tenentur salutem suam promovere et perficere.

XVI. Aliud est hominem habere liberum arbitrium, Aliud per liberum arbitrium posse gratiæ cooperari. Non negamus hominem quum primo convertitur habere liberum arbitrium, alias ne homo quidem esset. Sed negamus posse Deo cooperari, vel indifferenter se habere ad recipiendam vel rejiciendam gratiam.

XVII. Quamvis homo non possit cooperari Deo vocanti, non sequitur, Vel tolli omnem diligentiam et studium in fide exercenda et excolenda; Vel nullum locum habere præcepta et promissiones; Vel non laudandos esse qui credere et resipiscere volunt, nec peccare qui nolunt. 1. Quia diligentia et studium hominis non eo pertinet, ut homo Deo cooperetur, quum primum convertitur; sed ut excitatus et conversus a Deo agat, et salutem suam perficiat. 2. Quia præcepta et promissiones sunt regulæ officii, non mensura virium, et nulla ex præcepto facultas, vel ex officio vires colliguntur; cum Deus sapientissime hominem et officii et impotentiæ suæ admoneat per mandata, iisque tanquam mediis utatur ad id quod præcipit efficiendum.

XVIII. Licet in regeneratione sui homo præexistat, quod non dici potest de generatione naturali; Existit tanquam subjectum passivum operationis alienæ, non ut principium operationis propriæ: Et si actus vitales edit, pertinent ad vitam naturalem et animalem, non spiritualem gratiæ, respectu cujus dicitur plane mortuus.

XIX. Tantum abest, ut per gratiam Dei, exclusa hominis cooperatione, lædatur hominis voluntas, ut potius perficiatur, quum a servitute peccati traducitur ad libertatem gratiæ, Deo, qui voluntatem fecit, naturam ejus et modum agendi non tollente, sed confirmante. Nec nisi absurde dicitur in truncum mutari, cum non tantum subjectum sit λογικὸν, quod capax est et conscium gratiæ, sed et instrumentum vivum et morale, quo Deus utitur ad conversionem actualem in eo perficiendam; quod utrumque de trunco dici nequit.

XX. Licet Spiritus S. promittatur subinde, et detur etiam fidelibus jam renatis et conversis, quoad progressum et incrementum gratiæ regenerantis, Luc. xi. 13, Joh. vii. 38, 39, ut quod cœpit in illis bonum opus promoveat et perficiat; vel ad ejusdem gratiæ confirmationem et obsignationem usque ad diem redemptionis, et quoad donum consolationis, de quo agitur, Eph. i. 13, 14: Non sequitur eum etiam non dari non renatis ad regenerationem tanquam Spiritum regenerationis et illuminationis. Imo cum regeneratio fieri non possit nisi a Spiritu, Joh. iii. 5, 6, qui author est vitæ nostræ spiritualis, Gal. v. 25, necessario dari supponitur.

XXI. Mortificatio actualis veteris hominis, et vivificatio novi, quæ fit per depositionem vitiorum, et vitæ ac morum emendationem, ad quam homo cooperatur, sequitur quidem regenerationem habitualem, ut proprius ejus fructus, Gal. v. 22, 23, Col. iii. 5, qui ab ea separari nequit; sed ab ea tamen distinguitur ut effectus a causa, et actus ab habitu, Eph. ii. 10, Rom. vi. 4, Ezec. xxxvi. 26, Jer. xxxii. 39. Ideo enim fimus a Deo novæ creaturæ, ut in novitate vitæ ambulemus.

QUÆSTIO VI.

An Gratia efficax operetur tantum suasione quadam morali, quam homo vel admittere, vel rejicere possit? An vero virtute invicta et omnipotente, cui nullum resistere possit hominis Arbitrium? Prius Neg.; Poster. Affirm.; contra Pontif. et Armin.

I. Hic præcipuus est Cardo Controversiæ, quæ mota fuit post Pontificios ab Arminianis circa modum Conversionis, quæ definita fuit in Synod. Dordrac. Art. 4.

Status Quæstionis.

II. Ad statum Quæstionis, Notandum: 1. Non quæri, An Gratia concurrat ad fidei productionem, Sed quomodo, et quousque concurrat. Nam Arminiani videntur omnia gratiæ concedere, et fatentur liberum arbitrium ex se nihil posse. Sed cum deventum est ad explicationem modi, secundum quem gratia operatur; tum pertendunt ita semper operari, ut positum sit in libertate hominis vel admittere eam vel rejicere, vel ponere, vel non ponere obicem. Unde ex duobus quibus eadem gratia offertur, si unus convertitur, altero incredulo manente, ratio non petenda est secundum ipsos a gratia, quæ eadem sit, sed a dispositione subjecti seu hominis, quia iste obicem posuit, ille vero non; id. unus rejecit gratiam quam alter admisit. Ita quod una manu largiri videntur, initium, progressum, et complementum omnis boni nostri esse a gratia prædicantes, subdole altera surripiunt, modum operationis istius *resistibilem* statuentes, sub qua voce consensum et cooperationem voluntatis occultant, qua homo possit semper vel rejicere vel recipere gratiam, id. seipsum discernere.

III. Licet autem voces *Resistibilitatis* et *Irresistibilitatis* gratiæ, et barbaræ sint, et minus aptæ ad id quod quæritur explicandum, ipsis enim resistibile dicitur quod potest impediri; cum tamen aliud sit resistere, aliud superare; Cogimur iis uti ad hominem, ut larvam Adversariis detrahamus, qui sub ista vocum novitate, virus antiquæ hæreseos propagare conantur.

IV. 2. Non quæritur De *resistendi potentia*, vel de *resistentia inchoata et incompleta*, An Homo possit resistere Deo vocanti, et resistat actu? Hoc enim ultro largimur, et magno nostro damno nimis experimur; non

tantum posse resistere, sed non posse non resistere. Sed quæritur De *resistentia totali et completa*, seu de *resistentiæ successu*, An scilicet homo eatenus resistere possit, vel actu resistat, ut gratiam vincat et superet, et voluntas maneat semper in ancipiti? Quod asserunt Adversarii, Nos negamus.

V. 3. Non quæritur De *Gratia externa et objectiva*, An homo possit resistere Verbo, et aliis mediis externis a Spiritu ad ejus conversionem adhibitis. Nemo enim negat iis ita ab homine resisti posse, ut sæpe maneant inutilia et inefficacia. Sed quæritur de *gratia interna et subjectiva*, An Deo eam ad conversionem adhibente, homo ita illi reluctari possit, ut eventus quem Deus intendit non sequatur?

VI. 4. Non quæritur, An gratia sit resistibilis respectu intellectus vel affectuum; Fatentur enim Arminiani intellectum hominis illustrari irresistibiliter, et ejus affectus irresistibiliter excitari, et gratiæ sensu affici. Sed agitur de sola voluntate, quam pertendunt resistibiliter semper moveri, ut assensus ejus maneat semper liber: Dari quidem irresistibiliter vires credendi et se convertendi, sed actum ipsum credendi et se convertendi posse fieri vel impediri ab humana voluntate, quia volunt illi inesse essentialem ἀδιαφορίαν ad gratiam admittendam vel respuendam. Quod ut falsissimum esse suo loco demonstratum; Ita resistibilem hoc sensu gratiam efficacem esse pernegamus.

VII. Quæstio ergo eo redit, An modus operationis gratiæ efficacis sit semper resistibilis? Id est, An positis omnibus operationibus gratiæ, quibus ad conversionem in nobis efficiendam Deus utitur, maneat tamen ipsa conversio ita in potestate hominis, ut possit obicem ponere vel non ponere, id. eam recipere vel rejicere, atque ita se convertere, vel non convertere? Quod volunt Adversarii, Nos vero negamus; Imo pertendimus gratiam efficacem ita in homine operari, ut licet non possit non resistere ab initio, nunquam tamen eatenus resistat, ut eam finaliter superet, et opus conversionis impediat.

Gratiæ irresistibilitas probatur: 1. A parte hominis;

VIII. Rationes sunt: 1. *A parte hominis.* Quia totali et invicta laborat ad bonum impotentia, ut fuse probatum est Loc. X. Qu. iv. quæ modo per mortem, modo per cæcitatem, modo per cor lapideum, et similes locutiones exprimitur, quæ, ut sola suasione morali expugnari non potest, quæ objective tantum agit, sed vim omnipotentem requirit, quæ effective operetur si non physice, at supernaturaliter et divine, Ita nihil supponit in homine, quo recipere gratiam possit, et ex resistibili efficacem reddat. Quænam enim dispositio in mortuo ad vivendum, in cæco ad videndum, in lapide ad sentiendum dari potest? Et ut ad sensuum operationes quando corruptæ sunt, non sufficit objecti propositio, sed requiritur antecedenter facultatis ipsius vitiatæ sanatio, ut objectum rite apprehendat, et actum suum eliciat, ut supra Qu. iv. ostensum, Ita in facultatibus animæ rationalis per peccatum corruptis, non sufficit objecti propositio moralis, requiritur insuper facultatis corruptæ renovatio efficax physica vel potius hyperphysica.

2. A Parte Dei;

IX. .2. A *Parte Dei convertentis.* Quia eam efficaciam et potentiam adhibet in hoc opere, quæ plane sit insuperabilis, quæ ideo phrasibus ἐμφατικωτάτοις, et quæ vim invictam et successum infallibilem importent, describitur, ut quum dicitur homines *creare*, Psal. li., 2 Cor. v. 17, Eph. ii. 10; *regenerare*, Joh. iii. 5, Tit. iii. 5, 1 Pet. i. 3; *resuscitare*, Eph. i. 19, 20, et ii. 4, 5, Col. ii.; *cor lapideum auferre et carneum dare*, Ezec. xxxvi.; *trahere*, Joh. vi. 44. Ut ergo creanti, generanti, suscitanti, nemo resistere potest; Ita nec Deo homi-

nem convertenti. Licet vero non per omnia conveniat actio Dei in nostri conversione cum creatione, resurrectione, et generatione, et varia discrimina hic occurrant; Non potest vis argumenti infringi. Quia in similibus metaphoris circumstantiæ non sunt urgendæ, in quibus multa possunt esse disparia, sed scopus tantum attendendus, qui non alius est, quam immensam et invictam Gratiæ efficaciam describere, quæ se exerit in hominum conversione, similem potentiæ, quam Deus adhibuit in Creatione, et Resurrectione. Nec alio pertinent magnificæ illæ descriptiones istius operationis, quas toties repetit Apostolus, ut quum, 2 Cor. iv. 5, 6, dicit, "Deum, qui dixit, ut lux splendesceret e tenebris, splenduisse in cordibus nostris ad dandum nobis cognitionem gloriæ Dei in facie Jesu Christi," Et, Eph. i. 19, 20, quum eandem potentiam quam in Christi a mortuis excitatione adhibuit, adhibere asserit in conversione nostra, "Ut agnoscatis," inquit, "quæ sit excellens illa magnitudo Dei potentiæ in nos qui credimus, secundum efficaciam roboris ejus, quam operatus est in Christo excitando eum a mortuis." In quibus Paulus ita extollit virtutem Dei, ut nunquam sibi satisfacere videatur. Non meminit tantum potentiæ, sed ne communem hic et ordinariam arbitraremur, addit μέγεθος *magnitudinem potentiæ*, et quidem ὑπερβάλλον, id est, quæ superet captum nostrum, et quasi hoc non sufficeret, subjicit modum omnipotentem et invictum, quo immensa illa potentia operata est, non leni tantum suasione sed κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους της ἰσχύος αὐτοῦ *juxta efficaciam potentiæ roboris ejus*, id. roboris potentissimi, cujus specimen in Christi resurrectione visum est, ut eadem virtus infinita, quæ in Christo suscitando sese exeruit, in hominibus pariter ex peccati tumulo excitandis debuerit operari. Jam si Deus non ulterius agit in nobis convertendis, quam ut relinquat hominem in ancipiti, ut penes ipsum sit gratiam admittere, vel rejicere, quid opus fuit isto verborum cumulo, et qua veri specie potuit dicere invictam istam potentiam in nobis exeri ad modum resurrectionis Christi? Sane ista omnia, vel nullum sensum fundunt, vel gratiæ irresistibilitatem, et efficaciam insuperabilem demonstrant.

X. Nec dici potest quod volunt Remonstrantes: 1. "Agi de resurrectione corporis, non de conversione animæ." Quia scopus et series verborum ostendit manifeste agi de conversione nostra, nequaquam de resurrectione, et hoc confirmatur ex cap. ii. 5, 6, ubi Apostolus rediens ad institutum, "Et nos mortuos," inquit "in peccatis, convivificavit cum Christo," quod de resurrectione intelligi nequit, ut nec sequentia, ver. 10, "Illius opus sumus, creati in Christo Jesu." Denique si resurrectionem voluisset notare non dixisset potentiam illam exeri in præsenti erga nos, sed in futuro tantum esse exerendam.

XI. 2. "Agi non de fidei productione, quia alloquitur fideles, qui jam crediderunt, sed de fidei conservatione et incremento," ut 2 Thess. i. 11. Sed licet alloquatur fideles jam credentes, non obstat quominus in memoriam illis revocet modum quo crediderunt, et virtutem invictam Dei per quam crediderunt, ut eo magis excitentur ad glorificandum Deum. Deinde si tanta potentia requiratur in conservatione et incremento, non minor, imo major longe, requiritur ad ejus productionem. 3. "Non posse conversionis actum a solo Deo pendere ut resuscitatio mortui a solo suscitante pendet, quia homini ipsi præcipitur et non raro tribuitur." Sed licet homini præcipiatur, ut officium debitum, hoc non impedit quominus Deo vindicetur tanquam opus ejus proprium. Deus jubendo talia, quæ ipse daturus est ostendit obedientiam debitam, et partim etiam jubendo dat. Et quamvis conversio actualis homini tribuatur in actu secundo, quia actus agit, nunquam tamen habitualis in actu primo.

XII. Eandem efficaciam solide probant loca, quæ Vocationem nostram per *Tractionem* explicant, ut Joh. vi. 44, *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit ipsum.* Si quis enim hanc locutionem rite expendit, facile comperiet, eam stare non posse cum facultate dissentiendi si velis. Nam cui relinquitur ista facultas, *duci* quidem potest dici, sed non *trahi*, quod quidem verbum nullam coactionem et violentiam notat, quia ex nolente homo fit volens, sed infallibilitatem tamen eventus innuit, ut qui trahitur sequatur necessario, et non possit non venire, Cant. i. 4, *Trahe me*, inquit Sponsa, *et curremus post te.* Et in isto loco, ver. sequenti, ubi effectum istius tractionis notat, *Quisquis ergo audivit a Patre et didicit venit ad me:* Ubi duo a Christo maximi momenti insinuantur, 1. *necessitas gratiæ*, sine qua impossible sit ad Christum venire, id. credere, quia nemo potest venire nisi trahitur. 2. *ejusdem efficacia* et insuperabilitas, quia quisquis trahitur et docetur a Patre venit ad Christum. Quod August. contra duas Epist. Pelag. bene observat, lib. 1, cap. 19, "Non ait *duxerit*, ut illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatem. Quis trahitur, si jam volebat? Et tamen nemo venit nisi velit. Trahitur ergo miris modis ut velit, ab illo, qui novit intus in ipsis hominum voluntatibus operari, non ut homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant."

XIII. Non potest hic reponi, "Omnes quidem qui credunt trahi, sed non solos." Quia verba ipsa contrarium probant; nam ut dicendo, ver. 44, Neminem ad Christum venire, nisi quem Pater traxerit, solos a Patre tractos statuit ad Christum venire, Ita subjiciendo, ver. 45, "Quisquis audivit a Patre et didicit venit ad me," omnes tractos necessario et infallibiliter venire asserit. Duæ istæ propositiones se mutuo juvant, ut soli et omnes tracti dicantur in Christum credere. Non solidius regeritur "tractionem istam non fieri irresistibiliter, quia fit audiendo et discendo, quorum neutrum possit fieri modo irresistibili." Quia alia est hominum institutio, alia Dei; homines docendo non trahunt, suadere quippe possunt sed non persuadere; At qui sunt a Deo docti trahuntur, id necessario sequuntur, et obediunt, quia non mediate tantum per Verbum, sed immediate et interne per Spiritum docentur, 1 Joh. ii. 20, et docendo trahuntur. "Trahit sua quemque voluptas," inquit Poëta. "Trahitur animus, et amore," inquit August. Demonstratio non cogit, sed trahit, et necessitate amica permovet. Deus quum docet, demonstrat, id est non modo suadet et movet, sed persuadet et permovet: homo cum a Deo discit, non quidem obtorto collo trahitur, sed vero vincitur, et victrice delectatione, qua nihil suavius, nihil efficacius, expugnatur; hinc omnes auditores venire dicit, id. non tantum potentiam veniendi obtinere, sed ipsum actum, quod August. bene observat, lib. 1, de Gra. cap. 18, "Omnis qui didicit a Patre, non solum potest venire, sed *venit*, ubi jam et possibilitas profectus, et voluntatis affectus, et actionis effectus est." Ut hic suavitas summa cum summa efficacia conjungantur, illa quidem per *doctrinam*, ista vero per *tractionem*, id. talem doctrinam, quæ sit vera πειθανάγκη quæ suadendo persuadet et flectit ad obsequium. Denique frustra additur, "Si Tractio significat actionem in homine productam, antequam venire possit ad Christum, jam conversus erit antequam veniat ad Christum, id. conversus antequam conversus." Quid enim obstat quominus dicatur conversus actu primo, id regenitus, antequam convertatur actu secundo? Imo necesse est ut Deus veniat ad nos antequam eamus ad ipsum, ut apprehendat et præveniat nos misericordia sua, antequam eum apprehendamus, ut inveniatur a non quærentibus, Isa. lxv. 1. Nemo enim fidelis est, nisi qui misericordiam a Deo consecutus est fidelis.

3. Quia Deus dat cor novum;

XIV. Tertio, Dei operatio invicta docetur ex locis, in quibus Deus dicitur nobis dare cor novum, et auferre lapideum, et facere ut ambulemus in statutis ejus, Ezec. xxxvi. 26, 27, "Dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri, auferam cor lapideum a carne vestra, et dabo vobis cor carneum, et Spiritum meum ponam in medio vestri, quo faciam ut in statutis meis ambuletis." Ubi quot sunt verba, tot sunt argumentorum pondera: *Dabo*, inquit, non offeram tantum, et præparabo; *Cor*, non tantum mentem, sed ipsum animæ sacrarium; *Cor novum*, non refingam vetus et immutabo in melius, sed plane novum, et aliud dabo, non conjungens meum cum corde vestro, sed amovens penitus *Cor lapideum* durum, aridum, et sensus omnis expers; *Indam carneum*, id. flexile, molle, et obsequens, vivido sensu præditum; Et ut potentior et efficacior sit ista gratia, *Ponam Spiritum meum*, non transire faciam instar hospitis, sed ut Dominum et Præsidem ponam, non in naribus, sed in *Medio vestri*, ut principatum in vobis exerceat; Et ne potentiam tantum bene agendi vobis conferri credatis, actum ipsum procurabo, *Faciam ut ambuletis in statutis meis*, non hortabor, sed persuadebo, non impellam, ut possitis modo velitis, sed *faciam ut ambuletis*, faciam in vobis velle et perficere, faciam ut faciatis. Quis vero locus magnificæ isti promissioni esse potest, si Deus leni tantum suasione, et resistibiliter agit in nobis? Quis non videt non posse aliis verbis invictam et insuperabilem Dei gratiam exprimi? Eadem est ratio promissionis, quæ habetur, Jer. xxxi. 31, &c., ubi pollicetur Deus sub Novo Fœdere se Legem inscripturum in cordibus populi sui, ut omnes sint cogrituri Dominum, quod utique, non actionem resistibilem, sed invictam, quæ effectum certissime consequitur, denotat; Nam Deo Legem inscribente, non potest non Lex inscribi, et fidelis edoceri et converti.

XV. Frustra reponitur: 1. "Non posse conversionis gratiam his locis describi, quia Deus semper Electis suis etiam sub Veteri Testamento dedit cor novum, At hic singulare aliquod beneficium promitti proprium Novi Testamenti." Quia, licet fidei et cordis novi datio, non sit beneficium singulare quibusdam Electis, sed commune omnibus, privilegium tamen aliquod hic agnoscendum respectu fidelium Novi Testamenti, si non quoad rem, saltem quoad modum et gradum rei, quatenus longe illustrius, et solennius, et longe pluribus cor novum dedit, quam sub Vet. Test. At quæ non sunt illustria, eorum in Scriptura interdum ratio non habetur, ac si non essent, ut *Spiritus nondum datus* dicitur, Joh. vii. 39, quia tam magnifice et copiose datus non erat. 2. "Cordis dationem præcipi," Ezec. xviii. 31. Quia præcipitur ut officium hominis, quod promittitur beneficium Dei; per præceptum significatur quid homo debeat, per promissionem, unde expectare debeat quod ex se habere nequit. Adde quod cum tale præceptum dirigatur ad jam Vocatos, non tam jubentur cor sibi novum facere, in conversionis initio, quam in progressu per studium sanctificationis et pœnitentiæ. Denique ex hypothesi Armin., Deus jubet etiam ut intellectum habeamus spiritualem, et affectus accensos ad bona spiritualia, et tamen volunt a Deo irresistibili modo nobis inspirari. 3. "Promissiones istas non absolutas esse, sed conditionatas," ex Ezec. xi. 18, 19, 20, 21. Quia conditio quidem proponitur et requiritur a Deo, sed quam ipse præstat, et quæ quum exigitur in Electis arcana vi Spiritus creatur. Spiritus ergo promittitur iis qui amovent amovenda, non quia hoc fecerunt ante, Quomodo enim hoc facere possent, antequam cor lapideum, quod est causa omnium istarum abominationum, Deus ipse amoverit? sed ut vi Spiritus inditi faciant, adeo ut amotio illa sit conditio

consequens non antecedens, quæ ipsa quoque hoc loco promittitur potius quam postulatur. Nec ratio obscura est; Quia hæc promissio continet principium omnis boni in homine, et causam eorum omnium quæ ab homine postulantur, nim. Spiritum Sanctum, qui non perficit solum, sed et incipit in nobis omne bonum opus. 4. "Hanc promissionem factam fuisse toti populo, et tamen in multis non impletam fuisse, cum Israëli obduratio contigerit." Quia si non impleta est in Israële secundum carnem, quia non omnes qui sunt ex Israële sunt Israël, Rom. ix. 6, impleta tamen est certissime et infallibiliter, et impletur quotidie in Israële secundum Spiritum, qui verus est populus cui promissio facta est, quem Deus præcognovit, Rom. xi. 2, 1 Pet. ii. 9.

4. Quia Deus dat ipsum actum volendi;

XVI. Quarto, Quia Deus non tantum potentiam ipsam credendi vel bene operandi, sed ipsum actum dat nobis; Phil. i. 29, "Vobis datum est non solum τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, in ipsum credere, sed et pro ipso pati;" Et cap. ii. 13, "Deus est ὁ ἐνεργῶν τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν, qui operatur velle et perficere in vobis;" Et Heb. xiii. 21, "Deus vos perficiat in omni opere bono, ut faciatis ejus voluntatem, faciens in vobis quod est gratum coram se." Eo pertinent et alia loca, ubi fides *Dei donum* dicitur, Eph. ii. 8, et *Deus dare pænitentiam*, Act. xi. 18. Jam si Deus non suadet tantum et hortatur, sed ipse ἐνεργεῖ, nec potentiam, sed actum ipsum volendi et credendi operatur, Quis non videt irresistibilem esse ejus actionem, quæ effectum suum necessario producit? Nam si homo posset semper resistere, vel actu resisteret, id procul dubio fieret, ideo, quia voluntas resistere vellet; At quomodo potest voluntas velle resistere, id. nolle admittere gratiam, in qua Deus τὸ velle operatur efficaciter? Et hæc est eximia illa gratia specialis Electis in Fœdere Gratiæ concessa, qua non modo possunt credere si velint, sed volunt cum possint. Quod Catholici contra Pelagianos constanter tuentur, in Epist. Synod. Afric. Episcop. "*Jubet Deus homini, ut velit; sed Dominus in homine operatur et velle: jubet ut faciat, sed operatur et facere.*"

XVII. Nec dicendum hic: Vel, 1. "Actum dici dari, quum datur ut eum possimus præstare." Quia contra ex Canone Philosophorum, *A potentia ad actum non valet consequentia.* Deus Adamo dedit τὸ posse non peccare, sed non ideo dedit actum non peccandi, alias nunquam peccasset. Vel 2. "Actionem istam Dei non esse irresistibilem, quia conjungi debeat cum operatione hominis, qui debet etiam operari salutem suam et quidem cum tremore et timore." Quia studium et obsequium hominis non excludit, sed supponit, necessitatem gratiæ irresistibilis, ut homo non tantum possit illud perficere, sed ut actu illud perficiat ex novi Fœderis promissione. Timor vero et tremor, non magis pugnant cum irresistibilitate causæ, quam cum eventus certitudine et infallibilitate nobis perspecta; cum qua posse consistere exemplum ipsum Christi docet, qui licet de victoria securus, metu tamen correptus legitur, Heb. v. 7, 8. Atque eo magis, quod timor iste non est incertæ dubitationis et diffidentiæ, sed *humilitatis et piæ sollicitudinis*, quæ est ex mediis, quibus Deus producit in nobis efficacissime istud velle et perficere. Vel, 3. "Actum ipsum fidei non posse irresistibiliter effici, quia sic non esset actio, sed passio." Quia divina hæc actio non lædit voluntatis libertatem, sed roborat, et nihil obstat actionem eandem libere, id. sponte ab homine effici, et fieri tamen per invictam Dei gratiam, quæ infallibilitatem eventus cum libertate voluntatis optime conciliat: quia sic Deus agit in nobis, ut non evertat singularem rerum naturam, sed

relinquat unicuique proprium modum agendi; *Ubi Spiritus domini, ibi libertas* 2, Cor. iii. 17. Utcunque ergo actus credendi a Deo immittatur, quia tamen ab homine exercetur, homini tribuitur. Vel, 4. "non fidem, sed salutem dici donum Dei," Eph. ii. 8. Quia si salus est donum Dei, Ergo et ipsa fides, quæ prima est pars salutis. Deinde quod ver. 10, fideles dicuntur *opus Dei creati in Christo*, fidem necessario includit, ut principium regenerationis nostræ, alias si fides non esset donum Dei, homo posset in seipso gloriari, contra Apostolum. Vel, 5. "*Agi de jam credentibus et conversis pro quibus orat Paulus*," Heb. xiii. 21, 2 Thess. i. 11. Nam si ne conversi quidem facere possumus Dei voluntatem, nisi eam ipse faciat in nobis, quanto minus ante conversionem, et in ipsa conversione?

5. Ab absurdis.

XVIII. Quinto, Argumentamur ab Absurdis sententiam Adversariorum consequentibus: 1. Quia si gratia operatur semper resistibiliter in nobis, ita ut positum sit penes liberum hominis arbitrium, vel ea uti, vel illi resistere, sequetur plus in conversione tribui hominis arbitrio, quam Deo, et eum qui bene utitur gratia, se ipsum ab aliis discernere, contra Paulum, 1 Cor. iv. 7, et materiam aliquam gloriandi habere. Nam si post omnes gratiæ operationes, hominis voluntas in æquilibrio relinquitur; necessario sequitur, non Deum per gratiam, sed hominem per liberum arbitrium esse principalem causam fidei et conversionis, et conferre quod majus est, Deo quod minus est conferente. Deinde si voluntas relinquitur in ancipiti, ut seipsam determinet, Quis non videt hominem proprie suæ discretionis causam esse, quandoquidem gratia quæ communis et resistibilis statuitur, non potuit hoc præstare? Et cum suasio non aliter agat quam objective, non potest censeri causa efficiens, sed homo. At Paulus contra, "Quis te discernit? Quid habes quod non acceperis - Et si accepisti, quare gloriaris de eo, quasi non acceperis?" Licet autem Apost. ibi agat de discretione Doctorum eminentium, ab iis qui minus do? norum acceperunt; non obstat quominus ad fidelium discretionem optime possit applicari, quia sententia generalis est, et quod de uno bonorum genere dicitur, idem de omnibus aliis vere dicitur tum naturalibus tum supernaturalibus, præsertim de Electionis gratia, quæ omnium est maxima, et radix ac causa cæterarum. Deinde a minori, si homo fidelis nihil potest facere in charismatis vel comparandis vel augendis, de quo gloriari possit, quanto minus in jaciendo fidei fundamento, quod longe difficilius est?

XIX. 2. Hæc sententia enervat studium Precum et Gratiarum actionum. Ecquid enim peterent a Deo fideles fidei et conversionis actum, si is non pendet a gratia, sed a libero hominis arbitrio? Et quomodo gratias de eo dono agerent, si hoc voluntati suæ, non Dei virtuti acceptum ferre debent? Nihil tamen frequentius apud Paulum occurrit votis et orationibus, non minus ac gratiarum actionibus, quas pro fide et conversione hominum fundit, Eph. i. 17, et iii. 16, 17; 1 Thess. iii. 12, 13, et v. 23, et 2 Thess. i. 11; Heb. xiii. 21; Rom. i. 8; 1 Cor. i. 4, 5, 7; Eph. i. 3, 15, 16; 2 Cor. i. 3, 4. 2 Thess. i. 3. At si actus fidei sit in potestate hominis semper, quantavis adhibeatur Dei gratia, Quorsum vel a Deo petitur, vel de eo gratiæ aguntur?

XX. 3. Sic Præscientia Dei incerta redditur et dubia. Nam si iis omnibus positis gratiæ operationibus, quibus voluntas apta nata est moveri, voluntas tamen pro innata libertate potest non moveri; Non poterit certo scire, quorsum inclinatura sit, quia rei quæ aliter se habere potest, nulla certa potest esse cognitio, ut fuse probatum est P. I. Loc. III. Q. xiii. de Scientia media, Thes. 12.

XXI. 4. Sic confunditur gratia Adami cum gratia Christi. Nam Adamo

etiam datum fuit τὸ posse stare, ut nobis datur τὸ posse credere; Non ergo potior erit conditio nostra sub gratia, sorte ipsius in natura; Nec minus obnoxia casui et mutabilitati. Cum tamen constet magnum discrimen esse inter naturam et gratiam, illam semper mutabilem, istam semper certam et immutabilem, quia in ea homo relictus fuit in manu consilii, in hac vero custoditur virtute Dei. Nec tantum habet a Deo *adjutorium sine quo non*, id. potentiam bene agendi, sed et *adjutorium quo*, id est, ipsum actum et velle quod potest.

XXII. 5. Sic Deus non efficacius operabitur in hominum conversione, quam Satan operatur in hominum seductione, quia Satan etiam suasionibus, hortationibus, promissis, minis utitur, ad pervertendos homines. Nec discriminis ratio in eo potest esse, quod Deus æterna et incorruptibilia bona promittit, Satan vero tantum temporalia et corruptibilia. Quia licet falsa sint et caduca bona quæ promittit, ea tamen exhibet ut vera et æterna, quæ felicitatem hominis absolvant, ut quum pollicebatur primis parentibus fore eos sicut Deos. Deinde qualiacunque bona promittantur, Idem semper manet modus actionis cum Deo, si non alio modo quam suasivo et resistibili agit. Nec si Satan resistibiliter agendo longe plures pervertit, sequitur Deum etiam irresistibiliter agentem non fortius ipso agere. Quia Alia ratio est peccati, in quo homo jacet, et ad quod propensissimus est natura sua, etiam sine impulsu Satanæ; Alia sanctitatis, a qua homo peccator ita est aversus, ut ad eam reduci non possit nisi vi quadam omnipotente. Quamvis vero longe pauciores sint illi qui eam sentiunt, præ reprobis, non ideo Satan plus Deo valere dicendus est, quia hoc non oritur ex impotentia, sed ex libertate, juxta quam efficaciam istam gratiæ suæ in istis paucis tantum exerere decrevit.

Fontes Solutionum.

XXIII. Aliud est resistere Spiritui Sancto externe in Verbo imperanti, Aliud vero ei resistere in corde operanti. Aliud resistere Spiritui convincenti et coercenti tantum, Aliud illi etiam convertenti et renovanti. Judæi quidem dicuntur restitisse Spiritui S., Act. vii. 51, primo modo: non secundo. Quod patet tum ex verbis sequentibus, "Quem Prophetarum non sunt persecuti, et occiderunt eos, qui ipsis prænunciabant adventum istius justi?" tum ex Stephani exemplo, resistebant enim Spiritui Sancto per Stephanum loquenti, quia verbum ejus admittere nolebant; imo ferarum more in eum irruebant, quæ vis est verbi ἀντιπίπτειν. Dicitur quidem, Act. vi. 10, 11, eos non potuisse resistere sapientiæ, et Spiritui quo loquebatur, sed tunc resistere non significat proprie adversari seu obsistere, sed superare seu vincere, ut Luc. xxi. 15. Licet vero Judæi isti vi veritatis a Stephano per Spiritum Sanctum loquente fuerint convicti, Non sequitur Spiritum eam omnem adhibuisse gratiam, quæ ad conversionem erat necessaria, quia requirebatur præterea cordis seu animæ circumcisio, qua caruisse hic dicuntur, ver. 51, non minus quam Patres ipsorum, Deut. xxix. 4.

XXIV. Quamvis vero Spiritus Sanctus non decrevisset, nec intenderet eos convertere; non minus tamen dici possunt Spiritui S. restitisse, non quidem conversionem intendenti, sed officium præscribenti, et viam salutis ostendenti, ac externa omnia media adhibenti, quæ necessaria erant ad ipsorum conversionem. Resistebant ergo voluntati revelatæ, quæ regula est officii, non arcanæ, quæ eventus decernit. Nec si non poterant credere sine speciali gratia Spiritus Sancti quæ illis denegata erat, sequitur, Deum non posse juste conqueri de eorum contumacia. 1. Quia poterant nec talem nec tantam resistentiam opponere Spiritui Sancto in Prophetis loquenti, qualem et quantam opposuerunt. 2. Quia tenebantur

nihilominus ad officium præscriptum, et eorum impotentia voluntaria et affectata eos excusare non potuit.

XXV. "Oculi ad videndum, et aures ad audiendum," de quibus Ezec. xii. 2, agitur, non possunt notare conversionis gratiam, seu oculos fidei, quia ibidem additur de *domo Israëlis*, quod sit *domus rebellis*, quæ per consequens oculum fidei non habuit. Sed notant tantum *oculos mentis*, seu intelligendi et percipiendi ea quæ proponebantur facultatem, qua propria malitia uti nolebant. Alias si Deus dedisset illis oculos et aures spirituales novi hominis, non potuissent non videre et audire. Nec si, Deut. xxix. 4, oculi ad videndum, et aures ad audiendum, quas denegasse dicitur populo, significant regenerationis gratiam, sequitur et hic eodem sensu sumi, quia circumstantiæ sunt diversæ.

XXVI. Aliud est Deo monenti et vocanti externe resistere; Aliud conversionem intendenti, et efficaciter ac interne vocanti. Prius asseritur, Isa. lxv. 2, 3, quum dicit Propheta "se expandisse tota die manus ad populum perversum," &c. Non posterius. *Expansio brachiorum* notat quidem blandam et benevolam Dei invitationem, qua illos extrinsecus sive Verbo, sive beneficiis alliciebat, non semel atque iterum, sed quotidie ministerio Servorum suorum eos compellando. Sed non potest designare potentem et efficacem operationem, qua brachium Domini illis revelatur, qui docentur a Deo et trahuntur a Patre, et per quam dicitur se patefecisse iis qui non interrogabant, et inventum ab iis qui ipsum non quærebant, quod de Gentium Vocatione efficaci dixerat Propheta, ver. 1.

XXVII. Quamvis, Matth. xxiii. 37, Christus profiteatur "se voluisse congregare filios Jerusalem, et eam noluisse:" Non sequitur Gratiam esse resistibilem. 1. Quia Jerusalem hic aperte distinguitur a liberis suis, et per eam notantur Seniores, Scribæ, Sacerdotes, et alii Primores Urbis, qui a potiori nomine Civitatis donantur, ut Matth. ii. 1, 3, et qui Patres haberi volebant populi. Nec dicit Christus eos quos congregare voluit, congregari noluisse. Sed tantum Jerusalem noluisse congregari liberos suos, καὶ οὐκ ἠθελήσατε et *noluistis*, nimirum vos Primores. Atque ita Christus non tam queritur de iis qui vocati non venerant, quam de iis, qui aliorum vocationi quantum potuerunt obstiterunt, sublata clave cognitionis, néc introeundo quoad se, et alios qui introibant, id. qui introire studebant, quantum in ipsis fuit prohibendo, ut habetur, Luc. xi. 52. Sed non desiit tamen Christus, non obstante resistentia Primorum Urbis, congregare quos voluit, ut loquitur August. Enchi. cap. xcvii. 2. Licet non distingueretur Jerusalem a liberis suis, sed pro incolis ipsis sumeretur, non sequeretur eos restitisse gratiæ efficaci, tum quia non notatur Voluntas decernens, sed præcipiens, quæ iteratis vicibus eos monuerat officii sui, tum quia aliud est *congregatio*, aliud *conversio*. Illa pertinet ad Vocationem externam, qua homines per Verbum congregantur in unum, et adducuntur ad communionem Ecclesiæ. Ista vero ad internam, quæ fit per Spiritum, cui homines resistere nequeunt. Christus ergo volebat quidem ut facerent quod jubebat, id est, hoc gratum habebat, et decreverat etiam præcipere. Sed nolebat tamen quoad eventum, id. non decreverat rem actu debere fieri, quam præcipiebat. Nam si voluisset serio, nulla ratio afferri posset, cur congregati non fuissent, siquidem ejus voluntati nemo resistere potest.

XXVIII. Quum Pharisæi dicuntur, Luc. vii. 30, ἀθετῆσαι consilium Dei εἰς ἑαυτοὺς "irritum reddidisse contra seipsos," non intelligitur Voluntas decernens, quæ immutabilis est et irrevocabilis, Isa. xlvi. 10, Heb. vi. 17,

Sed Voluntas præcipiens, quæ sæpe nomine βουλῆς seu consilii designatur, Prov. i. 24, 25, Act. xx. 27, Apoc. iii. 18. Sprevisse ergo dicuntur consilium Dei in propriam perniciem, quatenus rejecerunt mandatum Dei per Johannem propositum, quo vocab at eos ad fidem et rescipiscentiam, et sic viam salutis sibi ab eo monstratam præcluserunt, et magno suo malo gratiam illam Dei sunt aspernati.

XXIX. Exprobratio, quam Christus facit Corazinis et Bethsaïditis de contumacia sua et incredulitate, Matth. xi. 21, evincit quidem gravissimam eam fuisse et intolerabilem, odiosa comparatione cum corruptissimis populis, et qui a Judæis ipsis præ cæteris omnibus infames et execrandi habebantur. Sed non potest probare gratiam, quam Christus erga Civitates illas exeruerat, et cui tam pervicaciter restiterant, fuisse sufficientem ad conversionem. Nec hoc colligi potest ex eo quod dicitur Tyrios et Sidonios sese conversuros fuisse, si eæ virtutes inter eos factæ fuissent, et similis gratia concessa. 1. Quia verba ista non tam proprie de conversione actu futura intelligi debent, quæ per sola miracula præstari non potest, quam *hyperbolice* et populariter, ad incredulitatem et impœnitentiam Judæorum ipsorum exaggerandam, quæ superat etiam corruptionem perditissimarum istarum Gentium : Quales exaggerationes comparativæ familiares sunt Scripturæ. Sic, Ezec. iii. 6, Dominus ita Prophetam compellat, "Ad domum Israëlis misi te, non ad populum ignoti sermonis, sive barbarum, nam si mittereris ad eos audirent te," Non quod reapse Gentes istæ procliviores futuræ fuissent ad audiendum Prophetam, quum præsertim non intelligerent; sed ut obstinationem Judæorum magis arguat. Eodem sensu idem Propheta Israëlitas duplo pejores Samaritanis esse asserit; quum, cap. xvi. 51, dicit "Judam justificasse sorores suas," longe gravius ipsis peccando, quæ ad summum fere peccaverant. Non alia ratione Christus, Luc. xix. 40, "Si hi siluerint," inquit, "lapides clamabunt." Et nihil usitatius et frequentius occurrit in ordinario sermone : Si hoc vel illud fecissem, Vel saxa emollivissem, vel bruta docuissem, vel audivisset surdus, et cæcus vidisset, et sim. Non hoc volumus, vel saxa posse emolliri, vel bruta posse doceri, vel surdos audire, et cæcos videre, Sed odiosa ista comparatione duritiem Judicis inexorabilis, et stupiditatem summam discipuli exprimere intendimus. Pari plane pacto hic Christus Tyrios et Sidonios convertendos fuisse dicit, si virtutes istæ factæ inter eos fuissent, non ut conversionem certo futuram notet tali hypothesi data, sed ut gravitatem peccati Judæorum exprimat ; quasi diceret, Nulla Gens est tam effera et tam indomitæ cervicis, nec Tyrum, nec Sidonem, nec Sodomam ipsam excipio, quæ non conversa fuisset aut commota saltem, tot signis et miraculis a me inter vos factis, ad quæ tamen vos Corazini, Bethsaïditæ, et Capernaïtæ obduruistis. Porro fundamentum exprobrationis istius non necesse est dari in gratia sufficiente ad conversionem, quæ Judæis, non Tyriis et aliis contigerit. Sed petendum est, vel ἐκ τῶν φαινομένων secundum rei probabilitatem, et more humano per modum accommodationis, Vel ex certa scientia Christi, respectu dispositionis subjectorum, quam noverat esse pejorem et obstinatiorem in Judæis, quam in aliis, qui ut minorem lucem habuerant, minus etiam peccaverant, et mitius etiam puniendi erant. 2. Recte etiam dici potest, hic non agi de salutari et interna conversione, sed de pœnitentia tantum externa. Tum quia *sacco et cinere* exprimitur, quæ signa sunt externa pœnitentiæ : Aliud autem est in sacco et cinere conceptum dolorem exprimere et pœnitentiam aliquo modo inchoare, Aliud vero per gratiam efficacem converti. Tum quia adscribitur conspectui miraculorum, quæ sunt tantum media externa, quæ

non sufficiunt ad conversionem, nisi accedat virtus interna et vorticordia. Licet vero talis pœnitentia non suffecisset ad illorum conversionem et salutem, sufficiebat tamen ad Judæorum condemnationem, qui tot virtutibus Christi excitati, ne minimum quidem etiam externæ istius pœnitentiæ motum ediderant.

XXX. Actus obedientiæ, qui producitur ea efficacitate, qua posita, non potest non existere actus, non desinit esse liber, atque adeo vero actus obedientiæ, si efficacitas illa neque vim ullam homini inferat, nec necessitatem brutam et physicam inducat, sed spontaneitatem suam et προαίρεσιν illi relinquat, quod gratiam facere pertendimus. Non desinit enim homo velle liberrime quod vult, etsi id vult necessario, nec gratia quæ volentes de nolentibus facit, libertatem tollit, sed restituit, quia ultro et cum gaudio servire Deo libertas est. Πρῶτον ψεῦδος Adversariorum est, libertatem positam esse in ἀδιαφορίᾳ, nec consistere posse cum necessitate, quod non semel refutavimus exemplo Angelorum et Beatorum, quorum actus obedientiæ est quidem necessarius et infallibilis, sed tamen liberrimus.

XXXI. Licet gratia voluntatem hominis inclinet et flectat irresistibiliter; nulla tamen hic coactio fingenda est. 1. Quia in coactione principium est tantum extrinsecum, ad quod, qui cogitur, nihil confert, hic vero datur etiam intrinsecum, quia gratia est anima animæ nostræ. 2. Coactio non fit naturæ congruenter, sed conversio naturam perficit. 3. Impossibile est et ἀσύστατον voluntatem cogi, quia sic esset noluntas, non voluntas.

XXXII. Quamvis non alii converti possint, quam qui actu convertuntur; Non sequitur frustra et hypocritice alios vocari; quia alii sunt fines istius Vocationis, ut antea dictum, qui Deum ab omni simulatione et hypocrisi liberant.

XXXIII. *Resistentia* Alia est *partialis* et *incompleta*, quæ potest ad tempus oppugnari et obniti; Alia *totalis* et *completa*, quæ non tantum, potest ad tempus resistere gratiæ operationi, sed illam prorsus inpedire, et irritam reddere. Non negamus hominem resistere posse Deo vocanti. Imo fatemur non posse non resistere priori resistentia. Sed non posteriori.

XXXIV. Quos Deus ordinarie per solum Verbum Evangelii vocat, illos ea efficacitate non vult convertere, qua posita, non possint non credere et se convertere. Sed non eadem est ratio eorum, quos per Verbum et Spiritum simul vocat, quod facit erga omnes Electos, quia Spiritus eam adhibet efficacitatem, quæ superat omnem voluntatis resistentiam. Spiritus autem concurrit cum Verbo, et Verbum cum Spiritu, non *collateraliter*, ut aliquid agat Verbum, quod Spiritus non agat, sed *subordinate*, non quidem subordinatione successiva, ut ibi demum incipiat actio Spiritus, ubi Verbi efficacia desinit, sed subordinatione simultanea, quæ est instrumenti ad causam principalem, quæ hic est Spiritus Sanctus, qui bifariam operatur, tum in Verbo, tum in Corde, In Verbo suadendo, in Corde persuadendo, In Verbo *objective*, In Corde *efficaciter*. Si Verbum solum concurreret, ejus vis omnino esset resistibilis; Sed quia Verbum, in Electis, nunquam destituitur Spiritu, Ideo nunquam manet in ipsis gratia inefficax.

XXXV. Irresistibilitas gratiæ non potest inducere securitatem, vel negligentiam, et contemptum mediorum: quia irresistibilis Dei actio et immediata in animam, non excludit, sed supponit media externa, quibus Deus utitur ad hoc opus peragendum.

QUÆSTIO VII.

DE FIDE.

Quot modis Fides sumatur, et quot recenseantur ejus species?

I. Ut Vocatio est ad Fidem, Et Fides primus effectus Vocationis, qua homo Deo vocanti respondet, recte Tractationem de Vocatione excipit Disquisitio de Fide, quæ indivulso nexu cum Vocatione conjuncta est. Nam ut Deus vocat per Verbum, et promissionem gratiæ offert; Ita homo per fidem respondet, et promissionem oblatam accipit et sibi applicat. Cujus colloquii sæpe meminit Scriptura, Hos. ii. 23, et Zach. xiii. 9, "Dicam Lohammi, Tu es populus meus, et ipse dicet, Jehova Deus mi," Sic Psal. xxvii. 8, Jer. iii. 22, Rom. viii. 15, 16.

Fidei necessitas et dignitas.

II. Fidei tanta est in negotio salutis necessitas, ut quemadmodum in uno Christo causa salutis sita est; Ita in una fide sit medium et via ad Christum. Hinc celebratur tanquam *vinculum nostræ* cum *Christo unionis*, quia habitat in nobis per fidem, Eph. iii. 17; ut *conditio Fœderis Gratiæ* sub qua salus nobis promittitur, *fructus Electionis*, Tit. i. 1; *organum justificationis*, Rom. v. 1; *principium sanctificationis*, Act. xv. 9; et *medium infallibile salutis*, Joh. iii. 16. Ut merito virtus sit quodammodo universalis, quæ omnia fidelis officia, vel formaliter includit, vel consequenter et necessario post se trahit. Unde juxta varios ejus actus et σχέσεις, modo *oculo*, ratione cognitionis Christi, modo *pedibus*, ratione accessus et refugii, modo *manibus* et *ori*, ratione receptionis et applicationis recte confertur.

Ejus homonymia.

III. Fides autem, ut pauca de homonymia vocis præmittamus, diversimode sumitur in Scriptura. Aliquando pro ea quam servamus aliis *fidelitate*, per quam fit quod dictum est, quæ Ciceroni dicitur *dictorum et factorum constantia*, quæ fundamentum est justitiæ; quæ non raro Deo tribuitur, Rom. iii. 3. Aliquando pro fide quam adhibemus aliis, per assensum rei factæ vel futuræ, dicentis veracitati innixum. Vel *objective*, pro fide *quæ creditur*, seu doctrina Evangelii, quæ est fidei objectum, Gal. i. 23, 1 Tim. i. 19, Gal. iii. 25, et ejus professione externa, Rom. i. 8. Vel *subjective* et habitualiter pro fide *qua creditur*, quæ iterum a quibusdam distinguitur in fidem, qua *credimus Deum*, vel qua *credimus Deo*, vel qua *credimus in Deum*, ut observat Lombard. lib. iii. sent. 3, dist. 23, ut Credere Deum sit credere Deum esse, Credere Deo sit fidem adhibere Deo loquenti, et Credere in Deum sit fiduciam in eum collocare. Unde August. Tract. 29, in Joh., "Credimus Paulo, sed non in Paulum." Sed discrimen hoc non est perpetuum; nam licet credere Deum, et in Deum, differant, Scriptura non raro pro uno eodemque sumit credere Deo, et in Deum, ut de Abrahamo dicitur, quod *crediderit Deo*, Rom. iv. 3, ubi agitur de fide justificante, et alibi variis in locis.

Species fidei.

IV. Rectius fides distinguitur in eam, quæ est nudi assensus veritati revelatæ et cognitæ, quæ in Diabolos etiam cadit, quæ *fides historica* dicitur, de qua, Jac. ii. 19. Vel in eam quæ cum assensu habet aliquem gustum et gaudium, sed evanidum, bonitatis objecti, quæ *fides* vocatur πρόσκαιρος, de qua, Matth. xiii. 20. Vel in eam, quæ assensum dicit promissioni alicui singulari de eventu aliquo miraculoso, vel a nobis, vel in nobis et circa nos supra ordinem præstando,

quæ vocatur *fides miraculorum*, Matth. xvii. 20, 1 Cor. xiii. 2. Vel denique in eam, quæ fiducialem apprehensionem Christi et beneficiorum ejus importat, quæ *fides justificans* et salvifica dicitur, de qua passim Scriptura. Quæ distinctio fundatur, tum in usu Scripturæ, quæ subinde diversimode de fide loquitur, tum ex ejus varia ad objectum relatione. Nam Quum objectum offertur menti simpliciter sub idea veri, fides quæ circa illud versatur historica dicitur, ubi vero proponitur sub idea boni ratione promissionis alicujus singularis, et quoad eventum extraordinarium et miraculosum, fides miraculorum illud apprehendit. Ubi offertur sub idea boni utilis et jucundi, fides temporaria in eo occupatur. Ubi denique exhibetur sub idea boni honesti, pertinet ad fidem justificantem.

V. Perperam vero adversarii, ut Bellarm. lib. 1. de Justifi. cap. 4, pertendunt species istas varias non diversam, sed unam eandemque fidem constituere; cum a se invicem sint separabiles; nam in Diabolis et multis infidelibus est fides historica, qui tamen fide temporaria et justificante carent, Jac. ii. 19, ut et fide miraculorum, quæ patrare non possunt. In aliis occurrit fides temporaria, in quibus nec datur justificans, Luc. viii. 13, nec fides miraculorum, Act. viii. 19. In aliis fides miraculorum est absque justificante, ut in Juda, et in illis de quibus agitur, Matth. vii. 22. In innumeris fidelibus datur fides justificans sine fide miraculorum.

VI. Licet vero variæ istæ fides possunt concurrere in uno subjecto, ut iu Apostolis et aliis visum, et tunc non plures sint habitus, sed unum eundemque saltem aggregatione constituant; Non sequitur a parte sui non differre, cum et objecto formali, et modo operationis tam clare distinguantur. Ita fides salvifica potest dici continere eminenter fidem miraculorum, quia potest a Deo eo elevari, ut edat miracula. Sed non reciproce fides miraculorum includit justificantem, cum in reprobos varios cadat.

VII. Quamvis fides salvifica sit una et ἰσότιμος in omnibus, tam a parte objecti, Eph. iv. 5, quod idem fuit tam in veteri quam Novo Testamento, quoad substantiam, quam a parte subjecti specifice: Hoc non obstat quominus vox fidei æquivoca in sua æquivocata distinguatur, quæ totidem ejus species constituunt.

QUÆSTIO VIII.

DE VARIIS FIDEI JUSTIFICANTIS ACTIBUS.

Quot Fides Salvifica includat actus in conceptu suo formali?

Sententiæ variæ circa Actus fidei.

I. Ut Cognitio *Habituum* non aliunde certius haberi potest quam ex cognitione *Actuum* eorum præcipuorum, et *Objecti* circa quod versantur; Natura fidei rite percipi non potest nisi duo ista cognoscantur: 1. Quibusnam actibus constet. 2. Quodnam sit ejus objectum.

II. Et ad *Actus* quidem quod attinet, diversimode a Theologis explicantur, aliis plures, aliis pauciores statuentibus. Sunt qui unicum tantum ponunt, nim. Assensum, seu Persuasionem. Alii duos tantum agnoscunt, Notitiam et Assensum. Alii tertium addunt, nimirum Fiduciam. Alii etiam quartum, confidentiam scilicet seu acquiescentiam voluntatis. Quæ diversæ sententiæ non tam mutant naturam fidei, quam illam diversimode explicant. Quod quidem inde fit, quod alii fidem collocant pariter in intellectu et voluntate; alii vero tantum in intellectu formaliter, et volun-

tate tantum ἐνεργητικῶς, seu effective et consequenter, vel etiam præcipue in voluntate. Atque ita quidam omnes illos actus formaliter includunt in fide, alii vero quosdam ex illis supponunt, vel inferunt.

III. Communior vero et verior sententia tres in fide actus agnoscit, *notitiam*, *assensum*, *fiduciam*, ad quos licet omnes alii facile referri possint; tamen ut facilius rem totam assequi possimus, distinctius de illis agendum.

Actus directus et reflexus.

IV. Primo, Duplex actus fidei distinguendus venit. Alter *directus*, Alter *reflexus*. *Directus* versatur circa objectum ipsum ipsi oblatum, *Reflexus* vero occupatur circa actum directum. Per actum directum homo credit promissionibus Evangelii: Per reflexum vero homo fidem suam intuens scit se credere. Actus directus præcedit, Reflexus sequitur, et talis datur inter utrumque subordinatio, ut quemadmodum directus post se trahit reflexum, Ita reflexus supponat necessario primum, nec illi detur locus nisi isto posito, v. g. non potest quis scire se credere, nisi revera credat, non potest quis Christum pro suo agnoscere, nisi qui credit Christum pro omnibus credentibus et pœnitentibus datum.

Sex actus fidei.
1. Actus notitiæ;

V. Secundo Actus autem isti fidei non sunt unius generis, sed varii et multiplices pro variis ejus respectibus, quos ad sex possumus referre, ex quibus quinque sunt directi, et unus reflexus. Primus est *Actus notitiæ* rerum omnium a nobis credendarum, sive quæ miseriam nostram spectant, sive Dei gratiam. Ut enim veritas est objectum fidei, et quidem non quævis, sed divina et supernaturalis Verbo Dei revelata, cognitionem ante omnia requirit, qua apprehendatur: non modo eam, qua scimus quænam sint credibilia, et qua sensum literalem verborum et terminorum assequimur, quæ supponitur ad fidem, et privato cujusque studio haberi potest, etiam ab iis qui non credunt; sed etiam eam, qua cognoscimus divinitatem, et veritatem infallibilem rerum credendarum, quæ primum actum fidei constituit, ut infra contra Pontificios probabitur.

2. Assensus theoreticus;

VI. Secundus est *Assensus theoreticus*, quo ut vera et divina recipimus quæ cognoscimus; qui vocatur *historicus* non ab objecto, quod sit tantum historiarum, nec a causa, sacro scilicet Historico, sed a *modo*, quo aliquid creditur. Ut vero Philosophi tres gradus perfectionis in assensu observant, *firmitatem* scilicet, *certitudinem*, *et evidentiam*; Firmitas, ut sit sine hæsitatione, Certitudo, ut certo et solido nitatur fundamento, Evidentia, ut non nitatur testimonio alieno, sed vel ex sensu vel ratione probetur, ut in scientia; fidei assensus habet quidem firmitatem, et certitudimen, quia Verbo divino et infallibili nititur, sed non evidentiam, quia nititur testimonio, non ratione, quod Apostolus notat, Heb. xi. 1, quando dicit fidem esse ὑπόστασιν et ἔλεγχον ad firmitatem et certitudinem ejus designandam, sed τῶν οὐ βλεπομένων rerum quæ non videntur, ad inevidentiam innuendam.

3. Assensus fiducialis et practicus;

VII. Tertius actus est *Assensus fiducialis et practicus*, seu persuasio intellectus practici, qua Evangelium non modo verum esse, sed etiam bonum judicamus, et proinde amore et studio nostro dignissimum, et promissiones gratiæ de remissione peccatorum et salute conferenda omnibus credentibus et pœnitentibus, atque adeo et mihi si credidero, et pœnitentiam egero, esse certissimas. Quo sensu fidei tribuitur πληροφορία, id. plena persuasio de Dei potentia et voluntate in Verbo nobis patefacta, Rom. iv. 21, metaph. a navibus, quæ plenis velis in portum feruntur. Ita Col. ii. 2, mentio fit πληροφορίας συνέσεως per hypallagen pro συνέσεως πεπληροφορημένης *intelligentiæ plane persuasæ*, et Heb.

x. 22, vult Apost. ut *accedamus cum vero corde*, id. recto et sincero, ἐν πληροφορίᾳ πίστεως id. cum certa mentis persuasione, et firma cordis fiduc a, quæ Verbo Dei innitatur. Ista autem persuasio non debet esse tantum inchoata et semiplena, quæ in reprobos etiam nonnunquam cadit, qui Verbum excipiunt cum gaudio; sed plena et absoluta, quæ voluntatem determinet et post se trahat; et quæ objectum Evangelicum et promissionem gratiæ, non modo ut veram, et bonitate aliqua imbutam intuetur, sed etiam ut summum bonum nobis in Deo proponentem, et unicum ac sufficientissimum salutis in Christo medium.

4. Actus refugii; VIII. Quartus est *Actus refugii*, qui oritur ex persuasione per quem ad Christum ita a nobis cognitum actu desiderii confugimus, in ipso remissionem peccatorum et salutem quærentes. Quia fieri non potest ut homo qui se miserrimum novit, et qui persuasissimus est, nuspiam alibi, quam in solo Christo salutis medium inveniri, nec posse quenquam hanc salutem consequi nisi ad ipsum veniat, et cum ipso uniatur: fieri nequit, inquam, quia salutis et beatitatis appetitus est innatus omnibus, ut is ex seipso exiens et propriæ justitiæ, cujus vanitatem agnoscit, nuncium remittens, non serio et ardentissime ad Christum recurrat, illum desideret, quærat, et omnibus modis possidere studeat; quod Scriptura modo per προσαγωγὴν et *accessum* ad Christum notat, Matth. xi. 28, Rom. v. 2, Eph. ii. 18, modo per *Dei inquisitionem et studium*, Isa. lv. 6, modo per *famem et sitim justitiæ*, Matth. v. 6, Psal. xlii. 1, 2, Apoc. xxii. 17, Isa. lv. 1, 2, id. per desiderium ferventissimum Christo et Deo fruendi, Psal. lxxxiv. 1, 2, Cant. i. 2, et iii. 1, cujus exemplum passim in Davide occurrit, in Sponsa, Cant. ii. et v. In filio prodigo, qui agnita miseria sua et ad se rediens, constituit ad Patrem reverti, "Surgam et redibo ad Patrem meum." In Paulo, Phil. iii. 7, 8, alia omnia pro damnis habente "præ excellentia cognitionis Christi ut inveniatur in ipso, habens non suam justitiam quæ est ex Lege, sed justitiam quæ est ex fide Christi."

5. Actus receptionis et unionis; IX. Quintus est *Actus receptionis* Christi, sive *adhæsionis, et unionis*, per quem non modo quærimus Christum per animæ desiderium, et ad illum confugimus, sed illum oblatum apprehendimus et recipimus, inventum amplectimur, et nobis applicamus illique adhæremus, et nos unimus. Ut enim Deus animæ peccatrici oneratæ ac sensu peccatorum suorum dejectæ et contritæ, Filium suum, et Christus seipsum cum omnibus beneficiis suis, et plenitudine salutis quæ in ipso residet gratis offert in Evangelio: Ita anima de plenitudine salutis in Christo firmiter persuasa, et confugiens ad ipsum serio, et communionem ejus impense desiderans, non potest non oblatum summum illud bonum, et inæstimabilem thesaurum summa cum lubentia et voluntate amplecti, omnia pro ipso vendere, Matth. xiii. 44, Christo unico Redemptori inniti, et ille se tradere et mancipare; Et ita firmiter eum retinere, ut quidvis potius amittere parata sit, quam illum abjicere. Atque hic formalis et præcipuus est fidei justificantis actus, qui per *receptionem* designari solet, Joh. i. 12, "Quotquot eum receperunt," id. "qui crediderunt in Nomen ejus," et Rom. v. 17, fideles dicuntur "accipere donum justitiæ," et Col. ii. 6, "accipere Christum," Cant. iii. 4, "Inveni quem diligit anima mea, apprehendi eum, nec dimisi," &c., aliquando per *esum* et *potum*, Matth. v. 6, Joh. vi. per *indutionem Christi*, Gal. iii. 27. Et quia anima Christum ita apprehendens in ipsum recumbit, et illi innititur et adhæret, fides etiam per *actum reclinationis* non semel describitur, Psal. lxxi. 5, Isa. x. 20, et xlviii. 2, et l. 10, Mich. iii. 11, ut et per *actum adhæsionis*, et conglutinationis, et unionis arctissimæ, qua simus os ex ossibus, et caro ex carne

ejus, et unum cum ipso, et Christus ipse habitat in nobis, Eph. iii. 17, et nos in ipso, Joh. xv. 5. Ex qua unione personarum oritur communio beneficiorum Christi, ad quæ per unionem cum ipso jus acquirimus, justificationem scilicet, adoptionem, sanctificationem, et glorificationem.

6. Actus reflexus; X. Sextus est *Actus reflexus* ex sensu fidei ortus, quo anima, quæ Christum ita recipit, in seipsam reflexa, et actum directum persuasionis, refugii, et receptionis in corde suo videns, concludit se credere, et quia credit, Christum certo pro se mortuum esse, et cum omnibus suis beneficiis ad se pertinere, et se per ipsum certo beatum iri. Cum enim promissus sit omnibus fatigatis sensu peccati, et ad ipsum confugientibus, et sincere eum recipientibus, id. vere in ipsum credentibus, Anima fidelis non potest se fatigatam deprehendere, et videre se hoc modo ad Christum confugientem, et illi innitentem, quin statim concludat Christum suum esse, et se illius, nec quicquam esse quod ab illius amore ipsam separare queat. Cujusmodi actus in Paulo occurrit, Gal. ii. 20, quum ait, "Crucifixus sum cum Christo, et vivo non ego, sed Christus in me, et quod in carne vivo, vivo in fide Filii Dei, qui me dilexit, et seipsum pro me tradidit." Et 2 Tim. i. 12, "Novi cui credidi," inquit, "et quod sit potens ad servandum depositum meum."

7. Actus confidentiæ et consolationis. XI. Hunc vero actum excipit, septimo, *Actus consolationis* et *confidentiæ*, qui consistit in gaudio illo, tranquillitate, pace, acquiescentia, et delectatione, quæ ex Christi possessione oritur, per quem anima fidelis innitens dilecto suo, Cant. viii. 5, et suæ sibi cum Christo unionis per fidem arctissimæ conscia, et certa de sui cum ipso mutua communione et amore, pie exultat et deliciatur in Domino, gloriatur in adversis, et quosvis hostes animose provocat et spernit, Rom. viii. 38, 39, et lætatur gaudio ineffabili et glorioso, 1 Pet. i. 8, requiescens sub umbra arboris vitæ, et dulcissimis illius fructibus se satians, Cant. ii. 3, certa, illum, qui bonum opus cœpit, illud promoturum et perfecturum infallibiliter. Cujus exemplum habetur in Sponsa, Cant. ii. 16, et vii. 10; Davide, Psal. xvi. 7, 8, cxvi. et cxviii.; Paulo, Rom. viii. 38, 39, et omnibus fidelibus, Rom. v. 1, 2.

XII. Atque hic postremus actus, non fidei essentiam proprie ingreditur et constituit tanquam ejus forma, sed ex ea fluit tanquam consequens necessarium et effectus inseparabilis. Alii vero ad eam proprie pertinent, et sedem suam habent partim in intellectu, partim in voluntate. In intellectu actus cognitionis, et assensus, qui, licet requirantur in fide, non constituunt adhuc ejus formalem actum, qui in persuasione proprie consistit, quæ intellectus est. In voluntate vero refugium, et receptio, seu adhæsio.

XIII. Mirum autem videri non debet, quod fides statuatur in duabus animæ facultatibus. Nam præterquam quod, non pauci nec ignobiles Philosophi nullum reale discrimen inter intellectum et voluntatem agnoscunt, sed animam qua intelligentem et cognoscentem, intellectum dici volunt, qua vero volentem et appetentem, voluntatem; Non magis repugnat fidem ad duas facultates pertinere, quam vel Liberum Arbitrium, vel Imaginem Dei, quæ partim in intellectu, partim in voluntate sedem habent. Cum fides non sit habitus unus et simplex, sed compositus et per aggregationem, qui proinde sub unico conceptu comprehendi non possit, sed varios includat sibi subordinatos, qui ad utramque facultatem bene referuntur.

XIV. Atque hinc patet, perperam Bellarminum, et alios ex Pontificiis fidem ita in intellectu collocare, ut negent eam esse in voluntate. Cum enim constet fidem pro objecto habere non solum verum, sed etiam bonum, et præcipue consistat in refugio ad Christum et ejus receptione, quis dubio

locus esse posset, quin proprie etiam pertineat ad voluntatem? Quod non pauci ex ipsis Pontificiis agnoscunt: Bonavent. in Disti. 9 quarti, *fides respicit intellectum et affectum:* Thom. 2, 2ª q. 2, artic. 2. "Credere ad intellectum pertinet prout est a voluntate motus ad assentiendum." Sic Biel et Estius in iii. senten. distin. 23, q. 2. Altenstaig in Dictio. ad vocem *fides*, et alii.

QUÆSTIO IX.

An Fides sit assensus sine notitia, et melius definiatur per Ignorantiam quam per Notitiam? Neg. contra Pontificios.

I. Quæstio nobis hic intercedit cum Pontificiis, qui ut facilius Populum per cœcam obedientiam sibi subjiciant, non modo eum arcent a lectione Scripturæ Sacræ, sed etiam a fide, quæ ipsi imponitur, excludunt notitiam, eam ad nudum assensum referentes, ut melius definiatur per ignorantiam, quam per notitiam, ut loquitur Bellarm. lib. i. de Justi. c. 7.

Status Quæstionis.

II. Non quæritur, An fides sit assensus, quod utrinque est in confesso; Nec, An sit plena et perfecta notitia mysteriorum, tam quoad τὸ διότι, quam τὸ ὅτι, ut nihil credere debeamus, nisi quod clare et distincte percipimus. Nam ut pleraque mysteria Evangelica superant captum rationis longissime, nunquam clare et distincte a nobis percipi possunt quoad τὸ διότι, vel τὸ πῶς, seu naturam et modum suum, sed tantum quoad τὸ ὅτι, quod vere sint ita revelata. Deinde, ut sanctificatio est imperfecta; ita suos habet gradus fides, quibus augetur et crescit, et quoad notitiam, et quoad fiduciam. Hoc sensu non negamus fidem certo respectu *implicitam* posse dici, tum in pueris, et rudibus, qui obscuram tantum habent notitiam, tum in provectioribus, in quibus lux semper est mixta tenebris, qui sæpe τὸ ὅτι solum assequi possunt, sed ad τὸ διότι non assurgunt. Sic fides Patrum V. T. potuit dici obscura et implicita respectu nostræ, propter obscuritatem revelationis. Sed quæritur, An fides in conceptu suo includat notitiam, si non plenam, at veram et certam in suo ordine?

III. Non quæritur, An fides sit scientia, quæ habeat evidentiam: Sic enim distinguitur a scientia, quæ habet assensum certum et evidentem, qui nititur ratione clara et certa, et ab opinione, quæ nititur ratione tantum probabili; ubi fides notat assensum certum quidem, sed inevidentem, qui non ratione, sed testimonio divino nititur: Sed, An assensus ille sit cœcus, qui omni notitia destituatur; ita ut melius per ignorantiam definiatur quam per cognitionem, ut loquitur Bellarm.? Sic fides illi est assensus cum ignorantia, et credere est assentiri rebus ignotis. Hæc est *fides implicita*, quam dicunt Laïcis sufficere ad salutem, si credant ea quæ Ecclesia credit, licet nesciant quid credat Ecclesia, nec quid debeat credere, nec cui Ecclesiæ credendum sit; quæ dicta est *fides Carbonarii*, quia interrogatus quid crederet, respondit, Quod Ecclesia credit; rursus rogatus quid Ecclesia crederet, Quod ego, inquit, credo.

IV. Scopus Pontificiorum est detinere populum in ignorantia, ut facilius jugum Traditionum, et quorumlibet Errorum et Superstitionum illi imponatur. Hinc enim factum, ut Laïcos a lectione Scripturæ arcuerint, ut Sacra omnia lingua ignota peragi voluerint, ut Judicium de rebus sacris laicis ademerint; Et ita crassa ignorantia, et horribiles tenebræ totum Papatum occuparint, et dura tyrannis invecta sit; Cum nihil tam falsum et absurdum esset, quod sub titulo Catholicæ fidei credendum non obtruderetur, et quidem ἀβασανίστως, et sine ullo examine.

V. Nos fidem in conceptu suo notitiam includere statuimus, non quod fides sit absolute idem cum notitia, vel quod credere idem sit ac intelligere, ut Bellarm. perperam sententiam nostram proponit; Sed quod, cum genus omnium habituum sit notitia, fides autem ipso fatente sit habitus intellectus, fides etiam necessario notitiam debeat complecti ut sit vera. Unde patet non bona fide Bellarminum mentem Calvini exponere quum ait, "Eum dicere, non ignorantia, nec sensus nostri submissione, sed cognitione certa et explorata regnum cœlorum adiri," ut ex ejus verbis colligi potest. Sic enim ille loquitur, lib. iii. Instit. cap. 2, s. 2, "Scholastici commentum fabricarunt implicitæ fidei, quo nomine crassam ignorantiam ornantes, miseræ plebeculæ cum magna pernicie illudunt. Hoccine credere est, nihil intelligere, modo sensum tuum obedienter Ecclesiæ submittas? Non in ignoratione, sed in cognitione sita est fides, atque illa quidem non Dei modo, sed divinæ voluntatis. Nec enim ex eo salutem consequimur, vel quod parati sumus pro vero amplecti quicquid Ecclesia præscripserit, vel quod inquirendi, cognoscendique provinciam ad ipsam relegamus, sed quando Deum agnoscimus nobis esse propitium Patrem reconciliatione per Christum facta, &c. Hac inquam cognitione, non sensus nostri submissione, ingressum in regnum Dei obtinemus," &c.

In fide esse notitiam probatur. 1 Ex. Joh. xvii. 3.

VI. In fide includi notitiam patet, 1. Quia per notitiam definitur, *Hæc est vita æterna ut te cognoscant*, Joh. xvii. 3. Nec hoc ad cognitionem intuitivam patriæ tantum refertur, sed ad cognitionem salutarem fidei debet extendi, quæ in via requiritur, quam Christus proponit ut medium certum et infallibile consequendi istam vitam, et quo ipsa in nobis inchoatur, 1 Joh. v. 13. Sic Isa. liii. 11, *Servus meus justus justificabit multos cognitione sui*, id. fide, quæ sola nos justificat. Unde alibi ejus actus per intellectionem describitur, Heb. xi. 3, "Fide intelligimus secula esse aptata Verbo Dei." Et Joh. vi. 69, "Credidimus, et agnovimus te esse Christum Filium Dei Viventis," ubi notitia additur fidei ad ejus exegesin, ut innuatur in eo positam esse. Alibi fides exprimitur per πληροφορίαν συνέσεως, *certitudinem intelligentiæ*, Coloss. ii. 2, per ἐπίγνωσιν ἀληθείας, 2 Tim. iii. 7.

2. Quia fides et Verbum sunt relata.

VII. 2. Quia fides et Verbum sunt relata, Rom. x. 17, Joh. vi. 45. Ergo ubi est fides, ibi debet esse notitia, quia Verbum non potest credi nec recipi nisi cognoscatur: nam ut ignoti nulla est cupido, ita nec assensus. Et si fides est ex auditu Verbi, et ex institutione Patris, "Quisquis audivit et didicit a Patre venit ad Christum," Joh. vi. 45, quomodo potest esse sine notitia? An fidelis potest esse θεοδίδακτος sine cognitione rerum quæ a Deo docentur?

3. Quia confessio fidei nobis imperatur.

VIII. 3. Quia confessionem fidei edere, et rationem ejus reddere jubemur, Rom x. 10, "Corde creditur ad justitiam, et ore fit confessio ad salutem." Et 1 Pet. iii. 15, "Estote parati ad rationem reddendam spei, quæ est in vobis, cuilibet petenti." Ergo notitia in fide necessaria est. Quis enim dixerit confessionem edi, et rationem reddi posse rerum ignotarum?

IX. 4. Quia passim notitia in fide requiritur. Hinc *Verbum fidei* vocatur *sapientia et intelligentia* fidelium, Deut. iv. 6. Dan. ix. 22, "Ego veni," inquit Angelus, "ut intelligere te faciam; intellige verbum et intellige visionem." Christus jubet *scrutari Scripturas*, Joh. v. 39, quod sine cognitione fieri nequit. Laudantur Berœenses, quod auditis a Paulo temere non crediderint, sed an cum Scripturis concordarent, sedulo investigaverint ἀνακρίνοντες τὰς γραφὰς, *conferentes Scripturas*, Act. xvii. 11. Et alibi Paulus laudat Corinthios, quod ditati sint omni cognitione, 1 Cor. i. 5, et provocat ad eorum judicium, c. x. 15, *Judicate ipsi quod dico: ut*

intelligentibus loquor. Et Col. iii. 16, præcipit Colossensibus cognitionem et scientiam mysteriorum.

X. 5. Quia ignorantia arguitur ut erroris mater, et exitii causa, "Populus meus perit, quia est sine scientia," Hos. iv. 6; Et Isa. i. 3, "Populus meus non intelligit." Psal. xxxii. 9, "Ne sitis sicut mulus et equus, in quibus non est intellectus." Matth. xxii. 29, reprebenduntur Sadducæi, quod "errent, nescientes Scripturas."

Fontes Solutionum.

XI. Aliud est fidem miraculorum, et donum interpretandi Scripturam distingui, ut diversa χαρίσματα; Aliud fidem justificantem, et notitiam. Prius dicitur, 1 Cor. xiii. 2, non posterius. Πᾶσα πίστις, *omnis fides*, non hic distributive ponitur pro omnigena fide, sed collective pro perfecta, et partibus et gradibus omnibus completa, q. d., Quicquid uspiam fidei est θαυματούργοις, si illud omne in unum conferretur, atque in me esset. Talem autem fidem intelligi, liquet non modo ex articulo, qui certam quandam fidei speciem notat, sed et ex addita exegesi, "adeo ut montes loco dimoverem," id. res plane miras et stupendas efficerem, proverbiali locutione ex Matth. xvii. 20.

XII. Quod removet omnem visionem tam sensitivam quam intellectualem, non potest esse notitia. Sed fides quæ amovet visionem sensitivam, et intuitivam gloriæ, quo sensu dicitur esse ἔλεγχος τῶν μὴ βλεπομένων, Heb. xi. 1, id. argumentum, demonstratio, rerum quæ vel invisibiles sunt, et sensibus inaccessæ, vel quæ ut futuræ sperantur, sed nondum videntur, id. possidentur, Non removet tamen cognitionem intellectualem luminis gratiæ, cum per eam habeamus oculos mentis illuminatos, ut cognoscamus quæ sit spes Vocationis, et divitiæ gloriæ, &c., Eph. i. 18, et ea quæ nobis data sunt, 1 Cor. ii. 12.

XIII. *Captivare intellectum in obedientiam Christi*, 2 Cor. x. 5, non est ignorare Christum, aut ejus doctrinam, vel nihil de ea intelligere; alias frustra Paulus diceret Corinthiis se nihil proposuisse scire inter ipsos, quam Jesum crucifixum, 1 Cor. ii. 2: Sed est Christo et ejus doctrinæ agnitæ fidem habere, et illi se subjicere, licet rationi et sapientiæ mundanæ absurda videatur, exemplo Abrahæ, Rom. iv. 20. Hæc est *fidei obedientia*, qua credimus Deo loquenti, etsi non intelligamus τὸ διότι rei credendæ, si modo agnoscamus τὸ ὅτι.

XIV. Locus Isa. vii. 9, non potest huc trahi, quasi innuere velit Propheta fidem esse tantum gradum et viam ad notitiam; ut Versio Vulgata perperam reddit, *nisi credideritis, non intelligetis*. Quia Hebræa aliter sonant, אם לא תאמינו כי לא תאמנו, *nisi credideritis, non permanebitis*, ut sit reprehensio incredulitatis Achazi et aulæ ejus, hoc sensu: Si verbis meis fidem non adhibetis, non alia est causa, quam quia non estis stabiles, sed perfidi in Fœdere Dei. Vel quod convenientius videtur, est comminatio pœnæ illis imminentis; Si non creditis promissioni divinæ de servanda Urbe, sane non permanebitis, scilicet adversus hostes, vel in vestra terra, sed captivi inde abducemini, ut exitium certum vos maneat.

XV. *Inevidentia* quæ tribuitur fidei non excludit omnem notitiam, sed tantum eam, quæ nititur medio scientifico, id est, sensu aut evidente ratione a natura rei petita. Dicitur *habitus inevidens* non ad negationem omnis notitiæ, sed ad remotionem notitiæ, quæ fit per ratiocinationem philosophicam, cum nitatur testimonio et auctoritate loquentis. Excludit ergo notitiam luminis naturalis, non supernaturalis revelationis; excludit scientiam philosophice dictam, quæ opponitur opinioni, sed non populariter, ut opponitur ignorantiæ. Et quamvis judicium quod nititur alterius testimonio et authoritate, non sit notitia evidens et scientifica, non tamen

ob id ignorantia potius vocari debet quam notitia, quia intelligere semper debemus quis, et quid, testetur, ut illi credamus.

QUÆSTIO X.

An Fides sit Fiducia? Affirm. contra Pontificios.

I. Diximus Fidem tribus actibus potissimum constare, *Notitia, Assensu et Fiducia.* De notitia jam egimus contra Pontificios. Nunc, misso secundo, de quo nulla est controversia, de tertio, qui situs dicitur in fiducia, et de quo lis inter Nos et Adversarios movetur, paucis est agendum.

Duplex quæstio de fiducia.

II. Duplex vero hic Quæstio occurrit: Altera cum Pontificiis, qui negant fiduciam ad fidem pertinere, quæ assensum tantum rei ignotæ importet; Altera inter ipsos Orthodoxos: non proprie, an fiducia pertineat ad fidem, sed, sub qua σχέσει illi tribuenda sit, formæne, an effectus. De qua paucis dicendum, antequam ad aliam, quæ majoris est momenti, transeamus.

1. Inter Orthodoxos, quæ conciliatur.

III. Diversitas, quæ inter Orthodoxos occurrit, oritur ex diversa acceptione fiduciæ, quæ trifariam potest sumi. 1. Pro *fiduciali assensu* seu *persuasione*, quæ oritur ex judicio practico intellectus, de veritate et bonitate promissionum Evangelicarum, et de potentia, voluntate ac fidelitate Dei promittentis, quomodo synonyma illi est πεισμονὴ, Gal. v. 8, et eo sensu tribuitur fidei πληροφορία, Col. ii. 2, Heb. x. 22. 2. Pro actu *refugii et receptionis* Christi, quo fidelis cognita veritate et bonitate promissionum, ad Christum confugit, illum recipit et amplectitur, et in illius meritum unice recumbit. 3. Pro *confidentia*, seu *acquiescentia* et *tranquillitate animi*, quæ oritur ex refugio animæ ad Christum et ejus receptione. Nam qui firmiter in Christum recumbit, et illum amplectitur, non potest non in eo secure acqiescere et confidere se invenisse et accepisse quod quærebat. Primo et secundo significatu fiducia est de essentia fidei, et bene a Theologis dicitur ejus forma; quia, ut postea probabitur contra Pontificios, est fiducialis apprehensio Christi cum omnibus beneficiis Verbo Evangelii oblati. Sed tertio recte ab aliis non forma, sed effectus fidei dicitur, quia nascitur ex ea, non vero eam constituit.

IV. Hinc facile sensus patet loci Paulini, Eph. iii. 12, ubi fides distinguitur a πεποιθήσει, seu fiducia, *per fidem habemus accessum ad ipsum cum fiducia:* Nam πεποίθησις hic fiduciam notat, quatenus est conscientiæ tranquillitas, seu confidentia in eo, in quem collocata est fides. Sensus est, *fideles in Christo*, id. Christo insitos per fidem, habere παῤῥησίαν, id. tum *audaciam* prædicandi Evangelium intrepide apud quoscunque, tum *securitatem spiritualem*, qua libere audent Deum ut Patrem invocare, καὶ προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει, "et accessum liberum ad ipsum in confidentia," nempe eum inveniendi et petita impetrandi, διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ, "per fidem illius," id. quam parit fides Christi.

2. Inter nos et Pontificios.

V. Quoad alteram Quæstionem inter Nos et Pontificios, Quæritur, An fiducia includatur in conceptu fidei, An vero ab ea differat? Pontificii ut commentum suum de fide implicita et cœca seu nudo assensu stabiliant, posterius volunt, fidem nihil aliud esse pertendentes, quam nudum assensum, qui non habeat pro objecto specialem Dei misericordiam, sed totum Dei Verbum, ut loquitur Bellar. lib. 1. de Justi. c. 5, 6. Orthodoxi contra ita de essentia fidei fiduciam esse censent, ut non possit dici fides, quæ tali fiducia destituitur.

Fidem esse fiduciam probatur: 1. Ab Objecto.

VI. Rationes sunt. 1. Ab *Objecto.* Quia objectum fidei justificantis proprium et specificum, ut postea probabitur, sunt promissiones Evangelii, quæ non possunt nisi per fiduciam recipi, quia non proponuntur tantum ut veræ, sed et ut bonæ. Evangelium non est tantum *objectum contemplationis* intellectus, sed et *objectum consolationis* cordis, quod fides non potest apprehendere nisi fiducialiter. Hinc ut lacte, et cibo, et suavissimis deliciis adumbratur: Ita fides quæ circa illud versatur cum *esu, potu* et *gustu* spirituali, qui sine fiducia dari nequit, bene confertur.

2. Ab actibus fidei.

VII. 2. Ab *Actibus fidei.* Cum enim, ut supra probatum, in conceptu fidei includatur actus persuasionis, et actus refugii et receptionis Christi, qui sine fiducia dari non possunt, eo ipso patet fiduciam a fide non posse separari, sed esse de ejus essentia. Et vel sola πληροφορία quæ illi tribuitur, hoc invicte probat. Eo pertinent loca in quibus fides per apprehensionem fiducialem Christi et satisfactionis ejus describitur, ut Joh. i. 12, "Quotquot eum receperunt dedit hoc jus eis, ut sint filii Dei, nempe iis qui credunt in Nomen ejus;" Act. xxvi. 18, "ut remissionem peccatorum accipiant per fidem quæ est in me," id. Christum. Alibi fides ponitur in eo, "ut credamus mortuum esse propter peccata nostra et suscitatum propter nostram justificationem," Rom. iv. 25; ut per fidem apprehendamus eum "ut Placamentum a Deo constitutum in sanguine ejus," Rom. iii. 25. Quo actu a cæteris fidei speciebus, quæ vel promissionem Dei non respiciunt, vel non respiciunt eodem modo, distinguitur.

3. Ab effectis.

VIII. 3. Ab *Effectis.* Quia proprietates et effecta, quæ fidei tribuuntur, non possunt esse nudi assensus, sed supponunt necessario fiduciam antecedentem ut causam, quales sunt pax conscientiæ, Rom. v. 1, accessus ad Deum, et ad thronum gratiæ, Ephes. ii. 18, Heb. iv. 16, παῤῥησία qua Deum tanquam *Patrem compellamus,* Rom. viii. 15, Galat. iv. 6, πεποίθησις, confidentia de exauditione precum, Ephes. iii. 12, θάρσος, *audacia sancta,* per quam confidentes sumus in omnibus malis, καύχησις, *gloriatio* in Domino, Rom. v. 11, et in adversis, Rom. v. 3; quæ omnia in fideli esse non possunt, nisi supposita fiducia a qua oriuntur.

4. Ab oppositis.

IX. 4. Ab *Oppositis.* Quia diffidentia, hæsitatio, metus, pusillanimitas, quæ proprie fiduciæ repugnant, illi opponuntur, Matth. xiv. 31, "Homo ὀλιγόπιστε, cur dubitasti," et xxi. 21, "Si habeatis fidem, non dubitabitis." Sic de Abrahamo dicitur, Roman. iv. 20, quod per ἀπιστίαν "non hæsitaverit, sed confirmatus fuerit fide." Luc. viii. 25, Apostolis timentibus in tempestate, "ubi est fides vestra," inquit Christus. Jac. (i. 6,) vult eum qui aliquid petit, a Deo petere cum fide et non hæsitando; ubi hæsitatio opponitur manifeste fiduciæ, quæ in fide requiritur. Ita alibi Christus exprobrando discipulis fidei defectum, non eos arguit, quod non assentirentur articulis fidei, sed quod diffiderent et sibi timerent.

5. Ab exemplis.

X. 5. Ab *Exemplis* fidelium, quorum fides celebratur propter fiduciam, qualis Cananeæ, Matth. xv. 28, "O mulier, magna est fides tua," qua scilicet confidebat in Christi promissione; Abrahami, qui πίστει πληροφορηθεὶς dicitur credidisse sub spe contra spem, Rom. iv. 21; Discipulorum, qui ad Christum sequendum omnia relinquunt, quia norunt in eo esse verba vitæ, Joh. vi. 68; Pauli, qui credit misericordiam sibi esse factam, 1 Tim. i. 16.

Fontes Solutionum.

XI. Fides dicitur ὑπόστασις τῶν ἐλπιζομένων, καὶ ἔλεγχος τῶν μὴ βλεπομένων, "substantia rerum speratarum, et demonstratio earum quæ non videntur," Heb. xi. 1, non tantum quia

facit bona futura subsistere speculative in intellectu per assensum; sed præcipue practice in corde per fiduciam et spem. Unde Heb. iii. 6, 14, ὑπόστασιν fidei per παῤῥησίαν et fiduciam exponit Paulus. Ita ἔλεγχος dicitur invisibilium, quia per fiducialem apprehensionem sistit oculo fidei tanquam præsentia, quæ invisibilia sunt oculis corporis; ut hic non agatur de demonstratione mere logica et theoretica, quæ scientiam gignit, sed de practica et fiduciali, quæ aditum ad Deum parat, Rom. v. 2, Heb. xi. 6. Nec si inter actus fidei, de qua loquitur Paulus, Heb. xi., refertur notitia Creationis, ver. 3, sequitur excludi fiduciam; quia unius positio non est exclusio alterius. Quod facile ex exemplis ab Apostolo allatis fidei Patrum colligitur, quæ non tantum sunt speculativa mentis, sed et fiducialia cordis, quatenus Patres promissionibus Dei non solum certo assensi, sed et firmiter confisi fuerunt, ut exempla Enochi, Noachi, Abrahami, Mosis, et aliorum, testantur.

XII. Quod pro objecto habet totum Dei Verbum tam generice quam specifice, id non est fiducia, fateor. Sed quod pro objecto communi et generico habet totum Dei Verbum, potest habere pro proprio et specifico promissiones gratiæ. Quæ sub illud cadunt, per assensum, sed quæ sub hoc, per assensum simul et fiduciam, creduntur.

XIII. Licet τὸ credere aliquando sumatur pro assentiri simpliciter; Non sequitur semper ita sumi, vel totam naturam fidei solo assensu contineri, quia aliis innumeris in locis τὸ credere assensum et fiduciam complectitur.

XIV. Tantum abest, ut ex exemplo Abrahæ, de quo Rom. iv., colligi possit fidem non esse fiduciam, ut ex eo invicte demonstretur necessario in ea includi, quia non posset dici πληροφορηθεὶς. et *credidisse sub spe contra spem*, nisi per fiduciam, quatenus firmam in corde concepit de veritate et potentia Dei fiduciam, licet omnia contraria viderentur. Ita ver. 20, non posset dici *non hæsitasse diffidentia*, nisi quatenus per fiduciam illi oppositam confirmatus fuit adversus ea omnia quæ obstare videbantur promissioni divinæ.

XV. Si fiducia a Scholasticis dicitur *spes roborata*, hoc intelligendum de fiducia spei, quæ a fiducia, quæ propria est fidei, differt in variis, quia illa est tantum futuri boni, ista vero est præsentis, vel quasi præsentis, ut et præteriti. Illa pro objecto magis habet *rem Verbi*, id. bona promissa; Ista vero potius *Verbum rei*, seu promissiones ipsius. Ita tamen differunt, ut una ub altera pendeat, nec invicem separàri possint.

QUÆSTIO XI.

DE OBJECTO FIDEI.

Quodnam sit objectum Fidei in genere? Et An illi subesse possit falsum? Neg.

I. Quia circa fidei *Objectum* variæ moventur Quæstiones, De illis distincte agendum; quod quatuor Propositionibus complectimur.

Prima Propositio, de Objecto fidei, quod debet esse verum, non falsum.

II. Prima Propositio: *Objectum fidei debet esse verum, nec illi potest subesse falsum.* Ratio est, quia Verbum Dei solum est objectum fidei, quod est verissimum, nec potest ulli errori vel mendacio obnoxium esse, non magis quam Deus ipse ejus author, qui est ipsissima veritas, quique ut non potest falli, ita nec potest quenquam fallere, mentiri nescius. At si fidei posset

subesse falsum, Verbum Dei posset esse falsum, Lex obligaret nos ad credendum mendacio, et fides divina esset principium deceptionis, quod implicat. Unde Paulus, 1 Cor. xv. 14, vanam fore fidem Corinthiorum, et Apostolos falsos testes inventum iri ait, si Christus non resurrexit, et si credatur quod falsum est.

III. Exempla varia, quæ afferuntur ad probandum fidei posse subesse falsum, nihil tale evincunt. Ninivitæ tenebantur credere urbem suam evertendam, non absolute et simpli., sed conditionate tantum, nisi resipiscerent, ut patet ex Edicto Regis Jejunium indicentis, "Quis scit an reversurus sit, et pœniteat Deum, ut reverso eo ab æstu iræ suæ non pereamus?" Jon. iii. 9. Ezechias non debuit credere falsum, quum Isaias illi mortem denunciat, quia verbum hoc non tam fuit prædictio prophetica rei futuræ absolute, quam *comminatio conditionata*, ad humilem ejus deprecationem excitandam, quod ipse satis percepit, quum ilico ad parietem conversus oravit Jehovam, qui etiam exaudivit ejus precationem, addendo quindecim annos vitæ ejus, Isa. xxxviii. 2, 5. Vel fuit declaratio gravitatis morbi, quæ juxta naturalem rerum ordinem talem eventum debebat sortiri, nisi miraculose Deus eum liberare vellet.

IV. Adam non tenebatur credere absolute in statu integritatis vitam æternam sibi obventuram, sed tantum conditionate, si perstaret in obedientia; quæ conditio non fuit credenda, quia non erat promissa, sed præstanda fuit, quia præcepta. Nec si post lapsum tenebatur credere absolute mortem sibi obventuram, debuit pariter credere ante lapsum se vita potiturum. Quia non est par ratio; Nam in statu integritatis, conditio adhuc erat præstanda; At post lapsum, conditio erat violata de facto, atque ita comminatio poterat in actum exeri. Interim licet post lapsum teneretur credere absolute se esse mortis reum, de eventu nihil distincte tenebatur credere, quia ipsi non fuit revelatus.

V. Abraham ex mandato Dei, Gen. xxii., de offerendo Filio suo tenebatur credere quod erat verissimum, Deum sibi hoc dedisse in mandatis, ut Filium occideret, et eventum Deo committere. Sed non tenebatur credere, fore ut Isaac a se occideretur, quod falsum erat; etsi forte in eam opinionem devenerit, eo quod sensum et finem mandati ad se facti non satis perciperet, sed quæ fides humana erat tantum, non divina. Licet vero fide divina crediderit Abrahamus Deum potentem esse ad suscitandum Filium, si moreretur: Non sequitur pariter fide divina debuisse credere ejus mortem; Nec hoc minuere debuit ejus alacritatem in exequendo officio, quia non debuit attendere ad eventum, sed tantum ad officium sibi præscriptum; vel impedire potuit fidei suæ explorationem, quæ in eo satis patuit, quando non obstantibus omnibus impedimentis impletionis illius præcepti, accinxit se tamen ad ejus impletionem, Deo commendans eventum.

VI. Non tenebantur Israëlitæ credere absolute ex Dei promissione omnes et singulos ingressuros in terram Canaan sine ulla conditione; eventus enim docuit conditionem fidei, licet tacitam, semper suppositam fuisse, qua cum plerique destituti fuerint, mirum non est si exclusi fuerint ab hoc beneficio.

VII. Licet teneamur credere Deum velle præceptive et approbative quod nunquam de facto futurum est propter contumaciam hominis, non inde sequitur nos teneri credere falsum; Quia non tenemur credere hoc futurum reipsa, vel Deum illud decrevisse, sed tantum Deum velle hoc præcipere homini, et hoc esse officium ejus, quod est verissimum.

VIII. Jer. iv. 10, Deus non dicitur decepisse populum effective, ad

falsum credendum illos obligando, sed permissive, (quomodo sæpe verba sono activa, sensu sunt permissiva, vel declarativa,) sinendo eos seduci et decipi per os falsorum Prophetarum, vel judicialiter eos tradendo spiritui erroris. Possunt etiam verba intelligi interrogative, licet interrogatio desit, ut alibi non semel: q. d., Tune decepisti populum? Num fieri potest ut populum lactes vana spe et promissione pacis, quum nihil tale cogitas?

Secunda Propos. Non aliud datur objectum fidei, quam Dei Verbum scriptum.

IX. Secunda Propositio: *Fidei objectum non aliud est quam Dei Verbum scriptum juxta mensuram revelationis.* Aliud scilicet est πίστις, Aliud γνῶσις. Ista habetur etiam ex natura per intuitum Operum Dei, Illa vero tantum ex gratia et revelatione supernaturali per auditum Verbi, quod solum est πιστόν. Unde fides dicitur *esse ex auditu*, Rom. x. 17. Quod Paulus testatur, 1 Cor. i. 21, *Quia mundus*, id. genus humanum, *in Dei sapientia*, id. per contemplationem opificii mundi, in quo mira Dei elucet sapientia, *non cognovit Deum per sapientiam*, scilicet ad salutem, *placuit Deo Credentes servare per stultitiam prædicationis*, id. per Evangelium, quod hominum judicio videtur stultum, solam fidem, per quam Verbo credimus, substituendo cognitioni, quæ ex Operibus ejus oritur.

X. Verbum autem istud ut scriptum dicimus esse objectum fidei, contra Pontificios, qui verbum aliquod ἄγραφον dari pertendunt in voce Ecclesiæ, quod possit fundare fidem nostram; quia nullum aliud Verbum Dei θεόπνευστον agnoscimus, quam ἔγγραφον et scriptum, cui proinde vel addere vel detrahere quicquam severe prohibemur. Licet autem Verbum quoad substantiam idem semper sit quod a fide apprehendi debet, non tamen pariter secundum gradus, quia Deus πολυμερῶς et πολυτρόπως revelare illud voluit, modo obscurius, ut sub Vet. Test., modo clarius, ut sub Novo. Unde fidei objectum non est simpliciter Verbum, sed Verbum hoc vel illo modo revelatum; Ut mensura revelationis sit etiam mensura fidei, et quidem non eo sensu, ut fides semper pervideat, quæ sunt in objecto declarata, et prout declarata sunt, sed ut non plus videat vel videre teneatur aut possit, quam quod revelatum est.

Tertia Propositio. Objectum vel est materiale, vel formale.

XI. Tertia Propositio: *Objectum fidei, vel est materiale, vel formale. Materiale* sunt res creditæ, nim. totum Dei Verbum, et omnes ejus propositiones, sive ad Legem, sive ad Evangelium pertineant; quæ revelatione divina et supernaturali nobis innotescunt, si non quoad τὸ διότι, seu modum et rationem, saltem quoad τὸ ὅτι, vel explicite totidem verbis, vel implicite, et per necessariam ac evidentem consequentiam, quæ ad Verbum Dei pertinere probavimus Loc. I. Q. XII.

XII. *Objectum formale* innuit rationem seu causam, sub qua res creduntur, nimirum principium ipsum credendi, quod est, non authoritas Ecclesiæ, ut vellent Pontificii, (quia licet Ecclesia possit esse credituris motivum ad fidem, et instrumentum ac medium humanum illius, nunquam potest tamen dici ejus principium, ut suo loco visum,) sed authoritas Dei ipsius solius αὐτοπίστου, ceu primæ et infallibilis Veritatis, se revelantis in Verbo, in quam datur ultima fidei analysis, tanquam in objectum suum formale, quod solum fidem divinam fundare potest, quia in nullo nisi in solo Deo acquiescit, Jer. xvii. 5, 7.

Quarta Propositio. Objectum vel est commune vel proprium.

XIII. Quarta Propositio: *Objectum* fidei, vel est *generale et commune*, Vel est *proprium et speciale*. Generale est totum Dei Verbum, quod ideo proponitur nobis ut credatur, sive respectu *Historiarum*, quæ facta narrant, sive respectu *Vaticiniorum*, quæ futura prædicunt, sive respectu

Dogmatum et *præceptorum*, quæ nullam temporis differentiam spectant, sive respectu *Promissionum* et *Comminationum*, quæ fiunt piis vel impiis; quæ omnia cadunt sub objectum fidei, licet diversimode pro cujusque natura et conditione.

XIV. Licet vero primario et per se non sint de fide omnia, quæ continentur in Dei Verbo, ut pertineant ad fidei dogmata et articulos, et ut omnia illa scire sit de necessitate salutis; Tamen est de fide et salutis necessitate credere omnia θεοπνεύστως ad plenitudinem cognitionis Ecclesiæ fuisse scripto consignata.

XV. *Objectum proprium* et *specificum* fidei justificantis, non qua est *virtus Theologica*, sub quo respectu solum et totum Dei Verbum ex æquo ut verum et infallibile amplectitur, sed qua est *conditio Evangelica*, est doctrina de Jesu Christo, et promissio remissionis peccatorum et salutis in ejus sanguine; Quæ pro objecto proponit Deum, non simpliciter ut Creatorem et Dominum, sed ut Redemptorem et Patrem in Christo, ut Fœderatum, et nostrum, qui vult esse Deus noster, ut salutem nobis impertiatur. Atque hic indivulso nexu conjungi debent *Deus*, et *Christus*: Deus ut summum bonum, quo beandi sumus, Christus ut medium unicum et infallibile, quo adducendi sumus ad Deum; quod Christus innuere voluit Joh. xvii. 3, quum vitam æternam dicit positam esse in cognitione, id. fide, Dei Patris, et illius quem misit Jesu Christi, nimirum, quia non potest salutariter cognosci aut adiri Pater nisi per Filium, qui et Patrem nobis manifestavit, et viam ad eum nobis sanguine suo paravit, Matth. xi. 27, et Joh. xiv. 6.

An Christus sit tantum objectum secundarium fidei?

XVI. Quum autem Deum et Christum dicimus esse objectum fidei, Cavendum est in primis, ne hoc sensu Sociniano sumamus, qui ut Divinitatem Christi evertant, distinguunt *objectum* fidei, in *primarium* et *secundarium*]: Patrem esse objectum primarium, qui sit causa prima et suprema sa utis nostræ, Filium vero objectum secundarium, qui sit tantum causa secunda intermedia ac instrumentalis salutis nostræ; Fidem in Patrem terminari in ipso tanquam in objecto ultimo, sed fidem in Christum non terminari in ipso, sed per ipsum dirigi in Deum, et in hoc demum conquiescere; Illum esse cultum divinum supremum, soli Deo proprium, Istum cultum divinum subalternum, mediatum, ex gratia attributum. Sic loquitur Socinus contra Viekum, cap. 4, Catech. Rakov. de Persona Christi, c. i. q. 90 et 91.

XVII. Nos vero Christum quidem a Patre distinguendum censemus in fide ejusque objecto bifariam, tum Persona, qua ab æterno genitus est a Patre, tum Officio, quo factus est Mediator inter Deum et homines. Sed ut nec ordo subsistendi in Personis divinis, nec Officium quod gerit, ipsarum inter se Personarum æqualitatem abolet, utpote quæ manent semper inter se ὁμοούσιοι; Ita nec disparitatem sive objecti, sive cultus religiosi, circa illud inducere statuimus; ut ita una sit fides, qua in Deum Patrem et in Deum Filium ἀδιαφόρως creditur, una fiducia quæ in utroque collocatur; non diversa, una suprema, altera intermedia et tantum subalterna.

XVIII. Rationes sunt, 1. Quia Christus est verus et æternus cum Patre Deus, ut suo loco fuse demonstratum. 2. Quia æqualitas honoris et cultus illi cum Patre tribuitur, Joh. v. 23, "Omnes honorare debent Filium καθὼς sicut Patrem," id. æquali cultu, quia æqualem se faciebat Deo, ver. 18, et talem se Operibus demonstrabat, ver. 19, 21. Sic Joh. xiv. 1, "Creditis in Deum, etiam in me credite," ne scilicet cor vestrum turbetur. Quid ita? quia sum unus cum Patre Deus. Si enim non fuisset,

nec arrogasset sibi quod Dei erat, nec Discipulos ad fiduciam non minus in se quam in Patre ponendam hortatus esset. Sic alibi passim fides in Christum æque ac in Patrem exigitur, et in Symbolo Apostolico tres Personæ S.S. Trinitatis in objecto fidei, ordine sed non gradu distinguuntur; nec alia in Patrem, alia in Filium, alia in Spiritum Sanctum, sed una eademque in tres istas Personas unius Deitatis fides exigitur. 3. Quia fides in merum hominem, qualem Sociniani Christum fingunt, sine sacrilegio poni non potest, Jerem. xvii. 5.

XIX. Quum Christus ait, Joh. xii. 44, "Qui credit in me, non credit in me sed in eum qui misit me," non vult seipsum excludere ab objecto fidei primario, sed vel loquitur ex hypothesi, nempe ex falsa opinione Judæorum, qui ipsum nudum hominem esse, et absque mandato Dei docere credebant, ut Joh. vii. 16; vel non absolute intelligendus est, sed comparate, id. non tam, vel tantum, in me, sed etiam in eum qui misit me, ut Marc. ix. 37.

XX. Quum Petrus, primæ cap. i. 21, "Fideles" ait "per Christum credere in Deum," non removet Christum ab ejusdem objecti ambitu; Sed partim causam et authorem fidei docet, partim ordinem notat, quo fides ascendit ad Deum, non immediate, sed mediate per Christum Mediatorem. Sed ordo iste sapientissimo Dei consilio constitutus nihil derogat æqualitati Personarum.

XXI. Honor et gloria dicitur tributa Christo exaltato a Patre, Phil. ii. 9, 10, 11, ad cultum, non quasi ea caruerit antea, (quia fides in ipsum et adoratio jam præcepta fuerat, Psal. ii. 12, imo ab æterno illam habuit, Joh. xvii. 5,) sed quatenus in carne et cum ea declaratus est et agnitus Filius Dei, qui antea latebat sub velo Carnis tanquam merus homo.

QUÆSTIO XII.

An Fidei Justificantis Objectum proprium sive specificum, sit Promissio specialis Misericordiæ in Christo? Affirm. contra Pontifi.

I. Licet ex iis, quæ de fiducia dicta sunt Qu. X. jam liquere possit fidem in Objecto suo potissimum respicere specialem misericordiam; Quia tamen acriter de eo certant Pontificii, ut fidei certitudinem fortius impugnent, et ad nudum ac simplicem assensum conceptum ejus formalem referant, de ea etiam quæstione paucis est agendum.

Status Quæstionis.

II. Quia Quæstionis status sæpe involvitur, Observ. 1. Non quæri de *Objecto communi* et adæquato fidei, quod certum est esse totum Dei Verbum, ut antea visum, sed de *Objecto speciali et proprio*, et prout a reliquis fidei speciebus distinguitur; quod pertendimus esse promissionem Evangelicam de Christo Mediatore, et speciali misericordia, quæ in ipso datur credentibus et pœnitentibus. Eatenus enim proprie justificat et salvat, quatenus Christi meritum in Verbo Evangelii sibi revelatum apprehendit et amplectitur, et fidelis non tantum aliis credentibus, sed sibi quoque privatim credenti, remissionem peccatorum Christi merito partam esse firmiter credit.

III. Non quæritur, An promissio specialis misericordiæ respiciat omnes et singulos homines, quibus proponitur Evangelium; sed An respiciat omnes et singulos fideles, quibus facta est? Quod non satis attenditur a variis, qui ex eo quod Nostri disputant contra Pontificios fidem habere pro objecto specialem misericordiam, colligunt specialem istam misericor-

diam, ad omnes et singulos pertinere, et unumquemque posse istam promissionem tanquam suam sibi applicare. Quia aliud est fidelem sibi applicare posse et debere talem promissionem; Aliud vero hominem. Cum enim promissiones Evangelicæ non datæ sint hominibus simpliciter qua talibus, sed hominibus credentibus et resipiscentibus; Nemo nisi credens et resipiscens potest eas vere sibi applicare. Non quod fides faciat a priori, ut tales promissiones ad eos pertineant: cum hoc pendeat antecedenter ad Electione Dei: sed quia est conditio et instrumentum a posteriori, per quod ex ordine Dei participes debeant fieri promissionum, et argumentum ex quo colligunt eas vere ad se pertinere.

IV. *Misericordia specialis* potest trifariam spectari, Vel ut *promittitur in Verbo* omnibus credentibus et pœnitentibus, et ut apprehendenda est ab iis; Vel ut *confertur* actu credentibus, illam apprehendentibus, et ad Christum serio confugientibus; Vel ut *collata jam de facto* iis, qui per fidem illam apprehenderunt. Huic triplici σχέσει respondet triplex actus fidei, qui circa illam versatur: Primus, qui credit remissionem peccatorum ex speciali Dei misericordia propter Christum conferendam in futurum omnibus credentibus et pœnitentibus, adeoque et mihi si credidero; Secundus, qui credit remissionem peccatorum in præsenti mihi credenti et pœnitenti actu conferri; Tertius, qui illam intuetur ut jam collatam in præterito, quo credo mihi propter Christum, in quem scio me credere, peccata mea mihi jam esse remissa. Primus dicitur *actus dispositorius* ad justificationem, quia ad eam recipiendam nos disponit; Secundus *justificatorius*, quia eum comitatur sententia absolutoria justificationis nostræ; Tertius *consolatorius*, quia eam sequitur. Duo primi sunt directi, qui feruntur in promissionem; Tertius est reflexus qui fertur in actum directum. Illi justificationem præcedunt, si non ordine temporis, saltem naturæ, ut ejus causa; Iste vero eam sequitur ut effectus. Licet vero utrique ad fidem justificantem pertineant, non æque tamen illi sunt essentiales, vel ab ea inseparabiles. Nam duo primi ita sunt essentiales fidei, ut sine illis nemo possit esse verus fidelis, vel justificationem consequi; sed tertius non æqualis est necessitatis, saltem quoad exercitium, et potius pertinet ad perfectionem fidei, quam ad ejus essentiam; cum certum sit verum fidelem posse aliquando illo sensu carere.

V. Hinc patet applicationem specialem promissionum duplicem esse: Aliam quæ respicit remissionem peccatorum, ut bonum certo obtinendum; Aliam quæ illam intuetur, ut bonum jam collatum. Utraque distinguit fidem justificantem ab historica; sed prima sola est præcipuus actus fidei qui nos justificat, secunda vero eam sequitur ut ejus fructus. Fides historica respicit promissionem Evangelii mere theoretice, sine ulla applicatione. Sed fides justificans ulterius tendit, dum facit ut homo fidelis respiciat promissiones ut destinatas pœnitentibus, ex quorum numero ipse sit; quam applicationem nec Dæmones nec Impœnitentes facere possunt. Hanc vero applicationem alia excipit per actum reflexum, quo videns fidelis se credidisse, certo persuadetur peccata sua sibi esse remissa. Prima applicatio est *fiducia adhæsionis*, per quam scilicet fit, ut homo confugiens ad Christum, illi innitatur et adhæreat; Altera est *fiducia sensus*, quæ nititur sensu Christi recepti, et in eo remissionis indultæ.

VI. Atque hinc facile respondetur ad Quæstionem, quæ hic moveri solet: An objectum fidei salvificæ sit remissio peccatorum, vel jam impetrata, vel adhuc impetranda? Unde Adversarii occasionem sumunt

doctrinam nostram traducendi ut absurdam, quæ circulo ridiculo implicetur, quasi dicamus fidem justificantem, qua obtinemus remissionem peccatorum, in eo consistere, ut credamus peccata nobis jam esse remissa, ut *Arnaldus* post Bellarm. fuse hoc exequitur lib. iii. cap. 9, *Subversionis doctrinæ moralis*, &c. Sed facile est illusiones istiusmodi et calumnias discutere. Primo, remissio potest dici impetrata de *jure* per mortem Christi, in cujus sanguine remissionem habemus, Eph. i. 7, vel de *facto* per efficacem ejus applicationem, quæ fit in corde. Priori sensu bene dicitur objectum fidei esse remissionem peccatorum jam impetratam, scilicet merito Christi. Sed posteriori est tantum remissio impetranda; quia cum fides sit causa instrumentalis justificationis, debet præcedere justificationem. At fiducia remissionis impetratæ, eam necessario sequitur, quia persuasio de re aliqua facta, semper est posterior ipsa re facta, quæ est ejus objectum, nec potest esse ejus causa. Secundo, *actus fiducialis*, ut jam dictum, duplex est, alter qui *præcedit justificationem*, ut ejus causa, alter qui *eam sequitur*, ut ejus effectus. Ille, qui consistit in persuasione de Satisfactione plenissima Christi pro peccatis omnium credentium præstita, et in refugio ad ipsum ac ejus receptione, respicit remissionem merito Christi jam impetratam, sed reipsa mihi credenti applicandam. Iste, qui consistit in actu reflexo fidei, et in justificationis sensu, respicit remissionem, ut jam mihi applicatam. Per illum credo peccata mea mihi remissum iri de futuro, vel de præsenti hic et nunc remitti. Per istum vero peccata mihi in præterito jam remissa esse. Unde ad obtinendam remissionem peccatorum, non debeo credere peccata mihi jam remissa, ut perperam nobis impingunt; sed debeo credere peccata mihi credenti et pœnitenti, juxta promissionem factam credentibus et pœnitentibus remissum iri certissime, quæ postea actu secundario et reflexo ex sensu fidei credo mihi esse remissa.

Objectum proprium fidei esse promissionem specialis misericordiæ probatur. 1. Quia, &c.

VII. His positis, quæstio eo redit, An proprium et specificum objectum fidei sit promissio specialis misericordiæ Dei in Christo? Quod negant Pontificii, Nos affirmamus. Rationes sunt, 1. Quia idem est objectum fidei et Evangelii, siquidem hæc se invicem respiciunt; At Evangelii subjectum proprium et specificum est promissio specialis misericordiæ in Christo, Rom. i. 16, Joh. iii. 16; non alio quippe tendit, quam ut Christum crucifixum nobis proponat ut Authorem salutis omnibus credentibus et pœnitentibus, atque adeo Messiam et Redemptorem nostrum si credimus.

2. A Fide.

2. Quia fides respicit promissionem gratiæ, At omnis promissio infert specialem applicationem respectu eorum quibus fit. Licet enim in genere proponatur omnibus credentibus, quia tamen sub genere continentur omnia individua, quisquis apprehendit promissionem generalem de servandis omnibus credentibus ut veram, debet etiam eam sibi applicare in specie, si sentit se esse ex credentium numero. Cum vero constet fidelem posse esse certum de fide sua, ut postea probabitur; nihil obstat quominus rite et legitime possit sibi promissionem generalem applicare tanquam ad se pertinentem. Imo cum promissiones non alium in finem fiant quam ut recipiantur, omnes et singuli possunt et debent eas sibi applicare.

3. Ab Exemplis Sanctorum.

VIII. 3. Quia fides Sanctorum præcipue semper respexit specialem misericordiam in Christo. Gal. ii. 20, Paulus testatur se credere Christum se dilexisse et mortuum esse pro se, et 1 Tim. i. 15, Christum venisse ad servandos peccatores, quorum sit primus, &c. Idem passim profitetur de fidelibus, Rom. viii.

16, 32, 33, &c., Eph. i. 3, 4, 5, 2 Cor. v. 1, Col. i. 5, 1 Pet. i. 2, 1 Cor. ii. 12, 1 Joh. iii. 2. Nec hic recurrendum ad revelationem quandam specialem et extraordinariam, quæ quorundam sit, non omnium. Quia persuasio ista non nititur ullo privilegio certorum fidelium, sed pendet ex fundamentis generalibus, et omnibus fidelibus communibus, puta a Fœderis natura, a Christi Morte et Resurrectione, a Dei Fidelitate, et sim.

4. A Sacramentis.

IX. 4. Quia Sacramenta, quæ sunt sigilla promissionum, particularem istam applicationem important, quatenus in eum finem instituta sunt, ut promissiones generales et indefinitæ applicentur et obsignentur sigillatim cuique fideli. Unde non in genere tantum proponuntur, sed in specie huic et illi individuo, qui supponitur habere fidem, administrantur et proponuntur. Quæ autem est ratio Sacramentorum, eadem debet esse promissionum. Nec juvat dicere cum Bellarmino Sacramenta esse signa salutis infallibilia, non absolute, sed ex parte sui, si homo non ponat obicem. Quia ut jam dictum, agimus hic de vero fideli, non de hypocrita, qui ponit obicem, et cui Sacramentum ideo nihil obsignat.

5. Ab obsignatione Spiritus.

X. 5. Quia qui obsignati sunt Spiritu Sancto, et qui arrhabonem hæreditatis acceperunt, possunt sibi applicare promissiones; quia nemo signatur in spem indefinitam, sed tantum ille cui peculiariter applicatur promissio. Arrhabo autem non datur solum, ut quis sciat promissam esse omnibus et nullo delectu salutem paucis obventuram, sed ut norit se inter omnes et ex omnibus delectum, cui certa fieret promissio. At hoc passim de fidelibus prædicatur, 2 Cor. i. 21, 22, Eph. i. 13, et iv. 30, Rom. viii. 16.

XI. 6. Quia Fides justificans sine speciali misericordia non differret a fide Dæmonum et Reproborum, quibus notitia et assensus competere possunt, sed non fiducia in promissionibus divinis.

XII. Licet promissio specialis misericordiæ respectu singulorum fidelium in particulari non contineatur expresse et explicite in Verbo; implicite tamen et per necessariam consequentiam inde deducitur. Nam qui dicit, Quisquis credit servabitur, dicit etiam Petrum et Johannem credentem servatum iri. Ut in Lege sub præceptis generalibus specialia continentur, et quod in genere omnibus interdicitur, etiam in specie singulis applicari debet; Ita quod omnibus in aliquo genere promittitur, potest et debet applicari singulis sub illo genere contentis. Rursus quemadmodum Christus variis in particulari promissiones applicavit, ut Paralytico, Latroni, Peccatrici; Ita easdem speciatim applicat credentibus Spiritus S., Rom. viii. 16, et Ministri Evangelii, Joh. xx. 23, qui Legatione pro Christo funguntur, 2 Cor. v. 20.

XIII. Quod Apostolus, Heb. xi. 1, dicit fidem esse *demonstrationem invisibilium*, probat quidem in fide requiri notitiam et firmam persuasionem veritatis rerum, quæ proponuntur credendæ; Sed non negat fiduciam specialis misericordiæ ad eam pertinere; Imo hoc supponit necessario, quum eam dicit esse ὑπόστασιν τῶν ἐλπιζομένων. Quod addit ver. 3, de Mundi creatione, et Arcæ extructione, eodem spectat. Nam ut Redemptio Creationem, sic illius notitia hujus cognitionem supponit, ut fides justificans historicam. De Noacho autem falsum est, quod in extructione Arcæ nihil respexerit nisi horrendum Dei judicium in delendo genere humano, de sui autem et suorum liberatione ex speciali misericordia nihil cogitarit; imo non alia de causa Arcam extruxit, quam ut sibi suisque prospiceret. Quum vero, ver. 6, objectum fidei dicitur esse credere Deum esse, et esse remuneratorem ipsum quærentibus, patet duo necessario conjungi, notitiam

et assensum respectu Existentiæ Dei, et fiduciam præmiorum, quæ largitur gratis ex speciali misericordia.

XIV. Cum Christus Auditoribus suis se in objectum fidei proponat, non potest dici exegisse tantum fidem Omnipotentiæ vel Divinitatis suæ, sine speciali misericordia, quæ non alibi quam in ipso exhibetur. Patet exemplo Cœcorum, Matth. ix. 27, 28, qui misericordiam ejus implorant, "Miserere Nostri, Fili David;" Et Petri ac Apostolorum, qui profitentur se credere Jesum Christum esse, et Filium Dei Viventis, id. Mediatorem, qui gratiam Dei nobis erat conciliaturus, ut alibi hoc explicant, Joh. vi. 69; Centurionis, Luc. vii. 9, qui non tantum credidit, quod Christus posset per potentiam, sed quod etiam vellet per gratiam servum suum sanare; Marthæ, Joh. xi. 27, quæ asserit se credere Christum esse Messiam, qui venturus erat ad salutem hominum.

XV. Quamvis Christus Leprosum de voluntate sua non plene persuasum sanaverit, Marc. i. 40; Non sequitur fidem justificantem non respicere specialem misericordiam. Quia longe dispar est ratio beneficii temporalis, et æterni. Nec si leproso de sanitatis recuperatione, de qua nullam peculiarem promissionem acceperat, dubitare licuit; nobis etiam, de gratiæ et salutis omnibus credentibus promissæ participatione, sine Dei injuria dubitare licet. Deinde licet Christus humanæ infirmitati sese accommodans, defectus clementer dissimulet et tegat, non propterea eos approbat, cum alibi dubitationem de sua benevolentia, et ὀλιγοπιστίαν, in Discipulis non semel arguat, Matth. viii. 26, et xiv. 31.

XVI. Fides de Resurrectione et Divinitate Christi, quæ exigitur ab Apostolis, Rom iv. et x., 1 Cor. xv., Act. ii. 24, et iv. 10, et x. 40, non excludit specialem misericordiam, sed supponit, quia in eo est fundamentum salutis et consolationis nostræ, quod Deus Filium suum in mundum miserit, ut moreretur propter peccata nostra, et suscitaretur propter justificationem nostram.

XVII. Licet Symbolum explicite nihil habeat de misericordia speciali, satis expresse tamen illam involvit, non modo in articulo remissionis peccatorum et vitæ æternæ, sed præcipue ubi fides in Deum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum describitur, quæ necessario infert fiducialem misericordiæ specialis apprehensionem.

XVIII. Licet fides *quæ justificat* totum Dei Verbum pro objecto suo respiciat, et includat multa quæ mere sunt historica et dogmatica; Tamen *qua justificat*, proprium ejus objectum est misericordia specialis, quia non potest justificare nisi prout respicit misericordiam Dei in Christo.

XIX. Tantum abest, ut fides specialis misericordiæ tollat e medio Orationem, Sacramenta, et bona Opera; ut eorum necessitatem supponat, quia sunt media quibus obsignatur et confirmatur ac augetur in nobis. Nec gratia Dei securitatis est pulvinar, vel licentiæ causa, sed vigilantiæ mater, et sanctitatis incentivum, 2 Cor. v. 14, Gal. ii. 20, Psal. cxxx. 4.

XX. Licet Fides fidelium pro mensura revelationis, vel obscurior, vel clarior fuerit in Veteri et Novo Testamento, semper tamen pro objecto habuit specialem Dei misericordiam in Christo. Sub Novo Testamento quidem clare Christus prædicavit se esse Messiam Servatorem Mundi, Joh. iv. 26, merito mortis, Matth. xx. 28, et xxvi. 28, et efficacia Spiritus, Joh. iv. 14, et vii. 37, et quidem iis qui credunt in nomen suum, Joh. iii. et vi. Et si Apostoli non satis intellexerunt quod de passione sua et morte dicebat, Luc. xviii. 32, 33, 34, hoc infirmitati ipsorum, et præconceptæ opinioni de Christi regno temporali, quæ postea a Christo sanata est, tribuendum, sed non defectui revelationis, quæ hic satis clara fuit.

Quoad Fideles Veteris Testamenti, fides eorum, licet obscurius, habuit etiam pro objecto Christum et promissiones gratiæ in ipso, ut constat ex Joh. viii. 56, Luc. x. 24, Act. x. 43, Heb. xi., 1 Pet. i. 10, 11. Et vel sola clausula Fœderis hoc evincit, quæ non potuit ab ipsis per Fidem recipi, quin in Messiam etiam crederent, in quo fundatur illud Fœdus, et in quo omnes promissiones Dei sunt Etiam et Amen, 2 Cor. i. 20.

QUÆSTIO XIII.

An forma Fidei justificantis sit Charitas, vel Obedientia Mandatorum Dei? Neg. contra Pontifi. et Socini.

Duplex Quæstio de forma fidei.

I. Duplex hic Quæstio movetur, 1. Contra Pontificios, qui Charitatem volunt esse formam fidei. 2. Contra Socinianos, qui formam ejus constituunt in obedientia Mandatorum Dei; de quibus distincte agendum.

1. Cum Pontificiis.

II. Pontificii, ut fidem in se consideratam non justificare obtineant, sed totam vim justificandi a charitate mutuari, fidem distinxerunt in *formatam*, et *informem*. *Informis* dicitur illis, quæ a charitate sejuncta est, *formata* vero, quæ a charitate tanquam forma perficitur, quod operose adstruunt Scholastici in iii. Sent. D. 23. Illi quidem inesse volunt quicquid creditu necessarium est, sed charitatem debere illi adesse et cum illa concurrere ad nostri vivificationem et justificationem coram Deo. Quia vero videbant opponi posse, fidem habere suam internam formam, per quam constituatur, et sit vera fides, et ab aliis distinguatur, ideoque a charitate quæ sit distincta virtus ab ipsa, non posse informari; respondent charitatem non esse formam essentialem fidei; sed quoniam perfectionem aliquam addit fidei, metaphorice dici posse formam ob analogiam ad formam proprie dictam, quæ suo modo subjectum perficiat, ut loquitur Grego. de Valen. Tom. iii. disp. 1. Q. 4; Vel ut Durandus exponit in Lib. Sen., charitatem non esse formam fidei secundum *esse naturæ;* imo posse separari a fide; sed quoad *esse meritorium*, quatenus meretur vitam æternam; quia actus fidei non est meritorius, nisi quatenus imperatur a charitate, sine qua non habet rationem meriti, et per quam homo est gratus Deo.

III. Sed hæc opinio duplici falsissimo nititur fundamento. Primum est, dari aliquam veram fidem informem: Cum enim forma det esse rei, fidem dari informem est ἀσύστατον. Alterum est de merito Fidei et Operum, ut suo loco demonstrabitur. Ideo tanquam falsa et absurda merito rejicitur. Nec potest confirmari ex loco, Gal. v. 6, ubi fides dicitur ab Apostolo, δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη, *per charitatem efficax*, quia hoc non *passive* est intelligendum, ut vellent Adversarii, ut fides dicatur reddi operosa per charitatem, quasi universam suam efficaciam mutuetur a charitate, quia eam potius largitur aliis ut earum causa et radix, quam ab illis recipit, sed *active*, ut sæpe alibi sumitur verbum ἐνεργεῖσθαι, Rom. vii. 5, 2 Cor. i. 6, et iv. 12, Col. i. 29, Jac. v. 16, quatenus est illud quod a fide producitur ut terminus, non quod producit fidem ut principium, id. quod post se trahit charitatem, et in qua producenda sese exerit et manifestat. Atque ita Paulus vult probare non quamvis fidem in Christo valere, sed solam veram et vivam, quæ actuosa est per charitatem et bona opera; ut actiones charitatis a fide sint *imperative*, non *elicitive*.

IV. Non melius sententia Adversariorum probatur ex Jac. ii. 26, ubi

fides sine operibus dicitur *mortua*, quia hoc non est intelligendum de causalitate operum ad vitam fidei a priori, quasi opera redderent fidem vivam, sed de declaratione a posteriori, quia opera vivam demonstrant; ut *corpus* dicitur *mortuum sine spiritu*, id. cognoscitur mortuum ex defectu respirationis et halitus; hic enim πνεῦμα pro πνοῇ seu respiratione usurpatur.

2. Cum Socinianis. V. Socianiani, ut facilius evertant fiducialem apprehensionem Satisfactionis Christi, in qua fidei essentiam constituunt Orthodoxi, et ita justitiam operum, utut tam expresse distinctam a justitia fidei in scriptura, retineant; Nihil aliud esse volunt fidem, quam obedientiam mandatorum Dei; Ita ut bona opera non tam sint fructus fidei, quam ejus forma, ut loquitur Ostorod. Insti. c. 2, et Volkel. li. 4. cap. 3, de Fide, ubi tertium gradum fidei collocat in Obedientia Mandatorum Dei: "Tertius," inquit, "est Christo confidere perque ipsum Deo, atque adeo spe immortalitatis subnixum, totum se ad Dei studium accommodare, id est, Christi, et sic etiam Dei, Præceptis obtemperare."

VI. Sed contra fides non potest esse obedientia Mandatorum, Quia sic confunduntur duæ virtutes, quæ inter se sunt distinctæ, *fides et charitas.* 1 Cor. xiii. 13. Illa versatur circa promissiones Evangelii; Ista circa præcepta Legis, quæ ideo dicitur finis seu *impletio Legis*, Rom. xiii. 10. Illa est causa, ista effectus, "nam finis mandati est charitas ex mundo corde, et fide minime simulata," 1 Tim. i. 5. Illa est instrumentum justificationis, hæc vero fructus consequens. Unde in negotio justificationis opponuntur fides et opera, ut opposita et contraria, Rom. iii. 28.

VII. Nec reponi potest opera opponi fidei in justificatione, non quævis, sed perfecta, et Legi per omnia consentanea. Quia clarum est ex Paulo, omnia omnino opera sive perfecta, sive non, opponi fidei in justificatione; Nec fidem justificare ut opus, quod πρῶτον est ψεῦδος Adversariorum, qui ita confundunt Legem cum Evangelio, et conditionem Fœderis gratiæ cum conditione legali, ut suo loco demonstrabitur.

VIII. Licet τὸ credere sit obedire mandato credendi, præscripto in Evangelio, 1 Joh. iii. 23; Non ideo fides bene dicitur obedientia Mandatorum Dei ex sensu Adversariorum, qui mandata hic intelligunt Præcepta Legis, quæ nobis facienda et implenda sunt bonis operibus, non mandatum Evangelii, quod præscribit nobis fidem in promissionibus gratiæ. Et si fides dicitur *opus Dei*, Joh. vi. 29, hoc fit potius μιμητικῶς, ratione habita ad petitionem Turbarum, quæ rogaverant quid sibi faciendum esset, ut operarentur opera Dei, quia fides dare ipsis poterat, quod frustra quærebant in operibus Legis; ut alibi Evangelium nomine Legis donatur, et opera charitatis et beneficentiæ Jejunium vocantur, Isa. lviii. 6, 7, quia præstant reipsa quod frustra quærebant Judæi in Jejuniis suis hypocriticis.

IX. Fides, qua fuit justificatus Abraham, non potest dici obedientia Mandatorum, licet conditio obedientiæ ipsi præscripta sit, Gen. xvii. 1, nam promissionis fidem fuisse aperte docetur, Gen. xv. 5, 6, et Rom. iv. 11, 13, 16. Ambulatio vero coram Deo, de qua Gen. xvii. 1 agitur, non est conditio justificationis fidei, sed ejus effectum. Nec oblatio filii ejus, causa ejus etiam dici potest, quia jam ante triginta annos justificatus fuerat, Gen. xv. Ergo particula causalis *quoniam*, vel *quandoquidem*, quæ habetur Gen. xxii. 16, est causa seu nota consequentiæ, non consequentis.

An charitas a fide sit separabilis? Neg. X. Licet autem charitas non sit forma fidei, sed ab ea distinguatur, non propterea potest dici ab ea separabilis, ut vellent Pontificii, *Bellarm.* lib. i. de Justifi. c. 15. Quia proprium et immediatum est fidei effectum, quod a

causa sua separari nequit. Unde dicitur efficax per charitatem, Gal. v. 6, et sine operibus mortua, Jac. ii. 20. Hinc Johannes cognitionem Dei sine ejus cultu falsam esse et mendacem asserit, 1ª, c. ii. 4, "Qui dicit, Novi eum, et mandata ejus non observat, mendax est, et veritas non est in eo;" Et, cap. iii. 23, Mandatum Evangelicum ad fidem et charitatem refert, tanquam duos characteres verorum fidelium ab invicem inseparabiles.

XI. Nec contrarium potest probari, Vel ex 1 Cor. xiii. 2, quia agitur ibi de fide Miraculorum, non de fide justificante, ut supra dictum. Nec obstat quod ver. 13, agitur de fide salvifica, quia non est conclusio oriens a præcedentibus, sed novum argumentum ; idque postremum a comparatis, nimirum a fidei cessatione, et duratione charitatis. Vel ex Joh. xii. 43, ubi agitur de Principibus credentibus in Christum. Quia non potuit esse vera fides justificans, siquidem "dicuntur magis dilexisse gloriam hominum, quam gloriam Dei," quod fidelibus non competit. Unde fuit tantum assensus theoreticus ortus ex evidentia doctrinæ Christi, et virtute Miraculorum ejus, non vero fiducialis et practicus. Nec si in eodem capite τὸ credere in Christum de vera fide sumitur, debet etiam hic sumi eodem modo, quia circumstantiæ variant. Vel ex eo quod quis *dicit se fidem habere*, quæ sit sine operibus, Jac. ii. 14. Quia aliud est fidem reipsa habere, Aliud *dicere se eam habere*, quod faciunt hypocritæ, inani fidei professione se jactando. Si fides in cœlo debet cessare manente charitate, 1 Cor. xiii. 8, hoc intelligendum formaliter quoad modum cognitionis qui cessabit, non materialiter quoad substantiam notitiæ, quæ eadem futura est, quia cognitio quæ hic inchoatur per auditum Verbi in lumine Gratiæ, consummabitur per aspectum in lumine Gloriæ.

QUÆSTIO XIV.

DE SUBJECTO FIDEI.

An Infantes habeant Fidem? D.

Status Quæstionis. De Fide Infantium.

I. Circa Subjectum *Fidei* quæstio movetur quoad *Infantes*. In qua peccatur bifariam: 1. In *Defectu* ab Anabaptistis, qui omnem fidem Infantibus denegant, et sub hoc prætextu eos a Baptismo excludunt. 2. In *Excessu* a Lutheranis, qui, ut se opponerent Anabaptistis, in aliud extremum sunt delapsi, Statuentes infantes in Baptismo regenerari, et fide actuali donari, ut constat ex Colloquio Mompelgardensi. Brochmannus de Fide Justif. cap. ii. q. 10, "Nostrorum Theologorum rotunda assertio est, quod fides actualis jure justissimo tribuatur infantibus."

II. Orthodoxi inter duo extrema medium tenent; fidem actualem denegant infantibus contra Lutheranos, et fidem seminalem, seu radicalem et habitualem illis tribuendam esse contra Anabaptistas statuunt. Ubi ante omnia notandum: 1. Non agi de quorumvis parentum infantibus etiam Infidelium et paganorum, sed tantum Fidelium, seu Christianorum et Fœderatorum. 2. Nec de omnibus et singulis, quasi nemine excepto talis fides omnibus detur; quamvis enim de eorum salute bene sperare nos jubeat charitas Christiana, non possumus tamen pro certo statuere omnes et singulos ad Electionem Dei pertinere, sed hoc arcano Dei consilio et supremæ libertati relinquimus. Siquidem Prædestinatio Dei inter infantes discrimen facit, Rom. ix. 11, et promissio Fœderis, non in carnis, sed in

promissionis filiis rata est, ver. 8. Agitur ergo hic indefinite de cujusvis ordinis ac conditionis infantibus, qui ad Electionem Dei pertinent, quos discernere non est humani judicii.

Infantes non habere fidem actualem, contra Lutheranos probatur:

1. Quia nullius rei actualis notitia in ipsos cadit;

III. Sententiam nostram duabus Propositionibus complectimur. Prima opponitur Lutheranis: *In Infantes non cadit fides actualis.* Rationes sunt: Primo, Quia in eos nullius rei actualis notitia cadit, unde dicuntur non cognoscere bonum aut malum, nec discernere posse inter dextram et sinistram, Deut. i. 39, Isa. vii. 16, Jon. iv. 11. Nec excipi debet, 1. "Nasci tamen nobiscum multarum rerum notitias." Quia aliud est habere principia et semina notitiarum in communibus notionibus nobis insitis, quod concedimus: Aliud habere actualem notitiam, quod negamus. 2. "Fidem non pendere ab usu rationis, imo debere subjugare in sui obsequium rationem," 2 Cor. x. 5. Quia aliud est fidem pendere ab usu rationis tanquam a principio: Aliud fidem supponere rationem tanquam subjectum. Prius negamus cum Paulo, qui ideo vult captivari rationem in obsequium fidei. Posterius statuimus cum eodem, qui vult cultum nostrum spiritualem esse λογικὸν, Rom. xii. 1. Ubi ergo non datur usus rationis, ibi nec usus seu exercitium fidei dari potest.

2. Quia actus fidei in eos non cadunt;

IV. Secundo, Quia Infantes non sunt capaces actuum fidei, nec notitiæ, quia non datur sine actione intellectus, nec assensus, qui debet ferri in objectum cognitum, nec fiduciæ, quæ versatur in speciali applicatione promissionis gratiæ: Ergo nec fidei, quæ tribus istis actibus constat. Imo ἀνύπαρκτον est dari motum intellectus, vel voluntatis sine cognitione, quæ ad illos semper supponitur.

3. Quia non sunt capaces Verbi.

V. Tertio, Quia non sunt capaces auditionis et meditationis Verbi, ex quo fides concipitur, *Fides enim est ex auditu*, Rom. x. 17. Nec dicendum cum Brochmanno Deum destinasse Baptismum, ut lavacrum aquæ in Verbo regenerandis infantibus, ut pro Adultis destinavit auditionem Verbi. Quia, quamvis Baptismus sit signum externum gratiæ regenerationis, ad cujus præsentiam Deus infantibus eam potest dare per spiritum sine verbi auditu, Non potest tamen dici illis dari fidem actualem, quæ talis esse non potest, nisi quatenus actu se exerit circa auditum Verbi.

Fontes Solutionum.

VI. Parvuli, de quibus agitur Matth. xviii. 6, qui dicuntur in Christum credere, non sunt infantes in tenella ætate, sed pueri, qui aliquem rationis usum jam habent; quia de iis agitur, qui possunt *vocari* et *scandalizari*, quod in infantes non cadit, nulla dum boni vel mali notitia præditos. Nec obstat vel nomen παιδίων, quod illis tribuitur, quia generale est, non minus adultioris ætatis pueros, quam infantes significans. Vel vox βρέφους, quæ habetur Luc. xviii. 15, quia, præterquam quod non occurrit Matth. xviii., ubi agitur de parvulis credentibus, potest etiam ad ætatem capacem institutionis extendi, ut Timotheus dicitur ἀπὸ βρέφους *didicisse Sacras Literas*, 2 Tim. iii. 15. Adde Christum hic per παιδία, quæ in ipsum credunt, posse intelligere adultos, qui humilitate, innocentia, et modestia pares sunt infantibus. Nec concludi potest infantes et pueros spirituali intelligentia pares esse, cum ætas nihil conferat ad fidem. Quia licet ætas nihil conferat ad fidem, ut causa efficiens per se, requiritur tamen ad eam, ut subjectum recipiens, quia unumquodque recipitur ad modum recipientis.

VII. Quum Apostolus ait, "sine fide impossibile esse placere Deo," Heb. xi. 6, loquitur de Adultis, quorum exempla varia ibidem commemorat

quibusque solis convenit proposita fidei descriptio, Heb. xi. 1. Infantium vero alia ratio est, qui placent Deo propter Satisfactionem Christi ipsis donatam et imputatam a Deo ad remissionem peccatorum obtinendam, etiamsi eam nec apprehendant ipsi, nec apprehendere possint per ætatis defectum.

VIII. Licet fides pendeat ab operatione Spiritus effective; Potest etiam péndere utcunque a ratione instrumentaliter et subjective, quia est instrumentum, quo elicitur fidei actus ex mente renovata per subjectum in quod recipitur. Unde sublato usu rationis nulla potest dari fides actualis.

IX. Causa Pædobaptismi non est fides actualis infantium, cujus non magis capaces sunt, quam illius institutionis, qua docentur Adulti, et discipuli Christi fiunt, Matth. xxviii. 19. Sed tum mandatum generale de omnibus Ecclesiæ membris baptizandis, tum promissio Fœderis parentibus juxta ac liberis facta, Gen. xvii. 7, Act. ii. 39. Nec inde sequitur Sacramentum sine fide utentis esse inanem cæremoniam, quia hoc locum tantum habet in Adultis, qui fidei sunt capaces, et in quibus ideo dari debet mutua stipulatio a parte Dei et hominis. Sed non respectu infantium, quibus non desinit a parte Dei esse efficax et ratum Sacramentum, licet a parte hominis non possit cognosci, vel per fidem recipi.

X. Aliud est fructum consequi Baptismi per obsignationem activam a parte Dei; Aliud fructum ejus sentire per obsignationem passivam a parte fidei. Prius infantibus bene tribuitur, sed non posterius.

XI. Exempla Jeremiæ, et Johannis Baptistæ, docent quidem Infantes capaces esse Spiritus S. et eum etiam in hac ætate donari, sed non potest colligi ipsos actu credidisse. Jeremias quidem dicitur sanctificatus ab utero in Prophetam Dei, et Johannes exsiliisse in utero matris ad præsentiam Christi, Sed neuter actu credidisse dicitur. Adde quod, etsi quid tale ipsis tribueretur, non valeret consequentia, quia hoc esset singulare et extraordinarium, ex quo non debet colligi regula universalis.

XII. Aliud est Deum laudare subjective et formaliter ex notitia, et affectu; Aliud objective et materialiter. Infantes dicuntur Deum laudare posteriori sensu, non priori, quatenus Deus in eorum cura et conservatione gloriam suam mirifice ostendit, Psal. viii. 2.

Datur in Infantibus fides seminalis.

XIII. Secunda Propositio, *Licet in Infantes non cadat fides actualis; Non potest ipsis negari semen seu radix fidei, quæ a Spiritu Sancto ipsis a teneris ingeneretur, et suo tempore exeat in actum, accedente foris institutione humana, et intus majore efficacia spiritus Sancti*, opponitur Anabaptistis, qui fidem omnem non modo quoad actum, sed etiam quoad habitum et formam denegant infantibus. Licet vero fides habitualis, prout vox *habitus* proprie et stricte solet usurpari pro perfectiore et consummatiore statu, non bene illis tribuatur, recte tamen de illis prædicatur late, prout notat fidem potentialem seu seminalem. Per *semen* autem *fidei* intelligimus Spiritum Sanctum, fidei et regenerationis Effectorem, ut vocatur, 1 Joh. iii. 9, quoad principia regenerationis et sanctas inclinationes, quas jam operatur in infantibus pro modulo ipsorum, mira ac nobis ineffabili ratione; quæ postea maturiore ætate in actum exeunt, accedente humana institutione, et gratia ejusdem Spiritus opus suum promoventis, quibus semen illud excitari et in actum deduci solet.

1. Quia fœdus ad ipsos pertinet;

XIV. Rationes cur ita statuamus sunt: 1. Quia promissio Fœderis non minus ad Infantes, quam ad Adultos pertinet; siquidem Deus pollicetur se fore *Deum Abrahami, et seminis ejus*, Gen. xvii. 7, et, Act. ii. 39, promissio dicitur facta

Patribus et Liberis. Ergo et beneficia Fœderis, qualia sunt *remissio peccatorum*, et *sanctificatio*, ad eos pertinere debent, ex Jer. xxxi., xxxii., et pro statu ipsorum a Deo ipsis communicantur. Quo sensu juxta quosdam fidelium liberi dicuntur *sancti* Paulo, 1 Cor. vii. 14. Licet hoc melius referatur ad sanctitatem externam et fœderalem quæ illis competit, secundum quam, quia nascuntur ex parentibus fœderatis et Christianis, saltem ex altero, censentur etiam in *sanctitate* geniti, id in *Christianismo*, et non in Ethnicismo, qui status erat ἀκαθαρσίας et impuritatis.

2. Regnum cœlorum ad eos pertinet;

XV. 2. Quia ad infantes pertinet Regnnm cœlorum, Matth. xix. 14: Ergo et regeneratio, sine qua non datur ad illud introitus, Joh. iii. 3, 5. Licet autem Christus hoc Adultis proponat in exemplum humilitatis, ut similes pueris quoad mores esse debere ostendat, ut in regnum cœlorum admittantur; Non excludit tamen, sed includit in ista promissione ipsos infantes, a quibus facit initium.

3. Exempla Infantium qui sanctificati fuerunt;

XVI. 3. Quia dantur exempla variorum infantium, qui sanctificati fuerunt ab utero, ut constat ex Jeremia, et Johanne Baptista, Jer. i. 5, Luc. i. 15, 80. Licet enim quædam hic occurrant singularia et extraordinaria, quæ ad ipsos solos, non ad alios pertinebant, bene tamen hinc colligitur infantes participes fieri posse Spiritus Sancti, qui cum otiosus esse non possit, operetur in ipsis motus et inclinationes ætati ipsorum convenientes, quæ dicuntur *semen fidei*, seu principia sanctificationis.

4. Dantur in ipsis κοιναὶ ἔννοιαι.

XVII. 4. Quia infantes trahunt ex naturali generatione κοινὰς ἐννοίας, et principia tam theoretica quam practica Legis naturalis, et si Adam in integritate perstitisset, imago divina, quæ in sanctitate consistit, per propagationem ad liberos ejus transiisset. Quid obstat ergo quin ex supernaturali regeneratione accipiant semina quædam fidei, et primordia sanctificationis, cum non minus capaces sint istorum per gratiam, quam illorum per naturam?

Fontes Solutionum.

XVIII. Licet non videantur in infantibus indicia, ex quibus colligi possit eos esse donatos Spiritu Sancto et semine fidei, quia hoc per ætatem non licet; Non sequitur hoc ipsis esse denegandum, cum ratio salutis ipsorum necessario hoc postulet, et exemplis allatis contrarium pateat.

XIX. Ut ante rationis usum homines rationales bene dicuntur, quia habent principium rationis in anima rationali; Ita nihil obstat fideles dici ante fidem actualem, quia semen quod datur ipsis, est principium fidei, ex quo recte denominantur, quomodo peccatores recte dicuntur, licet peccati actus nondum exerere possint.

XX. Si qui ex Nostris negant fidem esse in infantibus, vel ipsis ad salutem esse necessariam, ut ex quibusdam locis Martyris, Bezæ, Piscatoris, colligitur; Certum est hoc de fide actuali intelligi adversus Lutheranos, non de semine fidei, vel Spiritu regenerationis, quem infantibus tribui non semel asserunt. Martyr, lo. com. Cl. iv. cap. 8, p. 826, postquam dixit Scripturam Sacram non dicere parvulos credere, &c. addit, "Judico, satis esse, ut statuantur qui servandi sunt, eo quod per Electionem ad peculium Dei pertineant, Spiritu Sancto perfundi, qui radix est fidei, spei, charitatis, et omnium virtutum, quas postea exerit et declarat in filiis Dei, quum per ætatem licet." Ita Calvin. lib. iv. Instit. cap. xvi. sect. 17, "At, quomodo, inquiunt, regenerantur infantes, nec boni nec mali cognitione præditi? Nos autem respondemus, opus Dei, etiamsi captui nostro non subjaceat, non tamen esse nullum. Porro infantes qui

servandi sunt, ut certe ex ea ætate omnino aliqui servantur, ante a Domino regenerari minime obscurum est. Nam si ingenitam sibi corruptionem e matris utero secum afferunt, ea purgatos esse oportet, antequam in Regnum Dei admittantur, quo nihil ingreditur inquinatum et impollutum." Quod fuse persequitur in sequentibus.

QUÆSTIO XV.

An Fides Temporaria differat tantum gradu et duratione, An etiam specie, a Fide Justificante? Prius Neg.; Poster. Affirm.; contra Remonstr.

I. Quæstio hæc mota fuit a Remonstrantibus circa discrimen Fidei temporariæ et justificantis. Nam ut Apostasiam Sanctorum evincerent, argumento a Temporariis petito potissimum utebantur. Cum vero Nostri responderent, non fuisse eos veros fideles, nec fidem eorum salvificam et justificantem, sed tota specie a fide verorum fidelium differentem, Illi, contra, discrimen tantum graduale voluerunt esse, non specificum, ut sola duratione et perseverantia, non vero ipsa natura differrent ab invicem, ut loquuntur in Declar. Exhib., "Fides πρόσκαιρος est vera fides justificans, et Deo grata, quandiu durat, nec differt specie a vera fide ad finem duratura." Orthodoxi, licet in variis similes esse non diffiteantur, specificum tamen et essentiale discrimen intercedere statuunt.

Fides temporaria differt a justificante: 1. Ratione originis;

II. Rationes sunt: 1. Quia fides salvifica differt a temporali in *origine* et *fundamento*. Nam illa fluit a Gratia speciali Electionis. Unde dicitur *fides Electorum*, Tit. i. 1, quæ datur tantum iis qui vocati sunt κατὰ πρόθεσιν, Rom. viii. 28, et ordinati ad vitam æternam, Act. xiii. 48. Ista vero pendet a Gratia communi, quæ etiam Reprobis certa beneficia, non modo externa et temporalia, sed etiam spiritualia, et dona initialia, licet non salutaria, largitur ad alicujus amoris generalis testificationem, et ad reatum eorum augendum, supposita eorum contumacia. Hinc Paulus, 2 Tim. ii. 19, loquens de apostasia Hymenæi et Phileti, dicit, *nihilominus fundamentum Dei firmum stare*, id est, non ideo nutare fidem verorum fidelium, quæ immoto Electionis Dei nitatur fundamento.

2. Ratione subjecti recipientis;

III. 2. Ratione *subjecti* recipientis, tum ὅ, quod in fide justificante est Electus, Tit. i. 1, Rom. xi. 7; In Temporaria reprobus, Matth. xxiv. 11, 1 Joh. ii. 19. Tum ἐν ᾧ, quod in illa est *cor bonum*, In ista *cor petrosum*: Nam fides πρόσκαιρος est in *solo petroso*, nimirum in corde lapideo et ingrato, Matth. xiii. 20, sed salvifica recipitur in *terra bona*, ver. 23, quæ explicatur per καρδίαν καλὴν καὶ ἀγαθὴν, Luc. viii. 15, *cor bonum et honestum*, id est, egregie bonum, nam conduplicatio facit ad epitasin, ex Græco dicendi genere. Tale autem cor, cum non possit esse a natura, debet nobis dari a gratia, dum aufert a nobis cor lapideum et dat carneum, Ezec. xxxvi. Quod cum non detur Temporariis, qui cor lapideum suum retinent, eo ipso tota specie eorum fides a fide salvifica differre debet.

3. Ratione principii interni et radicationis;

IV. 3. Ratione *principii interni*, et *modi radicationis*. Nam fidei salvificæ principium est Spiritus regenerationis et adoptionis, Joh. iii. 5, Rom. viii. 15, sed fidei temporariæ Spiritus illuminationis, Heb. vi. 4. *Modus radicationis* est profundus in illa, et superficialis in ista. Fides justificans radicata est intime in corde, utpote quæ consistit in profunda, penitissima, vitali, et amica ac efficaci

impressione, per quam Verbum fit ἔμφυτον, et fide contemperatum, Jac. i. 21, Heb. iv. 2. Et fideles sunt ἐῤῥιζωμένοι ἐν ἀγάπῃ, Eph. iii. 17, *radicati in Christo et confirmati in fide*, Col. ii. 7. At fides πρόσκαιρος *radicem non habet*, Matth. xiii. 21, id est in superficie extima animæ hæret, scilicet in intellectu, non ad cor ipsum penetrat, nec veram fiduciam in Christum habet, cujus vi Christo unimur tanquam fundo solido et opimo a quo succum vitæ ducimus, Heb. iii. 14, Rom. xi. 17, 20.

4. Ratione effectuum; V. 4. Ratione *Effectuum*. Nam fides πρόσκαιρος, ut est in terra petrosa, quæ radicem non habet, ita manet ἄκαρπος infrugifera et sterilis, quia semen statim enatum exaruit, φυὲν ἐξηράνθη, Luc. viii. 6, quia non habet humorem, nec radicem ex qua hauritur, nec βάθος τῆς γῆς profundam terram, quam radix alta postulat. Sed fides salvifica ferax est et frugifera, et qui ea præditi sunt dicuntur καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ, *fructum ferre constanter*, et quidem copiosum, Matth. xiii. 23.

5. Ratione actuum fidei: Quod notitiam; VI. 5. Ratione *Actuum essentialium* fidei, puta, notitiæ, assensus, et fiduciæ. Nam in fide justificante *notitia* est *profunda* in imo hærens corde; experimentalis, non solo auditu hausta, sed ipso experientiæ sensu confirmata, 1 Pet. ii. 3, Phil. i. 9, *viva et practica*, non lucem tantum gestans, sed et calorem, 1 Joh. ii. 4. Sed in temporaria, notitia est *superficialis*, et *theoretica*, quæ hominem doctiorem sed non meliorem reddit. *Assensus* in illa est

Quoad assensum; certus et solidus, in quo est πληροφορία τῆς συνέσεως, Col. ii. 2, ut in res credendas feratur actione quasi intuitiva, absentia tanquam præsentia sibi sistendo, et invisibilia ut visibilia, qua ratione dicitur esse ὑπόστασις τῶν ἐλπιζομένων, et ἔλεγχος τῶν μὴ βλεπομένων, Heb. xi. 1. Sed in temporaria assensus est debilis et lubricus, cum perpetua titubatione et hæsitatione conjunctus, unde absque radice dicitur, et obortis tentationibus facile concidit et prosternitur, Matth. vii. 26, 27. *Fidu-*

Quoad fiduciam. *cia* in fide justificante est vera ac realis, orta quippe ex penitissima gratiæ Dei cognitione et sensu, 1 Tim. i. 5, 2 Tim. i. 5. In Temporaria vero fucata et levis, in solis hærens labiis, nec cor ipsum attingens, quæ vana proinde præsumptio et confidentia est potius, quam vera fiducia, qualis in Juvene illo, Matth. xix., deprehenditur, et hypocritis variis de gratia Dei et salute temere gloriantibus. Nec obscura ratio, siquidem isti salutem Evangelio promissam ad se pertinere imaginantur, vel sine ullo fundamento, vel ex falso; dum absque ullo sui examine, quod ut molestum nimis ac rebus suis incommodum refugiunt, ipsi sibi stulte blandientes, gratiam Christi fastuose sibi arrogant, et vano illi somnio secure indormiunt, non inquirentes, nec volentes inquirere, quodnam sit imaginationis suæ fundamentum, quod aliquando petunt a conceptu falso de universali Dei misericordia, et nescio qua facilitate Fœderis Evangelici, vel a communione externa Ecclesiæ et cultus religiosi, vel ab honestate quadam morali, quia paulo minus mali sunt nequissimis, vel a securitate quadam dormientis et torpentis conscientiæ, quam sibi fingunt esse pacem et consolationem Spiritus Sancti, quibus seipsos perperam decipiunt, quasi sufficientia gratiæ Dei indicia forent. Sed veri fidelis longe aliter se comparant, ex intimo quippe miseriæ suæ sensu ad gratiam Christi anhelantes, et illam firma fide, sed submissa cum humilitate apprehendentes, non tamen de ea tanquam sua gloriari audent, nisi post exactum tum gratiæ κριτηρίων, tum proprii cordis sui examen, et postquam diligenti scrutinio certa et infallibilia gratiæ argumenta et effecta in se deprehenderint.

VII. Hoc vero luculentius confirmatur ex variis fiduciæ istius

actibus ante notatis, sive quoad *persuasionem* intellectus, sive quoad *refugium* voluntatis et receptionem ac adhæsionem Christo. Nam *persuasio* quidem in veris fidelibus certa est et verissima, nata ex manifestatione veritatis ac bonitatis promissionum gratiæ, quam ut inæstimabilem thesaurum respicit, et pro merito æstimat. Sed in προσκαίροις incerta ac levis est, pro ratione luminis illi indulti, quæ licet grata veritatis Evangelicæ novitate, et raritate utcunque afficiatur, nunquam tamen plene persuadetur de ejus bonitate, tanquam summa et inæstimabili, propter quam omnia deserenda sint. Unde quoties alia animo obversantur, quæ magna voluptatis vel utilitatis specie blandiuntur, vel quæ malum aliquod talem doctrinam profitentibus inferunt, facile patitur ideas istarum veritatum, quæ commodis suis adversantur, obliterari, et aliud judicium practicum a Carne fieri de sequendo mundo et abnegando Christo. Unde non mirum si in actu *refugii*, mirum quantum inter se discrepent. Nam ut fides justificans plane est persuasa de miserrima sua conditione, et summa gratiæ necessitate et excellentia, et Deum ut summum Bonum, Christum ut unicum et perfectissimum Servatorem respicit; Non potest quin ferventissimo affectu et desiderio ad eum confugiat, et oblatum recipiat et amplectatur absolute et totaliter, illique indivulso nexu uniatur et constantissime adhæreat, 1 Cor. vi. 17, rejectis etiam aliis omnibus, quæ hanc unionem et communionem impedire possent, Matth. xiii. 44, et xix. 27, Phil. iii. 7, 8, 9, et parata quidvis agere et pati pro Christo lucrando et retinendo, Luc. ix. 23, et xiv. 26, 27, Matth. xvi. 24, 25, Act. xv. 26. Sed ut πρόσκαιρος levem habet et incertam persuasionem, frigide etiam et remisse ad Christum recurrit, et si eum apprehendit et recipit, hoc fit potius ore, quam corde, Matth. xv. 8. Vel si recipit in anima, hoc est potius in intellectu per cognitionem, quam in voluntate per amorem, Tit. i. 16. Vel si voluntate et corde, nunquam hoc facit toto corde, sed *dimidiato* et diviso inter mundum et Christum, ut se totum Deo nunquam tradat, sed aliquid cum Anania, Act. v. νοσφίζειν, et sibi servare velit. Unde δίψυχοι vocantur hypocritæ, Jac. i. 8, qui *cor et cor* habent, id. partim Deo, partim mundo adhærens. Nec absolute et illimitate sine ulla restrictione, ut fieri debet a veris fidelibus, sed *conditionate* et limitate cum reservatione mentali, modo professio veritatis non noceat commodis suis, et liceat ipsi juxta cum Christo potiri suis opibus, honoribus, deliciis, et aliis vitæ commodis. Quæ ubi ἀσύστατα esse videt, recidit potius a Christo, et eum turpiter deserit, quam ut mundo et ejus deliciis nuncium mittat, Luc. xviii. 23.

6. Ratione adjunctorum et proprietatum: Tum gaudii;

VIII. Idem discrimen clare probatur ex duabus proprietatibus, vel fructibus fidem consequentibus, *gaudio* scilicet et *consolatione*, cum *sanctificatione*, et pietatis studio. Fides enim salvifica gaudium solidum et ἀνεκλάλητον in corde generat ex penitissimo scilicet præsentis gratiæ divinæ sensu, et spe non fallaci futuræ gloriæ, quod tale est ut constans et æternum sit, quod a nobis nemo auferre queat, Joh. xvi. 22. Sed fides πρόσκαιρος gaudium aliquod habet, quia dicitur recipere Verbum μετὰ χαρᾶς *cum gaudio*, Matth. xiii. 20, sed gaudium evanidum et fluxum, quod non oritur ex vera et fiduciali Christi apprehensione; sed vel ex doctrinæ novitate et raritate, Joh. v. 35, quæ solet intellectum oblectare, vel ex ejus suavitate et dulcedine, quæ libertatem et salutem pollicetur, vel ex utilitate ad commoda vitæ consequenda, ut in iis visum, qui Christum propter panem et miracula quæ ab ipso patrabantur, sequebantur. Unde mutata rerum facie, statim atque crux et persecutio propter Verbum succedit, scandalizantur ilico et recedunt, Matth. xiii.

Tum sanctificationis

IX. Sanctificatio fidem salvificam sequitur necessario, quia purificat cor, Act. xv. 9, et efficax est per charitatem, Gal. v. 6; tam pathetice quippe incredibilem Dei erga nos amorem, et summam Christi morientis charitatem repræsentat, ut mutuo benignissimi Servatoris amore inflammet fidelem, ut nihil antiquius ducat, quam ipsi rursus vivere et mori, 2 Cor. v. 14, 15, Gal. ii. 20, tam profundis characteribus honesti speciem animæ imprimit, ut nihil sibi pulchrius arbitretur, quam ei omni studio operam dare, et tam alte meditationem promissæ beatitatis insculpit, ut pro ea omnia experiri, et sustinere paratus sit, 2 Cor. iv. 16, 17. Sed fides temporaria inani confidentia hominem decipiens, vel profundo securitatis sopore eum obruit, ut carni indulgendo altum stertat, Vel si per superficiariam Veritatis Evangelicæ, et boni quod Evangelio ostentatur, cognitionem, excitatur ad aliquam vitæ emendationem, et externam actuum in melius mutationem, ut per "agnitionem Domini et Servatoris Jesu Christi pollutiones mundi aliquatenus effugiat," 2 Pet. ii. 20, Non penetrat usque ad ipsum cor ad illud purificandum, et introducendos novos sanctitatis habitus. Unde quotiescunque vel blanditiæ mundi et carnis, vel persecutiones ingruunt, mox in inchoatæ probitatis cursu fatiscunt, et ad sordes pristinas redeunt. Tunc notiones veri et boni, quas Evangelium ipsis suggesserat, adeo ex animo inducuntur, ut præsentem voluptatem, utilitatemque, et fugam imminentis damni, omnibus Evangelii promissis, et pietatis a Christo præscriptæ studio facile præferant.

7. Ratione Objecti.

X. Ratione *Objecti*, et respectus sub quo apprehenditur a fide. Nam ut objectum Evangelicum præter ideam *veri*, habet etiam ideam triplicis *boni*, *honesti*, *utilis*, *et jucundi*, quando proponitur nobis sub idea, vel *deliciarum* omnis generis, vel *divitiarum*, et thesaurorum immensorum, vel summæ *gloriæ* et *perfectionis* omnimodæ, Ita diversimode fides inde afficitur. *Fides historica* apprehendit illud simpliciter sub idea *veri*, Et *fides temporaria* sub idea *boni utilis*, vel *jucundi*, quod vel commodum aliquod memorabile, vel voluptatem aliquam eximiam potest nobis afferre. At *fides justificans* proprie et primario respicit illud sub idea *honesti*, licet alias σχέσεις non negligat secundario. Ut vero anima, quæ honesti amore est penitus imbuta, aut non agitatur perturbationibus, aut si nonnunquam ab aliquo vehementi objecto percellitur, vel promissione bonorum, vel minis malorum, resurgit statim præstantioris boni, quod menti obversatur, consideratione, Ita quæ honesti specie, vel non ducitur omnino, vel languide tantum et frigide movetur, utilis vero et jucundi idea tenetur fortiter irretita, non deficit quidem, quandiu duo bona illa conjuncta sunt. At ubi separantur, ut separantur quum, ex gr., crux et persecutio propter Christum ingruit, levis tum veri et boni honesti impressio facessit, et φιλαυτία facit ut homo utilis et jucundi ideam sequendam judicet.

Fontes solutionum.

XI. Si Temporarii, *Christi discipuli, et filii Dei, fideles, et credentes*, quandoque vocantur, hoc fit, vel κατὰ δόξαν, propter id quod videntur ex opinione aliorum et ex judicio charitatis, quia per fidei professionem, et Sacramentorum initiationem in publicam Ecclesiæ societatem coalescunt; sed non ex rei veritate. Unde August. de Corrept. et Gr. cap. 9., dicit, "Filios Dei quosdam esse Deo, qui non sunt nobis, et quosdam esse, qui propter susceptam vel temporaliter gratiam, filii Dei dicuntur a nobis, nec tamen sunt Deo."

XII. Fides non est vera, quia perseverat, sed perseverat, quia vera est; ut perseverantia non sit causa veritatis fidei, sed consequens et effectum,

quia enim soliditatem habet et profundam radicationem in corde, Ideo constans est et perpetuo durat. Ut ex levitate oritur labilitas, ita ex soliditate stabilitas. Licet enim proprie duratio non constituat rei essentiam, tamen eam ita sequitur, ut ex ea de veritate rei judicium bene fieri possit a posteriori; duratio est index veritatis, ut veritas est principium durationis.

XIII. Nihil de Temporariis dicitur, Matth. xiii., quod arguat eorum fidem specie convenire cum fide justificante, et solum gradu differre. Non quod *audiant Verbum, et illud statim recipiant cum gaudio.* Quia receptio illa est in mente, non in corde, ut semen cadens in loca petrosa, recipitur quidem in extrema superficie terræ, sed non ulterius penetrat. Et gaudium cum quo excipitur, non est solidum et verum, quod oriatur ex fiduciali sensu gratiæ Dei, sed ex rebus caducis, doctrinæ scilicet novitate, et jucunditate, vel etiam commodorum terrenorum spe. Non quod *semen germinet,* licet non maturescat. Quia germinatio illa superficialis, ut fit in diversa specie terræ, ita specifice differre debet ab intima et vera, quæ fructus bonos profert. Non quod *bona quædam opera faciant,* ut dicitur de Israëlitis quod quærant Deum et delectentur cognitione viarum ejus, Isa. lviii. 2, et de Judæis qui exultabant ad lucem Joh. Baptistæ, Joh. v. 35, et de Herode, quod illo audito multa faceret, Marc. vi. 20. Quia ista non alia sunt quam bona opera externa quoad substantiam operis, et honestatem moralem, sed non vere talia, quoad rei veritatem, et modum secundum quem debent fieri.

XIV. Locus Heb. vi. 4, 5, 6, non evincit Apostatas fuisse veros fideles, et fidem eorum eandem fuisse specie cum justificante. 1. Quia Apost. hypothetice loquitur, non absolute, nam τὸ παραπεσόντας, idem est ac si dixisset, ἐὰν παραπέσωσι. Ab hypothetico vero ad absolutum non valet consequentia, nisi posita conditione. Nec propterea frustra minatur Apostolus, quia per tales comminationes conditionales Deus officit in renatis ne prolabantur, absterrendo eos a levitate Apostatarum, et ad studium perseverantiæ excitando. Et licet conditio à parte Dei, et quoad eventum, sit impossibilis, a parte hominis sibi relicti nimis esset possibilis. 2. Quicquid istis tribuitur, potest in non renatos et reprobos cadere, qui possunt *fieri participes Spiritus S.*, si non quoad dona fundamentalia et salutaria conversionis et consolationis, at quoad *dona initialia* illuminationis et convictionis, vel etiam quoad *dona extraordinaria,* miraculosa, et ministerialia. Possunt *illuminari,* et cognitionem veritatis habere, si non practicam et consolantem, at theoreticam et coercentem. Possunt *gustare bonum Dei Verbum* gustu extimo et labiali, sed non intimo et radicali. Possunt *gustare Virtutes futuri seculi,* non tam per spem et gaudium, quæ sunt primitiæ gloriæ cœlestis, quam respectu miraculorum, quæ sæpe nomine virtutum veniunt, quæ in Ecclesia primitiva fieri solebant, quæ dicitur seculum futurum, ut Heb. ii. 5, *mundus futurus,* quia talis erat tempore Patrum Vet. Test. Possunt *gustare donum cœleste,* quoad participationem fidei, si non salvificæ, at veræ in suo genere, et quæ non aliunde quam cœlitus potuit haberi. 3. Hæc potius istis tribuuntur sacramentaliter et extrinsece quoad veritatis professionem, et Baptismi susceptionem, quam spiritualiter et interne, quoad fidei ἀνυποκρίτου, quæ Electorum est donum ἀμεταμέλητον, receptionem.

XV. Licet fides Temporariorum sit vera in suo ordine, quia vere semen excipit cum gaudio, et non fingitur ab illis qui ita credunt, qui non simulant tantum se credere, sed reipsa et vere credunt, unde *credere* etiam dicuntur, Joh. ii. 23, Luc. viii. 13, Non tamen est vera et viva fides justificans, quo sensu *hypocritica* etiam dicitur, quia est æmula fidei

Electorum, et externam speciem ejus habet, licet ejus veritate destituatur, et tanta est sæpe cum ea similitudo, ut non major videatur inter imaginem et prototypum. Unde non modo alii, qui eos vident, facile iis decipiuntur, sed ipsi Credentes etiam in eo falluntur et sibi ipsis imponunt, se vere fideles non simulando, sed credendo; Deo solo, qui intimos cordis recessus scrutatur, veritatem cognoscente. Certum tamen est multiplex esse et maxime essentiale discrimen, ut antea dictum, quod ostendit non gradu tantum aut duratione inter se differre, sed specie ipsa et natura.

QUÆSTIO XVI.

DE PERSEVERANTIA FIDEI.

An verus Fidelis possit a Fide vel totaliter, vel finaliter deficere? Neg. contra Pontif., Socin., Remonst., et alios Patronos Apostasiæ Sanctorum.

I. Ut duo sunt præcipua Fidei justificantis Adjuncta, *Perseverantia*, et *Certitudo*, Illa, quæ ejus durationem perpetuam, et inamissibilitatem importat, ut fidelis nunquam ab ea penitus deficiat, Ista, quæ ejus cognitionem certam et sensum subjective inducit, Ita duæ Quæstiones inde oriuntur: Prima de Perseverantia; Altera de ejus Certitudine; de quibus distincte agemus.

II. Quæstio de Perseverantia nobis intercedit cum veteribus et novis Pelagianis et Semi-Pelagianis, qui in ea oppugnanda et neganda consentiunt. Quales sunt Pontificii, Sociniani, Anabaptistæ, et Remonstrantes, qui in hoc capite, ut in cæteris de Gratia, ab Orthodoxa Doctrina recesserunt, et a Synodo Dordracena in V. Articulo condemnati sunt.

Status Quæstionis.

III. 1. Non quæritur De Fidelibus et Sanctis, qui tales sunt æquivoce ab externa tum vocatione, tum professione, qui ita nonnunquam dicuntur, sive ex præsumptione propria, propter dona initialia ipsis concessa, sive ex opinatione aliena; Quos non modo deficere posse a fide sua, sed et reipsa deficere fatemur: Sed de iis, qui univoce et proprie tales sunt, Christo Servatori per veram fidem insiti, quibus fundamentalia et salutaria dona Adoptionis, Justificationis, Sanctificationis, non destinata tantum fuere, sed etiam collata.

IV. 2. Non quæritur De *possibilitate deficiendi a parte hominis*, et in sensu diviso. Nemo enim negat Fideles in se spectatos pro mutabilitate et infirmitate naturæ suæ, non tantum deficere posse, sed nihil posse aliud sibi relictos, accedentibus inprimis Satanæ et mundi tentationibus. Sed *a parte Dei*, quoad ejus Propositum, in sensu composito, et ratione ipsius eventus, quo sensu impossibilem dicimus eorum defectionem, non absolute et simpliciter, sed hypothetice et secundum quid.

V. 3. Non quæritur, De *actu*, vel *exercitio fidei*, An possit intercipi et deficere etiam quoad tempus, quod nimis quotidie experimur per graves Sanctorum lapsus. Sed de *essentia vitæ spiritualis*, et *Statu*, ac *habitu* fidei. Non, An possit quoad facilitatem et promptitudinem operandi quandoque imminui et valde atteri, et vita ipsa spiritualis vehementem syncopen pati, ut parum a morte abesse videatur. Sed, An possit eatenus debilitari et corrumpi, ut prorsus auferatur et esse desinat; seu de totali et finali defectione, per quam excidant penitus a fide, et in æternum pereant.

VI. 4. Non quæritur, An Fidelis *demeritorie* possit amittere fidem, et vinculum communionis Christi, quantum in se est, abscindere; ut per ipsum

non stet quominus et separetur a Christo, et fidei jacturam faciat; quod nemo negat. Sed An *de facto* et *effective*, fidem penitus perdere possit, et a Christo separari; Quod propter intercedentem Dei gratiam fieri non posse sustinemus. 5. Non quæritur, An dum in atrocia incidit peccata, indignationem Dei paternam incurrat, justificationis et adoptionis sensu privetur, aptitudimen et dispositionem ad regnum cœlorum, quæ in praxi fidei et sanctitatis consistit, amittat, etreatum damnabilem contrahat, ita ut, dum in eo statu impœnitens manet, debeat statuere se morti esse obnoxium, et certo moriturum, nisi convertatur. Hæc enim omnia lubentes concedimus. Sed, An propterea in odium hostile Dei Judicis incidat, quo Jus ad regnum cœlorum ab ipso auferatur, status Adoptionis et justificationis abrogetur, et fidei ac regenerationis gratia penitus ex corde ejus eradicetur? Quod vellent Adversarii, Nos negamus.

VII. Quæstio ergo eo redit, An *verus fidelis*, qui vocatus est secundum Dei Propositum, et vere justificatus, fide non dogmatica et temporaria, sed viva et salvifica præditus, *possit*, non minus *quoad Deum* et eventum, quam quoad se, *fidem*, non objective quæ creditur tantum, sed etiam *subjective* qua creditur, amittere, non demeritorie tantum, sed effective, *totaliter*, non tantum quoad actum et sensum, sed etiam quoad *habitum* et *potentiam* et *finaliter* in incredulitate et impœnitentia manere, atque ita jure ad regnum cœlorum et statu adoptionis excidere, et in æternum damnari. Affirmarunt olim Pelagiani, Affirmant adhuc hodie Pontificii, Sociniani, Remonstrantes, et alii qui eos sequuntur. Negant constanter Orthodoxi, qui habitum fidei semel Electis indultum, posse quidem interdum intendi vel remitti censent, firmiorem vel languidiorem esse pro ratione peccatorum intercurrentium, sed ita ut nunquam penitus et finaliter deleatur et amittatur, nec gratia regenerationis semel homini collata penitus ab eo auferatur.

VIII. Adversarii hic in duas classes distinguuntur. Quidam pugnant tantum pro *intercisione* fidei et justificationis, ut fides quidem *totaliter* deficiat, sed non finaliter, restituta scilicet ante obitum per singularem Dei gratiam, ne mors superveniens hominem fide destitutum occupet. Alii non modo totalem, sed et finalem urgent Sanctorum Apostasiam, et fidei *excisionem*. Utrique iisdem argumentis oppugnantur.

Perseverantia fidei probatur: 1. Ab Electione Patris;

IX. Fundamenta sententiæ Orthodoxæ sunt varia: 1. *Electio Dei*. Cum enim Consilium hoc sit æternum et ἀμετάθετον, Heb. vi. 17, Rom. ix. 11, et fundamentum στερεὸν firmum, 2 Tim. ii. 19, efficax tum ratione finis, tum ratione mediorum indivulso nexu cum fine conjunctorum, Rom. viii. 29, 30; Nec actus Dei immanens rescindi possit vel mutari, aut a Creatore, qui sibi semper constat, et apud quem nec est transmutatio, nec conversionis obumbratio, vel a Creatura, cui nihil potestatis est et potentiæ in Creatorem, vel ejus actus: Fides quæ fructus est istius Electionis immutabilis, et medium infallibile salutis, non potest non esse firma et immutabilis, ut fuse probatum, Loc. IV. Q. xii.

2. A fœderis gratiæ natura.

X. 2. *Fœderis gratiæ natura*, quod cum firmum sit et immutabile, quod in æternum abrogari nequit, quia sola Dei gratia nititur, et non hominis obedientia, quemadmodum Legale, quod propterea rescissum est et irritum factum; perpetua etiam debent esse et immutabilia, quæ ab ipso pendent beneficia, qualia sunt inprimis fides, justificatio, et regeneratio, quæ propria sunt ejus bona. Quod Jeremias in illustri Oraculo, cap. xxxi. 32, 33, et cap. xxxii., testatur eximie, ubi non tantum asserit Deum novum Fœdus velle pangere cum Ecclesia, quo salutaria omnia ipsi largiturus sit dona, tum justificationis,

non recordando amplius illius peccatorum, tum sanctificationis per inscriptionem Legis in cordibus; sed et perpetua illa redditurum et æterna, tum amore constanti eos prosequendo, ne ab ipsis recedat, tum timorem sui ipsis indendo, ne recedant ab ipso: "Pangam cum ipsis Fœdus æternum, me non recessurum ab ipsis, ut benefaciam ipsis," inquit, cap. xxxii. 40, "Ut non avertam me, et reverentiam mei animis ipsorum indam, ut non recedant a me:" Non dicit, Hortabor ad timorem, et impellam eos ad me timendum, sed ipse *indam* timorem ut non recedant; ut doceat se effecturum certissime, ut Fœdus executioni mandetur. Cum enim duo tantum possent irritum reddere istud fœdus, hinc amoris Dei mutatio, inde vero timoris et fidei nostræ inconstantia et labilitas, Deus adversus utrumque periculum nos confirmat, quum illis pollicetur, hinc amoris sui constantiam, ne recedat a nobis; inde vero timoris nostri perpetuitatem; ut jam nec metuere debeamus, ne nos deserat, nec ne ipsum deseramus, cum ipse utrumque hoc beneficium se largiturum polliceatur, implendo ita non modo quod suarum erat partium, sed etiam quod erat nostrarum, curando ne desimus officio nostro. Unde August. de bono persever. c. 7, "Nonnisi ad gratiam suam Deus pertinere voluit, ut homo accedat ad eum, neque nisi ad gratiam suam pertinere voluit, ut homo non recedat ab eo."

XI. Huc pertinent illustres illæ Promissiones de custodia et conservatione fidelium, quæ passim leguntur in Scriptura, Deut. xxxi. 8, Heb. xiii. 5, "Nunquam te deseram, nec te derelinquam," quod absurdum esset et falsum, si pateretur nos deficere a fide et salute; Isa. liv. 10, "Montes," inquit, "recedent, et colles amovebuntur, attamen benignitas mea a te non recedet, et fœdus pacis meæ, inquit Jehova." Similitudinem sumit a rebus firmissimis, ut doceat prius montes commotum iri, quam ut amor Dei recedat, et Fœdus gratiæ cum Ecclesia initum abrogetur, quod vocat, cap. lv. 3, Fœdus sempiternum, et τὰ ὅσια πιστὰ Δαβὶδ, "Misericordias fideles et constantes Davidis," quæ Davidi promissæ sunt, vel quæ in Davide mystico fundantur, et sunt Etiam et Amen. Cap. lix. 21, "Et hoc est Fœdus meum quod pangam cum iis, Spiritus meus qui est in te, vel super te, et verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui, et nunc et usque in seculum." Ubi pollicetur Ecclesiæ perpetuam Verbi et Spiritus sui, quæ duo sunt media fidei ingenerandæ et conservandæ, præsentiam per omnia secula usque ad finem mundi. Sic Hos. ii. 19, "Desponsabo te mihi in sempiternum," notat intimam et constantem amoris et conjunctionis speciem, qua nos sibi desponsat in Christo per matrimonium indissolubile et æternum, quod non ad tempus tantum durare debuit, et postea irritari, quale fuit prius, quod Populus ruperat, sed in æternum. Ejusdem generis sunt promissiones istæ Novi Testamenti, Joh. x. 27, "Oves meæ vocem meam audiunt, et novi ipsas, et ipsæ sequuntur me, et ego do eis Vitam æternam, et in æternum non peribunt, nemo rapiet eas de manu mea, quia Pater qui mihi eas dedit, major est omnibus;" dicit se dare Vitam æternam, id. certissime daturum, ita ut quisquam non sit rapturus eas, nec per vim nec per dolum, ne ipse quidem Diabolus qui habet imperium mortis, non mundus, non caro, non prospera, non adversa, de manu sua, id. de potentia qua custodiuntur, quia Deus qui eas illi custodiendas et servandas dedit, potentior est omnibus, tam Angelis quam hominibus, et quibusvis creaturis. Sic, Matth. xvi. 18, "Super Petram," ait Christus, "ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferorum non prævalebunt adversus eam," firmitatem et perpetuitatem Ecclesiæ et singulis ejus membris pollicetur, ædificatis scilicet super Christum Rupem et Petram immotam seculorum,

ita ut nec vis mortis et sepulchri, quæ sæpe per ᾅδου πύλας designari solet, Isa. xxxviii. 10, et Job. xxxviii. 17, eos detinere et perdere valeat, quia qui credit transiit de morte ad vitam, Joh. v. 24, et certo suscitandus ultimo die, Joh. vi. 40. Nec molimina Satanæ, qui Princeps est mundi, et qui in illo imperium suum exercet, ut olim Principes in Portis Urbium sedebant, et ibi jus dicebant, prævalitura sint adversus ipsos. Innumeræ sunt istiusmodi promissiones, quæ custodiam Dei, et perseverantiam homini fideli pollicentur, ut 1 Cor. i. 9, et x. 13, Phil. i. 6, 1 Thess. v. 23, 24, et 2ª iii. 3, 1 Pet. i. 5, &c. Unde colligitur, cum Deus qui fidelis est et constans in promissis, Verbo suo toties et tam expresse perseverantiam nobis promiserit, non posse non certam esse et indubitatam.

XII. Exceptiones Adversariorum eo redeunt: 1. In genere "Promissiones Dei non semper impleri, maxime quum non sunt absolutæ, sed conditionatæ, quales istæ sunt, quæ conditionem semper supponunt a parte hominis, cui potest sibi deesse." Resp. Primo, Perperam confundi *promissiones de fine* cum *promissionibus de mediis.* Illas esse conditionatas, et tales esse revera non diffitemur; Sed istas nequaquam, quia non dantur conditiones conditionum, alias res abiret in infinitum, præterquam quod sic conditio coincidet cum promissione; Deus scilicet promitteret homini perseverantiam, si modo perseveret, hoc enim est ejus officium, ne sibi desit, quod nugatorium est, cui bono enim promitteretur illi quod jam habet? Nos vero dicimus promissionem dari fideli ut faciat officium, non quia fecit. Secundo, Absolutum potest bifariam dici, vel quod excludit media, et æquivalet immediato, vel quod excludit conditionem a qua pendeat: posteriori sensu certum est promissionem perseverantiæ non esse conditionatam, quia nulla datur conditio, quæ non cadat sub ipsam promissionem, sed priori nihil obstat promissionem requirere media, quibus executioni mandetur, cum *perseverantia* non sit *physica*, sed *moralis*, quæ ab homine ipso ope gratiæ perficitur; sed ista media includuntur in ipsa promissione, ut ab homine possint impleri. 2. "Defectum non esse ex parte Dei, qui præstat quod est pollicitus, sed hominis, qui pro arbitrii summa levitate subtrahit se ab oblatis." Unde Deus quidem nos munit ab externis hostibus, sed non a nobis ipsis et domestica perfidia. Quo spectat illud Bellarmini, lib. iii. de Justif. c. 15, *Charitas non excidit, sed nos ab ea interdum excidimus.* Resp. Sed inane hoc est effugium, cum Scriptura nullius conditionis meminerit, quæ promissionis adimplendæ sit causa; sed innuit tantum Deum ipsam hanc conditionem quam requirit, promittere et præstare. Nam alias in quem finem indit Legem in cordibus, sustentat manu, dat exitum tentationi, nisi ut voluntas in quodvis scelus et periculum præceps non succumbat, nec a recepta gratia prorsus resiliat? Fateor requiri fidem et pœnitentiam in subjecto, quia promissio non datur nisi fideli, sed non statim supponi debet perseverantia quæ promittitur. 3. Additur, *Promissiones fieri Ecclesiæ, non singulis fidelibus.* Sed contra, quod Ecclesiæ Corpori promittitur, respicit etiam singula ejus vera Membra, quæ participant naturam Corporis. Unde necesse est eum qui *Servator est Corporis*, eadem opera servare omnes qui membra sunt, ut Corpus completum sit et non mutilatum.

XIII. 2. In specie, Ad locum, Jer. xxxi. et xxxii.; 1. "Agi de reductione populi ex captivitate Babylonica ex ver. 37, non de Perseverantia, quæ solis Electis competat, quæ jam concessa supponitur fidelibus omnibus Veteris Testamenti." Resp. Licet Oraculum possit eo referri quoad beneficium temporale, ulterius tamen respicere ad tempora Novi Testamenti quoad beneficium spirituale, et Christus ipse docet, Joh. vi. 45, quando applicat omnibus Electis, quod futuri sint θεοδίδακτοι, quod Propheta de Is-

raële dixerat, et Paulus clare testatur, 2 Cor. iii., et Heb. viii., in applicatione ejus ad Fœdus Novi Testamenti. Ergo sub promissione reductionis ex captivitate, quæ fit toti Israëli secundum carnem, includitur promissio renovationis Fœderis Gratiæ, quæ fit toti Israëli secundum Spiritum, qui suo tempore totus servari debuit, Rom. xi. 26, cujus ille typus fuit, ut sollenne est Prophetis hæc inter se connectere. Neç si perseverantia jam Electis concessa fuit sub Veteri Testamento, ideo sequitur non posse denuo promitti; nam et Fœdus Gratiæ jam erat, sed promittitur tamen, quia longe illustrius et efficacius debuit renovari, tum ob copiam beneficiorum, tum ob Caput venturum, tum quia typis sublatis omnia nude erant proponenda. 2. Notari "intentionem et finem, quem Deus sibi proponebat, sed non eventum, ut notetur magna quædam et efficax Dei motio, quæ futura erat per insignia multa beneficia, quibus affecturus erat populum, ejusque cor et animum emolliturus, ut per ipsum non staturum sit, quominus effectus plane consequatur, et ut Deus omnia facturus esset quantum in se erat, quantum et hoc aliter evenire posset, quia illud non absque eorum cooperatione erat eventurum," ut Collat. Hagi. cavillantur post Socin. Prælect. cap. 12, Sect. 6. Resp. 1. Perperam separatur intentio ab eventu, quia Deus nunquam excidere potest intentione et fine suo. 2. Non agitur hic de Lege vel præcepto, quo præscribat homini officium suum, quod homo malitia sua non exequitur; sed de *promissione*, quam ipse impleturum se dicit, "Ego inscribam Legem, indam timorem, ut non recedant, faciam ut ambuletis in præceptis." 3. Si nihil aliud notatur quam per Deum non staturum, vel Deum facturum quantum in se est, Ergo nulla fuit prærogativa Novi Fœderis, nam jam tot et tantis beneficiis populum affecerat, ut nihil superaddi potuerit, Isa. v. Jer. xxv. 4, 5. "Vidisti," inquit Moses, "signa, &c., sed Deus non dedit cor." Deut. xxix. hoc est quod deerat, et quod pollicetur se daturum; Nec tantum est promissio, sed *prædictio* et prophetia, non tantum de intentione, sed de eventu ipso, Quid enim alias inde solatii habere potuissent?

XIV. Ad loca, Isa. liv. 10, et lix. 21, Hos. ii. 19; "Promissiones fieri Ecclesiæ, et filiis Dei in sensu composito, quandiu tales manebunt, ut ostendatur, quid Deus sit facturus a parte sua, nimirum se Fœdus illud non violaturum; sed non inde colligi posse, tales infideles non posse fieri." Sed cum promissiones istæ eo tendant, ut Ecclesia et fideles, qui facti sunt tales per gratiam regenerantem, ita conserventur a Deo, ut perire non possint; Quis non videt, includere necessario donum perseverantiæ fidei, ne unquam desinant esse tales, et de facto pereant? Nec tantum importare Deum ex parte sua facturum quod requiritur ad Fœderis conservationem, sed etiam Deum effecturum in nobis, ne unquam Fœdus illud penitus abjiciamus? Quod patet, tum ex eo quod confertur cum Fœdere cum Noacho inito, quod absolutum fuit et semper duraturum, non autem conditionatum, Isa. liv. 9, tum ex eo quod sub symbolo *Sponsalium* proponitur, Hos. ii., ubi nulla conditio locum habet, in quibus Christus sibi debet parare Sponsam suam, Ezech. xvi. et Ephes. v. 25. Nec addi debet, *hanc promissionem et similes ad regnum gloriæ pertinere.* Quia Deus desponsare sibi debet populum eodem die, quo illi prospiciet tritico et vino, et oleo, quibus in regno gloriæ non erit opus. Nec necesse est, ut Deus curet ne recedamus ab ipso, ubi periculum nullum, nullus metus, et ne possibilitas quidem ulla recedendi est; ubi pro *posse non peccare*, quod in Paradiso fuit, erit in æternum *non posse peccare*, qui jam Angelorum electorum status est et conditio.

XV. Ad Joh. x. 28. "Christum promittere, quod nemo sit rapturus

Oves suas dum sunt Oves, sed non sequi eas non posse desinere esse oves, aut e manibus Patris transfugere per peccata." Sed argumentum Christi supponit, Oves quæ non rapiuntur, habituras vitam æternam, *Dabo illis vitam æternam, et nunquam peribunt.* Quod falsum esset, si oves possent perire, etsi non rapiantur. 2. Oves quæ non possunt rapi e manibus Christi, tentationibus ullorum hostium, non possunt desinere esse oves, quia nulla talis mutatio fieri posset nisi per aliquam hostium tentationem. 3. Nulla esset promissio Christi; Quid juvaret enim ab hostibus externis custoditi, si periculum semper nobis imminet ab internis? Fideles non tantum ab aliis, sed potissimum a seipsis metuere debent. Pastor qui spondet se oves absolute custoditurum et servaturum, non liberabit fidem, si permittat eas aberrare et perire; sed debet curare non tantum ne furto et vi sibi subducantur, sed ne morbo, vel vitio tollantur, vel pro innata simplicitate se ab ovili subtrahant, et per avia vagentur.

3. A Christi merito et efficacia;

XVI. 3. *Christi Redemptoris meritum et efficacia*, qui nec evanidum beneficium suis acquisivit per ἱλασμὸν in terris nec id mutabiliter applicat per Intercessionem in cœlis. Quis enim credat, passurum esse Christum, ut qui ipsi dati sunt a Patre in hæreditatem et peculium, quos tam care emit, non auro, non argento, sed precioso suo Sanguine, et diris animi et corporis cruciatibus et morte maledicta, ipsi subducti, in alterius et quidem infensissimi sibi hostis potestatem prolabantur? Imo ut Servator est Corporis sui, non potest pati ut quisquam ex iis pereat, qui ipsi dati sunt a Patre, sed custodit ipsos gratia sua, in ipsis perpetim habitando, et unionis vinculum ne unquam solvi possit magis magisque stringendo. Huc spectat quod Paulus, Rom. viii. 32, dicit Deum, qui non pepercit Filio, sed illum tradidit pro nobis, daturum omnia cum ipso, quia dedit majus, non potest denegare minus, dedit Filium inimicis, quod majus est, quomodo non daret perseverantiam amicis jam reconciliatis? Sed Christus ipse testatur hoc extra dubium ponendum esse, Joh. vi. 37, quia "Quicquid," inquit, "dat mihi Pater, ad me veniet, et venientem ad me non ejiciam foras," Et ver. 39, "Hæc est voluntas Patris qui misit me, ut neminem perdam ex iis quos mihi dedit, sed eos suscitem novissimo die." Quomodo vero hoc exequeretur, nisi immunes eos præstaret non modo a perditione mortis, sed et a perditione peccati, quæ certissima est exitii causa? Hinc ipse alibi asserit, "Se servasse eos omnes, quos illi Pater dedit, et neminem ex iis perisse," Joh. xvii. 12, quia eos sibi conjunxit per unionem arctissimam, a qua fluit communio omnium beneficiorum ejus, et præsertim vitæ ejus per Spiritum, *quia vivo*, inquit, *vos etiam, vivetis*, Joh. xiv. 19. Imo jam vivit in nobis, Gal. ii. 20. Ideo vocatur ab Apostolo ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς πίστεως, *Dux et Consummator fidei*, Heb. xii. 2, non tantum merito, sed et efficacia, quia ut est Author fidei, est etiam ejus Conservator, qui illam Verbo et Spiritu in nobis productam, confirmat perseverantiæ dono, et tuetur adversus omnes tentationes, et tandem perficit et complet gloriæ et immortalitatis corona. Licet vero fidelium obedientia ad hanc perseverantiam, requiratur, non sequitur non esse certam; Quia ita est officium hominis, ut sit etiam donum Christi, quo fidem in nobis semel inchoatam promovet et perficit, dando gratiam non modo credendi, sed et perseverandi.

XVII. Quod confirmatur ex *natura unionis fidelium* cum Christo tanquam Membrorum cum Capite, quæ non modo intima est et arctissima *intensive*, sed et *extensive* ἀδιάλυτος et perpetuæ durationis; ita ut nihil vinculum istud abrumpere possit, nec nos ab eo separare, Rom. viii. 38, quia qui *Christo agglutinatur unus fit cum eo spiritus*, 1 Cor. vi. 17, et ab

eo non influxum tantum gratiæ regenerantis habet, sed et gratiæ corroborantis et conservantis, ut non modo ab externis tentationibus, sed et internis peccati et carnis, præservetur, Phil. i. 6. Unde August. de Doct. Chr. lib. iii. cap. 32, "Non est revera Corpus Christi, quod non erit cum eo in æternum." Et ut a Corpore naturali Christi jam glorificato impossibile est membrum unum avelli: Ita et a Corpore ejus mystico nullus fidelis avelli potest. Hinc fit ut fideles per veram fidem Christo insiti, et quoad præteritum dicantur jam transiisse de morte ad vitam, et quoad præsens vitam æternam habere, et quoad futurum non venturi in condemnationem, nec perituri in æternum, Joh. v. 24, et x. 28. Licet vero Unio ista sit reciproca, ut non modo Christus maneat in nobis, sed nos manere debeamus in ipso, Joh. xv. 5, non tollitur ista certitudo, quia ipse Christus facit ut maneamus, dum nos ad id hortatur, ex officio faciendo beneficium. Hinc, Cant. viii. 6, 7, *Amor Christi* dicitur esse *fortis*, id est insuperabilis, *ut mors*, quæ omnia vincit, et *zelus durus instar sepulchri*, *ut prunæ ignitæ Dei*, id. flamma maxima, quam Deus calore potentissimo Spiritus sui in æternum duraturam accendit, *ut aquæ multæ non possint illum amorem extinguere*, quod sane dici nequit, si dilectio ista mutari, et unio arctissima ex illa fluens dissolvi posset.

XVIII. Hanc unionis et amoris Christi constantiam, Paulus magnifice exprimit, Rom. viii. Postquam enim dixit, ver. 28, *Omnia Deum diligentibus, qui vocati sunt* κατὰ πρόθεσιν, *cooperari in bonum*, quod verum non esset, si quid eorum fidem et sanctitatem extinguere posset, rationem addit petitam ex connexione indissolubili beneficiorum Dei, Prædestinationis cum Vocatione, Vocationis cum Justificatione, et Justificationis cum Glorificatione; Unde sub finem adjicit plenam illam fiduciam, imo et gloriationem, qua hostes omnes salutis nostræ provocat, certissime persuasus nihil unquam separare nos posse a dilectione Christi. "Quis nos," inquit, "separabit a dilectione Christi?" ver. 35, 37, 38, "An afflictio, angustia, persecutio, nuditas, periculum, gladius? Sed in his omnibus ὑπερνικῶμεν sumus plusquam victores propter eum qui nos dilexit. Persuasus enim sum, quod neque mors, neque vita, neque Angeli, &c., neque ulla alia creatura separare nos potest ab amore Dei in Christo." Quomodo vero Apost. ita confidenter provocaret omnes hostes salutis nostræ, et plenam persuasionem poneret de perseverantia finali fidelium ex indissolubili fidelium cum Christo unione, et dilectionis ejus æternitate; si verum esset Diabolum, mundum, et peccatum, aut ullas tentationes posse fidelem justificatum separare ab amore Dei, et in æternum exitium adducere? vana esset proculdubio Pauli gloriatio, et falsa quam ex illa deducit fidelium adversus omnes tentationes consolatio. Nec hic regeri potest: Vel "Pauli hoc esse privilegium speciale, non commune cæteris;" Cum enim non alia in re spem atque fiduciam suam collocet, quam in Prædestinationis æternæ immutabilitate, Vocatione efficaci, amore ac unione Christi, quæ communia sunt omnibus Electis, non vult de se tantum loqui, imo expresse in plurali loquitur, *Quis nos separabit?* se cum aliis conjungens; Vel "Hæc omnia esse conditionata, id. modo ipsi nos non separemus a Deo per peccatum, vel hostibus nostris nos non dedamus; ideoque Paulum non meminisse peccati, quod tamen præcipue nos separare posse a Deo nemo dubitat;" Nam præterquam quod hoc pacto, nihil diceretur hic de fideli, quod de Adamo pariter dici non potuisset, nimirum nihil potuisse eum ab amore Dei separare, si justitiam suam retinuisset, Oratio Pauli sensum ridiculum funderet, nim. nihil nos posse separare a dilectione Christi, dummodo maneamus in illa, id est, nos perseveraturos si perseveremus, quia manere

in charitate nihil aliud est quam perseverare. Ut vero inutile est tutum esse ab hostibus externis, si a nobismet ipsis periculum exitii nobis semper impendet; Ita absurdum est gloriari tanquam de victoria parta eum, cujus spes pendet ex conditione incerta et dubii ac periculosi eventus. Unde ut sua constet Apostoli gloriationi veritas, certa debet esse et indissolubilis fidelium cum Christo unio. Et sane quid eos ab ipso separare posset? An Diabolus Princeps mundi? Sed ut nihil habuit in Christum; Ita nec in ejus membra quicquam potestatis habet, et fortior est qui in nobis est eo qui est in mundo, 1 Joh. iv. 4. An mundus? Sed Christus mundum vicit, Joh. xvi. 33, et ut mundum vinceremus, fidem, quæ victoria est mundi, nobis dedit. An mors et sepulchrum? Sed qui credit in Christum non videbit mortem, imo jam transiit a morte ad vitam, Joh. v. 24. An Christus nos amare desinet, vel illum amare desinemus? Sed nos amore æterno prosecutus est, et dat sui timorem, ne ab eo amando cessemus. An peccatum et caro? Sed qui Christo insitus est, illi est mortuus et sepultus, Rom. vi. 4. An denique voluntatis nostræ inconstantia, et imaginaria liberi arbitrii indifferentia? Sed is in quo vivit Christus, charitate ejus ita constringitur, ut non amplius sibi vivat, sed in ejus obsequium arcta quidem, sed suavi tamen et grata, necessitate addicatur, 2 Cor. v. 14.

XIX. Huc pertinent etiam *efficacia Intercessionis;* quæ cum irrita esse non possit, Joh. xi. 42, certa et indubitata debet esse, quam tam sollicite pro suis petiit, Perseverantia. Sic pro Petro orat ne fides ejus deficiat, "Satan petiit vos cribrare," inquit, Luc. xxii. 31, "sed orávi pro te, ne fides tua deficiat." Ubi opponuntur duæ petitiones, altera Diaboli ut cribraret Petrum et cæteros Apostolos, id est, tentaret et concuteret, et tentando ac agitando a Christo separaret; quæ duo in cribratione occurrunt, agitatio et segregatio; altera Christi pro Petro præcipue tanquam plus tentando, non ne ejus fides tentetur et minuatur, sed ne deficiat, si non quoad actum, qui intercipi debuit, at quoad habitum. Et ne quis dicat hoc solum Petrum respicere, alibi pro aliis Apostolis, imo et pro omnibus credituris orat, Joh. xvii. 11, "Pater Sancte serva eos in Nomine tuo, ut sint unum, sicut et nos," et ver. 20, "Non pro iis tantum rogo, sed pro iis qui credituri sunt per verbum eorum in me," quod antea se facturum promiserat, Joh. xiv. 16. "Rogabo Patrem, qui dabit vobis alium Consolatorem, qui maneat vobiscum in æternum:" Nec in terris tantum, semel atque iterum orat, sed in cœlis perpetuo semper vivens ut intercedat pro nobis, Heb. vii. 25.

4. Spiritus S. custodia.

XX. 4. *Spiritus Sancti custodia et obsignatio.* Quia Spiritus qui nobis datur debet manere nobiscum in æternum, Joh. xiv. 16. "Rogabo Patrem, et dabit vobis alium Paracletum, qui mansurus est vobiscum in æternum." Ubi promittitur mansio Spiritus perpetua, non modo quoad intentionem, sed et quoad eventum ipsum; non in Apostolis duntaxat, sed et in omnibus fidelibus, qui ex virtute Fœderis gratiæ, Isa. lix. 21, doni istius participes fiunt, Gal. iv. 6; non ad tempus, ut semel datus ab iis auferri possit, sed in æternum, ut gratia sua eos continuo soletur et sustentet ad finem usque, licet inæqualiter et in dispari gradu. Quomodo vero perpetua illa præsentia et inhabitatio Spiritus consistere potest cum totali et finali Sanctorum apostasia? Quod ulterius confirmatur ex operatione Spiritus in nobis, quæ per *obsignationem* describitur, quum dicitur nos *obsignare ad diem redemptionis*, Eph. i. 13, et iv. 30. Cum enim σφραγὶς ista non alio pertineat, quam ad confirmandam in cordibus fidelium certitudinem promissionum Dei de gratia et salute, ut sigilla instrumentis apposita eorum immutabilitatem important; Quis non

hinc certitudinem salutis et perseverantiæ colligat; nisi velimus fallax esse Spiritus Sancti testimonium, et irritam obsignationem, quod vel cogitare impium? Unde Patres vocant sigillum istud ἀκατάλυτον, quod ideo dicitur nobis imprimi, non ad quoddam tempus tantum, sed ad *diem ipsum redemptionis*, id. ad finem usque. Atque eo magis stringit argumentum, quando modus istius obsignationis attenditur, qui non est externus tantum per Sacramenta, sed et internus per consolationem et sanctificationem, quæ sigilli istius totidem sunt velut partes, quæ ab una parte æternitatem amoris Dei in nobis confirmant, ab altera de constantia fidei et obsequii nostri ex gratia Dei nos persuadent. Unde patet frustra regeri ab Adversariis agi de obsignatione ad salutem, non ad fidem. Nam eo ipso quo obsignamur ad salutem certo obtinendam, obsignamur etiam ad fidem constanter in nobis duraturam, quæ medium est salutis. Nec si fides supponitur jam in obsignatis, (nemo enim nisi credens obsignatur,) continuo promissio statuitur conditionata, quæ pendeat ab hominis arbitrio, non absoluta. Nam aliud est fidem supponi in subjecto, aliud fidem perseverantem, quæ sub promissionem cadit.

5. A donorum natura.

XXI. 5. *Donorum per spiritum nobis collatorum natura.* Quæ cum ἀμεταμέλητα et æterna sint, non patiuntur fideles iis ornatos, vel totaliter vel finaliter excidere, Rom. xi. 29, *Dona Dei et Vocatio sunt* ἀμεταμέλητα. Jam vero *si talia* sunt, quorum semel concessorum Deum nunquam pœniteat, id est, nunquam ea revocet, ea manere in nobis necesse est. Quomodo autem essent sine pœnitentia, id est, immutabilia et constantia, si homo potest ea amittere, vel penitus ab illis deficere? Licet vero hic primo Apost. respiciat ad Judæorum vocationem, quorum varii ceciderunt et confracti sunt; Non minus tamen validum manet argumentum Apostoli; Nimirum, quamvis varii ex Judæis in incredulitate maneant, non posse Deum rejicere populum quem præscivit, dilectum semper esse propter Patres, neque fieri posse ut penitus deficiat, imo fore aliquando, ut totus in Ecclesiam Christi colligatur, quia Dona Dei et Vocatio sint ἀμεταμέλητα. Quod ergo respectu Gentis Judaïcæ locum habet, idem et respectu Ecclesiæ et singulorum fidelium obtinere debet, ut vocatio et dona Dei semel illis collata, sint ἀμεταμέλητα et irrevocabilia, siquidem par est utrobique ratio. Nec addendum, *Etsi doni sui Deum non pœniteat, hominem tamen pœnitere posse doni accepti vel retenti.* Quia Vocatio et Dona ista ἀμεταμέλητα eo tendunt ut confirment fidem in homine, et faciant ut nunquam pœniteat ipsum, saltem penitus, doni accepti. Ideo virtutibus Christianis perpetuitas adscribitur, ut *Fidei*, quum dicitur victoria nostra quæ superat mundum, 1 Joh. v. 4; *Charitati*, quia *non excidit*, 1 Cor. xiii. 8; *Spei*, quia *non confundit*, Rom. v. 5.

Et vità spirituali.

XXII. Hoc vero ulterius confirmatur ex *natura Vitæ spiritualis*, quæ per Spiritum nobis ingeneratur, quæ non est interitui vel extinctioni obnoxia, instar animalis, sed perpetua est et æterna. Ideo fideles in gratia dicuntur jam habere vitam æternam: *qui credit in me habet vitam æternam*, Joh. v. 24, et vi. 40; non dicit, habiturus est in futuro, sed habet jam in præsenti; et Joh. 1æ. v. 13, "Hæc scribo vobis qui creditis in Nomen Filii Dei, ut sciatis vos vitam æternam habere." At si vita, quam hic habemus per gratiam, est æterna, quomodo extingui vel deficere potest? An fieri potest ut a vita æterna in quam per fidem translati sumus, in mortem æternam a qua translati sumus denuo recidamus? "At beati," inquit Joh. Apoc. xx. 6, "qui partem habent in resurrectione prima; In hos enim secunda mors potestatem non habet." Licet vero vita ista spiritualis non minus ac animalis

sua deliquia patiatur in gravibus Sanctorum lapsibus, nec idem semper sit ejus tenor et vigor, langueat quandoque, et præfocari videatur, nequaquam tamen plane suffocatur et extinguitur, sed per actus subsequentes pœnitentiæ et fidei instauratur, quotiescunque eluctatur peccator, et ab ipso casu, velut collecto spiritu, graviore odio mali, et ardentiore amore boni inflammatur.

XXIII. Non omittendus vero hic est illustris locus, 1 Joh. iii. 9, ubi Apostolus Thesim nostram clarissime probat; In quo eludendo vel depravando, mirum quantum sudant Adversarii. "Quisquis natus est ex Deo," inquit, "peccatum non facit, quia semen Dei manet in ipso; nec peccare potest, quia natus est ex Deo." Si quisquis natus est ex Deo non peccet, quisquis peccat, non est natus ex Deo; imo non vidit, nec novit eum, ver. 6. Non dicit simpliciter non peccare natum ex Deo, id. verum fidelem, nam peccatum in Sanctis agnoscit Apostolus, imo ne se quidem ipsum excipit, cap. i. ver. 8; Sed *peccatum non facere:* id. ita ut peccatum illi dominetur, quo totus in Diaboli potestatem regrediatur; eo modo quo irregeniti peccant, cum studio et habitu peccandi, peccato regnante: Ut *justitiam facere* dicitur, non qui quodlibet opus justitiæ facit, sed qui illi dat operam per continuum ejus exercitium; ut *medicinam facere* dicitur, qui eam profitetur, et in ejus praxi versatur; *mercaturam facere, artem facere,* qui eam exercet. Nec tantum dicitur non peccare, sed nequidem *id posse,* non modo quia hoc *non debet,* ex officio, sic enim non renatus dicendus esset non posse peccare, quia non debet; Vel quia hoc non *potest moraliter,* id. difficulter facit, quia sic tollitur gradatio Apostoli a minori ad majus: non peccat, et non potest peccare, quia non peccare majus est quam difficulter peccare; Sed absolute *quoad eventum,* quia hoc fieri nequit, duplici de causa, Primo, propter ipsum principium internum, *quia semen Dei,* nimirum Verbum ἔμφυτον, et Spiritus S. cujus vi regignimur, non tantum est ad momentum, sed *manet in ipso,* id. permanenter inest; hic enim non solam existentiam notari, sed constantem mansionem, patet, quia agitur de semine incorruptibili, de regeneratione ad vitam æternam, de mansione, quæ non sinit regenitum peccare, et per quam Spiritus manet in æternum cum ipso, Joh. xiv. 16, et fidelis debet manere perpetuo in domo, et nunquam ex ea ejici, Joh. viii. 35; Secundo, propter ipsam generationem ab isto semine factam, quia nativitas ex Deo habet causam sui conservatricem, et effectricem perseverantiæ, in eo qui natus est, quia semen Dei in eo manet, cujus ope a peccato defenditur. Actus ille regenerationis, in quo fundamentum relationis est, quia non potest non fuisse, non potest non esse; semen enim ejus quod manet in illo, vinculum relationis æternum facit, ut semper sit Filius Dei, qui semel est. Licet vero semen istud non semper fructificet in fideli quoad actum secundum, non sequitur non manere quoad actum primum; ut vita manet in arbore tempore hyemis, quo nec folia nec fructus ferre potest.

XXIV. Nec hic dicendum veram esse sententiam Johannis in *sensu composito,* nimir. eum qui natus est ex Deo non posse peccare, quatenus natus est ex Deo, posse tamen in *sensu diviso,* si negligat semen Dei. Quia sic mutatur causalis in conditionalem; non dicit Joh. natum ex Deo non posse peccare, quatenus natus est ex Deo, sed *quia natus est,* et quia semen manet in illo, id. semper perseverat et manet in eo, unde natus est Filius Dei. Alias frigida redditur oratio Apostoli, asserentis id de quo nullus dubitare potuit; Nam nec Diabolus ipse, nec impius quisquam peccatum facit, secundum quod a Deo factus est. Absurdius vero Bellarm. lib. iii. cap. 15. de Justific. ita exponit: "natum ex Deo non peccare, quandiu perseverat Filius Dei," id. non peccare quandiu non peccat. Sic

nec Adamus potuit peccare quandiu perseverabat. Sed aliud intendit Johannes, nimirum ut fideles a peccato saltem regnante caventes, se cognoscant hoc pacto natos ex Deo, in quos non cadit; Non hoc sensu, quem nobis affingunt Adversarii, "Ne peccate, quia non potestis peccare," quem ridiculum esse constat; sed alio qui optimus, "Cavete fratres ne peccatis indulgeatis, quod si quis faciat, et natum se tamen ex Deo putet, seipsum plane decipit; qui enim natus est ex Deo, non ita facere solet, nec quidem fieri potest, ut sic faciat." Porro impossibilitas ista non se tenet ex parte hominis, sed ex parte seminis fidelem præservantis a tali lapsu, et ex parte genituræ spiritualis, quæ causa est istius perseverantiæ, et quæ apostasiam excludit; Ut τὸ non posse peccare, et ex Deo nasci, se habeant ad invicem, ut causa et effectum. Unde non potest propositio Apostoli esse identica, ac si diceret, Qui non peccat, non peccat, non magis quam ista, Qui natus est ex homine, ratione utitur; quia homo fidelis in subjecto propositionis describitur ab origine, in prædicato vero a proprietate essentiali.

A similibus variis.

XXV. Huc pertinent similia varia, quibus Spiritus Sanctus utitur ad adumbrandam istius vitæ perennitatem; ut quum confertur "semini incorruptibili," 1 Pet. i. 23, non tantum in se formaliter, sed et in nobis effective, quia producit vitam æternam, et quod manet semper in fideli, 1 Joh. iii. 9; "Fonti salienti in vitam æternam, ex quo quisquis bibit non sitiet in æternum," Joh. iv. 14; plantationi quæ non avellitur, Amos ix. 15; "Arbori plantatæ ad rivos aquarum, cujus folium non decidit," Psal. i. 3, et xcii. 14: Non dicit tantum aquam istam manere, sed multiplicari ac fontem perennem effici salientem ad vitam æternam, id. qui a terra ad cœlum usque, et ad Deum ac vitam æternam assurgat, et nos deducat, ut a Deo ad nos descenderat; ut aquæ salire solent usque ad altitudinem suæ originis: "Domui ædificatæ super rupem," quæ stat immota contra ventos, pluvias, et torrentum inundationes, Matth. vii. 25, et contra quam portæ inferorum non possunt prævalere, Matth. xvi. 18. Jam si fidelis qui ex Deo natus est, posset fieri filius Diaboli, si aqua salutaris gratiæ posset penitus arescere, si pius qui super rupem seculorum ædificatus est posset excidere, quomodo posset dici semen incorruptibile, et aqua saliens in vitam æternam, et domus rupi inædificata?

XXVI. Frustra ad Joh. iv. 14 regeritur, Primo, "agi de vita æterna, in qua sitis perfecte expletur, non vero de vita gratiæ, in qua sitire beatum est," Matth. v. 6, "imo et possumus a bibendo cessare." Quia scopus Christi est ostendere prærogativam aquæ spiritualis quam dabat, supra aquam elementarem: Primo, in eo quod aqua putealis non plane extinguat sitim, sed aqua Christi sitim ita auferat, ut qui semel biberit, non sitiat in æternum, nimirum *siti totalis indigentiæ*, quæ impiis competit, Isa. lxv. 13, licet possit adhuc sitire *siti desiderii* et fruitionis totalis, quæ semper est in fidelibus in hac vita, qui nondum perfecti sunt, 1 Pet. ii. 2, 3; Secundo, quod aqua putealis non maneat in eo qui bibit, sed transeat et evanescat, unde rursus sitire cogitur; sed aqua Christi sit fons permanens et perennis non tantum ratione gloriæ, ubi plenitudo istius aquæ dabitur, sed etiam in hac vita, ubi ex illa jam bibere incipimus; Unde non dicit fontem istum esse vitam æternam, sed salire in vitam æternam, ut innuatur fontem istum perennem jam inchoari in corde fidelis in gratia, donec eum deducat ad vitam æternam; ut alibi Christus dicit, Joh. vii. 38, ex eo *qui credit flumina aquæ vivæ exoritura*, loquendo de donis Spiritus Sancti, qui dandus erat credentibus. Secundo, "verbum bibendi intensum esse, id est, actum continuum vel saltem finalem notare, ut non hoc

voluerit Christus, Qui semel biberit, et semel crediderit, sed, Qui continenter et perseveranter, ille victurus sit in æternum." Sed verba Christi hoc effugium præcludunt; non dicit, qui continuo biberit, sed, qui biberit, id. qui semel vere biberit, quia facit potus iste semel haustus, ut semper hauriatur, quia aqua quam Christus dat fit fons; Dat aquam hanc Christus, ubi semel bibitur. Ubi ergo semel bibitur, fit ibi fons aquæ scaturientis ad refectionem æternam. Alias si hoc tantum vult Christus, quod quandiu homo bibit ex illa aqua non sitiat, idem de quolibet alio potu dici poterit, quod quandiu ex eo aliquis bibit, non sitiat.

6. A Judicio de Apostatis.

XXVII. 6. Huc facit *Judicium*, quod fit in Scriptura de *Apostatis*, quasi a veris fidelibus plane diversis; "Egressi sunt ex nobis," inquit Joh. 1ª. ii. 19, "sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum, sed ut patefieret quod non sint omnes ex nobis." Quia, ut bene August. notat de Doct. Christ. lib. iii., "Non est revera Corpus Christi, quod non erit cum illo in æternum." Et alibi de Corrept. cap. 9: "Non erant filii etiam quando erant in professione et nomine filiorum." Ita Apostolus distinguit *esse in Ecclesia* quoad professionem externam, et Corpus Ecclesiasticum; Et *esse ex Ecclesia* quoad communionem internam, et Corpus Christi mysticum; quod solis Electis competit. Apostatæ autem illi et Anti-Christi, de quibus loquitur Johannes, fuerant quidem inter ipsos in Cœtu Christiano et Ecclesia visibili fidelium per fidei professionem et Sacramentorum communionem, et ab illa communione defecerant, non tam mutatione loci, quam doctrinæ, et affectus; ut egredi e mundo dicuntur, non qui corpore, sed qui animo et affectibus ab eo se separant. Quia vero scandalum ingens inde oriri poterat, quasi Ecclesia tales pestes genuisset, vel veri fideles deficerent, Johannes illi occurrit, quum addit, non fuisse ex numero verorum fidelium, quia si fuissent ex illis, utique constanter cum iis mansissent, sed hoc ideo factum esse, ut patefieret non omnes, qui sunt in Ecclesia, et qui fidem profitentur, esse vere fideles et Corporis Christi membra; quod utique dicere non potuisset Apostolus, nisi supposuisset ut certum et indubitatum, Eos, qui semel in Corpus Christi mysticum et Ecclesiam invisibilem allecti sunt, non posse ab ea deficere. Nam quod a quibusdam excipitur, Egressum istum notare missionem Apostolicam, (quasi illi finxissent se missos ab Apostolis,) quod non esset tamen, tam est absurdum ut refutatione non indigeat. Licet vero non negemus veros fideles posse ad tempus recedere ab externa professione et in abnegationem Christi incidere; sed vel metu et infirmitate, vel errore mentis vel spe lucri; a quo lapsu possunt resurgere; Non ideo fieri potest, ut deficiant lapsu totali et ex malitia et deliberato animi proposito, ex odio et contemptu veritatis, ut fiant persecutores et seductores, imo et Anti-Christi, quales erant isti Apostatæ, de quibus loquitur.

7. Ab Absurdis.

XXVIII. 7. Ab *Absurdis*. Quia posita Apostasia Sanctorum, 1. Suspenduntur Dei decreta, et dona Dei ἀμεταμέλητα ab incerto hominis arbitrio. 2. Rumpitur catena mediorum salutis quam Deus in suorum solatium contexuit inviolabilem. 3. Evangelii doctrina in meras conjecturas convertitur, et fiducia et certitudo salutis afflictis conscientiis prorsus eripitur. 4. Distinctio tollitur inter Reprobos et Electos, dum promiscue hi et illi vel admittuntur pro libitu ad salvandorum conditionem, vel excluduntur. 5. Tota œconomia salutis inanis redditur. Nam si possibile est fidelem omnem deficere a fide, fieri potest ut nulli omnino sint Electi; nam si unus excidit, quare non et alter? Et eadem ratione, cur non omnes? Sic nulla potest esse Ecclesia, et Christus gratis esset mortuus.

Fontes Solutionum.

XXIX. Exempla quæ afferuntur Eorum, qui defecisse dicuntur a fide, non evincunt Apostasiam Sanctorum. Quia Vel est *defectio a fide temporaria*, non a fide salvifica, ut illi de quibus agitur Matth. xiii.21 ; Vel a *communione externa* et visibili Ecclesiæ, non interna et mystica ; qualis intelligitur in locis illis, ubi mentio fit Israëlitarum fœdifragorum, qui defracti sunt per incredulitatem suam, Rom. xi. 20, qui contradistinguuntur Electis ad gloriam, qui assecuti sunt salutem, Rom. xi. 7, et *Palmitum*, qui non ferentes fructum in Christo non manent, sed exscinduntur et exarescunt, Joh. xv. 2, 6, qui in Christo dicuntur esse, quia sunt in Ecclesiæ societate, et per Baptismum Christo sunt initiati, et tum sua tum aliorum opinione videntur Christo insiti, sed qui illi adhærent potius per contiguitatem communionis externæ, quam inhærent per continuitatem communionis internæ, et per influxum vivificum Spiritus ; Vel a *sanctificatione fœderali* et *sacramentali*, et qualicunque externa, non intima et reali ; de qua, Heb. x. 29 ; Vel a *fide quæ creditur*, seu a doctrina Evangelii, ejusque professione, non vero a *fide qua creditur*, seu habitu vero fideli semel indito ; ut dicitur de novissimis diebus quod quidam *defecturi essent a fide*, 1 Tim. iv. 1, nimir. a veritate Evangelii, attendentes spiritibus deceptoribus, &c., et de Hymenæo et Phileto, 1 Tim. i. 19, 20, et 2 Tim. ii. 17, quod *naufragium fecerant* περὶ τὴν πίστιν, *circa fidem*, recedentes scilicet a pura et sincera Evangelii prædicatione, quam ad tempus retinuerant ; quo sensu dicuntur *rejecisse bonam conscientiam*, animi scilicet sinceritatem et affectum non fucatum Evangelii puritatem retinendi, quam abjecerunt velificantes ambitioni et aliis affectibus suis, interpolantes veram doctrinam variis erroribus exitialibus, qualis erat negatio resurrectionis ultimæ, dicentes eam jam contigisse ; vel repulisse dicuntur bonam conscientiam, non rejiciendo quam habuerant, sed eam non admittendo, quomodo τὸ ἀπώσασθαι quod hic habetur, primaria significatione pro repulsione et rejectione ponitur rei quæ non habetur, ut Act. xiii. 46, non pro excussione rei quæ jam possidetur. Potest etiam observari, non dici eos naufragium fecisse a fide ; Sed περὶ τὴν πίστιν, *circa fidem*, ut Versio Vulgata reddit, ut metaphora sit a navigantibus desumpta, et fides hic proponatur veluti portus, ad quem via quam insistebant recepta doctrina Evangelii eos deducere potuisset, ut in eo pacem conscientiæ et salutem invenirent, ut Theophyl. in h. l. observat, et ad quem ut pervenirent regendus erat bona conscientia navigationis cursus, quam abjiciendo, non potuerunt eum assequi ; et sic circa illum naufragium fecerunt, non modo ad eum non appellendo, sed ad infames scopulos errorum impingendo, ubi naufragium vere fecerant, id est, in exitium sese dederant præcipites. Quomodo alibi fides confertur scopo et metæ, ad quam tendimus, et circa quam dicuntur *aberrare*, ἀστοχεῖν περὶ τὴν πίστιν, 1 Tim. vi. 21, qui ψευδώνυμον γνῶσιν sectantur.

XXX. Exempla Sanctorum, qui in gravia et atrocia peccata inciderunt, non probant eos defecisse totaliter et finaliter a fide. Quia aliud est labi in peccatum, aliud regno peccati subesse, ut aliud est labi in lutum, aliud in lutum se projicere, et cum voluptate volutari, quorum in altero casus, et peccandi fragilitas, in altero consilium est vitæ, et destinata voluntas. Sancti primo modo peccant, sed non secundo. Si pro tempore a fidei et veritatis tramite aberrant, non penitus a scopo deficiunt ; in naufragio retinent tabulam, in hyeme semen, in paroxysmo rationis principium ; nec cum actu perit habitus, vel cum affectu seducto tollitur redeundi propositum.

XXXI. *David* peccavit graviter, et contra conscientiam, imo in pec-

cato suo duplici et adulterii et homicidii aliquandiu obtorpuit. Unde fides ejus non modo imminuta, sed etiam sopita proculdubio fuit, ut sensum gratiæ ad tempus non perciperet. Sed totaliter tamen non defecit; quia non tam ex deliberata malitia, et ex habitu peccavit, quam ex vehementi cupiditate et seductione carnis, illectus scilicet sua concupiscentia, 2 Sam. xi. 2, 3, 4. Hinc reprehensus a Nathane statim agnovit, et confessus est peccatum suum, et ad gratiam Dei confugit, atque ideo Propheta veniam peccati mox annunciat. Ideo Psal. li. 11, 12, tam ardenter petit, non ut reddatur illi Spiritus, sed *ne ab illo auferatur*, et ut illi *reddatur gaudium salutis*, quod evincit, sensum quidem gratiæ interceptum fuisse, sed non gratiam ipsam penitus ablatam. Nec si David se agnoscit *virum mortis*, 2 Sam. xii. 5, id est, reum mortis, qui talem pœnam revera erat commeritus peccato suo, continuo sequitur defecisse penitus a fide et a gratia; quia a demerito et reatu peccati ad eventum non valet consequentia. Sequitur quidem in eo fuisse statu, ut dignus esset, qui morte plecteretur, et separaretur a Deo; Sed non statim eum actu et de facto separatum fuisse, propter interventum misericordiæ Dei. Certum quidem est, Davidem posse dici mansisse in morte quoad reatum, quandiu mansit in peccato nec conversus est, et perdidisse justificationis fructum et sensum; sed non propterea potest dici excidisse absolute a gratia adoptionis, et a jure vitæ, quod illi ut filio Dei competebat. Quod ergo Johannes dicit, primæ cap. iii. 15, homicidam *manere in morte, nec habere vitam æternam in se manentem*, intelligendum est de homicida impœnitente et non converso, qualis non fuit David.

XXXII. *Salomon* tristissimum fuit humanæ fragilitatis exemplum in gravibus illis peccatis, quibus sese contaminavit, tum per idololatriam, tum per effrænem polygamiæ licentiam, et insanum peregrinarum mulierum amorem. Dum Rex ille mortalium sapientissimus, a Deo dilectus, tantæ dignationis, ut Domus Dei extruendæ negotium illi daretur, typus Christi, qui in diebus juventutis exemplar sapientiæ et justitiæ habitus fuerat, jam senex cor avertit a Deo, et abit post idola, et fit architectus Idoleiorum et Templorum Diaboli, qui antea fuit δημιουργὸς Templi Dei, quod sane peccati ejus gravitatem ita auget, ut in Sanctis vix ullum simile occurrat: Interim si penitius excutitur, tale non est, quod nos cogat ut credamus eum a fide totaliter defecisse, ut habitus ejus non modo debilitatus fuerit et imminutus valde, et sopitus, sed plane extinctus. Imo non pauca sunt, ex quibus ejus pœnitentia et perseverantia colligi potest. 1. Ex illustri promissione, quæ facta est Davidi de ipso, 2 Sam. vii. 14, 15, tanquam typo Christi, quæ peccanti virgas minatur, sed gratiam non aufert, contra quam Sauli factum, "Ero illi in Patrem, et erit ille mihi in filium; si inique egerit, virgis hominum eum castigabo, misericordia mea non recedet ab ipso." Ubi datur promissio fœderalis, non tantum Regni, ut vult Kimchi, sed omnium gratiarum, quibus Pater filium prosequitur; quæ cum desertione est ἀσύστατος. 2. Hoc confirmatur ex singulari illo amore, quo Deus illum complexus dicitur, 2 Sam. xii. 25, unde illi nomen *Jedidja*, id. dilectus Domini, inditum; amor enim Dei erga suos æternus est, Jer. xxxi. 3. Quia fuit illustris typus Christi, quem sustinere non posset, si in Apostatarum et Reproborum numerum reponendus esset. 4. Quia 1 Reg. xi. 4, ubi peccata ejus recensentur, dicitur "Salomonis animus non fuisse integer erga Deum suum, sicut fuerat animus Davidis Patris sui, nec plene sequebatur Jehovam sicut David pater ejus," ver. 6. Unde colligi potest, licet vir uxorius amore et indulgentia erga uxores a vero Deo recesserit, sive idolorum cultum tolerando,

imo et fana illis extruendo, per idololatriam tantum participatam et indirectam, ut non pauci ex Hebræis et Christianis putant, sive ipse ea colendo, non tamen penitus ejerasse Dei cultum, vel Idola in Templum intulisse, in quo verus Dei cultus continuavit, etiam dum idololatria obtinuit. Unde August. de Civit. Dei, lib. xiv. c. 11. illum conjungit cum Aarone, quem dicit *erranti populo ad idolum fabricandum non consensisse inductum, sed cessisse obstrictum.* 5. Quia Salomon post mortem laudatur, 2 Paral. xi. 17, ubi de Roboamo agitur, *ambulavit in via Davidis et Salomonis triennio.* Ubi de pietatis imitatione agitur, quod Spiritus S. non dixisset, si penitus a fide defecisset. 6. Idem probatur ex ejus resipiscentia, cujus testis est, non modo qualiscunque Ecclesiæ reformatio extremis vitæ annis instituta, 2 Chron. xi. 17, sed præcipue Ecclesiastes ejus, quem constans est Hebræorum opinio, non modo ab ipso conscriptum fuisse, ut vel ex titulo libri cap. i. 1, colligi potest, dum vocatur *Coheleth, filius Davidis, Rex in Jerusalem,* sed etiam post lapsum et sub vitæ finem, ut ex summa libri colligitur, qui nihil aliud est quam mera humiliatio coram Deo; vanitatum et voluptatum omnis generis, quas degustaverat, graphica descriptio; peccati sui expressa confessio; sapientiæ propriæ, qua abusus erat, abnegatio, cap. vii. 23, mulierum a quibus fascinatos et ad peccatum seductus erat detestatio, ver. 26, et ad timorem Dei solius, opposite ad εὐδίνειαν et falsitatem idolorum, studii omnis revocatio, ut ad rem unam necessariam, et ἀρχὴν καὶ τέλος, *principium et finem* veræ sapientiæ c. xii. Nec huic Salomonis pœnitentiæ obstare potest, Vel quod non expresse legatur in Scriptura; quia nec Adami, Lothi, Samsonis, et aliorum pœnitentiæ explicite habentur, quæ tamen a nemine in dubium merito revocantur; Et argumenta allata sufficiunt ad eam probandam; Vel quod Idoleia non sustulerit, quia, 2 Reg. xxiii. 13, dicitur "Josias Excelsa, quæ ædificaverat Salomon ipsi Astaroth, Chemos, et Milcom, profanasse;" Quia potuit relinquere illa Excelsa, ut servirent posthac cultui, non idololatrico, sed veri Dei Israëlis, ut dicitur de populo post abolitum cultum idololatricum a Manasse, 2 Paralip. xxxiii. 17, quod "populus immolaret adhuc in Excelsis tantummodo Jehovæ Deo suo," quæ Josias, ut cultum Dei pressius repurgaret ab omni superstitione, destruere voluit.

XXXIII. *Petrum* graviter peccasse, Christum abnegando, et abnegationem suam perjurio etiam confirmando, dubitari non potest. Sed penitus non ablatam fuisse fidem in corde, etsi confessio in ore defecerit, solide colligitur, 1. Ex oratione Christi, qui pro illo oravit, *ne fides ejus* ἐκλείπῃ, *deficeret,* Luc. xxii. 32, quam a Patre exauditam esse nemo est qui neget. Nec hoc intelligi potest tantum de defectione finali, quia verba Christi, non ad tempus referri possunt, sed ad rem, quæ deficere dicitur, quocunque tempore id fiat, ut fides non penitus extingueretur, sed in ipso perstaret; alias non fuisset compos voti Christus, et Satan assecutus esset finem suum. 2. Modus quo peccavit Petrus, ostendit non fuisse totalem defectionem, quia non malitia et deliberato animi proposito, sed exinfirmitate et metu carnis peccavit, qui ita mentem occupaverat, ut nec prima nec secunda, et vix tertia negatione animum recolligeret, aut omnino se peccasse cogitaret. 3. Dolor et amaræ lachrymæ, quæ lapsum ejus secutæ sunt ad Christi intuitum et galli cantum, ostendunt fidem non plane in eo defecisse. Unde Servator eum respiciendo, non novum infudit habitum, sed conservatum arcana Spiritus virtute resuscitat: *Et recordatus est Petrus,* ut habet textus, id est, ad se rediit, quem antea timor distraxerat. Ita *fidei robur concussum fuit,* ut ait Tertull., lib. de Fug. in Persec., sed *non excussum*; fides mota, sed non amota, debilitata, sed non deleta, obscurata, sed non extincta; *non tam*

eversa dilectio, quam turbata conscientia, ut inquit Leo, Serm. 9, de Passi.; *amabat intus, quem negabat foris*, tametsi affectus metu constrictus torperet; mansit fides actu primo, secundum intercepit periculi metus. Hinc Theophyl. ad verba Christi, "Rogavi, inquit, ut non deficiat fides tua. Quamvis enim brevi tempore concutiendus sis, habes tamen recondita fidei semina; etiamsi folia abjecerit Spiritus invadentis, radix tamen vivet, et non deficiet fides tua, non omnino relinquam te." Quamvis vero confessio sit effectus fidei, qui eam sequitur; Non sequitur semper et ubique sese exerere, ubi fides est; vel fidem prorsus extingui, cujus confessio non sponte abjecta, sed metu tantum oppressa fuit.

XXXIV. Qui opera carnis patrant plena voluntate et data opera, et in iis perseverant, recte dicuntur a fide penitus deficere. Sed hoc sensu fideles non possunt dici peccare, ex 1 Joh. iii. 9, et v. 18, quia non tam ex malitia et pleno voluntatis consensu sine reluctantia peccant, quam ex infirmitate et affectuum impotentia. Licet vero non raro peccata illa fiant ex prævia aliqua deliberatione, et contra conscientiam; quia tamen προαίρεσις illa non tam oritur ex habitu, quam ex vehementi affectuum perturbatione, in quibus est semper vel antecedens lucta, vel subsequens dolor, et renisus quidam conscientiæ; Hinc patet non posse vocari peccata nequitiæ, et superbiæ, quæ fiunt elata manu, et gratiam omnem ex corde excutiunt. Nec si renisus aliquis conscientiæ occurrit etiam in irregenitis, nonnunquam; Idem censendum est de peccatis fidelium; quia in illis lucta est tantum inter appetitum et rationem, quæ peccatum reprimit potius quam perimit, quæ horrorem pœnæ, non fastidium peccati, inducit; sed in istis lucta est inter carnem et spiritum, quæ fidem et gratiam semper aliquam in corde supponit. Unde August. Enchir. c. lxiv.: "Filii Dei quamdiu mortaliter vivunt cum morte confligunt, et quamvis sit de illis veraciter dictum, 'quotquot Spiritu Dei aguntur sunt filii Dei,' sic Spiritu Dei excitantur et tanquam filii proficiunt ad Deum, ut etiam spiritu suo, maxime aggravante corruptibili corpore, tanquam filii hominum quibusdam motibus humanis deficiant ad seipsos et ideo peccent." Hinc fit, ut sicut propter reluctantiam carnis, actiones quæ Spiritum sequuntur nunquam ita sunt ab omni labe depuratæ, quin aliquid habeant nævi et vitii; Ita illæ in quibus caro præpollet, nunquam eo usque peccato inhabitanti mancipentur, quin semper per Spiritus oppositionem, vel simultaneam, vel succedaneam, et ex postfacto, illius tyrannis et dominium impediatur et infringatur.

XXXV. Alia est *perseverantia physica* et sui nescia, quæ oritur vel ex duritie materiæ, vel a natura formæ, qualis est in auro, vel in cœlo. Alia est *moralis*, quæ fit ab animi proposito, et constantia voluntatis in retinendo objecto. Ad primam inutiles omnino essent hortationes et promissiones; Sed non pariter ad secundam, quia media sunt quibus ipsa promovetur et impletur. Unde tantum abest, ut per doctrinam nostram tollatur usus hortationum et promissionum, ac comminationum circa perseverantiam; Ut potius necessitas earum firmiter stabiliatur, cum sint media a Deo instituta ad eam obtinendam, quatenus per ea Deus fidem, timorem sui, studium cavendi lapsus, et postquam admissus est, ab eo resurgendi, operatur. Nec si promisit Deus perseverantiam fidelibus, eam promisit absolute et sine mediis, sed per media ab ipso homine usurpanda, conferendam, ita ut Deo hominem conservante, seipsum etiam conservare teneatur per Spiritus gratiam, 1 Joh. v. 18. Unde fideles certi sunt de sua perseverantia per fidem promissionum, non per vim aliquam externam, quæ eos volentes nolentes, imo et in peccatis manentes, retineat in via salutis, sed in usu mediorum et praxi pietatis, dum operantes salutem suam

cum timore et tremore, confidunt Deum esse qui operatur velle et perficere, et qui quod cœpit bonum opus gratiose perficit. Ita perperam ex hac doctrina licentiæ et impietatis occasio deducitur, quum sit ἀσύστατον flagitiis indulgere, et habere gratiam perseverantiæ effectricem. Imo qui habet hanc spem purificat seipsum, 1 Joh. iii. 3, et pro certo sibi persuadere debet neminem sine sanctitate visurum Deum, et non aliam viam quam pietatem dari ad assequendam vitam. Nulla ergo alia *securitas* ex certitudine perseverantiæ in homine oritur, quam *spiritualis*, quæ usum mediorum non excludit, sed supponit, et timorem non diffidentiæ, sed sollicitudinis, et studii ad constantem istorum mediorum usum, in animis nostris ingenerat.

XXXVI. Alia est justitia primæ institutionis in natura; Alia restitutionis in gratia. Ab illa potuit Adamus deficere, quia fuit mutabilis; Sed non possumus ab ista, quæ est immutabilis et ἀμεταμέλητος.

XXXVII. Locus Ezec. xviii. 24, "Si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus quas fecit non commemorabuntur; propter iniquitatem suam quam fecit morietur," non facit pro Apostasia Sanctorum. 1. Quia locutio est hypothetica, non absoluta, בְּשׁוּב צַדִּיק, *cum se averterit justus*, id est, *si se avertat:* Notum autem est conditionem nihil ponere in esse, sed connexionem tantum necessariam antecedentis cum consequente notare. Nec si possibilitas aliqua defectionis notaretur a parte hominis, quum in sensu diviso spectatur, statim inferri potest possibilitas in sensu composito a parte gratiæ Dei, et quoad eventum; quia quod possibile est respectu causæ proximæ et cognitæ, impossibile est ratione remotæ et occultæ, quæ est in Decreto Dei. Hic autem, ubi Deus hominibus officium præscribit et Legislatorem agit, non vero eventus rerum a se decretos aperit, tanquam Dominus mundi, et Dispensator bonorum et malorum, non aliud intendit, quam regulas illis officii sui tradere, et præmia vel pœnas, quæ ex præstatione vel neglectu ejus ipsis impendent, declarare, sine ullo ad possibilitatem vel impossibilitatem rei respectu. 2. Quia agitur ibi de Justitia Legali et Operum, non de Justitia Evangelica et Fidei; Scilicet Propheta ad hominem loquitur, et ex mente eorum quos hic compellat, qui ut erant sub Lege, legalem justitiam sectabantur ex Lege, et ex operibus Legis justificari volebant. Cujus erroris vanitatem ut detegat Dominus, et simul justitiam Providentiæ suæ adversus eorum calumnias tueatur, dicit Justitiam justi nihil illi prodesse, nisi sit constans et perpetua; alias si se justus avertat, omnia opera sua præcedentia frustra esse, moriturum esse in iniquitate sua, quod cum in seipsis animadverterent, mirum sibi videri non debere, si pœnas a justitia Dei inflictas sustineant. Talis autem justitia, a qua quis deficit, licet non sit fucata et hypocritica, et tantum quoad externam speciem, sed vera etiam in suo genere; non potest tamen censeri salutaris et vivifica, quæ Deo grata sit; quia ex defectione vanitas ejus demonstratur. Nec si justo promittitur vita, sequitur justitiam de qua loquitur esse perfectam; quia promittitur vita justo perseveranti, id est, juste agenti, non quomodocunque prout justus a justitia sua deficiens eam exercet, sed sincere, ex animo, et constanter, 1 Tim. i. 5, Matth. xxii. 37.

XXXVIII. Judas non dicitur, Joh. xvii. 12, fuisse ex numero eorum, qui dati erant Christo servandi, quia jam erat υἱὸς ἀπωλείας, *filius perditionis*, id est, tum perditissimus, atque adeo perditione dignus, qui eam crimine suo in se accersivit, tum perditioni et exitio destinatus ac devotus ab æterno justo Dei judicio, Act. i. 16, et cap. iv. 27, 28, qui ideo opponitur filiis Dei Electis, qui dati sunt Christo servandi. Itaque εἰ μὴ non hic est

particula *exceptiva*, sed *adversativa*, pro *sed*: *Nemo periit ex iis quos mihi dedisti*, *sed* periit tantum *filius perditionis*, qui non erat ex datorum numero, sed reproborum et exitio devotorum, ut alibi non semel sumitur, Gal. ii. 16, 1 Cor. vii. 17, Gal. i. 7, Apoc. xxi. 27.

XXXIX. Aliud est *a gratia excidere positive* per realem gratiæ jam receptæ privationem; Aliud vero *excidere ab ea negative*, illam non assequendo. Illi de quibus loquitur Paulus, Gal. v. 4, posteriori sensu, non priori, dicuntur *excidisse a gratia*, quatenus misere volentes Judaïsmum cum Christianismo, et Legem cum Evangelio, Justitiam suam cum Justitia Christi, ista se privabant, et ab ea ita excidebant, ut alibi de Judæis dicit, Rom. ix. 31; cum enim gratia et meritum sint ἀσύστατα, non potest non gratia excidere quisquis justitiam suam, vel ex toto, vel ex parte, in Lege quærit.

XL. Aliud est tradi Satanæ cum Epulone ad æternum tormentum; Aliud cum Incesto Corinthiaco in exitium carnis, ut Spiritus salvus sit in die Domini, 1 Cor. v. 5. Fidelis potest tradi posteriori hoc modo, non priori. Excommunicatio lapsos a regno cœlorum simpliciter non excludit, sed cum conditione, nisi resurgant per pœnitentiam, quam censura ista tanquam salubris medicina operatur in vere fidelibus per Dei gratiam, 2 Cor. vii. 11. Unde excommunicatus non desinit in occulto esse membrum Christi, licet quoad externam disciplinam pro tempore a Corpore externo Ecclesiæ resecetur, et a Sacrorum communione: Nimirum Excommunicatio est flagellum piæ Matris in pravum filium, quem non quia flagellat, ideo habet pro non filio, sed castigat graviter, ut emendet, ne fiat omnino non filius.

XLI. Licet Sancti per gravia in quæ labuntur peccata mereantur exclusionem a regno cœlorum, et justificationis ac adoptionis abrogationem, fit tamen Dei misericordia, ut propterea nec Jus ad regnum cœlorum tollatur, nec Justificatio aut Adoptio revocetur, nec status regenerationis aboleatur effective. Quia Jus ad regnum non in actionibus nostris fundatur, sed in gratuita Dei adoptione, et nostra cum Christo unione indissolubili; Et reatus hujus vel illius peccati non abrogat justificationem universalem peccatorum præcedentium, et statum personæ Deo per Christum reconciliatæ; Et adoptionis previlegium a nobis non pendet, sed a sola Dei Patris misericordia; Et gratia regenerationis fluit a Spiritu, qui ut semen istud vivificum semel in cordibus nostris implantavit, ita illi imprimit vim cœlestem et incorruptibilem, eandemque perpetuo fovet et tuetur. Ita quamvis possit homo peccans usum istius Juris, et justificationis sensum amittere saltem ad tempus; Non potest tamen jure ipso excidere. Etsi adoptionis solatio privetur, non tamen statim illa adoptione exuitur, ut filius fiat Diaboli et servus peccati, qui factus fuerat Filius Dei. Et si semen istud in corde latet, nec foris se prodit ad fructus ferendos, non moritur tamen: vita semper est in radice. Actus fidei potest intercipi, sed non ipse habitus excuti, ut ignis qui sub cineribus latet, ut vita quæ sua deliquia patitur, ut planta durante hyeme, quæ nec floret, nec fructificat.

XLII. Aliud est fidelem graviter peccantem, esse suo merito damnandum, si quoad se in sensu diviso spectetur; Aliud si consideretur in sensu composito, et quoad Decretum Dei. Priori sensu verum est reum esse mortis, et si in eo statu moreretur, certo damnandum. Sed posteriori recte dicitur absolvendus et salvandus; Deo ita immensa sua charitate et sapientia rem disponente, ut nunquam in eo statu obeat, sed prius per fidei et pœnitentiæ actum renovatum redintegretur et redeat in viam, antequam perveniat ad metam. Unde juxta duplicem σχέσιν, duæ istæ propositiones, licet con-

trariæ videantur, possunt veritatem suam simul obtinere: Impossibile est ut David electus, et vir secundum cor Dei, pereat; Impossibile est ut David adulter et homicida, si mors illum oppresserit impœnitentem, servetur: Illud ratione Decreti Dei; Hoc ratione gravitatis et demeriti peccati. Sed nodum hunc divina Providentia et gratia solvit, curando ne David vel ul us Electorum in eo statu moriatur, in quo propter impœnitentiam a sa ute excludendus esset.

XLIII. Si vero quæritur, Quomodo fides cum atrocibus istis peccatis in fideli subsistere queat; facile respondetur: Quomodo contraria in eodem subjecto manere possunt, sed in gradu remisso. Ut Caro et Spiritus licet inter se semper pugnent, non tamen se expellere penitus possunt, dum in hac mortalitate vivimus; Et ut Spiritus dum prævalet in lucta, deprimit quidem carnem, sed non penitus perimit; Ita dum Caro concupiscit adversus Spiritum et hominem captivum abducit sub Legem peccati, reprimit vim Spiritus, sed non ilico destruit et excutit. Actus quidem peccaminosi non possunt subsistere cum actibus justitiæ oppositis, v. g., actus adulterii, cum actu castitatis, actus incredulitatis cum actu fidei, actus odii cum actu amoris; sed non possunt tamen habitum ipsum excutere. Ita nihil obstat fidem et charitatem manere in homine peccante, sed quoad actum primum, non secundum, quoad semen, non quoad fructum, quoad habitum, sed languentem et imminutum, non quoad ejus exercitium et operationes.

XLIV. Nec hac ratione, ut cavillantur Adversarii, idea virtutum plane corrumpitur, quia dicuntur subsistere cum atrocibus peccatis, ut fideles debeant dici propter inamissibilitatem fidei, etiam qui in infidelitatem labuntur; justi et sancti, qui variis injustitiæ et impuritatis sordibus sese polluunt; casti, qui sunt adulteri, &c. Quia cum duo principia in homine fideli semper dentur, Caro et Spiritus, nihil obstat quominus secundum varia illa principia varia etiam sortiatur nomina, ut fidelis et justus dicatur a parte Dei, qui ipsum elegit et redemit, et ratione Spiritus; incredulus vero et injustus a parte sui, et ratione carnis. Deinde cum habitus perficiatur per actum, et virtus denominationem sumat, non tam ab habitu latente, quam ab actu sese exerente, absurdum est fidelem in adulterium vel in homicidium labentem, castum vel mitem vocare, quia actus oppositos castitati et charitati edit; licet habitus charitatis, sed infirmus et languens, in eo possit adhuc superesse. Atque hoc eo magis dici debet, quod licet semina ista et habitus virtutum Christianarum debilitati, qui in ipsis manent, veri sint in suo genere; non tamen possunt dici salutares, et Deo grati, qui aptitudinem proximam illis concilient ad ingrediendum in cœlum; quia hoc obtinent tantum ratione actuum suorum, non ratione habituum, nec fides justificat, nisi per actum, nec charitas grata est Deo nisi dum exercetur.

XLV. Aliud est excidere a *Statu gratiæ*, quatenus notat Dei beneficium, seu conditionem filiorum, et Jus ad vitam, quod Deus illis confert per Vocationem efficacem et Adoptionem; Aliud vero, quatenus notat hominis officium, seu aptitudinem et dispositionem ad regnum cœlorum per praxim fidei et exercitium pœnitentiæ, quibus in eo statu ponitur fidelis, ut in eo moriens necessario salvandus sit. Quo sensu Pontificii loquuntur ut plurimum de statu gratiæ. Non negamus posteriori hoc sensu fidelem per peccata sua imprimis atrocia excidere a statu gratiæ, quatenus amittit dispositionem ad regnum cœlorum, quia nihil inquinatum eo potest ingredi, et incurrit in statum damnationis ex Dei justissimo judicio, quo injusti, rapaces, scortatores, adulteri arcentur a regno cœlorum, et pœnis æternis addicuntur. Sed priori recte dicitur fidelem a statu gratiæ non excidere,

quia Jus filiorum semel ipsi indultum, nunquam tollitur a parte Dei, licet usus ejus et sensus subinde ad tempus possit intercipi, et semina gratiæ et virtutum nunquam ab eo auferuntur.

XLVI. *Peccati regnum* spectari potest, vel quoad *statum universaliter*, vel *quoad actum partialiter :* Non negamus fidelem posse subesse nonnunquam regno peccati partiali, id est, quoad actum, et quoad certa peccata, quibus indulget. Sed negamus subesse regno peccati universali, quoad statum, ut absolute in ejus potestatem veniat, et sine ullo renisu et reluctantia in illo dominetur. Caro victrix est in variis certaminibus, sed nec totaliter, ut nihil sit amplius in homine, quod illi resistat, nec finaliter, ut perpetuo sit superior. Imo ut Spiritus semen gratiæ semper in illo conservat, tandem victor supra carnem evadit, et facit fidelem in ipso ὑπερνικᾷν : Hoc sensu non male de fideli dicitur, quod olim dictum de Romanis, *prœlio quidem nonnunquam victos fuisse, sed nunquam bello.* Licet enim de utroque regno et peccati et gratiæ aliquid sit in ipso propter Carnem et Spiritum in nobis habitantes, regnare tamen dicitur in eo, non caro, quæ atteritur paulatim et excidit, sed Spiritus gratiæ, qui confirmatur in dies, et perficitur.

XLVII. Aliud est a gratia, hoc est gratuito Dei in Christo favore, et salutari influxu recedere aliquomodò sive retrocedere; Aliud prorsus excidere et exautorari. Aliud peccare, Aliud funditus perire. Aliud actum fidei remittere, vel intermittere, Aliud habitum ipsum excutere. Aliud sensu justificationis privari, Aliud vero de statu deturbari. Prius damus, sed non posterius; nec quoties actio pervertitur, fides statim subvertitur; vel toties charitas excutitur, quoties in lucta tentationis concutitur; decidunt fructus et folia, dum succus arboris fructiferæ latet in radice; nec qui nonnunquam cum Nebucadnezare possessionem regni amittit, vel cum leproso, ab habitatione domus suæ excluditur, statim jus ad illam perdit. Pater quoties filio prodigo irascitur, toties illum non expungit ex filiorum numero, nec quum incipit severe castigare, desinit sincere amare.

QUÆSTIO XVII.

DE CERTITUDINE FIDEI.

An Fidelis possit et debeat esse certus de Fide, et de Justificatione sua, Certitudine Divina, et non tantum conjecturali ? Affirm. contra Pontif. et Remonstr.

I. Post assertam Perseverantiam fidei contra Apostasiam Sanctorum; Demonstranda est etiam ejus *Certitudo* contra ἐποχὴν et dubitationem Adversariorum Gratiæ. Cum autem duplex certitudo fidei tribui soleat; Prima *de seipsa*, per quam novit et certus est quisque fidelis se fidem justificantem habere ; Altera *de Gratia justificationis et salutis,* per quam fidelis certus est sibi remissa esse peccata sua, atque adeo se salutis participem fore : De utraque simul disputabimus.

Sententia Pontificiorum.

II. Res nobis hic est cum iisdem Adversariis, qui Perseverantiam oppugnant. Pontificii certitudinem fidelis de sua fide nullam esse nisi conjecturalem docent; Nec ullum fidelem posse esse certum, quod fide vera, non hypocritica, viva non mortua, in Christum credat, cum et falli omnes, et fallere seipsos varie pos-

sint, et sæpe soleant, ut *Bellarm.* statuit lib. iii. de Justifi. cap. 6, et 8, ubi quatuor ista probanda sibi proponit. 1. Non posse haberi certitudinem fidei de propria justitia. 2. Neminem teneri ad illam habendam, etsi forte posset haberi. 3. Non expedire, ut ordinarie habeatur. 4. Reipsa non haberi, nisi a paucis, quibus a Deo specialiter justificatio propria revelatur. Quoad certitudinem Gratiæ Concil. Trident. Sess. 6. cap. 9, et Can. 13, et 14, negat "quemquam scire posse certitudine fidei, cui non possit subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum." Negat oportere "eos qui vere justificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud se statuere, se esse justificatos."

III. Licet vero de Sententia Decreti Synodici disceptent Adversarii, utraque contendentium parte, tam eorum qui pro certitudine pugnabant, quales erant *Catarinus* et *Marinarus*, quam eorum qui intolerabilis arrogantiæ arguebant præsumptam de certitudine gratiæ opinionem, ad mentem suam sensum Concilii versatilem trahente, ut factum a *Soto* et *Vega*, qui uterque Synodo interfuit, et qui discrepantes sententias ex Concilio probare satagit; Certum tamen communiorem inter Pontificios esse sententiam de incertitudine, præcipue vero inter Jesuitas, qui docent neminem sine speciali revelatione posse certum esse certitudine fidei divinæ, sibi remissa esse peccata, quia perpetuo supponunt certitudinem hanc niti propria dispositione, seu ut loquitur Concilium, propria infirmitate et indispositione. Unde concludunt certitudinem justificationis tantum esse conjecturalem, opinabilem, fallacem, hoc est revera nullam. Nimirum distinguunt certitudinem fidei, et certitudinem spei seu fiduciæ. *Certitudo fidei* illis dicitur, quæ a solo Dei Verbo, et sola Dei promissione pendet, nec ullo alio fundamento nititur. Ideoque ex suo genere absoluta est et infallibilis, et omnem non modo dubitationem, sed formidinem etiam excludit. *Certitudo* vero *spei* seu fiduciæ duplici fundamento nititur, partim divina promissione a parte Dei, partim propria dispositione a parte hominis, quo respectu non excludit quidem penitus formidinem, neque est certitudo simpliciter, sed secundum quid, et conjecturalis, quatenus aliquis seipsum sedulo excutiendo colligit ex variis signis et animi motibus, se vera peccatorum pœnitentia duci, et sincere Deum amare, tanta tamen est, ut satis esse possit ad securitatem gignendam, ut exponit *Bellarm.* lib. iii. de Justifi. cap. 2. et *Stapleto.* lib. ix. de Justificat. cap. 11. Licet vero dum argumentis nostris respondent negent se tollere omnem de propria gratia certitudinem, et concedant fideles esse posse persuasos et certos de sua coram Deo justificatione, nec necessarium esse, ut de remissione peccatorum suorum perpetuo dubitent; Tamen quum contra nos disputant, aut apud plebem concionantur, multis argumentis probare nituntur fideles circa propriam justitiam dubios et incertos esse, nescire an sint in Dei gratia, nec nisi temere posse certo et sine dubitatione statuere, peccatorum remissionem se per Christum esse consecutos. Unde colligitur, illos vel ἀσύστατα loqui, vel omnem illam certitudinem, quam videntur agnoscere, nihil aliud esse quam meram conjecturam, quæ nec dubitationem, nec formidinem, ex animis potest eximere.

IV. Non de nihilo autem est, quod tam acriter Pontificii pro retinenda sua ἐποχῇ et dubitatione certant. Intelligunt scilicet totam negotiationem nundinationis Pontificiæ hoc fundamento niti, et stabilita semel salutis fiducia concidere statim regni Pontificii Vectigalia, Vota, Peregrinationes, Fraternitates, Opera supererogatoria, Purgatorium, Indulgentiarum mercem, Nundinationes Missarum, et cæteras ejusdem αἰσχροκερδείας mensas nummu-

larias. Nam qui certus esset de salute sua, neque ad patrocinia Sanctorum, neque ad merita Martyrum, neque ad Sacerdotis absolutionem confugeret, quæ est Romanæ tyrannidis carnificina.

Sententia Arminianorum.

V. Arminiani non longe abeunt hic a Pontificiis. Collocutores Hagi. "Laudabile et utile esse" ducunt "dubitare, An ii semper futuri simus, qui nunc sumus." Verentur siquidem, ut alibi se explicant, ne certitudo talis sit loco pulvinaris, quo seipsos molliter fovere, et suaviter demulcere possint. "Sufficit igitur," ut loquitur Corvinus adversus Molinæum, "ea certitudo qua fideles sciunt se, siquidem in fide perseverent, permansuros in Dei gratia, et vitam æternam consecuturos, quæ certitudo est tantum conditionalis, non absoluta."

Sententia Orthodoxorum.

VI. Sententia Orthodoxorum est, Fideles non modo certos esse posse de fide sua, ejusque veritate et sinceritate, certitudine non humana et fallibili, sed divina et infallibili, quæ tamen sit major vel minor, prout ipsa fides firmior aut languidior deprehenditur: Sed et posse et debere de gratia Dei et remissione peccatorum certos esse, quatenus in seria contritione de peccatis vera fide apprehendunt promissionem gratuitæ misericordiæ in Christo, in ea fiducialiter acquiescunt, et ita corda sua secura reddunt. Quæ tamen securitas, nec confidentiam carnalem inducit; nec timorem filialem, et piam sollicitudinem excludit, nec extra tentationis aleam, vel contrarii formidinem semper est posita. Cujus fundamentum est partim promissio infallibilis Evangelii, Joh. iii. 14, 15, 16, 1 Tim. i. 15, partim testimonium infallibile Spiritus Sancti in uniuscujusque conscientia, Rom. viii. 16. Ut autem clarius percipiatur sententia ista, et liberetur a calumniis et cavillis, quibus solet impeti ab Adversariis tanquam impietatis pulvinar, et securitatis mater, notandum, 1. Certitudinem de qua agitur tria potissimum respicere: *Electionem præteritam*, ut sciamus nos esse ex Electorum numero; *Gratiam præsentem*, ut certi simus de gratia Dei et fide nostra; nos scilicet vere credere, et esse in gratia Dei; et *Gloriam futuram*, ut persuadeamur de gloriæ et felicitatis a Deo promissæ possessione. 2. Certitudinem præteritæ Electionis, et futuræ glorificationis, pendere ex certitudine gratiæ præsentis, quæ cum sit vinculum Electionis et Glorificationis, fructus scilicet illius, et medium ad istam, quisquis certus est se esse in gratia Dei et fide, potest statuere se esse electum, et certo glorificandum. 3. Certitudinem gratiæ præsentis non contineri immediate in Verbo, sed pendere a testimonio Spiritus Sancti, et visione cordis, in serio sui examine, et sensu experimentali notarum et effectuum propriorum gratiæ, quales sunt, dolor de peccato, desiderium gratiæ, pœnitentia, et sanctitatis studium, abnegatio sui ipsius, et amor Dei supra omnia, et sim. Cum enim tales effectus non possint produci a carne, sed a Spiritu, ex eo constare potest eum, qui eos in se deprehendit, esse in statu gratiæ. 4. Quia vero effectus isti non æqualem semper habent perfectionis gradum, sed modo majorem, modo minorem, prout fidelis vel adhuc est in initio vocationis, vel gravibus tentationibus exponitur, Inde fieri, ut actus istius persuasionis, non eundem semper habeat certitudinis gradum, sed modo firmior, modo debilior sit, imo aliquando plane deficiat; sed ita tamen, ut fidelis ex gravium tentationum fluctibus emergens, non modo eandem, quæ pene suffocata erat, fiduciam et πληροφορίαν exsuscitet, sed et majorem ejus gradum acquirat, virtute ab agone fortiore et exercitatiore redeunte, ut nube pulsa clarior dies, et post morbum valetudo fit confirmatior.

Status Quæstionis.

VII. Hinc Quæstionis Status facile potest colligi. 1. Non quæritur de morali et conjecturali certitudine, quam

Adversarii concedunt; Nec de extraordinaria per revelationem paucis indultam, quam etiam admittunt; Sed de divina et infallibili, quæ ordinarie sit vel esse possit in quolibet fideli, non ex propria dispositione, vel lumine naturali, sed ex gratia Spiritus per fidei ἐνέργειαν, quæ externis Verbi promissis, et Spiritus Sancti interno nixa testimonio, in omnibus plus minusve, sed quantum ad verum solatium sufficit, se exerat. 2. Non quæritur, An certitudo illa possit esse in fideli extra usum mediorum, id est, studium sanctitatis, et exercitium pœnitentiæ et actuale pie vivendi propositum; multo minus, An possit consistere cum actuali et directo peccandi proposito, ut fidelis possit statuere se esse in gratia, et salvatum iri certissime, dum illi decretum est peccato et cupiditatibus carnis indulgere. Statuimus enim hæc a se invicem divellenda non esse, et persuasionem istam in actum exire non posse extra sanctitatis studium, quia in illa tantum via ambulantibus promissiones suas dedit, et ibi sunt effecta et γνωρίσματα indubitata veræ fidei et justificationis.

VIII. 3. Non quæritur, An Certitudo ista semper in actum exire possit, aut exeat semper eodem gradu. Nam cum non detur in nobis, ut jam dictum, extra usum mediorum, certum est quum media illa non adhibentur, vel quum adhibentur contraria, non posse actum istum exeri. Rursus, quum non æquabilis sit fidelis status quoad studium sanctitatis, sed modo infirmior, modo fortior, et fides modo sit ægra et infirma, modo sana et vivida, modo in tentatione et lucta, modo extra eam: persuasio quæ inde oritur, non est etiam semper in eodem gradu, sed modo vivida, modo languida, modo, ut in gravissimis tentationibus, nulla. Nec tamen propterea de veritate fidei actum esse putandum est. Quia licet certitudinis istius actus elicitus necessarius sit ad fidelis consolationem, non tamen ad fidei veritatem requiritur, ut singulis momentis eliciatur, et statim fide carere dicendus sit, qui eo destituitur; nec enim ignis flammam semper emittit, nec fons rivos aquarum, nec mater fœtus motum semper sentit. Ita quamvis ista persuasio ex fidei natura exurgat, Non semper, ut potest et debet, actum suum exerit, sed nonnunquam supprimitur, sive propter infirmitatem et imperfectionem fidei, sive ex gravitate tentationum. Sed hoc non obstat quominus in fideli sit semper fundamentum et principium ex quo, si recte statum suum et promissionem divinam pensitet, deducere potest actualem istam πληροφορίαν.

IX. 4. Non quæritur, An certitudo, quam habet fidelis de fide sua et justificatione, sit ejusdem omnino rationis cum certitudine illa, quam habemus de fidei articulis et dogmatibus illis quæ Verbo Dei expresse continentur; ut eadem omnino fide, qua fidei Dogmata creduntur, teneatur quisque fidelis credere se esse in Dei gratia. Nam licet utraque sit vera et indubia, quæ nititur duplici testimonio infallibili, promissionis in Verbo, et Spiritus in corde, non est tamen paris necessitatis: Illa enim in fideli omnino necessaria est, et facit ad veritatem fidei, nec quisquam potest fidelis permanere, et pro tali haberi, et dubitare de fidei articulis, v. g., An Christus sit Filius Dei et verus Messias, et sim.; Sed ista facit tantum ad ejus perfectionem; nec enim qui dubitat, An sit justificatus, propterea judicandus est carere vera fide, nec esse in Dei gratia. Illa opponitur dubitationi, qua quis dubitat de promissionibus Dei, an sint veræ necne; Altera vero dubitationi, quæ est de propria salute et peccatorum remissione ex propriæ suæ infirmitatis sensu. Quæritur Ergo, An Certitudo ista posterior, utut differat a priori, sit divina et infallibilis, An mere conjecturalis?

X. 5. Non quæritur, An Certitudo ista habeat talem certitudinis gradum,

qui omnem contrarii formidinem perpetuo excludat, sed qui eum tandem superet et evincat. Agnoscimus enim fiduciam istam, innatæ imbecillitatis respectu, concuti aliquoties et fluctuare, præsertim in Vocationis tyrocinio, quando fideles sunt νήπιοι, vel ὀλιγόπιστοι, vel sub cruce et afflictionibus, maxime si sunt graves et diuturnæ, vel in lucta tentationis, et in desertionibus spiritualibus, ubi Spiritus consolationis sic nonnunquam intercluditur, et lumen divini vultus absconditur, ut in excessu mentis excidant fideli sæpe tristes querelæ; "Projectus sum a facie oculorum tuorum," Psal. xxxi. 22; "Terrores Domini militant contra me," Job. vi. 4. Quamvis vero ad tempus in filiis Dei sopiri possit sensus gratiæ præsentis, et fiducia futuræ, pertendimus tamen certo ex illa tentationum abysso eluctari animam fidelem ex Dei eligentis, redimentis, custodientis, ac erigentis gratia, quæ illi reddit salutis suæ gaudium, et facit ut tandem serius ocyus sensum istum ad sui solatium eliciat.

XI. Unde Status Quæstionis eo redit: An verus fidelis possit, non ex dignitatis et dispositionis propriæ, sed dignationis et custodiæ divinæ intuitu, certus esse, non certitudine tantum objecti, sed subjecti, non moralis conjecturalis opinationis et spei, sed fidei veræ et justificantis, per adoptionis Spiritum in ejus corde excitatæ, ex legitimo sui examine, non tantum de præsenti de fide sua et justificatione, sed et quoad futurum de sua salute et glorificatione. Negant Adversarii, Nos affirmamus.

Probatur Certitudo fidei. 1. A natura fidei.

XII. Rationes sunt: 1. A *natura fidei.* Quæ cum duplicem actum habeat, ut supra visum, directum et reflexum, directo fertur in promissionem ipsam, reflexo vero in propriam apprehensionem, et ita non tantum credit, sed et scit se credere: quemadmodum in vita naturali, anima non tantum intelligit, sed et conscia est sibi suæ operationis, et scit se intelligere, quod proprium est animæ rationalis privilegium. Ita in vita spirituali, anima regenita hoc habet proprium, ut non modo actus fidei et charitatis eliciat, sed et in seipsam reflexa cognoscat, se illos elicere, et de illis certo persuadeatur. Nec magis ratio debet quæri istius persuasionis, quam illius, per quam homo novit se vivere et intelligere. Quia tamen falsa carnis præsumptio potest veram fidei persuasionem mentiri, veritas istius persuasionis ulterius ab effectis et fructibus veræ fidei a posteriori potest haberi, nimirum tum consolationis et gaudii spiritualis suavitate, tum sanctificationis et pœnitentiæ studio: Nam qui utrumque istum fidei effectum in se deprehenderit, dubitare non debet de fidei suæ veritate. "Per hoc scimus quod ipsum novimus, si mandata ejus observamus," 1 Joh. ii. 3, 4. Quod si notæ istæ non ita sunt sensibiles, ut a nobis clare semper percipiantur, si frigeat sanctificationis studium, si gaudium contraria dubitatione turbetur, non ideo despondendus est animus, vel de salute desperandum, sed ad principia ipsa prima sanctificationis ascendendum, cujusmodi sunt, 1. Corruptionem internam sentire. 2. Sibi ipsi ob eam displicere. 3. Peccata odio prosequi. 4. Dolere quoties labimur, et Deum offendimus. 5. Vitare occasiones peccandi, et mediis a Deo præscriptis uti ad donum Dei excitandum, qualia sunt oratio, Verbi meditatio, et sim.

XIII. Hanc porro fidei cognitionem et sensum, non modo natura fidei, sed et Scriptura aperte adstruit. Paulus de se loquens, "Novi," inquit, "cui crediderim, et certus sum, quod potens est ad servandum depositum meum in illum diem," 2 Tim. i. 12. Ita, Joh. 1æ ii. 3, γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτὸν "scimus quod eum novimus," et cap. v. 10, "qui credit in Filium Dei, habet testimonium in seipso." Ideo Apostoli profitentur se credere, Joh. vi. 69, "nos credidimus et scimus te esse Christum illum,

Filium Dei Viventis," et, cap. xiv. 20, Christus hanc cognitionem ipsis vendicat, "In illo die cognoscetis me esse in Patre meo, et vos in me, et me in vobis." At Christus habitat in nobis per fidem, nec nos sumus in Christo nisi per fidem, Non potest ergo cognosci Christus esse in nobis, nisi cognoscamus nos habere fidem. Et ne quis hoc ad privilegium peculiare Apostolis referat, Paulus extendit ad omnes, 1 Cor. ii. 12, "Accepimus Spiritum qui est ex Deo, ut sciamus quæ Deus nobis est gratificatus." Nec aliud innuit Christus, Apoc. ii. 17, quando *nomen novum* se inscripturum pollicetur in calculo albo Victori dando, "quod nemo cogniturus sit, nisi qui accepit." Quomodo vero nomen illud eximium filiorum Dei, quod Spiritus S. scribit in corde nostro renovato, tanquam in calculo albo absolutionis nostræ, et glorificationis certissimo indice, posset dici soli fideli notum, si in perpetua versatur ἐποχῇ, nec certi quidquam de statu suo cognoscere potest?

XIV. Hoc ipsum vero fortius adhuc confirmatur ex descriptione fidei, quæ habetur in Scriptura, quæ certitudinem istam necessario importat; Ut quum vocatur ὑπόστασις τῶν ἐλπιζομένων, et ἔλεγχος τῶν οὐ βλεπομένων, Heb. xi. 1, "hypostasis rerum quæ sperantur, et demonstratio earum quæ non videntur." Ubi Græcus Scholi. observat hoc dici, quatenus facit, ut non præsentia aliquo modo extent, et invisibilia in conspectum non oculorum, sed mentis veniant; Cum enim quæ in spe sunt ἀνυπόστατα sint, et subsistentiam non habeant, ut quæ nondum adsint, fides dat ipsis aliquam subsistentiam quoad esse cognitum, efficiens quodammodo ut sint et adsint per id ipsum quod ea credat esse, et invisibilia sibi præsentia sistit, et coram intuetur per ἔλεγχον, quem Chrysost. dicit esse ἐπὶ τῶν λίαν δήλων, *de iis, quæ valde sunt manifesta.* Quomodo vero vel ὑπόστασις vel ἔλεγχος dici posset, si in perpetua dubitatione et ἐποχῇ fideles fluctuare deberent? Imo miram hic certitudinem notat, cum enim varii sint ejus gradus, tum ille summus, qui est in ipsa præsentia. Hinc πεποίθησις fiducia, Eph. iii. 12; παῤῥησία, 2 Cor. iii. 12, Heb. iii. 6, et iv. 16; πληροφορία, 1 Thess. i. 5, Heb. vi. 11, fidei tribuuntur, quæ certitudinem vel supponunt, vel post se necessario trahunt, et dubitationi ac diffidentiæ opponuntur, Matth. xxi. 21, Jac. i. 6. Nec reponi debet "Ista quidem de re concludere, sed non de persona:" Quia, ut fides hæc habet in se, eadem necessario confert iis in quibus inest particulatim; Ut vera non sint tantum in thesi, sed et in hypothesi. Imo non potest hoc tribui fidei nisi relate ad subjectum cui inest, et in quo talem certitudinem producere apta nata est.

XV. Nisi fidelis posset fidem suam cognoscere, frustra examen fidei suæ illi præscriberetur, ut non raro fieri solet, 1 Cor. xi. 28, *Exploret quisque seipsum* antequam ad Cœnam accedat, nimirum an vere in Christum credat, et talis sit, qualem esse oportet eum, qui tanta mysteria tractat. Et, 2 Cor. xiii. 5, "Tentate vos ipsos, An sitis in fide, ipsi vos probate, Annon agnoscitis vosmet ipsos, quod Jesus Christus in vobis sit?" respicit scil. ad id quod dixerat ver. 3, Corinthios quærere δοκιμὴν probationem seu argumentum Christi in ipso loquentis, quasi dicat, Vultis experiri, utrum Christus in me loquatur, sed hortor vos et admoneo, ut priusquam hoc quæratis in nobis, quæratis potius de vobis, et velitis vosmet ipsos experiri, Num sitis in fide? et Annon agnoscatis vos ipsos, quod Christus est in vobis, nempe per fidem quam in vobis esse invenitis, sic enim de me, cujus ministerio fidem accepistis, ambigere non debetis, quin loquatur in me Christus, ex fructu scil. mei Apostolatus inter vos, et ex mutua inter fidem Populi, et Ministri prædicationem relatione. Cur vero Apostolus ad hoc examen fidei suæ hortaretur, et ad cognitionem Christi in ipsis habi-

tantis et operantis, si de eo nulla certitudo solida potest haberi? Nec hic regeri potest "agi de præsentia Christi inter ipsos per miracula, non vero de præsentia Christi in ipsis per justificationem." Quia falsitatem istius commenti verba ipsa innuunt. Non jubet Paulus circumspicere extra se potentiæ et miraculorum Christi experimentum, sed probare seipsos, an sint in fide, et an per fidem sentiant Christum in se habitantem. Nec aliud insinuant verba sequentia, *nisi forte reprobi sitis*, quia hoc de fide Miraculorum dici non posset, siquidem non statim reprobus et rejectaneus debet censeri, qui ea privatur, sed ad fidem justificantem pertinet.

XVI. Idem colligitur ex eo quod singuli tenentur fidei suæ confessionem edere, 1 Pet. iii. 15, Rom. x. 9. Quomodo enim eam sincere et constanter confiteri possent, si de ea certi esse non possunt? Fateor non paucos mentiri et hypocritice agere profitendo fidem quam non habent. Sed hoc non obstat, quin fideles vere confessionem istam edant, et per consequens fidem suam perspectam habeant, quam alias confiteri non possent.

2. A Spiritus S. Testimonio.

XVII. Secundum argumentum petitur *a Spiritus S. Testimonio et Sigillo.* Scilicet non satis fuit Deo ad gloriam suam nos conservare, nisi de ista conservatione nos faceret certiores, ut de ea illi gratias ageremus; Nec nobis sufficeret propter solatium nostrum nos esse in gratia Dei, nisi ejus sensum haberemus, cum ad felicitatem non tantum possessio boni requiratur, sed etiam cognitio istius possessionis. Ideo utriusque certitudinem nobis dare voluit, primo in Verbo, quod de veritate promissionum testimonium perhibet, secundo in corde per Spiritum de veritate applicationis earum testantem. Cum autem testimonium istud non possit esse incertum et fallax, utpote a Doctore veritatis profectum, certitudo etiam quam ingenerat, non est tantum conjecturalis et probabilis, sed divina et infallibilis. Quod ut efficacius demonstraret Scriptura, non unam tantum adhibere voluit similitudinem, sed plures, quæ miram quandam emphasim habent, maxime si non seorsim singulæ, sed ἀθρόως, et omnes simul spectentur. Eo pertinet quod Spiritus, Modo ut *Spiritus veritatis* proponitur, qui instar *Doctoris* nos ducit in omnem veritatem, et facit nos θεοδιδάκτους, Joh. vi. 45, et xiv. 17, et xvi. 13; Modo ut *Testis*, qui de gratia Dei et Christo testimonium nobis infallibile perhibet, Joh. xv. 26, et xvi. 14, ut et de statu nostro, Rom. viii. 16, quum *testatur spiritui nostro nos esse filios Dei*, non tantum ad certitudinem objecti confirmandam, sed præcipue ad certitudinem subjecti ingenerandam, qui scopus est testis. Unde Chrysostomus recte, "Quænam hic relinquitur dubitatio? Si homo, vel Angelus aliquid promiserit, forte quis dubitaverit; Suprema vero Essentia, Spiritu Dei, qui orare facit, orantibus promittit, promissum largitur, testimonium nobis intus perhibente, quisnam dubitationi locus?" Modo ut *Scriba*, qui exarat Legem et Fœdus Dei in cordibus nostris, Jer. xxxi. 33, et 2 Cor. iii. 3, ut innuatur scilicet testimonium ejus non esse actum momentaneum et mutabilem, sed constantem et perpetuum, quo ad instar Cancellarii cœlestis exscribit in cordibus nostris justificationis nostræ diploma, quo Electio Patris, et Redemptio Filii in nobis confirmatur; Modo ut *Sigillum*, quo obsignantur fideles ad diem redemptionis, Eph. i. 13, et iv. 30. Non tantum ut promissionum gratiæ veritatem et certitudinem in cordibus nostris confirmet, ut diplomata et literæ regiæ solent sigillis muniri, ut firma et indubitata authoritas illis concilietur; sed etiam ut fideles ipsi obsignentur, tum ut distinguantur a cæteris, et sciant se in numerum illorum assertos esse, quibus Jus vitæ datum est, tum ut sub sigillo Dei sciant se esse, qui ab eo custodiuntur certissime,

donec ad eam perveniant. Modo denique ut *Arrhabo*, 2 Cor. i. 22, et v. 5, Eph. i. 14, quo Deus non tantum certitudinem promissionum in nobis obsignat, sed et certum pignus nobis largitur constantis et æterni amoris sui, quod jam facit partem hæreditatis futuræ, et consummatæ beatitatis, quæ in cœlo nos manet communione intima Sponsi nostri cœlestis. Quod non faceret proculdubio, nisi de hæreditatis plenaria possessione certos nos reddere vellet, *οὐ γὰρ εἰ μὴ ἔμελλε τὸ πᾶν διδόναι, εἵλετο αὐτὸν ἀῤῥαβῶνα παραφεῖναι, καὶ ἀπολέσαι εἰκῆ καὶ μάτην*, ut Chrysost. loquitur in h. l., " Neque enim nisi totum largiturus esset, voluisset temere arrham relinquere et illius jacturam facere." Porro ut magis magisque in animis nostris certitudo ista confirmetur, mutuam inter se et fideles voluit esse Deus oppignerationem : Nam ut arrham divinam cordibus nostris indit ; Ita et nos depositum nostrum instar pignoris illi committimus, 2 Tim. i. 12. Quod utrumque pignus, non ad utriusque, sed ad unius tantum partis securitatem et confirmationem datur, nempe nostri ; Utrumque, licet utrinque possideatur, unius tantum partis fidelitate conservatur, nempe Dei.

XVIII. Exceptiones Adversariorum eo redeunt : " 1. Spiritus testimonium quidem esse certum et indubitatum ; sed non constare cuiquam fide divina, sed ex conjecturis tantum, quæ fallaces esse possunt, An quod sentit in se testimonium, sit revera Spiritus Sanctus, cum multi hic se decipere soleant ; et possit esse malus," ut monet Gregor. de Valentia, " qui foveat securitatem ad perniciem." Resp. Eos qui sic loquuntur, satis prodere se nunquam corditus sensisse hoc Spiritus testimonium ; nam ea sui indicia præbet, ut de sui præsentia dubitare non sinat veros fideles, licet hypocritæ non raro seipsos hic dicipiant ; præsumptionem inanem carnis pro vera Spiritus Sancti persuasiones umentes. Et vel sola effecta Spiritus in nobis tam consolationis, quam sanctificationis, quæ a carne neutiquam proficisci possunt, Gal. v. 19, 20, 21, 22, satis superque causam suam probant ; Ut ignis ex calore, vita a motu et sensu, et causæ a propriis effectis certissime dignoscuntur. 2. " Testimonium hoc esse tantum experimentum cujusdam suavitatis et pacis internæ, quod non possit producere certitudinem, nisi conjecturalem." Resp. Licet testimonium hoc sit experimentale, fundatum scilicet in visione cordis, et sensu gratiæ ; Non minus tamen certum est, quia pendet a principio infallibili. Nec se habet tantum ad modum suavitatis levis et momentaneæ, quæ decipere possit hominem, sed suavitatis efficacissimæ, quæ victrix dicitur ab Augustino, quia captivat mentem in obsequium fidei, et plenam persuasionem in animis nostris ingenerat. 3. " Dona illa, de quibus Paulus dicit Spiritum testari, 1 Cor. ii. 12, talia esse, ut nunquam in cor hominis ascenderint ; Ergo de iis certitudinem non posse haberi." Resp. Sed ne sic quidem ulla eorum cognitio posset haberi, quam Paulus tamen singulari Dei gratia fidelibus indultam esse testatur. Ergo nihil aliud intendit Apostolus, quam divinitatem et excellentiam mysteriorum Evangelicorum et donorum, quæ Deus suis largitur, ostendere, quæ tanta est, ut nulli hominum vel Angelorum cognita esse potuerint, nisi Deo revelante, ad quæ nec acies oculorum, licet sensus iste plurimum valeat ad cognitionem rerum comparandam, nec aurium attentio, quæ sunt tamen sensus disciplinæ, nec cordis sagacitas, vel lumen naturale eo unquam potuerint assurgere. 4. " Spiritus testimonium esse conditionale, modo nobis non desimus, atque ideo Paulum hortari Ephesios ne contristent Spiritum, quo obsignati sunt, quod necessarium non foret, si testimonium hoc indubitatum esset." Resp. Licet Spiritus testimonium non possit dari in nobis extra usum mediorum, id. sanctitatis studium ; Non sequitur dubium

esse et incertum, quia ista etiam media a Deo nobis promittuntur, et procurantur per Spiritum.

3. Ab Exemplis Sanctorum.

XIX. Tertio, *Ab Exemplis Sanctorum.* Ut "Abraham Pater Credentium contra spem sub spe credidit, non infirmatus fide, sed πληροφορηθεὶς, plenissime sciens, quod ille qui promisisset potis erat efficere," Rom. iv. 21. An vero ista conveniunt ἐποχῇ Pontificiæ, vel certitudinem conjecturalem tantum notant? Annon spirant divinam et infallibilem certitudinem? Eandem testantur verba Jacobi, Gen. xlix. 18, anhelantis ad salutem Domini, et eam cum fiducia expectantis, *Salutem tuam expectavi.* Nec aliter David animatus erat in variis Psalmis, Psal. xvi. 8, 9, 10, "Proposui Dominum coram me; quia est a dextris meis, non confundar. Ideo lætatum est cor meum, et exultavit lingua mea, caro mea requiescet in spe, Quia non derelinques animam meam in sepulchro, nec patieris Sanctum tuum videre corruptionem." Licet enim Oraculum istud directe et primario respiciat Christum, in quo solo perfecte impleri debuit, ut Petrus colligit, Act. ii., Nihil obstat, quin secundario et consequenter ad Davidem ipsum pertineat, qui sibi jure immunitatem a morte promiserit, quia Christus non sibi privatim resurgendo immortalitatem peperit, sed fidelibus omnibus. Idem alibi profitetur sæpius, Psal. xxiii. 6, Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, et Psal. xxxi. 1, Non confundar in æternum, et Psal. lxii. 1, 2, et cxviii. 5, &c. Paulus idem testatur non semel, sed præcipue, Rom. viii. 38, πέπεισμαι "persuasus sum nihil nos separare posse ab amore Dei in Christo," Ubi persuasionem notat, non moralem tantum et conjecturalem, sed certam et minime fallacem, utpote quæ fluat ex Electione, ver. 29, 33, et a virtute Spiritus S., ver. 26, et firmam gignat consolationem, ver. 31, per quam non qualicunque opinione et spe se lactet, sed indubitata fiducia se erigat, adversus quosvis hostes; Certus non modo nihil fideles separaturum, sed ne posse quidem separare ab amore Dei.

XX. Frustra hic reponitur: 1. "Paucos istos eximios Viros, peculiari forsan revelatione certos esse factos." Sed hoc gratis fingitur, et ab ipso Paulo refellitur, qui hoc fidei Abrahami, non revelationi adscribit, Rom. iv. et Heb. xi. Nec hoc sibi tribuit tantum tanquam peculiare, sed tanquam commune cæteris prædicat, et arcessit ab Electionis immutabili proposito, ab amore Christi, ab ejus Morte et Intercessione, quæ non hujus vel illius, sed omnium fidelium sunt bona. 2. "Voces *scimus et cognoscimus*, non necessario includere certitudinem fidei divinæ, sed ex signis quandam conjecturam." Resp. Non negamus per signa et notas internas nos deduci in hanc notitiam, sed Spiritus Sanctus obsignat conscientiis hæc signa non esse fallacia, quod confirmat Johannes, 1ª iii. 21, "Si cor nostrum nos non condemnat, fiduciam habemus apud Deum. Et per hoc novimus habitare eum in nobis, ex Spiritu quem nobis dedit." Frustra autem Johannes diceret nos scire et cognoscere nos Spiritum Dei habere, et Spiritum illum esse nostræ cum Christo communionis argumentum, si hoc ex signis tantum fallacibus et conjecturalibus habere possemus.

4. A Precibus Sanctorum.

XXI. A *Precibus Sanctorum.* Quia jubentur fideles petere a Deo remissionem peccatorum, Ergo possunt de ea certi esse; cum sciant preces suas non vanas esse apud Deum, sed certo eas obtinere juxta Dei promissionem quicquid in fide petierint, Marc. xi. 24, et 1 Joh. v. 14, 15. Nec obstat quod preces fidelium non semper exaudiuntur, ut in Paulo visum, 2 Cor. xii., quia aliud est temporalia, aliud spiritualia a Deo petere. De illis promissio non est definita, sed conditionalis, quatenus Dei gloriæ et nostræ saluti convenit.

De istis vero est absoluta, "Petite et dabitur vobis, Quicquid petieritis in nomine meo faciam," Matth. vii. Joh. xiv. Apostolus autem tulit repulsam boni corporalis, non spiritualis. Frustra additur, Ex ipsa oratione colligi, nos de gratia et salute non esse certos, quia nemo sanus illud petit quod possidet. Nam etsi possideamus salutem per spem, nondum tamen quoad rem et perfecte eam possidemus, Unde oratio intervenit, ut præcipuum ad eam consequendam medium. Nec si circumstantiæ quædam in oratione neglectæ, preces nonnunquam inanes reddunt, continuo tollitur earum omnis certitudo. Quia loquimur de precibus rite factis, non vitiosis, Et certitudo non nititur precum perfectione, sed cordis affectu; Deus enim non respicit orantis meritum, sed sinceritatem. Idem confirmatur ex gratiarum actionibus, quas fideles tenentur præstare ob beneficia ipsis in Christo collata, remissionem puta peccatorum et regenerationem, &c., Col. i. 12, 13; 1 Pet. ii. 9. Quis enim congruenter potest gratias Deo agere pro beneficio illo, quod an spectet ad ipsum, ut ejus sit particeps, ignorat et dubitat? Nam qui gratias agit de eo quod incertus est, an ipsi donatum sit necne, illudere potius videtur, quam gratum animum testari.

5. Ex fructibus Spiritus.

XXII. 5. *Ex fructibus Spiritus et fidei.* Quia "justificati fide pacem habemus apud Deum," Rom. v. 1, et "fructus Spiritus est charitas, gaudium et pax," Gal. v. 22. Petrus, 1ª, i. 8, dicit "fideles exultare lætitia ineffabili et gloriosa," quam Paulus ait superare omnem cognitionem, Phil. iv. Jam quæ pax, quod gaudium concipi potest in iis, qui nesciunt an Deum habeant iratum et Judicem infensum, an vero pacatum, ut misericordem Patrem, an sint in statu salutis, an vero æternæ damnationis; et qui dubitatione et diffidentia perpetua anguntur? Unde nasci potest ineffabilis illa lætitia, nisi ex intimo et vivido sensu divini erga se amoris, et certa fiducia beatitudinis et gloriæ æternæ?

6. Ab Absurdis.

XXIII. 6. Ab *Absurdis*, quæ sententiam Adversariorum sequuntur. Doctrina de diffidentia et incertitudine Deum arguit mendacii, 1 Joh. v. 10, abjicit testimonium Spiritus Sancti, pugnat cum pace conscientiæ et gaudio Spiritus, quod est proprium verorum fidelium, impedit veram invocationem, quæ debet esse cum fide, et ad desperationem ducit. Nam qui nunquam certus est de gratia Dei, non habet, exorta tentatione, ubi pedem figat, et quo confugiat, ut sauciatam liget, vel languentem et dejectam erigat conscientiam. Cujus documentum luculentum exhibent miseræ illæ conscientiæ sub tyrannide Pontificia gementes, cum ad mortis fauces deventum est; quas videas tremebundas et anxias perpetuo hærere, nihil habentes in quo consistant, dum dubitationum et trepidationum fluctibus jactatæ, ad pacis et tranquillitatis portum nunquam appellere possunt, sed in Euripo tentationum misere pereunt. Quemadmodum vero, certa peccatori in vita et morte consolatione proposita, subvertitur abacus a Collybistis Romanensibus in Templo Dei erectus; Ita eadem consolatione eversa erigitur, et hinc itur a conscientia tremula et vacillante ad cultus spontaneos, et Indulgentiarum mercatum. Imo hinc spolia opima, et magnum Clero Romano compendium, dum in extremo agone trepidantes animæ vectigales fiunt institoribus, extrudentibus pictas suffragiorum et meritorum merces, et vana ex sacrificio Missatico refrigeria, imaginariis Purgatorii flammis vel mitigandis vel redimendis destinata.

Fontes Solutionum.

XXIV. Alia est certitudo perfectæ justitiæ inhærentis, Alia certitudo fidei et gratiæ seu reconciliationis cum Deo per Christum, et remissionis peccatorum. Aliud propria justitia intumescere, Aliud gratuitæ reconciliationis conscientia erigi. Priori

sensu Salomon intelligendus, quum ait, Prov. xx. 9, "Neminem dicere posse mundum esse cor suum." Sed non posteriori. Nam licet nemo possit gloriari de justitiæ inhærentis perfectione, ut LXX. vertunt τίς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν καρδίαν, Non sequitur non posse fidelem gloriari de gratia Christi imputata et per fidem apprehensa, quia certitudo hæc non pendet a justitiæ inhærentis perfectione, sed a Spiritus intus operantis veritate.

XXV. Exempla Jobi, Job. ix. 12, 15, 28, et xxxi. 14; Davidis, Psal. xix. 13; Pauli, 1 Cor. iv. 4, et ix. 27, qui non audent justitiam sibi arrogare, ostendunt quidem eos agnovisse imperfectionem sanctitatis suæ, quæ non sustinere queat examen judicii divini ad suam justificationem. Sed non arguunt eorum incertitudinem de gratia Dei et de fide sua, quam alibi tam magnifice prædicant; Jobus, cap. xiii. 15, et xix. 25; David, Psal. xxxii. 5, et ciii. 1, 2, 3, et cxviii. 17; Paulus, Rom. viii. 38, 2 Tim. i. 12, Gal. ii. 20, et alibi passim.

XXVI. Particulæ, quæ dubitationem aliquam, vel incertitudinem videntur inferre gratiæ, Joël. ii. 12, 14, "Convertimini ad me in toto corde vestro, quis scit si convertatur et ignoscat Deus?" Dan. iv. 27, "Forsan ignoscet Deus delictis tuis;" Jon. iii. 9, "Quis scit si convertatur et agnoscat Deus?" Act. viii. 22, "Pœnitentiam age ab hac nequitia, et roga Deum, si forte tibi remittat:" Vel non agunt proprie de peccati remissione quoad pœnam æternam, sed de pœnæ temporalis plenaria relaxatione, quæ non semper conceditur etiam resipiscentibus; Vel non sunt semper notæ dubitantium, sed potius rei difficultatem exprimentium propter peccatorum gravitatem, et studium fidelium ad gratiam tanto majori ardore expetendam excitantium, et animantium ad fiduciam optatam consequendam. Cujusmodi exempla occurrunt sæpius, 2 Reg. xix. 4, Prov. xxiv. 18, Eccles. v. 5, Joh. v. 46, et viii. 19, Rom. xi. 21, Exod. xxxii. 30; Vel conditionem sub qua remissio promittitur exprimunt, ut Act. viii. 22, ubi εἰ ἄρα ἀφεθήσεται idem est, quod ἵνα, vel ὅπως δὴ *ut remittatur tibi*, ut Phil. iii. 10, 11, εἴπως καταντήσω *si forte perveniam ad resurrectionem*, id. ut perveniam, quo sensu sæpe sumi observat Eustath. in Homer.

XXVII. Aliud est loqui de certitudine objectiva fidei quæ creditur, id est, doctrinæ Verbo traditæ: Aliud de certitudine subjectiva fidei qua creditur, id est, habitus qui est in fidelibus. Illa debet immediate et expresse in Scriptura extare, et ex ea elici; Sed ista non debet esse in Scriptura, sed in corde fidelis ex Scriptura, et secundum eam digito Dei exarari, quia oritur ex visione cordis, seu sensu et experientia fidelis. Nec minus tamen censeri debet *certitudo fidei*. Quia licet hæc veritas non contineatur expresse in Scriptura quoad hypothesim, ex ea tamen deducitur et ea nititur quoad thesim; ex regula generali Logicorum, secundum quam propositiones particulares includuntur in universalibus. Cum ergo Scriptura dicat omnes credentes remissionem peccatorum et salutem obtenturos, Eo ipso relinquit fideli concludendum, quod sibi credenti talis remissio et salus destinata sit; Sensus quippe et experientia non mutat regulam in se, nec reddit humanam si divina est, sed applicat in hypothesi subjecto particulari regulam generalem. Quamvis vero non velimus parem esse duplicis istius certitudinis tam revelatæ, quam experimentalis, necessitatem, vel gradum evidentiæ, ut antea visum; non desinit esse utraque fidei divinæ, siquidem utraque testimonio divino et infallibili nititur, illa quidem Spiritus loquentis in Verbo, ista vero Spiritus loquentis in corde, qui testis omni exceptione major est.

XXVIII. Ut non omnis timor est ἀσύστατος cum certitudine gratiæ; Ita nec omnis timor vel præcipitur fideli, vel ab eo removetur. Alius est

timor servilis, Alius filialis. Ille respicit solam pœnam, vel peccatum propter pœnam, qui convenit servis, qui unice proprium commodum vel incommodum attendunt. Sed iste respicit vel solum peccatum, vel pœnam propter peccatum, qui convenit filiis et respondet reverentiæ et amori filiorum erga patres. Ille est ἀσύστατος cum certitudine, et charitas hoc sensu dicitur expellere timorem, 1 Joh. iv. 18, et fideles dicuntur non accepisse Spiritum servitutis ad metum, Rom. viii. 15, sed iste tantum abest ut sit incompatibilis cum certitudine, ut sit medium per quod in nobis generatur et confirmatur. Cum enim certitudo gratiæ nobis esse non possit cum proposito peccandi et extra usum mediorum, Timor iste qui non alio respicit, quam ad peccatum fugandum, et sanctitatis studium in nobis promovendum, non potest certitudinem tollere; sed eam potius ponit; Cum certitudo fines non excludat, sed supponat necessitatem mediorum. Si ergo timor nobis commendatur, non est servilis, qui diffidentiam et dubitationem secum trahit, sed filialis, qui in tribus potissimum versatur: 1. *In filiali reverentia et humilitate* respectu Dei, opposita superbiæ et præsumptioni Pharisæorum. 2. *In sollicitudine, cautione et vigilantia* respectu Diaboli, ad fugiendas omnes tentationes peccati, et adhibenda omnia media ad sanctitatem ducentia, opposita securitati carnali Epicureorum. 3. *In constanti proposito Deo magis magisque adhærendi*, et viis domini insistendi longe a viis carnis et mundi, opposito licentiæ et levitati profanorum. Tollit ergo timor iste falsum certitudinis modum, qui fluit a securitate carnali et profana licentia, sed verum confirmat et auget, et quo magis fidelis hoc modo per piam sollicitudinem cavet, ne exorbitet a via sanctitatis, et magis magisque Deo suo per constans obsequium adhæret, eo magis etiam persuadetur de gratia et amore Dei et de salute sua.

XXIX. Quoties φόβος et τρόμος in Scriptura junguntur, ut 1 Cor. ii. 3, et 2 Cor. vii. 15, Eph. vi. 5, et Phil. ii. 12, non ingerunt ullam dubitationem, vel incertitudinem, et diffidentiam; sed humilitatem tantum, et summam animi demissionem notant; quod vel ex postremo loco clare colligitur, in quo jubet Paulus *Salutem operari cum timore et tremore*, non utique diffidentiæ et dubitationis, siquidem statim addit *Deum operari in nobis velle et perficere*, quod eum de gratia certum omnino reddebat, sed reverentiæ et sollicitudinis, per quam gratia Dei salutem nostram operatur. Hinc fit, ut timor cum certitudine et gaudio non semel jungatur. Quis Paulo certior de gratia Dei et de salute sua, in qua exultat, Rom. viii. 38, 2 Tim. iv. 6, 7, 8? Quis tamen eo magis sollicitus fuit in cavendis peccatis et promovenda sanctificatione, 1 Cor. ix. 27, Phil. iii. 13, 14. Sic Psal. ii. 11, "Servire Deo in timore jubemur, et exultare in tremore," Quia Gaudium sine timore superbia, Timor sine gaudio desperatio est, Utrumque junctim certam fiduciam cum profunda humilitate animo addit. Ita fidelis timet ob peccata, gaudet ob gratiam, timet ob infirmitatem propriam, et pericula ingruentia, et sollicite media omnia adhibet, ne in securitatem carnalem labatur, gaudet tamen fiducia auxilii divini sibi promissi, ne in desperationem ruat. Et si quæ loca ad timorem et metum hortantur, ut Prov. xxviii. 14, 1 Pet. i. 17, et sim., inculcant potius sollicitudinem de mediis, quam dubitationem de fine; Et talis timor non opponendus est fiduciæ erga promissa Christi, sed præsumptioni carnali de viribus propriis.

XXX. Licet fidei veritas pendeat a conditione cordis integri, Act. viii. 37, Rom. x. 9, 10, non minus potest esse certa, quia Deus, qui requirit fidem ex integro corde, id est, sincero et minime fucato, 1 Tim. i. 5,

tale cor ipse largitur, et indit Credentibus per gratiam regenerationis, Ezec. xxxvi. 26. Loca quæ afferuntur ex Jer. xvii. 9, et Prov. xx. 9, quæ testantur cor hominis esse pravum et inscrutabile, et neminem dicere posse cor suum esse mundum, ostendunt tantum quale sit cor hominis natura, non quale fiat a gratia. Non ergo temeritatis et præsumptionis damnanda est certitudo fidelis, cum non nitatur judicio cordis naturali et fallibili, sed judicio cordis regeniti, testimonio Spiritus Sancti nitentis, qui veritatem et sinceritatem fidei ex ejus adjunctis et effectis, juxta κριτήρια in Verbo proposita, probat; Tum ratione *subjecti*, quum cor deprehenditur bonum et honestum, Luc. viii. 15, non durum, sed fractum et contritum, Isa. lxi. 1, et lxvi. 2, Psal. li. 17, non hypocriticum, quod tegat, extenuet, ac dissimulet peccata, sed sincerum, quod ea confiteatur et suppliciter deprecetur, Psal. xxxii. 5; Tum ratione *objecti* et *modi*, quum fides amplectitur Evangelium, non propter novitatem doctrinæ, aut licentiam peccandi, ex libertate Christiana et gratuita justificatione, Rom. vi. 2, 1 Pet. ii. 15, 16, aut propter vitæ commoda, sed unice propter Deum omnis boni fontem, et propter Christum, in quo omnis plenitudo gratiæ habitat; Tum ratione *actuum*, quales sunt contritio cordis, et serius dolor peccati propter Deum, esuries et sitis seu desiderium justitiæ, sensus gratiæ non evanidus, bona conscientia, studium cavendi lapsus, et se Deo approbandi magis magisque per praxim sanctitatis, non ad momentum, sed serio et constanter. In quibus tamen non expectanda est perfectio omnimoda, sed spectanda sinceritas, quia Christus arundinem quassatam non frangit, nec linum fumigans extinguit, et non tam fidei quantitatem, quam qualitatem attendit.

XXXI. Quod tenemur credere fide divina, debet credi semper ut indubitatum, quum agitur de veritatibus immediate revelatis, et a nobis independentibus, quales sunt Articuli fidei, de quorum veritate non possumus dubitare sub quocunque prætextu. Sed non eadem est ratio certitudinis, quam fidelis habet de remissione peccatorum suorum, quæ non immediate revelatur in Verbo, sed quæ oritur ex experientia et sensu interno cordis, qui a nobis pendet, et qui sæpe potest dubius esse et incertus, non minus ac principium quo nititur. Unde falsum est verum fidelem quovis tempore posse et debere certum esse de remissione peccatorum suorum, etiam quum jacet in peccato, et carnis cupiditatibus indulget, quia, uti diximus, certitudo non datur extra usum mediorum.

XXXII. Alia est *certitudo absoluta*, quæ non pendet ab ulla conditione, quæ possit illam reddere incertam, qualis est certitudo, quod Deus sit, et quod anima sit immortalis, et sim. Alia est *certitudo conditionata*, quæ ab aliqua conditione pendet, qualis erat certitudo vitæ in Ezechia producendæ ad quindecim annos, quæ illi promissa fuit, et de qua certus proinde esse poterat, sed sub conditione tamen, ut non sibi denegaret victum necessarium, sed media necessaria ad conservationem vitæ adhiberet. Talis est certitudo fidelis, de qua loquimur, quæ supponit conditionem usus mediorum, ut diximus. Prima certitudo est ἀσύστατος cum timore, quia pro objecto habet veritatem independentem a nobis, sed secunda non modo timorem non excludit, sed eum supponit necessario, tanquam medium ad ejus confirmationem.

XXXIII. Timor mali futuri, quod debet necessario contingere, non potest cum certitudine consistere. Sed timor mali, quod posset contingere, nisi mature illi prospiceretur, non modo non pugnat cum certitudine, sed illi producendæ inservit, dum sollicitudinem et vigilantiam inducit, per quam cavemus ne in tale malum incidamus. Talis est timor quem Spiritus S. exigit in fidelibus.

XXXIV. Cum certitudo quam urgemus debeat esse semper conjuncta cum usu mediorum, frustra quæreretur in peccatore impœnitente. Et si fidelis aliquando verum actum istius certitudinis exerere potuit, dum in via et praxi sanctitatis fuit; fieri non potest ut eum exerat pariter, dum carni indulget, vel grave aliquod peccatum committit; quia non debet ignorare perseverantiam in peccato esse ἀσύστατον cum ista certitudine. Ideo nunquam eo adducitur ut dicat, Certus fui semel de Gratia Dei, debeo ergo certus esse in posterum de ea, quicquid faciam; quia ut certitudinis actum non exeruit in præterito, nisi cum usu mediorum, ita nec potest eum exerere in præsenti nisi in eodem statu, et non aliter. Et si prior actus certitudinis respicit etiam futurum, respicit illud in eadem hypothesi, nimirum si utatur mediis, et sit in via sanctitatis.

XXXV. Dubitatio Sanctorum est nota infirmitatis, non firmamentum incertitudinis. Ostendit quid aliquando fiat de facto, non quid fieri debeat de jure. Ut non laudanda sit, et ad virtutem humilitatis referenda, ut vellent Pontificii, sed oppugnanda omni studio, et deploranda ut vitiosa infirmitas, ad peccati reliquias pertinens.

XXXVI. Ut certitudo Perseverantiæ est solatium laborantium, non securitatis mater, quæ cum lascivia et ignavia carnis consistere possit, cum in via sanctitatis ambulantibus tantum concedi queat; Ita defectus istius certitudinis, non statim desperationem debet producere, quasi actum esset de salute, cum non semper fides actum istum certitudinis elicere queat. Hic proprie fœtus est animi in Domino confirmati, et sensuum exercitatorum. Ideo nondum confirmatis gradatim et sensim viis Domini insistendum, potius quam immensa illa perseverantiæ spatia uno fidei intuitu complectenda et ante capenda. Et in hac fidei praxi malo nonnunquam gemitus audire lugentis, quam cachinnos, non tam fide, quam opinione exultantis; et sæpe fit, ut qui præsumunt, seipsos fallant, qui vero suspirant, et cum Publicano oculos attollere reformidant, rem tamen ipsam, quam non vident, habeant, eum quem quærunt Jesum præsentem aspiciant, nec dignoscant; Alii vero quod habere putant, sibi postea sentiant eripi.

XXXVII. Alia est *securitas carnis*, quæ feriatur et otio segni vitam amat fallere, Alia *securitas homines fidelis* et pii, qui orat semper et laborat in negotio salutis. Ut in Urbe, alia est securitas hominum stupidorum, qui somno et vino sepulti stertunt, et incauti capiuntur, alia vigilantium et excitatorum, qui excubias agunt, ne improviso incursu turbentur, nec panico terrore, nec insano metu corripiuntur ad stationem deserendam. Talis est securitas sancta piorum, quæ vigilantiam et pietatis studium non modo non excludit, sed supponit necessario ut certum conservationis suæ medium.

Cætera quæ huc pertinent, petantur ex Loco IV. Qu. xiii.

LOCUS DECIMUS SEXTUS.

DE JUSTIFICATIONE.

LOCUS DECIMUS SEXTUS.

DE JUSTIFICATIONE.

QUÆSTIO PRIMA.

An Verbum Justificandi hoc in argumento sumatur semper sensu forensi; An etiam morali et physico? Prius Affirm.; Poster. Neg.; contra Pontificios.

I. Ut in catena salutis *Justificatio* sequitur Vocationem, Rom. viii. 30, et passim proponitur ut primarius fidei effectus, Locum de Vocatione et Fide excipit Locus de Justificatione, qui eo majori studio et accuratione tractandus, quo doctrina hæc salutaris majoris est momenti in Religione. Luthero dicitur *Articulus stantis, et cadentis Ecclesiæ;* aliis Christianorum, peculium et Christianismi basis non abs re vocatur, præcipuumque Religionis Christianæ propugnaculum, quo adulterato vel subverso impossibile est puritatem doctrinæ in aliis locis retinere. Unde Satan omnibus modis hunc articulum corrumpere ab omni ævo est conatus: Ut præcipue factum est in Papatu; Quam ob rem inter primarias Secessionis nostræ ab Ecclesia Romana, et Reformationis causas merito reponitur.

II. Licet vero nonnulli ex Pontificiis cordatioribus vi veritatis victi sanius cæteris de hoc articulo senserint et locuti sint; Nec desint etiam ex Nostris, qui studio minuendarum Controversiarum ducti, censeant circa illum non tantam esse dissidii materiam, et non paucas hic esse logomachias: Certum tamen est non verbales, sed reales multas, et magni momenti controversias nobis cum Pontificiis adhuc intercedere in hoc argumento, ut ex sequentibus fiet manifestum.

III. Quia vero ex falsa et præpostera Verbi explicatione, Rei ipsius veritas mirum quantum est obscurata; primo genuinus ejus sensus, et in hoc potissimum argumento, aperiendus est, quo posito facilius rei ipsius naturam assequi poterimus.

Homonymia Verbi Justificare.

IV. Verbum הצדיק, cui respondet τὸ δικαιοῦν apud Græcos, et *Justificare* apud Latinos, bifariam sumitur in Scriptura, Proprie et Improprie. *Proprie* verbum est forense, quod ponitur pro *absolvere* aliquem in judicio, vel *justum habere*, et declarare, oppositum verbo *condemnare* et *accusare*, ut Exod. xxiii. 7, Deut. xxv. 1, Prov. xvii. 15, Luc. xviii. 14, Rom. iii. iv. v. Inde extra judicium sumitur pro justum aliquem agnoscere et celebrare, idque, Vel merito, ut quum terminatur ad Deum, quomodo homines dicuntur *justificare Deum*, quum eum ut justum celebrant, Psal. li. 4; *Sapientia* dicitur *justificata a liberis suis*, Matth. xi. 9, Luc. vii. 35, id. agnita et celebrata talis, Vel δεξαστῶς

ut quum Pharisæi dicuntur seipsos justificare, Luc. xvi. 15. *Improprie*, Vel ministerialiter usurpatur pro adducere ad justitiam, Dan. xii. 3, ubi τὸ מצדיקי videtur ἐξηγητικὸν τοῦ משכילים; quia dum præcones Evangelii instituunt et docent fideles, eo ipso eos justificant ministerialiter, scilicet docendo eos verum modum, quo possunt justificari, eodem sensu quo servare dicuntur, 1 Tim. iv. 16. Vel synecd., antecedente posito pro consequenti, pro *liberare*, Rom. vi. 7, "qui mortuus est, justificatus est a peccato," id. est liberatus. Vel comparate, Ezec. xvi. 51, 52, ubi propter collationem peccatorum Israëlis et Samariæ, Israël dicitur *justificare Samariam*, et, crescentibus Judæ peccatis, *Juda* dicitur *justificasse Israëlem*, Jer. iii. 11, quia Israël justior erat Juda, id. peccata ejus minora erant peccatis Judæ.

Status Quæstionis.

V. Hinc vero oritur Quæstio cum Pontificiis, De acceptione istius vocis, An sensu forensi demum sumenda sit in hoc negotio; Annon etiam sensu physico et morali sumi debeat pro infusione justitiæ et Justificatione, si ita loqui licet, vel per acquisitionem, vel per ejus incrementum? Nam illi non negant quidem Justificationis vocem, et verbum justificandi forensi sensu sæpe sumi, et in hoc etiam argumento, ut Bellarm., lib. i. de Justifi., cap. i., Tirin. Contro. 15, nu. 1, Tolet. ad Rom. ii., Anno. 13, et alii non pauci. Sed hoc non volunt esse perpetuum, sed sæpe significare veram productionem, acquisitionem, vel augmentum Justitiæ; et hoc imprimis locum habere, quando agitur de hominis justificatione coram Deo. Unde distinguunt Justificationem in *primam* et *secundam*. *Prima* est per quam homo ex injusto fit justus, *Secunda*, per quam ex justo fit justior. Unde Bellarminus, lib. ii. cap. 2, "Justificatio sine dubio quidam motus est de peccato d Justitiam, et nomen accipit a termino ad quem ducit, ut omnes alii motus similes, illuminatio, calefactio; non igitur potest intelligi vera justificati, nisi aliqua præter remissionem peccati justitia acquiratur;" Thom. 1, 2, q. 113, "Justificatio passive accepta importat motum ad justificationem, sicut calefactio motum ad calorem." Nos vero licet non negemus non unam esse istius vocis significationem, et diversimode sumi in Scriptura, modo proprie, modo improprie, ut jam dictum, pertendimus tamen nunquam pro infusione justitiæ sumi, sed semper quoties Scriptura de justificatione nostra ex professo loquitur, et tanquam in sua sede, forensi ratione esse exponendam.

Verbum justificandi esse forense probatur.

VI. Rationes sunt: 1. Quia loca, quæ de Justificatione agunt, non alium quam forensem sensum admittunt, Job. ix. 3, Psal. cxliii. 2, Rom. iii. 28, et iv. 1, 2, 3, Act. xiii. 39, et alibi, ubi processus judicialis proponitur, et mentio fit *Legis* accusantis; *Reorum*, qui sunt ὑπόδικοι, Rom. iii. 19; *Chirographi* obstringentis, Col. ii. 14; *Justitiæ* divinæ pœnam postulantis, Rom. iii. 24, 26; *Advocati* causam agentis, 1 Joh. ii. 1; *Satisfactionis* et justitiæ imputatæ, Rom. iv., et v.; *Throni gratiæ* coram quo absolvimur, Heb. iv. 16; *Judicis* sententiam ferentis, Rom. iii. 20, et peccatores absolventis, Rom. iv. 5.

VII. 2. Quia Justificatio in hoc negotio opponitur condemnationi; "Quis intentabit crimina adversus Electos Dei? Deus est qui justificat, quis est qui condemnet?" Rom. viii. 33. Ut ergo accusatio et condemnatio non fit nisi in judicio; Ita nec justificatio. Nec concipi potest quomodo Deus possit dici condemnare aut justificare, nisi vel adjudicando ad pœnam, vel ab ea judicialiter nos absolvendo, quod Toletus fateri cogitur in h. l.; "Justificandi verbum in hoc loco in ea significatione accipitur, quæ est opposita antitheto, nimirum condemnationi, ut idem sit in

hoc loco justificare, ac justum pronunciare, sicut Judex sua sententia innocentem absolvit et pronunciat." Cornelius a Lapide, qui alias omnem lapidem movet ad obscurandam veritatem, vi veritatis tamen victus agnoscit, Deum justificare id. ab intenta peccati et Dæmonis actione absolvere, justosque pronunciare.

VIII. 3. Quia phrases æquipollentes, quibus justificatio nostra describitur, sunt judiciales; quales sunt *non venire in judicium*, Joh. v. 24; *non condemnari*, Joh. iii. 18; *remittere peccata, imputare justitiam*, Rom. iv.; *reconciliari*, Rom. v. 10, 2 Cor. v. 19; et sim. 4. Eo sensu debet usurpari ista locutio, quo usurpata est a Paulo in disputatione adversus Judæos; At certum est non actum ibi fuisse de infusione justitiæ, An scilicet ex fide, An vero ex operibus Legis infunderetur in hominem habitus justitiæ, Sed quomodo homo peccator posset coram Dei judicio subsistere, et jus ad vitam consequi, An per opera Legis, ut Judæi sibi imaginabantur, An vero per fidem Christi: Et cum cogitatio de Justificatione nata sit haud dubie ex metu Judicii divini, et iræ venturæ, non potest alio sensu quam forensi usurpari; quomodo usurpata est in origine quæstionum istarum, quæ motæ sunt superiori seculo occasione Indulgentiarum, Satisfactionum et remissionis peccatorum. 5. Denique, nisi sensu forensi sumatur hæc vox, confundetur cum Sanctificatione, quas tamen esse distinctas, et rei natura, et Scripturæ vox non semel asserit.

Fontes Solutionum.

IX. Licet vox Justificationis in quibusdam Scripturæ locis a propria significatione recederet, et alio quam forensi sensu sumeretur; Non sequeretur perperam a nostris sumi judicialiter, quia proprius sensus spectandus est in iis locis, in quibus sedes est istius doctrinæ. 2. Quamvis forte non sumeretur præcise sensu forensi, pro eo quod est justum pronunciare, et absolvere in judicio, non sumi tamen posse sensu physico pro infusione justitiæ, ut vellent Pontificii, pertendimus, ut facile probatur ex locis a Bellarmino ipso allatis.

X. Nam, Isa. liii. 11, ubi *Christus* dicitur *justificaturus multos cognitione sui;* Manifestum est notari causam meritoriam, et instrumentalem absolutionis nostræ coram Deo, nimirum Christum, et ejus cognitionem seu fidem. Hic enim cognitio Christi non debet sumi *subjective*, de cognitione qua ipse scit quid inter se et Patrem conventum fuerit, quæ nihil facit ad nostram justificationem. Sed *objective* de ea, qua cognoscitur a suis ad salutem, quæ nihil aliud est quam fides, cui passim justificatio adscribitur. Nec alium sensum quærendum esse verba sequentia ostendunt, quando additur *et iniquitates eorum portabit*, ut notetur Satisfactio Christi, quam fides amplecti debet, ut justificemur.

XI. Non magis urget locus Danielis, xii. 3. Quia, ut jam dictum, justificatio Ministris Evangelii tribuitur, ut alibi salus fidelium, 1 Tim. iv. 16, 1 Cor. ix. 22. Non utique per habitualis justitiæ infusionem, quæ ipsis non competit; Sed per fidelium institutionem, per quam, ut aperiunt viam salutis, Ita docent modum, quo peccatores justificationem possunt consequi in Christo per fidem. Unde V. V. non reddit *justificantes*, sed *erudientes ad justitiam.*

XII. Locus Apoc. xxii. 11, *qui justus est justificetur adhuc;* non favet Adversariis; ut justitiæ infusionem, vel incrementum notet. Quia sic esset ταυτολογία cum verbis sequentibus, *qui sanctus est sanctificetur adhuc*, nec enim illa justificatio differret a sanctificatione. Sed optime ad justificationis applicationem et sensum refertur; Quamvis enim a parte Dei justificatio non fiat successive, tamen a parte nostri, variis iteratisque ac-

tibus a nobis apprehenditur, dum per novos fidei actus Christi meritum nobis subinde applicamus in remedium quotidianorum peccatorum in quæ incurrimus. Imo licet concederetur hic intelligi justitiæ exercitium, ut in M.S. habetur δικαιοσύνην ποιησάτω, ut opponatur verbis præcedentibus, *qui injustus est, injustus sit magis*; Non ideo obtinebit sententia Pontificiorum.

XIII. *Justificatio impii*, de qua Paulus loquitur, Rom. iv. 5, non debet referri ad justitiæ habitualis infusionem aut incrementum, sed pertinet ad remissionem peccatorum, ut ab Apostolo ex Davide explicatur. Imo non foret justificatio impii, si alio sensu sumeretur, quam pro absolutione judiciali in throno gratiæ. Fateor Deum declarando justum, debere etiam eo ipso facere justum, ut judicium ejus sit secundum veritatem. Sed homo potest fieri justus bifariam, vel in se, vel in alio, vel ex Lege, vel ex Evangelio. Deus ergo justum facit, quem justificat, non in se, quasi ex intuitu justitiæ inhærentis justum declararet, sed ex intuitu justitiæ imputatæ in Christo. Abominatio quidem est Jehovæ, qui justificat impium citra debitam satisfactionem, sed Deus hoc sensu nullum impium justificat, dato nobis in Sponsorem Christo, qui pœnas nobis debitas in se recepit.

XIV. Etsi quædam voces ejusdem ordinis cum justificatione effectionem in subjecto designent, non eadem est istius ratio, quæ, alias barbara, latinitate donata est ad exprimendam vim τοῦ הצדיק et δικαιοῦν, quarum neutra sensum physicum admittit. Sic magnificamus et justificamus Deum, non ex parvo magnum, vel ex injusto justum faciendo, sed tantum declarative eum ut talem celebrando.

QUÆSTIO II.

An causa impulsiva et meritoria, propter quam homo justificatur in Judicio Dei, sit Justitia inhærens nobis infusa, vel bona Opera? Neg. contra Pontifi.

I. Cum ex præcedenti Quæstione constet vocem justificationis esse forensem, et judicialiter in hoc negotio sumi, quia agitur de modo quo subsistere potest homo peccator coram judicio Dei, et veniam peccatorum cum jure ad vitam obtinere; Inquirendum est ante omnia, quodnam sit fundamentum istius Justificationis, seu quænam sit vera et propria causa meritoria, cujus intuitu a Deo absolvitur a peccatis, et ad vitam adjudicatur. De qua primo κατ' ἄρσιν ex methodo Paulina agendum, ut videamus, In quo non consistat; secundo κατὰ θέσιν, In quo statuenda sit.

Status Quæstionis.

II. Observandum autem hic in antecessum, Deum δικαιοκρίτην non posse quemquam justum pronunciare, et jure ad vitam donare, nisi intuitu justitiæ alicujus perfectæ, quæ necessariam cum vita connexionem habet; Sed justitiam illam non esse unius generis. Nam ut duo sunt Fœdera, quæ Deus cum hominibus pacisci voluit, Legale unum, et Gratiæ alterum; Ita et datur duplex Justitia, Legalis et Evangelica, juxta quam gemina etiam datur justificatio, seu duplex ratio subsistendi coram Deo in judicio, Legalis et Evangelica. Illa consistit in obedientia propria, seu perfecta cum Lege conformitate, quæ est in eo qui justificandus est; Istà in obedientia aliena, seu observatione perfecta Legis, quæ fit a Sponsore loco illius qui justificandus est. Illa in nobis, Ista in Christo. De prima Paulus agit, Rom. ii. 13, "Non qui audiunt Legem, sed qui præstant justificantur," Et cap. x. 5, "Moses describit justitiam per Legem, dicens, fore ut, qui fecerit

hæc per ea vivat." De altera, Rom. i. 16, 17, "Evangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti, quia in eo revelatur justitia Dei de fide in fidem, ut scriptum est, Justus fide vivet." Et cap. iii. 24, "Justificati gratis ipsius gratia per redemptionem in Jesu Christo." De utraque, Phil. iii. 9, "Ut inveniar in Christo, habens, non quidem justitiam meam ex Lege, sed eam quæ est per fidem Christi," et Rom. ix. 30, 31. Unde duplex justificatio fluit, alia quidem in Fœdere Legali per justitiam propriam juxta clausulam, *Fac hoc et vives*, alia vero in Fœdere Gratiæ, per justitiam alienam Christi nobis imputatam, et per fidem apprehensam juxta clausulam, *Crede et servaberis*. Utraque perfectam justitiam postulat, sed illa quidem in homine ipso justificando eam requirit, ista vero justitiam vicariam Sponsoris admittit. Illa potuit locum habere in statu integro, si Adam in innocentia perstitisset. Sed quia post peccatum facta est impossibilis homini, ad alteram, puta Evangelicam, confugiendum est, quæ justitia Christi nititur.

III. Hoc posito, Non quæritur de Justificatione Legali; Fatemur enim in ea justitiam inhærentem esse causam ejus meritoriam; nec posse illam nisi per perfectam hominis obedientiam obtineri. Sed quia jam Lege infirma facta per peccatum, hæc justificandi ratio est ἐκ τῶν ἀδυνάτων, agitur de Evangelica, quæ in Fœdere Gratiæ nobis proponitur, quam in Justitia inhærente fundari negamus.

IV. Non quæritur, An justitia inhærens per Christi gratiam nobis infundatur, cujus interventu fimus participes naturæ divinæ, 2 Pet. i. 4, et veram ac realem sanctitatem Deo gratam et acceptam obtinemus, qua justi et sancti bene denominamur. Quicquid enim Adversarii per calumniam Orthodoxis affingant, nos scilicet *nullam justitiam inhærentem admittere*, ut Bellarm. lib. ii. de Justifi. cap. 1, et alii post ipsum; Certum est putidissimam esse calumniam, quæ ex Nostrorum Scriptis sive publicis sive privatis falsi convincitur, in quibus passim et communi consensu docent beneficia Justificationis et Sanctificationis ita inter se connexa esse indissolubili vinculo, ut neminem Deus justificet, quin pariter sanctificet, et justitia inhærente donet per novi hominis creationem in vera justitia et sanctitate. Sed quæritur, An justitia illa inhærens, qualis est in Viatoribus, ingrediatur justificationem nostram, vel ut causa ejus, vel ut pars, ita ut constituat partem aliquam justificationis nostræ, et sit causa meritoria et fundamentum sententiæ nostræ absolutoriæ in judicio Dei; Pontificii enim, ut justificationem duabus partibus constare pertendunt, remissione peccatorum, et interna animi renovatione; Ita asserunt causam illam propter quam Deus nos justificat esse justitiam Dei, quæ, nobis infusa, interne justos nos constituit. Licet enim non videantur excludere penitus justitiam Christi, quatenus volunt ut per eam meruerit, ut Deus nobis per Spiritum Sanctum justitiam internam communicaret, atque ita sit conditio causæ formalis, id est, justitiæ inhærentis, ut ea donari homini possit; statuunt tamen a justitia inhærente pendere jus petendi vitam, et propter eam Deum nos justificare.

V. Patet ex Concilio Tridentino, Sess. 6. cap. 4, ubi "justificatio impii dicitur esse translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ et adoptionis filiorum Dei per secundum Adamum Jesum Christum Salvatorem nostrum. Quæ quidem translatio, post Evangelium promulgatum, sine lavacro regenerationis, aut ejus voto, fieri non potest," &c. Et cap. 7: "Hanc dispositionem seu præparationem justificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum, unde homo ex injusto fit justus, et ex inimico

amicus, ut sit hæres secundum spem vitæ æternæ," &c. Et postea: "Demum unica formalis causa est, Justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit; qua videlicet ab eo donati, renovamur Spiritu mentis nostræ, et non modo reputamur, sed vere justi nominamur et sumus, justitiam in nobis recipientes, unusquisque suam secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis, prout vult, et secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem." Et Canon. 11: "Si quis dixerit homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia, et charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum S. diffundatur atque illis inhæreat, aut etiam gratiam qua justificamur esse tantum favorem Dei, Anathema sit." Ex quibus patet Concilium velle justitiam inhærentem esse causam propter quam justificamur. Nec morari nos debet, quod ibi distinguere videtur inter *causam formalem*, et *meritoriam*; istam quidem esse Christum, sed illam justitiam infusam. Quia cum agatur de justificatione coram Deo, causa formalis non potest distingui a meritoria, quia hoc respectu causa formalis nihil aliud est, quam illud ad cujus conspectum Deus a damnatione nos liberat, et ad vitam æternam acceptat.

VI. Orthodoxi vero longe aliter sentiunt. Quamvis enim non negent justitiam inhærentem Christi merito nobis acquisitam esse, et per ejus gratiam nobis conferri, ita ut per eam vere justi et sancti simus, et denominari possimus; Negant tamen ingredi ulla ratione justificationem, vel tanquam causam, vel tanquam partem, ut in ea justificatio posita dicatur, et per et propter eam homo justificetur coram Deo; solam quippe justitiam Christi nobis imputatam esse fundamentum et causam meritoriam, qua nititur sententia nostra absolutoria, ut non propter aliud Deus remissionem peccatorum et jus ad vitam largitur, quam propter justitiam perfectissimam Christi nobis imputatam, et per fidem apprehensam. Unde facile colligitur, meram hic non esse logomachiam, ut nonnulli perperam sibi fingunt, sed controversiam maxime realem, et quidem tanti momenti, ut in ea de præcipuo salutis nostræ agatur fundamento, quo subruto vel labefactato omnem fiduciam et consolationem nostram et in vita et in morte perire necesse est.

VII. Hoc vero clarius patet, quum in rem ipsam ventum est, nec frigide et extra certamen in umbra et pulvere scholastico tanquam ex longinquo controversia agitatur, sed in lucta et agone, ubi conscientia sistitur coram Deo, et peccati et justitiæ divinæ sensu territa quærit modum standi in judicio, et fugiendi iram venturam. Facile quidem est in Scholarum umbra de inhærentis justitiæ et operum dignitate ad justificandos homines multa garrire; sed ubi in conspectum Dei ventum est, facessant talia nugamenta oportet, quia res illic agitur serio, non ludicra λογομαχία exercetur. Huc omnino attollendi sunt oculi, si volumus cum fructu inquirere de vera justitia, quomodo cœlesti Judici respondeamus, quum nos ad rationem vocaverit. Sane dum in hominibus subsistit comparatio, quisque habere putat, quod alicujus sit pretii et valoris. Sed ubi ad cœleste Tribunal assurgimus, et summum illum Judicem nobis ob oculos ponimus, non qualem intellectus nostri sponte imaginantur, sed qui describitur nobis in Scriptura, cujus scilicet fulgore obtenebrantur stellæ, cujus robore liquefiunt montes, cujus ira terra concutitur, cujus ferendæ justitiæ nec Angeli ipsi pares sunt, qui nocentem non facit innocentem, cujus vindicta quum semel accensa est penetrat usque ad inferni novissima; Tum dicto citius perit et corruit vana hominum fiducia, et cogitur conscientia, quicquid antea de propria justitia gloriaretur tumide coram hominibus, deprecari judicium, et fateri nihil habere se, quo subsistere possit coram

Deo, clamans cum Davide, "Domine, si iniquitates observaveris, quis subsistet?" Et alibi, "Ne intres in judicium cum servo tuo, quia nulla caro justificabitur in conspectu tuo."

VIII. Hic ergo verus est Controversiæ status; Quum mens perterrefacta est conscientia peccati, et sensu iræ Dei, quæ sit res illa propter quam coram Deo absolvatur, et justus censeatur homo; quænam sit illa justitia, quam opponere debet Judicio Dei ne juxta Legis ἀκριβοδίκαιον damnetur, sed ut remissione peccatorum, et jus ad vitam æternam consequi possit? An sit Justitia nobis inhærens, et inchoata sanctitas; An vero sola Justitia et obedientia Christi nobis imputata? Adversarii prius volunt, Nos posterius, quod distincte demonstraturi sumus, 1. Quoad justitiam inhærentem. 2. Quoad imputatam. De ista, Quæstione sequenti disputabitur. De illa nunc agitur.

Justitiam inhærentem non posse causam esse justificationis, probatur; 1. Quia est imperfecta.

IX. Non posse Justitiam inhærentem esse causam meritoriam justificationis nostræ probamus, 1. Quia nemo justificatur per imperfectam justitiam; siquidem Dei judicium est secundum veritatem, et in eo non datur locus acceptilationi; nec Legi ac justitiæ ejus fraus fieri potest. Sed Justitia inhærens non est perfecta, nec actualis, nec habitualis; Non *actualis*, quia in multis impingimus omnes, Jac. iii. 2, et nemo est qui non peccet, 1 Reg. viii. 46, quod non diffitetur ipse Bellarm. lib. ii. de Justifi. cap. 16; Non *habitualis*, quia perfectio et imperfectio actus, pendet a perfectione vel imperfectione habitus; Et regeneratio nostra hic semper imperfecta est, 1 Cor. xiii. 12, et Gal. v. 17. Nec regeri debet vel "perfectionem istam omnimodam requisitam fuisse sub Lege, sed non sub Evangelio." Quia relaxatio quæ facta est sub Evangelio, non eo tendit, ut imperfecta justitia pro perfecta acceptetur; Deo enim non potest satisfieri, nisi per perfectam justitiam; sed in eo quod vicaria et aliena justitia Sponsoris admittitur pro propria. Vel "Justitiam recte dici perfectam, quia est ex operibus Dei, quæ non possunt non esse perfecta, quia Opus Rupis perfectum," Deut. xxxii. 4. Nam alia est ratio operum, quæ Deus immediate per se facit, quæ recte perfecta dicuntur absolute et simpliciter, et mediatorum, quæ fiunt interventu creaturarum, quale opus est regeneratio, quæ non statim perfecta sunt, quia Deus ad captum nostrum operando paulatim illa promovet et perficit.

2. Quia excluduntur opera.

X. 2. Quia Justificatio nostra fit sine operibus; Ergo et sine justitia inhærente, quæ tota consistit in operibus, vel in habitibus ex quibus opera. Loca sunt obvia, vix enim quicquam sæpius dictum, et constantius assertum, nihil certe prolixius disputatum: Rom. iii. 20, "Ex operibus Legis nulla caro justificabitur," et ver. 28, "Colligimus hominem justificari fide sine operibus Legis;" Quod confirmat Apost. c. iv. 6, et Gal. ii. 16, et alibi passim. Nec hic reponendum, Non excludi omnia opera absolute, sed quædam tantum, nempe *cæremonialia;* vel si *moralia* excluduntur, intelligi tantum quæ *præcedunt fidem* et gratiam, et quæ fiunt liberi arbitrii viribus, non vero quæ fiunt ex fide et gratia. Quia cum Apostolus absolute et simpliciter omnia opera excludat absque ulla exceptione, nostrum non est limitare, quod ille non limitat. Et res ipsa hoc evincit; ex antithesi enim opponit fidem operibus in hoc negotio; Unde liquet omnia in universum opera qualiacunque sint, et non certa quædam, excludi; alias non potuisset simpliciter opponere *operantem, et credentem, facere,* et *credere,* sed certum faciendi genus aliis.

Tum Cæremonialia.

XI. Quod in specie demonstratur, 1. Quoad *Opera Cæremonialia.* Nam illa Lex intelligitur excludi ab Apostolo cum ejus operibus, per quam est agnitio peccati, Rom. iii. 20, et obnoxius fit totus mundus condemnationi, ver. 19, de qua dictum, Qui fecerit hæc vivet in iis, Gal. iii. 12, et a cujus execratione Christus nos redemit, ver. 13; quod de tota Lege intelligendum est, et præcipue morali, non cæremoniali. 2. Si Lex cæremonialis tantum excluderetur, non moralis, cum pars sit minus principalis Legis, justificatio Legi potius tribuenda esset, quam detrahenda, ratione Legis moralis, quæ longe prior est. 3. Hæc exceptio rejicitur a plerisque Pontificiis, *Lombardo, Thoma, Toleto, Pererio, Justiniano, Salmerone,* et aliis, ut eorum Commentarios legenti patet. Lombard. in iii. Rom., "Sine operibus Legis quibuslibet etiam moralibus." Thom. Lect. 4. in h. l., "Sine operibus Legis non solum cæremonialibus, quæ gratiam non conferebant, sed significabant, sed etiam sine operibus moralium præceptorum secundum illud, Tit. iii. 5, Non ex operibus justitiæ quæ fecerimus nos." Augustinus expresse docet (lib. de Spiritu et Litera, cap. viii.) Paulum loqui de tota Lege. Nec si controversia quæ intercessit Paulo cum Pseudo-Apostolis initium duxit a Circumcisionis usu, et Legis cæremonialis observatione, quam illi urgebant ut necessariam ad justificationem; sequitur de ea sola loqui Apostolum, quum excludit opera Legis ab ea. Quia a parte ad totum transit, hac Pseudo-Apostolorum hypothesi totius Legis observandæ necessitatem trahente, ut habetur Act. xv. 5, et Paulus ipse testatur, Gal. v. 3, dum ait eum, qui circumcisionem urget ut necessariam, *debitorem esse totius Legis Servandæ,* quia Lex non partialem, sed perfectam postulat in omnibus obedientiam. Unde quia vidit sic fideles relabi ad Vetus Fœdus, et excidere a Novo, tanto fervore in hunc errorem ut pestilentissimum invehitur.

Tum moralia post gratiam.

XII. Non melius alii respondent, agi de Legis moralis *Operibus ante fidem et gratiam factis.* 1. Quia Paulus excludit omnia opera quæ fidei opponuntur; At omnia opera citra distinctionem fidei hic opponuntur, ut operans et credens, Rom. iv. 5. 2. Nihil necesse fuit opera irregenitorum excludere, cum in confesso esset peccata esse, utpote sine fide facta, Rom. xiv. 23. 3. Exempla Abrahami et Davidis, quæ afferuntur a Paulo, Rom. iv., quatenus jam erant conversi et fideles, evincunt excludi opera etiam post fidem facta; ut Apostolus de seipso jam fideli loquens, 1 Cor. iv. 4, dicit se *nullius rei sibi conscium esse, sed non propterea justificari.* 4. Illa opera omnia excluduntur, quæ gloriationis aliquam causam relinquere possent homini, Rom. iii. 27. At talia sunt opera facta ex fide, quæ volunt esse meritoria. 5. Opera fidelium sunt effecta, quæ sequuntur justificationem, non causæ quæ eam præcedunt. 6. Scopus Apostoli in Episto. ad Galatas fuit disputare contra Pseudo-Apostolos, qui fidem et opera, gratiam Christi et merita sua, in justificatione conjungebant. 7. Si opera naturæ tantum, et non gratiæ, excludere voluisset; Cur toties et tam sollicite opera fidei opponit absolute? Cur nunquam opera naturæ opponit operibus gratiæ, quod imprimis faciebat ad retundendam calumniam Adversariorum, qua gravabant ejus doctrinam, quasi excludendo opera a justificatione aperiret januam peccato, Rom. vi. 1, "Permanebimusne in peccato, ut gratia abundet?" At nullo prorsus fundamento niteretur ista illatio, si Paulus excludere voluisset tantum opera ante fidem facta; Quis enim alioqui colligeret ideo post fidem peccato non esse indulgendum, quia opera fidem antecedentia minime justificant? At excluso utroque

genere operum, proclive fuit objicere id ipsum, quod hodieque nobis objiciunt Pontificii; nempe supervacaneum esse bene operari, si nullum est operum meritum, imo potius peccandum ut abundet gratia. Quam profanorum objectionem non refellit Apostolus per distinctionem operum antecedentium et subsequentium, quod utique facto opus erat ex Adversariorum hypothesi; sed explicatione sanctificationis, ejusque cum justificatione indissolubili nexu.

3. Quia Justificatio fit gratis.

XIII. Tertio, Quia "justificatio nostra fit gratis, gratia Dei per redemptionem Christi," Rom. iii. 24, ubi gratia Dei non potest notare habitum infusum charitatis, ut vellet Bellarm., sed favorem et benevolentiam Dei, tum quia dicimur justificati τῇ αὐτοῦ χάριτι, *ipsius gratia*, id. tanquam causa προηγουμένῃ, procatarctica vero et meritoria ponitur in redemptione Christi, falsa rejicitur per particulam δωρεὰν, *gratis*, quæ excludit omnia merita, quæ sint in nobis. 2. Gratia ista opponitur operibus et gloriationi, Rom. xi. 6, et Eph. ii. 9. 3. Non possumus justificari per redemptionem Christi, aliter, quam per imputationem justitiæ ipsius, quæ est ἀσύστατος cum justitia inhærente in negotio justificationis; nam si justificamur in alio, non possumus justificari in nobis. 4. Pererius fatetur χάριν potius hic notare gratuitam Dei bonitatem et benignitatem erga homines, quæ alibi χρηστότης et φιλανθρωπία dicitur, Tit. iii. 4. Nec si benevolentia Dei efficit in hominibus εὐδοκίας, id. bonum quod ipsis vult, sequitur Deum dare inhærentem justitiam, ut per eam justificemur; quia Deus id bonum facit distinctis actibus, bonum quidem justitiæ imputatæ actu justificationis, inhærentis vero actu sanctificationis, ut Christum nobis fecit et justitiam et sanctificationem, 1 Cor. i. 30.

4. Quia Justificatio consistit in remissione peccatorum.

XIV. Quarto, Quia justificatio consistit ex Paulo, Rom. iv. 8, in remissione peccatorum. Nec potest aliter fieri, cum agatur de peccatore. At cui remittitur peccatum gratis, non potest justificari per inhærentem justitiam; nec justitia inhærens est remissio peccatorum. Nec elabitur qui dixerit, non esse quidem remissionem peccatorum, sed cum ea tamen conjungi in justificatione. Quia implicat hominem justificari simul per justitiam inhærentem et per remissionem peccatorum, ut est ἀσύστατον justificari in se, et in alio, obedientia propria, et aliena.

5. Quia Justificatio non est ex Lege.

XV. Quinto, si Justificatio fit per justitiam inhærentem, Justificatio erit ex Lege, non ex Evangelio, et confundentur duo Fœdera, quæ tamen constanter opponuntur tanquam ex diametro sibi opposita. Quia Justificatio Legalis non aliter fit, quam per Justitiam inhærentem sive actualem sive habitualem; Cum Evangelica non in nobis, sed in alio quærenda sit. Quod Apostolus clare docet Phil. iii. 9, quum vult "inveniri in Christo," scilicet in judicio Dei, "habens, non suam justitiam quæ est ex Lege, sed eam quæ est per fidem Jesu Christi;" id. non justitiam inhærentem, quæ oritur ex observatione Legis, et quæ nostra dicitur, quia nobis inest, et nostris actionibus perficitur, sed Justitiam Dei et Christi, quæ nobis imputatur, et per fidem apprehenditur.

6. Quia hoc injurium est Christo, et dat materiam gloriandi homini.

XVI. Sexto, Quia hoc derogat meritis Christi, Et gloriationis ac superbiæ est argumentum. Nam si justitia et merita Christi plenissime sufficiunt ad justificationem nostram; Cur assuuntur merita humana? Nonne sic injuria fit Christo, et materia datur homini in seipso apud Deum gloriandi? Nec hoc absurdum tollitur dicendo totam hanc justitiam a Christo pendere, qui et illam nobis impertitur, et illi dat vim merendi.

Quia, præterquam quod gratis supponitur Christum meritum esse nobis vim merendi, ut suo loco videbitur, quicquid homo boni accipiat a Deo per gratiam, ex eorum hypothesi, non excludit liberi arbitrii concursum, cujus interventu fit, ut homo aliquam in se gloriandi habeat materiam, cum in Domino solo gloriandum nobis sit. Pharisæus non minus damnatur etsi gratias agens Deo profitetur se ab eo, non a se, omnia sua habere, Luc. xviii.

7. Quia non tollit reatum.

XVII. Septimo, Quia Remissio peccati, requirit abolitionem reatus per λύτρον debiti solutionem. At Justitia inhærens, nec potest offensam Dei seu reatum ex ea nascentem tollere, nec læsionem Divinæ Majestatis compensare. Nam præterquam quod respicit in futurum, ut homo fungatur officio suo, non in præteritum, ut defectum officii satisfactione data compenset, impossibile est per qualitatem finitæ virtutis et dignitatis, offensam infinitæ indignitatis deleri aut compensari.

8. A Testimoniis Contareni et Bellarmini.

XVIII. Octavo, Non possumus hic omittere eximia duorum Cardinalium testimonia, qui vi veritatis victi, nobis adstipulantur. Primus est Cardinalis Contarenus, qui in Tract. de Justifica. sic loquitur. "Quoniam," inquit, "ad duplicem Justitiam pervenimus per fidem, Justitiam inhærentem nobis, et charitatem ac gratiam qua efficimur consortes divinæ naturæ; Et justitiam Christi nobis donatam et imputatam, quoniam inserti sumus Christo, et Christum induimus: Restat inquirere, utranam debeamus niti, et existimare nos justificari coram Deo, id est, sanctos et justos haberi. Ego prorsus existimo pie et Christiane dici, quod debeamus niti, niti inquam tanquam re stabili, quæ certo nos sustentat, Justitia Christi nobis donata, non autem sanctitate et gratia nobis inhærente. Hæc enim nostra justitia est inchoata et imperfecta, quæ tueri nos non potest, quin in multis offendamus, quin assidue peccemus. Idcirco in conspectu Dei non possumus ob hanc justitiam nostram haberi justi et boni, quemadmodum deceret filios Dei esse bonos et sanctos. Sed Justitia Christi nobis donata est vera et perfecta justitia, quæ omnino placet oculis Dei, in qua nihil est quod Deum offendat, quod Deo non summopere placeat. Hac ergo sola certa et stabili nobis nitendum et ob eam solam credendum nos justificari coram Deo, id est, justos haberi, et dici justos." A quo non longe abit *Bellarm.* lib. v. de Justific. cap. 7, qui postquam omnem suam industriam posuit in meritorum humanorum defensione, eo tandem conscientia veritatis adactus redit ut dicat, "Propter incertitudinem propriæ Justitiæ, et periculum inanis gloriæ, tutissimum esse fiduciam totam in sola Dei misericordia et benignitate reponere," &c. Cui propositioni respondit hæc clausula sui Testamenti, "Et precor, ut me inter Sanctos et Electos suos, non ut æstimator meriti, sed ut veniæ largitor, admittat."

Fontes Solutionum.

XIX. Christus per obedientiam suam recte dicitur nos *justos constituere*, non per inhærentem justitiam, sed per imputatam, ut Rom. iv. 6 docetur, et ex oppositione antecedentis condemnationis, c. v. ver. 19, colligitur. Justi enim non minus constituuntur coram Deo, qui propter obedientiam Christi ipsis imputatam absolvuntur a meritis pœnis, quam ii qui propter Adami inobedientiam injusti constituuntur, id. rei sunt mortis et condemnationis. Nec si Adamus nos etiam injustos constituit effective per propagationem vitiositatis inhærentis, propter quam etiam rei sumus mortis coram Deo; sequitur pariter Christum nos justos constituere per justificationem forensem judicii Dei per justitiam inhærentem nobis ab ipso datam. Quia scopus Apostoli, qui unice respiciendus, non eo tendit, sed tantum vult aperire fundamen-

tum communionis reatus ad mortem, et juris ad vitam, ex unione nostra cum Adamo primo et secundo, quoad rem, licet modus sit diversus propter diversitatem subjecti. Περισσεία τῆς χάριτος καὶ δικαιοσύνης, ver. 17, non denotat habitualem gratiam, aut justitiam inhærentem, sed abundantiam divinæ misericordiæ, et infinitum justitiæ thesaurum, quem in Mediatoris obedientia fideles consequuntur. Et hoc donum majus esse dicitur, quam Adæ peccatum, quia gratia Dei Christi justitiam nobis donans, non modo reatum unius transgressionis, sed omnium peccatorum actualium abstulit, ut bene Aquinas in h. l. observat. Nec magis urget quod dicimur *accipere gratiæ abundantiam*, ver. 17, quia accipimus eam manu fidei, non ut nostra fiat per modum infusionis, vel inhæsionis, sed per modum imputationis.

XX. 1 Cor. vi. 11, *Justificatio* non proponitur, ut genus, quod complectatur sub se *ablutionem*, et *sanctificationem;* sed contra *ablutio*, quæ in Baptismo adumbratur, ut vox generalior primo loco proponitur, quæ sub se justificationem et sanctificationem, ut duas species, continet, ut non raro utrumque istud beneficium una ablutionis voce solet describi, tam justificatio, Psal. li. 2, 1 Joh. i. 7, quam sanctificatio, Heb. ix. 14. Quod vero additur de *nomine Christi*, non notat proprie invocationem, quæ fiat per illud, sed vim et efficaciam ejus, ut *justificari in nomine Christi* nihil aliud sit quam justificari per et propter Christum, quia nullum aliud nomen est, in quo salutem possimus consequi.

XXI. Paulus non dicit, Tit. iii. 5, 6, 7, Nos regeneratione justificari, imo cum justificationem gratiæ Dei tribuat, et operibus adimat, ostendit se justitiæ per regenerationem inhærenti nolle eam tribuere, quæ justificationis est potius fructus quam causa. Sed mens ejus est notare, quomodo Deus nos salvos fecerit, per duo beneficia quæ nobis largitur, regenerationem, cujus Spiritus Sanctus est author in nobis, et justificationem, quam per Christum consequimur, per quam fiamus hæredes vitæ æternæ; Illa notat viam salutis, Ista vero ejus causam.

XXII. Conformitas cum imagine Christi, ad quam prædestinati sumus, Rom. viii. 29, vult quidem ut sanctitatis et justitiæ inhærentis ad ejus instar fiamus participes; sed non eo respicit ut per justitiam istam inhærentem justificemur, ut ille; cum et peccatum præcedens, et justitiæ istius imperfectio, talem justificationem impossibilem reddat. Nam fieri nequit, ut ii qui sunt filii iræ natura, et qui nunquam sunt sine peccato, justificentur eo modo, quo justificatus est, qui non novit peccatum, et in cujus ore non inventus est dolus.

XXIII. Licet Abel et Noachus justi fuerint, et bona opera fecerint, non ideo tamen per inhærentem suam justitiam et bona opera sunt justificati. Imo Paulus, Heb. xi., testatur justos fuisse justitia fidei: Ille quidem dum per fidem sacrificium majoris pretii obtulit, per quam etiam testimonium obtinuit quod justus esset, ver. 4; Iste vero justitiæ, quæ per fidem est, factus est hæres, ver. 7, quæ non alia est, quam justitia, quam Deus imputat per fidem, Rom. iv. 5, 6. Unde fluxerunt bona opera quæ præstiterunt.

XXIV. Cum Justificatio describatur in Scriptura per remissionem peccatorum et justitiæ imputationem; Non potest dici motus a peccato ad justitiam, qualis fit in illuminatione, et calefactione. Et hoc est πρῶτον ψεῦδος Adversariorum, qui actionem forensem et judicialem, quæ fit coram Deo, convertunt in actionem physicam vel moralem, quæ fiat in nobis.

XXV. Quum fideles petunt a Deo judicari secundum justitiam suam, Psal. vii. 8, et xvii. 1, et xviii. 20, non intelligenda est *justitia personæ*, qua

alibi se destitutos fatentur, Psal. cxxx. 3, et cxliii. 2, sed *justitia causæ*, quam tuebantur, et propter quam ab impiis persecutionem patiebantur; vel si intelligitur justitia personæ, non est universalis et absoluta, quæ in nullo mortalium datur, sed *particularis* quoad certos actus, in quibus bene se gerere possunt ex Dei gratia, qualis fuit actio Phineazi, quæ illi imputata est ad justitiam, et *comparata*, non relate ad Deum, sed ad impios, qui immerito eos calumniabantur.

XXVI. Proportio hominis ad summum bonum, vel est ex præscripto Legis, Hoc fac et vives, vel ex indulto Gratiæ. Priori sensu homo integer proportionem habuisset ad summum bonum. Sed per peccatum via illa jam clausa, alia quærenda fuit in Christo, qui Legem pro nobis implendo, jus nobis ad summum bonum seu vitam æternam acquisivit. Quum ergo vita dicitur danda piis et justis, notatur qualitas seu dispositio subjecti, quod vita potiri debet, non vero causa talis boni; id. *quales* felices esse debeant, non *quare* et *propter quid*.

XXVII. Licet iis, quibus imputatur Satisfactio Christi, infundatur etiam habitus justitiæ, qui a parvis initiis paulatim contendit ad perfectionem, quam in altera vita tantum assequemur; et isto habitu moraliter et inhærenter justi incipiamus esse; non possumus tamen justi dici relate ad judicium divinum. Eo enim justi tantum constituimur in foro divino, quo diluere possumus accusationem, qua insimulamur peccati, tam præteriti quam præsentis. At talis justitiæ habitus inchoatus talem accusationem diluere nequit, sive eam falsam reddendo, quia constat semper nos peccasse, atque adeo reos esse, sive eam expungendo per solutionem pœnæ debitæ, quia non potest habere rationem satisfactionis pro peccatis commissis, qua eorum reatus tollatur; nam eo tendit ut non peccemus in posterum, sed non potest facere ut non peccaverimus, atque adeo non egeamus justitia aliena nobis imputata ad justificationem nostram.

QUÆSTIO III.

An Justitia et Obedientia Christi nobis imputata sit causa meritoria et fundamentum nostræ Justificationis coram Deo? Affirm. contr. Pontific. et Socin.

I. Rejecta falsa et ementita justificationis nostræ causa impulsiva et meritoria, quæ in Justitia inhærente collocatur a Pontificiis; vera jam et genuina ex Scriptura aperienda est, Justitia nimirum et Obedientia Christi nobis a Deo imputata. Cujus veritas et modus ut clarius percipiatur, et fortius retineatur contra Adversariorum cavilla, Hæc in antecessum sunt observanda.

Sententia Orthodoxa de Imputatione Justitiæ Christi.

II. Primo, supponimus Justificationem esse actum forensem Dei, ut jam probatum, non ut Creditoris et personæ privatæ, sed ut Rectoris et Judicis pro tribunali sententiam de nobis ferentis. 2. Actum esse non Judicis subalterni, qui ad Legis formulam adstringitur, sed supremi Magistratus et Principis, ad quem solum pertinet pro jure suo αὐτοκρατορικῷ gratiam facere reis, et relaxare de rigore Legum positarum. 3. Deum hic non sedere in throno Justitiæ, ut agat κατὰ τὸ ἀκριβοδίκαιον νόμου, sed in throno Gratiæ, ut agat juxta ἐπιείκειαν Evangelicam. 4. Ita agere ex misericordia, ut hoc fiat tamen illæsa justitia, quæ cum non possit pati Leges suas impune violari, et peccatum inultum abire, requirit necessario λύτρον aliquod, quo ipsi satisfiat.

III. Unde sequitur (5) Deum nemini gratiam facere posse nec quenquam justificare sine perfecta justitia. Cum enim judicium Dei sit secundum veritatem, non potest quenquam justum pronunciare, qui revera talis non sit. Cum vero nullus mortalium post peccatum talem justitiam in seipso habeat, imo per peccatum filius iræ factus sit et mortis reus, quærenda fuit extra nos in alio, cujus interventu homo peccator et impius justificetur sine justitia propria. Humana sane Judicia impium sæpe justificant, vel per ignorantiam, quum impietas ignoratur et latet, vel per injuriam, quum non attenditur, vel per iniquitatem, quum approbatur. Sed in Foro Divino, in quo nobis res est cum justissimo Judice, qui nec sontem habet pro insonte, nec insontem pro sonte, hoc locum habere nequit. Ideo qui destituitur propria justitia, aliam debet habere qua justificetur. Licet enim Deus, ut summus rerum Arbiter, et supremus omnium Dominus, potestatem habeat gratiam pœnæ faciendi peccatoribus; non potest tamen, quia est justissimus, hoc indulgere peccatori, nisi data prius satisfactione, qua et justitiæ fiat satis, et pœna de peccato sumatur; quæ cum a nobis reis proficisci non potuerit, in alio quærenda fuit, qui Sponsor nostro loco constitutus, pœnam nobis debitam in se recipiendo justitiam et δικαίωμα, quo destituebamur, ipse largiretur.

IV. Quod vero in nobis reperiri non potuit, et in alio fuit quærendum, non alibi inveniri posse Evangelium docet, quam in Christo Θεανθρώπῳ, qui Vadis nostri recepto in se munere, plenissime justitiæ Dei per obedientiam suam omnibus numeris absolutam satisfecit, et ita Justitiam seculorum, qua una justificari possumus coram Deo, nobis attulit, ut ea tecti et induti tanquam primogeniti nostri veste, ad instar Jacobi, æternam Patris cœlestis benedictionem sub ea obtineamus.

V. Porro, Quia quandiu Christus est extra nos, et nos extra Christum, nullum ex justitia aliena fructum percipere possumus; Deus duplici nos vinculo cum Christo unire voluit, naturali uno, mystico altero, cujus beneficio fit, ut et mala nostra in Christum transferri, et bona Christi ad nos transire potuerint, et nostra fieri. Prius est *Communio Naturæ* per Incarnationem, qua Christus carne nostra assumpta Frater noster, et verus Goel factus, peccata nostra in se recipere potuit et jus nos redimendi habuit. Posterius est *Communio Gratiæ*, per Mediationem, qua Vas pro nobis factus a Deo, et in Caput nobis datus, justitiam suam et omnia bona sua nobis communicare potest. Hinc factum, ut quemadmodum pro nobis peccatum factus a Deo est per peccatorum nostrorum imputationem: Ita vicissim fiamus justitia Dei in ipso per obedientiæ ipsius imputationem, 2 Cor. v. 21.

VI. Quemadmodum vero duplicem σχέσιν sustinet Christus erga nos, *Vadis* et *Capitis*, Vadis, qui tollat reatum peccati solutione pro ipso præstita, Capitis, quod ejus vim et maculam auferat per Spiritus efficaciam; Ita duplici modo beneficia sua nobis impertitur Christus, *Imputatione forensi*, et *Morali* ac *interna infusione*. Prior fluit a Christo ut Vade, et fundamentum est justificationis nostræ. Posterior pendet ab eo ut Capite, et principium est sanctificationis. Ideo enim nos justificat Deus, quia Christi Vadis justitia nobis imputatur. Et ideo renovamur, quia a Christo Capite Spiritum haurimus, qui ad imaginem Christi nos renovat, et justitiam inhærentem largitur.

VII. Quia autem hic de imputata Christi Justitia agimus, Notandum est ulterius, verbum *imputandi*, quod Heb. est חשב, Græcis λογίζεσθαι vel ἐλλογεῖν, bifariam posse sumi, vel proprie vel improprie. *Improprie* imputari dicitur alicui, id quod fecit ipse, vel habet, quum nimirum propterea præmium vel pœna illi decernitur. Ut *peccatum imputari* dicitur impiis,

2 Sam. xix. 19, quum merces injustitiæ illis decernitur, et Judicium a Phinea exercitum in scortantes *imputatum est in justitiam*, Psal. cvi. 31, id. gratum Deo fuit, et illi cessit in laudem sanctæ zelotypiæ, et perpetui Sacerdotii pactum. *Proprie* est eum, qui aliquid non fecit, habere ac si fecisset; et vicissim non imputare, est eum qui aliquid fecit, habere ac si non fecisset; ut Paulus sibi petit imputari culpam Onesimi, quam ipse non admiserat, Ep. ad Phil. 18, et culpam desertoribus suis non imputari rogat, quam ipsi admiserant, 2 Tim. iv. 16. Ex qua duplici vocis acceptione, duplex oritur imputatio, de qua Paulus κατὰ χάριν, et κατ' ὀφείλημα, *ex gratia, et ex debito*, Rom. iv. 4, 5, "Ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed ex debito, sed ei qui non operatur, sed qui credit in eum qui justificat impium, fides illi imputatur ad justitiam," nim. ex gratia; nam fundamentum imputationis, vel est in merito et dignitate personæ, cui aliquid imputatur, vel est extra eam in sola gratia et misericordia imputantis: primus modus est Legalis, alter vero Evangelicus. Unde colligitur vocem hanc esse forensem, quæ non est intelligenda physice de infusione justitiæ, sed *judicialiter* et *relative* de gratuita acceptione in judicio Dei, quod etiam liquet ex vi vocis λογίζεσθαι, et ἐλλογεῖν, quæ a rationariis petita est.

VIII. Cæterum hic accurate distinguendum est τὸ *imputatum* a *putativo* seu fictitio, ut occurratur calumniæ Adversariorum, qui imputationem istam traducunt, quasi meram fictionem mentis, circa rem non existentem. Cum sit res non minus realis in suo ordine, scilicet juridico et forensi, quam infusio in genere morali seu physico; Ut imputatio solutionis a Vade factæ, quæ fit Debitori, maxime realis est, per quam scilicet a debito liberatur, et eximitur a jure quod in ipsum habebat Creditor. Unde patet actum istum Dei Judicialem non carere *veritate*, quia non pronunciat nos justos in nobis, quod esset falsum, sed in Christo, quod est verissimum; nec *justitia*, quia datur communio inter nos et Christum, quæ solidum fundamentum est istius imputationis.

IX. Cum ergo dicimus Christi justitiam ad justificationem nobis imputari, et nos per justitiam illam imputatam justos esse coram Deo, et non per justitiam ullam quæ nobis inhæreat; Nihil aliud volumus, quam obedientiam Christi Deo Patri nomine nostro præstitam, ita nobis a Deo donari, ut vere nostra censeatur, eamque esse unicam et solam illam justitiam propter quam, et cujus merito, absolvimur a reatu peccatorum nostrorum, et jus ad vitam obtinemus; nec ullam in nobis esse justitiam, aut ulla bona opera, quibus beneficia tanta promereamur, quæ ferre possint severum judicii divini examen, si Deus juxta Legis suæ rigorem nobiscum agere vellet; nihil nos illi posse opponere, nisi Christi meritum et satisfactionem, in qua sola, peccatorum conscientia territi, tutum adversus iram divinam perfugium, et animarum nostrarum pacem invenire possumus.

X. Licet vero nolimus quicquam esse in nobis, quod opponi possit in judicio Dei ad justificationem, male tamen quis inde concluderet, quod falso et per calumniam nobis affingunt Adversarii, Nos nullam agnoscere justitiam inhærentem, quæ fidelibus insit, et cujus ratione vere apud Deum justi et sancti censeantur; Adeoque docere fideles semper in se manere impios et injustos, et Christi justitiam ad hoc solum nobis imputari, ut peccata nostra tegantur, non vero tollantur. Unde occasionem sumunt Doctrinam nostram de Imputatione Justitiæ Christi, quasi impiam et execrandam, traducendi. Quia, ut supra jam diximus, agnoscimus duo ista beneficia esse inseparabilia; et neminem a Christo justificari, qui etiam non sanctificetur, et justitia inhærente donetur, a qua vere sancti et justi, licet non perfecte in hac vita, denominari possint fideles.

Status Quæstionis. Cum Socinianis.

XI. Ex quibus ita positis facile Status Quæstionis colligi potest. Primo contra Socinianos quæritur, An Justitia, Obedientia et Satisfactio Christi nobis imputentur ad justitiam? Ut enim negant obedientiam et satisfactionem Christi pro nobis præstitam; Ita obedientiæ istius et satisfactionis imputationem et applicationem rejiciunt, et velut commentum humanum explodunt, *Socinus* Tract. de Justifi., *Ostoro.* Instit. cap. 36, 37, *Smalcius* Disp. de Justificatione. Orthodoxi vero censent Obedientiam ac Satisfactionem Christi nobis imputari ad justitiam, quatenus per gratuitam Dei misericordiam nostra censetur, et nos propter eam in Dei judicio a peccatis absolvimur, et justi pronunciamur.

Et cum Pontificiis.

XII. Contra Pontificios vero non quæritur, 1. An Justitia Christi sit causa formalis justificationis nostræ, id. An sit forma, per quam homo constituitur justus inhærenter, ut Pontificii intelligunt, Justificationem per infusionem justitiæ describentes. Nam cum antea probatum sit esse actum forensem, non physicum, frustra quæritur de causa formali interna, quæ pertinet ad beneficium Sanctificationis. Sed quæritur de causa meritoria et impulsiva Judicii divini seu sententiæ nostræ absolutoriæ; Non, An Justitia Christi sit nostra formalis et inhærens subjective justitia; Sed, An sit Justitia nostra realis et sufficiens imputative, per quam, si non sumus formaliter justi justitia inhærente, sumus tamen *formaliter justificati* per illius imputationem, ut præter eam nulla alia sit materia justitiæ nostræ coram Deo?

XIII. 2. Non quæritur; An justitia et meritum Christi nobis imputetur. Hoc enim Pontificii non audent diffiteri. Concil. Triden. Sess. 6, cap. 8, dicit "Christum sanctissima sua passione in ligno crucis nobis justificationem meruisse, et pro nobis Deo Patri satisfecisse, et neminem posse esse justum, nisi cui merita passionis Domini nostri Jesu Christi communicantur." Hinc Vasques in 1. 2. q. 114. disp. 222. cap. 1, "Concedimus," inquit, "nobis imputari ad aliquem effectum, non solum ea quæ nobis insunt, ut peccatum, fidem et justitiam, sed etiam aliqua extrinseca, ut merita et obedientiam Christi, quia non modo ea quæ nobis insunt, sed etiam aliena, intuitu quorum nobis aliquid donatur, computari dicuntur inter nostra ad aliquem effectum, ac si vere nostra essent." Quod etiam agnoscit Bellarm. lib. ii. de Justif. cap. 7, "Si Protestantes hoc solum vellent," inquit, "nobis imputari Christi merita, quia a Deo nobis donata sunt, et possumus ea Patri offerre pro peccatis nostris, quoniam Christus suscepit onus satisfaciendi pro nobis, nosque Deo Patri reconciliandi, recta esset sententia." Atqui nihil aliud volumus; Nam quod addit, "Nos velle ita imputari nobis Christi justitiam, ut per eam formaliter justi nominemur, et simus," hoc gratis et falso supponit, ex perversa et præpostera sua hypothesi de Justificatione morali. Sed quæritur, Ad quid imputatio ista fiat? An ad justificationem et vitam, ut Nos pertendimus, An vero tantum ad gratiæ internæ et justitiæ inhærentis infusionem, ut Illi volunt; Id est, An ita imputentur et communicentur nobis merita Christi, ut sint causa meritoria sola nostræ justificationis, nec ulla alia detur justitia propter quam absolvamur in conspectu Dei; Quod volumus; An vero ita imputentur, ut sint conditiones causæ formalis, id. justitiæ inhærentis, ut ea homo donari possit, vel causæ extrinsecæ, quæ mereantur infusionem justitiæ, per quam justificatur homo; ut ita non meritum Christi proprie, sed justitia inhærens per meritum Christi acquisita, sit causa propria et vera, propter quam homo justificatur; Quod illi statuunt; Coarctando ita beneficium imputationis meritorum Christi ad effectum gra-

tiæ infusæ obtinendum, ut non alium in finem imputatio ista fiat, quam ad promerendam nobis gratiam infusam, cujus virtute nos ipsi Legem præstamus, et in nobis justi justificamur; Ut Vasques l. cit. c. iii. observat. Unde Bonavent. in 3. Sent. Dist. 19. q. 1. negat causalitatem justificationis, seu remissionis peccatorum, *proprie* convenire morti aut resurrectioni Christi, sed tantum per *modum meriti intervenientis*, quod reducitur ad causam materialem, formalem autem esse statuit charitatem infusam. Ex quibus constat hic quæri, An Justitia et Satisfactio Christi ita nobis imputentur a Deo, ut sint unicum fundamentum et causa meritoria, cujus solius intuitu coram Deo absolvimur a peccatis, et Jus ad vitam obtinemus. Adversarii negant, Nos affirmamus.

XIV. Non opus est autem, ut moneamus per justitiam Christi nos hic non intelligere *Justitiam Essentialem Dei* in nobis habitantem, ut somniabat *Osiander* cum Swenkfeldio, opponens se Stancaro Collegæ suo, qui Christum Mediatorem tantum agnoscebat secundum Naturam humanam; qui error pridem explosus et cum authore suo periit. Quia non posset illa justitia nobis subjective et formaliter communicari, quod est attributum essentiale Dei, quin Dii quoque essemus. Et Scriptura justitiam Christi quæ nobis imputatur, passim refert ad obedientiam vitæ et passionem mortis, qua respondit Legi et perfecte eam implevit. Nec si infinita justitia opus habebamus, debuit esse talis essentia, sed tantum valore et merito. Si Christus est Jehova justitia nostra, et si factus est nobis justitia a Patre, hoc non dicitur respectu justitiæ essentialis, sed obedientiæ, quæ nobis imputatur ad justitiam; quæ dicitur justitia Dei, quia est Personæ divinæ, atque ideo infiniti valoris, et quæ Deo summe grata est et accepta. Per hanc autem justitiam intelligimus totam obedientiam Christi, tam vitæ, quam mortis, tam activam, quam passivam, ut supra probatum est Loc. XIV. Q. 13.

Justitia imputata probatur; 1. Ex Rom. v. 18, 19.

XV. Hanc autem Christi Justitiam esse fundamentum et causam meritoriam nostræ justificationis, Probamus 1. Quia unius Christi justitia et obedientia justi constituimur: "Sicut per unam offensam," inquit Paulus, Rom. v. 18, 19, "in omnes homines ad condemnationem," supple, venit reatus, "ita δι' ἑνὸς δικαιώματος, per unam justitiam, in omnes homines ad justificationem vitæ," supple, redundavit beneficium. "Ut enim per unius hominis inobedientiam peccatores sunt constituti multi: Ita per unius obedientiam justi constituentur multi." Ubi clarum est opponi ἓν παράπτωμα, unam transgressionem, ἑνὶ δικαιώματι, uni justitiæ, et inobedientiam unius hominis, qua homines peccatores et rei constituuntur coram Deo per illius culpæ imputationem, unius Christi obedientiæ, qua Electi constituuntur justi, id. justificantur coram Deo, non utique per inhæsionem, sed per imputationem. 1. Quia unius actus non potest fieri plurium, nisi per imputationem. 2. Quia δικαίωμα, quo nititur δικαίωσις ζωῆς, perfectam et absolutam justitiam postulat, quod de justitia inhærente dici nequit. 3. Quia κατάκριμα, cui opponitur δικαίωσις ζωῆς, non est actus physicus, sed forensis et judicialis. Frustra Bellarm. vult Obedientiam Christi esse quidem causam efficientem justificationis, sed non formalem, ut inobedientia Adami nos constituit peccatores, non formaliter, sed efficienter. Quia non agitur de infusione justitiæ, seu renovatione, ut jam dictum; Sed de constitutione juridica, quæ non potest fieri nisi per imputationem, cum sit justitiæ alienæ, non propriæ. Deinde ipse Bellarminus contrarium testatur lib. iv. de Amiss. Gra. cap. 10, quum ait "Peccatum Adami ita posteris imputari, ac si omnes idem peccatum patravissemus." Et lib. v. cap. 17, "Peccatum Adami communicatur

nobis eo modo, quo communicari potest quod transit, nimirum per imputationem; omnibus enim imputatur qui ex Adamo nascuntur." Nec si injusti et rei constituimur per peccatum ab Adamo propagatum, statim justificari debemus per justitiam inhærentem nobis per regenerationem a Christo communicatam, quia diversissima est utriusque ratio. Et Paulus hic collationem instituit inter Adamum primum et secundum in re, sed non in modo rei.

2. Ex Rom. iv. 3.

XVI. Secundo, Quia fides dicitur nobis imputari ad justitiam. "Abraham credidit Deo, et illi imputatum est ad justitiam," Rom. iv. 3; Non ipsa fides seu actus credendi formaliter, quasi esset justitia coram Deo, ut vellent Remonstr. contra quos postea disputabimus, quia sic non daretur justificatio sine operibus, cum ipsa fides sit opus; sed objective et relative ad justitiam Christi, quam fides apprehendit, et sibi applicat, quam Apostolus vocat *justitiam fidei, quæ est ex fide Christi*, Phil. iii. 9, in *qua sola vult inveniri*, scilicet in judicio Dei, quia non alibi quærenda est quam in Christo, qui est Jehova justitia nostra, et qui factus est nobis a Deo justitia. Confirmatur ex eo quod Paulus ibidem imputationem fidei ad justitiam explicat per *τὸ imputare justitiam absque operibus*, Rom. iv. 6. Hinc quippe constat, 1. Justificationem consistere in imputatione justitiæ, ne quis phrasim putet a nobis confictam. 2. Justitiam istam non posse esse inhærentem, quæ datur nobis per infusionem, tum quia dicitur esse sine operibus, tum quia quod est inhærens opponitur imputato. Ideo opponitur a Paulo loco citato, Phil. iii., justitiæ suæ quæ est ex Lege, et alibi vocatur *justitia Dei* quæ sine Lege manifestatur, Rom. iii. 21, 22, tum quia est *subjective* in Persona divina, adeoque infiniti pretii, tum *originaliter*, quia est a Deo, nobis quippe gratis a Deo data, tum *terminative* quia ad Deum ducit, et Deo probatur, et sola sustinere potest examen judicii ejus. Ideo quisquis per fidem justitiam illam sibi applicat, dicitur non venire in judicium, sed jam transiisse a morte ad vitam, Joh. v. 24, id est, justificari.

3. Ex 1 Cor. i. 30, et 2 Cor. v. 21.

XVII. Tertio, Quia Christus est justitia qua justificamur. Ideo enim dicitur *nobis factus a Deo justitia*, 1 Cor. i. 30; et 2 Cor. v. 21, Nos dicimur fieri justitia Dei in ipso: "Fecit Deus eum, qui non novit peccatum, pro nobis peccatum, ut fieremus justitia Dei in ipso." Ex quibus constat, 1. Christum esse nostram justitiam coram Deo, non utique inhærenter, quia justitia unius ad alium non potest transire, sed imputative. 2. Eo modo nos effici justitiam Dei in ipso, quomodo factus est pro nobis peccatum. At Christus factus est pro nobis peccatum, non inhærenter aut subjective, quia non novit peccatum, sed imputative, quia Deus ei imputavit peccata nostra, et fecit ut incurrerent in eum iniquitates omnium nostrum, Isa. liii. 6; Ergo et nos justitia facti, non infusione, sed imputatione, quod Aug., Enchir. c. xli., bene exprimit. "Ipse ergo peccatum, ut nos justitia, nec nostra, sed Dei simus, nec in nobis, sed in ipso, sicut ipse peccatum, non suum, sed nostrum, nec in se, sed in nobis constitutum similitudine carnis peccati, in quo crucifixus est demonstravit." Frustra excipitur, "Christum dici factum justitiam, quomodo factus est sapientia, et sanctificatio, non utique imputative, sed effective." Nam etsi pariter factus sit nobis a Deo ista omnia quoad meritum, quia ista omnia beneficia nobis acquisivit; Tamen non eodem modo factus est quoad collationem, sed diverse pro diversitate donorum, et hoc rei natura postulat. Nam si non aliter factus esset justitia quam sanctificatio, id. effective, tautologia a Paulo committeretur, siquidem eo pacto justificatio et sanctificatio non differrent. Ergo sapientia et sanctificatio fit nobis *effective*, nos illuminando et regenerando; Sed justitia *imputative*, nobis justitiam suam imputando. Quod

Bellarm. non potuit diffiteri, quum dicit Christum recte dici factum justitiam meritorie, "quia satisfecit Patri pro nobis, et eam satisfactionem nobis donat et communicat, quum nos justificat, ut nostra satisfactio et justitia dici possit, ac si nos ipsi Deo satisfecissemus;" quod confirmat ad locum 2 Cor. v. 21: "Nobis imputatur," inquit, "justitia Christi quoad satisfactionem, quam pro nobis præstitit." Nec quod addit ibidem Adversarius, causam ejus juvare potest, quum ait, "Sed non propterea justi possumus haberi, si vere in nobis peccatorum maculæ et sordes inhæreant." Nam si justitia Christi nobis imputatur, ut jamjam fassus est, tum certe nos justi reputamur in illo; justitiam enim nemo illi imputat, quem justum non habet. Et si Satisfactio Christi nobis imputatur, tum debita nostra pro quibus ille Satisfecit, non imputantur, sed remittuntur. Perperam etiam vult "justitiam nobis inhærentem dici hic justitiam Dei, quia donatur nobis a Deo, vel etiam, quia est imago et effectus justitiæ Dei." Nam obstat clausula *in ipso;* quomodo enim diceretur in Christo, si esset in nobis? quod agnoscit Contarenus, "Justitia Dei in ipso," inquit, "quoniam ejus justitia facta est nostra, nobis donata, nobis imputata."

4. Ex Sponsione Christi.

XVIII. Quarto, Quia justificatio fit propter sponsionem Christi, et solutionem ab ipso pro nobis factam, quod sine imputatione fieri nequit. Nam ut solutio a Sponsore facta pro debitore, non potest in ejus commodum redire, nisi per imputationem, quatenus solutio a Vade facta illi applicatur, quasi ab ipso præstita esset; unde sequitur debiti expunctio, et debitoris liberatio; Ita cum Christus vadimonium pro nobis susceperit, et loco nostro solverit; quis non videt solutionem ab ipso factam, et λύτρον datum, nobis imputari ad plenam absolutionem, id. eodem loco apud Deum haberi, ac si a nobis datum esset? Hoc sensu dicimur *justificari morte et sanguine Christi*, Rom. v. 9, quia meritum obedientiæ et mortis fuit id, cujus intuitu Deus nobis reconciliatus fuit, et peccatorum veniam dedit. Eodem sensu dicitur "factus maledictio et peccatum pro nobis, ut essemus benedictio et justitia in ipso," Gal. iii. 13, 2, Cor. v. 21, quia maledictio et pœna peccati quam in se recepit loco nostro cedit nobis in benedictionis et justitiæ causam coram Deo, vi communionis illius arctissimæ quæ nobis cum eo intercedit, per quam, ut nostra peccata ipsi imputata sunt, ita vicissim obedientia et justitia ejus nobis imputatur. Quomodo sub Lege, pœna quam ferebant Victimæ loco peccatorum, imputabatur ipsis ad expiationem peccati, et ipsorum liberationem.

5. Ex Rom. viii. 3.

XIX. Quinto, Quia Christus nos justificat per id, per quod nos liberat a condemnatione Legis, et Jus illius ad vitam in nobis implet. "Quia quod erat impossibile Legi, quia erat infirma in carne, Deus misso Filio suo in forma simili peccati, et pro peccato, condemnavit peccatum in carne, ut jus Legis in nobis impleatur," &c., nimirum justificatione nostra per Legem impossibili facta per peccatum, Deus in Christo hoc beneficium nobis restituit, dum similis factus carni peccatrici, sine peccato tamen, victimam pro peccato se pro nobis obtulit, et plenissima data satisfactione peccatum condemnavit, id est, perfecte expiavit, in carne, in eum finem ut condemnatio peccati cedat in nostri justificationem, et τὸ δικαίωμα νόμου, id est, Jus quod habet, sive quoad obedientiam, sive quoad pœnam, in nobis impleatur, non inhærenter, sed imputative, dum quod Christus fecit et passus est loco nostro, nobis adscribitur, quasi id ipsum præstitissemus; sic nos in Christo reputamur totum jus Legis implevisse, quia nostro nomine Legis jus perfectissime implevit, tam quoad obedientiam, quam quoad pœnam.

6. Ex Rom. iv. 5.

XX. Sexto, Quia justificatio nostra est *justificatio impii*, Rom. iv. 5, "Ei qui non operatur, sed qui credit in eum

qui justificat impium, fides imputatur ad justitiam." Justificatio impii, non potest fieri per infusionem, sed per imputationem. Licet enim ille qui justificatur non maneat impius, sed renovetur per gratiam Christi, non potest dici justificari per illam renovationem, quæ effectus est, qui sequitur justificationem, non causa quæ eam præcedit. Et fides, per quam justificatur homo, et justus fit in Christo, non obstat quominus sit et vocetur impius in se, quatenus opponitur operanti, ut qui nihil habet quo niti queat coram Tribunali divino ad sui justificationem, adeoque *impius*, partim *antecedenter*, partim *respective* ad justificationem, non autem concomitanter, minus adhuc consequenter.

XXI. Possent huc congeri varia Patrum Testimonia, qui sententiam nostram calculo suo approbarunt, quæ brevitatis studio omittimus. Bernardi verba adscribere satis erit, quia eximie hanc doctrinam salutarem præ cæteris non semel asseruit: Epist. 190, ad Innocent., "Assignata est ei aliena justitia, qui caruit sua." Et paulo post, "Si unus pro omnibus mortuus est, Ergo omnes mortui sunt; ut videlicet unius satisfactio omnibus imputetur, sicut omnium peccata unus ille portavit." Et. Serm. 61, in Cantic., "Meum proinde meritum miseratio Domini; non sum plane meriti inops, quandiu ille miserationum non fuerit." Et paulo post, "Nunquid Justitias meas cantabo? Domine memorabo justitiæ tuæ solius, quæ est et mea. Nunquid verebor, ne non una ambobus sufficiat? Non est pallium breve, quod secundum Prophetam non possit operire duos." Et Serm. 27, "Non peccare Dei justitia est; Hominis justitia, indulgentia Dei."

Fontes Solutionum.

XXII. Christus non tantum debuit restituere bona in Adamo amissa, sed etiam depellere mala per Adamum contracta. Erant autem duo, *Reatus* et *Corruptio* naturæ, quibus duo bona opponi debuerunt: *Justitiæ imputatio* ad tollendum reatum coram Deo, et *Renovatio naturæ*, ad corruptionem inhærentem sanandam. Deinde Christus non restituit tantum bona amissa, sed longe excellentiora: amisimus justitiam mutabilem, sed restituitur nobis immutabilis; amisimus tantum inhærentem, et datur nobis cum inhærente imputata, sine qua inhærentis non possemus fieri participes: Alias si nihil redderetur in Christo, quam quod amissum est in Adamo, remissio peccatorum non daretur nobis in Christo, quia non fuit amissa in Adamo.

XXIII. Quod imputatur alicui per meram acceptilationem, id revera solutum non est, sed pro soluto habetur; sed quod imputatur propter veram solutionem ab alio factam, supponit rem esse solutam: At Imputatio Justitiæ Christi, de qua loquimur, non intelligenda est primo sensu, qui improprius est, pro imputatione quæ fit absque omni solutione sive Debitoris, sive Sponsoris; Sed posteriori, quatenus fundatur in solutione aliena Christi Sponsoris.

XXIV. Licet justificemur per Justitiam Christi imputatam; Non sequitur nos non minus justos esse quam Christum, et ita censeri ad instar Christi, Servatores et Redemptores Mundi; et Christum propter imputatam ipsi nostram injustitiam posse dici peccatorem. Quia debet sua manere semper dignitas Capiti, ut membra sint conformia Capiti, sed in suo ordine, et non ut ipsa sint Caput. Ita quamvis quoad imputationem vere justi simus coram Deo, Christus tamen longe perfectiori modo justus est; nos enim tales sumus relative in ipso, et quidem precario, et dependenter, Christus vero infinite, originaliter, inhærenter, et subjective. 2. Possumus quidem propter Justitiam Christi nobis imputatam dici *redempti et salvari passive*, sed non *redemptores active*, quia is tantum redemptor esse potest, cujus justitia alteri imputatur, non ille qui ejus imputatione eget. 3. Chris-

tus propter imputatum ipsi nostrum peccatum, non potest dici peccator, quod importat corruptionem inhærentem, sed victima tantum pro peccato, quæ pœnas peccato debitas in se recepit, adeoque reatum auferendum, non maculam.

XXV. Ubi duæ sunt formæ et qualitates contrariæ physicæ sub eodem genere; ibi certum est denominationem fieri potius ab intrinseca, quæ subjectum magis afficit, quam ab extrinseca. At justitia inhærens, et justitia imputata, non sunt sub eodem genere; Illa quidem in genere relationis, ista vero sub genere qualitatis; Ideo nihil obstat subjectum denominari ab utraque sub diversa σχέσει. Nam quum respicitur qualitas inhærens, dicitur peccator et impius, sed quum respicitur relatio externa et forensis, dicitur justus in Christo. Verum quidem est neminem justum posse dici inhærenter justitia aliena, quia si est inhærens, non amplius est aliena. Sed potest tamen imputative dici *justificatus*, cum quotidie inter homines debitor propter solutionem a Sponsore præstitam liber et solutus dicatur, qui ære alieno in se erat constrictus. Quod Augustinus eleganter exponit lib. xxiii. de Trinit. cap. 14: "Utique justum est, ut debitores quos tenebat Diabolus, liberi dimittantur in eum credentes, quem sine ullo debito occidit." Unde patet exemplum Æthiopis allatum a Bellarmino, qui potius a nigredine corporis, quam ab albedine vestis, sit denominandus, esse ἀπροσδιόνυσον; Cum hic non agatur de qualitate inhærente, vel de veste adhærente, sed de relatione juridica illi a Judice donata. Præterquam quod Æthiops semper manet Æthiops eodem modo; sed fidelis non manet impius, sed convertitur.

XXVI. Quamvis Deus nos justificet propter Justitiam Christi imputatam, non desinit judicium ejus esse secundum veritatem, quia non pronunciat nos justos in nobis subjective, quod falsum esset, sed in alio imputative et relative, quod est verissimum. Sic Deus vere rem æstimat et judicat uti est, non in se et natura sua, sed in Christo.

XXVII. Sponsa in Cant. cap. iv. 7, dicitur *tota pulchra* bifariam. 1. In *Capite* et Sponso suo imputative, quum ejus justitia omnes maculæ ejus ita teguntur, ut nulla sit amplius in ea condemnatio, nec videat Deus in ea quicquam quoad cognitionem practicam et pœnalem, quod animadvertat. 2. In se *inhærenter*, quia per Spiritum renovata est perfecte, si non perfectione graduum, at perfectione partium et gratiæ, quæ tandem est coronanda perfectione gloriæ.

XXVIII. Licet Justitia Christi imputata statuatur a nobis in fundamentum nostræ coram Deo justificationis, non desinit ideo esse mere gratuita a parte nostri; quia merum Dei misericordiæ est donum, quod Sponsor nobis a Deo datus est, et in locum nostrum suffectus, et quod illius obedientia et justitia, quam ipsi ex rigore Legis præstare debuissemus, nostra apud Deum censetur, et nobis inputatur; Atque ita Jus Legis in nobis impletur, Ro. viii. 4, et justificatio ita desinit esse ex operibus Legis a nobis præstitis, ut non fiat tamen contra illam, sed juxta illam, et Lex non modo non irrita fiat, sed potius stabiliatur per fidem, Rom. iii. 31.

XXIX. Licet Justificatio possit dici extrinseca objective, quatenus est imputatio justitiæ, quæ est formaliter extra nos, est tamen *nostra* terminative: Nec magis absurdum est Justitiam Christi, nobis esse extrinsecam, et tamen nobis imputari, quam absurdum est peccata nostra esse Christo extrinseca, et tamen Christo ad pœnam imputari, vel, (ad hominem,) quam est absurdum satisfactiones Sanctorum aliis imputari, ut pertendunt Pontificii.

XXX. Ut inobedientia Adami vere nos peccatores constituit per imputationem; Ita et Justitia Christi vere nos justificat imputative. Ita *Imputatum* bene opponitur *inhærenti*, sed non *vero*, quia non fingimus imputationem, quæ consistat in mera opinione et juris fictione, sed quæ maxime realis est et vera, sed ista veritas est imputationis, non infusionis, juridica, non moralis.

XXXI. Imputari recte dicitur Justitia Christi nobis in Justitiam, non ut reputetur justitia, quæ antea jam erat, sed ut nostra fiat quæ antea erat aliena, et ut propter eam justi pronunciemur, et ad vitam æternam acceptemur.

QUÆSTIO IV.

An Justificatio consistat tantum in Remissione peccatorum? An vero complectatur etiam Adoptionem et Jus ad vitam? Prius Neg., Poster. Affirm.

I. Diximus de causa meritoria seu fundamento Justificationis; Nunc de ejus *forma* seu *partibus* agendum est; In quo variantes sunt Theologorum sententiæ.

Status Quæstionis.

II. Sunt qui sola Remissione peccatorum totam Justificationem absolvi contendunt; Ut tunc nos justificare Deus censendus sit, quando peccata nostra nobis condonat, et ab omni pœna absolvit. Atque in ea sunt sententia, qui solam justitiam passivam Christi nobis imputari statuunt. Alii vero duas partes in Justificatione ponunt, *Remissionem peccatorum*, et *Imputationem justitiæ*; Illam quæ eximit peccatorem a pœna, Istam, quæ eam reddit præmio seu vita dignum.

III. Nobis vero neutra sententia satis accurate hoc argumentum explicare videtur. Non prima, quia, ut postea dicemus, ad justificationem plenam non sufficit a pœna absolutio, sed requiritur etiam juris ad vitam communicatio. Nec si Orthodoxi nonnunquam justificationem sola remissione peccatorum contineri asserunt, sequitur eos non agnoscere etiam Jus ad vitam: Quia ita loquuntur contra Pontificios, qui ad justificationem, non modo remissionem peccatorum pertinere volunt, sed etiam internam animi renovationem, et justitiæ infusionem; adversus quos bene statuunt sola remissione peccatorum, sub qua et jus ad vitam complectuntur, totam justificationem absolvi, exclusive ad renovationem hominis, seu infusionem justitiæ.

IV. Sed nec secunda sententia simpliciter recipi potest, quia in ea perperam conjunguntur remissio peccatorum, et imputatio justitiæ, quasi essent partes sibi respondentes; Remissio quidem prima, Imputatio vero justitiæ altera: Cum tamen non sibi invicem respondeant ut pars parti, sed ut causa ad effectum, et fundamentum ad id quod eo nititur, et ab eo pendet. Nam si recte philosophari volumus, Deus nobis non remittit peccata, et postea imputat justitiam, sed primo imputat justitiam, et exinde propter imputatam illam justitiam, peccata nobis remittit. Satisfactionem enim et λύτρον intercedere necesse est, ut remissio a Deo concedi possit illæsa sua justitia, et ut legitimum sit fundamentum sententiæ absolutoriæ, quæ in gratiam Electorum fit. Quod si per imputationem justitiæ nihil aliud intelligere vellent Theologi, quam Juris ad vitam collationem, ut multos eo respicere certum est, vere quidem id statuunt sed non satis accurate loquuntur.

V. Itaque sic rem facilius et clarius concipi posse credimus: Christo Sponsore et Capite nobis a Deo destinato et dato, istius unionis virtute fieri, ut quicquid ab ipso præstitum fuerit, vel perlatum, ad perfectam Legis impletionem tam quoad præcepta, quam quoad sanctionem pœnalem, nostrum censeatur, ut nostro loco præstitum, et nobis a Deo imputetur, ac si a nobis ipsis esset peractum. Ex hac vero justitiæ perfectissimæ imputatione fluere duo beneficia, tum remissionem peccatorum, tum juris ad vitam collationem, sive Adoptionem, quibus duobus tota contineatur justificatio; ut *justitiæ imputatio* sit fundamentum et causa meritoria justificationis, *absolutio* vero et adoptio, duæ partes justificationis, et totidem effectus justitiæ imputationis, quæ ab invicem sint inseparabiles. Nam ut non potest concedi venia peccati, nec jus ad vitam conferri, nisi supposita justitiæ imputatione, cujus interventu Deus potest sine præjudicio justitiæ a pœna liberare, et vita donare: Ita posita tali imputatione necessario fluit utrumque istud beneficium, ex gemina istius justitiæ proprietate, quatenus habet vim satisfactoriam et meritoriam simul; ratione prioris Justitia imputata est fundamentum remissionis peccatorum; ratione posterioris est causa juris ad vitam.

Remissio et Jus ad vitam duæ partes justificationis.

VI. Duo autem ista beneficia hic conjungenda esse non una ratione probatur, sive Legem ipsam attendamus, quæ implenda fuit, sive necessitatem nostram, sive rerum naturam, sive Scripturæ vocem spectemus. Nam ut *Lex* duas sanctionis partes continet, hinc pœnam mortis transgressoribus, inde præmium vitæ obedientibus: Ita Jus Legis quod per justificationem Christi in nobis impletur, non potest obtineri, nisi cum remissione peccatorum, quæ pœnæ liberationem importat, habeamus jus ad vitam, quod perfectissime obedientia sua Christus nobis acquisivit.

VII. Secundo, *salutis necessitas* id ipsum exigebat. Ut enim duo mala per peccatum in nos derivata sunt, 1. Quod *rei* facti sumus coram Deo. 2. Quod *inimici* et a Deo fonte vitæ alieni: reatus mortis in quem incurrimus, et privatio vitæ quam amisimus: Ita non potuimus in integrum restitui, nisi per remissionem peccatorum tolleretur reatus mortis, et per adoptionem daretur jus ad vitam. Et ut felicitas non in privatione tantum mali posita est, sed potissimum in possessione boni, non satis fuit a malo seu morte eximi, nisi etiam jus ad bonum seu vitam collatum fuisset.

VIII. 3. *Rei natura* hoc ipsum evincit. Quia aliud est redimere a pœna, aliud præmium etiam addicere; aliud a morte liberare, aliud vita et felicitate donare; ex carcere educere, et super thronum evehere. Illud tollit malum, hoc vero bonum etiam superaddit; Ut si servus fugitivus non modo absolvatur a pœna debita, sed et evehatur ad dignitatem et jus filii. Licet enim hæc duo inseparabili nexu inter se conjuncta sint ex Fœdere Gratiæ, Ex natura rei tamen potuerunt separari; Ut Adamus etsi innocens ab initio Creationis, et nulla pœna dignus, non tamen statim dignus fuit præmio, donec curriculum obedientiæ perfecisset: Ita non necesse fuit absolute, ut ille cui peccata sunt remissa, et qui a mortis reatu liberatur, illico immortalitatis corona donaretur, cum si Deo libitum fuisset, potuisset hominem denuo ad opus amandare, quo præmium consequeretur. Liberationem a carcere sequitur quidem necessario libertas, sed non statim Diadema, et Thronus. Joseph solutus a vinculis, non ideo præfici debuit Ægypto. Mephiboseth e squalore et situ eductus; non statim evehendus fuit ad Regis mensam. Ita duo distincte concipienda sunt in hoc beneficio, Venia peccati commissi, cum liberatione a maledictione Legis, et præmii seu benedictionis Collatio.

IX. Scriptura non uno loco hæc connectit, et distinguit, Gal. iv. 4, 5. "Christus factus est ὑπὸ νόμον, ut liberaret eos qui erant sub Lege," scilicet quoad maledictionem, *et ut adoptionem acciperemus*, id. jus ad vitam, quod ex adoptione fluit, quod alibi Paulus, Act. xxvi. 18, confirmat, quam per fidem dicit nos accipere *remissionem peccatorum* et κλῆρον *sortem inter Sanctificatos*, id est, jus ad vitam æternam cum cæteris piis. Eo pertinet gradatio quam nectit, Rom. v. 1, 2, inter *pacem*, et *gloriam*, quum ait justificatos fide *pacem habere apud Deum, et gloriari sub spe gloriæ Dei:* pax respicit liberationem a pœna, et gloriatio supponit collationem juris ad vitam, quod est fundamentum spei nostræ. Ideo, ver. 9, 11., conjungit τὸ *servari ab ira*, et *gloriari de Deo.* Hoc ipsum jam Daniel, c. ix., insinuaverat, quum Messiæ venturo tribuit *propitiationem iniquitatis*, per quam remissio obtineretur, et *adductionem justitiæ seculorum*, cujus vi jus ad vitam daretur. Nec aliud vult Christus, quum promittit Credentibus *transitum a morte ad vitam*, id est, non modo liberationem a morte, sed et possessionem vitæ. Johannes eodem respicit, quum dicit Christum non tantum nos *lavare a peccatis* remissionem eorum obtinendo, sed etiam *facere Reges et Sacerdotes*, qui jus felicitatis et gloriæ obtineant, Apoc. i. 5, 6.

X. Unde patet falli eos, qui *Remissionem peccatorum*, et *Imputationem justitiæ* volunt differre solum ratione diversorum terminorum a quo et ad quem, ut non est tectio nuditatis, et indutio vestis, eo quod peccatum et justitia sint contraria ἄμεσα, quorum uno posito tollitur alterum. Hæc enim longe aliter se habent, et ut jam dictum; ita sunt conjungenda, ut non sint tamen confundenda, sed distinguenda, ut realiter inter se differunt; cum imputatio justitiæ habeat rationem causæ, et remissio effectus: vel si imputatio justitiæ ponitur pro jure ad vitam, se habeat respectu remissionis ad modum partis, quæ cum ea formam justificationis constituit. Unde non sunt comparandæ inter se ut nuditatis tectio, et indutio vestis, quæ unum idemque sunt reipsa; sed ut in reo liberatio a pœna, et dignitas regia.

XI. Peccatum quidem et justitia sunt contraria ἄμεσα; sed non Justitia, qua significat perseverantiam in justitia et perfectionem ipsam. Aliud enim est carere vitio, aliud vero perstitisse in officio, et meruisse: Adamus illud habuit, non hoc. Ita inter mortem et vitam qua talem nihil est medium, sed inter mortem æternam, et vitam beatam, media est vita mortalis et animalis, vita pia et sancta, sed in statu viæ, non patriæ, et sub obligatione merendi per obedientiam. Sic multa intercedere adhuc poterant inter flammas gehennæ et cœli gaudia, pœnæ liberationem, et præmii possessionem, supplicium servorum, et dignitatem filiorum. Qui ergo nobis adoptionem et hereditatem confert, qui servi eramus æternis addicti pœnis, annon beneficium mirifice auget? Multum erat manumitti, et libertos fieri; Nunc vero liberos pronunciari et hæredes, hic est cumulatus et apex misericordiæ.

XII. Quum Paulus, Rom. iv. 5, 6, 7, a remissione peccatorum ad imputationem justitiæ argumentatur; Non hoc facit propter æquipollentiam, quasi ab invicem duo ista non differrent, et unum idemque significarent; Sed propter individuam utriusque connexionem, quia nemini potest dari remissio peccatorum, nisi propter imputationem justitiæ, et nemini imputatur justitia, quin illico condonentur illi peccata.

XIII. Licet qui remissionem peccatorum omnium tam omissionis quam commissionis obtinet, liberetur a pœna, quæ illi debebatur propter talia peccata, et hactenus justus possit pronunciari, vel potius justificatus et

absolutus: Non tamen propterea accurate loquendo potest censeri nihil omisisse reipsa boni, et nihil commisisse mali. Deus censet per remissionem hominem non injustum, non quia judicat eum nunquam peccasse et carere labe, sed quia condonat et ignoscit reo quicquid mali commisit. Ignoscere autem, et propter κατορθώματα præmio dignum censere et honore afficere, longe differunt. Vide quæ supra dicta sunt, Loc. XIV. Qu. xiii. Th. 28, et seq.

QUÆSTIO V.

DE REMISSIONE PECCATORUM.

An Remissio peccatorum consistat in eorum absoluta abolitione? An vero in eorum condonatione? Et An, remissa culpa, retineatur quædam pœna? An vero omnis remittatur? Prius Neg., Poster. Affirm. contra Pontif.

Prima Propositio de Remissione peccatorum, quod non sit eorum abolitio, contra Pontificios.

I. Quia circa Remissionem peccatorum variæ moveri solent Quæstiones, paucis eas sub tribus Propositionibus attingemus.

II. Prima, *Remissio peccati non consistit in maculæ seu qualitatis vitiosæ abolitione, Sed in culpæ et reatus ex ea orientis gratuita condonatione*, Opponitur Pontificiis, qui ut serviant hypothesi de justificatione physica per infusionem, pertendunt Remissionem peccati consistere in ejus reali deletione, tam quoad maculam, quam quoad reatum; ut remissio non fiat nisi succedat infusio justitiæ, ut tenebræ non fugantur nisi lumen succedat.

III. Sed falsitatem istius commenti evincit: 1. *Modus loquendi*, et propria remissionis significatio inter homines, quæ non infert peccati extinctionem, sed tantum condonationem; Ut Princeps crimen remittendo non tollit, sed tantum condonat, et a pœna propter illud debita liberat. 2. Scripturæ phrases synonymæ idem docent, quum remissio exprimitur per *tectionem*, Psal. xxxii. 1, non ut non sint, sed ut in Dei Judiciis conspectum non veniant ad condemnationem, qua de causa Christum induere debemus, ut ejus justitia tegat peccata nostra coram Deo; per *non imputationem*, ver. 2, ut propter ea non puniamur, ut merentur; per *non recordationem*, Jer. xxxi., ut Deus practice ea justitiæ suæ non sistat ad pœnam de iis sumendam; per *deletionem* et *expunctionem*, Psal. li. et ciii., Act. iii. 19, Col. ii. 14, non maculæ, sed reatus, quomodo creditor de libro rationum expungit debitum, cujus gratiam facere vult debitori, chirographum ipsum delendo et scindendo, ne ullam vim amplius habeat; ita Deus peccata quæ sunt scripta in libro suo, et quibus simus ipsi ὑπόδικοι, delet quum ea condonat, liberando nos a reatu, cui propter illa obstricti eramus; per *projectionem post tergum*, et *dejectionem in profundum*, Mich. vii. 19, ne inveniantur amplius ad judicium; per *purgationem* per modum propitiationis, et ἱλασμοῦ, Heb. i. 3, et ix. 14, ut culpæ reatus, qui nos exosos et abominabiles Deo reddit, mundetur, allusive ad ῥαντισμὸν sacrificiorum Veterum, qui non tollebat maculam inhærentem, sed reatum adhærentem; per *aversionem faciei*, Psal. li. 9, et *translationem*, 2 Sam. xii. 13, et similes phrases, quæ juridicam reatus condonationem recte important, sed non realem maculæ abolitionem.

IV. 3. Si Remissio peccati esset vitiositatis inhærentis abolitio: Ut illa perfecta est, ista etiam perfecta esse deberet, quod repugnat Scripturæ, quæ peccatum in nobis semper superesse testatur, et propriæ Sanctorum

experientiæ, qui de lucta Carnis et Spiritus semper queruntur. 4. Si non imputare peccatum est illud expellere, et infundere justitiam ; Ex opposito imputare peccatum erit infundere peccatum. Quod falsum esse ex Christo patet, cui imputatum est peccatum, sed non infusum.

Fontes Solutionum.

V. Licet per remissionem peccati tollatur *reatus actualis*, seu obligatio ad pœnam ; non statim tollitur *reatus potentialis*, seu meritum intrinsecum peccati, quod fluit ex macula inhærente, quia remissio in eo tantum sita est, ut a Judice reus liberetur ab actuali pœna ipsi debita, non vero statim ab omni vitiositate. Unde Paulus dicit quidem, Rom. viii. 1, nullam esse condemnationem iis qui sunt in Christo, sed non nihil esse condemnabile, vel condemnatione dignum, quia quamdiu manet peccatum in nobis, (manet autem quamdiu vivimus,) datur semper aliquid condemnabile, etsi actu propter intercedentem gratiam Judicis nos non amplius condemnet.

VI. Alia est *tectio theoretica* peccatorum, quæ pertinet ad Omniscientiam, juxta quam certum est nihil tegi posse Deo, nisi quod penitus deletur et aboletur : Alia *practica*, quæ respicit justitiæ exercitium, et sic tegi potest Deo, quod adhuc est in subjecto, quando Deus non videt illud ut animadvertat, delet illud de libro suo ne veniat in rationem. Ita peccata dicuntur tegi coram Deo, non quia absolute tolluntur, ut non sint, sed quia ad pœnam non deputantur. Unde August. in Psal. xxxi. Concil. 2., *Tecta ergo peccata quare dixit? Ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, nisi punire ?*

VII. Quamvis remissio peccatorum exprimatur variis phrasibus, quæ realem ablationem notant ; non sequitur inferre totalem peccati abolitionem ; quia in remissione est aliquid reale, per illam quippe vere et realiter a persona tollitur obligatio actualis ad pœnam, et ipsa pœna. Deinde illæ phrases, quales sunt *tollere*, *auferre*, *delere*, *mandare*, *abluere*, *purgare* peccata, partim per alias explicantur, quæ reatus ablationem significant, non vero non existentiam peccati, partim a sacrificiorum effectu petuntur, qui erat propitiatio et purgatio peccati, non per abolitionem maculæ, sed per deletionem reatus, et condonationem pœnæ.

VIII. Licet non negemus aboleri reipsa peccatum in iis, quibus remittitur ; non sequitur ideo remissionem ipsam consistere in tali abolitione. Quia illa versatur tantum circa reatum peccati, Ista circa maculam ; Illa peccatum considerat cum relatione seu obligatione ad pœnam, Ista ut qualitatem subjecto inhærentem ; Illa simul et semel peragitur, Ista paulatim et successive. Nec peccati remissionem ex natura rei statim sequitur justitiæ infusio, ut qui remittit debitum alicui, non statim novam pecuniam illi dare debet ; Et nos remittimus peccata aliis, nec propterea ex illis ea expellimus. Alia quippe est *actio* quæ fit *de aliquo* et circa illum objective, alia quæ fit *in aliquo* subjective.

Secunda Propositio, Remissio est totalis tam culpæ, quam pœnæ.

IX. Secunda Propositio : *Remissio peccati totalis est et absoluta, tam pœnæ, quam culpæ.* Hæc etiam est contra Pontificios, qui Remissionem partialem et non totalem urgent, culpæ, sed non pœnæ, vel pœnæ æternæ, sed non temporalis. Concil. Trid. Sess. vi. c. 30, "Si quis post acceptam justificationem, cuilibet peccatori pœnitenti, ita culpam remitti, et reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exsolvendæ, vel in hoc seculo, vel in futuro, antequam ad Regnum Cœlorum aditus patere possit, Anathema sit."

X. Remitti culpam, non remissa pœna, est ἀσύστατον, quia nulla datur pœna sine culpa, et remissio culpæ nihil aliud, quam liberatio a pœna. 2.

Repugnat *Scripturæ*, quæ nuspiam loquitur de peccati remissione, nisi supponendo nullam ejus pœnam exigi, alias magna in Scripturas perturbatio invehetur, et nihil ex illis fixum et certum haberi poterit; et magna caligo offundetur tum promissionibus, tum comminationibus divinis, quoties vel peccati remissio promittitur, vel negatur, an sit culpæ tantum, an etiam pœnæ, et an omnis, an certæ cujusdam. Rursus quomodo diceretur Deus projicere post tergum, non imputare, delere, non recordari, si eorum pœnam adhuc exigit, id. recordatur et ad pœnam imputat? 3. *Modus loquendi communis* non patitur, ut a quo aliqua peccati pœna exacta est, ei peccatum remissum fuisse dicatur; sic enim aliquid simul et semel diceretur quis ἀφιέναι et κρατεῖν, *dimittere*, et *retinere*, quod implicat, ut nemo dixerit debitum alicui remissum esse a quo ejus solutio adhuc exigitur. 4. *Natura remissionis*, quæ plane est gratuita, non potest hoc ferre, quia quod soluto aliquo pretio comparatur, non potest dici gratuitum. 5. Justificati non possunt habere pacem apud Deum juxta Paulum, Rom. v. 1, si pœnis proprie dictis, vel in vita, vel post mortem adhuc vexandi sunt. 6. In fidelibus post acceptam justificationem nulla amplius est condemnatio, Rom. viii. 1. Ergo nulla remanet pœna, quippe condemnatio est pœnæ adjudicatio.

XI. 7. Ista hypothesis supponit, vel Christum non plene satisfecisse, pro nobis, vel Deum bis ejusdem debiti solutionem exigere, quod utrumque impium et blasphemum. Nec reponendum "Subordinata non pugnare: quia satisfactiones hominum pendent a Satisfactione Christi, ab eaque vim satisfaciendi habent; Christum satisfecisse immediate pro culpa et reatu mortis æternæ, mediate autem pro pœna etiam temporali, quatenus gratiam præbet, per quam nos ipsi Deo satisfaciamus." Quia 1. Gratis supponitur satisfactiones nostras subordinari posse Satisfactioni Christi, cum expresse illi opponantur; nam si ex *Lege justitia*, *Christus frustra mortuus*, Gal. ii. 21. 2. Ista mediata satisfactio inaudita est in Scriptura, quæ nunquam dicit Christum satisfecisse, ut nobis acquireret vim satisfaciendi; sed δι' ἑαυτοῦ *per seipsum* peccatorum expiationem fecisse, et sic nos Deo reconciliasse, et a Legis maledictione nos liberasse, factum pro nobis execrationem. Quomodo vero posset dici Christus peccata nostra tulisse in corpore suo super lignum, id est, pœnas eorum, et a maledictione nos liberasse, et Chirographum quod nobis erat adversum delevisse et tulisse de medio, Col. ii. 14, et unica oblatione in perpetuum consummasse eos qui sanctificantur, Heb. x. 14, si aliquarum pœnarum reatu tenentur adhuc fideles, pro quo ipsis adhuc satisfaciendum sit? Denique modus loquendi non patitur, ut pro nobis satisfecisse dicatur, nisi qui ære suo debitum nostrum expunxit.

XII. Non minus absurde regeritur "Satisfactiones nostras requiri, ut Satisfactio Christi, et Remissio per eam acquisita nobis applicetur." Quia licet applicanda sit singulis fidelibus Christi Satisfactio ut ipsis prosit, hoc per Verbum et Sacramenta externe, per Spiritum et fidem interne fieri debet, non vero potest per satisfactiones fieri, quæ Deo debent offerri, non hominibus; Nec unquam fando auditum, remissionem debiti applicari ejus exactione, et debitori, ut is solutione pro ipso et Sponsore præstita fruatur, hoc incumbere, ut quam pro eo Sponsor numeravit pecuniam, is quoque eandem postea Creditori ex ære suo numeret, vel certe aliquam ejus partem. Rursus si, ut nobis Christi pro pœnis temporalibus Satisfactio applicetur, requiruntur satisfactiones nostræ, cur non pariter necessariæ erunt, ut applicetur eadem pro culpa et pœna æterna? Vel si non requiri fatentur ad istam applicationem; cur requirentur ad aliam, cum nulla afferri possit discriminis ratio? Denique si Satisfactio Christi satisfactione nostra appli-

cari debet, satisfactio nostra iterum alia satisfactione veniet applicanda, et sic in infinitum.

XIII. Quod Scriptura dicit nonnunquam de Judicio adversus Ecclesiam et fideles exercito, ut 1 Pet. iv. 17, 1 Cor. xi. 32, et alibi, non favet errori Pontificiorum. Quia aliud est Judicium vindictæ Judicis, Aliud Judicium castigationis Paternæ; Aliud Legale, aliud Evangelicum; Illud ex ira et odio, Hoc ex amore et studio; Illud ad destructionem et exitium, Hoc ad correctionem et salutem; Illud in impios et reprobos, Istud in pios et fideles, non ut perdat, sed ut doceat, et cautiores in posterum reddat. Unde August. Sermo. de Pœnit., "Quod pateris unde plangis, medicina est, non pœna; castigatio, non damnatio; noli repellere flagellum, si non vis repelli ab hæreditate." Prius est ἀσύστατον cum remissione, non posterius.

XIV. Licet afflictiones per se et natura sua sint veræ peccati pœna juxta Legis comminationem, Levit. xxvi., Tamen propter gratuitam reconciliationem cum Deo in Christo desinunt esse τιμωρίαι. Et fiunt vel παιδεῖαι id. paternæ castigationes, 1 Cor. xi. 32, Heb. xii. 8, vel δοκιμασίαι necessariæ probationes, ut nobis et aliis manifesti fiamus, Jac. i. 2, 3, vel μαρτύρια sive testificationes de veritate doctrinæ, Act. v. 41. Ideo et beneficiis Dei accensentur, Psal. xciv. 12, Job. v. 17, Phil. i. 29, Heb. xii. 6, 7. Et cum gaudio conjunctæ sunt, Act. v. 41, Jac. i. 2, Heb. xii. 11. Et gloriationem comitem habent, Rom. v. 2, 3. Si ergo vocantur adhuc pœnæ post remissionem peccati, hoc non dicitur proprie, quia deest illis ratio formalis pœnæ, ut scilicet ex ira Judicis infligatur ad ultionem peccati, et peccatoris exitium; sed improprie, tum quia per se erant pœnæ peccati, tum quia tendunt ad destructionem carnis et veteris hominis.

XV. Posita autem ista plena et totali peccatorum remissione, corruit *Thesaurus Indulgentiarum* Papalium, et fœdissima illa mysterii Iniquitatis nundinatio. Nam si remissio quæ indulgetur fidelibus, integra est et totalis, quæ eos liberet ab omni culpa et pœna; Quorsum finguntur adhuc necessariæ satisfactiones, vel propriæ, vel alienæ ad pœnas si non æternas, saltem temporales exsolvendas? Mitto varia, quæ Erroris istius non modo vanitatem, sed et falsitatem arguunt, de quibus dicendum erit suo loco, ex quibus constabit commentum hoc non modo esse ἄγραφον, sed et ἀντίγραφον, et ἄλογον, et innumeris contradictionbus et impietatibus scatens. Unde mirum videri non debet, si hac occasione, ut notum est, cœptum fuerit Reformationis Opus anno superioris seculi, 1519; Tiguri per Zuinglium, anno vero 1517, Witebergæ per Lutherum, qui turpissimam illam rerum sacrarum mercaturam ferre non potuerunt.

XVI. Nec hic recurrendum ad Indulgentias Veterum, quæ nihil commune habent cum Papalibus hodiernis; Ut hoc ignorare non possunt, qui aliquam notitiam veteris Disciplinæ habent. Constat quippe in Ecclesia Veteri Pœnas et Satisfactiones quasdam Canonicas valde austeras peccatoribus publicis impositas fuisse per Canones pœnitentiales, quorum specimina videre est, non solum in *Canonibus Concilii Elibertini, Ancyrani, et Niceni;* sed etiam in *Decreto Burchardi, Yuonis, et Gratiani,* quæ non præstabantur proprie Deo in foro poli in pœnam satisfactoriam illorum peccatorum, sed tantum ipsi Ecclesiæ ad extinctionem et reparationem scandali, quo læsa fuerat. Cum vero propter illum rigorem multi ad desperationem adigerentur, imo ad Gentilismum relaberentur; Inventum est temperamentum Indulgentiarum, quas peccatores, vel per Martyrum ad metalla damnatorum intercessionem obtinebant, vel a suis Episcopis consequebantur, animadverso eorem serio dolore, ne a tristitia absorberentur, quibus laxata illa severitate, ante tempus Canonibus præstitutum

Communioni restituebantur, et pœnarum Canonicarum illis gratia fiebat, ut videre est apud Cypria, Epist. lib. iii., Epist. xv., xvi., xvii., et Can. v., et xi. Concilii Niceni, et xxi., xxii. Ancyrani, et xxxvii. Concilii Agathensis. Postea Canonum pœnitentialium jugum plerisque detrectantibus, introductæ sunt Satisfactionum Canonicarum partim permutationes, partim redemptiones. Unde ex Pœnitentiali Rom. apud Burchardum trium dierum Jejunium redimebatur recitatione quinquaginta Psalmorum, et alicujus egeni nutritione vel tribus denariis ab eo qui Psalmos nesciret. Hac autem porta Redemptionum semel data, cœpit undecimo demum seculo sub Urbano II. nundinatio indulgentiarum, quæ ut pluris fierent, varia sunt excogitata commenta de earum valore et efficacia, non solum in foro soli, quoad pœnam Canonicam, sed etiam in foro poli, et quoad satisfactionem præstandam justitiæ divinæ pro peccatis. Unde patet quantum istæ Indulgentiæ differant a Veteribus, quæ nihil aliud erant quam relaxationes pœnarum Canonicarum, et dispensationes ab earum severitate ad privatorum consolationem, et communem Ecclesiæ ædificationem. Istæ vero statuuntur esse relaxationes pœnarum satisfactoriarum justitiæ divinæ.

Tertia Propositio, Remissio extenditur ad omnia peccata.

XVII. Tertia Propositio: *Remissio extenditur ad omnia omnino peccata fidelium cujuscunque sint generis, tam ad futura quam præterita, et præsentia, sed in suo ordine.* Quæstio hic movetur ratione peccatorum futurorum, An etiam cum præteritis et præsentibus simul et semel remittantur? Non desunt enim etiam ex Nostris magni nominis Theologi, qui censeant in Justificatione peccatoris, omnia ejus peccata futura æque ac præterita simul et semel remitti, tum quia Justitia Christi, quæ fundamentum est nostræ justificationis, tota quantaquanta est nobis simul et semel imputatur, tum quia justificatio nullum locum relinquere debet condemnationi, Rom. viii. 1. Imo justificati pacem habeant apud Deum, Rom. v. 1, et beati prædicentur, Psal. xxxii. 1, quod dici non posset, si possent adhuc subesse condemnationi propter futura peccata non remissa.

XVIII. Nos distinctione rem posse expediri arbitramur. Peccata omnia tam futura quam præterita non posse dici remitti simul et semel *formaliter* et *explicite*, quia, ut non Entis non sunt accidentia, ita quandiu peccatum non est, pœna ei non debetur, et dum non debetur, non potest remitti; Ut non potest expungi debitum nondum contractum. Accedit quod ad remissionem peccati, requiratur ejus confessio et pœnitentia, quæ dari non potest nisi commissum sit. Unde jubemur quotidie petere remissionem peccatorum, quæ sit applicanda peccatis commissis, non ante ipsa perpetrata præoccupanda. Sed quia in justificatione applicatur nobis Justitia Christi, quæ fundamentum est, quo nititur remissio omnium nostrorum peccatorum, et quia ex Fœdere Gratiæ Deus pollicetur se peccatorum nostrorum non recordaturum; nihil obstat, quominus peccata hoc sensu dicantur remitti *eminenter et virtualiter;* quia in Justitia Christi nobis imputata fundamentum est istius remissionis. Atque ita peccata omnia nostra remittuntur a Deo sive præterita, sive præsentia, sive futura, sed pro ratione temporis quo committuntur, ut præterita et præsentia actu remittantur, futura vero quum admissa fuerint remittenda sint certissime ex Dei promissione. Sic salvo manente Justificationis statu, et salva manente acceptatione personæ, et remissione generali delictorum commissorum, sequentia et futura quoad absolutionem particularem non condonantur actu ante eorum patrationem, imo ante actam de iis pœnitentiam, vel generalem, vel particularem.

XIX. Fateor si respicitur ad *æternum Dei propositum*, in quo omnia

etiam futura obversantur Deo ut præsentia, Act. xv. 18, et ad *Christi meritum* et impetrationem, qui λύτρον sufficientissimum Deo obtulit pro expiatione omnium peccatorum nostrorum, ut et ad *promissionem* a Deo datam in Fœdere Gratiæ de eorum remissione, posse dici remissionem sub hac σχέσει extendi ad omnia peccata sive præterita sive futura. Sed si attenditur *remissio ipsa actualis*, quæ fit per intimationem sententiæ absolutoriæ in corde hominis credentis et pœnitentis, non potest referri nisi ad peccata jam commissa; Ita ut ad reatum peccatorum sequentium tollendum requiratur particularis remissionis applicatio, non modo quoad remissionis sensum et certiorationem, sed et quoad ipsam condonationem veram et realem.

XX. Ut persona cui peccata remittuntur potest spectari, vel quoad *statum* gratiæ, in quo constituitur per justificationem, vel quoad *actus* particulares, quos subinde potest committere, Ita Remissio potest spectari bifariam: Vel *generaliter* quoad *statum*, juxta quem Deus peccatorem credentem et pœnitentem in gratiam recipit propter Christum, et peccatorum omnium, quorum reus est, veniam illi largitur; Vel *specialiter* quoad *actus particulares* peccatorum, in quæ subinde incurrit, ad quorum reatum tollendum indiget particulari absolutione. Non quod status justificationis in quem translatus est dissolvatur; Vel remissio semel collata abrogetur; quia Deus manet semper Pater ejus, sed Pater iratus propter peccata recens commissa, quæ licet *filium iræ* constituere eum non possint, propter Vocationis et Justificationis immutabilitatem; tamen *sub ira filium* ponunt, ut merito in paternam Dei indignationem incurrat, et nova proinde justificatione seu remissione particulari istorum peccatorum mediante fide et pœnitentia opus habeat.

XXI. Licet fidelis justificatus nondum habeat formalem peccatorum futurorum remissionem; non desinit beatus esse, et liber a condemnatione actuali, quia fundamentum habet ex quo colligere potest certissime eam sibi paratam esse ex Dei promissione. Nec si justitia Christi tota simul imputatur, continuo fructus ejus totus ad nos simul et semel dimanat; sed successive pro ratione peccatorum incurrentium, ad quorum remissionem λύτρον illud sibi quotidie debet applicare fidelis.

QUÆSTIO VI.

DE ADOPTIONE.

Quid sit Adoptio, quæ nobis in Justificatione datur?

Altera pars Justificationis, Adoptio.

I. Altera pars Justificationis est *Adoptio*, sive juris ad vitam collatio, quæ fluit ex imputatione Justitiæ Christi, quæ non modo liberationem a morte, sed et jus ad vitam nobis acquisivit, per Adoptionem qua nos donat. Ideo enim factus dicitur ὑπὸ νόμον per servitutem œconomicam, ut liberaret a servitute Legis, et adoptionem seu jus filiorum nobis conferret, Gal. iv. 4, 5, ex quo pendet Jus ad vitam, quia *si filii, et hæredes*, Rom. viii. 17; Et Johannes, cap. i. 12, dicit *illis qui illum receperunt*, id est, *qui crediderunt in Nomen ejus, dedisse hoc jus ut essent filii Dei.* Ubi ἐξουσία non significat autoritatem seu potestatem, quia hic respicit inferiores, nec facultatem seu potentiam, qua quis possit se facere filium, sed ἀξίωμα, id. dignitatem et jus filiorum.

Quot modis Adoptio sumatur?

II. Adoptio autem hic a nobis non sumitur, ut alibi, pro *externæ vocatione* et assumptione in fœdus, qualis olim Judæis contigerat, quorum dicitur esse adoptio, Rom. ix. 4. Nec pro *adoptionis sensu et usu*, quæ fit per emancipationem, qualis competit fidelibus Novi Testamenti, qui quia adulti facti sunt, et non amplius sunt minorennes, dicuntur Spiritum adoptionis accepisse, et non amplius servi vocantur, nec modo servorum habentur, sed filii sunt et hæredes, qui hoc jure gaudent, Gal. iv. 5. Nec pro *adoptionis manifestatione plena*, quæ in Resurrectione futura est, quo sensu fideles dicuntur expectare adoptionem, id. redemptionem corporis sui, Rom. viii. 23. Sed pro actione Dei juridica, qua ex mera sua misericordia, quos ab æterno elegit ad salutem, per fidem in Christum adoptat in familiam suam, et nomen ac jus filiorum ipsis largitur quoad hæreditatem.

Quid sit Adoptio?

III. Ut vero vox Adoptionis petita est a more inter homines recepto; Ita actio ipsa multiplicem analogiam habet cum adoptione civili, licet in variis etiam differat, et præstet. *Adoptio* dicitur Jurisconsultis. *Actus legitimus imitans naturam, repertus ad illorum solatium, qui liberos non habent.* Ut hic requiratur, primo adoptans, qui patris autoritatem habere potest, qui destitutus liberis, defectum naturæ supplet per legem, et extraneum recipit in familiam suam, et favorem paternum illi pollicetur. 2. Adoptatus, qui transit a familia paterna in alienam, et mutato statu mutat nomen, et vitam, Jus habet in bona paterna, et hæreditatem imprimis; Et vicissim sese obligat ad omnia officia filialis obedientiæ. Ita in hoc negotio, Adoptio non est actus naturæ, sed gratiosæ voluntatis, quam Pater cœlestis in nos exerere voluit, quo sensu, Jac. i. 18, dicitur *nos genuisse voluntate sua*, et nomen ipsum υἱοθεσίας voluntariam istam et liberrimam Dei dispositionem notat. Per istum Deus nos extraneos et peregrinos, qui eramus servi et mancipia Diaboli, transfert ex familia veteris Adami et potestate tenebrarum, et asciscit in familiam suam et regnum lucis, ac dignitatem filiorum nobis donat, in qua non tantum gloriosum dulcissimorum filiorum nomen nobis largitur, 1 Joh. iii. 1, Apoc. ii. 17, et iii. 12, cum insignibus et stemmatibus ad eos pertinentibus, sed etiam jus dat in omnia bona sua, tam gratiæ quam gloriæ, quæ omnia *hæreditatis* nomine veniunt, ut quæ non acquirantur ullo merito, sed mera Patris gratia, vi adoptionis ab eo factæ nobis gratis dentur. Nosque vicissim tanto amori per fidem respondentes, cultum et obsequium filiale illi spondemus, 2 Cor. vi. 18, 1 Pet. i. 15, 16, Mal. i. 6, 8.

Quomodo differat ab Adoptione humana?

IV. Qualiscunque vero sit analogia, magnum tamen et memorabile discrimen semper intercedit. Nam quod Lex facit inter homines; Hic est opus meræ εὐδοκίας. Illa inventa est ad solatium orbitatis ad supplendum defectum naturæ; Sed hæc fit ad solatium nostrum tantum, non Dei, qui Filio Unigenito summe delectabatur. Illa ordinatur ad successionem in bona patris defuncti; Sed ista tantum ad participationem bonorum Patris in æternum viventis.* Illa potest dare nomen, titulos, et insignia filiorum, sed non animum et qualitates. Sed in ista Deus adoptando cor mutat, et quibus jus filiorum gratiose donat, illis etiam animum et characterem filiorum imprimit per spiritum adoptionis. Illa non facit bonos, sed supponit, nec enim adoptaret homo aliquem in filium, nisi in eo deprehenderet aliquid amabile. Sed ista est opus meræ gratiæ, quæ non supponit quicquam boni in nobis, qui eramus inimici, rebelles et corruptissimi; sic adoptat Deus, non quia boni sumus, sed ut bonos reddat.

V. Huc pertinet Dispositio Testamentaria, quam instituisse dicitur

Pater ad legandam nobis hæreditatem, quæ nihil aliud est, quam ultima et immutabilis voluntas Scripturis consignata, et sanguine ac morte Christi confirmata, qua Electos fideles suos ex asse hæredes pronunciavit, quod Christus, Luc. xxii. 29, non obscure innuit, "Ego διατίθεμαι dispono (seu Testamento addico) vobis Regnum, sicut διέθετο disposuit mihi Pater meus." Et Heb. ix. 15, "Propterea Testamenti Novi factus est Mediator," inquit Paulus, "ut morte intercedente ad redemptionem peccatorum præcedentium, Vocati accipiant promissionem æternæ hæreditatis." Bona hoc Testamento legata non pertinent tantum ad *hæreditetem mundi*, Rom. iv. 13, juxta quam omnia nostra sunt, 1 Cor. iii. 21, sed præcipue est hæreditas Cœli seu Regni cœlorum, Matth. xxv., Jac. ii. 5. Atque adeo ipsius Dei, qui, ut est summum Bonum, nostra portio et hæreditas non semel dicitur, Gen. xv. 1, Psal. xvi. 5, Jer. x. 16, ut fideles sunt portio et hæreditas Dei, Psal. xxxiii. 12.

VI. Licet vero privilegium hoc *quoad rem*, commune sit fidelibus omnibus Veteris Testamenti, non minus quam Novi, qui et filii Dei erant, et jus hæreditatis cœlestis habebant, ad quam post mortem admissi sunt; Certum est tamen longe potiorem esse hac in parte conditionem fidelium Novi Testamenti *quoad modum*; qui non amplius sunt in infantili ætate, habiti instar servorum sub pædagogis et rudimentis mundi, ubi nec sensum nec usum plenum juris sui habere poterant, Spiritu servitutis animati, Sed jam adulti et emancipati per Christum, admittuntur ad Sacrarium Patris, et plenum habent sensum et fructum Juris sui, accepto Spiritu adoptionis, cujus gratia confidenter possunt clamare, Abba Pater. Quo Paulus omnino respicit, quum ait Gal. iv. 4, 5, "Christum factum esse sub Lege, ut eos qui erant sub Lege," scilicet sub maledictione Legis Moralis, et sub jugo Cæremonialis, "redimeret, et ut adoptionem filiorum acciperemus," non eam modo, qua a filiis iræ et Diaboli discriminamur; sed etiam eam, qua excellimus supra infantes non differentes a servis. Ut fusius probatum est Loc. XII. De Fœdere Gratiæ Qu. x.

VII. Ex quibus ita positis colligitur, frustra nonnullos anxie hic quærere, quomodo inter se differant Justificatio, et Adoptio, Et An Adoptio prior sit natura justificatione, ut quidam vellent, qui eam censent primum et immediatum esse fidei fructum, quo Christo unimur et conjungimur, An vero posterior et ejus consequens, ut alii. Nam cum ex dictis constet, Justificationem esse beneficium, quo Deus nobis in Christo reconciliatus nos absolvit a reatu peccatorum, et Jus ad vitam donat, patet Adoptionem includi in ipsa Justificatione tanquam partem, quæ cum peccatorum remissione totum hoc beneficium constituit; nec eam posse distingui ab Adoptione, nisi quatenus sumitur stricte pro Remissione peccatorum, cum in conceptu suo formali includat etiam acceptationem ad vitam, quæ ex imputatione justitiæ Christi fluit.

VIII. Neque hic Adoptio confundenda est cum Unione nostra cum Christo. Licet enim ex ea fluat necessario, ut a sua causa et fundamento, quippe ex Unione cum Christo pendet Communio omnium ejus beneficiorum, tum justificationis, tum sanctificationis, et gloriæ: Non potest tamen, si accurate loqui volumus, cum ea identificari; sed ad eam se habet ut effectum ad causam. Hinc enim fit, ut Christo Capiti nostro et Dei Primogenito uniti, justitia ipsius perfectissima nostra fiat per Dei imputationem, et fidei receptionem, ex qua pendet tum absolutio a peccatis, tum adoptio seu acceptatio ad vitam et hæreditatem cœlestem, quod jus est filiorum. Quotquot enim dignitatem istam obtinent, non modo assumuntur in familiam Dei, ut sint ejus domestici, Gal. vi. 10, qui sint semper sub paterna Dei tutela, ab ipso pendentes pro nutritione,

educatione, et conservatione perpetua, sed habent jus ad hæreditatem, Rom. viii. 17, id. possessionem omnium bonorum Patris, et Dei ipsius fruitionem, quæ est hæreditas nostra.

Libertas Christiana fluit ex Adoptione.

IX. Ex hac autem Adoptione oritur *Libertas Christiana;* quæ non est immunitas ab omnibus Legibus divinis et humanis, et licentia vivendi pro arbitrio, et indulgendi concupiscentiis carnis, ut placet Libertinis, libertatem in licentiam mutantibus; Non exemptio a civili obligatione servitutis, et a tributis et Magistratuum jurisdictione, qualem Anabaptistæ varii sectantur, et quam sibi vendicat Clerus Romanus contra expressam Scripturæ vocem. Sed est spiritualis ac mystica manumissio, nobis parta sanguine Christi, qua a spirituali servitute Legis, Peccati, Mundi, et Satanæ, cujus vinculis antea constringebamur, in filiorum Dei libertatem asserimur, de qua Joh. viii. 32, 36, Rom. vi. 15, 22, et viii. 2, 3, Gal. iii. 13, et iv. 6, 26, et v. 1, Heb. ii. 15, et alibi agitur, per quam in communionem vocati Dei, ut Patris, et Christi ut Fratris nostri, dominium obtinemus in Creaturas, et hæredes sumus Regni Cœlorum.

QUÆSTIO VII.

DE JUSTIFICATIONE FIDEI.

An Fides nos justificet proprie et per se, An tantum relative, et organice? Prius Neg., Poster. Affirm., contra Socin., Remonst., et Pontif.

Justificatio activa et passiva.

I. Cum Justificatio possit spectari, vel *active* a parte Dei qui justificat, vel *passive*, a parte hominis qui justificatur; Duplex etiam ejus tractatio institui potest: Vel respectu ipsius beneficii a Deo nobis indulti, et Justitiæ nobis imputatæ, Vel respectu receptionis et applicationis ejus quæ fit per fidem, De qua jam agimus.

Status Quæstionis.

II. Hic autem non controvertitur, *An fides justificet,* Ita enim clare Scriptura hoc asserit, ut nemo negare audeat. Sed quæritur de *modo* quo justificat, In quo describendo mira est sententiarum discrepantia.

Sententia Socinianorum.

III. Adversarii in eo conveniunt omnes, quod fides justificet proprie et per se, atque adeo sit ipsa justitia nostra; Sed cum aliquo discrimine. Sociniani enim pertendunt fidem seu actum credendi esse causam justificationis nostræ, ut non alia sit immediata ac formalis justitia, qua justi sumus coram Deo, quam fides nostra; Et justificatio sit universalis affectio fidei; "Non quod fides virtutem efficiendi justitiam et vitam in se contineat; sed quod censeatur talis per gratuitam Dei acceptilationem; qua visum ei reputare fidem pro perfecta justitia, sive pro perfecta Legis impletione, haud secus quam olim sub Fœdere Legali, perfecta Legis obedientia erat universalis illa justitia, ex qua pendebat vita." Ut Socinus de Servato. passim loquitur, Smalzius in Disput. cont. Franzi., Volkeli. lib. iv. cap. 3. Ad quos hic accedunt Remonstrantes, in Confessione sua, c. 21.

Et Pontificiorum.

IV. Pontificii volunt fidem esse causam disponentem, et sine qua non, quæ non tantum disponat ad justitiam, sed etiam ipsam justificationem inchoet et mereatur. Concil. Trident. Sess. vi. cap. 6, " Si quis dixerit sola fide impium justificari, ita ut intelligat, nihil aliud requiri, quod ad justificationis gratiam consequen-

dam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse, cum suæ voluntatis motu præparari et disponi, Anathema sit." Et Bellarm. lib. i. de Justifi. cap. 13, "Fidem," ait, "justificare ut initium et radicem justificationis, quia est prima motio in Deum, oportet enim accedentem ad Deum credere quod Deus est." Quæ sententia nititur falsa hypothesi, quasi justificatio consistat in infusione justitiæ, et sit motus quidam physicus, qui exigat dispositiones prævias in subjecto ante formæ introductionem.

Sententia Orthodoxorum.

V. Orthodoxi vero in alia omnia eunt. Docent quippe fidem esse causam organicam et instrumentalem nostræ justificationis, Et illi justificationem tribui, non proprie et per se, quatenus est opus, vel quasi sit ipsa justitia, qua coram Deo justificamur, vel quasi sua dignitate, aut Dei indulgentia, eam mereatur in totum, vel ex parte; sed improprie et metonymice, quatenus Justitia Christi quam fides apprehendit est fundamentum et causa meritoria propter quam justificamur. Ideo dicitur justificare relative et organice: *relative*, quia fidei objectum est vera nostra justitia coram Deo, *organice* vero, quia fides est instrumentum acceptandæ ex parte nostra, et nobis applicandæ, istius justitiæ.

Actum credendi non esse nostram justitiam probatur.

VI. Duo ergo nobis hic præstanda sunt. Primo, κατ' ἄρσιν removendus est falsus modus justificationis fidei, quem Sociniani, et Pontificii invexerunt. Secundo, verus et genuinus κατὰ θέσιν erit probandus. Quoad prius, Fides, seu actus credendi non reputatur pro justitia nostra apud Deum per gratuitam acceptilationem: 1. Quia quod est tantum organum accipiendæ justitiæ, non potest esse ipsa justitia nostra formaliter. At fides habet hic tantum σχέσιν organi, ut patet tum ex proprio ejus actu, qui instrumentalis est, et consistens in receptione Christi, Joh. i. 12, et acceptatione justitiæ, Rom. v. 17, et remissionis peccatorum, Act. xxvi. 18; tum ex subordinatione causarum justificationis ad eundem effectum, Gratiæ scilicet Dei, Redemptionis Christi, et fidei, quæ notatur a Paulo, Rom. iii. 24, ubi fides non potest aliam notionem quam instrumenti sustinere, cum gratia Dei efficientis principalis, et redemptio Christi causæ meritoriæ rationem habeat.

VII. 2. Quia fides distinguitur ab ipsa justitia, quæ nobis imputatur, tum quia dicitur esse *ex fide*, et *per fidem*, Rom. i. 17, et iii. 22, Phil. iii. 9, tum quia Christus cum Obedientia et Satisfactione sua est illa justitia, quæ nobis imputatur, Isa. liii. 11, Jer. xxiii. 6, 1 Cor. i. 30, 2 Cor. v. 21, Gal. iii. 13, 14, quam fides quidem apprehendit ut objectum suum, sed cum quo identificari non potest. Unde Scriptura nunquam dicit Deum velle censere fidem nostram pro justitia, sed quod Christum fecerit nobis justitiam, quod sit Jehova justitia nostra, et quod simus Justitia Dei in ipso.

VIII. 3. Quia non justificamur nisi per perfectam justitiam. Siquidem res nobis est cum exacta Justitia Dei, cui fraus fieri non potest. At fides nulla hic est perfecta. Nec dicendum non esse quidem justitiam perfectam ex se, sed pro tali admitti a Deo, et haberi per gratuitam acceptilationem. Quia in foro justitiæ divinæ, quæ adæquatam et omnibus numeris absolutam solutionem postulat, non potest dari locus acceptilationi, quæ est imaginaria solutio. Deinde cum justificatio nostra sit actus forensis et judicialis, ubi Deus se justum ostendit, Rom. iii. 25, non admittit acceptilationem, quæ nunquam procedit per authoritatem et sententiam Judicis, sed per voluntariam et privatam stipulationem partium.

IX. 4. Si fides reputatur pro justitia, justificabimur operibus, quia sic fides non potest non habere rationem operis quam justificat. At in hoc

negotio clarum est Paulum semper opponere fidem operibus, tanquam ἀσύστατα, et duo media ἀντιδιῃρημένα, quibus homo vel per Legem propria obedientia et in se, vel per Evangelium obedientia aliena justificatur. Nec discrimen utriusque justificationis consistit in eo quod in illa perfecta obedientia, in ista vero imperfecta a Deo acceptetur pro perfecta, Siquidem idem modus justificationis semper esset per opera. Sed in eo quod cum utrobique perfecta justitia requiratur, in illa ex Legis ἀκριβοδικαίᾳ Deos propriam exigit; Hic ex ἐπιεικείᾳ Evangelica admittit alienam, nimirum Christi. Ita non potest fides dici justificare proprie et per se, quin relabamur ad vetus Fœdus, et ad justificationem legalem redeamus.

X. *Fides* Abrahami dicitur illi *imputata ad justitiam*, Gen. xv. 6, et Rom. iv. 3. Non proprie, quia sic justificatus fuisset operibus, quod ibidem Apostolus negat. Sed 1. *Relative* et metonym. ut fides sumatur pro *objecto* suo, ut Gal. iii. 25, id. est, illud quod fides credidit, promissio scilicet illa de Semine, non tam corporali, quam spirituali, ex Gal. iii. 16, quam per fidem recepit, fuit fundamentum justificationis suæ. Quod confirmatur ex eo quod imputari hic dicitur quod non inhæret, et quod contradistinguitur operibus. Ita hoc sensu fides dicitur imputari ad justitiam, per hypallagem, quia justitia imputatur per fidem, ut Apostolus æquipollenter rem declarat, ver. 5, 6, et iii. 22. Nec hoc est torquere Scripturam, et frigide vim et efficaciam fidei exponere, ut perperam Forbesius in consid. pacif, de justif. c. iv., Nostris objicit: Imo non clarius et verius potest exponi genuinus sensus istius imputationis. Cum enim res illa, quæ nobis imputatur ad justitiam, debeat esse nostra justitia coram Deo, id. illud propter quod Deus nos justificat; Nec fides per se illud esse possit, ut jamjam dictum, et ut ipse non diffitetur, quum eam causam instrumentalem esse agnoscit; Liquet non posse proprie phrasim hanc sumi, sed tantum metonym. ratione objecti. Nec quicquam usitatius est in Scriptura, quam ut facultas pro objecto suo sumatur. Quod non obstat, quominus, 2. Fides etiam dicatur imputari ad justitiam *organice*, quia est causa instrumentalis, quæ justitiam Christi apprehendit, per metonym. effecti pro efficiente, ut alibi dicitur vita æterna, Joh. xvii. 3, et xii. 50, id. causa vitæ scilicet instrumentalis.

XI. Frustra vero Arminius non vult Justitiam Christi in justitiam imputari, quum sit ipsissima justitia, supponens scilicet id quod nobis ad justitiam imputatur, justitiam proprie non esse. Quia perperam confundit, Ad justitiam imputari id quod justitia non est per acceptilationem, Et imputare alicui ad justitiam id quod non habebat. Primus sensus hic locum non habet, sed posterior tantum, secundum quem dicitur imputatum in justitiam Abrahamo, quod Abrahami non erat, ut nobis imputatur justitia Christi, id. nostra censetur, quæ nostra non erat. Ita non negat imputatio veritatem rei seu perfectionem justitiæ, sed tantum veritatem possessionis, adscribendo alicui, quod illius non erat proprium.

XII. Quod dicitur de aliquo in Scriptura, illi omnino inesse oportet, sed secundum illum modum, quem ipsamet docet. Modus autem quo fidei justificatio et salus tribuitur, non consistit in propria ejus efficientia, quasi eam fides nostra operetur aut efficiat; sed in fiduciali tantum ejus apprehensione et applicatione situs est. Nec aliter dicimur per fidem placere Deo, Heb. xi. 6, et purgari a peccatis, Act. xv. 9, quam quia applicat nobis justitiam et sanguinem Christi, qui purgat nos a peccatis, et gratos nos reddit Deo.

XIII. Aliud est beneficia conferri secundum fidem, id. cum conditione fidei, sub qua promissa sunt in Verbo, quod cum Scriptura agnoscimus: Aliud fidem justificare proprie et per se, seu ipsam fidem habere pro

justitia, et sic eam credenti ad justitiam imputare. Illic fides habet rationem instrumenti. Hic vero causæ principalis et fundamenti, quod negamus.

2. Fides non justificat dispositive.

XIV. Secundo, contra Pontificios fidem non justificare *dispositive*, vel *meritorie*, ut initium, et radicem justitiæ probamus: 1. Quia Spiritus Sanctus nuspiam fidei initium, vel partem tantum aut dispositionem ad justificationem tribuit, sed totam et integram justificationem. 2. Quia sic non valeret antithesis Apostoli inter opera et fidem; siquidem fides ad modum operis semper justificaret. 3. Quia justificatio utpote actus forensis fit simul et semel et ἐν ἀτόμῳ, nec potest admittere initium et progressum. 4. Quia sic possemus dici justificari διὰ τὴν πίστιν *propter fidem*; Quod Scriptura nunquam dicit, sed semper vel πίστει, vel διὰ της πίστεως, ἐκ πίστεως, *per fidem*, vel *fide*, tanquam instrumento. Nec si variis in locis istæ præpositiones *per* et *ex* habent proprie dictam causalitatem, ut quum tribuuntur morti et sanguini Christi; sequitur eandem esse vim earum, quum agitur de justificatione fidei. Imo cum constet non posse hominem duabus justitiis justificari, altera in se, altera in Christo, si justitia et sanguis Christi est propria causa justificationis ejus, non potest hæc fidei tribui, sed tantum instrumentalis. 5. Hæc sententia supponit falso justificationem esse motum physicum subjecto inhærentem, qui egeat præviis dispositionibus quibus acquiratur, ut in subjectum introducatur, cum sit actus forensis, ut antea probatum est, ad quem homo se habet objective, non subjective. Et licet fides requiratur a parte hominis ad hoc beneficium recipiendum; Non sequitur habere rationem dispositionis, qua impius disponatur ad infusionem justitiæ.

Fontes Solutionum.

XV. Fides diversimode spectatur, vel in *ipso actu justificationis*, vel in *Persona justificati*, vel in *effectu justificationis*. In *persona justificati*, bene dicitur *initium justitiæ*, non imputatæ, sed inhærentis, quia est radix omnium virtutum. Ita in *effectu justificationis* est principium et causa novæ obedientiæ. Sed in *actu justificationis*, non aliud potest esse quam instrumentum apprehendens et applicans homini illud quod justificat, ut fidei non *merito*, sed *medio* tantum justificetur.

XVI. Licet justificatio detrahatur operibus quoad meritum, et proprie dictam efficientiam; Non sequitur eandem tribui fidei eodem modo. Imo quia tollitur operibus, non potest eadem ratione tribui fidei, quia sic justificaret ut opus, nec possemus dici justificari sine operibus. Sufficit ergo ad salvandam oppositionem Apostoli, ut fides ab eo in locum operum substituatur, quia per fidem obtinemus certissime, quod Judæi frustra in operibus quærebant, licet non meritorie, sed instrumentaliter tantum hic agat.

XVII. Fides dicitur nos salvare, Luc. vii. 50, non aliquid merendo in ordine ad justificationem; Sed tantum receptive et organice, quia fuit instrumentum istius beneficii receptivum: Et nihil frequentius est, quam per metalepsim effectum causæ principalis tribuere instrumento; ut quum *Evangelium* dicitur *potentia Dei ad salutem*, Rom. i. 16, manus sedula dicitur domum augere, aratrum ditare colonum, manus dantis pauperem locupletare, et similia. Nec si alibi prædicatur magnitudo fidei Cananææ, Matth. xv. 28, cui Christus indulget beneficium expetitum ideo ejus meritum et efficientia innuitur; credens quidem sanata est, quia mediante fide hoc illi contulit beneficium Deus, sed non ideo credens sanavit se, ut fides proprie loquendo sanationem vel effecerit, vel meruerit.

XVIII. Verus ergo modus justificationis fidei, non alius est quam in-

strumentalis. 1. Quia proprius ejus actus consistit in receptione Christi, et ejus justitiæ, ut supra dictum. 2. Quia non alio modo justificat, quam quo tendit in mortem et obedientiam Christi, nimirum apprehendendo et sibi applicando Christum, ut ἀντίλυτρον pro nobis datum, et ἱλασμὸν pro peccatis, 1 Joh. ii. 2. 3. Quia fides in Scriptura describitur per *manducationem*, *intuitum*, et *contactum*, quæ causalitatem tantum instrumentalem habent, non propriam efficientiam, ut non sanabat intuitus serpentis per se, sed relate ad serpentem æneum, nec manducatio nutrit nisi per cibum ori ingestum. 4. Quia non aliter fides justificans se habet ad justificationem, quam fides miraculorum ad patrationem miraculorum, non effective sed organice, apprehendendo promissionem specialem de illis datam.

XIX. Non sine ratione autem fideli hoc præ cæteris tribuitur; quia sola ex omnibus virtutibus potest subsistere cum gratia, utpote quæ sita est in mera receptione et apprehensione objecti extra se positi; Unde dicitur esse *ex fide, ut sit per gratiam*, Rom. iv. 16, nim. ut homo totum hoc beneficium Deo acceptum referat, nullam autem in se gloriandi rationem habeat. Nam si per opera vel justitiam inhærentem justificaretur, videretur habere in quo gloriaretur, sed quum per fidem justificatur, quæ nihil dat Deo, sed tantum recipit, omnis excluditur gloriatio. Quod Toletus in 3, Rom. Ann. xvii., non male explicat, dum rationem reddit, quare Scriptura soli fidei justificationem tribuat: "Quia nempe," inquit, "in fide magis manifestatur, Hominem non propria virtute sed Christi merito justificari. Sicut enim in aspectu in serpentem Deus posuit sanitatem in deserto, quia aspectus magis indicabat, sanari homines virtute serpentis, non operis alicujus proprii aut medicinæ alicujus; Ita fides ostendit justificari peccatores virtute et merito Christi, in quem credentes salvi fiunt, non propria aliqua ipsorum virtute et merito. Et causa est, cur fidei tribuatur justificatio maxime a Paulo, qui a justificatione, Legis opera, et humanum meritum aut efficaciam excludere, et in sola Christi virtute et merito collocare nitebatur; Idcirco meminit fidei in Christum; Hoc nec Pœnitentia, nec Dilectio, nec Spes habent, Fides enim immediatius et distinctius in eam fertur, cujus virtute justificamur, &c."

XX. Licet Sacramenta sint media et instrumenta externa a parte Dei applicantia promissionem gratiæ et justificationis; Hoc non obstat, quominus fides bene dicatur instrumentum et medium internum a parte hominis ad hoc beneficium Verbo oblatum, et Sacramentis obsignatum recipiendum.

XXI. Quod justificat ut instrumentum, non justificat statim ut opus, quamvis instrumentum illud sit opus. Quia aliud est esse opus, aliud justificare ut opus; Quod justificat ut opus, debet esse causa meritoria justificationis, sed quod justificat ut instrumentum, non justificat meritorie, sed tantum apprehensive et receptive, non dando, sed accipiendo. Actio ergo fidei nos justificat, sed non qua actio simpliciter, quasi esset nostra justitia coram Deo, sed relate ad objectum, quatenus recipit Christum. Ut extensio manus mendici est quidem actus mendici a divite præscriptus, non tamen qua actus mendicum ditat, sed quatenus hoc modo donum divitis sibi applicat, et suum facit.

XXII. Quamvis fides dicatur *opus Dei*, Joh. vi. 29, Non sequitur justificare ut opus. Quia licet a Deo præcipiatur, et hoc sensu opus Dei dicatur, et ab homine debeatur ad consequendam vitam: Non ideo debetur ut causa meritoria istius vitæ, sed tantum ut medium et organum receptivum justitiæ Christi, quæ vera causa est vitæ. Et ita vocatur a Christo μιμητικῶς, et per allusionem ad sensum Judæorum, qui per opera

Legis quærebant vitam: *Quid faciemus*, dicebant, *ut operemur opera Dei?* Huic sermoni Legali respondet Jesus, non Legaliter, sed Evangelice, stylo tamen Legali, phrasim legalem ex sermone Judæorum arripiendo, et sermoni suo applicando, *Hoc est opus Dei ut credatis*, innuens nullum amplius opus necessarium esse ad salutem acquirendam, sed unam fidem loco omnium operum substitutam esse ad eam accipiendam; quasi dicat, Facessant opera, tantum credite, hoc opus, hic labor. Plane ut ægro petenti, quo demum pharmaco sit convaliturus, si Medicus respondet, Hoc est pharmacum, quod præscribo tibi, ut quiescas, et mihi confidas; non vult innuere, quietem et fiduciam illam esse remedium aliquod quo sit convaliturus, sed id tantum vult, nullo opus esse pharmaco. Ita Scriptura nomina rerum, quibus efficaciam et pretium magnum homines attribuunt falso, sæpe tribuit iis rebus, quæ vere sunt efficaces et pretiosæ, ut Evangelium vocatur Lex, quia quod Lex petebat, Evangelium donat; quod Judæi frustra quærebant in Lege, per Evangelium obtinetur. Sic regeneratio dicitur circumcisio, Phil. iii. 3, fideles filii Abrahæ, Charitas et pietas Jejunium, Isa. lviii., et fides opus.

XXIII. Cæterum non anxie quærendum putamus, An fides instrumenti notionem induat in hoc negotio; An etiam conditionis, ut nonnullis videtur. Quia utrumque illi tribui nihil obstat; modo conditio non sumatur pro eo, ad cujus intuitum Deus hominem justificet in Fœdere Legali: Hoc sensu enim non potest dici conditio, nisi accedatur ad Socinianos et Remonstrantes, qui volunt fidem seu actum credendi admitti a Deo per acceptilationem pro perfecta justitia, quod modo refutavimus: Sed late pro eo omni quod requiritur a parte nostra ad obtinendum hoc beneficium, sive habeat rationem causæ proprie dictæ, vel tantum instrumentalis. Sic enim ut conditio ista habet σχέσιν instrumenti; Ita instrumentum habet rationem conditionis a parte nostri, sine qua non potest dari justificatio. Porro de modo quo concurrit fides ad justificationem, et de triplici ejus actu, dispositorio, justificatorio et consolatorio, vide quod dictum est Loco XV. Q. 12, Th. 4.

QUÆSTIO VIII.

An sola Fides justificet? Affirm. contra Pontificios.

I. Quæstio etiam ista cum Pontificiis nobis intercedit, qui non modo verum modum justificationis fidei corrumpunt, ex causa instrumentali, meritoriam, vel saltem dispositivam fingentes, sed et comites ac socias in hoc actu alias virtutes illi adjungendo. Unde orta Controversia de *sola Fide Justificante*, quæ ut non minoris est momenti præcedente; Ita non minori animorum contentione agitatur.

Origo Quæstionis.

II. Non recens nata est Quæstio novissimo isto seculo; sed jam ab ipso Religionis Christianæ exordio, per Pseudo-Apostolos seu Christianos Judaizantes, qui non adversa fronte fidem adoriebantur, ut Pharisæi, sed a latere, exitiali mixtura Legem cum Evangelio, Mosem cum Christo, et Fidem cum Operibus in negotio justificationis consociantes, ut homo non sola fide, sed simul etiam operibus justificari debeat. Adversus quos Apostolus disputat in Epistolis ad Galatas, Philippenses et Colossenses. Quod hodie a Pontificiis urgetur, qui cum fide, Timorem, Spem, Dilectionem, Pœnitentiam, et novæ vitæ propositum, ad justificationem concurrere pertendunt. Canon. ix. Concil.

Trident.: "Si quis dixerit sola fide impium justificari, ita ut intelligat, nihil aliud requiri, quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari atque disponi, Anathema sit." Quod fusius explicatur cap. v. et vi., ubi agitur de necessitate et modo præparationis ad justificationem.

Status Quæstionis.

III. Ut vero facilius teneatur Status Quæstionis, Observandum, Judicium duplex posse institui a Deo cum homine: vel ex Lege, quatenus spectatur ut reus violatæ Legis per peccatum, et ita accusationi et condemnationi Legis subest; vel ex Evangelio, quatenus accusatur a Satana violati Fœderis Evangelici, et ita supponitur incredulus et impœnitens seu hypocrita, qui fidem quam professus est ore, opere non testatus est. Huic vero duplici Judicio duplex Justificatio debet respondere, non sensu Pontificio, sed plane diverso: Prima qua homo absolvitur a reatu peccatorum propter justitiam Christi nobis imputatam et fide apprehensam; Altera qua liberatur ab accusatione incredulitatis et hypocriseos, et declaratur verus fidelis et filius Dei, qui Fœdus Evangelicum, si non perfecte quoad gradus, at sincere quoad partes implevit, et vocationi divinæ respondit per fidei et pietatis exercitium. Prima est justificatio proprie dicta; Altera est ejus tantum declaratio. Illa est *Justificatio causæ* a priori; Ista *Justificatio signi* seu *effecti* a posteriori declarative. In illa, sola fides locum habere potest, quia sola apprehendit justitiam Christi, cujus merito liberamur a condemnatione Legis; In ista, opera etiam requiruntur, tanquam effecta et signa fidei, quibus ejus veritas et sinceritas contra accusationem incredulitatis et hypocriseos declaratur. Nam ut fides justificat hominem, Ita opera justificant fidem.

IV. Non quæritur de Justificatione a posteriori et declarative in Judicio Paterno et Evangelico, An sola fides sine operibus ad eam concurrat: Fatemur enim opera hic intercedere cum fide, imo proprie attendi tantum opera, quia agitur de justificatione fidei, quæ non aliunde potest certius haberi, quam per opera tanquam ejus effecta et argumenta indubitata: Sed de *Justificatione a priori*, quæ liberat nos a judicio Legali, ubi agitur de justificando impio, et de perfecta justitia, quæ opponi possit maledictioni Legis, et nobis jus ad vitam acquirere: An opera hic in considerationem veniant cum fide, ut vellent Pontificii, An vero sola fides, quod volumus?

V. 2. Non quæritur, An sola fides justificet ad exclusionem, vel Gratiæ Dei, vel Justitiæ Christi, vel Verbi, et Sacramentorum, quibus justificationis beneficium nobis offertur et obsignatur a parte Dei, quæ hic necessario requiri statuimus; Sed tantum ad exclusionem omnis alterius virtutis et habitus a parte nostri. Unde non est quod Pontificiis nos ἀκαταστασίας incusent in hoc argumento; quasi justificationem modo gratiæ Dei tribuamus, modo sanguini Christi, modo fidei. Hæc enim omnia, ut sibi invicem subordinata in diverso genere causæ, optime inter se consistunt.

VI. 3. Non quæritur, An fides *solitaria*, id. separata a cæteris virtutibus, justificet, quod fieri non posse facile concedimus, cum nequidem sit vera et viva fides; Sed an *sola* concurrat ad actum justificationis, quod asserimus; ut oculus solus videt, sed non revulsus a corpore. Ita particula *sola* non determinat subjectum, sed prædicatum, id est, *sola fides non justificat*, sed *fides justificat sola:* non negatur *coexistentia* charitatis in eo qui justificatur, sed *coefficientia* vel cooperatio in justificatione. 4. Non quæritur, An fides *quæ justificat* sit operosa per charitatem, quia alias non esset

viva, sed mortua; Sed, An *qua justificat*, seu in actu ipso justificationis, sub tali σχέσει spectanda sit; Quod negamus.

VII. Unde Quæstio eo redit, An fides, non ut *objective* est salutis doctrina, sed *subjective*, ut salutari isti doctrinæ assentitur et eam sibi applicat; non qua aliquid promittimus ut fiat, sed qua promissionibus in Christo innitimur ut satisfiat; *sola*, non ratione *existentiæ*, id est, solitaria absque spe et charitate, sed ratione *muneris* seu *efficientiæ*, justificet; non per modum præparationis cum cæteris virtutibus, vel meriti, sed *relative* per modum organi, Satisfactionem Christi apprehendentis, et fiducialiter applicantis. Negant Pontificii, Nos asserimus.

Fidem solam justificare probatur.
1. Ex Rom. iii. 28.

VIII. Primo, Quia homo justificatur fide sine operibus; Ergo sola fide. Ratio consequentiæ manifesta, quia non dantur plures modi justificandi hisce duobus, per fidem et per opera; Itaque remoto uno, necesse est non tantum alterum relinqui, sed etiam solum, alioquin enumeratio non foret legitima. Cur vero toties et tam expresse Apostolus Antithesim posset instituere inter fidem et opera in hoc negotio, si opera cum fide quocunque modo ad justificationis actum concurrerent? Nonne hac in parte errandi occasionem præbuisset fidelibus, opera absolute et simpliciter removendo ab ea, si aliquid ad eam conferunt? Expendantur loca illa varia, quibus exclusivæ adhibentur, et res luce meridiana clarior erit: Rom. iii. 28, "Concludimus hominem justificari fide sine operibus Legis;" Eph. ii. 8. "Gratia estis servati per fidem, idque non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus;" Et clarius Gal. ii. 16, "Scientes hominem non justificari ex operibus Legis, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως, sed per fidem Jesu Christi;" ubi certum est particulam ἐὰν μὴ esse adversativam et exclusivam, ut sæpe alibi, (Matth. xii. 4, et xxiv. 36, Marc. xiii. 32, Joh. xvii. 12, Apoc. ix. 4, et xxi. 27,) ex vi immediatæ oppositionis fidei et operum, quæ se mutuo tollunt. Nec Pontificii ipsi hoc diffiteri possunt. *Estius* doctissimos quosque interpretes hanc sententiam sequi ait; quod confirmat *Salmero*, *Justinianus*, et alii. Frustra ergo alii pertendunt hic ἐὰν μὴ esse *exceptivum*, ut sit sensus, hominem non justificari operibus, nisi fides in Christum accedat ad opera. Quia hoc ipsum est, quod Paulus oppugnat contra Pseudo-Apostolos, qui non opera sola pertendebant hominem posse justificare, sed fidem cum operibus miscebant, ut partim fidei, partim operibus justificatio tribueretur, quod ἀσύστατον esse Paulus non semel testatur, ut *Salmero* et *Estius* hoc agnoscunt. Non melius *Cornelius a Lapide* censet hic excludi tantum opera Legis, sed non opera Spei, Timoris et Charitatis, quæ fides gignit et producit, quæ sunt sub fide, ut filiæ sub matre. Quia supra vidimus a Paulo excludi omnia omnino opera, non tantum cæremonialia, sed et moralia, nec tantum facta ante gratiam, sed etiam ex gratia in renatis.

2. Quia sola apprehendit Christi justitiam.

IX. Secundo, Quia per illud solum justificamur, per quod applicatur nobis justitia Christi, qui pro nobis Legi satisfecit. At hoc fit per solam fidem; Nec charitati, vel spei hoc competit. Non spei, quæ rem promissam non apprehendit, sed expectat. Non charitati, quæ occupatur circa impletionem mandati, non circa promissionis apprehensionem.

3. Quia Abrahamus sola fide justificatus est.

X. Tertio, Quia eadem ratione, qua Abrahamus Pater credentium justificatus est, eadem et nos justificamur, quia quod de illo scriptum est, non ad illum duntaxat, sed ad nos etiam pertinet, Rom. iv. 24. At Abrahamus sola fide justificatus est, Gen. xv. 6, "Credidit Abraham Deo, et illi imputatum est ad justitiam,"

non ex debito, propter opera antecedentia fidem, vel subsequentia, sed ex gratia, ut non haberet de quo gloriaretur. Nam si "Abrahamus justificatus est ex operibus, habet de quo glorietur, sed non apud Deum," Rom iv. 2, scilicet non habet καύχημα, *gloriandi materiam*, quod repetendum est ex verbis præcedentibus. Argumentum est a destructione consequentis ad destructionem antecedentis; Si Abraham justificatus est ex operibus, habet quod de se glorietur, quasi aliquid de suo contulerit, cui merces debeatur in Dei judicio: Atqui non habet quod de se glorietur apud Deum: Ergo non est justificatus per opera. Nec hic dici potest excludi opera fidem præcedentia, non quæ sint ex fide facta, propter quæ potuit habere gloriam apud Deum, ut amicus Dei est appellatus. Quia hoc est aperte obloqui, et in os contradicere Paulo, qui expresse testatur Abrahamum non habuisse de quo gloriaretur apud Deum. Gratis enim et falsissime supponitur, excludi tantum opera fidem antecedentia; quia excludit omnia omnino opera sine distinctione, et quidem opera Abrahæ non tantum infidelis, sed etiam fidelis, cum hoc dictum sit de ipso jam fideli et regenito. Deinde excludit omne debitum, ver. 4: Ergo et omne opus. Denique si non excludere voluisset opera ex fide facta, non debuisset opponere *operantem credenti* simpliciter, sed operantem sine fide, operanti ex fide, quod nuspiam tamen facit.

4. Ex Rom. iii. 24, 25.

XI. Quarto, Quia gratis et per gratiam Dei justificamur: Ergo sola fide, quia sola fides potest consistere cum gratia, Rom. iii. 24, 25. Nec audiendus Bellarm., qui vult particulam *gratis* non excludere merita absolute, sed merita propria, seu quæ sint ex nobis, non ex Deo; quia merita orta ex gratia præveniente, quæ vocantur ipsis merita de congruo, non adversentur gratiæ, nisi velimus gratiam pugnare cum gratia; Neque hinc sequi, hominem qui justificatur gratis, justificari sola fide, quia ut justificatio gratuita non excludit fidem, quia est a gratia, ita nec excludere debet pœnitentiam et dilectionem, quæ sunt a gratia. Nam ut supra jam est observatum, particula *gratis* omnia omnino excludit merita; quicquid enim gratis donatur, id nullo merito acquiritur. Nec gratia quæ est indebita subsistere potest cum merito, quod mercedem facit debitam: Unde Rom. xi. 6, "Si ex gratia tum non ex operibus, alias gratia non esset gratia, et si ex operibus, non ex gratia, alias opus non esset opus." Licet autem fides in justificatione non excludatur, ideo non fit quod sit a gratia, nam ita non excludenda essent opera ex gratia facta, sed quia sola præ cæteris virtutibus vim habet receptivam et applicativam justitiæ Christi, atque ita hominem supponendo peccatorem et omni justitia vacuum, excludit omne meritum.

5. Ex Rom. i. 17.

XII. Quinto, quia "Justitia Dei in Evangelio dicitur revelari de fide in fidem, ut scriptum est, Justus ex fide vivet," Rom. i. 17, ubi Apost. probare intendit Evangelium esse potentiam Dei, id. solum instrumentum efficacissimum, ad salutem, oppositum scilicet Legis infirmitati, Rom. viii. 3, et Heb. vii. 19, quia in eo Justitia Dei, non formaliter et subjective, quæ sit in Deo, sed effective, quæ a Deo nobis datur, non inhærens, quia dicitur patefieri absque Lege per fidem, Rom. iii. 21, et imputari absque operibus, Rom. iv. 6, sed imputata, quæ justitiæ humanæ et propriis operibus opponitur, Rom. x. 3, 4, Philip. iii. 9. Justitia scilicet Christi perfectissima, quæ sola potest sustinere examen Judicii divini, utpote divina et infinita, quæ causa est et fundamentum vitæ et salutis, *revelatur de fide in fidem*, id. per Evangelium annunciatur, ut per fidem solam apprehendatur, quia nihil præter fidem ad eam recipien-

dam concurrere potest. Unde non dicit *ex fide in opera*, sed *ex fide in fidem*, ut soli fidei in solidum hoc munus tribuatur. Ut vero Paulus probet doctrinam istam, nec absurdam esse, nec novam, confirmat illam Oraculo Prophetico Habacuci cap. ii. 4, ubi dicit *Justum ex fide vivere.* Licet vero hoc Vaticinium respiciat etiam beneficium temporale, liberationem puta a captivitate Babylonica, quam interventu fidei promissionis divinæ obtinere debebant; Unde a Paulo in Epist. ad Heb. cap. x. refertur ad erigendos animos fidelium in calamitatibus; Quia tamen sententia Prophetæ generalis est de fide promissionum Dei, recte applicatur specialiter ad fidem in Christum; Eoque magis, quod Prophetæ et pii Judæi, promissionem Messiæ, tanquam fundamentum omnium promissionum respiciebant. Hinc fit ut Paulus optime conscius mentis Spiritus Sancti eam referat in Episto. ad Gal. c. iii. et in hoc loco ad justificationem; ut doceat per fidem solam hominem justitiam obtinere, quæ vitam æternam illi afferat: *Justus ex fide vivet*, sive τὸ ἐκ πίστεως referatur ad justum, hoc sensu, Ille qui per fidem, justus est, sive referatur ad vitam, ut innuatur justum vivere per fidem; res enim eodem redit, et utrumque verum est, et eum qui ex fide justus est, salutem obtinere, et rursus eum qui justus est, salutem obtinere per fidem. Frustra vero dicitur Paulum intelligere fidem vivam, et talem non esse solam, sed cum operibus. Quia licet fides viva nunquam sit sola in eo qui justificatur, sola tamen est in ipso actu justificationis, ad cujus productionem cæteræ virtutes nihil possunt conferre, hoc privilegium sola fide sibi vindicante, ut jam dictum. Nec melius alii volunt vitam istam referre ad opera, per quæ se vivam probet fides. Quia scopus Prophetæ est docere fidem solam esse medium obtinendæ salutis, tum temporalis, tum spiritualis. Et Paulus justitiam istam ex fide, dicit manifestari sine Lege, quod non dici potest de justitia operum, sed tantum de justitia fidei, quæ dicitur de homine credente, non operante.

Fontes Solutionum.

XIII. Aliud est charitatem et opera requiri in persona quæ justificatur, quod concedimus, Aliud in actu ipso seu causalitate Justificationis, quod negamus. Nec si requiruntur opera, ut concomitantia fidem, Ideo statuuntur esse causæ justificationis cum fide, vel id ipsum præstare quod fides facit in hoc negotio.

XIV. Licet tota vis justificandi a parte hominis sit in fide, quoad apprehensionis actum, ita ut cæteræ virtutes nihil ad eam conferant cum ipsa; Non sequitur fidem justificare posse tam absentibus illis quam præsentibus, imo et præsentibus vitiis contrariis; Quia aliud est justificare sine virtutibus, id. separatim ab illis, quod negamus, Aliud justificare solam, sed non separatam. Ut non sequitur, Sola manus scribit, solus oculus videt: Ergo tam revulsus a capite et cæteris membris, quam in corpore; Sola vis respirandi est in pulmonibus: Ergo pulmones æque respirare poterunt divulsi a jecinore et aliis visceribus, quam cum illis conjuncti, quod nemo non videt absurdum. Sexcenta sunt istiusmodi, quæ efficaciam et effectum aliquem proprium habent, quæ tamen sejuncta ab adjunctis suis omnem vim suam amittunt. Potentiæ naturales connexæ sunt quoad existentiam, sed discretæ quoad operationes. Lux et calor in sole conjunguntur arctissime, sed sola tamen lux illuminat, solus calor calefacit. Quamvis ergo cæteræ virtutes non justificent cum fide; Non tamen fides iis absentibus potest justificare, multo minus præsentibus vitiis contrariis; quia fides non potest esse vera, nisi in communione virtutum, quæ si non conferunt quoad justificationem, conferunt tamen ad fidei existentiam et vitam, quam præsentia vitiorum destrueret.

XV. Aliud est dilectionem peccatricis esse causam remissionis pecca-

torum a priori; Aliud esse effectum et argumentum a posteriori. Posterius affirmatur, Luc. vii. 47, non prius, ut colligitur 1. Ex scopo parabolæ, qui est demonstrare uter ex duobus debitoribus, quibus debitum gratificatus est creditor, plus debeat diligere creditorem, in signum scilicet gratitudinis. 2. Ex responsione Simonis, "Existimo eum cui plus gratificatus est," ubi dilectio ponitur, ut consequens remissionem, non ut antecedens. 3. Ex fine, ver. 47, ubi parva remissio ponitur ut causa exiguæ dilectionis, "Ille cui parum remittitur, parum etiam diligit." 4. Ex ver. 50, ubi salus tribuitur fidei istius mulieris, non dilectioni, "Fides tua te salvam fecit." Nec obstat particula ὅτι, quia, ut notum, sæpe est ratiocinativa tantum, non causalis, causa consequentiæ, non consequentis, ut innuat inde cognosci et colligi multa peccata illi remissa esse, quia multum diligebat.

XVI. Quum Johannes ait, 1æ c. iii. 14, "Ex eo quod diligimus fratres nos scire, quod translati sumus a morte ad vitam;" Notat quidem charitatem esse argumentum et signum nostræ justificationis, ex quo cognoscimus nos translatos esse a morte ad vitam, quia qui est in charitate est in Deo, qui charitas est, et qui est in Deo, non potest esse in morte; sed non innuit charitatem esse causam istius translationis, quæ alibi fidei tribuitur, Joh. v. 24. Unde bene *Lorinus* et *Gagnæus* in h. l. notant *causalem particulam causam notare, non rei, sed cognitionis.* Eo vel magis, quod cum Deus nos prius dilexerit, non nos Deum, 1 Joh. iv. 10, justificatio per quam nos diligit Deus, debet præcedere dilectionem nostram.

XVII. Christus, Joh. xiv. 23, promittit se diligentibus *Patris amorem*, non affective, et quoad initium, quasi tunc incipiat Patris amor, siquidem prior nos dilexit, 1 Joh. iv. 10, sed *effective*, et quoad continuationem et incrementum, quia amorem suum singularibus beneficiis contestaturus erat, et nova sui manifestatione eos consolaturus; sed hoc nihil facit ad justificationem, quia Christum diligere et ejus præcepta servare, est hominis in gratia jam constituti et justificati.

XVIII. *Timor Domini*, scilicet filialis et reverentialis, est consequens justificationis, non prævia ad illam dispositio. Nec dicitur *initium sapientiæ*, Psal. cxi. 10, quasi initialiter disponat ad sapientiam, sed quia est ejus Caput et summa, ut Eccl. xii. 13 dicitur, quæ ab eo incipit, Prov. ix. 10, et in eo desinit. Si Ecclus. i. 21, dicitur ἀπωθεῖται ἁμαρτήματα, hoc non debet intelligi de *expulsione positiva*, quasi inducat vel meritorie, vel dispositive remissionem peccatorum, sed de *negativa*, quia qui timet Deum peccatis non indulget, nec eorum sollicitationibus aurem præbet.

XIX. Aliud est spem concurrere ad salutem; Aliud ad justificationem. Prius asseritur, Rom. v. 5, et viii. 24, quum spes non confundere dicitur, imo et nos salvare: Quia salutis expectatio spe suo tempore adimplenda tam certa nititur, ac si salutem ipsam jam possideremus: Sed non posterius; quia spei objectum, non est remissio peccatorum, sed salutis promissæ complementum.

XX. Licet Pœnitentiæ promittatur remissio peccatorum, quia debet comitari fidem, et esse in eo qui justificatur tanquam conditio quædam ab eo requisita, quia Deus non potest condonare peccatum impœnitenti; Non sequitur posse dici eam cum fide justificare, quia nihil confert, nec meritorie, nec instrumentaliter, ad actum justificationis.

XXI. Aliud est operibus vitam æternam et hæreditatem cœlestem reddi tanquam causis meritoriis, vel instrumentalibus justificationis nostræ; Aliud tanquam effectis fidei, et qualitatibus et dispositionibus in

subjecto glorificando requisitis. Ut aliud est quærere *quare* vita detur fidelibus, aliud *quibus* aut *qualibus* illa rependatur. Prius negamus, quia opera nostra qualiacunque nec possunt mereri vitam, nec habent rationem instrumenti ad eam apprehendendam. Sed posterius concedimus. Nec aliud colligitur ex Matth. xxv. 34, 35, ubi opera non adducuntur a Judice tanquam *fundamenta juris* quod obtinent in vitam æternam, quia propria istius juris causa indicatur in verbis præcedentibus, quum vocantur *benedicti Patris*, qui debent κληρονομεῖν *Regnum*, id. *titulo hæreditatis possidere;* Sed ut *argumenta* et testimonia indubitata a posteriori, ex quibus de fidei ipsorum veritate constare poterit, et de sententiæ latæ æquitate, ut particula γὰρ non sit αἰτιολογικὴ, causalis, sed tantum ratiocinativa.

XXII. Cum Paulus et Jacobus eodem Spiritu afflati fuerint, non possunt dici sibi adversari in articulo Justificationis, ut unus soli fidei, alter vero etiam operibus justificationem tribuat. Conciliatio non est difficilis, si scopus utriusque spectetur, et natura fidei, et justificationis, de qua uterque agit, expendatur. Paulus disputat adversus Pharisæos, qui operum merita urgebant; Jacobus adversus Libertinos et Epicureos, qui sola fidei professione contenti, non modo operum merita, sed et necessitatem negabant. Adversus illos recte Paulus solam fidem urget ad justificationem. Adversus istos bene Jacobus operum necessitatem commendat ad justificationis confirmationem. Paulus de fide viva et efficaci loquitur, Jacobus de otiosa et mortua, quæ ex operibus non possit demonstrari, c. ii. 18; Paulus de *justificatione a priori* et *constitutive*, Jacobus de *eadem a posteriori* et *declarative*. Illam bene Paulus in sola fide constituit. Istam recte Jacobus in operibus collocat, quibus veritas fidei et justificationis nostræ declaratur, non tantum coram hominibus, sed etiam coram Deo. Quum ergo fides dicitur *cooperata cum operibus in Abraham, et per opera consummata*, ver. 22, hoc intelligi debet ratione efficaciæ fidei, quæ se exeruit per opera, per quæ etiam consummata est et perfecta; non essentialiter, hoc enim habet a natura sua, sed declarative, quia demonstrata est perfecta et sincera; quomodo *virtus* Dei dicitur *perfici in infirmitate nostra*, 2 Cor. xii. 9, id. perfecta cognosci et declarari. Plura huc spectantia Vide in Disp. nostra *De Concordia Jacobi et Pauli*, &c.

XXIII. Aliud est opera cum fide connecti in persona justificati; Aliud vero in negotio justificationis. Prius agnoscimus, et probaturi sumus postea, quum de necessitate bonorum Operum agetur; Sed posterius negamus, cum Paulo, imo plane ἀσύστατα esse cum fide statuimus.

XXIV. Recte dicit Augustinus, lib. de Fide et Operibus, "Bona opera non præcedere justificandum, sed sequi justificatum." Quia cum justificetur homo gratis per fidem absque operibus, Rom. iii. 24, imo justificatio sit impii, Rom. iv. 5, et v. 6, nulla possunt dari opera bona, quæ justificationem ejus præcedant, ut causæ, sed tantum quæ sequantur, ut effecta et fructus ex fide remissionis procedentes, Luc. vii. 47, et 1 Tim. i. 5. Nec si vocatio qua infunditur fides et sanctitas prior est justificatione, sequitur sanctitatem non minus ac fidem priorem esse ipsa; quia infunditur quidem sanctitas, sed suo ordine, et per fidem, Act. xv. 9, fides autem ante concurrit ad justificationem, quam ad sanctificationem. Si pœnitentiæ aliquando promittitur remissio, hoc fit quidem, ut conditioni non antecedenti vel concomitanti ratione contritionis, sed tantum consequenti quoad novam obedientiam.

QUÆSTIO IX.

DE TEMPORE JUSTIFICATIONIS.

An Justificatio facta sit ab æterno, An fiat in Tempore? Et An sit actus indivisus, qui fiat simul et semel?

I. Variæ sunt circa Quæstionem hanc Theologorum sententiæ. Quidam pertendunt esse actum immanentem in Deo, qui factus sit ab æterno; Alii esse transeuntem qui terminetur in nobis, et qui fiat demum in tempore, et in hac vita. Nec desunt qui vellent eam deferri ad novissimum et decretorium diem, quo sistendi sunt omnes coram Tribunali Christi solennem et publicam sententiam absolutionis vel condemnationis ex ore ejus audituri. Licet vero utrinque consensus sit in rei substantia, et dissensus tantum in modo rei; non parum interest tamen ad accuratam rei cognitionem, quid hic sentiendum sit nosse.

II. Prima sententia eorum est, qui volunt Justificationem natales nostros præcessisse, et factam fuisse ab æterno, quia concipiunt eam ut actum immanentem in Deo et internum. Ut vero nihil de novo accedere potest Deo in tempore, jam in ipso ab æterno factam fuisse censent, et fidei tribui tantum quoad notitiam et sensum, quia nos in ejus notitiam ducit, et de illa certos nos reddit.

Justificatio nostra non est facta ab æterno.

III. Sed licet non diffiteamur decretam jam fuisse ab æterno justificationem nostram, ut nihil in tempore contingit, quod ab ipso constitutum non sit ab æterno; Non putamus tamen accurate loquendo, Justificationem ipsam posse dici æternam. Quia aliud est decretum justificationis, aliud ipsa justificatio, ut aliud est voluntas salvandi et sanctificandi, aliud vero salus et sanctificatio ipsa: voluntas seu decretum de quibusdam justificandis, æternum quidem est, et fidem ipsam præcedit; sed ipsa actualis justificatio fit in tempore, et fidem sequitur.

IV. Secundo, Paulus expresse hoc confirmat in catena salutis, beneficia quæ ex æterno Dei amore in Electos manant ordine recensens, ubi Vocationem præponit Justificationi, tanquam aliquid antecedens, Rom. viii. 30, *Quos vocavit, eos justificavit.* Nec alio tendunt varia illa loca, ubi dicimur per fidem et fide justificari, quam ut doceant fidem esse aliquid ad justificationem prærequisitum. Quod dici non posset si justificatio ab æterno facta fuisset. Nam hæc ad sensum tantum justificationis referre dilutum est, et a Pauli mente alienum.

V. Tertio, Rei ipsius natura hoc evincit. Cum enim Justificatio, seu Remissio peccatorum, importet necessario liberationem ab obligatione ad pœnam quam peccata merebantur; nec quisquam eam possit consequi, nisi posita fide et pœnitentia; liquet talem justificationem non potuisse fieri ab æterno, sed tantum in tempore, quum homo actu credit et pœnitentiam agit. Alias sequeretur eum, qui justificatus est, et per consequens transiit a morte ad vitam, et filius Dei factus est, et hæres vitæ æternæ, adhuc manere in morte, et esse filium iræ; quia qui nondum conversus est, et in peccato jacet, manet in morte, 1 Joh. iii. 14, et est ex Diabolo, 1 Joh. iii. 8, in statu damnationis, Gal. v. 21.

VI. Denique cum justificatio sit Dei beneficium, beneficium autem non possit ad nos transire, nobisque actu conferri, nisi in tempore, patet non esse concipiendam ad modum actus immanentis, et interni in Deo, sed ad modum

transeuntis, qui a Deo oritur, et transit ac terminatur in Creatura, non ut subjective illi inhæreat, ut volunt perperam Pontificii, quia hoc pertinet ad sanctificationem; sed ut illi adhæreat, et creatura circa illum objective se habeat, dum illi per Spiritum Sanctum intimatur sententia absolutoria. Si gratia dicitur nobis data in Christo ante tempora secularia, 2 Tim. i. 9, ratione *destinationis*, quia ab æterno Deus decrevit illam nobis dare in tempore; Non sequitur posse dici jam collatam reipsa, quia Decretum facit quidem, ut certo et infallibiliter jus ad vitam debeamus obtinere in tempore, sed non ut actu illud jam dicamur obtinere: facit ut simus justificandi, sed non ut simus jam justificati.

Non fiet tantum novissimo die.

VII. Sed ut justificatio non potest concipi facta ab æterno ante secula; Ita nec debet differri ad consummationem seculi, ut alii vellent, quasi tunc demum proprie actum judicis exerceat Deus, tum in absolutione fidelium, tum in condemnatione impiorum. Sic enim perperam confunditur *declaratio justificationis*, cum *ipsa justificatione.* Quamvis enim cœlestis Judex, tum sessurus dicitur in Throno gloriæ, ut ultimum actum judicii solennem exerceat, tam in gratia, quam in justitia, in conspectu Cœli et Terræ; Hoc non obstat quominus jam in hac vita judicium istud inchoaverit; Imo hoc necessario supponendum, cum ultimum istud judicium nihil aliud sit, quam manifestatio publica et solennis præcedentium. Et ut passim Scriptura proponit nobis exempla Judiciorum Dei tam publicorum quam privatorum in impios et rebelles, qualia fuerunt diluvium, Sodomæ destructio, Ægyptiorum subversio et similia; quæ ad meras castigationes Dei, ad emendationem et salutem eorum quibus inferuntur tendentes, referre, est totius Scripturæ voci refragari, et temere confundere castigationes medicinales fidelium, quæ a Deo ut Patre misericorde illis ad παιδείαν immittuntur, cum suppliciis impiorum, quæ a Deo, ut Judice irato, ad τιμωρίαν et vindictam sumendam de eorum peccatis, infliguntur, quod hactenus inauditum fuit in Scholis Theologicis; Ita hospitem plane oportet esse in Scriptura, qui ignorat, Deum proponi sæpe ut justificantem fideles in hac vita, ut passim patet exemplis Abrahami, Gen. xv. 6, Davidis, Psal. xxxii. 1, 2, 5, Rom. iv. 6, 7, Peccatricis, Luc. vii. 48, Publicani, Luc. xviii. 14, et omnium fidelium, Rom. v. 1. Ne jam dicam sententiam istam injuriam esse consolationi fidelium, quæ non aliunde certius oritur, quam ex sensu gratiæ Dei et justificationis suæ. Quomodo enim alias fiduciam, in qua propter justificationem suam gloriantur et exultant, et pace ac gaudio ἀνεκλαλήτῳ fruuntur, habere possunt?

Sed fit in hac vita in Vocatione efficaci.

VIII. Missa ergo sententia ista, mediam amplectimur, quæ statuit Justificationem fieri in hac vita in momento Vocationis efficacis, per quam homo peccator transfertur a statu peccati ad statum gratiæ, et unitur Christo Capiti suo per fidem. Hinc enim fit, ut justitia Christi illi imputetur a Deo, cujus merito per fidem apprehenso absolvitur a peccatis suis, et jus ad vitam consequitur; quam sententiam absolutoriam Spiritus in corde pronunciat, quum ait, *Confide fili, remissa sunt tibi peccata tua.*

IX. Porro justificatio ista diversimode spectari potest. 1. *Active* a parte Dei sententiam absolutoriam per Spiritum in corde fidelis intimantis, et judicialiter ex Throno gratiæ, Heb. iv. 16, super nos pronunciantis, et *passive* a parte nostri, quatenus sententiam istam absolutoriam in foro conscientiæ per Spiritum S. intimatam, cum fide, gaudio, et gratititudinis protestatione admittimus et suscipimus.

X. Secundo, *universaliter* quoad *statum*, quum primum recipimur in com-

munionem Christi, et justitia ejus nobis imputatur a Deo et per fidem recipitur. Tum enim a statu peccati transeundo ad statum gratiæ, reatus omnium peccatorum præcedentium actu tollitur, et remedium in justitia Christi nobis datur adversus futura. Et *specialiter* quoad *actus particulares* peccatorum, in quæ subinde labimur, quæ singulari etiam egent absolutione; quæ toties intimatur nobis in foro conscientiæ, quoties fidelis per pœnitentiam ad Deum convertitur, et per fidem justitiam Christi sibi applicat. Quo sensu jubemur quotidie petere remissionem peccatorum, non tantum ratione sensus, sed etiam ratione ipsius rei, quia peccata non possunt condonari, nisi commissa, ut ante observavimus.

XI. Tertio, Justificatio sub duplici σχέσει attendi potest, vel quoad *destinationem* æternam in Decreto, quo sensu *gratia* dicitur *nobis data in Christo ante tempora secularia*, 2 Tim. i. 9, et Deus dicitur *nos prædestinasse ad adoptionem*, Eph. i. 5; vel quoad *executionem* in tempore; Quæ iterum spectari potest, Vel quoad *impetrationem*, quæ facta est per mortem Christi in Cruce, de qua dicitur, Rom. v. 9, 10, *nos justificari et reconciliari Deo sanguine Christi*, et *Christum reconciliasse Deo omnia per sanguinem Crucis*, Col. i. 20. Et alibi dicitur *Christus suscitatus propter justificationem nostram*, Rom. iv. 25, quia ut in eo mortuo, mortui sumus, ita in eo suscitato et justificato, justificamur, id. justificationis nostræ certum et indubitatum habemus pignus et fundamentum, quia non alia de causa justificatus est Spiritu, 1 Tim. iii. 16, nisi ut justificemur in ipso. Nec alio sensu Paulus dicit, 2 Cor. v. 19, "Deum fuisse in Christo reconciliantem sibi mundum, non imputando ipsis eorum peccata," quatenus scilicet in Christo moriente Pater habuit fundamentum reconciliationis, qua propitius factus est mundo Electorum tam ex Judæis, quam Gentibus collecto, ut illis non imputet peccata sua, quæ Christo imputavit, sed eos ab illis absolvendo, eos etiam in ipso justificet. Vel quoad *applicationem*, quæ fit in corde per intimationem sententiæ absolutoriæ, de qua Matth. ix. 2, Vel in genere quoad statum fidelis, quum primo vocatur, Vel in specie quoad actum, quando remissionem obtinet peccatorum particularium. Vel quoad *sensum* et certitudinem ejus, quæ oritur in nobis ex actu reflexo fidei, qui consolatorius dicitur. Vel denique quoad ejus *declarationem*, quæ fieri debet statim post mortem, Heb. ix. 27, tum publice novissimo die, quæ non tam est justificatio, quam justificationis semel factæ solennis declaratio et adjudicatio præmii, ex justificatione præcedente.

XII. Hinc patet, Quo sensu Justificatio actus indivisus dici possit; non a parte nostri, et ratione sensus, qui fit per varios et iteratos actus, prout sensus iste potest interrumpi, vel augeri vel minui, ratione peccatorum intercurrentium; Sed a parte Dei, non modo ratione Decreti, quo decreta est nostra justificatio, et ratione meriti, quo est impetrata, sed etiam ratione applicationis, quum intimatur nobis sententia absolutoria; quod fit unico actu, non pluribus successive, quomodo justitia inhærens solet nobis infundi; licet actus iste sæpius applicetur ad singula peccata quotidiana.

QUÆSTIO X.

De Unitate, Perfectione et Certitudine Justificationis.

I. Adjuncta Justificationis tria sunt præcipua, de quibus disputatur, *Unitas, Perfectio, et Certitudo;* de quibus paucis dicendum, quia alibi de illis jam ex parte actum est.

Unitas seu æqualitas Justificationis inter fideles.

II. *Unitas* potest spectari bifariam, vel relate ad fideles inter se, vel absolute respectu illius, qui justificatur. Priori sensu dicitur esse *Una specie*, seu *æqualis in omnibus* fidelibus omnium temporum et locorum, Quia Deus omnes Credentes eodem modo justificat, videlicet gratia sua, et merito Christi per fidem. "Deus unus est," inquit Apostolus, Rom. iii. 30, "qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem," id est, qui tam Judæos quam Gentes justificat fide. Cum enim omnes peccato et condemnationi sint obnoxii, ver. 19, et destituantur gloria Dei, ver. 23, nulla alia suppetit ratio justificationis quam per fidem, ut fuse ibidem probat Apostolus, et exemplis Abrahami et Davidis confirmat, Rom. iv., ut et omnium Sanctorum Veteris Testamenti, qui commemorantur Heb. xi., qui per fidem dicuntur placuisse Deo, ver. 6, et obtinuisse testimonium justitiæ, ver. 4, et ejus quæ ex fide est justitiæ factos fuisse hæredes, ver. 7. Nec vel in Veteri vel in Novo Test. potest dari ullum exemplum dissimile hominis aliter justificati. Unde Petrus dicit, Act. x. 43, "Christo testimonium dare omnes Prophetas, remissionem peccatorum accepturum per Nomen ejus, quemvis qui crediderit in ipsum." Et cap. xv. 11, per gratiam Christi servari utrosque. Quia Christus idem est heri, hodie, et in secula, Heb. xiii. 8. Via est, Veritas et Vita, et nemo ad Patrem venire potest nisi per ipsum, Joh. xiv. 6.

III. Quæ a Socinianis hic opponuntur contra Identitatem Justicationis fidelium V. et N. T. vide discussa Loco XII. Q. V. De Unitate Fœderis Gratiæ.

IV. Licet vero idem beneficium quoad substantiam commune fuerit fidelibus Vet. Test. non minus ac Novi, ut veram peccatorum remissionem in Christo et propter ipsum habuerint, discrimen tamen fuit multiplex quoad gradum et sensum, quatenus longe clarius revelatur, et plenius ac efficacius a nobis jam sentitur; Ut probatum fuit ibidem, et Qu. XII.

Unitas numerica ejusdem in fidelibus singulis.

V. Secundo, Eadem Justificatio est *Una numero in singulis.* Quia non successive ad modum sanctificationis iteratis actibus promovetur, sed unico actu judiciali peragitur, et credenti omnium peccatorum remissionem affert. Unde perperam Pontificii, ex falsa hypothesi de justificatione physica per infusionem justitiæ, geminam statuunt, primam, qua homo ex injusto fit justus per justitiæ infusionem, secundam, qua ex justo fit justior per justitiæ incrementum; quia everso semel hoc fundamento, ut factum supra, corruit quicquid illi superstruitur. Nec errori favet locus Apoc. xxii. 11, quia ut dictum antea, non agitur de infusione justitiæ, sed vel de declaratione et sensu justificationis semel habitæ, qui habetur per exercitium justitiæ, vel de ejus applicatione speciali ad peccata quotidiana.

VI. Distinctio justificationis activæ et passivæ notat quidem veritatem terminorum a quo et ad quem, nimirum Dei qui justificat, et hominis qui justificatur, sed non mutat gradum aut speciem. Eadem enim sententia, qua Deus nos justificat, dum eam intimat in conscientia, passive etiam justificamur, quum a nobis recipitur per fidem.

VII. Aliud est Justificationis beneficium, et Jus ad illam; Aliud ejus *sensus* et cognitio. Illius nec datur intercisio nec renovatio, quia est donum ἀμεταμέλητον. Istius vero datur interruptio et instauratio, pro variis sanctificationis incrementis aut decrementis. Quamvis vero sensus iste possit in gravibus peccatis intercipi, et variis ac iteratis actibus recuperetur, beneficium tamen justificationis idem semper in se manet.

VIII. Quamvis justificatio nostra novissimo die plene declaranda veniat, adductis etiam in signum et argumentum ejus veritatis bonis nostris operibus, Matth. xxv.; Perperam tamen quis inde duplicem justificationem Evangelicam statueret, alteram ex fide in hac vita, quæ sit prima, alteram et secundam ex operibus in die judicii, ut quidam vellent, ad Pontificios hac in parte nimis accedentes. Quia sententia a summo Judice ferenda non tam erit justificatio nova, quam sententiæ semel latæ solemnis et publica declaratio, et executio per adjudicationem vitæ promissæ respectu integræ personæ ex justificatione præcedenti, ut ita nihil sit aliud quam sententia adjudicatoria possessionis Regni cœlorum ex jure antea dato per justificationem. Et si opera tum adducuntur, non adducentur ut fundamentum novæ justificationis tunc obtinendæ, sed tanquam signa, indicia et effecta veræ nostræ fidei, et unicæ nostræ justificationis ex illa.

IX. Aliud est justificationem sæpius applicare et extendere ad peccata quotidianæ incursionis, quo sensu jubemur petere quotidie remissionem peccatorum; Aliud justificationem sæpius iterare et renovare. Prius damus, sed non posterius. Nec opus est ut nova justificatio personæ fiat quoties in novum peccatum labitur fidelis: sufficit ut justificatio semel facta, quæ si non formaliter, virtualiter et generice continet remissionem omnium peccatorum, applicetur et extendatur specifice et determinative ad hoc vel illud peccatum, per intimationem Spiritus S. et fidei apprehensionem.

X. Licet vero remissio peccatorum sæpius applicari debeat peccatis quotidianis, perperam tamen inde quis colligeret peccata semel dimissa iterum reviviscere et redire per subsequentia, ut quidam ex Pontificiis vellent; Cum sit donum ἀμεταμέλητον, cujus Deum pœnitere non potest. Nec parabola servi illius ingrati, qui post majorem summam sibi a suo Domino concessam, voluit crudelius agere cum conservo suo, qui illi longe minorem debebat, quique ideo traditus fuit Tortoribus usque quo solveret id omne quod debebat, quæ proponitur Matt. xviii. 23, hoc evincit. Quia non alio pertinet, quam ad ostendendam remissionem peccatorum propositam conditionaliter ad eum non pertinere, in quo conditio defecerit. Scopus parabolæ, qui unice hic respiciendus, non alius est, quam docere misericordiam Dei erga immisericordes non exerceri, nec condonari peccata a Deo, nisi iis qui aliis offensas condonant, quod ut efficacius demonstretur, opponitur hic Dominus servo, immensa summa minutæ, et summa clementia extremæ inhumanitati.

2. Perfectio.

XI. 2. *Perfectio* convenit Justificationi, secundum quam ita est plena et absoluta intensive, tam respectu malorum ablatorum, quam bonorum acquisitorum, ut sit expers quoad se incrementi et decrementi, nec recipiat magis et minus, licet quoad ejus apprehensionem et sensum ita gradatim provehatur fides nostra, ut suos etiam profectus habeat, et defectus. Nec si fides qua justificamur intenditur et remittitur, sequitur ipsam justificationem pariter intendi et remitti, quia non justificat per se et proprie, sed tantum organice et relative; ut intuitus serpentis ænei non desinebat æqualiter sanare, licet alii aliis acutius et firmius cernerent.

3. Certitudo

Objecti,

XII. 3. *Certitudo* ejus duplex est: Alia *objecti* in se per immutabilitatem et perseverantiam, qua Deus remissionem semel datam nunquam revocat, propter gratiæ, justitiæ et promissionis suæ juramento sancitæ, Heb. vi. 17, 18, immutabilitatem. Nam Dona Dei quæ Electis conferuntur, et Vocatio κατὰ πρόθεσιν sunt ἀμεταμέλητα, Rom. xi. 29. Unde quos semel justificavit et hæredes fecit, nunquam condemnat et exhæredat Deus. Alia est *certitudo*

et Subjecti. *subjecti*, quæ respicit sensum justificationis, quæ licet *possibilis* sit ex natura fidei, imo et *necessaria* ad pacem et solatium animæ nostræ conciliandum, non tamen est in eodem semper gradu, sed perfectior vel imperfectior pro ratione fidei, adeo ut nullus unquam fidelis fuerit, ne Abrahamo quidem, Gen. xvii. 17, vel Davide, Psal. xlii. 5, 11, exceptis, cui non cum dubitationibus de gratia fuerit luctandum. Quomodo autem utraque certitudo Justificationi competat, supra fusius ostensum est, quum de Perseverantia et Certitudine fidei dictum est, Loco XV. Quæst. 16, et 17.

LOCUS DECIMUS SEPTIMUS.

DE SANCTIFICATIONE ET BONIS OPERIBUS.

LOCUS DECIMUS SEPTIMUS.

DE SANCTIFICATIONE ET BONIS OPERIBUS.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid sit Sanctificatio, Et Quomodo distinguatur a Justificatione, et ab ea tamen sit inseparabilis?

I. Ut Christus nobis factus est a Deo Justitia, et Sanctificatio, 1 Cor. i. 30, non divisim, sed conjunctim, nec confuse, sed distincte; Ita beneficium sanctificationis Justificationem immediate sequitur, ut cum ea inseparabiliter connexum, sed tamen realiter ab ea distinctum.

Sanctificationis homonymia.

II. *Sanctificationis* vox non hic usurpatur late pro separatione qualibet ab usu communi, et consecratione ad usum sacrum, ut sæpe sumitur in Scriptura quoad res sacras, quæ fit vel per *institutionem*, qualis est sanctificatio diei septimi, vel per *relationem signi*, qualis est sanctificatio Elementorum in Sacramentis, vel per *manifestationem*, quomodo Deus dicitur ab hominibus sanctificari, 1 Pet. iii. 15; Vel pro *sanctitate fœderali* per externam vocationem, quomodo Israël dicitur sanctitas Jehovæ, Jer. ii. 3. Sed stricte pro reali et interna hominis renovatione, per quam Deus hominem per fidem Christo insitum et justificatum, ministerio Verbi et efficacia Spiritus, magis magisque a nativa vitiositate liberat, et ad suam Imaginem reformat. Ita cum separatione a mundo et peccato, et consecratione ad Dei cultum, innuit ipsius naturæ renovationem.

III. Quia vero realis ista hominis mutatio fit diversis gradibus, vel per *Vocationem efficacem*, quæ importat donationem fidei, et resipiscentiæ per fidem, et translationem a statu peccati ad statum gratiæ; vel per *regenerationem*, quæ renovationem naturæ corruptæ dicit; vel per *sanctitatis infusionem* et *praxim:* Hinc sanctificatio modo late extenditur ad totum statum fidelis, et complectitur etiam ipsam Vocationem, quo sensu Paulus in Epist. ad Heb. designat sæpe fideles per τούς ἁγιαζομένους, *eos qui sanctificantur*, Heb. ii. 11, et x. 14; modo strictius et magis proprie pro renovatione ad Imaginem Dei, quæ sequitur justificationem, quæ hic inchoatur in hac vita per regenerationem, et promovetur per sanctitatis et bonorum operum exercitium, donec consummetur in altera per gloriam. Hoc sensu modo *passive* sumitur, quatenus fit a Deo in nobis, modo *active* quatenus debet fieri a nobis, Deo in nobis et per nos hoc opus peragente.

Sanctificatio non consistit in sola morum mutatione.

IV. Hæc autem non consistit in sola vitæ morumque emendatione, ut vellent Sociniani, qui corruptionem originalem negantes, et quicquid labis et vitii nobis inest, id crebris peccati actibus, et peccandi quadam consuetudine contractum esse statuentes, regenerationem et sanctificationem nihil aliud esse pertendunt, quam "pravæ consuetudinis, et vitæ mutationem, et secundum doctrinam Christi reformationem," ut Socinus loquitur, lib. de Bapt. et Smalcius de Filio Dei, c. 2: Sed in Immutatione et renovatione ipsius naturæ, peccato originali corruptæ, qua pravæ qualitates et habitus abolentur, et boni infunduntur ut homo desistat a malis actionibus et studeat bonis.

V. Rationes sunt: 1. Quia Scriptura Sanctificationem non ad actus tantum, sed ad ipsam naturæ renovationem extendit, 1 Thess. v. 23. Paulus optat Thessalonicensibus *sanctificationem spiritus, animæ* et *corporis*, ubi per *spiritum* partem animæ superiorem, et per *animam* inferiorem intelligit, quod alibi Scriptura per renovationem mentis et voluntatis, Eph. iv. 22, 23, 24, et appetitus sensitivi, Tit. iii. 5, et Gal. v. 24, notat.

VI. 2. Quia alibi per *dationem cordis*, *creationem*, *generationem*, *resurrectionem*, *novi hominis indutionem* exprimitur, quæ phrases non tantum vitæ et actuum emendationem, sed totius naturæ renovationem postulant. 3. Quia ista sanctificatio debet esse communis infantibus non minus ac adultis, ut in Regnum Dei possint ingredi, in quos tamen non cadit actuum mutatio. 4. Ut corruptio peccati infecit totam naturam, non modo quoad actus, sed etiam quoad habitus; Ita sanctificatio debet includere totius naturæ reformationem, tam habitualem, quam actualem.

VII. Alia est mutatio habitualis in qualitatibus, qua fimus novæ creaturæ, Alia actualis in vita et moribus, qua tales esse demonstramur. Deus nos facit primo novas Creaturas per regenerationem; Deinde nos esse regenitos ostendimus per novam obedientiam; ut isti actus distinguuntur, Eph. ii. 10, et Ezec. xxxvi. 26, Jer. xxxii. 39. Illo modo dicimur novæ Creaturæ a priori, Isto a posteriori.

VIII. Actualis depositio vitiorum, et vitæ morumque emendatio, sequitur regenerationem, ut proprius ejus effectus, Gal. v. 22, 23, Col. iii. 5. Sed ipsa non est proprie talis depositio; sed ejus causa, quæ consistit in naturæ corruptæ renovatione, et ad Dei Imaginem instauratione.

Sanctificatio distinguitur a Justificatione.

IX. Hæc autem sanctificatio sedulo distinguenda est a Justificatione, quia earum confusio præcipuos Errores Pontificiorum in doctrina de Justificatione peperit, ut jam visum. Licet enim conveniant in Authore Deo, In Causa meritoria, scilicet Christi justitia, quæ utrumque istud beneficium nobis acquisivit, quum venit in aqua et sanguine, 1 Joh. v. 6, In scopo generali gloria Dei et salute nostra, In causa instrumentali, fide scilicet per acceptionem unius, et per productionem alterius: Certum est in pluribus differre, ut Scriptura non semel ista beneficia distinxit, 1 Cor. i. 30, et vi. 11, Tit. iii. 5 Apoc. xxii. 11, nec posset toties negari a Paulo nos justificari operibus, si justificatio idem est quod sanctificatio; nec ulla cum specie objici potuisset ipsi, quod doctrina sua sanctitatis studium remittat, si justificare idem esset quod sanctificare.

X. Differunt ergo multifariam: 1. Ratione *objecti*. Justificatio versatur circa reatum peccati, Sanctificatio vero circa maculam. 2. Ratione *formæ*. Illa consistit in actu judiciali et forensi remissionis peccati, et imputationis justitiæ, Ista in actu physico et morali infusionis justitiæ et

renovationis internæ. 3. Ratione *subjecti* recipientis. Ad illam homo se habet ex parte Dei absolventis objective, Ad istam vero ex parte Dei renovantis subjective. 4. Ratione *graduum*. Justificatio in hac vita plena datur, quia plane reconciliamur Deo, ita ut justificati fide pacem habeamus apud Deum, nec ulla sit fidelibus condemnatio, Sed sanctificatio inchoatur quidem in hac vita, sed non perficitur nisi in altera. Illa fit simul et semel, Hæc vero gradatim et successive. 5. Ratione ordinis. Illa prior est ordine saltem naturæ, quia non sanctificat Deus nisi reconciliatos et justificatos per fidem; Ista vero sequitur.

XI. Quamvis Paulus in catena salutis mentionem non faciat expressam sanctificationis; Non sequitur eam contineri sub voce justificationis, quasi cum ea identificetur; quia longe aptius, vel sub Vocatione includitur, quæ est sanctificationis initium, vel quod verius censemus, sub glorificatione, quæ est ejus consummatio et complementum, ut sanctificatio est gloriæ principium; Unde non raro sub voce gloriæ designatur, Rom. iii. 23, 2 Cor. iii. 18.

XII. Licet per sanctificationem justi fiamus habitualiter; non fimus tamen justi imputative, vel potius justificati; nec ratio etymi hoc evincere potest, ut antea visum.

XIII. Si Sanctificatio nos purgat ab omni peccato; hoc intelligendum tantum quoad maculam inhærentem in nobis, non vero quoad reatum adhærentem coram Deo, et nos obnoxios reddentem ejus judicio.

XIV. Quamvis Sanctificatio ab eadem causa pendeat cum Justificatione, nimirum a sanguine et morte Christi, non propterea idem debent esse; Quia non eodem modo illam producit. Nam materialiter se habet ad justificationem, quatenus est materia et fundamentum nostræ justificationis, quod immediate illam post se trahit; sed respectu sanctificationis tantum efficienter et mediate, quatenus est causa impulsiva externa, qua Deus movetur ad nobis dandum Spiritum Sanctum sanctificationis Authorem. Ita in Baptismo utrumque beneficium nobis obsignatur, sed unumquodque juxta suam σχέσιν. Induimus ibi Christum, Gal. iii. 27, tanquam justitiam, et sanctificationem, Justitiam quæ reatum peccati tollit, et fœditatem maculæ tegit, Sanctificationem vero, quæ maculam ipsam indies aufert et abluit. Sanguis Christi, cujus aqua est symbolum, duplicem vim habet, purgandi reatum coram Deo, quatenus est λυτρὸν, seu pretium redemptionis, et purgandi maculam in nobis, quatenus est λοῦτρὸν seu lavacrum sanctificationis per Spiritum.

Sanctificatio non separanda est a Justificatione.

XV. Quamvis vero distinguenda censeamus, et nunquam confundenda duo ista beneficia: Ita tamen connexa sunt ex Dei ordine, et rei natura, ut nunquam sint divellenda. Quod vel ex eo luculenter constat, quod sæpe una eademque voce exprimuntur, ut quum *mundandi* et *purgandi* ac *tollendi* verbis designantur, non modo in diversis locis, sed etiam in eodem contextu, ut Joh. i. 29, quum *Agnus Dei* dicitur *tollere peccatum mundi*, id. tum auferendo reatum et pœnam merito sanguinis, tum auferendo maculam et sordes efficacia Spiritus, et Apoc. i. 5, dicitur Christus nos *lavare a peccatis*, tum quoad justificationem, tum quoad sanctificationem, quo sensu *vestes fidelium* dicuntur *in sanguine Christi dealbatæ*, Apoc. vii. 14, quia effusus in Cruce peperit remissionem peccatorum, quæ effusione sanguinis peragebatur sub Lege, tum quia aspersus cordi conscientiam purgat ab operibus mortuis peccati.

Veritas connexionis istius prob.: 1. A parte Dei;

XVI. Istius autem connexionis necessitas et veritas colligitur, tum a parte Dei justificantis, tum Christi redimentis, tum Spiritus regenerantis, tum Justificationis

ipsius et fidei qua justificamur. 1. *Deus* in Fœdere Gratiæ duo ista beneficia conjunxit, quum pollicetur quod non recordaturus sit peccatorum nostrorum, et quod inscripturus sit Legem in cordibus nostris, Jer. xxxi. 33, 34. Nec natura ipsa Dei patitur hoc aliter fieri. Cum enim per justificationem jus habeamus ad vitam, nec quisquam ad communionem cum Deo possit admitti sine sanctificatione; necesse est illum quem justificat Deus, etiam ab eo sanctificari, ut idoneus reddatur ad possessionem gloriæ. Imo non tollit reatum justificatione, nisi ut Imaginem renovet suam in nobis per sanctificationem, quia sanctitas est finis Fœderis, et omnium beneficiorum ejus, Luc. i. 68, &c., Eph. i. 4.

2. A parte Christi;

XVII. 2. *Christus* duplicem σχέσιν sustinet, *Vadis* et *Capitis*; qua Vas nos justificat, Et qua Caput sanctificat. Ratione prioris mors ejus est causa meritoria Justificationis, Ratione posterioris est causa exemplaris sanctificationis, Rom. vi. 4, 5, et viii. 29; 1 Pet. ii. 21. Ut ergo nemini datur Christus in Vadem, cui non detur in Caput; Ita nemo Christi Vadis merito justificatur, qui per efficaciam Christi Capitis non sanctificetur ad ejus Imaginem. Non satis est Christum mortuum esse et vivere pro nobis, nisi mortificet etiam in nobis ad similitudinem mortis suæ veterem hominem et novum vivificet, ut fiat in membris quod factum est in Capite. Accedit quod ex morte, qua justificamur, non modo acquiratur Spiritus, sed et præcipua motiva ducantur ad sanctificationem. Qualia sunt, 1. *Fœditas peccati*, quæ non alia re quam Christi sanguine elui potuit. 2. *Odium Dei erga peccatum*, qui ne proprio quidem pepercit Filio ad ejus ultionem faciendam. 3. *Amor Christi inenarrabilis*, cujus charitas nos adeo constringere debet, ut non amplius nobis vivamus, sed illi qui mortuus est pro nobis, 2 Cor. v. 14, 15. 4. *Jus* quod Christus acquisivit in nos moriendo, Rom. xiv. 8, 9, et 1 Cor. vi. 20, quod postulat ut illum glorificemus corpore et spiritu. Denique hic præcipuus est mortis Christi finis, ut mortui peccato vivamus justitiæ, 1 Pet. ii. 24, Tit. ii. 14.

3. A parte Spiritus;

XVIII. 3. *Spiritus* qui nobis datur duplex nomen sortitur, *Spiritus adoptionis*, qui obsignat justificationem nostram, et *Spiritus sanctificationis*, qui eam inchoat et promovet; unde duplex solet esse ejus operatio, prima per *consolationem*, quum testatur nos esse filios Dei, Rom. viii. 16, altera per *sanctificationem*, quum facit nos clamare, Abba, Pater, ver. 15. A parte Dei descendit in nos, et confirmat ejus promissiones, a parte nostri vero ascendere facit ad Deum, ad officii nostri executionem.

4. A parte Fidei;

XIX. *Fides* ipsa qua justificamur hoc postulat; Nam ut est *organum justificationis* recipiendo justitiam Christi; Ita est *radix et principium sanctificationis*, dum purgat corda et efficax est per charitatem, Gal. v. 6. Ipsa justificatio, quæ remissionem peccatorum affert, non inducit permissionem seu licentiam peccandi, ut vellent Epicurei, sed studium pietatis et sanctitatis praxim debet accendere. Apud Deum est propitiatio, ut colatur, Psal. cxxx. 4; loquitur pacem populo suo, ut non redeat ad stultitiam, Psal. lxxxv. 8. Sic justificatio se habet ad sanctificationem, ut medium ad finem. Et in id tendit tota œconomia Gratiæ, quæ non alia de causa nobis *illuxit, nisi ut abnegata impietate et mundanis concupiscentiis vivamus pie, sobrie et juste*, Tit. ii. 12.

5. A parte Sacramentorum.

XX. Idem probant Sacramenta, quæ administrantur ad obsignanda beneficia Christi. *Baptismus*, qui administratur in *remissionem peccatorum*, Act. ii. 38, est etiam *lavacrum regenerationis*, Tit. iii. 5. Et si in *Cœna* exhibetur nobis Christi Corpus fractum, et Sanguis effusus in remissionem peccatorum, Matth. xxvi. 28,

Ibidem Corpus et Sanguis exhibentur ut alimenta vitæ spiritualis, quæ in sanctificatione consistit, 1 Cor. x. 16.

XXI. Licet Fidelis justificatus incidat in varia peccata, et sæpe ita gravia, ut illi sanctificationis progressus diu interrumpatur, imo et ipsa non parum atteratur, Non sequitur sanctificationem ipsam divelli a Justificatione, Quia si sanctificatio actualis tollitur, non tamen habitualis, nec semen Dei unquam aufertur, sed manet semper in nobis, 1 Joh. iii. 9, ut supra de Perseverantia fidei probatum est. Qui peccat non agit sancte, sed potest tamen qui sanctitatis actum non exerit, habere sanctitatis habitum in se manentem, licet debilitatum et infirmum.

XXII. Aliud est purgari a veteribus peccatis sacramentaliter et conditionate, Aliud reipsa et absolute. Illi de quibus loquitur Petrus, 2 Pet. i. 9, purgati erant a peccatis priori sensu, sed non posteriori, propter defectum conditionis requisitæ, nimirum fidei. Ita nec justificati dici poterant, nec vere sanctificati.

Vide plura de hoc argumento in sequentibus, ubi de necessitate bonorum Operum agetur.

QUÆSTIO II.

DE PERFECTIONE SANCTIFICATIONIS.

An Sanctificatio sit ita perfecta in hac vita, ut Fideles Legem absolute implere possint? Neg. contra Pontif. et Socin.

I. Inter Quæstiones, quæ de Sanctificatione agitantur inter Orthodoxos et Pelagianos veteres et hodiernos, duæ sunt Præcipuæ, Prima quæ ejus *originem*, Altera quæ ejus *perfectionem* spectat. Quia vero de illa fuse actum est, quum de Vocatione Efficaci disputavimus, Ea missa, ad aliam pergimus, quæ magno fervore et jam olim agitata est, et nunc etiam agitatur.

Origo Quæstionis.

II. Notum est inter plura hydræ Pelagianæ Capita, hoc etiam recenseri, Quod ille fidelem in hac vita sine peccato vivere posse contenderet, adeoque perfecte Legem implere posse, et in statu impeccantiæ constitui. Unde ab Hieronymo sæpius *prædicator impeccantiæ* vocatur. Augustinus, hæres. 88, hunc Errorem ita describit: "In id etiam progrediuntur Pelagiani, ut dicant vitam justorum in hoc seculo nullum habere peccatum, et ex his in hac mortalitate Ecclesiam Christi perfici, ut sit omnino sine ruga et sine macula, quasi non sit Ecclesia Christi, quæ in toto orbe clamat ad Dominum, Dimitte nobis debita nostra." Cui Errori fortiter se opposuerunt Patres, et inter alios Hieron., Epist. ad Ctesiph., et tribus libris contra Pelagianos, Augustinus, lib. ii. de peccatorum meritis et remissione, Ep. 89. lib. xiv. de C. D. cap. 9, et lib. de perfectione justitiæ, Enchir. c. 64, et alibi pluribus in locis.

III. Renovata est eadem quæstio hoc seculo a Neo-Pelagianis, Pontificiis, Socinianis, et Anabaptistis, qui ut viam sibi facerent ad merita operum, Legem a renatis perfecte impleri posse sanxerunt. Hinc inter Pontificios ipsos certamen super isto articulo non leve excitatum est inter Jansenistas et Jesuitas; ita ut ex quinque famosis Jansenii Propositionibus damnatis ab Innocentio X. hæc etiam fuerit: "Aliqua Dei Præcepta hominibus justis, volentibus et conantibus, secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest illis quoque gratia, qua possibilia fiant." Licet vero distinctis quæstionibus possit agi de Imperfectione

Sanctificationis, et de impossibili impletione Legis; Quia tamen eodem pertinent, et iisdem argumentis probantur, a nobis hic conjungentur.

IV. Ut Status Quæstionis rite teneatur, Notandum: Status Quæstionis. 1. Non quæri *De Perfectione sinceritatis*, quæ in eo consistit, ut quis corde non fucato et dimidiato serviat Deo. Hanc enim in veris fidelibus reperiri debere censemus, ut ea tribuitur Jobo, cap. i. 1, quum dicitur *perfectus et rectus, timens Deum, et recedens a malo.* Et Hiskia sibi eam vindicat, Isa. xxxviii. 3. 2. Nec de *Perfectione partium*, Tam *subjectiva* respectu totius hominis, qui totus debet sanctificari, tam quoad corpus, quam quoad animam et spiritum, 1 Thess. v. 23, Quam *objectiva* respectu totius Legis quoad omnia mandata. Hanc enim etiam a fideli requiri credimus, ut de Zacharia et Elizabetha prædicatur, Luc. i. 6. 3. Nec de *perfectione comparata*, quæ quibusdam fidelibus provectioribus tribuitur præ aliis; quo sensu fideles Novi Testamenti τέλειοι vocantur respectu fidelium Veteris, qui vocantur νήπιοι, 1 Cor. ii. 6, Gal. iv. 1; Et fideles Christiani, qui majores progressus fecerunt aliis in fide et pietate, et qui sensus habent exercitatos ad discretionem boni et mali præ aliis, qui lacte adhuc opus habent, et qui in rudimentis Religionis versantur, de quibus agitur, Phil. iii. 15, Heb. v. 13. 4. Nec de *perfectione Evangelica*, quæ est cum tegmine gratiæ, et cum ἐπιεικείᾳ paterna, quum omnia facta deputantur, quando quod factum non est ignoscitur, tectum scilicet justitia Christi, in quo perfecti dicimur, Col. ii. 10. Has enim omnes perfectionum species agnoscimus. Sed quæri de *Perfectione Legali, absoluta* omnibus numeris, ut nihil illi desit, tam quoad gradus, quam quoad partes, intensive, et extensive.

V. 2. Non quæri de *Impossibilitate absoluta* et totali, secundum quam aliquid dicitur non posse fieri, vel quia contradictionem implicat, vel quia naturæ Dei repugnat, vel quia in nullo statu homini competit. Nam hoc sensu non dicimus mandata Dei esse impossibilia homini, quia et possibilia fuerunt homini in statu Naturæ, et possibilia essent homini regenito in statu Gratiæ, si Deus talem et tantam gratiæ mensuram dare vellet, quæ omnem corruptionem cordis tolleret, et possibilia erunt in gloria. Sed quæri de *Impossibilitate secundum quid*, relate ad statum nostrum, et Dei ordinem, qui licet potuisset, noluit tamen perfectionem sanctificationis nobis hic dare, gravissimis de causis, tum ut sic distinguatur status viæ et patriæ, Ecclesia militans et triumphans, tum ut ita studium sanctitatis fortius excitetur et sciamus nobis non segnescendum esse in opere salutis, cum aliquid semper sit agendum, nec desint unquam hostes quibuscum certandum nobis est.

VI. 3. Non quæritur, An opera justorum vere bona sint, quod hic præter rem urgent Adversarii, quia hoc ad aliam quæstionem pertinet, De veritate bonorum operum, ubi ostendetur, quo sensu fidelium opera sint vere bona, et tamen peccata dicantur; Sed quæritur, An sint ita perfecta ut respondeant Legi, nec in illis quicquam habeat quod reprehendat?

VII. Quæstio eo redit, An fidelis regenitus ita promovere possit sanctificationem suam, ut perfectionem assequatur, non modo quoad partes, sed etiam quoad gradus, Et Legem implere possit, non tantum ἐπιεικῶς et Evangelice, sed etiam ἀκριβῶς et Legaliter, et ita cumulate Legi divinæ satisfacere, ut vivat non tantum sine crimine, sed etiam sine peccato, et Lex nihil habeat quod in illo accusare et damnare possit, si Deus in judicium cum illo veniat? Affirmant Adversarii, Nos negamus.

VIII. Non dissimulandum tamen Pontificios perplexe hic loqui, nec mentem suam satis aperte hic explicare. Bellarminus sane statum Quæs-

tionis sophistice proponit, lib. iv. de Justificat. cap. 10, quum dicit quæri, "Utrum homines justificati, et gratia Dei adjuvante, possint ita Legem implere, ut opera ipsorum non modo non sint appellanda peccata, sed etiam vere et proprie justi dici mereantur." Et calumniatur Nostros, quasi docerent, "Legem divinam esse plane impossibilem homini etiam justo," et inde "colligere, nullam esse in nobis veram actualem justitiam, sed omnia opera justorum esse peccata mortalia ex natura sua." Aliud enim est longe dicere Legem esse homini plane impossibilem, quod omnimodam impossibilitatem notat; Aliud fidelem non posse plene implere Legem, quod relatam tantum et secundum quid innuit. Non dicimus Legem fidelibus esse absolute impossibilem, sed tantum quoad Legis ἀκρίβειαν. Aliud nullam esse in nobis actualem justitiam, et bona opera nostra ex natura sua esse peccata mortalia, quod nobis falso affigunt; Aliud est justitiam istam non esse perfectam, et bona opera, licet peccata sint per accidens ob reliquias carnis nobis inhærentes, esse tamen in se vere bona; Quod statuimus.

IX. Concil. Trident. Sess. 16, Can. 18, latebras quærit in verbis generalibus, quum ait, "Si quis dixerit Dei præcepta homini justificato, sub gratia constituto, esse ad observandum impossibilia, Anathema sit." Et ne quis perfectam omnibus numeris observationem intelligat; Can. xxiii., "Anathema" dicit "iis, qui docent hominem semel justificatum posse in tota vita omnia peccata etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio." Ubi agnoscere quidem videtur perfectionem omnimodam non posse tribui fideli nisi ex speciali privilegio, quod non diffitentur Stapletonus, Andradius, Tapperus, et alii. Sed quod una manu videntur isti dare vi veritatis pressi, altera statim auferunt, quum *absolutam possibilitatem* Legis non desinunt urgere, et variis argumentis operose illam probare conantur, ut Bellarm., c. x. xi. et seq. Nec aliter sentire et loqui possunt juxta suam hypothesim de justificatione et merito Operum, de Operibus Supererogationis, et Consiliis Evangelicis, quæ necessario supponunt perfectam et omnimodam Legis observationem. Quomodo enim alias homo posset ex operibus justificari, vel plus facere et supra quod Lex postulat? Itaque dicendum eos vel ἀσύστατα loqui, quum ita loquuntur, vel fucum nobis facere, et mentem suam non plene nobis aperire. Nos vero Imperfectionem sanctificationis nostræ, et Legis impletionis impossibilitatem probamus:

Imperfectio Sanctificationis et Impossibilitas impletionis Legis probatur: 1. Ex reliquiis peccati.

X. Primo, A *peccati reliquiis*. Quia ubi habitat peccatum, ibi non potest esse perfecta sanctificatio, nec Legis impletio. At in fidelibus, quicunque tandem illi sint, semper habitat peccatum, 1 Joh. i. 8, "Si dixerimus nos peccatum non habere, mentimur, et veritas non est in nobis;" Et Jac. iii. 2, "In multis labimur omnes;" 1 Reg. viii. 46, "Non est homo justus super terram, qui non peccet;" Prov. xx. 9, "Quis potest dicere, mundum est cor meum?" Dicere hic cum Bellarm. lib. iv., de Justif. cap. 14, "Peccata ista esse tantum venialia, præter Legem, sed non contra Legem," est supponere τὸ κρινόμενον, quod suo loco refutavimus, quum ostendimus omne peccatum esse mortale, atque adeo contra Legem, ut veram ἀνομίαν, nullum vero veniale quod sit tantum præter eam. Nec melius elabitur, qui dixerit cum eodem, lib. iv. cap. 12, diversas esse quæstiones, Utrum præcepta servari possint, Et Utrum possit homo vivere sine peccato? Ad priorem Augustinum semper respondisse affirmando, Ad alteram vero negando. Quia perperam distinguuntur duæ quæstiones, quæ eodem recidunt; Nam nemo potest præcepta servare, nisi vivendo sine peccato, nec quisquam

vivit sine peccato, nisi præcepta observando. Nec Augustinus respondens Pelagianis duas illas quæstiones distinxisse legitur. Distinxit quidem inter istas, *Utrum quis renatorum fuerit sine crimine*, ad quam respondet affirmando, et *Utrum fuerit sine peccato*, ad quam respondet negando, de Peccat. orig. l. i. c. 48. Sed quando agitur de impletione Legis, ut defendit neminem esse sine peccato, ita tenet neminem in hac vita implere Legem. Vide lib. de perfect. Justi. contr. Cœlestium.

2. Ex Lucta Carnis et Spiritus.

XI. Secundo, confirmatur hoc ipsum ex *Lucta Carnis et Spiritus*, quæ perpetuo occurrit in fidelibus in hac mortalitate, et quæ tot gemitus et suspiria illis exprimit. Cum enim Caro adversetur Legi Dei, nec illi subjiciatur, vel subjici etiam possit, Rom. viii. 7, patet, quandiu Caro in nobis manet, (manet autem quandiu hic sumus), nec perfectam esse sanctificationem, nec Legem a nobis posse impleri. Luctam hanc Paulus duobus locis graphice describit, Gal. v. 17, "Caro concupiscit adversus Spiritum, et Spiritus adversus Carnem, hæc autem inter se opposita sunt, ut non quæcunque volueritis eadem faciatis;" Et Rom. vii., a ver. 14, usque ad finem, "Ego sum carnalis et venditus sub peccatum," Et ver. 19, "Non facio bonum quod volo, sed malum quod nolo hoc ago," Et ver. 23, "Video aliam Legem in membris meis belligerantem contra Legem mentis, et captivantem me sub Legem peccati. Unde in tristem istam querelam erumpit, ver. 24, "Miser ego, quis me liberabit ex hoc corpore mortis?" Hæ vero non sunt voces hominis Legem perfecte implentis et supererogantis, sed gementis sub pondere peccati, et ad liberationem anhelantis. Et cum Concupiscentia sit peccatum Lege vetitum, ut ibidem Apostolus testatur, Quomodo potest implere Legem, qui motibus concupiscentiæ semper est obnoxius? et qui eam luctantem et belligerantem in membris suis adversus Spiritum semper experitur?

XII. Scio hic Socinum reponere, non agi Rom. vii., de Paulo regenito, sed sub Lege constituto. Sic enim ille in libello de Capitis hujus sensu: "Cavendum est," inquit, "judicio meo tanquam ab ipsa peste, ne locum istum, cap. 7, Epist. ad Rom., ad Paulum ipsum jam renatum pertinere nobis persuadeamus; hoc enim loco Paulum hominem Christi gratia expertem, et ab ipsa Lege pendentem describere affirmo;" Ut ita describatur pugna inter appetitum et mentem atque intellectum, quia voluntatem vult esse mediam, quæ interdum appetitui, interdum menti in hoc conflictu accedit. Arminius non aliam insistit viam. Et non desunt etiam e Nostris, qui in hanc sententiam propendent: Ideo novum quendam et tertium statum fingunt inter statum Naturæ, in quo homo est adhuc irregenitus, et statum Gratiæ, in quo jam est regenitus, nim. statum sub Lege et sub Spiritu servitutis, in quo homo nondum sit regenitus, sed nec plane irregenitus; sed aliqua Legis notitia imbutus, et Spiritu servitutis præditus, in quo alternantes istas vices experitur, quibus nonnunquam videtur ad bonum accedere ex Legis cognitione, et Spiritus servitutis impulsu, modo vero ab eo recedere et in peccatum propelli ex appetituum corruptorum impotentia. Sed quicquid pertendant utrique, non possumus recedere a sententia inter Orthodoxos communiter recepta, quæ statuit Paulum agere de se ut regenito, et luctam illam gravem, quæ sæpe intercedit inter veterem et novum Hominem, Carnem et Spiritum pathetice describere.

XIII. Nec desunt rationes variæ quibus id probetur: 1. *A notatione temporis.* Quia Paulus non loquitur in tempore præterito, ut antea, ver. 9, sed in præsenti, ver. 14, "Ego carnalis sum," &c., ver. 19, "Non facio bonum quod volo, Delector Lege Dei," &c. At quum hæc scribebat, non

amplius sub Lege erat, sed sub Gratia. 2. Quia agitur de eo cui competit velle bonum, et nolle malum, seu odisse peccatum, "Non quod volo, hoc facio, sed quod odi hoc facio," ver. 15, et ver. 18, "Nam velle adest mihi, sed ut quod bonum est efficiam, non assequor." At hoc pertinet tantum ad renatos, in quibus Deus operatur τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν *velle et perficere*, licet non semper concedatur exequi quod volunt, nam quoad alios qui nihil possunt boni cogitare, quomodo possunt dici illud velle? 3. Agitur de eo qui consentit Legi Dei quoad hominem internum, et qui ea delectatur, ver. 22, ex qua delectatione oritur cultus, ver. 25, *Mente servio Deo*. Quis vero dixerit alium quam fidelem delectari Lege Dei, et juxta illam Deum colere, vel hominem internum alium esse quam novum hominem? Qui non semel ita designatur, Eph. iii. 16, 2 Cor. iv. 16, 1 Pet. iii. 4. 4. Quia agitur de eo, in quo distinguuntur duo principia, unum secundum quod facit malum quod non vult, alterum secundum quod non perpetrat malum, sed peccatum in ipso habitans, et secundum quod servit Deo, ver. 17, 18, 19. At constat hæc non posse dici nisi de fideli, qui habet in se veterem et novum Hominem, Carnem et Spiritum. 5. De eo agitur, qui ingemiscit ob miseriam suam, et qui liberationem quærit et optat, et de ea inventa sibi gratulatur, et gratias agit, ver. 24, 25; quæ ad neminem nisi regenitum spectant. 6. Fingitur perperam status medius inter regenitum et irregenitum, quasi daretur medium inter filium Dei, et filium Diaboli, inter hominem vivum et mortuum. Nec hoc referri potest ad statum sub Lege, quia qui sub ea vixerunt Vel fuerunt reprobi, qui sub ea velut sub Fœdere fuerunt, adeoque sub ejus execratione, Gal. iii. 10, Vel regeniti, qui sub ea fuerunt ut sub dispensatione, in qua licet parcius et obscurius, illis tamen Spiritus S. regenerantis gratia dispensabatur.

XIV. Nihil tribuit hic Paulus sibi, quod non possit cadere in renatum. Non quod dicit "se esse carnalem et venditum sub peccatum," ver. 14. Quia hoc non absolute intelligendum est, sed comparate et secundum quid, ut Paulus, 1 Cor. iii. 1, vocat *carnales Corinthios, et non spirituales*, quia multas adhuc prodebant in suis actionibus carnis et veteris hominis reliquias; non de venditione et captivitate universali quoad statum, quasi esset adhuc sub imperio peccati, quia sic nec delectaretur Lege Dei secundum hominem internum, nec posset dici servire Deo mente; sed de captivitate, et venditione particulari quoad certos actus, quo sensu Caro dicitur concupiscere adversus Spiritum, ut non faciamus quæ volumus, Gal. v. Nec quod dicit *peccatum in se habitare*. Quia aliud est habitare, aliud regnare; Illud præsentiam peccati notat quoad est usque ad finem in fideli, hoc vero ejus tyrannidem et dominium, quod ablatum est per Spiritum Christi. Non quod additur eum *liberationem optare a corpore mortis*, cum fidelis sit liberatus a Lege peccati et mortis. Quia alia est liberatio inchoata, alia perfecta; Alia a maledictione Legis et reatu mortis, alia a dominio peccati, et mortalitate, quæ illud comitatur: primam jam obtinuit fidelis, sed alteram adhuc expectat et optat.

XV. Quamvis sæpe occurrat in irregenitis lucta inter appetitum et rationem, qualis fuit in Medea Poëtæ, quæ dicebat, *Video meliora proboque, Deteriora sequor*, magnum tamen discrimen intercedit cum lucta Carnis et Spiritus regenitorum, de qua loquitur Paulus. Tum, 1. Quoad *causas*, quia lucta irregenitorum oritur ex dictamine conscientiæ seu luminis naturalis stricturis, quæ in intellectu potissimum sedem habent, et ex metu servili pœnæ: At lucta fidelium oritur ex nova et supernaturali qualitate seu principio Spiritus Sancti, quod sua sponte fertur in ea quæ sunt bona, non ex metu tantum servili pœnæ, sed ex timore Dei filiali. 2.

Quoad *subjectum*, quia lumen irregenitorum est mere theoreticum, quod manet in intellectu, nec ad cor pervadit: Sed gratiæ lumen, quod renatis indulgetur, non hæret tantum in τῷ ἡγεμονικῷ, seu superiori animæ parte sed transit etiam ad τὸ ἐπιθυμητικὸν seu inferiorem ejus partem. 3. Quoad *objecta*, nam pugna irregenitorum versatur tantum circa crassiora scelera, quæ omnes naturali lumine abominantur: Sed lucta fidelium etiam circa ea, quæ in hominum foro externo nec pœnæ, nec fere ulli vituperio subsunt. 4. Quoad *effecta*, quia prior lucta potest consistere cum quotidiano peccandi exercitio, et si efficit aliquando, ut bonum fiat vel ut malum vitetur, nunquam tamen eo potest assurgere, ut bene fiat, atque ita reprimit potius peccatum quam perimit, unde tandem ratio cum lumine suo succumbit et vincitur. Sed in lucta fidelium, Caro eatenus atteritur et mortificatur, ut etsi non possit absolute eradicari, et in multis adhuc actibus se exerat, non possit tamen prævalere, sed a Spiritu tandem superetur, qui facit fideles ὑπερνικᾶν.

3. Ex Act. xv. 10.

XVI. Tertio, Legis impossibilitas probatur, Ex Act. xv. 10, ubi vocatur Jugum ἀβάστακτον: "Quid tentatis Deum imponentes Jugum cervici discipulorum, quod nec Patres nostri, nec nos portare potuimus?" Nam si non ferri potest, quomodo posset a quoquam impleri? Frustra reponitur a Bellarmino agi de Lege Cæremoniali, non Morali. Quia 1. Si hoc de Lege Cæremoniali dici potest, longe fortius dicendum est de morali. 2. Lex Cæremonialis per se non poterat dici jugum ἀβάστακτον, sed proprie hoc refertur ad moralem, quæ a nemine unquam potuit impleri; et quæ sub execratione ponit eos, qui sub ea vivunt. 3. Quæstio quæ movebatur, totam Legem respiciebat, non solum Cæremonialem, sed etiam Moralem, Gal. v. 3. Nec obstat quod Decretum Apostolicum agere videtur tantum de Lege Cæremoniali. Quia quæstio mota fuerat quidem ex occasione Legis Cæremonialis, sed Petrus videns ulterius extendi, de tota Lege loquitur, ostendens ejus impossibilitatem, quia erat jugum, quod nec ipsi nec Patres eorum portare potuerant.

XVII. Confirmatur ex eo quod Lex omnimodam obedientiam exigit, tam quoad internos affectus, quam quoad externos effectus, non modo quoad partes, sed etiam quoad gradus, ut tota mente, toto corde, totis viribus Deum diligamus, ut verus modus eum diligendi sit sine modo, ut Bernard. loquitur. Quod cum a nullo mortalium impleri posse constet, ut quisque de eo convictus est; sequitur Legem hac in parte homini esse impossibilem. Nec excipi potest dilectionem tantum sinceram et non simulatam intelligi. Quia licet dilectio sincera acceptetur a Deo ex indulgentia paterna; Non desinit tamen postulare perfectam omnimode, qualis debetur a Creatura rationali.

4. Ex petitione remissionis peccatorum.

XVIII. Quarto, Quia jubemur quotidie petere remissionem peccatorum. Jam si possibile est renatis ut Legem Dei impleant, possibile est iisdem, ut peccatorum remissione non indigeant, et non teneantur dicere juxta mandatum Servatoris, *Dimitte nobis debita nostra:* nam in quo nulla Legis transgressio reperitur, in eo nulla remissionis causa intelligitur, et nulla ideo necessitas petendæ remissionis reperitur. Hoc argumento non semel utitur Augustinus contra Pelagianos: "Quisquis hanc orationem," inquit, lib. iii. de peccat. meri. et remiss. cap. 13, "*Dimitte nobis debita nostra*, cuilibet etiam homini sancto, et Dei voluntatem scienti et facienti, dicit necessariam non fuisse, multum errat." Et alibi contr. duas Epist. Pelag. lib. iv. cap. 10, "Qui contendunt esse in hac vita, vel fuisse, justos, nullum habentes omnino peccatum, hac præsumptione apertissime Orationi

Dominicæ contradicunt." Nec juvat exceptio Bellarmini, hæc esse peccata tantum venialia, quæ sint præter Legem, non contra eam. Quia, ut supra jam dictum vana est et ἀσύστατος ista distinctio. Nam ubi opus est remissione, ibi præcessit transgressio, ubi est transgressio ibi etiam est ἀνομία.

5. Ab Exemplis Sanctorum.

XIX. Quinto, Ab Exemplis Sanctorum. Quia Sancti passim hanc impotentiam aperte agnoscunt et profitentur. Jobus, c. ix. 3, 20, 28, et xv. 15; David, Psal. xxxii. 5, et cxxx. 3, et cxliii. 2; Salomon, Prov. xx. 9, 1 Reg. viii. 46; Isaïas, c. lxiv. 6; Daniel, ix. 5, 6; Paulus, Rom. vii. 14, Phil. iii. 13; Johannes, 1ª c. i. 8; Jacobus, iii. 2. Nec dari potest ullum exemplum hominis ἀναμάρτητου, si Christum excipias. Eant ergo Pharisæi nostri et Justitiarii perfectistæ, Et sanctitatis suæ perfectionem, imo et opera Supererogationis venditent, id est, se justiores et sanctiores Sanctis omnibus impudenter mentiantur.

Fontes Solutionum.

XX. Jugum Christi, quod suave et leve dicitur, Matth. xi. 30, non est Lex Mosis stricte sumpta, quæ per se est jugum ἀβάστακτον, sed partim *doctrina Evangelii* de fide et nova obedientia, quam in nobis operatur Spiritus Sanctus, eam levem et suavem reddendo hoc pacto; partim *jugum Crucis*, quod vocatur *leve*, quia Deus non sinit nos tentari supra vires, 1 Cor. x. 13, 2 Cor. iv. 17, et *suave*, quia Spiritus S. consolatio ita crucem temperat, ut ex ea suavissimos justitiæ et gaudii fructus eliciat.

XXI. Mandata Dei dicuntur *non esse gravia fideli*, 1 Joh. v. 3, non quoad perfectam Legis possibilitatem, vel hominis ἀναμαρτησίαν, quam Johannes expresse negat, 1 Joh. i. 8. Sed tum respectu *imputationis* et peccatorum remissionis, quia perfecta Christi obedientia nobis imputatur per fidem, cui statim, ver. 4, victoria tribuitur et defectus nostri teguntur, *atque ita omnia facta deputantur, quando quicquid non fit ignoscetur*, ut loquitur August. lib. i. Retr. cap. 19, tum respectu *renovationis*, quia Spiritus Sanctus interius renovat corda, et veram ac sinceram in illis dilectionem operatur, per quam ut populus spontaneus, Psal. cx. 3, non coacte et per Spiritum servitutis, sed sponte et suaviter per Spiritum adoptionis ad officium impelluntur, nec jugo ἀβαστάκτῳ amplius obstricti tenentur, ut ex Legis observatione perfecta vitam consequantur, sed jugo suavi Christi subjiciuntur, quod obedientiam præscribit in grati animi testimonium.

XXII. Si qui dicuntur in Scriptura implevisse mandata Dei, et dilexisse Deum toto corde, et perfecti fuisse, ut dicitur de Noacho, Gen. vi. 9; Davide, Psal. cxix. 10; Josia, 2 Reg. xxiii. 25; Asa, 2 Paral. xv. 17; Zacharia et Elizabetha, Luc. i. 6, et aliis, hoc intelligendum non absolute et simpliciter de dilectionis et obedientiæ perfectione Legali, tam intensive quam extensive; quod est ἀσύστατον cum peccatis, quæ illis tribuuntur; Sed secundum quid et limitate de perfectione Evangelica, quæ sinceram et ἀνυπόκριτον obedientiam notat, vel comparate, tum respectu impiorum, qui toti in peccato jacent, tum respectu minus sanctorum. Si Zacharias et Elizabetha dicuntur *justi* ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ *coram Deo*, hoc notat quidem justitiam eorum et pietatem non fuisse fucatam et hypocriticam, quæ coram hominibus stare potest, sed veram et sinceram, quæ Deo ipsi sese probabat. Sed non potest inde inferri absolute fuisse sine macula, cum ibidem incredulitas Zachariæ recenseatur. Nec magis, quum dicuntur *ambulasse* ἄμεμπτοι in mandatis Dei, quia hoc indicat tantum sine querela, et reprehensione coram hominibus vixisse. Aliud est esse absolute ἀναμάρτητον, aliud vero ἄμεμπτον; Paulus in Episcopo exigit ut sit ἀνεπίληπτος, quod idem est cum ἀμέμπτῳ, non ut sit sine peccato, quod est impossibile, sed ut sit sine querela et reprehensione.

XXIII. Qui servant mandata absolute et perfecte, iis Lex absolute et perfecte possibilis est; Et qui diligunt eodem modo, bene dicuntur mandata implere. Sed cum nemo sit qui ita diligat, et mandata servet, quia ex parte tantum cognoscimus, 1 Cor. xiii. 9, et ex parte amamus, et in multis impingimus omnes, Jac. iii. 2, Nemo etiam potest hoc sibi privilegium vindicare. Et quod Joh. xiv. 23, et Rom. xiii. 8, dicitur, non alia ratione intelligendum est, quam de impletione sincera in hac vita, et plena ac omnimoda in altera.

XXIV. Quod impossibile est ἁπλῶς et sua natura, neminem obligat. Sed mandata Legis impossibilia sunt tantum κατά τί in statu Viatorum, propter interveniens naturæ vitium. Ut Creditor non amittit jus repetendi debitum a debitore, etiam si non sit solvendo; Ita jura Dei non imminuuntur, etsi homo propria culpa non amplius sit solvendo. Deinde Deus non præcipit Legem fidelibus, quasi illis absolute possibilis esset, sed tum ut cognoscendo officium, et impotentiam suam ad illud exequendum, ardentius remedium gratiæ quærant. "Non jubet Deus impossibilia," inquit August. "sed jubendo admonet, et facere quod possis, et petere quod non possis." Et Bernard. Serm. 50, in Cant.: "Non latuit Præceptorem præcepti pondus excedere vires, sed judicavit utile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, et ut scirent ad quem justitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impossibilia, non prævaricatores facit, sed humiles, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo."

XXV. Quod placet Deo in se et per se, propter omnimodam conformitatem cum Lege, est perfecte justum. Sed non item quod illi placet tantum per et propter Christum, quomodo bona opera placent Deo, Non quod sint perfecte et absolute bona; sed quia in fide Christi facta sunt, cujus obedientia omnes nostri nævi et defectus teguntur et condonantur.

XXVI. Quum Paulus dicit *se omnia posse in eo qui eum corroborat*, Phil. iv. 13, non absolute intelligendus est, sed pro subjecta materia, nempe quæ spectant ad præsentis vitæ qualemcunque conditionem patienter et moderate ferendam. Ibi enim Apostolus non loquitur de perfectione morum vel de Pelagii impeccantia; sed de constantia animi pii ad prospera moderate et adversa fortiter et patienter ferenda. *Omnia sunt possibilia credenti*, Marc. ix. 23, non simpliciter ut possit esse absque peccato, sed secundum quid ad beneficia quævis vel ordinaria, vel extraordinaria, a Deo consequenda.

QUÆSTIO III.

DE NECESSITATE BONORUM OPERUM.

An bona Opera sint necessaria ad salutem? Affirm.

I. Cum ad Sanctificationem pertineat praxis et studium bonorum Operum, non melius ea percipi potest, quam si eorum natura rite cognoscatur. Quatuor autem possunt potissimum de illis quæri, *Necessitas*, *Veritas*, *Perfectio*, et *Meritum*. De quibus distincte agendum. De Perfectione jam dictum est Quæstione præcedenti. Jam de *Necessitate* agitur.

Tres sententiæ de Necessitate bonorum Operum.

II. Tres sunt præcipuæ sententiæ circa bonorum Operum necessitatem. Prima eorum, qui peccantes in defectu eam negant; quales fuerunt olim *Simoniani* et nunc sunt *Epicurei* et *Libertini*, qui bona opera arbitraria et adiaphora faciunt, quæ

præstare vel omittere liceat pro arbitratu nostro. Secunda eorum, qui peccantes in excessu affirmant, et urgent necessitatem meriti et causalitatis, quales olim erant *Pharisæi* et *Pseudo-Apostoli*, qui opera ad justificationem necessaria esse contendebant; quos hodie sequuntur *Pontificii* et *Sociniani*. Tertia eorum, qui medium inter duo ista extrema tenentes, nec simpliciter negant, nec simpliciter asserunt; Sed aliquam necessitatem eorum agnoscunt contra Libertinos, sed necessitatem meriti contra Pontificios constanter rejiciunt. Quæ sententia est Orthodoxorum.

Status Quæstionis.

III. Unde patet, Non quæri hic De *Necessitate meriti, causalitatis*, et *efficientiæ:* An bona opera dicenda sint necessaria ad salutem efficiendam vel acquirendam de jure? Hoc enim ad aliam controversiam pertinet, de qua infra. Sed De *Necessitate medii, præsentiæ*, et *connexionis* seu *ordinis:* An requirantur tanquam medium et via ad salutem possidendam? Quod statuimus.

IV. Licet vero Propositio de necessitate bonorum Operum ad salutem, quæ superiori seculo a Pontificiis sub specie conciliationis in formula Interimistica obtrudebatur, sed reipsa ut sensim puritas doctrinæ de justificatione corrumperetur, rejecta fuerit a variis Theologis Lutheranis, tanquam minus commoda et periculosa, imo et a quibusdam ex Nostris; Putamus tamen cum aliis posse sine periculo retineri, si rite explicetur, imo et urgendam esse censemus contra Epicureorum licentiam, ut licet opera nihil conferre dicantur ad salutem acquirendam, necessaria tamen statuantur ad eam obtinendam, ut sine illis nemo salvari queat, Ut ita liberetur Religio nostra a calumniis putidissimis, quibus iniquissime passim proscinditur a Pontificiis, quasi sit magistra impietatis, et licentiæ ac securitatis carnalis pulvinar.

Necessitas bonorum Operum probatur: 1. A Dei mandato.

V. Licet autem necessitas ista jam ex parte asserta sit, Qu. i., ubi de connexione Sanctificationis cum Justificatione actum est, ulterius adhuc colligitur, Tum ex *Dei mandato*, Tum ex *Rei ipsius natura*, et *Hominis fidelis conditione*. Cum enim Dei voluntas sit suprema et indispensabilis officii nostri regula; Non potest non censeri summe necessaria bonorum operum praxis, quam toties et tam expresse commendat et præcipit in Verbo suo Dominus. Loca referre nihil attinet, quia passim obvia sunt; consulantur præcipue, 1 Thess. iv. 3, 4; 1 Joh. iv. 21; Joh. xiii. 34; Matth. v. 16; 1 Pet. i. 15, 16, et 2 Pet. i. 5, 6, 7, 10; Rom. vi. 11, 12, et xii. 1, 2, &c. Et tantum abest ut licentiam pro arbitratu vivendi cuique relinquat, ut aperte eam damnet et detestetur, Rom. vi. 1, 2, 15; Gal. v. 13; 1 Thess. iv. 7; 1 Pet. ii. 16, et fideles *debitores* esse statuat, qui ad novam obedientiam nexu indissolubili, et indispensabili obstricti sunt, Rom. viii. 12, et xiii. 7; 1 Joh. iv. 11, non modo necessitate *præcepti*, sed etiam *medii*.

VI. Quod ex Rei natura, et Hominis statu ac conditione clarius potest demonstrari, sive ad *Fœdus Gratiæ* cum ipso initum respiciamus, sive attendamus ad *doctrinam Evangelii*, quam profitetur, sive ad *statum Gratiæ*, in quo collocatur, sive ad *Beneficia* quæ inde pendent, tam præterita, quam præsentia, et futura; quæ omnia bonorum operum necessitatem absolutam post se trahunt.

2. A Fœdere Gratiæ.

VII. Et ad *Fœdus* quidem quod attinet, nemo nescit duabus partibus constare, Hinc *promissione* a parte Dei; Inde vero *obedientiæ stipulatione* a parte hominis. Nam ut Deus in eo pollicetur se fore *Deum nostrum*, vult etiam vicissim ut simus ejus populus, Et ut promissio illa omnigenam Dei benedictionem includit, Ita obligatio ista, omnis generis officia ab homine Deo debita importat, ut

suo loco visum, quum de clausula Fœderis actum. Licet vero Deus ex peculiari gratia hæc hominis officia velit esse sua beneficia, quæ in illis exequatur; Non desinit tamen fidelis ad ejus observationem obstringi, si velit bonorum Fœderis esse particeps.

VIII. Ut autem promissio gratiæ fluit a tribus S. S. Triadis Personis, quæ omnes ad opus Redemptionis concurrunt, et peculiarem σχέσιν obtinent pro modo operationis cuique proprio, Prima quidem *Patris* in familiam suam nos adoptantis, Secunda *Redemptoris* et *Capitis*, populum suum redimentis, et in Peculium et Corpus sibi unientis, Tertia *Paracleti* et *Sanctificatoris*, nos in Templa sibi consecrantis: Ita necessitas triplex exurgit cultus et obsequii, ut digne vivamus Filiis Dei, Membris Christi, et Templis Spiritus Sancti, ut Patrem adoremus et colamus, 1 Pet. i. 15, 16, Mal. i. 6, Eph. v. 1, ut Redemptorem toti glorificemus, 1 Cor. vi. 20, et illi serviamus ut populus περιούσιος ζηλωτὴς καλῶν ἔργων, Tit. ii. 14, ut Spiritum in nobis habitantem magno studio veneremur, et viventes Spiritu, Spiritu etiam ambulemus, Gal. v. 25, nec Templum ejus sordibus ullis infici patiamur, 1 Cor. vi. 15, 19. Quod in Baptismo in nomine totius Trinitatis administrato, nobis obsignatur, et Unione nostri cum Christo procuratur, quæ vera et salutaris esse nequit, nisi conformitatem cum ipso post se trahat, ad quam prædestinati sumus, Rom. viii. 29, ut cum illo moriamur peccato et vivamus Deo, Rom. vi. 11, et ambulemus sicut ille ambulavit, 1 Joh. ii. 6, ipseque in nobis et formetur et vivat, Gal. ii. 20, et iv. 19.

3. Ab Evangelio.

IX. Tertio, *Verbum Dei*, seu *Evangelium*, quod nobis credendum proponitur, ut fidei, vitæqe regula, necessitatem istam non minus evincit. Quia non est doctrina mere *theoretica*, quæ inani cognitione mentem pascat, sed *practica* quæ voluntatem ipsam afficit et renovat, quæ ideo dicitur *Mysterium pietatis*, 1 Tim. iii. 16; Lux quæ transformat, 2 Cor. iii. 18; Veritas quæ sanctificat, Joh. xvii. 17, quæ non tantum doctiores, sed et meliores reddit, Joh. xiii. 17; Semen regenerationis nostræ, Jac. i. 18, et 1 Pet. i. 23; Lex Spiritus et vitæ, Rom. viii. 2, quæ nos liberando a Lege peccati et mortis, non facit tamen exleges, sed subleges Christo, 1 Cor. ix. 21, Gal. ii. 19. Eo pertinet etiam *Religio* quam profitemur, quæ non meram veritatis professionem postulat, sed præcipue pietatis et charitatis praxim, Rom. ii. 28, 29, Jac. i. 27, "Religio immaculata Dei nostri, est visitare viduas et orphanos in afflictionibus suis, et immaculatum se a mundo servare."

4. A Statu gratiæ.

X. Quarto, *Status Gratiæ et Libertatis*, in quem Evangelium nos transfert, hoc postulat. Quia Libertas spiritualis est e Legis maledictione, Diaboli tyrannide, et Peccati jugo, sed non carnis licentia; quæ nos non eximit ab obedientia Dei, sed fortiori vinculo nos illi obstringit; "Liberati a peccato," inquit Paulus, Rom. vi. 18, "servi fimus justitiæ," et 1 Pet. ii. 16, "quasi liberi, sed non quasi velamen malitiæ habentes libertatem, sed servi Dei," In cujus scil. cultu vera nostra libertas posita est, *quia servire Deo regnare est.* Christus liberando nos a maledictione et rigore Legis, non liberat tamen ab obligatione obedientiæ, quæ indispensabilis est a Creatura. Idem exigit *Gratia*, quæ quo major est, eo efficacius ad gratitudinem obligat, ut non convertatur in ἀσέλγειαν, Gal. v. 13; Jud. 4. sed ut ad sanctimoniæ studium referatur, Tit. ii. 12. Unde, Rom. vi. 14, 15, colligit Apost. non esse *manendum in peccato, quia non sumus sub Lege sed sub Gratia.*

5. A Dei beneficiis.

XI. Quinto, *Beneficia* omnia Dei eo tendunt, sive quoad præteritum spectentur in Electione æterna, sive quoad præsens in Gratia, sive quoad futurum in Gloria. Ista enim omnia non alia

de causa nobis destinantur, vel conferuntur, quam ad opus sanctificationis promovendum. Ideo bona opera proponuntur nobis ut *effecta* Electionis æternæ, Eph. i. 4; *fructus* et sigilla gratiæ presentis, 2 Tim. ii. 19, 2 Cor. i. 21, 22, Joh. xv. 4, Gal. v. 22; et *semina* seu *primitiæ* et arrhæ gloriæ futuræ, Gal. vi. 7, 8, Eph. i. 14, Rom. viii. 23. Unde a Bernardo de Gratia et Libero Arbitrio, Ea vocantur *spei seminaria, charitatis incentiva, occultæ Prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia, via regni, sed non causa regnandi.* Quod Scriptura non semel testatur, de Electione, Joh. xv. 16, Eph. i. 4, 2 Thess. ii. 13, 14; de Redemptione, Luc. i. 74, Tit. ii. 14, 1 Pet. ii. 24, 2 Cor. v. 14, 15; de Vocatione, 2 Pet. i. 10, et 1ª ii. 9, Phil. iii. 14; de Fide, Gal. v. 6, Act. xv. 9; de Justificatione, Psal. cxxx. 4, et lxxxv. 8, Eph. ii. 8, 9, 10; de Regeneratione, 2 Cor. v. 17, Col. iii. 1, 2.

XII. Hoc ipsum de *Gloria futura* non minus expresse traditur. Cum enim bona opera rationem habeant *Mediorum* ad finem, Joh. iii. 5, 16, Matth. v. 8; *Viæ* ad metam, Eph. ii. 10, Phil. iii. 14; *Sementis* ad messem, Gal. vi. 7, 8; *Primitiarum* ad massam, Rom. viii. 23; *Laboris* ad mercedem, Matth. xx. 1; *Certaminis* ad coronam, 2 Tim. ii. 5, et iv. 8, Nemo non videt summam esse et indispensabilem bonorum operum ad gloriam assequendam necessitatem, et tantam ut sine illis obtineri nequeat, Heb. xii. 14, Apoc. xxi. 27.

XIII. Denique cum tria sint, quorum quærendorum præ cæteris necessitas nobis incumbit, *Dei* scilicet *gloria*, *Proximi ædificatio*, Et *propria salus*, ad quæ bonorum operum praxim maxime facere notum est, necessariam eam esse supra omnia facile constat, Matth. v. 10, Phil. i. 11, Rom. xv. 2, 2 Pet. i. 10.

Fontes Solutionum.

XIV. Opera trifariam spectari possunt, vel ratione Justificationis, vel Sanctificationis, vel Glorificationis. Ratione prioris non se habent antecedenter, efficienter, et meritorie, sed consequenter, et declarative. Ratione Sanctificationis, se habent constitutive, quia eam constituunt et promovent. Ratione Glorificationis vero antecedenter et ordinative, quia ad eam referuntur ut medium ad finem, Imo ut initium ad complementum, quia gratia est gloriæ inchoatio, ut gloria est gratiæ consummatio.

XV. Quamvis necessitatem bonorum operum agnoscamus contra Epicureos, non confundimus ideo Legem et Evangelium, et lædimus justificationem gratuitam per solam fidem. Quia bona opera requiruntur non ad vivendum ex Lege, sed quia vivimus per Evangelium, non ut causæ propter quas nobis datur vita, sed ut effecta quæ testantur vitam esse nobis datam.

XVI. Fideles sunt populus voluntarius, qui non debet ad bona opera impelli ἐξ ἀνάγκης, necessitate scil. coactionis, sed sponte et ἑκουσίως. Sed non desinunt tamen opera esse necessaria necessitate medii et debiti. Licet omnis coactio sit necessitas, non omnis necessitas est coactio.

Calumniæ, quæ contra necessitatem bonorum Operum ex doctrina nostra de Perseverantia et Certitudine Fidei peti solent, supra sunt discussæ, Loc. XV. Qu. xvi., et xvii.

QUÆSTIO IV.

DE VERITATE BONORUM OPERUM.

Quid requiratur, ut Opus sit vere bonum, et An Opera Justorum sint talia? Affirm.

Quænam sint bona Opera?

I. Quum loquimur de *Veritate bonorum Operum*, non intelligimus opera simpliciter moralia, prout contradistinguuntur spiritualibus et supernaturalibus a quibusdam; Quo sensu *moralia* illis dicuntur, quæ quoad externam disciplinam, seu actum externum, quam substantiam vulgo vocant, talia sunt, quæ constituunt disiplinam seu justitiam civilem et externam, quam Aristot. in Ethicis explicat. *Spiritualia* vero sunt, quæ tam quoad substantiam, quam quoad circumstantias talia sunt. Illa dicuntur bona ὁμωνύμως, et quoad externam speciem tantum; Ista vero συνωνύμως, et quoad essentiam, quatenus habent in se bonitatem supernaturalem, Deo reconciliato et Patri vere complacentem, et ab eodem præmia tam hujus quam futuræ vitæ ordinatam; De quibus hic agitur.

II. In Operibus istis *materia* et *forma* spectanda est. *Materia* sunt omnes actiones hominis, quæ ab intellectu et voluntate hominis pendent, et quæ ad τὸ θυμικὸν et τὸ ἐπιθυμητικὸν pertinent, tum illæ quæ Philosophis dicuntur primi motus, sive fiant absque mora, sive cum mora, quæ mores, vulgo dicuntur, sive absque delectatione, sive cum illa, sive indeliberatæ, sive deliberate et cum consensu voluntatis. *Forma* est convenientia cum Lege et voluntate Dei, tam quoad substantiam actionis, quam quoad circumstantias.

III. Per *substantiam actionis*, non intelligimus tantum actum externum locomotivæ, sed actum tum internum, tum externum simul, siquidem uterque conjungitur, vel internum tantum, siquidem externus nequeat haberi. Qui duo actus ita se habent ad invicem, ut actus externus sine interno non sit proprie bonus, prout apparet in hypocritis, sed internus possit esse sine externo, quia bonitas in voluntate et intentione proprie constituitur. Deinde externus non auget bonitatem interni per se, sed per accidens, quatenus actum voluntatis, vel continuat vel conservat.

IV. Per *circumstantias* intelligimus omnes modificationes, quæ ejusmodi actionibus accidunt, ut non tantum opus *bonum* fiat, sed etiam ut *bene* fiat juxta præscriptum Dei, quo sensu vulgo dicitur, *Deum non tam amare adjectiva, quam adverbia*, et bonum requirere integram causam, quæ non substantiam tantum actionis, sed et circumstantias complectitur. Unde fit ut res in se bona, mala tamen fiat, et in peccatum convertatur, si non bene fiat, ut Oratio, Charitas, &c.

Quid requiratur in Operibus bonis, et quæ sint?

V. Ad istam autem bonitatem constituendam, Quatuor inprimis requiruntur: *Principium*, *Regula*, *Modus*, *Finis*. 1. Ut opus fiat ex fide cordis regeniti, quia *quicquid fit sine fide peccatum est*, Rom. xiv. 23. 2. Ut fiat juxta præscriptum Legis et voluntatem Dei in Verbo revelatam, quæ unica est fidei vitæque regula. 3. Ut fiat modo legitimo, id est, non tantum externe, sed et interne, quia Lex quæ spiritualis est, Rom. vii., non externos tantum motus corporis attendit, sed præcipue internos animi affectus. 4. Ut fiat ad gloriam Dei, quæ unicus est scopus, ad quem semper respicere debemus; et cui omnia subordinare decet, 1 Cor. x. 31, non tantum intentione virtuali et habituali,

sed etiam actuali, quia cum sit intentio, summi Boni debet esse explicatissima, et quæ non interrumpatur alia intentione.

Unde sequitur Ethnicorum virtutes non fuisse bona Opera.

VI. Hinc vero colligitur, 1. Ethnicorum virtutes, quantumvis insignes, non posse tamen dici bona opera; quicquid Pelagiani olim, et hodie Sociniani, Pontificii, et Jesuitæ inprimis statuunt, qui *opera infidelium nolunt esse peccata, nec Philosophorum virtutes esse vitia*, ut habetur in Bulla Pii V. et Gregorii XIII., Et apud Bellarm., lib. v. de Gra. et lib. Arb., cap. 9, et seq., et Tirin. Controv. 12, nu. 5. Quibus se fortiter opposuit Jansenius in Augustino suo cum tota familia sua. Licet enim haberent aliquam bonitatem externam, ratione actus externi, et objecti, quod bonum fuit, peccabant tamen in tribus: 1. Ratione *principii*, quod non fuit cor regenitum, sed impurum, quamvis aliqua cognitione honesti et turpis ex Legis naturalis dictamine imbutum; 2. Ratione *modi*, quia deerat interna cordis obedientia; 3. Ratione *finis*, quia requirebatur directio ad gloriam Dei, quam non attendebant. Nec propterea nullum discrimen statui potest inter scelestissimos et honestiores ex ipsis, ut inter Fabricium et Catilinam; quia manebat semper inter eos discrimen; "Non quia ille bonus," inquit Augustinus, "sed quia iste magis malus, et minus impius quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, sed a veris virtutibus non plurimum deviando." Præstabat ergo ipsis honestati isti civili studere, quam laxare habenas appetitui carnis, per quam si præmium gloriæ assequi non poterant, mitiorem tamen pœnam debebant expectare; Ut minus peccabant, in modo agendi tantum deficientes, aliis qui peccabant in ipsa substantia facti. Sed quia de hac Quæstione actum est P. I. Loc. X., Qu. v. plura non addimus.

Nec bonam intentionem sufficere.

VII. Hinc etiam patet Pontificios errare, quum bona opera ea volunt esse, quæ Deo non jubenti et poscenti obtruduntur, qui cultus voluntarius a Paulo ἐθελοθρησκεία dicitur et damnatur, Col. ii. 23. Nam quum agitur de Dei cultu, non tantum abstinendum est vetitis, sed etiam non jussis; Imo talia opera hoc ipso vetita sunt, quia non jussa, Deut. xii. 32, "Facies quæcunque jubeo, nihil addes, nec detrahes;" Num. xv. 28, "Memineritis omnium mandatorum Domini, et ea facietis: nec sequemini cogitationes cordis vestri." Alias clamat apud Isa. i. 12, "Quis hæc requisivit e manibus vestris?" Et cap. xxix. 13, "Frustra me colunt tradentes doctrinas, quæ sunt mandata hominum."

VIII. Nec huic errori potest favere, dilutum bonæ intentionis commentum, quasi quod fit contra aut præter Dei mandatum, possit esse bonum opus, quia fit ad rectam intentionem. Perperam enim intentio bona appellatur, quæ Dei intentioni adversatur. Bonam intentionem sane obtendebat Saul, quum jussus internecione delere Amalekitas, et greges perdere, Regi pepercit, et opimas pecudes reservavit ad sacrificia, sed hoc ipsi pessime cessit, et Samuel testatur obedientiam Deum velle, non sacrificium quavis bona intentione oblatum. Hæc eadem bona intentio Uzzam perdidit, quum nutantem Arcam in plaustro injecta manu sustentavit. Christus, Joh. xvi. 2, de persecutoribus loquens, dicit, eos *putare se servire Deo, necantes fideles;* et pessimæ quæque Religiones maxime sibi plaudunt, et bonam intentionem operibus suis obtendunt.

IX. Porro ad Quæstionem, quæ hic nobis movetur a Pontificiis, *An Opera fidelium vere bona sint, et dici possint?* Distinguendum est accurate inter τὸ *vere bonum*, et τὸ *perfecte bonum*. Hoc operibus Sanctorum tribui non posse antea evicimus propter imperfectionem sanctificationis, et pec-

cati reliquias. Sed illud recte de illis prædicatur; quia licet nondum perfecte sint regeniti, vere tamen et non hypocritice sunt renovati. Quod dum distinguere nolunt Pontificii, perperam nobis objiciunt, nos negare fidelium opera esse vere bona, quia ea imperfecta esse pertendimus, Cum tamen veritas et perfectio operum diversissimæ sint, Et illa possit dari sine ista.

Opera Fidelium sunt vere bona.

X. Opera Fidelium esse vere bona probatur: 1. Quia non fiunt solum cum generali concursu Dei, sed speciali motione et impulsu Spiritus Sancti, qui habitat in cordibus fidelium; eosque ad bona opera excitat. Unde illi, ut primariæ causæ opera ista solent tribui, Ezec. xxxvi. 27, Gal. v. 22, Rom. viii. 9, 10, Phil. i. 6, et ii. 13. Nec fiunt tantum excitante et impellente Spiritu Sancto, sed etiam mediantibus gratiæ infusæ qualitatibus, quæ superant naturæ ordinem. Unde Paulus gratiæ Dei omnia sua opera accepta refert, 1 Cor. xv. 10, et nihil sine se Christus nos posse asserit, Joh. xv. 5. Quod autem a Spiritu et gratia Christi producitur, vere bonum non potest non esse. Nec obstat Caro, quæ in nobis adhuc manet; Quia ejus præsentia perfectionem quidem sanctificationis tollere potest, sed non ejus veritatem.

XI. 2. Quia opera ista Deo placent: Ergo vere bona sunt; Nam quod proprie et per se peccatum est, Deo placere nequit. Loca sunt obvia, 1 Pet. ii. 5, Heb. xi. 4, 5, 6, et xii. 28, Rom. xii. 1, et xiv. 18, Phil. iv. 18. Fateor primam acceptationis causam, esse Christum in quo grati sumus Deo, Eph. i. 6, quia Persona prius est grata Deo, et illi reconciliata per Mediatorem; quo sensu Deus dicitur prius respexisse ad Abelem, quam ad sacrificium ejus, Gen. iv. 4. Sed hoc non obstat, quominus Deus illis etiam delectetur propter veram bonitatem, quæ in illis occurrit, manantem puta ex regeneratione cordis, et Imaginis Divinæ restauratione. Nam ubicunque faciem suam Deus contemplatur, illam merito amat, et in honore habet, atque ideo non sine causa dicitur illi placere fidelium vita ad sanctitatem et justitiam composita.

XII. 3. Quia illis merces promittitur; quod non fieret si non essent vere bona. Nam licet opera nihil habeant in se quod mereri possit et consequi talem mercedem, quæ ideo est mere gratuita, ut postea dicetur; Tamen habent quandam ordinationem et aptitudinem ut ordinentur ad præmium, tum ex conditione operantis, qui supponitur fidelis, id est, in gratiam et amicitiam Dei admissus, tum ex conditione operum ipsorum, quæ licet non habeant condignitatem ad præmium, habent tamen relationem dispositionis, quæ requiritur in subjecto ad ejus possessionem, et, qua posita, non potest non dari præmium, ut, illa negata, non potest obtineri. Nam ut sine sanctitate nemo videbit Deum, et nisi quis renatus sit ex aqua et Spiritu, non potest ingredi Regnum cœlorum, Joh. iii. 5, Heb. xii. 14, Ita posita sanctitate necessario ponitur gloria ex connexione inseparabili, quæ intercedit inter ipsas.

XIII. Veritatem bonorum operum Fidelium non destruit, quod affirmamus omnia opera etiam optima in hac vita non carere peccato; Quia licet affirmemus quoad *modum*, nunquam ea perfectione fieri, quæ possit sustinere rigidum judicii divini examen, propter sanctificationis imperfectionem; Statuimus tamen quoad *rem* bona esse opera. Et si peccata dicuntur, hoc intelligendum per accidens ratione modi, non per se et natura sua. Ita manet semper discrimen inter irregenitorum et renatorum opera. Illa enim essentialiter et specifice mala sunt, adeoque destituta illis circumstantiis et conditionibus, quæ requiruntur ad essentiam boni operis, quæ proinde tantum bona sunt quoad speciem et apparentiam. Hæc

vero essentialiter sunt bona opera, quia omnia habent a quibus bonitas actionis resultat, adeoque vere talia, non apparenter, quamvis gradualiter deficiant, et sibi admixtos habeant nævos.

XIV. Licet opera renatorum dicantur peccata, atque ita fides, qua justificamur, peccatum sub aliqua σχέσει dici possit, ut et oratio qua petimus remissionem peccatorum; Non sequitur hominem per peccatum justificari, et per peccatum impetrare remissionem peccati. Quia non dicimus opus ipsum credendi vel orandi esse peccatum, sed tantum nævos et defectus qui illi adhærent. Ita opus fidei non est instrumentum justificationis, respectu talium nævorum, sed respectu actus ipsius, qui a Spiritu Sancto producitur, et sub illa reduplicatione. Nec per peccatum quærimus aut obtinemus remissionem peccati, ut inepte colligunt Adversarii; Sed per et propter meritum Christi, mediante, tanquam conditione a nobis requisita, officio, non vitio orationis nostræ.

XV. Quamvis concedatur opera omnia renatorum esse aliquo peccato vitiata, recte potuit dicere Apostolus *nihil mihi conscius sum*, quia hic non de totius vitæ suæ cursu loquitur, sed de ministerio fideliter adimpleto, nec gloriatur opus ministerii sic a se adimpletum, ut nihil vitii huic operi ex parte carnis intervenerit, sed ut nihil dolose et impie egerit, quo conscientiam suam sauciaret; nam alias, Rom. vii. 19, profitetur se non facere bonum quod cupit, sed potius malum quod odit.

XVI. Cum Deus operetur in nobis omnia nostra bona opera secundum id quod habent in se bonitatis, et non secundum id quod habent in se imperfectionis aut vitiositatis, quo sensu proficiscuntur a Carne; Vere dicimus omne opus bonum esse aliquo peccato vitiatum; Et vere tamen negamus Deum esse hujus vitii seu peccati authorem.

XVII. Nec absurdum est et ἀσύστατον idem opus bonum et malum, præmio et pœna dignum vocari κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο, bonum quatenus a spiritu proficiscitur, malum prout Caro illi admiscetur; bonum ratione actus, malum ratione vitiositatis illi adhærentis. Nec tamen per ejusmodi opera dici debent fideles servire Deo et Diabolo, vel esse filii Dei, et Diaboli. Quia illi Diabolo tantum inservire dicuntur, et ejus filii appellantur, qui sub dominio peccati vivunt, et opera tenebrarum volentes perpetrant, non qui hoc dominium excusserunt, et opera bona licet carnis vitio aliquantum impurata producunt. Sic Paulus, Rom. vii., se Christo servire profitetur, et inter Filios Dei reputatur, qui confitetur tamen se mente servire Legi Dei, Carne vero legi peccati.

QUÆSTIO V.

DE MERITO OPERUM.

An detur ullum Meritum de Congruo, vel de Condigno? Et An bona Opera sint meritoria Vitæ æternæ? Neg. contra Pontificios.

I. Ut Doctrina de Meritis Operum clarius teneatur, pauca de voce *Meriti*, et verbo *merendi* præmittenda sunt, ex quibus de re ipsa facilius ferri poterit Judicium.

Vox *meriti* late et stricte sumitur.

II. *Meriti* vox bifariam sumitur, vel late et improprie, vel stricte et proprie. *Stricte* notat illud opus, cui merces ex justitia debetur propter intrinsecum ejus valorem et dignitatem. Sed late sæpe ponitur pro rei alicujus consecutione, quo sensu

verbum *merendi* sæpe apud Patres ponitur pro *consequi*, *obtinere*, *impetrare*. Aug. Serm. 49, de Tempore, "Peccator de se non desperet, quia Paulus meruit indulgentiam." Ambros. lib. x. in Luc. cap. xxii., "O aqua, quæ Sacramentum Christi esse meruisti, quæ lavas omnia, nec lavaris." Hinc ex Grego. Ecclesia Rom. canit, "O felix culpa, quæ talem meruit habere Redemptorem." Cujus vocis abusum non dissimulant ipsi Pontificii. *Cassander* in Schol. ad Hymn. Eccles. p. 179, "Vocabulum *merendi*," inquit, "apud veteres Ecclesiasticos Scriptores idem fere valet quod consequi, seu aptum idoneumque fieri ad consequendum," quod probat ex Loco Cypriani, qui quod Paulus dicit ἀλλὰ καὶ ἠλεήθην, 1 Tim. i. 13, *misericordiam consecutus sum*, vertit ad Jubaianum *misericordiam merui*, et ibidem addit, "quæ vocis notio si retineatur, multa, quæ durius dici videntur, mitiora et commodiora apparebunt." Vega, lib. viii. de Justifi. 108, "Non me fugit," inquit, "usurpari apud Patres nomen meriti, ubi nulla est ratio meriti, neque de congruo, neque de condigno." Eodem sensu Authores Confessionis Augustanæ, Art. 6, vocem meriti usurpant, ut et Apol. art. 20, ut agnoscit Bellarm. lib. v. de Justifi. cap. 1. Ex quo vero verbum merendi, et vox meritorum improprio isto sensu frequentius usurpata est; Posteriores Scholarum Doctores Pharisaico supercilio jam turgentes, phrasibus Patrum male et præter mentem ipsorum acceptis, dicere cœperunt homines suis operibus proprie mereri vitam æternam, et bona opera esse meritoria vitæ æternæ, non solum ex pacto, sed etiam ratione ipsius operis.

Triplex meritum, Congrui, Digni, Condigni, juxta Pontificios.

III. Pontificii *meritum* vulgo definiunt, Actionem cui debetur aliqua merces. Species alii duas, alii tres faciunt: Aliud meritum *congrui*, Aliud *digni*, Aliud *condigni*. *Meritum congrui* vocant *opus moraliter* bonum, *factum ex libero arbitrio*, *non adjuto a gratia*. Nempe quod congruum sit et conveniens divinæ bonitati, moraliter bene dispositis et facientibus quod in se est, infundere gratiam justificationis. *Meritum digni*, statuunt esse idoneitatem seu aptitudinem operantis ad assequendum id quod meretur, ut nominis ratio petatur potius a persona operante, quam ab ipso opere, quatenus scilicet digna censetur a Deo, quæ mereatur vitam æternam. Denique *Meritum condigni* volunt esse *bonum opus factum ex libero arbitrio adjuto a gratia*, quod tale sit, ut omnino dignum sit tali mercede, non solum ex pacto, sed etiam propter intrinsecum valorem operis, et æqualitatem inter opus et mercedem. Sed plerique ex Recentioribus, ut Bellarm. et alii, tres istas species ad duas contrahunt, ideo maxime quia V. V. vocem ἄξιοι ex qua meritum elicere volunt, modo per *dignum*, ut Apoc. iii. 4, modo per *condignum* vertit, ut nullum hac in parte sit utriusque discrimen, Bellarm. lib. v. de Justifi. cap. 16. Hinc alia dicuntur esse merita gratiæ de congruo, alia merita gloriæ de condigno.

IV. Fatendum est tamen non paucis ex Pontificiis distinctionem istam minus arridere et incongruam videri, qui nulla dari merita de congruo censent; inter quos Thomas Waldensis, et Paulus Burgensis, referente Bellarm. lib. v. de Justific. cap. 16, Stapleto. l. ii. de pecc. orig. cap. 4; "Meritum de congruo," inquit, "respectu primæ gratiæ, jam olim explosum est, nec a probatioribus Scholasticis, ut a S. Thoma in Summa et posterioribus scriptis, ejusque sequacibus unquam admissum." Becanus agnoscit, q. 1. cap. iv., *Meritum de congruo proprie non habere rationem meriti*, sed tantum cujusdam congruentiæ, ac proinde non necesse esse de eo disputare, quia nihil certi de eo affirmari possit. Quia tamen ab aliis non paucis adhuc retinetur, ut a Vasquezio, Caïetano, et aliis, et recepta est communiter inter ipsos sententia, vanitas ejus breviter demonstranda erit.

Quid sit meritum, et quæ ejus conditiones.

V. Quod ut commodius fiat, præmittenda est *Meriti*, proprie dicti, definitio, et videndæ conditiones, quæ ad id requiruntur. Biel., lect. 69, in Cano. Missæ definit meritum *esse opus imputabile ad laudem*, id est, laude dignum. Hoc sensu si contenti essent Adversarii, nulla esset quæstio. Nemo enim negat bona opera fidelium esse laude digna. Bellarminus, lib. v. de Justific. a cap. 10, usque ad 16, septem conditiones Operis meritorii recenset: 1. Ut sit opus bonum; 2. Opus liberum; 3. Factum in obsequium Dei; 4. Ab homine viatore, id est, in vivis agente; 5. Justificato et amico Dei; 6. Quod proficiscatur ex charitate; 7. Quod habeat annexam Dei promissionem. Sed licet istæ omnes con ditiones requirantur in opere bono, non sufficiunt tamen ad illud reddendum meritorium, quia in vero merito aliquid insuper requiri agnoscit ipse Bellarm., cap. xiv. et xvii., nimirum intrinsecam vim et dignitatem, quum dicit meritum illud esse, cui præmium debeatur ex ratione justitiæ, non modo distributivæ, sed etiam commutativæ, ut sit justa æqualitas inter opus et mercedem.

VI. Ad verum ergo meritum quinque istæ conditiones exiguntur: 1. Ut *opus sit indebitum*, nemo enim meretur persolvendo quod debet, Luc. xvii. 10, sed satisfacit. 2. Ut sit *nostrum*, nemo enim de alieno potest dici mereri. 3. Ut sit *perfectum* omnibus numeris et omni nævo carens; nam ubi est peccatum, ibi non potest esse meritum. 4. Ut sit *æquale* et proportionatum præmio et mercedi, secus donum fuerit, non meritum, quod Bellarm. ipse agnoscit; lib. v. de Justific. cap. 17, ex mente, ut ipse statuit, Concilii Trident. 5. Ut præmium tali operi ex justitia debeatur. Unde vulgo definitur *Opus indebitum, præmium ex ordine justitiæ ex indebito faciens debitum.*

Nullum dari meritum in genere.

VII. Ex quibus facile colligimus nullum posse nunc dari meritum in homine apud Deum qualibuscunque operibus, nec de congruo, nec de condigno. 1. Quia non sunt indebita, sed debita, quicquid enim sumus et possumus, hoc totum debemus Deo, cujus ideo debitores dicimur, Luc. xvii. 10, et Rom. viii. 12. 2. Nullum est nostrum, sed omnia sunt dona gratiæ et fructus Spiritus, Jac. i. 17, Phil. ii. 13, 2 Cor. iii. 5. 3. Non sunt perfecta, sed variis adhuc nævis inquinata, Rom. vii. 18, Gal. v. 17, 18, et Isa. lxiv. 6. 4. Non sunt æqualia gloriæ futuræ, quia finiti et temporarii ad infinitum et æternum nulla est proportio, Rom. viii. 18, 2 Cor. iv. 17. 5. Merces quæ illis promittitur mere est gratuita et indebita, adeoque expectanda, non ex interno operis merito, et intrinseca ejus dignitate, sed tantum ex coronantis liberrima dignatione, Rom. vi. 23, et iv 4, et xi. 6. Hinc etiam patet nullum dari meritum proprie dictum hominis erga Deum, in quocunque fuerit statu; adeoque Adamum ipsum si perstitisset, non fuisse meriturum vitam ex rigore justitiæ, licet per quandam συγκατάβασιν Deus pollicitus ipsi esset ex pacto vitam sub conditione perfectæ obedientiæ, quæ meritoria dicitur ex illo pacto latiori sensu, quia debuit esse veluti fundamentum et causa meritoria ad cujus intuitum Deus vitam illi adjudicasset.

Nec de Congruo.

VIII. In specie, contra Merita de Congruo facit: 1. Quod nihil boni ab homine peccatore et nondum regenito vel cogitari vel præstari potest, ut fuse suo loco probatum, dum de Libero Arbitrio, et Vocatione efficaci actum est. 2. Quia Gratia quæ debetur, non est gratia. At gratia quæ nobis datur est omnimode gratuita, quæ omnes actus et dispositiones nostras prævertit et anteit, et circa quam homo se habet mere passive, ut passim a Paulo docetur, Rom. ix. 16, Eph. ii. 3, 5, 9, 10. Tit. iii. 5, 1 Cor. iii. 3, 5, et a nobis loco citato ostensum. 3. Quia sic homo prius daret aliquid Deo, contra Paulum, Rom.

xi. 35, et haberet aliquid quod non accepit, contra eundem, 1 Cor. iv. 7. 4. Quia inimici, et Athei, quales sumus omnes ante gratiam, Eph. ii. 11, 12, Tit. iii. 3, nihil mereri possunt. 5. Quia vel meritum istud oritur ex omnibus operibus, vel ex quibusdam tantum ; Ex omnibus, nemo dixerit ; Nec ex quibusdam, quia sic qui peccaret in uno, non esset reus omnium, contra Jacobum, c. ii. 10.

IX. Frustra ad meritum congrui torquetur dictum Christi, Matth. xiii. 12, *habenti dabitur.* Quia ibi, ut alibi est observatum, non agitur de donis naturæ, sed Gratiæ, non de virtutibus moralibus aut actibus dispositoriis non renatorum, sed de incrementis veræ fidei secundum gratiam Electionis, ver. 11. Quod dicitur Deus εὐαρεστεῖσθαι hostiis beneficentiæ, Heb. xiii. 16, docet quidem Deum delectari talibus victimis, et eas gratas habere, sed nequaquam ipsum talibus promereri, ut barbare vertit Versio Vulgata ; præterquam quod agitur de operibus fidelium, qui jam sunt in gratia, non de actibus non renatorum. Nec si Deus remuneratus est aliquando virtutes Gentilium, vel non renatorum, temporalibus quibusdam beneficiis, ut testaretur quantum ipsi acceptata esset vera justitia, sequitur eos meruisse de congruo talem mercedem.

Nec de condigno. X. Quoad *merita de condigno* non una est Pontificiorum sententia, Tres enim præcipuæ recensentur. Prima eorum, qui volunt opera bona justorum meritoria esse vitæ æternæ ex condigno ratione operis, etiamsi nulla extaret divina conventio, quam Bellarm. lib. v. de Justifi. cap. 17, tribuit *Caietano, Dco a Soto*, et quam *Vasquez, Michaël Bayus*, et plerique Thomistæ sequuntur, ut observat Becanus, Tract. 4. To. 1. par. 2. Altera est *Scoti* et ejus sequacium, qui pertendunt opera bona ex gratia procedentia non esse meritoria ex condigno ratione operis, sed tantum ratione pacti et acceptationis divinæ. Tertia eorum, qui duas primas sententias conjungentes, censent opera, nec simpliciter ex se, nec ex pacto tantum meritoria esse, sed ratione pacti et operis simul, quam Bellarminus amplectitur, et quam vult esse Concilii Tridentini, licet nihil ex illo certi exculpere possit. Certum quidem est Concilium merita expresse asseruisse ; sed in eo veteratoria Patrum calliditas se exerit, quod conscii certaminum Scholasticorum de ratione et modo meriti, noluerunt tamen litem pendentem decidere, et solitis cothurnis usi sunt, ut utramque litigantium partem utcunque conciliarent, cap. 16, et Cano. 32, "Si quis dixerit Hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum bonis operibus, quæ ab eo per gratiam et Jesu Christi meritum, cujus membrum vivum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, et ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia excesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, Anathema sit."

XI. Licet vero, qui secundam sententiam amplectuntur, nullum agnoscentes meritum nisi ex pacto, minus periculose errent cæteris, et propius ad veritatem accedant ; non possunt tamen excusari. Primo quod vehementer vocibus abutantur, meritum de condigno illud vocantes, quod nullo modo nomen illud meretur, si ordinarium loquendi usum sequi volumus. Quis enim dixerit opus de condigno mereri vitam æternam, quod per se non est tanto præmio dignum, sed cui præmium istud supra propriam ejus dignitatem liberaliter est promissum ? Deinde locutio ista non modo abusiva, sed et valde periculosa est, favens scilicet supercilio Pharisaico, quæ occasionem præbet in reipsa graviter errandi, operibus nostris nimium tribuendo, et non parum imminuendo gloriam Divinæ Misericordiæ, quod in Ecclesia Romana contigisse nimis constat.

Status Quæstionis.

XII. Cæterum quia communior Pontificiorum sententia ea est, quam Bellarminus sequitur, qui meritum operum astruit partim ex pacto, partim ex intrinseca operis dignitate, adversus eam disputaturi, Statum Quæstionis ante omnia debemus investigare. Non quæritur, 1. An bona opera grata sint et accepta Deo, et mercedem vitæ a Deo consequantur? Hoc enim Adversariis ultro concedimus, modo merces gratuita, non debita intelligatur. 2. Non quæritur, An liceat operari intuitu mercedis? Hoc enim non diffitemur fieri posse duplici adhibita cautione. Primo, ut sit intuitus mercedis ut gratuiti præmii, non vero ut debiti pretii. Secundo, ut non spectetur sola, vel primario et principaliter, sed minus principaliter et secundario post gloriam Dei, quæ hic ante omnia a nobis spectanda est.

XIII. 3. Non quæritur, An opera habeant aliquam relationem ad vitam æternam? et, An detur aliqua convenientia et proportio inter bona opera et vitam æternam? Fatemur enim dari relationem ordinis et connexionis, qualis est inter medium ad finem, viæ ad metam, certaminis ad coronam, antecedentis ad consequens; Et dari convenientiam et proportionem veluti inter res ejusdem ordinis, qualis est inter sementem et messem, primitias et massam, initium rei et ejus complementum. Sed quæritur, An habeant relationem causæ proprie dictæ? et An detur inter ea proportio æqualitatis, et commensurationis? Quod negamus.

XIV. 4. Non quæritur, An Deus debeat ex pacto mercedem rependere bonis operibus? Non negamus enim Deum ex quo promissionem dedit, necessario ad eam implendam teneri, et sic debitorem quodammodo, non nobis, sed sibi, et suæ fidelitati fieri. Sed quæritur, An opera ex intrinseco valore et dignitate præmium a Deo promissum mereantur et obtineant, et cujus vi ipsam salutem dici possint efficere? Affirmant Adversarii, Nos negamus.

XV. Adversarii mentem suam sic explicant: Vasquez in 1. 2[æ] Tom. ii. Disp. 214, "Est Catholicæ doctrinæ magis consentaneum, primum valorem et dignitatem vitæ æternæ absque ullo pacto et favore operibus justorum adscribendum esse;" Et paulo post subjicit, "Operibus Justorum nullam accessionem dignitatis provenire ex meritis Christi aut ex ejus Persona." Bellarm. lib. v. de Justific. cap. 3, "Magis honorificum est habere aliquid ex merito, quam ex sola donatione," et cap. 17, et 18, ausus est pronunciare Deum esse debitorem homini et obnoxium, "Non ex sola," inquit, "promissione, sed etiam ex opere nostro Deus efficitur debitor."

Nullum dari meritum condigni probatur: 1. A parte Dei dantis vitam.

XVI. Sed superbam hanc et Pharisaïcam doctrinam Scriptura non semel anathemate percutit. 1. A *parte Dei vitam dantis.* Quum vitam æternam vocat donum Dei, et non quodvis donum, sed χάρισμα quod est donum vere gratuitum, quod venit ἀπὸ τοῦ χαρίζεσθαι et quod opponitur debito, Rom. iv. 4, "Stipendium peccati," inquit Apost. Rom. vi. 23, "mors est, sed donum Dei vita æterna." Vis argumenti crescit ex antithesi stipendii, et doni; Postulare enim videbatur justa oppositionis ratio, ut quemadmodum dixerat *stipendium peccati est mors*, Ita ex adverso diceret, *stipendium autem justitiæ vita æterna.* Nec aliter loqui debuisset, si credidisset cum Pontificiis meritis nostris vitam acquiri; Cur vero Apostolus violavit legem antitheseos, et inverso sermone dicit, "Donum Dei est vita æterna," nisi ut ostenderet diversissimam esse utriusque rationem; vitam et mortem quidem esse ultimos hominis fines, sed parem non esse utriusque conditionem; mortem acquiri veris meritis, id est, peccatis, quibus ex justitia distributiva illa debetur; sed non item vitam æternam acquiri per justitiam, nulli me-

rito reddi, sed esse gratuitum donum, quod ex mera liberalitate conferatur? Quod August. bene observat de Grat. et Lib. Arb. cap. 9; "Cum posset," inquit, "dicere, Stipendium justitiæ vita æterna, maluit dicere, Gratia autem vita æterna, ut hinc intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad vitam æternam, sed pro sua miseratione perducere." Eodem pertinent varia illa loca, ubi salus dicitur esse a misericordia, Psal. ciii. 4, "Qui coronat te misericordia;" Eph. ii. 8, 9, "Gratia servati estis;" &c. Tit. iii. 5, "Misericordia sua servavit nos," &c. Cum enim misericordia sit gratuita et indebita, si salus est a misericordia, non potest esse a meritis.

XVII. Frustra reponitur vitam æternam dici gratiam, non quod non sit merces meriti, sed quia ipsa merita sunt ex gratia. Quia ista sunt ἀσύστατα, dare aliquid ex gratia, et dare ex merito, meritum enim facit rem debitam; at gratia indebitam supponit; quicquid ergo datur ex gratia, non potest dari ex merito, alias gratia non esset gratia, Rom xi. 6, quod ipse Bellarm. non diffitetur, qui dicit, cap. xiv., in pensando merito, et tribuenda debita mercede, justitiam quandam commutativam exerceri, id. eam in qua citra omnem personarum rationem servatur in dando et accipiendo debita æqualitas secundum qualitatem.

2. A parte Christi. XVIII. 2. *A parte Christi merentis.* Quia Christus vitam et salutem nobis plenissime meruit, unde nullus dari potest locus meritis nostris, Act. xx. 28, Heb. ix. 12, Act. iv. 12. Ratio consequentiæ petitur ex variis. 1. Quia actiones θεανδρικαὶ et Redemptoriæ, qualis est ista, ita sunt propriæ Christo, ut aliis sint plane ἀκοινώνητα, quia ad officium pertinent illi soli demandatum. 2. Quia quod est per se et immediate sufficientissimum ad juris alicujus acquisitionem, non opus habet adjunctione alterius rei ad illud acquirendum. At tale esse meritum Christi nemo negare potest. 3. Hoc aperte derogat meritis Christi, nam cum mereri sit jus aliquod comparare, quod antea non habebatur; si homines operibus suis debent mereri vitam, sequitur illos ante sua merita jus ad illam non habuisse, et sic Christum non perfecte illam meruisse, quod sine blasphemia dici nequit. Fatetur bona cœlestia ad se non pertinere, qui ea suis meritis vult consequi; Ejurat titulum hæredis, qui vult esse emptor.

XIX. Scio hic excipi: 1. Merita nostra non opponenda esse meritis Christi, cum ex illis nascantur, et quidquid laudis habent, id totum redundare in laudem meritorum Christi; Nec requiri merita nostra propter insufficientiam aliquam meritorum Christi, sed propter maximam eorum efficaciam, quippe qui a Deo illud obtinuerit, ut possemus nos ipsi propriis meritis vitam consequi, ut quod Deus Sole utitur ad mundum illustrandum, non est aliqua imbecillitas in Deo, sed ejus omnipotentia, qui non solum potuit illud facere per se, sed etiam rei creatæ vim illud faciendi tribuere. Resp. Sed gratis ista finguntur, nam merita nostra non possunt componi cum meritis Christi, nec ut causæ sociæ, in quibus non est dependentia unius ab altera; ut pertendunt esse inter meritum Christi et nostra, et quæ effectum partialiter non totaliter producunt, quod de Christo dici nequit, qui est non modo Author, sed et Consummator salutis; Nec ut causæ subalternæ et subordinatæ, quia meritum ex se non dicit ordinem ad aliud meritum, sed potius respectum ad mercedem. 2. Ἀσύστατον est dicere ex meritis Christi nasci merita nostra, quia ut non potest dici ex Christi redemptione nasci aliam redemptionem; Ita nec ex ejus merito generari aliud meritum; et ut Christus non producit alios Christos secundario; Ita nec ejus meritum alia secunda merita. 3. Falsissime etiam dicitur Christus nobis meruisse vim merendi, quia sic Christus ipsam

beatitudinem immediate non meruisset, sed tantum mediate, contra Scripturam, Joh. x. 28, Heb. ix. 15. Deinde si Christi meritum sufficientissimum est per se, cur opus est illi assuere merita humana? cum per plura fieri non debeat, quod fieri potest per pauciora; nec locus dari possit novis meritis, ubi merita Christi plene acquisiverunt jus quod quærimus. 4. Simile de Sole plane dissimile; Aliud quippe est loqui de causis efficientibus, quæ habent inter se subordinationem, Aliud de causis meritoriis, quæ nullam talem subordinationem ferre possunt; Aliud de ordine Naturæ, in quo Deus talem concatenationem inter causam primam et secundas instituere voluit, Aliud de ordine Gratiæ, in quo Christum solum voluit esse causam unicam et singularem salutis nostræ, Act. iv. 12.

3. A parte Fidelium.

XX. *A parte fidelium*, qui cum sint servi Dei, qui nihil præstare possunt, quod non debeant, eo ipso nihil mereri possunt. Verba sunt expressa Christi, Luc. xvii. 10, "Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus." Ubi quot fere sunt verba, tot sunt rationum pondera. 1. Christus loquitur hypothetice et συγχωρητικῶς, *Cum omnia feceritis*, non quod sit aliquis, qui Legem impleat, cum in multis impingamus omnes, Jac. iii. 2, sed etsi daretur aliquis, fore tamen servum inutilem, ut exponit Cajeta., Janseni., et Stella. 2. Christus non vult eos ita loqui solum per humilitatem et modestiam, licet reipsa verum non sit, non vult enim ita nos humiles esse, ut mentiamur, sed ex rei veritate, et propriæ infirmitatis sensu, quod ratio addita a Christo, quod fecerunt quod debuerunt, satis evincit. 3. Christus non hic loquitur de servo, qui sit simplex mercenarius, qui mercede pacta Domino suo serviat, et cui post servitium merces debeatur; sed qui sit mancipium, quod totum quantumquantum, est Domini sui, ut ipsi operam suam totam et assidue impendere teneatur, quales erant tunc temporis servi Romanorum et Judæorum, ut intelligunt Bellarminus, Salmero, Batradas. 4. *Servi inutiles* dicuntur, non tantum quales sunt ex seipsis, seu in statu Naturæ, sed quales sunt in statu Gratiæ, quia alloquitur Apost. eos qui supponuntur præstare ea, quæ nemo ex se præstare potest. 5. Non tantum inutiles vocat Deo, qui bonis nostris non eget, Psal. l. 12, et ad quem bonum nostrum non pertingit, Psal. xvi. 2, sed etiam inutiles sibi, ut exponunt Maldon. et Alph. a Castro. Cum ergo hic agatur de Deo, qui nihil debet servis suis, et de hominibus qui ut mancipia nihil possunt mereri a Domino suo, et de operibus quæ debita sunt; Hinc invicte colligitur nullum dari posse meritum apud Deum.

XXI. Licet Bellarminus in omnes partes se verset ad vim istorum argumentorum eludendam; ad Augustini explicationem, Ser. 3. de verbis Dom., tandem cogitur confugere, qui nobiscum plane facit, quum ait, "Nos posse dici servos inutiles, cum omnia divina mandata servavimus, quoniam nihil facimus ultra quod debemus, et nihil inde justæ mercedis petere posse," quæ omnino Adversarium jugulant. Nec quod addit postea difficultatem tollit, "Nisi Deus liberali pacto nobiscum convenire voluisset; esse enim nos ex conditione mancipia Dei, et si velit, posse nos absque ullo præmio ad opera quæcunque placuerint obligare." Nam gratuitum pactum, quod nobiscum inire dignatus est, facit quidem ut Deus fidelitati suæ debitor sit ad promissa implenda; sed non ut operibus nostris tanquam meritoriis quicquam debeat, cum in nobis dona sua, non merita nostra coronet.

4. A parte Operum.

XXII. A parte *Operum*. Quæ cum destituantur conditionibus veri meriti, ut antea dictum, non possunt quic-

quam mereri, non modo quia debita sunt, et non nostra, sed etiam quia sunt imperfecta et finita, quæ nullam proportionem habent cum gloria æterna, quod Paulus testatur, Rom. viii. 18, quum ait, "Passiones hujus seculi non esse dignas, quæ æquiparentur cum gloria futura revelanda," Et 2 Cor. iv. 17, "Afflictio levis et momentanea dicitur operari pondus gloriæ excellentis," &c. Ubi diserte Apostolus profitetur passiones non esse dignas, sive ut vertit Versio Vulgata, *condignas:* At si passiones, quas propter Christum patimur, quæ longe sunt sublimioris virtutis, non sunt condignæ, quanto minus actiones? Et si nulla est condignitas, ubi ergo erit meritum condigni? Quod Apostolus, 2 Cor. iv. 17, collatione instituta clarius demonstrat, quum momentaneam afflictionem, seu brevitatem ejus τὸ παραυτίκα opponit æternitati gloriæ, et levitatem ejus ponderi gloriæ id est, gloriæ excellentissimæ, nam τὸ βάρος δόξης ponit pro δόξαν βαρεῖαν καθ' ὑπερβολὴν, id est, *gloriam gravem*, scilicet excellentem supra modum, et solidam, et veram, ubi alludit ad vocem כָּבֹד, quæ apud Hebræos *gloriam* significat, non quod gravet, sed quod solida sit et permanens. Nec hic dici potest Apostolum loqui de substantia operum, non de proportione absoluta, quæ possit intercedere propter dignitatem charitatis unde procedunt; Ut passiones Christi licet temporales proportionem habuerunt cum gloria propter dignitatem Personæ, et peccatorum deliciæ temporales dignissimæ sunt suppliciis æternis. Quia supponitur Paulum loqui tantum de substantia operum, non vero de proportione absoluta. Imo non potuit loqui de condignitate, quin loqueretur de proportione, nec dignitas charitatis potest meritum ullum inferre, cum ipsa tota quantaquanta est, utpote debita non sit meritoria. Simile passionum Christi plane est dissimile, nam infinitas Personæ dat valorem infinitum passionibus ejus licet in se finitis. Sed opera nostra neque quoad substantiam, neque quoad modum, ullam meriti dignitatem habere possunt. Peccata impiorum etiam recte dicuntur mereri pœnam infinitam, propter infinitatem Majestatis offensæ; Sed opera nostra nihil habent, quo mereantur vel ex toto vel ex parte gloriam.

5. A parte Vitæ æternæ, seu Gloriæ.

XXIII. 5. A parte *Vitæ æternæ*, seu *gloriæ*. Quia dicitur *hæreditas*, quæ non cadit sub meritum, sed pendet ex gratuita Dei adoptione, nec, si ad adeundam hæreditatem istam requiruntur bona opera, sequitur ea mereri hæreditatem. Quia aliud est hæreditas, aliud hæreditatis additio; aliud vita æterna, aliud ejus possessio; ut aliud erat jus ad terram promissam, aliud vero ipsa actualis in eam introductio. Illud ex sola Dei gratia in titulum hæreditatis ipsis collatum est; sed non potuerunt in possessionem istius terræ mitti, nisi debellatis Cananæis. Ita jus ad vitam nobis datum est a Deo ex adoptione, sed non potest adiri et obtineri nisi per viam bonorum operum. Distinguendæ ergo causæ hæreditatis ab ejus conditionibus; Opera sunt conditiones, sed non merita. Nec si alibi vita æterna dicitur *merces*; sequitur meritis acquiri, quia notum est mercedem aliam esse ex debito, aliam ex gratia, qualis est hæc nostra; Unde Paulus vocat gloriam *mercedem hæreditatis*, Col. iii. 24, id est, mercedem quæ est hæreditas, adeoque mere gratuita.

Fontes Solutionum.

XXIV. A Mercede ad Meritum non valet consequentia. Quia merces alia est ex debito, alia ex gratia, Rom. iv., et ut notat Ambrosius, lib. i. epist. 1., Alia liberalitatis et gratiæ, Alia debitum virtutis stipendium, et laboris remuneratio. Promittitur operibus vita ut merces, sed ut merces gratuita et indebita, quæ est donum Dei, Rom. vi. 23, et hæreditas, ut dictum, quæ obtinetur, non meriti jure,

sed filiationis privilegio, intercedente tamen bonorum operum exercitio, tanquam necessaria conditione. Cujus causa ut merces et præmium proponitur ad excitandam fidelium diligentiam, non ad nutriendam superbiam, sed gratuita hæc merces, quæ consequitur labores nostros, non magis meritum arguit, quam emptio pretium et pecuniam apud Prophetam, Isa. lv. 1, 2. Unde quod μισθὸς dicitur, Matth. v. 46, et vi. 1, alibi apud Lucam, cap.vi. 32, vocatur χάρις, et Psal. cxxvii. 3, liberi seu fructus ventris vocantur merces, qui tamen sunt donum Dei.

XXV. Alia est *Justitia stricta æqualitatis*, quæ respicit exacte æqualitatem operis, Alia *Justitia fidelitatis*, misericordia temperata, quæ veritatem spectat divinæ promissionis, et pactum, quod Deus nobiscum inire dignatus est. Deus reddit vitam operibus nostris ex justitia fidelitatis, qua fidelis et verax in implendis promissis; sed non ex justitia æqualitatis, ut attendat meritum operis, quod Durandus agnoscit in 2 Dist. xxvii. q. 2, non quia justum est meritis nostris pendere debitam mercedem, sed quia justum est Deo stare promissis, et non pati ut mors Christi sit irrita.

XXVI. Deus redditurus est κατὰ τὰ ἔργα *secundum opera*, non διὰ *propter*, ut notetur *proportio qualitatis*, non æqualitatis, ut bonis bene sit, malis male, ut explicatur, Apoc. xxii. 12, "Reddam cuique ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσται," id. quale futurum est; sed non ut opus commensuretur per condignitatem mercedi promissæ. Quod Grego. M. in 7 Psal. pœnitent. observat: "Aliud est secundum opera reddere; Aliud propter opera reddere. In eo enim quod *secundum opera* dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cujus apparuerint bona opera, ejus sit retributio gloriosa."

XXVII. Particulæ causales γὰρ, διὰ, quæ tribuuntur bonis operibus, Matth. xxv. 35, Apoc. vii. 15, non sunt causales, sed ratiocinativæ, ut sæpe alibi, Matth. xvi. 2, 3, et Joh. xvi. 27, 1 Cor. x. 5, &c., quæ notant causam consequentiæ, non consequentis; notas salvandorum, et testimonium fidei et Electionis æternæ, sed non causas meritorias salutis, ut sint argumenta et signa a posteriori justæ sententiæ in absolutione fidelium, non causæ et fundamenta a priori. Electi enim dicuntur recipere Regnum ex gratia Dei ab *æterno præparatum*, non in tempore merito operum impetratum, ut *titulo hæreditatis* possideant, ut *filii Patris benedicti*, non vero ut servi qui tali præmio operibus suis digni sint facti.

XXVIII. *Dignitas* alia est *personæ*, alia *operis*; Fideles dicuntur digni sed non opera eorum. 2. Dignitas alia est propria, quæ fundatur in operibus ipsius hominis, alia quæ ab alterius dignatione et acceptatione pendet. Alia est *dignitas perfectionis et meriti*, quæ operibus passim denegatur; Alia *aptitudinis et convenientiæ*, secundum quam fideles dicuntur digni Regno cœlorum, Matth. x. 11, 2 Thess. i. 5, Apoc. iii. 4, id. apti et convenienter dispositi ad illud possidendum. Ita sæpe nomen ἄξιος sumitur, ut Matth. iii. 8, Act. xxvi. 20. Digni ergo sunt, non ex interna dignitate operum; sed ex dignatione divina, quæ ex indignis dignos fecit, Col. i. 12, ratione albæ vestis justitiæ Christi, qua sunt induti, Gal. iii. 27, et divinæ adoptionis, non ratione justitiæ inhærentis quæ in hac vita nulla perfecta est. Nec aliud sibi vult Apostolus, 2 Thess. i. 5, quum ait pios καταξιωθῆναι dignos fieri regno Dei, non per sua merita, sed per Dei gratiam in Christo; hinc enim est omnis nostra ἱκανότης et ἀξία. Unde καταξιοῦσθαι in Scriptura aliquando idem est cum χαριτωθῆναι, Act. v. 41, Phil. i. 29, et Salmer. ad Col. i. Disput. 2, statuit quod *digni dicimur, ubi hæreditas nullis nostris meritis obvenit.*

XXIX. Aliud est bona opera *placere Deo*, et eum delectare, quod agnoscimus; Aliud bona opera *ipsum placare*, et aliquid per viam meriti ab ipso obtinere. Prius dicitur, Heb. xiii. 16, quum ait Paulus Deum εὐαρεσ-

τεῖσθαι victimis beneficentiæ, id est *delectari*, et gratas illas habere, non vero posterius, ut Versio Vulgata barbare reddit per *promereri*. Sic θυσία εὐάρεστος, Rom. xii. 1, est ea quæ est accepta Deo, et Heb. xi. 5, Henoch dicitur εὐαρεστηκέναι τῷ Θεῷ *placuisse Deo*, ut habet ipsa V.V.

XXX. Licet vita non minus reddatur bonis operibus, quam mors malis; Non tamen eodem modo, ut eandem habeant causalitatem resp. salutis bona, quam mala respectu damnationis; Quia mala ex se damnationem merentur ut indebita et nostra, sed bona non pariter, utpote debita, non nostra, et imperfecta. Adde quod quælibet Legis transgressio hominem subjicit divinæ maledictioni; sed in operibus meritoriis omnimoda perfectio et partium et graduum requiritur, quia plura requiruntur ad rei constitutionem, quam ad ejus destructionem.

XXXI. Promissio facit rem promissam debitam, sed non ex dignitate operis sed ex fidelitate promittentis. 2. Non omnis promissio sub conditione operis infert meritum, sed tantum si sit conditio operis indebiti, et ad præmium justam proportionem habentis, quod in operibus nostris locum habere non potest. August. in Psal. xxxii., "Dominus se nobis fecit debitorem, non aliquid a nobis accipiendo, sed omnia promittendo."

XXXII. Cum προσωποληψία habeat tantum locum in debitis, et in judicialibus, non vero in gratuitis; non potest dici προσωπολήπτης, qui præmium dat sine meritis, et qui dat majora præmia minoribus operibus. Alias Paterfamilias vere fuisset prosopoleptes, qui minus laborantibus in vinea eandem mercedem solvit cum aliis, qui per totam diem laboraverant, Matth. xx.

XXXIII. Verbum κατεργάζεσθαι quo utitur Paulus, 2 Cor. iv. 17, loquens de respectu afflictionum ad gloriam, non notat proprie efficientiam et meritum, sed iter et medium, quatenus momentaneam afflictionem excipit et consequitur gloria, quomodo apud Græcos idem est sæpe quod κρατεῖν *potiri* et *obtinere*. Lex dicitur κατεργάζεσθαι *operari iram*, Rom. iv. 15, non non quod eam mereatur vel proprie efficiat, sed quod Legem sequatur per accidens propter hominis transgressionem. Phil. ii. 12, idem verbum notat studium promovendæ sanctificationis, et per eam consequendæ et obtinendæ, non vero promerendæ salutis.

XXXIV. Nihil pro meritis elici potest ex loco Pauli, 2 Tim. iv. 8. 1. Non ex *Corona justitiæ*, qua gloriam designat; quæ potest intelligi de *justitia Dei*, quia vita datur ex promisso, et justitiæ pars est stare promissis, ut Bern. sub finem Lib. de Grat. et Lib. Arb. exponit, "Justum est," inquit, "ut reddat quod debet, debet autem quod pollicitus est, et hæc est justitia, de qua Apost., promissio Dei:" Si referatur ad Justitiam hominis, non refertur tam ad *justitiam personæ*, quam ad *justitiam causæ*, pro qua certamen subitur; non ad *justitiam Legalem*, cui nuntium passim mittit Paulus, sed ad *justitiam Evangelicam*, quæ omne excludit meritum. Sic alludit ad Coronas quæ dabantur victoribus, sive in bello, sive in ludis, quæ supponebant quidem necessitatem certaminis, tanquam conditionis antecedentis, sed non tanquam causæ proprie dictæ vel meriti; Imo *coronæ* illæ vocabantur *donaticæ*, quia dabantur potius ex promisso, quam ex commisso. 2. Non ex eo quod Deus vocatur δίκαιος κριτὴς, *Justus Judex.;* quia non est *Judex Legalis*, qui non potest dare coronam justitiæ, nisi propter cursum et certamen omnibus numeris absolutum, correspondens ad amussim τῷ ἀκριβοδικαίῳ Legis, quod nemini in hac vita datur. Sed *Evangelicus*, qui judicium instituit, non cum mercenariis, sed cum filiis, non κατὰ τὸ ἀκριβοδίκαιον, sed κατ' ἐπιείκειαν, nec meritis nostris sed donis suis quæ gratis dedit, coronam gratis imponit. Aliud autem est dare coronam secundum *justitiam veracitatis* et *bonitatis* ex promisso, qua verax est et fidelis; Aliud eam dare secundum *justi-*

tiam obligationis et debiti, qua obligatus est ex commisso hominum. 3. Non ex verbo ἀποδοῦναι, quia notum est sæpe poni pro simplici δοῦναι, Matth. xxvii. 58, Luc. iv. 20, et ix. 42, Act. iv. 33, et alibi. Paulus autem hic adhibuit verbum istud potius quam simplex non propter proportionem æqualitatis, quæ intercedat inter opus et mercedem; sed propter duplicem σχέσιν ad promittentem, et ad operantem, quia datur præmium, et post promissum, et post opus præteritum. Sed quia promissio prorsus est gratuita et indebita, et opus debitum, finitum et imperfectum, merces infinita et æterna, τὸ ἀποδοῦναι non potest designare vel meritum vel dignitatem operis.

XXXV. Ad loca Patrum quibus uti solent Adversarii hæc in genere reponi possunt: 1. Frustra adduci ea loca, in quibus fit mentio beatitudinis ut coronæ, præmii et mercedis, in quibus testantur Deum redditurum unicuique secundum opera, quia hoc meritum non inferre supra diximus. 2. Meritum illis esse sæpe consecutionem, et impetrationem rei qualiscunque etiam gratuitæ et indebitæ, quod Bellarminus ipse agnoscit, qui fatetur, lib. 1. de Grat. et Lib. Arb. c. 14, Augustinum meritum appellare quemlibet actum bonum ratione cujus aliquid aliud accipimus. 3. Solere priorem gratiam appellare meritum posterioris, et posteriorem præmium prioris, non propter ullam rationem veri meriti, sed propter ordinem illum, quem Deus instituit, et quo voluit ut gratiæ sese consequerentur, et sibi invicem succederent. 4. Si quædam dicta duriora occurrunt, quando loquuntur demegorice et declamatorie, ut efficacius promoveantur homines ad studium bonorum operum, exponenda sunt ex aliis locis, in quibus dogmatice et ex professo de hoc argumento agentes, nullum meritum dari posse erga Deum fatentur, et omnia gratis ab ipso recipi.

XXXVI. Possent huc congeri innumera loca, ex quibus hoc patet; Sed pauca tantum e multis notasse sufficiet. Chrysostomus, quamvis plus æquo sæpe pronus in laudes virium naturæ, longe tamen abfuit ab opinione meriti; Homil. 12. in Epist. ad Rom., "Apostolus dicens, Stipendium peccati mors, non eundem circa bona servavit ordinem, quippe non dicit, merces operum nostrorum, sed Donum Dei, ostendens quod non per seipsos liberati sunt, nec debitum receperunt, nec laborum compensationem et mercedem, sed quod omnia gratia facta sunt." Et hom. 2, ad Col. "Cur vocat hæreditatem? Ostendens quod ex bonis suis actionibus et recte factis, nemo Regnum assequitur, &c. Nullus enim sic se vitam probavit instituisse, ut dignus habeatur Regno, sed quicquid id est, donum est ejus, Propterea dixit, Cum omnia feceritis, dicite, servi inutiles sumus, quæ enim debuimus facere, fecimus." Hieron. lib. i. cont. Pelag. "Tunc justi sumus, quum nos peccatores fatemur, et justitia nostra non in proprio merito, sed in Dei consistit misericordia." August. lib. iv. ad Bonifa. cap. 4, "Christus pro nobis solus suscepit sine malis meritis pœnam, ut nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur indebitam gratiam." Et cap. 9, de Gra. et Lib. Arb., "Maluit dicere, Gratia Dei vita æterna, ut intelligeremus non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua misericordia perducere." Et in Psal. lxx. Conc. 2, "Tua peccata sunt, merita Dei sunt, et cum præmium venerit, sua dona coronabit, non merita tua." Bernardus Serm. 61, in Cant., "Meum proinde meritum, miseratio Domini, non plane meriti sum inops, quandiu ille non miserationum fuerit." Concili. Arausi. Can. 12, "Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ejus dono, non quales sumus nostro merito."

XXXVII. Imo in ipsa Ecclesia Romana non pauca occurrunt, quæ meritis adversantur, ut quum Ecclesia in Collectis Domi. 60. dicit, "Ex nulla actione nostra confidimus," Et in Canon. Missæ post consecrat., "Non

æstimator meriti, sed veniæ largitor admitte." Adrianus Papa arundini fractæ et manum vulneranti dicit inniti, qui in propria confidit justitia. Vega post Thomam Valdensem opusc. de merit. q. 4., "Ille est sanior Theologus," inquit, "fidelior Catholicus, et S. Scripturis magis consentaneus, qui merita simpliciter abnegat." Unde Bellarm. lib. v. de Justific. cap. 7. propos. 3, et post eum Tirinus contr. 16, num. 12, eo tandem redeunt omnibus expensis, ut dicant, "propter incertitudinem propriæ justitiæ et periculum inanis gloriæ, tutissimum esse in sola misercordia Dei, et benignitate fiduciam suam reponere." At si hoc vere dicitur, ut omnino verissimum est, cur non se illi periculo inanis gloriæ subducturi, Pharisaïcam illam de meritis opinionem penitus deponunt, ut unicam justitiam, quæ est ex fide Christi, sectentur cum Paulo, Phil. iii. 9? Cur non patiuntur, ut meritorum voce et doctrina missa, uni Christi merito innitamur, et in sola Dei misericordia fiduciam reponamus, si hoc sit tutissimum? At nobis constitutum est quod tutissimum est sequi.

XXXVIII. Huc pertinent *publicæ Formulæ* ægrotos et agonizantes visitandi et consolandi in Eccl. Ro. usitatæ, quæ doctrinam nostram de salute, non ex operibus, sed per solam Dei misericordiam obtinenda non obscure confirmant, inter quas ea quæ Anselmo tribuitur memorabilis est; Nam inter interrogationes, quas præscribit infirmis et in extremis constitutis faciendas, hæc est extrema: "Credis te non posse nisi per mortem Christi salvari?" Respondet infirmus, "Etiam;" Tunc illi dicitur, "Age ergo, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue, in nulla alia re fiduciam habe; huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, &c. Et si Dominus Deus voluerit te judicare, dic, Domine, mortem Domini nostri Jesu Christi objicio inter te, et inter me, et tuum judicium:" &c. Consuli etiam potest Ordo Baptizandi, Venetiis editus ann. 1575, et Præceptorium Nicolai de Lyra excusum Colon. 1499, ubi alia id genus multa leguntur.

Quæstio de Aureolis.

XXXIX. Ex quibus ita positis facile colligitur quid statuendum sit de Quæstione, quæ hic movetur a Pontificiis de *Aureolis:* An dentur *Aureolæ* in Cœlo, quæ quibusdam assignentur præ cæteris, puta Virginibus, Doctoribus et Martyribus? Quæ sententia est Thomæ et Scholasticorum. Per *aureolam* significant gaudium quoddam de operibus, quæ excellentis cujusdam victoriæ rationem habent, et quod sit præmium accidentale additum *aureæ* seu præmio essentiali, id. gaudio, quo quis de conjunctione ad Deum gaudet. Fundamentum petunt ex relatione pugnæ ad coronam, pugnæ enim deberi coronam; ubi ergo specialis ratio pugnæ, ibi specialem deberi coronam, quæ dicitur aureola; et quum merito debeat respondere præmium, excellentiæ meriti respondere debere excellentiam aliquam in præmio, et hanc vocari aureolam.

XL. Sed vanitas istius figmenti patet, 1. Ex omnibus argumentis, quibus meritum in universum destruximus; Nam quod negatur de toto genere, negatur etiam de omnibus ejus speciebus. Et si homo non potest facere quod debet, ut antea dictum, quomodo ultra præmium commune poterit aliquid mereri? 2. Temere et gratis sine Scriptura hoc asseritur. Quis vero Seraphicos istos Doctores cœlestium præmiorum diribitores constituit? Vel ubi didicerunt Martyribus, Virginibus et Doctoribus expectandas esse aureolas?

XLI. Licet pugnæ et victoriæ promittatur corona, non sequitur illi deberi ex merito, ut ante dictum, sed ex gratia. Quia pugna non modo est debita, imperfecta, et inæqualis coronæ, sed tota e gratia. Ut ergo

pugna quælibet ex gratia depugnatur, sic et pugna specialis ex speciali gratia. Unde tale certamen decertare non majoris est meriti, sed majoris gratiæ. Et quia plus a Deo ita certanti datum, plus ille Deo obligatur, non Deus ipsi.

XLII. Quamvis statuantur gradus gloriæ, ut Deus ex gratia non solum temporalibus, sed etiam cœlestibus præmiis piorum labores et passiones sit remuneraturus, nihil tamen inde pro aureolis potest colligi, quia tam gloria quam omnes gradus ejus plane sunt dona gratiæ et merum χάρισμα Dei; quod est ἀσύστατον cum merito.

XLIII. Promissio quæ datur vincenti, Apoc. ii. 17, de manna abscondito, et calculo albo, ita spectat Martyres, ut non minus pertineat ad fideles omnes, quibus continuum est cum Diabolo, mundo et peccato certamen. Nec si promittitur tale præmium vincenti, sequitur cadere sub ejus meritum. Quod dicitur de Doctoribus, *Qui plures ad justitiam erudierint, eos fulsuros instar stellarum*, Dan. xii. 3, potest quidem docere gradus aliquos gloriæ dari, sed non differentiam illam orituram ex diversa meriti proportione. Imo cum quicquid in ipsis fuerit virtutis, id totum fuerit a gratia, non potest esse meritorium.

XLIV. *Virgines*, de quibus agitur, Apoc. xiv. 4, non sunt propriæ, sed metaphoricæ, id est, veri fideles, qui ut Virgo casta, 2 Cor. xi. 2, debent fidem Christo Sponso suo inviolatam servare, caste Deum colendo, sine ullo idololatriæ crimine, quæ scortatio et adulterium est spirituale, qui ideo opponuntur Babyloni matri scortationum, et ejus sequacibus, qui cum ea scortantur. Hoc autem non pertinere tantum ad cœlibes, sed eiam ad conjugatos clarum est.

XLV. *Merces multa*, quæ promittitur iis qui persecutionem patiuntur, Matth. v. 12, denotat quidem excellentiam præmii illis promissi, sed ut est gratis promissa, ita est gratis danda, non vero reddenda ullis eorum meritis. Et talis dicitur non relate ad parvam, vel minorem mercedem aliorum; sed comparate ad opera parva et pauca, a mercede illa donandis præstita, quia vere multa et copiosissima est merces pro parvo labore, cum non sint condignæ passiones gloriæ revelandæ, Rom. viii. 18. Atque de his quidem hactenus. Faxit Deus ut missa inani propriorum meritorum fiducia, in solo Christi merito perfectissimo acquiescamus, et ita fidem illi servemus et bonum certamen usque ad finem decertemus, ut justitiæ coronam, non meritis nostris debitam, sed gratiosissime nobis promissam, a cœlesti Agonotheta, reportemus. Illi vero ἀρχηγῷ καὶ τελειωτῇ salutis nostræ, Deo Uni et Trino, *A Quo, per Quem, et ad Quem sunt omnia, sit laus et gloria in secula seculorum.* Amen.

INDEX

RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,

QUÆ HIC OCCURRUNT.

Prior numerus *paginam*, posterior *thesim* notat.

D

E

F

G

H

I

L

M

N

INDEX

LOCORUM S. SCRIPTURÆ,

QUÆ IN HOC VOLUMINE EXPLICANTUR, VEL VINDICANTUR.

VETERIS TESTAMENTI ET LIB. APOCR.

Genesis.

Exodus.

Leviticus.

Numeri.

Deuteronomium.

Josue.

Judices.

I. Samuelis.

II. Samuelis.

I. Regum.

II. Regum.

II. Chronicorum.

Nehemias.

Jobus.

Psalmi.

NOVI TESTAMENTI.

MARCUS.

LUCAS.

JOHANNES.

Acta.

Ad Romanos.

I. Ad Corinthios.

II. Ad Corinthios.

Ad Galatas.

Ad Ephesios.

Ad Philippenses.

Ad Colossenses.

I. Ad Thessalonicenses.

II. Ad Thessalonicenses.

I. Ad Timotheum.

II. Ad Timotheum.

Ad Titum.

Ad Philemonem.

Ad Hebræos.

JACOBUS.

I. PETRI.

II. PETRI.

I. JOHANNIS.

JUDÆ.

APOCALYPSIS.

PRINTED AT THE UNIVERSITY PRESS, 32 THISTLE STREET, EDINBURGH.

